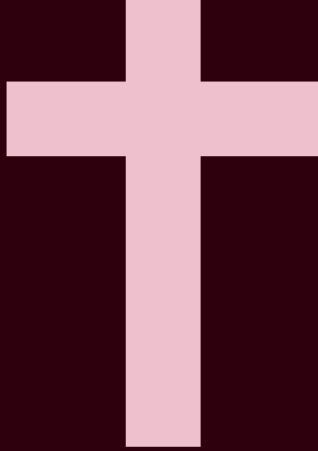

Lologena Wo Kienane
Yesu Kristo Kome
Kewo

The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu

Lologena Wo Kienane Yesu Kristo Kome Kewo
The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu

Le Nouveau Testament en Lewo langue de l'île d'Épi au Vanuatu
— Niutestamen long Lewo lanwis, blong Epi Aelan, Vanuatu

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lewo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ee028e1c-7e53-571d-8041-681daaf580e8

Contents

Matiu	1
Mak	83
Luk	132
Yoane	220
Yumaena Lala	283
Rom	371
1 Koren	414
2 Koren	451
Kalesia	478
Episas	493
Piliṗae	505
Kolosi	515
1 Tesalonaika	524
2 Tesalonaika	532
1 Timote	537
2 Timote	548
Taetas	556
Pilimon	561
Le Yu Lala	564
James	595
1 Pita	605
2 Pita	617
1 Yoane	624
2 Yoane	633
3 Yoane	635
Sut	637
Nakilologianega	641

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa MATIU Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

*Komþasnen suniena plas na
tusi nini*

Tusi nini, “Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa Matiu Siriyuia”, naga pisawal lologena wo sape Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna la nanua sumo rui sape yoko naga imi vena tamalia la. A e Yesu, navisaarena la naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna lala e Tusi Pesa ana pimi m̄alivi narui. Yesu paeme e yo kiena lus nae Israel lala, a kiena lologena wo nene, naga pe kiela re ga poli, naga pe kiena yeririna punuga na yomarava nini.

Matiu mligan ruru komþasnen tusi la nene sum̄aga sanene. Naga pisayu þesania, naþa Yesu paeme, a naga pisayu m̄enaga naþa Yoane kea, a naþa Yermare kilalia. A sir-aunia, naga pisayu naþa Yesu siari kiena yuñæena e yo naþa Kalele sun̄a pisawal ke lologena wo pa yaru lala, pian la, a kila ruru kiela inanena lala. Siraun nene, naga pisayu m̄iena naþa Yesu pa ma Yerusalem, amio suri la naþa Yesu kila maron e kiena legiena na olua maro. A naga pisayu maron naþa Yesu mare, a yoko mal sina.

Matiu pisayu naþa Yesu naga pe navianiena tai naþa po taulu navianiena taþena lala a nam̄areraena na visawalen kinasnen navisaluaena kiena Ntewa sike e naga, a pisayu þelaga naþa Ntewa pimi pe Parin Suþe kiena ne kiena yeririna lala.

Suri la moki naþa Yesu pian la ea, Matiu miliþere kompas lima, sanene:

Yesu pian kiena yeririna lala metava e kunusa. E kiena vianiena nena, naga pisawal þelaga naþa yaru la monar akila, vena aimi naþa Ntewa ve kiela Parin Suþe. A naga pisawal kiela yuñæena lala, ana taman pan la vena ayuñæenia, a pisayu sur la naþa yoko atolia e luwas-nen kiela maliena e yomarava vii naþa Ntewa imi ve Parin Suþenia. Kiena vianena la nene sike e marana na keviu lima vito tol marana na keviu olua.

Yesu pian kiena yeririna lualima taaga pa lua. A mila n̄areraena pan la vena ava avisawal kiena lologena wo va yaru taþena lala. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima.

Þakaiwa la naþa Yesu pisa vena visayuen yaru la naþa Ntewa pe kiela Parin Suþe, e yomarava vii naþa yoko ava asike ea. Þakaiwa la nene sike e marana na keviu lualima taaga pa telu.

Yesu pian kiena yeririna lala e þelaga naþa yaru monar kila vena tavevea. Navianena la nene sike e marana nakeviu lualima taaga pa orelu.

Yesu pian kiena yeririna lala, pisayu suri la naþa yoko imi m̄alivi e legiena maro, a e yomarava vii naþa Ntewa ve Parin Suþenia. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima lua pa vari a lualima lua pa lima.

Komþasnen tus la nini

Repinane Yesu lala a Yesu paeme 1:1—2:23

Yuñæena kiena Yoane Nakeena 3:1-12

Yoane kee Yesu, a Yermare taþalia 3:13—4:11

Yesu kila kiena yuũaena e lepas naņa Kalele 4:12—18:35

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 19:1—20:34

Legiena na maro kiena Yesu naņa kila kiena yuũaena garu Yerusalem a yo la naņa lavisin ga Yerusalem 21:1—27:66

Yesu mal sina a kiena nalogena lala apisu naga 28:1-20

Repina ne Yesu lala

Luk 3:23-38

¹ Yesu Kristo naga molue kome lus na yermarua keviu lalua kiena ne repina ne le Yu lala, nane Epraam naga sumo, amio Tepet naņa naga sirau. Repina ne Yesu la punu ga, la kiela kia sanini:

² Epraam naga narina naņa Aisak.

Aisak naga narina naņa Sekop. Sekop naga narina naņa Suta, amio wenla taņena lala.

³ Suta naga narina lua, Peres amio wenla Saera, naņa lalua na ape kaora, naņa lalua na anela naņa Taņa.

Peres naga narina naņa Ebron.

Ebron naga narina naņa Ram.

⁴ Ram naga narina naņa Aminatap.

Aminatap naga narina naņa Nason.

Nason naga narina naņa Salom.

⁵ Salom naga narina naņa Poas, a Poas nene naņa naga anena Reap.

Poas naga narina naņa Opet, a Opet nene naņa naga anena Rut.

Opet naga narina naņa Sese.

⁶ Sese naga narina naņa Tepet, a Tepet nene naņa naga pe þarin suņe kiena ne le Israel lala.

Tepet naga narina naņa Solomon, a Solomon nene naņa anena, naga wona ne Uraea na sumo.

⁷ Solomon naga narina naņa Reopoam.

Reopoam naga narina naņa Apia.

Apia naga narina naņa Asa.

⁸ Asa naga narina naņa Seosepat.

Seosepat naga narina naņa Soram.

Soram naga narina naņa Usaea.

⁹ Usaea naga narina naņa Sotam.

Sotam naga narina naņa Eas.

Eas naga narina naņa Isakaea.

¹⁰ Isakaea naga narina naņa Manasa.

Manasa naga narina naņa Amon.

Amon naga narina naņa Sosaea.

¹¹ Sosaea naga narina naņa Sekonaea, amio wenla lala. Ana e pogos kiena ne la nene narui, yaru lala na purvanua taņena naņa Papilon apanon aņure plan le Israel lala ava ayuũae korena garu Papilon.

¹² Sekonaea naga narina naņa Seltiel, nane pogos naņa le Israel lala amiyuũae korena ke garu Papilon wa.

Seltiel naga narina naņa Seruņapel.

¹³ Seruņapel naga narina naņa Apiut.

Apiut naga narina naņa Eliakim.

Eliakim naga narina naņa Aso.

¹⁴ Aso naga narina naņa Satok.

Satok naga narina naņa Akim.

Akim naga narina naņa Eliut.

¹⁵ Eliut naga narina naņa Eliesa.

Eliesa naga narina naņa Matan.

Matan naga narina naņa Sekop.

¹⁶ Sekop naga narina naņa Yosop, naņa wona ne Maria.

Maria nene, naga anenane Yesu, naņa apisape naga pe Navisaarena.

¹⁷ Siar e Epraam, teras lelei lala pimi tol Tepet, teras la nene tol lualima taaga pa vari. A siar e Tepet pimi tol pogos naņa le Papilon lala aņure plan le Israel lala avanon ayuũae korena garu

Papilon, teras lelei lala tol mēna ga lualima taaga pa vari, a siar e pogos naḡa la asike garu Papilon, pimi tol Kristo, teras lelei lala tol ke sina ga lualima taaga pa vari.

Yesu paeme

Luk 2:1-7

¹⁸ Suniena nini kiena ne Yesu Kristo, naḡa naga paeme sanape, naga sanini: naga anena, sira naḡa Maria, naḡa la apisaaria sumo asape yokorena talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop. Ana pogos naḡa lalua pe atalopa re poli wa, Maria naga mlogekilale naḡa naga mēḡena, na pimi kome Ninuna Wa. ¹⁹ A Yosop naḡa la apisaaria apisape yokorena naga talopa amio Maria nene, naga pe yaru wo tai, a naga pe pisa re pisape Maria naga kila suri tai piowa poli. Ana naga pisu sane ḡisi na lalua na monar akilaro kiela navisaarena nene, ana naga sitom ke pisape kila ga e ḡelaga tai naḡa malumu ga, vanon naḡa naga yepen mavin kilaen Maria memawa manenea vanon suri nene. ²⁰ A pogos naḡa naga sitom ke sape kila sanene, naga mēnia, pisu navisi tai kiena ne Ntewa m̄alivin naga, ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, ko lus kiena ne Tepet, ko na ve ologe re viowagan naḡa oure Maria ve wom̄a, vanon sisi naḡa teke e naga, naga pimi ga kome Ninuna Wa. ²¹ Yokorena Maria war narina yerm̄ene, a monar osikia kiena kia Yesu Natamali- aena, vanon yokorena naga war- plan mlamulena viowa lala vetan kiena yeririna lala.”

²² Ana suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, sa naḡa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo, ²³ naḡa naga pisape

“Yokorena sira m̄ee tai naḡa yerm̄ene pe pisu re poli wa, naga m̄eḡena, ḡisi na war narina tai ve yerm̄ene,

ana ḡisi na asikia kiena kia ve ‘Emanuel.’” *Ais 7:14*

Kia naḡa “Emanuel” naga kana kinas sane “Ntewa sike amio ita.”

²⁴ Pogos naḡa Yosop tavolo sina, kila sa naḡa navisi kiena ne Ntewa pisa pania, ana naga talopa amio Maria, ḡere pe wona. ²⁵ Ana pe pa pisu re Maria tol pogos naḡa Maria ḡarlua narina nene. A pogos naḡa Maria ḡarlua sisi nene, ana Yosop sikia kiena kia “Yesu.”

2

Yaru la naḡa akilia ruru ḡelaga kiena ne verue lala apimin asape avisu Yesu

¹ Yesu naga paeme e pulkumali tai, kiena kia Petleem, lepas nae Yutea. E pogos naḡa Yesu paeme, Erot naga pe ḡarin suḡe kiena ne le Yu ke lala. A siraunia, pe piavi re nena poli, ana yaru la ḡasia naḡa la akilia ruru ḡelaga kiena ne verue la po paḡisi, apimi atol garu Yerusalem. Susumo la nene amolue e kiela purvanua, e lepas naḡa mrae molue ke komea, ana apimi. ² Ana la apiun tan yaru lala, asape “ḡSisi naḡa paeme mare ga na wa, naḡa asape ḡisi na naga vim ve ḡarin suḡe kiena ne le Yu lala, naga m̄eke pe? Imimi moḡal kiena verue rui, molue ke e yo naḡa mrae molue ea, ana imi- imi mepimin ke mesape meieluar naga.”

³ Ana pogos naḡa Parin Suḡe Erot tol visena la nene, amio yaru taḡena laḡasia nae Yerusalem, amloge, ana la pe akekaran re nena ga. ⁴ Ana Erot pio yerkawa

kiena ne yaru wa lala amio navianena navisaluaena lala apimi apisuia, ana naga piun tan la, pisape “?Navisaarena naþa apisape þisi na naga imi, la apisa ke asape þisi na naga vaeme pe?”

⁵ La naþani apisatañea, asape “Yokorena Navisaarena naga vaeme garu lepas nae Yutea, e pulkumali naþa Petleem.

⁶ Nanene vanon naþa sumo na, navisawalena tai siriyuia, pisape

Ntewa naga pisa sanini, pisape

“Amiu nae kumali naþa Petleem, amiu taþatete avisavenua,

yerkawa taþena nae Yutea lala, la atola metavan amiu, ana amiu na ato ga tano, peraga,

vanon yokorena nasumonena keviu tai molue nenaga kom pun amiu,

ana naga visuar ruru kiau yeririna lala nae Israel.” ’ ’

Maika 5:2

⁷ Pisi na Parin Suþe Erot naga pio vinaun ga yaru na kilia ruruen þelaga kiena ne verue la nene, vena aimi avis ga amio naga taaga, vena naga loge ruru tan la, pisape la apisu verue naþani kate na pogwai. ⁸ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu na monar ava akale sisi nene vano-o alualia, ana awasuþe si aimi avisawal van inu, vena inu mñena ga nevano neieluar naga,” ana naga mligan la apa garu Petleem. Ana kiena visena nene naþa naga pisa ana pisokan ga, naga sinenan pisape visae lual sisi tomtom nene, ana weñaria.

⁹⁻¹⁰ Ana yaru la nene la amloge visena kiena ne þarin suþe nene þisi, ana apa sina ga e kiela mrapplepa, ana apisu sina verue nene naþa tego þesia e lepas naþa mrae molue ke komea. Pogos naþa la apisu si verue nene, akekara paþisi, ana verue naþa

naga sumon la mña ga pano-o atol e naþa sisi nene mñeke ea. ¹¹ Ana la apa loyurña e yurña nene, apisu sisi nene, amio anena naþa Maria. Ana la akinai, amieluar naga. A la apikeþa kiela karo lala, aþar plan kiena nalaena la pania, suri tai naþa kol, amio suri lalua naþa ponos taninu po paþisi sa naþa mñaþes, naþa kiela kia prakensis, amio mer, naþa mer nene naga kana kilavaru keviu paþisi.

¹² Ana kolemalu, Ntewa pisi pan la e mñienena tai, pisaluþar la pisape “Ve ava akom re si lepas naþa puna ne Erot.” Ana la amligan yo nene, aþasuþela ke sina ga, akome mrapa taþena apa kiela.

Aþurelua Yesu, aþure apa Isip

¹³ Pogos naþa yaru la nene amial rui, ana Yosop mñenia mña navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, pisa pania pisape “Yosop, osumalu, owar ninis nene amio anena, amiu aure ava garu Isip, vanon lavisi ke Parin Suþe Erot kale ninis tomtom neñe vena weñar narui. Ava asuñña garu Isip vano-o tol pogos naþa nevisa van ko, ana awasuþe amiu si aimi.” ¹⁴ Ana Yosop mlogear visena kiena navisi naþani, ana suññalu þarlua ninis tomtom nene amio anena, ana amligan plan ke e yemalo nene, ana amialin ke ava garu Isip. ¹⁵ Ana la apa asuñña garu Isip yam piavi li mña ga, pano-o tol pogos naþa Parin Suþe Erot mare.

Suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai naþa Navisawalena Osea naga pisawal nanua sumo vena vim ve lelaga, naþa naga sapenua

“Naruu na yermene sike garu Isip, ana nevio naga wasuþe imi.” Ose

11:1

Yaru nakilaen mara lala añe momar ninis lala

16 Pogos naŕa Parin Suŕe Erot naga kilia sape yaru nakilia rueren ŕelaga kiena ne verue lala pe akila re sa naŕa naga pisa poli, pe apimi akom re si puna poli, ana naga sinena mimi paŕisi, ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Ava akale ninis la punu ga naŕa ape yermene asike Petleem, a la mēna ga naŕa asike lavisinia, la naŕa pe kiela kas lua re poli wa, ana awe moŕar la make ga amarmare.” Parin Suŕe nene naga polo pogos nene sanini, vanon mloge visena tan yaru la nene, naŕa apisawal mesmesun pania nanua e pogos naŕa verue nene kateŕesia.

17 Suri la nene kila visena naŕa Navisawalena Seremāea naga pisa sumo pimi pe lelaga, naŕa naga pisape

18 *“Le Raŕna lala amloge sira nae pula tai tagi na tagi, naga mloge piowa paŕisi,*

sira nene naga Resel, naŕa naga tagin ke mapina lala.

Ana naga yepena mavin yaru tai kila luŕeluŕeena vena loge wo sina, vanon mapina la akokovio make ŕisi rui.” Ser 31:15

Yosop ŕar Yesu nene molue Isip, ŕasuŕe si pa Nasaret

19 Ana pogos naŕa Yosop lala asike garu Isip wa, ana Parin Suŕe Erot naga mare. Ana Yosop mēnia, pisu sina navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, ²⁰ ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, osuŕalu, oure ninis nene amio anena, awasuŕe amiu si, ava garu kiamiu purvanua naŕa Israel, vanon Parin Suŕe Erot nene naŕa naga sape weŕar ninis nene, naga mare rui.” ²¹ Ana Yosop naga mlogear visena nene, naga suŕalu, ŕar ninis nene amio

anena, aŕasuŕela ke sina ga apa e kiela purvanua naŕa Israel.

²² Pogos naŕa la amialin ke asape ava tol garu Yutea, ana Yosop mloge asape Akaleas kus ke lelenane arimana naŕa Erot, pe ŕarin suŕe ke garu Yutea. Ana Yosop maraun si vaen garu Yutea, ana naga mēni si tai, māl Ntewa naga pisi pania, pisaluŕar pisape “Ve ova re si garu Yutea,” ana Yosop lala apalein e yo taŕena tai, kiena kia Kalele. ²³ Ana la apa asike e kumali tai e lepas nene, kiena kia Nasaret.

Suri nene pimi kate sanene vena kila visena kiena ne navisawalena lala vim ve lelaga, naŕa la apisayu Navisaarena nanua sumo rui, naŕa la apisa apisapenua

“Yokorena, lala avisave naga ve yaru nae Nasaret tai.”

3

Yoane Nakeena sike ga e yokorena, mlologon ke navilopuena

Mak 1:1-8; Luk 3:1-8; Yoane 1:1-28

¹ Yesu naga kapuru pimi keviu, gar ga Nasaret, ana e pogos ke nene narui, Yoane Nakeena naga pimi ŕarpoyo e yokorena e lepas nae Yutea, ana naga suŕna mlologon ke, pisapenua ² “Amiu na monar avilopu amiu, vanon Nasuŕenena kiena ne Ntewa pimi ke narui.” ³ Yoane Nakeena nene naga pe yaru naŕa Navisawalena Aisea pisawal nanua sumo rui, naŕa naga pisa, pisapenua

“Pulgon yaru tai suŕna pio ke e yokorena, pisape

‘Amiu akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi mālivi e kiamiu malena lala.’” Ais 40:3

⁴ Yoane Nakeena nene naga sane Navisawalena Elaisa nene nanua sumo, sa naŕa naga pe

miyen re kulsota naþa po poli, m̃ana kulsota na ape ga e vilulus nen kamel, a kiena kilika na kararen m̃eþena na amiyum̃aen ga e kulus nen puluk. A kana kinnanena e yokorena, kan ga narin suri la naþa asape kurpo ne, amio suri kiki naþa sukapak tetan la amiyum̃aenia. ⁵ Naga suña e yokorena nene pano pano-o, ana yeririna nae Yerusalem lala amio m̃ena ga pulkumali taþena lala nae lepas naþa Yutea, a pulkumali m̃ena ga la naþa lavisin wii nae Yortan, la apanon apisu naga. ⁶ La amiyagogen kiena lologena lala, a la apisa plan kiela mlamulena viowa lala pania, ana Yoane kela e wii nae Yortan.

⁷ Ana e pogos tai, Yoane pisu naþa yeririna la moki na þegas nalotena luã nene kiena ne le Yu lala, naþa Varasi lala amio Satusi lala, la apimin ke naþa naga ke la, ana naga pisi m̃arera pan la, pisape “? Amiu na sane lom̃ara lala, naþa la amaraun kapi tai ana la aþure, ana amiu na asitom asape akilia aurrmatan kapi naþa Ntewa naga þisi na ligan imi, naþa pe amiu apilon amiu re poli wa? ⁸ Ana visae ve lelaga kemua naþa amiu amaraun nakoena nene, ana kiamiu malena naga monar war mras la naþa powo, naþa torokin kiamiu navilopuena nene. ⁹ Ana avisuar amiu, popon amiu na ve awarwar amiu re sina, sa naþa asuñã akila ke rui, naþa apisa ke asape ‘A, ita na poga ga rui, okilakan ita na tepe lus ruru kemua kiena ne yermarua Epraam.’ Ana nanene na pe suri re tai nene poli, vanon visae Ntewa naga sinenania, naga kilia la ga kilavaru la nene, kila la aimi ave lus kiena ne Epraam la ve moki, vena akus lelemiu. ¹⁰ Nevisa van amiu, ne-

sape m̃ekiavi mon ruru rui pisape teroro purlaki la naþa pe þar re mras wo poli, ana yokorena ateroro la ana akoven la ava e kapi. ¹¹ In na nepimi sumo, ana nekee amiu ke ga e wii, vena kila merarava sa naþa amiu apilopu amiu rui, ana yaru taþena tai naga pimi ke siraun inu wa. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na nepiowa ga, netorokin re nowar plan kiena kulus nen lana poli, pona nekilia nekila kiena yurñãena taþena lala. Ana naga ke narui, naga kilia kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala e kiamiu malena lala. ¹² Naga na sane mlarar ke koruak nayuraren wit e limana, ana sisilin plan mrasa la akekapil vito lele taþena, a vinus vito lele taþena, ana war plan mrasa va uña m̃ana, a yokorena naga kilia kuan vinusa va e kapi naþa taþatete mare pogos tai.”

*Yoane ke Yesu
Mak 1:9-11; Luk 3:21-22*

¹³ Ana Yesu mligan lepas naþa garo Kalele, pam e wii nae Yortan vena Yoane ke naga. ¹⁴ Ana Yoane pisape visaluþaria, pisapenua “? Sanape na ko opamin osape nekee ko? Suri nene na pe mesmesu re poli. Popon ga ko na okee inu.”

¹⁵ Ana Yesu pisatam̃ea, pisape “Peraga, þisi na ve ve sa re nene, popon ita na tetam̃an ga tetaveve suri wo la naþa Ntewa naga sinevania sape tekila.”

Ana Yoane tam̃an Yesu pimi puna, ana kea.

¹⁶ Ana pogos naþa naga ke þisi, Yesu naga molue e wii pa metava, ana veraga ma e peni pietava pania, ana naga m̃al Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa naþa lom̃e, pitomi tol Yesu. ¹⁷ Ana la amloge Ntewa nae ma e peni

pisi pitomi tano, pisape “Nene na naruu ne, naña nesitom naga pañisi. Kiau sitomena teke ga e naga, a nekekanan naga pañisi.”

4

Parin suře kiena ne yermare lala tařali Yesu

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ Suraun naña Yoane Nakeena kee Yesu řisi, ana Ninuna Wa naga sumon Yesu pa e yokorena tai, vena Yermare tařali naga.

² Ana e pogos nene, Yesu monsilun leniena tol legiena lualima vari a lemalo mřena ga lualima vari, a siraunia naga viso kari pañisi. ³ Ana Yermare, yaru na tařalien yeririna lala, pimi pisa pania, pisape “Visae ko na ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko ovisali van kilavaru la nene aimi ave kilaparavi, vena okan tai.”

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa sanini pisape

‘Kinanena ga tařatete kila yaru mali, ana visena punu ga naña Ntewa pisa, naga ga nene kilia kila yaru mali.’”
Naw 8:3

⁵ Ana Yermare pisape wereli sina ga sitomena kiena Yesu va garu e Yumņa Wa naña garu Yerusalem, ana mligan naga sike e yo tai naña pa manene metava pañisi e wosoyunņa Mana Ntewa.

⁶ Ana naga pisa pania, pisape “Visae ko ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko oula, oto tano e nene. Ana yoko ko okila woga ga ne, vanon Visena Wa pisayu Ntewa, pisape

‘Naga yoko ligan kiena navisi lala aimi avisuar ko mřaga, ana la ayukop yaun ko ga ořeke metava e limala, vena ve owan re lamņa e kilavaru tai.’”
Yauena 91:11,12

⁷ Ana Yesu pisatarņe ke sina ga Yermare, pisa pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa mřena ga sanini, pisape

‘Ko na tařatete otařali kiořna Suře Ntewa, naña otařali ořareran osape naga kila kiořna suri tai.’”
Naw 6:16

⁸ Naga na, Yermare řere ke sina ga sitomena kiena Yesu pa metava e pupia kunus tai, pisape “Visae ova ose kunus nene, okira vito tano ovisu purvanua kerkeviu la ne sike e yomarava nini, amio kala suri wo la naña asike ea.”

⁹ Ana tařali ke sina ga Yesu yam telu narui, pisa pania, pisape “Suri punu la nene na yokorena netařan van ko, visae okinai olotun inu.”

¹⁰ Ana Yesu pisatarņea, pisa pisape “Ko oure, Yermare. Visena Wa pisa sanini, pisape

‘Pisi na monar olotun ga Ntewa naga taaga, naña pe kiořna Suře, a okila ga kiena yumņaena naga taaga.’”

¹¹ Ana Yermare purmatan Yesu, ana navisi la apitomi, apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yumņaena garu lepas nae Kalele

Mak 1:14-15; Luk 4:14-15

¹² Ana e pogos nene, li na mara lala kiena Parin Suře Erot la atarar Yoane Nakeena, amligan naga pa e yumņa nakoena. Ana pogos naña Yesu mloge nalogeena nene, naga sitom sape wasuře si vito garo Kalele. ¹³ A pogos naña naga řasuře si pito garo Kalele, ana naga pe pa re si garo Nasaret poli, naga pito la garo Kapeneam rui, pulkumali naña mřeke lavisin lapa nae Kalele. Yo la naña siar Kalele pito tol yo losi, yo la nene porotano kiena ne lus lalua kiena yermarua lalua

na nanua sumo, Sepulan amio Naptali. ¹⁴ Suri nene pimi m̄alivi vena kila visena kiena ne Ntewa nene vim ve lelaga, sa naṓa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo rui, naṓa pisape

¹⁵ “Amiu yaru lala nae yo kiena ne Sepulan amio yaru lala nae yo kiena ne Naptali,

naṓa asike likan wii nae Yortan amio pupia sive, amiu yaru la nae garo Kalele, e lelen yaru la moki naṓa pe ape le Yu re poli asike ea, amiu aloge visena nini:

¹⁶ Yeririna la naṓa asike e yemalolo, ṓisi na alual pupia yomerarava tai.

La nene asuke ga e yemalolo silaga, naṓa la na ape namarena ga, ana pupia yomerarava tai tego paṓisi pimi tegoli la.” Ais 9:1,2

¹⁷ Ana siar e pogos nene, Yesu suṓa ga mlologon ke, pisapenua “Amiu na monar avilopu kiamiu sitomena vetan kiamiu m̄lamulena viowa lala, vanon naṓa nasuṓenena nae ma e peni pimi ke lavisi narui.”

Yesu pio yaru na wereen ika la vari

Mak 1:16-24; Luk 5:1-11

¹⁸ Ana Yesu suṓa ga miyaloro ke e isinen pupia lapa nae Kalele, ana m̄al yaru la lua, Saemon Pita amio wenla naṓa Antru. Lalua asuṓa ga akuan ke lilivi, vanon lalua na ape yaru na wereen ika.

¹⁹ Ana naga pisa pan lalua, pisape “Amiu lua ataveve inu, ave kiau yaru lala, vena nevian amiu ana ave yaru na wereen yaru lala.” ²⁰ Ana lalua nene amligan kiela lilivi naṓani veraga ga, lalua ataveve Yesu.

²¹ Ana Yesu mial li ga pa laa sane, m̄al si yaru la lua Semes amio wenla naṓa Yoane, la lua na la narina ne Sepeti. Lalua

asike e kiela los nen wa tai amio arimala, lala asuṓa ga akila ruru ke kiela lilivi. Ana Yesu pio lalua pisape lalua atavevea, ²² ana la lua asuṓalu veraga, amligan arimala m̄eke e wa, ana ataveve Yesu apano.

Yesu mlologo, pian ke yaru lala, a kila ruru ke namaiena lala

Luk 6:17-19

²³ Ana Yesu miyaloro ke pa e yo punu ga garu Kalele, pian ke le Yu lala e loyumu e kiela yumu na lotuena lala. Ana naga pisawal ke nalologena wo nene nasuṓenena kiena ne Ntewa, a kila ruru ke yaru la naṓa maiena sike e yepela, a kila yaru la naṓa yepela laṓas malmalumumu, apimi amloge po sina. ²⁴ Ana la asunyu kia kiena Yesu pa kalo m̄ena yo punu ga e lepas naṓa Kalele na vito tano, naṓa apio asape Seria. Ana la aṓure yaru la naṓa amai e yo punu ga nene apimi puna Yesu. La nene, laṓasia naṓa amai, laṓasia naṓa magka kar kare la amloge piowa paṓisi, laṓas naṓa yermare la asike e la, laṓas naṓa amarmarelu ke lala, a laṓasia naṓa yepela laṓasia marmare, ana Yesu kila ruru punu ga namaiena la nene amloge po sina. ²⁵ A yaru la moki paṓisi naṓa ataveve Yesu e pogos nene. La nene apimi garu Kalele, a e m̄ena e lepas naṓa pulkumali lualima sike ea, a garu Yerusalem, a garu lepas taṓena lala nae Yutea, a ma m̄ena e lepas nen ṓalu nae Yortan lepas ṓasia na vano. Ana la nae yo la nene apimi ataveve Yesu e pogos nene.

5

Yesu pian yeririna lala

Luk 6:20-23

¹ Ana e pogos tai, Yesu pisu yeririna la moki, ana naga pa

metava e kunus tai. Sane kiela navianena tai, naga totano ana kiena yeririna lala apimi atovivia, ² ana naga pian la.

³ Navianena kerkeviu laĥasia kiena ne Yesu sanini: naga pisape “La naĥa apisu kilale naĥa pe aĥal re Ntewa e kiela malena poli wa, ana ĥisi na navisa ruruena vim van la, vanon Ntewa naga pe Ĥarin Suĥe kiena ne yeririna la ne saĥene.

⁴ La naĥa suri viowa lala akila kare la ke paĥisi, a amloge piowa, atagi ke na, ana navisa ruruena vim van la, e nakila luĥeluĥeena lala.

⁵ La naĥa ape yaru malumu ga, navisa ruruena vim van la, vanon naĥa Ntewa pisaar pan la rui pisape la suri wo la naĥa sike e yomarava nini van la.

⁶ La naĥa sinelan manene ĥelaga mesmesu lala sa naĥa Ntewa naga sinenania, ana navisa ruruena vim van la, naĥa ĥisi na avisu kiela malena ulen namesmesuena la nene.

⁷ La naĥa asuĥa sinela miye ke yaru taĥena lala, navisa ruruena vim van la, naĥa yokorena Ntewa naga sinena ye manene la vaĥisi.

⁸ La naĥa sinela mekiĥi po, navisa ruruena vim van la, naĥa yokorena la avisu Ntewa.

⁹ La naĥa ape yaru na kilaen suĥare, ana navisa ruruena vim van la, naĥa Ntewa naga vio yaru la nene ave narina lala.

¹⁰ La naĥa amlelaga e Ntewa, ana yaru taĥena lala akila kare la vanon kiela nalelagaena nene, navisa ruruena vim van la, naĥa yokorena

Ntewa ure la ava loyumuĥa e kiena nasuĥenena.

¹¹ “Amiu la naĥa yaru la akila kare ke kiamiu kia, a la aĥene amiu ke na, a la apisa kare amiu, a apisa kotalia amiu, vanon naĥa amiu na ape kiau yeririna lala, ana ĥisi na navisa ruruena vim mĥena ga van amiu. ¹² Ana ve sinemiu viowa re, akilia akekara ga, vanon kiamiu pupia suri wo tanea lala sike ma e peni. Ĥisi na yaru la akila kare amiu vaĥisi, ana visae ve sanene, la akila ve sa ke naĥa yaru na sumo lala akila kare navisawalena lala.”

Kururu sive amio kapi viaga

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³ Ana Yesu pisa mĥena ga, pisapenua “Amiu na sane sive na e yaru na yomarava lala. Ana visae sive ve melkalka re sina, ana pe suri re si tai naĥa kilia kila melkalka si poli. Ana sive nene na pe popon re si suri tai poli, popon ga akuan va narui.

¹⁴ “Amiu na sane kapi viaga na yomarava. Pogos naĥa yaru la akila kiela pulkumali metava e kunus tai, kolemalu yaru la naĥa asike perina akilia avisu kapi nena, ana taĥatete akilawan kiela pulkumali nene. ¹⁵ Ana pe yaru re tai poli naĥa silan kiena kapi, ana kalo si kapi nene e piaki tai. Pogos na yaru silan kapi, ana monar ligan to metava e lelenu, ana yaru punu ga naĥa asike loyumuĥa ana kapi vivaga nene tegoli la. ¹⁶ Ana e ĥelaga ne na nene, amiu na monar ataĥan kapi na kiamiu malena tegoli yaru la punu ga vena akilia avisu kiamiu yumuĥena wo la naĥa amiu akila ke na. Ana pogos naĥa la avisu kiamiu yumuĥena wo la nene, ana la akilia ayeluar kia kiena Arimamiu naĥa sike ma e peni.”

Yesu pisayu navisaluaena kiena Mosis

¹⁷ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pe sineun re n-naga, naḡa amiū asitom ke asape inu nepimin nesape nekuan plan navisaluaena kiena Mosis, amio visena kiena ne yaru navisaluaena la poli. Peraga, pe sa re nene poli. In na nepimin nesape neviau ruru amiū e kinas nen visena punu ga la nene van amiū. ¹⁸ Suri na ne nepisa ke pan amiū ne, ana lelaga paḡisi monar asitoḡalia, ḡisi na taḡatete navisaluaena nene kovio, vanon sina-pane amio yomarava nini lalua akovio. Ana taḡatete narin mras nen visena tai, pona ya sina naḡa teke e navisaluaena nene, kilia kovio, taḡatete ga, vano-o tol pogos naḡa suri na navisaluaena la nene vim kakate make ga. ¹⁹ Vanon suri ne na nene, visae yaru tai kila pal narin suri tai e navisaluaena nene, pona vian yaru taḡena tai kila sanene, yaru nene na ve to re e yo wo tai e nasuḡenena kiena ne Ntewa. Ana yaru naḡa taveve ruru visena na navisaluaena la nene, a pian ke yaru taḡena lala akila sanene, ana naga yoko kiena kia wo e nasuḡenena kiena ne Ntewa. ²⁰ Inu nevisa van amiū, visae sinemiun asape ava e nasuḡenena kiena ne Ntewa, ana monar kiamiū ḡelaga la wo a mesmesu, taulu navianena navisaluaena lala, amio Varasi lala, visae peraga, taḡatete ava ea.”

Yesu pisayu nasinekarena Luk 12:57-59

²¹ Ana Yesu pisa mēne ga, pisapenua “Amiū amloge ḡa naḡa navianena la apian ke kieta yer-marua la nanua sumo rui, apisape ‘Ve awemār re yaru, a visae yaru na wemār yaru mare, mesmesun

ga naḡa aure naga va kumali ana avis vana.’ ²² Ana nevisa van amiū sanini: Yaru naḡa sinena kari wenla, yaru nene mesmesun aure va kumali avis vana. A yaru naḡa visi viowa van wenla, visavenua ‘Ko na yaru viowa tai nene wa,’ yaru nene mesmesun aure va e kieta viorena keviu ana alipere naga. A yaru naḡa ḡisi na la sinemimiena van wenla, pisape ‘Ko na ḡarumā pe wowe,’ naga mesmesun va e kapi naḡa e lele na loge viowaena. ²³ Vanon suri ne na nene, visae oimi e wonta kiena ne Ntewa vena ola ḡalaena vana, ana ositoḡal si naḡa okila suri tai pa womla piowa teke na, ²⁴ ana oligan nalaena nene toḡa e lepas nen wonta nene sumo wa, ana monar omolue sina, ova okila ke ne marawo wa, ana siraunia okilia oimi ola si kioḡa nalaena naḡani va Ntewa.

²⁵ “Visae okila suri piowa pa yaru tai, ana naga sinenan pisape were ko ova kumali avis van ko, ana popon okoskosin ovisi ruru omio yaru nene, e pogos naḡa pe aḡure ko re opa kumali poli wa. Visae peraga, pona ligan ko e limana yaru na liḡereena la yo, ana la nene aligan ko e limana yaru na taren yaru lala, ana la akilia aligan ko e yuḡa nakoena. ²⁶ Suri na nepisa ke pan ko ne naga lelaga, ana visae sanene, taḡatete si omolue e yuḡa na koena, vano-o tol pogos naḡa oul make kioḡa nakoena.”

Yesu pisayu kolau

²⁷ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiū amloge ḡa naḡa navianena lala apisalua sumo rui, asape ‘Ve okila re kolau.’ ²⁸ Ana inu, nevisa van amiū sanini: Yaru naḡa yepen kawe ke sira taḡena tai, naḡa naga sinenania sape werea, ana naga sane kila kolau

amio sira nene ƣisi rui e kiena sitomena.

²⁹⁻³⁰ “Visae kilamaramña na ƣamarua kila ko ke omlooru e mlamulena viowa sanene, popon osilua kilamaramña nene vano. A visae lumomña na ƣamarua kila ko ke oloru e mlamulena viowa, popon otelua, okuan vano. Ana popon narin lepasnemña ga tai kovio, a visae peraga, akoven punu ga tasnemña va e lele na loge viowaena.”

*Yesu pisayu nakuwanluaen sira
Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk
16:18*

³¹ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua “Nanua sumo na apisa sanini, apisape ‘Yaru naƣa koanlua wona, ana naga monar kila mñaki tai vania, naƣa pisa meraravan pania pisape koanlua rui, pe pe wona re si poli.’ ³² A in ne nanini, nevisa van amiu, sanini: Pe mesmesun re nena ga naƣa yaru tai mñelua wona poli, visae naƣa wona nene naga pe kila re kolau sumo poli. Visae yaru tai mñelua wona, naga kila kare wona nowo nene sa ga naƣa wona nene naga pe sira na taƣaen ga kolau rui. A yaru taƣena naƣa naga were sira tai naƣa wona nasumo naga mñelua naga rui, yaru taƣena nene, naga sumña kila ke kolau narui.”

*Yesu pisayu sanape naƣa akila
navisaarena*

³³ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua “Amiu na amloge mña naƣa navianena lala apisa pan kieta yermarua la sumo rui, apisape ‘Visae ovisa kia kiena ne Ntewa vena kila kiomña visena mñarera, siraunia ko taƣatete okilaro sina visena nene. Visae ovisa kia kiena ne Ntewa, monar okila mesmesu sa naƣa ko opisa.’ ³⁴ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, sanini

‘Taƣatete ovisa kia kiena ne suri taƣena vena kila kiomña visena mñarera.’ Taƣatete ovisavenua ‘Lelaga metava,’ vanon naƣa ma e peni na lelena ne Ntewa naƣa totano ke ea, na pe yo wa paƣisi. ³⁵ A taƣatete mñena ga ovisa kia kiena yomarava nini, vanon yomarava nini lelen lana ne Ntewa naƣa naga piawa ke ea. Taƣatete ovisa Yerusalem, vanon Yerusalem na lelena ne kieta Parin Suƣe Wa. ³⁶ A taƣatete mñena ga ovisa ƣarumña, vanon taƣatete ovilon vilumña tai imi yuwowo pona imi malolo. ³⁷ Visae avisa suri na lelaga, monar avisa ga ‘Lelaga,’ a visae avisa suri naƣa peraga, monar avisa ga ‘Peraga.’ A visena taƣena la naƣa akilia avisa, naga molue ga kome Yermare.”

*Yesu pisayu yaru naƣa kila
maran si piowa pan yaru naƣa kila
piowa pania*

Luk 6:29-30

³⁸ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua “Amiu amloge mña naƣa navianena lala apisa nanua sumo, apisape ‘Visae yaru tai kito kilamaramña tai, ana ko okilia okito mñena ga kilamarana. A visae yaru tai sulua maluemña tai, ko mñena ga okilia osulua maluena tai.’ ³⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Amiu ve akilamaran re si suri van yaru naƣa kila viowa van amiu. Visae yaru tai lipa pipimña e lepas na ƣamarua, ana monar otamian mñena ga lipa pipimña lepas na ƣameli. ⁴⁰ Ana visae yaru tai visave were ko ova avis van ko kumali, ana naga mñareran visave owar momña kulsota vania, ana ko owar mñena ga momña kulsaket vania. ⁴¹ A visae yerkaawa tai mñareran visave owar kiena karo amio ayal va tol mrae ve taaga, ana monar okekaran owar va tol si maran mrae ve taaga. ⁴² Visae

yaru tai viun suri tan ko, monar ola vania, a visae yaru sinenan visave la kioña suri tai yuññaenia, monar otañan vania vena lavia, ve ovisaluñar re vania.”

Yesu pisayu nisape monar akekaran nasinekar lala

Luk 6:27-28,32-36

⁴³ Ana Yesu pisa mña ga, pisapenua “Amiu amloge mña naña navianena pisa sumo rui pisape ‘Monar ositom nalavis puña, a monar okila viowa va kioña nasinekar lala.’ ⁴⁴ A nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Monar asitom kiamiu nasinekar lala, a monar alen wo mña yaru la naña akila ke piowa pan amiu, ⁴⁵ vena amiu ataveve ruru þelaga kiena ne Arimamiu naña sike ma e peni, vanon naña naga kekaran yaru punu ga maran taaga. Vanon suri ne nanene, naga kila kiena mrae tego, a kila kiena yua powo pitomi pun yaru punu ga, la naña apo a la naña apiowa. ⁴⁶ ?Visae akekaran ke ga yaru la naña asitom amiu ke na, amiu na asitom ke asape yokorena atol kiamiu nalaena tai? A yaru na takis lala, naña yaru taþena la asape la ape yaru viowa ga, la akilia akila sanene. ⁴⁷ Visae otalopan ga kioña yeririna lala, nanene na pe otaulu re þelaga kiena ne yaru viowa la poli. A yaru la naña pe amlelaga re e Ntewa poli, la mña ga akekaran kiela namratava lala. ⁴⁸ A kiamiu malena monar mesmesu ruru wo, sa naña þelaga kiena ne Arimamiu naña sike ma e peni naga mesmesu ruru paþisi, a naga po pan yaru la punu ga.”

6

Yesu pisayu nalaena lala

¹ Ana Yesu suña pisi pan la, pisa pisape “Suri la naña kieta nalotena pisa pisape popon

teyuññaenia, amiu na ve akila re sa naña amiu akila na vena yaru ve moki akilia avisu kilale naña amiu akila ke suri wo. Visae amiu asuñña akila mña sanene, þisi na Arimamiu naña sike ma e peni, naga taþatete la nalaena van amiu vanon kiamiu yuññaena la nene.

² “Visae ve sanene, pogos naña ko ola nalaena va yeririna la naña pe kiela suri re poli, vena oiila la, ana pe pon re owarwar ko vanon poli, sane li navilavenen viskorenena. Yaru la nene apisawal ke kiela yuññaena wo lala e loyuniña na leniena, a e yepesinas la vanua, vena yaru la ayelular la. Ana nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena þisi rui e nayelularena naña yaru taþena la amla pan la, a taþatete si ala suri tai. ³ A pogos naña ko ola nalaena va yaru la naña pe kiela suri re poli, vena oiila la, monar okila ga e þelaga na tapolouena, yaru ve visu re, a ve kioña sitomena yelur ko re e nalaena nene. ⁴ A visae okila tapoloun ga kioña yuññaena wo la ne sanene, ana Arimoña naña pisu ke suri la naña yaru la pe apisu re poli, naga kilia la nalaena van ko vanon kioña yuññaena wo la nene.”

Yesu pisayu leniena

Luk 11:2-4

⁵ A Yesu pisa mña ga, pisapenua “Ana pogos naña amiu alen, pe pon re ataveve þelaga kiena ne li navilavenen viskorenena la poli. La nene na sinelan manene asape asuññalu vena alen loyuniña e yuñña na leniena, a vanua e yometava lala, ana yaru la akilia avisu la. Ana inu nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena þisi rui e nayelularena naña yaru taþena la amla pan la, a taþatete si ala

suri tai. ⁶ Ana pogos naþa visae okila leniena, ana ova loyumuãa e momãa yuãa ko ga taaga, okotava ana okila leniena va Arimomãa naþa sike na, ana pe yaru pisu re naga poli. Ana Arimomãa naþa kilia visu suri la naþa pe yaru pisu re poli, naga kilia la kiomãa nalaena van ko, vanon kiomãa suri wo naþa okila.

⁷ “A pogos naþa alenia, ana pe pon re avisa visena ve moki poli, ve sa yaru la naþa pe amlelaga re e Arimata lelaga poli. Yaru la nene amãape yokorena na alual suri naþa la amlen ke vanonia, komin la apisa ke visena la moki manenea, ana peraga. ⁸ Ana amiu na ve ataveve re kiela þelaga lala, vanon Arimamiu, naga kilia ke suri la naþa limamiu plasan rui, pogos naþa amiu pe apiun re suri la nene tan naga poli wa.

⁹ “Vanon suri ne nanene, mesmesun naþa amiu alen sane leniena nini, naþa pisa pisape ‘Arimamimi naþa ko osike ma e peni,

mesmesun ga naþa yaru la asu vatanon kiomãa kia wa.

¹⁰ Memlen mesape kiomãa nasuþenena imi sumãalu mãrera se yomarava nini, vena yeririna la akila sa naþa ko sinomãania, sa naþa la ne ma e peni akila mãaga.

¹¹ Awis, ola kinanena van imimi þane, a e legiena punu ga.

¹² A oviewo imimi e kiamimi mlamulena viowa lala, sa naþa imimi mēna mepiewo ke yaru taþena la naþa akila ke piowa pan imimi.

¹³ Ko ve oligan manene re suri viowa lala aimi ataþali imimi,

okila wo Yermare ve imi kila kare imimi re.’

¹⁴ “Vanon naþa visae amiu aviewo ke yaru la naþa akila ke

piowa pan amiu, ana Arimamiu naþa sike ma e peni viewo amiu mēna ga. ¹⁵ A visae ve aviewo re yaru taþena la naþa akila ke suri piowa pan amiu, ana Arimamiu taþatete viewo kiamiu mlamulena viowa lala.”

Yesu pisayu monsilena

¹⁶ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “A visae pogos naþa amiu amonsilu ke sina ga, ve akinan re vena amiu asitomãali Ntewa a alen vania, amiu ve akila re sa naþa pe ake re maramiu poli, pona amiu akila maramiu la viowa, a kulugomiu la miyopiop sa naþa viso kar amiu paþisi, vena yaru lala avisu kilia ya naþa akila ke na. Nanene na yumãena kiena ne li navilavenen viskorenenena. Ana visae akila sanene, ana yeririna laþasia sinela ye la, naga ga nene kiela naulena naþa la akilia alavia vanon kiela monsilena, þisi na taþatete si Ntewa naga la sina ga suri tai van la. ¹⁷ Ana ko, pogos naþa amonsilu ga sanene, popon okee maramãa, okila ruru viluãa, oyowau ruru wo sa naþa ko okila ke silaga, ¹⁸ vena yaru la aninue ya naþa ko okila ke ne. Arimomãa ga naþa naga sike na, pe yaru la amãa re naga poli, ana naga ga þisi na kilia pisu ke suri la naþa pe yaru la apisu re poli, þisi na naga la nalaena van ko vanonia.”

Yesu pisayu kilavaru

Luk 12:33-34

¹⁹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pe pon re amiu akilapolo kiamiu suri wo na yomarava la nini poli, vena avim ave yaru keviu na suri moki manenea. E yomarava nini na kirara lala akilia akar suri la nene, a suri la nene akilia avililua a amenunu mēna ga, a amio mēna ga yaru na vinauena naþa kilia kilapo yuãa, vena vinaun suri la naþa amiu

aþionia. ²⁰ Ana amiu na monar awarpolo kiamiu suri wo lala ma e peni, vanon naþa e nene na yo tai naþa pe kirara re e poli, a suri tai taþatete vililua a menunū, a yaru na vinauena lala taþatete akila kare kiamiu suri nowo la naþa amiu amligan ruru sike ea. ²¹ Popon vena amiu na kiamiu suri wo la ve moki sike ma e peni, vanon e naþa kioṁṁa suri wo la sike ea, ana kioṁṁa sitomena ṁena ga sike e nene silaga.”

Yesu sumṁa pisayu naþa yaru la ve ave puluvis re

Luk 11:34-36

²² A Yesu pisa ṁena ga, pisapenua “Kilamarana yaru naga pe yo taaga ga naþa kapi vivaga pimi loyūṁa e tasnena. Visae kilamaraṁa merarava ruruia, okilia ovisu kilale yaru taþena, vena oiila naga. Visae okila sanene, losineṁa pulen ruru kapi pivaga paþisi. ²³ A visae kilamaraṁa ve merarava ruru re, yoko taþatete ovisu kilale ruru yaru taþena, yoko osuṁa ovisu ga kioṁṁa suri lala ove puluvisin ga. Visae okila sanene, losineṁa pulen manene la yemalolo, a visae yemalolo naga sike e naþa mesmesun kapi vivaga naga se ea, nanene sane ko na osike e yemalolo naþa pe pupumalo paþisi.”

Yaru taþatete yuṁae kiena suþe ve lua veraga

Luk 16:13

²⁴ A Yesu pisa ṁena ga, pisapenua “Yaru tai taþatete kilia yuṁae kiena suþe ve lua veraga. Visae sanene ana naga kekaran tai, a yepena mavin tai, pona naga logear tai, aligan tai. Amiu na taþatete akila sane ave yaru kiena ne Ntewa, ana ave yaru kiena kilavaru ṁena ga.”

Sanapen yaru naþa sitom manene kiena malena

Luk 12:22-31

²⁵ Ana Yesu pisa ṁena ga, pisapenua “Vanon suri ne na nene, inu nevisa van amiu sanini: Pe pon re kiamiu sitomena ulen manene ga kiamiu yuṁaena na visuar amiuen la poli, naþa amiu asuṁa apiuviun ke, asapenua “? Aṁa e nape naþa yoko ita telual kata kinanena a ṁata namunena?” pona “?Pisi na ita tetol ṁata kulsota na yenwo e sanape ne?” Sitomena la ne sanene na pe po re nenaga, komin kiamiu malena naga po taulu kinanena, a tasnemiū naga po taulu kulsota. ²⁶ Asitomli manu la ne akaka ke ne. Manu la nene pe amapla re kala lokove poli, a pe apa aþar re kinanena pitomin naþa aligan ruru sike loyūṁa poli. Ana Arimamiū ga naþa sike ma e peni, naga ga mla ke kinanena pan la, ana e kiena navisuena, naga pisu amiu na sane ato metavan manu lala, pisi na naga kilia visuar amiu taulu la. ²⁷ ?Amiu na asitom asape yaru kilia kila kiena malena naþa plas ga ne vim ve piavi li laa sane wo ga, vanon sitom manene la kiena malena? Peraga, pe sa re nene poli, ana amiu na popon ve asitom manene re kiamiu malena.

²⁸ “? A komin ya ne asitom manene ke ṁamiū kulsota la vanonia? Amiu asitomli vinas nen purmeme la ne pitotovi ke e yo punu la ne. Vinas la nene na pe amiyuṁae re poli, a pe asulu re ṁala kulsota la poli. ²⁹ Ana inu nevisa van amiu, Þarin Suþe Solomon nene nanua sumo, naga pe yaru na suri moki, ana naga ṁana kulsota la naþa naga miyenia na pe miyowau ruru re sane meme la nene poli. ³⁰ A meme la nene na la ape na legiena taaga ga, peni narui asikapi la e kapi, ana Ntewa ga naga paia ruru la ke apo sanene. ?Ana amiu na asitom asape pisi na Ntewa naga taþatete la kulsota van amiu? !Aulai, amiu na pe apiawa re nena ṁarera e

Ntewa poli!

³¹ “Komin suri ne la nene, pe pon re sinemiu la ulen sitomena la nene poli naŕa sape ‘?Yoko takan ya ne, a tomun ya ne, a telual m̄ata kulsota sanape ne?’

³² Lelaga, yaru la naŕa pe amlelaga re e Ntewa poli la asitom manene suri la ne sanene silaga, ana amiu, Arimamiu naŕa sike ma e peni, naga kilia m̄a ga naŕa pisape yokorena monar kiamiu suri la nene na wa. ³³ Suri naŕa amiu monar asitom ŕesan ve keviu e kiamiu malena, nane nasuŕenena kiena ne Ntewa, amio kana namesmesuena nena lala. Visae ve sanene, ŕisi na naga la m̄ena ga suri taŕena la nene van amiu.”

³⁴ “Ve sanene, pe pon re sane ŕane na, asitom manene suri la na legiena na peni poli. Peni ga, akilia asitom suri la na peni, komin legiena na ŕane, ana suri viowa la moki pimi e rui.”

7

Yesu pisayu naliŕere kareen yaru taŕena

Luk 6:37-38,41-42

¹ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisape “Amiu na monar ve aliŕere kare re yaru taŕena lala. Ve sanene, Ntewa m̄ena ga ve liŕere amiu manene re, ² komin sitomena naŕa teke e amiu pogos naŕa amiu aliŕere yaru taŕena, ŕisi na sitomena na sanene teke m̄ena ga e Ntewa e pogos naŕa naga liŕere amiu. Pisi na Ntewa naga liŕere amiu, ve sa ke naŕa amiu amliŕere yaru taŕena lala.

³ Pe pon re naŕa ko osuŕa ovisasawal ke narin kororaki naŕa teke e kilamarana ne womla poli, ana ko pe opisu kilale re pupia mora laki na m̄eke e kilamaram̄a poli.

⁴ ? Sanape narui ko ositom ke

osape okilia ovisi va womla nene, ovisave ‘Pisi na nelalua ke ne kororaki na teke e kilamaram̄a ne sumo wa?’ ⁵ !Visae sanene, na ko na pe opisu kilale re kion̄a mlamulena viowa poli, ana ko osuŕa omliŕere ke ga mlamulena kiena ne yaru taŕena lala! !Ko na ope yaru navilavenen visko-renena paŕisi wa! Okilalua ke ne pupia miasin laki naŕa m̄eke kilamaram̄a sumo wa, siraulia ana okilia ovisuveve narin kororaki naŕa teke e kilamaran yaru taŕena.

⁶ “Pe pon re amiu akilali naŕa avisawal Visena Wa kiena ne Ntewa va yeririna la naŕa la pe akekaran re ala poli. Nanene sa naŕa amiu asuŕa apagan ruru ke lokul tetan lala e kinanena naŕa po, ana pogos naŕa akinana ŕisi, ŕisi na avilon ŕarila ana akar amiu ke sina ga. Sa ke m̄ena ga naŕa visae awar nalaena wo lala va nompui lala, ŕisi na la avie neno ga vitove sike e pulkene.”

Yesu pisayu naviunena suri tan Ntewa

Luk 11:9-13

⁷⁻⁸ A Yesu pisape “Yaru naŕa suŕa piun ke suria, silaga naga mlavia, a yaru naŕa suŕa kale suria, silaga naga m̄alia, a yaru naŕa suŕa sigariga ke mratava, silaga pulutava pietava pania. Visae sanene, ŕisi na amiu awar ya naŕa amiu asuŕa apiun ke tan Ntewa, a ŕisi na amiu alual ya naŕa amiu asuŕa akale ke tania, a mratava naŕa amiu asuŕa asigariga ke ne, ŕisi na Ntewa naga vietava van amiu. ⁹ Visae narum̄a tai viso karia, viun narin kilaparavi naŕa teke ne, ŕisi na taŕatete ola kilavaru tai vania, ¹⁰ pona visae naga viun ruru ika naŕa teke rui, ana taŕatete ola lom̄ara van kania. ¹¹ A lelaga naŕa amiu na ape yaru viowa ga lala,

ana tařatete amiu yaru tai kilia kila sanene, amiu na akekanan ga silaga nařa amla suri wo lala pan narimiu lala. Sanene, pogos nařa amiu aviun suri tai va Arimamiu nae ma e peni, naga kekanan ga nařa la suri wo la van amiu narina lala, va ve keviu la sane wa.

¹² “Amiu na monar akila wo va yaru tařena la silaga e suri wo ga lala, sa nařa amiu sinemiun asape yaru tařena lala, la monar akila wo van amiu. Visena ke nene narui naga purřes nen visena kiena ne navisaluaena la nene nařa Mosis naga siriyuia, amio mēna ga ya nařa navisawalena na sumo lala la apisa.”

Mrapa lua la

Luk 13:24

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pupia pulutava tai nařa keviu mon mēga, ana mrapa nařa pa řarpoyo komea ana lepalepasa a pe yotop ruru po pařisi. Yeririna la mokliu nařa ataveve ke mrapa nene, ana mrapa nene naga va e yo natolen koaena. A amiu na monar ava loyuma e pulutava tařena tai, nařa naga ve tokak la ga. Naga kana mrapanena mārera pařisi, a pe yeririna moki re nařa akom ke e poli, ana mrapa nene naga mrapa na malena.”

Purlaki amio kana mrasa

Luk 6:43-44

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na monar avisuar ruru yaru la nařa la apisape la ape yaru navisawalena lala, ana apian ke suri navisokanena lala. Pogos nařa la sinelan asape avian amiu, la apimi sa nařa ape erau wo amio amiu, nařa la yepela mořau ruru nenaga, sa nařa sip-sip lala, ana e losinela lala la sa ga lokul tetan lala, nařa la visokarlan suri punu ga. ¹⁶ Ana řisi na amiu avisu kilale la e mras

nen kiela malena lala. Viluřini la nařa pe nenosa, amio kilika la nařa pe nenosa, la pe ařar re kinanena wo poli pona mras nařa kiki ruru poli. ¹⁷ Purlaki nařa kapuru ruru po, naga monar war mras nařa po, a purlaki nařa kapuru piowa ga, naga monar war mras nařa piowa ga. ¹⁸ Ana purlaki nařa kapuru po, ana tařatete war mras nařa viowa, a purlaki nařa kapuru piowa ga, ana tařatete war mras nařa po. ¹⁹ Naga sa ga nene narui, visae purlaki viowa la nene nařa la tařatete awar mras napo, řisi na monar ate plan la ga vena akuan la ava e kapi. ²⁰ Visae ve sanene narui, mras nařa naga molue e malena kiena ne yaru kila meraravan pisape yaru nene naga pe yaru na sanape, ana řisi na amiu akilia avisu kilale navisawalena viowa la nene e mras viowa la nařa molue e kiela malena lala.”

“Pe nekilia amiu re nenaga”

Luk 13:25-27

²¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Yaru la mokliu asuņa apio inu ke asape ‘!Kiau Suře, kiau Suře o!’ ana tařatete la punu ga nene nařa řisi na akilia ava loyuma e nasuřenena kiena ne Ntewa ma e peni. Yeririna nařa kilia va loyuma, naga yeririna ga nařa naga suņa kila ke suri la nařa Ata naga sinenania. ²² E pogos nařa řisi na Ntewa naga liřere yeririna lala, yeririna la ve moki nařa řisi na avio inu ve sanene, avisave in na nepe kiela Suře. Pisi na la avisa avisave ‘? Suře, sanapen imimi? Imimi na memiyumaen suri wo la mokliu e kioņa kia, a imimi mepisawal mēna ga kioņa visena, a imimi memēne plan mēna ga yermare lala, a mekila ke mēna ga kile la mokliu. ?Pona ko pe ositoņal re

kiamimi yum̃aena wo la nene poli, yo?"

²³ "Ana yokorena inu nevisawal mesmesun van la, nevisave: Inu na pe nekilia amiu re nenaga pogos tai, naṣa amiu na ape kiau. Amiu na ape yaru na mlamulena viowa ga la ne. !Amiu aurmatan inu nagane!"

Yum̃a lua
Luk 6:47-49

²⁴ A Yesu pisa m̃ena ga, pisapenua "Visae ve sanene, la naṣa ataveve ruru sa naṣa nepian amiu rui, la sane yaru tai naṣa pe manmaruan naṣa kila m̃ana yum̃a, naṣa naga mapila kana kemraṣe pito tano tol yo m̃arera tano. ²⁵ Ana siraunia, yua pimi, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, m̃e yum̃a nene, ana yum̃a nene pe mloru re poli, komin naṣa yaru nene pisirlua ruru m̃ana yum̃a nene e yo m̃arera naṣa.

²⁶ "Ana la naṣa pe ataveve ruru re sa naṣa nepian amiun rui, la sane yaru tai naṣa kiena sitomena piowa ga, ana pogos naṣa kila m̃ana yum̃a, killilinarina kana kemraṣe lala su ga metava e none. ²⁷ A siraunia, pupia yua kove, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, m̃e yum̃a nene, ana yum̃a nene mloru. A pogos naṣa mloru, yum̃aena kiena ne yar nene pimi piowa make nenaga."

Amilan manene Yesu kiena visena nene ṣan wa

²⁸ Siraun naṣa Yesu ṣisin kiena visena la nene, yeririna la amilan paṣisi, ²⁹ komin naṣa la apisuvevea sane kiena visena na pe sa re visena kiena ne kiela navianena navisaluaen la poli, ana kiena visena la urmi paṣisi, a naga sum̃a miur ke kiela sitomena lala, a naga pisawal visena sane yaru tai naṣa nam̃areraena teke e naga.

8

Yesu kila ruru yaru tai naṣa leperosi se yepena, miania
Mak 1:40-45; Luk 15:12-16

¹ Yesu mligan kunus keviu naṣa naga pian ke yaru la ea, naga pitomi tano, ana yaru la mokliu naṣa atavevea. ² Ana yaru tai naṣa leperosi sike e yepena pimi puna, ana kinai tano pania piunia, pisape "!Suṣe! In na nemlelaga e ko nesape ko na okilia okila ruru inu wo ga, ana visae ko okekara, sineun nesape neviun tan ko vena okila van inu ve sanene."

³ Ana Yesu pe maraun re yaru naṣa poli vanon kiena maiena nene, ana ṣuarar naga e limana, pisape "Ee, inu sineunia. Poga ga, nesape yeper̃a ikiki." Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ṣisi ea. ⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape "Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene va yaru lala wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveveli yeper̃a. Pisi na, monar ova okila lotuena va Ntewa, a okila m̃ana kuṣaṣaena nene naṣa Mosis pisa sape yaru monar kila vanon suri na sanene, ana siraun naga nene, yaru wa nene naga kilia visawal visave leperosi nene ṣisi rui."

Yesu kila yaru naṣa yepena komṣasia mare pimi po
Luk 7:1-10

⁵ Ana pogos naṣa Yesu pa loyum̃a garu pulkumali naṣa Kapeneam, yaru keviu tai kiena ne li na mara lala nae Rom pimi puna, tagi pania, ⁶ pisape "Suṣe, yaru na kilaen kiau yum̃aena tai mloru m̃eke e m̃ana tog nanagane garu m̃au. Tasnena lepas komṣas mare, ana naga mloge ke piowa paṣisi."

⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ita, tevano. Pisi na inu nekila ruru si naga loge wo.”

⁸ Ana yerkawa na kilaen mara naña pisatamnea, pisape “Supe, in na pe nepe yaru wo re tai naña netorokin naña ko oimi mña loyuna poli, sane in na pe nepe yere Yu re poli, ana visae okilia ovisa ga visena tai, nekilia nesape pisi na kiau yaru nene kilia loge wo narui. ⁹ In na nekilia naña nesape pisi na monar ve sanene, vanon nekilia nesape kionia visena namareraena keviu sike ea. Naga sane yaru na mara la naña asike vatanon inu, naña monar alogear kiau visena. Visae nevisavenua ‘Ovano,’ monar tai vano, pona nevisave ‘Oimi,’ monar naga imi, pona nevisave ‘Okila ve sa nene,’ ana naga monar kila. A inu mña ga monar nekila ya naña kiau yaru keviu pisa pan inu. Ana nemelaga naña visae ko ovisa ga suri tai, ana monar ve sa nene.”

¹⁰ Ana pogos naña Yesu mloge kiena visena nene, kila naga milan papisi a kekara mña ga papisi. Ana pisa pan pina la naña ataveve ke ne, pisape “Nevisa suri na lelaga van amiu, in na pe nomal re nena ga yaru nae Israel tai naña naga piawa marera e inu sane yaru nene poli. ¹¹ Inu nevisawal van amiu sanini, ve le Yu re ga la naña akilia aimi loyuna e papagena keviu na legiena maro nene. Peraga, ana yokorena yaru la ve moki ve sa yaru nene e yo tapena lala na yomarava nini, naña aimi atotano lele taaga vena akinana amio Epraam, Aisak, a Sekop. Pisi na la nene na asu ruru silaga ve sanene e nasupenena kiena ne Ntewa ma e peni. ¹² Ana le Yu la nene naña Ntewa pio la sumo vena ava loyuna, nanagane

la pe amlelaga re e inu poli, ana pisi na Ntewa koven plan la ava e yemalolo vanua, e yo naña yaru la asuna atagi ke ea, akar ke maluela ea.”

¹³ Ana Yesu pisa pa yerkawa na kilaen mara nañani, pisape “Ko, okilia ova unia. Pisi na vim van ko ve sa naña kionia nalelagaena piawa ke marera ea.” A e ke e pog nene narui, ana yepen yaru na yunaena nene pimi po sina.

Yesu kila riru anenane wona Pita

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Ana pogos naña Yesu sike garu Kapeneam wa, ana naga pa loyuna mña Pita, naga pisu anenane wona Pita naga miava karia, meke e mña tog. ¹⁵ Ana Yesu mligan limana te limana ne sira nene, ana miava naña pisi, ana naga sunalu, mla kinanena pa Yesu.

¹⁶ A yepakilavi e legiena nene, yaru la apure yaru la moki naña apimi puna Yesu, yaru la naña yermare lala asike e la. Ana naga mne plan yermare la nene e ga e kiena visena, a naga kila ruru mña ga namaiena lala apimi apo sina. ¹⁷ Suri la nene pimi kakate vena kila visena kiena ne Navisawalena Aisea imi ve lelaga, naña naga pisape

“Naga lalua kieta maiena lala,

a naga kuslua kieta yepe lalaea lala.” Ais 53:4

Yaru la lua sinelan asape ataveve Yesu

Luk 9:57-62

¹⁸ E legiena tapena sina ga tai, Yesu suna amio yaru la mokliu naña la amiervivi naga telivi pi-ora, ana naga sinenan pisape yali vetan la, ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “!Aulai! Ita, teva e lepas nen lapa nene lepas pasa.”

19 Ana asun ke asape avano, ana navianena navisaluaena tai naga pimi, pisaar pa Yesu, pisape “Navianena, p̄isi na netaveve ko, e nape naḡa ko okom ea ana inu netaveve ko teva ea.”

20 Ana Yesu pisatan̄ea, pisape “Lokul tetan lala, la m̄ala pulus na monena la asuḡa ga, a manu m̄ena ga lala m̄ala ponovi la asuḡa ga. Ana inu, Narina ne Yeririna na, pe m̄au yo re tai naḡa neva nomomalio e poli. Visae ko okekanan m̄ena ga malena na sanene, ko okilia oimi.”

21 E ke e pogos nene, ana nalogena taḡena kiena ne Yesu tai pisa pania, pisape “Awis Mara, otam̄an inu neva nevisuar ke ne ata sumo wa, a visae pogos naḡa mare pae, p̄isi na neimi netaveve ko ga na wa.”

22 Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oimi otaveve inu ga. Ko oligan yeririna la naḡa ninula mare rui, vena la asin kiela yaru la naḡa la amare.”

Yesu pisi pa lagi amio sive

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

23 Ana Yesu amio kiena nalogena lala apitomi atol lapa nene narui, ana aḡiyu apa e waa tai e yo nene. 24 Ana apa li ga metava pe piavi re poli, pupia lagi tai molue, miyui kila pupia lapa naḡani kululu keviu paḡisi, ana kila waa naḡani siar sape talilu. Ana Yesu m̄eke e waa, naga momalio ruru ga m̄eke na, 25 ana la apito akilaḡeagea, apisape “!Suḡe, opisu ke ne! Lavisi tetalilu narui, monar otamalia ita.”

26 Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Ei! ?Amarau ke ya ne sanene? Aa, amiu na pe apiawa re nena m̄arera e kiau nam̄areraena poli.” Ana naga sum̄alu, pialuḡar lagi, pisape ve yui re sina, a pialuḡar sive, pisape malumu. Ana pog pimi po, amalumu.

27 Ana pogos naḡa nalogena la apisu yo pimi pa ruru make nenaga po sanene, ana amilan paḡisi, apisape “!Suwala! Yaru nene na pisa ga sanene, ana lagi amio sive lalua amlogear naga. ! Yaru nene na pe yaru re nene poli yo!”

Yesu pile plan yermare lala petan yaru lua

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

28 Ana pogos naḡa Yesu pimi tol lapa nene lepas ḡasa, naga pa gare yo kiena ne le Katara lala. E yo nene, yaru la lua amolue e puluve m̄ana ne yaru mare lala, ana la lua am̄al Yesu. Ana la lua nene na yermare lala asike e la, ana la lua ape wowe asirag paḡisi, ana kila yaru la amaraun vaen e mrapa nene paḡisi. 29 Ana pogos naḡa apisu Yesu, lalua apio manene paḡisi, apisape “?Ko Narina ne Ntewa, kioḡa ya naḡa teke e imimi? ?Ko opimin osape ola nakoena van imimi naḡa pe kana pog re poli wa, ne?”

30 Ana e yo nene, na ḡegas nen nompui tai asuḡa akolkol m̄a porotano lavis ga, 31 ana yermare la nene atagi, apisa pa Yesu, asape “Visae om̄ene plan imimi, awis oligan imimi mava e los nen nompui la ne asike ne.”

32 Ana naga pisa pan la, pisape “Avano.” Ana la amolue petan lalua nene, apa e los nen nompui la naḡani. Ana pogos ke nene, nompui la naḡani akiriri apano, apitove e yeparpasa tai, amloloru apito tano e pupia lapa nene, atalilu apito akokovio ea.

33 Ana yaru na visuaren nompui lala apureure apa e kiela pulkumali, apisawal suri la naḡa kakate, a ya naḡa tol lalua naḡa yermare la ase lalua sumo. 34 Ana pogos ke nene, yeririna la punu ga naḡa e kiela pulkumali nene apimi apisu Yesu. A pogos naḡa

apisu naga, apisi m̄arera pania apisape naga ure vetan kiela yo.

9

Yesu kilia viewo mlamulena viowa

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ Ana Yesu p̄asupe sina amio kiena nalogena lala, amiyai ke ga e waa naḡani, ana akusro si lapa keviu naḡani, ana aḡasupe apimi e kiena pulkumali naḡa Kapeneam. ² Ana yaru laḡasia akus namaiena tai pimi puna naḡa naga tasnena komḡas mare, naga mloru ga m̄eke e m̄ana tog. Ana pogos naḡa Yesu pisu kiela nalelagaena m̄arera asape Ntewa naga p̄isi na iila namaiena nene, naga pisa pania pisape “Naruu, ve sinema kona re. Kioḡa mlamulena piowa lala, nepiewo p̄isi rui.”

³ Ana e pogos nene navianena navisaluaen laḡasia asuḡa ga, ana amloge ke visena kiena ne Yesu nene. Ana verakorena la apismumunia, apisape “Yaru nene naga ḡarnena kare kia wa kiena ne Ntewa rui. Naga pisa ke sanene sa ga naga Ntewa rui.”

⁴ Ana Yesu kilia m̄a kiela sitomena lala, ana pisape “?Vanon ya ne kiamiu sitomena la pulen sitomena viowa sanene? ⁵ Visae nevisa sanini va yaru nene, nevisavenua ‘Inu nepiewo kioḡa mlamulena viowa,’ pona nevisa nevisavenua ‘Osuḡalu oyali,’ e visena lua nene, tai m̄areran na visaena, a tai meme ga navisaena. Visena naḡa pisapenua ‘Osuḡalu oyali,’ naga m̄arera, vanon naḡa yaru la apisu kilale asape yaru nene suḡalu pona ve suḡalu re. ⁶ Ana ḡisi na nekila suri tai naḡa ami asitom sane Ntewa naga ga taaga kilia kila, komin naḡa sineun nesape nekila merarava van ami naḡa sane Narina ne Yeririna naga torokin naḡa viewo mlamulena

viowa lala e yomarava nini.” Ana Yesu pisa pan namaiena nene, pisa pisape “Osuḡalu osilowar moḡa tog, oyali, ova moḡa.” ⁷ Ana yaru naḡani suḡalu, mial pa m̄ana.

⁸ Ana ḡina na yeririna la naḡa apisu suri nene amarau, a amieluar m̄ena ga Ntewa vanon naḡa naga taḡan nariareraena nene pisape yaru tai kilia kila ve sanene.

Yesu pio Matiu pimi taveve naga

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Ana Yesu mligan yo nene, naga mial ga pa m̄a sane. Naga pa m̄aga, ana m̄al inu neteke tano e lelen kiau yuḡaena. Kiau yuḡaena e pogos nene, nawar-poloen kilavaru na takis. Ana Yesu pio inu, pisape “Matiu, oimi otaveve inu.” Ana nesuḡalu veraga, netaveve Yesu.

¹⁰ Siraunia, Yesu pimi kinana e m̄au yuḡa, ana e pogos nene nepure li nawar-poloen takis la moki, amio yaru viowa taḡena lala, apimi atotano, vena akilia akinana veraga amio Yesu a kiena nalogena lala. ¹¹ Ana le Varasi laḡasa asike e pogos nene, ana apisu naḡa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, ana apiun tan kiena nalogena lala, asape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinana ke veraga amio yaru viowa la ne sanene?”

¹² Ana Yesu mloge kiela visena nene, ana naga pisatam̄e la, pisape “Yaru la naḡa yepela poga ga, pe sinelan re yaru na kilaruruen maiena poli, ana la ga naḡa aḡar maiena, ana la sinelania. ¹³ Popon ami asitomiyuli kinas nen visena tai naḡa teke e Visena Wa, naḡa Ntewa pisa, pisape

‘In na pe sineun re kiamiu kuḡaḡaena la poli,

ana sineun ga nasineyeena se ki-
amiu malena lala.’

In na pe nepimin re naña nevio yaru la naña asitom asape la amesmesu p̄isi rui, peraga, inu na nepimin ga nesape nevio yaru viowa lala vena ataveve inu.”

Naviunena tai e lepas na mon-silena

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Siraun suri nene, ana nalogena lañasia kiena ne Yoane Nakeena apimi pu Yesu, apiun tania, asape “Sinemimin mesape ovisawal suri nene van imimi. ?Imimi na memonsilu ga silaga vena mekila leniena, a Varasi m̄ena ga lala akila ke sanene, ana vanon ya ne kion̄a nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁵ Ana Yesu pisatam̄e la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara pañisi pogos naña naga sike amio la, ana p̄isi na sinela monar viowa siraun pogos naña naga ure matan la, ana pisape “?Pogos naña yaru naña talopa naga sike e p̄aḡagena amio kiena erau lala wa, amiu asitom asape akilia ataginia? Peraga. Ana e pogos tai, visae nasinekar kiena ne yaru nene lañasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui p̄isi na kiena erau lala la akilia amonsilu ga vanon nasineyeena.”

Sur viu amio sur marua

¹⁶ Pelaga na monsilena nene, naga p̄elaga marua na lotuena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape p̄elaga marua la ne sanene, la taḡatete akilia asikolia amio suri viu la naña naga pian la ke ea, ana naga pisa p̄akaiwa tai e lepas nene pan la, pisape “Taḡatete ola kinakina kulmrae tai naña pe urviu ana osuluwo ruru pulus naña teke e kulsota marua. Vanon naña kinakina kulmrae viu nene kilia kilaroro

kulsota marua nene komḡasa, ana kana pulus kilia vim ve keviu la sane.

¹⁷ “Ana taḡatete okonkononia kuruta na munena naña sirpup pava ke ea wa, vito e kulus nen nani naña pe urmarua, naña akonkononia kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae akila sanene, kuruta na munena nene lapa e kulus nen nani nene, ana yukuswinia na m̄apoa, ana kuruta namunena nañani lau, ana pias nene naga m̄ena viowa. Ana kuruta viu monar okonkononia va e pias viu, naña m̄arera ruru po, ana okilia oligan ruru mom̄a kuruta na munena nene mom̄a ga.”

Yesu kila ruru sira kawa tai amio nin sira m̄ee tai

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Ana pogos naña Yesu pisayu ke pa nalogena kiena ne Yoane la sanene, ana yaru keviu nalotena kiena ne le Yu lala pimi lavisi, kinai pito tanon Yesu, tagi pania, pisape “!Awee! Kiau lom̄earu mare ga na wa, ana sineun nesape oimi, oligan lumom̄a towar naga, vena naga kiena malena imi sina.”

¹⁹ Ana Yesu sum̄alu, taveve yaru nene, naga amio kiena nalogena lala apano.

²⁰⁻²¹ Ana pogos naña Yesu pa ke sanene, ana sira tai sum̄a ga naña maiena na kupario teke e naga legiena punu ga pano-o pimi tol kas lualima taaga pa lua rui. Ana naga pisu naña Yesu mial pimi, naga sitom sape “Visae netol ga m̄ana kulsaket, vena kiau maiena p̄isi.” Ana naga kom rana Yesu, pimi tol ga m̄ana isinen kulsaket.

²² Ana Yesu pilon veraga, pisu sira nañani, pisa pania, pisape “Auia, ve sinem̄a kona re. Kion̄a naviawaena e inu kila ko owo sina.” Ana e ke e pogos nene, maiena nañani p̄isi e sira nene.

²³ Ana pogos naña Yesu pa tol yum̄a m̄ana yerkaawa nene, naga

pisu yaru la sinela mie manene la sira m̄ee naḡa mare m̄eke ne, ana asuḡa atagi a amiyaun ke yauena na marena lala. ²⁴ Ana naga pisi pan la, pisape “Amiu amolue, ayal tetai sina. Sira m̄ee nene na pe mare re nene poli, naga momalio ga ne.” Ana la naḡani apitalia kare ga naga.

²⁵ Ana amligan plan yaru la nene apa vanua, ana Yesu pa loyuḡa. Naga pa tarar limana sira m̄ee nene, ana naga suḡalu, mali sina. ²⁶ Ana amlologon suri nene pa e yo make ga, kalo make yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru kilamaraḡala lua

²⁷ Ana Yesu molue petan yuḡa m̄ana yerkaḡa nene, a pogos naḡa naga mial ke pano, ana kilamara ḡala la lua atavevea, la asuḡa apio ke, asapenua “Ko lus kiena ne Tepet, ko Navisaarena, awis ko sinem̄a ye imimi lua nini ka.”

²⁸ Ana Yesu mial pano, pa pa loyuḡa e yuḡa tai, ana kilamara ḡala la lua naḡani apimi puna. Ana Yesu piun tan la luoka, pisape “?Amiu luoka ga amlelaga e inu, asape nekilia nekila ruru amiu sanene?”

Lalua apisataḡea, apisape “Ee Suḡe, imimi memlelaga.”

²⁹ Ana Yesu mligan limana te kilamarala, pisape “Pisi na ve sa naḡa nalelagaena kiamiu amlua.”

³⁰ Ana lalua kilamarala pimi po ke e pogos nene. Ana Yesu pialuḡar m̄arera pan la luoka, pisape “Pisi na amiu lua ve avisawal re suri nene va yaru lala.” ³¹ Ana lalua amolue petania, ana lalua amlologon suri naḡa Yesu kila pan la ne, pano-o kalo make yo la punu ga e lepas nene.

Yesu pilelua yermare petan puru tai

9:34 Mat 10:25, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15
Mak 6:34 **9:37** Luk 10:2

³² Ana pogos naḡa lalua nene amligan Yesu apano, yaru taḡena lala aḡure yaru tai pimi puna. Yaru nene pe puru, vanon yermare sike e naga. ³³ Ana Yesu pilelua yermare nene, ana puru naḡa pisi ruru narui, ana yeririna lala sinela kurkur paḡisi, apisape “Suwala, pe tepisuli re suri tai e Israel sanene poli wa, ḡane ga.”

³⁴ Ana Varasi lala apisayu Yesu, apismumunia, apisape “Yeririna nene pile plan ke ga yermare lala e nam̄areraena naḡa suḡe kiena ne yermare lala naga mla pania.”

Yesu sinen mie yeririna lala

³⁵ Ana Yesu suḡa mialili ke pulkumali lala, a pian ke yeririna lala e kiela yuḡa na lotuena lala. Naga pisawal ke nalologena wo nasuḡenena kiena ne Ntewa, a naga suḡa kila ruru ke namaiena lala a la naḡa tasnela la piowa.

³⁶ Ana pogos naḡa suḡa mialili ke yaru la sanene, naga suḡa pisu ḡina lala, naga pisu la sa naḡa kiela sitomena la pule paḡisi, a suri la piowa pan la e kiela malena lala, ana naga sinena mie la paḡisi, komin naḡa asuḡa ga sa ga nene sane sipsip la naḡa pe yaru navisuar laen re poli, la amninue asape ḡisi na la ave sanape narui. ³⁷ Ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Lelaga, kinnanena moki paḡisi naḡa marua sike lokove, ana yaru la lua la ga naḡa asuḡa aḡar ke pitomi uḡa. ³⁸ Ana amiu na, monar aviun manene tan suḡe na lokove nene, vena naga ligan plan re si yaru laḡasia la avano vena awar kana kinnanena la nene vim.”

10

Li nalogena kiena ne Yesu lala
Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

9:35 Mat 4:23; Mak 1:39; Luk 4:44 **9:36**

¹ Ana Yesu pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua pisape aimi puna. Ana la apimi, ana naga pisi ruru pan la p̄isi, a naga mligan plan la apano vena akilia aṁene plan ninuna viowa e yeririna lala, a vena akilia akila ruru namajena lala a nainanena viowa taṁena lala.² Ana kia kiena ne li nalologena ne la nanini narui:

nasumo, Saemon, naṁa apio asape Pita, naṁa naga pe kiela yerkawa, amio wenla, naṁa Antru,

Semes, naṁa narina ne Sepeti, amio wenla naṁa Yoane,

³ Pilip,

Patalomiu,

Tom̄as,

inu Matiu, in na nepe yaru na waren takis,

Semes, naṁa naga narina ne Alpeas,

Tateas,

⁴ Saemon, naṁa naga kila manene politik sape kuan plan le Rom lala,

a Sutas nae Kariot, naṁa sir-aunia, naga pielua Yesu.

Yesu mligan plan kiena li nalologena lala

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ana Yesu pisi ruru pa la lualima taaga pa lua nene, a sir-aunia naga mligan plan la apano. Visena wo la nene naṁa naga pisa pan la nanini, naṁa naga pisape “Amiu na ve ava re puna ne la naṁa pe ape le Yu re la poli, a amiu ve ava re e pulkumali nae Samaria lala wa. ⁶ Amiu na avanon ga sipsip nae Israe la naṁa akilalu mrapa. ⁷ Ana pogos naṁa avanon la nene, ana monar alogon, avisave ‘! Nasuṁenena kiena ne Ntewa pimi ke pun ita narui!’ ⁸ Ana amiu monar akila ruru namajena lala, a monar akila namarena lala aimi

amal sina. A la naṁa leperosi sike e yepela, monar akila yepela la imi ikiki sina, a amiu monar aṁene plan yermare e yaru lala. Ana yuṁaena la nene, p̄isi na ayuṁaen e nam̄areraena tai naṁa amla korenan ga, ana amiu monar ala korenan lein ga va yaru lala. ⁹ A amiu na ve awar re kiamiu kilavaru laṁasia e kiamiu pultaga lala, ¹⁰ a ve awar re ṁena kiamiu karo tai, naṁa akon ṁamiu kul-sota taṁena lala, a kiamiu kul-suten lamiu taṁena lala se ea, a ve awar re ṁena kiamiu plas-gai vano. Yaru la naṁa akila yuṁaena wo la ne sane amiu, p̄isi yaru taṁena la naṁa la amiyuṁae pan la, monar avisuar ruru la vanonia.”

¹¹ Ana Yesu pisa ṁena ga, pisape “Pogos naṁa amiu avano-o atol pulkumali tai, ana monar akale yaru tai naṁa kekaran naṁa were amiu ava ṁana, ana asuṁa ga ṁana, vano vano-o tol pogos naṁa amiu avatani si pulkumali naṁani. ¹² Ana pogos naṁa avano asike mratava ṁana yaru nene, ana monar atalopan ruru la, avisavenua ‘Sum̄are sike amio amiu.’ ¹³ A visae mratava nene kila wo van amiu, ana sum̄are naṁa apisa ana p̄isi na sike amio la, a visae la akila viowa ga van amiu, p̄isi na sum̄are nene wasuṁe ke sina ga, vim van amiu. ¹⁴ Ana visae yaru laṁasia yepela mavin were amiuena ava ṁala uṁa, pona yepela mavin loge amiuena, ana popon aligan ruru mratava nene pona pulkumali nene ṁeke na. Ana pogos naṁa amolue e yo nene, amiu atanvan puluyavi nae e yo nene naṁa sike e lamiu, sane kiamiu visena ṁarera tai ne pan la ne, pisape p̄isi na la akus nakoarena naṁa mesmesun ga kiela ṁelaga

viowa la nene. ¹⁵ Lelaga naþa nevisa meraravan van amiu, e legiena na lipereena, ana la nene na m̄arera la van la, taulu naþa Ntewa mliþere le Sotom amio le Komora lala nanua sumo.”

Pisi na yaru la aþene nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitom ruru wo. Inu neli-gan plan amiu avano, a amiu ala limamiu ga ava sanene, amiu na sa ga sipsip la naþa asike likan þegas nen lokul tetan lala. Visae sanene, ana monar ave manmarua ruru wo, a amiu monar amonau ruruia. ¹⁷ Ana monar avisuar ruru amiu, vanon naþa saþisi yaru lala aure amiu ava kiela kumali, a e kiela yuþa na leniena lala, vena avis van amiu, ana þisi na ala nakoena van amiu, a avisuaria saþisi awe amiu. ¹⁸ Ana þisi na aligan amiu ava asuþalu ase marana ne yerkawa na purvanua vanon ga naþa amiu ape kiau nalogena lala, a e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e maran la nene a e marana ne la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. ¹⁹ Ana pogos naþa la nene aimi aure amiu, ana amiu na ve asitom manene re avisave “Pisi na nevisa sanape ne, a nevisa ya ne van la ne?” vanon naþa þisi na Ninuna Wa naga la visena na visawalena van amiu naþa avisa, mesmesun e pogos na visena. ²⁰ A pogos naþa amiu avis, ana pe kiamiu visena re nene poli, ana visena kiena ne Ninuna ne Arimamiu naþa naga visi e amiu.

²¹ “E pogos m̄arera nene, þisi na yaru kilia taþian yaru viowa taþena la nene la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narina ruru naapo, vena awe moþar la

amarmare, nanene komin naþa la nene amlelaga e inu. A nisisi lala la m̄ena ga akilia asuþalu avisawal anela lala a arimala lala naþa la amlelaga e inu, vena la m̄ena ga amare sanene. ²² Ana þisi na yaru lala ve sinelan amiu re sina, akawe kiamiu visena silaga, vanon kiau kia teke e amiu, a yaru naþa suþalar m̄arera suþa ga vano-o pog m̄arera nene þisi, þisi na Ntewa tamalia naga. ²³ Ana pogos naþa la asuþa aþene manene amiu la e pulkumali tai, amiu monar aure ava e pulkumali taþena, a visae aþene amiu ke sina ga e yo nene, amiu monar aure sina. Ana nevisa ruru van amiu, nesape kiamiu yuþaena nene e pulkumali nae Israel lala, þisi na ve þisi ruru re wa ana Narina ne Yeririna vim warpoyo ke sina ga.”

²⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Naloga-na, naga pe to re metavan kiena navianena poli, a yaru na yuþaena, naga pe to re m̄ena metavan kiena suþe poli. Ve sanene, amiu na ve asitom re avisave þisi na taþatete m̄arera van amiu pogos tai, ²⁵ komin þelaga m̄arera naþa la akila va navianena, þisi na la akila ke m̄ena ga va nalogena, a suri m̄arera la naþa suþe naga kusia, þisi na kiena yeririna naga m̄ena ga monar tolia. Sa naþa yaru la apio kare inu, naþa in na nepe yerkawa e m̄au mratava, apisape in na Pielsipel, naþa naga pe suþe kiena ne yermare lala, þisi na la akilia avio kare amiu la sane na wa, amiu la naþa ape kiau e mratava taaga.”

Nalogena kiena ne Yesu taþatete maraun yaru lala

Luk 12:2-7

²⁶ Ana Yesu pisape “Vanon naþa þisi na avis viowa van amiu ve sa ke ga naþa apisi piowa pan inu, ana amiu ve amaraun la re. Suri viowa la punu ga naþa yaru lala akila vinaunia, pona apisawaniga, þisi na vim kakate e yometava na wa, vena yaru la punu ga akilia. ²⁷ A amiu mēna ga, suri wo la naþa nesuñā nepisa ke pan amiu e yemalolo, amiu monar avisawal ke sina ga e yomerarava, a suri la naþa nesuñā nepragogen ke ga e kiligamiu, amiu na monar avion manene va metava e maran yeririna lala, vena yar punu ga akilia aloge.

²⁸ “Ana amiu na ve amaraun re yaru la naþa akilia aweñar tasnemi mare, komin naþa la taþatete aweñar ninumi mare. Ana amiu na monar amaraun ga Ntewa, naþa naga kilia kilalele kare tasnemi amio ninumi luwoka e lele naloge viowaena. ²⁹ Amiu asitoñalia. Ninlaea la ne akaka ke la ne, la moki paþisi, sa ga kororaki ga, a la asuñā aþiliwilin ke lua e narin kilavaru ga tai, ana visae tai loru vitove tano e porotano, ana Arimamiu naga kilia mā ga. ³⁰ A vilþarimiu mēna ga moki paþisi, ana Ntewa naga poloar make ga peve taaga, naga kilia la mēaga. ³¹ Sanene, ana amiu ve amarau re, vanon naþa Ntewa pisu amiu na po manenea taulu ninlaea la nene, ana þisi na naga kilia visuar ruru amiu e suri punu ga e kiamiu malena.”

Yaru naþa naga pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Luk 12:8-9

³² Ana Yesu pisa pisape “Yaru naþa naga visawal e marana ne yaru lala visave naga pe kiau yeririna tai, þisi na inu mēna ga, nevisawal naga e marana ne Ata naþa ma e peni, nevisave yaru

nene pe kiau. ³³ Ana yaru naþa visawal e marana ne yaru lala visave naga pe pe kiau yeririna re poli, ana inu mēna ga nevisawal e marana ne Ata naþa ma e peni, nevisave yaru nene naga pe pe kiau yeririna re poli.”

Yesu naga pe purþes nen kaveen visena

Luk 12:51-53

³⁴ Ana Yesu pisape “Amiu na ve asitom re avisave inu nepimin naþa nekila sane pupia suñare pimi sike e yomarava nini. Peraga, inu pe nepimin re ga neligan suñare e poli, ana inu nepimi nemio playu na kilaen mara tai, naþa þisi na yaru la aveveyu la, a akila mara van la vanon inu. ³⁵ In na nepimin nesape nekila sane þisi na yaru mēe lala akawe visena kiena ne arimala lala, a sira mēe lala akawe visena kiena ne anela lala, a sira la naþa atalopa ga na wa, þisi na akawe visena kiena ne anela simem lala. ³⁶ Þisi na la naþa sinela kari manene kiau nalogena lala, naga pe yaru taþena re la poli, yaru na mratava ga mēala lala.”

Yesu naga sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala

Luk 14:26-27

³⁷ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naþa sitom manene la arimana, pona anena, pona narina, taulu naþa naga sitom inu, yaru nene naga mesmesun re imi sane ve kiau nalogena poli. ³⁸ Ana visae yaru tai naþa ve kus re kiena laktorovia taveve inu, sane naga pe tañan re naga loge viowa vanon inu poli, yaru nene taþatete imi ve kiau nalogena. ³⁹ Visae yaru tai naþa naga sitom manene la kiena malena, yaru nene naga þisi na kilalu kiena malena nene. A visae kiau nalogena tai naga kilalu kiena malena vanon inu, þisi

na naga tol malena naŕa taŕatete ŕisi.”

La naŕa avisuar ruru nalogena lala, ŕisi na la atol kiela nalaena

Mak 9:41

⁴⁰ A Yesu pisa, pisape “Visae yaru tai naŕa were amiu ava m̄ana loyuma, nanene sa ga naŕa ŕere inu ke ga nepa m̄ana loyuma ne. A visae yaru tai were inu neva m̄ana loyuma, ana nanene sa ga naŕa pere ke ga naga naŕa naga mligan inu nepimi, pa ke m̄ana loyuma. ⁴¹ Visae yaru tai were navisawalena tai pona yaru mesmesu tai ne sanene va m̄ana loyuma, komin naga kilia ke sape yerkaŕa nene naga pe yaru wa nayumaena kiena ne Ntewa, yoko naga kus ke ga nalaena torokin naŕa yoko Ntewa la va kiena yerkaŕa la nene. ⁴² A inu nevisa ruru van amiu sanini, visae yaru tai naga la piala na wii manini ve taaga va kiau nalogena tai, naŕa naga pe sitom re pisape nalogena nene naga pe yerkaŕa tai poli, pona yaru tai naŕa naga to ga tano, ŕisi na yaru nene la kiena nalaena tai komin suri wo nene naŕa naga kila pa kiau yeririna tai.”

11

¹ Ana pogos naŕa Yesu pisa ruru pa kiena nalogena la lualima taaga pa lua nene ŕisi, naga mligan yo nene, ana naga pa e pulkumali nae Kalele lala, vena vian la a lologon van la.

Nalogena kiena ne Yoane Nakeena lala apimi

Luk 7:18-23

² E pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuma nakoena, a naga mloge ke yumaena la naŕa Kristo kila ke ne, ana naga mligan kiena nalogena laŕasia, ³ apanon apiuntan Yesu, apisape “?Sanape? ?

Ko na yaru nanua apisa ke sumo asape ŕisi na yaru keviu tai imin vena ve kieta nasumonena, pona pe naga re nane ko poli, ana imimi na monar mesumate laa na wa, ŕisi na yaru nene imi?”

⁴ Ana Yesu pisatame la, pisape “Awasupe amiu sina, ava ke ga puna ne Yoane, a avisawal vana e suri la naŕa amiu apisuia naŕa nemiyumaen ke e yo nini, a suri la naŕa apisayu inu ke pan amiu, sane suri la naŕa Navisawalena Aisea naga pisayu sumo rui, naŕa naga pisape:

⁵ *‘Kilamaraŕala lala, nanagane akirava si rui,*

a yaru la naŕa ape lapele a ape laulu, nanagane akilia amial po si narui,

a yaru la naŕa leperosi sike e yepela, nanagane yepela pimi mian ruru si narui,

a yaru la naŕa ape kiligapoŕe, nanagane amloge si suri narui,

a yaru la naŕa amare, nanagane amal si rui,

a yaru la naŕa limala korenga, nanagane nemlologon ke Nalologena Wo pan la rui.’
Ais 35:5,6

⁶ “A amiu avano avisa m̄ena va Yoane, avisave ‘Yaru naŕa pe kiena sitomena pe peve lua li re e inu pogos tai poli, ŕisi na navisa ruruena sike e naga.’”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

Luk 7:24-30

⁷ Ana pogos naŕa nalogena kiena ne Yoane Nakeena lala amolue vena awasupe sina, Yesu pisayu Yoane nene pa yaru la naŕa asike ne, pisape “?Nanua sumo na, pogos naŕa amiu apa e yokorena nene, amiu na apanon apisu ya? !In na pe nesitom re naŕa nesape amiu apanon apisu kiai na yokorena la naŕa lagi

miyuia ana kulkulul luen ga poli!
 8 A pe nesitom re mēna ga nesape
 amiū avanon vena avisu yerka
 wai tai naŋa naga miyowau ruru po
 poli, komin yaru la ne sanene
 ana taŋatete ase lele viowa tai
 sane yokorena nene, ana silaga
 asike ga e pupia yuŋa wo mēna
 ne suŋe kerkeviu lala. 9 ? Per-
 aga, ana in na nesitom ke ne-
 sape amiū apanon ke vena avisu
 navisawalena tai, ne? Ee, ana
 naga nene na poga ga ne, ana inu
 nevisa van amiū, yaru nene naŋa
 amiū amoluen apa apisu naga,
 naga to laa metava, taulu navi-
 sawalena nasumo lala, 10 komin
 Ntewa naga pisayu Yoane nene
 sumo rui e kiena Visena Wa, naŋa
 naga pisape

*‘In na nemligan kiau navisi pimi
 sumon ko, vena kila ruru
 kionā mrapa.’ Mal 3:1*

11 “Lelaga nevisa van amiū
 sanini, e yomarava nini, Yoane
 Nakeena naga to la metavan yaru
 taŋena la punu ga. Ana yeririna
 la punu ga naŋa p̄isi na la ava
 loyuŋa e nasuŋenena kiena ne
 Ntewa, vano-o tol kiela yaru naŋa
 su maro la garo tano, la punu ga
 nene la apa la metavan Yoane,
 naŋa la awar kiela navisa ruru-
 ena kiena ne Ntewa pa laa taulu
 naga. 12 A siar e pogos naŋa Yoane
 Nakeena siar mlologo, pimi tol
 nanagane, yaru lala asuŋa akawe
 ke nasuŋenena kiena ne Ntewa,
 a nasinekar m̄arera na kilaen
 mara lala la mēna ga akilali naŋa
 atauluia. 13 Nanua sumo manene
 la, pimi tol pogos kiena ne Yoane,
 navisawalena lala, a navisaluena
 naŋa Mosis siria, ana la apisayu
 suri la moki naŋa kilia kakate
 sirau. 14 A visae amiū akekarān
 alelaga e suri la nene naŋa p̄isi
 na am̄alivi sirau, ana p̄isi na amiū
 akilia avisu kilale naŋa Yoane Na-
 keena naga pe Elaisa nene, naŋa

la apisaaria sumo rui apisape p̄isi
 na naga monar wasuŋe sina ga
 imi. 15 A visae kiligamiū toŋa ga,
 popon ayagogon ruru kiau visena
 la nene.”

*Yesu pisi m̄arera pan kiena
 teras lala*

Luk 7:31-35

16-19 A Yesu pisi pa laa sane, pisa
 pisape “? Ana p̄isi na nevisawal
 visena ya naŋa kilia tol p̄elaga
 kiena ne yeririna na nanagane
 lala? E lepas punu ga naŋa Ntewa
 naga kila vena kilali wo van amiū,
 ana amiū yepemiū mavin ga,
 amiū apisa kare ga naga vanonia.
 Komin pogos naŋa Yoane naga
 pimi sike ga wa, ana monsilu ga
 pe kinana re poli vena len, a naga
 palia mēna ga kuruta na munena,
 pe mun re poli, ana yaru la apisu
 naga sanene, la apismumun naga,
 apisape ‘Yaru nene yermare pa e
 naga.’ A pogos naŋa Narina ne
 Yeririna naga pimi sike na, naga
 kinana ruru ga a mun ruru ga, sa
 ke ga yaru taŋena lala, ana yaru
 la apismumun naga, apisa apisape
 ‘Opisu ke ne, yaru nene naga pe
 yaru na kinan merorolen paŋisi, a
 pe yaru na munena mēna kuruta
 na munena paŋisi, a naŋa naga
 kiena erau lala na, la ape yaru
 nawarpoloen ga takis, a ape yaru
 viowa ga lala.’

“Komin suri ne nanene narui,
 inu nepisu amiū yeririna na nana-
 gane lala naŋa amiū na sa ga sisi
 lala naŋa visae asuŋa akirakirai
 e yometava na kumali, p̄isi na la
 asuŋa aviovision va kiela erau lala,
 avisave ‘!E, amiū na apiowa nene!
 Visae imimi mesuŋa mowe plaŋe,
 ana amiū ve awol re amio imimi,
 a visae imimi meyaun yauena na
 marena, ana amiū ve atagi re
 amio imimi.’

“Ana suri punu ga naŋa la amol-
 molue e namanmaruaena kiena
 ne Ntewa, sumonia yaru la mokliu

naþa apisu sane piowa ga, ana siraunia þisi na Ntewa naga kila imi merarava sane kiena manmaruaena nene naga mesmesu a naga pe lelaga ruru nenaga.”

Yesu pisaar ruru pa la naþa pe amlelaga re e naga poli

Luk 10:13-15

²⁰ Ana Yesu pisaar ruru pa yeririna lala na pulkumali la punu ga naþa naga kila kile la moki pan la, komin naþa apisu kiena suri la nene rui, ana pe apilon la re poli. ²¹ Naga pisa pisape “Yaru nae Korasin lala, amio yaru nae Petsaeta lala, amiu na akila kare amiu keviu paþisi wa! Visae le Taea amio le Saeton la nanua sumo, ana la avisuli ga kile la naþa amiu apisu þisi rui, pona avilopu la nanua sumo yo rui. La pe ape le Yu re poli, ana þisi na vera na ayen þililis nen karo, a pona la akuwani posnoyavi e þarila yo rui, vena yaru la avisu kilale sane amloge kemua piowa lelaga vanon kiela mlamulena piowa lala. ²² Inu nevisa mesmesun van amiu, e legiena na liþereena, þisi na kiamiu nakoena naþa van amiu taulu naþa van la nene. ²³ !Ana amiu le Kapeneam lala, naþa amiu asuñña aþarwar amiu, a naþa sinemiun asape amiu ato manene metava, ana amiu avisuar amiu! Pisi na Ntewa koven plan amiu ato tano, ato tano vapisi e pulukapi. Visae le Sotom lala la avisuli ga kile la nene naþa amiu apisuia, vera na la apilopu la rui, a vera na pupia kapi nae ma e peni nene taþatete kekan kiela yo nene kovio. Ana amiu apisu pa kile la nene rui, amiu pe apilopu amiu re nena poli, ²⁴ nane nevisa van amiu, e legiena na liþereena, þisi na Ntewa naga sinena ye la manenea taulu amiu.”

Yesu pisa potena pa Arimana

Luk 10:21-22

²⁵ Ana e pogos nene, Yesu mlen, pisa pisape “!Ata-o, ko ope Suþe nae ma e peni a Suþe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon naþa ko opian suri la naþa e inu pan la naþa kiela sitomena sa ga nisisi lala, ana yaru la naþa asitom asape ape manmarua a la naþa asitom asape akilia ruru suria, ko okilawan suri la nene van la. ²⁶ Lelaga, Ata, nanene ve sa ga naþa ko sinoñania.”

²⁷ Ana Yesu pisa mñena ga, pisape “Arimau naga mligan make suri la punu ga e lumñau þisi rui. A Arimau naga taaga naga kilia ruru inu, a inu naþa nepe narina, in ga taaga ga nekilia ruru naga. Inu nemio la naþa nemligan la vena nekilogia Arimau van la vena awasinea, ana imimi ga nene mekilia ruru naga naþa naga pe Arimamimi.”

“Amiu aimi pun inu vena ava ruru amiu”

²⁸ Ana Yesu pisa mñena ga, pisape “Amiu punu ga naþa amiu sinemiu mare paþisi vanon naþa amiu asuñña aþar ke suri urmi lala e kiamiu malena lala, amiu aimi, amiu aimi pun inu, vena nekilia nekila amiu ava ruru amiu. ²⁹ Amiu alarar kiau visena lala ve sa naþa þeligas tai e kiamiu malena, a amiu alarar kiau þelaga lala, vanon naþa inu na nepe yaru moñau tai, a kiau sitomena to ga tano. Sanene, þisi na amiu alual naþa kiamiu sitomena lala varu-ruia, ³⁰ vanon naþa kiau vianena lala ameme ga a amelala ga, a suri la naþa þisi na inu nowar van amiu vena amiu awaria, þisi na naga taþatete urmi manene van amiu.”

12

*Yesu naga pe suđen Legiena Wa
Mak 2:23-28; Luk 6:1-5*

¹ Ana e legiena taņena si tai, naņa naga pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa pa ga likan lokove na wit lala. Amial ke sanene, ana kiena nalogena lala viso kar la, ana apeve plan mras nen wit laņasia vena akania. ² Asiar akila ke sanene, ana Varasi la ļasia asike e yo nene, ana apisula mņa, ana la apisi pa Yesu, asape “!Ei, opisu ke ne! Kiomņa nalogena lala la asuņa aņar ke kinnanena e lokove sanene, la asuņa amiyumņa ke e Legiena Wa ne, a visae ve sanene, la asu mņa akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisatamņa la, pisape “?Ana, sanene yo, pona amiu pe apuloli re Tusi Wa pogos tai poli yo, e suri la naņa Parin Suņe Tepet naga kila sumo? Naga amio kiena yeririna lala viso kar la paņisi, ⁴ ana naga pa loyumņa e silparpara wa mņa Ntewa, ana naga mla kilaparavi wa nene naņa Navisaluaena pisape yaru wa ga lala, la akilia akania, ana Tepet mņa ga la akania. ⁵ ?Pona amiu na pe apulo re mņa Navisaluaena kiena ne Mosis poli yo, naņa e Legiena Wa punu ga, yaru wa lala, la monar ava loyumņa e Yumņa Wa mņa Ntewa vena akila kiela yumņaena la ea? Sanene na, la akilaro ke Navisaluaena naņa pialuņar ke sape yaru ve yumņa re e Legiena Wa ne, ana Ntewa naga pisu suri nene ana pe sitom re pisape suri viowa tai nene poli. ⁶ Inu nevisa van amiu, nesape nasuņenena viu tai sike nanagane, naņa naga to laa metava ļaulu navisaluaena na Yumņa Wa mņa ne Ntewa, ⁷ ana naga sa naņa e Tusi Wa, Ntewa pisa pisape

‘Inu na pe sineun re kiamiu kuņaņaena la poli, ana in na sineun ga ļelaga na siney-eena.’ Ose 6:6

?Pona amiu na amninue ke kinas nen visena nene wa? Visae amiu akilia, a ļisi na amiu taņatete asuņa alipere kare kiau nalogena la nene naņa pe akila re ļelaga viowa tai poli. ⁸ Narina ne Yeririna, naga ke naņa pe suđen Legiena Wa narui.”

Yesu miyumņaen ruru limana yaru tai

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ana Yesu molue e yo nene, mial pano, ana pa loyumņa e kiela yumņa na lotuena tai. ¹⁰ E yo nene, yaru tai sike ea ana naga limana ve tokak, a pe lima mare, ana yaru mņa ga laņasia naņa asuņa ga sinelan asape alual li suri laņasia naņa Yesu naga kila na pe mesmesu re poli yo. Ana yaru la nene apiun tan Yesu, asape “?Sanape, kieta navisaluaena pialuņar yumņaena na kilaruruen tas nen yaru e Legiena Wa, pona pe pialuņar re poli? !Ovisali suri nene!”

¹¹ Ana Yesu pisatamņa, pisape “Visae yaru tai kiena sipsip ve taaga ga, ana e Legiena Wa tai, kiena sipsip nene va loru vitove e ļiliļili tai, amiu asitom asape ļisi na yaru nene taņatete va werelua sina? !Ee, ļisi na ita punu ga monar tekila sanene va kieta suri mali lala! ¹² Ana visae mesmesu ga ve sanene e kieta navisaluaena vena teiila kieta sipsip tai sanene e Legiena Wa, ana sanene ita tekilia tekila mņa ga yumņaena naiilaen yaru taņena e Legiena Wa, komin yaru naga po ļaulu sipsip.”

¹³ Ana Yesu pisa pa yaru naņa limana mare, pisape “Okian mesmesun lumomņa.” Ana yaru

naŭa kila sane Yesu pisa, kian mesmesun limana, ana limana pimi po sina, sa ke ga limana komŭas. ¹⁴ Ana Varasi la naŭa asike e pogos nene apielue, ana amolue apa vanua, vena avisayu sanape naŭa akilia awenŕar Yesu mare.

Yesu naga pe yaru nayuŕnaena kiena ne Ntewa

¹⁵ Ana Yesu kilia ŕna naŭa Varasi lala asape awe naga, ana naga molue e yo nene, amio yeririna la moki naŭa atavevea. Ana naga suŕna kila ruru ke namaiena lala, ¹⁶ ana naga pisi ŕnarera pan la, naga pisaluŭar la pisape la ve avisayu re naga va yaru taŭena lala. ¹⁷ Naga kila sanene vena visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, naŭa Navisawalena Aisea pisawal sumo rui, a visena nene pisa sanini, pisape

¹⁸ *“Nanene yaru naŭa naga miyuŕnae kiau, naŭa in na nemligan lua naga.*

In na nesitom naga paŭisi, a kiau sitomena kekaran naga paŭisi.

Pisi na inu neligan Ninuu van naga, vena naga visawal ŭelaga mesmesu lala va yolai lala na yomarava nini.

¹⁹ *Pisi na naga taŭatete visin sinekar van yaru, pona visi molmolue va ŭisi, a naga taŭatete koven visena ve moki e yo metava.*

²⁰ *Ana naga taŭatete telua kiai naŭa poroli ŭisi rui, a naga taŭatete vilonŕar kapi vivaga naŭa lavis mare rui.*

Naga ŭisi na yuŕnae ŕna sanene vano vano-o, tol naŭa ŭelaga mesmesu suŕnalulu ŕnarera taulu nena ŭelaga viowa.

²¹ *Ana ŭisi na yolai lala na yomarava nini, la alelaga ŕnarera e naga, avisave ŭisi na naga tamalia la.”* Ais 42:1-4

Apisa apisape Yesu myuŕnae e namŕareraena kiena ne Yermare
Mak 3:20-30; Luk 11:14-23, 12:10

²² Ana yaru lala asumon yaru tai naŭa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila naga pe kilamara ŭala, a pe puru ŕna ga, ana Yesu kila ruru si kilamarana amio pulgona apimi apo sina. ²³ Ana yeririna la naŭa apisu suri nene amilania, a sinela kurkuru paŭisi, ana apiun ke sina ga tan la, apisape “! E! ? Yaru nene naga narina ne Tepet naŭa tesuŕnate ke yo, pona peraga?”

²⁴ Ana pogos naŭa Varasi lala amloge visena kiena ne yeririna la nene, ana apielue paŭisi, naŭa apisape “Yaru nene ŕne plan yermare lala e ga e namŕareraena kiena ne suŭe kiena yermare lala, naŭa Pielsipel, naga taŕnan pania.”

²⁵ Ana Yesu mlogekilale ŕna kiela sitomena nene, ana naga pisa pan la, pisape “Visae suŭe tai, kiena yeririna lala aliŭerela, naŭa laŭasia akawe si visena kiena ne lala komŭasia, ŭisi na suŭe nene kiena yuŕnaena lala monar loloru ga vito sike na; a visae pulkumali tai pona mratava tai, kiela yeririna lala aliŭerela, naŭa sane laŭasia sinelan asape aŕne plan si laŭasia, ŭisi na yeririna la nene taŭatete asu ruru pogos tai. ²⁶ ? A sa ŕna ga nini, visae yermare lala kiena ne Yermare Lego, laŭasia aŕne plan ke sina ga lala ŭasia, nanene na kana kinasia sane amliŭere la ŭisi narui, ana nasuŭenena kiena ne Yermare Lego naga yoko suŕnalulu ve sanape ne? ²⁷ ! Ana amiu na apisa ke asape sanene narui, asape in na nesuŕna neŕne plan ke yermare taŭena lala e namŕareraena kiena ne pupia yermare naŭa Pelsepel, ana pe sa re nena nene poli!

Ana visae ve sa naŕa amiu apisa, sanape na amiu mēna laŕasia naŕa aŕiene plan ke yermare lala? ?Ane mla naŕareraena nene pan la, pona Yermare Lego mēna yo? A popon visae kiamiu nalogena la naŕa aŕiene plan ke yermare lala, la alogeveveruruli kiamiu visena la nene. ²⁸ Ana peraga, amiu apisa suri nene na pe mesmesu re poli. Inu na nemēne plan ke ga yermare lala e naŕareraena kiena ne Ninuna Ntewa, ana suri nene na sane nasuŕenena kiena ne Ntewa sike likan amiu ŕisi rui.

²⁹ “!Amiu na apisu ke ne! Visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuma mēna ne yaru mēraera tai, vena vinaun kiena suria, naga monar war kilika viar ke ne yaru nene sumo wa, ŕisi na naga kilia va loyuma ana war plan make kiena suria. Ana in na nekila ke sanene pa yaru mēraera nene naŕa Yermare Lego.

³⁰ “Yaru naŕa pe taveve inu re poli, naga suwo inu ke ne, a yaru naŕa pe miyuma re amio inu poli vena moure kiau yeririna lala aimi lele taaga, naga sane suma mēnetetain la ke ne. ³¹⁻³² Ana sanene narui, in na nevisa van amiū, mlamulena viowa lala, a visena viowa lala, a visena naŕa kila kare Narina ne Yeririna, Ntewa naga kilia viewo yaru vanonia, ana yaru naŕa pisayu kare Ninuna Wa, naŕa pisa pisape kiena yumaena naga Yermare Lego ga miyumaena, yaru na sanene, Ntewa taŕatete viewo naga pogos tai, e pogos na tesike e ne, a e pogos naŕa pimi ke sirau.”

*Purlaki amio kana mrasnena
Luk 6:43-45*

³³ A Yesu pisa mēna ga, pisape “Ita tekilia tevisu kilale purlaki lala e mrasnela naŕa aŕaria.

Purlaki naŕa kapuru po, naga mrasa mēna ga po, ana purlaki naŕa piowa ga, ŕar mēna ga mrasa naŕa piowa ga. ³⁴ A malena kiena ne yeririna naga sa ke mēna ga nene, naŕa e losinena naga sane pe purŕes tai, a visena la naŕa amolmolue e kiena malena, la sane mras la naŕa amolmolue ke e purŕes nene. ? A inu nepisu kiamiu purŕesia mēnunu ŕisi rui, ana sanape naŕa yoko mras wo laŕasia kilia molue kome kiamiu visena lala? !Amiu na ape lus kiena ne lomēra kemua lelaga narui! ³⁵ Yaru naŕa po, ŕarpolo suri wo lala sike e losinena, ana silaga naga kiena sitomena wo toŕa ga naŕa kilia lalua va yaru. Ana yaru viowa, naga suma ŕarpolo suri viowa lala sike e losinena, ana naga taŕatete kilia lalua kiena sitomena wo tai pogos tai.

³⁶ “Inu sineun nesape amiū akilia naŕa e legiena na liŕereena, ana yaru la punu ga monar akila navisawalena tai vanon kiela visena viowa la veve taaga naŕa apisa e kiela malena lala, ³⁷ vanon naŕa ŕisi na Ntewa naga liŕere kioŕa malena e ga e kioŕa visena lala. Nanene, vanon naŕa kioŕa visena lala akilia akila ko vena omal, pona akila ko vena owar nakoena.”

Yerkawa laŕasia la sinelan asape avisu kile

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ Ana navianena na navisaluena laŕasia, amio Varasi laŕasia, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, ko naŕa apio ko ke asape Navianena, imimi sinemimin mesape okila kile tai van imimi vena imimi mevisu kioŕa naŕareraena.”

³⁹ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Yaru la naŋa sinelan ga asape avisu kile la sanene, la ape yaru viowa la paŋisi, akila ke wowe pa Ntewa sane la naŋa akila ke kolau. Peraga, ŋisi na taŋatete amiu avisu kile tai, ana kile naŋa kiena ne Navisawalena Sona sumo, naga ga nene na akilia aŋisui. ⁴⁰ Sona nene mēke e lomēŋen pupia ika lesumsum nene pano-o tol legiena telu a lemalo telu, ana ŋisi na ve sa ke mēna ga nene e Narina ne Yeririna, naŋa ŋisi na naga mēke e los nen porotano vano-o tol legiena ve telu a lemalo ve telu. ⁴¹ Ana la nae Niniye nanua sumo amloge visena kiena ne Sona narui, ana apilopu la, a e legiena na liŋereena, ŋisi na la nene asuŋalu avisa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naŋa yaru tai naŋa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe apilopu amiu re nenaga.

⁴² “Nanua mēna ga sumo, ana sira kawa tai naga pe ŋarin suŋe tai, naŋa naga mligan kiena purvanua naŋa sike koperina paŋisi, ana pitomi tano vena loge visena naŋanmaruaena kiena ne Parin Suŋe Solomon. Ana sira kawa mēna ga nene ŋisi na suŋalu e legiena naliŋereena, naga visa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naŋa yaru tai naga pe manmarua to laa metavan Solomon sane, naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe sinemiun re nenaga.”

Ninuna viowa naga kilia wasuŋe sina

Luk 11:24-26

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pogos naŋa visae amēnelua yermare e yaru tai, yermare nene kilia va yonŋarua vena kaleli yo tai naŋa

va se ea vena ve mēna umā. Ana visae ve lual re, ⁴⁴ ŋisi na naga visavenua, ‘A, ŋisi na nevito li si e mēau umā marua na sumo wa.’ Ana pogos naŋa naga wasuŋe vitomi, ŋisi na naga vitomi wal yuŋa naŋa mon korena ga, ana merarava po paŋisi, a akila ruru make suri la e yuŋa naŋa ŋisi rui. ⁴⁵ Ana naga kilia wasuŋe sina va were si yermare taŋena lala ve olua, naŋa la apiowa manene la taulu naga sane, atomi amio naga, ana akilia ava si asike e los nen yaru nene. Ana yaru nene, nanua sumo kiena malena piowa, ana sirauniŋa kiena malena viowa la sane. A ŋisi na ve sa ke mēna ga nene e malena kiena ne yaru viowa nanagane lala.”

*Yesu, anena amio wenla lala
Mak 3:31-35; Luk 8:19-21*

⁴⁶ Pogos naŋa Yesu pisi ke amio yaru la nene wa, ana anena amio wenla lala apimi aporu e yo nene, asuŋalu asuŋa ga vanua, la sinelan asape avis amio Yesu. ⁴⁷ Ana yaru la tai nene pisa pa Yesu, pisape “Ei, anomā amio womla lala asuŋalu asike vanua, la sinelan asape avis re amio ko wa.”

⁴⁸ Ana Yesu pisatamēna, pisape “? Ana ane pe aneu, a ane pe wolai lala?” ⁴⁹ Ana naga kiar kiena nalogena lala, pisapenua “? Apisu ke yaru la ne asike ne? Aneu a wolai lala, yaru ne la nane asike ne. ⁵⁰ Komin visae yaru naŋa kila ke ya naŋa Ata nae ma e peni naga sinenania, yaru na sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu.”

13

Pakaiwa na kurus nen wit la naŋa akekapil apa e porotano la naŋa ape taŋena la vari

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ E ke e legiena nene, Yesu molue umā, pito totano e yepas

nen pupia lapa nene vena vian yeririna lala. ² Ana yeririna la moki pañisi apitomi puna e pogos nene narui, ana kila naga ñiyu pa to meta e waa tai, ana yeririna la punu ga yo pule ga asike ura, ³ ana naga pian suri moki pan la e ga e ñakaiwa lala.

Ana naga pisa pan la, pisape “Yaru tai pa peven kurusa e kana lokove. ⁴ Pogos naña naga sumña sisilin ke kurus la nene, ana kurus lañasia kekapil pa e mrapa, ana siraunia manu lala apimi ate plan make ga. ⁵ Ana kurus lañasia akekapili pa e naña kilavaru ñeke tano, ana pe porotano po re teke meta poli. Ana akakapur vilaga, vanon porotano meninivi ga. ⁶ Ana pogos naña mrae pa ñarera, kekan kurus nen suri la naña pitotovi memeu veraga, vanon ñeligas lala pe pito ruru re tano poli wa. ⁷ Ana kurus lañasia akekapili apa e naña sumo pe ate plan ruru re kilika viowa la e poli, ana ñisi na kilika viowa naña pitovi pimi keviu sina, ana piwo kare kurus nen suri la naña pitotovi ne ana amarmare. ⁸ A kurus tañena si lañasia akekapil apa e porotano tai naña po, ana akapuru po, ana añar mrasnela, naña lañas añar mras tol ponotia taaga, lañasia añar mras tol lualima orai, a lañasia lualima telu.”

⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naña kiligana teke ea naga monar yagogon ruru visena nene.”

? Vanon ya ne Yesu pis e ñakaiwa lala?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ana siraunia, nalogena lala apimi puna ne Yesu apiunia, asape “? Vanon ya ne ko osuñña opian ke yeririna lala e ñakaiwa la sanene?”

¹¹ Ana Yesu pisatamñea, pisape “Ntewa naga kila ke sape ñisi na amiu akilia alual nakilia wanena kiena ne kiena nasuñenena, ana naga tañatete la kiliaena ne va yeririna tañena la nene. ¹² Nevisa sanini van amiu, visae yaru naña kiena suri moki rui, ñisi na war va la sane vena ve moki va ñisi, a yaru naña pe kiena suri re poli, ñisi na naga kilalu narin suri ya naña naga kiena. ¹³ Sanene, nepian la e ñakaiwa lala, vanon naña la asuñña apisuia, ana apisu kilale ñele ga, ana asuñña amloge, ana amloge kilale ñele ga. ¹⁴ Yaru suri la ne sanene, akila narui ana Ntewa pisayu la nanua sumo rui e visena lelaga naña Navisawalena Aisea pisawal sumo, naña pisa pisape

‘Ana ñisi na amiu aloge vano-o, ana tañatete alogekilale pogos tai.

A ñisi na amiu avisu vano-o, ana tañatete avisu kilale pogos tai,

¹⁵ *vanon naña amiu na sane yaru la naña kiela sitomena la amarmare ñisi rui, sa naña añiwo pulkiligala, a sane añelawa rui.*

Visae ve akila re sanene, pona vera na akilia avisu kilale suria, a vera na akilia alogekilale suria, a vera na kiela sitomena akilia asitomkilale suria, ana sanene, akilia avilopu la aimi pun inu vena nekila ruru la.’ Ais 6:9,10

¹⁶ “Ana nevisa van amiu, kiau nalogena lala, navisa ruruena sike e amiu komin naña kilamaramiu la asuñña apisu ke suri la naña amiu apisuia, a kiligamiu la amloge ña suri la naña nesuñña nepian amiu ke ea. ¹⁷ Inu nevisa van amiu, navisawalena la moki amio yeririna kiena ne Ntewa lala

la moki liu nanua sumo, naŕa sinelan manene paŕisi naŕa asape avisu suri la naŕa amiu apisu ke nanagane, ana pe apisu re poli, a la akilayon manene naŕa aloge suri la naŕa amiu amloge ke nanagane, ana pe amloge re nenaga.”

Yesu pisawal kinas nen ŕakaiwa na kurus nen wit

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu, ayagogo ruruia, ŕisi na nevisayu kinas nen ŕakaiwa nene, naŕa naga pisayu yaru nene naŕa pa peven kurusa e kana lokove.

¹⁹ “Suri nasumo, naga kurus la naŕa kekapili e mrapa, naga sa naŕa yaru la ne amloge nalologena wo nasuŕenena nene ana pe amloge kilale re poli. Kurus wo lala kekapil e kiela sitomena lala, ana yaru viowa nene naŕa Yermare, naga pimi ŕar plan ke sina ga nalologena wo nene e losinela.

²⁰ “Taŕena, naga nene na kurus la naŕa kekapili e yo naŕa kilavaru mŕeke tano, a naga sa naŕa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana akekaran veraga, ²¹ ana sa naŕa ŕeligasa pe po re poli. Akilia asu ve plas ga, a visae pogos mŕarera tai, pona yaru la aŕene la vanon naŕa la amlelaga e visena kiena ne Ntewa, ŕisi na la aloru ke veraga.

²² “Taŕena mŕena ga, naga na kurus la naŕa kekapil e yo naŕa kilika viowa sike ea, ana naga na sa naŕa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana la asitom manene la kiela malena lala, a sinelan manene la suri na yomara nini. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa, ana la apiwo kare nalologena wo nene vena ve war re si mrasa e kiela malena.

²³ “Ana na maro, naga na kurus la naŕa kekapili e porotano naŕa

po, naga na sa naŕa yaru la amiyagogo ruru e lologena wo nene, ana amloge kilale ruru po, ana aŕar mras nen nalologena nene e kiela malena lala, naŕa sane laŕasia aŕar lualima telu, laŕasia aŕar sane lualima orai, a laŕasia aŕar moki sane mrasa tol ponotia taaga.”

Pakaiwa na vilumŕini viowa amio kurus nen wit lalua akapuru lele taaga

²⁴ Ana Yesu pisa sina ga ŕakaiwa taŕena tai pan la, pisape “Pelaga naŕa Ntewa ŕere yaru lala apimi loyuma e nasuŕenena kiena naga sanini. Yerkawa tai naŕa naga pa peven kurus nen wit la naŕa po e kana lokove, ²⁵ ana pogos naŕa yaru lala amomalio ke kolemalo, kiena nasinekar tai naga pimi, mapila kurus nen vilumŕini viowa tai e lokove nene ŕisi, ana pure pano. ²⁶ Ana suri la lua nene apitotovi, ana lalua maran taaga ga, ana pogos naŕa wit lala asiar naŕa awar mrasa, ana yerkawa nene, kiena yaru na yumaena lala apisu kilalea sane vilumŕini viowa mŕena ga kapuru ke amio wit nene. ²⁷ Ana la apimi puna, apiun tania, asape “?Yerkawa, sanape? Kurus la naŕa tepeven e koŕa lokove, ana kurus wo ga lala. ? Ana vilumŕini viowa nene pimi sanape?”

²⁸ “Ana naga pisa pan la, pisape ‘Peraga, nene na kiau nasinekar tai ne kila suri sanene.’

“Ana kiena yaru na yumaena lala apiun ke sina ga tania, asape “?Poga ga, ana sanape, sinomŕan osape imimi meva moure plan vilumŕini viowa la nene?” ²⁹ Ana naga pisalupaŕia, pisape “Toko, aligan suwa wa. Visae amiu ava aure plan vilumŕini viowa la nene, pona visae akila palia sa aure plan lae mŕena ga amio wit la nene veraga. ³⁰ Lalua akilia akakapuru

mãa veraga vano-o tol pogos na waren kinas nen wit imi. E ke e pogos nene, p̄isi na nekilia nevisa va yaru la naþa ava awar wit, vena ava ate ke ne vilum̄ini viowa nene sumo wa, aviaria e p̄egasia akoven va e kapi. Siraunia, la akilia ava ate wit lala vena awar vitomi umã.”

Pakaiwa na kurus nen mras nen purpa

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ana Yesu pisawal p̄akaiwa taþena tai pan la, pisape “Nasuþenena nae ma e peni naga sane kurus nen mras nen purpa tai naþa pito pelan te laki tai. ³² Kurus nene na ve tokak na ve tokak paþisi, ana pogos naþa kapuru pano-o, ana pimi pe purlaki tai naþa keviu taulu make purlaki taþena lala, ana manu lala akila m̄ala ponovi lala e kana korowas lala.”

*Pakaiwa na is
Luk 13:20-21*

³³ A Yesu pisawal sina p̄akaiwa taþena tai pan la, pisape “Nasuþenena kiena ne Ntewa, naga sa naþa sira tai p̄alelar narin is amio puluyavi na kilaparavi e pupia pialora tai, ana narin is nene kilia kila kilaparavi la nene punu ga mlapa.”

Yesu pisi pan la e ga e p̄akaiwa lala

Mak 4:33-34

³⁴ E visena kiena ne Yesu la nene, naga pisawal suri la ne sanene pa yaru lala, a silaga naga pisi pan la e ga e p̄akaiwa lala. ³⁵ Sanene, naga kila visena kiena ne navisawalena nanua sumo imi ve lelaga, naþa Ntewa pisa, pisape “Pisi na inu nevisawal kiau visena lala e ga e p̄akaiwa,

p̄isi na nevisawal suri la naþa tapolou su nakonua rui, asike ga perina wa, siar e pogos na siien yomerava

*nini, pimi tol nanagane.”
Yauena 78:2*

Yesu pisawal kinas nen p̄akaiwa na vilum̄ini viowa

³⁶ Ana Yesu mligan p̄ina lala, pa loyumã, ana kiena nalogena lala apimi puna, apiunia apisape “?Yesu, imimi sinemimi mesape ovisawal van imimi ya ne kinas nen p̄akaiwa na vilum̄ini viowa naþa kapuru ke e lokove na wit nene?”

³⁷ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Yerkawa naþa peven ke kurus wo lala, nane Narina ne Yeririna nene. ³⁸ A kana lokove nene, nane yomarava nini. A kurus wo la nene, nane yeririna la naþa asike loyumã e nasuþenena kiena ne Ntewa nene. A vilum̄ini viowa la nene, nane yeririna kiena ne Yermare la nene. ³⁹ A nasinekar nene naþa pa peven kurus nen vilum̄ini viowa nene, nane Yermare na ga. A pogos nawar-poloen kinas nen wit la nene imi, nane luas nen pog nini. A yaru na yumãena la nene naþa avanon ate wit awarpuloia, nane navisi lala. ⁴⁰ A yumãena nene na warpiloena vilum̄ini viowa la nene vena asikapila, nane p̄elaga ke sina ga nene naþa p̄isi na imi e pogos maro, ⁴¹ naþa Narina ne Yeririna, naga ligan kiena navisi lala vena avano awar plan suri la naþa kila yaru lala amloru e mlamulena viowa, amio yaru la nataþaen mlamulena viowa, vena ve asu re si veraga amio yaru la nasuþenena kiena. ⁴² Pisi na navisi lala akoven la ava e pupia kapi, e yo naþa yaru lala asumã ga atagi, a asumã ga akar ke maluela ea. ⁴³ Ana siraunia, yaru mesmesu lala p̄isi na atego ve sa mrae, loyumã e nasuþenena kiena ne Arimala. A yaru naþa kiligana teke e naga monar yagogo ruru e visena nene.”

Pakaiwa na pupia kilavaru wo tai natauluen kilavaru

⁴⁴ A Yesu pisape “Pelaga kiena ne yaru naŕa sinenan sape va loyuma e nasuŕenena kiena ne Ntewa, sane ŕakaiwa nini: yaru tai pa pisu kinakinas nen porotano tai, ana naga milan pupia kilavaru wo tai naŕa monyoyou ga meke ea. Ana naga sinwan rurulein kilavaru naŕani, ana naga pitove ŕiliwilin plan make kiena suri lala punu ga, vena kilia vam ul lua kinakinas nen porotano nene, vanon naŕa mloge po manene la paŕisi e suri wo naŕa maia.”

Pakaiwa na kilavaru yuwowo naŕa teke e mratamelilivi

⁴⁵ A Yesu pisa meŕa ga, pisape “A sa ke sina ga nini, ŕelaga kiena ne yaru naŕa sinenan pisape va loyuma e nasuŕenena kiena ne Ntewa, sa ke meŕa ga nini: yaru tai naŕa naga pul ke kilavaru yuwowo la naŕa po tan yaru lala, naŕa sike loyuma e mratamelilivi. ⁴⁶ Ana pogos tai naga maal tai naŕa po na po, pisa pisape ‘!Lelaga ŕa, in na sineun suri nene paŕisi wa! Visae in na nokus ga ve kiau ga rui vera wo wa. Yoko in na neto nowilwilin plan make kiau suri taŕena lala, vena nevam nowul lua suri wo nini.’”

Pakaiwa na lilivi

⁴⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “A naga ke sina ga, ŕelaga kiena ne Ntewa nawereen yaru lala ava loyuma e kiena nasuŕenena, naga sa meŕa ga nini, naŕa pogos na yaru la aŕure lilivi e lapa, la akilia asuwoia ana aure ika la naŕa veve taŕena ve moki vaŕisi ea. ⁴⁸ Ana pogos naŕa lilivi pule ruru po, ana yaru lala aŕurelua pa ura e yomema, ana atapurpurga atotano, amliŕere ika lala. Ana ika la naŕa po, akon apito e kiela karo lala,

a ika la ne piowa, ana akuwani pano. ⁴⁹ Pisi na ve sa nene e luas nen pogos nini, naŕa ŕisi na navisi lala ava aliŕere yaru lala, awere plan yeririna viowa lala, ⁵⁰ vena akoven la ava e pupia kapi nene, naŕa yaru lala asumma ga atagi, a asumma ga akar ke maluela ea.”

Pakaiwa na suri marua amio suri viu

⁵¹ Ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu amloge kilale ke visena la nene?”

Ana lala apisatamea, asape “Ee, pona mekilia ma yo.”

⁵² Ana naga pisa pan la, pisape “Suri la nene naga sane yaru tai naŕa sumo, naga pe navianena tai e navisaluaena lala na Visena Wa kiena ne Ntewa, ana siraunia, naga pimi sane kiau nalogena tai e nasuŕenena kiena ne Ntewa. Yaru na sanene naga sane yerkawa tai naŕa kiena suri wo na yumaena lala moki e mana yuma. Ana silaga naga kilia lalua kiena suri marua naŕa po ke ga wa, akilia meŕa ga lalua kiena suri viu, vena kila kiena yumaena amio la.”

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Ana pogos naŕa Yesu pisawal ŕakaiwa la nene ŕisi, naga molue e yo nene, ⁵⁴ ŕasuŕe sina ga pimi kiena. Ana naga summa pian ke yaru lala nae yo nene, loyuma e kiela yuma na leniena, a la sinela kurkurun kiena visena la pano paŕisi. Ana la asumma apisavisa ke pan la, apisape “!Aulai! ?Yaru nene tol nakiliaena na sanene sanape, a naga kila ke kile la nene sanape? ⁵⁵ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga arimana, yaru na yumaenen ga yuma, naŕa Yosop, a anena naga naŕa Maria. A wenla lala yaru la nene, Semes, a Yosop, a Saemon, a Sutas, naga pe wenla la nene. ⁵⁶ A vinena lala, la ga

nene naþa asike ga amio ita ne. ?Ana yaru nene naga molue pun ita pa þar suri la nene pe?”⁵⁷ Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naþa pe navisawalena, yaru taþena lala akilia avatanon naga, ana yaru na mana mratava lala, amio yaru na kiena yo lala, la ga nene na taþatete avatanon naga.”⁵⁸ Ana e yo nene, naga pe kila re kile la moki e poli, vanon naþa pe amlelaga re e naga poli.

14

Parin Suþe Erot Antiþas pisayu Yesu

Mak 6:14-16; Luk 9:7-9

¹ E pogos nene, apisayu Yesu pa tol Suþe Erot, naþa naga pe þarin suþe e lepas nae garu Kalele. ² Ana Suþe Erot mloge visena la nene, ana naga pisa pan kiena yerkaawa lala, pisape “?Yaru nene naþa apisayu ke ne, pona naga Yoane Nakeena nene, naþa nanaganena naga mali sina e marena yo? Vanon suri ne nanene, naga kila naga tol naareraena nakilaena kile la nene.”

?Yoane Nakeena mare sanape?

Mak 6:17-29

³⁻⁴ Ana Suþe Erot pisa sanene, vanon naþa naga mmar Yoane Nakeena mare rui, ana naga marau paþisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: wenla Suþe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naþa lalua arimala taaga, ana anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Lerotias. Ana siraunia, Suþe Erot pa þerelua sira nene. Ana e pogos nene, Yoane pisi pa Suþe Erot, pisape “Suri nene pe mesmesu re nene poli, naþa ko oure sira nene, komin naga pe wona ne womla.” Ana Erotias naga pe kekaran re

nena visena kiena ne Yoane poli, ana naga pisi pa Suþe Erot, ana Suþe Erot mligan kiena yeririna la þasia apa atarar Yoane, ana apiari naga, amligan naga pa e yuna nakoena. ⁵ Ana Suþe Erot sape wear Yoane, ana naga maraun li ma le Israel lala, vanon naþa amlelaga e Yoane asape naga pe kiela navisawalena tai.

⁶ Ana Lerotias nene, naga narina na loearu ma tai, ana pogos naþa la akila þaþagena nasitoalena legiena naþa Suþe Erot paeme ea, loearu nene naga polu e marana ne la naþa asike lele taaga e þaþagena nene. Ana Suþe Erot kekaran kiena wolena paþisi, ⁷ ana naga pisaar marera pan loearu nene, pisape suri ya naþa naga visa, þisi na naga la vania.

⁸ Ana Lerotias pisi amio narina naþa sira mee nene, ana sira mee pa pisalein pa Suþe Erot, pisape “In na sineun nesape okus þarina ne Yoane Nakeena, mene pialo tai, imi van inu nagane ga ne e nini.”

⁹ Ana visena nene kila Suþe Erot mloge piowa vanon kiena navisalaweena nene, ana naga pisape akila ga ve sa naþa sira mee nene pisa, vanon naþa naga pisaar marera sanene e marana ne kiena erau la þisi rui. ¹⁰ Ana apa e loyuna nakoena nene, atelua kolmekina ne Yoane, ¹¹ ana la amligan þarina mene pialo tai, akus pimi pa sira mee naþani, ana sira mee nene kus pa anena. ¹² Ana siraunia nalogena kiena ne Yoane lala apimi akus tasnena, apa asinia, ana apano apa apisawal pa Yesu.

Suniena kiena ne Yoane Nakeena nane maro e nene.

Yesu pagan yeriene lala tol manu lima

Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-14

¹³ Ana pogos naña Yesu mloge sanene, naña Supe Erot naga pisayu ke mēna naga, sape naga Yoane Nakeena naña mali sina petan marena, ana Yesu molue e yo nene, ana pīyu e waa tai, vena va e yo mēano tai naña pe yaru re e poli. Ana pogos naña yeririna lala akilia asape naga pa ke e sanene, la mēna ga amolmolue e kiela pulkumali lala, la amial akom ura.

¹⁴ Ana pogos naña Yesu pa ura, naga pisu naña pīna na yeririna mēke pa ura rui, ana naga sinena mie la paḡisi, ana naga kila ruru si kiela yaru namaiena lala apimi apo sina.

¹⁵ Ana pogos naña mrae pito tano, nalogena lala apimi puna Yesu, apisa apisape “Ei, Supe, yo nini pe po re nenaga, a lavisi mēna ga yemalo narui. Popon ko oligan pīna na yeririna la nene awasupe ava e pulkumali lala vena auli kala kinanena la p̄asia.”

¹⁶ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Toko, akilia asuḡa ga ve sanene woga ga ne. Popon amiu awar kinanena la p̄asia van la.”

¹⁷ Ana la apisa, apisape “!Ke peraga yo, imimi memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naña satin lua ga!”

¹⁸ Ana Yesu pisape “Ala imi van inu,” ¹⁹ ana naga pisi pan yeririna la nene, pisape “Amiu atotano e viluḡini sumo wa.” Ana naga mla narin kilaparavi lima amio narin satin lua naḡani, kirava pa metava ma e sinapane, pisa potena pa Ntewa vanon kinanena nene, ana kauroro narin kilaparavi lima naḡani, kian pa kiena nalogena lala vena avion plan va yeririna la nene. ²⁰ Ana la akan pano-o, mēpela kawa paḡisi, ana kinakinan nen kinanena la naña pe akan re poli, torokin akon va e karo mavava la naña kerkeviu ve lualima taaga pa lua. ²¹ Ana yaru

la naña akan kinanena nene, la pa sane manu lima, ana pe apulo re sira la poli amio ninis lala.

Yesu mial yau metava e wos nen sive

Mak 6:45-52; Yoane 6:15-21

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, ana asumo akusro pupia lapa nene ava lepas p̄asia navano, ana in na nesuwa nesuḡa neligan plan kone yeririna la awasuḡela avano wa.”

²³ Ana pogos naña naga mligan plan yeririna lala apavano p̄isi, ana naga pa metava e kunus tai, naga taaga, vena len. Pogos naña yemalolo, Yesu naga ga taaga sike na, ²⁴ ana e pogos nene, waa nene mēke perina paḡisi, mēke likan lapa naḡani, mēke va yotena narui. Ana sive keviu, a la asuḡa akawe lagi paḡisi, a kila sane akus mēna ga sive naga akus sive. ²⁵ Pogos naña lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, naga mial yau ga metava e wos nen sive.

²⁶ Pogos naña kiena nalogena lala apisu naga mial yau ke e wos nen sive pimi pula sanene, amarau paḡisi, apisa apisape “!Aulai! ?Suri ya na pimi ke sanene? ?Yermare yo, pona ya ne sanene?”

A la asuḡa ga amlolokai keviu, vanon naña la amarau paḡisi, ²⁷ ana Yesu pis pan la vilaga, pisa pisape “!Ei, ve amarau re, in ga nini!”

²⁸ Ana Pita pisatamēa, pisape “Supe, visae ko kemua nene, otamān naña inu mēna ga neyal yau metava e wos nen sive, neiḡasu pumā.”

²⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Ko, poga, otomi.”

Ana Pita mligan waa, pito tano, siar mial yau e sive, pa lavisin Yesu, ³⁰ ana pogos naña naga sitoḡal si lagi m̄arera nene, naga

marau. Naga marau sanene, siar mian pito tano narui, ana naga pio Yesu, pisape “Suŕe, ko otamalia inu.”

³¹ Ana Yesu kian limana pa veraga, tarar Pita, ana pisa pania, pisape “?Vanon ya ne sinema miyuwawa sanene? !Ko pe opiawa re nena kawa e inu poli wa!”

³² Ana pogos naŕa lalua aŕiyu si apa meta e waa, lagi nene mare, ³³ a la naŕa e waa amieluar Yesu, apisa, apisape “Lelaga kemua, ko ope narina ne Ntewa lelaga.”

Namaiena lala atol ga isinen kulkota m̄ana Yesu
Mak 6:53-56

³⁴ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela waa, apa e laŕas ŕasia, ana apa ura e yo tai, kiena kia Kenasaret. ³⁵ Ana pogos naŕa yaru lala nae e yo nene apisu kilale Yesu, amligan visena telivi piora pa e yo punu ga. Ana yaru lala aŕure namaiena lala apimi puna, ³⁶ apiun tan naga vena naga taŕan namaiena lala atol ga m̄ana isinen kulkota. Ana la naŕa atol ga sanene, kiela maiena la kokovio nenaga, apimi apowo sina.

15

Nalogenala lala kiena ne Yesu pe ataveve re ŕelaga marua kiena ne le Yu la poli

Mak 7:1-13

¹ Ana e pogos nene, Varasi la ŕasia amio navianena navisaluaena laŕasia amolue garu Yerusalem, apimi apisu Yesu. ² Apiun tan naga, apisa apisape “? Vanon ya ne kion̄a nalogenala lala pe ataveve ruru re kieta ŕelaga marua na lotuen nanua sumo poli, naŕa kieta nasumonena lala apian ita, sa naŕa la asuŕna apisa, apisape visae yaru tai sinenan sape kinana, naga monar taveve ruru ŕelaga mesmesu lala na

kevanen limana sumo wa, ana ŕisi na naga kilia kinana?”

³ Ana Yesu pisataŕne la, pisape “?Ana amiu m̄ena ga, vanon ya ne amiu aŕareran naŕa ataveve kiamiu ŕelaga marua lala, ana e kiamiu ŕelaga marua la nene, amiu asuŕna akilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa?” ⁴ Ana Ntewa pisa rui, pisape ‘Ovatano e arimoŕna amio anoma,’ a naga pisa m̄ena ga, pisape ‘Yaru naŕa pisi piowa pan arimana pona anena, aweŕnar naga mare.’ ⁵ Ana nanagane, pogos naŕa yaru tai visaar viŕave kiena suri lala ve suri wa, ŕisi na la va Ntewa pogos tai, ana naga pisa sanene ana siraunia naga pe pisuar ruru re kiena yermarua la luwoka poli, pona ve iila re si la luoka e suri la nene, ⁶ ana amiu asuŕna ga apisa ke asape sanene na poga ga ne, pe pe sur re tai nene poli. A e ŕelaga nene, amiu asuŕna ga akila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe suri korena ga tai ne, vanon naŕa amiu sinemiun asape auarar ga kiamiu ŕelaga marua lala. ⁷ !Ana amiu na apisokani ke nene, amiu apisi korena ga ne! Navisawalena Aisea naga pisayu amiu sumo rui, naŕa naga pisawal visena nene naŕa Ntewa pisa, naŕa pisa pisape ⁸ ‘Yaru la nene apatanon inu e ga e

kiela visena lala,
ana kiela ŕitomena lala asike perinan inu wa.

⁹ Akila ke lotuena pan inu, ana pe suri korena ga,
vanon pogos naŕa akilapian yeririna lala, apisa ke asape visena nene naga pe visena kiena ne Ntewa nene, ana visena la nene pe kiela ga la ga yeririna lala.’” Ais 29:13

Suri la naŕa kila yaru nam-name e marana Ntewa
Mak 7:14-23

¹⁰ Ana Yesu pio viraviran yeririna lala vena aimi puna, ana

naga pisa pan la, pisa pisape “Amiu ayagogo ruruia, amiu monar alogekilale kiau visena nene. ¹¹ Pe kinanena re naþa pa e logon yaru poli naþa kilia kila naga namname e marana ne Ntewa, ana visena lala naþa molue e logona yaru, suri ne nanene naga kilia kila naga namname.”

¹² Ana siraunia, kiena nalogena lala apimi, apisa pania, apisape “? Ei, ko okilia nã naþa Varasi lala sinela mimi paþisi vanon kionã visena la naþa osuñã opisa ke ne?”

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Amiu na ve asitom re yaru la nene. Ya naþa la asuñã akila ke ne, naga pe yumãena kiena ne re Ntewa nene poli, a yoko kau Ata nae ma e peni, þisi na naga wereplan make suri la naþa naga pe mapila re poli. ?Yeririna la nene na ape kilamara þala ga, ana sinelan asape asumoni yeririna lala, ana sanape narui, yaru tai naþa pe kilamara þala kilia sumon yaru taþena naþa pe kilamara þala lalua ayal? !Pisi na lalua akilia aloru veraga atotano e þiliþili tai ne!”

¹⁵ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “Suþe, sineun nesape ovisawal ke ne kinas nen þakaiwa nene sumo wa, naþa opisa þesan ga na wa.”

¹⁶ Ana Yesu pisa pisape, “? Sanape ne, pona þarimiu mēna ga merorol ke yo wa? ¹⁷ Pona amiu akilia nã ve tokak ga yo, naþa suri ya naþa vito kome logona yaru, pito tano vitove kome mēþena narui, ana kilia pa vanua si kome tasnena, ¹⁸ ana suri ya naþa molue e logona yaru, naga molue e losinena sumo, a suri ne nanene, naga kilia kila yaru namname. ¹⁹ Naga nene na vanon naþa nasitomiēna viowa laþa amomolue e los nen yaru, sa naþa nawemomāren

yaru, nataþaen kolau, nakilaena lau, navinauena, navisokanena, a nasisiēna visena. ²⁰ Nanene þelaga la naþa akilia akila yaru namname e marana ne Ntewa. A þelaga nene naþa yaru kinana ana pe ke re limana sumo poli, suri nene naga taþatete kila yaru namname sanene.”

Yesu pilelua yermare e sira mēe tai

Mak 7:24-30

²¹ Ana Yesu molue e yo nene, naga pito e lepas naþa pulkumali lua asike ea, naþa Taea amio Sae-ton. ²² Ana sira tai nae lepas naþa Kenan, naga pe wolawa ga, sike e lepas nene, ana naga pimi puna ne Yesu, pio naga, pisape “Suþe, ko ope Navisaarena naþa ko omolue e lus kiena ne Tepet, neviun tan ko vena sinemã ye inu. Kiau lomēaru, yermare tai sike e naga, naþa sumã kila kare naga silaga.” ²³ Ana Yesu mloge visena nene, ana pe pisa re nena suri tai pa sira nene poli.

Siraunia, nalogena lala apimi, apisa pa Yesu, apisape “Sira nene sumã taveve ita ke sanene na, naga sumã pio manene liu wa. Popon oligan lua naga vano.”

²⁴ Ana pe Yesu pisatañe la re poli, ana naga pisi pa sira nene narui, pisa pania, pisape “Ntewa mligan inu nepimi vena neva ga puna ne le Israel lala, la naþa sane sipsip la naþa akila pal mrapa.”

²⁵ Ana sira naþani pimi, kinai tano e lana ne Yesu, pisape “Awis, Suþe, nepiun tan ko, nesape oiila inu.”

²⁶ Ana Yesu pisatañea, pisa pisape “Ana pe mesmesu re naþa nelalua kinanena kana ne nisisi lala, vena nela va lokul poli.” Naga pisi sanene vanon naþa naga kilia nã sape e pogos nene, le Yu taþena lala, naþa la asitom asape la ga ape narina ne Ntewa,

asumña apisayu kare yaru la naña pe ape le Yu re poli, apisape la ape lokul ga la ne.

²⁷ Ana sira nene pisi, pisa pisape “Ko opisa pe lelaga, Supe, ana lokul lala akilia akan mēna kororos nen kinanena naña amloloru vatano e lelen kinanena kana ne taena ne lokul lala.”

²⁸ Ana Yesu pisatamē ruru naga narui, pisa pisape “Sira, ko opiawa ruru ke mārera e inu paḡisi. Pisi na ko ovisu ga nanagane imi van ko ve sa naña ko omlelaga ea.” Ana e ke e pogos nene narui, sira mēe kiena ne sira nene pimi po sina.

*Yesu kila ruru namaien la moki
Mak 7:31-37*

²⁹ Siraunia, Yesu molue ke sina ga e yo nene, p̄asupe si pa lepas naña Kalele. Naga sumña mial pano, ana pa kom ga lavisin pupia lapa na lepas nene, ana pa totano metava e kunus tai. ³⁰ Tomña sane, ana pegas nen yeririna lala apimi puna, amio laulu lala, amio latakin lala, amio kilamara p̄ala lala, amio kiligapoḡe lala, amio mēna namaiena taḡena mēna ga laḡasia. Ana aḡar la nene apimi, amligan la asike ga lavisin Yesu, ana Yesu kila ruru la apo ke sina ga. ³¹ Ana yeririna lala sinela kurkuru paḡisi, pogos naña apisu puru lala apisi, latakin lala apimi apo, laulu lala amial po, a kilamara kata lala akirava, ana la amieluḡ Ntewa kiena ne le Israel lala paḡisi vanonia.

*Yesu pagan yermene lala tol
manu vari [4000], amio mēna ga
sira lala a nin sisi lala*

Mak 8:1-10

³² Ana Yesu pio kiena nalogena lala apimi puna, ana naga pisa pisape “Inu sineu mie p̄ina na yeririna la nene paḡisi wa, komin naña asike amio ita legiena telu narui, ana pe kala kinanena re

si poli. A inu taḡatete neligan la ava si umña naña pe kala kinanena re sanene poli, vanon naña visae nekila sanene, pona e mrapa kom-susa ana yaru laḡasia viso kar la vano-o marala malko yo.”

³³ Ana nalogena kiena ne Yesu lala apisa pania, apisape “? Ana p̄isi na ita towar kala kinanena pe ne? Ana komin yo nini na yo korena ga nini, a la moki manene la wa.”

³⁴ Ana Yesu piun tan la, pisape “? Ana amiu kamiu kilaparavi via na sike na?”

Ana la apisa, pisape “Olua ga, amio narin ika naña satin laḡasia.”

³⁵ Ana Yesu pisa pa p̄ina na yeririna la naḡani, pisape “Atotano e nene sumo wa.” ³⁶ Ana naga p̄ar kilaparavi la olua naḡani, amio narin ika naña satin la nene, ana naga pisa potena pan Ntewa vanonia, ana siraunia ana kawewowala, ana kian pa kiena nalogena lala, ana la lein aḡar apiovion pa yeririna lala. ³⁷ Ana la punu ga akan pano-o mēpela kawa ruru po paḡisi. Ana sirau-nia, akon kinakinas nen kinanena la nene naña sike na, pa e karo popos olua, ana puleule paḡisi. ³⁸ Ana yermene la naña akania, tol manu vari, ana pe apulo re sira lala amio ninis la poli.

³⁹ Ana Yesu mligan p̄ina na yeririna la nene aḡasupe apa si umña, ana naga pa si e kiela waa, ana mligan yo nene, pimi suli ga plas ga e lepas naña kumali keviu naña Makatan mēke ea.

16

*Yer kawa la p̄asia asape avisu
kile tai*

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

¹ Ana pogos tai Varasi la p̄asia amio Satusi la p̄asia apimi puna Yesu, naña sinelan asape akilali

naga, ana apisa, apisape “Imimi sinemiminia mesape ko okilali pupia kile tai van imimi, naþa ko okila e puriukawa nae ma e peni.”

² Ana Yesu pisatañe la, pisape “Pogos naþa mrae pito ke tano, ana visae amiu avisu naþa yo vivaga e lepas naþa mrae pito ke tano ea, amiu akilia avisa avisave ‘Pisi na yepisun peni,’ ³ a pogos naþa mrae pa þarpo yo, a visae amiu avisu sinapane tano vivaga a lul la malolo mēna ga metavania, amiu akilia avisave ‘Pisi na yua kove þane.’ ?Nane amiu asumā apisu kilale ke kile la nene e sinapane þisi narui, naþa þisi na pog ve sanape pona ve sanape, ana sanape naþa amiu pe apisu kilale re kiau kile lala na pog keviu nini naþa nesike nemio amiu poli?”

⁴ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “Yaru la naþa sinelan ga avisu kile lala, la ape li viowa la paþisi, la akila wowe pa Ntewa, la apilon māsila pania, sane la naþa akila lau, aþure matan wola lala. Peraga, þisi na taþatete amiu avisu kile tai narui, ana yoko amiu avisu ga naþa mālivi e inu ve sa ke ga kile naþa pa Navisawalena Sona nanua sumo, naþa Ntewa kila naga mali sina.” Ana Yesu purmatan la, naga mligan la asikena.

“Amiu avisuar e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala”

Mak 8:14-21

⁵ Ana pogos naþa Yesu amio kiena nalogena lala amligan e nene, ana aþaro e pupia lapa naþa apa e lepas þasa, ana nalogena lala sinela þesania naþa pe aþar re si kala kilaparavi laþas poli. Ana pogos naþa atol lepas þasa, ⁶ ana Yesu mla visena tai pan la, pisape “Amiu na monar avisuar ruru amiu, e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

16:4 Mat 12:39; Luk 11:29 **16:6** Luk 12:1 6:14,15; Luk 9:7,8

⁷ Ana la amloge visena nene, ana la apisayulein pan la, apisape “?Pona naga pisi sanene vanon naþa pe toþar re kilaparavi laþas pimi poli yo?”

⁸⁻⁹ Ana Yesu kilia mēna kiela sitomena nene narui, pisape “?Pe na ya naþa amiu asitom manene ke mēþemiu la sanene, naþa apisape yoko takan ya ne? ?Sanape naþa amiu pe amloge kilale re suri la nene poli wa? !Kiamiu lelagaena ve tokaki paþisi wa! ?Pona amiu sinemiu þesan mēna ga kilaparavi la lima nene yo, naþa inu nemla pa yeririna lala tol manu lima nene, amio mēna karo la naþa amiu akon puleule? ¹⁰ ?Pona amiu sinemiu þesan mēna ga kilaparavi la olua nene, naþa inu nemla pa yeririna lala tol manu vari nene yo, a karo via naþa amiu akon sirau? ¹¹ ?Sanape naþa amiu pe amloge kilale re naþa pe nepisi re pan amiu vanon kilaparavi poli? Inu nevisa ke sina ga van amiu, nesape amiu na monar avisuar ruru amiu e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

¹² Ana e pogos nene, la akilia mēna naþa naga pe pisayu re is nakilaen kilaparavi pan la poli, ana naga pisa ke visena navisokanena la naþa Varasi lala amio Satusi lala akilia avian la ea, naþa kilia kila þarin yaru lapa imi ve keviu, ana kilia kila kare make kiena malena, sa naþa is na miyuñāen ke e kilaparavi.

Pita pisawal sape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Ana Yesu lala apito garo e lepas naþa pulkumali keviu nene Sisaria Pilipae mēke ea, ana e pogos nene naga piun tan kiena nalogena lala, pisape “? Amiu asumā amloge mēna naþa yeririna

16:10 Mat 15:34-38 **16:14** Mat 14:1,2; Mak

lala asuñña ga apisavisa ke Narina ne Yeririna, apisape naga ai?”

14 Ana lala apisa, apisape “La ãasia apisa apisape ko Yoane Nakeena ke sina ga, a la ãasia apisape ko Elaisa, a la ãasia apisape ko Serenãaea, pona navisawalena taþena tai na nanua sumo.”

15 Ana naga piun tan la, pisape “?Ana amiu, amiu na asape inu na ai?”

16 Ana Saemon Pita pisatañnea, pisape “Ko, ko na Navisaarena, ko ope Narina ne Ntewa Mali.”

17 Ana Yesu pisatañnea pania, pisape “Saemon, narina ne Yoane, navisa ruruena imi van ko. Suri naþa ko opisa ne, pe yaru re na pian ko e poli, ana Ata ga nae ma e peni naga pian ko ea. 18 A ko nene ko kioñña kia taþena naþa Pita, naga kana kinasia sanini, sane ‘kilavaru,’ ana lelaga paþisi, sa naþa nanagane, in na nepisu ko na sane ko ope varsu tai, ana þisi na in na nevisirlua þegas nen kiau li nalotena lala e kilatapili na sanene narui, a puriukawa na marena taþatete kilia taulu þegas nene. 19 Pisi na in na nela kii lala navietavanena amio nakotaween nasuþenena kiena ne Ntewa van ko, a suri ya naþa ko ovisaluþar e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mñena ga visaluþaria amio ko, a suri ya naþa ko otarñania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mñena ga tañnia amio ko.”

20 Ana Yesu pisa mñarera pa kiena nalogena lala, pisape “Amiu na ve ava avisawal re van yeririna la avisave in na nepe Navisaarena.”

Yesu pisawal kiena marena
Mak 8:31-33; Luk 9:22

21 Ana siar e pogos nene, Yesu kilali naþa kila merarava va nalogena lala, sape naga monar va ma Yerusalem, ana e yo nene, þisi na suþe kiena ne le Israel lala, akila kare manene naga vaþisi, amio þarin yaru wa lala, amio mñena ga navianena navisaluaena lala, la make narui þisi na akila kare naga vaþisi. Yesu pisa mñena ga pisape þisi na la nene aweñar naga mare, ana kana legiena na telu þisi, Ata Ntewa kila naga suñalu mali sina.

22 Ana pogos naþa Pita mloge visena nene, piolua Yesu pano, pisi mñarera pania, pisape visaluþaria, pisape “Yesu, Ntewa monar visaluþar suri nene. Suri la nene taþatete kilia imi ve lelaga e ko ve sa nene.”

23 Ana Yesu pilopuia, pisi mñarera pa Pita, pisape “!Yermare Lego, oure vetan inu! Ko osuñña okilali inu ke sina ga e kioñña sitomena nene naþa pe sitomena kiena yaru ga, pe sitomena kiena ne Ntewa re nena ga.”

Nalogena kiena ne Yesu monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

Mak 8:34-9:1; Luk 9:22-27

24 Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Yaru naþa sinenan sape siraun inu, monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, ana monar kus kiena laki torovia, ana taveve inu. 25 Yaru naþa sinenan sape visuar ruru kiena malena, naga þisi na kilalua, ana yaru naþa naga kilalu kiena malena vanon inu, naga þisi na kilia tol malena lelaga. 26 Ana visae yaru tai naga tol make suri na yomarava la punu ga, ana kilalu mrapa na malena, naga pe taulu re nena suri wo napo lelaga tai poli, ana siraunia, taþatete

kiena suri wo la nene aulimaran si kiena malena. ²⁷ Ana lavisi ke Narina ne Yeririna wasuŕe ke sina ga imi narui amio navisi lala, naga imi amio naurarena kiena ne Arimana, ana naga ul yaru lala mesmesun kiela nayuŕnaen lala. ²⁸ Inu nevisa suri na lelaga nene van amiu, nesape yaru la ƣasia asuŕnalu asike e nini, naƣa ƣisi na taƣatete amare asuŕna ga vano-o avisu Narina ne Yeririna warpoyo amio kiena nasuƣenena, vena vim ve suƣen yeririna la punu ga.”

17

Yepena ne Yesu pilonia pimi pe taƣena

Mak 9:2-10; Luk 9:28-36

¹ Siraun e pogos nene, legiena orai ƣarovia, ana Yesu ƣere Pita, a Semes, a wenla naƣa Yoane, ana la ga vari nene apa metava e ravie tai. ² Asuŕna sanene, ana nalogena la telu nene apisu naƣa yepena ne Yesu pimi ke pe taƣena, a marana pilavila manene sa naƣa mrae, a ƣana kulkota lala apimi amiyuwowo pano-o amiyuwowo po paƣisi. ³ Ana la telu nene apisu ƣena ga Mosis amio Elaisa, lalua aŕnaliv, ana lalua asuŕna ga asun ke amio Yesu. ⁴ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suƣe, popon tanea ita tesuŕna ga e yo nini. Visae ko sinonŕania, ana neyuŕnaen silparpara ve telu e nini, monŕa tai, ƣana ne Mosis tai, a ƣana ne Elaisa tai.”

⁵ Ana pogos naƣa Pita suŕna pisi ke ga wa, ana lul tai naƣa pilavila paƣisi pitomi kalo la, ana amloge visena tai molue e lul nene, pisa pisape “Nene na naruu nene, naƣa in na nesitom naga paƣisi. Kiau sitomena sike ga e naga, a nekekan naga paƣisi. Amiu na monar alogear ruru naga.”

⁶ Nalogena lala amloge visena nene, ana amarau na amarau, ana amloru e porotano, aƣariwani marala lala.

⁷ Ana Yesu pimi pulu, mlipalipa la telu nene, ana pisa pan la, pisape “Amiu asuŕnalu, ve amarau re.” ⁸ Ana pogos naƣa la aƣar plan si ƣarila pa metava, apisu re si lalua nene poli, ana la apisu ga Yesu naga taaga sike na.

⁹ Ana lala amolue e ravie nene, aƣasuƣe la ke sina apitomi tano, ana Yesu pisaar ƣarera pan la, pialuƣar la, pisape “Suri naƣa Ntewa kila amiu apisu ne, ƣisi na amiu ve avisawal re va yaru la nanagane, vano-o tol naƣa Narina ne Yeririna mali sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal va yeririna lala.”

La apisayu Elaisa

Mak 9:11-13

¹⁰ Ana nalogena la telu nene apiun tan Yesu, apisape “? Sanapen naƣa navianena na navisaluaena lala asuŕna ga apisa ke, apisape ‘Monar Elaisa naga wasuƣe ke sina ga imi sumo wa, siraunia na Navisaarena nene kilia imi ƣalivi?’”

¹¹ Ana Yesu pisatarŕe la, pisape “Naƣa la apisa sanene, naga lelaga kemua, komin Navisawalena Malakaea naga pisa sanene rui e kiena tusi. Elaisa naga monar imi sumo vena kila ruru make suri punu ga, ƣisi na Navisaarena naga kilia imi sirau, ¹² ana in na nevisa van amiu sanini, Elaisa nene pimi ƣisi rui, ana pe yaru lala apisu kilale re asape naga poli, ana pe asitom re naga poli. Ana e ke e ƣelaga nene, ƣisi na akila ke ƣena ga viowa va Narina ne Yeririna.”

¹³ Ana e pogos ke nanene, nalogena la telu nene akilia ga na wa, naƣa Elaisa naƣa Yesu pisayu ke ne, nane Yoane Nakeena nene.

Yesu pilelua yermare e yaru m̄ee tai

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Ana Yesu amio la telu nene aṗasuṗela, ana apito asikolila amio ṗina la naṗa asike e pogos nene, ana yaru tai pimi kinai tano e lana ne Yesu, ana pisa pisape ¹⁵ “Suṗe, inu sineun nesape ko sinema ye kiau yaru m̄ee nini, oiila naga, komin naṗa maiena tai teke e naga. Maiena nene kila naga marmarlua yam moki paṗisi, ana kila kare manene la naga wa, suṗa kila ke naga mlorvavae ma pano, mloru pa e kapi pona e maena ga e wii lala. ¹⁶ Inu nepureli naga pimi puna ne kiona nalogena lala, ana amiyumaen pano-o, peraga, ana akila ruru ṗele naga.”

¹⁷ Ana Yesu pisi pa kiena nalogena lala, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe apiawa re nenaga e Ntewa poli, silaga amiu asuma ga apa ape wowe yo. ?Monar nesuma si nemio amiu vano tol pogwai? Inu sineun maren amiu paṗisi rui. Ana poga ga, aure yaru m̄ee nene imi pun inu.” ¹⁸ Ana la aṗure yaru m̄ee nene pimi, ana Yesu pisaar pan yermare naṗa sike e naga, pisape “!Omolue e naga nanagane ga ne!,” ana verakorena yaru m̄ee nene pimi po sina.

¹⁹ Ana siraun e pogos nene, pog naṗa Yesu suma naga taaga, nalogena lala apimi puna, apiuntania apisape “?Sanape na imimi mepilelua ṗele yermare naṗa sike e yaru m̄ee nene?”

²⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanene na vanon naṗa amiu pe apiawa ruru re marera e inu poli wa. Lelaga nevisa van amiu, visae aviawa e inu ve tokak ga ve sa ga narin kurus nen mras nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena ne

ve lelaga kemua napo, ana ṗisi na amiu akilia avisa va tavie na m̄eke ne, avisave ‘Ko oure,’ ana ṗisi na naga monar ure. Pisi na pe suri re tai naṗa amiu akilia akila ṗele poli. ²¹ Ana naṗa nameneplanen yermare la ne sanene, ana kana mrapa ne sanini: yaru na monar len, ana monar monsilu ga ve kinan re. E ga e ṗelaga nene, ṗisi na naga kilia maena plan yermare kar la ne sanene.”

Yesu pisawal ke sina ga kiena marena

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ana pogos tai naṗa Yesu amio kiena nalogena lala apimi lele taaga garu Kalele, Yesu pisa pan la, pisape “Lavisu ke naṗa aligan Narina ne Yeririna va e limana yaru la narui, ²³ naṗa ṗisi na awema naga mare, ana siraunia, e kana legiena na telu, ṗisi na Ntewa kila naga mali ke sina ga.” Ana pogos naṗa Yesu pisa visena nene, kiena nalogena lala amloge piowa vanon paṗisi.

Kilavaru na takis na Yuma Wa Mana Ntewa garu Yerusalem

²⁴ Pogos naṗa Yesu amio kiena nalogena lala apimi atol Kape-neam, yaru lala na warpoloen takis na Yuma Wa Mana Ntewa, apimi puna ne Pita, apiunia apisape “?Sanape, kiona navianena maena ga pul ma takis ne, pona peraga?”

²⁵ Ana Pita pisatamaea, pisape “Naga pul maaga.”

Ana Pita pasupe si pa e yuma naṗa Yesu sike ea, a naga pe pis re poli wa, ana Yesu naga pispesia, piunia pisape “Saemon, ko osito-mveveli ṗarin supe na yomarava la nene. ?Li pe la ne apul ke takis nene pan la? ?Yaru na mala mratava ga lala, pona yaru tapena lala?”

²⁶ Ana Pita pisa, pisape “Yaru taþena ga lala, la monar aulia.”

Ana Yesu pisa, pisape “Ee, sanene narui, ana kana kinasia sanini, mratava kiena ne þarin suþe lala, la taþatete aulia. Ana in ke nena naþa nepe mratava kiena ne Suþe Keviu na Yumã Wa naþa narui, ana vanon suri ne nanene, in na pe pon re neul takis naþa la apiun ke tan ko poli. ²⁷ Ana popon italua na ve tekila kare re yaru lala na warpoloen takis, italua mïena ga monar toul ga. Ko, oto garo e lapa, oto omãate ika, a ika naþa omãate þesania, þisi na ko olual kilavaru tai e logona, naþa torokin italua toul kieta takis ea, ana olavia ola ova oulia.”

18

“?Yaru ai naþa naga to laa metavan yaru taþena lala?”

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ Ana e pogos ke nene, nalogena taþena lala apimi amãalivi, apimi nena puna Yesu, apiun tania, asape “Imimi sinemimin meviun mesape: ?Yaru ai naþa naga to laa metavan yaru taþena lala e loyumã na nasuþenena kiena ne Ntewa?”

² Ana Yesu pio sisi tai naþa sumã ga pimi puna, ana mligan sisi naþani sumãalu su likan la, ³ ana naga pisa pan la, pisape “In na nevisa van amiu, visae amiu ve avilopu amiu re naþa kiamiu þelaga la aimi ve sa þelaga kiena ne nisisi nene, þisi na amiu taþatete kemua aimi loyumã e nasuþenena kiena ne Ntewa pogos tai. ⁴ Ana yaru naþa kila kiena sitomena su ga tano ve sa nisisi nini, yaru nene naga yoko kilia imi to laa metava, taulu yaru taþena lala e nasuþenena kiena ne Ntewa. ⁵ Yaru naþa kiena sitomena pito tano e inu, ana naga kekaran naþa

naga kila wo va nisisi kokan tai ne sanene, yaru nene naga sa ga naþa naga kekaran inu ke ga narui.”

Nataþaliena lala

Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶ Ana Yesu pisa mïena ga, pisape “Ana visae yaru tai kila nisisi tai ne sanene ligan inu, ve viawa re si mïarera e inu, ana þisi na yaru nene kus nakoena tai naþa mïarera manene la. Visae amãatear pupia kilavaru tai mïene kolmekina, ana akuwani naga talilu vitove e lowe memaena, nanene naga nakoena tai ne meme ga ne, ana yaru nene naga yoko war ya re la na wa taulu nanene. ⁷ !Aulai! Yomarava nini piowa manene la narui, naþa pulen manene la suri la naþa silaga asumã akilali ke yaru lala vena kila la akilalu kiela naviawaena e inu. Nataþaliena la nene þisi na asumã likan amiu silaga, ana þisi na viowa manene la va yaru la naþa aþar nataþaliena viowa la nene pimi e yaru taþena lala.

⁸⁻⁹ “Visae lumomã tai, pona lamã tai, pona kilamaramã tai, pona suri ya sina naþa e kionã malena, visae suri la nene tai kila ko ve oviawa re si mïarera e inu, popon otelua suri nene vetan ko, okuwan vano. Visae otelua þelaga na mlamulena viowa vetan kionã malena ve sanene, þisi na ko okilia ova loyumã e malena, a visae ko ova loyumã e malena naþa lumomã, pona lamã, pona kilamaramã, pona suri ya sina e kionã malena, visae suri la nene tai kovio þisi rui, ana nanene na poga ga nene. Ana piowa manene la naþa visae tasnemã la punu ga amio kionã þelaga viowa lala asumã woga ga e ko, ana siraunia akoven ko e kapi

naþa taþatete m̄ewo pogos tai e yo naloge viowaena.”

Pakaiwa na sipsip naþa kilalu mrapa

Luk 15:3-7

¹⁰ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisape “Amiu na monar avisuar ruruia vena amiu ve asitom korenan re naruu la tai nene pogos tai. Visae peraga, amaram̄e amiu, vanon naþa naruu la nene, la kiela navisi lala nae ma e peni naþa la asuṁa apisuar la m̄aga, a navisi la nene silaga asike e marana ne Ata nae ma e peni. ¹¹ Ana yuṁaena kiena ne Narina ne Yeririna naga sanini: naþa naga pimin pisape tamalia la naþa akilalu mrapa.

¹² “Amiu ayagogon ruru li suniena nini: Yaru tai naþa naga kiena sipsip lala tol ponotia taaga, ana lala tai kila þarina, pa la perina, ana kila pal mrapa, pa kovio. ?Pisi na yaru nene kila sanape narui? Naga monar ligand kiena sipsip la lualima ovarī pa ovarī nene, asuṁa ga akinana ke e yo na viluṁini, ana naga monar vano vena kaleli sipsip nene naþa kilalu mrapa. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, pogos naþa naga m̄al si sipsip nene, ana naga kilia kekarand va þisi, taulu naþa naga kekarand kiena sipsip taþena la moki naþa asu ruru asuṁa ga, pe amial re naþa apa akovio poli.

¹⁴ “Ana Arimamiu nae ma e peni, naga m̄ena ga sa ke ga, naþa naga yepen mavin narina tai nene yepe veṁan mrapa vena vano va kovio.”

Visae womla tai naþa kila viowa van ko

Luk 17:3

¹⁵ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisape “Visae womla tai naga kila viowa van ko pogos tai, monar ko ova ovisu naga naþa amiu ga lua nene asikena, ana ko monar

ovisawal kiena naviowaena vana. Visae naga kekarand logeand kioṁa visena, nanene naga sa naþa kioṁa visena kila amiu luwoka ape mara wo si þisi narui. ¹⁶ Ana visae naga yepen mavin yagogonand kioṁa visena, ana monar ko ovano oure si yaru taþena la ve lua pona ve telu aimi amio ko, vena ailla ko e kioṁa visena, sa naþa Tusi Wa pisa pisape ‘Visena la punu ga, monar yaru naiillaena visena, yaru ve lua pona ve telu, vena kila visena nene kilia suṁalu.’ ¹⁷ Ana visae womla nene yepen mavin ke yagogon rurukena wa, ana ko monar ovisawal kiena þarkawa nene va þegas nen li nalelagaena lala, vena la þasia akilia aimi avisuli re m̄ena ga naga. A visae naga m̄arera ke ga wa, ve yagogon re m̄ena ga nalelagaena lala, amiu monar avisu naga sa naþa naga pe wolawa ga tai, pona naga sa ga yaru na warpoloend takis, naþa yaru lala pe ape erau ruru re nenaga amio la poli.”

Leniena naþa yaru la mras ve lua la ga aviranar la ea

¹⁸ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisape “Lelaga, inu nevisa van amiu, ana suri ya naþa amiu avisaluþaria e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga m̄ena ga visaluþaria amio amiu, a suri ya naþa amiu atam̄ania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga m̄ena ga tam̄ania amio amiu.

¹⁹ “A naga sina, nevisa m̄ena ga van amiu, visae amiu yaru la ve lua naþa la lua aviranarlan suri tai e yomarava nini, ana visae lalua alenwoia, ana kau Ata nae ma e peni þisi na naga kila suri nene van lalua. ²⁰ Vanon naþa visae yaru ve lua pona ve telu aimi lele taaga e kiau kia, ana inu m̄ena nesike likan la.”

*Pakaiwa na ðelaga na viewoena**Luk 17:3-4*

²¹ Ana Pita pimi puna Yesu, piun tania, pisape “?Suþe, visae kiau wolai kila ke pe mesmesu re pan inu silaga poli, inu monar neviewo naga yam ve via? ? Monar va tol yam ve olua pona sanape?”

²² Ana Yesu pisatamea, pisape “Peraga, þisi na ko ve oviewo re ga naga yam ve olua ga, ko monar oviewo naga yam ve lualima yam ve olua, ko oviewo mna naga sanene vano tol sina ga kana yam ve olua [70 x 7]. ²³ Pelaga naviewoena loyuma e nasuþenen kiena ne Ntewa, monar ve sanene narui. Amiu ayagogo e suniena tai naþa pisayu þelaga naviewoena, naþa pisa sanini, pisape: Parin suþe tai, naþa naga sinenan sape visuveveli lapui la naþa kiena yaru na yumaena lala akila pania. ²⁴ Ana naga kila ma sanene pano-o, ana aþure kiena yaru nayumaena tai pimi puna, naþa yaru nene naga kila lapui na kilavaru na tenario via puna ne kiena yerkawa nene. ²⁵ Pogos naþa apiun kilavaru tan yaru nene, naga pisape naga taþatete si ulmaran lapui nene. Ana yerkawa nene pisa pa kiena yeririna lala, pisape ‘Poga, akilalua naga a auliulinlua naga ve kiena ne yerkawa taþena, vena yumaene korena ga vania. Ana auliulin mna ga wona, amio narina lala, a amio make kiela suri lala, a awar kana kilavaru imi vena auli kiena lapui nene komþasia ea.’

²⁶ “Ana yaru nene mloru e lana ne þarin suþe nene, tagi marera pania, pisape ‘Ko ope yerkawa, awis, inu sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’ ²⁷ Ana yerkawa

nene sinena miye yaru nene, naga piwo make lapui nene pania, vena ve ul marana re sina, ana tarman yaru naþani molue ga sa ga ne.

²⁸ “Ana pogos naþa yaru nene pano, naga pisa kiena erau tai, naþa kiena erau nene kiena lapui tai teke e yaru nene. Ana kiena lapui ne ve tokaki ga, ana yaru nene pano þuarar kolmekina, pisa pania, pisape ‘Ko monar oul lua kioma lapui nene vetan inu nanagane ga ne.’

²⁹ “Ana kiena erau nene pimi mloru e lana, tagi manene pania, pisape ‘Mara, ko ope kiau erau, awis, sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’

³⁰ Ana yaru nene yepena mavin viewoen kiena erau nene, þisi na naga pa kila la amligan naga pa e yuma nakoena, vena summa vano-o ul plan kiena lapui nene, þisi na naga kilia molue sina.

³¹ “Ana pogos naþa yaru taþena la naþa kiena ne þarin suþe nene apisu þelaga nene, amloge piowa paþisi, ana apa puna ne kiela þarin suþe, apisawal suri la nene pania. ³² Ana þarin suþe nene pio kiena yaru nene vena vim si puna, ana sinena karia, pis marera pania, pisape ‘!Aa, ko na ope yaru þilþil ya na sanene! Inu nepiewo ko e kioma pupia lapui nene rui, vanon naþa otagin manene pan inu, ana okila sineu miye ko. ³³ ? Vanon ya ne ko taþatete mna ga sinea ye kioma erau sa naþa inu sineu miye ko sumo rui?’

³⁴ Ana þarin suþe nene sinena mimi pa la narui, ana naga pisape monar aligan yaru nene va e yuma nakoena, ana la monar ala ma nakoena vania vano-o naga ul plan make kiena lapui nene.”

³⁵ Ana Yesu pisa, pisape “Visae amiu ve aviewo re womlamiu lala silaga, ve lelaga e sinemiu la wetelu, ĩisi na kau Ata nae ma e peni, naga sinena kar amiu ve sanene, ĩisi na naga la nakoarena ve sa ke ga nene van amiu.”

19

Yesu pisayu sanape naĵa yaru mligan lua wona

Mak 10:1-12

¹ Ana Yesu pisa visena la nene ĩisi, ana naga mligan Kalele naga kome wii nae Yortan lepas na vano, ana pa metava e lepas nae Yutea. ² Ana ĩina lala ataveve ke naga e pogos nene, ana e yo nene naga kila ruru namaiena la moki.

³ Ana Varasi mĕna ga laĵasia asike e pogos nene, ana apimi puna ne Yesu, apisape akilali ke sina ga naga, la apiun naviunena tai pania, la apiunia, apisape “? Kieta navisaluaena pisa ya ne e lepas nen ĩelaga kiena ne yaru naĵa ligan lua wona? ?Mesmesu ga naĵa yaru kilia kila sanene vanon suri kar punu ga naĵa pe miasia, pona kilia kila vanon ga suri kerkeviu ga laĵasia?”

⁴ Ana Yesu pisataĕne la, pisape “? Pona amiu na pe akilia re Visena Wa kiena ne Ntewa naĵa naga pisa, pisape

‘E purĵesia, Ntewa naga sii suri punu ga, ana sii mĕna ga yeririna lua, yermĕne tai, a sira tai?’

⁵ Suri nene amiu akilia ĩisi rui, amio mĕna ga visena taĵena nene naĵa pisa, pisape

‘Sanene, ĩisi na yaru ligan ari- mana amio anena, ana naga vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi ave taaga ga narui.’ *Nas 2:24*

⁶ Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina, ana lalua apimi ape taaga ga narui. Ana ya naĵa Ntewa naga

vilolaria aimi ave taaga, pe pon re si yaru kilapure la poli.”

⁷ Ana Varasi la nene amloge visena la nene, ana apiun ke sina ga tan Yesu, asape “?Poga ga, ana vanon ya ne Mosis naga pisawal navisaluaena nene naĵa taĕan sape yaru naga kilia la mĕaki nali-ganluaena tai vena la va wona, vena ligan lua naga vano?”

⁸ Ana Yesu pisataĕne la, pisape “Ee, ana sumon naĵa nasilien yomarava nini, naga pe sa re nene poli, ana vanon naĵa amiu ĩarimiu lala apimi mĕarera paĵisi, nane kila Mosis taĕania sanene sape siar e repimiu la pimi, amiu akilia aligan plan womiu lala.

⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, visae yaru tai, wona kila kolau, yaru nene kilia ligan lua wona nene. Ana visae sira nene ve kila re kolau ve sanene sumo, ana yaru nene ligan lua naga, ana ĩisi na va were sira taĵena, visae ve sanene, ana Ntewa pisu sane yaru nene naga kila kolau narui amio sira taĵena nene, naga kila kare sira nene naĵa wona na sumo.”

¹⁰ Ana nalogena kiena Yesu lala apisa pania, apisape “Visae ve sanene, ĩelaga na talopaena pe suri mĕarera tai ne paĵisi ne. Pe pon re si tekila ita tetalopa poli.”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naĵa yaru laĵasia naĵa ĩisi na la ve atalopa re pogos tai, sa naĵa sane laĵasia apaeme ana tasnela la piowa pa rui, pona laĵasia akila kare tasnela, sa naĵa asila, ana la taĵatete atalopa. A laĵasia, pe atalopa re poli vanon naĵa la amligan talopaena vena la ayuĕiae e nasuĵenena kiena ne Ntewa. Ana Visena Wa, naga pisa pisape popon yermĕne amio sira, lalua atalopa, a popon lalua asu ruru mĕaga sanene tol luas

nēn kiela malena la luoka. A ko naŕa ko okekarān visena nene, ana opisū naŕa Ntewa naga kila sanene pan ko rui, popon olarar ruru visena nene mārera e kiomā malena.”

*Yesu pisa ruru sisi lala
Mak 10:13-16; Luk 18:15-17*

¹³ Ana laŕasia akus narila lala apimi puna Yesu, vena naga ligan limana te la, len wo la. Ana nalogena lala apisuia, ana apisi mārera pan yaru la nene, apisalūŕar la, ¹⁴ ana Yesu pisa, pisape “Amiū ve avisalūŕar re sisi la nene, amiū ataŕān la aimi pun inu, vanon naŕa sisi la nene na asa ga la naŕa asike loyūŕā e nasuŕenena kiena ne Ntewa.”

¹⁵ Ana naga mligan limana te sisi la nene, ana suraunia, naga mial pano.

Yaru mēe tai naŕa kiena suri moki

Mak 10:17-22; Luk 18:18-23

¹⁶ Ana e pogos taŕena tai, yaru mēe tai pimi pisu Yesu, piun tania, pisape “?Navianena, ana in na monar nekila yuŕāena wo ya, naŕa vena kila inu ŕisi na netol malena naŕa ve uro re?”

¹⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne ko opiun tan inu sanene, osape nevisa yuŕāena wo tai van ko? Ntewa ga naga po, a visae ko ologear kiena navisaluaena lala, ŕisi na ko okilia otol malena wo nene.”

¹⁸ Ana yaru naŕani piun ke sina ga tan Yesu, pisape “?Ana ko opisā ke navisaluaena ya la nene?”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Navisaluaena ne la nanini narui, naŕa pisa pisape: ve oweŕar re yaru mare, ve okila re kolau, ve ovinau re, ¹⁹ ve ovisokan re, ko ova tanon arimōŕā amio anomā, a ko ositom nalavis puŕā lala, ovisuar ruru la, ve sa ke naŕa ko opisuar ruru ko ke ga.”

²⁰ Ana yaru mēe nene pisa pania, pisape “Navisaluaena la naŕa ko opisā ke nene, inu nesuŕā nemlarar make punu ga rui. ?Suri ya si naŕa teke ga wa, naŕa inu pe nekila re poli wa?”

²¹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visae ko sinomān osape oimi omesmesu ruru wo va ŕisi, torokin naŕa ko otol malena naŕa ve uro re, ŕisi na ko na monar okila ve sanini: ko ovano, oululin plan make kiomā suri la punu ga, ana owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naŕa pe kiela suri re poli. Visae ko okila sanene, ŕisi na ko kiomā suri wo lala ve moki vaŕisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otaveve inu.”

²² Ana pogos naŕa yaru mēe nene mloge visena nene, kiena sitomena urmi a sinena piowa paŕisi, vanon naŕa naga kiena suri la moki manene la. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naŕa kiena suri moki, naga mārera la naŕa va loyūŕā e nasuŕenena kiena ne Ntewa

Mak 10:23-31; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Lelaga nevisa van amiū, visae yaru tai naŕa kiena suri moki, naga sinenan pisape va loyūŕā e nasuŕenena kiena ne Ntewa, suri nene na mārera towe mā naŕa. ²⁴ Ee, inu nevisa van amiū, visae kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil nene, nane naga mārera vaŕisi ne, ana visae yaru tai naŕa naga kiena suri la moki ana sinenan sape va loyūŕā e nasuŕenena kiena ne Ntewa, naga mārera la na wa.”

²⁵ Pogos naŕa nalogena lala amloge visena nene, amilania paŕisi, ana la apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, ŕisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁶ Ana Yesu kirava pisu la, naga pisa pisape “Ee, lelaga naŋa yaru taŋatete kilia kila yaru tol malena nene, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁷ Ana Pita pisatamŋea, pisa pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi meligan make kiamimi suri la rui, ana imimi metaveve ko. ?Pisi na imimi metol mŋa suri wo laŋas ne, pona peraga?”

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Lelaga nevisa van amiu sanini, pogos naŋa Narina ne Yeririna totano e kiena lelena wa natotanoena e yomarava viu nene naŋa ŋisi na imi, amiu naŋa ataveve inu ke nanagane, ana amiu mŋena ga atotano e pupia lelemiu wa natotanoena ve lualima taaga va lua, vena avisuar lus nae Israel lala lualima taaga pa lua nene, sa naŋa amiu ape kiela ŋarin suŋe lala. ²⁹ Ana yaru naŋa visae ligan mŋana yuŋa, pona wenla pona vinena, pona arimana pona anena, pona narina, pona kiena porotano, ana visae naga ligan suri la nene vanon ga inu, ŋisi na naga warmarana sina ga e yomarava nini kiena suri la naŋa naga mligania, kilia tol sina ve ponotia tai, ana metavania, ŋisi na naga kilia tol mŋena ga malena naŋa ve uro re.

³⁰ “Ana yaru la moki liu naŋa asu metava, ŋisi na ato tano, a yaru la naŋa ato tano, ŋisi na la asu metava.”

20

Pakaiwa kiena ne yaru na yuŋaena lala

¹ Ana Yesu suŋa pisa mŋaga pano-o, pisape “Suri naŋa nepisa ga na wa, sa ke ŋelaga naŋa Ntewa kila ke pa yaru lala loyuŋa e nasuŋenena kiena. A ŋisi na nevisayu suri nene van amiu e

ŋakaiwa tai, naŋa pisa sanene, pisape: Yerkawa tai, naŋa kana pupia lokilmŋasmŋas tai. E kolulagi tai, naŋa pe yemlagi ruru re poli wa, naga pa e pulkumali tai vena were yaru laŋasia ava ayuŋae e kiena lokilmŋasmŋas nene e legiena nene. ² Naga mŋal la ŋasia, ana pisaar pan la e kilavaru tai naŋa torokin yuŋaena na legiena wetelu tai, ana mligan plan la apano vena ava ayuŋae e kiena lokilmŋasmŋas nene. ³ Ana e mrae ovari, naga pa sina ga e pulkumali nene, pisu yaru taŋena lala asu korena ga, asuŋa sane pe kiela yuŋaena re poli, ⁴ ana naga pisa pan la, pisape ‘Popon amiu mŋena ga aimi ayuŋae re e kiau lokilmŋasmŋas, ana ŋisi na nowul amiu ke ga.’

⁵ “Ana la nene apa amiyuŋae, a siraunia, kolpae mŋena ga, a mrae telu mŋena ga naŋa yepekilavi, ana yerkawa nene ŋasuŋe si pano, ŋere ke sina ga yaru laŋas apimi amiyuŋae kiena sanene. ⁶ A yam si tai, e yepekilavi mrae lima, naga ŋasuŋe sina ga pa e pulkumali nene, pisu yaru laŋasia naŋa asuŋalu asike e yo nene na wa, ana naga pisa pan la, pisape ‘?Komin ya ne asu koren ke sanene na wa e yo nini, naŋa pe akila re nena yuŋaena tai poli?’

⁷ “Ana la apisatamŋea, apisape ‘Peraga, pe yaru tai pimin re sape meva meyuŋae kiena poli.’

“Ana yerkawa nene pisa pan la, pisape ‘Poga, visae sanene, in na neure amiu narui. Amiu, aimi ayuŋae kiau.’

⁸ “Ana e ko yepekilavi la rui, amiyuŋae ŋisi, ana yerkawa nene pisa pa kiena navisuaren yuŋaena nene, pisape ‘Poga, ovio yaru na yuŋaena la nene aimi, oul la. Pisi na ko okila sanini: oul ŋesan la naŋa apimi

mare ga na wa, vano-o oḗisi e la naḗa apimḗesani kolulagi.’⁹ Ana pogos naḗa yaru la naḗa asiar ga yuḗaena e mrae lima apimi, yaru nene mla kilavaru pan la torokin ke legiena wetelu na yuḗaena taaga.¹⁰ A pogos naḗa la naḗa apami amiyuḗae sumo apimin vena awar kiela kilavaru, la amape pona la ala va la metava, taulu la naḗa amiyuḗae plas ga, ana yaru nene mla kilavaru pan la, la punu ga torok ga.

¹¹ “Ana pogos naḗa la apisu kiela kilavaru sa ke ga nene, la amloge piowa, asuḗa apisimumon yerkawa nene.¹² Ana amligan lala tai pa piun tania, pisa pisape ‘La naḗa apimi mare ga na wa, la amiyuḗae aora taaga ga, ana imimi memiyuḗaen legiena wetelu e pupia yepisusun nene. Imimi mepisu naḗa ko omla kilavaru maran taaga pan la, sa ke naḗa omla pan imimi. ?Suri nene na sanape na sanene?’

¹³ “Ana yerkawa nene pisa-taḗe naga, pisape ‘Mara, in na pe nekila kare ko re nene poli. Italua tepranar ḗisi rui, tesape ko oyuḗae e legiena wetelu ve taaga nene, ana tesape ḗisi na nowul ko torokin ga kioḗa yuḗaena nene.¹⁴ Ve sanene, popon ko ola kioḗa kilavaru ova ga uḗa. Naga kiau sitomena ga tai nene, naḗa kilavaru naḗa nemla pan ko, sineun nesape nela ḗena ga marana ve taaga va la naḗa apimi mare ga.¹⁵ ?Ko ositom osape in na taḗatete nekila sa naḗa inu sineunia, e kiau kilavaru? ?Sanape na ko opielue e yaru la naḗa nekila ke po pan la? Ana ḗakaiwa nini ḗisi e nene.’ ”

¹⁶ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisa pisape “Ana yaru la naḗa asirau, ḗisi na

la asumo, a la naḗa asumo, ḗisi na la asirau.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Ana Yesu pa ke metava ma Yerusalem narui, ana pogos naḗa amial ke e mrapplepa apavini, naga pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua apimi puna, ana pisi pan la, pisape¹⁸ “Amiu ayagogo ruruia. Nanagane ita tepa ke ma Yerusalem narui, naḗa ḗisi na ve ve piavi re, ḗisi na aligan Narina ne Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, a amio navianena kiena ne navisaluaena ḗena lala, ana ḗisi na la nene la aliḗere naga avisave ḗisi na naga monar mare.¹⁹ Ana siraunia aligan naga e limana ne le Rom lala, naḗa ḗisi na la nene akirakirai viowa vania, a ḗisi na la akoa naga, ana ḗisi na asuarua naga e laki torovia vena mare. Ana pogos naḗa naga mare pae, ana e kana legiena na telu, ḗisi na Ntewa kilamalia sina naga.”

Anenane Semes amio Yoane, naga piun suri tai tan Yesu

Mak 10:35-40

²⁰ Ana wona ne Sepeti, naga ḗere narila luwoka nene naḗa Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu. Sira nene kinai e lana Yesu, piunia pisape “Inu sineunia nesape otamān suri tai van inu.”

²¹ Ana Yesu pisataḗe naga, pisape “? Ana ko sinomān osape oviun ya?”

Sira nene pisataḗea, pisape “Inu sineunia nesape otamān sanini: pogos naḗa ko ovisirlua kioḗa nasuḗenena, ḗisi na naruu la luwoka nene akilia atotano amio ko e kioḗa yo wa naḗa metava lavisin ko, tai e lepas nen lumoḗa na ḗamarua, a tai e lepas nen lumoḗa na ḗaḗeli.”

22 Ana Yesu pisatamē la, pisape “Amiu pe akilia re suri naḡa apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape amiu lua atorokin naḡa ita tomunpae e piala naloge viowaena nene naḡa inu monar nomun ea?”

Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

23 Ana Yesu pisa pan la luoka, pisape “Ee, lelaga naḡa ḡisi na amiu luwoka amun mēna ga e māu piala naloge viowaena nene, ana suri nene naḡa amiu lua apiunia, apisape amiu lua atotano amio inu e lepasneu luwoka, suri nene naga pe kiau re naḡa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ne la ga naḡa kau Ata naga kila ruru pe kiela, a naḡa naga pisaar ḡisi rui pisape ḡisi na la atotano ea.”

Narina ne yeririna pimin vena yuḡae kiena yaru lala

Mak 10:41-45

24 Pogos naḡa nalogena taḡena la lualima nene la amloge suri nene, naḡa wolai lalua nene Semes amio Yoane apiunia, ana la sinela kari lalua. 25 Ana Yesu pio la, vena aimi puna, vena naga visi van la, ana naga pisa pisape “Ita tekilia rui ḡelaga kiena ne yaru la naḡa pe amlelaga re e Ntewa poli. Ita tepisu mā naḡa suḡe lala amio yerkawa lala na yomarava nini, la sinelan asape amāreran yaru taḡena lala vena asu vatanon la silaga. 26-27 Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu ḡelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yaru tai sinenan sape imi ve kiamiu yerkawa tai pona kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuḡae kiamiuena tai. 28 Narina ne Yeririna naga kila sanene ḡisi rui, naḡa naga pe pimin re naḡa vena yaru la

akila yuḡaena naiilaen naga poli, ana naga pimin vena naga yuḡae vena iilaen lala, a vena taḡan kiena malena vena ul plan yaru la ve moki.”

Yesu kila ruru kilamarakata lua Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

29 E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala asike garu Seriko, ana pogos naḡa amligan e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paḡisi naḡa ataveve la. 30 Ana kilamara kata la lua, naḡa lalua atoḡa tano e isinen mrapplepa. Ana pogos naḡa lalua amloge naḡa apisape Yesu mial ke e mrapplepa pimi, lalua apio ke asape “!Suḡe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinemā ye imimi!”

31 Ana yaru taḡena lala apisin sinemimien pan lalua nene, apisa apisape “Ee, amiu lua nene amāaga.”

Ana lalua apio manene la, asape “!Suḡe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinemā ye imimi.”

32 Ana Yesu suḡalu su mrapa e yo nene, pio lalua, pisa pisape “? Amiu lua sinemiun asape nekila ya ne van amiu?”

33 Ana lalua apisatamēna, asape “Suḡe, awis, imimi lua sinemimin mesape kilamaramimi la imi wo, vena mekilia mekirava.”

34 Ana Yesu sinen mie la, ana tol kilamarala, ana lalua apisu ruru ke ga suri e pogos nene, a lalua asuḡalu ataveve Yesu apano.

21

Yesu pimi tol yo Yerusalem Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apami lavisin Yerusalem narui, ana la amāalivi e narin pulkumali tai sumo, kiena kia Petpas, naḡa teke

e kunus nene naþa la apio asape Kunus Na Purolip. Ana Yesu mila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmesu e pogos naþa ava loyuma ea, þisi na amiu lua avisu togki tai, naþa amatear sike na, naga amio narina. Ana amiu lua aluþar plan la, a amiu aure ga la luoka aimi pun inu e nini. ³ Ana visae amiu lua aloge yaru tai visi van amiu, þisi na amiu lua avisa ga vania, avisave ‘Suþe na sinenan suri mali lalua nini vena ava akila kiena yumaena tai wa,’ ana pogos naþa amiu lua avisa sanene, naga kilia tamnan lalua aimi veraga.”

⁴ Suri nene pimi þarpoyo vena kila visena nene kiena ne navisawalena nanua sumo vim ve lelaga, naþa naga pisa pisape

⁵ “Amiu avion va le Saeon lala, avisave
‘Amiu apisu ke ne, nanagane kiamiu þarin suþe pam ke pun amiu narui.

Naga pe yaru tai naþa kiena sitomena to ga tano, kila naga kus ga togki,
togki tai naþa ve tokaki ga, naþa pe ninus ke ga wa.’”
Sek 9:9

⁶ Ana nalogena lalua nene apano, ana lalua akila sa naþa Yesu pisa. ⁷ Ana pogos naþa lalua aþere togki nene amio narina apimi, ana lala aþatetae mñala kulkota lala e wos nen togki lalua nene, ana Yesu naga pa totano meta e navetokak. ⁸ Ana yaru la mokliu naþa aþatetae mñala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laþasia apa ate mñamela lala pitomi aþatetae mñena ga, vena togki kiena ne Yesu yali ea. Ve sanene, akila sa naþa la apatanon Yesu sa naþa naga pe pupia þarin suþe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuma Yerusalem, ana þina na yeririna la naþa asumon Yesu, amio la

naþa asiraunia, asuma apiovionia sanini, apisa apisape

“!A ke suwala, po na po! !Teyeluar naga naþa pe lus kiena ne Tepet tai nene!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naþa pimi e kioma kia!

!Amiu nae ma e peni metava amiu mñena ga ayeluar naga!”
Yauena 118:26

¹⁰ Ana pogos naþa Yesu pa loyuma e Yerusalem, yaru lala sinela pulaula, ana la asuma akila ke visena la moki, asuma apiuvionia, asape “?Yaru nene naga ai?”

¹¹ Ana yeririna la naþa apimi amio Yesu, la apisatamela sanini, apisa apisape “Nanene na navisawalena nene naþa naga molue e pulkumali nae Nasaret garu Kalele, naþa kiena kia Yesu.”

Yesu mñene plan la naþa asuma apuliwilin ke suri e Yuma Wa Mana ne Ntewa
Mak 11:15-19; Luk 19:45-48;
Yoane 2:13-22

¹² Ana Yesu pa e Yuma Wa mñana ne Ntewa, a e pogos nene naga pisu sane yaru la moki liu naþa la asuma e kopkop na yuma nene. La nene la asuma akila ke ga yumaena lala natauluen kilavaru, naga nene e lepas nalaena lala a e kuþaþaena na Yuma Wa nene, ana la asuma akila kewia ke ga yaru lala. Ana pogos naþa Yesu pisu suri nene, naga pe kekaran re poli. Ana naga pa mñene plan la, naga kawepu narin varvara kiena ne yaru na keueen kururu varu lala, a naga koantetai lele na totanoena kiena la naþa apuliwilin ke kupa lala. ¹³ Ana naga pisa pan la, pisape “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Pisi na la avisa mñau Yuma Wa avisave naga yuma na leniena,’ ana amiu apilon þisi pimi sa ga puluve mñana yaru na vinauena la narui.”

14 Ana pogos naþa Yesu sike e Yuña Wa nene na wa, kilamara kata lala amio laulu lala apimi puna, ana naga kila ruru la sina. 15 Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluena lala, apisu yuñæna wo kiena ne Yesu la nene, a amloge mēna ga naþa sisi lala asuñæ ga apiovion ke ga wa, asape “! A ke suwala, pona po! Teieluar naga naþa naga pe lus kiena ne Tepet nene!” ana yerkawa la nene sinela mimi manene la. 16 La sinela mimi sanene, ana la apisa pa Yesu, apisape “?E sanape, ko omloge mā visena naþa la asuñæ apisa ke ne?”

Ana Yesu pisatañe la, pisape “Ee, nemloge mā ne. ?Ana sanape, amiu asitom ke asape visena nene piowa ga? Pona pe apuloli re Visena Wa kiena ne Suþe naþa pisa, pisape

‘Ntewa o, ko okilia okila nin sisi kokan lala, amio mēna sisi tomtom lala, amieluar ruru ko paþisi.’ ” Yauena 8:2

17 Ana Yesu mligan la nene, molue ke sina ga petan Yerusalem, pa e narin pulkumali naþa Petani, pa mono ea.

Purlaki tai naþa pe þar re mras poli

Mak 11:12-14,20-24

18 Ana Yesu mon mā e nene, ana yemlagi kolulagi naga pisape wasuþe sina va Yerusalem, a naga suñæ mial mā pavini, ana naga mloge sane viso karia. 19 Naga kira pa e isinen mrapplepa, naga māal purpiliva tai, naþa naga māas ga moki, ana pe mras su re e poli. Ana Yesu pisa pa purlaki nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnoñæ pogos tai.” Naga pisi sanene, ana veraga naga purpiliva nene mano taþa nenaga.

20 Nalogenæ lala apisu naþa purlaki nene pimi mano sanene, ana sinela kurkur paþisi. La apiun tai Yesu, apisape “?Ya ne kila purpiliva nene mano ke veragæ sanene?”

21 Ana Yesu pisatañe la, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visæ amiu aviawa mārera e inu, naþa amiu kiamiu sitomena ve veve lua re, þisi na amiu mēna ga akilia akila sanene, a þisi na amiu akilia akila mēna ga va re laa na wa taulu nene. Sane visæ amiu avisa va pupia kunus nene, avisave ‘Osuñalu otove oula ova e sive,’ þisi na ve sanene narui. 22 A visæ amiu aviawa kawa e Ntewa, naþa amiu alelaga kemua lelaga, þisi na amiu akilia atol suri ya naþa amiu amlen vanonia, amiu aviun tan naga.”

Nasumonon le israel lala sinelan asape avisaluþar Yesu

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

23 Ana Yesu þasuþe si pa loyuma e Yuña Wa Mana ne Ntewa, ana naga pa suñæ pian ke sina ga yaru lala. Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, apimi puna, apiun tania, apisape “?Ko osuñæ okila ke suri la ne sanene e yo nini e kia kiena ai, a a mēna ga naþa tañan ko sape okila ve sanene?”

24 Ana Yesu pisatañe la, pisape “Poga ga, ana inu mēna ga nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visæ amiu avisatañe ruru kiau naviunena nene, þisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naþa nekilia nekila ve sanene. 25 Poga ga, kiau naviunena sanini narui, sape: ?Nakeena naþa Yoane naga kila mare ga nanua e yaru lala, naga suri tai naþa Ntewa naga pisa pania pisape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania?”

Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila na la apisi ga pan la narui, naña la asumña apisa apisape “?Pisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, p̄isi na yaru nene viun si tan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ²⁶ Ana siraunia ita taḗatete si tevisa tevisave nakeena nene, yaru ga la apisa pa Yoane, vanon naña yeririna la nene la amlelaga ke m̄arera p̄isi rui, asape Yoane nene naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa, ana pe pon re yeririna la nene sinela kar ita poli.” ²⁷ Ana kiela sitomena la ne sanene narui kila la apisatam̄e Yesu sanini, apisa ga apisape “Imimi memninue ga.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, p̄isi na inu m̄ena ga, taḗatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu pisape nekila yuḗaena la ne sanene.”

Pakaiwa kiena ne yaru tai amio narina lalua

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitomli suniḗna nini. Yaru tai, narina na yerm̄ene lua, ana yaru nene pa pisu narina naña m̄earu, pisa pania, pisape ‘Naruu, sineun nesape ḗane na ko ova oyum̄ae e kata lokilm̄asm̄as.’

²⁹ “Ana narina nene pisatam̄ea, pisape ‘Peraga, yepemavi.’ Ana pe piavi re poli, yaru viu nene sitom si arimana, ana naga pilon kiena sitomena, ana pa miyum̄ae sa naña arimana pisa pania. ³⁰ Ana arimana ne lalua nene naga sitom ke sape p̄isi na narina nene taḗatete va yo, ana pisa si visena nene pan narina nasirau, ana narina nene pisatam̄e ruruia, pisape ‘Poga ga ata, p̄isi na neva ke nanagane ga ne,’ ana siraunia, ana naga pe pa re si poli.”

³¹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Lalua nene, ane kila sa naña arimala sinenania?”

Ana lala apisatam̄ea, apisape “Mearu.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, ana lelaga nevisa van amiu, nanagane na sanene narui. Inu nesum̄a nepisu naña yaru viowa la moki sane yaru na warpoloen takis lala, amio sira na mrapplepa lala, la ke naña ape yeririna viowa la nene, ana nanagane la asumña akekarana ke naña vena aimi loyum̄a e nasuḗnenena kiena ne Ntewa, la asumña apilon la ke rui. Ana nepisu sane amiu asike la varaun la, asike la perina pap̄isi wa. ³² Ana pogos naña Yoane Nakeena naga pimi, naga pian amiu e ḗelaga na mrapa naña mesmesu, ana yeririna viowa la nene amlelaga e naga. A amiu m̄ena ga, amiu apisu suri la nene, ana amiu na pe apilon amiu re lelaga poli, a pe amlelaga re nenaga.”

Pakaiwa na yeririna viowa la naña apisuar lokilm̄asm̄as tai

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu ayagogon ruru si ḗakaiwa taḗena nini, naña pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilm̄asm̄as tai. Yaru nene kila ruru kiena yo nene naña kila kove m̄arera tai telivi p̄iora ea, a kila kana lelena navieplanen was nen m̄asm̄as, a kila m̄ena kana lele tai naña pa metava naña yaru kilia wiyu va se ea, vena visuar lokilm̄asm̄as nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yalor re va e purvanua taḗena tai, ana naga mligan kana lokilm̄asm̄as neḗe e limana ne yaru la ḗasia ayum̄aenia, ana aul vania. ³⁴ Ana yerkawa nene pa sum̄a perina pano-o, ana naga pisu kilale pisape nanagane pogos na mram̄asm̄as marua narui.

Ana naga mligan kiena yaru la ava si puna ne la naþa asike e kana lokilmāsmās nene vena awar kiena kilavaru na mras nen māsīmās kompāsia, naþa la nene monar aul vania. ³⁵ Ana poglis naþa kiena yaru la nene apimi, ana yaru taþena la nene aīe la, naþa tai la aīe ga naga, a tai asuīar naga mare, a taþena sina akoveīar naga mare.

³⁶ “Ana yerka wa nene mligan si kiena yaru taþena laþāsia, ana la moki la sane, ana la naþani akila si þelaga maran taaga sa ke ga pan la. ³⁷ Ana yerka wa nene sitomyu þelaga kiena la nene, ana naga pisape ‘Inu monar neligan ga naruu vano, þisi na monar avatanon naga,’ ana naga mligan narina wawa napo nene pano. ³⁸ Ana pogos naþa apisu naga, asuīa apisavisa pan la, apisape ‘Naga nene na narina ne yerka wa ke narui. Yaru ke nanene narui, naþa visae yerka wa nene kovio, þisi na naga ke narui naga kus porotano nene sane lalimana ne arimana. Popon ita towemīar mēna ga naga mare, ana þisi na ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’ ³⁹ Ana sanene narui atarar naga, aþure lua naga petan lokilmāsmās pa vanua, ana aīemīar naga mare.”

⁴⁰ Ana Yesu piunia, pisape “? Pogos naþa yerka wa nene imi sina, þisi na naga kila sanapen la naþa asuīa apisuar ke kiena lokilmāsmās nene?”

⁴¹ Lala apistamēa, apisape “Yaru viowa la nene, þisi na yerka wa nene weīar la, monar amare e þelaga tai naþa mīarera viowa vaþisi. Siraunia, naga ligan kiena lokilmāsmās e limāna ne yaru wo taþena lala, naþa þisi na akilia auli mesmesun vania e kana pog nena.”

⁴² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena

ne Ntewa, pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yuīaenen yuīa lala, apisa apisape pi-owa ga, akoven rui.

Ana nanagane, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mra-pun yuīa, naþa uarar yuīa mīarera.

Suri nene, naga Ntewa ga kila, a imimi mepisuia na po paþisi.’ Yauena 118:22

“?Visena nene na amiu apuloli mā pogos tai rui, pona peraga yo? ⁴³ Inu nevisa van amiu, þisi na Ntewa lalua kiena nasuþenena vetan amiu, ana þisi na la va yaru taþena lala naþa kiela malena lala kilia war mras wo lala, torokin naþa asike loyuīa ea.

⁴⁴ “Ana visae yaru tai loru e kilavaru nene, þisi na si kare naga vaþisi, tasnena wororowa make ga, pona visae kilavaru nene loru e yaru tai, þisi na kilamumu yaru nene kila kare naga vaþisi.”

⁴⁵ Ana pogos naþa yerka wa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala amloge þakaiwa kiena ne Yesu la nene, akilia naþa naga suīa pisayu la ke sanene. ⁴⁶ Kila narui lala sinela kar naga, sinelan asape auarar naga, ana akila þele ga komin amaraun manene laa þina na yeririna la, naþa amlelaga asape Yesu naga navisawalena kiena ne Ntewa tai.

22

Pakaiwa na þaþagena na talopaena

Luk 14:15-24

¹ Ana Yesu pis sina ga pan la e þakaiwa, pisa pisape ² “Þelaga kiena ne Ntewa naþa pio yaru lala apimi loyuīa e kiena nasuþenena sanini: Parin suþe tai kila ruru pupia kinanena tai e þaþagena na talopaena kiena ne narina.

³ Naga piun tan yaru la moki rui naþa yoko aimi e þaþagena na

talopaena nene, ana pogos naþa mligan kiena yaru na yuþaena lala vena ava aure la nene aimi, ana la nene yepel mavin si imiena. ⁴ Ana þarin suþe nene pisa pan kiena yaru na yuþaena taþena lala, pisape ‘Amiu towe awasuþe amiu ke sina ga avano, vena avisa kiau visena nene van la, avisavenua ita toþne puluk la rui, amio mþena ga suri mali taþena lala naþa amlapa ruru po, ana suri punu ga lala e kinanena nene tekila ruru la pa rui. Avisa van la avisave monar aimi lele taaga amio ita e þaþagena nini.’

⁵ “Ana la apa apisa pan la sanene, ana la nene asitom korenan ga visena kiena ne þarin suþe nene, lala sinelan asape asumþa akila ga suri naþa la sinelania. Tai pa kana lokove, a tai suþna ga pisuar mþa kiena yuþna na wilwili-nen suria, ⁶ a laþasia apuarar yaru na yuþaena kiena ne þarin suþe la nene, akila piowa pan la, ana aþnemomþar la. ⁷ Ana þarin suþe nene sinena mimi, ana mligan kiena li na mara lala apano, ana aþne yeririna viowa la nene amar-mare, a asikapi kiela pulkumali.

⁸ “Ana þarin suþe nene pisa pan kiena yeririna lala, pisape ‘Kinanena nene tekila ruru þisi rui, ana la naþa nepio la þisi vena aimi ea, la pe pon re si aimi poli narui, teligan la. ⁹ Ana inu sineun nesape amiu ataveve narin mrapa taþena lala, ana yaru ai la naþa amiu alualia, avio la vena aimi e þaþagena nini.’ ¹⁰ Ana kiena yeririna lala apano akila sanene, aþure yaru la apimi, pe suri korena ga naþa visae yaru wo lala pona yaru viowa lala, aimi ga sanene vena akokonia ruru yo na þaþagena nene.

¹¹ “Pogos naþa la asike loyumuþa e yo nene, ana þarin suþe nene pimi

vena talopan la naþa apimi, ana e pogos nene naga pisa lala yaru tai, naþa pe miyen re monþa kulsota wo naþa torokin þaþagena poli, mien ga kulsota tai naþa pe taþena ga. ¹² Ana þarin suþe nene piun tan yaru nene, pisape ‘?Mara, ko opimi loyumuþa e yo nini sanape, naþa ko pe omiyen re monþa kulsota wo na þaþagena poli?’ Ana yaru nene pe pisa re si suri tai pan poli. ¹³ Ana þarin suþe nene pisa pan kiena yaru na yuþaena lala, pisape ‘Amiu aviar ruru limana luwoka amio lana luwoka, ana amiu akoven naga va vanua, e yo malolo, e yo naþa þisi na naga suþna taglue, a suþna kar luen ga maluena ea.’” ¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ntewa naga pio yeririna la punu ga, ana ve ve moki re naþa naga wereplan la ave kiena.”

Suri kiena ne Ntewa a suri kiena ne Sisa

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Ana Varasi lala apanon ataþali naþa alual naviunena mþarera laþasia vena ataþali Yesu ea, naþa naga visatamþe þele ga. ¹⁶ Lala apisayu mþaga panoo þisi narui, ana lala mligan kiela nalogena laþasia amio mþena ga laþas e þegas kiena ne Erot, apimi puna ne Yesu. Ana la nene akila kotalia naga e visena wo lala, la apisa apisape “Navianiena, imimi mekilia naþa ko ope yaru mesmesu tai. Kioþna visena lala punu ga pe lelaga, a ko opian ke yeririna lala e þelaga naþa Ntewa naga sinenania. Ana ko pe opisu re ga yaru laþas po poli, ana ko opisu yeririna punu ga marana taaga ga. ¹⁷ ?Suri ne nanene narui, imimi mesitom mesape ko ovisali van imimi, naþa kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisa pisape, mesmesun ga naþa ita le

Yu lala toul takis va Sisa, naþa pe þarin suþe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmesu re na sanene poli?”

¹⁸ Ana Yesu kilia m̃aga naþa la sinelan asape akila kare naga, ana naga pisa pisape “Kiamiu visena lala po naþa po, ana losine-miu lala piowa a kona rui. ? Amiu asuṃa ataþali inu ke sanene vanon ya? ¹⁹ Poga ga, amiu ala kilavaru na ulen takis tai imi.”

Ana amla tai pimi, akian pania, ²⁰ ana Yesu piun tan la, pisape “?Ane marana na teke e narin kilavaru nene? ?A ane kiena kia nene?”

La apisa apisape “Marana ne Sisa nene, a kiena kia m̃ena ga.”

²¹ Ana naga pisa pan la, pisape “Poga ga, suri naþa kiena ne Sisa, amiu ala va Sisa, a suri naþa kiena ne Ntewa, amiu ala va Ntewa.”

²² Ana pogos naþa la amloge visena nene, amilan paþisi, ana amligan Yesu aþure apano.

La naþa amare, þisi na amal sina

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ Ana e ke e legiena nene narui, le Satusi laþas apimi puna ne Yesu, la sinelan asape aviun suri tai tan naga e lepas naþa lala amlelaga m̃arera ea, naþa la amlelaga asape yaru la naþa amare, taþatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, apisa apisape ²⁴ “Yesu, ko naþa ope navianena, imimi sinemimi mesape meviun tan ko, mesape sanape e visena tai naþa yermarua Mosis pisa nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai mare tan wona, naþa pe narila re poli wa, naga wenla monar talopa sina amio letano nene vena ve wona. E þelaga nene, þisi na sira nene kilia war narila tai, vena uarar kia kiena ne wona na yerm̃ene naþa mare ne, vena kia

nene mali m̃aga. ²⁵ Poga ga, ana e uṃa tai pun imimi, welelai la olua. Kiela m̃earu talopa, ana naga pe narina re tai poli wa ana naga mare tan wona, ana wenla nasiraunia þere leinia pe wona. ²⁶ Ana wenla nene naga mare tan m̃ena ga, a welelai na telu kila m̃ena ga sanene, panoo tol welelai na olua, la punu ga amare tan sira nene. ²⁷ A siraun e wona la punu ga, sira m̃ena ga nene mare. ²⁸ ?Ana ko ovisali suri nene: e legiena maro, pogos naþa apisa ke apisape þisi na yaru la amal sina, þisi na sira nene na ve wona ai, vanon naþa naga talopa amio punu welelai la olua nene þisi rui?”

²⁹ Ana Yesu pisa pisape “Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe la, vanon naþa amiu pe akilia re ya naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa poli, a amiu pe akilia re m̃ena ga ya naþa naga kiena nam̃areraena keviu kilia kila poli. ³⁰ Pogos naþa yaru lala amal sina, þisi na lala ave saga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana þisi na ve akila re si suri nene natalopaena. ³¹⁻³² ?A e lepas na malena si nene, ana Visena Wa tai kiena ne Ntewa suṃa ga naga kilia iila ita e nene, pona amiu na pe apuloli re poli yo wa? Visena nene pisa sanini, pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop.’ ?Ana visena nene pisa ya? La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki þaro rui, ana Ntewa pisa ga visena nene na wa, naþa pisape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal kemua puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru naþa mare la poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena

ne yeririna la naŕa la amali.”

³³ Ana pogos naŕa ŕina na yeririna lala amloge visena kiena ne Yesu nene, la amilan suri lala naŕa naga sumŕa pian la ke ea.

*Navisaluaena na keviu lua
Mak 12:28-34; Luk 10:25-28*

³⁴ Ana pogos naŕa Varasi lala amloge naŕa Yesu kila Satusi lala pe akilia re si suri tai naŕa avisa poli, ana la akila narin viorena tai ŕisi, ana apimi puna Yesu, la mŕena ga asape akilalia. ³⁵ Ana la yaru tai, naŕa la apisu sane naga pe manmarua ruru e Navisaluaena, naga piun naviunena tai pan Yesu, pisape ³⁶ “?Navianena, inu sineun nesape ko ovisawal li, ovisave e visena la punu ga naŕa sike e kieta Navisaluaena, nape naŕa keviu, a to metavan la taŕena la sane?”

³⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Ntewa na mava naŕa naga pe kionŕa Ntewa, ko monar ositom naga e losinŕa wetelu, a e kionŕa malena wetelu, a e kionŕa sitomena wetelu.’ ³⁸ Nanene naga pe navisaluaena ŕesia, a naŕa naga keviu paŕisi. ³⁹ A navisaluaena na lua nene naŕa naga keviu mŕena ga sa ke ga nasumo nene, naga pisa sanini, pisape ‘Ko monar ositom nalavis puŕna lala, okila wo van la, ve sa ke naŕa ko ositom ko mŕaga.’ ⁴⁰ Navisaluaena la lua nene, ape purŕes nen navisaluaena taŕena lala kiena ne Mosis, amio mŕena ga visena kiena ne navisawalena lala, naŕa asike e kieta Tusi Wa.”

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Ana e pogos naŕa Varasi lala asike veraga amio Yesu sanene, naga mŕena ga piun naviunena tai pan la, pisape ⁴² “?E kiamiu

sitomena lala, asape ŕisi na Navisaarena mŕalivi e lus kiena ai?”

Ana la apisataŕnea, apisape “ŕisi na naga ve lus kiena ne yermarua Tepet nene naŕa naga pe ŕarin suŕe sumo.”

⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu piun sina ga tan la, pisape “?Ee, naŕa amiu apisa na pe lelaga, ana sanape naŕa Ninuna Wa sike e Tepet, ana Tepet pisi, pisa pisape

‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suŕe, pisape

‘Ko ototano pun inu e lepas na ŕamarua, otoŕate mŕa vano-o, ŕisi na inu neligan kionŕa nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lamŕa ea.’ Yauena 110:1

“E yo nene tepisu naŕa Tepet naga sumŕa pio Navisaarena nene pisape Navisaarena naga pe kiena Suŕe. ⁴⁵ ?Ana vanon naŕa Tepet pisa sanene, a sanapen naŕa amiu apisa apisape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

⁴⁶ Ana pe yaru re si tai naŕa kilia visa ŕi navisatameena tai va Yesu, a siar mŕena ga e legiena nene, pe yaru re si tai naŕa kilali si Yesu e naviunena la poli.

23

Yesu pisi mŕarera paŕisi pa nasumonena lala nalotena

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Ana e pogos nene, Yesu pisi pa ŕina lala, amio mŕena kiena nalogena lala, pisape ² “Lelaga kemua naŕa nanagane, navianena na navisaluaena amio Varasi lala, naŕa la ke narui la akus lelenena ne Mosis vena avisawal kinas nen navisaluaena lala kiena ne Ntewa.

³ Ana visae ve sanene, ana amiu na monar alogear la, akila ve sa naŕa la apisa. Ana amiu na ve ataveve re kiela ŕelaga lala, komin naŕa pe akila re suri la

naña la asuñña apisa ke pa yaru tañena la poli. ⁴ Ana la asuñña asikol ke si narin navisaluaena la moki naña la ga akila, naña mārera pañisi, naña añareran ke pa yeririna lala vena alogear la. Asuñña akila ke yuññaena la nene sa naña akon ke suri la naña urmi pañisi e yeririna lala, ana lala na pe akekaran re nenaga naña vena aiila la na akuspae ga suri la nene.

⁵ “Lala na añarwar la manene la e kiela yuññaena lala wa, naña lala akila ga vena awere kilamarana yaru tañena lala. Amiu apisu ke kiela narin pultaga la nene, naña akon Visena Wa kiena ne Ntewa sike e la, naña apiari e piamenala a e pilepile na limala. La asuñña sinelan ke asape kiela lala na monar ve kerkeviu vañisi, taulu yaru tañena lala. Amiu apisu mēna ga naña lala apil m̄ala in kulsota na leniena lala piayavi pañisi. Ana la apilave manene la e suri la nene, a la sinelan ga asape yaru la ayeluar la ea. ⁶ A e pogos na p̄aḡagena lala a e loyūñña na lotena mēna ga lala, la sinelan na silaga asape atoga tano e lelen yerkawa lala, ⁷ a pogos naña visae la ayaloro e lelen na wilwilena, sinelan asape monar yaru lala avatanon la, a avio ruru la avisa avisave ‘!Oo navianena wo, pokolulagi!’

⁸ “Ana amiu na, amiu kiamiu navianena taaga ga rui, a amiu na sa naña na mratava taaga ga, ana visae ve sanene na amiu ve atañan re si yaru lala avio amiu laḡas avisa avisave ‘Navianena.’ ⁹ Ana ḡisi na amiu ve avio re yaru e yomarava nini avisave arimamiu, vanon naña amiu na Arimamiu na taaga ga, naña naga sike ma e peni. ¹⁰ A ḡisi na amiu ve atañan re yaru la avio amiu laḡasia avisave amiu ave

kiela nasumonena, komin naña amiu na, kiamiu nasumonena na taaga ga, naña Navisaarena nene. ¹¹ Kiamiu yerkawa ai naña naga to laa metava, naga monar imi ve sa ga yaru na yuñña kiamiuena. ¹² Ana yaru ai naña naga ga pisirlua naga vena vim ve yerkawa, ḡisi na Ntewa kila naga suñña tano. Ana yaru naña naga ga kila naga suñña tano, ḡisi na Ntewa visirlua naga va metava.”

Yesu pisawal napiowaena kiena ne nasumonena nalotena lala

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu pañisi wa, ḡisi na viowa van amiu vañisi, komin naña kiamiu visena lala pona po, ana losinemiu lala piowa a kona rui. Yaru la ḡinelan asape aimi loyūñña e nasuḡenena kiena ne Ntewa, ana amiu asuñña akotawela ke ga e marala, vena ve aimi re si loyūñña narui, a metavana, amiu mēna ga pe apimi re loyūñña poli.

¹⁴ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na apiowa ga. Amiu na asuñña aḡure piavin ke kiamiu leniena la pañisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naña e ke e pogos nene, amiu asuñña akila kotalia ke letano la nene, vena avinaun kiela suri lala. Vanon suri ne nanene, ḡisi na kiamiu nakoena mārera re la sane.

¹⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, amiu na amiyuñña piowa ga! Amiu akekaran naña ayaloro e waa lala, vena ava e purvanua tañena lala, vena akilali naña aure yaru lala ataveve amiu. Ana pogos naña amiu ataulu tai imi narui, ana ve ve piavi re naga la

make kiamiu p̄elaga naṗa piowa, va viowa la sane, taulu amiu sina.

¹⁶ “!Ake, amiu na sumonena lala, na ape kilamara p̄ala ga lala! Akila kare amiu paṗisi wa, p̄isi na viowa vaṗisi van amiu. E pogos naṗa yaru lala apisa kia kien suri tai yena kila kiela navisaarena suṁalu m̄arera, visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga nene, Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa na m̄eke ne,’ ana sirau, visae akilaro sina navisaarena nene, amiu apisape ‘Nanene na naga poga ga nene, ve ve suri re tai.’ Ana visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga, suri la naṗa pe kol, la ne asike e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa ne,’ amiu apisa apisape visena nene na m̄arera paṗisi, taṗatete si akilarovia. ¹⁷ Aa, amiu na kilamaramiu p̄ala ga, a ṗarimiu pe wowe. ?Ya ne pe suri wa manene la sane: suri la naṗa pe kol nene, pona Yum̄a Wa m̄ana Ntewa naṗa kila kol nene pe suri wa tai?

¹⁸ “A visae yaru tai visa visave ‘Nepisa lelaga nene, wonta na m̄eke ne,’ amiu apisa apisape visena nene pe suri korena ga. A visae naga visa visae ‘Nepisa lelaga nene, kuṗaṗaena nane m̄eke e wonta,’ nanagane amiu apisa apisape visena nene naga m̄arera paṗisi, yaru taṗatete kilarovia. ¹⁹ !Sa naṗa nepisa rui, amiu ape kilamara p̄ala ga! ? Ya naṗa pe suri wo manenea: kuṗaṗaena naṗa m̄eke e wonta, pona wonta naṗa kila kuṗaṗaena nene pe suri wa tai? ²⁰ Amiu na monar avisu kilale suri la nene, vanon naṗa naga naṗa ki wonta vena kila kiena visena va m̄arera, naga suṁa ki ke m̄ena ga amio kuṗaṗaena naṗa suṁa e wonta. ²¹ A yaru naṗa ki ke Yum̄a Wa Mana Ntewa, naga ki ke m̄ena ga yerkawa naṗa m̄ana yum̄a, ²² a yaru naṗa ki ke pa ma e peni,

naga suṁa kipran ke m̄ena ga lele natotanoena va kiena ne pupia Parin Suṗe keviu nene, ana visae ve sanene, naga suṁa ki mesmesun ke nena Ntewa narui.

²³ “!Amiu navianena na navisaluaena lala, amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, p̄isi na viowa manene van amiu vaṗisi. In na nekilia m̄aga naṗa amiu asuṁa apisu ruru ke silaga, naṗa visae amiu awar kamiu kinanena ve lualima, p̄isi na monar ala tai va e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa, sa naṗa navisaluaena naga suṁa pisa, a amiu asuṁa akila ke sanene e kiamiu suri punu ga, pano tol m̄ena ga narin m̄ak lala a suri m̄ena ga la ne sane mrasil. Ana pupia suri la naṗa navisaluaena naga pisa, ana amiu na pe asitom re nena ga, sa naṗa naga pisa pisape amiu na monar amesmesu ruru wo, a amiu monar asitom yaru taṗena lala, a amiu monar auarar kiamiu navisaarena lala. Visae amiu sinemiun awarar narin suri la ne sanene m̄arera, nanene na poga ga, ana pupia suri la nene naga popon visae amiu akila rui, ana p̄raga.

²⁴ “!Amiu nasumonena lala, ake, amiu na ape kilamara p̄ala ga! Amiu asuṁa akila ke sa naṗa pogos naṗa amiu amun suria, ana amiu asitom manene la naṗa ve akilalu re naṗa akilalua narin neneno tai naṗa naṗa talilu pito teke e m̄amiu piala, ana amiu pe apisu kilale re naṗa amiu asuṁa asinomlaunlae ke puluk la naṗa asike e poli.

²⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, p̄isi na viowa van amiu vaṗisi. Amiu asuṁa ataveve ruru ke narin navisaluaena lala e lepas na kevanen m̄amiu piala amio kamiu pialo lala, ana amiu asitom

ke asape kiamiu suri punu ga mekiki ruru narui. Ana kiamiu pialo la nene punu ga pulen ga kinanena na vinauena naña amiu añar e pelaga na sinesunena ga lala. ²⁶ Amiu Varasi lala, amiu ape kilamara pala kemua lelaga. Visae amiu sinemiun asape kiamiu pialo amio miamiu piala lala imi ikiki ruru wo silaga, p̄isi na amiu ve akokonia la re si e kinanena la naña kiamiu mlamulena viowa sike ea.

²⁷ “!Amiu navianena na navisaluena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na akila kare amiu paḗisi wa, p̄isi na viowa van amiu vaḗisi. Amiu na sa ga tampona na yaru naña mare, naña amioa wosia miyuwowo na miyuwowo ruru po paḗisi, ana e losa na pulen ga puriu na yaru mare nene, amio tasnena naña menun ke na wa. ²⁸ A sanene, na visae pogos naña yaru la apisu ke yepas nemiu vanua, p̄isi na lala asitom ke asape amiu na amesmesu ruru ke ne, ana peraga, e losinemiu lala na apuleni ga visokanena a mlamulena viowa lala.

²⁹ “!Amiu navianena na navisaluena lala amio Varasi lala, ake! Sila ga na amiu asuḗa apisi ke ga e kulugomiu. Amiu na asuḗa ga apisuar ruru ke tampona kiena ne navisawalena na sumo lala, ana amiu asuḗa ga apaia ke m̄ena ga kilavaru na nasitom̄alena kiena ne yaru mesmesu lala, ana sanape: ? Amiu na asitom ke asape amiu amesmesu ruru m̄ena ga amio la nene? ³⁰ A amiu asuḗa apisa ke apisape visae amiu amal ke rui e pogos kiena ne repimiu la na nanua sumo nene, vera na amiu ve amio re la nene e pogos naña la aḗe moḗar navisawalena lala kiena ne Ntewa. ³¹ Ana e kiamiu visena na visokanena nene, amiu asuḗa apisa kare amiu

ke sina ga, vanon naña visena nene, kana kinasia sane pisape amiu ape lus ruru nenaga kiena ne repimiu lala li nawemom̄aren navisawalena lala. ³² Poga ga, amiu ayuḗaen va m̄aga, amiu akilali naña akila make yuḗaena nene naña repimiu lala la asiar p̄esan nanua sumo rui.”

Nakoena kiena ne li nasumonena nalotena lala

Luk 11:47-51

³³ Ana Yesu pisi m̄arera ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu na sa nena ga lom̄ara lala. ?Amiu asitom asape amiu akilia aure matan kiamiu nakoena e lele naloge viowaena? !Peraga! ³⁴ Pisi na visae neiila navisawaleña lala aim̄asu, amio yaru lala naña ape manmarua ruru e visena kiena ne Ntewa, amio navianena na navisaluena lala, visae aim̄asu pun amiu, ana p̄isi na amiu awe moḗar laḗasia amare e laki torovia, a laḗasia amiu awela e kiamiu yuḗa na leniena lala, a p̄isi na aḗene plan la m̄ena ga e kiamiu pulkumali lala. ³⁵ Ana p̄isi na amiu akilalue ga ve sanene van la vano-o, ana p̄isi na amiu ke ga narui naña akus nakoena vanon marena kiena ne yaru mesmesu la punu ga nene naña repimiu nasumo lala aḗe moḗar la amar-mare rui. Nanene siar e Epela, naña naga pe kila re suri tai piowa poli, pimi pimi tol Sakaraea naña narina ne Parakaea, naña repimiu la nene aḗeḗar naga mare lavisin wonta, loyuḗa e Yuḗa Wa m̄ana ne Ntewa. ³⁶ Lelaga nevisa van amiu, nakoena nene vanon naweḗarena kiena ne la nene, p̄isi na imi tol amiu la nene, naña amiu amal ke nanagane.”

Yesu Sinena Mie Yerusalem

Luk 13:34-35

³⁷ Ana Yesu tagin Yerusalem, naga pisa pisape “!Yerusalem oo,

Yerusalem oo! ? Vanon ya ne ko osumã omẽ momãr ke nav-isawalena lala amare sanene, a okove momãr ke yaru lala naþa Ntewa mligan la apimãsu pumã? Yam moki liu naþa inu sineun ne-sape neligan lumãu yervivi kionã yeririna lala, sa naþa lakaporo þere narina lala apimi atapolou vatano e kupena, ana kionã yeririna lala pe akekan in re poli. ³⁸ Ana ko opisu ke ne, Ntewa mligan ko ke narui, ana þisi na ko oimi ove yo yau korena ga narui. ³⁹ Ana nevisa van ko, þisi na kionã yeririna lala taþatete avisu inu sina, vano vano tol pogos naþa kionã yeririna lala avisa sina ga sanene, avisave
'Ntewa Namava, ovisa ruru naga nene naþa pimi ke e kionã kia.'

24

Yesu pisawal naþa þisi na awe plan Yumã Wa Mana Ntewa

Mak 13:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yumã Wa mãana ne Ntewa, ana pogos naþa naga sumã mial pano, kiena nalogena lala apimi akilologia pupia yumã la naþa asike loyumã e kove na Yumã Wa nene, naþa la apowo paþisi, ana la apisape Yesu kiraþatau si visu la. ² Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Amiu apisu ke yumã la nene? Lelaga inu nevisa van amiu, yumã la nene, þisi na taþatete si kana kilavaru ne tai naþa tomã ga towawa ruru teke e lelana, komin þisi na yar laþasia aimi, awe plan make nena yumã la nene vano.”

Pog naloge viowaena monar imi

Mak 13:3-13; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apimi e Kunus Na Purolip, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naþa pe

yaru taþena lala asu re poli, kiena nalogena lala apimi puna, ana apiun tania, apisape “?Þisi na awe plan Yumã Wa nene pogwai, a kile ya na kionã nawasuþeena, naþa þisi na ko owasuþe ko sina e luas nen pogos nini?”

⁴ Ana Yesu pisatarne la, pisape “Popon amiu avisuar ruru e amiu, vena ve yaru imi ve visa kotalia amiu re, ⁵ vanon naþa þisi na yaru la ve moki naþa ala kiau kia, ana þisi na aimi avisa avisave ‘In na nepe Navisaarena nene,’ ana visae ve sanene, þisi na aure yaru la ve moki naþa ava avewowe. ⁶ Ana e mēna ga e pogos nene, þisi na amiu aloge mēaгена na mara naþa sumã lavisi, a lologena na mara la naþa sike perina, ana amiu ve sinemiu yuyuwawa manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe legien maro re poli la wa. ⁷ A þarin suþe lala, þisi na akila mara amio þarin suþe taþena lala, a purvanua lala þisi na asumãlu akawela amio purvanua taþena lala. A yo kari ga e yomarava nini, þisi na pupia viso, a yokorena yemninu vaþisi e yo punu ga. ⁸ Ana suri la nene, pe legiena maro re nene po la wa, ana sa ga sira naþa mēþena, naþa sane mloge þesan māsina mlaea vena war sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ “A e pogos nene narui, amiu nene naþa kiau kia sike e amiu, yokorena auarar amiu mārera, a akoa kare amiu mēna ga, vano vano-o awe momãr amiu amarmare. Ana yaru na purvanua taþena lala ve sinelan amiu re nenaga, la akawe kiamiu visena lala. ¹⁰ Suri la nene, þisi na kila yaru la ve moki naþa ve aviaware si mārera e inu, a þisi na la nene naþa amlelaga þesan e inu,

ĥisi na ve sinelan re si la naĥa amlelaga ke mĥarera e inu na wa e pogos nini, a ĥisi na la avie plan la ava e limana ne kiela nasinekar la nene. ¹¹ Ana yokorena navisawalena navisokanena la ve moki asuĥalu, a ĥisi na la aure yaru la ve moki ava ayal wowe. ¹² Yokorena naviowaena imi ve keviu manene va laa sane, kila yaru la ve moki vaĥisi naĥa sinela la imi marmare, la pe asitom re si Ntewa poli. ¹³ Ana yaru naĥa naga suĥalar mĥarera suĥa ga e inu vano vano-o pogos mĥarera nene ĥisi, ĥisi na Ntewa tamalia naga. ¹⁴ A lologena wo na nasuĥenena nene, yokorena alologon va yolai la punu ga e yomarava nini, ĥisi na kile tai naĥa pisawal ke pisape legiena maro pimi ke narui.”

Pupia pog mĥarera tai garu Yerusalem

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ Ana Yesu pisa mĥena ga visena taĥena tai, naĥa popon visae yaru naĥa wolovia, kilali naĥa kilia ruru kana kinasia. Visena nene pisa sanini, pisape “Yokorena amiu akilia avisu avisirlua nono tai naĥa viowa na viowa manene laa, naĥa yoko suĥalu ana warnena kare manene laa yo wa na Yuĥa Wa Mana ne Ntewa. Suri nene Navisawalena Taniel naga pisawal nanua sumo rui, ¹⁶ a pogos naĥa amiu avisu suri nene, amiu naĥa asike Yutea, amiu popon aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁷ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin mĥana yuĥa, naga monar ve va re si loyuĥa vena war kiena suri laĥasia, ¹⁸ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si uĥa vena tar mĥana kulsota, naga monar kiriri vitaĥili ga sanene vano. ¹⁹ Ana e mĥena ga e pogos nene, yokorena viowa la va

sira la naĥa la asena, amio mĥena ga la naĥa asuĥa amla ke yu pa kiela sisi tomtom lala. ²⁰ Visae ve sanene, popon amiu alen wo amiu vena kiamiu pog na ureena nene, ĥisi na ve imi tol amiu re e pogos naĥa miava keviu, pona e legiena wa tai, ²¹ vanon naĥa pogos mĥarera nene, ĥisi na mĥarera la sane taulu mĥena ga pogos mĥarera taĥena lala, naĥa siar e pogos naĥa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yokorena ve pupia pog mĥarera re si tai ve sanene pogos tai. ²² Ana Ntewa naga sitomĥal rui pisape yokorena tero pogos mĥarera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naĥa naga mligan plan la vena ave kiena, naĥa asike e pogos nene. Ana visae naga ve tero re ve plas sanene, yokorena taĥatete yaru tai kilia mali sike na.

²³ “Ana e pogos mĥena ga nene, visae yaru tai visa van amiu, visa visavenua ‘Amiu apisu ke yaru nene, nanene na Navisaarena nene,’ pona visae visa visavenua ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiena visena la nene, ²⁴ komin naĥa navisaarena la mokliu naĥa pe ape lelaga re poli, la akilia asuĥalu, amio mĥena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a ĥisi na la nene akila pupia kile lala, amio suri nailanena mĥena ga lala. Yokorena akila sanene, ana ĥisi na la aure yaru lala avano avewowe, vano-o tol naĥa ĥisi na akilali naĥa aure mĥena yeririna kiena ne Ntewa naĥa naga mligan plan la vena ave kiena, ana la taĥatete akilia akila. ²⁵ Ana nanagane, akilia avisuar amiu, komin nepisawal suri la nene pan amiu sumo rui, e pogos naĥa pe aĥaripo re yo poli wa.

²⁶ “Ana vanon suri ne nanene,

visae yaru la avisa van amiu, avisave 'Navisaarena nene, nanaganega naga sike gare yokorena nene rui,' ana ĩisi na amiu na ve avanon re naĩa avisulia, pona visae la avisa, avisave 'Naga ke narui, naga nane sike ga loyuma e yuma nene,' ĩisi na amiu ve alalaga re e visena la ne sanene. ²⁷ Ana pogos naĩa Narina ne Yeririna wasupe sina ga vitomi, ana ĩisi na vitomi merarava ruru nenaga va yeririna la punu ga, sa naĩa yekarpa naĩa pilavila, a vivaga ruru make ga e yo punu ga ma e sinapane. ²⁸ E pogos nene, ĩisi na ve sa mena ga naĩa visae suri mare tai meke e yo tai, ana pupia pepauma la naĩa akan ke suri mare lala, ĩisi na aiminia, la monar ave pegas ga asike e yo nene."

Pisi na narina ne yeririna imi sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁹ A Yesu pisa pisape

"Ana siraunia, mesmesun nena e pogos naĩa naloge viowaena nene visae ĩisi narui, ĩisi na mrae imi ve pupumalo, a kupario ve tego re sina.

A verue la ne ma e sinapane ĩisi na aloloru, a suri marera lala nae ma e sinapane, yokorena Ntewa naga kululun la akululu." Ais 13:10, 34:4

³⁰ "E pogos nene, kile nawa-supeena kiena ne Narina ne Yeririna yokorena warpoyo ma e sinapane, a yokorena yolai lala nae yomarava nini atagtagi alolokai, a ĩisi na la avisu Narina ne Yeririna molue e lul lala amio pupia namareraena a pupia nau-rarenakam kiena. ³¹ Ana siraunia, pupia kumasua yelu, a naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava nini a ma e peni, vena

aure kiena yeririna la naĩa naga mligan plan la ĩisi rui, aimi lele ve taaga puna."

Pe yaru re tai naĩa kilia pog na legiena maro nene poli

Mak 13:28-32; Luk 21:29-33

³² Ana Yesu pisa, pisape "Amiu asitomli purlaki nene, naĩa asape purpiliva ne. Naga kiena suri navian amiuena tai teke ea, naĩa amiu na monar avisururuia. Pogos naĩa amiu avisu naĩa naga korowas nena imi memaena, a imi malumu, sitos la siar miyulua sina, ana amiu akilia asape pogos na yepisinu marera pimi ke lavisi narui. ³³ Ve sanene, pogos naĩa amiu avisu kile la nene e yomara-ava, sa naĩa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naĩa Narina ne Yeririna naga suma ga e pulutava rui, lavisi ke molue narui.

³⁴ Nevisa suri na lelaga van amiu, yokorena suri la nene ĩisi na imi kakate sumo, ana siraunia, teras kiena ne yaru la naĩa la amal ke e pogos nene, ĩisi na naga kilia kovio vetan yomarava nini. ³⁵ A yokorena sinapane amio yomara-ava nini lalua mena ga akovio veraga, ana kiau visena lala tapatete akovio pogos tai. ³⁶ Ana pe yaru re tai naĩa kilia kana legiena pona aora nena naĩa ĩisi na Narina ne Yeririna naga imi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la mena ga aminue ga, ana Ata ga, naga taaga naga kilia mnga."

Amiu monar akila ruru amiu asuma ga

Mak 13:33-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁷ Ana Yesu pisa pisape "Vano vano tol pogos naĩa Narina ne Yeririna imi sina, ana ĩisi na tapatete yaru la akila ruru la wo, ve sa ke pogos kiena ne Yermarua

Noa nanua sumo. ³⁸ Ana e pogos nene narui, sumon naŋa pupia womie mlau, ana yaru lala asuŋa akinana mŋaga, a asuŋa amun mŋa namunena lala, a akila ke talopaena la sanene, pimi tol pogos naŋa Noa pa loyumuŋa e kiena pupia waa naŋa naga miyuŋaena. ³⁹ Ana yeririna la nene asuŋa ga sanene, la pe asitom re suri tai poli, ana apisu ga pupia womie nene mlau pimi pŋere plan la. Ana inu nevisa van amiu, yokorena e pogos naŋa Narina ne Yeririna naga wasuŋe sina imi, ana pŋisi na la nene maran ve taaga ke ga ve sa nanua sumo e pogos kiena ne Noa. ⁴⁰ Visae yaru la ve lua, lalua asuŋa ayumuŋae ke e lokove, pŋisi na navisi lala aimi atarlua tai, ana aligan tai mŋeke na, ⁴¹ a visae sira ve lua, naŋa lalua asuŋa ayumuŋaen ke kinanena, ana la atarlua tai, ana aligan tai mŋeke na.

⁴² “Sanene, ana amiu monar asuŋa avisuar ruru amiu, komin naŋa amiu amninue ga e legiena ya naŋa kiamiu Suŋe imi sina warpo yo. ⁴³ Amiu na monar avisu kilale suri nene, sa naŋa visae yerkawa tai suŋa ga, ana visae naga kilia mŋaga pogos naŋa yokorena yaru navinauena tai imi e mŋana yuŋa vena vinaun kiena suri lala, pŋisi na yerkawa nene suŋa visuar ruru silaga, vena suŋate ruru yaru navinauena nene imi. ⁴⁴ Ana ve sanene, na amiu monar asuŋa avisuar ruru amiu, vanon naŋa Narina ne Yeririna pŋisi na naga imi kate, e pogos tai naŋa amiu pe asitom re asape pŋisi na naga imi e poli.”

Pakaiwa na yaru na yuŋaena naŋa kiena yerkawa pŋasuŋe sina pimi

Luk 12:41-48

24:43 Luk 12:39,40

⁴⁵ Ana Yesu pisa pisape “? Visae yaru na yuŋaena tai, naŋa naga pe manmarua ea, naga pŋuarar ruru yuŋaena, naga yuŋae sanape? Naga yuŋae sanene, naŋa visae kiena yerkawa naga ligan yo vena va perina, ana yerkawa nene ligan naga vena naga visuar ruru e yaru na yuŋaena taŋena lala, ana yoko yaru nene naga uarar ruru yuŋaena la nene. ⁴⁶ Ana pogos naŋa yerkawa nene wasuŋe sina, ana kilia lual naŋa yaru na kiena yuŋaena nene suŋa ga uarar ruru ke yuŋaena lala na wa. Ana yokorena yaru na yuŋaena nene loge wo vaŋisi, ⁴⁷ komin naŋa yokorena yerkawa nene ligan kiena suri punu ga e limana ne kiena yaru nene. Ee, lelaga, yoko Ntewa naga kila mŋena ga ve sa ke nene.

⁴⁸ “Ana visae yaru na yuŋaena nene viowa ga, a pogos naŋa yerkawa nene ligan yo va suŋa perina ve piavi, ana yaru na yuŋaena nene kilia visa, visave ‘?E suwala, yerkawa nene pa su piavi la wa, pona ve wasuŋe re si yo narui, pona mŋa sanape?” ⁴⁹ Ana pŋisi na naga suŋalu kila viowa va yaru na yuŋaena taŋena lala, a yokorena naga va suŋa mun mŋa wii, ve wowe amio yaru na munen wii lala, ana asuŋa akan kare ke ga kilavaru kiena ne yerkawa nene na. ⁵⁰ Ana yokorena yerkawa nene naga wasuŋe imi e legiena tai naŋa yaru na yuŋaena nene ilan ga, a e pogos tai naŋa yaru nene naga pe sitemŋal re sape pŋisi na naga imi ea. ⁵¹ Ana yerkawa nene pŋisi na naga la nakoena ve keviu va yaru nene, naŋa yokorena kila naga va sike amio yaru na visokanena taŋena lala e yo naŋa yaru la asuŋa atagi, a akar ga maluela ea.”

25

Pakaiwa na sira m̄ee lualima

¹ Ana Yesu pisa, pisape “E pogos naŋa Narina ne Yeririna wasuŋe sina ga, yokorena nasuŋenena kiena ne Ntewa naga ve sa naŋa ŋakaiwa nini pisa. Pakaiwa nini, naga pisayu ŋaŋagena na talopaena tai, naŋa taveve kiela ŋelaga, la ne e lepas naŋa puna ne yerm̄ene la aŋure naga pa e yuŋa m̄ana ne sira m̄ee vena aure sira nene amio naga imi amio la. Ana vinena ne yerm̄ene nene la lualima la asike ga uŋa, vena la akila ruru suri la punu ga. Ana lavisi yemalo, ana vinena lala la aŋar kiela kapi vivaga lala, la amiyalilu mrapan la, vena la punu ga awasuŋela si aimi. ²⁻⁴ Ana vinena la nene, lala lima la ape manmarua, asitom ruru suri po, naŋa aŋar m̄a piawi na sirveve laŋasia vena akokonia sina ga kiela nakapi vivaga lala, ana la lima na ape tampos ga, la pe asitom ruru re si sanene poli, ana la aŋar m̄aga kiela nakapi vivaga lala, ana la pe aŋar re si sirveve laŋas poli naŋa vena visae taŋa, ana akilia akokonia sina ga. ⁵ Ana lala asuŋate m̄a yaru natalopaena nene pano-o, ana naga susun paŋisi, kila sanene sira m̄ee la lualima nene, atekavito pano-o paŋisi, ana amomalio.

⁶ “Ana kolemalo ko yepelilika, ana yaru tai pio, pisape ‘!Yaru na talopaena, pimi ke lavisi war-poyo narui. Amiu aimi avitawe naga!’ ⁷ Ana sira m̄ee la lualima nene atavilo, akila ruru kiela nakapi vivaga lala vena vivaga ruru sina. La akila plan m̄au na kilika na kapi lala, a apisuveve kiela sirveve lala. ⁸ Ana la naŋa la pe asitom ruru re suri poli, apisu kilale kiela nakapi vivaga lala lavisi marmare, sirveve ŋisi,

ana apiun tan lala ŋasia, apisape ‘Awis suwala, amiu akilia ala re narin sirveve van imimi wa, a visae peraga yokorena kiamimi nakapi la amarmare yo.’

⁹ “Ana la naŋa asitom ruru suri po, apisa apisape ‘!Peraga yo! Sirveve nini pe torokin punu ita re poli. Popon amiu ava li si e yuŋa nawilwilena vena aul si kiamiu laŋasia.’

¹⁰ “Ana la apanon si asape aul kiela sirveve, a pogos naŋa apa ke ga wa, yaru natalopaena naŋani pimi poru. Naga pa loyuma e m̄ana yuŋa, a sira m̄ee la lima nene naŋa la asuŋate, lala amio naga apa veraga e kinanena na talopaena. Ana pogos naŋa yeririna la apa asike loyuma rui, ana la akotava ruru e mratava.

¹¹ “Ana siraunia, sira m̄ee taŋena la naŋani aŋasuŋe la ke sina ga, ana asuŋalu asuŋa mratava, apio apisape ‘!Meneu, m̄eneu, awis ovietava meim̄asu loyuma!’

¹² “Ana yaru naŋa pisa ga pan la, pisape ‘!Lelaga nevisa van amiu, nemninue amiu ga!’”

¹³ Ana Yesu pisa pae ŋakaiwa nene ŋisi, ana pisa pisape “Poga ga, ana amiu na monar avisuar ruru wo, vanon naŋa amiu pe akilia re legiena na suri nene poli amio mrae nena.”

Pakaiwa na yaru telu naŋa la apisuar kilavaru tai

Luk 18:11-27

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ana pogos naŋa Narina ne Yeririna wasuŋe sina ga, ŋisi na ve sa m̄ena ga naŋa ŋakaiwa nini pisa, pisape: Yerikawa tai, kila ruru ke pisape ŋisi na va e yo tai naŋa koperina na koperina, e purvanua taŋena tai. Ana yerikawa nene pio kiena yaru na yuŋaena lala vena aimi puna, ana naga pisi pan la, mligan

kiena suri lala e limala, vena avisuar ruruia yuñāe amio. ¹⁵ Ana naga pisuveve kiela na kiliaena lala pisi, ana mligan taga na kilavaru lima te liman tai, a mligan taga na kilavaru lua te limana yaru tañena, a mligan taga na kilavaru taaga e limana ne tañena, ana siraunia naga mligan la, ana pa sike koperina na piavi towe la ga. ¹⁶ Ana yaru naña mla taga na kilavaru lima, mial ke veraga pano, kila yuñāena la moki e kilavaru nene, pano-o tol ke sina ga taga na kilavaru tañena lima. ¹⁷ Ana e ke e ðelaga nene, yaru mēna ga naña mla taga na kilavaru lua, naga mēna ga taulu ke sina ga taga na kilavaru tañena lua. ¹⁸ Ana yaru naña mla taga na kilavaru taga ga, naga pa kili ðilipili e porotano, vena sinwan kilavaru kiena ne kiena yerkawa nene.

¹⁹ “Ana pogos moki þaro pa rui, ana yerkawa kiena ne yaru la nene naga þasuþe ke sina ga pimi, ana naga sinenan pisape visuveveli kilavaru la naña naga þar pa kiena yaru la telu nene. ²⁰ Ana yaru naña naga tol taga na kilavaru lima sumo, ana naga pimi suñalu se marana ne kiena yerkawa nene, naga þar ke sina ga taga na kilavaru nene lima. Ana naga pisa pisape ‘Mara, nanua sumo ko oþar taga na kilavaru lima pan inu, ana na nini. Ana netaulu sina ga taga na kilavaru lima nini su metavanja nanua sumo, naña netauluia na pe kionā.’

²¹ “Ana yerkawa nene pisa pania, pisape ‘Po paþisi, potena. Ko na okila yuñāena po paþisi wa. Ko opuarar ruru narin yuñāena nene naña nemligan e lumonā, ana þisi na neligan ko vena ko ovisuar kiau yuñāena kerkeviu la þasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau þaþagena na kekarena nini.’

²² “Ana yaru naña naga þar taga na kilavaru lua, ana naga mēna ga pimi suñalu se marana ne yerkawa nene. Ana naga pisa pania, pisape ‘Mara, nanua sumo ko otar taga na kilavaru lua nini pan inu. Ana taga na kilavaru lua ne na nini, amio sina ga taga na kilavaru lua naña netauluia na pe kionā.’

²³ “Ana yerkawa nene pisa pania, pisape ‘!Po paþisi! Potena, ko na okila yuñāena po paþisi wa. Ko opuarar ruru narin yuñāena nene naña nemligan e lumonā, ana þisi na neligan ko vena ko ovisuar ruru kiau yuñāena kerkeviu la þasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau þaþagena na kekarena nini.’

²⁴ “Ana yaru naña tol taga na kilavaru taaga ga, naga pimi suñalu se marana ne yerkawa nene, pisawo ga, pisa pisape ‘Mara, nesitom nesape ko ope yaru mārera tai. Ko okilia ola kinanena e lokove naña ko pe omiyuñāen re poli, a ko okilia ola mēna ga mralaki e purmraki naña pe ko re omapila poli. ²⁵ Vanon suri ne na nene, nemaraun ko ea, ana nepa nesinwan ga kionā kilavaru e porotano. Ana nanini, ovisu kionā kilavaru nane su ruru ga suñā ne.’

²⁶ “Ana yerkawa nene pisa-tañea, pisape ‘!Aa, ko na yaru viowa tai nene naña ne, ko ope yowena paþisi wa! Ko opisa kare inu þisi rui, osape in na nepe tewena tai, ana visae ko opisu naña in na nepe yaru mārera tai sanene, vanon ya ne ko omligan ga kilavaru su korena ga suñā sanene? ²⁷ Visae ko ova oligan ga e yuñā na kilavaru vera na woga ga, vena pogos naña neimi si sanini, nekilia nelalua sina amio ninusa naña kapuru ke e yepasia.’ ²⁸ Ana yerkawa nene pisi pa kiena yaru lala, pisape ‘Aulai,

avano alalua kilavaru nene vetan limana, ana ala va van yaru naŋa ŋarar ke taga na kilavaru lualima rui. ²⁹ Nevisa sanini van amiu, visae yaru naŋa kiena suri moki rui, ŋisi na naga war va la sane vena kiena ve moki vaŋisi, ana yaru naŋa pe kiena suri re poli, ŋisi na naga kilia kilalu narin suri naŋa naga mla ke na. ³⁰ Ana amiu akoven melioi nene va vanua e yo malolo, e yo naŋa yaru lala asuŋa ga atagi ke ea, a akar ke maluela ea!”

Legiena na liŋereena

³¹ Siraunia, ana Yesu pisa pisape “Pogos naŋa Narina ne Yeririna vitomi amio navisi lala e kiena naurarena, ŋisi na naga imi ve ŋarin Suŋe narui, a ŋisi na naga vitomi va e kiena lele wa na toŋanoen ea. ³² Ana navisi lala, ŋisi na awere yolai punu ga na yomarava nini aimi asuŋalu ase marana. Ana e pogos nene narui, ŋisi na naga liŋere yaru lala ava e pegas ve lua, ve sa naŋa yaru tai navisuaren suri mali lala, naga liŋere kiena sipsip lala e nane lala. ³³ Ana ŋisi na ŋarin suŋe nene ligan kiena sipsip lala ava ase kiena lepas na ŋamarua, a nane lala ava ase laŋas na ŋaŋeli. ³⁴ Ana ŋisi na naga visa van la ne asike e lepas na ŋamarua, visave ‘Amiu yeririna ne la na nene naŋa Ata naga visa ruru amiu. Amiu aimi narui, a akus lelemiu loyurŋa e kiena nasuŋenena, naŋa naga miyurŋaen ruru suŋate amiu ke rui nanua sumo, e pogos naŋa naga sii yomarava nini ea. ³⁵ Amiu aimi, vanon pogos naŋa visae viso kar inu, amiu amla kinanena pan inu, a pogos naŋa moto kar inu, amiu amla wii pan inu. A pogos naŋa nepe wolawa ga, amiu aŋure inu nepa e mamiu urŋa, ³⁶ a pogos

naŋa yepeu korena ga, amiu amla kulsota pan inu. A pogos naŋa nemai, amiu apimi akaten inu, a pogos naŋa nesike e yurŋa na loge viowaena, amiu apimi asun amio inu.’

³⁷⁻³⁹ “Ana yaru mesmesu lala naŋa asike e lepas na ŋamarua ŋisi na aviun tania avisave ‘?Ana Suŋe, sanape? Ko osurŋa apisa ke osape imimi memiila ko e kiorŋa pogos m̄arera la ne sanene, ana imimi pe mesitom re nena mesape mekila sanene pan ko poli-i ŋisa. ? Imimi mekila suri la nene pan ko na pogwai?’

⁴⁰ “Ana yoko ŋarin Suŋe nene visatarŋe la, visave ‘Lelaga nevisa van amiu, pogos naŋa amiu akila ke sanene pan yaru na m̄au mratava tai, ana sa ga naŋa akila ke ga pan inu narui, pe suri korena ga naŋa naga pe yaru na sanape.

⁴¹ “Ana siraunia, ŋisi na naga pisi m̄ena ga pa la naŋa e lepas na ŋaŋeli, yokorena visa van la, visave ‘Amiu aure vetan inu, Ntewa piain nakoena viowa tai pan amiu ŋisi rui. Amiu ava e kapi nene naŋa pivaga m̄a silaga, taŋatete mare pog tai, naŋa suŋate ke Yermare Lego amio kiena navisi lala vena la ava ea. ⁴² Vanon pogos naŋa viso kar inu, ana pe amla re kinanena pan inu poli, a pogos naŋa moto kar inu, ana pe amla re wii pan inu poli. ⁴³ A pogos naŋa nepe wolawa, ana pe aŋure inu re nepa m̄amiu urŋa poli, a pogos naŋa yepeu korena, ana pe amla re kulsota pan inu poli, a pogos naŋa neminana, pona nesike e yurŋa naloge viowaena, ana pe apimi akaten inu re poli.’

⁴⁴ “Ana ŋisi na la visatarŋe ŋarin suŋe nene, avisave ‘?Ana Suŋe, sanape? ?Imimi momal ko

na pogwai naŕa ko viso kar ko, pona moto kar ko, pona ko ope wolawa, pona ko yepeŕia korena ga, pona omai, pona osike e yuŕia naloge viowaena? ?Ana pogwai naŕa ko sanene, ana imimi pe mepimi memiila ko re poli?”

⁴⁵ “Ana naga ŕisi na visataŕe la, visave ‘Lelaga, nevisa van amiu, nevisave pogos naŕa amiu na pe asitoŕali re naŕa akila ve sanene va kiau yaru tai naŕa naga pe yaru na sanape, nanene na sa ga naŕa amiu pe asitoŕali re naŕa akila pan inu poli.’ ”

⁴⁶ Ana Yesu kila make kiena visena nene, naga pisa pisape “La nene yokorena la avanon vena atol nakoarena nene naŕa ve uro re. Ana yaru mesmesu la nene yokorena la avanon atol malena nene naŕa suŕia vano vano ve uro re.”

26

Apisape aweŕiar Yesu mare

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana pogos naŕa Yesu pian kiena yeririna lala e visena la nene ŕisi, ana naga pisa pan la, pisape ² “Amiu akilia ŕia legiena na vewo rui, ana Paŕagena Nasitoŕalena Natamaŕialiena siar narui. E pogos na paŕagena nene narui, ŕisi na aligan Narina ne Yeririna va e limana ne la naŕa yoko asuari naga e laki torovia vena mare.”

³ Ana e pogos nene, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Israel lala, asuŕia e viorena e yuŕia ŕiana ne ŕarin yaru wa, naŕa naga kiena kia Kaepas. ⁴ La apisayu ke naŕa ŕisi na auaravinaun ga Yesu, a ala nakoarena namarena ga vania. ⁵ Ana la apisa apisape “Suri nene, ita taŕatete tekila e pogos na paŕagena, vanon

naŕa ŕisi na yaru la sinela kar ita vaŕisi, ana yokorena la aŕiaaga vaŕisi ne wa, komin naŕa la mokliu naŕa la akekaran yaru ne nanene ŕisa.”

Maria taron ponotaninu e ŕarina ne Yesu

Mak 14:3-9; Yoane 12:1-8

⁶ Ana siraunia, Yesu sike garu e pulkumali nene Petani, ana naga pa sike e yuŕia ŕiana ne yaru naŕa apio kiena kia asape Saemon Leperosi, komin naŕa naga ŕar leperosi sumo. ⁷ Ana pogos tai naŕa Yesu kinana ke e yuŕia nene, ana sira tai pimi puna, ana sira nena kus piawi naŕa amiyuŕiaenia e kilavaru tai naŕa po paŕisi, a ponotaninu pule ga ŕeke ea, naŕa kana kilavaru keviu manene la paŕisi. Ana sira nene taron make ponotaninu nene e ŕarina ne Yesu.

⁸ Ana pogos naŕa nalogena kiena ne Yesu lala apisu suri nene, ana sinela mimi paŕisi, ana la apisape “?Vanon ya ne naga kila kare ponotaninu nene sanene? ⁹ Visae naga wilwilin lua ga, vera na naga tol kilavaru keviu tai, naga kilia lavia vena iilaen yaru la naŕa limala korena ga.”

¹⁰ Ana Yesu kilia ŕia naŕa la apisi ke sanene, ana naga pisi pan la, pisape “Ei, ve akila kare re sira nene sanene. Naga kila yuŕiaena wo tanea e inu ne. ¹¹ Yaru la ne pe kiela suri re poli, ŕisi na la na asuŕia ga likan amiu silaga, vena akilia aiila la, ana inu na, taŕatete nesike nemio amiu silaga. ¹² Suri naŕa sira nene kila, naŕa taron ponotaninu e tasneu, naga kila sane kila ruru ke tasneu vena asin inu. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, e yo punu ga e yomarava nini naŕa ŕisi na avisawal kiau nalogena wo ea, ana ŕisi na lala asunyu ŕiana ga suri naŕa

sira nene kila, vena asitomñali luen ga kiena nasitomienna keviu nene, naña sinena mie inu kemua lelaga.”

Sutas pisaar pisape yoko vielua Yesu

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ana nalogena la lualima taaga pa lua nene, lala tai, naña kiena kia Sutas nae Kariot, naga pa puna ne yerkawa kiena ne yaru wa lala, ¹⁵ ana naga pisa, pisape “?Visae nevielua Yesu viñasu e limamiu, ñisi na amiu ala ya ne van inu?” Ana la nene apul pania e kilavaru naña selpa tol lualima yam telu, ¹⁶ ana siar e pogos nene, Sutas suña kalewele mrapa naña vielua Yesu van la ea.

Nalogena lala akila ruru kina-nena na ãaãagena

Mak 14:12-16; Luk 22:7-13

¹⁷ Ana pimi tol legiena ãesia na ãaãagena nene, naña la apisa mēna ga apisape naga pe Paãagena Na Kanen Kiligaãe, ana nalologena lala apimi puna Yesu, apiunia apisape “? Ko sinomñan osape imimi meva mekila ruru suri lala e yo nape, vena ita tekila Kinanena Na Sitomñalena Natamaliaena ea?”

¹⁸ Ana Yesu pisatamea, pisape “Ava garu Yerusalem, ava avisu yaru nañani, avisa van sanini, avisave ‘Kiamimi navianena pisape naga kiena pogos pimi ke lavis narui. Naga sinenan pisape naga, amio imimi kiena nalogena lala, ñisi na meimi mekila kanena nañani e momña umña.’”

¹⁹ Ana nalogena lala apa akila sa naña naga pisa, ana la akila ruru suri lala na ãaãagena nene.

Yesu pisawal naña yoko Sutas vielua naga

Mak 14:17-21; Luk 22:14,21-23; Yoane 13:21-30

²⁰ Ana siraunia, Yesu lala apimi e umña nene, ana kolemallo, la

atotano, la asumña akan ke kina-nena nene narui, ²¹ a Yesu pisa pisape “Lelaga nevisa van amiu, ñisi na amiu yaru tai, naga vielua inu.”

²² Ana kiena nalogena lala amloge naña naga pisa sanene, ana la sinela piowa pañisi, ana lala peve taaga apiun tania, apisape “!Suñe! ?Pe inu re poli, ne?”

²³ Ana Yesu pisatame la, pisape “Tai naña imimi lua melapae kamimi kinanena e pialo taaga, naga ke narui. ²⁴ Yokorena Narina ne Yeririna monar mare ve sa naña Nasiriena Wa la pisayua, ana yaru naña pielua naga, ñisi na viowa la van naga, visae naga ve vaeme re vera wo va ñisi.”

²⁵ Ana Sutas, naña siraunia naga pielua Yesu, naga piunia pisape “? Navianena, ana ai? ?Inu?”

Ana Yesu pisatamea, pisape “Ana, sane opisa ne yo.”

Kinanena maro

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Koren 11:23-25

²⁶ Ana pogos naña la asumña akinana ke ga wa, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pa Ntewa vanonia, ana naga kawewowaia, kian pa kiena nalologena lala, pisa pisape “Amiu alavia, akania. Nanene na pe tasneu.” ²⁷ A siraunia, mla piala na kuruta namunena, ana pisa potena pa Ntewa vanonia, ana kian pa pan la, naga pisa pisape “Amiu punu ga amunpae ga e piala nini, ²⁸ vanon naña nanene na tau nene, naña vena kila naviranarena kiena ne Ntewa sumalu marera, a vena lau vanon naviewoena na mlamulena viowa kiena ne yaru lala ve moki.

²⁹ Nevisaar van amiu, yokorena ve nomun re si kuruta namunena nene narui, vano vano-o yoko nemun kuruta na munena viu nene nemio amiu, e pogos naña tesike e nasuñenena kiena ne Ata.”

³⁰ Ana siraunia la amiyau maro e yauena tai na Yauena lala p̄isi, a siraunia la amolue, apa maro e Kunus Na Purolip.

Yesu pisawal naḡa p̄isi na Pita viro naga

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E yemalo ke nini narui, ki-amiu nalelagaena e inu p̄isi na loloru, vanon suri la naḡa imi m̄alm̄alivin inu. Pisi na ve sa ke ga naḡa Ntewa pisa e Nasiriena Wa lala, naḡa pisa, pisape

*‘Pisi na nowem̄ar yaru na vi-
suarena sipsip mare,
ana p̄isi na kiena sipsip lala
ayaltetai ava e yo punu ga.’
Sek 13:7*

³² “Ana pogos naḡa nemali sina ga vetan marena, yokorena nesumo neva garu Kalele, ana yokorena amiu m̄ena ga monar asirau aimi.”

³³ Ana Pita pisawal pania, pisape “Yesu, pona nalelagaena kiena ne la nene punu ga loloru, ana la aure vetan ko yo, ana in na taḡatete kemua neligan ko pog tai.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, p̄isi na yemalo ke ga nene, pogos naḡa term̄ene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue nu ga.”

³⁵ Ana Pita pisawal meraravan pa Yesu e marala, pisape “Visae la sinelan avisave awem̄ar nu nemio ko, nanene na poga ga ne, ana inu, yokorena taḡatete kemua neviro ko, nevisave in na pe nepe kioḡa re poli.” A e pogos nene, nalologena taḡena m̄ena ga lala apisa m̄ena ga sa ke ga.

*Yesu pa mlen e Ketsemani
Mak 14:32-42; Luk 22:39-46*

³⁶ Ana siraunia, Yesu amio kiena nalogena lala apa e yo tai, kiena kia Ketsemani. Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu atoḡa e nene sumo wa, ana in na neva laa perina sane, vena nelen re yam ve plas ga.” ³⁷ Ana naga p̄ere Pita amio narina ne Sepeti la luwoka, Semes amio Yoane, la teloka nene amio naga apa la perina ve tokak ga, a e pogos nene Yesu naga sinena pimi urmi manene la, mloge piowa paḡisi. ³⁸ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane nemloge sane ninuu pilaroro la narui, ana kila inu lavisi nemare vanonia. Awis, amiu akilali asuḡa atavilo amio inu e yo nini sumo wa.”

³⁹ Ana Yesu mial ga pa la sane, ana mloru kinai mono, monar marana, vena len. Ana naga pio, pisape “!Ata o! Visae okilia okila suri nene, awis ko olalua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena p̄isi na ve nomun re ea. Ana ko ve okila re nasinenanena kiau, ana okila ga kioḡa.”

⁴⁰ Ana naga ḡasuḡe sina, pitomi puna ne kiena nalogena la telu nene, ana naga pisu naḡa la asuḡa amomalio rui. Ana la atavilo sina, ana Yesu pisa pa Pita, pisape “?Sanape na amiu taḡatete atavilo amio inu e aora ve taaga ga nene? ⁴¹ Amiu monar avisuar ruru wo, a amiu monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru e mlamulena viowa. Ee, kiamiu sitomena m̄arera ruru po, ana tasnemiu malumu manene la.”

⁴² Ana yam lua, naga pa sina e naḡani, mlen pisape “!Ata o! Visae otaḡatete olalua m̄au piala naloge viowaena nene, ana monar nomun ea, komin naḡa monar ve sa ga naḡa ko sinoḡania.” ⁴³ Ana naga ḡasuḡe sina pimi, pisu naḡa la telu nene asuḡa amomalio ke

sina ga, komin naña marala kawa, atekavito pañisi, atavilo ðele ga.

⁴⁴ Ana naga mligan la telu nene asuñña ga, ana ðasuñe ke sina ga pa e nañani, mlen e visena taaga ña nena ga, naña naga kila yam telu ne. ⁴⁵ Ana naga ðasuñe si pimi pun la telu nene, pisape “? Ei, amiu asuñña apa ruru amiu, a amomalio ke ga wa? !Amiu avisuarial! Lavisi ke pogos naña Narina ne Yeririna va e limana ne li viowa la narui. ⁴⁶ Ita, asuññalu, tevano. Amiu apisu ke ne, yaru na vielua inuena nane suñña pimi ñña ga lavisi naña.”

La apuarar Yesu ñarera

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴⁷ Ana pogos naña Yesu pisa ke visena nene wa, Sutas nene, naña nalogena la lualima taaga pa lua nene lala tai, naga pimi, naga amio yaru na mara la moki naña añar kiela playu na mara lala amio kiela plaki lala. La ke nene narui, naña yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la amligan la apimi.

⁴⁸ Ana sumon naña la apa añalivi sanene, yaru na vieluaena naña Sutas nene, naga pisaar kile tai pan la, naña naga pisa pisape “Yaru naña visae neva nevitawe ðesania, nane yaru ne nanene naña ðisi na amiu auarar ruru naga,” ⁴⁹ ana pogos naña la añalivi, Sutas mial mesmesun ga Yesu, ana naga pitawea, pisa pania, pisape “!Pokolemalo, Navianena! Suññare sike amio ko.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Mara, yuññaena naña ko opiminia, ko okila ga.” Ana la apimi narui, apuarar Yesu ñarera. ⁵¹ La apuarar naga sanene narui, ana Pita ðerelua kiena playu, terania, tetereria yaru kiena ne Parin yaru

wa tai, ana telua kiligana lepas tai. ⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oligan ruru si kionña playu e kana taga. Yaru naña ðar ke playu na kilaen mara, naga ðisi na mare e playu na kilaen mara. ⁵³ ?Amiu asitom asape in na tañatete nevio Ata, vena naga iila inu? Visae nevio naga, yam ve taaga naga ðisi na ligan ðegas nen kiena navisi lala ve moki naña vena aimi avisuar inu. ⁵⁴ Ana visae nekila sanene, ðisi na visena nasumo lala naña asike e Nasiriena Wa lala, yokorena la tañatete aimi ave lelaga, sa naña apisaar ðisi rui.”

⁵⁵ Ana Yesu pisi pan yaru la nene, pisape “?Vanon ya ne amiu añara kiamiu playu amio kiamiu plaki lala? ?A vanon ya ne amiu asape aimi atararvinaun inu e pupumalo sanene? ?Pona amiu asitom ke asape in na nepe yaru ñarera na vinauena tai pona na wemñaren yaru? ?Ana silaga e legiena punu ga, naña in na nesuñña nepian ke yaru lala loyuniña e Yuniña Wa Mana ne Ntewa, ana vanon ya ne pe apimi atarar inu re e pogos la nene poli? ⁵⁶ Ana suri la nene la poga ga ne, vanon suri la ne amiu akila ke ne, sa ke ga naña navisawalena nasumo lala apisawal nanua rui e kiela Nasiriena Wa lala, ana kiela visena la nene pimi ke sane pe lelaga make narui.”

Ana e pogos nene, nalogena lala amligan Yesu, la añure matania.

Añere yesu pa e kumali keviu kiena ne yerkawa kiena ne le yu lala

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yoane 18:13-14,19-24

⁵⁷ Ana la naña atarar Yesu, añure pimi vena akila naga suññalu se marana ne Kaepas, naña naga pe Parin yaru wa. Ana navianena navisaluaena lala amio nasumonena kiena ne le Yu

lala, apimi mēna ga lele taaga e kiena kumali nene rui. ⁵⁸ Ana Pita mēna ga suṃa taveve ke Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin naga poli, ana pogos naṃa la apimi loyumuṃa e kove na kumali nene, Pita pano totano amio li nayumuṃaena kiena ne Kaeṃas lala, vena naga logeli sanape naṃa ṃisi na la akila va Yesu.

⁵⁹ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taṃena lala naṃa la asike loyumuṃa e viorena nene, akilali naṃa akale yaru laṃasia vena la avisokan ga e Yesu, naṃa la avisa suri laṃasia naṃa la avisu sane akilia aweṃar Yesu mare vanonia. ⁶⁰ Ana la apisi narui, ana yaru la moki naṃa asumuṃalu, la apisokani pano pano-o paṃisi, ana viorena nene pe mā re suri tai e kiela visena la poli vena torokin la akila ve sanene va Yesu. Kiela visena la pepe taṃena ga sanene pano-o ṃisi, ana yaru la lua asumuṃalu, ⁶¹ ana la lua apiranari visena taaga, apisape “Yaru nene, pisa pisape naga kilia we plan Yumuṃa Wa Mana ne Ntewa, ana visirlua sina e legiena ve telu ga.”

⁶² Ana ṃarin yaru wa nene sumṃalu, pisi pa Yesu, pisa pisape “?Sanape, yokorena ko ovisataṃe la, pona peraga? ?Sanapen visena la nene naṃa la asumuṃa apisawal ke ne?”

⁶³ Ana Yesu topuru ga toṃa ga. Ana ṃarin yaru wa nene pisa sina ga pania, pisape “Nevisa van ko, ko na monar ovisa kia kiena ne Ntewa Mali, ovisave lelaga naṃa ko Navisaarena, naṃa ko ope narina ne Ntewa, pona pe ko re naga poli. !Ko na monar ovisawal ruru van imimi nanagane narui!”

⁶⁴ Ana Yesu pisataṃea, pisape “Suri ne nanene narui, nane ko osumuṃa opisa ke narui. Ana nevisa van amiu, nesape siraunia ve

ve piavi re, ṃisi na amiu avisu Narina ne Yeririna naṃa totano e lepas marua kiena ne Ntewa namareraena, a ṃisi na amiu avisu naṃa warpoyo e lul lala, vitomi tano e yomarava nini.”

⁶⁵ Ana ṃarin yaru wa nene sinena mimi paṃisi, pitolwowa mṃana kulsaket, pisa pisape “! Nane-e, toroki! Yaru naṃa sumṃa ṃarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa, nanene rui. ?Amiu amloge mṃa ne? ?Vanon ya ne ita tesumuṃa takale ke si yaru vena visawal si suri laṃas e naga? ⁶⁶ ?Ana viorena nini sitom sanape? ?Pisi na teliṃere naga sanape?”

Ana la apisataṃea, apisape “Pon aweṃar nena naga mare.”

⁶⁷ Ana la nene la apilasiria marana, a asu naga, a laṃasia la amlipa kare naga paṃisi, ⁶⁸ ana apisa kare naga, apisape “? Ei, Navisaarena, ko ovisawalia, ane mlipa ko ga na wa?”

Pita piro Yesu

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ana e pogos nene, naṃa Pita toṃa tano loyumuṃa e kove nene, sira mēe tai na visuaren yumuṃa pimi puna, pisa pisape “!Ei, ko mēna ga otaveve Yesu nae Kalele nene!”

⁷⁰ Ana e marala la punu ga, Pita piro suri nene, pisa pisape “Peraga, nemninue suri na ko opisa ke ne.” ⁷¹ Ana naga mial petania, pito tano e pupia pulutava na kove na kumali nene.

Ana e yo nene, sira mēe taṃena mṃal naga, ana pisa pa yaru la naṃa asike ga lavisinia, pisape “Yaru nene, naga mēna ga amio yaru nae Nasaret naṃa Yesu.”

⁷² Ana Pita piro ke sina ga suri nene, pisa visena tai naṃa pe visena mārera, pisape “!Peraga

þa, in na nemninue nena yaru nene!”

⁷³ Ana yam plas ga, yaru la naþa asike ga lavisin pulutava nene apimi puna ne Pita narui, ana apisa pania, apisape “Lelaga, ko na ko lala yaru tai, vanon naþa memloge kilale naþa ko osumña oþan ke visena lala sa ga le Kalele ga lala.”

⁷⁴ Ana Pita pisi mñarera la sane, naga pisaar ga visena mñarera lala, pisape “!Lelaga þa, sinapane! Nepisa pa rui, inu na pe nekilia re nena yaru nene poli.”

Ana e ke e pogos nene naþa Pita pisa visena nene, termñene tai kokoreko, ⁷⁵ ana kila Pita sitomñal si visena kiena ne Yesu, naþa naga pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, þisi na yemalo ke ga nene, pogos naþa termñene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue inu ga.” Ana Pita mloge piowa naþa piowa, ana naga pa vanua, naga tagi naþa tagi.

27

Lala aþure Yesu pa puna ne Parin Suþe kiena ne le Rom lala naþa pisuar ke Israel

Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yoane 18:28-32

¹ Ana e kolulagi nene, pogos naþa mrae siar pa metava, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Israel lala, la atotano ke sina ga vena aviranar ruru li mrapa tai, vena kilaen Yesu mare. ² Pogos naþa la apisayu þisi, ana la apiar limana ne Yesu, la aþure naga pa puna ne Paelat, naþa naga pe þarin suþe nae Rom naþa naga pisuar ke Israel e pogos nene, ana la amligan Yesu e limana ne Paelat nene, vena naga liþere naga.

Sutas mñemñar ke sina ga naga

Yumñaena 1:18-19

³ Ana Sutas, naþa naga pielua Yesu þisi, naga pisu kilale naþa la amliþere Yesu þisi rui asape naga monar mare, ana e pogos nene naga mloge si piowagan suri naþa naga kila. Ana naga pilon si kiena sitomena narui, ana naga þar si selpa lualima yam telu nene, pa yerkawa la naþa apul naga sumo.

⁴ Ana naga pisa pan la, pisape “In na nekila mlamulena viowa nene, naþa inu nepielua yaru tai naþa pe kila re nena suri tai, ana kiau visena na kila na yoko awemñar naga mare.”

Ana yerkawa la nene apisa ga pania, apisape “Ei, ve oimi otag re si van imimi. Imimi meþisin ko pa rui.”

⁵ Ana Sutas silin tetain kilavaru nene su tano e loyumña wa mñana Ntewa, ana naga pa vanua, pa telan kolmekina e kilika, naga mare.

⁶ Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, la apano aþar kilavaru nene, ana la apisape “Kilavaru nene, kuruta kana yaru mlau vanon rui, a e kieta navisaluaena, ita taþatete teligan kilavaru na sanene va teke karo na Yumña Wa Mana Ntewa.” ⁷ Ana lala apisayuia, ana amla kilavaru nene, apa apul kinakinas nen porotano tai naþa nanua sumo, la apisape kiena kia “Porotano na piaki,” ana la amligan narin porotano nene pe lotap kiena ne wolawa lala. ⁸ Vanon suri ne nanene, pimi tol nanagane, yaru lala apisa ke narin porotano nene, asape “Porotano na Kuruta.”

⁹ A suri ne nanene kila visena tai kiena ne Navisawaleña Seremñaea pimi pe lelaga, naþa sumo naga kiena visena pisape “La ala kilavaru naþa selpa ve lualima yam telu nene, na torokin maran kilavaru naþa le Israel lala apisa

apisape mesmesun aul lua yaru,

10 *ana la amla apano apul porotano kiena ne yaru na kilaen piaki nene, sa ga naña Ntewa pisa pan inu sape nekila.”* Sek 11:12-13

Yesu suñalu e marana ne Paelat

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

11 Ana la aþure Yesu pimi suñalu se marana ne Þarin Suþe Paelat, ana naga piun tan Yesu, pisape “?Ko ope Þarin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatañea, pisape “Naga ke narui, sane ko opisa ke ne.”

12 Ana pogos naña yerkawa kiena ne þarin yaru wa lala amio nasumonena lala apisavisawal suri moki e Yesu, ana Yesu pisatañe re si suri tai poli. 13 Naga topuru ga tomña sanene, ana kila Paelat piun sina ga tania, pisape “?Sanape, ko pe ositom re naña la apisa suri viowa la moki e ko poli?”

14 Ana e lepas na suri la nene naña la asuñña apisa ke ne, ana Yesu pe pisatañe re si suri tai pan la poli, ana Þarin Suþe nene milan paþisi.

Paelat naga tañan pisape Yesu Monar mare

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

15 Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitomñalena Natamaliaena na wa, ana e kayui punu ga e þaþagena nene, Þarin Suþe nae Rom nene naga silaga kila suri tai pa le Israel lala. Naga kila naña visae la þasia asike e yumña naloge viowaena, la akilia avisa kia kiena ne yaru ve taaga naña la sinelania, ana yokorena Paelat naga ligan lua naga molue. 16 Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga moña

e yumña naloge viowaena, naña yaru la akilia ruru naga, kiena kia Yesu Paraþas. 17 Pisi na, pogos naña þina lala apimi ape moki lele taaga e marana ne Paelat, ana naga piun tan la, pisape “? Amiu sinemiun asape neligan lua ane molue sina iñasu pun amiu? ? Sinemiun Yesu Paraþas, pona Yesu naña apio ke asape Navisaarena?” 18 Paelat piun sanene, vanon naña naga kilia þisi rui naña yerkawa ga lala kiena ne le Yu lala, la aþure Yesu pimi puna, sane yumñaena na vielueen ga, vanon naña apisu naña kiela yeririna taþena lala akekaran Yesu paþisi.

19 Ana e mñena ga e pogos naña naga totano ke e lelen nalipereena vena akila navisena nene, ana wona mligan visena pimi pania, pisape “Ko ve okila re suri tai va yaru nene. Naga pe kila re suri tai poli, ana na kolemallo nomomallo, nepisu naga, ana nanagane nemloge ke piowa vanon paþisi.”

20 Sanene narui, Paelat sinenan pisape ligan lua Yesu naga vano, ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la akila kare sitomena kiena ne yeririna lala, la añareran la paþisi vena la monar avisa va Paelat vena naga ligan lua Paraþas nene vano, a naga monar kila Yesu va mare.

21 Ana Þarin suþe nene piun sina ga tan la, pisape “? Amiu sinemiun asape netañan yaru la lua nene, ana ane molue ga sane?”

Ana la apisatañea, apisape “Imimi sinemimin Paraþas.”

22 Ana Paelat piun tan la, pisape “Poga ga, ana visae ve sanene, þisi na nekila ve sanapen Yesu nene naña apio ke naga asape Navisaarena?”

Ana la punu ga apionia, la apisape “!Asuar naga e laki torovia!”

²³ Ana Paelat piun tan la, pisa pisape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya naña piowa?”

Ana la apion manene la pa metava sane, la apisa apisape “!Asuaria, asuar naga e laki torovia!”

²⁴ Ana Paelat pisu naña naga tañatete si taulu la, vanon naña pupia m̄aagena pañisi naña pa ke metava rui, ana naga kus pialo na wii tai, ana e maran yeririna la nene, naga kevan limana ea, ana naga pisape “Kuruta na yaru nene naga pe su re e inu poli. Kiena marena, naga kiamiu yuñæena ga nene.”

²⁵ Ana pogos naña yaru la amloge visena nene, la akiikii ke sina ga, apisape “Poga ga ne, suri ke naña imimi sinemimin ke nanene narui e, naña kiena marena pe kiamimi yuñæena, a naña kana kuruta suña e imimi memio narimimi lala.”

²⁶ Ana Paelat mligan lua Parañas molue si p̄asuñe pa pula, sa naña la sinelania, ana naga mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa naga, a vena aure naga va asuaria e laki torovia.

Li na mara lala akirakirai viowa pa Yesu

Mak 15:16-20; Yoane 19:2-3

²⁷ Ana yaru na kilaena mara lala kiena ne Paelat, la atar Yesu añurelua pa vanua e yometava na kiena kumali nene, ana la apio pa kiela p̄egas nen li na mara tañena lala vena la aimi avisu Yesu. ²⁸ Ana la amiyenlua m̄ana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naña marana pe melia vivaga sa naña p̄arin suñe la amiyen, ²⁹ ana la añar nenos nen kilsirili, ana añar rurua, amligan e p̄arina, sa naña karo na p̄arin suñe tai, a amligan m̄ena lakiavio tai e limana na p̄amarua vena lararia. Ana la asuñæa akinai tano

pania, la asuñæa akirakirai viowa pania, la apisa apisape “!Imimi meva tanon ko, ko naña ope Parin Suñe kiena ne le Yu lala, imimi memieluar ko!” ³⁰ Ana la asuñæa apilasiria naga, a amla lakiavio nañani, asuñæa añe p̄arina Yesu ea. ³¹ Ana pogos naña la akirakirai piowa pania p̄isi, añarlua kulkota nene e naga, ana amien si m̄ana kulsota la e naga, ana atar naga, apano vena asuar naga e laki torovia.

Asuar yesu e laki torovia

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

³² Ana pogos naña li na mara lala la asumon Yesu apa ke narui, amal yaru tai nae Saerin, kiena kia Saemon, ana la añareran pania asape naga towe kus laki torovia kiena ne Yesu vano. ³³ Ana la apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naña kana kinasia na asape yo naña sane puriu na piañarin yaru. ³⁴ Pogos naña apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia, ana kuruta namunena nene was nen suri tai naña melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naña Yesu munli suri nene, naga yepen mavin si munena.

³⁵ Ana la atar Yesu, asuari naga e laki torovia. Pisi na, la akila sa naña amlil m̄apila, vena alual li naña ane war m̄ana kulsota tai, a ane war tai, ³⁶ ana la atotano atom̄aga e yo nene vena akirakira m̄aga va avisu naga. ³⁷ Ana la asiri navisawalena tai, asuari teke metavan p̄arina, naña pisawal suri naña la añem̄ar naga mare vanonia, naña pisa pisape “Yesu nene, Parin suñe kiena ne le Yu lala.” ³⁸ Ana e pogos nene, yaru navinauena lalua, asuari m̄ena ga la luoka e laki torovia sa ke Yesu, la amligan tai e lepasnena

na p̄amarua, taṣena e lepasnena na p̄am̄eli.

³⁹ Ana yaru la naṣa asuṃa ami-aloro ke apa e yo nene, asuṃa asisilin p̄arila, apisalele kare Yesu p̄isa, la apisa apisape ⁴⁰ “! Ke, suwala! Ko nene, nanua sumo ko opisa opisape ko okilia owe plan Yuṃa Wa Mana ne Ntewa, ana ovisirlua ke sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? !Poga, ko ga otamalia ko lia! !Visae ko ope narin Ntewa kemua lelaga, ko otapulu e laki torovia naṃa, otomi tano!”

⁴¹ E p̄elaga ṃa nena ga nene, yerkawa lala kiena ne p̄arin yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena, a li na sumonena kiena ne le Yu lala, la asuṃa apitalia kare naga paṣisi, ⁴² la asuṃa apisa ke, apisape “!Pona naga tamalia ṃa yaru taṣena la moki yo rui, ana naga mninue kare si narui, taṣatete si tamalia naga! ?Ana naga pe kieta p̄arin suṣe ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitomi tano e laki torovia nanagane, vena ita telelaga e naga. ⁴³ A yaru nene pisape naga piawa e Ntewa, ana pisape naga Narina ne Ntewa. !Poga ga, tevisulia, visave Ntewa kekaran naga, yoko naga tamalia naga nanagane narui!”

⁴⁴ Ana yaru navinauena la lua nene, naṣa asuar la e laki torovia amio Yesu, la ṃena ga luoka asikol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yoane 19:28-30

⁴⁵ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo make yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu yepekilavi, ⁴⁶ a lavis ga e pog nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru napo, pisa pisape “?Eli, Eli, laṃa saṣatani?” naṣa kana kinasia sape “?Kiau Ntewa, kiau

Ntewa, sanape naṣa ko omligan inu nem̄eke sanene?”

⁴⁷ Ana yeririna laṣasia naṣa asuṃalu asuṃa e yo nene, naṣa la asuṃa apisuvisu ke suri la nene, ana amlogepalia naṣa Yesu mlokai sane, ana la apisa apisape “Ke, yaru nene suṃa pio ke yer-marua Elaisa, vena imi iila naga-o.” ⁴⁸ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, mla lumlum tai, taron kuruta namunena naṣa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, ana kian va Yesu munia. ⁴⁹ Ana yaru taṣena lala apisa apisape “!Osuwa! Tevisulia wa, pona yokorena yermarua Elaisa vitomi tamalia naga, pona ve vitomi re.”

⁵⁰ Ana Yesu mlokai manene sina, ana p̄ere maron kiena yalua, taṃan ninuna pano, mare p̄an.

⁵¹ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naṣa e Yuṃa Wa Mana ne Ntewa, naṣa mono ke yo wa naṣa pe yo wa paṣisi, naga purṣa pito ga lika, siar metava pito tol tano. A yemninu, a pupia kilavaru lala pororowa la, ⁵² a e lotap, tampona na yaru mesmesu la moki na nanua sumo apikevike, ana kana yaru ne lala amamal sina. ⁵³ Ana la amolmolue e kiela tampona lala, ana siraun pogos naṣa Yesu ṃena ga mali sina ga e marena, la nene amial apa garu pulkumali wa Yerusalem, ana yaru la moki naṣa apisula.

⁵⁴ Ana li na mara lala, amio kiela yerkawa, naṣa la asuṃa apisusuari ke Yesu, pogos naṣa la amloge yemninu, a apisu suri la naṣa kakate, la amilan paṣisi, la sinela kurkur panoo amiyuyuwawa, ana la apisa apisape “!Aulai, yaru nene naga pe Narina ne Ntewa kemua lelaga naṣa ne!”

⁵⁵ Ana sira la moki paṣisi e yo nene, la asuṃa asuṃalu asike la

perina sane, la asumña apisuvisu ke Yesu. La nene, naga la naña amolue garu Kalele nanua sumo, la asumña ataveve mña Yesu pano-o, a asumña amiila naga. ⁵⁶ Ana likan sira la nene, ana Maria tai naña sira nae Maktala, a Maria mña naña anenane Semes amio Yosop, a sira mña naña wona ne Sepeti.

Yosop sin Yesu

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁵⁷ Ana yaru tai nae Aramatia suña ga, naña naga pe yaru na suri moki, kiena kia Yosop, a naga pe nalogena kiena ne Yesu tai. Ana pogos naña lavisi mrae vito tano, ⁵⁸ naga pa suñalu se marana ne Paelat, piun tania pisape kus tasnena ne Yesu. Ana Paelat pisa pa kiena li na mara lala, vena la akus tas nen Yesu imi vania. ⁵⁹ Ana Yosop kus tasnena ne Yesu, mliluwoia e kulmrae tai naña miyuwowo ruru po, ⁶⁰ ana naga pa mligan mneke e puluve viu naña naga mña, naña la ate mare ga pisi ga na wa. Ana la amelilivin pupia kilavaru na monoen puluve nene, pimi mono pulusa, ana Yosop la apasupe si apano. ⁶¹ Ana Maria lalua nene, naña lala tai nae Maktala, amio taņena nene, lalua apimi asike e yo nene, la atoña tano ato mesmesun ga pulmaran puluve nene naña tasnena ne Yesu mneke ea.

Li namara lala akirakiravan mña puluve

⁶² Ana suri la nene la apimi kakate e legiena na kilaen suri la punu ga su ruruia sumate Legiena Wa. Ana e legiena taņena, naña sane Legiena Wa nene narui, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala la apa asumñalu ase marana ne Paelat, ⁶³ ana la apisa apisape “Mesape mevisa ga van ko, Paelat, naña imimi

mesitoñal ke visena kiena ne yaru na visokanena nene na wa, naña pogos naña naga mali ke ga wa, naga suña pisaar pisape ‘Siraun legiena ve telu, pisi na nemali ke sina ga.’ ⁶⁴ Ana visae ve sanene, imimi sinemimin mesape meviun tan ko sanini, mesape ko oligan kionña li na mara laņasia ava avisuar e puluve nene, vano vano tol kana legiena telu nene warovia. Visae peraga sa pisi kiena nalogena la ava akusvinaun tasnena, ana pisi na la avisokan, avisawal va yaru lala, avisave ‘Naga mali sina e marena rui.’ A visae la akila ve sanene, pisi na kiena navisokanena maro nene yoko imi viowa la sane, taulu naña nasumo.”

⁶⁵ Ana Paelat pisa pan la, pisape “Poga ga, aure kiau li na mara laņasia avano. Amiu akilia ava akila ruru make suri punu ga sa naña amiu ava akirakiravan ruru yo nene.”

⁶⁶ Ana la apano, amligan pilu tai e kilavaru naña mono ke puluve nene, naña visae yaru tai melilivin kilavaru nene, pisi na pilu nene worovia, ana pisi na akilia avisu kilalea. Ana la amligan mña li na mara lala asumña akirakirava e puluve nene.

28

Puluve korena ga mneke na

Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naña Legiena Wa p̄arovia, ana e legiena na siraunia, naña legiena p̄esia na wik, pogos naña mrae p̄arpoyo, ana Maria nae Maktala amio Maria taņena nene, lalua apanon asape avisuli puluve nene. ² Lalua apano atol yo nene, ana pupia yemninu veraga, vanon naña navisi kiena ne Ntewa tai mligan ma e peni,

pitomi tano melilivin lua kilavaru nene, ana pa teke metava e wosia. ³ Ana marana pilavila paḡisi, a māna kulgota merarava ruru po, naḡa miyuwowo na miyuwowo ruru po, ⁴ ana pogos naḡa li na mara lala la apisuia, la amarau pano pano-o amarmarlula asike ea.

⁵ Ana navisi nene pisi pan sira la lua nene, pisa pisape “Marauen toko. Nekilia mā naḡa amiu lua apimin ke Yesu, naḡa asuar naga e laki torovia, ⁶ ana naga pe mon re si e nini poli, naga mali sina, sumālu rui, sa naḡa naga pisaar sumo. Amiu lua aimi avisuia e naḡa tasnena momalio mēnea. ⁷ Ana amiu lua ava vila ga, avisawal va kiena nalogena lala naḡa naga mali si e marena rui. Ana nanagane, yokorena naga sumo vito garo Kalele, ana amiu mēna ga yoko atove, avisu naga e yo nene. Nane kiau visena pan amlua nene.”

⁸ Ana lalua akoskosin naḡa lalua amolue e puluve, lalua apano. Lalua apano na, sa naḡa lalua amarau ke ga wa ana lalua amloge sane akekara mēna ga paḡisi. Ana lalua akiriri apano vena avisawal lologena nene va kiena nalogena lala, ⁹ ana lalua apa mā sane, ana lalua apitawe Yesu. Lalua amilan kare naga paḡisi, ana naga pisi pan lalua, pisa pisape “Pokolulagi.” Ana lalua apa akinai tano e naga, lalua atarar lana, lalua amlotun naga. ¹⁰ Ana Yesu pisa ga pan la luoka, pisape “Marauen toko. Amiu ga luoka ava avisa va wolai lala vena ato garo tano Kalele, ana e yo nene, la akilia avisu inu.”

Li na mara lala la apa apisawal suri la nene

¹¹ Pogos naḡa sira lalua nene aḡasuḡela apa ke puna ne nalogena lala, e ke e pogos ga nene, ana li na mara lala ḡasia aḡasuḡela apa Yerusalem, la apa apisawal suri la nene naḡa kakate, van yerkawa kiena ne yaru wa lala. ¹² Ana la nene, la apio nasumonena taḡena lala apimi, ana la apa lele taaga amio la, ana la apisayu suri la nene pano-o ḡisi, ana la apiranaria asape la monar awar kilavaru keyju tai va li na mara la nene, ¹³ ana la apisi mārepa pan la, apisape “Avano avisavisawal va yeririna lala, avisave ‘!Peraga, kiena nalogena ga la nene! Apimi kolemallo, e pogos naḡa imimi mesuḡa momomalio ke ga wa, ana la apinaun tasnena akus apano.’” ¹⁴ Ana la apisa mēna ga pan la, apisape “A visave viḡena na suri nene va tol Paelat, ḡisi na imimi ga mevano mekila ruru memio naga, ḡisi na amiu ve aloge re visena tai vanonia.”

¹⁵ Ana li na mara la nene akekaran kilavaru nene, amlavia, ana la apano apisovisokani e yo punu ga sa naḡa yerkawa la nene apisa pan la, a suri nene kila le Israel lala la apisavisa ke visena nene pimi tol nanagane.

Yesu pimi puna ne kiena nalogena lala

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yoane 20:19-23

¹⁶ Ana nalogena la lualima taaga pa taaga nene apito garo tano Kalele, e tavie naḡa Yesu pisaar pan la, ¹⁷ ana pogos naḡa la apisu naga, amlotun naga, ana la ḡasia la asitom ḡele ga asape Yesu re nene poli. ¹⁸ Ana Yesu pimi lavisin la, pisa pan la, pisape “Ntewa mligan suri punu ga nae ma e peni a nae mēna ga e yomarava nini, e lumāu, vena nevesuḡen la. ¹⁹ Sanene, nemligan plan amiu ke

narui, vena amiu monar ava e
yolai punu ga na yomarava nini,
amiu monar aurela aimi ave kiau
nalogena lala, naṣa amiu akela
e kia kiena ne Ata, Narina, a
Ninuna Wa, ²⁰ a naṣa avian la
m̃ena ga vena alogear visena la
naṣa nepisa pan amiu ṣisi rui.
Ana amiu monar asitoṃali luen
ga, naṣa nesuṃa nemio amiu
silaga, vano vano-o tol luas nen
pog nini.”

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña MAK Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Mak Siriyuia*”, naga siari e visena tai naña sape lologena wo nene, naga lologena wo kiena Yesu Kristo, narina Ntewa. Mak kilologia naña Yesu pe yaru na yuñæena kiena ne Ntewa, a kiena visena m̄areraena sike ea. Tekilia tevisu kiena m̄areraena pogos naña piyan ke yeririna lala, a m̄eneplan m̄ena yermare lala, a naña warplan milamulena viowa kiena yaru lala. Yesu pisawal kiena kia tai, sape naga Narina Yeririna, naña naga pimin tam̄an kiena maliena vena warplanen milamulena viowa kiena yaru lala, vena akilia aure matan naloge-
viowaena, yepela melala.

Mak pisayu manene yuñæena kiena Yesu pa laa sane, amio kile lala naña naga myuñæenia, taulu naña pisayu kiena visena lala.

E tusi nini, Mak pisayu þesan Yoane Nakeena amio kiena yuñæena, a naña Yoane kee Yesu. Siraunia, pisayu naña Yermare taþali Yesu. A siraun m̄ena suniena plas na visena nene, naga pisayu yuñæena kiena Yesu la narui naña kila ruru yaru la naña amai apimi apowo sina a naña naga piyan ke yeririna lala. Pogos naña Yesu kila kiena yuñæena lala, silaga kiena nalogena la asuñæa akilia ruru naga amio kiena þelaga lala pa laa sanene.

Ana e pogos nene, yaru laþas pe akekaran re Yesu poli, sinela kar Yesu paþisi. Marana na maro la na tusi nini apisayu malena kiena ne Yesu e kiena legiana olua na maro e yomarava nini, a pupia suri naña pisayuia, nane kiena marena, a naña mali sina.

E marana na keviu 16, yaru moki asitom asape Mak naga siri tusi nene tol ga marana na ve tokaki orellu, ana marana na ve tokaki la ne siraun nene, pona yaru taþena naga siria yo.

Komþasnen suniena la naña sike e tusi nini

Yuñæena kiena Yoane Nakeena
1:1-13

Yuñæena kiena Yesu garu
Kalele 1:14—9:50

Yesu molue Kalele pa Yerusalem
10:1-52

Legiana olua na maro kiena
Yesu naña kila kiena
yuñæena Yerusalem, a
yo make la naña lavisin
Yerusalem 11:1—15:47

Yesu mal sina 16:1-8

Yesu pimi m̄alivin kiena nalo-
gena lala a naga pa mae peni
16:9-20

Yoane Nakeena sike e yokorena pisawal ke visena kiena ne Ntewa

¹ Na nene Lologena Wo kiena Yesu Kristo naña narina Ntewa.

² Suniena na Lologena Wo nini siar e Yoane Nakeena, sa naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga konua rui e visena tai naña Navisawalena Aisea pisawalia, naña Ntewa pisa pisape

“*Naga pe yaru tai nalologonen kiau visena,*

naña nemligan naga sumon ko, pe na kilaruruen mrapa lala kion̄a mekiki ruru wo. Mal 3:1

³ *Ana naga suñæa piovion ke e yokorena, piovion ke pisa ke pisape*

‘Amiu na monar akila ruru mrapa lala kiena Suþe Ntewa, amesmes ruru wo, vena naga kilia yali ea imi kate e kiamiu malena lala.’” Ais 40:3

⁴ Sanene narui, Yoane Nakeena pimi kate e yokorena lepas naþa Yutea, ana mlologon ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala. Naga pisawal ke pan la pisape “Amiu monar avilopu amiu e kiamiu mlamulena viowa lala, aimi, vena nekee amiu e wii nakeena, þisi na Ntewa viewo amiunia.”
⁵ Ana þisi na yeririna la moki nae Yerusalem amio nae pulkumali taþena e lepas naþa Yutea, la apa amiyagogan Yoane, ana la apisa plan ke kiela naviowaena lala pania, ana naga kee la e wii naþa Yortan.

⁶ Ana pogos naþa Yoane Nakeena sike e yokorena sanene, naga kila sa ga yermarua navisawalena tai na konua rui naþa Elaisa, sa naþa pe miyen re kulsota la naþa po poli, ana mñana kulkota ape ga e vilulus nen sur mali tai naþa kiena kia kamel, ana kulka na mþena amiyumnaen e narin kulus nen puluk tai. A kana kinanena e yokorena nene, naga kurpo ga ne amio kopululus nen lago na yomaruwa, naþa kiki sane purutevi. ⁷ Ana pisaar pan yeririna lala, pisa pisape “Pisi na yar tai, naþa puryuna mñarera taulunu, naga yoko siraun inu imi. Yar nene, naga to laa metavan inu, in na pe netorokin re poli naþa neulounia neyen plan kiena kulus nen lana, pona nekila si yumnaen tai ne sanene vania. ⁸ In na nesumna nekee amiu e ga e wii, ana yoko naga kee amiu e Ninuna Wa.”

*Yoane kee Yesu
Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22*

⁹ Ana Yesu mligan pulkumali naþa Nasaret, e lepas naþa Kalele, pimi e lepas naþa wii nae Yortan, ana Yoane kee e wii nene. ¹⁰ Ana pogos naþa kee pae Yesu, Yesu sumalu, molue e wii pa metava, ana veraga ga ma e peni pietava pania, naga mñal Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa ga manu naþa lomne, pitomi mesmes ga koan te naga. ¹¹ Ana lala amloge Ntewa nae ma e peni pis pitomi, pisape “Ko, ko ga taaga ope naruu wawa, ana nepinaia ko paþisi. Sineu si ko, nekekaran ko paþisi.”

Yermare taþali Yesu

¹² Ana e pogos mña ke nene, Ninuna Wa þere Yesu naga taaga pa laa perina sane e yokorena, ¹³ ana Yesu sumna e nene tol legiena lualima yam vari, naþa Yermare taþali naga paþisi. Yesu sike amio sur mal tetan lala e lele nene, ana navisi kiena ne Ntewa lala apimi apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yumnaena garo Kalele

Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Ana siraunia, apim atarar Yoane Nakeena, aþere pa akotawea e yumna naloge viowaena. Ana pogos naþa Yesu mloge lologena nene, petan yo þasuþe pato si lepas naþa Kalele, ana siar e pogos nene, naga mlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa.

¹⁵ Ana pogos naþa naga mlologon ke, pisa ke sape “Nanagane na, Ntewa kilia sane pe pog mesmes naþa monar avilopu amiu narui. Navesuþenena kiena ne Ntewa naga pimi ke pun amiu narui, monar avilopu amiu, alelaga e Lologena Wo nini.”

Yesu pio yar na wereen ika la vari

¹⁶ Ana siraunia, Yesu naga sumña mialoro ke e is nen pupia lapa nae Kalele, māl yaru la lua nawereen ika, nane Saemon amio wenla Antru, lalua asumña aḡere ke kiela lilivi. ¹⁷ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu lua aim atavevenu. Yokō nekila amiu ave li nawereen yeririna lala aim ave kiau.” ¹⁸ Ana veraga ga lalua nene amligan kiela lilivi lala, ataveve Yesu.

¹⁹ Ana Yesu mial pali laa sane, kirawal narina ne Sepeti la luko, nane Semes amio wenla naḡa Yoane. Lalua atotano ke e pulus nen kiela waa, akila ruru ke kiela lilivi lala. ²⁰ Ana pogos naḡa Yesu kirawal lalua nene, pio la, vena la mēna ataveve naga, ana asumñalu, amligan arimala Sepeti naga mēke e waa amio kiena yaru nayumñaena lala, lalua ataveve Yesu.

*Yesu pilelua ninuna viowa tai
Luk 4:31-37*

²¹ Ana Yesu amio kiena yaru lala amial apa atol pulkumali naḡa Kapeneam, ana e Legiena Wa, apa e yuḡna nalotena, ana Yesu naga pian yeririna lala e Visena Wa kiena ne Ntewa. ²² Ana la naḡa amiyagogania amilan paḡisi, komin naḡa amloge navianena kiena ne Yesu naga pe taḡena, pe sa re navianena kiena ne kiela navianena la poli, komin Yesu naga kiena urmi po, puriukawaena kiena ne Ntewa teke ea.

²³ Ana e pogos nene, yaru tai naḡa ninuna viowa teke e naga sike amio la, ²⁴ kila yar nene, naga māmāaga kare ga paḡisi, naga pis pa Yesu, pisape “?Yesu nae Nasaret, kiomña ya ne teke e imimi? !Po ko na opimin osape okila kare imimi! In na nekilia ko pa rui, ko na ope Yar Nowo Wa kiena ne Ntewa.”

²⁵ Ana Yesu pis mārera pan ninuna viowa naḡane, pialuḡar

pania, pisape “!E, ko na ve ovis re! !Oure vetan yar nene nanagane ga ne!” ²⁶ Ana ninuna viowa naḡane kila yepen yar nene miokamar-mare, māaga keviu yam si tai, ḡisi na molue petania pure pano.

²⁷ Ana yar la nae yo nene amilan sur nene paḡisi, asumña apisasayu ke Yesu, asape “? E, sanape na sanene? ?Navianena viū si tai nene, pona yar ne? Yar nene, naga puriuna kawa paḡisi ne, pis ga pan ninuna viowa lala, ana amlogearia.” ²⁸ Ana komin sur ne la nanene narui, akekarania, apisa ruru kia wo kiena Yesu pa e yo lala pa ḡar punu yo punu ga e lepas nae Kalele.

*Yesu kila ruru anenane wona
Saemon Pita, amio yeririna taḡena
si laḡasia*

Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Ana Yesu amio yaru ne la nini, Semes amio Yoane, a Saemon amio Antru, lala amolue petan yuḡna na lotena, apa e yuḡna mñana ne lalua nene Saemon amio Antru, nanene e pulkumali mña ke ga naḡa Kapeneam. ³⁰ Ana e uḡna mñana lalua nene, anenane wona Saemon naga mai mēke ea, yepena pisusun, momalio ke e mñana tog, ana lalua apisawal pa Yesu. ³¹ Ana Yesu pa tarar limana sira marua nene, tarlua tomñalu e mñana tog, ana yepena pimi manin sina, naga sumñalu, pa piran kala kap.

³² Ana e mña nena e legiena nene ko yepekilavi, pogos naḡa Legiena Wa ḡarovia, sane mrae pito kovio pa rui, yeririna lala aḡure yar la naḡa amai, a la naḡa yermare la asike e la, apim pu Yesu, ³³ ana la moki manene la, sa naḡa lavisi la punu ga nae kumali nene apim asumñalu e mratava na yuḡna nene. ³⁴ Ana Yesu kila ruru yeririna la moki naḡa amain inanena taḡena

lala, a mēne plan yermare la moki petan yar lala, pisawo yermare lala sape ve avisa re si sur tai, komin akilia pa rui sane naga pe Navisaarena kemua lelaga kiena ne Ntewa.

Yesu mlologon ke e yo lala lepas nae Kalele

Luk 4:42-44

³⁵ Ana kolulagi, pogos naṗa lakaporo pe kokoreko re poli waa, Yesu sumālu, naga taaga mial petan umā, ana pa e yo miano tai, mlen pa Arimana. ³⁶ Ana siraunia, yeririna la apimi akale si naga umā, ana Saemon la amā re si naga poli, la apa akalea. ³⁷ Lala akale mā pano-o, amāal naga e yo naṗane, apisa pania, asape “Yeririna taṗena la moki apimin akale ko ke.”

³⁸ Ana Yesu pisape “Ee, nekilia mā ga. Ana peraga, monar teva mēna ga e pulkumali taṗena laṗas naṗa sike ga waa, vena nekilia nelologon mēna Lologena Wo nene van la. Sur ne na nene, in na nepetan ma ne nepitom nesike e yo nene.”

³⁹ Ana ṗisi na Yesu pato mialoro ke e yo punu ga garo Kalele, mlologon ke e yuṗa na lotena kiena le Yu lala, pile plan ke mēna yermare lala moki petan yeririna lala.

Yesu kila ruru yaru tai naṗa leperosi se yepena miania

Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Ana yaru tai naṗa leperosi sike e yepena pimi puna Yesu, kinai tano puna, piun māraran tania, pisape “Awis, visae ko na otamān ga, nelelaga sane ko ga okilia okilarurunu, neikiki sina.”

⁴¹ Ana Yesu sinena miye manene yaru naṗane, naga pe maraun re sape visae tol lae naga vanon kiena inanena, ana naga mligan limana te naga, pisape

“Inu netamānia, nanagane monar yepeṗa ikiki sina.” ⁴² Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ṗisi petan yepena, naga mekiki sina. ⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu māraran pania, pisa pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveve yepeṗa. Pisi na monar ova okila loṗena va Ntewa a okila mēna kuṗaṗaena na ikikiena nene naṗa Mosis pisa, sape yaru monar kila vanon sur na sa nene, ana ṗisin sur nene, yar wa kilia visawalia sape nanagane na leperosi naga ṗisi.” Ana Yesu pitetalia naga pano.

⁴⁵ Ana pogos naṗa yaru nene pano, pa pisayu sur la nene pan yeririna lala punu ga, kila sane visena nene pa ṗar punu yo, pano-o kila sane Yesu pe mial re si pa loyuṗa e pulkumali taṗena la poli, komin visae vano, yoko yeririna la ve moki aiminia. Naga sumā ga perinan pulkumali lala, ana yeririna lala asumā apetan ke kiela pulkumali lala, apimi puna.

2

Yesu kilia viewo mēna mlamulena viowa kiena yeririna lala

¹ Ana legiena laṗas ṗarovia, Yesu ṗasuṗe si pa ma pulkumali naṗa Kapeneam, ana pe piavi re poli, yeririna la amloge asape naga pam si rui. ² Ana ṗisi na la moki naṗa apim puna, yo loyuṗa naga pulen la paṗisi, a vanua mēna e mratava naga yepa vitokaki ga. Ana pogos naṗa la asike lele taaga sanene, Yesu mlologon Visena Wa kiena ne Ntewa pan la. ³ Ana e ke e pogos nene na, yar laṗasia atar yaru tai naṗa minana pimi, naṗa yepena weteluga mare. Ana la vari atar ga naga e māna tog naṗa mono ke ea pimi.

⁴ Ana pogos naḗa apim atol yo naḗane, apisu sane yo pule pa rui, taḗatete si atar kiela erau nene va lavisin Yesu. Pisi na lala ataryaun naga apa metava e wos nen yuḗa naḗane, lala aḗepo wos nen yuḗa metava mesmesun ga e naḗa Yesu sike ea, amligan malumun yaru naḗa mono ke e ḗana tog, pitomi tano e pulmas naḗane, pito loyuḗa.

⁵ Ana pogos naḗa Yesu kira pisu sur nene, kilia sape la nene, amlelaga ḗarera e naga paḗisi sane yoko naga iila kiela inanena nene, naga pisa pania, pisape “Naruu, in na nepiewo kon kioḗa mlamulena piowa lala.”

⁶ Ana e pogos nene yaru navianena na visaluaena la ḗasia asuḗa ga, amloge ke visena kiena ne Yesu. Ana ḗisi na la kiela sitomena la miyuḗae piowa ke e sur nene, ⁷ apisa kare ke naga, apisape “?Yaru nene pisalele kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanape na sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa lala, pe yar re si tai poli, ana yaru nene pis ke sanene, naga sitom ke sape naga pe Ntewa narui.”

⁸ Ana veraga ga, Yesu mnunuluḗaria sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pis pan la, pisape “?Komin ya ne sinemiu la pulen ke sitomena viowa la ne sanene? ⁹ Visae nevisa ve sanini van inanena nene, nevisave ‘Nepiewo pa kioḗa mlamulena viowa rui,’ pona nevisa vania nesapenua ‘Osuḗalu, osulowar moḗa tog, oyali,’ ana e visena lua nene, tai naga ḗareran navisaena, a tai naga meme ga naḗa avisa. Naḗa sape ‘Osuḗalu, oyali,’ naga ḗarera manene laa, komin yoko akilia avisuluḗar sane kiau visena nene pe lelaga pona pe pe lelaga re poli, naḗa yaru nene suḗalu, pona pe suḗalu re poli. ¹⁰ Ana nagane,

neyuḗaen sur tai naḗa amiu asitom ke asape Ntewa ga naga taaga kilia yuḗaenia, vena akilia avisuluḗar sane Narina Yeririna naga kiena puriukawaena torokin naḗa viewo mlamulena viowa lala na yomarava nini. Amiu ayagogan ruruia.”

¹¹ Ana Yesu pisa pa yaru na inanena naḗane, pisape “Nepisa pan ko, osuḗalu, osulowar moḗa tog, oyali ova uḗa.”

¹² Ana veraga ga, e maran la naḗa apisu ke, suḗal sanene, kus ḗana tog, mial pa vanua pa uḗa.

Ana pogos naḗa ḗina la nene apisu sur nene, amilan paḗisi, amieluar Ntewa, asape “Awee, pe tepisuli re sur tai sanene poli wa e kieta malena, ḗane ga ne.”

Yesu pio Matiu naḗa kiena kia tai Livae pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ana Yesu ḗasuḗe si pito garo e is nen pupia lapa, ana ḗina la moki apim lele taaga e yo nene akovivia, naga pian la ke. ¹⁴ Pisi na naga mial laa pa sane, kirawal yaru tai teke e kiena yuḗaena e yuḗa na warpoloen kururu varu na takis. Yaru nene naga Livae, narina ne Alpeas. Ana Yesu pion pania, pisape “Oimi otavevenu.” Ana veraga ga Livae suḗalu, taveve Yesu. ¹⁵ Siraunia, Yesu pa kinana e yuḗa ḗana Livae, ana e pogos nene, li nawarpoloen ḗana takis la moki, amio ḗararera taḗena la, naḗa apimi atotano veraga amio Yesu amio kiena nalogena lala, komin e legiena nene, yeririna kar la ne naḗa atavevelili ḗa Yesu. ¹⁶ Ana navianena navisaluaena la ḗasia, naḗa la ape le Varasi lala, apisu naḗa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, apiun tan nalogena lala, apisape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinan ke veraga amio ḗararera la sa nene?”

¹⁷ Ana Yesu mloge visena nene, pisatamē la, pisape “Yaru la naña yepela poga ga la pe sinelan re asape aya puna ne yaru nakilaru-ruen maiena la poli, ana la ga naña amai, la na sinelan paḡisi. In na pe nepimin re naña nevio yaru la naña apisa ke asape amesmes ḡisi rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, peraga, in na nepimin li viowa la sane la nini.”

Naviunena tai e lepas na mon-silena

Matiu 9:14-17

¹⁸ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yoane Nakeena amio le Varasi lala aḡuar ke ḡelaga namonsilena nakilaen lotuena van Ntewa, ana yeririna la apim pu Yesu, apiun tania, apisape “?E, sanape ne naña nalogena kiena ne Yoane la amonsilu pe nakilaen leniena, a nalogena sa le Varasi mēna lala, akila ke maran taaga, ana komin ya ne kioḡna nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁹ Ana Yesu pisatamē la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paḡisi pogos naña naga sike amio la, ana ḡisi na sinela viowa pogos naña sa naga ure matan la, ana pisape “?Pogog naña yaru natalopa-ena sike e ḡapaḡena amio kiena erau lala wa, asitom ke asape lala monar aligan kinanena na ḡapaḡena? Peraga. ²⁰ Ana siraunia, visae pogos tai nasinekar kiena ne yaru nene laḡasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui kiena erau la nene akilia aligan kinanena, komin naña la sinela piowagan manene naga.”

Sur viū amio sur marua

²¹ Pelaga na monsilena nene, naga ḡelaga marua tai na lotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape ḡelaga marua la ne sanene, la taḡatete yakol si amio

suri viū la naña naga pian lan ke ne. Ana pisa ḡakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape “Taḡatete tela kinakina kulmrae tai naña pe urviu ana tesuluwo ruru pulus naña teke e kulsota marua nene, komin kulmrae viū nene kilia urewowa kulsota nene komḡas, ḡisi na pulus naga kilia vim ve keviu laa sane. ²² Ana kuruta na munena naña sirpup pava ke ga wa, taḡatete tetaron vito e kulus nen nane naña pe urmarua, naña ataron kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae tekila ve sanene, yoko kuruta naḡani lapa, kila kulus mapoa, kuruta namunena naga taroi, a kana pias nena piowa nena ga. Ana kuruta viū, monar tetaron va e kulus nen nane naña pe urviū, mārera ruru po, ana tekilia teligan ruru moḡna yam ve piavi.”

Yesu pe suḡen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Ana e legiena taḡena si tai, naña pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa naga pa kom lokove na kona lala. La amial mē sanene, pano-o kiena nalogena la viso kari la, ana apae plan kona laḡasia akania. ²⁴ Lala akila ke sanene, le Varasi la ḡasia asuḡna e naḡane, naña akirawal ke Yesu lala, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, okira! Kioḡna nalogena la akila ke sanene, la pe pon re akila sanene e Legiena Wa poli, sa ve sanene la akilaro ke kietā navisaluaena ne.”

²⁵ Ana Yesu pisatamē la, pisape “?Pona pe amiu apuloli re e Visena Wa pogos tai poli yo, naña pisayu sur la naña Parin Suḡe Keviu Tepet kila nanua sumo? !Amiu akilia ruru pa rui! Naga amio kiena yaru lala viso kar la paḡisi, ²⁶ naga pa loyurḡna e lele wa kiena ne Ntewa, mla kilaparavi wa naña navisaluaena pisape yar wa ga

lala akilia akania, ĩisi na Tepet la akania. Ana Apieta, naĵa pe ĩarin yaru wa e pog nene, naga tańan ga pan la.

²⁷ “Nevisa van amiu, sane kieta navisaluaena lala pe pe na mńareran kare itaen re si poli. Ve sanene na, Legiena Wa naga pe pe na kila kareen re si malena kiena yeririna la poli, ana pe nańila itaena. ²⁸ Ana Narina ne Yeririna naĵa pe suĵen sur punu ga, naga ke narui pe suĵen mńena Legiena Wa, naga ga kilia visa ya naĵa tekilia teyuńaen e Legiena Wa, a naĵa ve teyuńaen re.”

3

Yesu kila ruru lima ulu tai e Legiena Wa

Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Ana e Legiena Wa si tai na, Yesu naga pa si e yuńa na lotuena, ana e pogos nene, yar tai naga mńeke loyuńa naĵa limana tai pulu. ² Ana le Varasi laĵasa naĵa sinela kar ke pa Yesu rui, asike lavisin naga e pogos nene, la asape apisuar ruruli ke naga, vena alual li ĩelaga viowa ĩasia e naga, ana sinelan asape avisuli mńena yoko Yesu kila ruru lima ulu nene e Legiena Wa nene pona ve kila re.

³ Ana Yesu pisa pan yar naĵane, pisape “Osuńalu, ovam metava e nini wa,” ⁴ ana naga piun tan la naĵa asike ne, pisape “?E, kieta navisaluaena pisa ke sape tekilia teyuńaen yara la ne e Legiena Wa lala? ?Pisa ke sape tekilia teyuńaen sur la naĵa po, pona sur la naĵa piowa? ?Po pisa ke sape tekilia tetamalia yaru, po towemońaria?”

Ana la nene pe apisa re si sur tai poli.

⁵ Ana Yesu kira pisuveve la, pisu marala la mńarera ga sike na, ana naga mloge piowa manene paĵisi

vanonia, ana sinena kari la. Ana naga pis si pan yar naĵa limana pulu, pisape “Kian mesmesun li lumońa wa.” Ana pogos ga naĵa yar nene kila sanene, limana pimi po sina ga. ⁶ Ana le Varasi la amolue, apa mesmes ga apisu yeririna kiena Suĵe Erot, naĵa lala akilia alual li mrapa tai na wemńaren Yesu ve sanape.

Yeririna la moki apimin Yesu

⁷ Ana Yesu amio kiena nalogena la apetan la, apato si garo pupia lapa, ana yeririna la moki atavevela apatove. Yeririna la nene, laĵasia amolue e yo taĵena lala nae Kalele, ⁸ a la ĩasia apitom tano e lepas naĵa Yutea, amio pupia kiela kumali naĵa Yerusalem, a ĩas apitom e lepas naĵa Itumea, a ĩas apitom e wii naĵa Yortan lepas na vano, a ĩas akom ma pupia sive keviu e yo lala nae kumali keviu lua nene, Taea amio Saeton. La punu nene amloge pa visena na sur la naĵa Yesu miyuńaen ke rui, ana asape aviminia.

⁹ Ana pogos naĵa la punu ga nene asike e is nen lapa, Yesu pisa pan kiena nalogena la pisape ava avisawo narin waa tai tońa ga, komin yaru la nene moki liu, ana naga yepen mavin sape sa ĩisi yar la aim yo kuskus manene la puna. ¹⁰ Na nene komin naga kila inanena la moki amloge po si rui, ana yar taĵena la naĵa aminana ke wa, la mńena moki naĵa asusunlan ke asape aimi lavisin Yesu, vena atol ga naga.

¹¹ Ana e pogos nene, visae nina viowa la asike e yeririna la ĩasia, visae avisu Yesu, lala monar avatanonia, akinai e mia lana, avion mńareran, avisave “Ko na ope narina Ntewa.” ¹² Ana Yesu pis mńarera pan ninuna viowa la nene, pisaluĵar la pisape yoko ve

avisawal re sanene van yaru lala avisave naga ai.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ana siraunia, Yesu naga pa metava e yo naŕa pe kunusia, naga pio yeririna laŕasia pisape aimi puna. ¹⁴ Ana pogos naŕa apimi, naga mliganar la lualima taaga pa lua, pisa pisape lala ave nalologena, naŕa kiela yuŕaena na ve sanini: yoko monar la ayal luen ga amio naga, a yoko naga ligan la vena akus Lologena Wo va e yo lala, ¹⁵ a yoko puriukawaena na mŕeneplanen yermare sike e la.

¹⁶ Ana kia kiena ne nalologena ne lala sanini:

Saemon, naŕa Yesu sikiapu si ki viu tai Pita,

¹⁷ a Semes, naŕa narina ne Sepeti,

a Yoane naŕa wenla ne Semes nene, naŕa Yesu sikiapu lalua nene rui, asape Ponases, naŕa kana kinasia pisape la lua nene ape polilu nena ga, komin la lua nene, pulgola apismolue lue ga,

¹⁸ a Antru,

a Pilip,

a Patalomiu,

a Matiu,

a Tomŕas,

a Semes naŕa narina Alpeas,

a Tateas,

a Saemon, naŕa kila politik pan le Rom lala,

¹⁹ amio Sutas nae Kariot, naŕa siraunia pielia Yesu.

Namratava puna ne Yesu asitom ke asape naga pe wowe

Matiu 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Ana siraunia, Yesu ŕasuŕe si uŕŕa, pupia ŕina la apim si puna, ana Yesu amio kiena nalogena

la amiyuŕaen la ŕna pano-o pe aparurula re nena ga, akinana re poli.

²¹ Ana la naŕa e mratava puna ne Yesu amloge naŕa naga miyuŕaen manene la pa sanene, amloge ŕena yar taŕena la apisayu ke naga, apisape “!Yar nene kilalu pa ŕarina rui!” ana anena amio wenla lala, apano asape aurelua naga vetan la.

Yerkawa ŕena lala apisa ke asape Yesu miyuŕaen ke ga e puriukawaena kiena ne Yermare

²² Ana e pogos nene, navia-nena na visaluaena laŕasia amligan ma Yerusalem apitomi e yo nene, la ŕena apisayu ke Yesu pan yeririna lala, asape “Yaru nene, suŕe kiena yermare la naŕa Pelsepel, naga pa ŕeke e rui,” ana apisa ŕena, asape “Yar nene, naga ŕena pile plan ke ga yermare lala e puriukawaena naŕa Pelsepel taŕan pania.”

²³ Ana Yesu pio la apimi lavis puna, pisi pan la e ŕakaiwa, pisa sape “?Sanape, amiu asitom ke asape Yermare naga kilia ŕenelua sina Yermare? !Naga taŕatete nena ve sa nene! ²⁴ Visae suŕe tai, kiena yeririna la aureure, sane komŕas la na akawela ke amio laŕas, yuŕaena kiena suŕe nene taŕatete ga suŕalu. ²⁵ A visae uŕa tai, la aureure naŕa la ŕasia asape aŕene plan lala ŕasia, yoko yeririna la nene taŕatete asu ruru pogos tai. ²⁶ Ana sa ŕena nene, sa yermare kiena Yermare Lego, la ŕasia asuŕalu asape akilali naŕa aŕene plan lala ŕasia, nanene kana kinasia sane nasuŕenena kiena Yermare taŕatete suŕal ŕarera, kiena puriukawaena naga ŕisi. !Ana peraga, yermare ŕarera ke ga wa!

4

27 “Kam na apisu ke ne, visae yaru tai sinenan ke pisape va loyumiã mãana ne yaru mãarera tai vena vinaun kiena sur lala, naga monar war kilika viar ke ne yaru mãarera nene sumo wa, ðisi na kilia war plan kiena suria. Ana nekila ke sanene pan yaru mãarera nene Yermare.

28 “Lelaga nepisa ke pan amiu, mlamulena viowa kiena yeririna lala, amio visena viowa la naða apisa ke nene, Ntewa kilia viewo la vanonia, 29 ana yar naða visae visanena kare Ninuna Wa, visa kiena yumiãena ðasia Yermare Lego ga naga miyumiãenia, yar na sa nene taðatete tol naviewoena pogos tai, kiena mlamulena viowa nene tolue ga vano-o taðatete ðisi pogos tai.”

30 Yesu pisa ruru si visena mãarera nene pan la komin la nene la ke narui naða apisa ke asape ninuna naða teke e naga pe ninuna viowa ga tai.

Anenane Yesu amio wenla lala apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21

31 Ana anenane Yesu amio wenla la apimi akate e pog nene, asumiãal ga asumiãa vanua, amligan visena pavinia vena naga vitom katen la. 32 Ana e pogos nene, pupia ðina atotano ke lavisin Yesu, ana visena nene pa tol naga, la apisa apisape “!E, anoniã amio womla lala asike vanua, asape avis kone amio ko wa!”

33 A Yesu pisatarne la, pisape “? A aneu naga ai? ? A wolai lala ai?” 34 Ana kira pisuveve la naða ateke lavisinia pisa pan la pisape “!E, apisu ke ne! Aneu, amio wolai lala, la ke nene narui. 35 Komin yaru naða miyumiãen sur naða Ntewa naga sinenania, yar ne sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu ða rui.”

Pakaiwa na yaru naða peven kona

Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8

1 Ana e pogos taðena si tai, Yesu pian ke yaru lala e yepas nen lapa nae Kalele. Ana yeririna la moki naða apimi puna e pog nene, kila naga pa metava e narin waa tai naða tomiã e lapa nene, pa totano metava ea, ana yar la naða asumiã ga ura. 2 Ana naga pian la ke e sur la moki e ðakaiwa, 3 naga pisa pan la, pisape “Ayagoga ruru lia. Yar tai, naga pa peven kona e kana lokove. 4 Ana pogos naða naga peven kona la pa sanene, kurus la ðasia kekapil lavisin laa is nen mrapplepa. Ana siraunia, manu la apimi atete plan sina.

5 “Ana kurus laðasia kekapil e yo naða kilavaru sike vatano. Ana e yo nene pe porotano wo keviu re poli teke metava, ana kila narui akapuru iroso ga, 6 ana pogos naða mrae ðarlar pa metava, yepisusunun sus lala, veraga ga amiyayai komin ðeligas la pe pito manene re tano poli.

7 “Ana kurus ðasia amlolor e yo tai naða sumo pe ate plan ruru re kilika la naða pe nonos e poli, ana ðisi na kilika nene kapur sina keviu, ana piwo make ga sus nen kona la naðane pano-o amarmare, pe aðar re si mras la poli.

8 “Ana kurus taðena la amloloru e porotano naða po, akapuru po, pano-o aðar mrasnela lala. La ðasia aðar mrasnela tol lualima yam telu [30], a laðas aðar tol lualima yam orai [60], ana laðasia pa laa tol ponotia taaga [100].”

9 Ana Yesu pisa pan la, pisape “! Amiu punu ga kiligamiu sike na. !Popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

*?Komin ya ne Yesu pis ke ga e
ĉakaiwa lala?*

¹⁰ Ana siraunia, ĉina lala apiaĉa tetai, ana Yesu naga taaga ga sike, ana yar la naĉa asike amio naga amio kiena nalogena lala, apim apiun tania apisape “?Kinas nen ĉakaiwa nini naga sanape? ? Ana komin ya ne ko na okuan ke visena la ne sa nene, ana opian ke mĉena yaru lala e ĉakaiwa?”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisatamĉe la, pisape “In na nepian la ke e ĉakaiwa la nene, komin la ape ĉarmarera la paĉisi, sa naĉa akila ke visena kiena Navisawalena Aisea na konua rui pimi pe lelaga, naĉa pisa ke sape
*‘La akirava, akirava mĉa vano-o,
amloge, amloge mĉa vano-o,
ana taĉatete avisu kilia suri
tai, taĉatete mĉena aloge
kilia suria.*

*!Visae peraga, pona avilon kiela
sitomena la yo rui, pona
Ntewa viewo pa kiela mla-
mulena viowa la yo rui!’ Ais
6:9,10*

“Vanon sur sanene, inu nepisape lala ape ĉarmarera lala, asuĉa perina paĉisi. Ana amiu ke narui, yoko wo laa van amiu vaĉisi. Navisawanena navesuĉenena kiena ne Ntewa, yoko in na nevisawal ruru merarava wo van amiu.

¹³ “?Ana sanape, amiu pe amloge kilia re kinas nen kona nene poli? ?Ana visae amiu pe asitom kilale re kinas poli, ana sanape yoko aloge kilia ĉakaiwa taĉena la naĉa sa nevisayu van yeririna lala?”

*Yesu pisawal kinas nen
ĉakaiwa na yar naĉa peven kona*

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Pogaga, yoko in na nevisayu meraravan kinas nen ĉakaiwa nene van amiu. Kana kinasia naga sa nini: Porotano taĉena la nene, la sa naĉa malena kar la

ne kiena yeririna lala. A naĉa yar nene peven ke kurusia e porotano la nene, naga sa naĉa apisawal ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala.

¹⁵ “Porotano mĉarera naĉa e is nen mrapplepa, naga sa naĉa yar naĉa pogos naĉa mloge visena kiena ne Ntewa, ana visena nene pe pa ruru re nena loyumu e losinena poli. Ana manu la nene, la sa naĉa Yermare, naĉa veraga ga pimi mlalua sina visena kiena ne Ntewa petan los nen yeririna nene.

¹⁶ “Ana porotano naĉa kilavaru naga sike tano, naga sa naĉa yar naĉa mloge visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga kekaranja, ana mlavia, ¹⁷ ana visena nene naga pe towawa ruru re e losinena poli. Ana naga kapuru sa ga narin sus tai naĉa pe pe ĉeligas ruru re poli naĉa kila yoko kapuru ve plas ga. Ana pogos naĉa sa pog mĉarera la imi pona yar la asape avevela komin amlelaga ke e visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga aligan sina ga.

¹⁸ “Ana porotano naĉa kilika viowa sike ea, naga sa naĉa yar la amloge visena kiena ne Ntewa, ¹⁹ ana ĉisi na, lala asitom manene la kiela malena, a sitomena na waren sur ve moki vim kila kotalia la, ana lala sinelan manene la sur wo lala na yomarava nini. ĉelaga la nene pimi sane kilika viowa, piwo Lologena Wo nene kila sane ve war re si mrasa e malena kiena yeririna la nene.

²⁰ “Ana porotano wo nene, naga sa naĉa yeririna la naĉa amloge visena kiena ne Ntewa, amloge kilia, akekarania, amlararia e losinela, ana siraunia aĉar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena, la ĉasia aĉaria tol lualima yam telu [30], ĉas tol lualima yam orai [60], ĉas tol ponotia taaga [100].

“Kinas na p̄kaiwa na kona maro ga e nene.”

Pakaiwa na kapi na tegaena

Luk 8:16-18

²¹ Ana Yesu pisa sina pan la, pisape “Ita yeririna lala, visae tesilan kap vivaga, yoko ve telawan re to vatanon paket. Peraga, monar tetelan to metava e kana lele nena vena tegoli punu yo. ²² Sanene, nanagane nasuḡenena kiena ne Ntewa sane kapi te ga nene, naḡa nanagane na molmolue ke e ita narui, vena tegoli sur punu ga, ana sur lala punu ga naḡa apisawo sike na, a visena wan lala, monar akakate e yomerarava. ²³ ! Ana amiu punu ga kiligamiu sike na, popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

La monar ayagogan ruru visena kiena Yesu

²⁴ Ana Yesu naga pis si pan la, pisape “Amiu monar ayagogan ruru kiau visena, asitom ruru la lia. Yaru naḡa mloge, ana pe taveve re poli, naga yoko taḡatete loge kilia ruru si narui. Ana yar naḡa mlogear kiau visena la, naga kilia loge kilia ruru m̄ena kiau navianena la moki naḡa sa imi si sirau. ²⁵ Ana yar naḡa kiena suri moki pa rui, yoko war ve moki laa va laa sane, ana yar naḡa pe kiena sur re poli, p̄isi na naga kilalu narin sur naḡa mla ke.”

Pakaiwa na kurusia naḡa kapuru ke

²⁶ Ana Yesu pisa ke sina ga pisape “Nasuḡenena kiena ne Ntewa naga sa naḡa kona naḡa yar tai naga peven ke e kiena porotano. ²⁷ Pogos naḡa peven pae na, pe kila re si sur tai e kurus nene poli. Naga moma momalio ga, tavolo, momalio, tavolo, suḡalu, salue ga nene yemalo a legiena, ana kurus nen sur nene, naga ga

sus plamolue, kapuru ke sanene. Kapuru m̄a pano-o, ana yar nene naga kiliar re kurus nen sur nene kapur ke sanape poli. ²⁸ Yar nene kilia re sur tai poli, pano-o korowas la kian pa perina piavi re na p̄ar vinasia, p̄isi na tau. ²⁹ Ana pogos naḡa kinas la menmene ruru po, yar nene siar si miyuḡae narui, p̄ar kiena playu pa te plan mrasnena lala.

“Ana navesuḡenena kiena ne Ntewa naga kapur tekak ga sanene, telivi ke e yomarava wetelu nagane, ana e legiena tai yoko tekirawal pupia mrasnena vam metava.”

Pakaiwa na kurus nen purpa

Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Ana Yesu pisa sina, pisape “Pelaga navesuḡenena kiena ne Ntewa naga pe taḡena ga sike na, naga m̄arera paḡisi naḡa nekilia nekirawal si p̄kaiwa tai naḡa vena visaen sape naga sanape. ³¹ Sa naḡa kurus nen purpa tai yo, naḡa naga tekaki ga miyuve kurus nen sur taḡena la naḡa temapila la ke e kata lokove lala, naga tekaki na tekaki. ³² Ana pogos naḡa kapuru keviu, purḡesia naga pimi keviu miyuve make ga kinanena taḡena la naḡa sike e kata lokove lala. Ana pupia korowas la paḡisi, naḡa manu la akilia ava ase ea, vanon kana wamal po, yomanin ea.”

Yesu naga pian yeririna la e p̄kaiwa

³³ Ana Yesu pian ke yeririna la e Lologena Wo e p̄kaiwa la moki sanene, naḡa sane torokin yoko akilia aloge kilia. ³⁴ Visena la punu ga naḡa pian lania, p̄kaiwa teke loyumuḡa, ana pogos naḡa naga ga sike amio kiena nalogena la, e pogos nene narui na naga sun pisa

meraravan kinas nen ðakaiwa la nene pan la.

Pupia lagi naða Yesu naga pi-sawoia

Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Ana Yesu suña ke e waa naða naga totano e pian yeririna lala, ana ko yepekilavi, naga pisa pan kiena nalogena la, pisape “Ei, ita tokusro teva komþas nen lapa vano.” ³⁶ Ana kiena nalogena la amligan yeririna la asike na, apa e waa naða Yesu naga teke pa e rui apano. Ana narin waa si laþasia asiraun la. ³⁷ Narin waa la nene apato mña pano-o, pupia lagi tai naga molue, miyu lapa naþane kila pupia sive naga kekela ke e waa, kila na pulen ke e sive narui, lavisi talilu. ³⁸ Ana Yesu naga miyulugan ke e yulugana tai e þeren waa, monon momalio mña. Pisi na lala apa apioþegeia, ana apisa pania, asape “!Naviana-nena! ?E, sanape pe ositoñal ita re na lavis tetalilu ne po?”

³⁹ Ana Yesu suñalu, pis mñarera pan lagi, a pis mña pan pupia sive la nene, pisape “!Amiu ava ruru amiu!” Pisi na lagi molue re si poli, yo mare ga mñeke na. ⁴⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Komin ya ne amiu amarau sanene? ? Amiu pe amlelaga re e in poli yo?”

⁴¹ Pisi na la amarau paþisi, api-uyun ke sina ga petan la, sape “? Yar a nene? Aulai, naga pis ga sanene na, lagi amio sive amlo-gear veraga ga.”

5

Yesu mñene plan ninuna viowa moki petan yaru nae Kerasa

Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apimi aþarpo yo e komþas nen pupia lapa nene, aþarpo lologia yo naða Kerasa, naða laþas apio ke asape Katara pona Kerkasa. ² Ana la apa ura e

yo nene, ana e yo nene puluve na yar mare la asike ea, ana yar tai naða ninuna viowa teke e naga, naga sike e lotap nene, sa naða pe mña uña.

Ana pogos naða Yesu pula tano petan waa, veraga ga yar nene molue e lotap, kiriri pitomi puna. ³ Yaru nene marana ka paþisi, yar la akilayon asape aviaria pano-o akilapule ga yonia. ⁴ Yam moki rui apiar lana amio limana e sen pona kilika, apiaviaria panon laki ana naga pureroro ga sen la nene amio laki lala, pano-o pe yar re si tai poli naða puryuna kawa torokin kila yar nene imi moñau. ⁵ Ana kolemalu punu ga amio legiena, naga suña mialialor ke e lotap a metava mña e kunus lala, naga monon mñañaul ke, a pilavilan wowa ke yepena lala e kilavaru.

⁶ Ana yar naþane, pogos naða naga suña ke perinan yo naða Yesu la apim ura ea wa, naga mñal pa Yesu rui, kiriri pitomi tano puna, patanonia, kinai puna. ⁷⁻⁸ Ana Yesu pisa, pisape “!Ninuna viowa, ovetan yar naña, oure matan naga nanagane!”

Ana ninuna viowa mlokai mñarera pania, pisape “A ko, Yesu, narina ne Ntewa Mali, kioña ya ne teke e inu? !In na nepiun tan ko, e kia kiena ne Ntewa, sane yoko ko na ve ola re nakoena van inu.”

⁹ Ana Yesu piun tania, pisape “? Ko na kioña kia ai?”

Ana ninuna viowa pisatamña, pisape “In sa kia Yaru Moki na Mara, komin imimi moki liu.” ¹⁰ Ana ninuna viowa naþane pi-uyun mñareran ke petan Yesu sape ve mñene plan la re vetan mña nene.

¹¹ Ana e yepas nen kunus nae yo nene, pupia þegas nen nompui, la asun akolkol mña e porotano, naða tol sane manu lua [2000], ¹² þisi na yermare la naþane atagi, apiuyun

mārerera petan Yesu, asape “Awis, oligan imimi meva e nompui la nene, otamian imimi meva mese e losinela.”

¹³ Ana Yesu tamian pan la, pisape “Pogaga, amiu avano.” Ana lala amolue petan yar nañane, apa e los nen nompui la nañane. Ana veraga ga, nompui la nene akiriri, apito tano e yeparpas nen kunus nene, amloloru apito tano e pupia lapa nañani, ana la amunmār lan wii na amarmare.

¹⁴ Ana yaru navisuaren nompui la apureure, apito umā, apisawal sur nene, a lala apisawal mēna e yo tañena la naña sike ne, kila narui na yeririna la moki naña apavin asape avisulia. ¹⁵ Ana pogos naña la apavini, apisu Yesu naga sike amio yaru naña sumo ninuna viowa la ase naga, mian pa kulmrae rui, pa ruru pa rui pe maran ka re si poli. La apisu naga pimi po si sanene rui, amaraunia. ¹⁶ Ana la naña asuñesania apisu ke sur la punu ga nene, la asunyu pan yeririna tañena la naña apam marea, la apisayu sur la naña Yesu miyumāen pan yar nene, a sanapen nompui la naña amloloru apito e wii. ¹⁷ Ana la apisu sane piowa ga, amāreran ke pan Yesu asape naga monar ure vetan kiela yo.

¹⁸ Ana p̄isi na Yesu la apito si tano e kiela waa, pogos naña Yesu pa ke metava e waa, yar naña sumo ne, naga pitomi piun māreran ke pan Yesu, pisape “Awis Suñe, in na sineun nesape ko otamiania ita la nini!”

¹⁹ Ana Yesu pe tamian re poli, pisa pania, pisape “Peraga, popon sa ova si umā, ovisayu van la naña na mratava pun ko amio kionā erau lala, ovisayu van la sanape naña Ntewa sinena miye ko pañisi, ana kila po na po sanene pan ko.”

²⁰ Ana yaru nañane p̄asuñe sina, pa e yo punu ga e lañas naña puna, naña apio ke asape Pulkumali Lualima, naña yaru la naña Le Yu lala pe asu re e poli, ana pisawal ke yumāena wo naña Yesu miyumāen pania. Ana lala naña amiyagogon kiena sunena nene, lala amilan pañisi.

Narina ne Saeras naña sira, amio sira naña tol kulkota māna ne Yesu

Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Ana Yesu la akome waa, akusro sina komp̄as nen lapa naña narui, ana pogos naña Yesu pula pa ura sane na, pupia p̄ina na yeririna la apim akovivi sina asike. ²² Ana yaru keviu tai na yumāna na lotena nae yo nene, kiena kia Saeras, naga pimin sape visu Yesu, pimi lavisinia, kinai tano puna. ²³ Naga tagi pania, piun tania, pisape “Naruu naña sira, naga mai na mai, ana nana-gane na pona naga mare pa yo rui. Ana nepiun ke tan ko vena ko oim, oligan lumomā te naga, vena loge wo sina, mal ve piavi re laa sane wa.” ²⁴ Ana Yesu p̄arlar sumālu, amio yar nañane apavin, ana yaru la moki e p̄ina la nene, la mēna ataveve la, naña amigagar la ga e yepas nena ne Yesu apano.

²⁵ Ana lala yaru tai naña apa ataveve ke Yesu sanene, naga sira, naña inanena na kupario teke e naga legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua rui. ²⁶ Ana sira nene, naga pul yaru na kilaruruen inanena la pano-o kiena kilavaru la p̄isi, akilayon naga pano-o pañisi, ana naga mloge maran taaga sike, inanena nene naga pimi keviu lue ga legiena punu ga. ²⁷⁻²⁸ Naga mloge yam moki rui naña yaru la apisayu ke Yesu, ana kiena sitomena tai na, sitom ke sape “Visae netol

ga m̃ana kulkota, yoko kiau inanena naga p̃isi.” Sanene narui na pa tapolou likan yeririna la naṣane, naga pimlilue lavis varau na m̃asina ne Yesu, kian limana sane na, tol ga mrapogos nen kulkota m̃ana ne Yesu.

²⁹ Pogos naṣa naga tol kulkota m̃ana Yesu sane na, veraga ga e aora nene kiena kuruta naṣane p̃isi, ana naga mnunun luṣaria e naga sane kiena inanena naga kovio petan rui. ³⁰ A Yesu m̃ena mnunun luṣar sur tai, sane puriuna tai kovio petania, ana naga pilon veraga ga likan yeririna la naṣane, piunia pisape “?E, ane tol ga m̃a kulkota nanagane?”

³¹ Ana kiena nalogena la apisatamea, asape “?Ko na opiun osape ane tol ko ga nagane, sanape ne, ko pe opisu re yeririna la moki manene na amigar la akovivi ko ke ne po?”

³² Ana naga suṃa kiraweles m̃aga sape kirawal li ane tol naga. ³³ Ana sira naṣane kilia pa rui, sape naga, naga marau paṣisi, sinena kurkur na kurkur, p̃isi na pimi puna Yesu, kinai tano e mialana, pisawal sur punu ga. ³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Auia, nalelagaena ga kioña e inu kila ko omloge si po narui. Kioña inanena naga kovio nenaga. Suṃarena kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuṣe ko sina ga oto uṃa.”

³⁵ Ana pogos naṣa Yesu pis ke pan sira naṣane wa, visena tai kom ma uṃa m̃ana ne Saeras pitomi, pisawal pania sape “Naruṃa sira naṣane naga mare rui. Yoko ve oure re si pupia navianena nene vavini, ve okila kare re naga.”

³⁶ Ana Yesu mloge m̃a visena nene, pisa pan Saeras, pisape “Ve sinem̃a viowa re, olelaga ga m̃arera e Ntewa.” ³⁷ Ana Yesu pisaluṣar yeririna la punu ga sape

la asuṃara ga ve ataveve la re avavini, naga pure ga la telu Pita, a Semes amio wenla naṣa Yoane apavini. ³⁸ Pogos naṣa apa lavisin uṃa m̃ana ne yar keviu naṣane, apisu yar la sinela piowagan ke nin sira nene rui, la asike atagin ke, amlolokain ke. ³⁹ Ana Yesu pa loyumuṃa, pisa pan yaru la nene, pisape “?Sanape ne amiu amlolokai keviu ke, atagi ke sanene? Sira nene naga mare re poli, naga momalio ga ne.” ⁴⁰ Ana la apitale viowa ga pania.

Ana Yesu pisa pan la apa vanua, purear ga anenane sira nene amio arimana, a kiena nalogena la telu naṣane apa e lele naṣa tas nen narin sira nene m̃eke ea. ⁴¹ Ana Yesu pa mlilu tarar limana, pis pania kome kiela visena, pisape “Talita kum,” kinas nen visena nene pisa ke sape “Kiau narin sira, ko osuṃalu lia.”

⁴² Ana veraga ga e aora nene, narin sira nene naṣa kiena kas tol lualima taaga pa lua [12], naga suṃalu, mial. Ana pogos naṣa la apisu sur nene, amilan na pano-o kiela sitomena plas ga. ⁴³ Ana Yesu pisa pan la pisape ala re kinanena tai vania, a pisa m̃ena pan la pisape yeririna taṣena la ve aloge re sur nene.

6

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Ana Yesu molue e yo nene, ṣasuṣe sina ga pimi kiena, amio kiena nalogena la. ² Ana e Legiena Wa, naga pa amio yaru lala nae kiena yo nene e loyumuṃa e kiela yumuṃa na lotena, ana suṃa pian la ke. Ana pogos naṣa la amloge amilan kiena visena la pano-o paṣisi. Ana la apisa apisape “! Aulai! ?Yaru nene naga ṣar sur la

nene pe? ?Naga tol namanmaruaena nene sanape? A naga kila ke kile la nene sanape ne? ³ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga yaru na yuñāenen ga yuñā, naga pe narina ne sira naḗa Maria, a la nene, Semes, a Yoses, a Suta, a Saemon, naga pe wenla ne la nene. A vinena lala, la ga naḗa asike amio ita ne.” Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naḗa pe navisawalena, yaru taḗena lala akilia avatanon naga, ana yaru nae kiena yo, amio mēna namratava puna, la ga nene taḗatete avatanon naga.”

⁵ Ana e kiena yo wawa nene, Yesu taḗatete kila kile la ea, ana naga mligan ga limana e yaru la lua la ga naḗa aminana, amloge si po.

⁶ Ana Yesu sinen pula mila paḗisi komin yaru la nae kiena yo wawa naḗa pe amlelaga re e naga poli. Pisi na naga petan kiena yo, mial pa e pulkumali taḗena lala ana pian ke yeririna lala.

Yesu mligan plan kiena nalogena lala peve lua

Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6

⁷ Ana Yesu pio kiena lualima taaga pa lua nene, pis ruru pan la, mla nañareraena pan la vena akilia ataulu ninuna viowa lala, a siraunia mligan plan la peve lua apano. ⁸ Visena wo la nene naḗa naga pisa pan la sumon naḗa lala apano, naga sanini, pisape “E lepas na kiamiu mrapa, yoko amiu ve awar re sur laḗas amio amiu, ana kiamiu plasgai ga alararia avano. Yoko amiu ve awar re kiamiu kinanena ḗasia, pona karo lala, pona varu. ⁹ Amiu akilia ayen kiamiu kulus nen lamiu lala, a ve awar re māmiamiu kulmrae taḗena laḗasia, māmiamiu

kulmrae taaga nane amiyenar ke ne sa ayal avano.”

¹⁰ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Pog naḗa sa la awere amiu ava loyuñā mñala, ana amiu monar akekaran ga nasuen amio na mratava nene, vano tol pogos naḗa sa amiu avatan si pulkumali naḗane. ¹¹ Ana visae pulkumali tai, yeririna laḗas yepela mavin were amiuena ava mñala urñā lala pona yepela mavin loge amiuena, amiu aligan ruru kiela yo nene mēke na, ana pogos naḗa sa amolue e yo nene, monar atanvan puluyavi nae yo nene naḗa sike e lamiu, sane kile tai, pona kiamiu visena mārera tai pan la, sane yoko lala akus nakoena tai naḗa mesmesun ga kiela ḗelaga viowa nene.”

¹² Pisi na kiena nalogena lala apa amlologon pan yeririna lala asape monar avilopu la, ¹³ ana la añene plan ninuna viowa la moki e yeririna lala, ataron mēna narin wel na mras nen olip e ḗarin nainanena la moki, sane kile na navisa ruruena kiena ne Ntewa, ana la amloge po sina.

Parin Suḗe Erot Antiḗas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴ Ana e pogos nene, Parin Suḗe Erot naga mēna mlogeli mñā sur la naḗa Yesu miyuñāenia, komin kia kiena Yesu, apisawal ke pa rui e yo punu ga, a yeririna la punu ga akilia pa rui. Yar la ḗasia apisa ke Yesu, asape “Naga na, pe Yoane Nakeena si ne, naḗa naga mal sina e marena; sur ne na nene kila naga puriuna kawan nakilaen kile la sanene.” ¹⁵ La ḗasia apisa ke asape “Naga na yer marua Elaisa na konua rui,” a la ḗasia apisa ke asape “Naga navisawalena tai ne sa naḗa yermarua navisawalena lala nakonua manene la rui.” ¹⁶ Ana

pogos naŕa Suŕe Erot mloge sur la naŕa Yesu naga kila ke ne, ana naga pisa sape “?Yaru nene, pona Yoane Nakeena ke sina ga ne. Inu netero pa ŕarina pa rui, ana nanagane naga mali sina e marena yo?”

?Yoane Nakeena mare sanape?

¹⁷⁻¹⁸ Ana Suŕe Erot pisa sanene vanon naŕa naga mēmar Yoane Nakeena mare nanua rui, ana naga marau paŕisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kaŕa suniena nena sanini: Wenla Suŕe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naŕa lalua arimala taaga a anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Erotias. Ana siraunia, Suŕe Erot pa ŕerelua lein sira nene pe wona. Ana e pogos nene Yoane pis pa Suŕe Erot, pisape “Sur mesmesu re nene poli, naŕa ko opurelua sira nene, komin naga pe wona ne womla.”

Ana Erotias pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane nene, naga sinena karia, ana Suŕe Erot mligan kiena yeririna la ŕasia apa atararia, apiari naga amligan pa e yuŕa nakoarena. ¹⁹ Ana Erotias sinenan ke sape monar weŕar Yoane, ana naga kila ŕele ga, ²⁰ komin Erot maraun wemoŕarena. Naga maraunia komin naga kilia ruruia sane Yoane naga pe yar mesmes tai a pe yar wā, naga puar ruru ga suŕa ga. Yam la moki naga mligan visenan Yoane pa puna lalua asun, naga kekaran visena kiena ne Yoane la paŕisi, ana yam punu ga, visena la nene miyur ke naga, kila narui na naga kiena sitomena peve lua ke narui. ²¹ Pe piavi re poli na, Erotias māl kiena mrapa tai. Nane e pogos naŕa la akila paŕagena nasitoŕalen legiena naŕa Suŕe Erot paeme

ea, ana Erot naga kila kinanena kana kiena yarkeviu lala, amio nasumonena na yuŕaena kiena, a yerkawa taŕena lala nae yo naŕa Kalele. ²²⁻²³ E pogos na paŕagena nene, loŕearu kiena ne Erotias naga polu e marala, ana Suŕe Erot la akekaran kiena wolena paŕisi, naga pisaaria mārera pania, pisape “Suri ya naŕa visae oviun tan inu, nekilia netaŕan ga van ko, va tol komŕas nen kiau sur make ga lala.”

²⁴ Pisi na sira naŕa pa vanua, piun petan anena naŕa Erotias, pisape “?Auia, yoko neviun yar ne tania?”

Ana anena pisa pania pisape “Ovisa ga vania ovisave, naga monar kus ga ŕarina ne Yoane Nakeena van ita.”

²⁵ Ana sira naŕani miroro si pa loyuŕa, pisa ironon ga pa Erot, pisape “In na sineun nesape okus ga ŕarina ne Yoane Nakeena mēne pialo tai imi ga nanagane e nini.”

²⁶ Ana visena nene kila Suŕe Erot mloge piowa, pe sinenan re sape kilaro kiena navisaarena naŕa pisaar mārera rui e maran kiena erau lala, ²⁷ ŕisi na veraga ga e mā nena ga e pogos nene, naga miila kiena yar na mara tai pa pisa, pisape akus ŕarina Yoane vano. Pisi na lala apa e loyuŕa e yuŕa nakoarena nene, atelua kolmekina, ²⁸ ana la amligan ŕarina mēne pialo tai, akus pimi pan sira mēe naŕane, ana kus pa pan anena.

²⁹ Ana siraunia, pogos naŕa nalogena kiena ne Yoane la amloge suri nene, la apimi akus tasnena, apa amligan e lotap. Ana suniena kiena ne Yoane Nakeena maro ga e nene, ana pogos naŕa Erot mloge suniena kiena ne Yesu, kila naga marau paŕisi, nāpe Yoane Nakeena nene naŕa naga mēmaria, mal sina.

Li nalologena la apa amlologon visena kiena ne Ntewa ĩisi na aņasuņela sina

Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-13

³⁰ Ana e pogos nene, nalologena la naņa Yesu mligan plan la apa amlologo, aņasuņe la si apimi. Ana lala apisayu pa Yesu sur la punu ga naņa amiyumāen pan yeririna lala, a sanape naņa apian la. ³¹ Ana yar la moki naņa asuņia apimi ke pu Yesu, ĩisi na apano, ana ĩisi na taņena si la apimi, ĩisi na apano, salue ga nene, Yesu la pe apa ruru la re nenaga, pe aora re tai naņa la akilia ala narin kinanena tai. Ana Yesu pisa pan la, pisape “Aulai, ita, tevetanli la e yo nini wa. Teva takale yo tai naņa naga yo mņano, akilia avaruru amiu ea.”

³² ĩisi na la apa akus waa tai, asape ava akale yo tai lepas nen lapa naņa pe yar la asu re e poli.

Yesu pagan yeririna la moki taulu manu lima [5000]

³³ Ana yeririna la moki apisu sane Yesu la apa ke sanene, la mņena ga amolue e kiela pulkumali lala, akiriri ataveve la akom ura, apato atolņesa yo nene naņa la apisu sane waa naga pato ke ea, la asumon Yesu lala. ³⁴ Ana Yesu pa ura, pogos naņa pisu ĩina na yeririna naņa asike pa ura rui, naga sinena mie la paņisi, komin naga pisu la sa naņa sipsip la naņa akuspal mrapa, pe yar re tai naņa kilia visuar la, ĩisi na naga pa sun pian la e visena wo la moki.

³⁵ Ana pogos naņa mrae pito tano, nalogena lala apimi puna, apisa asape “E, Suņe, yo nini naga pe po re poli, a lavisi mņena yemalolo narui. ³⁶ Ana popon ko oligan ĩina la nene awasuņe ava mņala uņia pona pulkumali lala vena awul kala kinanena la ĩasia.”

³⁷ Ana Yesu pisatamņe la, pisape “Toko, popon amiu ga awar kinanena ĩasia van la.”

A lala amape Yesu naga pe pisa ruru re poli, ana la apisa asape “! Ke, peraga yo! Pona ko na sinomņan ke osape imimi mowar pupia kieta varu ana mevato meul kilaparavi torokin lala manu moki nene akania!”

³⁸ Ana Yesu pitetalia la, pisape “Amiu avato avisulia aņara ke kilaparavi via na sike amio amiu nanagane.”

La apato apisu pae na, apam sina ga apisape “Memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naņa satin lua ga.”

³⁹ Ana Yesu pis pan yeririna lala, pisape “Amiu atotano e vilumņini wa,” ⁴⁰ ana la atotano e pęegas lala, pęegas laņasia sane lualima lima [50], ana pęegas taņena laņasia sane ponotia taaga [100]. ⁴¹ Ana naga mla narin kilaparavi lima naņane amio narin satin lua nene, kira pa ma e peni, pisa potena pa Ntewa vanonia, ĩisi na kaweroro narin kilaparavi lima naņane kian pa kiena nalogena lala vena avion plan van yeririna lala, pion mņena narin ika lua naņane sa ke ga.

⁴² Ana la akan mņa pano-o, meņela la kawa paņisi, ⁴³ ana kinakinas nen kinanena la naņa akanligania, torokin akon si va e karo la tol lualima taaga pa lua [12]. ⁴⁴ Ana yaru la naņa akan kinanena nene, yermņene ga lala, la atol sur sane manu lima.

Yesu mial yau metava e wos nen lapa

Matiu 14:22-23; Yoane 6:16-21

⁴⁵ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, asummo akusro pupia lapa nene ava lepas ĩasia e kumali naņa Petsaeta, ana in na nesuwa nesuņia neligan

plan ke ne yeririna la nene wa.”
 46 Ana pogos naŭa naga mligan plan yeririna la nene apa pae na naga pa metava e kunusia vena len. 47 Pogos naŭa yemalolo ke narui, waa naŭane mēke perina paŭisi, lika e lapa, ana Yesu naga taaga sike ura. 48 Ana naga kira pisu la na mārera pan la na valuanen waa paŭisi, komin la apane ke pupia lagi, kila kiela waa naga pure malum ga. Pogos naŭa lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, mial yau ga metava e wos nen lapa. Suri ne na nene vena naga va pēsan ura sumon la, 49 a pogos naŭa lala apisu naga mial yau ke e lapa pimi pula sanene, la apionia asape “!Aulai, suri ya ne pimi ke sanene! ?Yermare yo, pona yar ne sanene?” 50 Lala punu apisu naga sa nene, amarau paŭisi.

Ana veraga Yesu pisi pan la, pisape “!E, ve amarau re, in ga ne.” 51 Ana Yesu pīyu pa metava e waa amio la, ana veraga ga e aora nene, lagi nene mare, ana la naŭa asike e waa amilan paŭisi. 52 Amilan sanene komin kiela sitomena la mārera ke wa, la pe apisu kilia re sur la naŭa Yesu naga kilia yuŕaenia e kiena puriu kawaena poli, sane ya naŭa miyuŕaen amio narin kilaparavi la lima naŭane.

Namaiena lala atol ga luas nen kulkota m̄ana Yesu
Matiu 14:34-36

53 Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela wa, apa atol yo tai, kiena kia Kenasaret. Ana pogos naŭa akoan kana kilavaru pa ura, 54 apula petan kiela wa, ana verakorena ga yaru nae e yo nene lala apisu kilale Yesu. 55 Ana lala akiriri atelivi piora e m̄ala yuŕa lala, akus kiela inanena la e m̄ala tog, apa ke e yo la naŭa amloge asape naga pa ke ea.

56 Ana e yo punu ga naŭa Yesu pa ke ea, e yuŕa lala, pona pulkumali lala, pona mrapa lala, akus ke kiela inanena lala, amligan ruru la ke pa rui e yo metava lala, la apiun ke tania asape visae naga taŕania ana inanena lala akilia atoliga m̄ana luas nen kulkota. Ana lala naŭa atolga sanene, kiela inanena la p̄isi, amloge po sina.

7

Nalogenena kiena Yesu la pe ataveve re p̄elaga marua kiena le Yu la poli

Matiu 15:1-9

1 Ana e pogos nene, le Varasi la p̄asia apimi lele taaga puna Yesu, amio m̄ena navianena navisaluaena, naŭa lala akom garo Yerusalem apami. 2 Ana lala apisu ke sane pogos naŭa nalogenena kiena Yesu la akinana ke, lala akila sane e nakiravaena kiena le Varasi la, la nene limala la na piowa ga. Na nene vanon pe ataveve ruru re narin mrapa la moki naŭa na kevanen limala sa naŭa le Varasi la apisa ke asape yar naga monar yuŕaen, sumon naŭa kinana.

3 Nanene komin e pogos nene, le Varasi lala amio le Yu taŕena la aŕareran ke paŭisi nayuŕaen ve sanene, vena taveve ruruen kiela p̄elaga marua na kiela nalotena na sumo lala. 4 La akila ke sanene pogos naŭa amiyal apa kumali, pona akom pe, ana pogos naŭa la awasuŕe la si uŕa, la monar ataveve kiela navisaluaena na kevanlaen amerarava wo pona ave wa ruru sina. Pisin nakilaen sanene, la akilia akinana narui, komin visae la ve akila re, taŕatete atol kala kinanena. Ana kiela narin navisaluaena m̄ena laŕas moki naŭa monar atavevea, naŭa p̄asia, na kevanen m̄ala piala la monar akevan ve sanene ve sanene, a p̄asia, sane monar avilvan kala piaki ve sanene ve

sanene, a þasia, naþa nakevanen kala pialo la naþa amiyuñæen e pras ve sanene ve sanene, naga pa sa la nene.

⁵ Sur ne nanene kila le Varasi la apiun petan Yesu, asape “Komin ya ne kioñia nalogena la pe ataveve re þelaga marua la na kieta nalotena na sumo la poli, naþa kieta nasumonena la apian itania. Ana kioñia yar la nene, la akinana ga e limala namname lala, komin pe akevan ruru re limala la poli.”

⁶ Ana Yesu pisatame la, pisape “Pe lelaga ga, navisawalena Aisea na sumo naga pisayu ruru amiu ga yeririna na visokanen lala, naþa naga mlologon visena naþa Ntewa naga pisa, naþa naga pisa sape

‘Yeririna la nene la apatanonu ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena naga sike perinan inu paþisi wa.

⁷ *La amiyeluarnu ke, ana pe sur korena ga, komin pog naþa la apian ke yeririna lala, apisa ke asape visena nene kiena ne Ntewa, ana peraga, visena nene naga pe kiela ga yeririna lala!’ ” Ais 29:13*

⁸ A Yesu pisa pan la, pisape “Amiu na amligan lua ke navisaluaena kiena ne Ntewa, apuarar ke ga þelaga marua kiena ne yeririna lala mārera. ⁹ Nanene naga pe memes re naþa ayuñæen sanene poli, komin amiu añareran ga nataveveen þelaga marua kiena ne yeririna lala, a nanagane amiu akila pano-o þelaga marua ga la nene naga sike narui, mi-aslua make navisaluaena kiena ne Ntewa. ¹⁰ Amiu na ve asitom re asape amiu akila ke sanene, ana yoko nevisa kiamiu tai, naþa amiu asuñia akila ke. Amiu asitoñal li navisaluaen kiena Mo-sis, naþa pisape ‘Ologear arimomña amio anomña,’ pisa mña sape

yar naþa sa vis viowa van arimana amio anena, awemoñaria. ¹¹ Navisaluaena nene pisa ke sape ita monar tevisuar ruru ita kieta yermarua lua nene, ana amiu na akila pe taþena. Visae yar tai kilawoia sape kiena sur laþasia pe kiena ne Ntewa, ana pogos naþa kiena yermarua lua kiela sur re poli, aim aviunia, yoko amiu avisa ya ne vania? ¹² Yoko amiu añareran vania, avisave “Toko, ve otamñan re van lalua nene, vanon kieta þelaga naga pisa sape sur naþa tepisaarwoia pan Ntewa, ko na monar owar ga van kiena yar wa lala, ve otamñan re van yar taþena lala.’ ¹³ ?Amiu na apisa ke sanene, ana sanape na sanene? Amiu na asuñal ke mārera e kiamiu þelaga marua, amiu amligan lelein ke pitove, ana kila ke naþa þelaga marua la nene naga kila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe sur korena ga. Ana pe naga re ga nene poli, amiu akila ke mña sur la moki sanene.”

Suri la naþa kilia kila yaru naga pe namname e marana Ntewa

Matiu 15:10-20

¹⁴ Pisi na Yesu naga pio si yeririna lala pisape aimi veraga puna, ana pisa pan la, pisape “Amiu punu ga ayagogan ruru inu, monar aloge kilia kiau visena la nini. ¹⁵⁻¹⁶ Pe sur re tai naþa teke vanuan yeririna, naþa sa naga va loyuñia e losinena kilia kila naga namname e marana Ntewa. Ana suri ga la naþa sike loyuñia e losinena yeririna, pogos naþa molmolue e naga, kila naga ve namname e marana Ntewa.”

¹⁷ Ana Yesu petan yeririna la nene, pato si uñia, sirauña kiena nalogena la apim, apiun tania e kinas nen þakaiwa naþa naga pisayu pan la. ¹⁸ Ana Yesu pisape “?Ei, sanape, pona amiu mña pe þarimiu pike re sane la nene poli yo? Komin ya ne amiu mña

pe apisuluṣar re sur nene poli, sane suri la naṣa teke vanua, sane kinanena lala, visae va loyuniān yeririna, sur la nene naga taṣatete kila yeririna viowa e marana ne Ntewa. ¹⁹ Nanene komin sur la nene pe tol re kiena sitomena poli, la apato ga e mēṣena, ana la amolue akom sina ga e yepena.” Yesu pisa pa sanene narui, sirau-
nia, yeririna la apisuluṣar kiena visena, naga pisa kilale pisape pe kinanen re tai poli naṣa yeririna monar lonia vena mekiki e marana ne Ntewa, ana kinanena la punu ga naga pon na kanena.

²⁰ Ana Yesu pisa mēna sape “A suri la naṣa sike pa e yeririna rui, ṣisi na amolmolue e kiena malena, sur ne la nanene naga kilia kila yeririna ve namname. ²¹ Nanene komin e los nen yeririna, ṣelaga viowa la na amolmolue ke ea, suri ne la sane sitomen viowa, kolau, vinauena, nawemomāren yaru, navinaunen wona yar taṣena, ²² sinenanen sur kiena yar taṣena, ṣelaga viowa lala, visokanena, kilaroen navisaluaena, veveyuena, navisa kareen yaru, nawarwarena, navilaveena, a ve woweena. ²³ Pelaga viowa ne la nene amolmolue e los nen yeririna, sur la nene kilia kila yeririna ve namname e marana ne Ntewa.”

Yesu mēnelua ninuna viowa e sira mēe tai

Matu 15:21-28

²⁴ Pisi na Yesu petan yo nene, pato tano garo pulkumali nae Taea. Ana pa e umā tai, sape kila sane yaru la ve akilia re asape naga sike e yo nene, ana naga tapolou ṣele ga sanene. ²⁵⁻²⁶ Ana sira tai sike e nene naṣa kiena lus la kom ma Kris apitom, naṣa la pe ape Yu re poli, apitom asike yo naṣa Ponosia lavisin Seria. Sira nene, narina tai na sira, ninuna viowa teke ea, pogos naṣa naga mloge asape Yesu naga sike e yo

nene, naga pa kinai e mialana, tagi pania sinenan pisape naga mēnelua ninuna viowa ure vetan narin ṣira nene. ²⁷ Ana Yesu pisatamē pania, pisape “Ana sisi mesmes la na monar akīnana ko ne wa. Pe mesmes re naṣa nowar plan kinanena kan sisi la vetan la, nevagan lokul la ea.” Naga pisa sanene komin e pogos nene, le Yu la na asitom ke asape la ga ape narina Ntewa, la apio kare ke la naṣa pe ape le Yu re la poli, asape “Amiu na ape lokul lala.”

²⁸ Ana sira naṣa pisatamē pania, pisape “Ko na opisa pe lelaga, Suṣe, ana lokul mēna la apa ke lavisin lele na kinanen kan sisi kokan lala, akilia akan korkoro kinanena la naṣa kekapili sike e porotano.”

²⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko na opisatamē kinas nen kiau visena nene po paṣisi. Ana komin kiomā visena nowo nene, nepisuluṣar sane opiawa mārera e inu. Poga, okilia ovato si umā, ninuna viowa molue petan narumā naṣa rui.” ³⁰ Pisi na sira naṣa pato si umā, pisu narina pa ruru ga tomā ga, tomā momalio mā pogaga e māna tog.

Yesu kila ruru yar tai naṣa kiligana la poṣe

³¹ Ana Yesu naga mligan yo nae Taea, pato kome pulkumali taṣena tai, Saeton, ana naga pam sina ga e lapa nae Kalele, e lepas nae yo naṣa apio sape Pulkumali Lualima. ³² Ana la nae yo nene aṣure yar tai pimi puna, vena naga ligam limana te ea, komin yar nene kiligana la poṣe, mon mā mnenene ga. ³³ Ana Yesu ṣurelua yar nene petan yeririna moki la naṣa asike lele nene, lalua apa li laa perina sane. Ana naga kian mrasilmana pa e pulkiligana lala, ṣisi na mla wasirina, plan e purmenen yar naṣane. ³⁴ Ana

Yesu kira pa ma e peni, pure kiena yalua keviu, pisa pan yar naña e kiela visena, pisape “Epata.” Visena nene kana kinasia sape “Ovike.” ³⁵ Ana veraga ga, yar nañane kiligana la pike, a purmenena naga kululu sina, kila sane naga mloge ruru si sur lala, a pis ruru sina.

³⁶ Pisi narui na Yesu pisa m̄areran pan la, pisape ve ava asunun re sur nene van yar taþena lala, ana silaga pogos naña pisa sanene pan la la apa apisalelein ke pa e yo punu ga. ³⁷ Ana la apisawal-lelein sa nene, komin sinela la pula na pulan sur la punu ga naña apisu Yesu kilia taþa. La apisasa ke asape “Yesu nene kila la naña kiligala la poþe amloge si suria, a kila la naña apis pule ga, akilia apis ruru sina. Aulai, yar nene kila sur la punu ga po na po pa þisi.”

8

*Yesu pagan yeririna la miyuve manu vari [4000]
Matiu 15:32-39*

¹ Ana e pogos tai, pupia þina na yeririna la moki apimi sina pu Yesu, la asumã amio pano-o, viso kar la, ana la pe kala kinanen re poli. Ana Yesu pio kiena nalogena la apimi lavisi puna, pisa pan la pisape ² “E, in na sineu miye þina la nini paþisi, komin naña la asike amio ita legiena telu þaro rui, kala kinanena la þisi. ³ Ana visae netamãan la ava umã m̄ala naña pe akinana re sanene poli, pona laþas viso kar la e mrapa komsusa, kilamarala malko, komin laþasia m̄ala umã la sike koperina paþisi.”

⁴ Ana kiena nalogena la apisa pania, asape “?Ana tevagan yeririna la nene e yo korena nini sanape ne?”

⁵ Pisi na naga piun tan la, pisape “?Amiu amlarar ke kilaparavi via?”

Ana la apisatam̄ea “Olua ga þa.”

⁶ Pisi na Yesu pisa pan þina moki la nene, pisape “Amiu atotano e yo nene wa.” Naga mla kilaparavi la olua nene, pisa potena pan Ntewa panonia, þisi na kawewowaia, kian pan kiena nalogena lala vena akianlelein van yeririna lala, þisi na la apion tetain pan la. ⁷ Ana la amla m̄ena narin satin lua la ga e pogos nene, a Yesu mlotuwo m̄ena ga, pisa pan la sape ava avionlelein m̄ena ga van yeririna lala. ⁸ Ana la naña akinana pano-o, meþela la kawa, ana korkoro kinanena naña akanligania, aþar akon pa e karo olua. ⁹ Ana la naña akinana e pogos nene tol sane manu vari.

Pisi na Yesu miila si þina la nene aþasuþe si m̄ala umã lala, ¹⁰ ana naga pa e kiela wa, amio kiena nalogena lala, apetan yo nene, akusro apa atol yo tai naña kiena ki Talmanuta.

Yar keviu la þasia asape avisu kile tai

¹¹ Ana e pogos tai, le Varasi laþasia apim asape agorua Yesu, asape ataþali m̄ena ga naga, ana la apisa asape “Imimi sinemimin mesape okilali pupia kile tai van imimi, naña sane okila e puriu kawaena nae ma e peni.”

¹² Ana Yesu naga miyuveve pa kona, sa naña sinena maren la pa rui, naga pisatam̄e la, pisape “?Sanape na amiu na nanagane, sinemiun asape avisu kile tai ne sanene? Nepisa ke pe lelaga pan amiu, sane peraga, yoko kiamiu lus la na nanagane taþatete avisu kile tai.”

¹³ Ana Yesu pure petan la mligan la asike na, pa si e wa, pa

kusro lapa komþasia pa lepas na vano.

Nasumonena nalotena la asuñña akila ke þelaga viowa la kapurulue ke

¹⁴ Ana pogos naþña la apetan yo nene apa atol komþas nen lapa nene, amilan sane sinela pon nawararen kala kilaparavi þasia amio la, ana la amlarar ga kilaparavi taaga teke amio la e wa. ¹⁵ Ana Yesu pisa visena tai pan la, pisape “Amiu monar avisuar ruru amiu, vanon is kiena ne le Varasi la amio Erot.”

Yesu pisa is nene, kana kinasia þelaga viowa kiena ne nasumonena lala, ana nalogena la pe asitom kilia re poli. ¹⁶ La amloge visena nene, apisayu ke pan la, apisape “Pona naga pis sanene vanon ita pe toþar re kilaparavi laþas pimi poli yo.”

¹⁷ Ana Yesu kilia mña kiela sitomena lala, þisi na pisape “?Amiu apisayu ke asape ita pe toþarar re kilaparavi komin ya? ?Sanape, amiu pe amloge kilia re poli, pona pe apisu kilia re sur la poli wa? !Sinemiu la mñarera paþisi wa! ¹⁸ Amiu kilamaramiu la sike na, ana apisu kilale re sur poli, ana kiligamiu la sike na, ana amloge kilia re sur poli. ? Pona amiu pe asitomñal re si sur la naþña nemiyurñæen pan yeririna la poli? ¹⁹ ?Pogos naþña nekiantetain kilaparavi lima nanua ne pan yeririna la manu lima naþane, akan panono meþela kawa, ana akon korkoro kinanena la nene pa e karo via?”

La apisatarñea, asape “Imimi mokonkononia lualima taaga pa lua [12].”

²⁰ Pisi na naga piun sina ga, pisape “?A pogos naþña lala manu vari nanua ne akan kilaparavi olua ga naþane, þisi na amiu akon si karo via?”

Ana la apisatarñea, asape “Imimi mokonkononia olua.”

²¹ Ana naga pis pan la, pisape “? Pogaga, ana sanapen nanagane? ? Amiu akiliali mña sur la nene, pona pere ke ga wa?”

Yesu kila ruru kilamara kata tai nae Petsaeta

²² Ana Yesu la apam atol pulkumali nene, Petsaeta. Ana la nae yo nene, a sumon kilamara kata tai pimi puna, atagi pania vena tol ruru yaru nene. ²³ Ana Yesu tarar limana ne kilamara kata, sumon naga pano, la lua amiyuve kumali apa lepas na vano. Pisi na Yesu mla wasirina, mligan e kilamaran yar luwoka naþane, mligan liman tea, ana piun petania, pisape “? Sanape, ko na opisu ke suria, pona pere ke ga wa?”

²⁴ Ana yar naþane kirava, kira pisu suri lala, naga pisape “Ee, nepisu ke yar lala, ana nepisu la sa ga purþes nen laki la amiyal ke na.”

²⁵ Ana Yesu mligan si limana e naga, yam luania, þisi na yar nene kilamarana pimi po ruruia, naga kilia kira pisu si suri lala, kira pisu la merarava po na po paþisi. ²⁶ Ana Yesu pisa pania, pisape “Yoko ko ove ova re si ovisu la nene gar uñña, oto mesmes ga moñña.”

Pita pisawal sape Yesu pe Navisaarena lelaga

Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Pisi na Yesu amio kiena nalogena la asape avato e narin pulkumali lala naþña lavisin kumali keviu naþña Sisaria Piliþae, a e pogos naþña la amiyal ke apato e yo nene, naga piun tan la pisape “?Amiu amloge ke yar la apisa ke asape in na ai?”

²⁸ La apisatarñea apisape “Laþasia apisa ke asape ko na Yoane Nakeena sina ga, laþasia

asape ko na Elaisa, p̄asia asape ko na navisawalena tai naḗa na konua rui.”

²⁹ Ana naga piun si tan la, pisape “?A sanapen amiū, amiū na apisa ke asape in na ai?”

Ana Pita pisatamea, pisawalia pisape “Ko na ope kiamimi Navisaarena kemua lelaga.”

³⁰ Ana Yesu pisa mesmesun ga pan la, pisape “Pogaga, ana amiū ve ava avisawal lelein re sur nene van yeririna lala.”

*Yesu pisawal kiena marena
Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27*

³¹ Ana e pogos nene, Yesu siar naḗa mlologon ke pan kiena nalogena lala, pisape Narin Yeririna, monar akila sur la ve moki naḗa naga loge viowagania, ana nasumonena kiena le Israel lala, amio yar keviu kiena yar wa lala, amio navianena navisaluaena, p̄isi na la akovenlua naga. Ana Yesu pisa m̄ena ga sape la awem̄ar naga mare, ana e kiena legiena na telu, sum̄alu sina, taulu marena. ³² Visena la nene, Yesu pisa meraravan po pan la, ana pogos naḗa Pita mloge, naga piolua Yesu, pis m̄arera pania, sape visawoia, yoko monar ve ve sa re nene.

³³ Ana veraga ga Yesu pilon m̄asina pimi pu Pita, kira pa pun kiena nalogena taḗena la naḗa asike ne, p̄isalup̄ar m̄arera pa Pita, pisape “!Yermare, oure vetan inu! Kiom̄a sitomena nene naga pe sitomena kien yeririna ga, pe pe sitomen kiena re Ntewa poli.”

Nalogena kiena ne Yesu naga monar sitom korenan nasinena-nena kiena

³⁴ Ana Yesu pio p̄ina lala amio kiena nalogena lala, sape aim puna, pisa pan la, pisape “Yar naḗa sinenan sape taveve inu,

monar sitom korenan nasinena-nena kiena, monar kus kiena laki torovia, siraun inu. ³⁵ Yar naḗa sape taulu kiena malena, yoko kilaluia. A yar naḗa kilalu kiena malena vanon inu pona vanon kiau lologena wo, naga yoko tauluia. ³⁶ Visae yar tai war make sur na yomarava la punu ga ne, p̄isi na kusp̄al mrapa na malena, naga pe taulu re sur wo tai poli. ³⁷ Ana kiena sur nowo la naḗa naga p̄aria, taḗatete ulmaran si kiena malena. ³⁸ Yeririna moḗi naḗa lus na nanagane, la ataḗa mlamulena viowa, la pe ape lelaga re pan Ntewa poli, la apiowa manene la, a la amawan ke yar taḗena la vanon inu a vanon m̄ena kiau visena. Ana siraunia, Narin Yeririna naga yoko wasuḗe sina ga, amio kiena navisi wa lala, amio naurarena kiena arimana, ana pogos naḗa avim, visae yar naḗa yepena mavin ke naga nanagane, naga m̄ena yoko yepena mavin yar nene.”

9

¹ Ana Yesu pisa m̄ena pan la, pisape “Lelaga nepisa ke pan amiū, yeririna laḗas na asuḗal ke e nini, naḗa p̄isi na taḗatete amare, vano-o tol pogos naḗa avisu nasuḗenena kiena ne Ntewa imi kate amio kiena pupia m̄areraena.”

*Yepena ne Yesu pimi pe taḗena
Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36*

² Siraun Legiena Orai p̄arovia, Yesu p̄ere Pita amio Semes, a Yoane, la ga vari apa metava e pupia ravie tai. Asuḗa sane na, nalogena la telu naḗane apisu ga yepena ne Yesu pimi pe taḗena ke narui, ³ apisu ga m̄ana kulkota la pilavila ke, miyuwowo na miyuwowo, miyuve make ga

sur na yomarava la naŕa miyu-wowo. ⁴ Ana akirawal mēna navisawalena Elaisa amio yermarua Mosis akate, lalua asike asun ke amio Yesu. ⁵ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suŕe, po paŕisi naŕa ita tesumā ga e nini. Popon sa meyuŕnaen silparpara ve telu se e nini, moŕna tai, mēna yermarua Mosis tai, a mēna ne navisawalena Elaisa tai.” ⁶ Pita pis wowe ga sanene komin lala sinela kurkur paŕisi, amarau mēna ga, ana la amninue ga avisa yara.

⁷ Veraga ga lul tai pimi kalo la, amloge visena tai molue ea, pisape “Nanene naga pe Naruu, naŕa nekekan naga paŕisi. Amiu monar alogear ruru naga.”

⁸ Nalogenā la amloge visena nene, ana akiraweke ke e yo nene, ŕisi na pe apisu re si lalua naŕa poli, akirawal ga Yesu naga taaga sumāl sike amio la.

⁹ Pisi na lala apetan ravie naŕane, apitom ke sina ga tano, a Yesu pis mārera pan la, pisawo la pisape “Sur la naŕa Ntewa kila pan amiu apisuia, amiu na ve ava avisasawal re van yeririna la nanagane, vano-o tol pogos naŕa Narin Yeririna mal sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal van yeririna lala.”

¹⁰ Pisi na la amlogear visena kiena ne Yesu nene, amlarar ga pe kiela ga, ana la apiuyun ke sina ga petan la asape ya ne kinas nen kiena visena nene, naŕa pisape mal sina ga e marena.

Asitom ke asape Elaisa na lua sirau vim sina, ana Yesu sape naga Yoane Nakeena pa rui

¹¹ Ana nalogenā la telu nene apiun tan Yesu, asape “Sanape ne navianena navisaluaena la apisa ke asape ‘Elaisa naga monar wasuŕe ŕesia wa, ŕisi na Navisaarena nene naga mālivi?’ ”

¹² Pisi na Yesu pisatamē la, pisape “Naŕa apisa ke ne pe lelaga, Elaisa naga monar imi ŕesia vena kilaruruen sur la punu ga susumo, ŕisi na Navisaarena kilia vim. Ana nasiriena wa pisa ke mēna sur taŕena tai naŕa pe asitomāl re poli, naŕa pisayu ke Narin Yeririna, sane naga monar vane nataŕaliena la ve moki, ana yoko yeririna la asitom korenan naga viowa vaŕisi ne. ¹³ Ana nevisa van amiu, Elaisa nene naga pimi ga na wa, ana yeririna la yepela mavinia. Sa naŕa Visena Wa pisa, ana la akila pa piowa ga pan rui.”

Yesu mēnelua yermare petan teras tai

Matiu 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Pisi na Yesu amio la telu naŕane apa ke sina ga puna ne nalogenā taŕena lala, ana apisu na pupia ŕina na yeririna la akovivi la asike na, apisu navianena navisaluaena la agorua la ke amio la. ¹⁵ Ana pogos naŕa ŕina la akirawal Yesu pam ke sina, amilania, akekan mēna naŕa asape avisu naga, akiriri apim puna, atalopan naga. ¹⁶ Ana Yesu piun tan nalogenā la, pisape “?E, amiu apisayu ke ya ne amio la nene?”

¹⁷ Pisi na lala yar tai pisa pania, pisape “Navianena, in na nepure kiau sisi yermēne nini pimin ko vena ovisulia, komin purkol mārera tai kila naga. ¹⁸ Ana pogos naŕa kila naga, kovenlua naga pato tano e porotano, wasirina mlau piowa ga sa naŕa siripu, karar ke mraluena, a yepena punu ga miokamarmare. Ana nepure naga pamin ko, ko na osu re poli, ŕisi na nepiun ga tan kioŕna nalogenā lala vena la alen namēneluaen suri nene vetania, ana la amiyuŕnaen mē pano-o, akilapule ga yonia.”

19 Ana Yesu pisatamē la, pis pan la, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe asuñal māarera re nena e Ntewa. ?In na monar nesuñā nemio amiu vano tol pog ya? Nemiowon amiu pa rui. Ana pogaga, akus teras nene vim punu.” 20 Ana la aḡure pimi, ana pogos naḡa purkol nene māal Yesu, kila yepen teras naḡane miokamarmare, mloru pato tano e porotano mēke pilolon ke, kila wasirina naga mlau piowa ga sa naḡa siripu. 21 Ana Yesu piun tan ariman teras naḡane, pisape “? Ana purkol nene siar kila sanene pogwai?”

Ana arimana pisatamēa, pisape “E, sur nene siar na konua konua rui, pogos naḡa pe sisi ke ga wa. 22 Ana pimi tol nanagane, yam moki rui naḡa sur nene kila ke naga mlolor pa e kapi po pito e puluwii. Sur nene kila kare ke ga naga paḡisi, sape kilamāria, ana sa ko na okilia okila sur yan tai, imimi mepiun tan ko, awis, ko na sinemā ye imimi, oiila imimi komin narimimi nini!”

23 Ana Yesu pisa pania, pisape “Nemloge ko na opisa sanene, osape sa in na nekilia nekila. Ana nepisa pan ko, visae ko na olelaga ga, okilia okila sur punu ga.”

24 Ana ariman teras naḡane pio verakorena ga pa Yesu, tagi pania, pisape “Nemlelaga tekak ga, ana pe nemlelaga toroki re poli wa. Awis, ko na oiila inu vena kiau nalelagaena vim ve keviu laa sane wa.”

25 Ana pogos naḡa Yesu pisu ḡina na yeririna la apim moki manene la akovivi la, ana naga pis pa purkol naḡa teke e sisi yermēne nene, pisape, “Ko yermare na kiliga poḡe, a na plapur, nepisa mesmes ga pan ko, omolue vetan naga nanagane, ana ve oimi re si loyurā e naga pogos tai.”

26 Ana yermare nene ki viowa keviu, kila yepen sisi yermēne naḡane miokamarmare pano-o piowa ga rui, ḡisi na molue petania, pure pano. Ana yepen yar naḡane malumu ga mēke, sa ga naḡa naga mare pa rui, yar la naḡa asike apisu ke la apisa ke sa nini, asape “Ke, teras nene mare pa ḡisi rui.” 27 Ana Yesu tarar limana, tarlua suñalu, ana teras nene suñal ruru ga sike.

28 Ana siraunia, Yesu pato si uñā, a e pogos nene, naḡa naga taaga sike, kiena nalogena la apim, apiun tania, asape “?Sanape ne imimi na memenelua ḡele yermare petan teras nene?”

29 Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yermare la ne sanene, la amāarera paḡisi, ana leniena ga kilia mēne plan la.”

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45

30 Ana Yesu la apetan yo nene, apa akom ga likan yo na e Kalele, ana e pogos nene, Yesu pe sinenan re sape yeririna la akilia suri la naḡa naga kila ke poli, a e mēna yo la naḡa apa ke ea. 31 Na nene komin naḡa pian ke kiena nalogena lala e pogos la nene, a naga pisa mēna ga ke pan la, sape “Lavisi mēna narui naḡa aligan Narin Yeririna va e liman yar la naḡa aweḡar naga mare, siraunia e legiena na telu, ḡisi na Ntewa tamalia sina.” 32 Ana kiena nalogena la pe amloge kilia re sur la naḡa Yesu pisayu ke ne, ana la amaraun mēna naviun ruruen si tania.

“?Yar ane to metavan make yar taḡena lala?”

Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Ana siraunia, pogos tai la apam atol si Kapeneam, apa loyurā e yurā tai, ana Yesu piun

tan kiena nalogena lala, pisape “? Amiu na akawe amiun ke visena ya naŕa e mrapa?”³⁴ Ana la pe apisataŕe re poli, komin naŕa lala amiyal ke mrapa apami, apis ke pan la, asape lala ane naga to metavan make la, po miyuve make la ga.³⁵ Pisi na Yesu totano, ana pio kiena lualima taaga pa lua apim lavis puna, pisa pan la, pisape “Visae amiu yar tai naga sinenan sape vim sumo, pona sinenan sape kiena kia to ŕesia, pogaga, naga monar kila naga imi maro, to vatanon la make ga, naga monar vim ve yar nayuŕnaenen yuŕnaena kiena ne yar taŕena la wa.”

³⁶ Ana Yesu pio narin sisi tai naŕa suŕna ga pimi puna, mligan su likan la, ana tararia, pisa pan la, pisape³⁷ “Yar naŕa kiena sitomena pato ga tanon inu, ana kekaran na kilaen wo van nisisi tai ne sanini, nanene sane naga kekaran inu ke pa narui. A yar naŕa kekaran inu sanene, pe kekaran inu re ga ne po, kekaran ŕena ke pa naga naŕa mliganu nepimi.”

“Yar naŕa pe pialuŕar ita re poli, naga miila ita ke”

Matiu 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ Ana nalogena naŕa Yoane pisa pa Yesu, pisape “Navianena, imimi mepisu yar tai, naŕa naga ŕene plan ke yermare lala, ŕene plan la ke e kionŕa kia. Ana yar nene na, pe mekilia re naga poli, naga pe ita yar re tai poli, ana imimi mepisalulŕaria.”

³⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, amiu ve avisalulŕar re naga. Visae yar tai sane pe lelaga, kila ke yuŕnaena keviu la e kiau kia, ana yoko naga taŕatete si visanena kare kiau kia pogos tai.

⁴⁰ Yar naŕa pe pialuŕar ita re poli, miila ita ke ne.⁴¹ Inu nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai kilia sape amiu akus ke kia kiena ne Kristo e amiu, naga la piala na wii tai van amiu amunia, yar nene naga yoko taŕatete kilalu kiena nalaena nowo naŕa yoko tol sirau.”

Nataŕaliena lala

⁴² Ana Yesu pisa ŕena ga, pisape “A visae yar tai naga kila narin sisi tai ne sanini ve suŕnal ŕarera re e inu, yar nene yoko tol nakoena tai ne ŕarera laa sane taulu naŕa sa aviar pupia kilavaru tai e kolmekina, akuan naga talilu e lowe memaena.⁴³⁻⁴⁶ Visae lumoma tai pona laŕna tai naŕa kila ko na pe osuŕalu ŕarera re si e in poli, popon manene ga otelua vano. Visae ko na ote plan ŕelaga naviowaena vetan kionŕa malena sanene, ŕisi na okilia ova loyumuŕa e malena, a sa ova loyumuŕa e malena naŕa komŕas nen lumoma tai po laŕna tai kovio pa rui, nanene naga pogaga ne. Ana piowa vaŕisi visae yeperna la asuŕna ga woga ga, ŕisi na akuan ko ova e kapi naŕa taŕatete mare pogos tai.⁴⁷ Ana visae kilamarama pona suri ya si tai e malena kionŕa naŕa kila ko pe osuŕalu ŕarera re si e inu poli, popon manene ga osiplania. Pisi na okilia ova loyumuŕa e nasuŕenena kiena ne Ntewa naŕa sane narin sur tai nene kovio petan ko, na nene naga pogaga ne. Ana piowa ga vaŕisi visae kilamarama luoka pona kionŕa ŕelaga viowa tai suŕna ga, ŕisi na narin sur ga la nene aure kionŕa malena wetelu va e kapi e lele naloge viowaena,⁴⁸ naŕa kapi nene taŕatete ŕisi pogos tai, sisu la na akakarluwe ga yeperna.

49 “Sa naþa kururu sive naga kila kinanena ponos taþatete kona, yoko Ntewa naga ligan kapi e yar lala vena kekan plan kororaki la naþa e kiela malena lala. 50 Ana tepisu mēna sane kururu sive kila kata kinanena naga kiki, ana visae kana māreraena kovio, taþatete si kila kiena yuñāena narui. Ana amiu monar atañan kururu sive kiena ne Ntewa yuñāe lue ga e amiu, vena kiamiu malena naga ve kona re, a vena kiamiu þelaga la kiki, naþa sane sumārena sike amio amiu silaga.”

10

Yesu pisayu sanape naþa yaru mligan lua wona

Matiu 19:1-12; Luk 16:18

1 Ana siraunia, Yesu mligan Kalele ana pa metava e lepas nae Yutea, kome wii nae Yortan lepas na vano. Ana þina lala apim ke sina ga puna e pogos nene, ana sa naþa naga kila ke silaga, pian la ke e sur la moki.

2 Ana Varasi mēna ga þasia asike e pogos nene, apimi puna ne Yesu, apisape akilali sina ga naga, la apiun naviunena tai pania. La apisape “?Kieta Navisaluaena pisa ya ne e lepas nen þelaga naþa visae yaru mligan lua wona? ? Ositom sanape, mesmes ga naþa yaru kilia kila sanene, pona pe mesmes re poli?”

3 Ana Yesu piuntarñe la, pisape “?Ana Yermarua Mosis pisa lua ya ne e kiena navisaluaena rui?”

4 Ana Varasi la apisape “Mosis pisawal navisaluaena tai naþa naga tamānia sape yaru kilia la luñaki nalganluaena tai van wona, vena ligan lua.”

5 Ana Yesu pisatarñe la, pisape “Lelaga, ana Mosis siri visena nene vanon ga naþa amiu þarimiu

la mārera paþisi, suri nene kila naga tamānia sape akilia aligan plan womiu lala. 6 A siaria e nasiiena naga pe sa re nene poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sape

‘E purþesia, Ntewa sii yeririna, yermēne a sira.’

7 Ana visena taþena si tai, naþa pisape

‘Vanon suri nene, þisi na yaru ligan arimana amio anena, naga va iakol amio wona, 8 ana lalua aimi ave taaga ga narui.’

“Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina ga, aimi ave taaga ga narui. 9 Ana sur ya naþa Ntewa vilolaria pimi taaga, pe mesmes re naþa yaru kilapure si poli.”

10 Ana pogos naþa lala apa si loyurñā, kiena nalogena lala apiun sina ga tania e lepas nen visena la naþane. 11 Ana Yesu pisa mesmes ga pan la, pisape “Visae yaru tai ligan lua wona, þisi na va ure si sira taþena, Ntewa pisa sane yaru nene naga taþa ke pa kolau rui, naga kila kare sira naþa pe wona nasumo. 12 Ana visae sira tai ure matan wona na yermēne, va pu yermēne taþena, naga mēna nene Ntewa pisa sane kolau.”

Yesu pisa ruru sisi lala

Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17

13 Ana laþasia akus narila la apimi pu Yesu, vena naga ligan limana te la, ana nalogena la apisuia, apisi mārera pan yeririna la nene, apisaluþar la. 14 Ana pogos naþa Yesu pisuia, pe kekaran re nena naþa kiena nalogena la amiyurñāen sanene poli, naga pis pan la pisape “Amiu ve avisaluþar re sisi la nene, atañan la ga aim pun inu, vanon naþa sisi lala, la na sa ga yeririna la naþa asike loyurñā e nasuþenena kiena ne

Ntewa. ¹⁵ In na nevisa ve lelaga van amiu, yar naña sinenan ke sape va loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa, naga monar kilia sane naga sa ga sisi kokan tai, naga taŋatete kila sur tai vena kus nasuŋenena kiena ne Ntewa e malena kiena.” ¹⁶ Ana Yesu kutarar sisi la nene e limana, mligan limana te Ɔarila pisa ruru la.

Yaru m̄ee tai naña kiena sur moki

Matiu 19:16; Luk 18:18-23

¹⁷ Ana e pogos naña Yesu siar mial pa ke narui, yaru m̄ee tai kiriri pimi kinai tano puna, piun tania, pisape “?Navianena Nowo, in na monar nekila yumaena wo ya, naña kila Ɔisi na netol malena naña ve uro re?”

¹⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne opiun tan inu sanene, osape in na nepe Navianena Nowo? Pe yar re tai po poli, Ntewa ga naga taaga po. ¹⁹ Ana ko na okilia m̄ena kiena navisaluaena la naña monar ologear la, naña apisa ke asape, ve owem̄ar re yaru mare, ve otaƆa re kolau, ve ovinau re, ve ovisokan re, ve okilakewean re yaru, ko ova tanon arimoma amio anoma.”

²⁰ Ana yaru m̄ee nene pisa pania, pisape “Navianena, navisaluaena la naña opisa ke ne, siar pogos naña nepe sisi ke ga wa, nesuma nemlarar make punu ga rui pimi tol nagane.”

²¹ Ana Yesu kira pisu ma sane pano-o, kekaran naga vanon kiena visena nene paƆisi, pisa pania, pisape “Sur taaga teke ga wa naña ko na okila re poli wa. Ko ovano, owilwilin plan make kiona sur la punu ga, owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naña pe kiela sur re poli. Visae ko okila sanene, Ɔisi na kiona suri wo lala ve moki vaƆisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otavevenu.”

²² Ana pogos naña yaru m̄ee nene mloge visena nene, kila naga milan karea, sinena piowa paƆisi, vanon naña naga kiena sur la moki manene laa. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naña kiena sur moki, naga m̄arera laa naña va loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa

Matiu 19:23-30; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu kira pisuveve kiena nalogena lala, pisa pan la, pisape “!Nevisa ruru van amiu, visae yaru tai naña kiena suri moki, sinenan pisape va loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̄arera towe ma naña!”

²⁴ Ana kiena nalogena lala amilan visena kiena ne Yesu nene paƆisi, naga pisa si pan la, pisape “Pe lelaga naruu la, navaen loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa naga m̄arera na m̄arera. ²⁵ Ee, nevisa van amiu, naña kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil, nanene naga m̄arera vaƆisi ne, ana visae yaru tai naña kiena suri la moki sinenan sape va loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa, naga m̄arera laa na wa.”

²⁶ Ana pogos naña nalogena la amloge visena nene, amilan paƆisi, apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, Ɔisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁷ Ana Yesu kirava pisu la, pisape “Ee, lelaga naña yaru taŋatete tamalia yaru, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁸ Ana Pita sinenan sape vis, pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi memligan make kiamimi sur la rui, ana metaveve ko.”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, yaru a naña visae ligan maena uma, pona wenla pona vionena, anena pona arimana, narina pona kiena porotano, ana visae naga ligan sur la nene vanon

ga inu, a vanon kiau lologena wo,
³⁰ ĩisi na naga warmarana sina
 ga kiena suri la naĵa mligania,
 kilia tol sina ga ve ponotia tai.
 E yomerava nini, yoko tol sina
 mĵana umĵa la, wenla la, amio
 vinena la, anena la amio narina
 la, a porotano la, a amio sur
 la nene, yoko tol pog mĵarera ve
 moki, naĵa yaru la sinela kar
 mĵena ga. Ana metavan sur taĵena
 la nene, e pogos naĵa imi, yoko tol
 mĵena malena naĵa taĵatete ĩisi.
³¹ Ana yaru la moki liu naĵa asike
 metava, ĩisi na avito tano, ana
 yaru la naĵa asike tano, ĩisi na la
 ava metava.”

*Yesu pisawal kiena marena yam
 telu narui*

Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Ana Yesu lala amlulu ke
 mrapa, apa ke metava ma
 Yerusalem narui. Ana Yesu naga
 sumon ke kiena nalogena la, la
 sinela kurkur paĵisi naĵa apisu
 naga sumon la apa Yerusalem,
 komin la akilia ke asape yeririna
 nae yo nene la sinela kari ke
 paĵisi. Ana li taĵena la naĵa
 asurau ke ga wa, la mĵena asumĵa
 amarau lili mĵaga. A naga piolua
 ga kiena lualima taaga pa lua
 apimi puna, pisawal si pan la
 sanape naĵa ĩisi na akila viowa
 vania gar Yerusalem. ³³ Naga
 pisayu pan la, pisape “Amiu
 ayagoga ruruia. Nanagane ita
 tepa ke Yerusalem narui, naĵa ve
 ve piavi re, ĩisi na aligan Narina
 Yeririna e limana ne yerkawa
 lala kiena ne yaru wa lala, amio
 navianena navisaluaena mĵena
 lala, ana ĩisi na la nene aliĵere
 naga avisave ĩisi na monar
 mare. Ana siraunia, aligan naga
 e limana ne la naĵa pe ape
 le Yu re poli, ³⁴ naĵa ĩisi na
 la nene akirakirai viowa vania,
 avilasirkon marana, ĩisi na akoa

naga vano-o awemĵaria. Ana e
 kana legiena natelu, ĩisi na mali
 sina.”

*Semes amio Yoane, apiun sur
 tai tan Yesu*

Matiu 20:20-23

³⁵ Ana amiyal laa apa sane, ĩisi
 na narina ne Sepeti lalua nene
 Semes amio Yoane, apimi puna ne
 Yesu, apiun petania, apisape “Na-
 vianena, imimi lua mesape sur
 ya naĵa meviun tan ko nagane,
 mesape otamĵan van imimi.”

³⁶ Ana Yesu pisatamĵe la, pisape
 “?Ana amiu lua sinemiun asape in
 na nekila ya ne van amiu?”

³⁷ Apisatamĵea, asape “Imimi
 lua sinemimin mesape otamĵan
 sanini: pogos naĵa ko na ovim
 ove ĵarin suĵe na yomerava nini,
 ĩisi na mekilia metotano memio
 ko e kionĵa yo wa metava lavisin
 ko, tai te lepas na ĵamarua, a tai
 e lepas na ĵamĵeli.”

³⁸ Ana Yesu pisatamĵe la, pisape
 “Amiu pe akilia re sur ne apiun ke
 ne poli. ?Sanape, amiu lua nene
 asitom asape atorokin naĵa to-
 munpae e piala naloge viowaena
 nene naĵa in na monar nemun
 ea? ?Ana amiu asitom ke asape
 amiu akilia atol nakeena e wii
 naĵa akee in ea?”

³⁹ Lalua apisa pania, apisape
 “Ee, imimi lua metoroki.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape
 “Ee, lelaga naĵa ĩisi na amiu
 amun mĵena ga e mĵau piala naloge
 viowaena nene, ana pe lelaga
 naĵa atol nakeena e wii nakeena
 naĵa akeenu ea, ⁴⁰ ana sur nene
 naĵa amiu lua apiunia, asape
 atotano amio inu e lepasneu lu-
 woka, sur nene naga pe kiau re
 naĵa nela van amiu poli. Yo la
 ne sanene, kiena ga la naĵa Ata
 kila ruru pe kiela, pisaar ĩisi rui
 pisape ĩisi na atotano ea.”

Narin Yeririna pimin vena yuñae kiena ne yeririna lala

Matiu 20:24-28

⁴¹ Ana pogos naña nalogena taņena la lualima nene amloge sur nene, naña wenla lalua nene Semes amio Yoane apiunia, la sinela kar lalua. ⁴² Ana Yesu pio la apimi puna vena naga visi van la, ana pisape “Amiu akilia ruru ŗelaga kiena ne yaru la naña pe amlelaga re e Ntewa poli. Tepisu sa naña suņe lala amio yerkawa lala na yomerava, la sinelan asape aņareran yaru taņena lala asu vatanon la silaga.

⁴³⁻⁴⁴ “Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu ŗelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yar tai sinenan sape imi ve yerkawa tai pona ve kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuñae kiamiuena tai. ⁴⁵ Narina Yeririna naga kila sanene ŗisi rui, naña pe pimin re vena yar la ailla naga poli, naga pimin naiilalaena, a vena taņan kiena malena nawulplanen yeririna la ve moki.”

Yesu taņa ruru kilamara kata tai

Luk 18:35-43

⁴⁶ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala apim asike garu Seriko, ana pogos naña amligan yo e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paņisi ataveve la. Pog naña amiyal ke apano, ana kilamara kata tai toņa tano e isinen mrapplepa. Yar nene, arimana kiena kia Timeas, ana apio kia kiena ne narina asape Patimeas. Patimeas nene, totano e mrapplepa legiena punu ga, pion ke pan yar lala sape akuan narin kururu varu vania vena iilaena kiena malena.

⁴⁷ Ana pogos naña mloge apisape Yesu nae Nasaret mial ke e

mrapplepa pimi, ŗisi na naga pion ke, sape “!Yesu-o, ko lus kiena ne Tepet, nesape ko sinemņa ye inu wa!”

⁴⁸ Ana yaru taņena la apisin sinemimien pania, asape “Ee, ve omņaaga re.”

Ana naga pion manene la pavini, sape “!Suņe-o, ko lus kiena ne Tepet, awis, nesape sinemņa ye inu.”

⁴⁹ Ana Yesu panar suņalu su mrapa e yo nene, pis pan yeririna lala, pisape avio yar nene vim lavis puna, ana lala apa apisa pan kilamara kata naņane, asape “Welu.” Ana naga sape “Pasa.” Ana lala apisape “Ve ologe re viowa. Yesu naņane sape oim puna wa. Ko osumņalu, ita.” ⁵⁰ Ana yaru nene kuanlua nņana kulkota, suņal veraga ga, pimi puna.

⁵¹ Ana Yesu piun tania, pisape “? Ko na sinomņan osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga pisataņea, sape “Suņe, awis, in na sineun nesape kilamarau la imi wo, vena nekilia nekirava.”

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape “Pogaga, ko na okilia ova si umņa moņa. Kionņa nalelagaena ga kila ko opim omloge po narui.” Ana naga pisu ruru ke ga suria e pogos nene, ana mial taveve Yesu e mrapa apano.

11

Yesu pimi tol yo naña Yerusalem

Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apam lavisin Yerusalem narui, ana la aņalivi e narin pulkumali lalua sumo, kiela kia Petpas amio Petani, naña sike e yepas nen kunus nene naña la apio asape Kunus Na Purolip Lala. Ana Yesu

miila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmes ga e pogos naña ava loyuma ea, p̄isi na avisu narin togki tai, naña am̄atear teke na, pe yar tai totanoli re e wosia poli wa. Ana aluḡarlua aure imi pun inu e nini. ³ Ana visae yar tai vis van amiu vanonia, viu- nia visave ‘?Amiu akila sanene vanon ya?’; p̄isi na avisa ga vania, avisave ‘Suḡe na sinenan sur mal nini vena va kila kiena yumaena tai wa, p̄isi na naga ligan wasuḡe sina ve ve piavi re.’ ”

⁴ Ana p̄isi na nalogena lua nene apano, am̄al narin togki naḡane, apiaria teke na sike ga vanua e mratava na yuma tai lavisin ga mrapplepa. Pogos naña asape aluḡarlua kana kilika, ⁵ ana lala naña asike e yo nene apiunia, asape “?Amiu akila ke ya ne, amluḡarlua ke kana kilika na ya ne?”

⁶ Ana la apisa pan la visena la naña Yesu pisa ruru pan la, naña sane avisa van yar la nene, ana la ataḡan asape akilia aure togki vano pogaga. ⁷ Pisi na lalua aḡere togki nene pimi, aḡatetae m̄ala kulkota lala e wos nena, ana Yesu pa totano metava ea. ⁸ Ana yar la moki liu naña aḡatetae m̄ala kulkota lala suvilevileḡ nen mrapplepa, ana yaru laḡasia apa ate maḡela lala pitomi aḡatetae m̄ena ga, vena togki yal ea. Sanene narui, akila sa naña la apatanon Yesu sa naña pe pupia p̄arin suḡe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuma Yerusalem, ana p̄ina na yeririna la naña asiraunia, asuma apiovion manene sanini, apisape

“!A ke suwala, pona po! !Teyeluar naga!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naña pimi e kiona kia!

¹⁰ ! Ita tekekaran paḡisi nasuḡenena kiena ne kieta yermarua Tepet naña pimi ke! !Amiu nae mava peni, amiu m̄ena ga ayeluarua!”

¹¹ Ana Yesu pa loyuma Yerusalem, a pa tol Yuma Wa m̄ana ne Ntewa. Ana pa loyuma, pisuveve yo lala, a sur la punu ga naña amiyumaen ke ea, panoo mrae naga pato ke tano narui, naga pure kiena lualima taaga pa lua, apetan si pupia kumali naḡani, apa amono gar Petani.

Purlaki tai naña pe tau re poli wa

Matiu 21:18-19

¹² Ana yemlagi kolulagi la ligan si ma Petani aḡasuḡe sina vena ava Yerusalem, ana Yesu mloge sane viso karia. ¹³ Naga kira pa e is nen mrapplepa, m̄al purpik tai sike, ana naga mial pa lavisinia vena war mras laḡasia. Ana pogos naña pimi pisuia, purpik nene maḡs ga moki, ana pe mras su re e poli, komin pe kana pog re poli wa. ¹⁴ Ana Yesu pisa pan purpik nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnom̄a pogos tai vena yar la akilia akania.” Ana kiena nalogena m̄ena la amloge ke naña naga pisalele kare laki na sanene.

Yesu m̄ene plan la naña asuma aḡiliwilin ke suri e Yuma Wa Mana ne Ntewa

Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹⁵ Ana Yesu la apa atol si Yerusalem narui, lala apa sina ga loyuma e Yuma Wa m̄ana ne Ntewa. Ana e pogos nene naga pisu sane yar la moki liu naña asuma e yepas nen yuma nene, la asuma akila ke ga yumaena natauluen kilavaru lala ea, ana yar la mok liu naña apul ke sur la naña aḡiliwilin ke ne. Ana naga pe kekaran re nenaga, pa m̄ene plan la, kawepu narin varvara

kiena ne yar nakeueen varu sa le Rom la pimi ve sa le Yu la, naki-laena nalaena. A naga koantetain lele na totanoena kiena ne la naña apuliwilin ke kupa nakuþaþaena lala. ¹⁶ A naga pisawo mēna ga yar la naña sinelan ke asape awar kiela sur na yuñāena la ayal akom likan yepa na Yuñā Wa nene.

¹⁷ Ana naga pisa pian la, pisape “?Sanape, amiu pe akilia re asape Ntewa pisa e kiena Visena Wa, sape

‘Pisi na la avisa m̄au Yuñā Wa avisave naga yuñā nalotena kiena ne yolai punu ga e yomarava wetelu?’ Ais 56:7

‘Ana nanagane na amiu akepu pimi sa ga ponovi m̄ana yaru na vinauena la narui.’” Ser 7:11

¹⁸ Ana pe piavi re nena, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, amloge sur la naña Yesu kila e Yuñā Wa m̄ana ne Ntewa, ana la sinela kar paþisi, asape akila suriania. Ana amaraun Yesu, pe akila re si poli, vanon apisu kilale naña yeririna la akekaran naga paþisi, asuñā amilan ke kiena navianena wo lala.

¹⁹ Ana pogos naña mrae pato pa tano narui, Yesu la apetan ke sina ga yo naña Yerusalem.

Purpik naña pe tau re poli, mare make ga

Matu 21:20-22

²⁰ Ana kolulagi, la aþasuþe apa ke si Yerusalem, ana apisu purpik naþane, m̄as la miaiai make nena rui. ²¹ Ana Pita sitom̄al si visena kiena ne Yesu, pisa pania, sape “Suþe, opisu ke ne! Purpik naña opisanena kare nakoneva, nagane mare rui.”

²² Ana Yesu pisatam̄ea, pisa pan la, pisape “Amiu punu ga monar

aviawa m̄arera e Ntewa. ²³ In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai naña pe kiena sito-mena peve lua re poli, a mlelaga m̄arera, ana visae suri ya naña naga visa, monar ve sanene narui. Visae naga vis va pupia kunus nene, visave ‘Osum̄alu otove, oula ova e sive,’ þisi na monar ve sa ga nene. ²⁴ Nane nepisa pan amiu, ana sur ya ne ko na oviunia e kion̄a leniena, visae olelaga m̄arera sane sur nene pe kion̄a pa rui, þisi na monar ve sa ga nene narui. ²⁵⁻²⁶ Ana e pogos punu ga naña visae alen, amiu monar asitom ruru m̄ana ga, visae kilapurpu tai teke e ko amio yar taþena tai, monar oviewo sumo wa, þisi na okilia osuñālu okila kion̄a leniena van Ntewa. Visae okila ve sa nene, yoko arimata nae ma e peni, naga m̄ana sitoñal ko, viewo kon kion̄a mlamulena viowa lala.”

Nasumonen le Israel lala sinelan asape avisaluþar Yesu

Matu 11:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Ana Yesu la aþasuþe si apam atol Yerusalem, ana apa si loyuñā e kove na Yuñā Wa m̄ana ne Ntewa. Ana pogos naña amialoro ke loyuñā, yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena, a nasumonena lala kiena ne le Yu la, apimi puna, ²⁸ apiun tania, asape “Ko osuñā okila ke sur la ne sanene e yo nini e kia kiena ne ai? Ana a si na pisa pan ko sape okila ve sanene?”

²⁹ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Pogaga, ana inu m̄ana nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu avisatam̄e ruru kiau naviunena nene wo, þisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naña nekilia nekila ve sanene. ³⁰ Ana kiau naviunena naga sanini narui, sape: ? Na-keena naña Yoane naga kilamare

ga nanua ne e yaru lala, naga pe sur tai naña Ntewa pisa pania sape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania? Amiu avisa-taṁeli kiau naviunena nene.”

³¹ Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila la agorua la narui, naña asuñia apisa asape “? Pisi na ita tevisa sanape na vania? ! Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, p̄isi na yaru nene viun si vetan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ³² Ana ita taṁatete si tevisa tevisave nakeena kiena Yoane nene pe sitomena kiena yeririna ga lala, visae peraga, la sinela kar ita.” Yar keviu la amaraun visaena visen nene, komin akilia asape yeririna la nene amlelaga ke po m̄arera e Yoane p̄isi rui, asape naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa.

³³ Ana kiela sitomena la ne sanene narui, kila apisataṁe Yesu sa ga nini, apisape “Imimi memn-inue ga.”

Pisi na Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, inu m̄ena ga, taṁatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu sape nekila yuṁaena la ne sanene.”

12

Pakaiwa na li viowa la naña apisuar lokilkerep tai

Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Ana pogos naña Yesu suṁa pian la ke, naga pisayu ke p̄akaiwa pan la. Pakaiwa tai na pisa sa nini, pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilkerep. Yaru nene kila ruru kiena yo nene, kila kove m̄arera tai telivi piora ea, a kila kana lele navieplanen was nen kerep, kila m̄ena kana lele tai naña pa metava naña yaru kilia wiyu va se ea, vena kiravawoen lokilkerep nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yaloro re va e purvanua taṁena tai, p̄isi na mligan kana lokilkerep nene e limana ne yaru laṁasia, vena ayuṁaenia, aul vania.

² “Ana yerkawa nene pa suṁa gare pano-o, p̄isi na pisu kilale sane nanagane na pogos na mrakerep la marua narui. Ana mligan kiena yaru tai pa si puna ne la naña asike e kana lokilkerep nene vena war kiena kilavaru na mrakerep kom̄asia, naña la nene monar aul vania. ³ Ana pogos naña kiena yaru nene pano, ana yaru taṁena la nene aṁe kare naga, aṁenelua sina naga pano, pe mla re sur tai poli.

⁴ “Ana yerkawa nene miila si kiena yaru taṁena pano, ana la naña aṁea, p̄ar kuruta e p̄arina, akila piowa pan naga paṁisi, aṁenelua pa sina. ⁵ Pisi na naga miila ke sina ga taṁena tai, ana aṁemom̄ar naga mare, siraunia, naga miila kiena yeririna moki apano, asula aṁemom̄ar la m̄ena ga.

⁶ “Ana yerkawa nene pisu sane yar taaga sike narui, pe narina wawa naña naga kekaran paṁisi, ana naga sitomveve pano-o, pisape ‘In na monar neligan ga naruu vano, vena monar avatanon naga.’

⁷ “Ana pogos naña yar viowa la nene apisu narina ne yerkawa nene pimi, la asuṁa apismun pan la, asape ‘Narina ne ke yerkawa nam̄a narui. Yaru ke na nene narui, naña visae yerkawa kovio, p̄isi na kus porotano nene sane ve kiena lalimana. Popon ita towem̄ar m̄ena naga mare, ana ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’ ⁸ Ana sanene narui atarar naga, aṁem̄aria, akovenlua naga petan lokilkerep pa vanua.”

⁹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Pogos naña yerkawa nene yoko

imi sina, ĩisi na kila sanapen la naĝa amiyumĝae ke e kiena yo nene? Yaru viowa la nene, ĩisi na yerkawa nene imi wenĝar la, monar amare e ĝelaga mĝarera tai, siraunia naga ligan kiena lokilkerep e limana ne yaru wo taĝena la ĝasia.”

¹⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Viĝena Wa kiena ne Ntewa, pisa sanini pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yuĝaenen yuĝa lala apisa asape piowa ga, akoven rui, ana nanagane na, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuĝa, ve nauararen yuĝa mĝarera.

¹¹ Ana sur nene, Ntewa ga kila, a mepisuia na po na po.’”
Yauena 118:22,23

“?Ana sanape, visena nene akilia pa rui, apuloli mĝa pogos tai, pona peraga yo?”

¹² Ana pogos naĝa Yesu pisa pae ĝakaiwa nene, yerkawa lala akilia naĝa naga sumĝa pisa ke ga visena la nene vanon kiela ĝelaga lala, ana sinela kar naga, kila narui sinelan asape auarar naga, ĩisi narui na apisu sane yar la mokliu, amaraun la, amligan naga mĝeke na aĝure apano.

Sur kiena ne Ntewa, a sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Ana yar keviu lala apa apisuveve sur nene, lala amligan Varasi laĝas apimi, amio mĝena ga ĝasia e ĝegas kiena ne Erot, naĝa apiunli naviunena mĝarera laĝasia ve nataĝalien Yesu ea, naĝa sane naga visataĝe ĝele ga. ¹⁴ Ana apimi puna ne Yesu, akila kotalia e visena wo lala, apisa asape “Navianena, imimi mekilia ko na ope lelaga kemua. Ko ope oma-raun re yar tai poli, sane yar keviu, pona yar naĝa to metava,

po yar na sanape, ana ko osuĝa apisalua ke mrapa mesmes kiena ne Ntewa pan la punu ga. Ana mesape meviunli tan ko, mesape kieta navisaluaena pisa sanape? ? Pisape mesmes ga naĝa ita le Yu toul takis va Sisa, naĝa pe ĝarin suĝe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmes re sanene poli? ¹⁵ ? Pogaga naĝa toul takis la nene po peraga?”

Ana Yesu kilia mĝaga naĝa la apiun kotalia ga, sinelan ke asape akila kare naga, ana naga pis pan la, pisape “?Amiu asuĝa ataĝalinu ke sanene vanon ya? Pogaga, amiu ala kilavaru tai imi vena nevisuvevelia.”

¹⁶ Ana amla tai pimi, akian pania, Yesu piun tan la, pisape “Ninun marana a ne teke e narin kilavaru nene? ?Ana kia na asiri teke ea, ane kiena kia nene?”

La apisape “Marana ne ĝarin Suĝe Sisa nene, a kiena kia mĝena ga.”

¹⁷ Ana pisa pan la, pisape “Pogaga, sur naĝa kiena ne Sisa, monar ala va Sisa, a suri naĝa kiena ne Ntewa, monar ala va Ntewa.” Ana pogos naĝa amloge navisataĝeena nene, amilan kare paĝisi.

La naĝa amare, ĝisi na amal sina

Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Ana siraunia, le Satusi laĝasia apimi puna ne Yesu, sinelan asape aviunli suri tai tania e lepas na sur tai naĝa la amlelaga mĝarera ea, asape sa yaru la naĝa amare, taĝatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, asape ¹⁹ “Navianena, sinemimin mesape meviunli tan ko sanape e visena tai naĝa yer-marua Mosis siri pan ita nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai, mare tan wona naĝa sane pe narila re tai poli wa, ĝisi na

wenla yaru nene monar talopa sina amio letano nene. Ana viŝae sira nene war sisi, akilia asikia e kia kiena ne arimana naŝa mare pa rui, vena kia nene mali mŝaga. ²⁰ Ana e pogos tai, wenla la olua. Kiela mŝearu talopa, ana naga mare petan wona, pe narila re tai poli wa. ²¹ Ana wenla nasir-aunia ŝereleinia pe wona, ŝisi na naga mŝena ga mare petania, pe narila re tai poli, a wenla na telu kila mŝena ga sanene, ²² pano-o tol wenla na olua, la punu ga amarmare tan sira naŝa sanene. A siraun wona la punu ga naŝa amarmare, sira mŝena ga nene mare. ²³ Ana ko ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naŝa apisa ke asape ŝisi na yaru la amal sina, ŝisi na sira nene na ve wona ai, vanon naŝa naga talopa amio wenla la olua nene ŝisi rui?"

²⁴ Ana Yesu pisape "Peraga, ki-amiu sitomena pa pe wowe laa. ? Pona kam na pe akilia re ya ne kila amiu ape wowe ke sanene poli yo? Vanon pe akilia re ya naŝa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa ke poli, a pe akilia re mŝena ya naŝa kiena namareraena keviu kilia kila poli. ²⁵ Pogos naŝa yaru la amal sina, ŝisi na lala ave sa ga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana ŝisi na ve akila re si suri nene naŝa natalopaena. ²⁶ A e lepas na malena si nene, kana visena tai teke e tusi naŝa Mosis naga siria, naŝa pisayu ke narin laki tai naŝa kapi kekania, naŝa Ntewa pisa pa Mosis sanini, pisape *'Epraam, Aisak, a Sekop, in na nepe kiela Ntewa.'*

"?Pona amiu na pe apuloli re visena nene pogos tai poli yo, ²⁷ ana in na nevisakilale van amiu vena kila ruru kiamiu sitomena lala. La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki ŝaro pa rui, ana

Ntewa pisa ga visena nini na wa, naŝa sape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal ke ma puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru la naŝa amare poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naŝa amali."

*Navisaluaena na keviu lua
Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28*

²⁸ Ana navianena na visaluaena tai pimi suŝalu sike e pogos nene, ana miyagogan ke le Satusi lala ataŝali ke Yesu, ana Yesu taulu la ga e kiena navisatarŝeena wo lala. Ana navianena nene, naga sitom sape naga towe lai viun va Yesu, pisape "?E kieta navisaluaena lala, nape naŝa keviu, miyuve taŝena lala?"

²⁹ Ana Yesu pisa pania, sape "Visena Wa pisa sanini, pisape 'Yeririna nae Israel, amiu aya-goga.

Ntewa na mava, kieta Ntewa, naga taaga pe Ntewa na mava.

³⁰ Ntewa na Mava naŝa pe kioŝa Ntewa, ko na monar sinemŝa sia e losinemŝa wetelu, e kioŝa malena wetelu, e kioŝa sitomena wetelu, a e kioŝa puriukawaena wetelu.'

³¹ "Nanene naga pe navisaluaena ŝesia, a nalua nena naga pisa sanini, pisape

'Ko monar sinemŝa si nalavis puŝa lala, okila wo van la, sa ga naŝa ko sinemŝa si ko ke ga.'

"Ana pe navisaluaena re si tai poli naŝa naga keviu taulu lalua nene."

³² ŝisi na navianena navisaluaena pisatarŝe pania, pisape "Lelaga ga navianena, ko opisa mesmesu ga. Ko opisa pe lelaga ga, osape yar keviu naga taaga ga, pe tai re si poli. ³³ Ana ko opis pe lelaga mŝena ga osape monar

sineu si naga e sineu wetelu, e kiau nakiliaena wetelu, amio kiau puriukawaena wetelu, ana monar sineu si la naþa asike lavis pun inu, sa ga naþa sineu si in ke ga. Pe lelaþa ga ne, e nakiravaena kiena ne Ntewa, visae nekila ve sa nene, nanene naga to laa metava, po manene laa taulu make nakuþaþaena lala naþa netaþa ke e m̃ana Yum̃a Wa.”

³⁴ Ana Yesu mloge kiena navisa-taṃeena naga po, pe manmarua po, ana pisa pania, pisape “In na nevisa van ko, sane ko ko na osike pa lavisi rui, ko na yoko þisi na ova loyum̃a e nasuþenena kiena ne Ntewa na wa.”

Ana siraun e pogos nene, þisi na pe yar tai taþali re si Yesu e naviunena la poli.

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Ana siraunia, Yesu naga pian ke yeririna lala e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, ana naga towelai piun naviunena tai pan la. Naga pisape “?Nekilia m̃aga naþa kiamiu navianena navisaluaena lala apian amiu m̃aga, ana nesape neviunlia, komin ya naþa apisa ke asape Navisaarena naga monar m̃alivi e lus kiena ne yermarua Tepet nene naþa naga pe þarin suþe sumo? ³⁶ Nepiun ke sa nene, komin nanua sumo, Ninuna Wa pimi e Tepet, kila naga pisi, pisape ‘Ntewa na Mava pisa pa kiau Suþe, pisape

“Ko ototano e kiau lepas na þamarua, otom̃ate m̃a vano-o, þisi na neligan kior̃a nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lam̃a ea.” Yauena 110:1

³⁷ “E lele nene tepisu naþa Tepet suṃa pio ke Navisaarena nene sape pe kiena Suþe rui. ?Ana

vanon naþa Tepet pisa sanene, a sanapen naþa amiu apisa ke asape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

Ana pupia þina naþa asike e pogos nene, lala sinelan manene navianena kiena Yesu la ne sanene, la akekaran manene paþisi.

Yesu pisi m̃arera paþisi pan nasumonena lala nalotena

Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Ana e pogos nene naþa Yesu naga pian la ke, pian lan la ke m̃ena ga e þelaga na yeluar-laena kiena ne kiela nasumonena lala. Naga pisape “Amiu avisuar amiu e navianena navisaluaena lala. Lala aplave ke paþisi e m̃ala kulkota piayavi lala, a pogos naþa visae la ayaloro e lele na wilwili-nena, sinelan asape yaru lala monar avatanon la, a avio ruru la avisave ‘!Navianena, pokolulagi!’

³⁹ A e pogos na þaþagenalala, a loyum̃a e nalotena m̃ena ga lala, la sinelan naþa silaga asape atotano ga e lenen yerikawa lala. Amiu apisu kilale la ke narui, ne? ⁴⁰ Ana lala asum̃a aþure piavin ke kiela leniena la paþisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naþa e ke e pogos nene, lala asum̃a akila kotalia ke letano la, vena avinaun kiela suri lala. Ana vanon suri ne nanene, þisi na kiela nakoena m̃arera re laa sane.”

Letano tai mla kiena kururu varu pan Ntewa

Luk 21:1-4

⁴¹ Ana siraunia, Yesu naga pa laa lavisin yo naþa akuan ke varu ea e Yum̃a Wa nene, ana kira pisulili ke yar lala naþa akuwakuan ke kiela nalaena lala. Naga pisu yar la moki naþa kiela sur la mokliu, aþar kiela nalaena kerkeviu la pimi, akuwania. ⁴² Ana þisi na pisu ñena sira marua tai pimi, naga letano

tai, pe kiena sur re poli. Ana naga mla narin kururu varu lua pimi, mla pan Ntewa. ⁴³ Pisi na Yesu pio kiena nalogena lala vena aim puna, naga pis pan la, pisape “?Amiu apisu ke sira marua nene, naþa kuan narin varu lua ga nene? In na nevisa ve lelaga van amiu, naga mla keviu taulu make nalaena punu ga naþa yar la naþa kiela sur la moki amlavia. ⁴⁴ Lala nene, kiela varu keviu paþisi, ana amla ga komþas tekak ga pano, ana letano nene, narin varu naþa naga mlararia vena iilaena kiena malena, mla punu ga pan Ntewa.”

13

Yesu pisawal naþa þisi na awe plan Yumã Wa Mana ne Ntewa

Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yumã Wa mñana ne Ntewa, ana pogos naþa naga sumã mial pa ke, kiena nalogena lala tai kilologia pupia yumã lala na Yumã Wa nene, pisa sape “!Navianena, ovisuia! !Yumã la nene amio kana kilavaru lala apo paþisi wa!”

² Ana Yesu pisa pania, pisape “?Opisu ke pupia yumã la nene? Yumã la nene, þisi na taþatete si kana kilavaru ne tai naþa tomã ga towawa ruru teke e lelana, komin þisi na yar laþas aimi, awe plan make nena yumã la nene vano.”

Naloge viowaena monar imi

Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apim e Kunus Na Purolip lala, naþa kira pisu ke Yumã Wa, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naþa pe yaru taþena la asu re poli, kiena nalogena la vari apimi puna, Pita, Semes, Yoane amio Antru. Ana apiun tania, asape ⁴ “?Pisi na awe plan Yumã Wa nene pogwai, a kile ya ne yoko kila sur la nene vim kakate?”

⁵ Ana Yesu pisatarne la narui, pisape “Popon amiu avisuar ruru amiu, vena ve yaru imi visa kotalia amiu re, ⁶ vanon naþa þisi na yaru la ve moki naþa ala kiau kia, ana aimi avisave ‘In na nepe Navisaarena þa,’ ana þisi na aure yaru la ve moki ava ave wowe. ⁷ Ana visae e pogos nene, aloge mñaagena na mara pimi ke lavisi, pona alologon pupia mara la naþa sike perina, ana ve sine-miu kurkur manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe pe legien maro re poli na wa. ⁸ A þarin suþe lala, yoko akila mara amio þarin suþe taþena lala, a purvanua lala yoko asuñalu akawela amio purvanua taþena lala. A yo kar ga e yomarava nini, yoko yemninu vaþisi, a pupia viso mña, ana suri la nene, pe pe legiena maro re nene poli na wa. Ana suri la nene sa ga sira naþa mneþena, naþa sane mloge þesan mñasina mlaea vena waren sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ “Ana monar avisuar ruru amiu, sa þisi yaru la aure amiu ava e kiela kumali, pona e kiela yumã na lotuena lala, vena avis van amiu, ala nakoena van amiu, pona awe amiu. Yoko monar aligan amiu ava asuñalu ase marana ne yerkawa na purvanua vanon ga naþa amiu ape kiau nalogena lala, ana e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e marala. ¹⁰ A lologena wo, yoko alologon va yolai la punu ga e yomarava nini sumo wa, þisi na sur la nene kilia imi mñalivi. ¹¹ Ana visae la nene aim atarar amiu, aure amiu avano vena ala nakoena van amiu, amiu na ve asitom manene re avisave ‘?Pisi na nevisa ya ne van la ne?’ Ana avisa ga visena naþa þisi na Ninuna Wa la van amiu, mesmes ga e pogos

na visena, vanon pe amiu re apis poli, komin Ninuna Wa ga naga vis e amiu.

¹² “E pog m̄arera nene, yoko yar kilia tañan yaru viowa tañena la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narila ruru naapo, vena awe mon̄ar la, nanene komin naña la nene amlelaga e inu. A nin sisi m̄ena ga lala akilia asum̄alu avisa wal anela lala amio arimala lala naña la amlelaga e inu, vena lala m̄ena ga amare sanene. ¹³ Ana yoko yaru la sinela kar manene amiu, naña kiau kia teke e amiu, a amiu yaru a naña sum̄alar m̄arera sum̄a ga vano-o pog m̄arera nene p̄isi, Ntewa tamalia naga.”

Pupia pog m̄arera tai garu Yerusalem

Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ Ana Yesu pisa m̄ena ga visena tañena tai, naña popon yaru kilia wuloyuia, vena kilia ruru kana kinasia. Visena nene sanini, pisape “Yoko amiu akilia avisu naña avisirlua nono tai naña piowa manene laa, yoko sum̄alu se e yo wa tai pe pon re nena naña aligan se ea. A pogos naña avisu suri nene, amiu naña asike Yutea, popon amiu aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁵ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin m̄ana yuñia, naga monar ve va re si loyuma war kiena suri lañasia, ¹⁶ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si uma tar m̄ana kulsota, naga monar kiriri vitañili ga sanene vano. ¹⁷ Ana e pogos nene, yoko viowa laa m̄ena van sira la naña meñela, amio la naña amla ke yu pan kiela sisi tomtom lala. ¹⁸ Visae ve sanene, popon amiu alenwo amiu vena kiamiu pog naureena nene ve imi tol amiu re e pog na miava keviu. ¹⁹ Nanene vanon

pogos nene, p̄isi na m̄arera na m̄arera, m̄arera laa sane taulu pogos m̄arera tañena lala, naña siar e pogos naña Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yoko ve pog m̄arera re si tai ve sanene pogos tai. ²⁰ Ana Ntewa sitom̄al rui pisape yoko tero pog m̄arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naña pisir plan la vena ave kiena, asike e pogos nene. Ana visae ve tero re ve plas sanene, yoko tañatete yaru tai kilia mal sike na.

²¹ “Ana visae yaru lala avivisa van amiu, avisave ‘Amiu avisu yaru nene, naga na Navisaarena nene,’ pona avisa tañena, asape ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiela visena lala toko, ²² komin naña navisaarena la mokliu naña pe ape lelaga re la poli, la akilia asum̄alu, amio m̄ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a p̄isi na la nene akilia akila kile lala, amio sur nailanena lala. Ana yoko akila sanene, aure yaru la ava ave wowe, vano-o tol naña akilali naña aure m̄ena yeririna kiena ne Ntewa la naña pisir plan la vena ave kiena, ana la tañatete akilia akila. ²³ Ana akilia avisuar amiu ruruia, komin nepisawal make suri la rui pan amiu nanagane, naña pe añarpo yo re poli wa.”

Pisi na Narin Yeririna wasuñe sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁴ A Yesu pisape “Ana e pogos nene, siraun naña naloge viowaena nene p̄isi, mrae imi ve pupumalko, a kupario ve tego re sina. ²⁵ A verue la ma e sinapane asum̄a aloloru, a suri m̄arera lala nae ma e sinapane, yoko Ntewa kululun la. ²⁶ E pogos nene, p̄isi na la avisu Narin Yeririna molue e lul

amio pupia kiena nam̄areraena amio naurarena. ²⁷ Ana siraunia, naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava a ma e peni, ana yoko aure kiena yeririna la naṓa naga pisir plan la ṓisi rui, aimi lele taaga puna.”

Pe yaru re tai naṓa kilia pog na legiena maro nene poli

Matiu 24:32-36; Luk 21:29-33

²⁸ Ana Yesu pisape “Amiu asit-omli purlaki nene, naṓa asape purpiliva. Naga kiena sur navian amiuena tai teke ea, naṓa monar avisururuia. Pogos naṓa avisu sitos la siar miyunlua sina, imi memaena, ana amiu akilia asape pog na yepisusunu m̄arera pimi ke lavisi narui. ²⁹ Ve sanene, pogos naṓa avisu kile la nene e yomarava, la apimi akakate ke sa naṓa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naṓa Narin Yeririna suṓa ga e pulutava rui, lavisi ke kate narui. ³⁰ Nevisa suri na lelaga van amiu, yoko sur la nene imi kakate sumo, ana siraunia, lus kiena ne yaru la naṓa amal ke e pogos nene, ṓisi na akilia akovio e yomarava nini. ³¹ A yoko sinapane amio yomarava nini lalua m̄ena akovio veraga, ana kiau visena lala taṓatete nena akokovio pogos tai. ³² Ana pe yar re tai naṓa kilia kana legiena pona aora nena naṓa ṓisi na Narin Yeririna m̄alivi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la m̄ena amninue ga, ana Ata ga, naga taaga kilia.”

Monar akila ruru amiu asuṓa ga

Matiu 24:42-44

³³ Ana Yesu pisape “Sanene, ana monar asuṓa avisuar ruru amiu, komin amninue ga asape kiamiu suṓe naga imi sina e legiena ya. ³⁴ Sur nene sa naṓa yar keviu tai mligan m̄ana uṓa vena vanon

kiena pupia yalena tai. Sumon naṓa naga ligan kiena yo, naga monar ligan kiena sur la punu ga va sike limana ne kiena yar na yuṓaena lala, a monar vis ruru van la naṓa apisuar ke mralaea, sape avisuar ruruia. ³⁵ Ana nana-gane sa m̄ena nene van amiu, amiu m̄ena asuṓa avisuar ruruia, komin pe tekilia re poli, yar keviu na uṓa vim pogwai. Pona imi kotaṓa, po kolemalo, pona sa lakaporo la akokoreko, po kolulagi, ³⁶ ana piowa ga naṓa sa naga vim m̄alivin amiu, lual naṓa kam na amomalio m̄aga. ³⁷ Ana visena naṓa nepisa ke pan amiu, mesmesun naṓa yeririna la punu ga monar aloge, sane amiu akirarava ruruia, avisuarua.”

14

Li nasumonena la nae Israel sinelan asape yoko awem̄ar Yesu na wa

Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana ṓisi na, pog pimi lavisi naṓa e kas punu ga asuṓa akila kiela pupia ṓaṓagena lua. Legiena lua ga suwo ke wa, ṓisi na akila ṓaṓagena na sitom̄alen natamali-aena naga sumo, ṓisi na akila ṓaṓagena na kanen kiligaṓe naga sirau.

A e legiena nene, ṓarin yar wa lala, amio navianena na visalu-aena la sinelan ke asape yoko awem̄ar Yesu na wa, ana akale ke mrapa tai na tarwanen naga. ² Ana lala apisayu ke pan la, asape “Sur nene taṓatete tekila e maran yeririna la naṓa apimi e ṓaṓagena nene, komin visae pere na la sinela kar ita vaṓisi ne, yoko akila pupia m̄aagena, vanon la mokliu naṓa akekaran ke pa yar nene rui.”

Maria taron ponotaninu e Yesu Matiu 26:6-13; Yoane 12:1-8

³ Ana e pogos nene, Yesu sike e kumali naþa Petani, naga sike e yuñña mñana yaru tai naþa apio ke Saemon Leperosi, komin nanua susumo naga þar leperosi se e yepena. Ana Yesu kinana ke e yuñña nene, sira tai pimi puna, mla piawi tai naþa amiyuññaen e kilavaru tai naþa po, a piawi nene na pulen ponotaninu naþa amiyuññaen e was nen þeligalaki tai, naþa kana kilavaru keviu paþisi. Ana sira nene pilonpo gon piawi nene, taron make ga ponotaninu nene taroi e þarina ne Yesu.

⁴ Ana laþas naþa asike e lele nene e pogos nene, apisu ke sur nene, ana la sinela kar sira nene paþisi, asuñña apisamumun ke pan la, asape “? Komin yar ne sira nene taron kare korenan ke ponotaninu sa nene?” ⁵ Visae wilwilinlua ga na, vera war varu keviu ea, vena iilaena yeririna la naþa pe kiela sur re la poli. Naga kila kare na!” Ana la asun apisa kare ke sira naþa sanene.

⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “? E, kam na akila ke sanene pan sira nene komin ya? Amiu na ve avisa kare re si naga, naga kila yuññaena naþa po tanea pan inu, pisa ruru inu paþisi. ⁷ Li na lima korena la naþa apisa la ke ne, yoko lala asulue ga likan amiu, ana amiu akilia aiila la silaga e pog punu ga naþa sine-miunia. Ana inu, in na yoko ve nesu re silaga nemio amiu. ⁸ Suri naþa sira nene miyuññaenia, naþa taron ponotaninu e inu, naga kila sur wo punu ga naþa naga kilia kila, naþa pe nakilaruruen yepu yoko neva e marena. ⁹ Nepisa ke sur na lelaga pan amiu, e yo punu ga e yomerava wetelu naþa avisawal kiau lologena wo ea, ana asunyu mñena sur nowo nene naþa sira nene miyuññaenia,

vena asitoññal sina ga silaga pupia sitomena kiena e inu, naþa sinena miye inu lelaga.”

Sutas þiliwilin wan Yesu

Matiu 26:14-30; Luk 22:3-20; Yoane 13:21-30

¹⁰ Ana Sutas nae Kariot, naþa naga mñena pe nalogena na lual-ima taaga pa lua tai, naga sitom ke pa rui naþa yoko wilwilinwan Yesu, þisi na pa pisu þarin yar wa lala. ¹¹ Ana pogos naþa amloge yoko naga kila kiela mrapa na tarwan vinaunen Yesu, akekanan paþisi, apisaar pania, asape “!E po paþisi ne! Visae oiila imimi ve sanene, yoko mela narin nalaena tai van ko vanonia.”

Ana e pogos nene, Sutas siar kale ke pulmas tai yoko kilia ligan Yesu va e liman yaru wa la nene.

Yesu pitetalia Pita amio Yoane ava akila ruru kana kinanena maro

¹² Ana legiena þesia na þaþagena na kanen kiligaþe pe Toste, naga legiena naþa la asuñña akila ke nakuþaþaena e narin sipsip lala vena sitomñalena natamaliaena. Ana nalogena la apiun tan Yesu, asape “? Ko na sinomñan osape mekila ruru kata kinanena na þaþagena naþa e lepas nape?”

¹³ Ana naga pisa pan lalua, sape “Ava gar Yerusalem, yoko alual yar tai kus ke pupia piawi na wii tai, imi mñalivin amiu. Ana ataveve naga avano, ¹⁴ ana yoko naga were amiu ava e yuñña tai. Ana pogos naþa ava loyuñña e yuñña nene, amiu avis van þar na yuñña nene, avisa sanini asave ‘Ki-eta navianena piun ke sape awa yo kiena ne wolawa lala, vena naga memio imimi kiena nalogena lala mekilia makan kinanena na sitomñalen natamaliaena ea?’ ¹⁵ Amiu avisa sanene vania, ana naga vian amiu e pupia lele

tai metava van amiu, naþa suri la punu ga sike pa e rui, ana yoko akila ruru sur la punu ga nakanena e lele nene.”

¹⁶ Ana Yesu pisa sanene pan nalogena lua nene, ana apano, amial mña apa atol Yerusalem. Ana e pogos nene, sur la punu ga pimi mñalivi sa ga naþa Yesu pisayu susumo pan lalua.

Pisi narui na, lalua akila ruru maron kinanena na þaþagena nene kana Yesu, þisi na aþasuþela sina ga.

Yesu pisawal naþa yoko Sutas vielua naga van kiena nasinekar lala

¹⁷ Ana kolemalu, Yesu amio kiena nalogena lala apitom garo Yerusalem, apito e yuñia naþani.

¹⁸ Ana pogos naþa asuñia akinana ke narui, Yesu pisa pan la, sape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu ne, yoko amiu yaru ga tai yoko vielua inu, amiu yaru ga tai naþa ita tesike tekinana ke veraga nagane.”

¹⁹ Ana nalogena la amloge naþa naga pisa sanene, ana amloge pi-owa paþisi, apiun veve ke tan la peve taaga, asape “?E, in re poli?”

²⁰ Ana Yesu pisatamñe la, sape “Naga naþa yoko kila sanene van inu, naga pe kiau nalualima ga taaga pa lua tai, naþa naga yaru tai naþa imimi lua meputon kamimi kilaparavi e ga e pulpiala taaga. ²¹ Ana yoko Narin Yeririna naga monar mare sa naþa Nasiriena Wa pisayu pa sumo rui. A yaru naþa vielua naga, yoko viowa manene laa van naga, naga popon manene sa ve vaeme re ga rui.”

Kinanena maro

²² Ana pogos naþa la akinana ke sanene na, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pan Ntewa, ana kawewowaia, kian pan la, ana

naga pisa pan la, sape “Alavia, akania; nanene naga pe tasneu.”

²³ Ana þisin nene, mla piala na kuruta, pisa potena pan Ntewa, ana kian pan kiena nalogena lala, ana la punu ga peve taaga amunpae ea. ²⁴ Ana naga pisa pan la, sape “Nanene, naga pe tau naþa pe nakilaen naviranarena kiena ne Ntewa suñialu mñarera silaga, naþa yoko tau nene naga lauwo malena kiena ne yeririna la ve moki. ²⁵ Nepisaar ke pe lelaga na pan amiu ne, nesape yoko sane in na ve nemun re si kuruta pogos tai, vano vano-o nemun ga kuruta viu e navesuþenena kiena ne Ntewa.”

²⁶ Ana pogos naþa Yesu kila pa sanene, ana la amiyau e yauena tai naþa teke e tusi kiena ne Yauena lala, þisi na amolue petan yo nene, amiyal apa e Kunus Na Purolip la.

Yesu pisawal sape yoko Pita naga visawan naga

Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

²⁷ Ana pogos naþa asike e kunus nene wa, Yesu pisawal pan la pisape “Pane ga kolemalu, kiamiu lelagaena e inu naga loru, komin Visena Wa pisawal pa sur nene rui, naþa sape

‘Yoko in na nowe moñar yar navi-suaren sipsip, ana kiena sipsip lala yoko aureure tetai.’
Sek 13:7

²⁸ “A pog naþa netaulu si marena, yoko in na nesumo neto garo Kalele, ana amiu mñena monar asirau atom garo lele nene.”

²⁹ Ana pogos naþa Pita mloge visena naþa Yesu pisa pania, pisawolia pisape “Pona nalelagaena kiela punu ga nene e ko loru, aure vetan ko, a yoko inu, in na taþatete neligan ko pogos tai.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga nepisa ke pan ko, yoko ãane ga kolemallo, pogos naãa towa la ve akokoreko re yam ve lua wa, a ko, ko na yoko ovisawan inu yam ve telu rui.”

³¹ Ana Pita pisa luãar visena nene, pisaar mãrera, sape “Visae la sinelan asape awe mãrnu mãna nemio ko, naga pogaga ne, ana inu, yoko taãatete nevisawan ko, nesape in na pe nepe kio mã re poli.” Ana e pogos nene, nalogena punu ga la apisa mãna sa nene.

Yesu pa mlen ma Ketsemani
Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ana sirau, Yesu lala apa e lepas nen kunusia, amiyal apito tano e narin pulãalu tai, naãa kiena ki Ketsemani. Ana naga pis pan la pisape “Amiu asu mã e nini wa. Ana in na neva nelen ve plas ga wa.”

³³ Ana naga ãere Pita amio Semes a Yoane, ataveve naga, apa li la vitokak ga sane, ana e pog nene, sinena Yesu naga pimi urmi keviu, mloge piowa paãisi. ³⁴ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane, nemloge sa naãa niãuu naga pororowa make ga, naãa lavisi nemare narui. Awis, amiu asu mãli atavilo amio inu e yo nini wa.”

³⁵ Ana Yesu miyal pa laa sane, mlorun kinai, mlen pa arimana, sape “Ata-o, Ata-o, sa otar mãna, yoko aora na pog mãrera la nene naga ve imin in re sina. ³⁶ Ko na okilia okila sur punu ga, ana nepiun tan ko vena okuslua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena in na ve nemun re ea. Ana ko na ve okila re sa naãa na sinenanena kiau, ana okila ga sa naãa kio mã nasinenanena.”

³⁷ Pisi na, naga pimi sina ga puna kiena nalogena la telu naãane, naga pisu lala amomalio pa rui. Pisi na lala atavilo sina

ga, ana Yesu pis pa Pita sape “? Sanape Saemon? Ko na omomalio? ?Komin ya ne kam na taãatete atavilo amio inu e aora nini? ³⁸ Kam na monar avisuar ruru amiu, monar alen lue ga, vena nataãaliena la ve akila amiu aloru re e mlamulena viowa. Pe lelaga, kiamiu sitomena mãrera po, ana tasnemi naga miyowoga.”

³⁹ Ana siraunia, naga pa si e yo na leniena naãane, mlen, mlenin sina ga visena naãane. ⁴⁰ Ana pogos naãa naga ãasuãe sina, pisu la telu nene amomalio ke sina ga, komin atekavito paãisi, ana pogos naãa pis pan la, lala pe apisatar mã re si suri tai pan poli.

⁴¹ Ana naga pavin sina, kiena leniena na telu, ana pogos naãa ãasuãea, naga pis pan la, sape “! E! ?Amiu apa ruru amiu ke ga wa, amomalio ke ga wa? !Poga, ãisi ga ne! Naga ne lavis ga pog naãa narin yeririna va e liman li viowa la narui. ⁴² Ko pogaga, amiu asu mãlu ita tetove, yar nawilwilin wan inuena, nagane pam ke lavis gar ne narui.”

Apuarar Yesu mãrera

Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53;
Yoane 18:3-12

⁴³ Ana e pogos nene naãa Yesu pisa ke visen nene wa, Sutas, naãa naga tai lala lualima yam taaga pa lua ne, naga pimi, amio yeririna la moki naãa aãar ke playu na mara amio kiela plaki lala. La nene, yar keviu la kiena yar wa la, amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena le Yu la, lala amligan la apimi. ⁴⁴ Susumon naãa apimi, yar na wilwilinena naãa Sutas, naga pisaães kile tai pan la sumo rui, pisape “Yar naãa sa neva netalopan ãesia, yar ne nanene naãa ita sinetan ke, ana kiamiu yar na mara la monar atararia mãrera aure naga vano.”

⁴⁵ Ana pog naþa apimi narui, Sutast miyal mesmesun ga Yesu, pis pania, sape “Navianena, pokolemalo.” Talopania, ⁴⁶ ana kiela yar na mara la apimi atararia asape aure naga vano. ⁴⁷ Ana pogos naþa atarar sanene, ana nalogena tai þurelua kiena playu, sape te yar tai naþa nae pun yar wa la, ana naga tetereria ga þarina, telua kiligana komþas pano.

⁴⁸ A Yesu pis pan yar la nene, sape “?Sanape na amiu aþar kiamiu playu amio plaki lala? ? Sanape na asape aim ataranu sanene? ?Pona asitom ke asape in na nepe yar m̄arera na vinauena amio na weþaren yaru la yo? ⁴⁹ Sila ga e legiena punu ga, in na nepian amiu e yuþa m̄ana Ntewa, ana sanape na amiu pe apim ataranu re e pogos nene poli? Ana pogaga, kome sur la naþa nasiriena wa pisayu sumo rui, monar imi ve sa ga nene.” ⁵⁰ Ana e pogos nene, nalogena la amligan Yesu, aþure petania.

⁵¹ Ana e pogos nene, yar m̄ee tai taveve ke yar la naþa aþure ke Yesu pano, ana naga pitavi ga. Ana yar la nene þasia apisuluþar naga, asape atarar m̄ena naga, ⁵² ana atarpal ga naga, atarar ga kiena kulmrae aþurelua petania, pe plamoþe ga kiriri pano.

Aþere Yesu pa e pupia kumali kiena yar kerkeviu kiena le Yu la
Matiu 26:57-68; Luk 22:54-71; Yoane 18:13-24

⁵³ Ana lala aþere Yesu pimi suþal e marana ne þarin yar wa, naþa kiena ki Kaeþas, amio yar keviu kiena yar wa lala amio navianena na visaluena, amio na sumonena kiena ne le Yu lala, apim pa lele taaga e yo nene rui. ⁵⁴ Ana Pita m̄ena taveve m̄a Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin poli, ana pogos naþa apim loyumu

e kove na kumali nene, Pita pa totano amio yeririna na yuþaena kiena Kaeþas, lala atega ke kapi, komin miava. ⁵⁵ Ana yar keviu la naþa asike loyumu e viorena nene, lala akale ke yar laþas naþa akilia avisa plan sur laþasia naþa Yesu miyuþaena pona pisa, vena kila la akilia aweþar naga vanonia, ana pe aþa re sur tai poli. ⁵⁶ La aþal laþasia aþerela apimi apisawal visena moki, ana visena punu ga nene apisokan ga, asuþa apisa ke ga sur la naþa pe taþena lala, ana kiela visokanena la nene mlolor ga.

⁵⁷ Ana þisi na, laþas na visokanena aþal visena tai, asuþalu, asape ⁵⁸ “Memloge yar nene naga þarwar e visena sanini rui, sape pupia yuþa wa naþa kieta yermarua ga la amiyuþaena e limala, pisa sape yoko naga taaga ga kilia weþlania, yoko yuþaen ruru si yuþa wa viu taþena tai e legiena ve telu ga, naþa liman yeririna taþatete yuþaena.” ⁵⁹ La apisa m̄a visena la nene pano-o, kaka ga, kiela visena la nene pe suþal m̄arera re poli.

⁶⁰ Ana þarin yar wa suþalar se marala, pisi pa Yesu, piun tania, sape “?Ko na yoko ovisataþe van la pona ve ovisataþe la re? ? Sanape e visena la nene naþa apisa plan ke ne?”

⁶¹ A Yesu pe pis re si po, pisaþaþe re si poli. Ana þarin yar wa pis si pania, sape “?Sanape? Ko na ope Navisaarena naþa pe narina ne Ntewa, pona pe ko re poli?”

⁶² Ana Yesu pisataþe pania, sape “Ee, Navisaarena nene, naga inu. Ana nesape nevisa m̄ena van ko, þisi na yam ve plas ga, avisu si Narin Yeririna naga totano ke e lepas na þamarua puna Ntewa na m̄areraena, yoko avisu naga

vaeme e lul metava vitom tano e yomarava nini.”

⁶³ Ana ĩarin yaru wa sinen karia na pitolwowa mĕana kulkota, pisape “Ĵisi ga ne! ?Komin ya ne ita takale ke si yar taĴena naĴa kilia visa plan si sur laĴasia e naga? ⁶⁴ Amiu amloge ke ne! ! Yar nene naga Ĵarnena kare pa kia wa kiena ne Ntewa rui! Viorena sitom sanape, yoko tela naliĴereena van ve sanape?”

Ana la amla naliĴereena pa Yesu, asape mesmes ga naĴa monar aweĴaria.

⁶⁵ Ana laĴas apasirkon naga, apiwo kilamarana, ana asuia, apisa karea, apiuyun tania, asape “? E, ovisalia, ane mlipa ko ke nanagane?”

Ana yar na mara laĴas kiena Ĵarin yaru wa la apim aĴurelua naga petan yo nene, ana la mĕena nene asuia, amlilipa ke pogos naĴa aĴure ke naga apano.

Pita naga pisawan Yesu

Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁶ Ana e pogos nene, Pita sike loyuniĕa e kove wa, ana sira na visuaren yuniĕa mĕana Ĵarin yar wa pimi e lele nene, ⁶⁷ ana mĕal Pita tegan ke kapi, pisuluĴaria, pisa pania, sape “!E, ko nene ko mĕena otataveve yar nae Nasaret naĴane!”

⁶⁸ Ana Pita pisawan sur nene, sape “!E! In na pe nemloge ruru re sur na ko opisa ke ne poli!” Ana naga petan lele nene, pato laa lavisin pupia pulutava na yuniĕa nene.

⁶⁹ Ana e yo nene, sira nene naga mĕal sina, ana pisawal pan yar la naĴa asike ne, sape “Yar nene pe yar kiena ke yar naĴa tai narui.”

⁷⁰ Ana Pita pisawan sina ga visena nene. Ana pe piavi re nenaga, la nene apisa pa Pita, asape “Peraga, ko ke tai narui,

komin ko na yar nae ke Kalele tai narui.”

⁷¹ Ana Pita pis mĕarera, pisaluĴar mĕarerania e visena sa nini, sape “!E lelaga kemua rui, Ntewa na Mava, in na nepisa pa rui, pe nekiliaar re nena yar na kam na apisayu ke ne poli.”

⁷² Ana veraga ga pogos naĴa Pita pisa ke sanene, towa kokoreko yam lua narui, kila Pita sitomĕal si visena kiena Yesu, naĴa pisa pania, sape “!Lelaga nepisa pan ko, Ĵane ga ne kolemallo, pogos naĴa towa ve kokoreko re na yam lua poli wa, ko na ovisawan inu yam ve telu rui.”

Ana Pita mloge sinena piowa na piowa, molue pa vanua, tag na tag.

15

Lala aĴure Yesu pa puna ne Ĵarin suĴe kiena ne le Rom la naĴa sike Israel

¹ Ana kolulagi e Praere nene, li kerkeviu la kiena le Yu la apiora sina ga e kiela pupia kumali. La nene nane yerkaawa kiena ne yaru wa lala, amio kiela nasumonena lala, amio kiela navianena navisaluaena la. Apis mĕa pano-o, atol sitomena tai, Ĵisi na apiar limana ne Yesu, aĴure naga pa puna ne Ĵarin suĴe keviu Paelat, ana la amligan Yesu e limana, vena naga liĴerea.

Yesu sumĕalu e marana ne Paelat

Matiu 27:11-14; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

² Ana Paelat piun tan Yesu, sape “?Ko ope Parin SuĴe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatameĕa, pisape “Naga ke narui, sane opisa ke ne.”

³ Ana yerkaawa lala kiena ne Ĵarin yaru wa lala apisasawal suri la e Yesu, asape naga kila sur la moki naĴa piowa. ⁴ Ana Paelat piun sina ga tania, sape “?Sanape,

la apisa suri viowa moki e ko rui, ana ko na omla mña kana navisatamneena pona peraga?”

⁵ Ana e lepas nen sur la ne apisa ke ne, Yesu pe pisatamne re si sur tai pan la poli, ana Paelat sinen pulan sur nene pañisi.

Paelat tamnan pisape Yesu monar mare

Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

⁶ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paḡagena na Sitorñalena Natamaliaena wa, ana e kas punu ga e paḡagena nene, paḡarin suḡe nae Rom silaga kila suri tai pan le Israel lala. Naga kila naḡa visae laḡas naḡa asike e yuḡa naloge viowaena, la akilia aviun yaru ve taaga naḡa sinelania, yoko Paelat naga ligana lua naga molue. ⁷ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga mneke e yuḡa naloge viowaena, naḡa yaru la akilia ruru naga, kiena ki Paraḡas. Naga pe yar tai pogos naḡa asumalun kawelaen amio le Rom lala, mmemoñar laḡas amare, ana amligan pa e yuḡa na loge viowaena. ⁸ Pisi na, paḡina lala apimi moki lele taaga e marana ne Paelat, apiun tania vena naga kila van la sa naḡa naga sumña kila ke ne, monar ligana lua lala yar tai naḡa sike e yuḡa naloge viowaena molue sina.

⁹ Ana Paelat pisatamne la, sape “Pogaga. ?Amiu sinemiun asape neligan lua yaru nene molue sina, naga pe kiamiu paḡarin suḡe amiu le Yu la?” ¹⁰ Paelat piun sanene, vanon naga kilia pa rui naḡa yerkawa ga kiena ne le Yu lala, aḡure Yesu pimi puna, sane yuḡaena na vielueen ga, vanon naḡa apisu kiela yeririna taḡena lala akekarana Yesu pañisi.

¹¹ Sanene narui, Paelat sine-nan sape ligana lua Yesu vano, ana yerkawa kiena ne yaru wa lala akila kare sitomena kiena ne

yeririna lala pimi pisusun pañisi, asape amñarera van Paelat vena ve ligana lua re Yesu, ligana lua ga Paraḡas vano. ¹² Ana Paelat mloge ke sur la naḡa apisa ke pania, piun tan la, sape “Pogaga, ana visae sanene, pañisi na nekila ve sanapen yar nene naḡa amiu apio ke naga asape paḡarin suḡe kiena ne le Yu lala?”

¹³ Ana la punu ga apioyonia, asape “!Asuar naga e lak torovia!”

¹⁴ Ana Paelat piun tan la, sape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya ne piowa?”

Ana la apioyoni manene laa pa metava sane, asape “!Asuar pa, asuar ma e laki torovia!”

¹⁵ Ana Paelat pisu paḡele narui, sinenan sape visa sur tai naḡa kila yeririna la nene aloge wonña, ana naga sape Yesu naga sumña ga, a mligan lua ga Paraḡas pa si pula. Ana mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akua, aure va asuar e lak torovia.

Li na mara lala akila lele kare Yesu

Matiu 27:27-31; Yoane 19:2-3

¹⁶ Ana li na mara lala atarar Yesu aḡerelua pa vanua e yometava na kumali kiena ne Paelat nene, ana la apio pa kiela paḡegas nen li na mara taḡena lala vena aimi avisuia. ¹⁷ Ana la amiyenlua mña kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naḡa marana mene sa naḡa paḡarin suḡe la amiyen, ana aḡar nonos nen kilsirili, ana aḡaniroron ga, amligan e paḡarina, sa naḡa karo na paḡarin suḡe tai. ¹⁸ Ana pogos naḡa amligan sur la nene e pañisi, la asumña akila lele kare ke, asape “!Paḡarin suḡe kiena ne le Yu lala-oo! Imimi mepatanon ko, memieluar ko!” ¹⁹ La amla lakiavio tai, amne paḡarina ea, la asumña apiasiria kare naga, akinai tano puna sa naḡa apatanon ke naga. ²⁰ Ana pogosia naḡa la akila lele kare naga, pañisi

na aþarlua kulkota mene nene petan naga, ana amiyen si mana kulsota tai ea, aþure apano vena asuar naga e lak torovia.

*Asuar Yesu ma e lak torovia
Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43;
Yoane 19:17-27*

²¹ Ana pogos naþa li na mara la asumon Yesu apa ke narui, anal yaru tai naþa naga pa yomarua ana naga mial pimi. Yar nene, naga Saemon naþa sumo naga nae Saerin, naþa naga arimanane lalua nene Alikanta amio Ruþas. Ana anareran pania asape naga towe kus lak torovia kiena ne Yesu vano. ²² Ana lala asumon Yesu apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naþa kana kinasa asape yo naþa sane puryu na piaþarin yaru. ²³ Pogos naþa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia. Ana kuruta namunena nene ataron was nen suri tai naþa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naþa amla pania, yepen mavin mnena.

²⁴ Ana la atarar Yesu, asuar naga ma e laki torovia. Pisi na, la akuan taes, vena alual li ane war mana kulmrae tai, a ane war tai. ²⁵ Ana pogos naþa amligan pa Yesu ma e laki torovia, naga kolulagi, maran mrae ovari. ²⁶ Ana li na mara nae Rom la asiri navisawalena tai, naþa pisawal suri naþa nasumonena kiena ne le Yu la sinelan asape awerar naga vanonia, naþa sape "Yaru nene naga pe þarin suþe kiena ne le Yu lala." ²⁷ Ana e pogos mena nene, yar navinauena lalua, asuari la mena ga e laki torovia sa ke Yesu, apisirilua tai e lepa na þamarua, taþena e lepa na þameli. ²⁸ E mrapa ne nanene, lala akila visena marua tai na Tusi Wa pimi kate sina ga, naþa sape

"Amligan naga meke amio yar na kilaroen navisaluaena."

²⁹ Ana yaru la naþa asuma amiyaloro ke apa e yo nene, asisilin þarila, apisalele kare ke Yesu þisa, la asape "Koe, suwala! Ko nene nanua sumo ko opisa osape ko okilia owe plan Yuna Wa mana ne Ntewa, ana ovisirlua sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? ³⁰ !Pon ko ga otamalia ko lia, ovetan laki torovia nana, otom tano!"

³¹ E þelaga ma nenaga nene, yerkawa kiena ne þarin yaru wa lala, amio navianena na visaluaena, asuma apitalia kare ke naga paþisi, asuma apisa ke, asape "Pona naga tamalia ma yaru taþena la moki rui, ana naga mninue kare si narui, taþatete si tamalia naga yo! ³² ?Ana naga pe kieta Navisaarena, a pe þarin suþen ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitom tano e lak torovia nanagane, vena ita tevisu sane naga pe lelaga, vena telelaga e naga." Ana la lua mena naþa asuar la e laki torovia amio Yesu, la mena ga amiyakol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

³³ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu koyepakilavi. ³⁴ A e pogos nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru naapo, sape "Eli, Eli, lana saþatani?" naþa kana kinasia sape "Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape na omliganu nemeke sanene?"

³⁵ Ana yeririna laþas naþa asumalu asike e yo nene, apisusu suri la nene, ana amlogepal maagena kiena ne Yesu nene, ana la asape "Amloge ke ne, yaru nene pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga yo?" ³⁶ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi,

þar lumlum þasia, taron kuruta namunena naþa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, kian pa Yesu vena munia, þisi na naga sape “! Tesu wa! Tevisulia, pona yoko yermarua Elaisa vitom tamalia naga pona pere.”

³⁷ Ana Yesu mlokai manene sina, þere maron kiena yalua, marþanu.

³⁸ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naþa merorol tamalele ke e Yumã Wa mñana ne Ntewa, naþa mono ke yo wa naþa pe yo wa paþisi, purpa pito ga lika, siar metava pito tol tano.

³⁹ Ana yerkawa kiena ne li na mara lala, naþa pisusuar mña Yesu, pogos naþa pisu þere maron kiena yaluaena, milan paþisi, pisa sape “!Aulai, yaru nene naga pe Narina kemua Ntewa lelaga naþane!”

⁴⁰ Ana sira laþasia naþa atataveve ke Yesu asike e yo nene, asuñalu asike laa perina sane, asuñala atamaren ke kiela navianena. E lala nene, la telu naþa kiela kia la sanini, Maria tai naþa sira nae Maktala, Maria mñena naþa anenane Semes kokan amio Yoses, a sira mñena tai, Salome. ⁴¹ Naga lala naþa pogos naþa Yesu sike garu Kalele nanua sumo, la asuñala ataveve naga, amiila mñena naga. Ana sira mñena la moki asuñalu asike e pogos nene, naþa lala mñena akom garo Kalele ataveve Yesu apa ma Yerusalem.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁴² Ana legiena na Praere, naga pe legiena na kilaruruen sur la punu ga suñate Legiena Wa peni, ana pogos naþa lavis mrae vito tano, ⁴³ yaru tai nae Aramatia, kiena ki Yosop, naga pe marau re poli, kila kiena sitomena nñarera po, pa suñalu se marana ne

Paelat, piun tania sape kus tas-nena ne Yesu. Naga mñarera pan paþisi nakilaen ve sanene, komin naga pe pupia yar tai na kansel kiena ne le Yu lala, naþa yar la akilia ruru naga po, pe yar mñena tai naþa sinenan ke navesuþenena kiena ne Ntewa naga vim.

⁴⁴ Ana Paelat mninue ga sape e pogos nene na Yesu mare rui po pere wa, pio kiena yar kawa na mara pimi piun tania. ⁴⁵ Pogos naþa mloge sape Yesu mare rui, ana tañan tasnena Yesu imi va Yosop.

⁴⁶ Ana Yosop temare ga mñana puluve viu tai þisi ga na wa, pa pul kulmrae nowo tai, pa akuslua tasnena ne Yesu petan laki torovia, amluluwoia ana la apa amligan mñeke e mñana puluve naþane. Ana amelilivin pupia kilavaru pimi mono pulusia, ana la aþasuþe la si apano.

⁴⁷ Ana Maria lalua nene, tai naþa nae Maktala, amio taþena nene anenane Yoses, lalua mñena apimi apisu yo naþa tasnena ne Yesu mñeke ea.

16

Puluve korena ga mñeke

Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naþa Legiena Wa þarovia, ko yepekilavi e Pog Orai, Maria nae Maktala, amio Maria naþa anenane Semes, amio mñena Salome, la telu nene apito apul suri la naþa ponos taninu vena awar va avilan e yepena ne Yesu.

² Ana e Sante kolulagi wa ke ga wa, sa naþa mrae siar molue, la teloka amiyal apa e puluve naþane. ³ Ana pogos naþa amiyal ke apano, apiuyun ke sina ga pan la, asape “? Ana visae tetol ma ne, ane kilia melilivin lua pupia kilavaru naþa mono ke pulus

nena van ita, vena tekilia teva loyũña?”

⁴ Ana pogos naña la apimi lavisin yo nene, apisu ga pupia kilavaru nañane, yaru tai melilivin lua pa rui. ⁵ Ana la apa loyũña e puluve nañane, amilan yaru m̄ee tai totano teke e lepas na p̄amarua, miyen ke kulmrae naña miyuwowo pañisi, ana pogos naña apisuia, sinela kurkur, miyuyuwawa pano-o pañisi. ⁶ Ana naga pis pan la, pisape “!E, ve amarau re! In na nekilia pa rui naña amiu apimi e yo nini vanon Yesu nae Nasaret, naña añear naga e laki torovia. Ana naga suñalu mali si rui, pe mon re si e yo nini poli. Aimi avisulia! Na nene yo naña amligan tasnena m̄eneea. ⁷ Ana ato vilaga, avisawal va Pita amio nalogena tañena lala, avisave yoko Yesu naga sumo vito p̄es garo Kalele, ana p̄isi na la m̄ena monar asiraun atove, avisu naga e yo nañani, sa naña naga pisaar pan la sumo rui.”

⁸ Pisi na la apitañili, apetan puluve añure apitove, komin la amilan suri la nene pano-o pañisi, amiyuwawan ga rui. Ana la amarau m̄ena pañisi, kila sanene la apitove na pe apisawal re si pan yaru tañena la poli, apa mesmes puna ne nalogena lala.

Yesu m̄alivin Maria nae Maktala

Matiu 28:9-10; Yoane 20:11-18

⁹ Ana Yesu mal sina e Pog Olua kolulag wa ke ga wa, naña pe legien p̄esia na wik. Pisi na naga m̄alivin ke la naña atavevea, ana naga naña m̄alivin p̄esia, Maria nae Maktala, naña nanua sumo pile plan ninuna viowa la olua petania. ¹⁰ Pisin naña Maria pisu Yesu, pa m̄alivin la naña asuñña ataveve ke naga sumo, la asuñña amloge ke piowa atag ke ga wa,

naga pisawal pan la pisape Yesu naga mal si rui. ¹¹ Naga pisa ruru pan la pisape naga pisu Yesu e kilamarana rui, ana la pe amlelaga re e naga poli.

Yesu m̄alivin kiena nalogena la lua

¹² Ana siraun sina, e pogos tai nalogena la lua apetan Yerusalem amial apa ke apa sane, ana Yesu m̄alivin la. Lualua apisu sane yepena pe tañena, pe sa re si nanua sumo poli, ¹³ ana pogos naña apisu pae p̄isi, lalua apilon la sina añasupela, apitove apisawal sur nene pan lala tañena lala, ana yam si tai lala tañena la nene pe amlelaga re e sur nene poli.

Yesu m̄alivin kiena nalogena lala

¹⁴ A siraun sina, Yesu m̄alivin kiena nalogena la lualima taaga pa taaga, e pogos tai naña atotanon ke kinanena. Ana naga pislis m̄a pan la, komin naña pe añasine ruru re naga poli, komin sinela la m̄arera pañisi, kila na la pe amlelaga re e visena kiena ne la naña akirawal naga mali si rui. ¹⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanagane na monar avano, aliureure amiu e yo punu ga e yomarava nini, monar alologon kiau lologena wo van yeririna la punu ga. ¹⁶ Visae yar tai naga loge, ana lelaga ea, siraunia tol wii nakeena, yaru nene yoko tol malena, a visae naga naña ve lelaga re, p̄isi na Ntewa visaar marena vania. ¹⁷ Ana la naña yoko alelaga, p̄isi na kile la asike e la, sa naña la avile plan yermare la e puriukawaena na kiau kia, ana avisin m̄ena visena tañena lala, ¹⁸ a sa pogos tai auarar lom̄ara tai, ana yoko woga ga, a visae amun sur tai naña monar amarenia, ana sur nene tañatete

kila sur tai van la, ana yoko aligan limala la e inanena lala, ãisi na aloge wo sina ga.”

Yesu ãasuãe si pa ma e peni

Luk 24:50-53; Yumãena 1:9-11

¹⁹ Ana pogos naãa kieta Suãe Yesu pisa pa visena la nene pan la, Ntewa ãurelua si naga pa ma e peni, mligan naga totano e lepas na ãamarua puna. ²⁰ Ana kiena nalogena la amial tetai, apa amlol-ogo e yo punu ga, ana apisu sane Suãe naga miyumãe ke amio la, kila ke kile la moki pan la, vena kilaen yeririna la avisu kilia sane kiela visena la pe lelaga ga.

A sunena nene maro ga e nene.

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña LUK Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

*Kompasinen suniena plas na
tusi nini*

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Naga Siriyuia*”, naga pisayu Yesu sape naga yaru naña Ntewa pisayu pa lus nae Israel lala nanua rui, sape yoko naga imin tamalia la, a vena tamaliena yeririna makega na yomarava. Luk sirilua pa e kiena tusi nini, sape Yesu nene, Ninuna Ntewa namava ke narui pio naga vena “visawal kiena lologena wo va la naña limala korena ga.” Ana komin sur ne nanene, lologena wo naña Luk siriyuia, pulen suniena la naña kilologia sape Ntewa sinena miyee yaru la naña asike e nalogeviowaena.

Suri tañena la moki naña toñal e tusi nini, nane suniena kiena yaru la naña amloge po pona akekara. Suniena la moki na sanene sike e marana na keviu taaga [1] naña pisawal sape yoko Yesu imi, a e marana na keviu lua [2] naña pisawal sanape naña Yesu paeme.

A e mïena e marana na maro, yaru la akekara pañisi kome naña Yesu mal sina, a pãsuñe si pa mae peni.

Yaru naña siri tusi nini naga siri si tusi tañena tai naña kiena kia “*Yumïaena Kiena Li Nalologena Lala*”. E tusi na lua nene, naga pisawal suniena lala naña moluwe marea e pogos naña Yesu pa mae peni. Suniena la nene pisa lologia sape yaru la naña amlelega e Yesu Kristo apimi moki

liluwe, ana asumã apa apisawal kiela lelagaena nene e yo tañena lala.

Tusi nini “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Siriyuia*”, komsus orelu sike ea. E kompasnena na lua, amio na orai nena, pisawal suniena lañas la naña sike e ga e tusi nini, ana pe su re e tusi tañena lala naña Matiu, Mak a Yoane la telu asiriyuia.

Naga suniena la naña pisayu navisi lala naña amiyau, a suniena naña pisayu yaru na visuaren sipsip lala naña apimin apisu Yesu e pogos naña naga paeme, amio mïena suniena naña pisayu pogos naña Yesu pa e yumã mïana Ntewa pogos naña naga pe yaru viu ke ga wa, pãkaiwa na yaru wo nae Samaria, a pãkaiwa na ninis naña kovio.

Pupia suri mïena lañasia naña Luk pisayu kañarania e tusi nini, naga sanini. Naga pisayu lotena, a Ninuna Wa, a yo kiena sira lala loyumã e yumãena kiena Yesu, a pisayu naña Ntewa kilia viyewo ita, kilia warplan kieta milamulena viowa lala.

Kompasnen tusi la nini

Visena na sumo 1:1—4

Yoane Nakeena amio Yesu lalua apaeme, a lalua akapuru 1:5—2:52

Yumãena kiena Yoane Nakeena 3:1-20

Yoane kee Yesu, a Yermare tañalia 3:21—4:13

Yesu kila kiena yumãena e lepas nae Kalele 4:14—9:50

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 9:51—9:27

Legiena maro naña Yesu kila kiena yumãena garu Yerusalem a e yo la naña lavisin Yerusalem 19:28—23:56

Yesu mali sina a kiena nalogena la apisu naga 24:1-53

Visen p̄esia

¹ Inu Luk nesiriyu suniena nini pan ko, Yerkawa Tiopilas. Sa naḡa ko okilia p̄isi rui, yaru la moki liu naḡa asiri suniena na suri la nene komḡas rui naḡa aḡalḡalivin ita e kas laḡas p̄aro rui. ² Suri la nene, ita pe tepisu mesmesun re e kila-marata poli, ana la naḡa apisuia, siar e purḡesa, a la na sa naḡa la ape li Nalologena Wo p̄esia, la ke narui la apisawal ruru lelein pimi pan ita. ³ Ana siar nakonua rui, nesuḡa nepisusu ruru ke ḡaki taḡena la naḡa la asiria, a nesuḡa nemla ke visena na suri la nene, ana nepisu sane popon visae nekilali nela sunien taḡena la nene komḡasa, nesirikolia vena aim sane tus wo tai naḡa taveve ruru narin mrapa lala na suniena nene. ⁴ A nane nesiri sike na rui, a nekekarana naḡa neligan imi ve kioḡa, vena ouloyuia, okilia ovisu kilalea sane suri la naḡa osuḡa omloge ke rui, la amesmes ga a ape lelaga, la sa naḡa kiau tus nini pisawalia.

Navisi pimi pisawal pa Sakaraea pisape yoko naga war Yoane Nakeena

⁵ Suniena nena naga siar sanini, sape: E pogos naḡa Parin Suḡe Erot naga pe suḡen ke lepas nae Yutea, yaru wa tai, naga pe namratava kiena ne Apisa, a naga p̄ere sira tai naḡa naga ḡena molue kome lus kiena ne yaru wa lala, nane e namratava kiena yermarua Eron, wenla Mosis nanua sumo ne. Yaru nene kiena kia Sakaraea, a wona kiena kia Lesipet. ⁶ Ana lalua nene kiela malena mesmesu po paḡisi e navisuena kiena ne Ntewa, naḡa la asuḡa amlogear kiena navisaluaena lala, a asuḡa akila ke p̄elaga la naḡa mesmes silaga, pe akilalu re tai poli. ⁷ Ana suri ga tai, lalua pe narila re tai poli, komin sira

naḡa Lesipet naga pe luḡalumḡa ga, a nanagane lalua apimi ape yermarua laa rui.

⁸ Ana e pogos tai, pe pog na p̄egas kiena ne Sakaraea naḡa monar ava akila kuḡaḡaena e Yuḡa Wa ḡana ne Ntewa, sa naḡa p̄egas tai kila e wik tai, p̄egas tai kila e wik tai. ⁹ A silaga, pogos naḡa akila sanene, la monar akila sa naḡa amlil ḡapila, vena alual yaru ai naḡa yoko naga kila pupia yuḡaena navaen loyuḡa e Yo Wa na Yuḡa Wa nene, vena sikapen ponotaninu na wonta naḡa sike ne. Ana e poglis nene akila sanene, a kia kiena ne Sakaraea naga pa metava, asape naga narui naḡa va kila yuḡaena nene. ¹⁰ Ana e nena e pogos na sikapen ponotaninu nene, naga pa loyuḡa vena va kila, a pupia p̄ina na yeririna lala asike vanua, asuḡa amlen ḡaga.

¹¹ Ana pog naḡa Sakaraea pa loyuḡa, ana milan kare navisi tai kiena ne Ntewa naḡa ḡalivinia, suḡal ga sike e lepas nen wonta naḡani lepas na p̄amarua. ¹² Ana pogos naḡa Sakaraea pisu navisi naḡani, naga mninue kare narui sape aḡa kila ve sanape na wa, naga marau paḡisi. ¹³ Ana navisi nene pisa pania, pisape “Sakaraea, ve omarau manene re. In na nepimin ga ne-sape nevisawal van ko, Ntewa mloge kiamiu leniena amlua rui, a yoko woḡa Lesipet, p̄isi na war naruḡa na moḡe tai, a pogos naḡa vaeme, yoko oligan kiena kia Yoane.

¹⁴ “Pogos naḡa vaeme, yoko akekara vaḡisi, aloge wo, ana ve amiu re ga, ana yaru taḡena ḡena lala akekara vaḡisi.

¹⁵ “Sisi nene, yoko imi ve yerkawa tai kiena ne Ntewa, a naga sane ve yaru wa tai, p̄isi na naga valia kuruta a wii ḡarera

mēna lala. Siar e pog naŋa naga teke e lomēpeña anena wa, ana yoko Ninuna Wa ulen naga vaŋisi. ¹⁶ Yoko naga ve yaru tai naŋa ŋisi na vilon le Israel la ve moki awasuŋe la si puna Ntewa na Mava, kiela Suŋe. ¹⁷ Yoko avisu naŋa ninuna a naŋareraena naŋa se e Navisawalena Elaisa sumo sike sina ga e naga maran ve taaga, komin naŋa naga imi sumo, vena visawal visave ve ve piavi re Navisaarena naga imi raunia. Yoko naga vilon sinen ata lala vena asitomyu ruru sina ga narila lala, a yoko vilon sitomena kiena ne li nakilaroen navisaluaena lala vena ataveve si ŋelaga naŋa pe manmarua a mesmes ruruia. E mrapa ne la nanene narui, ŋisi na naga kila ruru ŋegas nen yeririna la tai va Ntewa, vena asuŋate naga imi mālivin la.”

¹⁸ Ana Sakaraea mloge visena la nene, ana pisa pa navisi nene, pisape “Ei, ve ovisa re sanene. Taŋatete ve sanene, komin imimi lua na mrae pito tano rui.”

¹⁹ Ana navisi naŋani pisa ke sina pania, pisape “Peraga, yoko ve sa ga nene. In na Navisi Kaŋriel nini, naŋa silaga nesuŋal luen ga nesike e marana Ntewa vena nowar kiena visena, ana naga mligan inu nepim puŋa vena nevisawal lologena wo nini van ko. ²⁰ Ana pogos naŋa nepisawal pan ko, ko na pe omlelaga re e poli, ana nevisa van ko sanini, yoko ove puru, ana ŋisi na osuŋa ga sanene imi tol pogos naŋa ovisu suri la nene imi mālivin ko nena ga e kana pogosia.”

²¹ Ana pogos naŋa navisi pis ke sanene pa Sakaraea, yeririna la asuŋal asike vanua na wa, asuŋate mā pano-o, ana kiela sitomena lua narui, asape “Vanon ya ne naga pa loyumu, kila malion

manene suri sanene.” ²² Ana sir-
aunia na, molue sina, ana la apisu naŋa naga pe pis re si pan la poli, ana la apisu kilale asape naga sike loyumu, naga pisu suri tai, nane kila naga sanene. Ana naga pis ga e limana pan la, naga pe puru ga moŋa ga. ²³ Ana suŋa kila kiena yuŋaena e Yuŋa Wa māna ne Ntewa, pano-o kilamake kiena pogosia, ana ŋasuŋe si pa māna.

²⁴ Ana asuŋa sanene pano-o, pe piavi re poli, wona sena, ana pogos naŋa naga mloge sane mēpeña sanene, naga pa moŋa ga māla uŋa sanene pano-o tol kupario lima. ²⁵ A e pogos nene, naga suŋa pisa sanini, pisape “! Ntewa kila po pan inu paŋisi nene wa! Sumonia, yaru la asuŋa apisu memawan inu komin naŋa pe noŋar re sisi poli, ana nanagane Ntewa pisuveve inu, sinena miye inu, ana mlalua memawaena na kiau luŋalumāena nene rui.”

Navisi pimi pisawal pa Maria pisape yoko naga war Yesu

²⁶⁻²⁷ Ana Lesipet sena tol kupario orai rui, ana Ntewa pitetalia kiena navisi naŋani, Kaŋriel, vena vito visawal kiena visena tai va sira mēe tai, kiena kia Maria, naŋa naga sira mēe tai na pulkumali nae Nasaret e lepas naŋa Kalele. E pogos nene, la apisaar Maria rui vena va talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop, naŋa naga molue kome lus kiena ne Parin Suŋe Tepet nanua sumo, ana Maria pe pa su re amio naga poli wa.

²⁸ Ana navisi naŋa Kaŋriel pimi mālivin Maria, pisape “O, Maria, Ntewa sitom ruru ko nena paŋisi, naga suŋa pisa ruru ko, sike kemua amio ko lelaga.”

²⁹ Pogos naŋa Maria mloge visena nene, naga sitom paŋisi, sape visuvevelia, pisape navisi

nene pisa po paḗisi, ana kana kinas sanape. ³⁰ Ana navisi pis sina pania, pisape “Maria, ve omara re. Ntewa kekaran ko ga, ana yoko kila pupia navisa ruruena tai imi e kioḗa malena. ³¹ Nanagane, yoko osena, vano-o owarwal narumia na yermene tai, a visae naga vaeme pae, monar osikia kiena kia Yesu. ³² Visena Wa nanua sumo naga pisayu pa narumia nene rui, naḗa pisape ‘Naga yoko ve yerka, a kiena kia,

“Narina ne Ntewa na mava,”

a Suḗe Ntewa yoko kila naga imi ve ḗarin suḗe tai naḗa kus lelen repina marua nene Parin Suḗe Tepet nanua,

³³ ana ḗisi na naga ve suḗen la naḗa amolue e mratava ḗana yermarua Sekop, nane le Yu ne la ḗe asike nanagane, a la naḗa yoko aim sirau,

a kiena nasuḗenena nene yoko taḗatete ḗisi pogos tai.’ ”

³⁴ Ana Maria milan visena nene paḗisi naḗa sape yoko naga war sisi, ana naga piun tan navisi nene, pisape “?Ana suri nene yoko ḗalivi ve sanape ne, komin naḗa in na pe nesu re nemio wou nene poli wa?”

³⁵ Ana navisi pisatamea, pisape “Ninuna Wa yoko naga vitom e ko, a namareraena kiena ne Ntewa na mava ḗisi na kalo ko, ana yoko osena. A komin naḗa yoko ove sanene, ḗisi na avisave sisi wa nene naḗa yoko owaria, naga ve narina ne Ntewa.

³⁶ “E kioḗa navisuena, opisu suri nene sane ḗarera paḗisi naḗa yoko ve sanene, ana popon ositomli anomia sira marua Lesipet nene. Asumia apisu ke naga asape naga taḗatete nena ga war sisi narui, ana nevisa van ko,

naga pe sira marua rui, ana nanagane, kiena kupario orai narui. ³⁷ Ositomlia, sa naḗa Ntewa pisa pa sira marua Sera nanua sumo laa rui, e lepas na puna, pe suri re nena tai naḗa naga kila ḗele poli.”

³⁸ Ana Maria pisatamea, pisape “Lelaga kemua naḗa. In na nepe sira ḗee na yumeaena kiena ne Ntewa ga, ana netamian inu ga vena naga kila suri la nene imi ve lelaga e inu ve sa ga naḗa naga sinenania, sa naḗa opisawal pan inu.” Ana navisi nene purmatania.

Maria pa ḗalivin Lesipet

³⁹ Ana Maria sumia sitomal ke visena lala kiena ne navisi nene, ana sinenan manene paḗisi sape va visu anena nene, naḗa Lesipet, ana pe piavi re poli na, mligan kiena yo, mial kawa pa e pulkumali naḗa Lesipet amio wona Sakaraea lalua asike ea, nane e lepas na kunus lala nae Yutea.

⁴⁰ Ana Maria pa tol ḗala yumea, pa pio Lesipet. ⁴¹ A poglis naḗa Lesipet mloge kilale pulgo Maria naḗa pis pania, mloge narina naḗa teke e naga kulul keviu. Ana Ninuna Wa pitomi e Lesipet, pitomi pule ea, ⁴² ana Lesipet pio manenea, pisape “!O, Maria, Ntewa pisa ruru ko keviu paḗisi, taulu make sira la punu ga, a yoko pupia kiena navisa ruruena sike ḗena e mrasnomia naḗa yoko owaria. ⁴³ In na pe nepe sira wo re nena tai poli vena anenane kiau Suḗe imi yal li inu sanene, ana nepisu sane po pan inu paḗisi. ⁴⁴ A kiau sisi tomtom pisu kilale ko, kekara paḗisi, komin pogos nena naḗa memloge ḗesan pulgomia, naga kulul paḗisi e lomēpeu. ⁴⁵ Ita lua tekekara na tekekara, komin temlelaga e visena kiena ne Ntewa, a yoko imi

ve lelaga van ita ve sa nena naþa naga pisaar pan ita.”

Maria mieluar Ntewa e yauena tai

⁴⁶ Ana e poglis nene, yauena kiena Maria tai sanini, sape

“Sineu mieluar Ntewa keviu,

⁴⁷ ninuu kekara paþisi

pa kiau Suþe Natamaliaena,

⁴⁸⁻⁴⁹ naga pisu inu nesike tano

nepe sira na kiena yuþaena tai,

naga pe Ntewa namareraena,

naga sitomãl inu, kila po pan inu.

Teras lelei la naþa aim sirau

avisayu inu, asape ‘Sira

nene, Ntewa pisa ruru naga

keviu,’

nepisirlua kiena kia wa.

⁵⁰ Sinena miye la naþa ap-
atanonia,

teras na sumo, na sirau.

⁵¹ Namareraena na limana kila
suri moki, naga mlipureure
la naþa ape þarnarera, kila
la apa tetai.

⁵² Kila plan þarin suþe e lelela la,
pisirilua la naþa sitomena
su ga tano.

⁵³ La naþa viso kar la, pagan ruru
la,

li na suri moki, mēene plan la,
limala korena ga.

⁵⁴⁻⁵⁵ Kila sa naþa pisaar pa repita
lala,

pimi miila ita kiena le Israel lala.

Pe sinen þesan re Epraam poli,
sinen ye luen ga kiena pia-

paravi, vano-o ve uro re.”

⁵⁶ Yauena kiena ne Maria nane
þisi e nene, a naga sike amio
Lesipet pano-o tol kupario telu,
siraunia þasuþe si pa mēana uþa.

Yoane Nakeena paeme

⁵⁷ Ana pimi tol ruru pogos na
narina ne Lesipet vaeme, ana
paeme pe moþe. ⁵⁸ Ana pogos

naþa namratava puna ne Lesipet
amio la naþa asike lavisinia am-
loge suri nene, akekara paþisi

amio naga e pupia sinewo kiena
ne Ntewa naþa pimi pania, naþa
nanua sumo naga pe lumãluþa
ga, ana nanagane narina nasumo

nane paeme ne. ⁵⁹ Ana po-
gos naþa sisi nene kiena legiena

olua, apimin akila naga pe þaviu.

E pogos nene, la sinelan asape
asikia mēna kien kia, Sakaraea,

sane kia kiena ne arimana, ⁶⁰ ana
anena pisa luþaria, pisape “Per-

aga, kiena kia, Yoane.” ⁶¹ Ana la
apis pania, apisape “Ya ne sanene?

Namratava puþa na pe amligan
re kia tai sanene e poli!”

⁶² Ana apisi ga e limala pa ari-
man sisi naþani, vena aviun tania
avisave naga sinenan sipe aligan

kia nape e narina nene. ⁶³ Ana
Sakaraea pis ga e limana pan la,

pisape ala mēaki tai vania, ana siri
ea, pisape “Kiena kia, Yoane.”

Suri nene kila la nae yo nene
amilan paþisi, ⁶⁴ a e mēna e po-

gos nene, purmenena ne Sakaraea
kulul sina, kilia pis narui, ana

mieluar Ntewa.

⁶⁵ Ana yaru punu lala na lepas
nene amloge suri nene, amilan
kare paþisi, a suniena nene pa

laa narui tol pulkumali taþena
lala na lepas na kunus lala nae

Yutea. ⁶⁶ A la naþa amloge, asitom
paþisi, komin naþa la apisu kilale

asape limana ne Ntewa sike amio
naga, ana la asuþa apiuviun pan

la asape “?Nin sisi wa nene yoko
naga ve sanape ne?”

*Sakaraea pisawal visena naþa
Ntewa pisa pania*

⁶⁷ Ana Ninuna Wa pitomi pule
e Sakaraea arimanane sisi nene,
ana naga pisawal sanini, pisape

⁶⁸ “Teieluar kia kiena ne kieta
Ntewa,

Suþe nae Israel,
pitomi pun ita, pul plan ita,

⁶⁹ maplarar kana keyowo,
molue e piaparavi na kiena yaru

na yuþaena Tepet,

naþa yoko tamalia ita.

⁷⁰ Nanene kiena navisaarena nanua, navisawalena apisawalia, asape

⁷¹ Naga urelua ita vetan limana ne nasinekar lala,

⁷² Taþatete mñena sinen þesan naviranarena amio repita lala,

sinena mie la ke na wa,

⁷³ nane navisaarena mārera amio repita Epraam,

⁷⁴⁻⁷⁵ Ntewa pisaar pisape tamalia ita vetan limana ne kieta nasinekar lala,

vena ve temarau re sina,

teve yaru wa,

temesmesu e marana,

teyũaae vania e legiena punu ga e kieta malena.

⁷⁶ Nin naruu, avio kon Navisawalena kiena ne Ntewa na meta manenea, osumon Suþe okila ruru kiena mrapa.

⁷⁷⁻⁷⁸ Yoko ovisawal sane Ntewa sinena ye kiena yeririna lala,

ve sinewo van la,

viewo kiela mlamulena viowa lala, tamalia la.

Yoko Ntewa kila kiena narin yomerarava þesa na kolu-lagi va metava van ita,

⁷⁹ vitom tegoli ita naþa tesike e yemalolo,

naþa ninuna na marena kalo ita rui,

a vitom vivagali mrapa na suñare vena teyaloro ea.”

Yoane Nakeena kapur pa metava

⁸⁰ Ana pogos naþa kas la pimi þaro pano, Yoane nene kapuru pimi keviu, a kiena sitomena marua ruru po, a suñalu mārera suwa wa se yũaena kiena ne Ntewa. A naga pa sike e yokorena, vena va tol pogos naþa naga monar vaeme e marana ne le Israel lala.

2

Yesu paeme

Matiu 1:18-25

¹ Ana e pogos nene, þarin suþe kiena ne le Rom lala, naga kiena kia Sisa Okastas. Ana naga pisawal pisape monar aulo yeririna punu ga e purvanua make ga naþa asike vatanon kiena navisuarena. ² Yuũaena nawuloen yaru la nene, la akila þesania, a e pogos naþa la akila, yeririna kiena ne Sisa tai naga pisuar ke pupia lepas nene Seria, a kia kiena ne yerkawa nena, naga Kuarinias.

³ Ana nakilaen yũaena nene, apisape yeririna punu ga monar ava si e kiela yo lala, vena akilia asiri ruru kiela kia, a aulo ruru la.

⁴ Suri ne nanene kila Yosop molue e pulkumali nene Nasaret, naþa naga sike ea, naga nene e lepas nae Kalele, ana naga pa ma metava e pulkumali nene Petleem, naþa yermarua Þarin Suþe Tepet naga paeme e nanua sumo, naga nene e lepas naþa Yutea, komin naþa Yosop naga molue e lus kiena ne yermarua Tepet nene.

⁵ A Yosop þere wona naþa Maria lalua apano, naþa e pogos nene, naga lavisin ke naþa kana sisi vaeme narui. ⁶ Ana lalua apano, a pogos naþa asike Petleem wa, Maria mninu sane kiena pogos na waren sisi pimi narui. ⁷ Ana Maria þarlua þesan kiena moñe nene, a naga mliluwo ruru e kinakinas nen kulmrae lala, ana pe mñana yo namonena po re poli, komin lalua akilali asape ava e yũa mñana wolawa lala, ana pule rui, ana Maria mligan ga sisi tomtom nene mñene lelen navaganen surmali lala.

Navisi lala añalivin yaru navisuaren sipsip lala

⁸ Ana lemalo nene, yaru navisuaren sipsip laþas asike

amio kiela surmali lala, e yo na vilumĩni vanuan ga Petleem nene. ⁹ Ana navisi tai kiena ne Ntewa pitomi tano pula, a naurarena kiena ne Ntewa tegoli make yo nene sane pupia kapi tai, kila yaru la nene amilan pařisi. ¹⁰ Ana navisi nařani pis pan la, pisapenua “Ve amarau re. In na nořar ke visena tanea tai ne navisaen van amiu, nařa kilia kila yeririna make ga aloge won vařisi. ¹¹ Yemalo ga nini, e pulkumali kiena ne Parin Suře Tepet nanua, nane Petleem, nin sisi tai paememare ga na wa, nařa yoko naga ve kiamiu Natamaliaena. Naga ke narui pe kiamiu Suře, naga pe Navisaarena nařa Ntewa pisaaria nanua rui pisape yoko ligan imi.

¹² “A nanene narui nane kile na sur ne tai nini. Yoko alual nin sisi tomtom nene, nařa la akila ve tařena vania. Yoko avisu nařa aliluwo ga e kinakinas nen kulmrae lala, a amligan mēke e lelen kinanen kan surmali lala.”

¹³ Ana veraga ga amilan ga pupia řegas nen navisi tai nae ma e peni apitom asikol navisi nařani. Ana navisi la nene amieluar Ntewa, amiyau apisape

¹⁴ “Ma metava ma e peni, asike amieluar ke Ntewa keviu pařisi,

a e yomarava nini, suřare sike e yeririna la nařa Ntewa naga kekaran la.”

Yaru navisuaren sipsip la apa garu Petleem

¹⁵ Navisi lala apisawal visena nene řisi, apur matan si yaru navisuaren sipsip la nařani, ařasuře la si apa ma e peni. Ana yaru la nene asumã apisasayu ke sina suri la nene pan la, apisapenua “Suwala, ita, tevano. Popon teva garu Petleem vena tevisuli suri

nařa mřalivi ga na wa, nařa Ntewa pisawal pan ita.”

¹⁶ Ana amiyal kawa apano, apa ařal Maria amio Yosop, apa akaten sisi tomtom nařani, mēke ga mřana yo e lele navaganen suri mali lala. ¹⁷ Ana pogos nařa apisu suri la nene ana apisawal visena make ga nařa navisi pisa pan la e lepas na sisi tomtom nene. ¹⁸ Ana pogos nařa yaru tařena la amloge suniena nene, apule mamaga e pupia nailanena tai. ¹⁹ A Maria, naga mligan ruru suri la nene e losinena, pe sinen řesan re poli, sisitořal luen ga silaga.

²⁰ Ana yaru la nene ařasuřela si apa pun kiela sipsip lala, asumã apisirlua ke kia kiena ne Ntewa, a asumã amieluar naga pařisi vanon suri wo la nařa amloge a nařa apisuia, nařa atoro kin nena ga visena kiena ne navisi nařa pisawal pan la.

Asikia Yesu

²¹ Ana pogos nařa morē nene kiena legiena olua, ana kana pogos na kilaen řaviu ea. Akila sanene řisi, asikia asape Yesu, kia nena nařa navisi pisawal řesania, sumon nařa Maria mēřenania.

Akus toroun Yesu pa e Yumã Wa mřana ne Ntewa

²²⁻²⁴ A pogos nařa Yesu paeme wik orai řaro pae pano, pogos nakilaen kuřařaena naikikena e Yumã Wa mřana ne Ntewa narui, naga nene komin kuruta kana sira nařa řar sisi. Ana akila kuřařaena nene, taveve Navisaluaena kiena ne Mosis nařa pisape “La nařa limala korena ga, akilia awe ga lomē ve lua, pona narin kupa ve lua.”

Ana e ke e pogos nene, la akus toroun Yesu pa e Yumã Wa mřana Ntewa, amiyawawo pania.

Suri nene taveve mēna Navisaluaena kiena ne Mosis, naḡa pisape “Yermēne punu ga la naḡa apaeme ḡesia ape wa, la ape kiena ne Ntewa.”

Yermarua Simion pisu Yesu e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa

²⁵ Ana yaru tai sike e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa e pogos nene, kiena kia Simion. Naga pe yaru nae ga Yerusalem, pe yaru mesmesu tai, a pe yaru m̃arera tai e ḡelaga na leniena. Naga sum̃a sum̃ate ke sape sinenan visu Nasineyeena kiena ne Ntewa nene, nane Navisaarena, imi iila le Israel lala e pog m̃arera nene naḡa asike ea.

Ana Simion nene naga yaru tai naḡa Ninuna Wa sike e naga silaga, ²⁶ a Ninuna Wa pisawal pa naga rui naḡa yoko naga taḡatete kovio, vano vano-o kilamarana visu Navisaarena kiena ne Ntewa sumo wa. ²⁷ A Ninuna Wa ḡere pimi e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, e nena e pogos naḡa akus sisi tomtom Yesu pimi, vena akila ḡelaga navisaluaena nene.

²⁸ Ana Simion miaḡear sisi nene, mieluar Ntewa, pisa potena pania, pisape ²⁹ “Suḡe Keviu o, nanagane nepisu suri naḡa opisaar pan inu, pimi pe lelaga rui. Ana suri nene kila sum̃are pimi e sineu, ana nanagane okilia otam̃an inu, yaru na kioña yum̃aena, nevetan yomarava nini neiḡasu. ³⁰ E ga e kilamarau, nepisu kioña Natamaliaena, ³¹ naḡa omligan pimi e maran yolai lala na yomerava, ³² sane kapi tai na kipian koena van yeririna taḡena lala, a yoko aieluar imimi kioña le Yu lala, komin kiamimi naurarena nene Yesu.”

³³ Ana Yosop amio Maria lalua amilan viḡena kiena ne Simion nene paḡisi naḡa pisayu Yesu, ³⁴ ana Simion pis ke sina ga, pisa

ruru la, ana pisa pa anena Yesu, pisape “Ntewa mligan sisi nene pimi pan ita nae Israel vena kila ita ve moki teloru, a vena kila mēna ga ita ve moki tesum̃alu sina. Ntewa mligan naga pimi sane kile tai, ana yokorena yaru ve moki naḡa avisa kare ga naga. ³⁵ Ana ve sanene, yoko naga kila kiela nasitomwanena la nene am̃alivi e yometava.

“Ana e lepas na puḡa, ḡisi na naloge viowaena yur losineḡa sane playu na mara tai, yokorena sineḡa worovia komin suri la naḡa yoko imi m̃alivin narum̃a nini.”

Sira marua Ana pisu Yesu e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa

³⁶⁻³⁷ A sira marua tai naga mēna teke e poglis nene, kiena kia Ana, naḡa naga pe navisawalena tai. Ana nene, arimana Panuel, naḡa molue kome lus kiena ne Aisere nanua sumo. Naga talopa pogos naḡa pe sira m̃ee ke ga wa, ana naga sike amio wona na yermēne tol kas olua ga, ana wona nene mare tania. Naga pe letano ga sanene, pano-o tol kiena kas lualima orelu pa vari.

Naga pe sira tai naḡa silaga sulueen ga e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, naḡa sum̃a pa ke e pogos na lotuena na kolulagi lala pa tol na yepekilavi, a silaga naga monsilu ga vena len.

³⁸ E poglis nene narui, pimi lavisin la, mlen, pisa potena keviu pa Ntewa vanon sisi nene, a siraunia, molue pano sum̃a pisayu Yesu pa yeririna la naḡa asun akiravan m̃ate ke asape Ntewa imi tamalia Yerusalem, ana Ana pisawal ruru pan la, naḡa kiela Navisaarena pimi rui.

Yosop la aḡasuḡela si apa Nasaret

³⁹ Pogos naŕa Yosop amio Maria akila suri la nene sa naŕa Navisaluena kiena ne Ntewa pisa ŕisi narui, ana aŕar Yesu aŕasuŕela si apito garo kiela pulkumali nene Nasaret, lepas naŕa Kalele. ⁴⁰ A nin sisi nene kapur pimi keviu, kiena sitomena pimi pe manmarua ruru po paŕisi, a apisu naŕa Ntewa miila naga vena naga kila sur punu ga wo e kiena malena.

Yesu pe yaru viu ga, pian yaru la e Yumã Wa

⁴¹ Ana e kas punu ga, le Yu la asuŕa akila ke kiela ŕaŕagena tai, naŕa Paŕagena na Sitomãlen Natamaliaena. A silaga, la naŕa asike e yo taŕena lala, la sinelan manene paŕisi vena ava ma Yerusalem akila ŕaŕagena nene, a arimana Yesu amio anena, la m̕ena akila ke sanene. ⁴² Ana e kas tai, pog naŕa Yesu kiena kas tol lualima taaga pa lua [12] ke na wa, apa sina, ana aŕure Yesu amio la. ⁴³ Ana la akila suri na ŕaŕagena la nene pano-o ŕisi, ana yeririna la aŕasuŕela si apa e kiela yo lala. Ana Yesu na pe pa re poli, naga suŕa ga Yerusalem, ana arimana amio anena pe akilia re poli. ⁴⁴ Lalua asitom ke asape pona naga sike amio la ŕasia veraga e pupia ŕegas na kiela namratava lala a kiela erau lala, ana amial m̕a pano-o tol legiena wetelu tai. Ana e yemalo nene akale Yesu pano-o, ⁴⁵ pe aŕial re naga sike amio la poli, ana apisu sane la monar atayu lala awasuŕe si ava garu Yerusalem vena alualia. ⁴⁶ La amial legiena wetelu taaga, apim atol si Yerusalem, akale pano-o, ana e legiena taŕena, naŕa kana legiena na telu na kiela yalena, aŕial ga na wa, apisu teke tano e Yumã Wa m̕ana ne Ntewa. Naga totano teke amio navianena lala nae e yo nene, toŕa miyagogon ke kiela visena lala, a toŕa piuviun

ke naviunena la tan la. ⁴⁷ A la naŕa asike lavisinia e pogos nene, la amilan manene pupia manmaruaena a nakiliaena kiena ne Yesu paŕisi, amio navisatam̕een la naŕa naga suŕa mla ke pan la naŕa apiun ke suri tania. ⁴⁸ Ana pogos naŕa arimana amio anena apisu naŕa naga kila ke sanene, amilan paŕisi, ana anena pis pania, pisape "Ei, naruu! Komin ya ne sinomãan osape okila kare manene imimi sanene? Opisu ke ne, imimi lua makale ko pano-o, pe momãal ko re nena ga, ana okila imimi memloge piowa paŕisi wa."

⁴⁹ Ana e pogos nene Yesu mla navisatam̕een tai pan lalua, pisa sanini, pisape "?Komin ya ne amiu lua apa akale inu e yo taŕena la ne sanene? Sanape, amlua pe asitomãal re si sane in na monar nesuŕa nekila ga yumãena kiena ne kau Ata loyumã e m̕ana yumã poli?" ⁵⁰ Ana navisatam̕eena naŕa pisa pan la, amninue logekilaleen kana kinasia. ⁵¹ Ana Yesu mligan yo nene, naga pito amio la, ana la aŕasuŕe si apito e kiela yo naŕa Nasaret.

A Yesu su pogaga amio la e yo nene, suŕa mlogear ruru la m̕a silaga. A anena naŕa Maria suŕa sitomãal luen ga suri la nene loyumã e losinena silaga.

⁵² Ana kas la pimi ŕaro pano, a Yesu kapur pimi keviu, a kiena manmaruaena amio kiena maruaena suŕa pimi keviu laa narui, a Ntewa suŕa pisa ruru naga keviu paŕisi, kila yaru la apisu naga po na po, akekaran manene naga paŕisi.

3

Yoane Nakeena sike e yokorena, naga mlologon ke navilopuena

¹⁻² Ana kas laŕas ŕaro pa rui, ana Yoane Nakeena, narina ne Sakaraea, naga pimi m̕aliv e yokorena. Naga nene e pogos naŕa

pupia Parin Suḗe Taepirias Sisa nae Rom naga pe suḗe keviu ke tol kana kas lualima taaga pa lima rui, a e poglis nene na mliganar kiena yerkawa laḗas rui, sane Ponses Paelat, naga pisuar Yutea, a Erot, naga pisuar Kalele, a wenla naḗa Pilip, naga pisuar lepas nae Ituraea amio Trakonatis, a Lasanias, naga pisuar lepas nae Apilin. A e mēna ga e pogos nene, lalua naḗa ape ḗar na yaru wa lala asike garu Yerusalem, naga Anas amio Kaeḗas.

Ana Yoane sike garu yokorena, ana Ntewa mla visena la pania, ³ ana naga pa make e lepas punu ga na wii nae Yortan, naga suḗa mlologon ke pisape yaru la punu ga monar avilopu la, a monar ava e nakeena, ana yoko Ntewa naga viewo kiela mlamulena viowa lala. ⁴ Naga kila sa ga naḗa Navisawalena Aisea pisa nanua rui e kiena tusi, naḗa sape *“Pulgo tai suḗa pio ke e yokorena, sape*

Akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi mālivi e kiamiu malena lala.

⁵ *Yoko kam na monar asinwo make pulḗalu lala,*

a monar akilro kunus la su ga tano, a yo la naḗa kapinia la monar aim amesmesu ruruia

a yo la naḗa ḗilḗil la monar aim ameri ruruia;

⁶ *ana sanene, yoko yolai la punu ga avisu kiela Natamaliaena naḗa Ntewa ligania yalin la e mrapa nene imi mālivin la.”* Ais 40:3-5

Yaru la apim puna Yoane

⁷ Yuḗaena kiena ne Yoane, naga mlologon sanene narui, ana pogos naḗa ḗina la moki amolue apa e yokorena vena naga kee la, naga pis mārera pan la, pisa sanini,

pisape “Kam na sa ga lomāra la naḗa amaraun kapi tai ana aḗure, ana kam na asitom asape akilia aumatan pupia anen kapi naḗa Ntewa yoko ligan imi? Peraga, komin pe apilopu amiu ruru re poli wa. ⁸ Ana visae lelaga kemua naḗa amaraun nakoena nene, kiamiu malena lala monar war mras wo la naḗa torokin kiamiu navilopuena nene. Ana avisuaria, ve awarwar amiu re sina, sa naḗa akila ke rui, naḗa asuḗa apisa ke asape ‘E, ita na tesuḗa poga ga rui, okilakan ita ke narui tepe lus kiena ne Epraam nena naḗa.’ Ana nanene na pe sur re tai nene poli, komin naḗa visae Ntewa sinenania, naga kilia war kilavaru la nene, yuḗaen lus kiena ne Epraam la ve moki ea, vena la akus lelemiu. ⁹ In na nevisa van amiu, nevisave mēkiavi mon ruru mēke rui, vena te plan laki la naḗa pe aḗar re mras wo la poli, akoven la ava e kapi.”

¹⁰ Ana pogos naḗa ḗina la amloge nene, amarau na amarau, ana apiunia, asape “Ana visae ve sa nene, yoko imimi mekila ve sanape narui?”

¹¹ Ana Yoane pisatarḗe la, pisape “Yar naḗa māna kulsaket lua, yoko naga monar taḗan tai va yar naḗa pe māna re tai poli. Yaru naḗa kana kinanena keviu, yoko naga monar vion re komḗas va yar naḗa pe kana re poli.”

¹² A yar na takis la moki, naḗa ape li nakila keuiaen nena yar lala, apimin vena Yoane kila nakeena van la, ana la mēna ga apisu kilale kiela napiowaena lala, ana la apiun mēna ga asape “? Navianena, sanapen imimi, yoko imimi monar mekila ve sanape?”

¹³ Ana naga pisa pan la, sape “Yoko awarpolo vetan yaru lala torokin ga ya naḗa la monar aulia,

ana ve yuve re, sa naþa akila ke þisi rui.”¹⁴ Ana yaru na mara mēna laþasia apiun sanini pa Yoane, asape “?A imimi, yoko mekila ya?”

Ana naga pis pan la, pisape “Amiu apuarar ke kiamiu suri na mara lala, ana yaru la asuñā amaraun amiu paþisi, lala sane visae pog tai sinemiun kiela suri tai, amiu avisa ga ana monar atañānia. Ana þelaga nene, yoko monar ve akila re sina. A asuñā sinemiun mimi lue silaga asape yerka wa la nene apul amiu ve tokak ga, pona torok ga yo, ana monar akekaran ga narui.”

Yoane sape yoko Navisaarena imi

¹⁵ E pogos nene, le Yu lala asuñā asitom ke asape kiela Navisaarena lavisi mñalivi, ana amloge visena wo la nene kiena ne Yoane, akekarania, ana naviunena sike e kiela sitomena lala, asuñā apiuviun ke, asape “O, pona yaru ne nanene yo, naga pe kieta Navisaarena, pona peraga?”

¹⁶ Ana Yoane suñā pisawal ruru merarava pan la, pisape “Peraga. In na nepitom sumo, vena nesuñā nekee amiu ke ga e wii, ana yaru taþena tai vim siraun inu. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na pe netorokin re naþa neluþarlua kulus nen lana poli pona nekila kiena yuñāena taþena. Ana naga ke narui, yoko kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala veþan kiamiu malena.¹⁷ Naga sa naþa naga tarar ke koruak nayuraren wit, vena silsilin plan kana kinas lala. Ve sanene, yoko naga war ruru kinas nen wit la nene va uñā, ana yoko naga koven vinus va e kapi tai naþa taþatete mare pogos tai.”

¹⁸ Nanene narui, Yoane Na-keena mlologon Lologena Wo pa yeririna la sa ke nene narui, a naga suñā pisa ke mēna visena wo naiilaaren taþena la pan la, a visena nakila þegelaena.¹⁹ Ana yar tai pe kekaran re nena Yoane, nane Þarin Suþe Erot, komin Yoane suñā pis ke pania vanon naþa naga þerelua sira nene Lerotias, naþa wona wenla, a pis pania vanon sur taþena mēna laþasia naþa naga kila.²⁰ Ana metavan kiena napiowaena taþena lala, Erot sinen kar Yoane pano-o, suñā narui koven pa e yuñā naloge viowaena.

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹ Ana pogos naþa Yoane pe pa re e yuñā naloge viowaena poli wa, naga kee mñā yeririna la pano-o, ana pog tai Yesu mēna pimi e yo nene, ana Yoane kee mēna naga. Ana pogos naþa Yesu molue e wii, suñā mlen mñaga, ana veraga ga sinapane pike,²² a Ninuna ne Ntewa pimi pe tasa, moñā pitomi tano sane lomē tai, pitomi pran ea. Ana Ntewa pis ma e peni pitomi pania, pisape “Ko Naruu nene, naþa nepinaia ko paþisi. Kiau sitomena sike ga e ko, nekekaran ko paþisi.”

Repina ne Yesu lala

Matiu 1:1-17

²³ Ana siraun naþa Yoane kee Yesu, ana naga siar kiena yuñāena narui, a e poglis nene, naga kiena kas la tol lualima telu. A lus naþa Yesu molue komea, e lepas na yermēne, siar e Yosop, naþa apisu sane arimanane Yesu, pa sanini:

Yosop, naga narina ne Eli;

²⁴ Eli, naga narina ne Matat;

Matat, naga narina ne Livae;

Livae, naga narina ne Melki;

Melki, naga narina ne Sanae;
 Sanae, naga narina ne Yosop;
²⁵ Yosop, naga narina ne
 Matateas;
 Matateas, naga narina ne Amos;
 Amos, naga narina ne Neam;
 Neam, naga narina ne Esli;
 Esli, naga narina ne Nagae;
²⁶ Nagae, naga narina ne Mat;
 Mat, naga narina ne Matateas;
 Matateas, naga narina ne Se-
 mein;
 Semein, naga narina ne Sosek;
 Sosek naga narina ne Sot;;
²⁷ Sota, naga narina ne Soanan;
 Soanan, naga narina ne Resa;
 Resa, naga narina ne Seruřapel;
 Seruřapel, naga narina ne
 Saltiel;
 Saltiel, naga narina ne Neri;
²⁸ Neri, naga narina ne Melki;
 Melki, naga narina ne Ati;
 Ati, naga narina ne Kosam;
 Kosam, naga narina ne
 Elmātam;
 Elmātam, naga narina ne Ere;
²⁹ Ere, naga narina ne Yosua;
 Yosua, naga narina ne Eliesia;
 Eliesia, naga narina ne Sorim;
 Sorim, naga narina ne Matat;
 Matat, naga narina ne Livae;
³⁰ Livae, naga narina ne Simion;
 Simion, naga narina ne Suta;
 Suta, naga narina ne Yosop;
 Yosop, naga narina ne Sonam;
 Sonam, naga narina ne Eliakim;
³¹ Eliakim, naga narina ne Me-
 lea;
 Melea, naga narina ne Mena;
 Mena naga narina ne Matata;
 Matata, naga narina ne Natan;
 Natan, naga narina ne Tepet;
³² Tepet, naga narina ne Sese;
 Sese, naga narina ne Opet;
 Opet, naga narina ne Poas;
 Poas, naga narina ne Sala;
 Sala, naga narina ne Nason;
³³ Nason, naga narina ne Ami-
 natap;
 Aminatap, naga narina ne At-
 min;

Atmin, naga narina ne Ani;
 Ani, naga narina ne Ebron;
 Ebron, naga narina ne Peres;
 Peres, naga narina ne Suta;
³⁴ Suta, naga narina ne Sekop;
 Sekop, naga narina ne Aisak;
 Aisak, naga narina ne Epraam;
 Epraam, naga narina ne Tera;
 Tera, naga narina ne Nao;
³⁵ Nao, naga narina ne Seruk;
 Seruk, naga narina ne Reu;
 Reu, naga narina ne Pelek;
 Pelek, naga narina ne Eřa;
 Eřa, naga narina ne Sela;
³⁶ Sela, naga narina ne Kaenan;
 Kaenan, naga narina ne
 Ařaksati;
 Ařaksati, naga narina ne Sem;
 Sem, naga narina ne Noa;
 Noa, naga narina ne Lamek;
³⁷ Lamek, naga narina ne
 Metusela;
 Metusela, naga narina ne Inok;
 Inok, naga narina ne Saret;
 Saret, naga narina ne Malalil;
 Malalil, naga narina ne Kaenan;
³⁸ Kaenan, naga narina ne Enos;
 Enos, naga narina ne Set;
 Set, naga narina ne Atam; ana
 Atam, naga narina ne Ntewa.

4

*Parin suře kiena ne yermare la
 nařa Yermare Lego, kilali Yesu
 Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13*

¹ Ana pogos nařa Yesu pimi si
 e lepas na wii nae Yortan nařa
 Yoane kee naga ea, naga pulen Ni-
 nuna Wa pařisi. Ana Ninuna řere
 Yesu pa ke sina ga e yokorena, ² a
 naga sike e yo nene pa tol legiena
 lualima yam vari, nařa řarin suře
 kiena ne yermare lala suřa kilali
 naga. Ana e legiena la nene, pe
 kinan re poli, suřa pano pano-o
 tol nařa visokar na visokaria.

³ Ana Yermare Lego nene pimi
 pisa pania, pisape “Visae ko ope
 Narina ne Ntewa kemua lelaga,

ovisali va kilavaru nene imi ve kilaparavi, vena okania.”

⁴ Ana Yesu pisatañea, pisape “Peraga, komin Visena Wa pisape ‘Pe yar malin re ga kinanen poli.’ ”

⁵ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, ana ðere kiena sitomena pa metava e pupia kunus tai. Kipian naga e purvanua make ga na yomarava nini, ⁶ ana pisa pania, pisape “Navisuaren yo la nene, amio kala naurarena make ga, asike pa e lumau rui. Inu noðar kian la, ana nekilia netañan va yar ai naða in na sineun nesape netañan vania. ⁷ Pogaga, visae ovatanon inu, olotun inu, vera na neligan make sur la nene se lumoma.”

⁸ Ana Yesu pisatañea, pisape “Visena Wa pisape ‘Olotun ga Ntewa okila ga kiena yuñea naga taaga, komin naga ga pe kioña Supe.’ ”

⁹ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, ðere kiena sitomena pito garo Yerusalem, mligan naga e yo tai naða pa manene metava, e wos nen yuñea ñana Ntewa, ana pisa pania, pisape “Visae ko ope Narina ne Ntewa, oula oto tano. Okilia okila woga ga ne, ¹⁰ komin naða Visena Wa pisayu Ntewa, pisape ‘Naga yoko ligan kiena navisi lala, vena aim asuña amio ko, avisuar ko ñaga.

¹¹ Yoko ayukop yaun ko ga vena ve otan re lamã e kilavaru.’ ”
Yauena 91:11,12

¹² Ana Yesu pisatañe ke sina ga, pisape “Peraga rui, komin Visena Wa pisa ñena ga pisape ‘Ve omãreran re okilali kioña Supe Ntewa vena kila kioña sur tai.’ ”

¹³ Ana pogos naða Yermare Lego kilali kiena nataðaliena la nene pa Yesu ðisi, ana purmatania pano, naga pa surñate ke vena lual pogos

taðena naða sitom ke sape kilia taulu Yesu ea.

Yesu siar kiena yuñea ga Kalele

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Ana siraunia, Yesu mialoro e nañareraena kiena Ninuna Wa, pimi tol yo Kalele, ana yar la apisayu naga pano-o kalo make yo lepas nene. ¹⁵ Ana naga sumã pa ke e kiela yuñea na leniena lala, sumã pian la, ana asuñea akekarana naga paðisi, asuñea apisirlua ke kiena kia.

Le Nasaret la amñelua Yesu

¹⁶⁻¹⁷ Ana Yesu pimi tol kiena yo naða Nasaret, naða kapuru pimi keviu ea, ana e Legiena Wa, sa naða kila ña silaga, naga pa amio la e kiela yuñea nalenena. Ana asape naga ulolua Visena Wa Kiena ne Ntewa van la, ana akian tus naða Aisea siriya pania. Ana naga sumãlu na pikeða tus naðani, ñal e naða sinenan sape ulolua van la, ana puloia, naða pisa sanini, pisape

¹⁸ “Ninuna ne Ntewa sike e in rui, komin naða Ntewa mligan inu vena in ke narui naða nelologon Nalologena Wo va la naða limala korena ga.

Naga mligan inu nepimin vena nevisawal va la naða asike e yuñea naloge viowaena, nevisave nanagane, akilia amolue ga sa ga ne,

a vena nevisawal va kilamara ðala lala, nevisave nanagane, kilamarala la kilia imi wo sina.

A naga mligan inun sape yeririna la naða asike tano, naða yar taðena la asuñea akila kare la ke silaga, yoko in na neure plan la, aim asu si e yo wo tai.

¹⁹ Ana sanene, in na nekilia nekila merarava nevisave nanagane, Ntewa kila kiena pog

viu nowo tai pimi m̃alivin yar la nene rui.” Ais 61:1,2

²⁰ Ana pogos naña Yesu pulo nawuloena nene p̃isi, naga pulonar si tus, kian si pa yaru na visuaren yuñæena, ana pa to meta e lelen nalologena, vena vis va yar lala. Ana la make ga naña asike loyuñæa asuñæa atamaria Yesu asape añæa yoko aloge ya ne visa van la ne wa. ²¹ Ana pogos naña naga siar kiena visena, ana pisa sanini, sape “Nevisa van amiu, nevisave Visena Wa kiena ne Ntewa naña amloge ga na wa, kana visena la nene pimi pe lelaga nagane ga na wa, e maramiu.”

²² Ana pogos naña yar la amloge visena la naña kiena ne Yesu, amloge sane naga pis ruru po na po, pis malumu ga a pis tanea p̃isa, ana la amilan pañisi, asuñæa apisavisa pan la sanini, asape “! Ana yar nene, naga narina ne Yosop ga nene! ?Naga p̃ar visena tanea la ne sanene pe ne?”

²³ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Pona sinemiun asape avisa kieta visena marua nene van inu yo, naña pisape ‘Tokta, okila ruru ko sumo wa, ana siraunia okilia oiila yar tañæna.’ Nanene komin naña amloge p̃isi rui naña nesike gar Kapeneam, nekila ruru ke namaiena la moki, ana asitom asape komin ya ne pe nepim nekila re m̃ena sanene pan amiu e kieta yo nini poli. ²⁴ Ana lelaga nevisa van amiu, sane visae navisawalena tai, ana kiena yeririna lala nae kemua kiena yo naña, la tañætete akekarania, tañætete alogearia. ²⁵⁻²⁶ Nanene na lelaga. Sineun nesape asitomyuli pogos kiena ne yermarua Elaisa nanua sumo. E pogos nene, yua pe powo re poli pa tol kas telu komsusa, a pupia viso tai kalo make yo Israel. ?Ana Ntewa mligan Elaisa

pa miila ane e poglis nene? Apisu ke ne, pe mligan re naga panon iila letano nae Israel lala tai naña amloge ke piowa poli, ana mligan naga pa miila letano nae pulkumali keviu nene Sarepat, nane lepas tañæna naña Saeton. ²⁷ Ana asitomyuli m̃ena ga pogos kiena ne yermarua Elisa. ?E pogos nene, yar la moki naña añar leperosi, ana Ntewa kila ruru ai? Naga pe kila ruru re le Israel lala tai naña añar maiena nene poli, ana kila ruru ga yere Seria nene naña Neman. Lelaga-o, ita yeririna la naña tepisa ke tesape ita nena naña tepe yeririna lala kiena ne Ntewa, ana yar la naña Ntewa mligan la apimin asape akila kieta yuñæena, ana yepeta mavin la ke sina ga.”

²⁸ Ana pogos naña la nene asike loyuñæa nalenena amloge visena nene, kiela sitomena la pilon pa pe tañæna narui, nagane la sinela kar Yesu narui. ²⁹ Ana la aplamoluen Yesu, aņurelua naga petan kiela pulkumali pa vanua, aņure pa e pupia yeparpas tai naña kiela pulkumali m̃eke ea, la sinelan asape akuan Yesu vito tano e yo ne nanene narui. ³⁰ Ana Yesu kila naña la tañætete si auarar naga, ana mial ga pa p̃aro likan la sanene pano, mligan la asike na.

Yesu pa garu Kapeneam, pilelua yermare tai

Mak 1:21-28

³¹ Ana Yesu mial pito tol pulkumali tañæna nae Kalele, nane Kapeneam, ana e Legiena Wa naga pian la e kiela loyuñæa na leniena. ³² Ana la naña amiya-gogonia amilan pañisi, komin amloge kiena visena urmi pañisi, a nam̃areraena kiena ne Ntewa sike ea. ³³ Ana pogos nene yar tai sike loyuñæa amio la, naña ninuna ne yermare viowa tai suñæa kila kare

naga, ana yar nařani pio manene kare Yesu pařisi, pisa pania, pisape ³⁴ “?Ei, Yesu nae Nasaret, kiońa ya na teke e imimi? !Pona ko opimin osape okila kare imimi yo, a! Komin nařa in na nekilia ko rui, sane ko ope Yar Wa nena napo tai kiena ne Ntewa.”

³⁵ Ana Yesu pis m̄arera pa yermare viowa nařani, pialuřaria, pisape “!Ei, ve ovis re sina! Omolue ke vetan yar nene naganane.” Ana ninuna viowa nařani koven yar nene mloru pito tano likan la, ana molue petania pure pano, ana yar ne po sina ga sike na.

³⁶ Ana yar na yo la nene amilan pařisi, ana apisasayu Yesu, asape “?Ei, visen ya na sanene? Nanene yar m̄arera tai nene yo, kiena nam̄areraena keviu pařisi wa. Naga pis ga pa ninuna viowa lala, ana apureure ga sa nene.”

³⁷ Ana komin sur ne la nanene narui la akekara, a asuńa apisa ruru kia kiena ne Yesu mlewo pa e yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru auia simem kana Saemon Pita, amio m̄ena yar tařena la moki

Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Ana Yesu suńalu pa vanua e yuńa nalenena nene, ana pa uńa m̄ana Saemon, nanene gar ke Kapeneam na wa. Ana e uńa nene auia simem kana Saemon mloru meke e togin namaiena, yepena pisusun, ana apisawal pa Yesu, apiun pania asape sanape e sira marua nene. ³⁹ Ana Yesu pimi suńalu se yepas nen sira nařani, ana pialuřar maiena nena, ana yepen pimi manin sina, mloge nena po, ana suńalu pa miyuńaen kala kinanena.

⁴⁰ Ana pogos nařa mrae pito tano, sane Legiena Wa nene řisi narui, la nařa kiela namaiena la asikena, ařerela apim puna Yesu,

ana Yesu řuarar la, kila ruru la. ⁴¹ A la moki nařa, yermare la amolue petan la, nařa asuńa akiikii, asape “!Ei, ko kemua nařa ope Narina ne Ntewa narui!” Ana Yesu pialuřar yermare la nařani, pisape ve avisa re si suri tai, komin nařa akilia rui asape naga Navisaarena kemua lelaga.

Yesu mlologo make ga e lepas lala nae Yutea

Mak 1:35-39

⁴² Ana kolulag kona, Yesu suńalu naga taaga molue pa vanua, pa e yo m̄ano tai nařa pa ruru po na po pařisi. Ana siraunia, yar la apiminia, akale m̄a pano-o ańal e yo ne nanene, a la sinelan asape naga suńa amio la, akilali asape avisaluřaria vena ve ligan la re, ⁴³ ana pisa pan la, pisape “Toko, in na monar neva nelologon Nalologena Wo na suřenena kiena ne Ntewa va e pulkumali tařena la nařa asike ga wa, komin naga mligan inu nepimin suri ne nanene.” ⁴⁴ Ana naga petan la, pano mlologo teliv make e yuńa nalenena lala e pulkumali punu ga nae lepas nařa Yutea.

5

La nařa Yesu pio la řesania, apa ataveve naga

Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ Pogos tai, Yesu sike e yepas nen pupia lapa nařa lařas asape Lapa nae Kenasaret, a lařas asape Lapa nae Kalele. A e pogos nene, yaru la nařa asuńalu amiyervivi Yesu la moki pařisi, sane yepa ve tokaki ga, komin nařa sinelan asape aloge naga lologon visena kiena ne Ntewa van la. ² Ana Yesu pisu waa lua nařa sike ga lavisinia, nařa ařure pimi sike ga e kukunone, a pisu kana yar ne la asuńalu asike e sive, asuńa

akevan ke kiela lilivi lala. ³ Ana Yesu mial pano pa miái e waa tai nene, naþa kiena ne Saemon, ana pisa pania pisape suponlua va li laa sane. Ana Yesu teke e waa naþani, tomã pian ke la naþa asike ura.

⁴ Ana pogos naþa naga pis pan la þisi, naga pisa pa Saemon, pisape “Ita, in na sineun nesape teva re laa e lowe memaena, vena toure re lilivi wa.”

⁵ Ana Saemon pisatamãea, pisape “E yerkawa, imimi mekila sur nene rui pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai poli. Ana komin naþa opisa sanene pan inu, poga, nekekarana naþa tevali ga.” ⁶ Ana la apa akila sa naþa Yesu pisa, ana la amilan pupia þegas nen ika tai pulen ga kiela lilivi naþani, kila kiela lilivi nene siar pororovia, ⁷ ana la apio laþas naþa asike e waa taþena, la akuþin limalan la vena aim aiila la. Ana la naþa apim, ana asumã aþere lilivi naþani amio kana ika ne lala apa metava e waa luwoka nene, pano-o waa luwoka ga naþani pulemamaga ruru nena ga, lavis luoka ga talilu.

⁸ Ana Saemon pisu sur la nene, pisu kilale sane Yesu ga miyumãen e kiena pupia nanãreraena wa, ana kinai tano e mialana ne Yesu, pisape “Suþe, in na nepe yar viowa ga tai. Popon oure matan inu, ve osu re si lavisin inu.” ⁹ A pe naga re ga taaga po, ana la m̃ena naþa asike amio e pogos nene, la punu ga amilan þan wa e pupia þegas nen ika naþa la aþar ne, ¹⁰ amio narina ne Sepeti lua nene, Semes lalua Yoane, naþa asikol la amio Saemon amiyumãe lele taaga, la m̃ena luoka amilan paþisi.

Ana Yesu pis pa Saemon, pisape “Ei, ve omaraun re si sur nene. Siar nagane, yoko ve oure re si ika,

ana yoko osumã oure yar la aimi ataveve inu.” ¹¹ Ana aþasuþe la, aþere si kiela waa la naþani apa ura, ana pe akila re si sur taþena poli, amligan kiela sur punu ga sumã sanene, ana ataveve Yesu apavini.

Yesu kila ruru yaru tai naþa þar leperosi

Matiu 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Ana siraunia, e pogos tai, Yesu sike pulkumali tai e yo nene, ana yar tai m̃alia pimi puna, naþa yaru nena, maiena naþa leperosi kilapel naga kila kare nena tasnena. Ana yaru naþani pimi mloru e lana ne Yesu, tag pania, piun tania, pisape “Suþe! In na nemlelaga nesape ko okilia okila ruru in si wo ga, ana visae okekarania, in na sineun nesape neviun tan ko vena okila inu neikiki sina ga.”

¹³ Ana Yesu pe maraun re tolen maiena kiena ne yar nene poli, ana puararia, pisa pania pisape “Ee, in na sineun nesape yepenã yania.” Ana veraga ga yepena miania, leperosi naþani þisi e naga.

¹⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisayu re sur nene va yar lala wa, ana nanagane ova nena okom puna ne yar wa vena naga visu ko lia, a kilia visawal visave tasnemã mian rui. Siraunia, ana monar ova okila lotena va Ntewa a okila kuþaþaena na kiomã yepe ikikena nene, sa naþa Mosis pisape monar akila.” ¹⁵ Yesu pisape yar nene vano ve visayu re sur nene, ana peraga, pe piavi re poli asumã apisayu m̃a Yesu pano-o pa tol yo punu ga, kila sane pupia þina la apimin asape aloge kiena visena, ana la sinelan asape naga kila ruru kiela namaiena lala. ¹⁶ Ana e pogos la punu nene Yesu sumã

petan mēna yeririna lala, pa ke e yokorena, mlen ke pa Ntewa.

Yesu kilia viewo mlamulena viowa

Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ana pogos sina tai, Yesu pian la m̄aga, a Varasi laḡasa amio navianena navisaluaena lala atomaga tano e nene, naḡa la na pulkumali taḡena lala e lepas lala nae Kalele amio Yutea, a laḡasia amolue Yerusalem apimi. Ana e pogos nene, nam̄areraena kiena ne Ntewa pimi keviu manene laa e Yesu narui, kila naga kila ruru namaiena lala. ¹⁸ Ana yar laḡasia akus namaiena tai pimi, naḡa yepena la punu ga marmare, naḡa akus pimi ana mlor ga m̄eke e m̄ana tog. La sinelan asape akus imi loyuma aligan mon lavisin Yesu, ¹⁹ ana apisu sane pupia ḡina m̄eke pa loyuma rui, ana yo ve tokak paḡisi, taḡatete akus kiela erau nene vanō. Ana akus pa metava e wos nen yuma narui, akawepo lologia Yesu, ana amligan malumun yaru naḡa amio m̄ana tog pito tano e pulus naḡani, pito m̄eke likan yeririna lala, m̄eke nena ga vamon Yesu. ²⁰ A pogos naḡa Yesu pisu suri nene, naga kilia naḡa la amlelaga m̄arera e naga paḡisi, asape yoko naga iila namaiena nene, ana naga pisa pania, pisape “Mara, in na nepiewo kion̄a mlamulena viowa rui.”

²¹ Ana pogos naḡa Varasi amio navianen navisaluaena lala amloge visena nene, asitom piowa e naga paḡisi, ana asuḡa apiuviunia, asape “?Ane ḡarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa, pe yar taḡena re si poli, ana yaru nene pis ke sa naḡa naga sitom ke sape naga Ntewa nene narui.”

²² Ana Yesu mninu kilale rui sape asitom ke piowa sanene e

naga, ana pisa pan la, pisape “? Komin ya ne sinemi la pulen ke sitomena viowa la sanene? ²³ Visae nevisa ve sanini va namaiena nene, nevisave ‘In na nepiewo kion̄a mlamulena piowa,’ pona nevisa vania nevisave ‘Osumalu, oyali,’ ana visena lua nene, tai m̄areran navisaena, a tai meme ga. Na naḡa sape ‘Osumalu, oyali,’ naga m̄arera laa sane, komin naḡa yoko okilia ovisu kilale sane kiau visena pe lelaga pona peraga, naḡa yar nene sumalu pona taḡatete sumalu. ²⁴ Ana nanagane ḡisi na nekila suri tai naḡa asitom asape Ntewa ga naga taaga kilia kila, ana avisu kilale san̄e in na Narina ne Yeririna, nam̄areraena sike e inu. A nevisa van amiu, nesape nam̄areraena nene torokin nekilia neviewo m̄ena mlamulena viowa e yomarava nini. Ayagogo ruruia.”

Ana Yesu pis pa namaiena naḡani, pisape “Nevisa van ko, nesape osumalu, ovilonar mon̄a tog, oyali ova um̄a.”

²⁵ Ana sa nena nene, e marana ne la naḡa apisu ke ne, yar nene sumalu, ḡar m̄ana tog, mial pa vanua, naga pa um̄a naḡa sum̄a miyeluarlilien Ntewa sanene pano.

²⁶ A pogos na la naḡani apisu suri nene, amilan kare nena lelaga, yepela ḡil paḡisi, asuḡa amiyeluar Ntewa, asape “E suwala, lelaga kemua-o, ḡane na ita tepisu sur tai naḡa pe taḡena paḡisi!”

Yesu pio Mati, naḡa apio m̄ena Livae, pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Ana siraunia, Yesu mialili ga pa laa sane, ana m̄al yar tai totano teke e kiena yumaena e yuma na warpoloen takis. Yaru nena, kiena kia Livae. Ana Yesu pio, sape “Oim otaveve inu.” ²⁸ Ana

Livae sum̃alu nena ga, mligan kiena yum̃aena, mligan kiena suri punu ga sike na, ana taveve Yesu. ²⁹ Siraunia, Livae nena kila pupia kinanena tai kana ne Yesu e m̃ana um̃a, a e pogos nene, yar na takis taḡena la moki, amio m̃ena yar taḡena la moki na sanene, la m̃ena apim ato lele taaga amio Yesu amio kiena nalogena lala e kinanena naḡani. ³⁰ Ana Varasi laḡasia, amio kiela navianen navisaluaena laḡasia, apragogo pa nalogena lala, asape “?Komin ya ne akinan ke lele taaga sanene amio yaru viowa lala a ḡarm̃arera la nene?”

³¹ Ana Yesu ke pisatam̃e la narui, pisape “La naḡa tasnela m̃arera ruru poga ga, la pe asitom re asape ava akom pun yar na kilaruruen maiena poli, ana la ga naḡa aḡar maiena, la sinelan paḡisi. ³² In na pe nepimin re nevio yar la naḡa apisa ke asape la apo rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, ana in na nepimin ke yeririna viowa la ne sanene narui, vena avilopu la vetan kiela mlamulena viowa lala.”

Naviunena tai e lepas na monsilena

Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ana la apiun naviunena tai pa Yesu, asape “Nalogena kiena ne Yoane Nakeena la asum̃a apuarar ruru ke ḡelaga nene naḡa yam mokliu, asum̃a amonsilu ga vena alen va Ntewa, a Varasi m̃ena la akila sa ke ga. ?Ana komin ya ne kioḡa nalogena la pe akila re poli, ana la asum̃a akinana a asum̃a amun ga sanene?”

³⁴ Ana Yesu pisatam̃e la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paḡisi pogos naḡa naga sike amio la, ana yoko sinela viowa sirau e pogos naḡa naga ure matan la. Ana pisape “?Pogos naḡa yar natalopaena sike amio

kiena erau lala wa, asitom asape yoko akilia aligan kinanena na ḡaḡagena nene sike na, ve akan re? Peraga. ³⁵ Ana yoko pogos tai imi, naḡa yoko aurelua yar natalopaena nene vetan kiena erau lala, a e pogos nene narui akilia amonsilu, komin naḡa sinela miye naga paḡisi.”

Sur marua amio sur viiu

³⁶ Pelaga na monsilena nene, naga ḡelaga marua tai nalotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan sape kila meraravan sane ḡelaga marua na sanene, taḡatete asikol amio suri viiu la naḡa naga pian la ke ea, ana pisa ḡakaiwa tai e lepas nene pan la. Pisape “Taḡatete ola kinakinas nen kulmrae viiu tai, naḡa ovitolḡa kinakinas tai, ana osuluar e kulmrae marua vena kilawo pulus naḡa teke ea. Visae sanene, yoko opitol ḡa kare kulmrae viiu nene narui, ana kana kinakinasa, yoko taḡatete nena marana ve sa ke kulmrae marua nene, ana apisu piowa ga. ³⁷ A taḡatete okokonia kuruta viiu naḡa m̃eke ḡeḡela ke ga wa va e kulus nen nane tai naḡa pe urmarua, naḡa akon kuruta pa e yam moki li rui. Visae okila sanene, yoko kuruta viiu nene lapa, kila kulus nen nane naḡani m̃apo, ana kuruta nene lau kare ga ne, ana kana pias m̃ena imi viowa nena ga. ³⁸ Ana kuruta viiu, monar okokonia va e kulus nen nane naḡa naga m̃ena pe urviu, naga m̃arera ruru po, a okilia oligan ruru moḡa kuruta mon m̃a ea. ³⁹ A pogos m̃ena naḡa yar la amun kuruta naḡa amiyum̃aen towe laa nanua rui, yoko ve sinelan re si munen kuruta viiu, naḡa amiyum̃aen mare ga na wa, ana yoko monar avisave kuruta marua naga kiki laa sane.”

6

*Yesu pe suņen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Mak 2:23-28*

¹ Ana e sina ga e legiena tai, naņa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro apano, a kiela mrapa pa þaro e lokove na kona lala. La amiyal mña sanene, ana nalogena lala viso kar la ana akawe plan kona laņas naņani, apae vania, akania. ² La akila ke sanene, ana Varasi laņas asuņa e naņani, apisu ke Yesu lala, ana apisa pania, apisape “Ei, komin ya ne asuņa akila ke yuņaena nene e Legiena Wa sanene? Visae sanene, asuņa akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisatame la, pisape “?Pona pe apuloli re Visena Wa pog tai poli yo wa, e sur la naņa Parin Suņe Tepet nanua naga kila? !Kam na akilia pa rui! Naga amio kiena yeririna lala la viso kar la manenea, ⁴ ana naga pa loyumña e yuņa wa mña Ntewa, a naga mla kilaparavi wa naņa Navisaluaena sape yar wa ga la akilia akania, ana Tepet amio kiena yeririna la akania.”

⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu Narina ne Yeririna, inu ke narui nepe suņen Legiena Wa, ana inu ga nekilia nevisa ya naņa popon akila e Legiena Wa, pona ya naņa pe pon re akila poli.”

*Yesu kila ruru limaulu tai e
Legiena Wa*

Matiu 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ A e si e Legiena Wa tai, Yesu pa si loyumña e yuņa na leniena, pian la. Ana poglis nene yar mña tai sike loyumña naņani, limana marua pulu. ⁷ Ana navianen navisaluaena lala, amio Varasi lala, naņa la sinela kar Yesu rui, asike ga lavisinia e poglis nene, asuņa apisuar ruruia þisa, vena asape alual li þelaga viowa laņas e naga, ana la sinelan asape avisu

sane yoko Yesu kila ruru limaulu naņani e kiela Legiena Wa nene pona yoko ve kila re.

⁸ Ana Yesu kilia ruru make ya naņa sike e kiela sitomena, ana pis pa yar naņani, sape “Osumalu, ovam osu metava e nini sumo wa,” ana naga sumalu pavini.

⁹ Ana Yesu piun tan la naņa asike e ne, pisape “?Kieta Navisaluaena sape tekilia tekila ya ne e Legiena Wa? ?Pisape popon tekila sur wo pona popon tekila sur viowa? ?Pona pisape popon tetamalia yaru, pona popon towerñar yaru?”

¹⁰ Ana Yesu pisuveve la make ga, ana pis sina pa yar naņani, pisape “Lumomña visilia!” A e ga e pogos naņa yar nene kila sanene, limana naņani pimi po nenaga.

¹¹ Ana le Varasi lala sinela mimi, naņa sane amloge mlae paņisi, ana apa vanua apisayu weleli sane yoko akila ve sanape na va Yesu.

*Yesu mliganar kiena nalogena
la lualima taaga pa lua*

Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ana siraunia, e sina e pogos tai, Yesu pa metava e pupia tavie tai vena naga se ea, len va Ntewa, ana suņa kila ke sanene e yo naņani pa tol yemlagi. ¹³ Ana kolulag na pitomi pio kiena nalogena lala apimi lele taaga puna, ana e la nene, naga pisawal la lualima taaga pa lua naņa naga mliganar la pisape la narui, la ape nalologena.

¹⁴ Ana kia kiena ne la lualima taaga pa lua nanini:

Saemon, naņa Yesu mligan kiena kia taņena, sape Pita, a wenla naņa Antru, a Semes, a wenla naņa Yoane, a Pilip, a Patalomiu, ¹⁵ a Matiu, a Tomñas, a Semes, naņa narina ne Alpeas,

a Saemon, naþa sape m̃ene plan le Rom lala,
a Sutas, naþa narina ne Semes,
16 a Sutas nae Kariot, naþa sir-
aunia naga kom varaun Yesu.

*Yesu suṃa mlologo a kila ruru
namaiena lala*
Matiu 5:1-12

17 Ana Yesu p̃ere nalologena la nene apitom si tano, ana aṃal yotop tai, apa asike ea. A poglis nene, nalogena kiena ne Yesu taþena lala apule ga asike ea, amio m̃ena pupia p̃ina lala na pulkumali taþena lala nae Yutea, a le Yerusalem m̃ena lala, amio le Taea a le Saeton lala, naþa amolue e kiela yo lala garo losi lavisin sive apami. 18 La nene apamin asape aloge visena lala kiena ne Yesu, a la sinelan asape kila ruru kiela maiena lala. Ana Yesu kila m̃a sanene pan la pano-o, naga kila ruru m̃ena la naþa yermare lala asuṃa akila kare la ke silaga.

19 Yaru la moki manene paþisi, ana la punu ga sinelan asape atol ga Yesu, vena la aninuli ga pupia nam̃areraena naþa apisu sane suṃa m̃alivi ke ea, naþa suṃa kila ruru ke yar la moki rui.

Navianena lala kiena ne Yesu

20 Ana Yesu kira pisu kiena nalogena la nene, ana pian la, pisape:

“Kam naþa apisu kilale sane limamiu koren ga, navisa ruruena sike e amiu, komin amiu ke narui naþa Ntewa naga pe p̃arin suþen amiu, ana visuar amiu.

21 Kam naþa viso kar amiu ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko aloge sane aim aulemaamaga nena ga e suri wo ne lala.

Kam naþa atagi ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko akilia akekara.

22 Kam naþa yar la pe akekaran amiu re poli, a naþa asuṃa yepel mavin amiu, a naþa asuṃa apisa kare amiu, a asuṃa akoven plan ke ki-amiu kia lala sane kam na ape yar viowa ga lala, nanene komin naþa kam na ape yar kiena ne inu Narina ne Yeririna, navisa ruruena sike e amiu.

23 E pogos la ne sanene, ve asitom manene re, aulaula ga warar pupia kekarena, komin naþa asuṃa akila kare amiu ke ga e p̃elaga m̃a nena naþa repila lala akila pa navisawalena la nanua sumo. Ana pogaga, yoko awar kiamiu pupia nalaena ma e peni.

24 Ana kam la naþa ape nasur moki manenea, yoko viowa manene laa van amiu, komin naþa aþar kiamiu nalogewoena a kiamiu nakekarena lala e kiamiu malena wo la na yomarava nini rui.

25 A kam la naþa m̃eþemiu pulemamaga ruru pa sike rui, yoko viowa van amiu vaþisi, komin naþa yoko viso kar amiu manene va laa sane.

A kam naþa apitale ke nanagane rui, yoko viowa van amiu vaþisi, komin p̃isi na aloge viowa, atagi.

26 “A monar avisuar ruru amiu pogos naþa yar la asuṃa amieluar ke kiamiu kia. Visae ve sanene, pe pon re amiu m̃ena asitom ke asape amiu na apo, komin naþa navisawalena navisokanena la nanua sumo, kieta yermarua la amieluar kiela kia la sanene, ana Ntewa pisu la sane la apiowa ga ana mla nakoena pan la.”

Yesu pisayu sinesien manene nasinekar lala

Matiu 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Ana Yesu pisape “Kam la naŕa amloge kilale ke kiau visena nene, in na nevisa van amiu, nevisave: Monar sineta si kieta nasinekar lala, a monar tekila wo van la naŕa pe asitom ita re poli, ²⁸ a monar tevisa ruru la naŕa apiuelin ita, a monar telenwo la naŕa akila kare ita. ²⁹ Visae yar tai lipa pipiŕa lepas tai, ko monar ovilopu mēna pipiŕa lepas p̄asia vania vena lipa, a visae yar tai m̄areran van ko vena war moŕa kulsaket, yoko monar okekararan ga war mēna moŕa kulsota. ³⁰ Visae yar tai viun kioŕa sur tai, monar ola vania, a visae yar tai lalua kioŕa suri tai, yoko ve ova oviun re si tania vena lamaran si van ko. ³¹ Pelaga ya naŕa sinoŕian vena yar la akila van ko, p̄elaga ne nanene yoko monar okila van la.

³² “Visae tesuŕa sineta si ga yaru la naŕa asitom ita, nanene na pe sur re tai nene po laa wa, komin yar nakilaen mlamulena viowa lala asitom ke la naŕa asitom la rui. ³³ Pona visae tekila ga wo van la naŕa akila ke po pan ita rui, naga mēna pe sur re tai nene poli, komin yar nakilaen mlamulena lala, la mēna akila ke sanene rui. ³⁴ Pona visae tetam̄ian ga kilavaru va la naŕa akilia alamaran sina, naga mēna ga pe pe sur re tai nene po laa wa, komin yar nakilaen mlamulena la akila ke yuŕaena nene silaga.

³⁵ “Ana in na nevisa van amiu, nevisave: Sinem̄a si kioŕa nasinekar, a okila wo vania, a otam̄ian ga kioŕa kilavaru sa ga ne, naŕa ve ositom manene re van naŕa omla pania, ovisave pona kilia lamaran si pogos tai, pona taŕatete si lamarana. Visae osuŕa okila ke sanene, osuŕa

okus ke p̄elaga kiena ne Arimata Yaru na Meta ne, a naga yoko la nalaena tai van ko ve keviu laa sane, komin naŕa naga yar sur naŕa sinen po pan la naŕa pe apisa re potena pan poli, pona la naŕa asitom la ke sina. ³⁶ Sanene, ko na monar sinem̄a ye yar lala sa naŕa Arimata naga sinena miye la.”

Yesu pisayu naliŕereen yar taŕena

Matiu 7:1-5

³⁷ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisape “Yoko ve aliŕere manene re yar taŕena pona ala nakoena vania. Visae sanene, yoko Ntewa taŕatete liŕere manene amiu, taŕatete la nakoena van amiu. Visae aviewo yar taŕena, yoko Ntewa viewo amiu, ³⁸ a visae ala sur va yaru taŕena, yoko Ntewa la sur imi van amiu. A yoko Ntewa laa van amiu ve keviu la sane taulu naŕa amlavia, yoko naga war ve moki vaŕisi, sa naŕa akokonia karo, atanaria, yoko amiyalar mēna ga, panono pulemamaga ruru nenaga, suri laŕas kekapil pito ke tano. Lelaga paŕisi, yokorena awar imi pun amiu maran ve taaga sa ke ga naŕa aŕarwar ke pan yar taŕena.”

Monar avisuar ruru kiamiu malena

³⁹ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisa p̄akaiwa tai pan la, pisape “?Sanape, visae kilamara p̄ala tai suŕa ga, ana naga kilia sumon kilamara p̄ala taŕena tai lalua ayalŕel woga ga? !Peraga, yoko la ga luwoka aloru ato e p̄iliŕili tai ne! ⁴⁰ Nalogeno naga pe pa manene re metavan yar naŕa pian ke naga poli, ana visae naga kilia ruru make sur la naŕa navianena piania, yoko naga imi maran ve taaga sa ke ga kiena navianena. ⁴¹ Pe pon re osuŕa ovisavisa ke

narin kororaki tai naña teke e kilamarana ne womla poli, ana pe opisu kilale re osape pupia purpes nen laki tai mēke e kilamaramā poli.

⁴² “?Sanape na osape ovisa va womla nene, ovisave ‘Wolai, yoko nowarlua kone kororaki na kilamaramā wa’? Sanene ko na pe opisu kilale re kioñā mlamulena viowa poli, a osuñā omliṗere ke ga mlamulena viowa kien yar taṗena lala. Okilia nā naña ko opiowa ga, ana osape okila sane yar la asape ko opo rui. Okus lua pupia miasin laki na mēke e kilamaramā sumo wa, ṗisi na okilia ovisuveve narin kinakinas nen kororaki naña teke e kilamaran yar taṗena nene.”

*Purlaki amio mrasa
Matiu 7:16-20, 12:33-35*

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Purlaki naña po taṗatete war mras naña piowa, a purlaki naña piowa taṗatete war mras naña po. ⁴⁴ Ee, sanene narui, naña tevisu kilale purlaki, tesape sanape e ga e mrasnela. Mralaki la naña mam ruru po, pe toṗar re e vilumīni la naña pe nenos poli, peraga. ⁴⁵ Yaru naña po naga miyuwon ruru suri wo la sike e losinena, ana silaga kiena sitomena wo suñā ga naña kilia visaplania, ana yaru viowa naga suñā ṗarpolo ke suri viowa e losinena, ana naga visa plan ga sitomena viowa lala. Suri ya naña pule sike e los nen yaru pona e kiena sitomena, sur ne na nene narui yoko suñā molmolue luen ga e gona.”

*Yumā lua
Matiu 7:24-27*

⁴⁶ Ana Yesu pisape “?Komin ya ne apio in ke asape ‘Suṗe o, Suṗe o,’ ana sirauña pe asuñā amlogear re ya naña nepisa pan

amiu nesape akila poli? ⁴⁷ Yar naña pimi pun inu, mloge kiau visena, naga monar logearia a monar kila. Yar naña kila sanene naga sa naña suniena tai pisayuia, naña pisa sanini: ⁴⁸ Yar tai suñā kila ke mñana yumā, a yaru nene pe manmarua ruru po, kil ṗiliṗili la pito manene tano vena tol yo mārera tano, ana maplar kemraṗe lala e pulus la naṗani. Ana pogos na pog mārera, pupia womie lau, ana taṗatete nena kila yumā nene kulul, komin naña yar na kila, kila ruru mārera po. ⁴⁹ Ana yar naña mloge kiau visen lala, ana pe mlogear re poli, naga sane yar taṗena tai. Yar nena, naga mēna miyuñāen mñana yumā tai, ana naga pe wowe ga, miyuñāen mñana yumā suñal yau ga e porotano, kana kemraṗe ne la pe pito manene re nena tano poli. Ana pogos naña pog mārera, pupia womie mlau pitomi, kil lua yumā naña, kilalua mloru, ana yumā naña pororovia, piowa make nenaga.”

7

Yer kawa na mara nae Rom tai mlelaga mārera e Yesu

Matiu 8:5-13

¹ Ana pogos naña Yesu pisa plan kiena navianena la naṗani ṗisi, naga pa loyumā e pulkumali nae Kapeneam. ² Ana e yo nene, nasumonon li na mara nae Rom tai sike ea, ana naga kiena yar wo na yumāena tai naga mai paṗisi, lavis ga kovio. ³ Ana pogos naña mloge yar la apisayu ke Yesu, asape pimi ke lavisin kiela yo rui, ana pio nasumonena kiena ne le Yu lala, pitetalia la apanon Yesu, vena aviun tania imi kila ruru namaiana nene.

⁴ Ana la nařani apim puna Yesu, apisayu namaiena nařa pania, ana apiun manene tan sanini, asape “Nasumonen li na mara la nene, popon sa oimi oiila naga. ⁵ Lelaga nařa sane naga pe ita re tai nene poli, naga pe yere Rom ga, ana naga pe yar tai nařa sitom manene kieta řegas nen yeririna la pařisi, ana naga mřena milla imimi e yo nini keviu pařisi rui, nařa miyurřaen kiamimi yurřa na leniena. Ana visae ko okekariana, oim ovisu kiena yaru nene nařa mai pařisi.”

⁶ Ana Yesu tařania, ana pa amio la. La amial apano, ana pogos nařa asike towe laa perinan yumā mřana nasumonen li na mara nena wa, apisu yaru lařasa amiyal ke apimi. La nene, erau kiena ne nasumonena si lařasa, nařa naga pitetalia la si apim puna Yesu, vena avisa kiena visena tai vania. Ana la apim apisawal pa Yesu, apisape “Yere Rom nařani mligan imimi mepim si pumā, pisa sanini, pisape naga sumā kila kare ko pařisi. Naga pisape naga pisu sa nařa naga pe yaru tai nařa pe torokin re oim mřana loyurřa poli. ⁷ A sitomena nene kila naga pisu sane pe pon re mřena naga imi kate pumā poli, komin naga pe pe yere Yu re sane ko poli, ana naga pisa ga pisape, visae ovisa ga visena tai, yoko kiena yaru nene loge wo woga ne. ⁸ Naga kilia sape monar ve sanene komin naga kilia sape kiorřa visena naga namareraena sike ea. Naga sape suri nene naga sane li na mara la nařa asike vatanonia, nařa la monar alogear kiena visena. Visae visa van tai, visave ‘Ovano,’ naga monar vano, pona visae visave ‘Oimi,’ naga monar imi, pona visae visave ‘Okila sanene,’ yoko naga monar kila. A naga mřena sape monar kila ya nařa pupia yerkawa nasumonen

li na mara la pisa pania. Naga sape naga sitom sanene narui, visae ovisa ga sur tai, ana monar ve sanene.”

⁹ Pogos nařa Yesu mloge visena nene, naga milan sitomen kiena ne nasumonen li na mara la nene pařisi, a kekaran pařisi, ana pis pa řina la nařa asike amio e poglis nene, sape “Nevisa van amiu, nevisave pe nomāl re nena yere Yu tai nařa sumāl mřarera se e in sane yar nene poli.”

¹⁰ Ana siraunia, la nene ařasuřela si apa mřana nasumonen li na mara la nařani, ana la amilan nařa apisu namaiena nene pimi po si rui.

Yesu kila si mřee kiena letano tai mal si petan marena

¹¹ Ana siraunia, pe yam piavi re poli, Yesu mial pa tol pulkumali tařena tai, kiena kia Naeni, a sa nařa silaga, kiena nalogena lala amio yaru tařena la moki asumā ataveve ke naga. ¹² Ana pogos nařa Yesu lala apim ke lavisin pupia mralaea na pulkumali nene, apisu sane yar la amiyalvai apim, asumā akus ke yar mare tai pano vena ava asinia. Naga nařa mare ne, naga mřee tai nařa anena pe letano. Letano nene, naga pe řar re si narina tai poli, naga řar nena taaga ne nane mare narui. ¹³ Ana Yesu la asumā apisu ke la nařa amial apim, ana pogos nařa kieta Suře pisu letano nene, naga sinen mie pano-o řisa. Ana pa lavisinia, pisa pania, sape “E, tagen toko.” ¹⁴ Ana Yesu pimi lavisin marena nene, mligan limana tea, a la nařa akus pa ke ne asumālar la asu, pe amiyal re si poli. Ana naga pis pa yar mare nařani, pisape “E, nevisa van ko, osumālu si na wa.”

¹⁵ Ana mřee nene sumālu, sumā pivis pan la, apikevike van sina, ana Yesu sumon naga pano, mligan si pa anena. ¹⁶ Ana pogos

naþa yar la apisu sur nene, sinela kurkur paþisi, a asumã amieluar Ntewa, asape “!Ake, suwala! Pupa navisawalena kiena ne Ntewa suñalu nena sike likan ita rui.” A laþas apisa mēna, asape “!Lelaga þa! Ntewa pimi katen kiena yeririna la rui.” ¹⁷ A suniena na suri nene, asumã apisalelein pano, pano-o tol lepas naþa Yutea, amio yo taþena la naþa asike lavisinia.

Yoane Nakeena pitetalia kiena nalogena lala apim pu Yesu

Matiu 11:2-19

¹⁸ Ana e pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuñã nakoarena rui, ana kiena nalogena la apim apisayu pania e sur la punu ga naþa Yesu sumã kila. ¹⁹ Ana Yoane pis ga pan lala lua, pitetalia la apa puna kieta Suþe, vena ava aviun ruru tania, avisave naga Navisaarena naþa asumãate ke ne, pona pe naga re poli. ²⁰ Ana la amial apim apisu Yesu, apiun sanini pania, asape “? Kiamimi yerikawa naþa Yoane sinenan sape kilia sanape? ?Ko na yar sur naþa apisa nanua sumo asape yoko yerikawa tai imi ve kieta nasumon itaena, pona pe ko re na nene poli wa, a monar mesumãate ke yar nene yoko imi na wa?”

²¹ Ana e nena e pogos naþa apim apiun naviunena nene, Yesu sumã kila ruru ke maiena lala a sumã pile plan ke yermare petan yeririna lala, a sumã kila ke kilamara þala lala, kilamarala la pimi po sina, ana nalogena kiena ne Yoane la apisu sur la nene. ²² Ana Yesu pisatamē la, pisape “Awasuþe amiui si ava puna Yoane, ana avisawal sur ya naþa apisuia pona amloge e nini. Suri la nene asa ga naþa navisawalena Aisea pisa pan amiui rui, naþa sape: ‘Kilamaraþala lala, nanagane apisu si suri rui,

a laulu lala nanagane amial ruru si rui,
a yaru la naþa aþar leperosi, nanagane tasnela la mekik ruru si rui,
a kiligapoþe lala, nanagane amloge si suri narui,
a yar mare lala, nanagane amal si rui,
a la naþa limala korena, nepisawal Lologena Wo pan la rui.’

²³ Ana ava avisawal mēna va Yoane, avisave ‘Yaru naþa pe sinen peve lua re e inu pog tai poli, navisa ruruena sike e naga.’ ”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

²⁴ Ana pogos naþa nalogena kiena Yoane la amolue sina vena awasuþe avano, Yesu pisayu Yoane nene pa yeririna la naþa asike ne, sape “?Pogos naþa apa þesan e yokorena nene, apanon asape avisu ya ne? !In na pe nesitom re nesape apanon ga avisu kana kiai ne la poli, naþa sisilin kare ke ga sanene. ²⁵ A in na pe nesitom re mēna nesape apa apisu yerikawa tai naþa miyen mēna kulsota nowo la poli, po sike e malena naapo, komin yaru sur la ne sanene, la pe asusu re e yo viowa la ne sane yomema nene poli, ana la asike ga e yuñã naapo mēna þarin suþe keviu lala. ²⁶ Peraga, ana in na nesitom nesape apanon apisu navisawalena tai, ne? Nanene naapo ne, ana nevisa van amiui, Yoane naþa apanon apisuia, naga pa laa sane, naga taulu navisawalena nasumo lala, ²⁷ komin naþa Ntewa pisayu naga e kiena visena wa rui, sape ‘In na nemligan þesan kiau yaru na waren visena nene pitomi pun ko, vena kila ruru kioñã mrapa.’ *Mal 3:1*

²⁸ “Lelaga nevisa van amiui, sane e yomarava nini Yoane Nakeena nene naga mon metavan make

yar la punu ga. Ana la punu naŕa yoko aim e nasuŕenena kiena ne Ntewa, vito tol kiela yar maro naŕa sike laa tano, la punu nene la asike metavan Yoane, naŕa yoko la awar navisa ruruena kiena ne Ntewa va laa sane taulu naga.”

²⁹ Ana pogos naŕa apa amiyagogon Yoane Nakeena mlologo, naga pisawal mrapa kiena ne Ntewa vena la akilia avilopu la. Ana yar viowa la moki, pa tol mŕena yaru na takis lala, apisu sane mrapa nene pe lelaga, ana apilon la, ana Yoane kee la e wii. ³⁰ Ana yar taŕena lala, sa naŕa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala, la apilopu māsila e mrapa naŕa Ntewa kila vena akilia avilon la ea, ana Yoane pe kee la re poli.

Yesu pis mārera pa yeririna la e kiena pogosia

³¹ Ana Yesu pis mārera pa yar na vilaveena lala e poglis nene, pisape “?Yoko nevisa visena ya naŕa kilia tol ŕelaga ken la na nagane, sane la ape yar ya? ³²⁻³⁴ E lepas punu ga naŕa Ntewa kila vena kilali wo van amiu, ana yepemiu mavin ga, apisa kare ga naga vanonia. Komin poglis naŕa Yoane pimi, naga suŕa monsilun kinanena vena len, a naga mlon kuruta namunena, ana yaru la apisu sanene, asuŕa apisayuia, asape ‘Yaru nene, yermare sike e naga.’

“Ana pogos naŕa inu Narina ne Yeririna nepim nesike na, nek-inan ruru ga a nomun ruru ga, ana apisayu si inu ŕisa, apisape ‘Apisu kee ne, yaru nene naga kinan merorol paŕisi wa, naga pe yar na mun maneneen mŕena kuruta, a naga kiena erau lala, yar na warpoloen ga takis, a yar viowa ga lala.’

“Komin sur ne nanene nepisu yeririna na nagane lala asa ga ninis la naŕa visae asuŕa akila kokan ke e yepesinas na kumali, yoko la aviovio kiela narin erau lala, avisave ‘!Ei, kam na apilon manene visena na! Visae mowe ke plaŕe, ana pe sinemiun re wolen amio imimi poli, pona visae meyaun ke yauena na marena, ana pe sinemiun re atagipae amio imimi poli.’

³⁵ “Sur ne na nene, yeririna la yepela mavin mrapa lala kiena ne Ntewa, ana mras wo naŕa molue e malena kiena yaru naŕa taveve ke mrapa kiena ne Ntewa, kilologia sane mrapa ne nanene narui, naga pe mrapa na manmaruaena naŕa lelaga.”

Sira tai mloge kemua piowa lelaga e kiena mlamulena viowa lala

³⁶ Ana Varasi tai, kiena kia Saemon, naga sape sinenan kila kinanena tai ve kana Yesu, ana Yesu pa mŕana, pa totano vena akinana. ³⁷ Ana e pulkumali nena, sira tai sike ea, naŕa naga kila ŕelaga viowa la moki paŕisi, ana naga mloge naŕa Yesu pa kinan ke mŕana Varasi naŕa Saemon ne. Ana sira naŕa pisu kiena mlamulena viowa, mloge piowa manene laa, ana mloge sane monar imi visu Yesu, ana kus kiena piawi tanea tai na ponotaninu, kus pimi e yuŕa naŕani. ³⁸ Ana Yesu pelein ke sape kinana, ana sira nene pimi suŕal su varaun lana, naŕa wamarana mlau, kekapil pito ke e lana ne Yesu. Wamarana kee ke lana sanene, ana tar viluna la naŕa piayavi ne, suŕa miyumuvan ke lana Yesu, a naga pelan pipina komŕasa te lana ne Yesu, a yokorena taron ponotaninu naŕani ea.

39 Ana Varasi naþa þere Yesu pimi mana, naga pisu ke sur nene, ana sitom piowa towe ga ea. Naga sitom ke sanini, sape “Visae Yesu nene naga pe navisawalena tai naþa lelaga, pona vera na kilia ruru yo rui sane sira nene naga pe sira na mlamulena viowa na sanene, ana yoko ve taian re tol lana wa nene. Ana naga taian kila sanene, in na nemninue kare narui.”

40 Ana Yesu na kilia ma kiena sitomena nene, ana pisatanea, sape “Saemon, in na nesape nevisa visena tai van ko sumo wa.”

Ana taiania sape “Pogaga, Navianena. Okilia ovisa.”

41 Ana Yesu pisatane sanini pania, sape “Yerkawa tai, ana yar lua akila lapui pania. Lalua nene, tai na kiena lapui keviu, komþasa naga kiena lapui keviu manene laa paþisi. 42 Ana pogos na ulmaranen lapui la nene, la ga luwoka apulmaran þele ga, ana yerkawa naþani sinen mie la, ana piowo make kiela lapui la nene pan la. ?Ana komin sur ne nanene, lalua nene ane sitom manene yerkawa nene?”

43 Ana Saemon pisatane Yesu, pisape “Nemninue ga, pona naþa kiena lapui keviu manenea naga monar sitom va laa sane yo.”

44 Ana Yesu pisape “Ee, sa ke nene narui.” Ana Yesu þarpuia kilologia sira naþani pa Saemon, sape “Saemon, pogos naþa nepim moa, pe noial re yar tai þar wii pimi pan inu poli vena nekevan kororak na mrapplepa e lau, sane e kieta þelaga na, monar okila. Ana opisu ke sira nini, naga ke naþa kevan lau e wamarana narui, a miyumuvan si mema e viluna. 45 In na nepim moa loyuma, ko na pe otalopan ruru in re poli, sane nepe kioma erau wo tai, ana

siar e pogos naþa nepim loyuma, naga mligan pipina lepas þasia te lau silaga. 46 Ko na pe oþar re ponotaninu pimi otaron pito e þaruu po, ana naga kila e lau rui. 47 Ana nevisa ruru van ko, nevisave sira nene, kiena mlamulena viowa moki paþisi, ana nepiewo make ga rui, kila narui naga sinena sii inu keviu paþisi. Ana nepisu yaru naþa kiena mlamulena viowa pe keviu re poli, nepiewoia, ana naga pe sinen sii manene inu re poli.”

48 Ana Yesu pisa ruru mena pa sira naþani, pisa pania, sape “Kioma mlamulena viowa la naþa ositom þele ke ne, nepiewo make rui.”

49 Ana pogos naþa Yesu suma pisa ke visena nene, yaru taþena la naþa akinan ke amio la e pogos nene pe akekara re nena poli, asua apragogo pan la, apisa ke asape “?Ana yaru nene sinenan sape naga ve ai, naþa naga pisa ke sape naga þar plan ke mlamulena viowa kien yar la sanene?”

50 Ana Yesu pisa si pa sira nene yam tai, pisape “Kioma naviawaena kila otol natamaliaena rui. Ve ologe re si viowa, okilia ova narui, a sumare kiena ne Ntewa sike amio ko.”

8

Sira la moki naþa ataveve Yesu

1 Ana pe yam piavi re poli, Yesu mial sina pano, pa kome pulkumali lala, la naþa ve torokak amio la naþa kerkeviu, a e yo punu ga naga suma mlologo, a suma mlologena wo nasuþenena kiena ne Ntewa pimi pa yeririna lala. Ana sane silaga, kiena nalualima taaga pa lua la mena asike amio e pogos nene, 2 a sira la moki li ma naþa la asua atavevela. E sira la nene, laþasia naþa Yesu taþa ruru

la petan ninuna viowa lala a e inanena viowa la naþa se e la, sa naþa Maria nae Maktala, naþa sumo yermare la olua ase e naga, ³ amio Soana, naþa naga wona ne yar naþa Kusa, naþa naga pe yerkaþa na kilaen yuþmaena kiena ne Parin Suþe Erot, a amio mþena Susana nene. A la moþi manene ke sina ga, naþa la asuþma amiila Yesu lala keviu paþisi, a la asuþma apisuar la e nalaena la naþa asuþma aþar ke pan la.

Pakaiwa na kurus nen viluþmini naþa kekapil e porotano na pe taþena vari

Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ana e pogos tai, pupia þina na yeririna lala la moki amolue e kiela pulkumali la peve taaga, ana la apimi amiervivi Yesu piora, ana naga pis pan la, kuan þakaiwa tai pan la.

⁵ Naga pisa sanini, sape “Yar tai sape va veven kurusia e kana lokove. Pogos naþa peven kurusia, suþma sisilinia, ana kurus laþasia amloloru e mraplepa, a siraunia, yar la apim amiyaloro ea, apie kare ga, a manu mþena lala apimi ate plan make ga. ⁶ A kurus laþasia amloloru e yo naþa kilavaru sike ea, pitotovi pavini, ana yoko miaiai ga, komin naþa pe wii re e yo nene poli. ⁷ A kurus laþasia mloloru e yo naþa sumo na pe ate plan ruru re kilika viowa e poli, ana yoko siraunia kilika viowa nene kapur ke sina ga pimi keviu, kewo make kurus la naþa pitotovi ne-e amarmare. ⁸ A kurus taþena ne laþasia amloloru e porotano naapo tai, ana la apitotovi akapur mþa pano-o, la aþar mrasnela la moki, tol ponotia taaga.”

Ana pogos naþa Yesu pisa visena la nene þisi, naga pion manene pan la, sape “Yar naþa

kiligana teke ea, monar yagogon ruru visena nene.”

? Komin ya ne Yesu pis e þakaiwa lala?

Matiu 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Ana siraunia, nalogena lala apim puna Yesu apiun kinas nen þakaiwa nene tania. ¹⁰ Ana naga pisatarþe la, pisape “Ntewa kila sanene sape vena akilia alual nakilia wanena na kiena nasuþenena.

‘Ana e yar taþena lala, nakilia wanena la nene la atapolou asike e þakaiwa na wa, ana la asuþma apisu pano-o, pe apisu kilale re poli,

a la asuþma amiyagogo pano-o, pe amloge kilale re nena poli.’”
Ais 6:9

Yesu pisavan kinas nen þakaiwa na kurus nen viluþmini

¹¹ Ana Yesu pisavan ruru ga þakaiwa nene pan la na wa. Naga pisapenua “Pogaga, kinas nen þakaiwa nene naga sanini. Sur nasumo, naga kurusia, a naga na sane visena kiena ne Ntewa. ¹² A kurus la naþa akekapil mraplepa, naga na sa naþa yar la ne amloge visena nene, ana kurus nowo lala mloloru pitomi e kiela sitomena lala. Ana Parin Yermare nene pimi þar plan ke sina ga visena la nene petan sinela lala, vena kila sane ve aelaga re sina, ve atol re si natamaliaena.

¹³ “Taþena, naga kurus la naþa asike e yo naþa pe kilavaru, a na nene sane yar la naþa amloge lologena wo nene, amlavia, akekarania, ana sa naþa þeligas nela pe po re poli. La asuþma amlelaga yam plas ga, a visae atol pog mþarera, pona nakilaliena imi, yokorena la aloloru ke sina ga.

¹⁴ “Taþena mþena ga, naga na kurus la naþa asike e lelen kilika viowa lala, a na nene sa naþa yar la amloge, ana pogos

naña la amial ke apa sane, ana asitom manene laa kiela malena lala, a sinelan manene mēna kilavaru, a akekarān manene mēna kekarena na yomarava la nini paṽisi. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa tai naña piwo la, ana taṽatete nena kiela malena war mras naña marua ruruia.

¹⁵ “Ana na maro, naga kurus la naña sike e porotano naapo, nanene naga sa naña yar la amiyagogo ruru e Lologena Wo nene, ana amligan ruru sike e losinela lala, atarar ruru mārera, naña ape lelaga kemua. Yeririna wo la ne sanene, la akila kiela sitomena la viayavi, ayuñae ruru mña vano-o awar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena lala.”

Pakaiwa na kapi vivaga
Mak 4:21-25

¹⁶ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Ita yeririna lala, visae towar kap vivaga imi, yokorena ve yar tai warwan re mēke vatanon karo tai pona sur tai sanene. Peraga, tetelan ga mēke metava vena kila yar la naña aim loyũña la avisu naña yo merarava ruru nena ga. ¹⁷ Pogaga, ana nasuṽenena kiena ne Ntewa naga sane kap vivaga nene, naña nanagane suña malmalivin ita vena tegoli make suri punu ga. Suri punu ga naña tapolou sike ga wa, a nakilia wanena punu ga, yokorena la monar amolue e yepesinasa vena yar la akilia avisu kilalea. ¹⁸ Kam na monar ayagogon ruru kiau visena lala, a akilali naña asitom ruru la. Yar naña kiena suri moki rui, yokorena naga war va ve mok manene vaṽisi. Ana yar naña limana plasan suri lala, yokorena naga kilalu kiena narin sur nene naña naga sitom ke sape pe kiena pa rui.”

Anenane Yesu amio wenla lala, apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Ana anenane Yesu amio wenla lala apim aporun naga e pogos nene, ana la akila ṽele yon naña ava atol naga loyũña, komin naña ṽina la moki, kila yo ve tokak ga. ²⁰ Ana yar la amla lelein ga visena pimi tol Yesu, asape “!Ei, anoñña amio womla lala asuñalu asike vanua, sinelan asape avisu ko sumo wa!”

²¹ Ana Yesu pisatamēna, sape “Naga naña pe aneu, pona pe wolai, nanene na la ga naña amloge visena wa kiena ne Ntewa, a la asuñña akila ke sa naña visena nene pisa.”

Pupia lagi naña Yesu pialuṽaria

Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Ana e legiena tai, Yesu ṽere nalogena lala, la apa amiyai e waa tai, ana Yesu pisa pan la, sape “Ita, yoko teva e lepas nen lapa nene lepas ṽasia.” Ana la amligan yo, asuñña apano, ²³ ana pogos naña waa kiriri ke pa narui, Yesu maran kawa pano-o momalio. Ana siraunia, pupia lagi tai miyui, miyu lapa naṽani, ana pupia sive lala akilapela pano-o sive pule e pulu waa, apisu sane piowa ga narui. ²⁴ Ana apito apioṽege Yesu, apisa pania, asape “!Suṽe, Suṽe, lavis ke tetalilu narui!”

Ana Yesu suñalu, pialuṽar lagi amio sive mārera la nene, ana sur la nene apito tano, yo mño ruru nenaga. ²⁵ Ana Yesu pisa pan la, sape “?Awa kiamiu naviawaena?”

Ana amarau pano-o, amilan manene paṽisi, ana asuñña apiuviun ke sina tan la, asape “?Aulai, yaru ya nene? Naga pis ga sanene ana lagi amio sive, lalua amlogearia. !Suwala!”

Yesu pile plan yermare moki petan yere Karasa tai

Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Ana Yesu la apa atol lepas ãasa, e naãa Kalele kira ke pa ea, nanene mesmesun e yo naãa Karasa. ²⁷ Ana pogos naãa Yesu pa ura e yo nene, yar nae e yo neãe tai pitomi pitawea, naãa yar nene yermare la asike ea. Nakonua rui, yar nene pesinas ga, pe miyen re sur tai poli, a naga pe mon re e yuãa poli, naga kekaran ga naãa monmon ga e lotap lala, e puluve la naãa amligan ke kiela tas nen yar mare la aãeãeke ea. ²⁸⁻²⁹ Ana yermare la nene akila kare yar nene yam moki rui, kila sane yar la akirakiravanli naga silaga, a apiar e kilipan, a apiar lana amio limana e kilika panon laki, ana naga suãa kilaroro ga, a yermare la nene aãenelua naga pa ãeãe e yokorena nene.

Ana Yesu pisuia, pis pa ninuna viowa, pilelua sape ligan yaru nene. Ana yar nene pisu Yesu, pio naga, a mloru e lana, ana ninuna naãa sike ea pis ãarera, sape “? Ana Yesu, ko narina ne Ntewa na Mava, kiomã ya na teke e inu? ! Nepiun ãareran pan ko, nesape ve ola re nakoãena van inu!”

³⁰ Ana Yesu piun tania, sape “? Ana kiomã kia ai?”

Ana ninuna viowa nene pisa-tãea, sape “Kiau kia ‘Yermare lala na kilaen mara.’” Naga pisa sanene komin naãa yermare la naãa apa e losinena la mok liu. ³¹ A ninuna viowa la nene asuãa apiuviun ãareran ke sina ga pa Yesu vena naga ve vile plan la re, naga ve kila la re ava aloru ato tano e pupia pulukapi.

³² Ana yepas nen kunus na yo nene, pupia ãegas nen nompui lala asuãa akolkol ke porotano, ana yermare la nene atagi pa Yesu, apiun ãareran tania asape naga ligan la ga ava e nompui la

nene. Ana Yesu taãan pan la, ³³ ana la amolue petan yar nene, apa e los nen nompui lala. Ana nompui la nene aplamolue yam veraga akiriri apito e yeparpas tai, ana apiovion la apito e pupia lapa nene, atalil make e sive.

³⁴ Ana yar na visuaren nompui lala apisu sur nene, la aãure apa uãa, apisawal sur nene, ana apisa make ãena ga e yo la punu ga, ³⁵ kila sane yar la moki sinelan asape aimi avisuia. A pogos naãa la apimi, apisu Yesu suãa ga, a yar naãa ninuna viowa la aãure petan rui naga totano teke e lana ne Yesu. Nanagane, naga miyen ruru ãana kulmrae wo la rui, a pimi moãau ruru nenaga, pe sirag re si poli. Pogos naãa la apisu yaru nene pimi po si sanene narui, ana amarau. ³⁶ A la naãa asuãesania apisu suri punu ga, asunyu pa la naãa apim mare ga na wa, apisa meraravan pan la sanape naãa yaru nene naãa yermare la asuãesan ea, ana Yesu kila naga pimi po si rui. ³⁷ Ana yeririna lala na lepas nae Karasa, la apisu sane piowa ga, ana la asuãa aãareran pa Yesu asape la sinelan naga molue si vetan la, komin naãa sur nene kila amarau paãisi. Ana Yesu la apitovin si vena aiai e kiela waa, vena awasuãela sina.

³⁸ Ana pogos naãa la asuãa apito ke narui, yar naãani pitomi piun ãareran tan Yesu sape naga sinenan sape va su lue amio naga, ana Yesu pialuãaria, pisa pania, sape ³⁹ “Peraga, komin naãa popon manene ko owasuãe ko ga ova si uãa, a ova osunyu van yar lala, ovisa van la sanape naãa Ntewa kila po naãa po manene pan ko sanene.”

Ana yar nene ãasuãe sina, a naga suãa pa miyervivi yo punu ga nae lepas na kiena pupia

pulkumali, a pisawal yuñæena wo naþa Yesu kila pania.

Nin sira kiena Saeras, amio sira naþa tol kulsota miana Yesu

Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Ana Yesu lala akusro lapa nene apa ke sina lepas þasia, a pupia þina na yeririna lala asumate ke naga, ana la akekaran naþa apisu pa mialivin la sina. ⁴¹ Ana yerkawa na kiela yuñæa na lotena nae e yo nene, kiena kia Saeras, naga pimi lavisin Yesu. Ana kinai tanonia, tag pania, piun tania sape imi miana, ⁴² vena visu nin narina naþa sira, naga minana paþisi. Nin sira nene, naþa yerkawa nene naga narina taaga nena nene, a kiena kas pe sur sane lualima taaga pa lua ga [12], ana kiena inanena pimi keviu manene laa narui, kila narui apisu sane lavis ke mare ne. Ana Yesu sumalu, amio yar nene apano.

Ana pogos naþa naga pa ke sanene narui, pulen yeririna na pupia þina la nene asumia atavevea, asumia amiigin la piora e Yesu. ⁴³ Ana lala tai, naga sira tai, naþa maiena kien sira lala teke e naga e legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua [12] rui, ana pe yar re nena tai naþa kilia kila ruru kiena maiena nene poli. ⁴⁴ Ana sira nene, naga mialvan ga yaru la lika, pimi pimi lavisin miasina ne Yesu, kian limana sane, tol ga miana isinen kulkota. Tol ga kulkota miana Yesu sane, ana e ke e pogos ga nene, kiena maiena naþani þisi nena ga.

⁴⁵ Ana Yesu piun ke ga, pisape “? Ane tolmare in ga na wa?”

Ana la apisapenua “Pe yar tai tol ko re poli,” ana Pita miana ga pisa pania, sape “?Ana Suþe, sanape? Yaru la apule manene laa asumia amiigin la kar ga miyervivi ko pivi, asumia apavan e ko.”

⁴⁶ Ana Yesu pisa pania, sape “Peraga, yaru tai tol inu nena naþa, komin naþa in na nemn-inukilale sane kiau namareraena komþas pa vanua e inu pa e yaru nene þisi rui.”

⁴⁷ Ana sira nene pisu sane naga taþatete si tapolou narui, ana pimi puna ne Yesu, marau paþisi, sinen kurkur miana ga. Naga pimi mloru e lana Yesu, ana e marana ne yeririna la naþa asike ne, naga pisawal make sur la e naga pania, sa naþa komin ya ne naga pimi tolia, a sanape naþa pimi po si rui e pogos nene.

⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Auya, kionia naviawaena e inu kila ko opo si rui. Sumare kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuþe ko sina ova unia.”

⁴⁹ Ana pogos naþa Yesu sumia pivis ke amio sira nene wa, visena pimi pa yerkawa nene, sape “Nin naruñæa nene kovio rui. Popon ve oure re si pupia navianena nene imi, vena ve okila kare korenan re naga.”

⁵⁰ Ana Yesu miana mloge mna visena nene, ana pisa pa Saeras, pisape “Ve ositom re suria, owasine ga Ntewa marera, a yokorena nin naruñæa sira nene imi wo si ne.” ⁵¹ Ana Yesu pa amio yar nene apa miana, a pogos naþa apim atol yo nene, naga pialuþar laþasa sape yoko ve ava re loyuna amio naga, ana naga þere ga Pita, amio Yoane, a Semes, a arimanane nin sira nene amio anena, ana apa loyuna. ⁵² Pogos naþa apa loyuna apisu naþa yar la asumia sinela miye ke nin sira naþa rui, asumia ataginia, ana Yesu pisa pan la, sape “Ve atagin re nin sira nene sanene. Naga pe mare re nene poli, naga momalio ke ga ne.” ⁵³ Ana la apitalia kare ga naga, komin naþa la akilia asape nin sira nene marþantop nena rui.

⁵⁴ Ana Yesu pa tarar limana ne nin sira nañani, pisa pania, sape “Nin naruu, osuñal li sumo wa.” ⁵⁵ Ana e ke ga e pogos nene, apisu naña nin sira nene, kiena malena řasuře sina pimi e naga, ana suñalu, suña miyaloro, ana Yesu pisape popon ala narin kinanen tai vania. ⁵⁶ Ana arimaña amio anena, amilan pařisi naña kiela sitomena la kovio nena ga, ana Yesu pisa pan la sape yoko ve avisawal re sur nene va yar tařena lala.

9

Yesu pitetalia kiena nalogena la peve lua

Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Ana Yesu pio viraviran kiena lualima taaga pa lua [12], ana pis ruru pan la, naga mla řareraena pan la, tañan la vena akilia ataulu yermare lala, a vena akilia akila ruru maiena lala. ² Naga kila sanene vena vitetalia la avanon alologon navesuřenena kiena ne Ntewa, a vena akila ruru namaiena lala. ³ A visen wo lařas naña pisa pan la sumon naña apano, sanini, naña sape “E lepas na kiamiu mrapa, yokorena ve awarar re sur tai. Ve awar re kiamiu plasgai, pona kiamiu karo, pona kinanena, pona kilavaru, a ve awar re mñamiu kulsota ve lua, yokorena ayen ga mñamiu kulsota ve taaga ga naña amiyenar ke ne.

⁴ “A uña ya naña visae aure amiu ava ase ea, řisi na monar akekarar naña asu amio mratava na uña nene, yokorena aligan ga uña nene pogos naña amolue si vetan pulkumali nene. ⁵ A e pulkumali ya naña visae la yepel mayin were amiuena ava e mñala yumã lala, řisi na aligan ga kiela yo nene, a pogos naña amolue vetania, monar atan plan puluyavi

na mrapa na yo nene vetan lamiu, sane kile tai pona kiamiu visena řarera tai van la, sape yoko awar nakoena tai naña torokin ga kiela řelaga viowa nene.”

⁶ Ana nalogena lala amolue apa narui, a asuña ařaro ke e pulkumali lala, asuña amlologon ke lologena wo, a asuña akila ruru ke maiena lala.

Parin Suře Erot Antipas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ Ana e pogos nene, Parin Suře Erot mñena ga mloge towe mña ya naña Yesu la asuña akila ke ne, ana naga sitom manene pařisi, komin naña yar lařas asuña apisayu Yesu, asape naga Yoane Nakeena, naga mali si petan marena, ⁸ ana tařena lařas asape naga yermarua Elaisa nanua, nane mñalivi si ne, a tařena lařas asape naga pe navisawalena la tai nanua sumo sumo manene laa, naña suñalu si petan marena. ⁹ Ana Parin Suře Erot pisape “Pe Yoane Nakeena re nene poli, komin nesilua řarina rui, ana yar na apisayu ke ne, naga a si nene?” Ana sitomena nene kila naga sine nan visuen Yesu pařisi.

Nalogena la apa amlologo, ana ařasuře la sina

Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yoane 6:1-15

¹⁰ Ana nalogena la naña Yesu pitetalia la sape ava alologo, ařasuře sina, ana apisawal sur punu ga naña amiyuñañena pa Yesu. Ana Yesu řere la amolue petan yar lala, amiyepela la ve tokak ga apa e pulkumali tai, kiena kia Petsaeta. ¹¹ Ana siruania, yar la amloge asape apa ke e yo nene, ana la mñena ga asirau apano, apa mñena e yo nene. Ana Yesu kekara ga, naga sun towe amio la, a siruania pian la e lepas

navesuņenena kiena ne Ntewa, a kila ruru yar la naņa sinelan ke asape popon yar tai iila la.

Yesu pagan yeririna la manu lima [5000]

¹² Ana Yesu sumā amio la pano pano-o, apisu naņa mrae pito ke tano narui, ana kiena lualima taaga pa lua nene apim puna, apisape “Ei, Suņe, popon oligan pīna la nene awasuņela ava mālā umā lala pona avakar ga e pulkumali la ne sike ne, vena akilia aul kala kinanena laņasia, a vena akilia alual mālā lele na monoena, komin e yo na tesike e ne pe pon re yemalo wo ita e poli.”

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E, peraga. Popon kam ga awar kinanen laņas van la.”

Ana la apisatāmēa, apisape “! Kei! Imimi memla ke ga narin kilaparavi lima, amio narin ika lua. ?Ana visae peraga, pona ko sinomān ke osape yoko imimi ke narui meva moul kinanena torokin pupia pīna la nene?” ¹⁴ La apisa sanene komin yeririna la naņa asike ne la moki manene laa, ana yermēne ga lala pa tol sur sane manu lima [5000].

Ana Yesu pisa pan la, sape “Ava avisa va yeririna lala avisave atotano ke ne wa, atotano e pegas lala, naņa yar la lualima ve lima [50] e pegas tai.” ¹⁵ Ana apa akila sa naņa naga pisa, a yeririna lala atotano e pegas lala.

¹⁶ Ana Yesu mla kilaparavi lima nene amio narin ika lua naņani, kirava pa ma e peni, pisa potenania ana kawewowa, kian pa nalologena lala vena alalein akian va pegas la nene. ¹⁷ Ana akan panpano-o mēņela kawa ruru nena ga, a kororos nen kinanena naņa akanligania, akon pa e karo

popos lala tol lualima taaga pa lua [12].

Pita pisawal pisape Yesu naga Navisaarena kemua lelaga

Matiu 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Ana pogos tai, Yesu sumā mlen ke naga taaga, a kiena nalogena lala asuņa ga lavisinia, ana naga piun tan la, sape “?Asuņa amloge yar la apisavisa inu asape in na ai?”

¹⁹ Ana apisa pania, asape “Laņas asape ko Yoane Nakeena, a laņas asape ko Navisawalena Elaia, a laņas asape ko navisawalena taņena lala tai nanua sumo sumo nane naga mali si petan marena ne.”

²⁰ Ana naga piun tan la, pisape “?A sanapen amiu, kam asape in na ai?”

Ana Pita pisatāmēa, pisape “Ko Navisaarena kiena ne Ntewa nene.”

Yesu pisawal kiena marena

²¹ Ana Yesu pis mārera, pisaar nena pan la, pisape yokorena ve avisawal re sur nene va yar lala, ²² ana pisa ruru pan la pisape yoko ve sanapen naga. Naga pisape “Inu na nepe Narina ne Yeririna, a yoko nasumonena kiena ne le Israel lala, amio yerkawa kiena ne yar wa lala, amio navianen navisaluaen lala, yoko akoven lua inu, pīsi na monar akila sur ve moki na kilā kare inuena. Yoko monar awemār inu nemare, ana e kana legiena na telu, yoko Ntewa visirlua inu nemal sina.”

Nalogena kiena Yesu naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

²³ Ana e pogos nene, Yesu pis pan la, pisape “Yar naņa sinenan sape taveve inu, naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, naga monar kus kiena laki torovia e legien punu ga, sa

naŕa yoko inu nekus kiau, ana taveve inu luen ga. ²⁴ Nepisa sanene komin yar naŕa sinenan sape ve puluvisin kiena malena, yoko kilalu kiena malena. Ana yar naŕa taŕian kiena malena vanon inu, yoko naga taulu si kiena malena. ²⁵ Visae yar tai tol make sur wo na yomarava nini lala, ana kila pal mrapa a kilalu kiena malena, naga pe taulu re nena sur wo tai poli. ²⁶ Yar naŕa mawa e marana yar taŕena lala vanon inu pona vanon kiau visena, yoko inu Narin Yeririna mŕana nemawan yar nene e marana Ntewa e pogos naŕa nowasuŕe sina, naŕa yoko nevitom nemio pupia naurarena naŕa pe kiau, a pe kiena ne Ata, a naŕa pe kiena ne mŕana navisi wa lala. ²⁷ Lelaga nevisa van amiu, yar laŕas asuŕial asike e nini, naŕa taŕatete amare na wa, vano-o tol pogos naŕa avisu Navesuŕenena kiena ne Ntewa imi mŕalivi.”

*Tasnena ne Yesu pimi pe taŕena
Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8*

²⁸ Siraun pogos naŕa Yesu pisa visena la nene, pe sur sane legiena olua ŕaro ga na wa, ana naga ŕere Pita, amio Yoane, a Semes, la vari apa metava e ravie tai, komin sape len. ²⁹ Ana apam atol yo nene, a pogos naŕa suŕia mlen, nalogena la telu nene apisu naŕa marana pimi pe taŕena, a apisu naŕa mŕana kulsota pilavila paŕisi, a miyuwowo naŕa miyuwowo manene laa. ³⁰⁻³¹ Ana sir-aunia, yermarua lalua nene Elaisa amio Mosis, lalua aŕialivi amio pupia naurarena nae ma e peni, ana lalua asun ke amio naga, naŕa asuŕia apisayu ke sanape naŕa yoko naga monar va garu Yerusalem, a monar mare vetan yomarava nini, sa naŕa Ntewa pisaaria ŕa rui.

³² Ana sumo, la telu Pita, Yoane a Semes nene asuŕia amloge mar-ala kawa paŕisi pano-o amomalia, ana pogos naŕa atavilo sina, la amilan sur la naŕani, naŕa apisu pupia naurarena kiena ne Yesu, a apisu lalua naŕa asuŕial asike amio naga. ³³ Ana apisu naŕa lalua nene asape aligan si yo vena awasuŕela, ana Pita sinenan sape visi, ana naga mninue mŕa visa ya ne, ana naga pisalawe ga visen kar tai pa Yesu, pisape “Suŕe, popon naŕa ita tesuŕia e nini. Popon teyuŕiaen silparpara ve telu e yo nini, moŕia tai, mŕana Mosis tai, a mŕana Elaisa tai.”

³⁴ Ana pogos naŕa naga suŕia pisa ke visena nene, lul tai piŕ-omi kalo la, ana pogos naŕa la apisu sane apa ke loyuŕia e lul nene narui, amarau paŕisi. ³⁵ Ana amloge visena tai molue e lul naŕani, pisape “Nanene na naruu ne, naŕa nepisirlua naga rui. Naga ke narui monar alogear ruru naga.”

³⁶ Ana pogos naŕa visena nene ŕisi, lul nene kovio sina, apisu naŕa Yesu naga taaga sike si amio la. Ana siraun nene, nalogena la nene apa ruru la, asuŕia ga sa ga ne, pe apa apisayu re sur nene pa yar taŕena la poli.

*Yesu pilelua yermare petan mŕe
tai*

Matiu 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Ana e kana legiena na sir-aunia, Yesu amio la telu naŕani aŕasuŕela si apitom tano, ana pupia ŕina na yeririna la asuŕiate ke naga, sinelan asape avisuia. ³⁸ Ana pogos naŕa apim aŕialivin la, lala yaru tai pion manene pa Yesu, pisape “Navianena, nepisa awis pan ko, ovisuli naruu na yermŕene nini, komin naŕa naruu wawa taaga nena nini. ³⁹ Ninuna viowa tai ne suŕia pimi ke e naga

sanene, kila naga mlokai manene paḡisi, ana miokamarmare tas-nena m̄arera pano-o wasirina la mlalau. Sur nene sum̄a kila ke naga pa piowa laa, kila kare naga paḡisi, a sum̄a kila luen ga, pe mliganli re naga pa ruru pogos tai poli. ⁴⁰ In na nopure naga pa puna ne kioḡa nalogena lala, nepisa awis pan la vena aḡenelua ninuna viowa nene, ana la ak-ilalia, amiyuḡaen pano-o, akila ḡele yonia.”

⁴¹ Ana Yesu pisatam̄ea, pisa pan la, pisape “?Kam la nene, sanape na sanene? Pe asuḡal re nena ase Ntewa poli. ?Monar nesuḡa nemio kam wowe lala tol pog-wai? In na sineu maren amiu rui. Ko, pogaga, oure naruḡa nene imi.” ⁴² Ana apa aḡure pimi, a pogos naḡa apim ga sane, ninuna viowa naḡani kilapel ke sina ninis naḡani, kila tasnena miyuyuwawa a m̄arera. Ana Yesu pis kapuru pialuḡar ninuna viowa naḡani, a kila ruru m̄ee nene, ana mligan si pa arimana. ⁴³ A la naḡa apisu sur nene, amilan manene nam̄areraena nowo kiena ne Ntewa nene paḡisi, naḡa kila po sanene paḡisi pan m̄ee naḡani.

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Ana siar e pogos naḡa yar taḡena la asuḡa apisasayu ke sur wo naḡa Yesu kila, ana Yesu pisa kiena visena tai pa kiena nalogena lala. ⁴⁴ Naga pisa pan la, pisape “Ayagogon ruru kiau visena nini, aligan ruru te kiamiu sitomena lala, vena ve sinemiu ḡesan re sina. Ee, nepisa ruru van amiu, nesape Ntewa mligan inu sane Narin Yeririna, ana lavis ke naḡa aligan inu neva e limana ne yaru la naḡa yoko awem̄ar inu nemare narui.” ⁴⁵ Ana nalogena lala pe

amloge kilale re ya naḡa Yesu suḡa pisayu ke pan la poli wa, sa naḡa kana kinas tapolou ke ga wa, kila pe apisu kilale re poli, a amaraun m̄ena naḡa aviun ruru va Yesu e lepas na visena nene.

“?Ane to laa metavan yaru taḡena lala?”

Matiu 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ Ana siraunia, veveyuena tai m̄alivi likan nalogena lala, naḡa apisape ane to laa metavan lala taḡena laḡasa. ⁴⁷ Ana Yesu kilia m̄a kiela sitomena la nene, ana pio ninis tai naḡa pimi ke puna, ana mligan ninis naḡani suḡalu se yepasa, ⁴⁸ ana pisa pan la, sape “Yar naḡa kiena sitomena patanon inu, ana naga kekaran wereruruen ninis nini, nanene sa ga naḡa kekaran were ruru inuen ga narui. A yar naḡa kekaran inu, naga sane kekaran ke ga naga naḡa mligan inu nepim. Nanene komin naḡa amiu ai naḡa kiena sitomena su tano vaḡisi, naga ke narui naḡa naga to metavan amiu make ga.”

“Yaru naḡa pe pialuḡar ita re poli, naga suḡa miila ita ke ne”

⁴⁹ Ana Yoane pisa pa Yesu, sape “Suḡe, mepisu yar tai, naḡa suḡa pile plan ke yermare lala, naga m̄ene plan la e kioḡa kia. Ana yaru nene, memninue ga, naga pe ita re tai poli, ana mepisalup̄aria.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Toko, visaluḡaren toko, komin yar naḡa pe pialuḡar ita re poli, naga miila ita ke ne.”

Yesu sitoḡal sape lavis ke monar va ma meta Yerusalem narui

⁵¹ Ana Yesu pisu kilale sape nanagane, lavis ke Ntewa were si naga va meta ma e peni narui, ana kila ruru kiena sitomena, sape

kiena mrapa monar va ma meta Yerusalem narui.

⁵² Ana la amial apano, ana Yesu mligan kiena yar na waren visena lala la asumo apa e pulkumali tai kiena ne le Samaria lala, vena akila ruru make suria, naga sirau imi. ⁵³ Ana la ne e yo nene, la pe sinelan re Yesu la aim e kiela yo poli, komin la pe sinelan re iilaen le Yu la naŕa akom ke kiela yo poli vena ava meta Yerusalem. ⁵⁴ Ana pogos naŕa nalogena lalua nene Semes lalua Yoane apisu naŕa apisalupar la sa nene, lalua apiun tan Yesu, asape “Suŕe, ko sinoŕan osape melen mevio kapi tai ligan ma e peni vitom tano kekan la nenaga?”

⁵⁵ Ana Yesu ŕarpuia pis mārera pan lalua, pialupar la. ⁵⁶ Ana pe apa re si e nene poli, la apa e pulkumali taŕena.

Yaru naŕa taveve Yesu ve kirapatau re sina

Matiu 8:19-22

⁵⁷ Ana pogos naŕa amial ke e mrapa narui, yaru tai pimi pu Yesu, pisaar pania, pisape “Yoko netaveve ko e nape naŕa visae ova ea.”

⁵⁸ Ana Yesu pisataŕnea, pisape “Lokul tetan lala la mālala pulus la suŕa ga, a manu lala mālala ponovi la suŕa ga. Ana inu Narina ne Yeririna, naŕa nokom ma e peni nepitom, in na pe ŕiau yo re poli, naŕa neva nomonea. Visae ko okekaran mēna malena na sanene, ko okilia oimi.”

⁵⁹ E ke e pogos nene, yaru taŕena tai, Yesu pisa mēna pania pisape imi tavevea, ana naga pisataŕnea, pisape “Suŕe, otamān neva nevisuar ke ne kiau yermarua sumo wa, a visae marŕan pae, ana yoko neim netaveve ko ga na wa.”

⁶⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Oligan yaru la naŕa pe atol re malena poli wa ava asin kiela yar

mare lala. Ana ko, oim ga teva telologon navesuŕenena kiena ne Ntewa.”

⁶¹ A yar taŕena si tai kila sa ke ga, kila sa naŕa pisasa ga, pisa pa Yesu, sape “Suŕe, yoko in na netaveve ko lue narui, ana sur taaga ga, nesape otamān neva nevisa ke ne pokolemalo va la ne uŕna māu wa.”

⁶² Ana Yesu pisa visen tai sanini pania, pisape “Yar naŕa suŕa sitom manene la māna uŕna ŕarar kiena suri make ga, naga sane yaru naŕa tarar ke ŕeligas nen waa, a silaga, suŕa kira ŕatau lue ga. Yar na sanene pe torokin re imi ve yar na navesuŕenena kiena ne Ntewa poli.”

10

Yesu pitetalia yar la moki naŕa la peve lua ava alogo

Matiu 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹ Ana e pogos nene, kieta Suŕe pisir plan si kiena nalogena laŕasa. La punu ga tol lualima yam olua pa lua [72], a naga sitom ke sape ligan la nene ava sumo, la veve lua ava e pulkumali lala a e yo la naŕa yoko naga sirau va mālivi ea. ² Ana naga pian la sanini, pisape “Lelaga, kinanena moki liu naŕa marua sike lokove, ana yar la lua la ga naŕa asuŕna aŕar ke pitomi uŕna. Monar aviun manene tan yerkaawa na lokove nene, vena naga ligan plan re si yar laŕasia la avanon awar kana kinanena la nene imi. ³ Sanene, monar ala kiamiu mrapa avano. Ana popon avisu kilale sane in na nemligan plan amiu apano, sa ga naŕa narin sipsip, naŕa apanon ke vena avitawe pupia lokul tetan lala. ⁴ A pogos naŕa avano, ana ve awar re kiamiu taga na varu, a ve awar re kiamiu karo, a ve awar re si kiamiu kulus

nen lamiu tařena. Ava ga sa ga ne, ve asunlilue re mrapplepa va yar lala. ⁵ A pogos nařa ava aňaliv e yuňa ya, sur nařa yoko avisa řesania, yoko avisa sanini, avisave ‘Suňare sike e uňa nini.’ ⁶ Ana visae yaru nařa sike e uňa nene naga sinenan suňare, yoko suňare nařa avisa kilia sike amio naga, ana visae pe yar re tai ne sanene poli, yokorena suňare wasuře si imi van amiu. ⁷ A ve ava aulaula kare e yuňa tařena lala, ana asuňa ga e yuňa nene, a akekarana ala kinanena ya pona namunena ya nařa ala imi van amiu. Ve amawan re ala sur wo ya nařa akila van amiu, komin nařa yar na yuňaena naga mesmesun la kiena narin nalaena tai.

⁸ “Sanene na, visae kumali ya nařa ava aworu ea, visae akekarana nařa avisuar amiu, yoko monar akekarana ga kinanena ya nařa sinelan asape ala van amiu, ⁹ a monar akila ruru namaiena la e yo nene, a monar avisa van la, avisave ‘Nanagane, nasuřenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu, nanagane Ntewa pimi pe kiamiu Suře narui.’

¹⁰ “A pogos lařasia, yoko aworworu e pulkumali tai, ana yoko ve akekarana re nařa aure amiu ava asike amio la. Visae sanene, amiu ataveve pupia mrapa nene ava e yepesinas na pulkumali nena, a avisawal va kana yar lala, avisave ¹¹ ‘Puluyavi na mrapplepa na kiamiu yo nini, imimi metan plan petan lamimi lala, sane kiamiu kile nařitoňalen tai. Monar ve sinemiu řesan re, sane lavis ga navesuřenena kiena ne Ntewa imi pun amiu narui, ana pe sine-miun re poli, ana akilalu narui.’

¹² “Nevisa lelaga van amiu, e legiena na liřereena, yokorena la

ne sanene la ava e nakoena tai nařa m̄arera manene laa taulu nena nařa la nae pulkumali nařa Sotom nanua yoko awaria.”

Yesu pisayu la nařa pe amlelaga re e naga poli

Matiu 11:20-24

¹³ Ana Yesu pis m̄arera pa yeririna na kumali tařena lařasa, pisape “!Le Korasin, amio le Petsaeta, akila kare manene amiu pařisi wa! Visae le Taea amio le Saeton lala avisuli ga kile la nařa kam na apisu řisi rui, vera na avilopu la nanua rui. La pe ape le Yu re poli, ana vera na la ayen řilili karo a akuan yavi e řarila rui, pona atotano m̄a sanene ana yaru la avisu sane sinela piowagan kemua kiela mlamulena viowa la lelaga. ¹⁴ Nevisa van amiu, e pogos naliřereena, yokorena kiamiu nakoena naga taulu nena nařa kiena ne la nene.

¹⁵ “!A amiu le Kapeneam la nařa ařarwar amiu pařisi, nařa sine-miun asape avisir plan amiu asu manene metava, avisuar amiu! Yoko Ntewa koven amiu ato laa tano rui e pulus nen kapi.”

¹⁶ A Yesu pisa m̄ena pan la, pisape “Yar nařa visae yoko logear amiu, naga suňa mlogear in ke ne, a visae yar nařa yepen mavin amiu, naga suňa yepen mavin in ke ne, a yaru nařa visae yepen mavin in ke sanene, naga suňa yepen mavin ke yerkawa nařa naga mligan inu nepim.”

Ana e visena la nene, Yesu mligan yar nalologena lala apanon akila yuňaena.

Yar nalologena la ařasuře la si narui

¹⁷ Ana yar nalologena la nene apa akila yuňaena wo la moki, ana siraunia ařasuře la si apim puna Yesu, nařa apulen manene

kekarena e sur punu ga naña akila rui. Aņasuþe la, apisa pa Yesu, asape “!Suþe, memiyuñæen sur la e kionña kia pa tol naña yermare mña la asu vatanon imimi!”

¹⁸ Ana Yesu pisatamne la, pisape “Ee, kieta yuñæena sanene narui. A in mña ga, nomal Yermare molue ma e peni, akoven lua naga pitomi tano sane yekarpla tai.

¹⁹ Nanagane, in na netamnan pan amiu rui, nesape akilia avieyar lomara amio logovi, a mæaraena kiena ne kieta nasinekar sike mña vatanon lamiu, ana taþatete sur tai kila kare amiu. ²⁰ Ana ve awarwar amiun re ya naña in na netamnan pan amiu, naña ninuna viowa la asike vatanon amiu, ana sur taaga ga naña akilia aulen manene kekarena vanonia, na naña kiamiu kia lala asiri plan sike loyurña e tus namalena rui.”

*Yesu pisa potena pa Arimana
Matiu 11:25-27, 13:16-17*

²¹ Ana e pogos nene Ninuna Wa kila sinena ne Yesu kekara paþisi, ana Yesu mlen, pisape “!Ata o, ko ope Suþe nae ma e peni a Suþe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon sur la naña e lepas na pun inu, okila meraravan pan la naña kiela sitomena sa ga nin sisi lala, ana yaru la naña asitom asape ape manmarua a la naña asape akilia ruru suria, ko okilawan sur la nene van la. Lelaga þa Ata, nanene na sa ga naña ko sinoñania.”

²² A Yesu pisa mña pan la, pisape “Ata mligan suri punu sike e luñau rui. A Ata naga taaga naña kilia inu sape in na ai, a inu naña nepe narina, in ga taaga naña nekilia ruru naga, nesape naga ai. Inu nemio la naña ne nemliganar la vena nekipian la e Ata vena awasine naga, imimi

la nene narui naña mekilia ruru naga naña pe Arimamimi.”

²³ Ana Yesu pilon pa puna ne kiena nalogena lala, pragogo ga pan la, la ga amloge, pisape “Ntewa kila po pan amiu paþisi, naña akilia avisu suri la nene. ²⁴ Navisawalena la mok liu amio þarin suþe la mok liu nanua sumo naña la sinelan manene paþisi asape avisu sur la nene, ana pe apisuli re pogos tai poli, a aþaryon asape aloge mña sur la nene, ana la pe amloge re nena poli.”

*Pakaiwa naña yere Samaria
sinen miye yere Yu tai*

Matiu 22:34-40; Mak 12:28-31

²⁵ Ana pogos taþena si tai, yar tai naga pe manmarua ruru e navisaluaena, naga pisape kilali Yesu e naviunen mæara tai ana naga suñalu, piun tan Yesu, pisape “? Navianena, visae sineun nesape nekilali netol malena naña pe luas re poli, yoko monar nekila ve sanape?”

²⁶ Ana Yesu pisatamnea, pisape “Ana kieta Tus Wa pisa ya ne e lepas nene? ?Ko opuloia opisu pisa sanape?”

²⁷ Ana yar naþani pisatamnea, pisape “Tus Wa pisa sanini, pisape: Ntewa na mava naña naga pe kionña Ntewa, ko monar sinemna si naga, oligan naga to sumo e losinemna wetelu, a e kionña malena wetelu, a e kionña mæaraena wetelu, a e kionña sitomena wetelu, a ko na monar ositom nalavis puña lala, okila wo van la, sa naña ko ositom ko ke ga.”

²⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ee, opisa mesmesun nena narui. A visae okila ve sa nene, yoko otol malena nane opiun ke ne.”

²⁹ Ana yar nene kilia sape naga pe kila re mesmes sanene poli, ana naga kilali naña kila pisape

mminue ga, piun tan Yesu, pisape “?Ana a la ne asike lavis pun inu naña monar nekila wo van la?”

³⁰ Ana Yesu pisatamē kiena nav-iunena nene e p̄akaiwa tai, naña pisape “E legiena tai, yar tai molue ma Yerusalem, suña mialoro pito garo Seriko. Ana naga mialoro mā sanene pano tol yom̄arera tai, ana milan p̄egas nen yar na vinauen tai, naña apulania, amē kare naga paḡisi, aḡar plan make kiena suria aḡure, amligan naga marluia mēke kiena mrapa komsusa. ³¹ Ana kieta yar wa tai, naga mēna mialoro e mrapa nene naga siraun pimi, ana pogos naña pimi lavisin yar nene, naga miyepē ga pa e isinen mraplepa, mial p̄aro pano. ³² Ana siraunia, yar taḡena mial pimi. Naga pe Livae la tai, naña asuñā akila ke yuñāena make ga e Yuñā Wa m̄ana ne Ntewa, ana pogos naña pimi tol yar naḡani, naga mēna ga yepen mavin iilaena, miyepē ga pa e isinen mraplepa mial ga p̄aro pano. ³³ Ana siraun sina, yar taḡena, naña naga suñā mlilu kiena mrapa viavi tai pimi. Naga pe yere Samaria tai, ana sa naña tekilia, yar la nene pe ape erau wo re amio ita le Yu la poli. Ana pogos naña pimi tol e yo naḡani, pisu yar nene marlu mēke e yo naña amē ea, ana sinen miye paḡisi. ³⁴ Ana naga pimi lavisinia, kevan lele la naña la nene amēa, plan sirveve e magka la naḡani, piar ruruia. Ana tarlua yar nena, mligan mon meta e kiena togki, ana mial mā amio pano-o tol yo tai naña yuñā na varuruen tai mēke ea. Ana p̄ere naga pa loyūñā ea, miila naga po paḡisi. ³⁵ Ana kolulagi, p̄ar kiena varu tai, kian pa p̄ar na yuñā na varuruena naḡani, pisape ‘In na monar neva si e kiau mrapa narui, ana yar nene yoko sike e lumom̄a

sumo wa. Ovisuar ruruia e sur punu ga, a visae varu nene ve torok re, yoko in na nevisuveve si e pogos naña nowasuḡe si e kiau yalena nini.’”

³⁶ Ana Yesu piun tan yar naña piun naviunena nene pania, pisape “?Opisu suniena nene sanape? ?E yar la telu naña amiyal e mrapa naña yar nene mēke ea, yar ai naña kila pania sa ga yar tai naña mēke ga lavisinia?”

³⁷ Ana yar naña pisape “Nesitom nesape yar naña sinen miyea, a miila.”

A Yesu pisa si pania, pisape “Ore, naga ke narui, a ko mēna ga, ova otaveve kiena p̄elaga wo nene.”

Mareta amio Maria

³⁸ Ana e pogos naḡani, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro ke apa ma Yerusalem, ana apa am̄alm̄aliv e narin pulkumali naña Petani, ana sira naña Mareta p̄ere Yesu pa m̄ala uñā. ³⁹ Ana pogos naña Yesu pa sike amio la nene, luena ne Mareta nene tai, kiena kia Maria, naga totano ga teke lavisin lana ne Yesu, toñā miyagogon ruru ke kiena navianena lala. ⁴⁰ Ana e pogos nene, Mareta naga pe toñā miyagogo re poli, ana naga suñā m̄areran ke sape kila ruru make sur punu ga suñate Yesu, a naga sitom manene laa e yuñāena la nene. A siraunia, pimi pisu Maria to ga tano toñā ga, miyagogon mā Yesu, ana pisa pa Yesu, pisape “Suḡe, luou nam̄a to koren ga toñā sanene, ana in ga taaga nekila make suria. Pona ko opisu kilale re poli yo, ana popon ovisa vania vena imi iila inu.”

⁴¹ Ana kieta Suḡe pisatamēa, pisape “Mareta, ko sireyar tai naña ositom manene sur paḡisi, a omloge piowagan manene sur moki laa na sanene wa. ⁴² Ana

sur taaga ga toṃa ga naṓa yoko ko ositom manene urmi ea, nane suri ne nane Maria ṃal rui e kiena malena, ana yoko in na taṓatete si nelalua vetania.”

11

*Leniena naṓa Suṓe pian ita ea
Matiu 6:9-13*

¹ Pogos tai, Yesu pa mlen e yo tai, ṓisi ṓasuṓe pitomi, ana kiena nalogena tai piun tania, pisape “Suṓe, visae okilia ovian imimi lia vena imimi ṃena mekilia melen, sa ga naṓa sumo na Yoane pian kiena nalogena lala vena alen, vera na wo vaṓisi.”

² Ana Yesu taṃan, pisape “Pogaga, visae sinemiun leniena, akilia avisa sanini, avisave:

‘Arimamimi, torokin kemua naṓa imimi mevatanon kioṃa kia wa.

Memlen mesape kioṃa navesuṓenena imi.

³ Mepiun tan ko, mesape ola kinnanena van imimi ṓane a e legiena punu ga.

⁴ A oviewo kiamimi mlamulena viowa lala,

komin imimi mepiewo ke la naṓa akila ke piowa pan imimi.

A ve oligan re suri la imi akilali manene imimi.’ ”

Pakaiwa na viunen suria

⁵⁻⁶ Ana Yesu pisape monar ve amaraun re viunen sur tan Ntewa, ana pisa ṓakaiwa tai pan la, pisape “Visae kolemalo koe yepe lilika tai, oilan ga kioṃa erau tai yal imi tol yo puṃa. Ana pe koṃa kinnanen re si poli, ana monar okirir ova pun yuṃa tai naṓa ṃeke lavisin ko, monar oviun manene tania, ovisave ‘Wolai, kiau erau tai pimi porun in ga naganena wa, ana in na luṃau plas nena ga. In na pe kau kinnanena re si naṓa nekilia nela van kan poli. ?Ko na koṃa kinnanen tai toṃa ga okilia otamān van inu sumo wa?’ ”

⁷ “Ana sanape, tesitom tesape yoko yaru nene kilia visataṃe visave ‘Aa, ve okila re yuṃaena ṃarera sanene van inu. Opisu ke ne, mokotava rui, ana memio nin sisi la, moṃeke e ṃamimi tog rui, ana taṓatete si nesuṃal narui.’ Ana peraga, yaru nene taṓatete visa sanene.”

⁸ Ana Yesu yakol si visena van la, sape “Pona pogos tai yaru tai kilia sitom korenan ko, yepen mavin iila koena vanon ga ko na osike lavisinia. Ana visae ve omawan re naṓa oviun kaṓaran ṃa sanene vano vano-o, yoko yar nene monar la ya naṓa opiun ke ne van ko.”

*Yesu pisayu naviunen suri tan
Ntewa*

Matiu 7:7-11

⁹⁻¹⁰ Ana maran taaga e ṓakaiwa kiena ne Yesu nene, naga pisa ke ana pan la, pisape “Yaru naṓa piun ke suria, naga tol silaga, a yaru naṓa kale ke suria, naga ṃalia, a yaru naṓa sigariga ke mratava, pulutava pietava pan silaga. Visae sanene, yoko akilia awar ya naṓa apiun tan Ntewa, a alual ya naṓa akale ke puna, a mratava naṓa asuṃa asigariga ke ne, vietava van amiu. ¹¹ Visae naruṃa tai viso karia, viun narin ika naṓa teke ne, taṓatete ola loṃara vania, ¹² pona visae naga viun kopululus nen lakaporo naṓa teke ne, taṓatete ola logovi tai van kania. ¹³ Lelaga naṓa kam na ape yar viowa ga lala, ana amiu yar tai taṓatete kila sanene, asuṃa akekarana ga naṓa ala suri wo la va narimiu la silaga. Sanene, pogos naṓa aviun tan Arimamiu nae ma e peni, naga kekara manene la a naṓa la Ninuna Wa van amiu naṓa ape narina lala.”

*Apisape Yesu miyuṃae ke ga e
namāraena kiena ne Yermare
Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27*

14 Ana siraunia, aþure yaru tai naþa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila yar nena pe pis re poli, ana Yesu pilelua yermare naþani petania, ana naga pis ruru sina, kila yar la naþa apisu sur nene amilan paþisi. 15 Ana la þasa apielue, ana apisalele kare Yesu þisa, apisape “Yar nene pile plan ke yermare lala e ga e naþareraena naþa suþe kiena ne yermare lala, naþa kiena kia Pielsipel, taþan pania.” 16 Ana la si þasa, la mēna asitom piowa e Yesu, ana asuþa akilalia, sinelan asape aþareraena vena kila kile tai nae ma e peni avisuia.

17 Ana Yesu mloge kilale kiela sitomena lala, ana pisape “Visae suþe tai, kiena yeririna la aliþere la, naþa laþasia akawe laþasia, yoko yuþaena kiena ne suþe naþani monar loru. A visae uþa tai, asuþa aliþere la, naþa laþasa asape aþene plan laþasa, yoko la nene taþatete asu ruru pog tai. 18 ? Sa mēna nini, visae yermare kiena ne Yermare Lego la asuþa amliþere la ke rui, ana yoko nasuþenena kiena ne Yermare Lego suþalu ve sanape ne? ! Kam na apisa ke sur pa sanene narui, asape in na nesuþa nomēne plan ke yermare lala e naþareraena kiena ne pupia yermare naþa Piel-sipel, ana taþatete nena ve sa nene þisa! 19 ? A visae ve sa kemua naþa apisa, ana komin ya naþa kam la þasa asuþa aþene plan ke yermare? ? Ane taþan naþareraena nene pan la, pona yermare mēna nene yo? Popon sa kiamiu nalogena la naþa aþene plan ke yermare lala aloge kiamiu visena la nene. 20 Ana peraga, apis pe po re nene poli. In na nesuþa nepile plan ke yermare lala e ga e naþareraena na limana

Ntewa, a sur nene na kana kinasane navesuþenena kiena ne Ntewa sike likan amiu rui.

21 “! Apisu ke ne! Sa naþa visae pupia yar naþarera tai, naga war kiena pupia suri na mara lala, naga suþa kirawo ruru ke mēna yuþa. Ana sur kiena ne yar nene su ruru ga suþa e kiena kove. 22 Ana Yermare Lego kiena yuþaena naga sa ga nene. Visae yar naþarera taþena imi naþa naþarera laa taulu naga sane, yoko lalua akila mēna mara vano naga taulu Yermare Lego, ana yoko kilia war plan kiena sur na mara lala, naþa naga þasine þesania, a yoko naga kilia war make sur la naþa sike loyumuþa e kove nene ve kiena, ana liþere va kiena yeririna lala.

23 “Yaru naþa pe taveve in re poli, naga sane suwo in ke ne, a yar naþa pe miyuþa re amio in poli, vena moure kiau yeririna la aim lele taaga, naga suþa mēne tetain la ke ne.”

Ninuna viowa kilia wasuþe sina imi

Matiu 12:43-45

24 Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pog naþa aþenelua yermare e yar tai, yermare nena kilia va yonaru vena kaleli yo tai naþa va se ea ve mēna uþa. Ana visae ve lual re, yoko naga visavenua ‘Aa, yoko neto li si e mau uþa marua na sumo.’ 25 Ana pogos naþa pitomi, yoko naga lual sane akilavan ruru ga mēke na, akila ruru make sur la e yuþa naþa þisi rui. 26 Ana yoko naga va were si yermare taþena la ve olua naþa apiowa manene laa taulu naga sane atom amio, ana yoko ava si asike los nen yar nene. Ana yar nene nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena piowa manene laa sane.”

Mrapa na tolen kekarena naña lelaga

²⁷ Ana e pogos nene, sira tai sike amio la naña apisu ke sur la nene, a naña amloge ke visena kiena ne Yesu lala, ana sira nañani kekaran pañisi. Ana pion mane-ne, pisape “!A kee, anomña naña p̄ar ko, a mla yu pan ko, navisa ruruena kiena ne Ntewa keviu pañisi pania, naña naga p̄ar sisi tai sane ko.” ²⁸ Ana Yesu pisatam̄nea, pisape “Ee, nanene na lelaga, ana nevisa van ko, nesape navisa ruruena kiena ne Ntewa va ve keviu manene laa sanene sike e yar ai naña logear visena lala kiena ne Ntewa, a naña kila ya naña naga sinenania.”

Yar la naña sinelan visuen kile
Matiu 12:38-42; Mak 8:11-12

²⁹ Ana e pogos nene, p̄ina la naña amiagogon ke Yesu asum̄ña apim la mok manene laa narui, ana Yesu kilia m̄a naña sane la moki naña apimin ga avisu kiena kile lala, ana pis pan la, pisape “In na nepisu sane lus na yeririna nanagane lala la apiowa laa. La sinelan asape avisu ga kile lala, ana peraga, Ntewa taṭatete nena la kile tai van la vena avisuia. Ana kile kiena ne navisawalena Sona nanua sumo, naga ga nene akilia avisuia. ³⁰ Ntewa mligan Sona, naga sane kile tai kiena ne la nae Ninive nanua sumo, ana naga mligan m̄ena inu Narina ne Yeririna nepimi sane kiamiu kile na nagane tai.

³¹⁻³² “Ana le Ninive la nanua sumo amloge visena kiena ne Sona, la apilopu la e pogos nene, a yoko la nene asum̄alu ase e legiena na liṭereena, la avisa lologia kiamiu naviowaena, komin yar tai naña naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu, ana pe apilopu amiu re nena ga.

“A nanua m̄ena sumo naña sira kawa tai pe p̄arin suṭe tai naña molue e kiena purvanua naña sike koperin pañisi, pitomi tano vena loge visena na manmaruaena lala kiena ne yermarua P̄arin Suṭe Solomon. Ana sira kawa m̄ena nañani yoko naga sum̄alu se e legiena na liṭereena nene ana visawal ruru nena kiamiu naviowaena lala, komin naña yar tai naga to laa metavan Solomon naga sike amio amiu, ana pe sinemiun re nena naga poli.”

Pakaiwa lua e lepas na kapi vivaga

Matiu 5:15, 6:22-23; Mak 4:21; Luk 8:16

³³ Ana Yesu pisa m̄ena, pisape “Pogos naña tesilan kapi vivaga, ve tesilan re ga p̄isi na teva towarwan m̄eke e p̄ilip̄ili tai e porotano, pona takalo si e piaki tai, ana tesilania vena tetelan to metava, vena visae yar imi loyum̄a ana lual naña kapi vivaga nene tegoli make nena yo.”

³⁴ Ana Yesu pisa m̄ena, pisape “Kilamaran yar naga sane yo taaga ga naña yomerava pimi ke loyum̄a e tasnena. Sanene, visae kilamaram̄a merarava ruru wo, visu ruru nena sur lala, yoko ve sa naña tasnen̄a pulemamaga nena e yomerarava. Ana visae kilamaram̄a viowa, pinaia sur la punu ga naña sum̄a pisuia, yoko ve sa naña losinem̄a pulen nena yemalolo. ³⁵ Visae sanene monar avisuar ruru amiu, vena kapi vivaga naña teke e losinemiu ve imi re si ve sa yemalolo. ³⁶ A visae losinemiu la ulen ruru luen ga kapi vivaga silaga, naña ve narin malo re nena tai teke ea, yoko kiamiu malena tego ruru nenaga, tegoli make yo punu ga.”

Yesu pis m̄arera pa li nasumonen nalotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ Yesu pis m̄a pa p̄ina la pa sanene, ana Varasi tai naṣa toṃa miyagogonia pisa pania pisape yoko were va m̄ana, kila kinanen tai vania. Ana amio Yesu apano, ana pog naṣa kinanena su ruru pa sike na, ana Yesu pa totano e lelen kinanena. ³⁸ Ana e pogos nene, Varasi lala la sane monar atarar m̄arera navisaluaena tai naṣa sane yar monar taveve mraṣa laṣasa nakevanen limana, p̄isi na kilia kinana. A Varasi naṣani sitom pisape Yesu naga pe yaru wa tai, naga monar kila ve sa naṣa kiela p̄elaga m̄arera nene pisa, ana pogos naṣa pisu sane Yesu pe sitom manene re kilaen poli, naga milan manene paṣisi. ³⁹ Ana Suṣe pis pa yar naṣani, pisape “In na nekilia make kiamiu p̄elaga le Varasi la rui. Amiu na sinemiun manene asape akevan ruru m̄amiu piala amio kamiu pialora la silaga, ana apilaven paṣisi, asitom ke asape kam na amekik paṣisi ne, a ape yar wa. Ana pupia kororaki sike e amiu na wa, komin losinemiun lala pulen kilakotaliaen yaru, a nakila kareen yaru, a p̄elaga viowa la ne sanene. ⁴⁰ !E, ve ave wowe re sanene! ?Pe apisu kilale re naṣa asape Ntewa nene naṣa si make sur na vanua e sur punu ga, naga si m̄ena loyumuṃa na sur make ga, ana po paṣisi naṣa visae akila yepas nemiun la punu ga ikik ruru nena wo lelaga, vanua amio loyumuṃa. ⁴¹ Sur nowo la naṣa asumuṃa akokonia manene ke e kamiu pialora amio m̄amiu piala lala, visae aliṣere re ga laṣas va yar la naṣa limala plasia, vera na wo na wo. Visae ve sanene, pona yoko avisu kiamiu sur la imi ikik ruru yo rui, ana ve am̄areran re si kilaen kiamiu p̄elaga taṣena

laṣasia.”

⁴² Ana Yesu pisayu p̄elaga navisokanena kiena ne li na sumonen na lotena lala pa laa sane, pisape “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paṣisi wa, yoko viowa manene laa van amiu. In na nekilia m̄a naṣa apisuar ruru ke silaga, asape visae awar kamiu kinanena ve lualima, yoko monar tai va e yumuṃa m̄ana Ntewa, sa naṣa navisaluaena sum̄a pisa, a asumuṃa akila ke sanene e kamiu sur punu ga, pano-o tol m̄ena narin m̄as nen kapis lala a sur m̄ena la naṣa sane mrasil. Ana sur kerkeviun la naṣa navisaluaena pisa, kam na pe asitom re nena poli, sa naṣa pisape monar amesmes ruru wo, a monar sine-miu si Ntewa a yar taṣena lala. Visae sinemiun uararen narin sur la nene m̄arera, naga pogaga, ana pupia sur kerkeviun la nene popon visae asumuṃa akila ga rui, ana pe akilali re nenaga.

⁴³ “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paṣisi wa, yoko viowa van amiu vaṣisi. Loyumuṃa e yumuṃa na leniena lala, sinemiun asape ato luen ga tano e lelen yerkaṃa lala, a visae ayaloro e marana yeririna lala, sinemiun asape monar avatanon amiu, avio ruru amiu, avisave ‘A ke, navianena wo, pokolulagi!’ ⁴⁴ Yoko viowa manene van amiu vaṣisi, komin naṣa kam na sane suri korena ga, kam na sane lotap marua la naṣa yaru la sinela p̄esan rui, ana amialor ke ga meta ea, pe apisu kilia re asape suri kona tai menunū m̄eke tano e poli.”

⁴⁵ Ana e poglis nene, yar tai naṣa pe manmarua ruru e navisaluaena, naga m̄ena sum̄a miyagogonia, ana mloge sane visena kiena ne Yesu tol ruru naga amio m̄ena la naṣa amiyumuṃae ke sane naga, ana pisape “!Navianena, nemloge sane sinomiun os-

ape ovisa kare imimi towe mēna ga!”

⁴⁶ Ana Yesu pisatamēna, pisape “! Ee, yoko viowa mēna van amiu li navisaluaen lala! Asumā apisir plan ke sina narin navisaluaena lala e lepas nen nalotena silaga, sane sur urmi la naḡa asumā akuanpolo sike e māsın yar lala asape monar awaria, ana amiu, asumā ga sanene, pe akululun re nena mrasilmamiu tai vena akilali naḡa aiila la. ⁴⁷ Yoko viowa nena van amiu, komin naḡa kam na asumā amiyowauia ruru ke tampona kiena navisawalena la kiena ne Ntewa, ana amiu na maran taaga ga sa ke repimiu marua la nanua sumo, naḡa la ke narui naḡa aḡe moḡar navisawalena la nene. ⁴⁸ Kam na amio la nene maran taaga, komin nanua sumo, yermarua la nene la aḡe moḡar navisawalena lala, ana nanagane kam na akekaran ke yuḡaena ken la nene, kam na asikol ke si ne naḡa asumā amioa ke kiela tampona lala.

⁴⁹ “Kam na sane na visena na manmaruaena kiena ne Ntewa naḡa pisa nanua sumo, naḡa pisape ‘Yoko neligan kiau navisawalena lala a kiau li nalologena lala imi van la, ana yoko akila kare la, pona yoko awe moḡar la.’ ⁵⁰ Visena nini, kana kinasa sane yoko kam ke narui naḡa akus nakoena kiena ne nawemāren navisawalen la punu ga naḡa repimiu na sumo lala aḡe moḡar la, siar e nasiaren purḡes nen yomarava nini. ⁵¹ Naga nene siar e Epela nene, pimi tol Sakaraea naḡa repimiu la nene aḡenāria likan wonta amio yo wa loyūḡa e yuḡa wa māna ne Ntewa. Lelaga nane nevisa van amiu ne, sane nakoena na kuruta kana navisawalena lala kiena ne Ntewa sike e kam nanagane.

⁵² “Ee, piowa pan amiu yaru na kilia ruruen navisaluaena lala, komin kam ke naḡa amlawan ki na pulutava na kiliaena, ana kam na pe apa re si loyūḡa e poli, a asumā asuwo ke mrapa pan yar taḡena la naḡa sinelan asape ava loyūḡa.”

⁵³ Ana Yesu pisa pa visena la nene, molue petan yuḡa nene pano, ana navianen navisaluaena lala amio Varasi laḡa sinela mlaeen naga paḡisi, naḡa sinela mimi kar paḡisi. Ana la apanon Yesu silaga, asumā akuan ke visen mārera a naviunen mārera la pania vena ayurli naga, ana akilali mēna naḡa asape naga visa visena laḡasa naḡa ve mesmes re. ⁵⁴ La apanon Yesu sa naḡa naga pe sur tetan tai, komin naḡa sinelan asape alual kiena visena laḡas naḡa torokin aliḡere naga vanonia.

12

Navisawanena lala naḡa tapolou yoko aim akate e yometava

Matiu 10:26-27

¹ Ana ḡina la apim ke puna Yesu na wa, la ataulu manu mok liu, a poglis naḡa apim ke lele taaga sanene, yo ve tokaki ga, a asumā apieyepal kare ke ga lala lala. Ana pogos naḡa Yesu pe pis re pan la poli wa, pis ḡesan pa kiena nalogena lala, pisape “Kam na avisuar ruru amiu e ḡelaga viowa kiena ne Varasi lala, komin naḡa la asumā apivis ke ga e gola, la asumā apis vilave ke sanene, ana apisokan ga ne. Pelaga viowa kien la nene kilia va tolkare yar taḡena lala, sa naḡa is na kilaparavi naga ve tokak ga ana ḡarmake puluyavi na kilaparavi nene veraga. ² Sur viowa make ga naḡa yar la ne sanene asumā amiyūḡaen vin-aun ke na, pona naḡa apisawan ke

ga, yoko amolmolue e yo metava na wa, vena yar punu ga akilia.
³ Visena ya naŋa yar pisa ke ga e yemalolo, yoko monar aloge sina ko legiena, a sur la naŋa yar pisa mumun ke ga m̄ana loyũña, yoko monar avion manene si va metava e maran yar make ga, vena yar make ga akilia aloge.”

Nalogenena kiena Yesu naga monar ve maraun re yaru

Matiu 10:28-31

⁴ Ana Yesu pisa m̄ena pa kiena nalogenena lala, pisape “Eraua lala, nevisa van amiu sanini, nesape ve amaraun re la naŋa akilia awem̄ar ga tasnemi mare, ana siraunia taŋatete si akila sur tai va ninumi. ⁵ Ana in na sineun nesape nevis ruru van amiu nesape yoko amaraun yar ai? Yoko monar amaraun nena Ntewa, naŋa naga kilia kilam̄ar ŋesan tasnemi sumo, a siraunia kilia kuan ninumi vito e lele na logeen viowa. Lelaga ŋa, yar ne nanene na monar amaraunia. ⁶ Ana visae amaraunia, yoko taŋatete si amaraun sur tai, komin Ntewa na sum̄a pisuar ruru amiu m̄aga, sitem̄al amiu m̄aga. Asitomli narin ninlaea la naŋa la moki kar ga asike ne, sa ga kororaki, a yar la asum̄a aŋiliwilin ke la lima e ga e narin varu tai, ana Ntewa naga sitem̄al make la ga peve taaga silaga, pe sinen ŋesan la re nena poli. ⁷ A vilŋarimiu m̄ena lala, moki paŋisi, ana naga polo make vilŋarimiu la peve taaga na sike ne. A Ntewa na pisu amiu na po paŋisi, taulu ninlaea la nene, ana yoko visuar amiu e sur punu ga na kiamiu malena lala.”

Yar naŋa pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Matiu 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Ana Yesu pisape “Yar a naŋa pisawal e maran yar lala pisape

naga pe kiau tai, yoko inu Narina ne Yeririna inu m̄ena nevisawal e marana ne navisi lala nae ma e peni nevisave yar nene naga pe kiau. ⁹ Ana yar a naŋa pisawal e maran yar lala pisape pe pe kiau re poli, yoko inu Narina ne Yeririna inu m̄ena nevisawal e marana yar lala nevisave yaru nene na pe pe kiau re poli.

¹⁰ “Mlamulen viowa amio visen viowa lala, a visena naŋa kila kare inu Narina ne Yeririna, Ntewa kilia viewo ke yar vanon na wa. A yar naŋa kila kare sur wa kiena ne Ninuna Wa, pisayu yum̄aena kiena ne Ninuna Wa pisape Yermare Lego ga miyum̄aenia, yar na sanene Ntewa taŋatete viewo pogos tai.”

¹¹ “A visae pogos laŋasia, yar la sinela kar amiu, yoko avis van amiu. Yoko akilia aure amiu ava asum̄al ase maran yerkawa lala na yum̄a na leniena, pona kumali, ana ve asitom manene re avisave yoko akilia avisatame la ve sanape ne, pona yoko avisa visena ya na van la ne. ¹² E nena e aora ga nene, yoko Ninuna Wa ga iila amiu, vian amiu e visena ya naŋa akilia avisa.”

Pakaiwa na yaru na sur moki naŋa pe sitom ruru re kiena malena poli

¹³ Ana yaru na ŋina nene tai pion ke pa Yesu, pisape “Navianena, wolai sum̄a kila kare in ke ne, pe mliŋere ruru re lalimana arimamimi pan in poli. Popon ovisa vania monar kila mesmes ga van inu.”

¹⁴ Ana Yesu pisatame, pisape “Peraga yaru, sur nene ve in re na nekila. In na pe nepe yar na liŋereen re yar poli.” ¹⁵ Sanene, Yesu pe kila re sa naŋa yar nene pisa poli, ana mla visena tai pan la e lepas na sinesunen manenea. Naga pisape “Monar avisu ruruia,

pe pon re avieluen manene yar taņena la poli, sinemiun manene laa asape awar kiela sur lala. Ki-eta malena pe su re e sur moki la naņa towar poli, ana kieta malena na suņal ga sike e sur taņena.”

¹⁶ Ana e nene Yesu sikol kiena visena pa laa sane, naga pisa pākaiwa tai pan la, pisape “Yar na sur moki tai, kiena porotano keviu paņisi, a po mēna paņisi, ana kana lokove la p̄ar kinanen moki paņisi. ¹⁷ Ana yar naņa pisu kinanena la nene, sitom p̄ele narui, pisape yoko naga kila ve sanape ne, yoko ligan ruru kana kinanena la nene su pe ne, komin kiena yuņia na kinanena lala a kiena yo taņena la puleule make rui. ¹⁸ Ana yar naņani pisape ‘Yoko nowe plan ga kiau yuņia na kinanena na urmarua la nene, ana nekila si urviu laņasa, naņa akerkeviu laa sane, atorokin kinanen make la nene amio kiau sur moki taņena la naņa sike ne. ¹⁹ Pogos naņa nekila pae, yoko nevisave in na sane in ke narui, in na nopo laa narui. !Lelaga p̄a, yoko neloge wo vaņisi! Kiau sur moki la nene, yoko nakan la m̄a sanene vano-o, la avisuar ruru inu e kas ve moki. E pogos nene, in na taņatete si neyuņiae narui, yoko in na nakan ga ya naņa in na sineunia, yoko nomun korena ga suria, sane nesu luen ga e malena wo narui.’

²⁰ “Yar nene sitomiyu ke sanene pano, ana mninue ga, naga ke naņa Ntewa kila ruru ke sape vis van narui, visave ‘Peraga yaru, ko na ope wowe ga. Yemalo ga nini, nesape nelalua si kioņia malena veņan ko. A kioņia sur moki la naņa om̄areran omiyuwon polo pe kioņia sike ne, yoko a ne ve kiena si narui?’ ”

²¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yoko ve sa ke nene narui va la naņa amiyuwon polo ke kiela sur lala, la ape yar na sur moki e

yomarava nini, ana la pe ape yar na sur moki re nenaga e lepas kiena ne Ntewa.”

Yesu pian la sanapen yar naņa sitom manene kiena malena

Matiu 6:25-34

²² Ana Yesu pisa mēna pan kiena yeririna lala, pisape “Visae sanene, in na nevisa van amiu, nevisave, pe pon re kiamiu sitomēna la ulen manene kiamiu yuņiaena na visuar amiuen ga la poli, naņa apiuviun ke asape ‘? Yoko telual kata kinanena pe ne?’ pona ‘?Yoko tetol m̄ata kulmrae na yenen sanape ne?’ ²³ Sitomen la nene pe mesmes re poli, komin kiamiu malena naga to laa metavan kinanena, a yepemiu na to laa metavan kulmrae. ²⁴ Asitomli sako la ne akaka kar ke la ne. La nene pe amapla re lokove po, la pe apanon re aņar kinanena pimi po, a pe lelen kala kinanena re tai naņa awarpolo se poli. Ana Ntewa pagan la ke ne, a e kiena navisuenta, naga pisu amiu ato manene laa metavan manu la naņani, ana naga monar visuar amiu manene laa na wa taulu la. ²⁵ ?Asitom asape yar naņa naga sitom manene laa kiena malena naga kilia kila kiena malena naņa plas imi ve piavi li laa sane? ²⁶ Peraga, pe sa re nene po, komin naņa kam na taņatete akila narin sur tai ne sanene, po pon kam na ve asitom manene re sur taņena lala e kiamiu malena.

²⁷ “Asitomli meme tanea la ne pitotovi kar ke ga la ne. La na pe amiyuņiae re poli, a pe asuluwo re m̄ala kulmrae la poli. Ana nevisa van amiu, p̄arin suņe Solomon nanua sumo, naga p̄e yar na sur moki a naga kiena sur make ga, ana m̄ana kulsota pe miyowau ruru re poli sane meme la nene. ²⁸ Meme la nene na legiena taaga ga, yoko peni ga na asikapi la, ana Ntewa suņia miyowauia ruru la paņisi. ?Ana asitom asape yoko

taŕatete Ntewa war kulsota van amiu? Peraga, kam na pe api-awa re nena m̄arera e naga poli.²⁹ Komin sur ne la na nene, pe pon re sinemiu ulen manene sitom-ena, naŕa asape “?Sanape na yoko tekinana, pona tomun suria, pona telual m̄ata kulsota?” Pe pon re asitom manene sur la sanene poli.³⁰ Ee lelaga ŕa, yar make ga lala na purvanua kerkeviu na yomarava nini la asum̄a asitom manene sur la ne sanene silaga, ana amiu na, Arimamiu kilia pa rui sape yoko monar awar sur la nene.³¹ Sur naŕa asitom ŕesan ve keviu e kiamiu malena, naga navesuŕenena kiena ne Ntewa. A visae akila sanene, yoko naga la m̄ena sur taŕena la nene van amiu.³² Lelaga ŕa, kiau narin sipsip lala, Arimamiu sinenan manene paŕisi sape taŕnan amiu aimi avesuŕen kiena yeririna lala, ana kam na taŕatete sinemiu konan sur tai, yoko suri punu ga woga ga van amiu.”

Yar naŕa naga pe yar na suri moki

Matiu 6:19-21

³³ Ana Yesu pisapenua “Po pon auliwilin plan kiamiu sur la nene, awar kana varu la va van la naŕa limala korena vena aiila la. Visae akila sanene, sa naŕa aŕar ke kiamiu pupia karo tai naŕa m̄eke ma e peni, naŕa taŕatete viowa pogos tai, a akokonia ke kiamiu sur moki paŕisi pito ke ea, naŕa akilia awasinea, naŕa yar navinauena taŕatete si warlua vetan amiu, naŕa kirara la taŕatete si akila karea.³⁴ Popon sane kam na kiamiu sur nowo la ve moŕi sanene su ma e peni, komin naŕa yoko kiamiu sitomena lala sulue ga e yo nene naŕa kiamiu sur nowo la sike ea.”

Nalogenā la monar asu ruruian naŕa Suŕe wasuŕe sina

Matiu 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵⁻³⁶ Ana Yesu pisa m̄ena pan la, pisape “Monar asu ruru silaga vena kiamiu Suŕe imi m̄alivin amiu. Kam na monar ave sa yar na yuŕnaena kiena ne yerkawa tai, naŕa mligan la vena va e talopaena tai. A amiyowau ruruia, a asilan kiela kapi lala, asum̄alu ga asum̄a ga, ana pog ya naŕa kiela yerkawa imi m̄alivin la, sigariga mratava, ana la asu ruru asike rui, akilia avietavan veraga.³⁷ Pupia navisa ruruena sike e yar la naŕa amiyuŕnae sanene, pogos naŕa kiela yerkawa pimi m̄alivin la, ana asuŕate m̄a naga, atavilo ga asum̄a ga. Yokorena kiela yerkawa kekarana la vaŕisi, ana yoko naga va yowau, siraunia imi ana la aiilan ga naŕa vio la vena atotano e kana lelen kinanena tanea nene.³⁸ Pe sur koren ga visae yemalo rui, pona pa ko yepelilika la ne, pona lavis lakaporo kokoreko, ana visae yerkawa naŕani imi lual kiena yeririna la atavilon ke sanene wa, ŕisi na naga kila wo manene laa van la sane wa.

³⁹ “Ana maran taaga sina ga, visae yar tai kilia ruru pogos naŕa yoko yar na vinauena tai imi m̄ana, yoko yar nene taŕatete ligan m̄ana yuŕna ana va koyo tai, ana naga monar su ruru ga suŕate m̄aga.⁴⁰ Ana visae sanene, kam m̄ena monar asuru-ruia, asum̄ate naŕa inu Narina ne Yeririna neim noŕalivi, komin naŕa yoko neim noŕalivin amiu sina e pogos tai naŕa pe yar tai kilia re poli, pona sitom ke sape yoko nowasuŕe inu ea.”

Pakaiwa na yar na yuŕnaena

naña kiena yerkaawa p̄asupe si pimi

Matiu 24:45-51

⁴¹ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “? Supe, p̄akaiwa naña opisa ga na wa, opisa ga pan imimi imimi kionma li nalologena lala, pona pe kien yaru make ga?” ⁴² Ana Yesu pe pisatame ruru re poli, ana pisatamea e p̄akaiwa tai.

Pakaiwa nena sanini “? Visae yar na yumaena tai, naña naga pe manmarua ruru ea, a naga p̄uarar ruru yumaena nene, naga yumaena sanape? Visae kiena yerkaawa ligan yo vena va perina, ana yerkaawa nañani ligan kiena yumaena lala se e limana. Ana yar nene naga visuar ruru yar na yumaena tapena lala, yoko uarar ruru yumaena la nene. ⁴³ A pogos naña yerkaawa wasupe sina, yoko lua sane yar na kiena yumaena nañani, summa p̄uarar ruru ke yumaena la naña na wa. Ana e pogos nene, yar na yumaena nañani kilia loge wo vañisi, ⁴⁴ komin yoko yerkaawa nañani ligan make kiena sur la e limana ne. Ee, a yoko Ntewa mēna ga kila ve sa ke ga.

⁴⁵ “Ana visae yar na yumaena nañani yumaena viowa ga, ana pogos naña kiena yerkaawa mligan yo pa sike perina, yoko naga sitom visave ‘E, yerkaawa nene pa sike gare piavi laa narui, pona ve imi re si yo.’ Ana yoko naga sumalu kila viowa va kiena yar na yumaena lala, pona sira na yumaena lala, a yoko naga summa kinaan kilavaru kiena ne yerkaawa nañani, a va mun luen ga wii e legiena punu ga. ⁴⁶ Ana yoko yerkaawa nañani wasupe sina e legiena tai naña yar na yumaena nene ilan ga, e pogos tai naña yar nene pe sitom re pisape yoko imi e poli. Ana yoko yerkaawa nañani la pupia nakoena tai van yar nene, naña yoko kila naga va sike e yo kiena ne p̄armarera lala.

⁴⁷ “Yar na yumaena naña kilia ruru ya naña kiena yerkaawa sine-nan pisape monar kila, ana sir-aunia naga pe kila re poli, yoko awe kare naga vañisi. ⁴⁸ A yar na yumaena naña kila piowa sane popon awe kare naga, ana komin naga mninue ga, yoko tapatete awe manene naga.

“Yar naña Ntewa mla keviu pania, Ntewa sinenan pisape visu yaru nene yumaena ve keviu mēna amio. A yar naña visae yar la amligan sur la moki se limana, yoko aviun ke sina sur ve moki vania va laa sane na wa.”

Yesu pe purpes nen yar na kaween yaru

Matiu 10:34-36

⁴⁹ Ana Yesu pisape “In na nepimin nena nesape neligan kapi e yomarava nini, a popon manene visae kapi nene vivaga rui, ana pere wa. ⁵⁰ Ana pupia yumaena tai sike vamon inu wa, vena in na monar neva nowarpoyo ea, a nanagane in na nakawean in manene ke vanon rui. Popon sur nene imi vilaga, vena nekilia nekila makea. ⁵¹ ?Kam na asitom ke asape in na nepimin nekila sa naña pupia sumare imi sike e yomarava? Peraga, in na pe nepimin re neligan sumare e poli, ana in na nepimin nekila p̄elaga na viañaena imi ve keviu. ⁵² Siar nanagane, pona e umma tai, yar la lima asike ea, ana yoko la ve telu aviaña vetan la ve lua, pona la lua aviaña vetan la ve telu. ⁵³ Yoko yar la asumma aviaviaña, naña yoko mēe lala akawe arimala lala, arimala lala akawe narila mēe lala, a anela lala akawe narila sira mēe lala, a sira mēe lala akawe anela lala, a yoko anen simem lala yoko akawe sira la naña atalopa amio narila na yermene lala, a yoko sira la nañani akawe anela simem la nene.”

Monar avisu kilale kile na pogos kiena ne Yesu

Matiu 16:2-3

⁵⁴ Ana Yesu pis sina ga pa p̄ina lala, pisape “Pogos naṗa ita tevisu pupia malo m̄eke e yo naṗa lagi molue ke kom ea, tekilia tesape p̄isi na yua wowo, a ve ve piavi re yoko yua nene imi. ⁵⁵ A pogos naṗa visae teloge kieta lagi ura yui, nanene na tekilia tesape yepisusun vaṗisi ne, a yokorena monar ve sa ga nene narui. ⁵⁶ ? Nanene narui, nane asum̄a apisu kilale ke kile lala na sinapane a na yomarava nini narui, avisave yoko pogos ve sanape pona ve sanape, ana sanapen naṗa pe apisu kilale re kiau kile la poli, na pupia pogos nanagane naṗa nesike nemio amiu ea? ? Pona kam na yepemiu mavin ga visu kilaleen yo? Aulai, kam na apilaven manene laa kiamiu visen koren la nene paṗisi wa.

⁵⁷ “Popon kam akilali naṗa akilia towe laa narui sane mrapa ya naṗa mesmesun alilua. ⁵⁸ Visae pogos tai oveveyun sur tai omio yar tai, ana naga sinenan pisape were ko oṗa osuṗalu ose marana ne yar naliṗereena, popon okilayonli naṗa vena ovis ruru omio naga sumo wa, pogos naṗa pe atol re kumali poli wa. Visae peraga, pona naga ligan ko e limana ne yerkawa na liṗereen yar yo, ana yerkawa naṗani pona naga ligan ko m̄ena ova e limana ne yar na taren yaru lala, a yaru na taren yar lala pona aligan ko e yuṗa nakoena yo. ⁵⁹ Lelaga, nevisa van ko sanini, nesape visae sanene, yoko taṗatete si omolue e yuṗa nakoena, vano-o oul plan make kioṗa nakoena sumo wa, p̄isi na okilia omolue sina.”

“Ana visena nini pe lelaga e kiamiu malena na yomarava nini, a pe lelaga m̄ena e lepas na pun amiu amio Ntewa.”

13

Visae ve ovilopu ko re yoko omare

¹ Ana yeririna laṗas naṗa asike e pogos nene, la asunyu pa Yesu e lepas kiena ne le Kalele laṗasia, naṗa yerkawa nae Rom naṗa Paelat kila ṗelaga piowa tai pan la. Apisape “La nene, asike e Yuṗa Wa m̄ana ne Ntewa, ana pogos nena naṗa amlotun ke Ntewa akila kuṗaṗaena pania, Paelat la apim amial moṗar la. A la aṗalelar kuruta kan la nene amio kuruta na kuṗaṗaena nene naṗa la asum̄a akila ke ne.”

Ana pogos naṗa apisa sur nene pa Yesu, la asitom pa rui asape sur viowa nene naṗa pimi m̄alivin la nene, pona nakoena kiena ne Ntewa tai nene yo komin kiela sur viowa laṗas naṗa akila. ² Ana Yesu pisatan̄e la, pisape “? Kam na apisu le Kalele la naṗa kiela marena piowa sanene, asitom sanape? ? Pona kam na asitom ke asape la nene na ape yar viowa la lala, taulu le Kalele taṗena lala, pona kiela nakoena ga? ³ In na sineun nesape nevisa van amiu nevisave peraga, pe sa re nene poli. Ana kam na monar avisuar ruruia, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam m̄ena amare e ṗelaga tai ve sa ke nene. ⁴ A kam na asitomi yuli m̄ena yuṗa na kirakiravaena naṗa m̄eke e pulkumali naṗa Siloam. Naga mon manene metava paṗisi, ana poglis nanua m̄loru ne, ana kowar yar lala, la lualima taaga pa orely [18] amare. ? Sanapen la nene? ? Pona kam na asitom ke asape la m̄ena apiowa laa taulu le Yerusalem taṗena lala, pona nanene na sane kiela nakoena ga ne? ⁵ Ana peraga, naga m̄ena pe sa re nene poli. Ana in na nevisa si van amiu, kam na monar avisuar ruru amiu, komin visae ve avilopu amiu re,

yoko kam m̄ena amare ke ga e p̄elaga tai ve sa nene.”

Pakaiwa na purpiliva naḗa pe p̄ar re mras poli

⁶ Ana Yesu pisa sina p̄akaiwa tai, naḗa pisa sanini, pisape “Yar tai, kana purpiliva tai kapuru sike e kana lokove. Ana pogos tai yar naḗani pimin purlaki nena, sinenan pisape visulia p̄ar m̄a mrasa pona peraga. Ana pimi pisulia, m̄al purlaki naḗa pe p̄ar re nena mras poli. ⁷ Ana pis pa yar naḗa pisuar ke kana lokove, pisape ‘Nanagane tol kas telu narui naḗa nepimin nakale mras nen purpiliva nini, ana peraga. Sineu maren rui, naga mono korenan ke ga yo wo nene, yoko otelua ga vano.’

⁸ “Ana yar nene sinen miye purpiliva naḗani, pisa pa kiena yerkaḡa, pisape ‘Visae sanene, yoko teliganli mon m̄a tol si kas ve taaga. Yoko nekilayonli naḗa nekila ruru sumo, yoko nekilvivi purp̄esa, a yoko nokoven sin puluk laḡas va ea vena kila kapur wo. ⁹ Ana visae kapur wo, war towe m̄a mras laḡas e kas na sirau, yoko kilia suḡa ga sanene, ana visae peraga, naga narui yoko otelua ga na wa.’ ”

Ana p̄akaiwa nene pisayu ke sape narin pulmas teke ga wa naḗa yaru la akilia avilon la, visae peraga, yoko Ntewa la nakoaeana van la.

Yesu kila ruru sira marua tai e Legiena Wa

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, Yesu suḡa pian ke yeririna lala loyumuḡa e kiela yumuḡa na leniena. ¹¹ Ana e yo nene, sira marua tai suḡa ea, naḗa ninuna na maiena viowa sike ea. Ana ninuna nene kila naga pa tol kas lualima taaga pa orely [18] rui, kila m̄asina ne sira nene pulu nena paḡisi, naga suḡalu mesmes p̄ele sina. ¹² Ana

pogos naḗa Yesu pisuia, pio pimi, pisa pania, pisape “Sira marua, nevisa sanini, nevisave ko, inana nena naḗa piar ko ke ne, ligan ko ga nanagane.” ¹³ A Yesu mli-gan limana tea amio visena nene, ana m̄asina pimi po ruru veraga e nena e pog naḗani, ana sira naḗani mloge po paḡisi, mieluar Ntewa.

¹⁴ Ana nasumonen na yumuḡa na leniena naḗani sinen kar Yesu vanon naḗa kila ruru sira naḗa e Legiena Wa. Ana pis pa yeririna lala, pisape “Sa naḗa tekilia rui, tekilia teyumuḡae e legiena ve orai, a legiena ve taaga ve teyumuḡae re. Visae sinemiun naḗa akila plan maiena vetan amiu, popon aimi e legiena orai la nene, ana Legiena Wa na sa nini pe pe kana pogos re nene poli.” ¹⁵ Ana Suḡe pisataḡea, pisape “?Sanape? ? Pona akepu ke kiamiu puluk la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Pona apagan ke kiamiu sur mal lala, pona amla wii pan la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Ana vanon ya ne kam na pe akekaran re naḗa nekila suri wo e sira marua nene? ! Kam na ape yar navilavenen ga vis korenen nene! ¹⁶ Sira marua nini, naga vineta tai naḗa ita punu ga tomolue e lus kiena ne Epraam, ana Yermare Lego piar manene panon inanena nene m̄ene kas lualima taaga pa orely rui. Ana in na nepisu sane Legiena Wa naga torokin ga naḗa tourelua naga e yo viowa naḗa naga sike ea.”

¹⁷ A pogos naḗa Yesu pisa visena nene, kila kiena nasinekar la naḗani amloge amawa paḡisi e marana ne yeririna lala. Ana yar taḡena lala, la amloge akekara paḡisi e yumuḡaena nam̄areraena wo la naḗa Yesu kila pan la.

*Pakaiwa na kurus nen mrapa
Matiu 13:31-32; Mak 4:30-32*

18 Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “?Yoko nevisa visena ya ne van amiu vena kila na akilia sane nasuņenena kiena ne Ntewa naga sanape? Yoko nevisave nasuņenena nene naga sane sur ya? 19 Yoko nekilali naņa nekila merarava van amiu e pakaiwa nini, naņa pisape: Nasuņenena nene, naga sane kurus nen mrapa naņa mloru pito pelan te laki tai. Kurus nene na ve tokak paņisi, ana pogos naņa kapuru, pimi pe purlaki tai naņa keviu manene laa, ana manu la akila nřala ponovi lala e kana korowas lala.”

Pakaiwa na is
Matiu 13:33

20 Ana Yesu pisa sina pakaiwa taņena pan la, pisape “?Pona nevisave nasuņenena kiena ne Ntewa sa si ya narui? 21 Nasuņenena nene, naga sane sira tai palelar is amio yavi na kilaparavi pa e pupia pialora tai, ana narin is naņani kila kilaparavi la punu nene mlapa.”

Mrapa lua ga
Matiu 7:13-14,21-23

22 Ana Yesu mla si kiena mrapa, sinenan pisape va ma Yerusalem. Ana pogos naņa pa sane, pa kome pulkumali lala, suņa pian ke yeririna lala. 23 Ana yar tai piun tania, pisape “?Suņe, la naņa yoko atol malena la moki, pona pe la moki manene re poli?”

24 Ana Yesu pisataņe la, pisape “Monar akilayonli naņa ava loyuma e pulutava taņena nene, naņa ve tokak la ga. Nepisa ke lelaga na pan amiu ne, nesape yoko yar la ve moki naņa sinelan asape ava loyuma, ana yoko taņatete akila. 25 Nanene komin naņa siraunia, yoko yerkawa na yuma, naga visu sane toroki rui, ana yoko naga suņalu, kotava

ruru sina. E pogos nene, yoko kam ve moki naņa aim awon amiu ase mratava nene, asigar ga avio, avisave ‘Suņe-o, awis ovieta-van imimi!’ Ana yoko yerkawa naņani visataņe ga sanini visave ‘Peraga o, nemninue amiu nena ga! Kam na yer pe la nene?’

26 Ana yoko akilali naņa avisa van e pogos nene, avisave ‘?Ana sanape, ko na pe ositomřal re si naņa osape ita ke narui nanua tesuma tekinan ke lele taaga ne? Imimi ke narui naņa opam opian imimi ke e yometava la nene e kiamimi pulkumali lala?’ 27 Ana yoko naga visa van la, visave ‘In na nepisa pan amiu yam tai rui, nesape nemninue amiu nena ga, nesape kam na yer pe la nene. Nekilia nesape kam la nene kam na yar na kilaen ga pelaga viowa lala. !Pogaga, kam na aure matan inu nagane!’ 28 E pogos nene, yoko kam na aloge viowa vaņisi, yoko atag vano-o pisa, asuma akar maluemi. Nanene komin naņa yoko kam na avisa yeririna wo lala kiena ne Ntewa, naņa sane Epraam, Aisak, Sekop, a navisawalen taņena mřena ga lala, la asu ruru ga asike loyuma e kiena nasuņenena ana kam na akoven amiu asumaalu asuma ga vanua sanene.

29 “E pogos nene, yoko yeririna taņena la ve moki naņa amolue e mrapun yomarava varoka, aimi atotano vena akinana e pupia paņagena loyuma e navesuņenena kiena ne Ntewa, ana kam na taņatete ava loyuma.”

30 Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisape “Ana yar la naņa asirau, pisi na la asumo, a la naņa asumo, pisi na la asirau.”

Parin Suņe Erot sape weņar

Yesu

Matiu 23:37-39

³¹ Ana e pogos nene naña Yesu pa ke ma Yerusalem wa, Varasi lañas apim puna, apisawal pania, apisape “Pona ko pe okilia re poli yo, naña Parin Suñe Erot, naga pisaar rui pisape yoko weñar ko. Popon oure ova gar Yutea sumo wa, komin naga pisuar ke lepas nini.”

³² Ana Yesu pisatamē la, pisape “In na pe nesitom re kawē nene nesape naga pe yar tai naña kilia kila sur tai van inu poli. Yoko ava avisawal e marana, avisave in na nekila ke ne kiau yuñāena sumo wa. Avisā vania avisave in na nomēne plan ke yermare lala, a nekila ruru ke namaiena lala, a yoko neyuñāe ve sanene ñane, amio peni, amio mēna vewo, vano-o nevisu sane nekila make nenaga. ³³ Ana nekilia nevisa van amiu, sane ve asitom manene in re, komin naña e ke e legiena la nene narui, in na nomolue nepa ke sanene narui. Monar neva netol ke ne yo ma Yerusalem wa, komin naña nepisu sane siar nanua sumo yar la añe moñar kiena navisawalena lala e ke e yo nena nene narui.”

Yesu sinen miye Yerusalem

³⁴ Ana e pogos nene, Yesu sitom manene Yerusalem pano-o taginia, pisape “Yerusalem o! Komin ya ne omē moñar ke navisawalena lala, a okove moñar ke yar la naña Ntewa mligan la pimi pan ko? Yam mok liu naña sineun nesape neligan luñau yervivi kioñā yeririna lala, sa naña lakaporo mligan narina lala apim atapolou vatanon kupena, ana kioñā yeririna lala pe akekaran re poli. ³⁵ Ana opisu ke ne, Ntewa pilon ke māšina pan ko narui, ana naga pitetalia inu nepim ñes e nini, ana nevisa van ko, nesape

yoko kioñā yeririna lala tañatete si alual inu, vano-o tol pogos naña avisu kilale inu, avisayu inu, avisave

‘!Ntewa na mava, ovisa ruru naga naña pimi e kioñā kia!’ ”

14

Yesu kila ruru namaiena tai

¹ Ana e Legiena Wa tai, nasumōnena tai kiena ne Varasi lala ñere Yesu pa kinan māna. Ana yar tañena mēna la ñasia asike e pogos nene, naña pe sinelan re Yesu poli, la asumā apisusu naga visae kila sur tai naña ve mesmes re, la akilia akila sur tai vania. ² Ana yar namaiena tai sike loyuñā amio la e pogos nene, naña yar nena yepena la sirorop pañisi. Ana Yesu pisu yar nene, ³ ana pis pa navianena navisaluaena lala, piun tan la pisape “? Sanape e lepas na kieta navisaluaena? ? Pisape tekilia tekila ruru maiena e Legiena Wa, pona pisaluñar pisape ve tekila ruru re?”

⁴ Ana pogos naña Yesu piun nav-iunena nene, apisu sane tañatete avisatamēa, atopur nenaga. Ana Yesu ñere yar nañani pimi lavis puna, kila ruru sina, ana pisape kilia wasuñe si va ga uñā. ⁵ Ana naga pis pa la naña asike ne, pisape “Kam na asitomiyulia. Visae kam yar tai nene, e Legiena Wa tai, narina tai pona kiena sur mali tai va loru vito e ñiliñili na wii tai, ana yoko okila ve sanape? ?Yoko ovitañilin ne, naña ova ga ourelua si ne, pona ovisave: Ke, piowa narui e, nagane na Legiena Wa nini narui, navisaluaena pisape ve neyuñāe re e Legiena Wa, ana pona naruu pona kiau sur mali nene mon mā e ñiliñili wa, neva ga nourelua peni? Peraga, pona yoko ovitañilin ga ourelua yo.”

6 Ana la amninue kare narui añña yoko avisatame si naga e lepas nene ve sanape, la asupur ga asike na.

Pe pon re yar ga visirlua sina naga poli

7 Ana pogos naña apim asun ke naña atotano e kinanena nene, Yesu pisu kilale naña la tañena lañas naña þar na þaþagena pio la apimi, sinelan manene alual yo tai naña po, la apa atowo lelen yerkawa la metava. Ana Yesu pisu kiela þelaga navilaveena la nene, ana pisa pan la pisape 8 “Visae pogos tai avio kon ova e kinanena natalopaena tai, pona sur tai sane þaþagena, ana pe pon re ovitaþilin naña ova oto nena tano e lelen yerkawa la poli. Pona yo nene akila ruru monñate ke pupia yerkawa tai yo, ana pe okilia re poli, 9 ana yoko þar na þaþagena imi visa van ko, visave ‘Ake wolai, pe sineyeena paþisi, ana yoko otom ke ne tano wa, komin naña oteke e lelen kiau yerkawa nanña.’ Ana yoko omawa ologe viowa vaþisi, ana yoko monar oto si tano, okilali naña olual narin pulmas tai tano vena okilia olawan maramña ea.

10 “Ana þelaga wo na sanini, visae avio ko ova e kinanena tai, pogos naña omñalivi ea, yoko ova oto ga tano omio yar kar ga lala. Ana visae þar na þaþagena vim visu ko, visave ‘E, yerkawa, nepisuar ruru leleñña teke meta ma e ne rui. Yoko ita lua tevavini, neligan ruru ko otea.’ Ana e pogos nene, okilia ologe wo vaþisi, naña þar na þaþagena pisirlua ko sanene e maran yeririna tañena la naña akinan ke lele taaga. 11 Naga sanene narui, sane yar naña naga ga pisirlua naga, yoko aligan naga mon tano, ana yaru naña mligan

naga mon tano, yoko avisirlua naga.”

Popon ovio mñena yar naña limana korena ga imi e kionña þaþagena

12 Ana e pogos nene, Yesu pisa mñena visena tai pa yar naña pio naga pimi kinan mñana, pisa pania, pisape “Nagane, tepisu pogos naña visae yar la akila kinanena tai, la sinelan ga avio kiela erau wo lala, pona kiela wolai lala, pona kiela namratava tañena lala, amio mñena pupia yerkawa la naña asike lavisin la. Akila ke sanene, komin akilia ke asape visae siraunia, visae la mñena akila kinanena pogos tai, yoko monar akila maran sina van la. 13 Ana þelaga wo na kilaen e þaþagena naga pe sa re nene poli. Popon manene ovio yar tañena lala, sane la naña limala korena ga, a la naña tasnela la piyowa ga, pona laulu lala, pona kilamara þala lala, yar la ne sanene, la aim akinana amio ko. 14 Yar sur la ne sanene la taþatete akilamaran si van ko pogos tai, ana pogos naña Ntewa pisu naña okekaran opure la nene apim akinana momña, yoko naga kekara vaþisi. Yoko naga visa ruru ko, a yoko owar kionña nalaena wo vanonia, nanene e pogos naña naga kila kiena yeririna mesmes lala amal si vetan marena.”

*Pakaiwa na visawoena
Matu 22:10*

15 Ana yar tai tomña e kinanena nene, naga mloge nña naña Yesu pisayu ke pisape yoko Ntewa visir plan kiena yar mesmes lala e legiena maro, ana naga pisape “! Lelaga naþane, yoko wo manene laa van ita e pogos nene, naña ita tesikol ita e pupia þaþagena nene loyomña e nasuþenena kiena ne Ntewa!”

¹⁶ Yar nene pona naga sitom ke sape naga po narui, ana yar la na sanene la sinelan re vaen loyumi poli, ana Yesu pisa pakaiwa tai e lepas nene, naŋa sanini “Yerkawa tai, naga sinenan pisape kila pupia kinanena tai, ana pio yar la moki naŋa aimi. ¹⁷ Ana pogos naŋa kila ruru make sur punu ga ŋisi, naga pitetalia kiena yar tai vena vanon were la naŋa apio la ŋisi rui aimi. ¹⁸ Ana pogos naŋa kana yar nena pimi mālivin la, la make ga nene maran taaga asumi akila ke sina ga visena na visawoen suria. Tai pisa sanini, pisape ‘Pogaga, ana in na nopul ga kiau narin porotano tai na wa, ana nepavin ke nesape nevisulia aña porotano nena sanape wa. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paŋisi ana taŋatete neiņas nanagane.’ ¹⁹ A taŋena, pisa sanini pisape ‘Pogaga, ana in na nopul ga kiau puluk laŋas na wa, vena ureen kiau kat lala, ana nesape neva nevisu la lia aña añarera ruru naga. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paŋisi, ana in na taŋatete neiņas nanagane.’ ²⁰ A taŋena mēna ga, naga pisape ‘Pogaga, ana in na nekila ga paŋagena na kiau talopaena nanua ga nagane, ana in na nepisu sane taŋatete neiņas yo, komin sur moki paŋisi.’

²¹ “Ana yar naŋani pimi pi-sawal visena la naŋani pan kiena yerkawa, mloge, sinen kar la. Ana naga pitetalia sina kiena yar naŋani, pisape ‘Pogaga, oyal kawa, ova e narin mrapa la ne lavis ga naña, ova olual la naŋa pe kiela sur re poli, amio la naŋa tasnela la piyowa ga, amio laulu lala, amio kilamara kata lala, ana owere la nene aimi e kieta paŋagena.’ ²² Ana naga pa kila, ana siraunia paŋaŋe si pimi

pun kiena yerkawa, pisape ‘Suŋe, sur naŋa opisa ŋa, nekila rui, a yaru moki apimi, ana yepa keviu mēke ga wa.’ ²³ Ana pitetalia ke sina ga, pisape ‘Visae sanene, ova sina, ova kare ga yo umā la e pulkumali, a omāreran kare ga va yar naŋa visae olualia, ovisave monar aimi, vena akokonia kiau kove, vena akila paŋagena nini imi wo. ²⁴ Taŋena la naŋa akila ke navisawoen viowa lala, in na nepio ruru la nesape aim e paŋagena nini ŋa rui, ana nanagane, yoko taŋatete nena lala yaru tai kan re narin kinakinas nen kinanena tai e paŋagena nini ŋisa, peraga. ! Nepisa ruru ga ne!’ ”

Yesu naga monar to sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala

Matiu 10:37-38

²⁵ Ana Yesu mla sina kiena mrapa, pa ke meta ma Yerusalem na wa, a pupia ŋina moki la ataveveia. Amiyal mā pano-o, pilopu naga kira pimi pula, pisa pan la pisape ²⁶ “Yar naŋa sitom sape taveve inu, naga monar ligan inu neto nena sumo e kiena malena, in na neto manene laa metavan arimana, pona anena, pona wona, pona narina, pona wenla, pona vinena. Yar naŋa pe pisu kilale re kiena malena sane naga pe pe sur re tai poli, naga pe torokin re nena naŋa imi sane kiau nalogena poli. ²⁷ Ana yar naŋa sinenan sape imi ve kiau nalogena, naga monar kila sanini. Monar kus kiena lak torovia, taveve inu lue ga, sa naŋa kilia tañan naga loge viowa vanon inu. ²⁸ Po pon asitom ruru ke ne sur nene sumo wa, ŋisi na avitaŋilin visena, avisave sinemiun ataveve inu.

“Nanene naga sa ga naŋa yaru tai, visae sitom ke sape kilia kila pupia yumi tai, naga monar totano, visu ruru ke ne sumo wa,

wolo ruru kiena kilavaru nakilaen yuṁaena nene, naga monar visu kilale sane yoko naga torokin kilia kila make pupia yuṁaena nene, pona pe torokin re poli. ²⁹ Visae peraga, yoko naga siaria, yuṁaen ruru p̄eren yuṁa nena, va laa sane, yoko ilan ga naṁa limana ve plas ruru nena ga ana yoko yuṁaena nene loru ṁeke na. Ana pogos naṁa yar taṁena la aimi avisu yuṁa naṁa komp̄as ṁeke na amio kana lepas ne lala, a pe ṁaero pa re e poli wa, yoko avitalia kare yar nene narui, yoko avisave ³⁰ ‘Ke, yar nene, kiena sitomena po paṁisi. Sinenan sape yuṁaen ṁana yuṁa, ana pe maplar ruru re kiena yuṁaena po, ana taṁatete nena kila makea.’

³¹ “A yar naṁa sinenan sape visaar naṁa yoko imi kila yuṁaena amio inu, naga monar kila sane p̄arin suṁe tai, naṁa yerkaṁa taṁena suṁalunia, p̄ere kiena pupia p̄egas nen nakilaen mara tai aim akila mara ṁania. Li namara kiena ne p̄arin suṁe nene pe la moki re poli sane yerkaṁa nene, ana p̄arin suṁe nene monar visu ruru sumo, monar sitom ruruia, sane naga kilia taulu pupia p̄egas naṁa pimi ke ne, pona taṁatete tauluia. ³² Visae visu sane taṁatete kilia kila, naga monar ligān visena vano va yerkaṁa, pogos naṁa sike perina wa. Naga monar viun tania, visave yoko ul ya naṁa yerkaṁa nene pisa, vena lalua asu sina e suṁare. Visae ve sanene, naga monar vatanon yerkaṁa, tamān make nena naga ṁania. ³³ Ana kam naṁa sinemiun asape aim ataveve inu, monar avisu kilale sane kam ṁena monar akila ve sanene van inu. Yar naṁa pe tamān re kiena malena poli, amio make kiena sur van inu, naga taṁatete kilia imi sane kiau nalogena.”

Pakaiwa na sive naṁa apeven e kinanena

Matiu 5:13; Mak 9:50

³⁴ Ana Yesu pisa sina p̄akaiwa taṁena pan la, pisape “Sive naga pe sur tai naṁa po paṁisi, ana visae pogos tai sive nene ve melkalka ruru re sina, taṁatete kila kiena yuṁaena naapo, a taṁatete si sur tai kilia kila imi melkalka ruru sina. ³⁵ A sive na sanene, taṁatete si kilia kila yuṁaena wo taṁena tai van ko ṁomia uṁia, pona van ṁena koṁia lokove. Sur nene naga pe na kovenen ga va e kororak narui.

“Naga ke nene narui naga pe kiau totou na kiau nalogena naṁa kilalu kiena nam̄areraena nakilaen kiau yuṁaena. Ana yar naṁa kiligana teke ea, popon naga loge kilale kiau visena nene.”

15

Yesu kila erau amio yar viowa lala

¹ Ana e pogos la ne sanene, apisu sane yar laṁas naṁa yar la pe asitom la re poli, sane yar na takis lala, amio yar taṁena la naṁa Varasi la asape la apiowa ga, la ṁena apim ke lavisin Yesu vena ayagogonia. ² Ana pogos naṁa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala apisu naṁa Yesu sinenan pisape sun amio la nene, apisu sane piowa ga, ana asumia apisa ke apisape “Lelaga kemua naṁane, yar nene naga sitom ga li namlamulen viowa la ne sanene, a silaga sinenan ṁena sape va kinan lele taaga amio la. ?Pona naga pisu sane la ga kiela p̄elaga po yo, a ita na kieta piowa ga?”

³ Ana la kiela sitomena sane kila Yesu sun pan la e p̄akaiwa la naṁa pisayu sanape naṁa naga pimi e yomarava nini vanon yar naṁa kilalu mrapa.

*Pakaiwa na sipsip naŕa kovio
Matiu 18:12-14*

⁴ Pakaiwa ŕesa kiena ne Yesu e lepaŕ nene naga sanini, naŕa pisa pan la, pisape “Yar tai, naga pe yar na vaganen sipsip, ana kiena sipsip lala tol ponotia taaga [100]. Kiena sipsip la moki sanene narui, ana visae pogos tai tai va kovio, yoko naga sitom korenan ga, pona naga sitom vaŕisi? Yoko naga monar ligan kiena sipsip taŕena lala asuŕa ga sanene wa, ana naga vanon naŕa kovio, kale ŕa vano-o lualia. ⁵ A pogos naŕa lualia, kekaran vaŕisi, yoko kuslua sipsip naŕani va e purkaunena, kus wasuŕe imi. ⁶ Ana siraunia, pogos naŕa ŕasuŕe si pitomi tano uŕa, yoko vio namratava la puna pona kiena erau taŕena lala vena aimi. Ana naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naŕa ita tekilia teloge won vaŕisi. Kiau sipsip tai naŕa pa kovio na kovio lue, ana yoko nepanonia, nepa nakale ŕa pano-o, noŕalia. ! Pogos naŕa noŕalia, nekekara na nekekara!’ ”

⁷ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa ke ŕena nene ma e peni. Yar mok liu naŕa asike e yomarava nini naŕa sane amiu, la asitom ke asape la na apogaga narui, ana asape ma e peni amloge ke pon amiu la ne sanene yo? Ana pogos naŕa visae yar namlamulen viowa ve taaga ga, naga vilopu kiena malena, yoko pupia kekaren vaŕisi vania ma e peni, naŕa va ve keviu re laa sane na wa. Suri ne nanene kila narui inu na nekekaran sunen nemio yar la naŕa kam na pe akekaran la re poli.”

Pakaiwa na kururu varu naŕa kovio

⁸ Ana Yesu pisa si ŕakaiwa tai e lepaŕ nene, pisape “Sira tai, naga

kiena kururu varu lualima, naŕa mlawan ruru teke e ŕana loyuŕa. Ana visae pogos tai, naga wasuŕe imi ŕal tai naŕa mloru rui, teke ko yo, yoko naga kila ve sanape narui? Yoko war kapi vivaga, war plan make kiena suri lala, yevan ruru ŕana loyuŕa vano vano lualia. ⁹ Ana pogos na lualia, yoko vio namratava la puna, pona kiena erau taŕena lala, vena aimi. Ana yoko naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naŕa tekilia teloge won vaŕisi. Kiau pupia kilavaru tai nekilalua pa kovio nenaga, ana siraunia, nakale ŕa pano-o, noŕalia. Pogos naŕa noŕalia, nekekaran pano-o ŕisa!’ ”

¹⁰ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa ŕena nene ma e peni. Visae yar na mlamulen viowa ga tai, naga vilon kiena malena, yoko navisi kiena ne Ntewa lala avisu naŕa pupia kekarena paŕisi ma e peni.”

Pakaiwa na yaru ŕee naŕa pa kovio

¹¹ Ana ŕakaiwa maro kiena ne Yesu e lepaŕ nene sanini, naŕa pisape “Yaru tai, narina na yermene lua, naŕa lalua amiyuŕae ke amio naga e kiela porotano. ¹² Ana pogos tai, prasmaro na lalua nene suŕalu, pisawal pa arimala, pisape ‘Ata, in na sineun nesape nowar kiau kilavaru komŕasa naŕa na lalumouŕa nagane ga ne.’

“Ana sur nene pe mesmesun re nena naŕa naga viun sanene poli, komin arimana mali sike ga wa, ana arimana pe pis re poli, mliŕere make kiena suria, taŕan komŕas pa prasmaro nene, a komŕas pa ŕearu. ¹³ A yokorena yar ŕee naŕani suŕa ŕiliwilin plan make sur la naŕa arimana ŕar pania, ana siraunia pe piavi re poli, aŕa ga naga kon make kiena sur lala, ŕar kiena kilavaru

pion pano. Ana naga pa sike e purvanua tařena tai koperin pařisi, ana e yo nařani, naga pa make nenaga e řelaga viowa lala, kan kilavaru nařane pano-o, kila kare make punu nenaga.

¹⁴ “Ana naga kilia ruru sane limana plas ruru ga na wa, a e legiena nene, pupia viso pimi tol purvanua nařa naga sike ea, mligan yar řnee nařani sike e yo tai nařa řmarera pařisi. ¹⁵ Ana pa kale yuřaena tai nařa pona naga kilia yuřaen vena tamalia kiena malena, ana pa miyuřae kiena ne yerkaŵa tai e yo nene, pagan kiena nompui lala. Yar řnee nařani, naga pe mesmesun re kila yuřaena nene poli, komin naga palia nompui sane ita le Yu la, ana yuřaena taaga ga nene nařa naga kilia řalia.

¹⁶ “Ana miyuřae řa sanene pano-o, ana pe amla re kinanena pan poli, a pe řal re mrapa na lualen kinanen poli, kila naga visokar luen ga. Naga visokar řa sanene pano-o sinenan sape sane limana vito e karo na kinakiřan nen kinanena ka nompui la nařa komřas pililua rui sike ea, amio purkavila na kona la nařa kiena yerkaŵa ponpolo suřa ga vena kiena nompui la akania. ¹⁷ Ana pogos nařa naga sinenan ke sape kila sanene, naga ga pisu kilale si naga narui, pisu kilale nařa kiena řarřarera ga kila kare manene si naga. Ana sitořal si arimana amio řana uřa, pisape ‘Lelaga kemua nařane, in na nepe wowe pařisi. Kiau řarřarera ga nane kila nesike viso karmariř ke e yo nini. Ositomyu la nařa sane ape yar na yuřaena kiena ne ata. Naga řar ke kinanena moki pan la e legiena punu ga, nařa yoko akan make řele ga. ¹⁸ Sanene, popon nowasuřeli in ga narui, neyuřae re ve sa la nene. Yoko neva nevisu ata, nevisa sanini vania

nevisave: O Ata, in na nekila pupia mlamulena piowa pa Ntewa, a pan ko řena ga. ¹⁹ Nanagane, pe popon re si nařa ovisu inu sane nepe naruřa tai poli, ana nesape neviun tan ko vena sinerřa ye inu, otarřan inu neyuřae re ga sane lala yar tai nařa miyuřae kiorřa ke ne.’

²⁰ “Ana naga kila ruru kiena sitomena sanene, ana suřalu, pimi lelei řa pimi řasuře si pu arimana.

“Naga pe kilia re poli, ana arimana sitořal luen ga naga silaga, suřa kirakira ke mrapa sape pona naga imi. Ana pogos nařa sike perinan uřa wa, ana arimana pisu kilalea, sinen miye pařisi, ana kiriri pa pitawe. Ana pogos nařa pimi puna narina nařani, kutararia e limana luwoka yepen mavin liganen sina.

²¹ Ana yar řnee nene pisa pa arimana narui, pisape ‘O Ata, in na nekila pupia mlamulena piowa pařisi pa Ntewa, a pan ko řena ga. Nanagane, pe mesmesun re si ovisu inu sane naruřa tai poli.’

²² “Ana arimana pialuřaria, pio kiena yaru na yuřaena lala, pisape ‘E, ava vilaga, ava awar kul-sota tai nařa po, amio kana kulus nen lana, a kana rig nena, sur la ne sanene, awar imi ayen ea. ²³ A narin puluk nařa apagan mlapa po ne, ava awerřaria, tekila kinanena tai takania vena tekekara temio prasmario nini. ²⁴ Komin naruu nini naga mare rui, ana nagane mali sina, naga kovio, nanagane tořal sina.’ Ana pe yam piavi re poli, la asuřa akila ke řařagena na yar řnee nene narui.

²⁵ “Ana e pogos nene, narina na řearu naga mialoro pa miyuřae ke kana lokove rui, ana sirau-nia pitomi si uřa. Ana pogos nařa pitomi ke lavisin uřa, mloge yauena a mloge řena řaagena na wolena kapur pa řeke na.

²⁶ Ana naga pisa yar na yum̃aena la tai, piun tania, pisape ‘?Ei, ya ne akila ke garo um̃a sanene?’ ²⁷ Ana yaru naŋa pisa pania pisape ‘! E, womla naŋani, naga ŋasuŋe si rui, mal ga! Ana arimom̃a sinenan sape kila kana kinanena tai. Am̃em̃ar narin puluk na ŋa rui!’ ²⁸ Ana pogos naŋa m̃earu mloge, sinena mimi paŋisi, pe pa re loyum̃a amio la poli.

“Ana arimana pimi pis amio, vena were va loyum̃a, ana naga yepen mavin ga vaena. ²⁹ Pisa ga pa arimana pisape ‘?Ata, kas via rui naŋa nesum̃a nemiyum̃ae ke nemio ko e nini? In na nemlogear ruru ko e suri punu ga, ana pe okila re sur tai sanene pan inu poli. In na pe nom̃al re naŋa om̃em̃ar narin nane tai pan inu pogos tai poli, vena nekila kinanena tai nemio kiau erau lala. ³⁰ Ana pogos naŋa om̃al narum̃a taŋena nene ŋasuŋe sina, ana osum̃alu om̃em̃ar kieta narin puluk naŋa tesum̃a tepagan ruruia. ?Ana yar nene kila ya ne po pan ko? Naga ŋar plan pupia kiom̃a kilavaru kom̃asia, pa kan kilavaru nene na nam̃eneen ga sira, pano-o kila makea. ?Pona ŋelaga ne nanene na ko sinom̃ania ana okila kana kinanena nena?’

³¹ “Ana arimana sinena miye m̃ena kiena m̃earu naŋani, ana pisa pania pisape ‘Ei, naruu, in na pe nesitom re sanene poli. Ko okila inu nekegara manene laa rui, naŋa osum̃a omio inu silaga, a kiau sur la punu naŋa sike ne, in na netam̃an punu pan ko rui. ³² Lelaga naŋa kiau prasmaro nene kilalu kiena mrapa na malena, ana pogos naŋa pilopuia ŋasuŋe si pimi pun inu, sineu miyeya, a in na nepisu sane popon kemua tekekarania, a tekila kinanena tai temio. Womla nene naga mare rui, ana naga mali sina, naga kovio, ana tom̃al sina!’ ”

Ana Yesu pisa pan le Varasi lala, pisape “Pogaga, ŋakaiwa nini ŋisi e nene narui. A sa naŋa pisa ne, popon yar naŋa kilalu mrapa, naga monar vilopu sina, sa naŋa prasmaro nene. Ana monar avisuar ruru amiu m̃ena ga ve akila re ve sa m̃earu nene, naŋa kiena sitomena m̃arera paŋisi, naga pieluen wenla naŋa pilopu kiena malena.”

16

Pakaiwa na ŋelaga na yum̃aen amio kilavaru

¹ Siraunia, Yesu pis pa kiena nalogena lala, pisa ŋakaiwa tai pan la, ana pisayu yar na yum̃aena tai. Yaru nene, naga pisu sane yoko kiena yerkawa kovenlua, ana sum̃alu miyum̃aen sur tai naŋa yoko siraunia kiena malena sum̃a woga ga. Pakaiwa nena sanini, sane: “Yerkawa tai, naga mligan lua kiena yar tai ve na visuaren kiena kilavaru. Ana pogos tai, visena pimi tolia sape kiena yar nene sum̃a kan ke ga kiena kilavaru, a kila kare ke kiena sur lala. ² Ana naga pio yar nene pimi puna, pis pania, pisape ‘Ei, yar la apisawal ko pan inu rui. In na nepisu sane popon nekovenlua ko si vetan yum̃aena nene, yoko oŋis nenaga. Ana sumon naŋa yoko ovano, sineun nesape oligan ruru sur lala wa vena nekilia nevisu lapui la naŋa yar la akila pan inu.’

³ “Ana yar na yum̃aena naŋani mloge piowa, pisape ‘Lelaga o, piowa narui, yerkawa nene lalua yum̃aena wo nene vetan inu, nemninue sane yoko am̃a nekianana ve sanape narui. In na netotano e yum̃aena nini nakonua rui, ana in na pe puriuu pe m̃areran re si yum̃aenen lokove poli, a pe sineun re m̃ena neva nesum̃a neviuviun kinanena vetan yar la poli. ⁴ Pogaga, kiau mrapa

ve sa nini. Yoko nete plan si lapui kiena ne yaru lala vito laa tano, ana yoko la akekanan inu vano vano-o yoko la monar avisuar inu e pogos naña yerkawa kovenlua inu vetan yuñae nene.’

⁵ “Ana naga pa pio la naña kiela lapui sike e yerkawa, la peve taaga apim puna. Ana tai pimi puna narui, piun tania, pisape ‘?Ana ko okila lapui e sur ya, a tol kilavaru via?’ ⁶ Pisatamēa, pisape ‘Pias nen wel na kanena tol ponotia taaga [100].’ Ana yar naña pisa pania pisape ‘Pogaga, yoko italu tetelua si vito laa tano. Nane kioñā lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri lualima yam lima ga [50].’

⁷ “Ana naga pano, yar tañena pimi, piun tania, pisape ‘?A ko, kioñā lapui na ya?’ Ana naga pisatamēa, pisape ‘Karo na wit manu taaga [1000].’ Ana naga pisa pania, pisape ‘Pogaga, yoko italu tetelua si vito laa tano. Nane kioñā lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri ga ponotia ve orelu [800].’ Ana naga kila mā sanene pano-o kila makea.

⁸ “Ana siraunia, yerkawa nañani pisu kilale sur nene, ana naga pisa ke pa kiena yar nañane naña naga kan kiena kilavaru sumo, pisape ‘Lelaga ne, opinaun ruru inu nenaga, ana nepisu sane kioñā manmaruaena po, ko p̄arum̄a po pañisi nañane.’”

Ana Yesu pisape “Kam na apisu ke ne, yaru na yomarava nini lala, pogos naña amiyuñae amio kilavaru, ana akila masisuania p̄isa, akilia p̄elaga na kilaen erau wo amio yaru lala, vena yaru la nene akila wo van la sirau. Ana nepisu naña naruu na yomerarava lala, yam mokliu naña pe amanmarua ruru re poli

naña ayuñae amio kilavaru naña Ntewa mla pan la.”

⁹ Nepisa ruru pan amiu, nesape “Kilavaru naga pe na yomarava ga nini, ana visae kilia iila ko vena ove erau ruru omio Ntewa, popon oyum̄ae ea. Visae oyum̄ae ruru wo amio kilavaru kome mrapa naapo, siraunia yoko Ntewa kekanan vena were ko ova e naña pe kilavaru re e poli, nane ma e mom̄a uñā ma metava.

¹⁰ “Yar naña p̄ar yepem̄aen narin yuñae nene tai, tekilia towasinea sane yoko naga war m̄ena yepem̄aen pupia yuñae nene woga. Ana yar naña miyuñae narin suri tai pe memes re poli, yoko naga yuñae viowa laa na wa e pupia suria. ¹¹ Visae kam na ve awar re yepem̄aen yuñae nene na kilavaru e yomarava nini, yoko ane ligan sina sur nowo lala kiena ne Ntewa e limamiu vena ave kiamiu? ¹² A visae kam na tañatete ayuñae ruru amio sur la naña Ntewa tañan pan amiu naña ve plas ga e yomarava nini, a ne yoko tañan si nalaena nowo naña asike ma metava e peni ave kiamiu lue?”

Yar tañatete yuñae nene yuñae nene kiena ne supe ve lua veraga

¹³ A Yesu pisa m̄ena ga, pisape “Naga sina nini, visae yar na yuñae nene tai, naga tañatete yuñae nene pran yuñae nene kiena ne supe ve lua veraga. Visae sanene, yoko naga kekanan tai, ana yepen mavin tai, pona logear tai, ana ligan tai. Tañatete akila naña ave yar na yuñae nene kiena ne Ntewa, a ave yar na kilavaru m̄ena veraga.”

Varasi lala la pe akekanan re visen kiena ne Yesu nene poli

¹⁴ Ana e poglis nene, Varasi m̄ena lala asike ga wa, asuñā amiyagon ke visena la nene.

Ana lala, la ape yar la naþa asitom manene kilavaru silaga, ana apitalia kare ga mrapa wo na yuñæen amio kilavaru naþa Yesu pisayu ke pa kiena nalogena lala. ¹⁵ Ana Yesu pis pan la, pisape “Kam na sinemiun asape akila sa naþa yar la avisu amiu sane yar mesmes lala, ana Ntewa naga pisu ke ya naþa sike e losinemiu. Sur mok liu naþa yar la amieluaria, asape po, ana e visuena kiena ne Ntewa, pisu sane sur viowa ga lala.”

Nasuþenena kiena ne Ntewa pimi narui

Matiu 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ Visena taþena naþa Yesu pisa sanini, pisape “Nanua sumo, Tus Marua moña ga, naþa tus lala kiena ne Mosis amio tus la naþa kiena ne navisaluaena lala asike ea, pimi ma pano-o tol pogos kiena ne Yoane Nakeena. Yoane miyuñæe pano-o þisi, a nanagane Lologena Wo na suþenena kiena ne Ntewa pimi, ana asuñæa amlol-ogon kare ga, a yar la naþa sinelan asape ava loyuñæa ea asuñæa aþar ke yon paþisi vena atolia. ¹⁷ Ana nanene pe kila re sane Navisaluaena kiena ne Ntewa naþa sike e Tus Marua naga piowa poli. Pona ma e peni amio yomarava nini ava akovio yo, ana taþatete narin mras nen visena na Navisaluaena naþani kilia kovio pogos tai.”

Pe pon re teligan lua wota la poli

Matiu 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ Visena taþena si tai naþa Yesu pisa, sanini, pisape “Visae yar tai ligan lua wona, ana va were si sira taþena, Ntewa pisu yar nene kila ke kolau amio sira taþena ne. Maran taaga mñena ga visae yar tai talopa amio sira tai naþa wona na

sumo ligan lua rui, yar mñena nene kila ke kolau.”

Pakaiwa na yar na sur moki amio Lasaros

¹⁹ Yesu pisa mñena þakaiwa nene, naþa pisa sanini, pisape “Yar tai, naga limana pulen sur wo la moki paþisi, naga sumæ miyowau ruru lue ga silaga, a legiena punu ga amiyuñæen kana pupia kinanena wo lala. ²⁰ Yar taþena mñena tai toña ga, naþa silaga aþere naga pimi amligan teke vanua e kove na pupia yuñæa mñana yar na suri moki naþani. Yar nene, naga pe yar tai naþa pe kiena suri re poli, naga pe yaru na loginen ga kinanena, tas nen wetelu pulen ga magka, kiena kia Lasaros. ²¹ Amligan naga teke e yo nene pona visae yoko kilia tol re kororos nen kinanen laþas naþa yerkawa nene kanligan yo, ana peraga. Naga mlogin korenan ke ga sanene, ana lokul la apim asuñæa amunvan ke kiena magka lala.

²² “Pano-o yar naþani mare, ana navisi lala apim akuslua pa amligan mñeke e yepas nen Epraam, ma e peni. A pe piavi re poli, yerkawa mñena mare, asinia. ²³ Ana akoven naga pa e kapi, naþa mloge piowa na mloge piowa paþisi, ana sirau- nia, kira pa metava, kira pa perina paþisi, pisu Epraam sike na, a pisu naþa Lasaros sike amio, lalua asuñæa akinana ke na. ²⁴ Ana pio laa, pisape ‘Oe, Ata Epraam, awis sinema ye inu, oligan Lasaros vitom suan luas nen mrasilmana vito e narin wii tai, vena ligan te purmeneu. Nanagane kapi kekan inu nemloge piowa pano-o þisa.’

²⁵ “Ana Epraam pisatamea, pisape ‘Naruu, nagane ositomæl si malena wo naþa ose sumo. E pogos nene, ko otol make kionña suri la naþa ko sinomñania po pan

ko paʻisi, ana Lasaros na ositom korenan ga vanon piowa ga. E kiena malena nanua, suri punu ga piowa ga, ana nanagane, naga mloge si po e nini narui, a ko omloge ke piowa manene laa paʻisi e namā. ²⁶ Ana suri ga tai, taʻpatete iʻmasu iila ko, komin Ntewa mligan pupia pulus tai meke likan ita lua, vena kila sane yar taʻpatete molue e yo nini vena iʻmasu puña, a taʻpatete molue e na osike e ne vena imi e yo nini.’

²⁷ “Ana yar nene piun ke si na ga, pisape ‘Ata, visae sanene, neviun m̄areran tan ko vena ovitetalia Lasaros wasuʻe si vito tano garo uña m̄ana kau ata, ²⁸ komin naʻpa wolai lima asike ga wa. Popon Lasaros vito visawal van la, visae peraga, sa ʻpisi la m̄ena aimlae e yo naloge viowaena nini.’ ²⁹ Ana Epraam pisatamea, pisape ‘?Ana komin ya ne monar Lasaros vitove? La aʻpar ke Tus Wa rui, naʻpa nasiriena wa kiena Mosis amio navisawalena la sike e rui. Popon la auloia, yoko alual suri punu sike ea.’ ³⁰ Ana naga m̄areran m̄aga, pisape ‘?Ata Epraam, pona taʻpatete akila yo? Ana visae yar tai wasuʻe si imi e marena, visawal make sur la nene van la, yoko monar avilon la ga narui.’ ³¹ Ana Epraam pisatamea, pisape ‘Visae la nene yepel mavin logeen ya naʻpa Tus Wa pisa, pe sur re si tai naʻpa kilia kila na alelaga poli. Pona yar tai wasuʻe si imi e marena, visa sur punu van la, pona ya sina, ana yoko la yepel mavin ga lelagaena.’”

17

Pelaga na kilaen nakilaliena van yar taʻpena

Matiu 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Yoko

nakilaliena lala akilia aim lue silaga ne, ana yar naʻpa kila sur laʻpasa naʻpa were nakilaliena imi lavisi, yoko viowa van vaʻisi. ² Visae am̄atear kilavaru tai m̄ene kolmekina a akoan talilu vito e lowe memaena, nanene na nakoena tai naʻpa melala ga ne. Ana yar naʻpa kila naruu tai ligan inu, ve viawa re si m̄arera e inu, loru e mlamulena viowa, yoko yar nene naga war nakoena tai naʻpa m̄arera manene laa sane taulu naga nene. ³ Sanene, kam na monar avisu ruru kiamiu malena la silaga, vena ve okila re nakilaliena viowa lala aim am̄alivin kioma erau.”

Pelaga naʻpa oviewo womla

A Yesu pisape “Visae ovisu naʻpa womla mloru ke pito tano e mlamulen piowa tai, monar ovis omio vena okila ruruia, a visae naga vilonia, monar oviewoia. ⁴ Visae naga kila viowa van ko yam ve olua e legiena ve taaga, a pogos punu ga, naga kila viowa, a sir-aunia naga pisa ga pan ko na wa pisape ‘Ake wolai, nekila kare ko paʻisi. Awis, oviewo inu,’ yoko okilakania? Pisi na monar oviewo naga e pogos make la olua nene.”

Nam̄areraena na viawaena

⁵ Ana nalologena la apiun tan Yesu, apisape “Suʻe, sine-mimin mesape okila kiamimi naviawaena imi m̄arera la sane wa.”

⁶ Ana naga pisatamea pisape “Visae aviawa ve tokak ga e inu, sane kurus nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena nene ve lelaga ruru naapo, ana ʻpisi na akilia avisa va purlu na meke gare avisave ‘Omolue e yo nene, omio ʻpeligas nemā lala, ova okapur ke gare likan lowe memaena ne, ana yoko naga logear amiu woga.’”

Yar na kilaen yuñāen kien yerkawa naga monar kekaran ga kila

⁷ A Yesu pisape “Visae kam yar tai ve yerkawa, a kiena yar tai suñā kila yuñāena la pania. Pona pa miyuñāe lokove yo, pona pisuar kiena sur mali lala, pona ya sina, ana visae yepekilavi, pogos naña p̄asuṣe e yuñāena pitomi, yoko yerkawa visa ya ne vania? Taṣatete visa vania visave ‘Ko, oimi oto omio inu, italua tekinana,’ komin naga pe kiena yar na yuñāena ga. ⁸ Yoko yerkawa monar visa ga vania, visave ‘Pogaga, yoko ova oviran kapi sumo wa. Visae kinanena manoa, ova oyowau ruru ke ne wa, p̄isi na owar kau imi nakania, nomunia, p̄isi, okilia ola koñā.’ ⁹ A pogos naña yar nayuñāena kila sur punu ga naña yerkawa pisa pania, yoko yerkawa taṣatete visa pupia potena vania, vanon naga kiena yuñāena ga. ¹⁰ Ana kam m̄ena ga monar ave sanene. Visae akila ruru make yuñāena naña Ntewa pisa pan amiu, vano-o p̄isi, yoko avisa ga sanene, avisave ‘Ee, nanene na pe sur re tai nene poli. Tekila ga ya naña torokin tekila sa ke ga yar na yuñāena kiena ne Ntewa lala.’”

Yesu kila ruru yar na leperosi la lualima, ana taaga ga pisa potena

¹¹ Ana e pogos nene, Yesu la asuñā amial ke apa ma Yerusalem na wa, ana kiela mrapa pa likan lepas lua nene, Samaria amio Kalele. ¹² Ana amial m̄a pano-o, lavis ga añalivi e pulkumali tai, apitawe p̄egas nen yar tai na leperosi lala, la lualima, naña la asuñā e yepas nen mrapa. ¹³ Ana pogos naña apisu Yesu, apion manene pania, asape “Yesu, Suṣe, awis sinem̄a ye imimi.”

¹⁴ Ana pogos naña Yesu mloge, pisa pan la, sape “Ava akom p̄esan

pun yar wa lala vena la avisu ruru nena tasnemi lala vena avisave kam na yepemi mian rui.”

Ana la apano, a pogos naña la asuñā amial apano, amilan ga naña yepela la pimi mian ke narui. ¹⁵ A lala tai, pogos naña pisu naga po sanene narui, naga pilonia p̄asuṣe si pimi, miyeluar Ntewa paṣisi, ¹⁶ pimi mloru e lana Yesu, pisa potena pania. Yar nene, naga pe pe yere Yu re naapo poli, ana naga pe Yu la kom̄as tai nae Samaria. Ana taṣena lala, la ape yere Yu nena naapo, ana la pe aṣasuṣe re si apim poli.

¹⁷ Ana Yesu pisa sanini, sape “La naña yepela mian rui, la lualima, ana awa la ovari? ¹⁸ Naña p̄asuṣe pimi, naga yar nae ga lele taṣena, ana komin ya ne naga taaga p̄asuṣe pimi mieluar Ntewa, laṣas pe apim re poli?”

¹⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Erau, osuñālu oyali ova uñā. Kioñā naviawaena tamalia ko rui.”

Nasuṣenena kiena ne Ntewa imi ve sanape?

Matiu 24:23-28,37-41

²⁰ Ana siraunia, Varasi la apim apiun tan Yesu, asape “? Nasuṣenena kiena ne Ntewa naña opisayu ke silaga, yoko mevisu pogwai?”

Ana Yesu pisatarñea pisape “Nasuṣenena kiena ne Ntewa pe pimi re sane sur tai naña yar kilia visu e kilamarana poli. ²¹ Naga pe sur re tai naña yoko avisave ‘Ke, na nam̄a narui, nane pimi ke nam̄a,’ pona avisave ‘Nane, sike gare rui.’ Kam na pe apisu kilale re poli, ana nasuṣenena kiena ne Ntewa sike pa likan amiu rui.”

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, sunyu pan la sape yoko ve sanape e legiena maro

la ne pimi ke ne. Naga pisape “Siraunia, yoko kam na sine-miun manene vaḗisi navisuen pog naḗa yoko inu Narina ne Yeririna neim nomālivin yomarava, ana nanene na pe pon re kam na avisu poli. ²³ Yoko yar la avisasa sanini avisave ‘!Naga nane gare!,’ pona ‘!Naga nane garo ne!,’ ana kam na ve ava re amio la, komin pe inu re nene po laa wa. ²⁴ Ana pogos naḗa inu Narina ne Yeririna nowasuḗea ve lelaga e kana legiena nena, yoko yar make ga avisu kilalea, yoko neimi sane yekarpla tai naḗa kila sinapane vivaga e lepas tai va tol lepas kompasa. ²⁵ Ana sur nene na pe kana pogos re poli wa, komin sumon nene, yoko inu Narina ne Yeririna, yar nanagane lala akila viowa van inu e sur viowa la ve moki, yoko monar akovenlua inu.

²⁶ “Vano-o tol pogos naḗa inu Narina ne Yeririna nowasuḗea, yoko yar la ve akila rurula re na wā, maran ve taaga ga sa ke pogos kiena ne yermarua Noa nanua sumo. ²⁷ E pogos nene, yar la asumā akinana, amun suri lala, asumā akila ke talopaena sanene, pimi tol pogos naḗa Noa pa loyuma e kiena pupia waa naḗa naga miyumaenia. Ana pupia womie pitomi kus plan make kiela malena la punu ga. ²⁸ A e pogos kiena ne Lot sa mā nenaga nene. Yar la asumā akinana, amun suri lala, asumā apa ke e lele na wilwilena po amiyumaen ke kilavaru, asumā amiyumaen ke lokove, amiyumaen ke yuma, la akila ke ga sanene pa ke na, pe asitomāl re sur tai poli. ²⁹ Ana e nena e legiena naḗa Lot molue petan kiela yo, kapi amio pan na kapiapo mloloru pitomi ma e sinapane, kekan la akokovio make nenaga. ³⁰ Ana nevisa van amiu,

e pogos naḗa yoko inu Narina Yeririna neimi, yar la taḗatete asitomāl sur tai, asitomāl la ga, ana yoko ailan pupia sur kerkeviu la ne sanene imi mālivin la.

³¹ “E pogos nene, visae yar tai sumā yuma e meta e māna wos nen yuma, ana visu sur nene imi, ana vito tano pe pon re kilali sape va war suri laḗas e māna loyuma poli, naga monar va ga narui. Yaru naḗa miyuma e lokove, naga māna taḗatete si vito uma, yoko monar va ga narui. ³² Kam na ve sinemiu ḗesan re wona Lot, naḗa kiraḗatau, ana pimi pe kilavaru. ³³ Yar naḗa kilali sape visuar rurula ga kiena malena, yoko kovio, ana yar naḗa tamān kiena malena kovio, yoko naga ga tamalia sina naga. ³⁴ Nevisa van amiu nevisave e pogos nene, pona kolemalu naḗa yar mēke amio wona yo e māla tog, ana yoko aim awerelua ve taaga ga, aligan tai mēke na. ³⁵ Ana pona yoko sira la ve lua asike avili ke kala kinanena lele taaga yo, ana ve taaga vano tai sike na. ³⁶ Ana pona yar lalua ayumaevain ke lokove tai yo, yoko tai ure matania, ve taaga sumāl wowe ga sike na.”

³⁷ Ana nalogena la apiun tania, asape “?Ana Suḗe, suri la nene yoko mālivi e nape?”

Ana naga pisatamē la, sape “E pogos nene, yoko ve sa naḗa visae sur mare tai mēke koyo tai. E yo nene narui yoko manu la naḗa akakan ke sur mare, yoko aiminia, monar la ve moki ase yo nene. E nape naḗa mlamulena viowa sike ea, yo ke ga nanene narui yoko nalipereena se ea.”

18

Pakaiwa na sira naḗa tagi mā

pa kiena suŕe na pulkumali pano-o, suŕe miyagogonia

¹ Ana Yesu pisa sina ŕakaiwa taŕena tai pan la, vena iilaar la ve asitom ŕele re si kiela leniena lala, vena asuŕnal m̄arera asulue ga ea, alen m̄a vano-o atol kana navisatameena. ² Kiena ŕakaiwa nena pa sanini, sape: “Pulkumali tai, naŕa kana suŕe nena naga pe yar m̄arera tai, naga pe yar tai naŕa pe patanon re Ntewa poli, pe maraun re nenaga, a naga sitom ŕele m̄ena yar la. ³ Ana letano m̄ena tai sike e yo nene, naŕa yar tai suŕna kila kare ke kiena sur la silaga. Ana letano naŕani pa suŕna tagi ke pan kiena suŕe, naga suŕna pisawal ke yar naŕani, sape ‘Awis, monar okila sur tai va yar nene, naga kila kare in paŕisi wa.’ ⁴ Ana suŕe naŕani pe sinen miye re sira nene poli, a pe yowenan visen va yar naŕani, ana kila luen ga sanene pa ke na, sira m̄ena naŕani pa tagi luen ga pan silaga.

“Ana siraunia naga pisape ‘In na nepe yar tai naŕa pe nesitom re nesape nekila ya naŕa Ntewa pona yar taŕena pisa pan inu sape popon nekila. ⁵ Ana sira pimi tagin ke pan inu, ana in na pe sineun re nesape nekila ya naŕa pisa ke poli. Ana naga pimi piun luen ga sanene, naga kila kare inu paŕisi wa, ana pona nekila ga ya naŕa naga piun ke yo. Visae peraga, yoko neloge kiena tagena vano-o sineu marenia.’”

⁶ Ana Suŕe Yesu pis pa la naŕa amiyagogon ke ŕakaiwa nene, pisape “? Kam na ayagogon ruru visena naŕa suŕe yowena nene pisa ne? Komin sira nene tagi yam moki pania, ana yoko monar sitomli sur na sira nene piun ke ne. ⁷ ?Ana sanapen Ntewa nae ma e peni? ?Pogos naŕa mloge kiena yeririna la naŕa mligan plan la, atagi ke pania lemalo a legiena,

naga kilia su kaŕar sanene ve kila re sur tai van la? ⁸ Peraga, ana nevisa van amiu sanini, visae loge naŕa alen m̄arera vania silaga, yoko naga suŕnal vilaga e pogos make ga kilia iila amiu. ?Ana nesape neviun m̄ena van amiu, sane visae pogos naŕa inu Narina ne Yeririna nowasuŕe si neim e yomarava nini, yoko nelual naŕa yar la asuŕnal m̄arera asike e inu sanene, pona peraga?”

Pakaiwa kiena yar naŕa ŕarwar e kiena ŕelaga naŕa mesmesu

⁹ Ana pogos naŕa Yesu sike amio yeririna lala, naga pisa kilale naŕa laŕasa aŕarwar la paŕisi, asitom ke asape la kiela malena mesmes ruru po narui, a la apisu yar taŕena la apiowa ga, apisu sane la apiowa manene laa pe sa re la poli. Ana pisayu yar la sanini, pisa ŕakaiwa tai, sape ¹⁰ “Yar lalua apa ma e Yuŕna Wa m̄ana Ntewa e pogos na leniena. Lala yar tai, naga pe yere Varasi, a taŕena, naga kila yuŕnaena tai naŕa yaru la pe sinelan re naga vanon poli, naga pe yar na takis. ¹¹ Ana pogos naŕa yere Varasi naga suŕnal mlen, pisa sanini, sape ‘Ake Ntewa nepisa pupia potena pan ko paŕisi, naŕa kiau malena naga po laa sane taulu kiena ne yar taŕena lala. Nemieluar ko, naŕa in na pe sa re yar navinauen la poli, pona yar na kilakeuiaen yar lala, a yar na kilaen kolau lala, pona yar na takis lala sane yar na suŕnal sike ne. ¹² Peraga, in na nesuŕna nekila ke po silaga, komin naŕa in na nomonsilun kilaen leniena van ko e legiena lua e wik taaga, a e sur make ga naŕa nemla e luŕna, visae netol ve lualima, monar nela ve taaga van ko silaga. Sur ne la na nene narui naŕa in na nesuŕna

nekila, ana kila inu nopo paḥisi e maraḥa.

¹³ “Ana yar na takis, naga suḥa mloge ke piowa vanon kiena mlamulena viowa naḥa kila, ana mn-inu sane Ntewa pisu kiena malena pe po re nena poli. Ana naga yepen mavin va maneneen lavisi, suḥalu ga suḥa perina, a naga yepen mavin kiraen va metava ma e peni, a naga ḥarin tau ga toḥa ga, mlipalipa ke yerena, tagi, pisape ‘!Ake Ntewa, ove lemam van inu, sinema ye inu, yar na kilaen mlamulena piowa!’

¹⁴ Ana kam na asitomyulia leniena kiena lalua nene, ana yoko Ntewa kekaran kiena ai? Lelaga, yar naḥa pisu kilale kiena mlamulena viowa, a mloge piowagania, Ntewa ḥar plan kiena mlamulena viowa. Ana yar taḥena naḥani, naga ḥasuḥe si pa uḥa naḥa kiena malena maran taaga ga sa ke naḥa pimi. Yar naḥa suḥa pisirlua naga, yoko Ntewa ligan naga ḥeke tano, ana yar naḥa mligan naga sike tano, yoko Ntewa visirlua naga.”

Yesu pisa ruru sisi kokan lala

Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Ana e poglis nene, auia laḥas aḥar narila sisi tomtom lala apim puna Yesu, sinelan asape kus la, visa ruru la. Ana pogos naḥa nalogena la apisuia, apisalupar la, asape avava sina. ¹⁶ Ana Yesu pio sira la naḥani, sape aim ḥaga, ana pisa pan nalogena lala sanini, sape “Kam na ve avisalupar re sisi la naḥa, ataḥan la aim pun inu, komin naḥa sisi la naḥa, yeririna la naḥa asa ke ga la nene, la ke ga nene narui naḥa asuḥa apa loyuma e nasuḥenena kiena ne Ntewa. ¹⁷ In na nepisa ke lelaga na pan amiu ne, visae yar naḥa sinenan nasuḥenena kiena ne Ntewa, naga monar kila naga

imi ve sa sisi la nini, visae peraga, naga taḥatete va loyuma.”

Yerkawa kiena ne le Yu lala tai sinenan sape tol malena

Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸ Ana siraunia, suḥe tai pimi piun tan Yesu, sape “Navianena wo, awis, popon ovisawal van inu sane in na monar nekila ya naḥa visae nekila yoko nekilia netol malena naḥa ve uro re.” ¹⁹ Ana Yesu pisatamaḥea, sape “!Ei! Ko na okilia ya ne, osape in na nopo? Pe yaru tai po ruru re naapo poli, ana Ntewa ga naga taaga. ²⁰ Ana ko opiun osape sanape naḥa yar tai sane ko naga kilia imi wo e marana Ntewa woga. Pona okilia ruru kiena Navisaluaena yo rui, naḥa pisape ko ve okila re lau, ve owemaḥar re yaru, a ve ovinau re, ve ovisokan re, ovatanon arimoma amio anomaha.”

²¹ Ana yar naḥani pisatamaḥea, pisape “Lelaga, in na nekilia kemua Navisaluaena la ne opisa ke ne, a nekilia nevisa van ko sanini, in na nopuar ruru la siar e pogos naḥa nepe yar viu ke ga wa. Pimi tol nanagane, pe nekilalu re tai poli.”

²² Ana pogos naḥa Yesu mloge pisa sanene, pisape “Pogaga, ana e lepas naḥa puḥa, sur tai sike ga wa. Monar ova owilwilin plan make kiona sur moki la nene, ana owar kana kilavaru, ova okiakian kare ga va yar la naḥa limala plasa. Visae okila sanene, yoko kiona sur wo la ve moki ma e peni. Ko, ova okila, ḥisi na oim otaveve inu.” ²³ Ana pogos naḥa yar nene mloge visena nene, sinen piowa paḥisi, kiena sitomena pimi urmi na urmi, komin naga pe yar na sur moki, limana pule paḥisi.

Yaru naḥa kiena sur moki, naga ḥarera li ḥaga vena vaen loyuma e nasuḥenena kiena ne Ntewa

24 Ana Yesu pisu manene yerkawa nene pano-o p̄isa, sir-aunia pisape “Visae yar tai naṗa kiena sur moki, naga sinenan sape va loyuṁa e Nasuṗenena kiena ne Ntewa, sur nene naga m̄arera towe m̄a naṗa. 25 Ee, nevisa van amiu, visae kamel tai va warpo yo kome pulus nen nital, nanene na m̄arera paṗisi, ana visae yar tai naṗa kiena sur moki sinenan sape va loyuṁa e Nasuṗenena kiena ne Ntewa naga m̄arera laa na wa.”

26 Ana la naṗa amloge visena nene amilan pano-o paṗisi, asape “!Aulai! Visae sanene, ane yoko tol malena?”

27 Ana Yesu pisataṁea, pisape “Lelaga, yar taṗatete kila naga tol malena, ana ya naṗa yar taṗatete kila, Ntewa naga kilia kila woga.”

28 Ana Pita piunia, pisape “?A yoko ve sanapen imimi? Mem-ligan m̄amimi uṁa la rui, ana metaveve ko ke narui.”

29 Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, sape “Kam na ve asitom manene re e lepas nene. Yar a naṗa visae ligan m̄ana uṁa, pona wona, pona wenla, pona arimana amio anena, pona narina lala, a visae ligan sur la nene vanon yuṁaena na Nasuṗenena kiena ne Ntewa, 30 yoko naga tol maran si kiena sur la nene va ve moki manene laa va laa sane na wa. Naga nene e pogos nanagane, a sirau m̄ena ga e pogos na pimi ke ne, yoko naga tol malena naṗa ve uro re.”

Yesu pisawal kiena marena yam telun nene

Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34

31 Ana poglis naṗa amiyaloro ke apano, Yesu pio kiena lualima taaga pa lua apim puna, pisa pan la pisape “Ayagogo ruruia. Nanagane tepa ke ma Yerusalem narui, a pogos naṗa tetolia, sur make la naṗa navisawalena lala asiriyu nanua sumo rui e lepas

nen Narina ne Yeririna, yoko avisuiṁa aimi am̄alm̄alivi ve sa neṗa naṗa apisa. 32 Yoko avisu naṗa aligan naga va e limana ne le Rom lala, naṗa yoko akirakirai viowa vania, akila karea e p̄elaga viowa lala, avilasiria, 33 alilia, akila m̄a sanene vano-o awem̄aria. Ana yoko kana legiena ve telu, naga sum̄alu mal sina.”

34 Ana pe sur korena ga naṗa Yesu pisawal meraravan make sur punu pan la sanene, ana la pe amloge kilia ruru re nenaga. Naga sa naṗa visena la nene na atapolou ga e la, ana kila sane taṗatete atol kana kinasas.

Yesu kila ruru kilamara p̄ala tai Mati 20:29-34; Mak 10:46-52

35 Ana Yesu la amiyaloro apa m̄aga, apim lavisin pulkumali naṗa Seriko, ana kilamara p̄ala tai teke tano e is nen mrapa, toṁa mlogin ke kana kinanena tan yeririna la naṗa apa akomkom ke e nene.

36 Ana kilamara p̄ala naṗani mloge naṗa Yesu la apim ke na amio p̄ina la naṗa asuṁa amialoro ke amio, ana naga piunia pisape “La nene na li pe la nene, akope ke ne?”

37 Ana apisatam̄e sanini, asape “!Ke, nanene na Yesu nae Nasaret naṗane, nane pimi ke ne imi kom pun ita ne!”

38 Ana yar naṗa pio manenea, a tagi pa Yesu pisape “!Yesu, ko lus kiena ne Tepet, sineun naṗa sinem̄a ye inu!”

39 Ana la naṗa asumon ke Yesu, amloge pio sanene, ana apisalup̄aria, apisape “Ova ruru ko ga.”

Ana yar naṗa yepen ma ga, pio ke sina ga, pa laa meta sane wa, pisape “!Yesu, ko na lus kiena Tepet, nemie awis pan ko, sinem̄a ye inu!” 40 Ana Yesu mial pano, pimi sum̄al su puna e yo nene, pisape atar yar nene imi lavisinia.

Ana atar pimi, Yesu piun tania, pisape ⁴¹ “?Ana ko sinomān osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga piunia pisape “Suḗe, awis, sineun nesape kilamarau imi wo, nekilia nevisu suria.”

⁴² Ana Yesu pisape “Pogaga, nanagane nela kiomā naki-ravaena van ko sa naḗa opiunia. Kiomā naviawaena kila ko opim opo sina.” ⁴³ Ana e nena e poglis nene, yar naḗani, kilamarana pimi po, ana mial ke amio Yesu, suḗa miyeluar ke Ntewa. A yeririna mēna la naḗa apisu sur nene, apisu po paḗisi, asuḗa amieluar ke kia kiena ne Ntewa vanonia.

19

Yesu pitawe Sakias

¹ Ana Yesu la apim loyomā Seriko, amialin ke naḗa ava awar ro ga ea. ² Ana e naḗani yar tai sike ea kiena kia Sakias. Naga pe yerikawa kiena ne yar na war-poloen takis e pupia lepas nene, ana vanon naḗa naga miyomāe piowa, kila kare ke yaru lala e kiela kilavaru na takis nena, kila naga liman pule paḗisi, naga pe yar na sur moki. ³ Ana Sakias mēna pimi e poglis nene, sinenan sape visu Yesu naga pe yar na sanape, ana yeririna la mokliu naḗa asike lavisin Yesu, asuwo ga yo, sa naḗa yo kuskus ga rui, ana naga pe pisu ruru re poli, komin naga pe yar plas ga tai. ⁴ Ana Sakias pisu sane piowa narui, kiriri sumon Yesu lala, pa tol puryove tai ḗiyu pa e korowas tai, suḗate ke naḗa visae Yesu la ayal aimi, ana naga kilia visu ruruia.

⁵ Ana pogos naḗa Yesu pimi tol puryove naḗani, Sakias milan ga naḗa Yesu kira pa pisuia,

pis pania, pisape “Sakias, otapulu vilaga. In na nemninuluḗar e inu sane ḗane neva nesu re nemio ko sumo wa gar moḗa.” ⁶ Sakias mloge narui, suḗalu pula nena pitomi tano, ana ḗere Yesu pa mēna, amio pupia kekarena paḗisi.

⁷ Ana pogos naḗa yeririna la apisu sur nene, la moki naḗa pe akekarān re poli, apismumu, apisape “Yar naḗa Sakias naga pe yar sur naḗa miyomāe piowa ga, naga kila kareli yar lala wa, ana vanon ya ne Yesu sinenan sape amio ava asu mēna?”

⁸ Ana pogos naḗa asike loyomā rui, Sakias mloge sane naga monar vilopuia, a monar keḗu kiena malena, ana suḗalu pi-sawal e marana ne Suḗe, pisape “Suḗe, nanagane in na netamān kiau sur la komḗas va yar la naḗa limala korena, pe kiela sur re poli. A suri ya naḗa nepisa kotalia yar la ea, nepinaun la, yoko nowar maran si van la tol yam ve vari.”

⁹ Ana Yesu mloge pon manene visena naḗa Sakias pisa, ana pisa pania pisape “Nepisu sane ḗane na, natamaliaena kiena ne Ntewa pimi nena tol mratava nini. Yar nene naga kilalu mrapa na kiena malena, ana naga mēna pe lus kiena ne Epraam kemua lelaga, naga pe yere Yu kemua tai, ¹⁰ ana inu Narina ne Yeririna nepim e yomarava nini vena nakale la naḗa amiyepe petan mrapa sane yaru nene, vena netamalia la.”

Pakaiwa na yar telu naḗa apisuar kilavaru kiena ne kiela yerikawa

Matiu 25:14-30

¹¹ Ana yeririna la asuḗa amiyagogon ke visena kiena Yesu la nene, ana pis mēa pan la panoo, pisa ḗakaiwa tai pan la. Naga pisu sane popon vian la e ḗakaiwa

nena, komin naga kilia ke sape sane yeririna lala asitom ke asape pogos naþa ava atol yo Yerusalem, yoko naga kila nasuþenena kiena ne Ntewa imi warpo ke yo van la veraga. A nanagane apim ke lavisin Yerusalem rui, a Yesu sape vianin la sane naga monar ligan la sumo wa, yoko imi si pula. ¹² Naga pisa pan la sanini, sape ‘Yerkawa tai, naga pa perina e naþa pupia þarin suþe sike ea, vena avisirlua naga imi ve þarin suþe na kiena lepasa, yoko naga kilia wasuþe sina visuar kiena yo. ¹³ Ana sumon naþa pe pa re poli wa, naga pio kiena yar lala, la lualima, a la punu ga mla kilavaru peve taaga pan la, sape monar ayuþae amio kilavaru naþani vano-o tol pogos naþa naga wasuþe sina. ¹⁴ Ana yeririna la nae lepas nene ape nasinekar kiena ne yerkawa nene, ana pogos naþa naga pur matan la pa narui, la apisayuia asape la pe sinelan re si naga imi ve kiela þarin suþe poli. Ana amligan visena pa pa þarin suþe keviu na purvanua naþani, asape ‘Pe sinemimin re yar nene imi ve kiamimi þarin suþe poli. A pe sinemimin re nena naþa oligan kia keviu nene e naga poli.’ ¹⁵ Ana þarin suþe keviu naþani kila ga, ana yerkawa nene pimi ve suþen ke sina ga kiena lepasa. Ana pimi pio viraviran kiena yar la naþa naga þar þesan kilavaru nene pan la, sinenan sape visu sane amiyuþae ea, ana ataulu si kiena kilavaru via.

¹⁶ ‘Ana yar naþa pimi suþal þesan se marana, pisape ‘Suþe kionþa kilavaru taaga naþa omla pan inu, nemiyuþae nþa amio pano-o netaulu si lualima to metavaniania.’

¹⁷ ‘Ana yerkawa nene pisu kiena yar na yuþaena nene miyuþae po, ana pisa pania sape

‘Po na po paþisi, ko omiyuþae po manene laa wa. Ana komin naþa osuþalu nþarera ose narin yuþaena naþa nemligan e lumoþa, ana nagane nela yuþaena keviu tai van ko, neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lualima.’

¹⁸ ‘Ana siraunia, yar nalua pimi, pisape ‘Suþe, kilavaru taaga naþa omla pan inu, nemiyuþae nþa ea pano-o taulu si lima to metavaniania.’

¹⁹ ‘Ana yerkawa naþani pisa pania, sape ‘Po wa, ko mþena omiyuþae po paþisi, yoko neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lima.’

²⁰ ‘Yoko kiena yar taþena pimi, pisape ‘Suþe, kionþa kilavaru naþa omla pan inu, nepiwo ruru e kinakina kulmrae tai, nemligan ruru toþa ga, nane nesape nela si wasuþe imi van ko narui. ²¹ In na nesuþa nepisu ko ke sane ko yar tai naþa okilia owar plan kionþa sur naþa yar taþena þarar sike na, a okilia okinana e lokove naþa pe ko re omapila poli. Kionþa þelaga nþarera towe laa sanene, kila nemaraun ko, ana pe nekila re surian kionþa kilavaru nene po, nepuarar ruru ga toþa ga.’

²² ‘Ana yerkawa naþani sinen karia, pisape ‘Yaru, opisa kare in laa ne wa, naþa osape in na yar nþarera tai ne sanene. Ana pogaga, kionþa visena nene naga ga kar ko ke sina ga. ²³ ?Visae in na yar sur na sanene, komin ya ne opuar kiau kilavaru sanene? Po paþisi naþa visae oligan ga e pag, vena pogos naþa nowasuþea, nekilia nowar plan sina amio narina naþa naga tauluia.’

²⁴ ‘Ana yerkawa naþani pisa pa yar taþena la naþa asuþal asike lavisinia, sape ‘Awar plan kilavaru nene e limana, awar va yar naþa taulu lualima.’

25 “Ana apis pa yerkawa naþani, asape ‘!Ana suþe, naga þar mokliu wa, kiena lualima rui!’

26 “Ana yerkawa pisa pan la pisape ‘Lelaga, ana sanene narui. Naga naþa kiena sur mok rui, yoko naga war si va laa sane na wa, ana naga naþa pe kiena sur re poli, yoko naga kilalu kiena narin sur ve tokak ga naþa naga mla ke rui. 27 Ana e lepas na kiau nasinekar la nene, naþa la yepela mavin naþa in na neve suþen la, sineun nesape ava aurela aim e nini, awe moñar la amarmare e marau.’”

Ana þakaiwa kiena ne Yesu nane þisi e nene.

Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem

Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yoane 12:12-19

28 Ana Yesu pisa pa visena la nene, sumãlu, sumon la, þere la apa ma Yerusalem. 29 Ana la apim lavisin narin pulkumali lua nene sumo, naþa Petpas amio Petani, e lepas nen Kunus Na Purolip lala. Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lua, pisape 30 “Kam lua ayalor ava ke ne e narin pulkumali na gare sumo wa. Pogos naþa ava loyuma, yoko alual togki tai, amãtear teke ea. Togki naþani pe teras ga, pe yar tai to li re e mäsina poli wa, ana kamlua aluþarlua, aure imi e nini. 31 Visae aviun tan amiu amlua, avisave ‘E, amluþarlua ke pe na ya?’, yoko avisatamea avisave ‘Suþe sinenan sur mal nini kila kiena yumaena tai.’”

32 Yesu pisa sanene pan lalua, ana mligan la apano, ana apano apisu sanena naþa pisa pan la.

33 Ana apano asuma amluþarlua ke kilka petan sur mal naþani, ana pogos naþa akila ke sanene, kana þar ne la apiunia asape “?E,

asuma amluþarlua ke kilika petan pe na ya?”

34 Ana apisatamea asape “Peraga, Suþe sinenan sape sur mal nini kila ke ne kiena yumaena tai sumo wa.” 35 Ana ataman narui, apure togki naþani pimi pa Yesu, ana aþatetae mälala kulkota lala meta e masina, amligan Yesu totano ea. 36 Ana Yesu kus togki nene, mial pano, ana pogos naþa mial ke pa sanene, yeririna lala amien plan mälala kulkota lala aþatetae sululu mrapa, vena togki kiena ne Yesu yalor ga metava ea.

37 Ana amial ma e Kunus Na Purolip la pano-o, apim atol yo e naþa mrapa na vitoen garo Yerusalem. Ana pogos naþa pupia þina moki lala na nalogena lala apisu naþa Yesu pimi ke lavisin Yerusalem, asitomäl pupia yumaena lala a kile lala naþa apisu naga kila, a apisu sane kiela pupia þarin suþe viu tai ne pimi ke ne, ana akekara paþisi, asuma amieluar Ntewa keviu vanonia. 38 Asuma apiovionia, asape “! Ntewa na mava, ovisa ruru þarin suþe nene naþa pimi ke e kionia kia! !Pupia kekarena ma e peni, kam nae ma metava avisirlua kia kiena ne Ntewa, kiena naurarena po na pol!”

39 Ana e poglis nene, Varasi laþas asike mena likan þina la nene, ana pe akekaran re naþa apisirlua ke kia kiena Yesu sanene poli, ana apisa pania asape “!Navianena, ovisaluþar kionia nalogena lala ve akiikiin ko re si sanene!”

40 Ana Yesu pisatame la, sape “E, peraga narui! Visae ve akiiki re sa nene, pona yoko kilavaru ga la ne sike ne monar akiiki yo.”

Yesu tagin pulkumali wa naþa Yerusalem

41 Ana Yesu pimi lavisin pupia pulkumali nene Yerusalem,

kira pito pisuia, sinen miyea, siar naŋa wamarana mlaunia. ⁴² Kila sanene narui, pisaar nena pania, pisape “Visae ovisu kilale ga ya naŋa molue puña nagane! Ntewa suña kila ke kioña mrapa wo tai vena olual sumare ea ana opisu kilale ŋele ga. ⁴³ Ana monar nevisa van ko sanini, yoko pogos tai imi van ko naŋa kioña nasinekar lala, la ve moki vaŋisi naŋa aimin ko. Yoko asuvivi ko, asuwo ruru ko nenaga, a yoko awar porotano imi ayuwonpolo e yepas nen kioña pupia kove ana akila mrapa na vitoñasen loyuña, vena awe ko. ⁴⁴ Yoko awe moñar naruña lala, a akilawowa make moña yuña lala, awar plan make nena kala kilatapili lala. Nakoarena na sanene yoko imi van ko komin naŋa ko yepmavin visu kilaleen naŋa nagane naga pe kioña pogos naŋa Ntewa pimi mñalivi vena tamalia ko.”

⁴⁵ Ana Yesu mial pa loyuña e pulkumali, pa e Yuña Wa mña Ntewa, ana pisa la naŋa akila ke yuñaena na tauluen kururu kilavaru ea. Ana naga mñene plan la, sape ⁴⁶ “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Mau yuña wa naga pe yuña na leniena, ana kam na apilon yuña nene narui pimi sane puluve tai mña yar na vinauena lala.’”

⁴⁷ Ana e poglis nene e legiena punu ga Yesu pa ke loyuña e Yuña Wa, ana pian ke yeririna lala, a yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mña yerkawa kiena ne yeririna lala, pe akekarar re nenaga. Asumña akalewele ke mrapa vena akilia akila sur tai vena kila narui monar awemñar Yesu. ⁴⁸ Ana peraga, apisu sane taŋatete alual mrapa, komin yeririna la naŋa amiyagogon ke kiena navianena lala, akekarar manene laa kiena

visena lala, la sinelan ga naga silaga.

20

Nasumonena nae Israel lala sinelan asape avisaluŋar Yesu

Matu 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Ana e si e legiena taŋena, Yesu ŋasuŋe si pa e Yuña Wa mña Ntewa gar Yerusalem, suña pian ke yeririna lala a mlologon ke mña nalologena wo pan la. Ana nasumonena kiena yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mña nasumonon taŋena lala apim puna, apiun tania, asape ² “?Ovisali van imimi, sane okila ke sanene e nini e kia kiena ai? ?Ane pisa pan ko pisape okila sa nene?”

³ Ana Yesu pisatame la, sape “Pogaga, ana yoko in mña neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Kiau naviunena sanini, sane ⁴ “? Nakeena naŋa Yoane kila nanua ga ne pa yar lala, naga pe sur tai naŋa Ntewa pisa pan pisape kila, pona Yoane ga sitom sape kila? Amiu avisalia.’”

⁵ Ana naviunena kiena ne Yesu nene kila narui apis manene ke sina ga pan la, apisa ke asape “? Yoko tevisa ve sanape na vania? !Tevisuar ruruia! Visae tevisave nakeena nene, Ntewa naga pisa pa Yoane, yoko yar nene viun sina tan ita ne visave ana komin ya ne yepeta mavin lelagaena e Yoane? ⁶ Ana visae tevisave Yoane ga sitom sape kila, sa ŋisi yaru la sinela kar ita ana akove ita, komin naŋa amlalaga mñarera rui sane Yoane naga pe navisawalena kiena ne Ntewa kemua lelaga.” ⁷ Ana siŋomena nene kila narui apisatame Yesu asape amninue kare ga narui.

⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape “Sanene, in mña ga taŋatete nevisa van amiu ane pisa pan inu sape nekila yuñaena nene.”

Pakaiwa na yeririna viowa lala navisuaren lokilkerep

Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Ana Yesu pisa pakaiwa tai pan yeririna la naña asike e poglis nene, pisape “Yerkawa tai, amio kiena lokilkerep tai. Naga sinenan sape yaloro re va e purvanua taņena tai, naña mēke laa perina, ana naga mligan kiena lokilkerep nene pa yeririna taņena laņasa naña yoko aim ayuñae ea, ana aul vania. ¹⁰ Ana yerkawa naņani pa suña gare pano-o, pisu kilale sane nanagane pogos naña mrakerep marua narui. Ana mligan kiena yar tai pašuņe si pa pun la naña asike e kiena lokilkerep naņani, vena war kilavaru na mrakerep komņasa naña monar aul vania. Yar nene pano, ana pogos naña mñalivin la, la pe sinelan re aul poli, ana aņe kare naga, amligan si naga pašuņea liman korena ga. ¹¹ Ana yerkawa naņani mligan si kiena yar taņena pano, ana aņe mēna naga, akila piowa pania paņisi, ana aņenelua pašuņe koren ga pa sina. ¹² Ana yam telu narui, yerkawa naņani mligan kiena yar taņena, ana naga mēna ga, aņea kulu ga kuruta rui, akoven lua e lokilkerep nene pano.

¹³ “Ana yerkawa na lokilkerep pisu ŗelaga viowa la ne sanene, mninue kare narui, pisape ‘! Awe! ? Popon nekila ya narui? Pona nanagane monar neligan ga naruu wawa nini narui. Naruu taaga ga nini, nesitom naga paņisi, ana visae naga vano monar avisu kilalea, avatanonia.’ ¹⁴ Ana mligan naga pano, a pogos naña yar la nene apisuia, asitom piowa pania. Apisayu sina pan la, asape ‘Nanene na narin yerkawa nene yo. Yar ne na nene narui, naña visae yerkawa nene kovio, naga ke narui naña yoko kus porotano nene sane kiena lalimana. Popon

towerñaria, vena ita ga touarar tano nene ve kieta.’ ¹⁵ Ana asuñal narui atararia, akovenlua naga pa vanua e lokilkerep naņane, ana aņeñaria.”

Ana Yesu sape “Suniena nene pimi maro e nini na ŗa rui, ana popon asitomlia. Pogos naña yerkawa mloge sur nene, yoko naga imi kila ve sanapen la nene? ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, yeririna viowa la nene, yoko naga imi we moñar la, yoko amarmare e nakoan mñarera tai, ana yoko ligan lokilkerep naņani e limana yar laņas naña apowo.”

Ana poglis naña amloge Yesu pisa sanene, amloge kilale naña visena nene sane pisawan ga sur tai, pisayu sape le Yu lala pe sinelan re naga naña pe narina ne Ntewa poli, ana yoko Ntewa were yar la naña pe ape le Yu re poli akus lelela. Ana sur nene pe sinelan re aloge po, apis mñarera, asape “Sur naña opisa ke ne, Ntewa monar ve ligan re sur nene imi mñalivi sanene.”

¹⁷ Ana Yesu kira pisu manene la, piun pisape “Pe sinemiun re poli, ana vanon ya ne asiri visen wa naña pisa sanini, pisape

*‘Kilavaru nini, yar na yuñanen yuñā lala asape piowa ga, ana akoven lua pa rui, ana nanagane kilavaru nene pimi pe kilavaru wo tai naña pe na mrapun yuñā, vena uarar yuñā mñarera.’
Yauena 118:22*

¹⁸ “Yeririna make ga naña visae avane kilavaru nene, yoko aloru akove kilavaru nena, siwowa kare yepela lala. A visae vano vano-o tol pogos naña kilavaru nene loru, ana yar a naña kilavaru monoaria, yoko kilamumu kare naga vano-o kovio nenaga.”

¹⁹ Ana navianen navisaluaena lala amio yerkawa kiena ne yar wa lala, apisu kilale ŗakaiwa

kiena Yesu nene panon la nena ga, ana sinela kar manene laa narui, asuñalu asape auarar nena naga e pogos nene. Sinelan manene laa asape akila sur tai vania, ana akila ðele ga, komin apisu yeririna la akekaran laa naga. ²⁰ Kila sanene narui ana silaga asuñña apisuaria, a laþasa apa vinau ga apa lavisinia, akila kokanin ga sa naþa alelaga e naga, ana sur naþa la akila ke ne, asuñña aþar make nena kiena visena lala. Kiela sitomena sane sinelan asape alual visena laþas naþa naga pisa, ana akilia avisawal va yerkawa nae Rom nene Paelat, vena naga kilia la nakoarena tai vania sa naþa la sinelania.

Sur kiena ne Ntewa, sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17

²¹ Pis na pog tai la naþa apinaun vena aim lavisin Yesu, apiun nav-iunena tai tania, sa naþa akila kotalia ga naga. Asape “Navianena, mepisu kilale sane kioñña visena lala a kioñña vianena lala ape lelaga a po paþisi. A mepisu kilale sa naþa kioñña nalipereen yar lala pe peve taþena re poli, naþa opisu la maran taaga ga, ko opisawal mesmesun ke mrapa kiena ne Ntewa pan yeririna make ga. ²² Ana sinemimin mesape meviun tan ko sanini, sane ‘Kieta navisaluaena pisa sanape? Sape mesmesun ita le Yu lala toul takis va þarin suþe nae Rom, naþa Sisa, pona pisape pe mesmes re poli?’ ”

²³ Ana Yesu pisu kilale sane asape akila kotalia ga naga, ana pisa pan la pisape ²⁴ “Ala narin kilavaru tai imi van inu. Avisuli sane marana ne ane teke ea? A kia naþa asiri teke ea, kia kiena ai?”

Apisape “Marana Sisa, a kiena kia ñena ga.”

²⁵ Ana naga pisa pan la sape “Pogaga, sur naþa pe kiena ne Sisa, ala va Sisa. A sur naþa pe kiena ne Ntewa, ala va Ntewa.”

²⁶ La nene sinelan manene asape atol ruru Yesu e maran yeririna lala e kiena visena tai, ana pogos naþa amloge kana navisatameena nena, amilan paþisi, apisu sane naga kilañar ruru kiela kap narui, ana apa ruru la ga asikena, pe apisa re si sur tai po.

Yar la naþa amarmare rui, yoko amamal sina

Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ana siraun naga nene, le Satusi laþasa, apim puna Yesu, naþa sinelan asape aviun tania e lepas na sur tai naþa la amlelaga ñarera ea, naþa asape yar la naþa amarmare rui, taþatete amamal sina e legiena maro. ²⁸ Ana apiun tania, asape “Navianena, sinemimin mesape meviun tan ko sanini. Sanapen visena tai naþa yermarua Mosis siriyu pan ita na nanua sumo. Naga pisape visae yar tai, wenla mare tan wona, naþa lalua pe narila re tai poli wa, yokorena wenla nene monar were letano nene ve wona, vena kila sane sira nene kilia war sisi, vena uarar kia kiena ne wenla naþa mare mal toñña ga. ²⁹ Pogaga, ana e pogos tai, welelai la olua. Kiela ñearu þere wona tai, ana naga mare tan wona naþani lalua pe narila re tai poli wa. ³⁰ Ana wenla na surana naga towe þere sira naþani, ana yoko naga ñena mare tania, ³¹ ana wenla ñena na telu, kila sa ke ga, akila ñña sanene pano-o tol wenla maro na olua, la make ga maran taaga ga, naþa pe aþar re nena narila tai poli. ³² A siraun wona la punu ga nene, sira ñena naþani marþanu. ³³ Ana ovisali sur nene: ?E legiena maro,

pogos naŭa apisa ke asape yoko yeririna la amamal sina, yoko sira nene ve wona ai, komin naŭa talopa make amio welelai la olua nene?"

³⁴ Ana Yesu pisatamĕ la sape "E ga e yomarava nini, yeririna lala asumĕa atatalopa, ³⁵ ana la naŭa Ntewa pisape visae akilia amal si vetan marena vena ava loyumĕa e kiena yo, ve akila re sina. E pogos nene, taŭatete si atalopa narui, ³⁶ a yoko ve amarmare re sina komin naŭa aim sa ga navisi la narui. Yoko Ntewa kila amal sina e marena ana avim ave narina ruru nena lala. ³⁷ A e lepas namalen si nene, Mosis mĕna pisayu nanua sumo rui e suniena na purlaki naŭa kap pivaga ke ea. E nene tepisu naŭa Mosis pion pa Ntewa na mava sape naga pe Ntewa kiena ne Epraam a Ntewa kiena ne Aisak a Ntewa kiena ne Sekop. ³⁸ Ana pogos naŭa Mosis siri visena nene, la telu nene amarmare e yomarava nini nakonua rui, sane amare e yomarava nini, ana amal asike ma puna Ntewa na wa. Ntewa naga pe pe Ntewa kiena ne yeririna re ga la ne amarmare po, ana naga sinenan sape yeririna la naŭa asike amio, yeririna la naŭa amali. E navisuena kiena ne Ntewa, yeririna la naŭa amarmare e yomarava nini rui, la amal ga asike ga wa."

³⁹ Ana navianen navisaluaena lala asumĕa amiyagogon navisatamĕena kiena ne Yesu naŭa pa le Satusi lala, ana apisu sane manmarua ruru po paŭisi, asape "Navianena, kioĕa navisatamĕena po na po paŭisi." ⁴⁰ Apis sa nene vanon visena kiena Yesu nene kila sane le Satusi lala amaraun naŭa aviunli si sur la tania.

Yesu Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Parin

Suŭe Tepet

Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ana Yesu pis pan la pa laa sane, piun sur tai tan la, sape "Komin ya ne la apian amiun ke asape Navisaarena naga monar mĕliv e lus kiena ne yermarua Parin Suŭe Tepet, naŭa naga pe ŭarin suŭe ŭesania? ⁴² Nepiun nene, komin nanua sumo, Tepet siri e kiena tus na Yauena lala, sape

'Ntewa na mava pisa pa kiau Suŭe, sape

"Ototano e lumĕau lepas na ŭamarua,

⁴³ otomĕate mĕa vano-o, yoko neligan kioĕa nasinekar lala aim ve takue tai na kilavannen lamĕa." ' Yauena 110:1

⁴⁴ "Nanene na tepisu sane Tepet pio ke pa Navisaarena sape naga pe kiena Suŭe rui. ?Ana komin naŭa Tepet pisa sanene, sanape naŭa asumĕa apisa ke Navisaarena nene asape yoko molue kome Tepet, naga pe lus nena ga tai?"

Ana yam si tai amilan visena kiena ne Yesu.

Yesu pis mĕrera pa nasumonon na lotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ana ŭina la asike amiyagogon ke ga wa, naga pisawal visena tai, naŭa pe kiena ne kiena nalogena ga lala. ⁴⁶ Naga sape "Kam na avisuar ruru yar navianen navisaluaena la nene. Asumĕa aplane manene la e mĕla kulsota viavi la nene, a visave ayaloro e yepesinasa e maran yar lala sinelan asape yar la avatanonla, a avio ruru la asave, '!Kee, pokolulagi, ko na ope Navianen tai naŭa po paŭisi!' A e pogos na ŭaŭagena a loyumĕa e yumĕa na leniena mĕna lala, sinelan asape atoga e lelen yerkawa lala. ?Kam na apisu kilale narui ne? ⁴⁷ A la akila kiela leniena la playavi paŭisi wa, ana

apisokan ke ga ne, komin e ke e pog nene, asuñña akila kotalia ke ga letano lala, akila kare la. Ana vanon kiela p̄elaga la ne sanene, yoko kiela nakoena naga m̄arera manene laa sane.”

21

Letano tai mla narin kilavaru lua pan Ntewa

Mak 12:41-44

¹ Ana pogos naña Yesu la asike e yuñña m̄ana Ntewa, apisu naña yar lañasa apimin naña akuan kiela nalaena lala e karō na Yuñña Wa. Ana Yesu teke pisu ke ne, pisu naña yar na sur moki la apim akuan kiela nalaena wo lala, ² a siraunia, naga pisu m̄ena letano tai, naña pe kiena sur re poli, pimi kuan kiena narin kururu varu lua ga.

³ Ana naga pisayu sira nañani pan la, sape “Apisu ke letano nene, naña kuan narin kururu varu lua ga ne? Nevisa sur na lelaga van amiu, sane naga kuan taulu make yar la naña kiela sur moki. ⁴ Yar la nene, kiela kilavaru keviu pañisi, ana akuan ga narin kinakinas kom̄pasa, ana letano nene, narin kilavaru naña mlararia vena ve kiena malena, tañan make nena pan Ntewa.”

Yesu pisawal naña yoko awe plan yuñña wa m̄ana Ntewa

⁵ Ana siraun naga nene, yar lañas apisayu ke Yuñña Wa, asape apisu po pañisi, amio kana kilatapili nowo lala, a kana sur tanea la naña añaria pe na vayaia punuen kana kove nena. Ana Yesu mloge m̄a naña asunyu ke sanene narui, naga sape ⁶ “?Kam na apisu sur la nene asape powo liu? Nevisa van amiu sanini, siraunia, e pogos la tai ne pimi ke ne, yoko tañatete si kana kilatapili ne tai to ruru si teke e lлена, komin naña yoko yar lañasia aim

awe plan tetain kare make yuñña nene.”

Yoko pog m̄arera monar imi

⁷ Ana pogos naña amloge Yesu pisa sanene, apiun tania, asape “?Ana Navianena, yoko awe plan Yuñña Wa nene pogwai, a yoko mevisu kile ya naña visawal visave lavisi sur la nene imi m̄alm̄aliv narui?”

⁸ Ana pisa pan la, pisape “Kam na popon avisuar ruru amiu, vena ve yar tai imi visa kotalia amiu re, komin yoko yar ve moki naña ala kiau kia, ana aim avisave ‘In ne nanini nepe Navisaarena nene!’ pona avisave ‘!Nane, kana pogos ne nanini narui!’ Ana ve ataveve la re. ⁹ A visae e pogos nene, aloge m̄aagena na mara lala, a sur viowa la asike ga lavisi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Sur la nene monar am̄alm̄aliv sumo, ana naga nene na pe legiena maro re nene po la wa.”

¹⁰ Ana pisa m̄ena pan la, sape “A p̄arin suñe lala, yoko akila sina mara amio p̄arin suñe tañena lala, a purvanua lala asuñalun sina purvanua tañena lala. ¹¹ Yoko yemninu vañisi, a yoko yo kar ga la e yomarava nini pogos na pupia viso vañisi a maiena m̄arera lala, a nanene yoko amio m̄ena sur na sine kurkurena a pupia kile lala meta e sinapane. ¹² Ana pogos naña sur la nene pere wa, yoko yeririna la akila ke ne viowa van amiu. Yoko auarar amiu m̄arera, ala magka van amiu, ana siraunia aligan amiu e limana ne li na sumonen yuñña nalenena, pona akoven amiu ava asike e yuñña naloge viowaena, pona akila amiu asuñalu ase marana ne kiela p̄arin suñe lala pona kiela nasumonena lala. Sur viowa la nene yoko akusia vanon naña kam na apuarar ke kiau kia m̄arera. ¹³ Pogos nene yoko akila m̄arera van amiu vañisi, ana yoko imi sa

naþa kiamiu pulmas na lologonen Lologena Wo van la.

¹⁴ “Ana nagane, pogos naþa sur la nene pere ke na wa, ve asitom manene re sane yoko aña avisa ya ne e pogos nene, ¹⁵ komin naþa yoko e nena e kana pogos nena, nela visena na manmaruaena van amiu. Ana pog naþa avisa visena la nene van kiamiu nasinekar lala, yoko ataulu la, yoko taþatete si avilon kiamiu visena nena.

¹⁶ “Yoko e kana pogos nena, la ga naþa kam na apio la ke asape arimamiu pona womla pona þapo pona erau, la ne sanene la ke naþa yoko aure plan amiu aligan amiu e limana ne yerkawa lala, ana yoko akilapel amiu sanene vaþisi vano-o kam laþasa awe moñar la. ¹⁷ Yoko yar la sinela kar amiu vaþisi, yoko laþasa alamaran si visena van amiu, kam la naþa kiau kia sike e amiu.

¹⁸ “Ana nevisa van amiu sanini yoko taþatete vilþarimiu tai yoko kovio lue. ¹⁹ Yoko asuñal ñarera asuñal vano-o ataulu pog ñarera nene, a e mrapa nena nanene narui, yoko atol kiamiu malena na lelaga ea.”

Pupia mara gar Yerusalem

²⁰ A e lepas na pupia pog ñarera naþa yoko imi, Yesu pisa sina pan la sape “Pogos naþa visae avisu þegas nen yeririna na kilaen mara lala asuñal asuwo ke yo yervivi pupia pulkumali naþa Yerusalem, nane yoko akilia narui sane pupia kana pog na kilaroroen pimi ke lavis narui. ²¹ A pogos naþa avisu sur nene, kam naþa asike Sutea, popon aureure ana atapolou e kunus lala, a amiu naþa asike loyuma Yerusalem, popon amomolue ana aureure, pona amiu naþa asike yomaru, ve akilali re si naþa ato garo uña. ²² Nanene

vanon poglis nene, naga pe pupia legiena na kila maranen sine-mimiena kiena ne Ntewa, sa naþa nasiriena lala nanua sumo apisaaria. ²³ E ñena e pogos nene, yoko viowa manene laa va sira la naþa ñeþela, amio ñena la naþa amla ke yu pa narila lala. E pog nene, yoko naloge viowaena ve keviu vaþisi e kieta purvanua, a pupia sinemimiena imi va kieta yeririna la nene. ²⁴ A yoko playu na mara kila la ave moki aloloru, a la ve moki naþa sen viar limala, aurela ava ayuma e korena kiena ne þegas nen yeririna taþena lala. Ita le Yu lala yoko yar taþena lala avienena kare kieta pulkumali wa naþa Yerusalem, la ave suþenia vano-o tol pogos naþa Ntewa ga kila sane lala kiela þisi narui.”

Yoko Narina ne Yeririna wasuþe si imi

²⁵ A Yesu pisayu legiena maro, sape “E pogos nene yoko avisu kile lala ma e mrae a e kupario a e verue lala. E yomarava nini, yoko þegas nen yeririna lala aloge viowa, asitom kare sur la vaþisi, a pogos naþa avisu sive kululu ve keviu a lapa ke vam metava va ke ura, yoko la aninue kare narui asape ña yoko ve sanapen la na wa. ²⁶ A pogos naþa la avisu kilale ya naþa pivim ke e yomarava nini, a pupia sur la naþa ma e sinapane kulkulul kar ga narui, yoko sinela kurkur vaþisi, asuñal marala malon maraena, a amar-marluia. ²⁷ Yoko akila ña sanene vano-o, avisu inu Narina ne Yeririna nomalivi e lul amio kiau pupia namareraena amio kiau pupia naurarena.

²⁸ “Ana e kiamiu lepas, pogos naþa visae avisu sur la ne sanene asiar añañaliv, ve amarau re. Ve asitom re suria, ana asuñalu awar plan þarimiu vena akira va

metava, komin naŕa sur la nene kana kinasane kiamiu yaru nawere plan amiuena pimi ke, lavis warpoyo narui.”

Lepas na purpiliva

²⁹ Ana Yesu pisayu ŕakaiwa tai pan la e lepas na pogos m̄arera naŕa pimi ke ga wa, sape “Kam na asitomyuli purpiliva nene pona purlaki taŕena naŕa sanene. ³⁰ Pogos naŕa avisu sane korowas la imi memaena, a imi malmalumu, a kana stos la siar miyulua, ana kam na akilia sane pogos na yepisusun pimi ke lavis narui. ³¹ Sanene pogos naŕa avisu kile la nene aim aml̄al̄al̄iv ke sa naŕa nepisa pan amiu ŕa rui, yoko akilia sane nasuŕenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu narui. ³² Lelaga nevisa van amiu, yoko sur punu ga monar imi ml̄al̄al̄iv m̄a sanene vano-o ŕisi, ana siraunia, teras na yaru la naŕa amal ke e pog nene akovio e yomarava nini. ³³ A yoko sinapane amio yomarava nini la n̄ena luwoka akovio, ana kiau visena lala taŕatete akovio pogos tai.”

Kam na monar akila ruru kiamiu malena lala

³⁴ Ana Yesu mla visena nene pan la e pogos nene, pe visena na weŕege laena, sape “Ana e kiamiu lepasa, kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re kiamiu malena ve taŕena si poli, pona amun manene la kuruta na munena, pona sur kar la ne sanene, a ve kiamiu sitomena su manene re m̄ena ga e sur na yomarava nini la silaga. Visae peraga, yoko asuŕna akila m̄a sanene vano-o ailan ga pupia legiena nene imi ml̄al̄al̄iv amiu veraga sa ga ekarpila. ³⁵ Lelaga, yeririna make ga e yo punu ga e yomarava nini, pe asitoŕal re poli, asu wowe ga pe akilia re poli, ana yoko legiena nene imi

tol la sa naŕa manu milan ga ŕeregawa suŕal maneno sike e naga, marŕan nenaga. ³⁶ Ana kam na monar avisuar ruru amiu silaga, monar alen lue ga vena akilia asml̄al̄al̄iv vena atamalia amiu e sur la naŕa yoko imi ml̄al̄al̄iv, vena kila naŕa akilia asuŕal ase marau Narina Yeririna.”

³⁷ Ana Yesu suŕna pian la ke sanene e Yuŕna Wa ko legiena lala, a kolemalo naga petan pulkumali pava ke e Kunus Na Purolip lala. ³⁸ A kolulagi kona lala yeririna lala atavilo koskos, aŕasuŕe la apa si e Yuŕna Wa vena aloge kiena visena lala.

22

Nasumonena nae Israel lala asitom ke asape aweŕar Yesu na wa

Matiu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yoane 11:45-53

¹ Ana siraunia, pimi ke lavisin pog naŕa kas punu ga, la akila kiela pupia ŕaŕagena lua, sane ŕaŕagena na kanen kiligaŕe naŕa pe is re e poli, amio ŕaŕagena na sitoŕalen natamaliaena. ² A e pogos nene, yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianen navisaluaena lala, asitom ke asape aweŕar Yesu na wa, ana pe aml̄al̄al̄ re mrapa na kilaen poli, komin amaraun naŕa asape visae akila, pona yeririna la akila sur tai van la yo.

Sutas sun amio yerkawa lala, pisaar sape ŕisi na kom varaun Yesu

³ Ana e nena e pogos nene, Yermare pimi pa e sinena Sutas nae Kariot, naga nene la lualima taaga pa lua lala ga tai. ⁴ Ana pe yam piavi re nenaga, Sutas suŕalu, pa ml̄al̄al̄iv yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne kiela lokul lala, pisawal kiena sitomena

nena, ana apisayu mrapa ya naña po, vena yoko kilia vielua Yesu van la.

⁵ Ana sitomena kiena ne Sutas nene kila amloge po pañisi, ana la apisu sane popon ala kilavaru tai vania vanonia. ⁶ Ana Sutas kekarania, a siar e pogos nene, silaga naga sumña kale ke kiena pulmas tai naña visae ve yeririna re lala, ana naga kilia vielua Yesu van la.

Yesu pitetalia Pita lalua Yoane vena ava akila ruru kana kinanena maro

Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yoane 13:21-30

⁷ Ana apim tol legiena na siaren pañagena na kanen kiligañe naña pe is re e poli, naña e ma nena e legiena nene monar akila kuñañaena na narin sipsip lala vena sitomñalen natamaliaena. ⁸ Ana Yesu pisa pa Pita amio Yoane, sape “Nevitetalia amlua ava gare, vena akila ruru make sur lala na kinanena na pañagena nene.”

⁹ Ana lalua apiun tania asape “? Ana ko na sinomñan ke osape meva mekila ruru e nape ne?”

¹⁰ Ana Yesu sape “Kamlua ava atol pupia pulutava nae Yerusalem, ana pogos naña avaliga loyuma ea, alual yar tai naña kus ke pupia piawi tai imi vitawe amiu. Ana ataveve avano, yoko naga were amiu ava e yuñña tai. ¹¹ Ana pogos naña ava loyuma, avis va par na yuñña nañani, avisave ‘Kieta Navianena piun sape, ? Awa mamimi yuñña imimi wolawa lala, vena mekilia mese ea makan kinanena nasitomñalen natamaliaena nene ea?’ ¹² Kamlua avisa ve sanene vania, ana yoko naga kipian amiun pupia lele tai metava, naña sur make sike pa e rui, ana yoko akila ruru make sur na kanen la e yo nene.”

¹³ Ana Yesu pisa pa sanene pa nalogena lua nene narui, lalua apano, ana apisu sur la punu ga pimi mñalivi sa ga naña naga pisa ruru pñesan kemua pan la rui.

Sanene narui, lalua akila ruru kinanena maro kana Yesu.

Kinanena maro
Matiu 26:47-56; Mak 14:2-26; Yoane 18:3-11

¹⁴ Ana siraunia Yesu la apa meta e yo nañani, ana pog na kinanena, Yesu totano e lelen kinanena, ana li na lologena lala apim atotano amio. ¹⁵ Ana Yesu pisa pan la sape “Na nanua rui, in na nesitom mña kata kinanena nasitomñalen natamaliaena nene. Na nene kau kinanena maro nini, naña ita ga tekinana lele taaga, ana siraunia, nekilia neva ga e kiau pog mñarera na wa. ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, kilaparavi nini kana kinas pisayu natamaliaena. Ana yoko in na ve nakan re si narui, vano vano-o tol pogos naña kiau natamaliaena imi mñaliv e yomarava nini, e pogos naña nasuñenena kiena ne Ntewa imi.”

¹⁷ Ana naga mlarar piala tai, pisa potenan pa Ntewa, ana pisa pan la, sape “Ala nanini, ataron werewere van amiu, amunia. ¹⁸ Nanene komin naña siar nanagane, in na yoko ve nomun re si kuruta na munena, vano-o tol pogos naña nasuñenena kiena ne Ntewa imi.”

¹⁹ Ana naga mla kala kilaparavi tai, mlenin pisa potena pa Ntewa, kawewowaia pisape “Naga nini tasneu ne, naña netamñan pan amiu. Ana yoko kam mña ga monar akila ve sanene, sa naña kiamiu nasitomñalinena.”

²⁰ Ana siraunia, pogos naña akinana pae, naga kila ke sina sa naña kila e kilaparavi sumo, mla piala na munen tai, pisape “Piala nini naga sane kile na kau kuruta naña yoko lau vanon amiu, vena visirluaen naviranarena viu kiena

ne Ntewa amio amiu. ²¹ Ana sur viowa tai, yar naŋa yoko vielua inu, naga ita ga tai naŋa tekinana ke lele taaga nagane. ²² Yoko inu Narina ne Yeririna monar nemare ve sa naŋa apisaar kemua nanua sumo rui, ana yar naŋa yoko vielua inu, sineu miye ke nagane, yoko viowa manene vania!”

²³ Ana pogos naŋa amloge, asuŋa apiuviun tan la asape akilali naŋa alual lala ai naŋa sitom ke sape kila sanene, ana pe aŋal re poli.

? Ane yoko ve kiela nasumonena?

Matiu 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ Ana e pogos nene, veveyuen tai molue likan nalologena lala, sape lala ai naŋa yoko la monar avisu naga sane naga to laa metavan la sane, ve kiela nasumonena.

²⁵ Ana Yesu mloge, pisa pan la, sape “Ita tekilia ŋelaga kiena ne yerkawa na yomarava la nini rui. Parin suŋe lala la ape navisuaren kiela yeririna lala, a nasumonon lala, yar la monar avatanon la, ala kia naŋa tometava van la, avio la avisave ‘yar navisuar itaena.’

²⁶ Ana kam na kiau nalogena lala, monar ve akilali re sa naŋa aim ave yerkawa na yomarava nini. Kam yar tai naŋa pona apisa ke asape naga pe yerkawa, yoko monar imi ve tokakin amiu, sa naŋa pe pras maro. Kam yar tai naŋa sape naga ve kiamiu nasumonena, monar imi ve sa yar na iila amiuena.

²⁷ “E pogos na kinanena, yar tai naga toŋa ga sane kikiran ga, a yar taŋena naŋa ŋar ke kana kinanena pimi pania. Ana lalua nene apisu sane ane pe yerkawa, naga mon manene laa metava? Lelaga kam akilia ŋaga, ana in na pe sa re naga po, in na nepitom

e yomarava nini sane naga naŋa kila yuŋaena, miila yar taŋena lala a kila po pan la.”

Yesu pisaar nalaena pan la

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape “Kam nene, nepisu amiu sane kam na sane amiilar inu po e pog ŋarera la naŋa netolia, pimi tol nanagane. ²⁹ Ana sa naŋa arimau mligan inu nepe suŋen kiena yo, in ŋena nevisa van amiu sanini nevisir plan amiu aim ave narin suŋe lala e kiau yo la nene. ³⁰ Sanene, yoko kam ke narui kam naŋa yoko ato si tano amiu inu, tekinana lele taaga loyuŋa e kiau nasuŋenena, a yoko kam ŋena atotano e lele na totanoena naŋa mon metava vena visuaren lus lualima taaga pa lua nene nae Israel.”

Yesu pisawal naŋa yoko Pita viro naga

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pis amio Saemon Pita, sape “Ake Saemon, ovisuar ruru ko. Yermare sinen kar amiu, sinenan sape kila kare amiu vaŋisi, ana Ntewa taŋan rui sape yoko naga kilali amiu ve tokak ga, kilia liŋere naŋa po vetan naŋa piowa. ³² Ana in na nemlenwo amiu ke rui, in na nonareran ko ke e kiau leniena nesape visae ko na ve sanape, ana yoko kioŋa naviawaena taŋatete loru makea. A siraunia visae ko na oim owo ruru sina, owasuŋe ko oimi, yoko ko na oim ove yar tai naŋa silaga okila womla lala aviawa ŋarera manene laa sane.”

³³ Ana Pita pisatame Yesu, sape “Suŋe, visae akoven ko ova e yuŋa nakoena, yoko in na nemio ko woga ga. Pona akila ŋa van ko vano-o ova otol marena, ana in ŋena nekekarana ga naŋa italua.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, sape “Pita, nevisa sur na lelaga van ko, sane yemalo ga nini, ve lakaporo kokoreko re wa, yoko ovisa kotalia inu yam ve telu, ovisave ko na omninue in nena ga.”

Pog m̄arera pimi p̄arpo yo rui

³⁵ Ana Yesu piun tan la, sape “Kam na asitom̄al ke nanua ne, pogos nāpa nemligan amiu apa amlologo kar ga e yo la nene. In na nepisa pan amiu nesape ve awar re sur lāpas amio amiu, sane taga na varu, pona karo, pona kulus nen lamiu tāpena, pona sur la ne sanene. ?Ana sanape, kam na apisu limamiu plasan sur lāpas, pona peraga?”

Ana apisatāmea, asape “Sūpe, pe limamimi plasan re sur tai poli.” ³⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga, naga ke narui. Ana nanagane, tesike e pog tāpena nini narui. Nanagane, yar nāpa kiena taga na varu, pona kiena karo tōma ga, yoko warar vano. Yar nāpa pe kiena playu na mara re poli, popon wilwilin lua m̄ana kulkota ana la kana kilavaru, va ul kiena playu na mara tai. ³⁷ In na nepisa nene pan amiu, komin nasiriena wa nasumo lala nāpa la apisayu inu, apim āmal̄maliv ape lelaga narui, pano-o tol visena nāpa Aisea pisa, nāpa sape *‘Akila pania sa ga naga m̄ena pe yar viowa ga tai nāpa kilakilaro ke navisaluaena.’*” Ais 53:12

³⁸ Ana nalogena lala asūma asitom veve ke ga visena kiena Yesu e lepas na playu na mara nene, ana asape “Sūpe, opisu ke ne, nanini kieta playu na mara lua nini.”

Ana Yesu pisu sane la pe akilia ruru re kiena visena poli, ana sape “E, tepisayu sur nene torok narui.”

Yesu pa mlen ma Ketsemani ma meta e Kunus na Purolip lala

Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹ Ana Yesu la amligan yo na ma metava nene, ana sa nāpa kilakila ke ne, naga mialoro pa tol Kunus Na Purolip lala, naga amio kiena nalogena lala. ⁴⁰ Ana pogos nāpa atol yo nāpa Yesu pava ke ea, amap ea, ana pisa pan la, sape “Kam na monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru.”

⁴¹ Naga pisa pa sanene pan la, ana mligan la, pa laa perinan laa sane, ana kinai mlen pa Ntewa.

⁴² Naga mlen sanini, sape “Awis Ata, visae okilia okila woga ga, olalua piala na loge viowaena nene vetan inu ve nomun re. Ana ve okila re kiau nasinenanena, okila ga sa nāpa kiōma.”

⁴³ Ana e poglis nene Yesu mloge urmi pan pāpisi, ana apisu navisi tai mligan ma e peni pitomi tano, pitomi miila naga vena naga m̄arera sina. ⁴⁴ Ana Yesu sūma mloge piowa pāpisi, sitom p̄ele narui ana mlen m̄arera laa sane, mlen m̄a pano-o kana ninena sigariga sane kuruta kekapili e porotano.

⁴⁵ Ana pogos nāpa mlen pae, sūmal sina, p̄asūpe si pa puna nalogena lala, ana pisu nāpa nasineyeena m̄e la rui, amiyum̄aen ke ga momalena narui. ⁴⁶ Ana naga pis malum kilāpege la, sape “?E, amomalion ke ya ne? Popon asūmalu, akila ve sa nāpa nepisa pan amiu rui. Kam na monar alen vena nakilaliena lala ve aim re akila amiu aloru.”

Sutas la apim atarar Yesu

Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yoane 18:3-11

⁴⁷ Ana pogos nāpa Yesu pis ke pan la wa, apisu ga pupia p̄egas nen yeririna tai apim akaten la, apisu nāpa yar tai sumon la apim

ke lavis narui, nanene na lala yar ga na sumo tai, naþa Sutas. Ana Sutas mial pimi lavisin Yesu, kutararia ana mun pipina. ⁴⁸ Ana Yesu pis þesan pania sape “Sutas, omun pipiu sanene na pogaga, ana komin ya ne osape owilwilin inu Narina ne Yeririna e mrapa na sanene?”

⁴⁹ Ana la naþa ape kiena ne Yesu naþa asumalu asike lavisinia apisu kilale ya naþa Sutas la asape akila, la apiun tan Yesu, asape “? Suþe, sanape, tete la e kieta playu na mara lala?”

⁵⁰ Ana Yesu pe pisatamē re poli wa, ana nalogena tai sumalu, þerelua kiena playu na mara, mligan pan tai tea, naþa naga yar kiena ne þarin yar wa, ana tetere-ria ga, telua kiligana na þamarua pano.

⁵¹ Ana Yesu pis pania, sape “!E toko! Ita ve tekila re si sanene van la.” Ana naga tol si lelen kiligana yar nene, kila ruru sina.

⁵² Ana kira pisu yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne lokul lala na yuþa mēana Ntewa, amio nasumonena taþena kiena ne le Yu lala, naþa la mēna apiminia, pis pan la, sape “? Sanape na aþar kiamiu playu lala a kiamiu plaki la sanene? ?Pona kam na asitom ke asape in na yar tai naþa nepinau mārera pona nonēnē yaru? ⁵³ Nanua sumo, e legiena punu ga, in na nesisike nemio amiu e Yuþa Wa silaga pano-o, ana komin ya ne kam na pe apim re lavisin in poli vena atarar inu e pogos la nene? Ana nepisu sane kam na ape yar na yemalolo, naþa apim amio namāreraena na yemalolo taþena lala, a nanagane kiamiu aora nena napo.”

Ana apim atarar Yesu aþere pano.

Pita piro Yesu

Matiu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yoane 18:12-18,25-27

⁵⁴ Ana atarar Yesu, aþere þasuþe amio la apano, apa loyumu e kove kiena ne þarin yar wa. Ana Pita mēna mial tapolou ga taveve la e pogos nene, pe pa re lavisin la poli. ⁵⁵ Ana pogos naþa apim loyumu e kove nene, laþasa apa akila kapi pivaga vena ategania, ana Pita mēna pa totano amio la.

⁵⁶ Ana la asumā narui kapi pivaga tegoli marana Pita, ana sira mēe na yuþaena tai naþa naga sike amio la, naga pisu kilalea, sape “!E, avisulia! Yaru nene, naga mēna lala yar tai naþa silaga taveve yar naþani!”

⁵⁷ Ana Pita pirovia, sape “!Peraga, vineu! Nepisa ruru ke na pan ko ne, in na pe nekilia re yar nene poli.”

⁵⁸ Ana pe piavi re poli, yar taþena kira pisu Pita, pisu kilalea, sape “E, ko mēna tai nene naþa.”

Ana Pita pisatamēa, sape “Peraga, mara.”

⁵⁹ Ana asumā ga aora si taaga þarovia, taþena pimi pilagan manene ke sina ga pan la, sape “Nevisa ruru van amiu, yar nene naga miaialor kemua amio yere Kalele nene nanua rui. !Apisu ke ne, naga mēna pe yere Kalele ruru nena napo!”

⁶⁰ Ana Pita pisatamēa, pisa kotalia la ke sina ga sape “Peraga, nemninue nena sur na opisa ke ne.”

Ana pogos naþa Pita pisa ke visena nene wa, lakaporo kokoreko.

⁶¹ Ana pogos naþa lakaporo kokoreko, Suþe pilon þarina kira pimi pisu manene Pita. Ana Pita sitomāl si visena kiena ne Suþe naþa pisawal þesan pania, naþa

sape “Nevisaar nena van ko, e yemalo na legiena ga nene, pogos naña lakaporo pe kokoreko re poli wa, ana yoko oviro inu yam ve telu narui, ovisave ko na omninue in ga.”⁶² Ana Pita mloge piowa pañisi, pa vanua, tagi na tagi.

Yeririna lala kiena ne ãarin yar wa akila kare Yesu pañisi

Matiu 26:67-68; Mak 14:53-65; Yoane 18:19-24

⁶³ Ana la naña atarar ke Yesu e pogos nene akila piowa pania, apisa karea, asuia,⁶⁴ akila ma pano-o apiwo marana vena ve kirava re sina, ana pogos naña asuãa amlipa ke naga, apiai pania apiun tania asape “Ei, apisa ke asape ko navisawalena tai, a ko ovisawal lia, ane mlipa ko ga na wa.”⁶⁵ Ana akila ma sanene panpano-o, apisa kare naga pañisi.

Atar Yesu pa e pupia kumali kiena ne yerikawa kiena ne le Yu lala

⁶⁶ Asuãa ga sanene pano-o mrae pa metava, ana nasumonena kiena ne le Yu lala, sa naña pupia yerikawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, apim lele taaga e kiela pupia kumali. Pogos naña apim pa e lele taaga narui, aþere Yesu pa suãal se marala.⁶⁷ Ana apis pania, apiun asape “Visae ko ope Navisaarena kemua lelaga, naña le Yu lala akiravan ke asape yoko naga monar imi, sinemimin mesape ovisawal ruru van imimi nanagane.”

Ana Yesu pisatame la, sape “Nekilia nevisawal van amiu, ana visae nevisa, pona taþatete akekaran naña alelaga e yo.⁶⁸ A sineun nesape in mena neviun sur laþas tan amiu, ana visae neviunia, yoko kam na taþatete mena avisatame yo.⁶⁹ Ana sur tai naña in na nekekaran nesape nevisawal van amiu, nevisa

sanini, nesape ‘Siar nanagane, yoko ve sa naña Tusi Wa pisa rui, naña sape yoko Narina ne Yeririna va totano ma metava e lepas na þamarua puna ne Ntewa na pupia namareraena.’ ”

⁷⁰ Ana pogos naña amloge visena nene, apiun tania, asape “! Ke, ya ne sa nene! ?Opisa ke osape ko ke naña ope Narina Ntewa narui?”

Ana Yesu pisatame sape “Naga ke narui, sane apisa ke ne.”

⁷¹ Ana pogos naña la asuãa apisu naña Yesu pisa ke sape naga pe Narina ne Ntewa, sinela mimi, apisa sanini, asape “Yar nene pisa sanene, tepisu kilale ruru sane pupia veveyuena meke ga e naga rui. Yoko ve takale re si yar taþena la kiena visena imi visawalia, naga kiena visena ga mliþere sina naga rui.”

23

Aþere Yesu pa puna ne Paelat, ãarin suþe nae Rom naña pisuar ke Israel

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yoane 18:28-38

¹ Ana li na kumali kiena ne le Yu lala, amloge pa visena kiena Yesu rui, ana asuãalu akuspran la e pupia þegas tai, aþure Yesu pa suãal se marana ne Paelat e kiena lele naliþereena.² Ana apis pa Paelat, apisawal sur la mok pañisi pania naña apisayu Yesu. Asape “Yar nene, naga suãa kila kare ke sitomena kiena ne yeririna lala e kiamimi purvanua, suãa pisalupa la ke sape ve aul re si takis va kionna yerikawa nene, Parin Suþe Sisa nae Rom, a naga ga suãa pisirlua ke naga sape kus kia naña Navisaarena, kila sane naga ve kiamimi þarin suþe keviu. Sur la nene, imimi na mepisu nena e kilamaramimi.”

³ Paelat miyagogon pae kiela visena, ana piun tan Yesu, sape

“Ko towe ovisali kioma. ?Lelaga kemua naŋa ko ope ŋarin suŋe kiena ne le Yu lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamea, sape “Naga ke narui, nane opisa ne.”

⁴ Ana Paelat miyagogon visena kiena Yesu, ana pe mal re naŋa naga kila sur tai piowa po, ana pisa pa pupia yar wa lala amio kiela yeririna lala, sape “Yar nene, e kiau navisuena, naga mesmesu ga, naga pe kilaro re navisaluaena tai poli.”

⁵ Ana la pe sinelan re logen visena kiena ne Paelat nene poli, ana la akila ga sane sur na vitapilena, amareran manene pania, asape “Peraga, yar nene na piowa ga. Naga sumā miyuyur kare sitomena kiena kiamimi yeririna lala, a sunā mlologo ke pan la e yo kar ga la ne e yo punu ga, siar gar Kalele, pimi par make yo Yutea, pimi tol pupia pulkumali nene rui.”

⁶ Ana pogos naŋa Paelat mloge asape Yesu siar kiena yumaena gar Kalele, piun sape naga pe yere Kalele naapo pona peraga.

⁷ Paelat piun sanene komin naga pe pisuar re lepas nae Kalele po, ana ŋarin suŋe taŋena naŋa Erot naga pisuar ke yo nene, a pogos naŋa apisawal pa Paelat asape Yesu naga nae Kalele, naga pisa pan la sape yoko monar aure naga va malivin nena Parin Suŋe Erot e kiena lepasa. Ana e pogos ke nene, ana Erot mena pimi mialiali ke Yerusalem rui, ana aŋere ga Yesu apa apisuia.

⁸ Ana pogos naŋa Parin Suŋe Erot pisu kilale sape Yesu nene, kekaranja komin naŋa mloge pa kiena suniena rui, kila sane nakonua rui naga sinenan sape visuia ana peraga, ana naga sitom ke sape nanagane narui, pona visu Yesu kila kile tai van yo. ⁹ Ana naga sunli amio Yesu, piun

veve sur la mok pania, ana Yesu pe pisatame re poli, toma ga sane, pe pis re poli.

¹⁰ Ana e pogos nene, pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, la mena asumal asike ga lavis, apis keviu apisasawal ke sur lala e lepas kiena ne Yesu. ¹¹ Ana sur la nene akila Erot amio kiena yar na mara lala pe sinelan re si Yesu po, akila piowa pania, apisalele karea ŋisa. Siraunia amiyen kulmrae nowo mana ne ŋarin suŋe ea, vena avitalia, ana akila ma sanene pano-o, yoko Erot mligan si pasuŋe pa pa Paelat vena visuvevea.

¹² Ana sumon sur la nene, lalua nene Paelat amio Erot lalua ape erau viowa ga, ana siar e poglis naŋa lalua amiyunae si lele taagan lipereen Yesu, ana ŋere si lalua apim ape erau wo sina.

Yesu sumal si se marana ne Paelat

Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yoane 18:39-19:16

¹³ Ana apasuŋe la si apim e yo kiena Paelat, ana naga pio viraviran pupia yerkawa wa lala amio suŋe lala a yeririna lala sape aim avisuia. ¹⁴ Ana pogos naŋa apim loyuma, pis pan la, sape “Naŋa aŋere ŋesan yar nene pimi sumal se marau, kam na apisawal asape naga pilon kare lue ga sitomen kiena ne kiamiu yeririna lala. Ana nepiun sur laŋas tania, sa naŋa kam na amloge, ana in na pe nomal re sane naga kila sur la naŋa apisa poli, nomal sane naga mesmesu ga. ¹⁵ Ana nemligan pa pa Erot pisuvevea, ana Erot pe ma re sur tai e poli, ana mligan sina pimi pan inu. Pogaga, kiau nalipereena naga sanini, sane naga pe kila re nena sur tai naŋa monar maren poli. ¹⁶ Visae sanene, yoko in na nekila ga sanini vania, nekila ga naŋa

awea, yoko aligan si vano, kilia wasuŕe si va e kiena yo.”

¹⁷ Ana komin naŕa e pogos nene naga pe pogos na kilaen pupia ŕaŕagena kiena ne le Yu lala, asitom ke asape sa naŕa Paelat naga kila ke silaga, yoko naga monar ligana lua si yere Yu tai naŕa apuarar mēke e kiena yuŕa na loge viowaena. ¹⁸⁻¹⁹ Ana poglis nene lala yar tai naŕa Paelat ŕuarar ke ga wa, naga yar naŕa Paraŕas, naŕa nanua sumo, naga ŕere yar taŕena laŕas akila sur piowa tai gar Yerusalem pa yar na kilaen mara lala nae Rom, aŕe moŕar la, ana Paelat koven pa e kiena yuŕa na loge viowaena.

Ana pogos naŕa apisu sane Paelat sinenan sape ligana lua si Yesu molue, apion manene pania, asape “Toko, toko! Imimi na sinemimin ga Paraŕas wasuŕe si imi van imimi. Yar nene, mesape olalua ga kiena malena.”

²⁰ Ana Paelat yepen mavi, naga sinenan sape Yesu na molue koren ga sa ga ne va si vanua, ana kilali naŕa pis sina ga pan la. ²¹ Ana la ato ga metavana, apionia asape “! Osuaria, osuar e laki torovia!”

²² Ana Paelat pis pan la yam telu narui, sape “?Ana komin ya ne, naga kila ya ne piowa? In na nepisuveve make sur la rui, ana pe noŕal re sur tai piowa teke e naga po, naŕa naga kilia marena. Yoko nekila awe ga naga, yoko aligan si wasuŕe va uŕa.”

²³ Ana la apisatame si Paelat, apion manene laa pan sane, aŕareran asape Yesu na monar va e lak torovia, ana akila ma sanene pano-o ataulua.

²⁴ Ana yokorena Paelat mla kiena naliŕereena, pisawal pisape naga taŕan ya naŕa la apiunia. ²⁵ Yar naŕa sike e yuŕa naloge viowaena komin ŕelaga na kilaen

maro amio ŕelaga na weŕaren yaru, Paelat taŕan naga molue si pa pan la, sa naŕa la apiunia. Ana e lepas kiena ne Yesu, naga pisawal sape yoko kiena yar na mara lala akila vania ve sa naŕa le Yu la sinelania.

*Aŕere Yesu pa e yo naŕa Kalŕari
Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32;
Yoane 19:17-27*

²⁶ Ana la aŕere Yesu pavini, amiyal apa e lele na suaren naga e laktorovia. Poglis naŕa apa ke narui, aŕal yar tai pa yomaru p̄asuŕea, yar nena naga Saemon naŕa nanua sumo naga nae Saerin, ana aŕareran asape naga kus laktorovia kiena ne Yesu, ana amligan e purkaunena, ana taveve Yesu vavini.

²⁷ Amiyal apa ke sanene, ana poglis nene yeririna taŕena mēna la mokliu naŕa ataveve ke Yesu, naŕa sira la moki, naŕa asuŕa atagililue amio pupia sineyeena.

²⁸ Ana Yesu mloge ma kiela visena na loge viowaena lala, ana kira ŕatau pisu la, pis pan la, sape “Sira re Yerusalem lala o, ve atagin in re si sanene. Visae sinemiun tagena popon atagin amiu ga, pona narimiu lala. ²⁹ Nepisa sanene pan amiu, komin naŕa pog ŕarera tai pimi ke ne naŕa yoko yar la ne asuwal pog nena yoko avisa sanini, avisave ‘!Visae sira la ve kala sisi re ga rui! A wo manene laa sane visae ve awar re sisi la ne amun ke yu ne, komin e pogos nene yoko ŕarera manene laa van ita temio narita lala.’

³⁰ “A yoko pog nene imi viowa manene laa van la vano-o asuŕalu atag va tavie lala a kunus la avisave ‘Awis, aloru akoar imimi, akove moŕar imimi, asinwo imimi.’ ³¹ Monar avisuar ruruia, komin nanagane na lak memaena ke ga wa ana akila ke ŕarera manene pan inu rui,

ana siraunia va m̄a sanene vano-o visae lak imi mano pae, yoko akilia akila viowa manene laa sane van amiu.”

Asuar Yesu e laktorovia

³² Ana e poglis nene, apuwar ke m̄ena yar lua nakilaroen navisaluena, ana aṗere lalua nene amio Yesu, vena awem̄ar la amio naga. ³³ Ana amial m̄a apano-o, apa atol kana yo nene, yo tai naṗa apio asape “Yo na puriu na ṗarin yaru.” Ana la atarar Yesu, asuar naga e laktorovia, apisirlua su lika, ana asuar yar na mlamulena viowa lua nene, apisirlua la tai se ṗamarua a tai se ṗam̄eli.

³⁴ Sa nene narui, Yesu telan m̄eke e lak torovia, ana pis pa Ntewa, pisape “Ata, awis oviewo la nene. La pe apisu kilale re sur na akila ke ne poli.”

Ana siraunia li na mara la asuṗa ga, akila sur sa naṗa am̄il m̄apila, vena lualen lala ane yoko war kulmrae m̄ana Yesu tai, a ane war tai.

Apitalia kare Yesu ṗisa

³⁵ A yeririna taṗena la asuṗalu asike laa perina, asuṗa apisuar ke ga, ana kiela nasumonena lala apis piowa pa Yesu, apisa karea, asape “Akira avisu yar naṗa! Asape naga tamalia yar taṗena la mok rui, ana nanagane na sanape? Asape naga pe Navisaarena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar tanea tai naṗa Ntewa mligan pimi. Visae sanene, popon tamalia towe laa naga narui!”

³⁶ Ana yar na mara m̄ena lala apisa karea, apim akian kuruta namunena naṗa melkalka pania vena munia, ³⁷ asape “!Visae ko ope ṗarin suṗe kiena ne le Yu kemua la lelaga, sa naṗa apisa ke ne, popon otamalia ko nanagane!”

³⁸ A e pogos nene asiri navisakilaleena tai, asuar to meta e laktorovia to metavan ṗarina ne

Yesu, naṗa sape “ṗarin Suṗe kiena ne le Yu lala.”

Lalua na kilaroen navisaluena apis pa Yesu

³⁹ Ana e pogos nene, lalua naṗa atelan la asike meta e lak torovia amio Yesu apis pania. Tai pis piowa pania, sa ke taṗena lala, sape “?Ko ope Navisaarena naṗa, po peraga? !Popon ovitap̄ilin otamalia ita!”

⁴⁰ Ana taṗena pis pania pialuṗaria, pisape “Mara, nanagane kieta pogos na marena narui, ana ko na pe opatanon re Ntewa poli wa. Ita telu nini, naliṗereena naṗa akila pan ita naga taaga ga, ⁴¹ a e lepas na ita lua, mesmesun ga napiowaena naṗa ita lua tekila, ana e lepas na puna, naga pe kila re nena sur tai poli.”

⁴² Ana pis pa Yesu, piun tania, sape “Yesu, pogos naṗa oim ove ṗarin suṗe owasuṗe ko sina, awis, ve sinem̄a ṗesan in re.”

⁴³ Ana Yesu pisatam̄ea, sape “Nevisaar van ko, legiena ga na ṗane, yoko italua tesike e kieta yo wo.”

Yesu mare

Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yoane 19:28-30

⁴⁴ Nanagane pimi tol kolpae narui, a siar e pogos nene mrae tego re si po, kila narui yemalolo kalo make ga yo nene, mon m̄a sanene pano-o tol mrae telu yepekilavi. ⁴⁵ Ana siraunia, kulmrae naṗa telan m̄eke loyur̄a e Yur̄a Wa m̄ana Ntewa, naṗa kilawo yo wa naṗa pe yo wa paṗisi, naga purṗa lepas lua. ⁴⁶ Ana e pogos nene, Yesu pio maro sape “Ata, neligan ninuu e lumom̄a.” Pio sanene narui, ana ṗere maron kiena yalua marṗan top.

⁴⁷ Ana pogos naṗa yer̄kawa kiena ne yar na mara lala pisu sur la nene, naga pisirlua kia kiena ne Ntewa, sape “!Lelaga naṗane,

yar nene naga pe yar mesmes ga naŋa!”⁴⁸ A Ɔina la naŋa apim lele taaga e yo nene, la mēna apisu make sur la nene naŋa akila pa Yesu, pe nasineyeena pan la paŋisi. Ana siraunia aŋasuŋela sina, amial apano amio pupia naloge viowaena, apa si mēla umā lala.

⁴⁹ A Ɔegas nen yeririna taŋena mēna lala asike e pogos nene, la asuŋalu asike laa perina sane, asuŋa apisu make sur lala. Naga nene erau kiena ne Yesu lala amio sira la naŋa amolue gar Kalele nakonua rui, ataveve mēna Yesu pano-o pimi tol yo nene, ana la mēna apisu marena kiena ne Yesu.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yoane 19:38-42

⁵⁰ Ana yar tai, naga nae pulku-mali kiena ne le Yu la naŋa Ari-matea, kiena kia Yosop. Naga pe yerkawa tai na pupia kumali kiena ne le Yu lala gar Yerusalem, pe yar mesmes tai naŋa kiena ŋelaga po paŋisi. ⁵¹ Naga tai naŋa sinenan manene sape popon sa nasuŋenena kiena ne Ntewa imi, ana nanua pogos naŋa apisayu ke asape akila ya ne va Yesu, naga taaga kiena sitomena pe sa re nene poli, naga kilali naŋa pisaluŋar la sape ve akila re viowa vania. ⁵² Ana pogos naŋa mloge asape Yesu mare rui, naga pa suŋal se marana ne Paelat, piun tania sape kilia ne tasnena ne Yesu. ⁵³ Ana Paelat taŋan pania, ana pa kuslua tasnena ne Yesu e laktorovia, mliluar e kulmrae, kus pa mligan ruru mēke loyuma e puluve viu tai naŋa ate mare ga na wa, pe amliganli re yar tai mēne poli wa.

⁵⁴ Ana legiena na marena kiena ne Yesu nene naga e Praere, sa

naŋa pe legiena na kila ruruen sur lala na Legiena Wa. Ana mrae pito ke narui, lavis ke Legiena Wa siar ne, naga nene e ruru nena e pogos naŋa mrae pito kovio. ⁵⁵ Ana sira la naŋa nanua ataveve Yesu siar gar Kalele pimi tol kiena laktorovia, nanagane pogos naŋa akus tasnena pimi, ataveve sina. Ataveve pimi tol kana yo na nasiniena, ana apisu naŋa amligan mēke e puluve.

⁵⁶ Ana apisu pae, aŋasuŋela apa si umā vena akila ruru ponotaninu lala sa naŋa mēpes amio pomat. Atol yo umā, ana Legiena Wa siaria, kila narui pe pogos re si tai pan la naŋa ava avai tasnena ne Yesu poli. Ana asuŋa ga umā sanene, sa naŋa navisaluaena pisape monar akila e legiena wa.

24

Puluve koren ga mēke na

Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yoane 20:1-10

¹ Legiena Wa Ɔaro pano, ana kana legiena taŋena na peni, naga legiena Ɔesa na legiena olua. Ana kolulag kona, sira laŋas nene aŋar ponotaninu sa naŋa pomat amio mēpes naŋa akila ruru pa rui, amiyal apa e puluve naŋani vena avai ruru tasnena ne Yesu. ² Ana pogos naŋa apitom atol yo, aŋal naŋa pupia kilavaru na kilawoen puluve nene, amelilivin lua rui, ³ ana apa loyuma, amilan naŋa tasnena ne Yesu kovio rui.

⁴ Ana asuŋal ga asike narui asitom wele mēna pano-o amilan naŋa yar lua asuŋalu asike amio la. Lala nene mēla kulmrae la miyuwowo naŋa miyuwowo ruru nena naapo. ⁵ Ana sira la naŋani amaraun naŋa akira avisu lalua nene, ana akinai tanon lalua, Ɔarila tau pito e porotano. Ana lalua nene apis pan la, asape “E,

sira lala, tařatete alual yar na malena e yo na marena. ⁶ Naga pe mon re si e nini poli, Ntewa pisirlua rui. Amiu asitomyuli sina ya nařa naga pisawal pan amiu, pogos nařa naga sike amio amiu nanua gar Kalele, pe apim re e nini poli wa. ⁷ Naga pisa sanini sape sa nařa naga pe Narin Yeririna, yoko monar atańan naga va e limana ne li viowa lala, ana yoko asuar naga va e laktorovia, ana siraunia, e kana legiena natelu, yoko suńalu mal sina. Nane visena ke nanene narui nařa naga pisawal řesan pan amiu.”

⁸ Sira la amloge narui, kila la asitońal si visaarena nařa pisa ruru pan la pisape yoko naga kilia mal sina. ⁹ Ana asitońal sina, amligan yo nene ařasuřela, apa apisu nalologena la lualima taaga pa taaga amio lala tařena lala. Sur la nařa apisu e puluve apisayu meraravan pan la, ¹⁰⁻¹¹ ana la pe amlelaga re e poli, apisu sane sira la nene asun wowe ga.

Ana sira la nařa apisu suri la nene, kiela kia la sanini: Maria nae Maktala, Soana, Maria nařa anenane Semes, amio si sira tařena lařasa.

Pita kiriri pa pisuveve puluve

¹² Ana Pita ga naga taaga sine-nan sape visuli sur nene pe lelaga pona peraga, ana naga suńalu, kiriri pano, sinenan sape visuveve yo loyuńa e puluve. Pimi tol yo nene, pulu pa loyuńa, ana pisu ga kulmrae la sike na, tasnena Yesu kovio. Ana pa si vanua, mial si řasuře pa uńa, suńa sitom liluenia sape sur nene na sanape ne, pona kana kinas na ya.

Nalogenala lual amial apa gar Emeas, apitawe Yesu

¹³ Ana siraunia, e ke ga e legiena nene, la ke ga lalua amligan Yerusalem, sinelan asape ava e

narin pulkumali tai, kiena kia Emeas. Mraplepa na vaen e yo nene pe piavi manene re poli, sur sane tasme lualima. ¹⁴ Ana pogos nařa lalua amial apa ke narui, lalua asuńa asunyu manene laa sur la nařa řaro pa rui.

¹⁵ Asunlilue mńa sanene apano, ana Yesu mial pimi piear la, amialpil amio apano. ¹⁶ Apisu nařa mial ke amio la, apisu sane wolawa ga tai, komin nařa apisu kilale řele naga.

¹⁷ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Kam lua amial ke sanene asunyu liluen ke ya ne?” Ana pogos nařa naga piun sanene, aparurula, asuńalu asu, marala piowa ga sike narui.

¹⁸ Ana lala tai nene, kiena kia Kleořas, naga pisatarńe Yesu, pisape “Yar la mok liu na yo kar ga la ne, asuńa amialiali ke Yerusalem e pogos nene, ana pona ko ga taaga manene ga pe omlogeyu li re pupia sur la ne kakate mare ga yo na wa?”

¹⁹ Ana Yesu piun pisape “?Ana ya la ne sane opisa ke ne?”

Apisatarńea, asape “Naga nene e lepas kiena ne yar nae Nasaret nařa, Yesu. Naga pimi, pe navisawalen tai, kila kile la mok liu na kiena pupia nańareraena, mlol-ogo, a pian ruru yeririna la po pařisi, kila sanene sinelan naga keviu, pano tol mńena Ntewa na Mava pisawal sape kekaran naga pařisi. ²⁰ Ana siraunia, nanua ga yemlagi nakoneva, pupia yar wa lala amio kieta nasuńonena lala sinela karia, ařere mńa naga pa e pupia kumali la pano-o amliferea, asape naga monar mare, ańa apa asuar naga pa e laktorovia, mare rui. ²¹ Nanua sumo, kiamimi sitomena sike ga e naga, mesape naga ke narui nařa yoko tamalia ita le Israel lala, yoko were plan ita vetan nańareraena kiena ne le Rom lala, ana nanagane, sur la

punu ga pa piowa si narui. Naga kovio petan imimi, nagane kana legiena telu narui.

²² “Ana sur si tai naña kila imimi memilan manene pañisi, ana mesitomyu kañaran ke na wa. Nagane kolulag pogos naña lakaporo kokoreko yam taaga, kiamimi sira laña asuñal apa si e puluve naña amligan tasnena ne Yesu mienea, apavinin asape avaiia ruru wo. ²³ Ana pogos naña apa aporu e yo nene, apisu naña tasnena pe mon re si e lelen poli, ana akirir si añasuñe la apitom pun imimi, apisawalia, a pe naga re ga nene poli, ana pisawal mienea asape apisu navisi lalua, naña apisawal asape Yesu mal si petan marena rui. ²⁴ Ana imimi lañasa sinelan asape ava avisulia, ana la apito e puluve, apisu sanena naña sira la apisa, pe añia re nena ga.”

²⁵ Nanene narui visena la naña lalua apisa pa Yesu, e pogos naña asuñal ga asike mrapa. Ana naga mienea pis, pisa pan la, pisape “Aulai, kam punu ga kiligamiu la poñe ga. Navisawalena la apisawal sur la nene nakonua rui, ana sanape naña kam na pe amlelaga re poli wa? ²⁶ Pona akilia rui naña yoko Ntewa visirlua kiena Navisaarena ve pupia yerkawa e yomarava nini. Ana kam na pe apisu kilale re nena ga naña Nasiriena Wa lala apisawal rui, asape yoko monar akila Navisaarena loge viowa e sur la ve moki, yoko akila kare naga sumo, ñisi na Ntewa kilia visirlua naga, vena tol kiena pupia naurarena.”

²⁷ Ana Yesu sunyu ke pan la sanene, pian la pa re laa sane wa. Naga siar e tus lala kiena ne Mosis, pimi tol tus lala kiena ne navisawalena lala, suña pisa meraravan ruru ke pan lalua nene sanape naña visena marua

la nene suña kiar ke ga naga, apisayu ke ga naga silaga.

²⁸ Ana asuña amialor si apano, pe piavi re poli apim lavisin pulkumali naña lalua apanon ke ne. Ana lalua apisu sane Yesu suña mlilu mrapa pa yalen silaga. ²⁹ Ana añareran pania vena sike ne amio la wa. Apis pania, asape “Nagane na mrae pito ke narui, lavis pintaña ne. Oimi osu re omio imimi sumo wa, omieke ga e nini.” Ana Yesu pa meke amio la.

³⁰ Asuña ga tol pogos na kinanena, ana apim lele taaga e yo na kinanena. Ana pogos na lenwoen kinanena, Yesu ga suñalu mlarar kala kilaparavi, mlen pa Ntewa pisa potena pania, kawewoia pion pan la. ³¹ Ana pogos naña kila sanene, e nena ga e pogos nene sa naña kilamarala pike, apisu kilalea sane naga naña sike amio la ne Yesu ke narui. Ana apisu manene mienea sanene, a yam plas ga kovio nena ga.

³² Ana lalua asuña apisayuiia, asape “Suwala, tepisu kilale re poli e, ana kieta Suñe ga naña. Ana lelaga, naga nena ga, komin naña tesun lilue ke temio mrapa naña naga pisayu meraravan ke visena wa pan ita, kiena visena lala sa ga kapi kekan ke sineta.” ³³ Ana pogos naña akilia sane apisu marana ne Yesu rui, pe amomal re si poli, ana asuñal ke ga, amial e pupia lepamiema añasuñe apa Yerusalem vena avisawal wa lañasa.

Ana añalivin la lualima taaga pa taaga naña asike e viorena wa, amio lañasa, ³⁴ ana lalua pe apis re pan la poli wa, ana la apis ñesan pan lalua, asape “E, pogos naña kamlua apa ga sane, sur tai pimi mialivin imimi e nini. Visena nanua sira la apisa, lelaga kemua naña, kieta Suñe suñalu molue petan marena rui, Pita ne

nanene naga pisu e kilamarana.”
 35 Ana la mēna lua nañani asikol
 kiela visena, apisayu sanape naña
 Yesu mālavin la mrapa, a naña
 la pe apisu kilale re poli, pano-
 o tol pogos naña kawewowa ga
 kilaparavi pan la.

*Yesu mālavin kiena nalogena
 lala*

*Matu 28:16-20; Mak 16:14-18;
 Yoane 20:19-23; Yuñaena 1:6-8*

36 Ana pogos naña lalua asuñña
 asunyu ke sur la nene pan la wa,
 amilan ga naña Yesu suññal ga
 sike likan la rui, pisa pan la sape
 “Sumāre sike amio amiu.” 37 Yesu
 pimi pula sanene, kila la amape
 yermare, ana amarau pañisi.

38 Ana Yesu pisu kilale naña
 amaraunia, piun tan la sape “!
 E, vanon ya ne asitom manene
 laa sanene? Ve sinemiu veve lua
 re! 39 Avisuli lumāu amio lau,
 lelen ya na sike e la? !Apisuia,
 in ga nini! Aim atolili tasneu
 la kompasa, komin sur sane yer-
 mare naga pe puryun re poli a pe
 kilamñiu re poli sane tasneu nini.”

40 Ana suñña pisa ke sanene pan
 la, kipian limana amio lana pan la
 vena akilia avisuia.

41 Ana e pogos nene, nalo-
 gena lala kiela sitomena miyuññae
 manene sanene, naña akekara
 pañisi naña apisu si Yesu, ana
 asitom pēle towe ke ga wa. Ana
 Yesu pis ke sina ga, piun tan la
 sape “?E, apran kapi rui?”

42 Ana la amlega ika tai, manoa
 ga na wa, ana amla kinakinas tai
 pa Yesu, 43 ana mlavia, kan ga e
 marala.

*Yesu pis maro pa kiena nalo-
 gena lala*

44 Ana siraunia, Yesu pis pan
 la, pisape “Pogos naña nesike ne-
 mio amiu nanua sumo ne, in na
 nepisayu visen la moki na lepas
 make ga na Siriena Wa pan amiu.

In na neñar visena la e tus lala
 kiena ne Mosis, e tus lala kiena
 ne Navisawalena lala, a e tus
 na Yauena Wa lala, ana nesuñña
 nepisa ke nesape visena ne la
 nanene narui, asuñña apisayu in
 ke ga, a nesape yoko aim ave
 lelaga e inu ve ve piavi re. In na
 nepisa sanene pan amiu, ana na-
 gane kam na apisu sur la punu ga
 nene apim ape lelaga e maramiu
 pñisi narui.”

45 Ana Yesu pian la pa laa sane,
 kila kiela sitomen la pa keviu
 li laa sane loyuma e kinas nen
 Siriena Wa la nene, ana sur la
 punu ga pimi merarava ruru pan
 la. 46 Naga pisa pan la, sape
 “Nane visen la nene kala kinas ne
 nanini narui, sane Navisaarena,
 yoko akila naga loge sinelae vano-
 o marenia, ana e kana legiena
 natelu, yoko suññalu mal si ve-
 tan marena. 47 A siraunia e ga
 e kiena kia, yoko kiena yeririna
 lala asiar gar Yerusalem, a yoko
 amolue ava e yomarava wetelu,
 ava alologon va pēgas nen yeririna
 make ga, avisawal van la
 avisave monar avilopu la narui,
 ana akilia atol naviewoena e kiela
 mlamulen viowa lala.

48 “Ana kam la naña apisu sur
 la punu ga nene e kilamaramiu,
 kam ke narui ava avisawal va
 yar tañena lala avisave suri la
 nene na lelaga. 49 Yuñaena nene
 naga pe yuññaena mārera tai naña
 mārera pañisi, ana yoko neligan
 namāreraena tai e amiu vena
 iila amiu atauluia. Namāreraena
 nene, navisaarena kiena ne Ata
 sike naña yoko naga ligan molue
 ma e peni vitom kokonia amiu,
 ana sineun nesape nevisa van
 amiu, ve aur matan re pulkumali
 nini wa, ana monar asuññate mña e
 nini, vano-o atolia.”

Ntewa pērelua si Yesu pa ma e

peni

Mak 16:19-20; Yurñaena 1:9-11

⁵⁰ Ana pogos naŕa Yesu sine-
nan sape ligan la, sumon la
apito garo e narin pulkumali naŕa
Petani. Apitom atol yo nene,
asunã sanene, pano-o Yesu ƒar
plan limana metavan la, pisa ruru
la. ⁵¹ Sunã pisa ruru la nã
sanene pano-o, sunã siar mligan
la palilue narui, pa si metava pa
nena ma e peni.

⁵² Ana nalogena lala apisu kiela
Suƒe kovio sina petan la, ana aki-
nai tano amlotunia, ana aƒasuƒe
la si apa gar Yerusalem, naŕa
akekara naŕa akekara. ⁵³ Ana
asunã e nene pano-o, ana silaga e
pogos na leniena make ga asunã
apa amieluar ke Ntewa e nãana
Yurña Wa.

Nane Lologena Wo kiena ne
Yesu Kristo naŕa in Luk nesiria,
ƒisi e nene narui.

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

*Komþasnen suniena plas na
tusi nini*

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Yoane Siriyuia*”, pisayu Yesu, sape naga Visena kiena Ntewa naña pimi sike amio ita, pe yaru. Yoane sape naga siri tusi nini vena yaru la naña auloia, akilia alelaga naña Yesu, naga yaru naña Ntewa pisaaria sape yoko ligan imi vena tamalia ita, a naga narina Ntewa lelaga. Naga siri sanene vena tekilia tetol malena e kia kiena Yesu, komin naña temlelaga ea (20:31).

Suri naña Yoane pisayu þesania, sape Yesu pe Visena naña sike kemua nanua sumo, naga sike amio Ntewa. Tusi nini pisayu kile la naña Yesu kila, naña akilia aiila ita tevisu kilalea şane Yesu naga narina Ntewa naña Ntewa pisaaria sape vitetalia naga imin tamalia ita. A siraun kile la peve taaga nene naña Yesu kila, Yoane pisayu kala kinasa. Naga pisayu sanape naña yaru laþasa amlelaga e Yesu ana atavevea, a yaru laþasa yepela mavin naña alelaga ea.

E marana na keviu 13 pa tol marana na keviu 17, Yoane pisayu suri la naña pimi e Yesu kolemalo naña nasinekar la apimin vena atararia. E yemalo nene, Yesu pis ke pan kiena nalogena lala, vena akila ruru la asumate suri la naña yoko imi tol la pogos naña akila ke kiena yumæna. Naga pisin mæna visena na visirplanen kiela

sitomena la sumo, sumon naña kiena nasinekar la apimi atararia.

E luasinen tusi nini, Yoane pisayu naña nasinekar la apimi atarar Yesu, aþure pa kumali apis pania, a siraunia apa asuar naga e laki torovia. Naga mare, a siraunia naga mali sina, a kiena nalogena lala apisu naga.

E tusi nini Yoane pisayu malena naña ve uro re, naña yaru kilia tolia e ga e Yesu Kristo. Malena nene siari nagane, a pimi ga e yaru la naña amlelaga, asape Yesu ga naga pe mrapa, a pe purþesnen visena lelaga, a pe purþesnen maliena. A pupia suri naña tusi nini pisayuia, naga þelaga kiena Yesu pogos naña piyan ke yaru lala, pisayu suri la naña yaru la akila pona amiyumænia e kiela maliena e legiena makega. Naga pis e þelaga na visena sanene, amio pakaiwa lala, vena kilaen totou naiilaen sitomiæna kiena la naña amloge, a kila mæna amloge sane naga mæna pa yaru saga lala. Naga pisayu suri la ne sane wii, kilaparavi, kapi vivaga, a yaru na visuaren sipsip amio kiena sip-sip lala, a kilika naña krep amio mrasa, vena vian kiena yeririna lala e leþas na kieta maliena amio naga.

Komþasnen tusi nini la na nini

Visena na sumo 1:1—18
Yoane Nakeena a nalogena þesa
lala kiena Yesu 1:19-51
Yesu kila kiena yumæna 2:1—
12:50

Legiena maro lala kiena Yesu
garu Yerusalem 13:1—19:42
Yesu mali sina a kiena nalogena
lala apisu naga 20:1-31
Yesu mæalivi sina pan kiena nalo-
gena lala garu Kalele 21:1-25

*Navisaarena naga to sumon
nasiiena na yomarava nini*

¹ Na konua konua rui, e
purþesia, naga naña apio Purþes

nen Pelaga kiena ne Ntewa naga sike amio Ntewa, a naga pe Ntewa. ² E pogos na siien sur punu ga, naga amio pa Ntewa rui, ³ naga miyumaen yumaena na kilaen sur punu ga. Pe sur re tai naña naga pe miyumaen re poli.

⁴ Malena na lelaga molue e naga, ana malena nene pimi pe sane yomerarava kiena pegas punu ga na yeririna lala. ⁵ Naga pimi sa naña yomerarava na tegolien la naña asike e pupumalko, na yemalolo nene tapatete tauluia.

Yoane Nakeena pimi mlologon ke pisape yomerarava pimi ke rui

⁶ Siraunia, Ntewa mligan kiena yar tai pimi e yomarava nini, nane Yoane Nakeena. ⁷ Naga pimi sane yar na iilaena, vena visawalen yaru na yomerarava nene naga pimi ke ne, vena iilaen yeririna la punu ga akilia alelaga asape yaru nene naga pe yomerarava kiena ne Ntewa. ⁸ Sa naña, Yoane naga pe pe yomerarava re poli na wa, ana pe yar na visawalen ga.

⁹ Ana siraunia, yaru na yomerarava nene pimi kate e yomarava nini. Naga pe yomerarava nalelaga napo, ana pimi pe na ligan kiena yomerarava nene e malena kiena yeririna punu ga.

Yomerarava na yomarava

¹⁰ Yaru na yomerarava, naga naña sii yomarava nini, ana pogos naña pimi ea, ana yeririna na yomarava lala pe apisuluþar re si naga poli. ¹¹ Naga pimi þes puna ne umã miana ne kiena yeririna la, ana la na mratava puna pe sinelan re naga poli. ¹² Ana la ga þasia akekaran naga, amlelaga ea, ana e la ga nene punuia, naga tamãan la vena akilia aim ave narina ne Ntewa lala. ¹³ Naga kila la

apaeme sina yam luania, pe sa re naña sisi la na apaeme taveve lus na kuruta, pona nasinenanen sa yermene amio sira, pona sitomena kiena yeririna, ana apaeme sina taveve nasinenanena kiena ne Ntewa.

Purþes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna

¹⁴ Sanene na, Purþes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna lelaga, pimi sike likan ita, ana tepisu kiena malena napo, pulen manene laa þelaga na lemamena amio þelaga nalelagaena. Naga pe nowo tanea wa mearu kiena ne Arimata, ana mepisu kiena pupia naurarena, kiena naga taaga.

¹⁵ Pogos naña Yoane Nakeena pisayu naga nanua ne, pisape “Naga naña nepisawal pae pan amiu, nesape naga yoko siraun inu, naga su metava, in na neto ga tano, komin naga mal nakonua laa sane, in na na nanagane ga ne.”

¹⁶ Naga pulen þelaga wo lala, ana silaga kila ke po pan ita paþisi, kiena pupia lemamena kila temlogelue ga po paþisi. ¹⁷ Nanua Ntewa pisirlua yermarua Mosis, þar ga kiena navisaluaena lala pimi pan kiena yeririna lala, ana Yesu Kristo, Ntewa pisirlua naga þar þelaga na lemamena amio visena na lelagaena pitomi e yomarava nini. ¹⁸ Ita yeririna lala pe yar re nena tai naña kilia Ntewa poli, pona pisu e kilamara, ana yaru naña tolue ga e sitomena kiena ne Ntewa, lalua aparpran la ga veraga, naga ga pimi kila ita tekilia Ntewa amio kiena þelaga lala.

Yoane Nakeena mlologonyu Navisaarena

Matiu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Ana pogos naña Yoane Nakeena mlologo mña pano-o,

nasumonena kiena le Yu lala nae Yerusalem la asitom veve ke paḡisi sane naga miyumaē ke sanape, pona naga pe Navisaarena, po naga ai. Ana la apitetalia yaru wa ḡasia amio yar keviu si ḡasia na lus wa kiena ne Livae, apim apiun petania asape “Ko na ai?”

²⁰ Ana pogos naḡa lala apiunia, naga pisawal ruru ga sur punu ga pan la, pisataḡe la, pisape “Peraga, in na pe nepe Navisaarena re poli.”

²¹ Ana la apisape “?Sanene na, ko na Yermarua Elaisa nanua sumo ne, ana ko omal sina, po pere? Nanene komin naḡa Visena Wa pisape naga monar wasuḡe sina sumon Navisaarena.”

Ana naga pisataḡe la sina, pisape “Peraga, pe in re nene poli.”

Ana apisape “?Pogaga, ana po ko na navisaluaena naḡa Mosis pisaar nanua yo rui?”

Ana pisataḡe sina, pisape “Peraga rui.”

²² Ana la apiun ke sina ga tania, sape “?Ana ko na a si narui? Monar ovisa sur tai van imimi vena mekilia mevano meviasawal van la naḡa amligan imimi mepimi. Ovisawal ruru ga van imimi, sane ko na ai?”

²³ Ana kiena navisataḡeena e pogos nene sanini, pisape “Inu in na pulgo korena ga ne e yokorena nini, naḡa Navisawalena Aisea pisawal na konua rui. Ana pulgo nene pimi pe na visawalen sape: ‘Amiu akila ruru mrapa lala kiena Suḡe e kiamiu malena!’ ”

²⁴ Ana lala ḡas naḡa asike e pogos nene, le Varasi lala, ²⁵ ana la apiun ke sina ga pan Yoane, apisape “Imimi memloge pa rui, ko na opisa osape pe ope Navisaarena re poli, pe ope Elaisa re poli, a pe ope navisaluaena re naḡa Mosis pisa poli. ?A visae sanene na, vanon ya ne ko na asitom osape ko na

otorokin osun okekee lue yeririna lala sanene?”

²⁶ Ana Yoane pisataḡe la, pisape “Inu, nakeena naḡa nekila ke ne e la nene, naga e ga e wii. A yaru taḡena tai yoko imi kus leleu, naḡa naga sike pa likan ita rui, ana pe akilia re naga poli wa. ²⁷ Naga to laa metavan manene inu, sane in na pe netorokin re neva lavisin po, pona neyal nemio.”

²⁸ Ana lele naḡa apa ke ea na visuen Yoane, nane e norava lavisin kumali naḡa Petania, e wii naḡa Yortan lepas na vano, nane e yo naḡa Yoane suḡa kee ke yeririna lala ea.

Yesu, narin sipsip nakuḡaḡaena kiena ne Ntewa

²⁹ Ana e legien taḡena si tai, Yesu mial pa katen Yoane Nakeena amio imimi kiena nalogena la e yo naḡa mesike ea. Ana pogos naḡa Yoane pisu Yesu, pisa pan imimi, pisape “!E, amiu avisu yar na mial ke pimi naḡa! Naga, sa ga narin sipsip kiena ne Ntewa nawarplanen nakoena na mlamulena viowa kiena ne yeririna lala na yomarava nini. ³⁰ Nanene naga naḡa nepisayu ke pan amiu nanua rui, nepisa nesape: Sir-aun inu, pupia yar tai naga imi naḡa sumon inu, to manene laa metavan inu sane, komin naga teke sumon inu. ³¹ Nepisa visena nene nanua, nemninue ga nesape naga ai, nemninue ga nesape erau ne nanene, ana nekilia ga nesape monar nekee ita le Israel lala e wii, vena kilaen naḡa tekilia tevisu kilale kieta yerkawa nene.”

³²⁻³³ Ana Yoane pisa meraravan pan imimi sanape naḡa naga kilia sape Yesu pe Navisaarena. Naga sape “Sa naḡa nepisa pa rui, in na pe nekilia re poli nesape naga ai, ana pe piavi re nena ga, Ntewa pis pan inu, pisa sanini, pisape: Visae ovisu kiau Ninuna Wa vitom ke

tano, totano e yar tai, naga ke ga nene naña yoko kee yeririna lala e Ninuna naña kiau.

“Naga pisa sanene pan inu, ana pogos naña nepisu Yesu nene, nepisu Ninuna mligan ma e peni pitomi tano e naga, sa naña lomē, pitomi koan e naga. ³⁴ Vanon sur ne na nene naña nepisuia, nekilia nevisawal ruru van amiu, sane pe lelaga ga, yar nene pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”

Nalogenā lua na sumo kiena Yesu apim puna

³⁵ Ana e legiena tañena si tai na, Yoane Nakeena sumā ke ga wa e yo nene, sun ke amio imimi lua Antru, naña e pogos nene mepe kiena nalogenā. ³⁶ Ana mepisu Yesu mial pimi p̄aro lavis pu imimi. Ana Yoane pisa pan imimi lua, pisape “!Amiu lua avisu ke yar nene, naga sane narin sipsip na kuṗaṗaena kiena ne Ntewa!”

³⁷ Memloge Yoane pisa sanene, ana veraga ga mesumālu, memial mepa mesiraun Yesu. ³⁸ Ana Yesu kira p̄atau pisu imimi lua, pisape “Nepisu sane amiu lua sinemiun ke sur tai.”

Ana mepisatamēa, mepio naga sane kiamimi navianena tai, mesape “?Rapae, opimi e nini na, ko na omomon ke pe?”

³⁹ Ana naga sape “Pogaga, aimi teva avisuia.” Ana memial mepa metol e naña Yesu sike ea e pogos nene, ana siar sane ko yepekilavi ko e maran mrae vari, mesun mā memio naga pano-o yemalolo.

⁴⁰ Ana Antru nene naña imimi lua memloge Yoane sunyu Yesu, mesumālu metaveve sanene, naga Antru naña wenla Saemon Pita navetokak. ⁴¹ Ana pog naña pisa sape taveve ga Yesu narui, ana miroro panon p̄esa wenla nene, a pogos naña mālia pis pania pisayu Navisaarena, naña e visena na Epru kiena ne le Ÿu la apio asape

Mesaea, a e visena na Kris kiena ne le Krik la asape Kristo. Ana pisawal sanene, sape “Mara, Navisaarena nene, imimi meñal rui.” ⁴² Naga pisa pan wenla nañane, ana pure pimi pu Yesu.

Ana pogos naña Yesu pisu naga, pisape “?A, ko mēna nene naña narina ne yermarua Yoane tai? Nenagane na nesikia ko sina ga, kiomā ki Keṗas.” Ki mēna nene kome visena nae Epru, naña kana kinasia kilavaru, naña kome visena nae Kris asape Pita.

Yesu pure nalogenā lua sina apim atavevea

⁴³ Ana e legiena tañena si tai, Yesu sinenan pisape taveve si kiena mrapa, pisape kusro yo vato si kiena yo naña Kalele. Mepa sanene, p̄isi na m̄al si yar tai, pisa pania pisape “Ko oim otaveve inu.” Yar nene, kiena ki Pilip, ⁴⁴ naña naga mēna nae yo kiena Antru amio Pita, nanene pulkumali na Petsaeta.

⁴⁵ Ana pe piavi re poli na Pilip pa kale kiena erau tai, kiena ki Nataniel, pa pisa pania, pisape “Yar keviu naña yermarua Mosis amio navisaluaena lala asiriyuia, apisawal na konua rui, naga pimi mālivivi likan ita rui. Imimi meñal rui, naga nae Nasaret, narina ne yermarua tai kiena kia Yosop. Ana yar nene, kiena ki Yesu.”

⁴⁶ Ana pogos naña Nataniel mloge asape Yesu naga nae ga narin pulkumali nañani, naga piunia pisape “Ana sanape? Pupa yar keviu napo tanea sanene taṗatete mālivivi e narin yo nene Nasaret!”

Ana Pilip pisatamēa, pisape “Ei, ve ovis re sanene, ko na oim ovisuli kone wa.”

⁴⁷ Ana p̄isi na lalua apa sina puna ne Yesu, a pogos naña lalua amial apim lavis puna, Yesu pisu Nataniel, pisayu naga, pisape “Lelaga ga, nepisu yar nene sa ne

yar wo lelaga tai nae Israel, yar tai naña navisokanena pe to re nena e naga poli.”

⁴⁸ Ana Nataniel mloge Yesu pisayu naga sanene, piun tania sape “?Ana sanape na ko na okilia osape in na yar na sanene?”

Yesu pisatañea pisape “Pogos naña Pilip naga pe pimāsun ko re poli wa, pogos naña ko ga taaga opa ruru ko ke vatanon purpiliva, in na nekirawal ko pa rui.”

⁴⁹ Ana Nataniel milan nakiliaena kiena Yesu nene, pisape “!Navianena, ko na narina ne Ntewa kemua na lelaga! Ko na ope þarin suþe lelaga kemua nae Israel.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “! In na nepisa ga narin visena tai van ko, naña nepisu ko e purpiliva nene, ana veraga ga kila ko na omlelaga mārera e inu! Nanene na po paþisi, ana nevisaar van ko sane yoko ovisu sur na ilanena la ve moki vaþisi ne, naña ve keviu laa sane taulu naña opisu pa rui. ⁵¹ Lelaga nepisa ruru ga, sane yoko amiu punu ga avisu ma e peni naga vike ga mēke na, amio navisi nae ma metava lala avitom ke tano e inu, ava sina metava, avitom tano, ava si metava ve sanene. Sur ne la nanene akilia avisuia komin naña inu nepe Narina ne Yeririna, sane in na nae ma e peni nepimi nepe yeririna ruru nena naapo.”

2

Kile na sumo kiena ne Yesu, e talopaena gar Kana

¹ Ana Yesu lala apimi atol pa norava nae Kalele, ana e legiena na telu, þaþagena na talopaena tai e kumali nene Kana. Ana anenane Yesu naga pa kate pa e þaþagena nene rui, ² a siraunia amligan visena pimin Yesu amio kiena nalogena lala, apio la mēna ga vena ava ea. ³ Ana Yesu

lala apa akate e þaþagena, asumña amio yeririna la pano-o, sur tai naga piowa, kuruta na munena na þaþagena nene naga þisi iroro ga. Ana anenane Yesu pimi pisa pa Yesu, pisape “Namunena la naña yar keviu na þaþagena kila ruruia, amun make rui, ana nanagane na aplasan narui.”

⁴ Ana Yesu pisatañea, pis pania, pisape “?Sira marua, yuñeaena ya ne e þaþagena nene teke e inu? Ve oligan re te luñau, vanon kiau pog na yuñeenen sur la ne sanene, naga pere ke ga wa.”

⁵ Anena mlogear sur la naña Yesu pisa, ana pis pa yar la naña na yuñeenen þaþagena, pisape “Sur ya la naña sa naga visa, amiu akila ga, ve avis re, ayuñeaen ga.”

⁶ Ana þisi na Yesu pisu pupia pias nen wii laþasia sumña ga lavis, naña le Yu la asumña apio ke wii pa ea, akevan ke kiela sur la ea sa naña kiela lotuena pisa ke. Pupia pias nen wii la nene ate e kilavaru torokin warden lita ponotia ve taaga [100], punu ga tol orai. ⁷ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu ava avio wii, awar imi ataron vito e pias nen wii la nene vano-o uleule.” La apio ma wii pano-o apuleule ruru nenaga.

⁸ Ana Yesu pisape “Pogaga, nagane na avioli ve tekaki ga, ala van yar keviu na þaþagena munlia.” Þisi na apio, amla pano-o akian pania.

⁹ Ana yerkawa munlia, mloge sane pimi pe kuruta na munena narui, ana milan paþisi, mninue ga sape añal namunena nene pe. Lala naña apio, la ga akilia ke, ana pe apisawal re poli, þisi na naga pio yar naña talopa ga na wa pimi puna. ¹⁰ Yar nene naga pimi ana yerkawa pis pania, pisape “E þaþagena taþena lala, apio ke kuruta namunena naña po pimi þesa, ana pogos naña yar la

amun lili m̃a pano-o, atol mare ga kuruta na munena naṓa pe po manene re poli naga pimi maro. Ana e ṓaṓagena nini, la amun m̃a pano-o, ṓisi na ko otol ga m̃au kuruta napo tai naṓa pimi maro. Komin ya ne okila sanene?”

¹¹ Ana sur naṓa Yesu kila e pulkumali nae Kana e yo naṓa Kalele, naga sane pe pupia kile tai, naga pe kiena kile ṓesia naṓa miyumaenia. Naga kila, sa naṓa naga sape siar na kila meraravanen kiena puriukawaena nae yo metava, ana pogos naṓa kiena nalogena la apisua, kiela nalelagaena e naga pa laa metava, sane naga pe Navisaarena kemua lelaga. ¹² Pisi narui na la punu ga nene apato si garo Kapeneam, nane Yesu amio anena, wenla lala amio kiena nalogena lala, apam atol si yo nene asu li m̃a sane pano-o tol legiena la ṓasia.

Yesu m̃ene plan lala naṓa aṓilwilin ke sur lala loyuma e Yuma Wa m̃ana ne Ntewa

Matiu 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹³ Ana pogos tai, lavis ke pog naṓa le Yu la akila kiela pupia ṓaṓagena tai, naṓa Paṓagena na Sitomaalen Natamaliaena. Ana kiela ṓelaga marua tai, sane e kas punu ga lala punu ga monar akilali naṓa ava ma metava Yerusalem e kana pog ne naapo vena kilaen ṓaṓagena nene, vena sitomaalen kala apua la naṓa amolue gar Isip, ana e pogos nene Yesu m̃ena ga pavin. ¹⁴ Naga pa tol yo, ana pa kate e Yuma Wa Mana ne Ntewa, pisu lala moki naṓa asike aṓilwilin ke puluk la, sipsip lala amio manu la, pisu m̃ena la naṓa nakepuen kilavaru taṓena lala va e kilavaru nena naapo na Yuma Wa m̃ana Ntewa. Yumaena la nene ape

yumaena wo tai, komin ape yumaena na wilwilinen sur lala naṓa yeririna la monar aulia vena kilaen kuṓaṓaena ea, a pe sur viowa tai, la akila kare laa yar lala, ana metavania, akila ke loyuma e kove na yo wa.

¹⁵ Ana Yesu pisu naṓa akila kare yo wa na yuma sanene, ṓisi na sinena mimi, ṓar kilika lala, ṓuarar luas lua sane, panon la. Naga pa sanene, pa m̃ene plan la amio kiela sipsip lala amio puluk lala apa vanua petan Yuma Wa m̃ana ne Ntewa, ana e lepas kiena ne la naṓa akepu ke kilavaru, pa taron plan kiela karo na kilavaru, kawe plan m̃ena kiela varvara lala. ¹⁶ Ana yar la naṓa aṓilwilin ke manu lala, naga pis pan la pisape “!E, awar plan kiamiu sur la vetan yo nene! !Amiu ve akila re yuma m̃ana ne kiau ata nene imi ve yuma na tauluen kiamiu kilavaru sanene!”

¹⁷ Ana pogos naṓa nalogena la apisu naṓa Yesu m̃ene plan la sanene, kila lala asitomaal si nasiriena wa tai, sa naṓa pisayu pa Navisaarena sumo rui, naṓa pisa sape

“Kiau sitomena urmi paṓisi e yuma wa kioṓa, naga sa naṓa kapi naga kekan ke loyuma e sineu.” Yauena 69:9

¹⁸ Ana vanon suri nene, yerkawa kiena le Yu lala, la m̃ena apisu ke sur la naṓa Yesu miyumaenia, ana apiun tania, asape “Suria ne ko na omiyumaen ga ne, sur keviu tanea. ? Ana ko nene okilia okila kile ya ne e maramimi, vena kila imimi mevisu kilia sane mesmesu ga naṓa okila sanene?”

¹⁹ Ana Yesu pisatame pan la, pisape “Pogaga, kiau kile naga sanini: Amiu awe plan Yuma Wa

nene, ana siraunia, e legiena ve telu ga, yoko nevisirlua sina ga.”

²⁰ Ana asape “Lala naña amiyuñäen yuñä nene, amiyuñäen pano-o tol kas lualima yam vari pa orai, ana sanape ne ko na opisa sanene, osape okilia ovisirlua si naga e legiena ve telu ga? ! Tařatete ga ve sanene řa!” ²¹ Lala apis sanene, vanon la pe akilia ruru re sur naña Yesu pisa ke e pogos nene poli. La pe apisu kilia re asape pog naña Yesu pisa ke Yumña mñana ne Ntewa nene, pisa ke ga tasnena ne. ²² Ana siraun laa sane, pogos naña naga mal sina ga taulu marena, kiena nalogena lala asitomñal naña naga pisa visena la nene pan la, řisi na kila amlelaga manene laa e nasiriena wa lala amio visena kiena ne Yesu lala pan la.

²³ Ana Yesu la asumña e řařagena nene garo Yerusalem pano-o, naga kila ke kile la moki, ana pogos naña yeririna la apisuia, lala moki amlelaga e naga asape naga pe Navisaarena. ²⁴ Ana Yesu pe tañan manene re naga pan la poli, pe řasine manene la re poli, vanon naga kilia ruru la pa rui. ²⁵ Yar tařena tařatete visa sur tai va Yesu e lepa na řelaga kiena ne yeririna lala, vanon naga kilia ruru make ga, kilia ruru sur punu ga naña sike e sitomena kiena yeririna lala.

3

Nikotimas pimi pisu Yesu

¹⁻² Ana pogos tařena tai na, kolemallo, nasumonena tai kiena ne le Yu lala pimi sape visu Yesu. Yar nene naga Varasi tai, kiena kia Nikotimas. řisi na naga pimi, pisa pa Yesu pisape “Navianena, imimi mepisusu ko ke, naña mepisuluřar sane ko, ko navianena tai naña okom puna

Ntewa opim, vanon pe yar re tai naña kilia kila kile la ne sa naña ko na okila ke ne poli, sa Ntewa ve to re amio naga.”

³ Ana Yesu pisatamñe pania, pisape “Ee, kile la nene apogaga, ana in na monar nevisatamñe ve lelaga van ko, sane yar naña ve vaeme re sina ga imi ve urviu, yoko tařatete Ntewa ve suře e kiena malena.”

⁴ Ana Nikotimas sinena pulan visena nene, pisa pisape “!Aulai? Ana yar naña pe yermarua pa rui na kilia vaeme si ve sanape? In na pe nesitom re nesape naga kilia va sina ga loyumña e mñeřena ne anena poli, vena vaeme sina.”

⁵ Ana Yesu pisatamñe sape “Nepisa pe lelaga pan ko, sane yar monar vaeme e wii, a monar vaeme e ninuna. Visae peraga, naga tařatete va loyumña e navesuřenena kiena ne Ntewa. ⁶ Yar kilia war sina ga yaru, ana Ninuna kiena ne Ntewa kilia war sina ga ninuna viu e malena kiena yeririna. ⁷ Nanene na vaemeena nalua naña nepisa ke pan ko. Ve sanene, ko na ve sinemña ulan re si naña nepisa pan ko nesape ko na monar ovaeme sina.

⁸ “Ositom veve li lagi. Lagi na miyui ke ne, naga pa ke ga e yo naña sape va ea, pona temloge ga miyui ana temninue ga tesape miyui pimi ke sanape, pona pa ke pe. Ana mrapa naña Ninuna miyumñae e malena kiena ne yeririna lala naga sa nene, naga sa naña lagi.”

⁹ Ana Nikotimas sitom manene e visen la nene, piunia sape “Aulai, ana sur nene naga sanape řa!”

¹⁰ Ana Yesu pisatamñe pania, pisape “Ko na ope pupia navianena tai kiena ne le Israel la rui, ana nepisu sane sur la ne nepisa meraravan ke pan ko ne, ko na pe okilia re nenaga na! ¹¹ Oyagogo ruruia! Sa naña navisawalena la amiyuñäen pa nanua rui, in na

nepisa ke ga sur ya naña nekilia amio suri ya naña nepisua, ana sa naña silaga, amiu yeririna nae Israael lala yepemiu mavin kiamimi visena lala. ¹² In na nepisayu pa sur na yomarava nini pan amiu rui, ana yepemiu mavin lelagaen ea, ana visae nevisayu si sur nae ma metava lala, yoko akilia alelaga e ve sanape? In na nepisu sane peraga yo. ¹³ Ana inu Narina ne Yeririna nekilia nevian amiun sur la nae metava, vanon pe yar re si tai poli naña pisu yo nene, ana in ga Narin Yeririna nepetan ma e nene nepitom tano rui, siraulia yoko nowasupe neva si metava ea.

¹⁴ “Nanua sumo sumo, yermarua Mosis la asike e yo korena, lomara la akar momar ke yeririna lala, ana pisirlua laki tai, miyumaen totouena na lomara a mligan mono metava ea, ana yar la naña lomara kar la, visae akira ga va avisu lomara naña meke metava, Ntewa tamalia la. Ana e ga e mrapa ma nena nene, yoko monar aligan inu mena Narin Yeririna nomon metava e laki tai. ¹⁵ Ana yar naña visae lelaga e inu, yoko tol malena viu naña ve uro re pogos tai.”

¹⁶ Yesu pisa sanene komin Ntewa sinen si yeririna na yomarava la nini keviu papisi, ana tamān narina nowo nene, naña naga taaga ga pe kiena, pitomi mare wo ita, ana yar ai naña lelaga e naga taḡatete kovio, yoko tol malena wo naña ve uro re pogos tai. ¹⁷ ?Ana vanon ya ne Ntewa mligan narina nene pitomi tanon yomarava nini? Pe mligan re pitomi vena nalipereen yeririna na yomarava nini poli, ana mligan pitomi vena tamān kiena malena vena tamalia itaena.

¹⁸ “Yar naña mlelaga kemua e narina nene, yoko Ntewa taḡatete lipere naga, ana yar naña pe

mlelaga re poli, nakoena teke pa e naga rui, vanon pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli. ¹⁹ ?Ana nalipereena nene naña Ntewa monar kila, purpesia naga ya? Nanene vanon mligan kiena yomerarava pitom e yomarava nini, ana yeririna la akila piowa ga pano-o, pe akekarān re naga poli, sinelan ga ḡelaga viowa la na yemalolo. ²⁰ A lala punu ga naña akila ke piowa sanene, sa naña pe sinelan re nena yomerarava nene poli, pe sinelan re aim lavisin poli, amaraun asape sa kilalae kiela naviowaena la nene vim kakate e yometava, ḡisi na yar la akilia avisu kilalae. ²¹ Ana yar la naña amiyuma e ḡelaga naña na po a mesmes, pe amaraun re yaru na yomerarava nene poli, apim lavisinia. Lala akekarania, komin yomerarava nini naga kila meraravania sane sur la naña akila, pe yumaena nalogearena ga na sinenanena kiena ne Ntewa.”

Yoane Nakeena kekara vanon Yesu siar kiena yumaena

²² Ana siraun sur la nene, Yesu pure kiena nalogena lala amligan Yerusalem apa e norava nae Yutea. Apa sanene, asun akee ke yaru lala. ²³ Ana e ma nena e pogos nene, Yoane Nakeena mena sumā e lele taḡena tai kiena ki Aenon, lavisin yo naña Salim. Naga pimi e nene vanon wii tai meke ea, ḡisi na yeririna la naña apim puna, naga kee la e wii nene. ²⁴ Nanene e pogos naña pe atarar re naga amligan pa e yuma na koena poli wa.

²⁵ Ana e pogos nene nalogena kiena ne Yoane lala akila visena tai amio le Yu taḡena tai e lepas nakevanen sur lala sa naña kiela lotuena pisa ke, ana e lepas mena nakeena lala naña Yoane amio Yesu lalua akila. ²⁶ Apisayu ma

pano-o ĩisi na apim apisu Yoane, apiun petania, asape “Navianena, mesape meviun tan ko sanape e lepas naĵa nanua sumo, pogos naĵa tesike e wii naĵa Yortan lepas navano, ana yaru naĵa Yesu pimi pisu ko, ana ko na opisa plan sur moki kom puna. A nanagane na naga mĕna kee ke yeririna lala, ana la punu ga asuĕa amliligan ita apa ke ga puna, la moki na moki.”

²⁷ Ana pogos naĵa apisa sanene pan Yoane, naga pe pielue re poli, pe mloge piowagan re poli, kekaran ga, pisape “Ita yeririna la punu ga monar teyuĕaen ga suri ya naĵa sa Ntewa ligan te limata. ²⁸ Sa naĵa amiu akilia ruru pa rui, in na nepisawal lue ga, sane kiau yuĕaena, in na pe Navisaarena re poli, in na nesumon ga naga nepimi, ve na visawalen sape naga pimi pa rui. ²⁹ A nenagane na, sane amiu na apisawal ga pan inu na wa, naga pimi kila ke pa kiena yuĕaena rui, ana suri nene nekekarania, nepisu po paĵisi.

“Naga sane pog na talopaena, naĵa sanini. Visae yar naĵa talopa, kiena erau tai, naga iĭla keviu nakilaruruen sur punu ga na ĩaĵagena, ana siraunia, e kana legiena nena, pogos naĵa aure sira imi, sira nene taĵatete va totano amio yaru nene, va su ga amio wona. Ana yaru nene pe mloge re piowa poli, kiena kekarena maran taaga ga sane naga naĵa talopa. Ana nanagane, in mĕna nekekara sanene, naĵa kiau nalogena la asuĕa ataveve Yesu. ³⁰ Nanene komin Suĵe Navisaarena naga monar imi ve keviu lue ga sanene, in na monar neim neve tokak lue ga.”

? *Navisaarena imi yuĕae ve sanape e yomarava?*

³¹ Ana Yoane Nakeena pisayu Navisaarena, sape “Naga nae yo na mava, naga su metavan sur punu ga. Ita tomolue ga tano e yo nini, ana tekilia tevisu ga sur na tano lala. Ana sa naĵa nepisa, naga petan ma e peni pitomi tano, to metavan yeririna punu ga, ³² a naga pitomi pisawal ke sur la naĵa nanua susumo pisu ma metava, a sur la naĵa mloge. Naga pisawal sur wo la nene, ana yeririna la pe sinelan re kiena visena la nene poli, pe amlelaga re e poli. ³³ La moki pe amlelaga re poli, ana ita naĵa temlelaga, kieta nalelagaena kila sane Ntewa, naga kiena visena lala pe lelaga a memes ruru po. ³⁴ Kiena visena la nene, mligan Navisaarena pitomi pisawal pan ita rui, ana tekilia tesape visena la nene pe visena lelaga. Nanene komin pogos naĵa Navisaarena pitomi, tepisu sane naga pis e puriu kawaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa, vanon Ntewa mla kiena Ninuna pan naga pe komsus re poli, punu nenaga. ³⁵ Ntewa Arimana kekaran narina nene keviu paĵisi, ana mligan sur punu ga e limana.

³⁶ “Ve sanene na, ita naĵa temlelaga e naga, tetol malena rui naĵa pe nalue ga. Ana yar naĵa pe mlogear re poli, yoko taĵatete visu malena na sanene pogos tai, ana sinekar kiena ne Ntewa ve keviu vania.”

4

Yesu pisape wasuĵe si Kalele kom lepas na Samaria

¹⁻² Ana e pogos nene, visena tai telivi mĕa ga, apisa ke asape Yesu suĕa pure ke si nalogena taĵena la moki apim puna, suĕa kee la. Ana sa naĵa pe Yesu re kila ke nakeena e la poli, ana imimi nalogena ga la mekila, ana

la apisu sane yeririna kiena ne Yesu la apim ape moki taulu kiena Yoane Nakeena.

Pisi na la apisasa lelein ke visena nene pa e yo la sanene, pano tol Varasi la, ana pogos naña Yesu mloge sape la mēna akilia, ana kila amloge piowa kominia, ³ naga pisu sane popon vetan Yutea, vato si tano garo Kalele. Pisi na naga mligan yo, pato sanene, ⁴ ana e kiena mrapa Ntewa pisaar sape monar vato war ro e norava nae Samaria.

⁵⁻⁶ Ana memial nā mepano, mepimi mořarpoyo e kumali tai, kiena ki Saeka. Ana lavisin kumali nene, pupia pulus nen wii tai moñā ga, naña siar nakonua konua rui, pimi tol nagane, apio asape wii kiena ne Sekop. Porotano nene, nanua susumo pe kiena ne yermarua Sekop, ana siraunia naga tañan pa narina naña Yosop.

Ana memio Yesu memial mepim metol wii nene, mrae sa va ruru nena, Yesu mloge yepena mimi vanon kiamimi pupia yalena e mrae mārera, řisi na pa totano e yepas nen wii nene.

Yesu pitawe sira nae Samaria tai

⁷⁻⁸ Mesuñā e wii nene pano-o, řisi na imimi nalogena la mesuñalu mepa e kumali pe na ulen kamimi kinanena, ana Yesu naga taaga pa ruru toñā ga. Pisi na sira tai nae Samaria mial pimi sape vio wii. Naga pimi ana Yesu piun tania pisape “?Awis, okilia ovio re nā wii tai?”

⁹ Ana sira nene, pe kilia re Yesu poli, ana pisu kilia ga sane le Yu tai, ana milan pařisi naña naga pis ruru po pan sanene, vanon e pogos nene, le Yu la amio le Samaria la pe apivis vitawa re poli. Ana piun tan Yesu, pisape “? Vanon ya ne ko na ope le Yu, opis

panu, sira nae Samaria, opiun wii tan inu?”

¹⁰ Ana Yesu pisatañea, pisape “! Sira, visae ko na okilia ga nalaena nowo naña Ntewa sinena pisape la van ko! !Visae ko na okilia ga sape in na ai, naña nepiun wii tan ko! Visae ve sa ga nene, pona ve in re naña neviun wii tan ko, ana ko na naña oviun wii tan inu. Ana pogos naña visae oviun wii tan inu, nekilia nela wii naña pe wii na laena malena van ko.”

¹¹ Ana pogos naña sira mloge sur nene, piun petan Yesu, pisape “Yar keviu, pe kioñā sur re tai naña na vioen wii e poli, ana pulus nen wii nene naga pato tano pařisi. Ve sanene, wii na malena naña opisa, yoko otol ve sanape, po yoko ovio lepas nape?

¹² Ana opisa ke wii tařena nene na, nane mēke nini naga pe wii tanea tai. Kieta yermarua na susumo naña Sekop, naga nāna wii nanini. Naga mun ke ea, amio narina lala, kiena sur mal lala, amligan lelein pimi tol řane. Ko na omāpe ko opo taulu yermarua Sekop nene ana okilia ola wii tai naña wo taulu nanini?”

¹³ Ana Yesu pisatañea pisape “Lelaga, wii nene naga po, ana pogos naña tomun pae na, ve piavi re na moto kar ita sina. ¹⁴ Ana yar naña visae mun wii naña nela vania, řisi na naga tařatete si moto karia. Yoko wii naña naga munia, imi ve sa purřes nen wii si tai loyuñā e kiena malena, ve wii na malena naña ve uro re pogos tai, suñā lalau lue ga vetania, tařatete mema pogos tai.”

¹⁵ Ana sira nene pe kilia ruru re visena kiena ne Yesu nene poli wa, pisape “Yar keviu, visae sanene, popon ola re narin wii tai nene van inu, vena nemunia, ana ve moto kar inu re sina, ve netom re si e nini nevio wii.”

¹⁶ Ana Yesu sinenan sape sira nene kilia sape naga ai, ana pisa pania, pisape “Nevisa sur tai van ko sumo wa: ovato sina, oto ovio oña oure naga amiu lua avam si e nini.”

¹⁷ Pisi na sira naña pisape “Ee, pe wou re tai poli.”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga, ko na opisa ke mesmes ne, ko na pe oña re tai poli.

¹⁸ Nanene vanon yar la naña ko na oñere la nanua sumo rui, la punu ga tol lima, ana nagane na osike sina amio tai, ana pe otalopa re amio poli. Sane kioña visena pe lelaga ga, ko na pe oña re tai poli.”

¹⁹ Ana sira nene sinena pula pañisi naña sane Yesu kilia ruru kiena malena sanene, pisape “Lelaga ga, yar keviu. Nenagane na nekilia narui, ko ko na navisawalena tai. ²⁰ Naga po pañisi ne, ana pona ko na navisawalena ga kiena ne le Yu la yo. Imimi le Samaria lala, kiamimi yo wa nane pupia tavie nane ma ne Kerasim, naña repimimi la nasusumo amlotun Ntewa e konua rui, pimi tol nagane. Ana amiu le Yu lala, añareran ke asape pupia kumali wa kiamiu naña Yerusalem, naga taaga ga pe lele mesmes na kilaen lotena van Ntewa. Sanene, a si na mesmesu narui, amiu pona imimi? Ovisali nene!”

²¹⁻²² Ana Yesu kekaran nakilaruruen sitomena kiena ne sira nene e ðelaga mesmes na lotunen Ntewa, naga pisa pania, pisape “Lelaga vineu, opisa pe lelaga ne, lotena kieta itlua pe maran taaga re poli. A nanene pe vanon re lele na kilaen lotena la lua, naga vanon sur na sanini. Amiu na yo nini, akila ke lotena, a pe akilia ruru re naga naña amlotun ke poli, a imimi le Yu la, Ntewa kilaar pisape yaru na tamaliaen yeririna lala naga molue e kiamimi

lusia, ðisi na mekilia ruru Ntewa kamimi naña memlotun ke naga.

“Ana nekilia nevisa van ko sane yoko taðatete ve sanene. Monar olelaga e inu, naña nepisa ke pan ko nagane, sane pogos tai ne pimi ke ne yoko nalotena viu tai siaria, naña ve kieta ita punu ga. Le Yu amio le Samaria, ve tesitoñal re si sape yo mesmes na lotunena Ntewa ea nane ma tavie ne, po kumali naña Yerusalem, po yo tañena si tai. ²³ A pupia sur ga naña tesitoñalia, visae telotun Ntewa, na monar tetarñan Ninuna Wa yumãe e ninuta, a monar telotun lelaga, torokin naña kiena visena lelaga pisa.

“Ana nanagane na Ntewa arimata kale ke yeririna la naña akilia alotun naga e ðelaga mesmesu na sanene. Pisi na e pogos ne pimi ke na wa, po naña pimi pa rui, yoko kiena ðegas na lelaga na kiena lotena, alotun naga ve sanene. ²⁴ Ntewa naga pe ninuna, ana yar naña sape lotunia, monar lotun e ninuna, a suri nene monar ve lelaga e kiena malena.”

²⁵ Pisi na sira nene, naga mlelaga ke sape yoko Navisaarena imi, naga naña visena nae Kris pisape Kristo, naga pisa pa Yesu pisape “Sur la naña ko na opisa ke ne, pona pe lelaga yo, ana nemlelaga nesape Navisaarena naña yoko imi, naga ke narui yoko visawal sur punu ga ve lelaga van imimi.”

²⁶ Ana Yesu pisa ga narin visena nene pania, pisape “Nane ko na opisa ke ne, in ga nini, nane nesun ke nemio ko nagane.”

²⁷ Naga pisawal pa naga pan sira nene sanene, ana nalogena la añasuñe la sina apa atol yo nañane. Apam na, apisu Yesu sun ke amio sira naña ne, sane lalua ga, ana la sinela pulania. Sinela pula na aparurula ga, pe lala yar

tai piun re petan sira nañane pisape sinenan ya, po piun tan Yesu pisape lalua asunyu ke ya. ²⁸ Ana sira naña suñalu, mligan mña piawi na wii mñeke na, mial si pa uña e kiela kumali. Pogos naña pa tol uña pisawal pan yeririna lala, pisape ²⁹ “Wolawa le Yu tai sike tano garo puluwii, sun amio inu, kilia make sur punu ga e kiau malena. Nepisu sane Navisaarena kemua, po peraga? Amiu aimi, teto tevisulia.” ³⁰ Ana lala asuñalu apito tano asape avisu Yesu.

Pakaiwa na kinanena naña marua sike lokove

³¹ Ana pogos naña lala amiyal ke apimi, akate re poli wa, nalogena la añar plan kala kinanena naña apato apulia, apisa pan Yesu, asape “Navianena, oim okinana.”

³² Ana Yesu pimi re poli, ana apio sina ga pano-o ñisi na Yesu pisape “Amiu akinana, in na kau kinanena tañena tai teke na naña amiu pe akilia re poli.”

³³ Nalogena la amloge sanene na, la apisasa ke pan la, asape “? Ane kus kana kinanena nene pimi pania? !Pe tepisu re nena yar tai poli!”

³⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, kinanena naña nepisa ke ne naga pe tañena. Kau kinanena, naga yuñae na logearen nasinenanena kiena ne naga naña mligan inu nepitom tano, monar neyuñae punu ga vano-o ñisi. ³⁵ Pogos naña temapila lokove, ita tepisayu lue ga tesape ‘Kupario vari sike ga wa, kinanena marua,’ ana nagane e lokove kana Ntewa yaru la asu ruru ke asape aloge kiena visena rui, la na asa ga kinanen la mamarua rui. Ana sineun nesape amiu avike li kilamaramiu lala, akirava ruru lia e yo lala, ana yoko akilia akirawal

kinanena la mamarua ruru po rui, nagane pe pog na va waren imi. ³⁶⁻³⁷ Ana la naña ava awaria, yoko akekara vañisi vanon kiela narin nalaen tai naga teke pa rui, ana pogos naña awar kinanena la nene imi uña na malena naña ve uro re, yar keviu naña mapila, yoko naga mña kekara vañisi. Naga sa ga visena naña asape ‘Yar tañena mapila, tañena pa ñaria, ana pupia kekarena pan yeririna punu ga!’ ³⁸ Sanene, in na nemligan amiu vena ava aure yeririna lala naña li tañena ga la akila pupia yuñae na pan la rui, ana nanagane na amiu punu ga ayakol amiu veraga e na logewoena e yuñae na nene.”

Le Samaria la moki amlelaga

³⁹ Ana pogos naña le Samaria la e kumali nene amloge naña sira nene pisape Yesu kilia make sur la punu ga e kiena malena, sinela pula pañisi, kila lala moki amlelaga e Yesu. ⁴⁰ Ana pogos naña apim asape avisuia, la asun mña amio naga pano-o, ñisi na apiun tania asape visae mekilia meva uña amio la. Pisi na mepa mesuñae amio la pano-o tol legiena lua, ⁴¹ ana la moki sina amlelaga e naga vanon kiena visena wo lala. ⁴² Apisa mña pa sira nene, asape “Nanua sumo, memloge sur la naña opisa, memninue ga, a nanagane, memloge ruru nena kiena visena lala, mekilia sane pe lelaga ga narui, kieta yar keviu nene, naga pe Natamaliaena na yomarava.”

Kile nalua kiena ne Yesu ma Kalele, tamalia narina ne supe keviu tai

⁴³ Ana legiena lua nene ñaro pano, memio Yesu memligan yo nene, metaveve si kiamimi mrapa mepato si tano e lepas naña

garo Kalele. ⁴⁴ Yesu sinenan sape wasuŕe si va gar kiena yo Kalele, komin naŕa naga pisu li taŕena lala amaagan li visayuen naga, asuŕa akalewele silaga. Nanene taveve kiena visena tai, naŕa pisape “Yeririna taŕena lala akekaran navatanon ruruen navisawalena, ana yeririna ga la na pulkumali puna na peraga, la asitom korenan ga naga.” ⁴⁵ Ana pogos naŕa mepa makate e yo naŕa Kalele, yaru na kiena yo lala akekaran paŕisi, aporworunia. Nanene vanon naŕa sumo, lala moki la mŕena asike e ŕaŕagena ma Yerusalem, ana apisu pa nataŕaen mŕarera tai naŕa Yesu miyuŕaen e Yuŕa Wa mŕana ne Ntewa e pogos nene, ana apisu po paŕisi.

⁴⁶ Ana sun mialili ke yo lala nae Kalele pimi tol sina ga kumali naŕa Kana, naŕa nanua sumo kilapu wii pimi pe kuruta na munena. Ana e pogos nene pupia suŕe tai nae pulkumali taŕena nae Kapeneam sike e yo nene, mloge ke piowa vanon narina yermene mai keviu paŕisi, lavis ga mare. ⁴⁷ Ana pogos naŕa mloge asape Yesu ŕasupe ma Yutea pitomi si Kalele rui, naga pa kirawalia. Ana pisu Yesu, tag pania sinenan pisape va uŕa vena tamalia narina nene. ⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Pona ko mŕena sane yeririna taŕena la nene. Sinelan lue ga kile taŕena lala, ana visae neyuŕaenia, alelaga e in narui, a visae pe apisu re poli, pe akekaran re nalelagaena e inu poli.”

⁴⁹ Ana pupia suŕe mŕareran pania, pisape “Yar keviu, awis oimi vilaga, visae pere na naruu naga kovio.”

⁵⁰ Ana Yesu taŕali nalelagaena kiena ne suŕe nene, pisape “Peraga, ko ga taaga ovano. Nevisa

van ko, naruŕa taŕatete mare, mal mŕa woga ga.” Pisi na naga mlelaga e visena naŕa Yesu pisa pania, mligan yo pa si uŕa.

⁵¹ Ana e legien taŕena sina, pogos naŕa ŕasupe ke si pavin, pitawe kiena yeririna lala, amial lulu ke mrapania. Ana apisa pania asape “Naruŕa mloge si pogaga teke na.”

⁵² Ana piun tan la pisape “Amiu asitom veve ruru lia: Pog ya ne naga siar mloge pimi po sina ga?”

Ana apisataŕnea, asape “Mepisu sane yepena pimi manin ruru nakoneva kolpae, sur tai sane koe aora taaga.” ⁵³ Ana ariman yermene nene mloge na nene, kilia ga sape naga ke narui mesmesu ga aora naŕa Yesu pisa pania pisape narina taŕatete mare, mal ga woga ga. Ana sur nene kila naga, amio la punu ga na mratava puna, amlelaga e Yesu.

⁵⁴ Ana natamaliaena kiena ne yermene nene, Yesu kila suraun naŕa mligan ma Yutea pitomi, ana pe kiena kile nalua gar lepas naŕa Kalele.

5

Yesu kila ruru si yar tai naŕa yepena mare yam piavi

¹ Ana Yesu suŕa Kalele yam piavi mŕa pano-o, tol pog na ŕaŕagena taŕena si tai kiena ne le Yu lala ma Yerusalem. Ana Yesu lala apa si metava e ŕaŕagena nene. ² Asuŕa Yerusalem sanena e legien tai Yesu mial pito tano lavisin pulutava keviu na kumali nene naŕa apio asape Pulutava Na Sipsip, ana apa lele tai naŕa wii na kulena tai meke ea, naŕa e kiela visena apio kiena ki Petsaeta. Ana e yepas nen wii nene, silparpara la lima sike ea, amiyuŕaen e kilavaru. ³ Ana nalue ga inana lala, kilamara kata lala, a

laulu lala, amio la naña yepela la marmare, la ne sanene amoki manene apim aña e lepa yuña taaga la nene. Apim asike sanene, vanon wii nene yam peve taaga kulkulul, ⁴ sa naña navisi kiena ne Ntewa tai pitomi kila wii nene kulkulul, ana pogos naña apisu sanena, inanena la nene yar ai naña va pes tol wii nene, yoko maïena ya naña teke e yepena pisi veraga ga e pog nene. ⁵ Sanene inanena la asuma apim e yo nene, ana lala yar tai naña sike e pog nene, naga yepena marmare tol kas lualima yam telu pa orelu [38] rui. ⁶ Ana pogos naña Yesu pimi, pisu yar nene, kilia sape yar nene monon inanena nene yam piavi sanene, piun tania pisape “? Kiau erau, ko na sinoñan osape yepena imi wo sina, ne?”

⁷ Ana inanena nene pisatamea, sape “Yar keviu, sineun pañisi ne, ana pogos naña wii kulul, pe yar nakusnuen re vito ligan nu e wii poli. Ana pogos naña in ga taaga nekila wowen ke yo nayalvitoen tano, naga tañena tai pitomi pito pes tano e wii sumon inu.”

⁸ Ana Yesu pis mesmes ga pan yar nene, sape “Pogaga, osuñalu, okus moña tog, oyali ovatove.” ⁹ Ana taveve visena kiena ne Yesu nene, yepe marmare la nene punu ga pimi po, naga suñal kus mana tog mial pitove.

Ana e legiena na sur nene pimi kate, naga pe legiena wa tai kiena ne le Yu la, ¹⁰ kila sane pogos naña yar keviu pasia sa le Yu la apisu yar nene mial kus ke mana tog, apis pan vanonia, akilawoia, asape “E, pa nini na pe Legiena Wa pa! Okus ke moña tog sanene na okilaro ke kieta navisaluaena ita le Yu la ne.”

¹¹ Ana pisatame la, sape “In na yepeu pororowaia, ana yar nene pimi kila ruru inu, pisa panu sape nekus mau tog nevano.”

¹² Pisi na lala sinelan asape akilia laa sane wa, apiun tania, asape “?Ana a nene? ?Naga pe ane pisa pan ko sape okila sanene?”

¹³ Ana yar nene mninue ga visaena, vanon naga pe kilia re sape Yesu naña kila ruru naga poli, a tañatete visu kilalea vanon pina na yeririna la asike ea, ana Yesu mial paroro likan yeririna lala, petan yo nene rui. ¹⁴ Ana siraunia pe piavi re poli, Yesu kirawal si yar nene e Yuña Wa, ana pisa pania sape “Nanagane omloge po si narui, popon ovisuar ruru ko. Oligan punu ga kionia naviowaena lala, visae peraga yoko sur tai viowa sina ga imi van ko ya re laa sane taulu na sumo.” ¹⁵ Ana e pogos nene yar nene kilia narui sape Yesu ga naña kila ruru naga, ana pa pisawal pan yar keviu kiena le Yu lala.

¹⁶ Ana pogos naña la amloge sape Yesu ke narui naña tamalia, sinela karia, pe akekanan re naña miyuñaen sur nene e Legiena Wa, pisi na la asiar naña apeveyunia. ¹⁷ Ana Yesu pisatame la, sape “Kiau ata, naga miyuñaen ke kiena yuñaena wo lala e legiena make ga, pa tol mena Legiena Wa, a in mena monar neyuña sa ma nena naña naga miyuñaenia.”

¹⁸ Sanene na e pogos nene, nasumonena kiena le Yu lala apisu ke pa Yesu narui sane pe yar na warnena kareen nawaena na Legiena Wa. A nanagane metavana, amloge naña naga pio ke Ntewa sape Arimana wawa, apisu sane naga kila ke naga maran taaga ga sane Ntewa. Ana sur ne la nene kila sane la apim pisusun manene laa sane, sinelan manene laa na wemonñaren naga mare.

Narina ne Ntewa amio Arimana amiyuñae maran taaga ga

¹⁹ Ana Yesu pisa pan la, sape “Nepisa pe lelaga pan amiu, in na

narina ne Ntewa, tařatete nekila sur tai inu ga taaga, ana sur ga la nařa nepisu Arimau kila, naga ga nene nekilia nekila. ²⁰ In na narina ne Ata Ntewa, naga sinen sii inu pařisi, kila pian inu e sur punu ga nařa naga sitom ke sape nekila. Ana yuřaena tařena si řasia sike ga wa, nařa kerkeviu laa sane, nařa war van inu vena neyuřaen sirau, ana pogos nařa neyuřaenia, yoko amiu sinemiu ulan vařisi ne. ²¹ Naga řena nanini, sa nařa Ata mla si malena pan la nařa amarmare, tařan si kiela malena pan la, ve sa řa nena nene inu narina nekilia nela malena van yar ai nařa sineun nesape nela vania. ²² Ana pe Ata re ga kila naliřereena poli, ana yuřaena řena nene mligan e luřau, ²³ vena kilaen yeririna punu ga monar avatanon inu sa ga nařa apatanon ke Ata. Ve sanene, visae yar nařa pe patanon ruru re inu narina poli, ana sa nařa naga pe patanon ruru re yerkawa nařa naga mligan inu nepitom tano poli.”

Marena amio malena

²⁴ Ana Yesu pisa laa sanene, sape “Ayagagon ruru visena nene. Yar a nařa logear kiau visena, a lelaga e naga nařa mliganu nepitom tano, e ke e pogos nene tol malena. Naga pe su re nena vatanon naliřereena řarera tai, sane petan řelaga na marena rui, pa tol kiena malena viu rui.

²⁵ “A nepisa visena nalelaga nini pan amiu, sane pogos pimi ke sirau nanagane nařa sane yar la nařa amarmare e řelaga naviowaena rui, aloge pulgou inu narina ne Ntewa, ana la nařa aloge kilia, yoko atol malena. ²⁶ Kau Ata, malena nalelaga teke ga e naga, ana naga tařan malena nene sike e inu, ²⁷ a tařan řena

sane inu Narina ne Yeririna, yoko nekila yuřaena lala na liřereena.

²⁸ “Sur la nene pe pon re si sinemiu ulan poli, monar yoko ve sa ga nene e pog nařa nepisa ke nesape pimi ke ne. Yoko la nařa amomalio e porotano, aloge pulgou vio, ²⁹ ana amolmolue sina ga, ana la nařa amiyuřae po, kiela nasuřalena si nene pe namalena, ana lala nařa amiyuřae piowa, kiela nasuřalena pe naliřereena.”

Sur la na iilaen visena kiena ne Yesu

³⁰ Ana Yesu pisa pa laa sane, pisa řarlologia ga pan yerkawa kiena ne le Yu la nařa amon nalelagaena e naga, pisayu sur la nařa kila meraravan sape naga pe lelaga. Pisa sape “E lepas naliřereena nařa neyuřaenia, yoko tařatete neyuřaen e nasitomiena kiau in ga taaga, ana nekila ga e sur nařa nemloge Ata pisa. Ve sanene, kiau naliřereena naga mesmes ga, vanon pe nekila re e kiau nasinenanena poli, nekila ga e nasinenanena kiena ne naga nařa mliganu nepimi. ³¹ Ana nepis sanene pan amiu, nekilia sane nepisayunu ke sina ga, pona amiu řas apisu sane pe pon re nevis ve sanene poli yo, tařatete alelaga e visena na sanene. ³² Ana pogaga, pe sur re tai nene po, vanon sur tařena la řasia nařa kilia iila kiau visena suřal ruru wo.

“Nasumo, naga yar tai nařa pisayu sur la nařa punu pe lelaga pařisi. ³³ Nane Yoane Nakeena ne, nařa nanua sumo, amiu amligan visena pato pania, apiunu sanape petania, ana pisawal sur punu ga pe lelaga pan amiu. ³⁴ Ana piowa ga nařa asitom asape kiau visena suřal sanene vanon ga visena kiena yaru tai sa ga Yoane. Ana

sineun nesape amiu asitom ruru li e visena la naña Yoane pisa pan amiu e lepa na punu, vanon neþaryon amiu ke vena akilia atol natamaliaena. ³⁵ In na nepisa Yoane nene pan amiu, vanon naga sane pe kap tego tai na tegolien kiamiu sitomena lala, amiu naña akekaran li mña naga.

³⁶ “Ana sur si tai naiilaen kiau visena, keviu laa taulu sur la naña Yoane naga pisa. Naga kile la naña Ata tañan panu nemiyuññaena e maramiu. Yuññaena keviu la naña nemiyuññaen, lala amiila ke visena nene keviu sane pe lelaga Ata ne nanene mliganu nepimi.

³⁷ “Ana metavan sur lua nene, taþena toña ga, nane kiau Ata naña mliganu nepitom. Amiu pe amlogeli re pulgona poli, pe apisuli re marana po, ana naga mña, kiena visena la miila kiau visena la keviu, naña pisawal inu.

³⁸ Ana amiu na akila sane visena nene pe lлена re e kiamiu malena poli, vanon amon lelagaen e naga naña mliganu nepimi. ³⁹ Yam moki asumña apisuveve ke Visena Wa lala, vanon amiu asitom ke asape yoko alual kiamiu malena naña ve uro re ea, ana visena wa la nene naña pisawal inu ga. ⁴⁰ Asape in na nepe purþes nen malena nene, ana amiu amon aimi atol malena nene e inu.”

⁴¹ Pisi na Yesu pisa sane þarila mñarera paþisi, pis sanini, sape “Sur la naña nekila ke ne, pe nekila re nesape amiu ayeluar kiau ki, peraga. Pe nesitomñal re nene poli, ⁴² ana sur viowa tai, nekilia ruru amiu pa rui, ana nekilia sane pe asitom manene re nena Ntewa poli. ⁴³ Pogosa naña nepim nakaten amiu, nepim e ki kiena ne kiau Ata, ana amiu pe akekaranu re poli. Ana visae pogosa tai yar taþena imi, naña imi ga

e kiena ki naga taaga, pona amiu akekaran ga naga yo. ⁴⁴ Sineu mie amiu paþisi, ana nepisu sane mñarera pan amiu paþisi naña atol nalelagaena nalelaga pogosa tai. Nanene vanon amiu sine-miun lue ga nayeluaren kiamiu ki va metava. Amiu pe asitom re asape akilia avilopu si kiamiu þelaga poli, vena akila sur la naña siraunia Ntewa kilia yeluar amiu vanonia.

⁴⁵ “Nepisa visena la nene pan amiu, pona amiu asitom ke asape ‘E, yar nene sinen kar ita, pona e legiena naliþereena naga visawal kieta naviowaena la van arimata Ntewa ma e peni!’ A peraga, ve in re naña nekila sanene, ana yar taþena naga kila. Taþena nene nane yermarua Mosis, naña amiu aþasine ke naga asape yoko visa visena na iila amiuena, ana nevisa ruru van amiu, naga ke narui naña yoko visa plan ga kiamiu naviowaena lala. ⁴⁶ Amiu na apisa ke asape amlelaga ke mñarera e visena kiena ne yermarua Mosis nene, ana visae ve sanene, vanon ya ne amiu pe amlelaga mña re e in poli, vanon yermarua nene, naga siriyunu lue ke ga. ⁴⁷ Ana nanagane, nepisu sane amiu pe amlelaga re e kiena nasiriena la poli, ana komin suri ne nanene yoko taþatete mña alelaga e kiau visena lala.”

6

Yesu pagan þina na yeririna miyuve manu lima [5000]

Matiu 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹ Siraun naga nene, memio Yesu memiai e wa tai memligan si kiena yo nene, mepa mokusro pupia lapa naña nae Kalele, naña la þasia apio asape Lapa Taepirias.

² Ana pogosa naña yeririna la apisu imimi mepa ke sanene e lepa

navano, la mēna ga asuñalu asir-aun imimi. Asape ataveve Yesu vanon apisu kile natamaliaena la naña miyumaen pan inanena lala. ³ Ana pogos naña mepa metol lepas nene, mepa metava e kunus tai naña mēke e yo nene, memial mña mepano-o, memapi. ⁴⁻⁵ Ana pogos naña Yesu totano teke na kira pa gar tena, pisu pupia pñina la apim ke puna. Pisuľupar sane la moki, ape yeririna na yo taņena ga la ne amlapran la ke apato Yerusalem. Apatovin ke pupia paņagena kiena le Yu lala, Paņagena na Sitoñalen Natamaliaena, naña yoko ve yam ve piavi re na akila.

Ana pogos naña Yesu pisu la apimi, piun sur tai pa Pilip, pisape “Pilip, la naña na viso kar la ke pañisi ne. ?Yoko toul kala kilaparavi ve sanape ne?” ⁶ Naviunena kiena ne Yesu, pe nataņaliena ga Pilip, vanon Yesu kilia pa rui sur naña yoko kila van yeririna lala nene.

⁷ Pisi na Pilip pisatamea, pisa ga pisapenua “Visae neyumaē kas ve taaga, taņatete netaulu kilavaru torokin naulen kala kinanena lala la punu ga akan ve torokaki!”

⁸ Ana nalogena taņena tai, Antru, naña wenla Saemon Pita na ve tokak, pisa pa Yesu, pisape ⁹ “Suņe, nekirawal teras tai teke e nini, paer ke narin kilaparavi lima amio narin ika lua. Nanene tekaki ga, vanon yeririna la mok pañisi.”

¹⁰ Ana Yesu pisape “Peraga, poga ga ne, ovisa van pñina la nene ovisave atotano wa.” Mepisa pan la, pñisi na atotano e vilumñini lala, ana mepisu sane yermene ga lala tol sur sane manu lima [5000].

¹¹ Pisi na Yesu paer kilaparavi la lima nene, mlen, pisa potena vanonia. Siraunia siar kawero-roia, piovion pan la naña atotano ke ne, kila mēna sa ke ga e ika,

mła make ga pan la torokin naña sinelan asape akania.

¹² Ana akan mña pano meņela la kawa, pñisi na Yesu pisa pa imimi, pisape “Korkoro kinanena la ne sike ne, ve tekila kare re, ana popon awarpolo va lele taaga.”

¹³ Ana mepa moņar kinakina kilaparavi la lima naña ne, naña akanligania, mokon pa e karo pano-o tol karo lualima taaga pa lua [12].

¹⁴ Ana pog naña yeririna la apisuluľar pupia kile naña Yesu miyumaenia, apisa ke pan la sanini, apisape “Kieta pupia navisawalena naña kieta li marua la apisaar asape imi kate e yomarava nini, yar ne na nene navisawalena ke narui.” ¹⁵ Ana la asitom ke asape ava atarar Yesu, asape amāreran vania vena avisirlua sumal imi ve kiela paer suņe, ana pogos naña mnunuluľar sur naña la asitom ke asape ayumaenia, naga petan la, naga taaga mial pa laa sane metava e kunus la nene.

*Yesu mial yau metava e sive
Matiu 14:22-27; Mak 6:45-52*

¹⁶ Ana imimi nalogena la mepisu mrae pato ke tano narui, mepisu sane popon sa mowasuņe imimi sina, ana mepato si tano e yepas nen lapa. ¹⁷ Mepato tano ana pe moña re Yesu katen imimi si poli, ana vanon yemalo pa rui, a mokus kiamimi waa, memligan si yo nene mepalua mepanon vena mokusro lapa meva ma Kapeneam. ¹⁸ Ana mepa ke sane, na narin lagi tai miyui li mñaga, kila sive siar piowa mña pañisi. ¹⁹ Ana pogos naña mepaluan pa laa tol sane kilometa lima, memilan Yesu mial ke metava e sive pimi ke lavisi. Ana memaraun naga pañisi, ²⁰ ana naga pis pan imimi, pisape “!Ee, amiu ve amarau re! In ga ne.”

²¹ Ana memloge po sina, metar pa meta e waa, ana veraga ga mepisu kiamimi wa monlologia ke lele naña mesape meva ea.

Yeririna la apim akale Yesu

²² Ana kolulag, la naña e lepas nen lapa, naña Yesu pagan la ga na wa, asitomwele ke asape sanapen Yesu narui. Asitom ke sanene vanon pogos naña memio Yesu mepim pula, mokus waa taaga ga, ana apisu imimi nalogena la mokus waa nene mepa pa rui, a Yesu pe amio imimi re poli, naga taaga sike na. A nanagane tapatete si alual naga amio la, ²³⁻²⁴ ana la apa akus waa tañena lala, akusro apa Kapeneam akale imimi. Waa tañena la nene, la pe kiela re poli, kiena ne la nae Taepirias naña apim akaten la, apim ga ura e naña Yesu mlenwo kilaparavi, kila pimi torokin naña akania.

Yesu pisape naga pe kilaparavi na malena

²⁵ Ana yeririna la naña ne apam atol Kapeneam, apa ura, apa akale Yesu. Ana pogos naña añalia, apiun tania, apisape “?Navianena, ko opam otol e nini pogwai?”

²⁶ Ana Yesu kilia pa sur naña la asape avisu vanonia, naga pisatamē la, pisape “Visae apamin akale inu sina vanon apisu kiau kile lala a apisulupar inu sane in na ai, visae ve sanene na po na. Ana in na nepisu sane asitomāl asape nakoneva nepagan ruru amiu, akinana pano-o mēpēmīu la kakawa po, ana amiu sinemiun si asape ve sa nene p̄ane, yo?”

²⁷ “Poga ga, kiau visena na lelaga van amiu naga sanini: ve asitomāl manene re si kinanena naña yoko ve ve piavi re na naga kona make sina. Popon ayumāe n̄arera vanon kinanena naña sulue ga, kilia sumā ga sanene vano-o tol pog na malena naña pe

luas re poli. Lelaga, in na Narin Yeririna nekilia nela malena nene van amiu, vanon Ntewa arimau kilaar pan inu rui in ga taaga vena nekila ve sanene.”

²⁸ Ana apiun tania, apisape “Ana sa imimi sinemimin mesape mekila sur la naña Ntewa sine-nania, yoko monar meyumāe ve sanape?”

²⁹ Ana Yesu pisatamē pan la pisape “Pupia sur naña Ntewa sine-nan sape ayumāenia, sanini, sape alelaga lelaga e in naña Ntewa miila inu nepim e yomarava nini.”

³⁰ Ana apiun ke sina ga, apisape “?A ko, kiomā kile ya naña sa mevisuia, yoko mekilia melelaga e ko? Ko na yoko okila yumāena wo ya ne van imimi? ³¹ Mepiun ke sanene vanon mesitomāl kieṭa li marua la na susumo ne, naña asu e yokorena. Asumā sanena Mosis kila kile wo tai pan la, naña silaga la apar kilaparavi naña apio mana, ana akania, pe visokar la re nena ga. Sur nene teke e Tus Wa, a pisa sape

‘Silau ga naga pagan la e kilaparavi nae ma e peni!’ ” Esik 16:4

³² Ana Yesu pisatamē la ke sina ga, pisapenua “Lelaga, sur nene teke e Tus Wa, ana kilaparavi naña Mosis mlavia, pe pe kilaparavi nae re ma e peni poli. Kilaparavi naña nae ma e peni nalelaga, arimau ga kilia lavia. ³³ Kilaparavi kiena ne Ntewa naga inu ga ne naña nemli-gan ma e peni nepitom tano, vena nela malena viu van yeririna na yomerava lala.”

³⁴ Ana apisatamēa, asape “Suṗe, kilaparavi ke nene narui naña imimi sinemiminia silaga.”

³⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu, in na kilaparavi na malena. Yar a naña vim pun inu, tapatete si viso karia, yar ai naña lelaga e inu, tapatete si moto karia. ³⁶ Ana

sur taaga ga na piowa, sa naña nepisa pa pan amiu rui, naña apisu inu amio kiau kile lala e kilamaramiu rui, ana amon lela-gaen e inu. ³⁷ Ana monar yar p̄asia alelaga e inu, vanon la punu ga naña Ata mligan sike e lum̄au, yoko monar aim pun inu, a la punu ga naña aim pun inu, ve lala yar re si tai naña nekilia nekuan lua sina, yoko nowarar ruru punu ga ave kiau.

³⁸ “In na nemligan ma e peni nepitom tano e yomerava nini, pe nakilaen re nasinenanena kiau poli, ana pe nakilaen nasinenanena kiena ne naga naña mligan inu nepitom tano. ³⁹ A pupia kiena nasinenanena sanini, sape la naña naga mligan la asike e lum̄au, yoko ve nekilalu re lala yar tai, naga sinenan pisape e legiena maro nevisir plan la punu sina ga. ⁴⁰ Ata sinenan manene laa pisape ve sanene narui, naña la punu ga naña avisu inu, ana alelaga e inu, yoko atol malena naña pe luas re poli, a sinenan manene m̄ena pisape e legiena maro, yoko in na nevisir plan la sina ga.”

Nasumonena kie le Yu lala pe akekaran re visena kiena ne Yesu la poli

⁴¹ Ana pogos naña yerkaawa kiena ne le Yu lala amiyagogan ke visena kiena ne Yesu, pe akekaran re nenaga, ana la apis lili m̄a vanonia. Kiena visen tai naña amon logeena, nane visena naña pisawalia sape naga pe kilaparavi naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini. ⁴² Apisayu pan la, apisape “?Sanape ne yar nene pisa ke pan ita pisape petan ma e peni metava pitomi tano pun ita? Naga pe yar re tai nene po, tekilia ruru pa naga rui, anena amio arimana. Naga Yesu ga p̄a, narina yermarua Yosop.”

⁴³ Ana Yesu pisatar̄ne la, pisape “!Ei, visen mumu la e inu p̄isi, amiu ayagoga ruru kone wa!

⁴⁴ Yar ai naña imi lelaga e inu nagane, e legiena maro nevisirlua naga mal sina ga. A ata naña tam̄an inu nepimi, visae naga ve ure re yaru nene vim, ana taḗatete nena kilia imi punu.

⁴⁵ Tus kiena ne navisawalena Aisea pisawal visena tai, pisape

‘Lala punu ga, yoko Ntewa ga vian la,’ Ais 54:13

ana komin nanene, nepisape la naña aloge ruru visena kiena Ata Ntewa naña naga vian ruru la ea, lala nene aim pun inu. ⁴⁶ Ana la ne sanene, pe lala yar re tai naña pisu ke Ata Ntewa poli, vanon yar taaga pisu ke naga, nane inu naña nepetan ma puna nepitom.

⁴⁷ “Nepisa ke lelaga pan amiu, sane yeririna punu ga naña alelaga e inu, asike pa loyum̄a e malena naña ve uro re rui, ⁴⁸ vanon inu, in na kilaparavi na malena. ⁴⁹ Kilaparavi nene pe maran taaga re poli sa naña kilaparavi naña mana naña yermarua la akan e yokorena. Akan m̄a pano-o, ana siraunia pe lala yar tai mal lue re si teke poli, lala punu ga amarmare ga sa nene. ⁵⁰ Ana visae kilaparavi tai toḗa ga, visae yar naña kania taḗatete mare pogos tai, na nene tepio tesape kilaparavi nae peni lelaga. ⁵¹ Pogaga, in ke narui nepe kilaparavi na malena nene, naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini, vena yar naña kania, yoko mal lue. Kilaparavi ne nanene naga pe tasneu, netam̄an ke panon yomarava wetelu, nemla ke panon malena kiena ne kiena yeririna lala.”

⁵² Ana visena kiena ne Yesu la nene, m̄arera pan yerkaawa kiena ne le Yu la nene akilia ruruia, ana apiun ke asape “?Ya nene? Yar nene pisape yoko war kana

kilarñiu van ita vena tekania, po pisa ke ya ne?”

⁵³ Ana Yesu pisa meraravan pan la e lepas na kinas nen kiena marena, pisape “Nepisa lelaga pan amiu, sane amiu monar akan kiau kilarñiu inu Narina Yeririna, amiu monar amun kau kuruta. Visae peraga, kiau malena tařatete te amiu. ⁵⁴ A naga nařa kan kau kilarñiu, a mun kau kuruta, naga tol pa malena nařa pe luas re poli, ana nevisirlua si naga sumalu e legiena maro, nekila naga mal sina ga. ⁵⁵ Nanene komin kau kilarñiu, naga pe kinnanena tařena tai, a kau kuruta, naga pe na munena tařena tai. ⁵⁶ Naga nařa kan kau kilarñiu, mun kau kuruta, kiena malena wetelu sike e inu, a kiau malena wetelu sike e naga. ⁵⁷ Ata naga pe purřes nen malena, ana mligan inu nepimi, a nemalin ke kiena malena nařa teke e inu, ana naga nařa kan kau kilarñiu yoko naga mali e kiau malena nařa teke e naga. ⁵⁸ Sur ne nanene nařa nepisa ke e kiau visena e lepas na kilaparavi nařa petan ma e peni pitomi tano. Kilaparavi nene naga pe sa re kilaparavi nařa repita nasumo la akan poli, ana amare ga sanene. Naga pe kilaparavi nařa yar a nařa visae kania, naga kilia mal lue narui.”

⁵⁹ Visena ne la nene Yesu pian lan ke e yuřa na lotena nae Kapeneam.

Nalogenla la moki amligan Yesu ařasuře la sina

⁶⁰ Ana komin nařa Yesu pisa visena la nene, ana imimi kiena nalogenla la moki asitum pano-o, apisa asape “Kiena navianena la nene řarera pařisi. ?A si na kilia loge kilale ruruia?”

⁶¹ Ana Yesu mloge kilale e naga sane kiena nalogenla lařas apis

lili řa vanon naga sa nene, naga piun tan la, pisape “?Sanape, pe akekarar re kiau narin visena nene poli? ⁶² Narin visena ga nene, kila amiu asape aliganu sina? Visae ve sanene, nemninue amiu narui. Sane visae pogos tai, inu Narin Yeririna neligan amiu neva si metava ma e leleu, ana yoko sanape ne? Pona sinemiu řesan ruru inu yo? ⁶³ Kiau visena la nene ape mřapa na Ninuna a mřapa na malena. Yaru kilia war si yaru, ana yaru tařatete la malena lelaga nene va yaru tařena. Sur nene Ninuna ne Ntewa ga kilia lavia. ⁶⁴ Ana nevisu kilale amiu lařasia amlelaga pa rui, a amiu řas peraga.”

Yesu pisa naga nene, vanon siar nanua rui, naga kilia pa la nařa pe amlelaga re e naga po, pano-o tol nařa naga kilia lala ai nařa awilwilin wan naga. ⁶⁵ Ana Yesu pisa řena ga pan la, pisape “Lala řasia alelaga, řas ve alelaga re, naga nene nepisa ruru visena nene rui, nesape tařatete yar tai vim punu, nařa sa arimau naga ve tamān re naga imi.”

⁶⁶ Ana e pogos nene imimi kiena nalogenla lařas apisu sane navianena kiena Yesu la nene ařarera laa narui, apisu sane peraga, ana ařasuře la sina, pe ataveve re si naga poli.

Pita pialua řareran kiela na lelagaena pa Yesu

⁶⁷ Ana pogos nařa Yesu pisa lala řas amligan si naga, pis pan imimi kiena nalogenla lualima taaga pa lua [12], piun pisape “?A sanapen amiu? ? Pona sinemiun asape amiu řena ava sina ga amio la nene?”

⁶⁸ Ana Saemon Pita pisatamea, pisaar řarera pa Yesu, pisape “Suře, visae meligan ko, yoko mesiraun si a ne? Ko ga taaga

naþa lologena wo na malena teke e ko, ⁶⁹ nanagane na memlelaga ke ga e ko ga taaga, a mekilia pa rui mesape ko, ko na Navisaarena Wa naþa Ntewa mligan ko opimi vena otamalia imimi.”

⁷⁰ Ana Yesu pisatarñe pisape “Lelaga, in na nekiar amiu kiau lualima taaga pa lua, vena alelelaga e inu sanene, a tai teke mñena likan amiu naga pe Yermare Lego ruru nenaga.”

⁷¹ Ana Yesu pe pisawal re ki-amimi kia lala tai e pogos nene poli, ana siraunia mepisu kilale sane kiena visena nene, naga pisa ke Sutas, narina ne yermarua Sae-mon nae Kariot, naþa naga imimi na lua lima taaga pa lua tai, naþa pe sitom re poli, þililinwan si kiena Suþe naapo.

7

Yesu, wenla lala pe amlapran la ruru re amio naga poli

¹ Siraun naga nene, Yesu mial telilivi ke ga e yo lala na tavie na kiena yo nene Kalele. Naga pe pa re si metava e yo na tavie nae Yutea poli, vanon nasumonena sa le Yu la nae yo nene akale ke naga rui, asape awe momar naga mare. ² Ana pogos tai, lavisin pog na kiela pupia þaþagena kiena le Yu la tai, naþa Paþagena na Silparpara. Ana sa naþa silaga, la moki sinelan asape avavini ma Yerusalem vanonia. ³ Ana e pogos nene, wenla Yesu lala apis pania, apisape “E, ko na ose nini yam piavi rui, popon ova li ma Yutea, vena kionña nalogena la ma ne la towe avisu kile la naþa okila ke ne. ⁴ Ko na sinoñan osape yeririna la akilia ruru ko, ana omiyuñae tapolou ke ga. Visae lelaga naþa omiyuñae ke pupia kile lala, popon ovanon okate yo punu ga e yomerava.” ⁵ Ana visena la ne sanene, sa naþa apisa kare ke ga

Yesu, vanon lala na ape wenla ruru naapo, ana pe amlelaga re e naga poli.

⁶ Ana Yesu pisatarñe la, pisape “Amiu akilia akila ga kiamiu sur ya e ga e pog naþa amiu sine-miun asape ayuñañena, ana kiau pupia pogos naga pe pimi re poli wa. ⁷ Amiu akilia akila ga kiamiu yuñañena la woga ga, yeririna la taþatete avisa kare amiu vanonia, ana pogos naþa in na nekila kiau yuñañena, nepisawal sane þelaga viowa kiena la na yomarava pe mesmes re poli, ana la sinela kar inu paþisi. ⁸ Ve sanene na amiu ga ava ma Yerusalem, in na nesuñña e nini wa. In na taþatete neva nakaten maran yar lala e þaþagena nene, vanon kiau pog pimi ke rui, ana pe pimi punu re poli wa.” ⁹ Naga pisa visena nene pan la, siraunia apavin, naga suñña ga.

Siraunia Yesu pa ma e þaþagena

¹⁰ Yesu suñña sane na, pe pi-avi re poli, naga mñena pa ma Yerusalem, ana pe pa re sa naþa yeririna la akilia poli, naga tapoloun la ga. ¹¹ Ana yerkawa kiena le Yu lala, asitom ke pa rui sape pona naga mñena ga vam e þaþagena, ana la akalewele, apiun asape naga mñeke pe. ¹² Ana yeririna mñena lala, asun apisayu lue ga naga, laþasia asape naga pe yar wo tai, laþasia asape naga pe yaru viowa ga, naþa kila kare ke ga sitomen kien yeririna lala. ¹³ Asun apisayu ke Yesu sanene na, pe apisawal manene re pa e yo metava poli, vanon asitom ke asape visae kiela yar keviu la aloge, yoko akila viowa van la.

Yesu pa kate e Yuñña Wa Mana ne Ntewa

¹⁴ Ana akila mña þaþagena panoo, legiena þas þaro rui, ana Yesu

pisu sane monar va ma Yumã Wa Mana ne Ntewa vena vian si yeririna lala. ¹⁵ Ana pogos naña yerkawa kiena le Yu la amloge kiena navianena nowo lala, amilan pañisi, apisape “!Sanape na yar nene kilia ruru visena kiena ne Ntewa sanene? !Naga pe apian re nena ga, ana kiena navianena po na po!”

¹⁶ Ana sanene na Yesu pisawal pan la, pisape “Sur naña nepian lan ke ne, pe kiau re poli, pe kiena ne Ata ga naña mligan inu nepitom tano e yomarava nini. ¹⁷ Visae yar tai kekaran ga kila nasinenanena kiena ne Ata, yoko naga kila yar nene loge kilia sitom ruru kiau navianena. Yoko yaru nene kilia visu kilale sane in na pe nepian re yeririna la e ga e kiau kia poli, ana kilia visu kilale sane navianena la nene, pe lelaga naña amolue kemua e Ntewa. ¹⁸ Visae tevisu yar tai vis ke ga e kiena kia, tekilia ga sane naga miyeluar ga kiena kia. Ana visae yar naña pis, miyeluar ke ga kia kiena ne kiena yerkawa naña mligan naga pimi, tekilia ga sane pe lelaga ga, naga pe pisokan re poli.

¹⁹ “Yar tai ne kila sanene nane Mosis. Ntewa mla kiena navisaluaena pania, a naga pisaliluen pimi pan amiu, ana asumã akilaro ke pa narui. Ana sanape na asape awenar inu vanon asape neklaro navisaluaena. ?Pogaga na sanene?”

²⁰ Ana yeririna la apisatãnea, apisape “!Kue-e, nagane na opis wowe ke ga, sa ga yermare tai teke e ko! ?Ane sape wenar ko? Ovisawal lia.”

²¹ Ana Yesu pisatãnea, pisape “Nanua e pogos naña nepim e yo nini, in na nekila pupia kile tai e maramiu, netamalia laulu nene. Ana pogos naña apisuia, pe akekarã re poli, apisape in na nemiyumãe piowa ga

naña nekila sanene e Legiena Wa. ²² Ana popon asitomãli kieta ðelaga na kilaen ðaviu, sa naña yermarua Mosis amio yermarua na sumo tañena lala, sane Epraam lala, la amla pan ita. Naga mñena pe yumãena tanea, ana visae kana legiena nena sulologia Legiena Wa, pe asitomãl re poli, amiyumãen ga. ²³ Amiu asumã apisa ke asape amon kilaroen navisaluaena kiena ne Mosis, ana atamãan luen ga asape nakilaen yumãena na ðaviu e Legiena Wa pogaga. Ana visae atamãan nene, vanon ya ne sinemiu karnu keviu vanon ga kiau narin yumãena wo taaga ga nene naña nekila ruru si yepen yaru nene e Legiena Wa? ²⁴ Nepisu sane asitom veve ke sur la ne e ga e kulusia, ana popon ave manmarua li laa sane, asitom veve ruru li sur la va tol kana kilamñiu.”

Asitom ke asape Yesu pe Navisaarena po pe naga re poli

²⁵ Ana e pogos nene yeririna moki nae Yerusalem apisu Yesu pian la ke e Yumã Wa, amilania, apisape “!Lelaga naña ne! Yar ga nene nañane, naña yerkawa la apisa ke asape awemãria. ²⁶ Ana nagane pisawal ke ga kiena visena la sanene, ana pe akila re si surian poli. Pe tekilia re poli, pona amon visaen vania vanon apisuluþaria sane lelaga, yaru nene, kieta Navisaarena lelaga. ²⁷ Ana peraga, taþatete naga, vanon kieta nalelagaena tai þa rui, sape Navisaarena, pogos naña naga kate, yoko taþatete yar kilia sape naga su pe na pimi ne. Ana yaru naña Yesu, ita punu ga tekilia ruru pa mñana umã rui.” Apisa sanene komin amãape Yesu na paeme Nasaret, ana peraga, naga paeme Petleem.

28 Ana vanon naþa apisa ke sanene, Yesu þaryon ga navian laena loyuma e Yuma Wa, pi-sawal visena nene pan la, pisape “Asitom asape akilia inu, akilia ke lele naþa nepim ea, ana in na nepisu sane pe akilia ruru re poli. Nepimi e nini, pe e re ga e kiau sitomena poli, ana yar taþena ga mligan inu nepimi, naþa naga pe purþes nen lelagaena. A sa naþa amninue inu ga, ana amninue mēna naga. 29 A naga, in ke narui naþa nekilia ruru nena naga, vanon naga ke narui naþa mligan lua inu nepitom tano e yomarava nini.”

30 Ana visena kiena ne Yesu la ne sanene kila amareran asape monar atarar naga, ana pe yaru re nena tai naþa kilia tol naga, vanon kana pog ne pe pimi re poli wa. 31 Asape awe moþar naga, ana yaru la moki amlelaga e naga rui, vanon kile la naþa miyumaenia. Apisa sanini, asape “!Yoko Navisaarena nape naþa kilia imi kila si kile ya la naþa yuve naga? Peraga, yar nene kieta Navisaarena ke lelaga narui.”

Amligan yar na mara la apavinin Yesu

32 Ana Varasi la þasia asuma amiyagogon ke yeririna la amilaar ke Yesu e kiela visena lala, ana apa iroro ga, apis pa pupia yar wa lala, na apiranar asape monar akila ga sur tai va Yesu nagane ga ne. Ana amligan kiela lokul navisuaren Yuma Wa lala, asape ava akale pulmas tai na tararen Yesu, vena aure si naga vim pula.

33 Ana Yesu pisawalia, pisape “Yoko in na nekilia nesu si nemio amiu yam ve plas ga, þisi na nowasuþe sina puna ne naga naþa mligan inu nepimi. 34 Pogos naþa sa nowasuþe pae na, amiu akilali naþa akale inu vano-o yoko

taþatete alual inu. Lele naþa neva nese ea, taþatete aim ea.”

35 Ana pogos naþa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, asitom þele narui, apisa ke pan la, apisape “?Yar nene pisa ke yo nape ne, naþa yoko va ea a þisi na taþatete ita telual si naga ea? Pona sitom ke pisape va e yo taþena lala e yomarava naþa wenla ita le Yu lala aþure apa ea e pog na pupia yaltetaena, ana pisape va vian la mēna ga? 36 Ana naga pisa ke ya nene, sape takale naga vano-o taþatete telual naga. Ana sanapen kiena visena naþa pisape naga pa ke lepas tai naþa taþatete tesiraun naga, taþatete teva ea.”

Ana e pogos nene, lokul na visuaren Yuma Wa la pe atarar re Yesu poli wa.

Yesu mlologon Ninuna Wa, sape pe wii namalena

37 Ana akila ma þaþagena nene pano-o, apa atol kana legiena maro, naþa sane pe kana pupia legiena nena. Ana pogos naþa asike veraga, Yesu sumal pion manene sanini, pisawal pisape “Amiu a naþa moto karia, popon imi pun inu, mun wii na malena.

38 Yar naþa mlelaga e inu, yoko wo van vaþisi, sa naþa Nasiriena Wa pisa, pisape

!Yar na sanene, yoko losinena ule mamagan wii na malena, vano vano-o tataroi vetania sa naþa wii mlau!”

39 Ana visena kiena Yesu nene, kana kinasia na Ninuna Wa, vanon naga kilia sape siraunia, lala naþa alelaga e naga, yoko atol Ninuna Wa. A e pogos nene, Ninuna Wa pe pimi re poli wa, vanon Yesu sike yomarava wa, pe pa totano re e kiena lele wa poli wa.

Parin sitomena la e Yesu

40 Ana pogos naþa yeririna la amloge Yesu pion sane na, kiela sitomena la pa pe taþena lala. La þasia, apisa asape “Yar nene, naga navisawaliena sane Mosis, naþa temlelaga tesape yoko imi.”
 41 La þasia apisa asape “Ana, pona visae peraga, naga pe kieta Navisaarena kemua.” Ana la þas apisatamea, apisape “Peraga, pe visena re tai naþa pisa sanene sape Navisaarena yoko ve yeririna nae Kalele sane yar nene poli.
 42 Nanene komin naþa kieta Nasiriena Wa la apisa ke ga asape Navisaarena naga molue ga e lus kiena ne Parin Suþe Tepet, yoko ve yeririna nae Petleem.”
 43 Ana þarin sitomena moki la ne sanene kila narui yeririna la asu tetai vanon Yesu.
 44 La þas pe akekaran re poli, apisu sane popon akuan va e yuþa nakoena, ana siraunia peraga, pe yar tai pa re lavis puna poli, vena tararia.

Nasumonena la sinela kar manene Yesu

45 Ana siraun sur la nene, lala na visuaren Yuþa Wa apa sina ga puna ne þarin yar wa amio Varasi lala, vena kilaen navisawalena lala van la. Ana pogos naþa amalivi e marala, yar keviu la nene pe apisu re Yesu poli, ana apis pan la, apisape “?Awa yar naþa memligan amiu apanonia? Vanon ya ne amiu pe aþure re naga pimi poli?”

46 Ana navisuarena la apisatameia, apisape “Imimi memiagogon kiena visena lala po na po, pe yar re si tai poli naþa kilia vian ruru ita wo sane naga.”

47 Ana navisatameena nene kila Varasi la amilania, apisape “!Aulai, nagane na amiu meþa, yar nene þere kiamiu sitomena la pa pe wowe!
 48 Amiu atamean naga pisa kotalia amiu, ana sanape,

apisu sane e imimi yar kerkeviu lala pona imimi Varasi lala, la þas amlelaga ea? Peraga yo.
 49 Lala ga naþa amlelaga ea, nane þina viowa ga la naþa asike ko laa ne, a la pe akilia re sur poli. Pe akilia re kieta navisaluaena poli, Ntewa piain pa nakoena pan la rui.”

50 Asume apis marera ke sane na, lala yar tai kilayon ke sape kila kiela visena viþo si tano. Nane Nikotimas, naþa nanua sumo e yemalo tai pa sun amio Yesu.
 51 Naga pisa pan la, pisape, “Ita tepisayu ke yar na sanene na, sa ga naþa ita temla ke pa nalipereena pania. Ana kieta navisaluaena pisa lepas nene, pisa sape visae tesape tevis van yar tai, monar tetotano ruru temio e kumali, tela pog vania vena naga kilia visawal kiena sitomena van ita, ana monar teviun naviunena vania vena tekilia teki-rawal tesape lelaga kemua naga kila sanene sanene po sanape. Naga nene pe mrapa mesmes nakilaen yumeaena nene.”

52 Ana la pe sinelan re yagogonen kiena visena nene po, vanon apisu sane naga miilaar ke Yesu. Apis pania, apisape “!Aulai, ko na opis ke sa naþa ko meþa ope yar nae si Kalele tai! Asitomrurulia sur naþa Visena Wa pisa. Pe visena re nena tai naþa pisa sape yoko navisawalena viu tai sumalu garo Kalele vam e nini.”

53 Ana kiela visena pa marera e lele nene, þis na la amial tetai sina ga aþasuþe si meþa uþa lala.

8

Sira naþa apisape akirawal taþa kolau

1 Ana Yesu mligan Yuþa Wa, mial pa si ma Kunus Na Purolip Lala.
 2 Monomi e nene, ana yemlagi kolulag mial pato si Yuþa Wa Mana ne Ntewa. Pogos naþa

yeririna la apisuia, la moki apim puna, naga totano pian la.

³ Ana pe piavi re nena ga, navianena navisaluaena lala amio Varasi lala apure sira tai pimi puna, akila sumal e marana ne yeririna lala. Sira nene, atarar ke sanene vanon asape kila kolau, ana lapas apisuia, apisawalia.

⁴ Ana akila naga sumal sanene, apis pa Yesu, asape “Navianena, sira nene, akirawal kila ke kolau.

⁵ Ana sa naŋa navisaluaena kiena ne Mosis pisa e lepas na mlamulena viowa nene, nanagane na monar mokove monar ga naga mare. Ana navisaluaena kiena ne le Rom lala naga sape yoko taŋatete mokovenar yaru. A ko na sanape, kionna sitomena sanape?”

⁶ Ana naviunena nene, pe apiun ruru re pa Yesu poli, ana akila ke ga nataŋaliena pania, vena visapal sur tai naŋa siraunia akilia ala naliŋereena vanonia.

Ana Yesu pe pisatame re poli, ŋarina tau pito tano, kian mrasilmana siri visena tai e porotano.

⁷ Ana apiuyun ke pania asape sanapen sira nene, ana Yesu tomal ruru sina, pis pan la narui. Pisa pan la, pisape “Pogaga, ana amiu yar naŋa kove pes sira nene, naga monar ve yaru tai naŋa pe naviowaena tai to re nena e naga.”

⁸ Ana yam si tai, pulu si pato tano, siri si visena taŋena e porotano.

⁹ Ana pogos naŋa amloge sur naŋa Yesu pisa pan la, asiar naŋa amiyal tetai si lala. Naga naŋa sumon la, kiela yermarua tai, a siraun naga, lala taŋena mena lala apiayapa apavano, pano-o sira naŋani naga taaga sumal sike e marana Yesu. ¹⁰ Ana Yesu kira pa pisuia piun tania, sape “?Sira, la naŋa asike pe nagane? ?Pe lala yar re si tai sape liŋere ko poli?”

¹¹ Ana sira pisatamea, pisape “Suŋe, pe tai re si poli.”

Yesu pisa pania, sape “Pogaga, in mena taŋatete neliŋere ko. Ko, okilia owasuŋe ko sina ova mona, ana ovavini ve okila re si naviowaena.”

Yesu pisape naga pe yomerarava na yomarava

¹² Ana siraunia Yesu pisi pan la, pisape “In na nepe yomerarava na yomarava, yar a naŋa taveve inu taŋatete si yal e yemalolo, yoko yomerarava namalena teke e naga.”

¹³ Ana ŋisi na le Varasi la ŋasia naŋa asike wa apilon si kiena visena, apisape “Ko na opisa sanene, ko ga omila ke si kionna visena, ko na oŋarwar ko wa! Sanene na, imimi taŋatete melalaga ne, kionna visena pe pe lelaga re poli.”

¹⁴ Ana Yesu pisatamea, pisape “Pona nekila sanene yo, ana kiau visena la punu ga amio kiau vianena la ape lelaga. In na nekilia sur punu ga e inu, sane nesu pe na nepim e nini, po nesike e nini ŋisi na nowasuŋe si neva pe, ana amiu pe akilia in re nena poli. ¹⁵ Amiu amliŋere in ke ga e sitomena kiena ga yeririna lala, ana in na pe nemliŋere re ga amiu yar ta poli. ¹⁶ Ana visae pogos tai neliŋere yeririna lala, yoko kiau naliŋereena memes ga, vanon ve in ga taaga re nekila, nemio naga naŋa mligan inu nepimi.

¹⁷ “Ana e kiamiu navisaluaena, asiri sanini asape visae yar la ve lua aviranarla e visena tai, ŋisi na monar alelaga ea, ¹⁸ ana yoko monar ve sa mena nene e imimi lua kau ata. In na nepisa ke nesape in na nepe lelaga, a naga miilaar inu, ana kila sane monar alelaga e inu narui.”

19 Lala amloge visena nene, apiun tania, asape, “?Ko na opisa ke arimoma nene, ana sike pe nagane?”

Yesu pisatame la, pisape, “Amiu amninue ga naga, sa naña amiu amninue inu ga. Visae amiu akilia ruru inu, yoko kila amiu akilia ruru mena naga, ana tapatete si aviun naviunena na sanene, ana peraga.”

20 Visena la nene, Yesu pian la ke e Yuma Wa, e lepas naña akuan ruru nalaena lala kiena ne Ntewa sike ea.

21 Ana Yesu pisa mena pan la, pisape “In na nepur matan amiu ke narui. Pogos naña neva pae na, akalenu vano-o tapatete awal inu, yoko amare amio kiamiu naviowaena lala. In na nepa ke e lele tai naña amiu tapatete avam ea.”

22 Ana pogos naña yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, apiunia asape “?Yar nene sinenan pisape kila ya? Pisape va e lele tai naña ita tapatete teva ea, pisa ke sape yoko we momar naga mare yo?”

23 Ana Yesu pisape “Kiamiu sitomen lala amio kiau naga peve tapena manene laa. Amiu na ape nae ga yo tano nini, inu na nepe nae yo na ma metava. Amiu na yomarava nini, in na pe nae re e poli. 24 Ana sa ga naña nepisa ga na wa, yoko amare ga amio kiamiu naviowaena lala. Visae pe amlelaga re e in poli, naña nepe naga naña sike na sike lue narui, yoko monar ve sa ga nene.”

25 Ana apiun, asape “Ko ovisa li sina osape ko na ai.”

Ana Yesu pisatame la, pisape “In na nepe naga ga naña siar na konua rui pimi tol nagane, nepisa ke nesape in na nepe naga. 26 Naga ga nene nepisa ke e lepas na punu. Ana e lepas na pun

amiu, sur la moki naña nekilia nevisa, ana visae nevisa, pe visen nalipereena ga punu ga. Ana sur la ne nepisa ke ne e yomarava nini, naga pe visena ga la naña nemloge tan naga naña mligan inu, vanon silaga, kiena visena la memes papisi.”

27 Yesu pis merarava ga sanene, pisayu ke arimana naña ma e peni pan la, ana pe akilia ruru re nena poli.

28 Ana pis si pan la, pisape “Pogos naña yoko amiu atelan pae inu Narina Yeririna metava e laki, yoko akilia ga na wa sa naña in na nepe kiamiu Navisaarena. Yoko amiu avisu kilale naña sur punu ga naña nemiyumaenia, pe nekila re ga in ga taaga poli, silaga nepisa ga sur la naña Ata pisa pian inunia. 29 Naga ke narui naña mligan inu nepimi, a naga sike amio inu nagane. Naga pe mliganu li re poli, vanon silaga nekila ke sur punu ga sa ga naña naga kekarania.” 30 Yesu pis ke sanene, kiena visena la pere le Yu la moki amlelaga e naga.

Visena lelaga kila sen lala na mlamulena alolor sina ga

31 Ana Yesu pis pan le Yu la naña amlelaga mare ga e naga na wa, pisape “Visae awarar kiau visena marera, amiu alogearia, amiu ave kiau nalogena la lelaga. 32 Yoko akilia ruru visena lelaga, ana visena lelaga kilia kila sen loru si vetan amiu.”

33 Apisatamea, apisape “Ee, imimi na lus kiena yermarua Epraam, imimi pe memiyumaie koren kiena ne re yar keviu tapena tai poli. ?Ana sanape ne osape sen lala alolor vetan imimi?”

34 Yesu pisatame la, sape “Nepisa lelaga pan amiu, yeririna punu ga naña asuma akila ke

naviowaena, la ape nayuñae korenaena na naviowaena, sen la na viowaena apiar ñareran la. ³⁵ Ana asuñia amiyuñae korena ga kiena ne yar keviu na naviowaena, ana pe ape namratava re puna poli. A inu, in na nesulue ga nemio Ata, komin in na namratava nena puna. ³⁶ Ana in na sisi nae ma e peni, visae noul plan amiu, yoko amiu ñena akilia asulue amio inu ma uña.”

Yesu pisape la pe ape narina ne re yermarua Epraam poli, ape narina ne Yermare

³⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga pan yeririna lala, pisape “Nekilia ruru amiu na, ape lus nena kiena ne yermarua Epraam, ana lus kiena ne Epraam la narui naña popon sa akekaranu. Ana peraga, amiu lañasia na lus ga nene naña kiau visena pe towawa ruru re e kiamiu malena la poli, sinemiun manene asape awe moñar inu. ³⁸ Ana popon amiu alelaga e kiau visena lala, vanon in na nepisawal ke ga sur la naña nepisua pogos naña nesike puna ne Ata, ana amiu na akila ke ga naña amloge arimamiu pisa.”

³⁹ Ana apisatañeia, asape “Lelaga, vanon arimamimi, yermarua apua Epraam na sumo sumo laa.”

Ana Yesu pisa pan la, sape “Peraga yo! Visae amiu ape narina ne yermarua Epraam lelaga, popon amiu towe lai akilali sur wo la ve sa naña naga miyuñania. ⁴⁰ Ana pere, amiu akila piowa manene laa pañisi. Sane inu, in na nepe yar tai naña nepisa plan ke ga visena na lelaga la naña Ntewa pisa pan inu, ana amiu asape awemñar inu. ?Pona amiu asitom ke asape ñelaga wo ke narui naña kiamiu yermarua Epraam sape akila? ⁴¹ Peraga, nepisu sane pe naga re nene po, ana arimamiu

tañena ga tai sike ga wa, naña amiyuñae kiena ke.”

Ana la apisape “!Ke ya ne! ! Osape okila imimi meve sisi na mrapa lala, memninue ga arimamimi! Armamimi taaga ga nalelaga naña sike, nane Ntewa.”

⁴² Ana Yesu pisape “Visae visena nene lelaga, sape Ntewa pe arimamiu, yoko amiu monar akekaran manene inu, vanon in na nepetan ma puna nepitom tano e nini. In na nepim re ga sanene poli, naga ke narui mliganu nepimi. ⁴³ In na nepisasa ke sur la nene pan amiu pano-o, ana silaga amiu pe amloge kilale re nena ga. Nemninue amiu ga, vanon ya ne yepemiu mavin logekilaleen kiau visen sanene? ⁴⁴ Amiu na arimamiu na Yermare, ana amiu sinemiun ga asape akila sa naña naga sinenania. Siar nanua sumo e nasiarena pimi, naga pe yaru na wemonñaren yaru, pe sinenan re visena nalelaga poli, pe suñal re nena e lepas nene poli. Kiena ñelaga mesmes, pis lue ga e pupia visokanena lala, vanon naga pe purpes nen navisokanena punu ga, pe ariman navisokanena. ⁴⁵ Naga sanene, ana pogos naña in na nepimi, nepisawal visena na lelaga wo pan amiu, ana siraunia amiu amon lelagaen si e inu. ⁴⁶ ? Ana amiu ane kilia visalua kiau naviowaena tai? ?Ana visae amiu apisu nepis pe lelaga, vanon ya ne amon lelagaen e inu?

⁴⁷ “Yar naña kiena ne Ntewa, naga suñia miyagogon ruru visena kiena ne Ntewa. Ana amiu la naña pe sinemiun re aloge kiena visena la poli, nekilia sane nanene vanon pe ape kiena re nena ga.”

Yesu amio Epraam

⁴⁸ Ana visena ñarera la nene kiena ne Yesu kila yerkawa kiena ne le Yu la nene amloge piowa, ana apiun pania, apisape “Imimi

na memloge asape ko na pe ope yere Yu re lelaga poli, ko na ope apkas nae ga Samaria tai. Ana mepisu naña yermare tai teke e ko, kila ko ope wowe li m̃aga. ?Visena la nene ape lelaga, po peraga?”

⁴⁹ Ana Yesu pisatañe pan la, pisape “Peraga, pe yermare tai to re e inu poli. Sur la naña in na nekila ke ne, nekila ke ga vena kia kiena ne ata va metava. Sur la naña amiu akila panu, akila naña kiau kia pato tano. ⁵⁰ Ana pe pe sur re tai pan inu poli, vanon in na pe nemiyum̃aen re naña na kilaen kiau kia va metava poli. Ana yar keviu tai m̃eke naña sinenan pisape yeririna la popon avatanon inu, ana naga taaga ga kilia la naliṽereena e lepas la nene. ⁵¹ Ana visena tai naña lelaga nekilia nevisa van amiu sa nini, visae amiu yar tai larar kiau visena m̃arera, logearia, yoko taṽatete va tol marena pogos tai.”

⁵² Ana le Yu la amloge visena nene, apisa pania, asape “Nanagane na mekilia ruru naña yermare sike pa e ko rui. Ko opisape yar naña lelaga e ko taṽatete mare, ana pe yar tai naña yoko taṽatete ve mare re pogos tai. Yermarua Epraam mal m̃a pano-o mare, a navisawalena lala, lala m̃ena amiyum̃ae m̃a pano-o amare. ⁵³ ?Pona ko na opisane oto laa metavan kieta yermarua wa la nene yo? ?Ko na ositom ke osape ko na a si ne?”

⁵⁴ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Visae nevisawal van amiu, pona avisu sane nemiyeluar ke sina ga kiau kia, ana avisu viowa ga. Yar taṽena ga tai kila ke kiau kia pa metava, naga naña asape pe kiamiu Ntewa, naga kau ata ne. ⁵⁵ Naga, amiu pe akilia re poli, ana in na nekilia ruru naga. Pe nepisokan re sane amiu poli,

nepisa ruru ga ne, nesape in na nekilia ruru naga, a kiena visena punu ga, nemligan ruru sike e kiau malena. ⁵⁶ Nekilia nevisa m̃ena ga sane repimiu yermarua Epraam, naga tai naña nanua sumo sinenan pisape visu kiau pog nane ṽane. Naga sinenan pisape visu naña nomolue e kiena lusia, nevim nekila kiau yum̃aena nini, ana pogos naña naga siar pisu ke pa rui, naga kekara na kekara.”

⁵⁷ Ana le Yu la apiunia, asape “Ana ko na pe ope yermarua re tai ne sane naga po, kioñā kas pe tol re lualima yam lima poli wa. ?Ana sanape na opisa ke osape okilia yermarua Epraam na sumo ne? Ko opisane naga koyo tai?”

⁵⁸ Ana Yesu pisatañea, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yermarua Epraam na nanua sumo ne, in na nesumon laa naga. Pogos naña naga pere wa, ana inu in na naga naña su sumo rui.”

⁵⁹ Ana pogos naña le Yu la amloge Yesu pisa narin visena ga nene, naña sane kia wa kiena ne Ntewa, ana akilia asape naga pisa ke sape naga Ntewa, ana sinela mimi paṽisi. Akale kilavaru na kovemareen Yesu, ana naga tapoloun la, mligan Yum̃a Wa, pure sina ga pano.

9

Yar naña paeme pe kilamara ṽala

¹ Ana imimi nalogena lala memio Yesu memial mepano, ana pogos naña mepa ke sane na, mekirawal yaru tai naña pogos naña paeme, naga pe kilamara ṽala. ² Ana mepiun tan Yesu, mesape “?Navianena, sur ya ne kila yar nene? ?Pona nakoena na kiena mlamulena viowa ga yo, po nakoena na mlamulena viowa

kiena ne anena po arimana, kila naga pe kilamara p̄ala sanene?”

³ Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “Peraga, pe kiena naviowaena re poli, a pe naviowaena kiena re kiena yermarua lua poli, a naga paeme sanene vena kilaen ga sane yoko yaru la akilia avisu puriukawaena kiena ne Ntewa yum̄ae e kiena malena. ⁴ Sanene, yoko netamalia naga nanagane, komin pogos naḡa yemlagi ke ga wa, monar teyum̄ae m̄arera, monar teyum̄aen kiena yum̄aena lala naḡa naga mligan inu nepimi. Yemalolo naga pimi ke narui, naḡa taḡatete teyum̄ae ea. ⁵ A nanagane na, in na nesike tano e nini, in na nepe yomerarava na yomarava nini.”

⁶ Yesu pisa sanene, p̄isi na plasiria yavi na porotano p̄asia, pulou p̄alelar pimi sane kene, plan e kilamaran yar naḡane luwoka. ⁷ Ana pis pania, pisape “Pogaga, ovano oto tano e pulus nen wii naḡa Siloam, okevan ruru si maram̄a.”

Wii naḡa Yesu pisa pania, kiena kia Wii Na Liganen Vano. Ana yar nene pito tano kila sanene, ana kilamarana pimi po. Pisi na p̄asuḡe si pun imimi memio Yesu, sane naga kilia kira pisu sur narui.

Visena moki e lepas kiena kilamara p̄ala nene

⁸ Ana siraunia, la naḡa nalavis puna ne yar nene, amio la naḡa na sumo asum̄a apisu naga mlogi ke, apisu si naga, apisa asape “?Kilamara p̄ala ke nene narui, naḡa nanua sum̄a monon mlogog kare ke ne, po pe naga re poli?”

⁹ Ana lala p̄asia apisape “Ee, naga ga nene ne,” a p̄asia asape “Peraga, yar taḡena ga tai ne kus marana ne,” ana yar nene pisa meraravan pan la, pisape “In ga nini.”

¹⁰ Ana pogos naḡa pisawal pan la sane na, apiun tania asape “? Ana sanape na kilamaram̄a po sanene?”

¹¹ Ana pisatam̄e la, pisape “Yar naḡa Yesu, naga miyum̄aenia. Palelar narin kene amio kiena vilasirena, plan e kilamarau, ana pisape netotano e wii naḡa Siloam ne, neke plan si vetan kilamarau. Ana nekila ga sanene, nepitove, nekevan marau, nepisu sane kilamarau po narui.”

¹² Ana apiun Yesu tania, asape “?Yar nene m̄eke pe nagane?”

Pisatam̄e la, pisape “Nemninue ga, pe nepisu re si po.”

Le Varasi la amliḡere la e sitomena lua e lepas na taḡa ruruena nene

¹³ Ana siraunia, aḡure yar naḡa sumo pe kilamara p̄ala, aḡure naga pa puna Varasi lala vena avisulia. ¹⁴ Aḡure naga pa sanene vanon legiena naḡa Yesu kila ruru kilamaran yaru nene, naga pe Legiena Wa, ana la asitom asape Yesu kila yum̄aena tai naḡa navisaluaena na legiena wa pisa luḡaria.

¹⁵ Ana pogos naḡa apa apisawal pan Varasi lala, apiun tania, asape “Pogaga, ko towe ovisayu meraravan sanape naḡa kilamaram̄a pimi po.”

Ana naga pisa ga sanini, pisape “Peraga, yar nene mligan ga narin kene e kilamarau, ana nepa neke plan sina ga, nekilia nepisu ruru si sur punu ga.”

¹⁶ Ana pogos naḡa Varasi la amloge, laḡas apisape “Yar naḡa kila nanene, naga kila sa ga sitom korena ga navisaluaena na Legiena Wa. Sanene na, naga pe molue re nena e Ntewa pitomi poli.”

Ana la p̄asia asape, “Peraga, visae pe lelaga naḡa pe yar viowa ga tai na kilaroen navisaluaena,

sanape na naga kilia kila kile wo la ne sanene.” Ana apisayu mā sanene pano-o asuñalu ase sitomena lua narui.

17 Ana apiun ke sina ga tan yar naña nanua pe kilamara ðala, apisape “?Ana ko, ko naña naga miyuñāen kilamaramā, ko na ovisa ya ne e lepas na yaru nene?”

Naga pisatāmē ga la nena, pisape “Naga pe navisawalena lelaga tai.”

18 Naga pisa sanene, ana yerkawa kiena le Yu la pe amlelaga re e kiena navisawalena la nene poli, pe amlelaga re asape nanua sumo yar nene pe kilamara ðala, a nagane kilia kirava. Ana apio arimana amio anena vena avim avisu la. 19 Ana pogos naña lalua apim, apiun tan la, asape “Avisu ruru li yar nene. ?Naga pe narimiu kemua lelaga, naña asape paeme ana pe kilamara ðala, pona pe naga re poli? ?Ana visae naga, sanape na kilamarana pimi po si sanene?”

20 Ana lalua apisatāmēla, asape “Imimi lua mekilia mesape naga pe narimimi, mekilia mesape pogos naña moñaria, pimi tol nanagane, naga pe kilamara ðala nenaga. 21 A pe mekilia re mesape naga kilia pisu ruru si sur la nanagane, pe mekilia re a ne kila ruru si kilamarana sanene. Ana popon aviun ruru ga tania, naga pe pe sisi re poli, kilia vis.”

22 Lalua apis sanene, akilawan li mā kiela sitomena, vanon yerkawa kiena ne le Yu la apisayu pa rui, apisawal asape yar naña mlelaga sape Yesu pe Navisaarena, yoko akuan lua ve su re si amio la e Yuñā Wa Mana ne Ntewa. 23 Apisawal sanena lalua amaraun pañisi, kila apisa ga asape aminue ga, asape “Popon amiu aviun ga tania, naga pe pe sisi re poli.”

Varasi la apis si pan yar naña nanua sumo pe kilamara ðala

24 Ana pogos tañena si tai na, apio kilamara ðala na nanua ne pimi loyuñā pula. Apis mārera pania, asape “Ovisa kia kiena ne Ntewa na mava, ovisa ke sur la punu ga nene van imimi ve lelaga, vanon nagane na mekirawal pa rui sane yar nene pe yar viowa kemua na kilaroen navisaluena.”

25 Ana naga pisatāmē la, sape “Naga pe yar viowa pona pe yar wo, in na pe nekilia re poli. Sur taaga nekilia, sanini. Nanua sumo, kilamarau ðala nena ga, ana nanagane na nekilia nepisu sur punu ga.”

26 Ana apiunia, asape “?Ana visae sanene, miyuñāen ko sanape? ?Kila ruru kilamaramā sanape?”

27 Ana naga pisatāmē la, sape “Nepisa meraravan ruru sur punu ga nene pan amiu yam tai ða rui, ana amiu amon logeena, ana nanagane na sinemiun asape aloge sina ga. ?Vanon ya? ?Pona amiu mēna sinemiun asape aim ave kiena nalogena la yo?”

28 Naga pisa sanene, sa naña pisa kare li la mā ga, ana la sinela kar manenea, apeveyunia asape “! Oo! Ko ga ope kiena nalogena tai, imimi na mepe nalogena la kiena ne yermarua wa Mosis. 29 Mosis nene, mekilia ruru mesape pe lelaga naña Ntewa pisawal kiena visena pania, ana e lepas na yar tañena nene, imimi pe mekilia re poli, sane naga yar nae pe pimi sanape.”

30 Ana yar naña pisatāmēa, sape “!Kue-e, nemilan amiu pañisi naña pe akilia re naga poli! Naga kila ke pupia yuñāena la sanene, pano-o kila ruru kilamarau, ana amiu akilia re asape naga ai po naga yar nae pe. 31 Tekilia tesape visae yar viowa vio van Ntewa,

yoko Ntewa tařatete yagogonia, a visae yar nařa pe yar na lotena a mlogear ke naga, visae vio vania, yoko yagogonia. ³² Ana yaru nene, Ntewa miyagogon ke naga, vanon siar e nasiarena na yomarava nini pimi tol nagane, pe apisuli re yar tai nařa kila ruru si kilamaran yaru tai pogos nařa paeme pe kilamara řala. ³³ Yar na monar petan ga Ntewa pitom e nini, visae pere, naga tařatete nena kila sur tai ne sanene.”

³⁴ Ana lala pe akekara re nena nařa yar nene pis sanene pan la, asape “E, ko ope yar viowa kemua tai. Ko na řelaga na mlamulena viowa pulemamaga e ko siar e pogos nařa opaeme pimi tol nanagane. ?Ana ko ko na ai ositom ke osape okilia ovian imimi sina ga?”

Apis kare naga sanene panoo, řisi na ařnelua si naga pa vanua.

Kilamarařala nene mlelaga e Yesu narui

³⁵ Ana pe piavi re nena ga Yesu mloge asape ařnelua yaru nene sanene, ana pa mřalia, piun tania, pisape “?Sanape? ?Nanagane na ko na omlelaga pa e Narin Yeririna rui, po pere?”

³⁶ Ana yar nařane piun tan Yesu, pisape “?Ana naga nařa ko opisa ke ne, naga ai? Visae ko na okilia ovisali van inu, pona nekilia nelelaga e naga.”

³⁷ Ana Yesu pisatařnea, sape “Ko na opisu pa naga rui, ko opisu ke naga nagane. In ga řa, nane nepis ke nemio ko ne.”

³⁸ Ana pisatařnea, sape “O Suře, visae sanene, in na nemlelaga nena ga e ko.” Ana yar nene řaryon lue ga na yeluaren Yesu.

Yesu pis pan Varasi lala

³⁹ Ana Yesu pisape “In na nepim e yomarava nini vena nevisusuveve yeririna lala, vena kilaen sane yeririna la nařa kilamarala řala akilia avisusu suria, a vena kilaen sane yeririna la nařa asitom ke asape akilia apisu sur punu ga, avisu kilale sane la ape kilamara řala ga.”

⁴⁰ Ana Varasi la řas asumřa lavis ga, amloge visena nene, apiun tania asape “?Ana opisape sane imimi mřena kilamaramimi řala ga, a?”

⁴¹ Ana Yesu pisatařnea la pisape “Visae pe lelaga nařa amiu apisu kilale asape kilamaramiu řala, poli mřa ga, yoko amiu tařatete akilia awar nařoaena vanonia. Ana pogos nařa visae apisa ke asape akilia avisu ruru sur punu ga, sanene na pupia naviowaena sike pa e amiu rui.”

10

Pakaiwa na kove kan sipsip

¹ Ana Yesu pis pa re laa sane, pisa řakaiwa tai pan la, e lepas na kove kan sipsip, nařa amiyuřaen pae ana sipsip kiena ne yeririna punu ga akilia ava amomalio loyuřa veraga. Naga pisa sanene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, yar nařa visae ve kom re e mralaea na vaen loyuřa vanon sipsip lala, ana řiyukalawan ga kove, yar ne sanene pe yar viowa na vinauen ga. ² A naga nařa silaga pa kom lologia mralaea, naga pe yar mesmes nena navisuaren sipsip. ³ Visae aligan yar tai na kirakirawoen mralaea, ana pogos nařa yeririna navisuarena sipsip vim, yoko naga kilia vike ga vania. Ana pogos nařa va loyuřa, sipsip la punu ga aloge pulgona, ana naga vio ga kia kiena ne lala nařa ape kiena ga, řisi na lala ga nene asuřalu a naga sumon la ava vanua. ⁴ Ana pogos nařa

visae sumon la apa ava vanua, naga yal sumon la, la asiraunia avano, vanon akilia ruru pulgona. ⁵ Tařatete akila ve sanene van wolawa tai, yoko amaraun ga, vanon pe amloge kilia re pulgon yar tařena la poli.”

⁶ Ninun visena nene Yesu pi-sawal pan la, ana pe amloge kilia re kinas poli.

Yesu sape naga pe mralaea na kove na sipsip

⁷ Sanene na, Yesu sunyu m̃a pan la sane e lepas na kove na sipsip nene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane mralaea na kove na sipsip nene, naga inu. ⁸ Lala tařena la nařa apim sumon inu, nařa apisokan asape yoko avisuar ruru sipsip lala, ape yar viowa na vinauena ga lala, ana pogos nařa apa akaten sipsip lala, sipsip la pe amloge la re poli. ⁹ In ga nepe mralaea na kove, yar nařa imi kom ga pun inu, yoko nevisuar ruru kiena malena. Yoko naga kilia va vanua lual kana kinanena, řisi na kilia vim sina momalio kolemallo, kilia vim vano ve sanene naga pogaga. ¹⁰ Yar na vinauena pimi vena war plan vinaunen sipsip lala, pona nawe mořar laena, pona kila kare manene laena, ana in na nepimin vena akilia atol malena, vena akilia akekan malena nařa wo vařisi van la.”

Yesu pisape naga pe yar wo na visuar ruruen sipsip lala

¹¹ Ana Yesu pisa m̃ena ga, sape “In na nepe yar na po na visuar ruruen sipsip lala. Yar na visuar ruruen sipsip naga monar kekara nařa tam̃an kiena malena vena tamaliaen kiena sipsip lala. ¹² Visae ve yar na yuřaena ga tai, řisi na tařatete visuar ruru sipsip la ve sanene, naga pe kekaran re

la ne sanene vanon pe pe kiena sipsip re poli. Visae pogos tai visu pupia lokul tetan lala atomin sipsip la nene, yoko naga marau ga, suřalu kiriri ure, ligan sipsip la asike na, řisi na lokul tetan la nene avim akarkare la ařenetetain la. ¹³ Yar nene ure vetan sipsip la ne sanene, vanon naga pe yar tai nayuřaenen ga kiena kilavaru, naga pe sitom manene re sipsip la nene poli.

¹⁴ “A in na nepe yar na visuar ruruen kiau sipsip lala. Nekilia ruru la nařa ape kiau, a la nene akilia ruru m̃ena inu. ¹⁵ Imimi na mekilia ruru imimi sa ga nařa imimi lua Ata mekilia ruru imimi lua. A in na sineu si kiau sipsip la nene torokin nařa netařan kiau malena vanon la.

¹⁶ “Ana kiau sipsip m̃ena la moki asuřa ke ga wa, nařa pe apim asu re loyuřa e kiau kove poli wa, ana monar neva nevio la m̃ena ga, ana pogos nařa aloge pulgou, yoko aimi. Nekila m̃a sanene vano-o kiau sipsip la punu ga aim ave řegas taaga ga narui amio inu, yar keviu na visuar laena.

¹⁷ “Vano-o yoko netařan kiau malena vanon la, ana kau Ata naga kekaran pařisi, kekaran inu vanonia. Ana nekilia nevisa m̃ena sane kiau malena nařa visae netařan vano-o, yoko nela maran sina. ¹⁸ Pe yar tařena re si nařa yoko lalua kiau malena vetan inu, ana in ga taaga netařania. Naga pe kiau ga natařanen vano, a pe kiau ga nalamaranen sina. Na nařa neyuřae sanene, Ata ga mligan e inu.”

¹⁹ Ana yam si tai, visena kiena ne Yesu na sanene kila le Yu lala ařure tetai e sitomena lua sina. ²⁰ Lala moki asape “Yermare ga na sike e naga, yar nařa řarina pe wowe viowa ne. !Ve ayagoga re!”

²¹ Ana lepas řasia asape “Peraga, kiena visena wo la nene pe

pe visena kiena ne re yar naþa yermare sike e poli. ?Ana sanape, yoko yermare viowa kilia kila ruru si kilamaran yaru naþa pe þala, sa naþa yaru nene kila rui?”

Yesu pisawal meraravan naga pan le Yu lala

²² Ana e pogos nene la apim atol si pog na kala pupia þaþagenai tai, ma Yerusalem. Paþagenai nene apio asape Paþagenai Navisa Ruruen Yumã Wa Mana ne Ntewa, ana amiyumãen ke e pog na miava. ²³ Ana Yesu mïena pa sike e þaþagenai nene, ana pogos tai naga pa ma e Yumã Wa Mana ne Ntewa, mial ke pa e pupia mraliu naþa apio sape Mraliu Kiena Solomon. ²⁴ Ana yerkawa kiena le Yu lala naþa asike ne apim puna, ape þegas amiyervivia, apiun mïareran pania, asape “!Konua rui mesape mekilai ruru ko ko na ai, ana ko okilawan ko mïa sanene pano-o! Visae ko na ope Navisaarena kiamimi na lelaga, imimi sinemimin mesape ovisa meraravan ruru van imimi nanagane!”

²⁵ Ana Yesu pisatamïe la, sape “? Ana in na nepisa ruru pan amiu þa rui, po pere? Nepisa ruru pan amiu ana amon naþa alelaga ea. A pupia yumãena kerkeviu la naþa nemiyumãen e kia kiena ne kiau Ata, sa naþa amiu apisu pa rui, lala mïena akila meraravan inu pan amiu rui, ²⁶ ana naga mïena nene amiu pe amlelaga re e poli. Amiu pe amlelaga re nena e inu, pona nanene vanon amiu pe ape þegas na kiau sipsip re poli yo. ²⁷ Kiau sipsip lala amloge kilia pulgou, a in mïena nekilia la punu ga, a lala asumã ataveve inu. ²⁸ In na nemla ke malena naþa ve uro re pan la, ana taþatete akovio, pe yar re tai naþa kilia war plan la vetan lumãu. ²⁹ Nanene vanon kiau Ata ke narui naþa þar la pan

inu, a naga mïarera manene laa taulu punu ga, ana taþatete yar tai war plan sipsip la nene vetan navisuarena na limana. ³⁰ Lelaga, inu nemio ata, imimi lua mepe taaga ga.”

Le Yu la sinela kar Yesu

³¹ Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena nene, yerkawa kiena ne le Yu la sinela kar ke sina ga, aþar kilavaru lala asape akoveñaria. ³² Yesu pisuia, ana pis pan la, piunia pisape “?In na nekila þarin yumãena wo lala e maramiu rui, naþa Ata sinenan sape neyumãenia, ana amiu asape akove inu vanon nape?”

³³ Ana la apisatamïea, asape “Peraga, mesape mokove ko, pe vanon re yumãena wo poli, ana vanon ga naþa ko na oþarnena kare ke kia kiena ne Ntewa, naþa ko, ko na ope yeririna ga, ana silaga okila ke sa naþa ope Ntewa pa rui!”

³⁴ Pisi na Yesu pisatamïe la, sape “E kieta Tus Wa, visena kiena ne Ntewa tai teke e Tus Na Yauena, naþa pis pa yeririna nae Israel lala, pisayu sanape naþa lala ape narina lala, naga pis sanene pan la, pisape ‘Amiu na sa ga ntewa lala.’

³⁵ “Sanene na, tevisu e yo nene sane la naþa visena kiena ne Ntewa nene pan la, la ape yeririna ga lala, ana visena nene pisape lala ape ntewa lala, ana visena nene naga pe kieta Nasiriena Wa tai, monar ve lelaga ga.

³⁶ “Ntewa pisayu kiena yeririna la sanene rui, ana yoko ve sanape van inu, naþa in ga taaga naga miawawo inu, mligan inu nepitome yomarava nini? Mesmesun ga naþa nepisawal nesape naga pe kau Ata Ntewa, ana inu nepe narina, ana amiu asape piowa ga naþa nevisa sanene. Apisa ke asape in na neþarnena kare kia

wa kiena ne Ntewa, ana pe sa re nene poli. ³⁷ Visae pe lelaga naña nemiyuñae ke pe pe kiena re arimau poli, pona amiu ve alelaga re e inu, naga pogaga. ³⁸ Ana visae nekila ke kiena yuñae lala, pona amiu amlelaga ke e inu po pe amlelaga re poli, a amiu monar alelaga e kiau kile lala, sane ape yuñae kiena ne Ntewa lelaga. Visae ve sanene yoko amiu akilia avisu kilia sane Ata teke e inu lelaga, a inu mēna neteke e naga.”

³⁹ Yesu pisa sanene pan la, ana kiela sitomena mārera maran taaga suña ga. Lala akilali naña atararli si naga sanene na, amilan ga naga pure tan likan la pure pano.

⁴⁰ Ana Yesu petan si Yerusalem kusro pito sina e wii naña Yortan lepas na vano, e yo naña Yoane Nakeena kee yeririna lala ea nanua sumo. Ana suña e yo nene yam piavi li mñaga, ⁴¹ ana yeririna la apim ke puna silaga. Apim apisayu naga asape “Yoane nanua, naga pe kila re kile la sane yar nene kila ke ne poli, ana naga pisa plan sur moki e lepas na puna, ana tepisu e kilamarata sane sur la punu ga naña pisa ne apim ape lelaga ga narui.”

⁴² Ana kiela sitomena na sanene kila sane la moki nae yo nene amlelaga e Yesu.

11

Suniēna kiena Lasaros

¹ Ana pogos naña Yesu sike perina wa, maiēna mārera tai pimi tol kiena erau tai, Lasaros. Lasaros nene vinēna la lua naña Maria amio Mareta, la telu nene nae narin pulkumali naña Petani lavisin Yerusalem. ² Ana Maria ne naga mñae nene naña siraunia taron ponotaninu e Yesu, miyumu vania

lana e vilp̄arina. ³ Ana pogos naña vinēna la lua nene apisu mēnela nene mai keviu sanene, amligan visenan pa pan Yesu, asape “Supe, kioñae erau naña ko na sinēna si naga, mai tai na piowa ga.”

⁴ Ana pogos naña visēna nene pa tol Yesu, naga pe pito re poli, pisa ga sape “Inanēna nene pe na marena re poli. Inanēna nene sa ga mrapa kiena ne Ntewa tai, venā kila meraravanen kiena urarena, a venā kila meraravanen kiēna pupia puriukawaēna naña mla pan inu Narina Ntewa.” Yesu pisa visēna nene, sa naña kilia pa rui suri naña yoko yuñae.

⁵ Yesu sinēna si Mareta nene paḡisi amio luēna na ve tokak a mēnela nene, a sinēna mie la paḡisi, ana pe kan pog mesmes re na kilaen suri nene poli wa. ⁶ Sa nene, naga pe pa re ga poli, suñae si legiēna lua e yo nene naña wii nae Yortan lepas na vano. ⁷ Suñae si sanene, ḡisi na pisa pan imimi nalogenā lala, sape “Pogaga, tokusro sina ga teva si yo nae Yutea.”

⁸ Ana imimi mesitoñal ke yerkawa kiena le Yu lala e yo nene naña sinēla kar Yesu paḡisi, ana memaraun vitoen sina. Mepiun tania, mesape “? Navianēna, sanape? Nanua ga naña tesike ma ne na le Yu la akilayon asape akoveñar ko, ana nanagane na osape teva si pula.”

⁹ Ana Yesu pisa pan imimi pisape “Kiau navisatamēna van amiu naga sanini. E legiēna, kana aora nēna lualima yam taaga pa lua, pupia mrae tegoli yo, kila sane yar kilia yal ruruia, taḡatete lolor. ¹⁰ Ana yar naña yal li e yemalolo na kolemalō, naga yoko lolor ga, vanon yomerarava nene pe tegoli re si kiena mrapa poli.”

¹¹ Yesu pisa visēna nene pan imimi, kana kinasia sape naga kilia

yaloro ga woga ga ne, tařatete suri viowa tai vania vano tol pogos nařa Ntewa ligan ruruia sape akilia aweniřar naga. Ana mikolkol sina ga, sape “Kieta erau nene momalio rui. Aņa nana-gane na tevano na neviopege sina naga.”

¹² Ana imimi nalogena la pe memlogekilale re kinas nen visena nene po, ana mepisalupar si Yesu, mesape “Suře, visae naga momalio, pogaga ne, yoko kilia loge wo sina ga ne.” ¹³ Mepisa sanene vanon mesitom ke mesape Yesu pisa ke sape Lasaros pa ruru ke ga, ana pere, Yesu pisa ke kana marena ne.

¹⁴ Ana nagane na Yesu pisa meraravan pan imimi narui, sape “Lasaros mare pa rui, ¹⁵ komin pogos nařa naga mai, pe nesu re nemio la poli. Ana sanene na nepisu pogaga, a po mēna ga pan amiu, vanon sane kiena marena nene yoko imi ve sa pulmas tai van amiu, vena amiu akilia ale-laga lelaga e inu. Pogaga, tevanon, tevisuia.”

¹⁶ Ana imimi nalogena la mema-raun ke navaena wa, ana Tomřas nařa apio sape Tomřas Kaora, pisa pan imimi sape “Amiu asuřalu, ita punu ga tevano. Kieta Suře sinenan sape va mare sanene, popon ita punu ga tevano, temare temio naga veraga.”

¹⁷ Ana imimi punu ga memial veraga mepano, mepa makate lavisin narin pulkumali nařa Petani. Ana apisawal pa Yesu asape Lasaros, amligan tasnena mono e pulu kilavaru legiena vari řaro rui. ¹⁸ Ana kumali nařa Petani sike lavisin ga pupia kumali nařa Yerusalem, torokin sane kilometa ve telu ga, ¹⁹ kila sane le Yu moki nae Yerusalem, pogos nařa amloge marena nene, sinela miye Mareta amio Maria, ana apim vena atag amio la atagin naga

nařa kovio. ²⁰ Ana Mareta sike amio la nene, ana amligan visena-
nia, asape Yesu pam sike pa garo ne e mrapa rui, ana naga suřal pato talopania. Ana luen nařa ve tokak, Maria, naga suřa ga loyumi, ana pe pa re vanua poli. ²¹ Ana Mareta pitomi pisu Yesu, pisa pania, sape “!Suře, visae ko na ovim ga e nini, mēnemimi nene tařatete kovio! ²² Ana in na nemlelaga pe sur korena ga nařa mare, ana sur nařa ko oviun vetan Ntewa, yoko naga tařan ga van ko.”

²³ Ana Yesu pisa pania, sape “Mareta, yoko mēnemi nene suřal mal sina.”

²⁴ Ana Mareta pisatařea, sape “Lelaga, nekilia ke ne, nekilia nesape naga yoko mal sina ga e pupia nasuřalena e legiena maro.”

²⁵ A Yesu pisa visena nene pania, sape “In na nepe mrapa na suřalen sina, in na nepe purřes nen malena. Yar nařa lelaga e inu, pe suri korena ga nařa monar mare e yomarava nini, ana yoko mal sina ga. ²⁶ Yar nařa tol malena nene, ana nalelagaena e inu teke e naga, naga tařatete visu si marena pogos tai. ?Mareta, ko na omlelaga sanene?”

²⁷ Naga pisatařea, sape “O, Suře nemlelaga. Nemlelaga e ko, sane ko na Navisaarena, narina ne Ntewa, ko ko na nařa siar nanua sumo sumo apisa ke sape yoko imi tamalia yeririna lala na yomerava nini.”

Yesu wamarana la mlalau

²⁸ Ana pogos nařa Mareta pisa pa sanene pan Yesu, pa sina ga loyumi, pavinin vinena nařa Maria, pis malum ga pania, sape “Navianena nařa! Pam pa rui, sike garo e mrapa wa, pisape visu ko kone wa.” ²⁹ Maria mloge, suřalu veraga, sape vito visu Yesu, ³⁰ nane e ga e mrapa nařa

Mareta pisu ga naga e nanagane, vanon naga pe pimi re loyuma e kumali poli wa. ³¹ Ana le Yu la naŋa asike loyuma amio la, apisu naŋa sumal pa vanua pito yuroro sanene na, asitom asape naga sinenan sape va tag sina e pulkilavaru, ana la mena asumalu, ataveve naga apano.

³² Ana Maria mial ma pito sanena, pimi tol e naŋa Yesu sike ea. Naga kira pisuia, pimi lavis puna, kuan mlor pito tano e mialana, tag pania, pisape “!Suŋe, visae ko na oimi ga e nini, menemimi nene tapatete kovio ne!” ³³ Ana naga tag ma sanene, le Yu taŋena la naŋa atavevea, lala mena atagi. Ana pogos naŋa Yesu pisu pupia naloge viowaena kiena Maria la sanene, naga mena mloge piowa, mnunu sur nene sane urmi manene e losinena, ³⁴ naga piun petan la, sape “?Amiu amligan mono ke pe?”

La asape “Suŋe, oimi teva tevisuia.”

³⁵ Yesu mloge sanene, ana tagena pimi e naga, wamarana la mlalau.

³⁶ Pogos naŋa apisu naga tag sanene, la pas asape “!Lelaga naŋa ne, naga sinen si kiena erau nene papisi naŋa ne, kila sinena piowa na sinena piowa!” ³⁷ Ana lala pasia, naviunena teke e kiela sitomena, asape “Yar naŋa nanua kila kilamara pala tai, kilamarana pimi po sina ga. ?Visae sinenania na, naga kilia kila naŋa kiena erau nene ve kovio re ga, a?”

Yesu pioŋege si Lasaros petan marena

³⁸ Ana Yesu mial amio pupia sineyeena, amio Maria lala apa akate e pulkilavaru naŋa amligan tasnena ne Lasaros mono ke ea. Pulkilavaru nene naga pe puluve, naŋa amligan pupia kilavaru tai

mono ke pulusia. ³⁹ Ana Yesu pisape akuslua pupia kilavaru nene.

Ana vinena taŋena nene Mareta mloge naŋa Yesu sape akuslua kilavaru, ŋisi na sape visaluŋaria, pisa pania, sape “Suŋe, piowa naŋa tekila sanene, vanon naga mare legiena vari paro pa rui, yoko ponos kona va ŋisi ne.”

⁴⁰ Ana Yesu pisatame pania, sape “?E, ko na pe ositomal re si kiau visena naŋa nepisa pan ko rui? In na nesape sa ko na olelaga ga, ovisu namareraena na urarena kiena ne Ntewa naga yuma.” ⁴¹ Pisi na la akila ga, akuslua pupia kilavaru, ana Yesu kira pa metava, mlen, sape “Ata, nepisa siŋa pan ko keviu naŋa ko na okekaran nalogeen kiau naviunena nini. ⁴² Nekilia sane sur ya naŋa visae in ga taaga nesape neviun tan ko, yoko ko ologe ga. Ana suri naŋa neviun tan ko naganena, nepiunia e maran la ne asumal asike nini, vena la mena akilia aloge. Ana visae avisu sane ko ovisatame van inu sa naŋa nepiunia, kilia iilala alelaga sane pe lelaga ko na omligan inu nepitom e yomarava nini.”

⁴³ Ana pogos naŋa Yesu mlen pae sane na, naga kii marera sanene pano, pisape “Lasaros, omolue ovim.”

⁴⁴ Ana amilan naŋa yar mare sumalu pimi vanua, parar kulmrae la naŋa amlular naga ea, tamalele ke e limana la amio lana a parina asike wa. Ana Yesu pisa pan la sape “Pogaga, awar plan kulmrae la nene vetania, vena naga kilia yal ruru sina ga.” Pisi na akila, ana Lasaros mal ruru ga sike si amio la.

Pupia kumali taŋan sape monar aweriar Yesu mare

Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Ana le Yu la moki naŋa ataveve Maria apim e pulkilavaru

nene, pogos naŕa apisu Yesu kila Lasaros mal si e marena sanene na, amlelaga nena e naga. ⁴⁶ Ana lala ŕasia amon lelagaena, aŕasuŕe la sina ga, apa si pu Varasi lala, apisawal pan la sur naŕa Yesu miyuŕaena. ⁴⁷ A pogos naŕa amloge pe akekaran re nena ga, ana lala amio yerkawa na yar wa lala, apio mēna lala taŕena na pupia kumali kiena le Yu lala apim lele taaga asunyua. Ana pogos naŕa apim pae lele taaga, apisawal pan la asape “? Yoko tekila kan yar nene narui? Naga kila ke pupia kile la paŕisi e maran kieta yeririna lala. ⁴⁸ Visae ve tevisawo re naga, yoko kila mē sanene vano-o ve tai re naŕa ve lelaga re e naga, yoko ure la punu ga ataveve ne. Ana visae la na mara nae Rom avisu yar nene kila ke sape imi ve pupia nasumonena tai sanene, yoko sinela kar ita le Yu la punu ga. Yoko akilia aimi akila mara amio ita vano-o akila kare kieta ŕegas punu ga amio awe plan kieta Yumē Wa Mana Ntewa.”

⁴⁹ Apisa ke sanene na, kiela pupia nasumonena Kaeŕas, naŕa e kas nene na naga ŕuarar kia naŕa ŕarin Yaru Wa, pisa pan la, sape “?E, vanon ya ne kiamiu sitomena la plas ga sanene, naŕa amiu amninue ga sane yoko tekila ya ne van yar nene? ⁵⁰ Sur ya na po pan amiu? Pogaga naŕa yar taaga ga nene kila ita make ga tokovio, pona popon naga taaga mare vena tamalia kieta ŕegasia ita punu ga?”

⁵¹ Pogos naŕa pisa visena nene, naga mape pisawal ke sitomena tai naŕa kiena ga. Ntewa kila naga ŕuarar yumaena na ŕarin yaru wa e pogos nene, ana Ntewa ke narui mligan mēna visena nene e kiena sitomena, vena visawalen visena lelaga tai, sape Yesu monar mare vena tamali-

aen yeririna punu ga. ⁵² Naga pe kilia re poli, a pisa ke sape siraunia, pogos naŕa Yesu mare, naga pe maren re ga ŕegas kiena ne le Yu ga la nene poli, ana kiena marena panon mēna narina ne Ntewa taŕena lala naŕa asike mēna e purvanua taŕena lala, ve naurepran laena punu ga aim ave na mratava taaga ga.

⁵³ Ana e pogos nene, Kaeŕas pisawal visena nene, pure sitomen kiena ne yerkawa la punu ga kiena ne le Yu la asape Yesu monar mare ga. Ana siar e pogos nene, apisayu ke silaga, asape akilia akila ve sanape. ⁵⁴ Ana kiela sitomena nene kila Yesu mialorotete sina likan yeririna lala e yo nae Yutea, naga ŕere plan imimi, mepa mesike e narin kumali tai, kiena kia Ipraim, naŕa sike perina, lavisin yokorena.

Lavisin pog na ŕaŕagena maro na Sitomalen Natamaliaen kiena ne Yesu

⁵⁵ Ana lavisin pog na ŕaŕagena kiena le Yu la nene, Paŕagena Nasitomalen Natamaliaena. Ana le Yu la naŕa asike e yo la ne, amligan ke kiela yo lala, apa ke ma Yerusalem, asape ava e Yumē Wa Mana ne Ntewa, akila kuŕaŕaena naikikena e marana ne Ntewa, sumon naŕa ŕaŕagena siaria. ⁵⁶ Ana pogos naŕa yeririna la apa ke metava e Yumē Wa, asike akale ke Yesu. Akale pano aŕa re naga poli, ana la apiuyun ke petan la, asape “?E, amiu asitom sanape? ?Yoko naga vim kate e ŕaŕagena nini, po ve vim re?”

⁵⁷ Ana ŕarin yar wa la amio Varasi lala, lala mēna asitom ke asape pona Yesu kate li e aora nene yo. Ana la apisaar mārera asape visae avisu Yesu sike lele tai, monar aligan visena va van la vena aim na atararia.

12

¹ Ana pogos naþa Paþagena Nasitomñalen Natamaliaena nene pere ke ga wa, legiena orai sike ga wa, ana imimi memio Yesu mepa tol si narin pulkumali naþani Petani. Ana mepa makate si e umña mñana ne naga naþa Yesu kilamalia sina ga pe piavi re poli, naþa Lasaros. ² Mesumña memio la pano-o, la nene asape akila kinanen tai akan amio Yesu. Ana pogos naþa akila ruru punu pa sur lala, imimi memio Yesu mepim metotano, a Lasaros mñena totano amio imimi, ana vinena naþa Mareta naga þar ke kamimi kinanena pimi. ³ Ana vinena ne Lasaros taþena naþa Maria, naga mñena sumña ga, naga kus pupia pias na ponotaninu pimi, ponotaninu nene apio asape nat, naga ponotaninu tai naþa kana maran kilavaru pa metava paþisi. Ana kus pimi lavis pu Yesu, taronia miyumuvan la Yesu ea. Pisi na Maria tar pupia viluna piavi nene, miyumuvan sina ga la Yesu, ana pe piavi re poli, ponotaninu naþa ne ponos miyere make loyurña e naþa asike e ne.

⁴ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu naþa yoko sirau-
nia wilwilin wania, Sutas nae Kariot, naga mñena pisu ke sur nene. ⁵ Naga pisape “? Vanon ya ne ve awilwilin re ga pupia ponotaninu nene? Visae sanene, akilia ataulu pupia varu tai, sane kilavaru naþa yaru tai tauluia e kiena yurñaena na kas wetelu tai, ana akilia atamñan vena iilaen la naþa pe kiela sur la poli. !Akila kare ga ne!”

⁶ Naga pisa sanene, ana naga pe sitomñal re yar la naþa pe kiela sur re la poli. Naga pisa vanon naga pisuar ke kiamimi karo na varu, a pinaun la ke, kan ke kiamimi

varu lala, a naga sitom manene laa varu na ponotaninu nene.

⁷ Ana Yesu pisatanñe e sur naþa Sutas pisa, sape “Ei, piowa naþa ko ovisa kare vineta sanene. Naga kila sanene pan inu vanon naga sitom ke sape legiena naþa yoko asinwo inu pimi make lavis narui. ⁸ Yoko yar la naþa ve kiela sur re la asulue ga amio amiu, vena amiu aiila la sanene, ana in na pe pe nasulueen re nemio amiu poli. Sanene, sur nene naþa naga kila pan inu naga po paþisi.”

⁹ Ana pe piavi re nena ga, visena pato tol lala naþa aþarpiran la ke e þaþagena garo Yerusalem, sape nagane na Yesu pam sike Petani rui. Pisi na lala apava ke asape avisuia, a pe naga re ga poli, asape avisu mñena Lasaros, naþa Yesu kila naga mal si rui. ¹⁰⁻¹¹ Yeririna la apa apisu ke Lasaros sanene, a sur naþa Yesu miyumñaeen pania kila naþa lala moki, pano tol li na sumonena laþas kiena le Yu lala, aþure petan kiela nasumonena taþena lala, apim amlelaga e Yesu narui. Ana yer keviu kiena yar wa lala naþa asike ne apisayu sur nene, apiranaria asape akale mrapa naþa awe moñar Lasaros mare.

Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem

Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Lasaros lala akila pae kinanena kana ne Yesu þisi, ana e legiena taþena sina, visena pato tol pupia þina la naþa apam asike Yerusalem e þaþagena, asape Yesu naga pimi ke rui, vena vim loyurña e pupia kumali nene.

¹³ Ana yeririna la amloge, asumñal amial apa ate luñamela lala, amiyal apano vena avitawe naga mrapa.

Asape akila sanene vania vena naga vim ve sane kiela þarin suþe,

ana la amial apa sanene, apioyon ke sanini apisape,

“!Pona we-e po! Teieluar naga, kieta þarin suþe viu nae Israel!”

!Ntewa na mava ovisa ruru naga naþa pimi e kionã kia!”
Yauena 118:26

¹⁴ Ana Yesu mial pimi ke, naga kila naþa aþure narin togki tai pimi puna, pa totano ea mial pimi. Sur nene naþa naga kila taveve ruru ga visena tai na Visena Wa naþa pisape.

¹⁵ *“Amiu le Yerusalem lala, amiu ve amarau re sina,*

Amiu avisuia, nanagane na kiamiu þarin suþe naga pimi ke pun amiu narui.

Naga kus ke ga narin ninus nen togki tai, pa totano ea pimi ke.” *Sek 9:9*

¹⁶ Ana e pogos nene, imimi nalogena kiena ne Yesu lala pe mesitomãl re visena nene poli, a siraunia, pogos naþa pa pae ma e peni, imimi mepisu kilale ga na wa sane visena marua na nanua ne naga pisayu naga mesmes, ana mepisu sane naga kila sur punu ga mesmesu ga sa naþa Visena Wa lala apisa nanua sumo asape yoko Navisaarena yuãaenia.

¹⁷ Ana þisi na pupia þina nene kila ke naworworena pa Yesu sanene na. Lala moki la naþa nakoneva asike amio naga pogos naþa pio Lasaros mial si petan marena, ana la apa apisawal pupia kile nene pan yeririna taþena lala, ¹⁸ ana pogos naþa lala amloge sur la naþa Yesu miyuãaenia, sinelan asape avisuia, ana la apim vena ava avisuia. ¹⁹ Ana lala punu ga nene, pupia þina pa tai narui, ana pogos naþa le Varasi la apisuia, amloge piowa, asilin þarila, apisape “Toþaryon yar nene pano-o piowa ga. Naga taulu ita punu ga, pure yomarava

wetelu nene apa ataveve naga rui.”

Le Krik laþasia asape avisu Yesu

²⁰ Ana e yeririna moki la naþa ke metava ma Yerusalem vena alotun Ntewa e þaþagena nene, lala þasia pe ape le Yu re poli, lala le Krik la naþa apim amlelaga e Ntewa sane le Yu lala. ²¹ Ana pogos naþa amloge manene laa kia kiena ne Yesu, asape avisu naga. Apa akale, akirawal kiena nalogena naþa Pilip nae Petsaeta ma Kalele, ana apiun Yesu tania. ²² Ana Pilip pa pisawal pa Antru, þisi na lalua apa apisawal pa Yesu.

²³ Ana pogos naþa Yesu mloge sape la naþa pe ape le Yu re la poli asape avisuia, naga pisawal sape “Nanagane na pe pogos mesmesu vena Ntewa kila kiau kia, inu Narina ne Yeririna, va metava. ²⁴ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane visae kurus tai, visae ve amapla re, yoko naga taaga to korena ga tonã sanene. Ana visae amapla, yoko menun nena ga, ana siraunia kilia war si mras ve moki.

²⁵ “Sanene, naga naþa kekaran manene laa malena kiena e yomarava nini, taulu naþa kekaran inu, yoko kilaluia, a naga naþa pe sitom manene re naga poli, yoko naga suãa ga woga ga vano-o tol malena viu naþa pe luas re poli.

²⁶ “Yere Yu pona yere Krik naþa sape sinenan kiau yuãaenia, sinenan sape ilanua, naga monar taveve in lue ga. Ana pogos naþa naga taveve inu ke sanene, yoko e lele ya naþa sa neva nesike ea, a naga miena kilia amio inu. Yar naþa pe yar na kiau yuãaenia, yoko Ntewa la kia wo vania.”

Yesu sunyu kana marena

²⁷ Ana Yesu siar sitomveve ke naþa yoko ve ve piavi re na,

monar mare, ana mloge urmi paḡisi e naga. Pisi na sape “Nanagane na, nemloge sane sitomena la moki e losineu. ?Yoko nevisa ya ne va kau Ata? ?Popon nelen, neviun vetania, nesape: Ata, awis otarlua inu e aora n̄arera na loge viowaena nene? Pona piowa ga naḡa nevisa sanene, vanon in na nepim e yomarava nini vanon nenaga yuḡaena ne nanene.”²⁸ Peraga, popon nevisa ve sa ga nene, nevisave: Ata, awis okila kioḡa kia vim ve keviu kome sur la naḡa sa akila van inu.”

Ana pogos naḡa Yesu pisa pa visena nene, pulgo tai metava ma e peni pis pitomi tano, pisape “Inu na nekila ke kiau kia pa metava kom ga e ko rui, a yoko nekila ke sina ga na wa.”

²⁹ Ana ḡina la naḡa asu ke lavis ga amloge m̄aagena na pulgo nene, ana ḡasia asape polilu ga tai, la ḡas asape “Peraga, navisi ga ta ne pisi ke pania.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la sape “Pulgona naḡa temloge ne, naga pe pitomi re sape in na neloge poli, a pitomin amiu, vena amiu akilia sane inu nepimi pe.”³¹ Monar ve sanene vanon nagane na, pe pog na liḡereen yeririna na yomarava narui, pe pog na kovenluaen ḡarin suḡe na yomarava narui naḡa Yermare. ³² Vena nekila yuḡaena nene, monar netamalele metava e laki torovia, ana pogos naḡa nem̄eke metava sanene, nekilia noure yeririna punu ga aim pun inu.”

³³ Ana visena kiena ne Yesu, naga pisa pe nakilaen imi merarava van la sane kiena marena pe marena tai naḡa ve sanape.

³⁴ Ana pogos naḡa ḡina la amloge, asape “Memloge ke naḡa apuloyu ke Visena Wa, pisa ke sape Navisaarena naga mal lue ga, taḡatete mare pogos tai. ?Ana sanape naḡa

ko na opisa ke osape yoko atelan Narin Yeririna metava vena mare? ?Pona ko na opisa ke ga taḡena tai yo? Narin Yeririna ya naḡa opisa ke ne, naḡa yoko ve sanene vania?”

³⁵ Ana Yesu pisatam̄e pan la, pisape “Inu na nepe yomerarava kiena ne Ntewa, a nekilia nesuḡa si nemio amiu yam ve plas ga. Ana pogos naḡa nesike nemio amiu, popon ayal e kiau yomerarava nena, visae peraga, yoko pupumalko kalo make amiu, a yar naḡa sape yali, taḡatete visuluḡar si kiena mrapa. ³⁶ Pogos naḡa inu naḡa nepe yomerarava nene nesike ke nemio amiu wa, popon alelaga e inu, vena amiu m̄ena akilia aim ave yeririna na yomerarava lala.”

Ana pogos naḡa Yesu pisa pa visena la nene, naga mligan la asike, petan la pa tapolou e lele tai naḡa taḡatete aimin sina naga.

Le Israel la pe sinelan re alelaga e Yesu poli

³⁷ Yesu miyuḡaen pupia kile la moki e marala rui, ana pe suri korena, lala pe sinelan re asape alelaga e naga poli. ³⁸ Ana kiela ḡelaga na sanene, akila ke sina ga sa ga naḡa le Yu marua la nasumo akila e pogos kiena ne yermarua Aisea, naḡa pisayu e visena la lua naḡa pisawalia. Nasumo pisa sanene, pisape

“Ntewa na mava, imimi mepisawal ke pan la, ana lala pe akekaran re asape alelaga poli, a ko ko na okila meraravan kioḡa puriukawaena na lumoḡa van la, ana lala a ne pisuluḡaria? Pe ta re poli.” Ais 51:1

³⁹ Ana na luania, naga m̄ena pisa sanapen lala amon lelagaena e Yesu, pisa sanini, pisape

⁴⁰ *“Ntewa ḡaryon la pano-o peraga, ḡisi na kila ga kilamarala la*

pimi pe kilamara ĩala, kila losinela la pimi m̃arera laa paĩisi.

Pisi na kilamarala la taĩatete si avisu ruru suria, p̃o losinela la aninuluĩar suria.

Visae pere, yoko la avilon la aĩasupe la aim pa panu rui, vena nekila ruru kiela malena la.” Ais 6:10

⁴¹ Ana visena kiena Aisea nene pimi e naga, siraun naĩa naga pisu naurarena kiena Navisaarena loyuiña e Yuiña Wa Mana ne Ntewa, a nanagane na tepisu sane pisayu ga Yesu lelaga, amio lala naĩa e kiena pogosia.

⁴² Ana sa naĩa visena la nene pisa, lala moki pe amlelaga re e Yesu poli, ana ĩasia amlelaga, pa tol m̃ena kiela nasumonena laĩasia. Na nene naga po, ana sur taaga naga piowa, akilawan ke ga kiela nalelagaena, vanon amaraun Varasi lala, amaraun asape sa akoven plan la laea vetan kiela yuiña na lotena. ⁴³ Kiela marauna nene, naga sane lala pe asitom re si nakilaena vena yoko Ntewa kekaran la vanonia, ana lala asitom ke ga keviu sane yar taĩena ga la avisu la ve sanape.

⁴⁴ Ana Yesu pisawal pupia visena maro tai e maran kiena yeririna lala, pisape “Naga naĩa mlelaga e inu, pe mlelaga re ga e inu poli, ana mlelaga e imimi lua naga naĩa mligan inu nepimi, ⁴⁵ a naga naĩa pisu nu ke, sa ga naĩa pisu ke m̃ena naga. ⁴⁶ In na nepim e yomarava nini, sane kana yomerarava, na kilaen yar ai naĩa lelaga e inu, yoko ve su re si e yemalolo. ⁴⁷⁻⁴⁸ Ana visae la ĩasia aloge kiau visena, ana pe amlogear re poli, pona visae laĩasia akovenwanu amon logeen kiau navianena lala, la nene yoko akus kiela naliĩereena e legiena maro. E pogos nene, ve in re naĩa nesuĩalu neliĩere la, vanon in

na pe nepimin re naliĩereen re yeririna na yomarava nini poli, nepimin natamaliaena. Ana sur naĩa liĩerela, nane kiau visena la naĩa nepisa ke pan la pogos naĩa nesike nemio la nagane narui.

⁴⁹ Kiau visena kilia kila sanini, vanon pogos naĩa nepisa plan ke visena la nene, in na pe nepis re ga e kiau kia in ga taaga poli, ana nepis ke e kia kiena ne Ata naĩa mligan inu nepitom tano. Naga ga pisa plan ruru pan inu sur la punu ga naĩa pe kiau na visaplanena, ⁵⁰ ana sanene, silaga in na nepisa ke sur punu ga naĩa Ata sinenan pisape nevisa. A kiena navisaluaena punu ga nene, nekilia sane malena wo naĩa pe luas re e poli, sike ga e lala.”

13

Peni na luas nen malena kiena Yesu, ana naga kevan lana ne kiena nalogena lala

¹ Nanagane na, sur la punu ga akila ruru pa rui, naĩa peni ga na pupia legiena naĩa Paĩagena na Sitomalen na Tamaliaena siaria. Ana Yesu pisu kilale ke pa rui sane kiena pog pimi ke narui, legiena ga na peni pe pog naĩa monar ligan si yomarava nini wasupe sina va puna ne arimana. Pimi tol pogos nene, e mrapa la moki, naga kila po paĩisi pan la naĩa puna naĩa asike pa e yomarava nini, sitom la paĩisi, a nanagane pe pog na sitom laen va ve keviu laa sane, vano-o tol naĩa kiena malena kovio vanon la.

² Ana naga sike amio imimi kiena nalogena lala e yo ma metava, kila ke kana kinanena maro amio imimi. A Sutas naĩa nae Kariot ne, narina ne yermarua Saemon, naga m̃ena sike ke amio imimi e pogos nene, naga sike amio kiena sitomena viowa na wilwilinwanen Yesu, komin naĩa Yermare mligan teke e kiena

sitomena rui. ³ Ana mekinana mā pano-o pisi na Yesu naga sitomveve ke sanape naŕa nanua sumo, petan ma puna Ntewa pitomi tano, a sanape na Ntewa mligan sur punu ga sike e limana, a sanape naŕa monar tauluia, sirau-
nia naga kilia vetan si yomarava nini va sina puna.

⁴ Naga mloge pupia sineyeena e losinena vanon imimi kiena nalogena lala, sinenan sape kila kile tai e sineyeena nene van imimi, vena imimi māna ga mekilia mekila van imimi. Ana suñalu, pa miyenlua māna kulkota, pitavin tawol tai, ⁵ pio wii mēne pialo tai, kus pimi, siar kevan lamimi lala, kila naga sane pe yar na yuñae kiamimiena tai. Kevan mā lamimi la sanene pano-o, miyumuvan la e tawol naŕa pitavin ke ne, ⁶ pano-o pimi tol lana ne Saemon Pita. Ana Pita pisa mā naŕa naga pimi tolia, pisa pania, sape “?Suŕe, yar nene? Ko na ope yerkaŕa paŕisi wa, pe mesmes re naŕa ko na okevan lau sanene poli.”

⁷ Ana Yesu pisatamēa, sape “Pita, sur na nekila ke ne, nanagane na pe opisus kilale re poli wa. Ana sirau-
nia, ko na okilia ovisu kilale ruru ga na wa.”

⁸ Ana Pita sinenan sape kilawo Yesu wa, sape “Peraga Suŕe, taŕatete ga netamān okevan lau.”

Ana Yesu pisape “Visae ve nekevan ruru ko re, pe kiau sur re tai teke e ko poli.”

⁹ Ana pogos naŕa Pita mloge nene, kiena sitomena pe taŕena narui, pisa pa Yesu sape “!Suŕe, visae ve sanene, netamān ga, sineun nesape okee inu, ane ve lau re ga, okee inu punu ga va tol māna lumāu lala amio ŕarau!”

¹⁰ Ana Yesu pisatamē pa Pita e narin ŕakaiwa tai naŕa pisayu ŕelaga naŕa yaru mekiki e kiena

mlamulena viowa lala. Naga sape “Yar naŕa kulu mare ga na wa, yepena punu ga merarava rui. Ana visae lana ve namname sina, ana taŕatete naga va kulu punu sina ga, yoko naga kevan ga lana. Ana nepisu sane amiu sanene narui. Amiu punu ga amerarava ruru pa rui, a amiu yar ga tai naga pe sa re nene poli, naga pe namname ga moñā ga.” ¹¹ Ana Yesu pisa sanene, sape pe imimi punu re memerarava poli, vanon naga kilia pa rui imimi yar tai naŕa yoko ve yam ve piavi re na naga wilwilinwan naga.

¹² Ana Yesu kevan lana Pita amio imimi taŕena lala pano-o ŕisi, pa miyen sina ga māna kulkota, totano piun tan imimi, pisape “?Amiu apisuluŕar ke yuñae-
na naŕa nekila pan amiu ne, po peraga? ¹³ Sur nene naga sanini. Pogos naŕa amiu apio inu ke asape nepe Navianena pona nepe Suŕe, amiu na apisa pe lelaga ga. ¹⁴ Ana visae apisu naŕa inu kiamiu Navianena po kiamiu Suŕe nekevan lamiu, popon amiu māna akekevan ke lamiu lala, amiu akilakila ŕelaga wo la sanene van amiu silaga.

¹⁵ In na nekila sanene pan amiu, vena amiu na yoko ataveve maran taaga e legiena la naŕa pimi ke ne, naŕa amiu ga akila si van amiu sane in na nekila pa pan amiu rui.

¹⁶ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar na yuñae-
na naga taŕatete to metavan kiena yerkaŕa, po yar na waren visena naga ve to re metavan naga naŕa mligan naga pano. ¹⁷ Ana visae amiu avisu sane kiau visena la nene pe lelaga, a visae amiu akila ke sur la naŕa nepisa, yoko pupia navisa ruru-
ena vim van amiu sirau.”

Yesu pisawal sape yoko Yutas

wilwilin wan naga

Matiu 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ Ana Yesu pisape “Nepisa sanene, a pe nepisa amiu punu re poli, komin ita yar ga tai naga sike ne, naþa naga kiena sitomena pa pe taþena pa rui. Lelaga, in na nekilia ruru amiu punu ga naþa nekilologia amiu, ana nekilia nesape amiu yar tai yoko kila mesmes ga sa naþa Visena Wa pisawal nanua rui, naþa pisa sanini, sape

‘Naga naþa imimi lua makan pae kau kilaparavi,

nanagane na naga tarlua pa lana rui vena vielua inu!’ Yauena 41:9

¹⁹ “Sur nene naga piowa ga, ana nesape nevisawal van amiu sumo wa, ana pogos naþa avisu sina ga ve yam piavi re na, akilia alelaga asape inu na lelaga, in na naga naþa mon lue. ²⁰ Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naþa porworun yar na waren kiau visena naþa nemligan naga piþasu, naga sa naþa porworun inu ke ne, a naga naþa porworun in sanene, naga sa naþa porworun ke naga naþa mligan inu nepimi.”

²¹ Yesu naga pisa pae visena nene pan imimi, ana siar mloge naþa sinena pulen naurmiena lala, pano-o pisawal meraravan ga e maramimi, pisape “Lelaga nepisa pan amiu, yoko amiu yar tai wilwilinwan inu.”

²² Ana pogos naþa naga pisa sanene, imimi memilania, mesuþa metamaren imimi ke sina ga, memninue ga mesape naga pisa ke imimi a ne. ²³ Ana e pog nene, inu Yoane, sane nalogena naþa Yesu sinena sii inu paþisi, inu netotano ke ga lavisin naga, ²⁴ þisi na Saemon Pita kila limana pan inu, sape “Wolai, ko

na oviunli ga tania, ovisave naga pisa ke ai.”

²⁵ Siraunia nepa la lavisi tekaki ga, nekian þaruu pa laa lavis puna ne Yesu, nepiunlili tania, nesape “?Suþe, ko opisa ke imimi ai?”

²⁶ Ana Yesu pisataþnea, sape “Nepisa ke ga naga naþa narin kinakina kilaparavi nene, nowuton vito e mþata pursi, ana nekian vania.” Ana naga kila sa ga naþa naga pisa, mla kilaparavi tai, kian pito e mþamimi pursi, ana mlalua mla pan Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot. ²⁷ Pisi na Sutas mla kania, ana veraga ga, Yermare pimi pa loyuþa e naga. Pisi na Yesu pisa pania, sape “Pogaga, sur naþa pe kioþa nakilaena, oto vilaga okilalia wa.”

²⁸ Ana e imimi taþena la naþa metotano ke e kinanena nene memio Yesu e pog nene, pe imimi yar ta kilia re poli, sane vanon ya ne Yesu pisa visena nene pan Sutas. ²⁹ Imimi þasia asitom amape vanon Sutas naga pisuar ke kiamimi karo, ana Yesu miila vena va ul kamimi kinanena yo, pona va la kilavaru tai van la naþa pe kiela sur re poli, pona sur tai ne sanene. ³⁰ Ana Sutas naga kilia ruru ga sur ya naþa Yesu pisa ke pania, ana veraga ga suþalu pa si vanua, naþa sane yemalolo pa rui.

Navisaluaena viu na sinesiena Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ Ana pogos naþa Sutas pa pae vanua, Yesu siar pian imimi ke sina ga e sur la moki. Naga pisa pan imimi, sape “Nanagane na pe pog na naurarena kiena ne Narin Yeririna vim kate, nanagane na pe pog naþa yoko naga kila naurarena kiena ne Ntewa vim ve keviu laa sane. ³² Ana sur ya naþa yoko naga yuþaenia, kila kia kiena ne Ntewa va metava, siraun naga nene, ve ve viavi

manene re, yoko Ntewa visirlua sina inu narina, kila m̄ena kiau kia va metava.

³³ “Naruu lala, narin aora ga teke na, naḡa nekilia nesike nemio amiu wa, lavis ga naḡa monar neligan amiu. Pogos naḡa amiu avisu in na nevetan amiu pae na, yoko asape akalenukia ko laa ne, ana sur naḡa nepisa pan yerkawa kiena ita le Yu taḡena lala, nevisa m̄ena si van amiu, sane lele naḡa in na yoko neva ea, amiu taḡatete asiraunu aim e nanagane. ³⁴ Ana nanagane nesape nela si navisaluena viu tai van amiu, sane amiu monar sinemiu sisii manene amiu, va laa sanene ve sa ga naḡa sineu sii amiu. ³⁵ Ana visae sinemiu sisii amiu ke sanene, naga nene pe mrapa nakilaen yeririna nae yomarava la avisu kilia sane amiu ape kiau nalogena kemua la pe lelaga.”

³⁶ Yesu pisa pae pupia visena nene pan imimi narui, ana Saemon Pita sitom̄al ke sina ga naḡa Yesu sape ligan imimi, naga piunia sape “Ana Suḡe, ko na yoko okom pe?”

Ana Yesu pisatam̄ea, sape “In na nepa ke e lele tai naḡa amiu taḡatete asiraun inu aim e na wa, ana akilia ga aim e sirau.”

³⁷ Ana Pita mloge, piun sina ga, pisape “Suḡe, sanape in na taḡatete neim nemio ko ke nanagane? In na nekekan ga netam̄an kiau malena vanon ko nanagane.”

³⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Ko opisa osape otam̄an ga kioḡa malena vanon inu? Pogaga, ana nevisa ve lelaga van ko, pane ga ne kolemarko, pogos naḡa lakaporo ve kokoreko re wa, ana ko na oviro inu yam ve telu pa narui osape pe ope kiau re poli.”

14

Yesu mla visena na kila luḡeluḡeena pan kiena nalogena lala vena ve aloge manene re viowa

¹ Ana Yesu pisa naḡa imimi nalogena la memloge piowa naḡa naga monar vetan imimi, ḡisi na pisa pan imimi, sape “Amiu ve akila re naḡa sinemiu viowa manene sanene. Aḡasine Ntewa rui, ana monar awasine in m̄ena ga. ² Sa naḡa nepisa pa ḡa rui, neva nekila ruru lelemiu metava ma puna ne kau Ata, ana metava ma m̄ana yuḡa, lele moki sike ea torokin amiu punu ga. Visae ve ve lelaga re, ve nevisa re van amiu. ³ Neva nekila ruru lelemiu nene, ana sirauia, nowasuḡe sina, netom tanon amiu, noure amiu avam punu, asulue ga amio inu e lele naḡa yoko nesike ea. ⁴ Ana mrapa naḡa na vaen tol lele naḡa nepa ke ea, amiu akilia pa rui.”

⁵ Ana Tom̄as piun petania, pisape “Suḡe, imimi meminue ga lele naḡa ko opisa ke osape ova ea, ana sanape ne yoko mekilia mrapa na vaen ea?”

⁶ Ana Yesu pisape “In na nepe purḡes nen mrapa, in na nepe purḡes nen lelagaena, in na nepe purḡes nen malena. Pe yar re tai kilia va ma puna ne Ata sa ve kom re pun inu. ⁷ Visae amiu apisu kilale inu, asape in na nepe ai, naga sa ga naḡa apisu kilale m̄ena Ata. Ana nanagane, amiu apisu ke pa naga narui, sane siar na ne pane, amiu akilia naga ve lelaga.”

⁸ Ana Pilip piun petania, sape “Suḡe, sur ne naga ke nene narui naḡa sinemim̄inia, mesape mevisu Arimata. Awis, sa ko na ovisa lologia li naga van imimi, yoko mekekan vaḡisi.”

⁹ Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “? Pilip, nesike nemio amiu tol kas

via rui, ana ko pe opisu kilale ruru re in poli wa? Sa naña nepisa ke pa rui, yar naña pisu inu, naga sa naña pisu ke pa Ata narui. ?Ana sanape na ko opiun ke sina ga osape nevisa lologia li Ata nae ma e peni van amiu? ¹⁰ ?Ko na omlelaga sane inu, in na e Ata, a Ata e inu, po ko na pe omlelaga re e poli? Visena la naña nepisa ke pan amiu la, pe sa re naña inu ga taaga ne nepis ke e kiau kia poli, ana Ata naña teke e inu naga kila ke kiena yuñæena la nene pimi þarpoyo e inu. ¹¹ Popon amiu alelaga e sur la naña nepisa, sane in na e Ata, a Ata na e inu. Visae ve alelaga re e inu vanon ga kiau visena la nene, monar alelaga ga vanon yuñæena la naña amiu apisu in na nekila ke pa rui.

¹² “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar naña sa lelaga e inu, yoko naga mēna kilia kila yuñæena la sane in na nemiyuñæen ke ne. Yoko neligan si yo neva si puna ne Ata, ana siraunia neligan Ninuna vitomi, ana naga kilia kila kile kerkeviu la sanene, taulu naña amiu apisu pa rui. ¹³ Nepisaar pan amiu, sane sur ya ne aviunia e kiau kia, yoko in na nekila ga van amiu. Yoko nekila ga ve sanene vam amiu, vena kilaen kia kiena ne Ata naga kilia va laa metava ve keviu likan amiu, e yuñæena la naña inu, sane narina, nemiyuñæenia. ¹⁴ Sanene na, sur ya naña aviun tan inu, yoko nekila van amiu.”

Yesu pisaar Ninuna Wa pan la

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape “Visae amiu sine-miu sii inu pe lelaga, monar auarar ruru kiau navisaluaena lala. ¹⁶ Yoko in na ve nesu re si nemio amiu, ana yoko neviun tan Ata vena ligan yar taþena tai vim kus leleu vena iila amiu.

Naga naña yoko imi, yoko sulue ga amio amiu, ¹⁷ naga pe Ninuna na visawalen visena lelaga. Yeririna na yemalolo na yomarava nini taþatete atol naga, vanon taþatete akilia avisu kilale naga, pe akilia re nena, ana yoko amiu akilia ruru naga vanon naga ke narui naña amio amiu nanagane, a yoko sike lue ga e amiu.

¹⁸ “Kiau nalogena lala, taþatete neligan kare amiu naña asumā sane ninuyu ga la poli. Peraga, yoko nowasuþe si neimin amiu. ¹⁹ Narin aora teke ga wa, pe piavi re nena, yoko yeririna na yomarava nini taþatete avisu in sina. Ana amiu ga yoko avisu naña in na nemal sina ga, ana vanon naña nemal, amiu mēna yoko amal. ²⁰ E legiena nene naña avisunu nemal sina, amiu akilia sane in na e Ata, a amiu e inu, a in na e amiu. ²¹ Naga naña sinena sii inu pe lelaga, naga pe naga naña þuarar ruru kiau navisaluaena lala a mlogear la. Naga naña sinena sii inu sanene, yoko Ata sinena siia, amio in mēna sineu siia, nakekaten ke naga vena nekila naga kilia inu laa sane.”

²² Ana imimi nalogena tai, naña Yutas taþena, pe naga re naña nae Kariot poli, piun tan Yesu, sape “Ana Suþe, osape oim okekaten imimi, ana yoko okila e mrapa na sanape naña yoko yeririna taþena la nae yomarava taþatete avisu kilia?”

²³ Ana Yesu pisatamēna, pisape “Visae yar sinena sii inu, yoko uarar ruru kiau visena lala, ana yoko Ata sinena sii naga. A yoko imimi lua meim puna, mekila māmimi uñā memio naga e kiena malena, ana yoko taþatete ve sanene va la naña pe amlelaga re poli. ²⁴ Ana yar naña pe sinena sii in re poli, naga taþatete logear ruru kiau visena lala. Naga nene

navisatarneena na kiamiu navinena nene, ana e visena naña amiu amloge ga nagane, pe pe kiau visena re nene poli, naga pe visena kiena ne Ata naña mliganu nepitom e nini.”

²⁵ Ana Yesu pisape “Pogos naña nesike nemio amiu wa, in na nepisa ke sur la moki sanini pan amiu rui. ²⁶ Ana pogos naña sa nevano, yoko Ata ligan Ninuna na iilaena vitomi, ana naga yoko kus leleu, vian amiu e sur punu ga, ana ligan nasitomālena e kiau visena la punu ga e kiamiu sitomena lala. ²⁷ In na nevano, ana neligan sunārena sike amio amiu. Sunārena kiau nene pe sunāre nowo tai naña yomarava nini tařatete la van amiu. Ve sanene na, ve akila re naña sine-miu viowa manenea, a ve amaraun re sur lala. Amiu ve asitom manene re, ²⁸ kome monar ve sa ga naña nepisa pa pan amiu rui, nesape in na neure kone wa, ana yoko neim si pun amiu. Pona amiu aloge viowa naña nevano, ana visae sinemiu sii inu, popon amiu akekara manenea naña nekilia neva sina puna ne Ata, naña naga to laa metavan inu keviu pařisi.

²⁹ “Sur la punu ga nene pere wa, ana nanagane na nepisawal ruru pan amiu rui. Ana pogos naña avisu imi nālivi torokin nena ga sa naña nepisa, ana řisi na akilia alelaga ga sane nepe lelaga.

³⁰ “A nanagane, tařatete nevisa si sur ve moki van amiu, vanon řarin suře naña pe řarin suřen ke yomarava nini nagane na, pimin inu ke pa rui. Ana yaru nene, puriukawaena kiena pe torokin re taulu kiau puriukawaena poli, ³¹ ana netamān inu ga e limana, monar nekila ga sur ya naña Ata sinenan sape nekila. Nekila sanene, vena yeririna na yomar-

ava nini avisuluřaria sane sineu sii la.

“Poga, kana pog narui, tesuřalu teva vanua.”

15

Yesu pe purřes nen kilka naña lelaga

¹ Ana e pog naña memial mepano, Yesu pisa ke sina ga visena řas pan imimi. Naga pisape “In na nepe purřes nen kilkerep naña lelaga, a Ata naga pe yar na visuaren lokove na kilika lala. ² Naga pisuar ruru ke korowasneu lala, visae visu korowas tai naña řar re mras poli, naga telua, a visae visu tai naña řar mrasa, yoko kilavan ruruia vena war si mras ve moki. ³ Sur nene nekila pan amiu rui, naña sane sur naña kilavan ruru amiu, naga kiau visena la naña nepisa ke pan amiu. ⁴ Amiu na korowasneu lala, monar ayakolkol ruru amiu e inu, a in na neyakolkol ruru nemio amiu. Visae korowas nen kilka ve yakol ruru re amio purřesia, tařatete war mrasa, a maran taaga ga amio amiu, visae ve ayakolkol ruru re amio inu, yoko kiamiu malena tařatete nena war mras napo lala.

⁵ “In na nepe purřes nen kilika, amiu na ape narin korowasneu lala. Naga naña sikol e inu a nesikol e naga, naga ke naña yoko kiena malena kilia war mras ve moki, vanon sa ve in re e amiu, tařatete nena akilia akila sur tai naña po e marana ne Ntewa. ⁶ Visae yar tai ve sikol re e inu, naga sane korowas tai naña pimi mano pa rui, atelua awar akoven va e kapi, kapi kekania. ⁷ Visae asu ruru mā e inu, a kiau visena to ruru mā e amiu, sur ya naña sinemiun asape aviunia, akilia atolia. ⁸ Popon amiu awar mras la ve moki e kiamiu malena lala, naga nene mesmesun kiau

nalogena la asuũa akila, a pe mrapa mēna nakilaen kia kiena ne Ata va manene laa metava. ⁹ Ata sinena sii inu paĩisi, ana vanon naũa sinena sii inu, inu mēna sineu sii amiu, ana popon amiu asikol ruru amiu e kiau nasinesiena nene.

¹⁰ “Visae auarar ruru kiau navisaluaena lala, akilia asuũa loyuũa e kiau nasinesiena nene, sa naũa in na nepuarar ruru ke pa rui navisaluaena kiena ne Ata, nesike pa loyuũa e kiena nasinesiena rui.

¹¹ “Ana sur la naũa nepisa ke pan amiu, nemla pan amiu vena kiau nakekarena sike amio amiu, kila pupia kekarena tai naũa po na po kilia sulue ga amio amiu silaga. ¹² A kiau navisaluaena maro tai nalaen van amiu sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu lue ga, sa naũa in na sineu si amiu ke ne. ¹³ Pe sinesiena re si tai poli naũa po taulu na sinesiena naũa yar tai tamian kiena malena, mare vena tamalia kiena erau tai. ¹⁴ Ana yoko in na nekilia nekila ve sa ga nene van amiu, vanon visae alelaga e kiau visena lala, yoko ave kiau erau la rui.

¹⁵ “Pe nepio amiu re sina nesape kam yar na yuũae kiauena ga lala poli, vanon yar na yuũaena naga miyuũae ga, pe kilia ruru re navisaarena na yuũaena kiena ne kiena suũa poli. Ana in na nepisu amiu ape kiau erau lala, vanon sur punu ga naũa nemloge Ata pisa pan inu, nepisawalia pimi merarava pan amiu. ¹⁶ Amiu pe apisa logia in re poli asape nepe kiamiu, ana in na nepisa logia amiu ape kiau, nepisirlar amiu vena ava awar mrasa e kiamiu malena lala, mras naũa sulue ga sike na rui. Ana pogos naũa ava ke sanene, sur ya naũa aviun e kiau kia van Ata nae ma peni, yoko naga la ga van amiu. ¹⁷ Na

nene kiau navisaluaena van amiu naga sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu.”

Lala naũa na yomarava nini yoko sinela kar nalogena kiena Yesu lala

¹⁸ A Yesu pisape “Visae yoko avisu sane yaru na yomarava la naũa pe amlelaga re poli, sinela kar amiu, ve ailan manene re. Monar asitomāl m̃a naũa lala na yomarava nini sinela kar inu sumo rui, ũisi na sinela kar mare amiu mēna ga ne. ¹⁹ Visae amiu ave sa ga yeririna na yomarava nini, yoko akekaran amiu ga, ana in na nekilogia amiu pa rui nesape aure vetan malena na yomarava nini. Kam na pe maran taaga re si sane kiena yar la poli, kila sane sinela kar amiu narui. ²⁰ Ana popon amiu asitomāl lue ga visena naũa nepisa pan amiu rui, naũa nesape yar na yuũaena taũatete sukalawan kiena suũa. Visena nene kana kinasia sape sa ga naũa akila piowa ga akila karenu, yoko akila viowa akila kare amiu mēna. Sa ga naũa la pe amlogear re kiau visena la poli, yoko ve alogear re mēna kiamiu visena lala. ²¹ Pelaga viowa na sanene yoko akila van amiu vanon ga naũa amiu ape kiau, akila vanon pe akilia re naga naũa mligan inu nepitom tano.

²² “Visae ve neim nevisa meraravan re sur la nene e marala, yoko Ntewa visu sane lala pe akilaro re kiau visena poli. Ana nanagane na, amloge kiau visena la punu ga rui, ana taũatete avisawana si visena tai e ĩela naviowaena naũa akila p̃armarera van Ntewa. ²³ Lelaga, akila p̃armarera pa Ntewa rui, vanon naũa apieluen inu, ana naga sa naũa apieluen mēna Ata. ²⁴ Visae ve kiau ĩile re la naũa apisu nekila, naũa

pe yar re si tai naþa kilia kila, pona Ntewa yoko ve visa re sape naviowaena sike e la. Ana pere, apisu pa rui, ana pe amlelaga re ga poli, aþaryon nakilaen navielueena pan imimi lua Ata.²⁵ Sur nene mesmesun ga visena tai naþa Ntewa mligan teke e Nasiriena Wa, naþa sape

‘Sinela kar nu paþisi, ana peraga, pe panon re kiau naviowaena tai poli.’
Yauena 35:19, 69:4

²⁶ “Ana nevisa van amiu, sane yoko neligan Ninuna na iilaena vetan Ata mava vitom m̄alivin amiu, naþa pe Ninuna naþa molue e malena kiena ne Ntewa, naþa pe Ninuna na visawalen nalelagaena. Naga vitom visawal inu re laa van amiu sane,²⁷ ana siraunia, amiu m̄ena monar avisaawal manene inu va laa sane van yar taþena lala. Na nene komin naþa amiu la nene asu lue ga amio inu silaga siar e nasiarena kiau yuþaena pimi tol nanagane.”

16

¹ Ana Yesu pis m̄a ke pan imimi kiena nalogena lala wa, sape “Visena la nene, nepisa ke pan amiu ve nauarar ruru amiuena, vena kiamiu viawaena ve lor re pogos tai.

² “Pe lelaga, monar akilia asape kieta yerkawa lala yoko akoven plan amiu vetan kieta yuþa nalotena lala, ana yoko viowa laa sane van amiu vano-o tol pogos naþa sane sa awe moþar amiu, ana yoko la avisa asape nanene yuþaena wo tai nene, ana akila vena Ntewa kekarania.³ Yoko la akilia akila ve sanene van amiu, komin pimi tol nagane pe akilia ruru re Ata nae ma e peni poli wa, a pe akilia ruru in re m̄ena poli.

⁴ Ana siraunia, pogos naþa avisu sur la ne imi kakate ke ve sanene van amiu, akilia asitom̄al sina ga, ana yoko avisa asape ‘Lelaga ga o,

nanagane na tepisu sur la nene sa ga naþa Suþe pisa pan ita nanua sumo ne.’”

Yesu pisa sape Ninuna Wa yoko iila la

Ana Yesu pisape “Sur la nene pe nepisa re pan amiu sumo poli, komin e pogos nene nesike nemio amiu wa.⁵ Ana nepisa ga na wa van amiu komin yoko ve viavi re na, monar neligan amiu, neva sina puna ne naga naþa sumo na mliganu nepitom. Nepisa lili m̄a sanene pan amiu rui, ana nepisu sane pe apiun manene re si lepas nene tan inu poli, asape nekom pe po neva e yo na sanape,⁶ vanon pogos naþa nepisawal nesape monar neligan amiu sa nene, amloge piowagan paþisi ne.⁷ Ana peraga, monar ve sa ga nene. Nepisa pe lelaga pan amiu, po manene laa pan amiu naþa nevetan amiu, komin naþa visae ve neva re, yoko Ninuna na iilaena taþatete imi, ana sa nevano, yoko neila naga vitomin amiu.⁸ Ana Ninuna nene, pogos naþa vitomi, kila pupia yuþaena tai e yeririna na yomarava nini, kila la asitom̄ kilia pupia sitomena þasia, tai e lepas na kiela mlamulena viowa, tai e lepas na kiau mesmesuena, a tai e lepas naliþereena kiena ne Ntewa pan la.

⁹ “Na sumo, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane purþes nen kiela mlamulena viowa, naga kiela þelaga na yepela mavin vatanon inuena.

¹⁰ “Nalua, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane in na pe nekila re suri viowa tai poli, nemesmes nenaga. Inu netorokin naþa nekilia neva si metava puna ne Ata, ana yoko ve alual inu re sina.

¹¹ “Natelu, Ninuna nene yoko kila avisu kilia sane Ntewa kilia liþere la, sa ga naþa mligan ruru pa naliþereena kiena suþe viowa

naþa pe þarun ke yomarava nini nanagane.

¹² “Sur la moki sike na wa naþa nekilia nevisa van amiu, ana nepisu amiu amloge piowa sanene, taþatete nevisawal van amiu nanagane. ¹³ Ana pogaga, vanon sirau, pogos naþa Ninuna na visawalen lelagaena vim pun amiu, yoko naga kilia sumon amiu, atol visena nalelagaena taþena la nene. Visena na lelagaena la naþa naga vian amiunia, taþatete visa ga e kiena sitomena naga taaga, ana sur la naþa loge ma e peni, naga ga nene visawal van amiu. Ana yoko kila sanene vano-o tol naþa naga kilia vian amiu ruruia e lepas na sur la naþa amolmolue e inu ve yam piavi re. ¹⁴⁻¹⁵ Naurarena la punu ga naþa kiena ne Ata, pe kiau mēna, ana Ninuna war kiau visena lelaga imi ligan ruru e kiamiu malena lala. E mrapa ne nanene yoko Ninuna naga kila mesmesun kiena yuñæna, naþa pe nayeluren kiau kia.”

Pupia kekarena nawasuþeena kiena Yesu

¹⁶ Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape “Ve yam viavi re na, yam ve plas ga, ana yoko ve avisunu re sina, ana yoko ve yam viavi re sina, akilia avisunu sina ga.”

¹⁷ Ana imimi nalogena la memloge visena nene, mepisa lelein pan imimi mesape “Ita pe tekilia re nenaga sur la naþa naga pisa ke ne. Nanua sumo ne, pisa ke sape wasuþe sina va su si amio arimana ma e peni, ana nanagane na sape yam ve viavi re na, tevisu re si naga, þisi na yam ve viavi re na, tevisu sina ga. ¹⁸ ?A narin aora naþa pisa ke ne, kana kinasia yara? !Pe tetol re nena kiena sitomena poli!”

¹⁹ Ana Yesu kilia sane sinemimin mesape meviun meraravan sur la nene tania, naga pisawal þesania, pisape “?Pona amiu apiuyun ke sina ga pan amiu e lepas nen kiau visena lala yo? ²⁰ Pogaga, nevisa ve lelaga van amiu sanini, sane yoko amiu atagi, aloge viowagan ya naþa yoko lala akila van inu, ana yoko yeririna taþena lala na yomarava akekarania, aloge won vaþisi. Yoko sinemiu la ulen naloge viowaena vano-o, ana þisi na, nemali sina ga vetan marena, ana avisu inu sina, a yoko kila kiamiu naloge viowaena nene vilonia imi ve nalogewoena. ²¹ Naga sa ga pogos naþa sira mēþena, naþa sa tol kana aora nena, mēþena laea naga monar loge viowagania vano warlua. Ana pogos naþa þar pa na, pe sitomāl re si kiena naloge viowaena poli, ana naga pulen kekarena vanon kiena sisi tomtom naþa paeme mare ga pimi yomarava.

²² “Ana þisi na amiu ve sa ga nene narui. Nanagane na sinemiu la ulen nasineyeena keviu, ana siraunia in na nemalivin amiu si na, akilia akekara sina ga e pupia kekarena tai naþa taþatete yar tai lalua sina ga vetan amiu pogos tai. ²³ Ana e pogos naþa neimi nemalivin amiu, pona amiu asitom asape popon sa aviun sur ve moki vetan inu, ana taþatete ga, sur la nene pe naviunen re tan inu poli, akilia aviun mesmesun ga tan Ata ma e peni. Akilia aviun tania e ga e kiau kia, ana þisi na naga kilia tamān van amiu. ²⁴ Pimi tol nanagane na, amiu pe apiun re sur e kiau kia poli, ana siar ga nanagane na, sa aviunia e kiau kia, þisi na atolia, ana kila sinemiu ulen kekarena.

²⁵ “Pimi tol nanagane na, nepisa ke sur la pan amiu e ga e þakaiwa, ana aora pimi ke narui naþa

ve nevisawan re si van amiu, nevisayu Ata ma e peni van amiu, nevisa plan meraravan sur punu ga van amiu. ²⁶ Ana e pogos nene, ve in re ga naña neviun ke sur lala van Ata vanon amiu, ana amiu ga akilia aviun mesmesun vania e kiau kia. ²⁷ Amiu akilia aviun mesmesun ga vania, vanon naga pisu amiu ke naña sinemiu sii inu, naga kilia ke naña amlelaga e inu sane nepetan ma puna nepitom tano e yomarava nini. Suri nene kila sinena sii amiu pañisi, kekaran ga na yagoganen kiamiu naviunena lala.

²⁸ “Ana e lepas na lele naña nepa ke ea, nekilia nevisa ga sa naña nepisa ga ãisi ne, sa naña nepetan ma puna ne Ata nepitom e yomarava nini, ana ãisi na nevetan si yomarava nini, nowasuþe si ma uña puna.”

²⁹ Ana mepisatamña, mesape “! Suþe, nanagane na ve ovisawan re si kionña visena e þakaiwa lala! Pogos naña opisa meraravan sur la sanene mepisu po pañisi. ³⁰ Memloge kionña visena lala, mepisu kilia sane ko na okilia sur punu ga, pe kiamimi naviunena re si naviunena tan ko poli. Lelaga, nanagane na memlelaga mārera sane pe lelaga, ko na opetan Ntewa opitom e yo nini.”

³¹ Ana Yesu pisatamña la, sape “Ana yo. Pona amlelaga e inu pe lelaga? ³² Popon alelaga mārera, vanon aora naña nepisa ke ne, pimi ke narui, ana visae pere, pimi pa yo rui. E pogos nene, amemene amiu aliureure amiu, po amiu awasuþe amiu veve taaga sina e mamiu uña lala, taþatete tai sike si amio inu, yoko inu ga taaga nesike. Ana nanene naga pogaga pan inu, vanon nekilia sane inu, pe in ga taaga re nesike poli, ana Ata na amio inu lue ga. ³³ Nepisa sanene pan amiu vena ve sinemiu kurkur re, a vena ve

aloge re viowa. Pe lelaga naña kiamiu malena e yomarava nini, ulen ga naloge viowaena amio pog mārera, ana in na netaulu pa naviowaena na yomarava nini rui. E kiamiu malena la e inu, yoko alual luen ga sumarena wo.”

17

Pupia leniena kiena ne Yesu

¹ Ana pogos naña Yesu pisa pa visena la nene, sape len va arimana. Kira pa metava ma e peni, pisape “Ata, nekilia sane nanagane na kiau pog na loge viowaena pimi narui. Awis, ovisuar inu narumña, vena kiau kia ve vito re tano, ana va metava, yoko inu mña ga nekilia nevisirlua kionña kia va metava. ² Nemlelaga sane ko na okila sanene, vanon omla pupia puriukawaena pan inu rui, vena neve suþen yeririna punu ga. Ana otamñan pan inu osape la naña omligan la e limau, yoko nekilia netamñan malena naña ve uro re pogos tai van la. ³ Ana mrapa na malena naña ve uro re pogos tai naga sanini, naña akilia ko, naña ope Ntewa taaga ga naña pe lelaga, amio mña inu Yesu Kristo naña omligan inu nepitom. ⁴ In na nemligan ko nepitomin nakilaen kionña kia ve keviu e yomarava nini, ana nemiyumñaen mña sur nene pano-o ãisi, naña lavis netaulu yumñaena la naña sinomñan osape nekila. ⁵ Ana Ata, sineun nesape neviun sane sa nevamñasu nesumñalu si e maramña, oliganu sina nemio ko ita lua teve suþen si naurarena nae ma e peni sa naña tekila nanua pogos naña tesii yomarava nini.”

Yesu mlenwo kiena nalogena lala

⁶ Ana Yesu mlen mña, sape “Ata, e lepas na lala na yomarava nini naña ko okilologia la ape kionña,

ko na otam̃an la panu, omligan la e lum̃au, ana nekilia nevisa van ko nesape in na nepisayu ko pan la rui. Ana nanagane apuarar ke kioṃa Visena Wa ṃarera.

⁷ “Lala apisuluṃar pa rui sane sur wo punu ga naṃa sike e inu, ape sane kioṃa nalaena lala pan inu, ⁸ vanon kioṃa visena la naṃa oṃar pan inu, nepisalelein pan la, ana la atol punu pa rui, kila sane amlelaga ṃarera asape in na nomolue pun ko nepitom, ko na omilanu.

⁹ “Nemlen pan ko nanagane, nomon nalenwoen yeririna punu ga na yomarava wetelu veraga ga, ana nesape nelenwo manene laa lala naṃa otam̃an pan inu, komin apimi ape kioṃa rui. ¹⁰ La punu ga naṃa ape kiau, ape kioṃa, a la punu ga naṃa ape kioṃa, ape kiau, a lala naṃa otam̃an la pan inu, ape purṃes nen kiau naurarena.

¹¹ “Ana nanagane na pimi tol pog naṃa nevaṃas si pun ko, naṃa sane ve nesu re si e yomarava nini, ana kieta yeririna la nene asuṃara ga. Ve sanene, Ata Wa, awis ovisuar la naṃa otam̃an la pan inu, ouarar ruru la loyumuṃa e mratava pun ita, vena akilia aim ave taaga, sa naṃa ita lua tepe taaga. ¹² Pogos naṃa nesuṃa nemio la, nepisuar ruru la, nepuar ruru la vatanon kioṃa kia. Nepisuar la pano-o la punu ga asu ruru ṃa amio inu, taaga ga naṃa monar vetan inu, sa ga naṃa Nasiriena Wa pisawalia, nane yar naṃa pe sisi nakovioena.

¹³ “Lavisi ga nowasuṃe puṃa narui, ana nesape nevisa plan visena la nene pogos naṃa nesike e yomarava nini wa, vena kilaen sane pupia kekarena naṃa teke e inu nanagane yoko kilia imi ve keviu ṃena van li taṃena la nene. ¹⁴ In na nemla kioṃa

visena pan la rui, ana pogos naṃa yeririna taṃena la na yomarava nini apisu la, sinela karla paṃisi. Nanene komin apim sane pe ape na yomarava re si po laa rui, sa naṃa in na pe nepe nae re yomarava poli. ¹⁵ Ana nemlenin la pan ko, pe nepiun re nesape oure plan la vetan yomarava, nepiun nesape pogos naṃa asike yomarava wa, ko na yoko ovisuar ruru la, vena yar viowa nene ve kila kare la re. ¹⁶ Awis ovisuar ruru la, komin la na sa ga inu, imimi mepe wolawa ga lala na yomarava nini. ¹⁷ Nemlen ṃena sane ovian kioṃa visena na lelagaena van la, vena yawawo kiela malena lala aim ave wa, ave kioṃa ga ko ga taaga. ¹⁸ Nemlen wo la sanene, komin sa ga naṃa ko na omliganu nepim e yomarava nini, ṃisi na in ṃena nemligan la ke avava sanene ea. ¹⁹ Nemiawawo kiau malena wetelu pan ko vanon la, vena ṃisi na lala ṃena ayawawo kiela malena lala van ko ve lelaga.”

Yesu mlenwo li nalelagaena lala

²⁰ Ana Yesu mlen ṃa, pisape “Ata, nemlen ke pan ko, pe nemlen wo re ga la nene poli, nemlen wo ṃena lala taṃena naṃa alelaga e inu vanon kiela visena la naṃa pisayu inu. ²¹ Nemie awis pan ko Ata, sane la punu ga nene aim ave taaga, maran taaga sane ita lua. Ko, ko na e inu, a inu na e ko, ana lala ṃena monar e ita, vena yomarava wetelu kilia lelaga sape in na nemolue puṃa, ko na omilanu nepitom tano. ²² Pupia naurarena naṃa omla pan inu, nemla pan la, ṃisi na lala akilia aim ave taaga, sa naṃa ita lua tepe taaga. ²³ Ko na e inu, a in na e la, ṃisi na akilia aim ave taaga e sur la punu ga, ana pogos naṃa yeririna na yomarava la avisuia, akilia sane pe lelaga

ga, ko ga naŕa omliganu nepitom, akilia sane sineŕa sii la keviu sa naŕa sineŕa sii inu.

²⁴ “Nanagane Ata, nepis maro sanene, sineun paŕisi nesape la naŕa otamŕan panu, yoko sirau akilia amio inu ma e leleta. Sineun nesape amionu vena akilia avisuveve pupia kiau naurarena nene, naŕa ko na omla panu nanua sumo e nasiiena na yomarava nini, vanon ko na sineŕa sii inu paŕisi. ²⁵ Ata, ko na ope wa a omesmes, ana yeririna taŕena la na yomarava nini pe akilia ko re poli, ana in na nekilia ruru ko lue ga. Nekila sane nanagane na kiau nalogena lala akilia sane in na nepetan ko, ko na omligan inu nepimi. ²⁶ In na nekila sane nanagane na, lala moki akilia ruru kioŕa ŕelaga wo rui, ana yoko nekila va laa sane na wa, vena pupia sinesiena naŕa sineŕa sii inu ea kilia sike e la, a vena inu ŕena nemio la lue ga.”

Ana leniena kiena Yesu pan arimana maro ga e nene.

18

*Atarar Yesu ŕarera
Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50;
Luk 22:47-53*

¹ Yesu pisa plan visena la nene, mlen pae na, ŕisi na suŕalu sumon imimi nalogena la mepetan si Yerusalem, memial ga kolemallo mepito tano e ŕalu naŕa Kitaron lepas na vano. Memial mepa metol narin los nen purolip lala naŕa Yesu pa lue ga ea yam moki ŕa rui, ana mesu li ŕa yam plas ga ea.

² Lele nene na, Yutas taveve imimi memio Yesu mesuŕa mepa ke ea nene yam moki rui, a naga kilia sape e pogos nene, imimi memio Yesu mesike e nene yo. Sanene na e pogos nene, naga pa pa sumo narui pisawal Yesu pan yar keviu la, ana la amiila kiela yar

ŕasia asiraunia, ana naga sumon la apim e lele nene vanon Yesu.

³ La naŕa yerkawa kiena ne yar wa lala amio Varasi la amiila la, la nanene na ŕegas na mara nae Rom tai, amio ŕegas na yar na kiravawoen Yumŕa Wa lala. Ana amial ke apimi amio kapi vivaga lala, amio kiela sur na mara lala. ⁴ Apimi asape atarar Yesu, ana naga kilia ruru pa ŕisi rui sur la naŕa yoko vim katenia, a pogos naŕa pisu la pe milan re poli, pa ga naŕa pitawe la, pis pan la, piunia sape “?E, amiu akale ke ai?”

⁵ Ana la naŕa asuŕal ga asuŕa amio Yutas, yar na wilwilinwanen Yesu, ana apisataŕea, asape “Imimi makale ke yar naŕa Yesu, nae Nasaret.”

Yesu pisataŕe la, pisape “Naga naŕa apisa ke ne, in ke narui.” ⁶ Ana pogos naŕa Yesu pisa visena nene pan la, amilania naŕa kila la apuresula veraga, amloloru kar ga lala e porotano.

⁷ Ana yam si tai Yesu piun ke sina ga tan la, sape “?Amiu avisali sina ga, akale ke ai?”

Pisi na apisa ke sina ga, asape “Makale ke Yesu naŕa nae Nasaret.”

⁸ Ana Yesu pisape “Sa naŕa nepisa pa rui, in ke nanini narui. Ana visae amiu apimin inu ga taaga, popon atamŕan kiau la taŕena nini akilia ava ga sanene, ve atol la re.”

⁹ Naga pisa sanene pan la, kila kiena visena tai pimi pe lelaga, naŕa pivalua mare ga e kiena leniena pan arimana, naŕa pisa sanini, sape “E la naŕa otamŕan pan inu, pe nekila pal re tai poli.”

¹⁰ Asuŕa ga sanene, ana memilan ga naŕa Saemon Pita ŕarlua kiena playu na mara, mligan ŕene ŕarin yar tai kiena ŕarin yar wa lala, ana tetereria ga, telua kili-gan yar nene lepas na ŕamarua. Yaru nene kiena kia Malkus.

¹¹ Ana Yesu pisa pa Pita, pisape “Pita, osuan ruru si kionã playu vito si e kana pias nen paos nena. ?Sanape, pe sinomãan re nowar ro e pog m̃arera na loge viowaena naþa Ata nae ma e peni mla pan inu? Peraga, monar nowar ro e naþa!” ¹² Yesu pisa sa nene, þisi na yar na mara la, amio kiela na sumonena, amio nakiravawoena la na Yumã Wa, apim atarar Yesu, apiar ruru limana luwoka, aþure aþano.

Aþure Yesu pa e yo kiena Parin Yaru Wa

¹³ Ana aþure Yesu pano, apa atol kove kiena ne Parin Yaru Wa, ana suri na sumo naþa akila, aþure Yesu pa tol yo puna ne yermarua nene Anas. Anas nene naþa sumo na naga pe Parin Yaru Wa, ana naga sike e yo nene wa amio Parin Yaru Wa viu, komin Parin Yaru Wa viu nene naga talopa amio narina naþa sira. ¹⁴ Yaru nene kiena kia Kaeþas, a naga naþa nanua sumo, pisawal mrapa tai pan li nasumonena kiena le Yu lala. Naga sape visae avisu sane monar awenãar yar ve taaga vena tamaliaen malena kiena yeririna la ve moki, naga kilia tañan van la vena akila ve sanene na woga ga.

Navisawan þesanena kiena ne Pita e Yesu

Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Sanene na aþure Yesu apa e lepas naþa Anas sike ea, ana e pogos nene, imimi lua Saemon Pita mesiraun la. Inu nemio yermarua Parin Yar Wa na sumo nene, imimi lua mepe erau, þisi na atamãan inu nepa loyumuã siraun Yesu, ana apisalupãr Pita asape taþatete imi loyumuã. ¹⁶ Asape naga monar sumãalu ga sumã e mratava vanua, ana pogos naþa nepisu sanene,

nepãasuþe si nepa nepis pan sira m̃ee na yumãena kiena yar ke-viu nene tai, naþa sumãal sike e mratava. Pisi na sira nene tamãan sape nekilia noure m̃ena Pita imi loyumuã. ¹⁷ Ana pogos naþa Pita pimi ke loyumuã, sira naþa pisuia ana piun tania, sape “?Ana ko m̃ena nalogena tai kiena ne yar nene, ne?”

Pita mloge, þisi na miila, pisatarãne kotalia ga, sape “E, peraga.”

¹⁸ Pisi na Pita pisu yar na yumãena la amio nakiravawoen lala akila kap tai na kilamemego, asumãal asuvivia ategania, ana naga pa lavisin la, naga m̃ena tegania.

Parin Yar Wa na sumo nene Anas piun naviunena la pa Yesu

Matiu 26:59-66; Mak 14:56-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Amligan Yesu sumãal e marana ne yermarua Parin Yar Wa na sumo nene Anas, ana naga piun sur la moki petania. Naga piun tan Yesu sanape e nalogena la naþa amlelaga ke e naga, a piun m̃ena e lepas navianena la naþa pianlania. ²⁰ Ana Yesu pe pisa re sur mok pan poli, ana pisa ruru ga pania sape “Sur la naþa nepian la ke ea, in na pe nekila vinaun re poli, ana nepisa plan ke ga e yometava merarava pan yeririna punu ga. Nepian lue ga kieta le Yu lala e yumã na lotuena, pona e Yumã Wa, ana lala moki amiyagogan inu silaga. ²¹ ?Ve sanene na, komin ya ne opiun tan inu, osape nepian la sanape? Visae sinomãan osape okilia, popon oviun tan la naþa amiyagogan inu lue ga. Lala akilia ruru ga ne.”

²² Ana pogos naþa Yesu pisa visena nene, yar na kiravawoen tai naþa sumãal m̃a lavis puna, mloge sane Yesu pisa kare ke yerikawa nene, þisi na mlipa Yesu,

pis pania, sape “Ei, ositom osape po ne opisatamē kieta yar wa e visena na sanene? !Ovisuar ko!”

²³ Pisi na Yesu pisatamē pania, pisape “Ositomveve ruru li kiau visena. Visae nepisokan, popon ovisawal e maran yeririna la nene, okilia ovisave nepisokan sanape. Ana visae pe nepisa re sur tai naña piowa poli, vanon ya ne omlipa inu?”

²⁴ Ana ñisin nanene aþure Yesu, naña limana la apiar ruru ga sike ga wa, amligan lepas nene puna ne yermarua Anas, aþure apa e kumali kiena Parin Yaru Wa Kaeñas, vena naga kila kotena vania.

Navisawanen na lua kiena Pita pa kiena Suþe

Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ana Saemon Pita suñal suña amio la naña asike atega ke kapi wa, ana la apisu kilia li ñña naga, apiun asape “?Sanape, pona ko ñña ope nalogena kiena ne yaru nene tai?”

Ana naga pisawoia, sape “Peraga, in na pe nepe kiena re poli.”

²⁶ Pita pisatamē sanene, ana lala yar tai naña asuñal asike ne, naga pe yar tai na yuññaena kiena ne Parin Yar Wa, naña naga pe namratava tai puna ne naga naña Pita telua kiligana komþasa. Ana naga ññareran manene laa sane naviunen si tan Pita, sape “?Ko na pe ope kiena re poli yo, ana in na nesitom sane nepisu ko amio naga gare pun purolip la rui?”

²⁷ Ana Pita pisaluþar ñarera sina, piro yam telun narui sape pe kilia re Yesu poli, ana e nena e aora nene, amloge lakaporo koko-reko.

Aþure Yesu pa suñalu e marana ne yerkawa nae Rom nene, Paelat

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Ana kolulag wa ke ga wa, pe yo-merarava ruru re poli wa, ana Kaeñas pisi pa Yesu pano ñisi, ana aþure si naga apetan yo nene, apa e pulkumali kiena ne Paelat, pupia yar keviu nene naña le Rom la apisirlua naga suñalu ve suþen purvanua kiena ne le Yu lala.

Ana pogos naña apim lavisin kiena pulkumali, nasumonena kiena ne le Yu lala asitoñal asape amlon yuñña nene, sane visae ava loyuñña ea ñisi na kila la aim sane ve ayekiki re sina e marana ne Ntewa, taþatete ayakol e kinanena na Paþagena na Sitoñalen na Tamaliaena. Sanene, vanon sur nene, aþure Yesu apim asuñalu ga asu vanua, pe apa re loyuñña poli.

²⁹ Pisi na apisawal pan Paelat, ana naga pimi pisu la vanua, piun tan la, sape “Pogaga, ana amiu avisawal li sane yaru nene kila ya ne piowa, nane aþure pimi suñal sike e marau kolulag wa ke sanene.”

³⁰ Ana apisatamēa, asape “Yerkawa, mekilia mevisa van ko sane yar nene, pe yar na kilaen ve woweena ñisa! Visae peraga na, taþatete moure imi pun ko.”

³¹ Ana Paelat pisape “Visae sanene, amiu ga akilia ava ala nakoena ya naña mesmesun kiamiu navisaluaena vania.”

Ana nasumonena kiena le Yu la apisa pania, asape “E kiamimi navisaluaena, mekilia meliþere naga sape akove moñar naga, ana nanagane na navisaluaena nae Rom pisawo imimi sina, sape ve mekila re ve sanene. Ko ga taaga, yar keviu kiena ne þarin suþe na e Rom, okilia okila, okilia otamñan

osape ala nakoarena na marena vania ma e laki torovia.”

³² Ana pogos naña apisa visena nene pa Paelat, la amninue ga, ana la akila ke visena kiena Yesu tai nanua sumo pimi pe lelaga. Nanene komin naga pisawal pa kiena marena rui, pisayu ruru mesmesun nena ya naña le Rom la akila ke, naña awear yaru pa e laki torovia.

³³ Ana Paelat sinenan sape vis towe re amio Yesu lalua ga, pa si loyuma e kiena kumali, pio Yesu sape va puna. A lala akila Yesu pa loyuma, Paelat piun petania, sape “Sineun nesape ovisa ruru van inu. ?Ko na Parin Supe kiena le Yu la lelaga, po pere?”

³⁴ Ana Yesu pe pisatame mesmes re pan poli, ana naga pisatamea e naviunena tai, sape “?Kionia naviunena nene, opiun ruru ga ne, pona opiun ke pan inu vanon ya naña omloge lala tapena nene apisalele kare in ke ea?”

³⁵ Pisi na Paelat pisatamea, pisape “Aulai, nemninue ga amiu le Yu lala, in na pe amiu re tai poli. Nekilia ga sane kiamiu yeririna lala amio yar keviu kiena kiamiu yar wa lala, apure ko opimi vena nelipere ko. Sanene na, nesape nekilia ga nesape omiyumaen ya ne naña la apisu pe mesmesu re poli?”

³⁶ Ana Yesu pisatamea, sape “Sinelan asape olipere inu, vanon la pe sinelan re neve supen la poli. Ana kiau nasupenena pe sa re nasupenena na yomarava nini poli. Kiau yeririna lala pe akila re mara amio la naña apimi atararnu rui, vena ve neva re e limana ne kiamimi li kawa le Yu la. Imimi pe mepe yaru na kilaen re mara sanene poli, vanon kiau nasupenena pe pe na yomarava re nini poli.”

³⁷ Ana Paelat pis pania, pisape “?A, ana nemloge opisayu ke kionia nasupenena, sane ko na ope parin supe pa tai rui, po peraga?”

Ana Yesu pisape “Nagane e! Otol ruru pa pisi ne, sane opisa ne. In na nepim e yomarava nini, nepaeme ea, vanon sur ga nene, a nepimi vena nevisawal sur na lelaga lala van kiena yeririna lala. Yar naña sumalu se e lepas na lela-gaena, yoko yagokon ruru kiau visena lala.”

³⁸ Pisi na Paelat piun ke sina ga petania, sape “Ana ane kilia, nalelagaena naga ya ne?”

Paelat sinenan sape tamān ga Yesu va si sanene

Matiu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ana pogos naña Paelat pisa pa visena nene, sumalu pa sina ga vanua, pisawal pan le Yu la naña asumalu asike vanua, sape “Yar nañane, nepisuveve pa naga rui, pe nemal re nenaga narin sur tai piowa teke e naga. Popon sane naga va sina ga ve sa ga nene. ³⁹ Ana visae amiu asitomāl ke e kas punu ga, e papāgena la nene, nepure ke amiu yar tai naña sike e yuma nakoarena, netamān naga imi si pun amiu ve sa ga nene. Ana nepisu sane e kas nini na, popon sa netamān yar nene, kiamiu Parin Supe amiu le Yu lala, iniasu pun amiu sa ga nene.”

⁴⁰ Naga pisa sanene, ana la pe akekarān re poli, apion mārarera, asape “Pere, peraga, pe sine-mimin re yaru nene poli. Otamān tapena nene Panañas imi van imi sina.” Panañas nene naña asape, naga pe le Yu tai naña sumo naga pepeyu pa le Rom lala.

19

Paelat tamān sape awe Yesu

¹ Ana Paelat sitom ke sape kila Yesu molue sina ga, ana yerkawa kiena ne le Yu lala añareran naña apisalupaia. Ana Paelat sinenan sape kila suri tai naña akekaran naga vanonia, ana pisape kiena yar na mara lala awe li naga sumo wa. ² Pisi na yaru na mara la aþure naga pano, aþar nonos nen kilsirili, aþan ruruia, amiyen te þarina, sane karo na þarin yar keviu tai. Ana aþar pupia kulkota wo tai naña memaena sane kulkota mña ne þarin suþe, amiyen ea. ³ Ana la peve taaga apivim ke lavisinia, apisa kare ke naga, asape “!Parin suþe kiena le Yu lala, o! !Mepatanon ko!” Apisa visena nene pania, amlilipa ke marana.

⁴ Ana siraunia, Paelat pa sina molue puna li kerkeviu kiena le Yu la naña asumñal asike vanua wa, pisawal pan la, sape “Pogaga, nanagane na sineun nesape amiu avisuluþar naña nemñal re sane yar nene, pe naviowaena tai to re e naga poli, ana nanagane neligan si imñasu van amiu.” ⁵ Naga pisa pa sanene, þisi na Yesu pimi vanua, sumñalu se marala, þarar karo na nonos nen kilsirili e þarina, amio kulkota naña amiyen ea. Ana Paelat pisa pan le Yu la, sape “!Nagane, kiamiu yerkawa ne nanene!”

⁶ Ana li kawa kiena ne yar wa lala, amio li nakirawoena lala na Yuña Wa, pogos naña apisuluþar sur naña Paelat sape kila, pe akekaran re nena poli, apion ke, asape “!Awear mare e lak torovia! Awear mare e lak torovia!”

Ana Paelat taþatete taulu la narui, þisi na tañan ga, sape “Pogaga, e nakiravaena kiau, yar nene pe kila re nena napiowaena tai poli, ana visae amiu sinemiunia, amiu ga aure naga, ava awear naga e lak torovia.”

⁷ Ana pogos naña amloge, pe akekaran re poli, asape “Peraga yo! Okilia rui osape taþatete mekila ve sanene. Ana lelaga, popon yar nene mare, vanon naga kilaro kiamimi navisaluaena. Naga miyeluar ke naga pa lue ga metava, sape naga pe narina ne Ntewa. Ana ko ga narui okilia okila mare.”

⁸ Ana pogos naña Paelat mloge visena nene, pupia marauna tai pan si naga, sitomveve ke sina ga sape Yesu naga pe yar na sanape, ⁹ þisi na pa si loyuna e kiena kumali, pisape Yesu imi, piun tania, sape “?Ko, kionña yo wawa nape?”

Naga piunia, ana Yesu pis re poli, pe pisa re sur tai pan poli.

¹⁰ Pisi na Paelat sape “Ei, ve ovis re sanene, ko ga okila kare ko ke si ne. Popon ovisa sur tai van inu, vanon in ke narui, teke e inu nakilaen sur ya naña sineun nesape nekila van ko. Visae sineun nesape omolue sina ga ve sanene, nekilia nekila, pona visae sineun nesape omare e laki torovia, nekilia nekila. ?Ko okilia mña sur nene yo?”

¹¹ Ana Yesu naga pis narui, pisa-tañea, sape “?Pona sanene yo, ana a ne tañan sur nene pan ko sape okila ve sanene? Visae Yar Keviu na maya ve tañan re van ko, ko na taþatete okila sur tai van inu. Visae ovisa osape nemarkare, na nene kionña napiowaena tai narui, ana naga naña mligan inu e lumorna, naga kila piowa manene laa, nanene kiena pupia mlamulena viowa tai nene.”

¹² Ana pogos naña Paelat mloge Yesu pis sanene, naga þaryo mñareran ke sinenan sape ligan Yesu va sina ga, ana li kawa lala kiena le Yu la apion sina ga, asape “Yar nene miyeluar ke naga pa metava, sape pe þarin suþe tai, sinenan sape kila naga to metavan kionña yerkawa nene Parin Suþe

Sisa. Sanene na, visae ko oligan va ga sanene, okila ke yuññaena tai naña p̄isi na Sisa ve kekaran re, yōko kovenlua ko e kioñña yuññaena nene.”

¹³ Apisa sanene, kila Paelat kiena sitomena peve lua sina ga, p̄isi na kila aṗure Yesu molue pulkumali pimi vanua. A p̄isi na pa totano metava e kiena lele na nalipereena, naña apio asape Kilavaru Yotop, naña le Yu la apio asape Kapata. ¹⁴ Ana e pogos nene, pimi tol kolpae rui, nanene e legiena na kilaruruen sur punu ga na legiena na peni naña pe pupia legiena na Paṗagena na Sitoññalen na Tamaliaena.

Ana Paelat totano ke pa metava rui, kiiar Yesu e marana ne yerkawa kiena ne le Yu lala naña asuññal asike tano ne, sape “!Naga ke narui, pe pupia kiamiu p̄arin suṗe!”

¹⁵ Ana la amon ga, aññañagawoia keviu, asape “! Aurelua vano! ! Asuar metava e lak torovia, awerñaria!”

Pisi na Paelat pisatam̄e pan la, sape “!Ke! ?Sanape, amiu sine-miun asape nekila awerñiar kiamiu p̄arin suṗe nene?”

Pisi na li kawa kiena yar wa lala apisatam̄ea, asape “?Ane pisa sape naga pe kiamimi p̄arin suṗe? Yar keviu Sisa naga taaga pe kiamimi p̄arin suṗe.”

¹⁶ Pogos naña Paelat pisu aññarera laa sanene, p̄isi na naga tam̄an ga Yesu pan la narui, mligan naga e limala vena asuar e laki torovia, sa ga naña la sinelania.

Asuar Yesu e lak torovia

Matiu 27:32-50; Mak 15:21-37;

Luk 23:26-46

¹⁷ Paelat mligan Yesu e limala, p̄isi na aṗurelua naga pano. Pogos naña apa ke narui, akila naña Yesu kus ke sina ga kiena lak torovia, ana la asumonia apa atol

narin kunus naña kana kilavaru ne sane puriu na p̄arin yaru, naña apio e visena nae Epru, Kolkota. ¹⁸ E yo ne nanene narui asuar Yesu e laki torovia, amio m̄ena yar la lua, tai e lepas komṗasia, a tai e lepas komṗasia, a naga mon ga likan lalua.

¹⁹ Ana visena kiena Paelat tai, naga sape yoko asiria visena tai, asuar e lak torovia metavan p̄ar Yesu, naña sape “Yesu nae Nasaret, Parin Suṗe kiena ne le Yu lala.” ²⁰ Visena nene asiri e visena la telu, Epru naña kiena le Yu lala, Latin kiena le Rom lala, a Krik kiena le Kris lala, aṗear mon metava e lak torovia kiena Yesu. Yo naña lak torovia nene sike ea, lavisin ga pulkumali, ana yeririna la naña amial ke aṗaro e yo nene apisu visena nene apuloia. ²¹ Ana yar keviu kiena yar wa kiena ne le Yu lala pe akekaran re visena nene poli. Apisawal pa Paelat, asape “Yerkawa, ko na opisa osape asiri sanene sape ‘Parin Suṗe kiena le Yu lala,’ ko opisa pe memes manene re poli. Sine-mimin mesape avilopu sina, asiri ve sanini, avisave ‘Nanene, pisa sape naga pe Parin Suṗe kiena le Yu lala.’”

²² Ana Paelat pe sinenan re poli, sinenan sape tom̄a ga ve sa naña pisa, p̄isi na pisa memes ga pan la, sape “Sur naña nesiria, nesiri pa narui.”

Yar na mara la amlieure kulumrae m̄ana ne Yesu e la

²³ Li na mara la aṗear Yesu amio la lua nene e kiela laki torovia lala, p̄isi na apa ruru la. Yar na mara la nene la vari, ana aṗarar kulumrae m̄ana ne Yesu, apisayuia, asape ali-ureure e la p̄egas ve vari, tai kiena yar tai, tai kiena yar tai, sanene. Amlieure m̄a sanene pano-o, tol pupia kulkota m̄ana ne Yesu, ana amon vitol wowaena e lepas ve vari, vanon kulkota nene

pe kana lele na yakolen re poli, amiyum̄aen ga e pupia kinas nen kulmrae taaga. ²⁴ Vanon sanene, apisasa si pan la, asape “Piowa naḡa tevitol kare kulkota nene, yoko telili ga m̄apilania.”

Ana la amninue ga, akila ke ga mesmesun visena na yauena tai e Tuḡ na Yauena Wa Lala na susumo rui. Visena nene pisa sanini, sape “*Amlioreure m̄au kulmrae lala e la, amlil m̄apila vanon m̄au kulkota.*” *Yauena 22:18*

Visena nene pisa sanene, mesmesun ga ya naḡa li na mara la akila.

Yesu pis pa anena

²⁵ Yesu tamalele m̄eke pa metava e kiena laki torovia sanene, ana e la naḡa asum̄al asike lavisin apisu ke e pogos nene, sira la vari. La nene, anena Yesu, amio anena na ve tokak tai, amio Maria naḡa wona na yer̄m̄ene kiena kia Klopas, amio Maria nae Maktala. ²⁶ Ana Yesu kira pito tano, pisu anena, pisu inu m̄ena, naḡa sane imimi lua mepe puruvi, nesum̄al nesike lavisinia, ana pisayu inu pan anena, sape “Sira marua, naga nene na pe narum̄a narui.” ²⁷ A pis m̄ena pan inu, sape “Naga nene pe anom̄a narui.”

Ana siar e pogos nene nepure sira marua nene pam momalio ke um̄a m̄au, nepisuar ruru naga sane pe aneu.

Yesu mare

²⁸ Yesu mloge ke piowa metava e lak torovia pano-o pisuluḡar sane kiena yum̄aena punu ga ḡisi narui, ḡisi na pisawalia sape “In na moto karnu.” Nanene pe kiena visena si tai naḡa pisa ana kila visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pimi pe lelaga.

²⁹ Ana pogos naḡa amloge sape moto karia, amla lumlum, aputon e m̄ala kuruta na munen tai naḡa m̄eke e pialo tai, amiyurar e laki

tai, akian pa metava tol gona ne Yesu. ³⁰ Akian pae, ana kuruta na munena nene kee pa gona ḡisi, ana pisawal visena tai, sape “ḡisi narui.” Ana pogos naḡa pisa pae visena nene, telan ḡarina pito tano, tam̄an ninuna pano, pure maron kiena yalua, mare.

Amiyurḡe mram̄anena ne Yesu

³¹ Pogos naḡa Yesu mare, naga kolpae e legiena na kilaruruen sur punu ga na Paḡagena na Sitoḡalen na Tamaliaena. Sanene, legiena na peni, naga pe pupia legiena na ḡaḡagena nene, ana e legiena nene, taḡatete atol tas nen yar mare. Nanene kila sane yar keviu kiena le Yu lala sinelan asape monar akus plan tas nen la telu nene sumon naḡa m̄rae vato tano. Ana amaraun m̄ena asape sa ḡisi la telu nene pe amare ruru re poli wa, ḡisi na amligan visena pa puna ne Paelat, apiunia asape aweroro lala lala vena amare vilaga. ³² ḡisi na Paelat tam̄ania, ana kiena yar na mara la apa am̄ero lan naga naḡa asuar e lak torovia lepas tai, ḡisi na akila pan taḡena. ³³ ḡisi na apanon vena akila m̄ena va Yesu, ana apisu naḡa naga marḡantop pa rui, ana pe akila re si pan poli.

³⁴ Ana lala yar na mara tai kus kiena kalie, miyurḡe mram̄anena ne Yesu, susun pano-o apisu pupia kuruta amio wii pinin molue pito tano. ³⁵ Ana sur nene pe lelaga kemua paḡisi, vanon nepisu e kil-amarau, nekilia nesape pe lelaga, ḡisi na nesape nevisawal van amiu, vena amiu m̄ena alelaga ea asape sur nene pe lelaga ga. ³⁶ Sur la nene molmolue sanene vena kilaen visena la na Nasiriena Wa na susumo la aim ve lelaga ga. Visena tai naḡa pisa sanini, pisape “*Pe puriu na yepena re nena tai poli naḡa yoko worovia,*” *Yauena 34:20*

37 a tañena pisape

“Amiyur kare naga, ñisi narui na asun avisusu ma naga.” Sek 12:10

Ana ñelaga na marena kiena ne Yesu naga sa ga naña visena la nene apisawal na konua konua rui.

Amligan tasnena ne Yesu e kana puluve

38 Pisi na pupia yerkawa kiena ne le Yu la tai, kiena ki Yosop, nae pulkumali naña Arimateia, naga pe nalogena tai kiena ne Yesu nanua ma rui, ana kilawan ke kiena nalelagaena komin mama-raun ke li kawa tañena lala. Ana pogos naña kiena Suñe mare pae, marauna nene kovio, pa puna Paelat, piun tasnena ne Yesu. Ana Paelat tañania, pa kuslua tasnena ne Yesu petan lak torovia. 39 Ana yar tañena tai naña amio Yosop e pogos nene, naga Nikotimas naña nanua tapolou ga pimi puna ne Yesu kolemallo tai vena sun amio. Ana Nikotimas nene naga pimi e pogos nene, ñar mñena sur la na liluaren tasnena ne Yesu, amio pupia pias nen sirveve na ponotaninu tai, naña kana kilo miyuve lualima yam telu [30]. 40 Pisi na akus tasnena ne Yesu, apiar e kulmrae yuwowo lala, amio ponotaninu la nene, sa naña le Yu la amiyumñeen ke e kiela marena lala. 41 Amlular pae naga, ana lavisin ga e naña añear naga e laki torovia, lokove tai moña ga, ana loyumña e lokove nene puluve viu tai mñeke ea, naña atemare ga na wa vena liganen tas nen yar mare va ea, ana pe tai pa li re e poli wa. 42 Pisi na amligan tasnena ne Yesu mon loyumña e nene, vanon apisu pog ñarovia, lavis legiena na kilaruruena sur punu ga ñisi, ana pogos naña

sa mrae vato kovio, Legiena Wa siaria.

20

Puluve korena ga mñeke narui

Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

1 Amligan tasnena Yesu mñeke puluve nene, ñisi na moña pano tol legiena ñesia na wik tañena. Ana sira la ñasia, sane Maria nae Maktala lala, asumñal kolulag wa ke ga wa, amial malo ga apam e puluve.

Ana pogos naña apam ke lavisin, amilan naña apisu pupia kilavaru pe mono re si e pulus nen puluve poli, amelilivin lua pae rui pa mñeke ga yepasia. 2 Ana pogos naña Maria pisuia, pilon sina ga kiriri pimi, pisu Saemon Pita amio inu, inu naña imimi lua Yesu mepe sa ga puruvi ga lala, pisawal pan imimi lua, sape “!Aulai, tasnena ne Yesu kovio! Akuslua kom ko yo tai, memninue ga sane mñeke pe narui.”

3 Imimi lua memloge, mesumñalu, mepa iroro ga ma puluve. 4 Imimi luwoka mekirir ke mepavin, ñisi na nemiyuve Pita, nepa netol ñesan yo nene, a Maria taveve imimi lua, naga mñena pimi sina. 5 Nepa netol puluve, nepa lavisinia nekira pa loyumña e lele naña amligan tasnena ne Yesu mñene ea. Pisi na pe nomñal re si Yesu poli, nepisu ga kulmrae la naña amlular tasnena ea, akekapili ga sike sanene, ana pe nepa re loyumña poli. 6 Ana pe piavi re nena ga Saemon Pita siraun inu pam, naga pa loyumña e puluve. Pisu kulmrae la nañane, sa ruru ga naña amlular Yesu e nanua yemlagi nakoneva. 7 Ana tawol tai naña apiar e ñarina Yesu, naga pe

to re amio kulmrae la poli, akawe ruru si naga taaga teke.

⁸ Pita pisuveve ke sur la ne sanene, ana inu mēna nepa loyūñā nepisuia. Imimi lua mepisu veve ke sanene, mekilia ga narui, memlelaga mesape Yesu suñāl si taulu marena rui, lelaga na lelaga.

⁹ Sumo, imimi nalogena la pe mesitom re mesape p̄isi na ve sanene poli, vanon pe mekilia re naña Nasiriena Wa la apisawal ke rui asape kieta Navisaarena monar mare, siraunia mal sina. ¹⁰ Nanua na memninue ga, ana nanagane imimi lua mepisu e kilamaramimi. Mepisu mā sanene pano-o, p̄isi na moņasuþe si uña.

*Maria nae Maktala p̄isu Yesu
Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11*

¹¹ Imimi lua moņasuþe si uña, ana Maria suñāl ga suña e pulgon puluve suña ga, wamarana mlalau ke. Naga tag mā sanene pano-o, p̄isi na kira si pa e puluve, ¹² milan si navisi lua, amiyen kulmrae naña miyuwowo paþisi, atotano ateke metava. Tai totano e naña sumo amligan þarina Yesu pa ea, tai totano e naña lana la pito ea.

¹³ Pisi na lalua apis pa Maria, asape “?Erau, ko otagin ke ya?”

Pisatañe sape “Akuslua kiau Suþe kovio, nemninue amligan ñeke pe narui.” ¹⁴ Naga pisa pa visena nene, p̄isi na kiraweke sina, p̄isu yar tai suñalu sike na. Pe pisuluþar re poli, ana Yesu ke narui.

¹⁵ Pisi na Yesu mēna piun tania, sape “?Erau, ko otagin ke ya? Okale ke a ne e nini?”

Ana Maria sitom m̄ape yar na yuñāena ga nae e nene, p̄isatāñea, sape “Yarkeviu, visae ko na okuslua naga petan e nini, awis, ovisawal van inu e nape

naña omligan tasnena m̄eke ea. Sineun nesape neva nekusia, neligan ruru sina m̄eke e lelēna.”

¹⁶ Siraunia Yesu pio Maria, pio kiena kia, sape “!Maria!”

Naga mloge, pilonia, pisuluþar sane Yesu, pa lavisinia, pio e kiela visena, sape “!Raponi!” naña kinas nen visena nene “Navianena.”

¹⁷ Pisi na Yesu pisa pania, sape “Maria, toko, ve otolnu re sanene. Inu taþatete nesu e nini, komin pe neņasuþe re metava puna ne Ata poli wa. Ana popon ko na owasuþe si puna ne kieta puruvi lala, ovisa van la osape nepisa sanini, nesape nanagane, nepa ke si metava puna naga naña pe arimau, a pe arimamiu, naña pe kiau Ntewa, a pe kiamiu Ntewa.”

¹⁸ Siraunia Maria nae Maktala nene kila sanene, þasuþe si pu imimi nalogena lala, pisawal, pisape “Nepisu Suþe e kilamarau,” a pisayu pan imimi e sur la naña Yesu pisa pania.

*Yesu m̄alivin kiena nalogena
lala*

*Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18;
Luk 24:36-49*

¹⁹ Ana e legiena þesia na wik ke nene wa, ko yepēkilavi, imimi nalogena la mesike lele taaga loyūñā e yo naña metapolou ke ea. Mekiar ruru mratava lala, vanon memaraun ke mesape sa p̄isi yerkawa kiena le Yu la sinela kar imimi mēna, sa naña sinela kar Yesu rui. Mesuñā sane na, veraga ga, Yesu m̄alivi pimi suñāl likan imimi, sape “!Suñarena sike amio amiu!” ²⁰ Naga pisa sanene, p̄isi na pian lologia imimi e lepas na mrapototo la naña e limana amio pupia piakapila naña e mramānena. Mepisuia, ana pogos naña mekilia mesape naga Suþe nene, mekekara na mekekara. ²¹ Pisa ke sina ga pan imimi, sape “!Suñarena sike amio amiu!” A miakol ke sina ga, sape

“Sa ga naŋa kiau Ata miilanu vena nekila kiena yuŋaena, ana inu towe neiila amiu re vena akila sanene.”

²² Siraunia, miyu yalua pimi e imimi, sape “Amiu atol Ninuna Wa. ²³ Yar a naŋa visae amiu aviewoia vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene kovio vetania, ana yar a naŋa visae amiu ve aviewo re vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene to lue ga e naga.”

Tomās pisuia, mlelaga

²⁴ Ana pogos naŋa Yesu m̄alivin imimi, imimi yaru tai pe su re poli, naŋa Tomās Kaora. ²⁵ A suraunia, mepisu naga, mepisawal pania, mesape “!Suŋe m̄alivin imimi, mepisu naga rui!”

Ana naga pe mlelaga re e poli, pisape “Peraga, in na monar nevisu e kilamarau. Visae ve nevisu re piakapila na mrapototo e limana, netol e mrasilmu nini, a visae ve neligan re lum̄au nini e piakapila e mram̄anena, yoko tapatete nelelaga nesape naga mal sina ga.”

²⁶ Tomās pisawal kiena sitomena nene, p̄isi na wik tai p̄aro pano, mesike si lele taaga e yo naŋane. Ana e pogos nene Tomās m̄ena mesike memio, ana akiar mratava la m̄arera, p̄isi na Yesu pimi m̄alivin imimi yam si tai, sape “!Sum̄arena sike amio amiu!” ²⁷ Ana pis pa Tomās, pisa pania sape “Lum̄au na nini, okian mraslum̄oŋa, otol luŋaria. Mram̄aneu nanini, oligan lum̄oŋa te ea. Ve ositom p̄ele re sina, oviawa m̄arera e inu.”

²⁸ Tomās mloge na kira pisu Yesu, pisatamea sape “!Kiau Suŋe, ko ope kiau Ntewa!”

²⁹ Pisi na Yesu pisa pania sape “?Sanape, opisunu ana omlelaga e

inu? Nanene naga po, ana pupia navisa ruruena sike e la naŋa pe apisunu re nena poli wa, ana amlelaga ke pa e in rui.”

Visena maro tai

³⁰ Sur la moki naŋa Yesu kila, nesiri plan pa e tusi nini rui, ana naga miyumaen m̄ena kile tapena la moki e maramimi naŋa pe nesiri plan re poli. ³¹ Ana visena la punu ga naŋa asike e tusi nini, ve naiila amiuea vena alelaga asape Yesu naga pe Navisaarena, pe narina ne Ntewa na lelaga. Ana kiamiu nalelagaena e kiena kia nene, yoko ve kiamiu mrapa na tolen malena e naga.

21

Yesu m̄alivin sina kiena nalogena la olua

¹ Ana siraunia, imimi nalogena la p̄asia mesuŋa garo pupia lapa na garo Taepirias, pona Kalele, p̄isi na Yesu pimi m̄alivi. ² Imimi naŋa mesike e pogos nene, Saemon Pita, Tomās Kaora, Nataniel nae pulkumali naŋa Kana ma Kalele, inu nemio olai na sumo Semes, amio sina imimi lua. Ana navaemeena kiena ne Yesu pan imimi e pogos nene sanini.

³ Susumo na Saemon Pita pisawal, pisape “Aulai, in na neva neure lilivi metava narui.”

Pisi na mesuŋalu mepisape “Poga, ita punu ga.” Pisi na mepatove mokus waa mepa mokuan lilivi. Mesuŋa e sive pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai.

⁴ Ana pogos naŋa yemlagi merarava ruru ke narui, Yesu patom su ura e nene, ana mepisu sane sa ga yar tai ne sike ne, ana pe mepisuluŋar re poli mesape naga ke narui. ⁵ Ana Yesu pion pan imimi, piunia sape “?Naruu lala, aŋar m̄a ika laŋasia, po pere?”

Pisi na mesape “Peraga rui.”

6 Pisi na pisa, pisape “Pogaga, akila sanini. Ava akuan si lilivi, ana ve akuan re si sa naña akuan ke ne, aluñarli va e lepas na pamarua sumo wa, ana nekilia nesape yoko atol ika p̄asia.”

Ana pe mepisu kilale re poli wa sane Yesu na pis ke ne, ana mepa meluñar lilivi sa ga naña naga pisa. Ana veraga ga pulen ga ika na ika, ana pogos naña mesape mourelua va metava mepure p̄ele ga, pulen manene la ika lala.

7 Pisi na mepisu kilale narui mesape Yesu, ana inu naña imimi lua Yesu sane mepe puruvi, nepisa pa Saemon Pita, nesape “Pita, ovisuia, Supe naña!”

Pogos naña Pita mloge sane na, sunialu veraga, miyen sina ga n̄ana kulkota, pula tano e sive, miye pa ura. ⁸ Pe mesu re perinan ura poli, sur sane tasme ponotia taaga ga [100], ana Pita sumon imimi mokus waa mesirau mopure yalolog ke lilivi naña pulen ika.

⁹ Ana pogos naña mepim ura, mepisu kap tai mon̄a ga, naña amlega ika p̄asia e mopulusia, mepisu narin kilaparavi laņas manoa ruru pa sike rui. ¹⁰ Ana Yesu pisa, sape “Ika la naña amiu añar ga na wa, awar p̄as vam ve kata.”

¹¹ Ana Saemon Pita pitove, pa metava e waa, p̄erelua lilivi, p̄ere pimi ura. Ika mok pañisi, mema-raun mesape sa p̄isi lilivi woro-rowa lawea, ana peraga, mep̄ere pimi pogaga. Pogos naña moñar plan ika la nene, mopuloia tol ponotia taaga lualima yam lima pa telu [153].

¹² Ana pogos naña ika la manoa ruruia, Yesu pio, sape “Aimiakinanana.”

E pogos nene mepisu kilale ruru mesape Supe ga nene, pe mesitom re si meviun mesape naga ai. ¹³ Mepim mesike pa lele taaga

narui, Yesu mla kilaparavi, pion pan imimi, amio m̄ena ika lala, ana makania.

¹⁴ Naga nene sane pe Yesu kiena navaemeena natelu pan imimi kiena nalogena lala, siraun naña Ntewa tamalia sina naga petan marena.

Yesu amio Pita

¹⁵ Ana pogos naña memla pae kamimi kinanena na kolulag, Yesu pisape sun re amio Saemon Pita. Piun tania, sape “Saemon, narina ne Yoane, sanape? ?Ko na sinem̄a sii inu keviu, taulu naña la nene sinela sii inu, po peraga?”

Pita pisatam̄e pania, sape “Supe, sur nene okilia pa rui, nekekaran ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan narin kiau sipsip lala.”

¹⁶ Pogos taņena sina ga, Yesu pisa pania, sape “Saemon narina ne Yoane, ko na sinem̄a sii inu po pere?”

Pita pisatam̄e ke sina, sape “Supe, sur nene okilia rui. Sa naña nepisaaria, nekekaran ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovisuar kiau sipsip lala.”

¹⁷ Ana yam si tai, kila yam telun narui, Yesu piunia, sape “?Saemon narina ne Yoane, ko na okekaran inu kemua lelaga, po peraga?”

Ana pogos naña Pita pisu Yesu piun n̄a sanene pano tol yam telu, mloge piowa, pisa pa Yesu sape “Supe, ko okilia make sur punu ga, okilia naña nekekaran ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan kiau sipsip lala.

¹⁸ Ana nevisa ve lelaga van ko sanini, sane nanua sumo, pogos naña ope m̄ee ke ga wa, ko na okila ke ga sa naña sinom̄an osape okila. Ko ga taaga omiyen mon̄a kulsota omialoro opa e lele la naña sinom̄ania. Ana nekilia nevisa van ko, pogos naña ovim

ove yermarua, yoko yar tařena la ayenwo ko e moņa kulmrae, atarar lumoņa aure ko ova e lele la nařa ve sinoņan re ova ea.”

¹⁹ Visena kiena ne Yesu nene, sane pisawal ke sape sanape nařa yoko awenřar Pita. Ea kiena marena, naga kila řelaga tai nařa mligan naga pito tano, a pisirlua kia kiena ne Ntewa pa metava.

Ana siraun nařa Yesu pisa pa sanene pa Pita, řere ke sina ga naga, pisape naga kilia siraun si naga, pisape “Ovim, otaveve inu lue ga narui.”

Yesu amio Yoane

²⁰ Ana siraun nařa Yesu sun pae amio Pita, Pita pilonia, pisu inu, erau wo kiena ne Yesu, nesike lavisin la luoka. Inu ke narui nařa nanua, e kinanena maro, netotano lavisin Yesu, nepiun tania nesape e imimi nalogena lala, ane yoko vielua. ²¹ Ana pogos nařa Pita pisu inu, piun tai Yesu, sape “?Suře, sanapen erau nene?”

²² Ana Yesu pisa pania, sape “Visae nasinenanena kiau saņe yoko naga ve kovio re, ana suņa sanene vano neim sina ga, sur nene naga pe kiau, pe pe kioņa re nařa oviša sur tai e poli. Sur nařa pe kioņa na kilaena, nepisa pan ko řa rui, nesape otavevenu silaga.”

²³ Ana suraun pogos nene, pog nařa nalelagaena tařena la amloge nařa Yesu pisa sanene, amlogepalia, amape Yesu pisayu inunia, sape tařatete nemare pogos tai. Ana Yesu pe pisa re sanene poli, pisa ga sape visae naga sinenania, yoko kilia ve sanene. Sanene, kana kinasia sane sur nene nařa Pita piunia, pe kiena re poli, ana pe kiena Yesu ga.

Visen maro

²⁴ Ana inu nařa nepisawal ke sur la nene, nesiri plan ruru ke

vena akilia auloia. Ana ita punu ga tekilia telelaga tesape visena la nene pe lelaga pařisi.

²⁵ Poga, tusi nene pimi řisi ga e nini narui. Sur la moki nařa Yesu kila sike ea, ana sur la moki na moki nařa Yesu kila pe su re e poli. Visae tesiri punuia, nepisu sane pona yoko kana tus la ve mok vařisi, vano-o yo ve tokak e yomarava nini.

YUMAENA Kiena ne Li Nalologena Lala Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini “*Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala*”, Luk siri pan yaru tai, kiena kia Teopilas. Nane tusi na lua naþa Luk siria, pimi siraun kiena tusi na sumo, naþa kiena kia “*Lologena Wo Kiena Yesu Kristo Naþa Luk Siriyuia*”. Tusi nini “*Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala*”, kiena kia na plasa sanene, sape “*Yumãena Lala*”. Naga pisayu yumãena þesa kiena li nalologena lala kiena Yesu, naþa Ninuna Wa naga sumon la e yumãena na visawalen lologena wo, siar garu Yerusalem a e yo punuga garu Yutea a Samaria, pano pano-o þar make yo e yomarava (Yumãena Lala 1:8).

Tusi nini naga suniena tai kiena li nalelagaena þesa, naþa siari e þegas kiena lus nae Israel lala naþa amlelaga, a kapuru pimi keviu kalo make yo la e yomarava.

E tusi nini, Luk sinenan sape kilologia naþa lala naþa amlelaga e Yesu, ve akawe re Þarin Suþe nae Rom naþa naga pe suþen make yo la e pogos nene. A naga sinenan sape kilologia naþa suri makega naþa lus nae Israel lala amlelaga ea asape yoko imi málivi, nane apimi málivi rui kome lologena wo naþa ita li nalelagaena lala temlelaga ke ea.

Tusi nini komsus telu, naþa kilologia sanape naþa lologena wo sumã þar make ke e yo punuga narui, a sumãre sumã kapuru ke silaga. Komsus na sumo,

pisayu sumãre naþa siari garu Yerusalem, siraun naþa Ntewa þerelua Yesu pa ma e peni. A na lua, pisayu naþa yumãena kapuru pimi keviu, kalo make yo lua nene Yutea amio Samaria. A komsus na maro, pisayu naþa yumãena pano pa kalo yo punuga e puruvanua lala na yo na pawa sive naþa apio asape Sive Naþa Metiterenian, pa tol yo Rom.

Pupia suri keviu tai naþa tusi nini pisayuia, nane yumãena kiena ne Ninuna Wa. Pogos naþa li nalologena lala asike garu Yerusalem wa e pogos na legiena na Pentikos, Ninuna Wa pitom ana mla mñareraena pala. A siraun e pogos nene, Ninuna Wa sumã miila ke yumãena na sumãre, a miila mēna li na sumonien yumãena lala e kiela yumãena. Tusi nini pisawal visena laþasa naþa li nalologena lala apisawalia, a kila meraravan naþa kiela visena la mñarera po, pilon malena kiena la naþa amlelaga, a miila li nalelagaena lala vena aimi aviran la lele taaga.

Komþasnen tusi la na nini

Yesu pis maro pan kiena nalologena lala 1:1—14

Amligan lua yaru naþa kus lēna Sutas 1:15-26

Amlologon lologena wo garu Yerusalem 2:1—8:3

Amlologon lologena wo pa Yutea a garu Samaria 8:4—12:25

Yumãena lala kiena Pol 13:1—28:31

Yalena na sumo kiena ne Pol 13:1—14:28

Apiora lele taaga garu Yerusalem 15:1-35

Pol miyaloro yam lua 15:36—18:22

Pol miyaloro yam telu 18:23—21:16

Visena na sumo

¹ O, kiau erau Tiopilas, inu nekekara paṽisi naṽa nevitawe ko e tusi taṽena nini. E kiau tusi na sumo naṽa nesiri pan ko, nesiriyu suniena na suri la naṽa Yesu naga suṽa kila, a naṽa naga suṽa pian ke e sumo, naga nene naga siar e pogos naṽa naga siar ṽesan kiena yurñaena, ² pimi tol e pogos naṽa e naṽareraena kiena ne Ninuna Wa, naga mla maron kiena visena maro pa kiena li nalologena lala naṽa naga mligan plan la rui, ana siraunia Ntewa ṽere naga pa si metava.

³ Ana pogos naṽa naga mali sina ga e marena, naṽa naga pe pa re si metava poli wa, ana pogos moki, naga suṽa mālmālivin la pa tol legiena lualima yam vari, naṽa kila meraravan ruru pan la naṽa naga mali sina ga e marena lelaga. E pogos la nene, la asuṽa apisu kilale ruru naga, a naga suṽa pisayu mrapa lala na nasuṽenena kiena ne Ntewa pan la.

⁴ Pogos tai, naṽa naga suṽa veraga amio la, naga mla visena nene pan la, naga pisa, pisape “Amiu na monar ve aur maṽan re yo nene Yerusalem, amiu na monar asuṽate mā ga wa vena atol Ninuna Wa nene naṽa Ata pisaar ṽisi rui sape naga la van amiu, sa naṽa nepisa mēna ga pan amiu rui. ⁵ Sa nanua sumo, Yoane Nakeena naga kee yeririna lala e ga e wii, ana ve ve piavi re, legiena ga laṽasia warovia, ṽisi na Ntewa naga kee amiu ve lelaga, na nene e Ninuna Wa.”

Yesu pa metava ma e peni

⁶ Ana e si e pogos tai, naṽa li nalologena lala la apimi sina ga lele taaga amio Yesu, la apiuntania, apisape “? Suṽe, sanape, nanagane naga pogos ruru naṽa ko okila naṽa ita le Israel lala ita

ve kieta ṽarin suṽe sina ga tai, pona pe kana pogos nen re poli wa?”

⁷ Ana Yesu pisataṽe la, pisape “Naga nene pe pe kiamiu re naṽa amiu akilia pogos la nene poli, pona legiena la nene poli, naṽa Ata ga naga taaga mligan ruru pisape ve sanene, a ve sanene.

⁸ Ana siraunia, Ninuna Wa naga vim e amiu, ana e pogos nene narui akus naṽareraena, ana ṽisi na amiu na monar ava avisawal inu garu Yerusalem nene, a e yo taṽena punu ga lala garu Yutea amio Samaria, ana vano vano-o tol mēna ga yo taṽena la punu ga e yomarava nini.”

⁹ A pogos naṽa naga pisa pa visena la nene ṽisi, naṽa la asike apisu ruru ke naga wa, Ntewa ṽerelua pa metava, a lul tai pitomi kalovia, ana la pe aṽa re si poli. ¹⁰ Pogos naṽa la asuṽa akirakira ke pa metava e sinapane wa, veraga ga amilan ga, naṽa aṽal yaru la lua naṽa māla kul-sota lala miyuwowo paṽisi, lalua apimi asuṽalar la asike amio la, lalua apisape ¹¹ “!E, le Kalele lala! Amiu ve sinemiu viowa re, ve akirakaṽar re va metava e sinapane sanene. Yesu nene naṽa Ntewa naga ṽerelua naga petan amiu pa metava e peni, ṽisi na naga monar wasuṽe sina vitomi, a naga yoko wasuṽe sina e ṽelaga ga nene naṽa apisu ga nanagane ṽisi ne.”

Pegas kiena ne nalologena lala

¹² Ana li nalologena lala amligan kunus nene, naṽa Kunus Na Purolip lala, aṽasuṽela apito garo Yerusalem, pe perina manene re poli, sane tasme na manu taaga ga. ¹³ La nene la apimi atol yo Yerusalem, ana la apa ke sina ga loyurña e yo naṽa metava

naṗa la asusukemua e rui. A la nene kiela kia sanini: Pita, Yoane, Semes a Antru; amio Pilip, Tom̃as, Patalomiu, a Matiu; amio Semes naṗa narina ne Alpeas, amio Sae-mon naṗa naga lala yaru tai naṗa sumo akila politik pa le Rom lala, amio Sutas naṗa narina ne Semes.
 14 Ana e pogos nene, la nene amio sira lala, la apalue ga lele taaga vena alen. A Maria, anenane Yesu, amio m̃ena ga wenla Yesu lala, asuṃa apa lele taaga amio la.

Yaru na kusen lelana ne Sutas

15 Legiena laṗas ṗarovia ṗisi, ana li nalelagaena lala apimi lele taaga, naṗa la punu ga atol suri sane yaru ponotia taaga lualima yam lua. Ana e pogos nene, Pita naga sitom saṗe visayu van la vena akila sanape naṗa alual yaru na kus lelen yaru nene Sutas.
 16-19 Naga nene vanon naṗa siraun naṗa Sutas naga sane kila kiena yum̃aena viowa nanua sumo, naga pul ke sina ga porotano tai amio kilavaru naṗa naga tauluia, ana naga ga mloru e yo nene, ana m̃eṗena m̃apo, a sinena la molmolue, ana naga mare. A yeririna lala nae Yerusalem amloge lologena nene, ana nane kila la apio kinakinas nen porotano nene e kiela visena asape “Akeltaṃa,” naga nene visena tai naṗa naga pisape “Yo Na Kuruta.”

Sanene, Pita naga sitom pisape visayu suri nene van li nalelagaena lala, ana naga suṃalu e marala, pisi pan la, pisa pisape “Erau lala, nanua sumo, Ninuna Wa naga pisi kome pulgona ne Tepet, naga pisayu yum̃aena kiena ne Sutas nene naṗa naga sumon yeririna lala apimi apuarar Yesu, a visena la nene apimi ape lelaga ṗisi rui, sa naṗa Visena Wa naga monar ve lelaga silaga. Sutas nene naga imimi yaru tai naṗa, naṗa Suṗe mliganar naga vena

tarar yum̃aena amio imimi,²⁰ ana nanagane, naga sa naṗa visena lalua nene naṗa teke e Tusi Kiena ne Yauena Lala, naṗa tai pisa, pisape

*‘Naga popon naṗa m̃ana yum̃a mon korena ga, ṗisi na taṗatete yaru tai mono ea,’
 Yauena 69:25*

a taṗena sina ga, naṗa pisape

*‘Popon yaru taṗena tai kus lelana.’
 Yauena 109:8*

21-22 “Komin suri ne na nene, ana monar yaru si tai naga imi sokol imimi sina vena navi-sawalen Yesu, kieta Suṗe, visave naga mali sina ga e marena. Yaru nene naga monar lala yaru tai naṗa la amio imimi nanua sumo, e pogos la naṗa Suṗe suṃa mialoro ke amio imimi. Naga monar ve yaru tai naṗa naga sike e poglis naṗa Yoane naga mlologonyu ke kiena nakeena, pimi tol legiena naṗa Ntewa naga ṗurelua Yesu petan ita, vena va si metava.”

23 Ana la apisawa kia kiena ne yaru la lua. Tai, kiena kia Yosop, naṗa la apio asape Pasapas, a kiena kia taṗena sina, kien kia asape Sastas. A yaru taṗena, kiena kia Mateas.²⁴ Ana la amlen, apisa, apisape “Ntewa, Ntewa namanmaruaena, ko ga okilia m̃a ya naṗa sike e los nen yeririna lala. Narui imimi na sinemimin mesape ko okipian imimi e lalua nene, nape naṗa ko oṗere rui,²⁵ vena naga tarar yum̃aena kiena ne nalologena nene, naṗa Sutas naga mligan rui vena naga va ruru nena ga e kiena lele na kovioena.”

26 La amlen pae, ana akila sur sa naṗa la amlil m̃apila, ana kia kiena ne Mateas naga kate. Ana la amligan lua naga, ana asikol naga amio la lualima taaga pa taaga nene, kila la lualima taaga pa lua ke sina ga.

2

Ninuna Wa pimi

¹ E legiena na Paḡagena Na Yui Marua, li nalelagaena lala la apimi asu mā ga lele taaga, ² a ve-raga ga, māagena tai molue ma e sinapane, sa ga naḡa pupia lagi tai māi, ana māagena nene naga kalo punu yo na loyurña nene naḡa la ateke tano ea. ³ Ana la apisu suri tai sane kapi mluamene, ana kapi nene naga mliḡerea, ana peve taaga pa sike e la punu ga nene. ⁴ Ana la punu ga, Ninuna Wa naga pimi pulemamaga e la, kila la apivisi e visena taḡena lala, sa naḡa Ninuna nene naga kila akilia pisi komea.

⁵ Ana garu Yerusalem, le Israel la asu mā ga, naḡa la ape li nalenena lala. La nene na la amolue e yo la moki na yomarava nini apimi. ⁶ Ana la nene amloge māagena nene, lala amio yeririna taḡena lala, la moki paḡisi naḡa la apimi e yo nene. Ana la nene sinela kurkur paḡisi, komin naḡa yaru la naḡa Ninuna pimi e la, la pogos naḡa asurña apisi sanene, ana yaru make ga amloge nena kiela visena la naapo. ⁷ Ana la amilan paḡisi, a amiyuwawa, apisa apisape “!Aulai! Yaru la nene naḡa asu mā apivisi ke sanene, ana lala na ape le Kalele ga lala. ⁸ ?Sanape naḡa ita punu tesu mā temloge ke naḡa apivisi ke e kieta visena la sanene? ⁹⁻¹¹ Ita tepe yaru na purvanua la moki na tesike ne, nae Patia, nae Mitia, nae Elam, nae Mesopotemia, nae Yutea, nae Kapatosa, nae Pontas, nae Esia, nae Pirusia, nae Pampilia, nae Isip, nae Krit, nae Arepia, nae Lipia e lepa na vaen Saerin, a nae mēna pupia pulkumali naḡa Rom. Ita laḡasia tepe le Israel ruru ga, a laḡasia pe ape le Israel re sumo poli, ana

sirau la apimi ataveve kieta nalelagaena. Ana ita punu ga, ita punu peve taaga temloge ke naḡa la apivisi ke kome kieta visena lala ita punu ga, la asurña apisa ke pupia yurñaena la nene naḡa Ntewa naga kila.” ¹² Ana la amilan paḡisi, kiela sitomena la kokovio, ana la aminue kare narui asape sanape narui, ana la asurña apiuviun ke tan la apisape “!Aulai! ?Ya ne sanene?”

¹³ Ana laḡasia asu mā apitalia la nene naḡa Ninuna pimi e la ḡisi rui, la apisa apisape “E, la nene amun ga kuruta nene, nane kila ape wowe ke ne.”

Visena kiena ne Pita pan la

¹⁴ Ana Pita amio li nalologena taḡena la lualima taaga pa taaga nene, la aḡariplan la asurñalu, apimi ase e nene, ana naga pisi manene pan la, naḡa naga pisawal sanini, pisape “Erau lala, naḡa amiu le Yu lala, a amio amiu yeririna taḡena lala naḡa amiu asike Yerusalem, amiu na ayagogon ruru inu vena nevisawal sur nene van amiu. ¹⁵ Yeririna la nene na pe amun re wii poli, sa naḡa amiu asu mā apisa ke ne, peraga, komin nanagane, aora ovari ga na kolulagi nini na wa. ¹⁶ Ana suri nene naḡa amiu apisuia, naga suri nene naḡa Navisawalena Soel naga pisayu sumo rui, naḡa pisape

¹⁷ *‘Ntewa naga pisa, pisape “E legiena la nene na pog maro nene, ḡisi na nela ninuu van yeririna la punu ga.*

Ana ḡisi na narimiu lala la avisawal kiau visena,

a ḡisi na kiamiu yar vii lala yokorena avisu sur lala,

a kiamiu yermarua lala, la aḡeni namēniena lala.

¹⁸ *Lelaga ḡa, e pog nene, ḡisi na neligan Ninuu,*

*naga vitomi ve keviu e yaru
m̃ee lala amio sira ñee lala
na kiau yum̃aena,
ana p̃isi na la avisawal kiau
visena.*

19 *Pisi na nekila suri lala nailanena
e yo yau,
amio kile lala na yomarava
nini,
ana yoko kuruta a kapi a pu-
pia m̃iau naṣa piu asum̃a
ga.*

20 *Sumo na, mrae naga imi malolo,
a kupario naga p̃isi na imi
vivaga sane kuruta.*

*Ana siraunia, legiena keviu nene
kiena ne Ntewa, naṣa wo
vaṣisi, naga kilia imi.*

21 *A e pogos nene narui, yaru ai
naṣa naga vio kia kiena ne
Ntewa,
p̃isi na Ntewa tamalia naga.”* ,
Soel 2:28-29

22 “Amiu le Israel lala, amiu ayagogon ruru kiau visena la nini. Yesu nene nae Nasaret, naga pe yaru naṣa Ntewa naga kipian ruru naga merarava pan amiu sape naga pe Navisaarena. Ntewa naga kila sanene nane e yum̃aena na nam̃areraena lala, a e suri nailanena lala, a e kile lala naṣa naga kila Yesu naga miyum̃aenia e maramiu nanua sumo rui. Suri la nene amiu asum̃a akilia ke p̃isi rui, 23 ana pogos naṣa Ntewa naga mligan naga e limamiu, amiu asum̃alu am̃em̃ar naga mare, naṣa amiu atam̃an li viowa lala la asuar naga e laki torovia. Pogos naṣa amiu na pe akila re suri nene poli wa, ana Ntewa naga kilia p̃isi rui pisape p̃isi na ve sanene, ana naga tam̃ania, komin naṣa naga taveve sa naṣa naga sitom ruru nanua sumo rui vena kila. 24 A sir- aunia, nam̃areraena na marena pe torokin re naṣa uarar manene Yesu poli, ana Ntewa p̃erelua naga

petan nasinelaea lala na marena, kila naga mali ke sina ga. 25 Naga nene naga sa naṣa visena tai kiena ne Tepet nanua sumo, naṣa naga pisayu Kristo, naṣa naga pisa, pisape

*In na nepisu naṣa Ntewa naga
sum̃a amio inu silaga,
naga sike e lepasneu na marua,
ana kila sineu pe kurkur re
nena ga.*

26 *Kila sanene narui, sineu kekara,
a purmeneu naga m̃iau,
in na nepe yeririna ga, ana
neṣasine ga Ntewa m̃arera.*

27 *A Ntewa, p̃isi na ko na ve oligan
re ninuu e yo na marena,
a p̃isi na ko ve otam̃an re tas nen
kiom̃a Yaru Wa na yum̃ae
kiom̃aena menunuu.*

28 *Ko okipian inu e mrapa lala na
malena p̃isi rui,
a p̃isi na sineu naga pulen
nakekarena ve keviu, naṣa
ko osum̃a omio inu.’*
Yauena 16:8-11

29 Wolai lala, in na nesape nevisawal meraravan suri nene van amiu. Repita ne na nene naṣa Tepet, naga na mare nakonua rui, la asin naga p̃isi rui. Naga nane kiena tampona ne nane m̃eke e kieta yo ne, mon m̃a pimi tol nanagane. 30 Ana pogos naṣa naga mali ke ga wa, naga kilia rui naṣa Ntewa pisaar m̃arera pania pisape p̃isi na pogos tai na, kiena lus tai naga monar to sina ga tano e kiena pupia lele natotanoena, sa naṣa naga kiena lus nene naga imi ve p̃arin suṣe va yeririna lala, sa naṣa Tepet nene naga pe p̃arin suṣe sumo. Ana Tepet naga pe navisawalena tai, 31 a pogos naṣa suri nene naga pe m̃alivi re poli wa, naga pisu naṣa p̃isi na Ntewa kila Navisaarena nene naga mali ke sina ga e marena. Suri nene na Tepet pisa e kiena

visena nene, naþa pisa, pisape Ntewa pe mligan re ninuna e lelen marena poli, naga pe tañan re tasnena pa menun poli.

³² Suri ke na nene narui naþa imimi mesuñña mepisawal ke ne, naþa Ntewa naga pisirlua ke sina ga yaru naþa Yesu nene petan marena. ³³ Ntewa pisirlua naga, ana þerelua naga pa metava rui, mligan naga sike e kiena lepas na marua. Ana sa naþa Ntewa Arimata nene naga pisaaria, naga mla Ninuna Wa pania, a nana-gane Yesu taron Ninuna Wa nene pan imimi, ana Ninuna Wa nene naga suñña miyurñaen ke suri la nene naþa amiu na asuñña apisuia a naþa amiu na asuñña amloge.

³⁴ E visena kiena ne Tepet la nene, naga pe pisayu re naga poli, komin naþa ve naga re naþa naga va metava e peni, ana naga pisayu ga Navisaarena nene. A kiena visena taþena sa mñena ga nini, naþa naga pisa, pisape

'Ntewa na Mava pis pa kiau Suþe, pisape

“Ko ototano e kiau lepas marua, otomñatea,

³⁵ *þisi na inu nekila kionña nasinekar lala ve sa takue naþa ko oviawa ea.”*

Yauena 110:1

³⁶ Komin suri ne la nanene narui, inu sineun nesape nevisawal ruru merarava van amiu, amiu mratava nae Israel la wetelu, sane Yesu nene naþa Ntewa mliganar naga sumo rui pe kieta Suþe a pe Navisaarena, ana amiu asuar naga e laki torovia rui.”

Yeririna la moki naþa amlelaga e Yesu

³⁷ Pogos naþa yeririna lala la amloge visena nene, amloge sa naþa miyur sinela, pano pa tol ruru nena puriu, ana la apiun tan Pita amio li nalologena taþena

lala, la apisape “?Wolai lala, þisi na mekila kan imimi narui?”

³⁸ Ana Pita pisa pan la, pisa pisape “Amiu punu ga, amiu avilopu amiu, ana amiu ava e nakeena e kia kiena ne Yesu Kristo, vena þisi na Ntewa naga viewo kiamiu mlamulena viowa lala. A þisi na Ntewa naga ligan Ninuna Wa van amiu, sane kiena nalaena tai van amiu, ³⁹ komin naþa navisaarena naþa Ntewa naga kila, naga kila pan amiu, a naga kila pa narimiu lala, a naga kila mñena ga pa yeririna taþena lala naþa la asike perina wa. Navisaarena nene naga sike e la naþa kieta Ntewa na Mava naga suñña pio la mña ga.”

⁴⁰ Ana Pita suñña pisa ke visena wo nawere laena la moki pan la vena aimi, a naga pisa pisape “Amiu na monar aligan mlamulena kiena ne yeririna viowa lala na nanagane, amiu na atamalia amiu vetan nakoena naþa naga suñña pimi ke pan la.”

⁴¹ Ana la moki liu naþa la amloge visena nene kiena ne Pita, la amlelaga ea, ana la apa e nakeena. A e yeririna la punu ga naþa asike e legiena nene, la moki pe suri sane manu telu la apimi apiran la amio kiela þegas nene.

Li nalelagaena lala apiran la e nasinewo

⁴² Ana li nalelagaena la nene, la asuñña apurari ke þelaga la nene mñarera paþisi, naþa la amiyagogo ruru po silaga naþa li nalologena lala la apian la, a lala apiran la silaga e nasinewo e kiela þegasia, a la asuñña akinana lele taaga silaga, a la yepela mñaen aora na leniena lala silaga. ⁴³ Ana li nalologena lala la amiyurñaen suri nailanena la moki paþisi, amio kile la moki, ana yeririna la apisu suri la nene, sinela kurkur paþisi. ⁴⁴ Ana li nalelagaena

lala, la sinela sum̃a maran taaga ga pano-o, a la asum̃a atam̃an kiela suri lala ve kiela pae ga.
⁴⁵ Sanene, la asum̃a ap̃iliwilin kiela porotano lala a kiela suri make ga lala, vena la avion kana kilaveru la naṗa la atolia, va lala ai naṗa limala plasan suri laṗasia.
⁴⁶ Legiena punu ga, la nene la asum̃a apiran la sane ṗegas taaga loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, a la asum̃a akinana ke lele taaga e m̃ala loyum̃a lala. A silaga naṗa la asum̃a apimpae ke sanene, ana la akekara paṗisi, a silaga lala apito ga tano e Ntewa, a la apotena paṗisi pania komin malena wo nene naṗa naga mla pan la, ⁴⁷ ana amieluar naga vanonia. A e pogos nene, yeririna taṗena m̃ena ga lala akekaran kiela ṗelaga viu wo nene ṗisa, a e legiena punu ga, Ntewa na Mava naga sum̃a tamalia si yeririna la ṗasia, naga sum̃a sikol la ke e ṗegas nen li nalologena lala.

3

Laulu tai sum̃alu mial

¹ Ana legiena tai, e nena e pog na leniena e mrae telu, ko yepekilavi, Pita amio Yoane, lalua asum̃a apa ke metava e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa. ² Ana yaru tai naṗa naga paeme naga pe laulu, a e legiena punu ga la asum̃a akus naga pimi amligan naga e mralaea nene naṗa apisape “Mralaea Wo,” naga nene e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa. Ana laulu nene naga toṃi mlogi ke pan la naṗa apa ke loyum̃a. ³ Ana naga pisu Pita amio Yoane, naṗa lalua asum̃a apa ke loyum̃a, ana naga mlogin nalaena tai vetan lalua vena lalua ala suri tai vania. ⁴ Ana Pita amio Yoane, lalua atamaria yeririna nene, ana Pita pisa pania, pisape “Mara, okira ovisu imimi sumo wa.” ⁵ Ana naga pisu manene

lalua, naga m̃ape ṗisi na lalua nene ala suri tai vania. ⁶ Ana Pita pisa pania, pisape “Erau, in na pe kiau kilavaru re nena ga, ana in na kiau suri wo ga tai naṗa inu na kiau, nela van ko. Nane suri ne nanene: e kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret, nevisa van ko, osum̃alu narui, oyali.” ⁷ Ana naga pulun tarar limana na ṗamarua, miila laulu nene tarlua sum̃alu, ana lana luwoka pimi po veraga. ⁸ Ana naga sum̃alu ke veraga e pogos nene, sum̃alu su, ana mialial lia. Ana pogos naṗa lalua apavini, naga taveve la, ana la ga teloka apa loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, naṗa yaru nene kekara paṗisi naṗa naga mial ke narui, naga sum̃a pulaula, sum̃a mieluar ke Ntewa.

⁹ Ana la naṗa asike loyum̃a apisu naṗa naga mial, a naga sum̃a mieluar ke Ntewa, ¹⁰ a pogos naṗa la apisu kilale yaru nene la apisa apisape “! Apisu ke ne! ! Nanene na laulu naṗane-e! Sila ga naga sum̃a mlogin ke kilavaru vanua e mralaea nene na Yum̃a Wa, ana naga pimi po sina, naga sum̃a mialoro ke narui.” Ana la amiyuwawa ruru e suri nene naṗa pimi m̃alivin yaru nene.

Pita pisi pan la loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa

¹¹ Ana komin naṗa yeririna lala la sinela kurkur paṗisi, la akiriri apimi puna ne la telu nene e kopkop nene na Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, naṗa kiena kia “Kopkop m̃ana ne Solomon.” E yo nene, yaru nene naga sum̃a tawa ke e Pita amio Yoane na wa. ¹² Pog naṗa Pita pisu yeririna la nene apimi lavis̃i, ana naga pisi pan la, pisape “?E, ita le Israel lala, sanape ne? ?Sanape na amiu amilan ke suri nene, ana amiu apisu ke imimi lua sanene? ? Pona amiu na amape imimi ga lua mekila yaru nene naga kilia

mial e ga e nam̄areraena ga kiamimi imimi lua yo, pona amiu na amape imimi lua mepe yaru wa yo, pona sanape? !Peraga! ¹³ Ana Ntewa ga naga kila suri nene, nane pupia kieta Ntewa na naŋa pe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop, a naga pe Ntewa kiena ne kieta yermarua taŋena m̄ena ga lala. Naga kila suri wo nene vena visirlua kia kiena ne kiena yaru na yurñaena nene Yesu, e maramiu. Ana Yesu ke ga nanene narui, naŋa amiu aŋure naga pa e kieta kumali keviu, ana Paelat naga pisa sane Yesu naga poga ga, naga pisa pisape naga kilia molue, ana e pog ke nene narui amiu na apisawal m̄areraena e marana ne Paelat asape Yesu na pisokan ga, amiu yepemiu mavin naga. ¹⁴ Pe suri korena ga naŋa naga ŋar kia naŋa asape Yaru Wa a Yaru Mesmesu, ana amiu na apisa sanene e pog nene narui, asape yepemiu mavini naga. Ana amiu na apisa ga pa Paelat asape sinemiun yaru nene naŋa naga m̄em̄ar yaru mare ŋisi rui naga kilia molue, ana Yesu naga sum̄a ga, ana Paelat tam̄ania. ¹⁵ Visae sanene, amiu ke narui, naŋa am̄em̄ar Purŋes nen Malena mare rui, ana siraunia, Ntewa naga kilamalia sina ga naga e marena, a suri ne na nene imimi mepisu e kilamaramimi, ana imimi na mesum̄a mepisawalia. ¹⁶ Kia kiena ne Yesu ne nanene naga kila ruru laulu nene naŋa amiu akilia ruru naga, naga pimi po, sa naŋa amiu asum̄a apisu ke ne. Komin naŋa imimi na mepiawa m̄arera e nam̄areraena na kia nene kiena ne Yesu narui, ana lana ne yaru nene luwoka naga m̄arera ruru nena ga e maramiu nanagane.

¹⁷ “Poga ga, wolai lala. Inu nekilia m̄a naŋa suri la nene

naŋa sumo amiu amio kiamiu yerkawa lala akila pa Yesu, amiu punu ga akila komin naŋa am̄inue ga. ¹⁸ Ana naga nene naga pe mrapa kiena ne Ntewa naŋa naga kila visena la naŋa naga pisawalia nanua sumo rui pimi pe lelaga. E visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, naga na pisawal ŋisi rui, naŋa ŋisi na kiena Navisaarena naga monar loge viowa e tasnena. ¹⁹ Poga ga, ana amiu na monar avilopu amiu, a monar awasuŋe amiu aimi puna ne Ntewa, vena naga ŋisi na yumu plan kiamiu mlamulena viowa lala. ²⁰ Visae amiu na akila ve sanene, ŋisi na Ntewa naga kilia la nam̄areraena viu e kiamiu malena lala, a naga kilia ligan kiamiu Navisaarena nene naŋa naga mliganar ruru ŋisi rui, naga nane Yesu, naga wasuŋe ke sina ga imi. ²¹ Ana Yesu naga monar sum̄a metava e peni sumo wa, vano vano tol pog naŋa yoko Ntewa sinenan sape kila suri la punu ga aimi ave urviu ke sina ga, sa naŋa naga pisawal ŋisi rui e visena lala kiena ne kiena navisawalena wa lala nanua sumo. ²² Ana lala yaru tai naŋa naga pisa sanene naga nane Mosis, a naga pisa pisape

‘Ntewa na Mava naga ŋisi na naga kila kiamiu navisawalena tai naga sum̄alu su likan amiu sa naŋa kila inu na nesum̄alu ŋisi rui. Navisawalena nene ŋisi na naga ve yaru tai nae ga kiamiu yo, a amiu na monar ayagogon ruru kiena visena lala.

²³ Yeririna la naŋa la ve alogearre kiena visena lala, ŋisi na Ntewa naga ligan plan la vetan kiena yeririna ruru la napo, vena la ava akovio.’

24 Suri nene Mosis naga pisa, a navisawalena taḗena m̃ena ga lala, sane Samiuel, amio m̃ena ga la naḗa apimi mare ga, e kiela visena lala, asum̃a apisayu ke suri lala na kieta legiena nanagane la nene. ²⁵ Navisaarena lala naḗa Ntewa naga mla nanua sumo e visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, la ape kiamiu, a amiu na asike m̃ena ga loyum̃a e naviranarena nene naḗa Ntewa naga kila ḗisi rui amio kamiu yermaru lala na sumo, sa naḗa Ntewa naga pisa pan Epraam, pisa pisape

‘Pisi na in na nekila naḗa navisa ruruena naga imi e yeririna lala na yomarava nini, naga imi kom ga e kior̃a lus lala.’

26 Mesmesun navisaarena nene, Ntewa naga kila Yesu naga sum̃alu rui sane yaru tai na kilaen kiena yum̃aena, ana naga pe mligan re pan le taḗena la poli, naga mligan ga pimin amiu ḗesia. Naga mligan Yesu naga pimi vena kila wo van amiu vaḗisi, naḗa ḗisi na naga vilopu amiu, vena amiu aligan kiamiu ḗelaga viowa lala.”

4

¹ Ana Pita amio Yoane, lalua asum̃a amlologo ke pan yeririna lala wa, ana yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne li nakirawoen yo lala e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, amio Satusi lala, la apimi lavisin la. ² La nene sinela mimi paḗisi, komin naḗa lalua asum̃a apian ke yeririna lala asape sa naḗa Yesu naga mali sina ga e marena, yeririna m̃ena ga lala akilia amal sina ga ve sa ke ga. ³ Ana atarar la luoka, apano amligan la apa e yum̃a naloge viowaena vena asum̃ate tol legiena na peni, komin naḗa yepekilavi rui. ⁴ Ana yaru taḗena la mokliu naḗa amloge visena kiena ne lalua, amlelaga ea, ana

pimi tol pogos nene maran kiena ne la make ga naḗa amlelaga rui apim ape moki manene la narui, lavis tol manu ve lima, nanene sane yerm̃ene ga la ne [5000].

La aḗure Pita amio Yoane apa e kumali keviu kiena ne le Yu lala

⁵ A e kana legiena taḗena, yerkawa kiena ne le Israel lala, amio kiela nasumonena lala, amio navianena navisaluaena lala, la apimi lele taaga garu Yerusalem. ⁶ Ana la apa atotano e pupia kumali amio Anas, naḗa naga pe ḗarin li wa lala, a amio m̃ena ga li kawa taḗena laḗas, naḗa sane Kaeḗas, a Yoane, a Aliksanta, a yeririna taḗena lala na mratava m̃ana ne ḗarin li wa la nene. ⁷ Ana la akilali nalologena lalua nene asum̃alu likan la, ana la apiun naviunena tan la luoka. Apiunia, apisape “? Ane pisape amiu lua nene akila sanene e laulu nene? ?Amiu lua akila e nam̃areraena nae pe?”

⁸ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Pita, ana Pita pisi pan la, pisape “Inu nesum̃alu e maramiu, amiu yerkawa kiena ne le Israel lala, a nasumonena lala, ⁹ a in na nepisu sane amiu asum̃a apiun ke tan imimi imimi lua, apisape sanape e kiamimi yum̃aena wo nene naḗa imimi lua na mekila e laulu nene, a sanape naḗa imimi lua mekila naga pimi po sina. ¹⁰ Poga ga, in na nekekarar ga naḗa nela navisatam̃eena na kiamiu naviunena nene van amiu, vena amiu akilia, a vena yeririna nae m̃ena ga Israel lala la akilia. Nesape laulu ne nanene, naga nane sum̃alu sike e maramiu nam̃a, sum̃alun ke lana luwoka ga naḗa po, naga pimi po rui e nam̃areraena na kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret. Yesu nene naga naḗa sumo amiu am̃er̃aria mare e laki torovia, ana naḗa Ntewa naga pisirlua ke sina ga naga mali si petan marena.

11 Naga na sa naŕa Visena Wa naga pisayu naga, pisa pisape 'Amiu li nakilaena yurña lala,

amiu na akovenlua lawe laki tai,

naŕa nanagane naga pimi pe pupia kemraŕe na mava rui na mon lika e yurña.' Yauena 118:22

12 Ana pe mrapa taŕena re si tai naŕa ita tekilia tetol malena e poli, komin naŕa Ntewa naga pe mla re nena kia taŕena pan ita e yomarava nini poli naŕa naga kilia tamalia ita ea."

13 Ana yerkawa la nene la amilan paŕisi, komin naŕa la apisu naŕa Pita amio Yoane, ape yaru kari ga, lalua pe ape yerkawa re nenaga, a lalua pe akilia re mēna ga suri moki poli, ana lalua nene pe sinela kurkur re nena ga. Ana la apisu kilale mēna ga sa naŕa sumo, lalua nene na amiyal loro amio Yesu silaga.

14 Ana la taŕatete si awemār visena kiena ne Pita narui, komin naŕa yaru naŕa lana luwoka po si rui, suŕalu sike amio lalua nene.

15 Ana la apisa pa la telu nene apisape la ava vanua sumo wa, vena la akilia avisayu suri nene. 16 La telu nene apa vanua, ana yerkawa la nene apisayula, apisa apisape "? Pisi na ita tekila ve sanapen lalua nene? Le Yerusalem la punu ga la amloge make ŕisi rui naŕa lalua nene akila ke pupia yurñaena tai nene e laulu nene ne, ana ita na taŕatete si tevirovia. 17 Ana popon ita tekilali sane tekila visena nene na ve va manene re si e yeririna lala, ana ve sanene ŕisi na ita tevisaluŕar lalua nene vena ve avis re si va yeririna lala, ve avisa re kia naŕa Yesu van la."

Kumali keviu naga pisaluŕar Pita amio Yoane

18 Ana la apio ke sina ga la telu nene apimi loyurña, ana apisi

mārera pa li nalologena la lua nene, la apisa apisape "Amiu lua nene ve avisayu re si kia kiena ne Yesu va yeririna lala, pona avian la ea."

19 Ana Pita amio Yoane, lalua apisatarñela, apisa apisape "? Sanape? ?Pona mesmesu ga naŕa e marana ne Ntewa naŕa imimi ve melogear re naga, imimi na melogear amiu ga? Naga nene na popon amiu na avisali suri nene, 20 ana imimi nini, na imimi taŕatete meva ruru imimi mesurña ne. Imimi monar mevisawal mña suri la nene naŕa imimi mepisu e kilamaramimi, a naŕa imimi na memloge e kiligamimi."

21 Ana yerkawa la nene la apisi manene sina ga pa lalua, apisalupar la sa si nanua sumo, sirauniā la apisa apisape lalua na akilia ava vanua, komin naŕa la pe aña re si mrapa nalaen nakoena van lalua poli, vanon naŕa yeririna lala la asurña amieluar ke Ntewa komin ya naŕa pimi mālivi e laulu nene, 22 naŕa e pogos nene, yaru nene naga kiena kas na taulu pa lualima yam vari ŕisi rui.

Leniena kiena ne li nalelagaena lala

23 Pogos naŕa Pita amio Yoane, lalua apa vanua, na aŕasuŕela ke sina ga apa e ŕegas nen li nalelagaena lala. Ana lalua apisawal visena lala naŕa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena lala apisa, 24 a pogos naŕa li nalelagaena la nene la amloge visena la nene ŕisi, la amlen pa Ntewa. La apisa, apisape "Ntewa na Mava, ko osii sinapane a porotano a sive, a suri punu ga naŕa sike e yomarava nini. 25 Imimi mesitorñal si kionña Visena Wa tai, naŕa yermarua repimimi Tepet, naŕa naga na pe kionña yeririna tai, naga pisawal

e namareraena kiena ne Ninuna Wa, naña naga pisa sanini, pisapenua

‘?Komin ya ne yaru la naña pe amlelaga re poli sinela mimi manene sanene?’

?Komin ya ne yeririna lala la asuña asitom ke asape akila yurñaena viowa, ana komin ya ne la akila ðele ga?

26 *Parin suþe lala na yomara-ava nini, la asuñalu asururuia vena akila mara, a yerkawa lala apimi lele taaga vanonia,*

ana la amninue naña akila ke mara amio Ntewa na Mava, a amio kiena Navisaarena.’
Yauena 2:1,2

27 Ntewa na Mava, imimi mepisu visena nene pe lelaga, naña mesmesun nena ga e kiamimi pogos nanagane, vanon naña mesmesu ruru e pulkumali nini, Erot amio Ponses Paelat, amio le Israel lala, amio yaru taþena la nene, la sinela kari manene la yeririna na yurñae kionñaena nene naña Yesu, naña naga pe Navisaarena naña ko omiawawo naga, ana la asitom ke asape akila viowa manene vania. 28 La nene la apimi lele taaga vena akila sanene, ana la akila mesmesu ga e ya naña ko ositom ruru sumo rui ana ko omliganaria osape naga monar ve sanene.

29 “Ana Ntewa na Mava, imimi na mepiun mesape ko ositomñal ruru ke visena marera la naña la asuña apisa pan imimi, ana imimi mesitom mesape ko oiila imimi, kionña yeririna na yurñaena lala, vena kila imimi na mevisawal kionña visena, naña kiamimi sitomena lala ve yuyuwawa re, a naña ve memara re. 30 A imimi na meviun mena ga tan ko okianlua lumonña, vena okila namaiena lala awo sina, a vena mekila kile lala pona

suri nailanen lala, e kia kiena ne kionña Yaru Wa na yurñaena, naña Yesu.”

31 A pogos naña la amlen sanene þisi, yo nene naña la apiora ke ea naga kululu, ana Ninuna Wa naga pitomi pulen la, ana kila la apano apisawal visena kiena ne Ntewa, naña kiela sitomena lala marera la e naga sane.

Li nalelagaena lala la amiila la ga e kiela suri lala

32 Ana e poglis nene, þegas nen li nalelagaena la nene, kiela malena pimi po paþisi, sane la sinela taaga ga, a kiela sitomena mena ga taaga ga, kila na sane pe yar re tai naña naga mareran sitom visave kiena suri lala la ape kiena ga, ana la asuña atañan kiela suri lala vena ve kiela pae ga. 33 A li nalologena lala la asuña apisawal ke e maran yeririna lala, naña kieta Suþe Yesu, naga mali sina ga e marena rui, a visena nene kiena la nene, naga namareraena keviu sike ea, a li nalelagaena lala la apisu naña e pogos nene, Ntewa naga sumña pisa ruru la paþisi e kiena lemamienda pan la. 34 Pe lala yar re tai naña e kiela þegasia naña naga limana plasan suri tai poli, komin naña yaru la naña la kiela porotano lala pona mñala yurña lala, la asuña apuliwilin plan ke suri la nene, ana la asuña aþar kana kilavaru ne lala apimi, 35 amligan e limana ne li nalologena lala. Ana siraunia, li nalologena lala la asuña amlipere kilavaru la nene pan li nalelagaena la naña limala plasan suri la þasia.

36 Lala yaru tai nene naña naga taveve þelaga nene naga yaru naña Yosop, naña naga molue e lus kiena ne Livae, naga paeme e purvanua nene Saepras, a naña

li nalologena lala la amligan ke sina ga kiena kia tařena tai, asape Panařas, nařa kia nene kana kinasa asape “Yaru na visirluaen sitomena kiena ne yaru tařena lala.”³⁷ Naga kila yurñaena wo tanea sanene narui, nařa naga řiliwilin lua kiena kinakinas nen porotano tai, ana naga mla kana kilavaru pimi, ana naga mligan e limana ne li nalologena lala.

5

Ananaias amio wona Sapira

¹ Ana yaru tařena tai, kiena kia Ananaias, nařa naga wona kiena kia Sapira, naga mřena ga řiliwilin lua kinakinas nen porotano tai nařa lalua kiela,² ana mla kana kilavaru komřasa, mla pimi mligan e limana ne li nalologena lala. Ana naga řarwan kilavaru na porotano nene komřasa, pe kiela ga lalua, ana wona mřena ga kilia mřa suri nene, nařa lalua apranaria.³ Ana Pita pisa pania, pisape “?Ananaias, sanape nařa ko otamřan Yermare pimi kila kare sinemřa sanene, ana ko opisa kotalia Ninuna Wa, nařa ko osuřna omlarar ke kilavaru na porotano nene komřasa wa?”⁴ !Opisu ke ne! Poglis nařa ko pe opilwilin lua re kinakinas nen porotano nene poli wa, ana pe kiena ai? Naga pe kiořna ga. A pogos nařa opilwilinia, kana kilavaru mřena ga punu ga sike e limana ai? Suřna ke e lumořna wa. Ana pogos nařa ko opisaar osape owar punu va Ntewa, ko monar okila ga sanene narui. ?Ana ya ne kila kiořna sitomena nařa okila si visokanena sanene? !Ko na pe opisa kotalia re ga yaru la poli, ko na osuřna opisa kotalia ke Ntewa narui!”

⁵ Pogos nařa Ananaias mloge visena nene, veraga ga naga mloru pito tano e porotano, naga marřantop nenaga. A la nařa

la amloge kiena lologena nene, la amiyuyuwawa pařisi.⁶ Ana kiela yaru viu lala la asuřnalu, la amluluwo tasnena, akus pa vanua, ana apa asinia.

⁷ Lavisi aora ve telu warovia, ana wona nene Sapira, nařa naga mninue ke suri ya nařa pimi e wona na yermřene wa, naga towe pimi loyuřna.⁸ Ana Pita piun tania, pisape “Sapira, ko ovisawal van inu. ?Nanene na kilavaru punu nene na kinakinas nen kiamiu porotano nene, pona peraga?”

Ana sira mřena ga nene pisokan, pisatařnea, pisape “Peraga, naga ga nene.”

⁹ Ana Pita pisi pania, pisape “?Sanape na amiu lua apisokan sanene? !Amiu lua na apiranaria nařa asape akilali Ninuna kiena ne Ntewa na Mava! ?Omloge ke yaru la ne amial ke apimi e pulutava ne? !La nene asin wořna na yermřene rui apimi, a řisi na nanagane ga ne la aviar ko mřena ga ova vanua!”

¹⁰ Ana pogos nařa sira nene mloge visena nene kiena ne Pita, naga mřena ga mloru mesmesu ke e lana ne Pita veraga, marřantop nena ga. Ana yaru viu la nene apimi si loyuřna, la apisu nařa sira mřena marřan řisi rui, ana la apiar ke mřena ga tasnena pa vanua, la apa asinia mřeke ga e yepas nen wona na yermřene.¹¹ Ana li nalelagaena na suřmare lala, amio yeririna tařena mřena ga lala nařa la amloge suri nene, la sinela kurkur, amiyuyuwawan pařisi.

Kile lala amio suri nailanena lala

¹² Ana e pogos nene li nalologena lala la asuřna akila ke kile la moki na nařareraena kiena ne

Ntewa, amio m̃ena ga suri naila-nena la moki, e marana ne yeririna lala. A silaga, la nene amio li nalelagaena taṓena lala la asum̃a apimi veraga e Kopkop m̃ana ne Solomon, e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa. ¹³ Yeririna taṓena lala la asum̃a apatanon la, ana yeririna la naṓa la pe amlelaga re poli, la moki amaraun naṓa ava akuspran la amio la. ¹⁴ Ana silaga, yerm̃ene laṓasia amio sira lala la amlelaga e Yesu, la apimi ape moki naṓa moki manene laa, ana la nene, Ntewa na Mava sum̃a sikol la ke e ṓegas nen li nalelagaena lala. ¹⁵ Komin suri m̃ena ga la nene, yeririna lala asum̃a aṓure kiela li namaiena lala apimi, ana la amligan la am̃eke e m̃ala tog a m̃ala takue lala e isinen mrapa. Ana lala akila sanene vena visae Pita war ro e yo nene, visae nuna ga, ana visae tol laṓasia, ṓisi na la aloge wo sina. ¹⁶ A puna lala naṓa e narin pulkumali lala naṓa la lavisin Yerusalem, la m̃ena ga apimi, a aṓereari kiela li namaiena lala apimi, amio laṓas naṓa yermare lala apa e la, ana li nalologena lala la akila ruru la sina ga amloge po.

Yerkawa lala nae Israel la apuarar li nalologena lala

¹⁷ Ana ṓarin yaru wa, amio kiena erau lala, naga nene na ṓegas nen Satusi lala nae e yo nene, la apieluen manene la li nalologena lala, ¹⁸ ana la apa apuarar la, akuan la e yum̃a nakoena amio li viowa lala naṓa la asike e ṓisi rui. ¹⁹ Asum̃a pano-o kolemalo, ana navisi kiena ne Ntewa naga pimi, pietava e mratava na yum̃a na koena nene, ana naga sumon li nalologena lala amolue sina ga. ²⁰ Naga pisa pan la, pisape “Amiu ava si asum̃alu asu loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, amiu avisawal si

visena lala na malena viu nene va yeririna lala.”

²¹ Ana li nalologena lala la amlogear visena nene, a pogos naṓa yemlagi merarava, la apa si loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, la asum̃a amlologo.

Kumali keviu nae Israel naga pisi pa li nalologena lala

Ana kolulagi ke ga nene na wa, ṓarina ne yaru wa amio kiena erau la nene, la apio nasumonena taṓena lala nae Israel vena la aimi atotano e kiela kumali keviu. La nene am̃ape li nalologena la asike e yum̃a nakoena na wa, a pogos naṓa la apimi veraga sanene ṓisi, la amligan visena pa e yum̃a na koena vena li nakirawoen yo lala aure la aimi.

²² Ana pogos naṓa apa atol yum̃a nakoena, la pe am̃al la re poli. Ana la aṓasuṓe ke sina ga apimi kumali, apisawal pan la, apisape ²³ “Pogos naṓa mepa metol yum̃a nakoena, mom̃al pulutava m̃arera ga, akiar ruru ga mon m̃aga, a li nakirawoen yo na yum̃a nakoena lala asum̃alu asum̃a e mratava nene. Ana pogos naṓa mepietava, mepa loyum̃a, pe mom̃a re yaru tai poli.” ²⁴ A pogos naṓa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena kiena ne nakirawoen yo e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, la amloge visena nene, la amminue kare ga e li nalologena la nene narui, m̃a sanape na sanene.

²⁵ A e pogos nene, yaru tai pimi pisa suri taṓena tai pan la, pisape “!Aulai! Yeririna la nene naṓa amiu amligan la e yum̃a nakoena, la asum̃alu asike loyum̃a e Yum̃a Wa, la apian ke si yeririna la rui.” ²⁶ Ana pogos naṓa nasumonena nene mloge, ana naga amio kiena li nakirawoen yo lala, la apa aṓere nalologena la nene apimi ke sina ga, ana

la akila ga e ðelaga naña malumu ga, komin naña la amaraun asape saþisi yeririna lala nae e yo nene þisi na la akovela vanonia.

La aþure li nalologena lala apa ke sina ga e kumali keviu

²⁷ La nene aþere li nalologena lala apimi loyurña, ana la akila la asuñalu ase marana ne yerkawa la nene. Ana þarina ne yaru wa naga piun tan la, naga pisi pan la, pisa pisape ²⁸ “?Sanape na sanene? Imimi na mepisalupar amiu mñarera rui, mesape þisi na amiu na ve avisayu re si kia kiena ne yaru nene va yeririna lala, pona avian la ea. ?Ana nanagane sanape? Amiu na akila mþaga pano-o yo nene naña Yerusalem naga pulen kiamiu visena la rui, a amiu na asuñia apisa ke asape imimi ke naña mepe purþes nen marena kiena ne yaru nene narui.”

²⁹ Ana Pita amio li nalologena taþena lala apisatañela, apisa apisape “Imimi na monar melogear Ntewa taulu naña melogear yeririna. ³⁰ Amiu na añemmar Yesu rui, amiu asuar naga e laki torovia, ana Ntewa na Mava kiena ne kieta yermarua lala naga kila si naga mali ke sina ga petan marena. ³¹ Ntewa nene naga pisirlua naga rui, vena naga suñia e lepasnena na þamarua, vena naga ve kieta Nasumonena a vena ve kieta Natamaliaena. Ntewa naga kila sanene vena le Israel lala akilia avilopu la, a vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala. ³² A imimi, imimi navisuen suri la nene e kilamaramimi rui, a navisawalena va yeririna lala, naga nene imimi memio Ninuna Wu nene naña Ntewa naga mla rui pan yeririna la naña amlogearia.”

Kameliel naga pisi e kumali keviu

³³ Ana pogos naña la nae pupia kumali nene la amloge visena nene, miyur la pa þisi, ana kila sane la sinela kari li nalologena la paþisi, ana la sinelan asape aliþere la sa naña la monar amare. ³⁴ Ana lala yaru tai, naña la asuñia apatanon ke naga, naña naga pe Varasi, naga pe navianena navisaluaena tai, kiena kia Kameliel, naga suñalu pisapenua aure li nalologena lala la ava vanua sumo wa. ³⁵ Ana naga pisi e kumali keviu nene, naga pisa pisape “Yerkawa nae Israel lala, amiu amaramne amiu, amiu na monar asitom ruru suri nene naña amiu na sinemiun asape akila van la nene. ³⁶ Amiu asitomyuli yaru naña Tutasí. Nanua ga ne, pe nakonua manene re poli, naga suñalu, naña naga pisa pisape naga pe yaru mña tai ne, a suri sane yaru la ponotia vari naña la apa apiran la amio. Ana la añemmar naga rui, la añenetetain kiena yeririna lala, a kiena þegas nene naga pimi pe suri korena rui. ³⁷ Siraun naga nene, nane e poglis nene naña la apolo viraviran yeririna lala, Sutas nene naña nae Kalele, naga mñena ga suñalu, naga þere yeririna lala ataveve naga. Ana siraunia, la añemmar mñena ga naga mare, a la añenetetain mñena ga kiena yeririna lala apa apeve taaga.

³⁸ “Poga ga narui, a e suri nene naña ita tesuñia tepisayu ke ne, inu nepisa ke sanini, nesape þisi na ita na teligan yeririna la nene la asuñia ga sanene, þisi na ita ve tekila re suri tai van la. Naga nene komin naña visae kiela sitomena pona kiela yurñaena nene naga molue ga kome yeririna, þisi na suri mñena ga nene monar loru ne, ³⁹ ana

visae naga molue e Ntewa, ita na tařatete tevisaluřaria. A visae ita tekilali nařa tevisaluřaria, pona ita na tevisu nařa sane tesuřia tesuwo ke yurñaena wo kiena ne Ntewa tai.”

La amlil li nalologena lala

⁴⁰ Ana kumali keviu naga mloge visena namasisuena kiena ne Kameliel nene, nařa pisapenua ve akila re suri tai va li nalologena la nene, a la apisa apisape řisi na la ataveve ga ve sa nařa naga pisa. Ana la apio li nalologena lala apisape aimi si loyurña, ana la amla narin nakoena pan la, amlil la, apisi řarera ke sina ga pan la, apisape la ve avian re si yeririna lala e kia kiena ne Yesu, ana siraunia, la amligan plan la apano.

⁴¹ Ana li nalologena lala apa vanua e pupia kumali nene, ana la pe amloge re piowa poli, amloge ga po pařisi komin nařa Ntewa naga pisu la sane la atorokin kemua nařa atol memawaena e marana ne yeririna lala, vanon kia kiena ne Yesu. ⁴² Ana lala pe amlogear re nena kiela yerkawa la nene, ana legiena punu ga, loyurña e Yurña Wa Mana ne Ntewa, a loyurña lala e yurña řana ne yaru lala, la pe amligan re nenaga nařa la apian ke yeririna lala, a la amlologon ke Nalologena Wo nene kiena ne Yesu, asape naga pe Navisaarena.

6

La apu řarin yeririna naiilaena la olua

¹ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu lala apimi ape moki manene la narui, ana nasinemimiena tai pimi likan la. E lepa tai, le Yu la nařa apisi ke kom Kris, a e lepa tařena, le Yu la nařa apisi ke ga kome kiela visena, nařa Epru. Ana la

nene nařa la apisi kom Kris, la asurña apisimumun ke apisape e legiena punu ga, pogos nařa la apion kiela narin naiilaena la pan letano lala, ana la akila pe po re nena ga poli pa kiela letano lala. ² Ana li nalologena la lualima taaga pa lua amloge visena nene, la apio viraviran make nalogena lala punu ga vena aimi lele taaga, ana la apisi pan la, apisa apisape “Wolai lala, pe pon re nařa imimi meligan yurñaena na visawalen visena kiena ře Ntewa poli, vena imimi mesurña mevisuar ga yurñaena tařena la nene. ³ Visae ve sanene, amiu na monar akilali nařa akale kiamiu yeririna la řasia ve olua, nařa la kiela kia po e maran yeririna lala, a nařa la apulen Ninuna Wa, a nařa la yepela řaen yurñaena, vena řisi na mevisiri plan la la ave narin řegas na visuar ruruen yurñaena tařena la nene. ⁴ Ana sanene, řisi na imimi li nalologena lala, sinemimi la wetelu kila řa surñalu řarera su silaga e yurñaena na leniena a navisawalen Visena Wa kiena ne Ntewa.”

⁵ Ana la ne e řegas keviu nene, la amloge sitomena nene, ana la akekan manene pařisi, ana la ařal yeririna la olua sa nařa la apisa. La olua nene nařa la ařalia, ana Stipen tai, nařa naga pe yaru řarera tai naviawaen e Ntewa, a naga pulen Ninuna Wa, amio řana ga Pilip, a Pokaras, a Nikeno, a Timon, a Pamenas, a yaru nae Antiok nařa Nikolas nařa naga pe pe Yu re poli, ana nařa naga mlelaga e Ntewa kiena ne le Yu la rui. ⁶ Ana la ařure yeririna la olua nene la apimi asurñalu e marana ne li nalologena lala, vena la aligan limala te řarila, a la ayawawo la.

⁷ Ana suri nene nařa la akila, kila sane silaga, visena kiena ne Ntewa naga surña telivi laa

e yaru la narui, a ãegas kiena ne nalogena lala garu Yerusalem pimi moki laa narui, naga pa tawa mĩena ga e yaru wa kiena ne le Yu la moki narui, ana la mĩena ga akus nalelagaena.

Le Yu laãasia aãere Stipen pa e kiela pupia kumali

⁸ Ana la olua nene, lala yaru tai naãa Stipen, naga pe yaru tai naãa naga pulen lemamiena kiena ne Ntewa, a naga pulen ke mĩena ga pupia namareraena kiena ne Ntewa, kila sa naãa naga miyurĩaen kile la moki a suri nailanena mĩena ga pa yeririna lala. ⁹ A le Yu laãasia naãa asike e yo nene, la pe akekaran re nena Stipen poli, ana la sinelan asape akila veveyuena vania. La nene, le Saerin lala, a le Aliksantrea lala, naãa la asike Yerusalem e pogos nene, amio mĩena ga le Silisia laãasia a le Esia laãasia, naãa la apimi asikolila. La moki nene la sane ãegas taaga ga, naãa la asumã apiora ke lele taaga silaga e yurĩa tai na leniena kiena ne le Yu lala. ¹⁰ Ana la nene la akilali naãa avisaluãar Stipen, pano pano-o peraga, komin naãa Ninuna Wa naga sumã kila ke Stipen naga pe manmarua ruru po e kiena visena lala, ana kiela visena na sinekar lala taãatete nena ataulu naga narui. ¹¹ Ana la apa arĩal sina yeririna laãasia vena la ava avisa kotalia yerkawa lala, ana la nene la apa apisawal pan la, apisape “Imimi memloge yaru nene naga pisi na, pisa kare Navisaluaena kiena ne Mosis paãisi wa, a naga ãarnena kare mĩena ga suri wa kiena ne Ntewa paãisi.”

¹² Ana e ãelaga nene, la akila nasumonena lala, a kiela navianena na navisaluaena lala, amio mĩena ga yeririna taãena la moki, la sinela pilulun Stipen paãisi. Ana la apimi apuarar naga mĩarera,

aãure pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala. ¹³ Ana e pogos nene narui, visena na visokanena la molmolue pimi pe moki laa sane, naãa apisayu kare Stipen, apisapenua “Sila ga yaru nene ãarnena kare luen ga kieta Yurĩa Wa mĩana ne Ntewa, a e mĩena ga e Navisaluaena kiena ne Mosis. ¹⁴ Imimi memloge naãa naga pisayu Yurĩa mĩana ne kieta Ntewa nene, naãa naga pisa pisape ãisi na yaru suri nene nae Nasaret naãa Yesu, ãisi na naga we plan Yurĩa Wa nene, a ãisi na naga vilon mĩena ga kieta ãelaga marua lala naãa Mosis naga mla kemua pan ita nanua sumo laa rui, naãa ita tepuarar ruru la asumã ga pimi tol nanagane. ! Yaru suri nene naãa Stipen naga sumã pisawal ke suri la nene, naga kila kare ruru ita paãisi ne!”

¹⁵ La amloge visena nene, ana apilon ãarila lala akirava apisu Stipen vena naga visataãe visena la nene, ana pogos naãa la apisuia, la apisu marana na sa ga marana ne navisi narui.

7

Visena kiena ne Stipen: Naga sunyu ãesan Epraam sumo

¹ Ana ãarin yaru wa naga piuntan Stipen, pisa pisape “?Ana ko, ko na opisa ya? ?Lelaga naãa ko osurĩa opisawal ke visena la nene sa naãa la asumã apisa ke ne, pona peraga?”

² Ana Stipen pisataãea, pisape “Ata lala a wolai lala, amiu ayagogon kiau navisatanãeena sumo wa. Pisi na in na nevisayu repita marua la sumo wa. Nakonua konua rui, yermarua Epraam naga sumã e kiena purvanua naãa Koltea, e pupia lepas nen yo nene naãa Mesopotemia, ana kieta Ntewa na Naurarena naga

pimi m̄alivinia, ana pisawal pania, pisape ³ ‘Ko na monar omolue e moña mratava, a e kioña yo, vena ova e purvanua tai naña p̄isi na in na nevisa van ko.’ ⁴ Ana Epraam naga molue e Koltea, naga pa sike e pulkumali naña Aran sumo, vano vano-o tol pogos naña arimana naga mare, ana Ntewa p̄ere naga pimi sike e purvanua nini naña ita tesike e nanagane.

⁵ ‘Ana poglis naña Epraam naga pimi tol yo nene, ana Ntewa naga pe mla re nena narin kinakinas nen porotano tai pania, a e pogos nene Epraam naga pe p̄ar re m̄ena narina la poli wa, ana naga p̄uarar m̄areran ga navisaarena naña Ntewa naga pisaar m̄arera pan sumo rui, naña naga pisaar pisape p̄isi na purvanua wetelu nene naga ve kiena ne Epraam amio kiena lus lala naña aimi sir-aunia. ⁶ Ana visena naña Ntewa naga pisa pa Epraam e poglis nene, sanini, naña Ntewa naga pisa pania, pisapenua

‘Kioña lus la nene p̄isi na la ava ase purvanua tañena, ana yoko la ayuñae korena van kana suñe lala, naña p̄isi na la akila viowa manene van la vañisi, vano-o tol kas ponotia ve vari.

⁷ Ana siraunia, p̄isi na in na nela naliñereena van purvanua nene, a p̄isi na nela m̄ena ga nakoarena van kiena yeririna lala, a p̄isi na inu neure plan ke sina ga kioña lus la nene, vena la awasuñela aimi alotun inu e yo nena naña in na nemla pan amiu.’

⁸ ‘Ana e poglis nene Ntewa naga pisa p̄elaga na p̄aviu pa Epraam, sane totou na naviranarena nene naña Ntewa naga kila amio naga, ana pogos naña narina naña Aisak naga paeme, legiena olua p̄arovia,

ana Epraam kila p̄aviu e naga. Ana siraunia, Aisak naga m̄ena ga kila sa ke ga nene pa narina naña Sekop, a p̄isi na Sekop m̄ena ga naga kila pa narina la lualima taaga pa lua nene, naña nanagane ita tesuña tepio la ke sane la ape p̄arin arimata nasumo lala.”

Stipen pisayu Yosop

⁹ A Stipen naga suña pisi ke ga wa, naga pisa pisape “Ana Yosop naga pe p̄arin arimata la nene tai, ana wenla tañena la nene la apieluen naga pañisi, ana la añiliwilin lua naga vena vanon yuñae korena e purvanua naña Isip. Ana Ntewa naga sike amio naga e yo nene, ¹⁰ a mila naga e kiena pogos m̄arera lala, panopano kila naña p̄arin suñe nae Isip nene, naña kiena kia Pero, naga pisa manmaruaena kiena ne Yosop po pañisi, ana Pero nene mligan pupia yuñae lala navisuaren kiena purvanua e limana ne Yosop naga taaga.

¹¹ “Ana e pogos nene narui, ana pupia pogos na viso tai garu Isip a e yo kiena ne m̄ena ga repita lala naña Kenan, ana la amloge piowa vanon pañisi, a la apisu sane peraga narui, pe kala kinena re si po laa rui. ¹² Ana yermarua Sekop, naga mloge naña kinanena lañasia na wilwilinena suña ke ma Isip wa, ana naga mligan narina la nene, naña la ape p̄arin arimata lala, vena la ava metava ma Isip vena awar kala kona lañasia. Naga nene naña sane la apa p̄esan ga ma Isip na wa. ¹³ Ana yam luan naña la apa ma Isip sanene, Yosop naga pisa lologia naga pa wenla lala, a suniēna na mratava la neñe kiena ne Yosop naga pa tol m̄ena ga Pero. ¹⁴⁻¹⁵ Ana Yosop naga mligan visena pa pa arimana naña Sekop, pisape naga amio la punu ga na mratava m̄ana la monar avami

asike amio naga, ana Sekop amio na mratava m̄ana lala apavini, la punu ga la lualima olua pa lima, la apa asike ma Isip. La apa asum̄a pano pano-o, ana siraunia Yosop nene amio kieta yermarua taḡena la nene la amarmare ga e yo nene. ¹⁶ Ana ko pa taḡena ga rui, la aḡar si puriula lala aḡasuḡe sina e yo kiena ne la nene, e yō tai kien kia Sekem, ana la asinila e lotap tai naḡa yermarua Epraam naga pul lua nanua sumo rui tan le Amaro lala.”

Stipen pisayu Mosis

¹⁷ Ana Stipen naga sum̄a pisi ke na wa, pisape “Ana kieta yeririna lala asike garu Isip tol si kas moki paḡisi, ana la akapuru apimi ape moki manene la narui, ana Ntewa naga pisu sane naga torokin ruru kana pogos naḡa naga kila sa naḡa naga pisaar pa Epraam sumo ḡisi rui, pisape ḡisi na naga were plan kiena lus lala e kiela nayum̄ae korenaena. ¹⁸ Ana e pogos nene ḡarin suḡe viu taḡena tai naga sum̄alu garu Isip rui, naḡa naga mninue suniena kiena ne Yosop nanua sumo amio kiena na mratava m̄ana lala, ¹⁹ ana naga kila kare manene laa kieta lus la nene na nanua sumo, naḡa naga m̄areran la ga vena la aligan kare ga narila lala asum̄a ga vena amarmare, vena ve akapuru re si avim ave moki.

²⁰ “Ana e ke e pogos nene, Mosis naga paeme, naḡa naga pe sisi tomtom tai naḡa pe sisi tanea po paḡisi. Ana arimana amio anena, lalua apisuar wan ga sisi nene e m̄ala loyum̄a pano pano-o tol kupario telu, ²¹ ana siraunia, lalua akila ḡele si yonia, ana lalua monar aligan lua naga. Ana sirau- nia, lom̄earu kiena ne ḡarin suḡe ga nene naga m̄alia, ana naga sane kuslua Mosis, pisuarua vena ve narina. ²² Naga sum̄a kapuru

m̄a sanene pano-o, ana la asum̄a apian naga e manmaruaena kiena ne le Isip lala, ana naga kapuru pa pe yaru m̄arera tai a pe yaru na visena na manmaruaena a yepen m̄aen m̄ena ga yum̄aena.”

Mosis naga sinenan sape tamalia le Israel lala

²³ Ana Stipen naga sum̄a pisa ke, pisape “Ana pogos naḡa Mo- sis, kiena kas pa tol sane lual- ima yam vari, naga sitoḡal si le Israel taḡena la naḡa la asike na, naḡa la sa ga wenla ga lala, ana naga sum̄a siar pa m̄alivin la towe m̄aga. ²⁴ Ana pogos tai naga pano, m̄al naḡa yaru nae Isip tai sum̄a m̄e ke yaru nae Israel tai, ana naga pa miila yere Israel nene, ana naga kilamaran pa yaru nae Isip nene, m̄em̄ar naga mare. ²⁵ Naga nene komin naḡa Mosis naga sitom ke pa ḡisi rui pisape ḡisi na Ntewa naga ligan lua naga vena natamaliaena kiena ne kiena yeririna la nene, ana e pogos nene le Israel lala la pe apisu kilale re poli wa naḡa asape ḡisi na Mosis kila sanene van la.

²⁶ “Ana yemlagi ke sina ga e legiena taḡena, naga m̄al le Israel lalua asum̄a asu la a am̄e la m̄aga, ana naga panon pisape visalupar naḡa lalua ve awela re sina, a naga pisape kilali naḡa lalua at- aloan la sina. A naga pisa pan la, pisape ‘E, amiu lua ayagogo. ?Sa ga naḡa amiu lua nene ape welelai ga rui, sanape na amiu lua akila kare amiu ke sanene?’

²⁷ “Ana naga naḡa pe kila mesmesu re pan naga komḡas nene poli, naga suponlua Mosis pa perina, ana pisa pania, pisape ‘?Sanape? ?Ane mligan lua ko pisape ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliḡere imimi sanene? ²⁸ ? Pona ko sinoḡan osape ower̄nar inu ve sa naḡa om̄em̄ar yaru nae Isip nene nakoneva, ne?’

29 “Ana poglis naña Mosis naga mloge visena nene, mloge pi-owa pañisi, naga sumñalu, pionlua petan Isip, pure pa sike e purvanua tapena tai, kiena kia Mitian, ana naga sike e yo nene piavi laa sane, a narina na yermene luwoka ga, apaeme e yo nene.”

Mosis mloge Ntewa pisi pania

30 Ana Stipen pisa pisape “Ana Mosis sike e yo nene pano tol si kas lualima yam vari, ana legiena tai naga sumña e yokorena tai, lavisin pupia tavie naña Sinae. Ana e yo nene naga mali navisi tai pimi mñalivinia e kapi naña kekan purlaki wetelu tai. 31 Ana Mosis naga milan suri nene ana sinena kurkur pañisi, ana naga pa laa lavisin purlaki nene vena visu ruruia. Ana naga mloge pulgona ne Ntewa, 32 naña pisa pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne repimña lala, sane Epraam, Aisak, a Sekop.’ Ana Mosis telmñanin pañisi, naga maraun visuena. 33 Ana Ntewa na Mava naga pisa si pania, pisape ‘Ko oyenlua kionña kulus nen lamña, komin yo na ko osumñalu osike e ne, naga pe yo wa tai naña. 34 Ana in na nevisa van ko sanini, nesape inu nepisuveve ruru naloge viowaena kiena ne kiau yeririna la garu Isip pisi rui, a nemloge kiela tagiena pisi. In na nepimin ke nesape neure plan la narui, a opisu ke ne, inu nesumña nemligan ko mñena ga nesape ko owasupe si ova garu Isip sumo wa, vena ove kiau yeririna nakilaen yurñaena nene.’”

Le Israel lala yepela mavin Mosis

35 Ana Stipen naga sumña pisi ke pan la na wa, naga pisa pisape “A Mosis nene, naga ke nanua sumo yepela mavin naga narui, naña la apisa visena ne nanene narui, apisape ‘?Sanape, ane mligan lua ko vena ko ove kiamimi

yerkawa, a vena ko oliḡpere imimi sanene?’ Ana Ntewa ke ga naña naga mligan kiena navisi naga pimi teke e purlaki naña kapi kekan ke ne, vena ligandar si Mosis naga ve suḡe a ve natamaliaena kiena ne le Israel lala. 36 Ana Mosis ke ga nanene na wa, naña naga sumon le Israel lala amolue garu Isip, la apimi. A silaga, garu Isip, a e Sive Naña Pivaga, a kas lualima yam vari ke sina ga e ga e yokorena, naga sumña kila kile lala na namareraena kiena ne Ntewa, a suri nailanena lala pan la. 37 A Mosis ke ga nene na wa, naña naga pisawal pa le Israel lala, naga pisa pisape ‘Ntewa naga pisi na naga ligandar ga amiu yaru ga tai, sane kiamiu navisawalen taḡena tai, sa naña naga mligandar inu sumo rui.’ 38 A Mosis ke ga nene na wa naña naga sumña amio repita marua lala a amio le Israel taḡena lala, poglis naña la amialoro ke e ḡegas taaga e yokorena, a naga ke ga naña sumña amio navisi nene naña pisi pania meta e tavie naña Sinae. E pogos nene narui, Ntewa mla visena namalena pa Mosis ne na nene, ana Mosis kus pitomi kian pan la.

39 “Ana repita la nene yepela mavin nena logearen Mosis, a la akoven lua kiena visena nene, ana e kiela sitomena lala, la sinelan ga asape awasuḡe la sina ga ava Isip. 40 Pogos naña Mosis petan la, pa sike yam piavi ma tavie naña Sinae, ana la asitoñal ke sina ga kiela malena marua nanua asike garu Isip sumo, ana la apisa pa Aron nañani, apisape ‘Imimi na sinemimin mesape ko oyurñaen kieta nono laḡasia, vena la akilia asumon ita tevano, komin Mosis nene naga ḡerelua ita garu Isip ana naga sumon ita tepimi e yo nini, ana ita temninue kare ga naga sike pe narui, pona amñ

sanape e naga.’⁴¹ Ana la apa akila sanene, la amiyurñaen nono na narin puluk tai naña pe purwolu, ana la akila nakuṗaṗaena pania, a la akila pupia ṗaṗaḡena tai pa kiela nono nene naña la ga amiyurñaenia e ga e limala.

⁴² “Ana pogos naña Ntewa pisu suri nene, naga pilopu māsina pan la, a naga mligan la vena la ava alotun verue lala. A suri nene naga sa naña visena wa kiena ne Ntewa nene naña Navisawalena Amos naga pisa e Visena Wa, naga pisa pisape

‘!Le Israel lala!

*?Sila ga e kas lualima yam vari e yokorena,
amiu aṗe moṗar suri
mali lala vena kilaen
nakuṗaṗaena,*

*ana nakuṗaṗaena nene pan inu,
pona pan ai?*

⁴³ *Peraga kemua rui, pe akila re
pan inu poli, ana amiu na
amlotun ke ga nono la naña
amiu ga akila ne,*

*sa naña Molek nene,
naña amiu na amialoro amio
kana silparpara nena,*

*a Repan mēna ga sa ke ga,
naña amiu akus nono na kiena
verue nena naga pa sumon
amiu.*

*Komin suri ne nanene, ṗisi na in
na neṗene plan amiu ava
koperinan kiamiu purvanua,
ava asuṗa garu Papiilon
lepas na vano.’” Amo
5:25-27*

*Stipen pisayu naña Ntewa naga
miila manene laa le Israel lala wa*

⁴⁴ Ana Stipen pisa pisape “Ana e pogos naña kieta yermarua la nene la asike e yokorena nene, Ntewa naga pisa pa Mosis pisape naga monar yurñaen mēna silparpara tai, sane kile tai naña pisawal pisape Ntewa naga suṗa amio la. Ana la amiyurñaenia torokin ruru sa naña Ntewa naga

pisawal pania, ana la asuṗa amlenlelein mēna silparpara nene pimi.

⁴⁵ La akila mēna sanene pimi tol pogos naña Yosua sumon kieta yermarua lala apimi aṗene plan yolai taṗena la naña apimi asike e kieta porotano nene, rui. Ana Ntewa naga ṗere kieta yermarua lala apimi si loyurña e kieta purvanua nene a e poglis nene, la akus silparpara nene pimi loyurña amio la, mon mēna amio la pimi pimi tol pogos naña yermarua Tepet naga pe ṗarin suṗe.

⁴⁶ “Ana Tepet pisu naña Ntewa naga kekarania e suri la moki liu, ana naga piunia pisape visae Ntewa naga taṗania, vena naga yurñaen mēna yurña wa tai, vena lus kiena ne Sekop lala akilia ava ea alen vania. ⁴⁷ Ana Ntewa naga pe taṗan re Tepet naga yurñaen yurña tai sanene poli, ana siraunia narina nene naña Solomon naga miyurñaen mēna pupia Yurña Wa nene. ⁴⁸ Ana ita monar tesitoṗal mēna ga, sane Yer Kawa Na Metava Manenea, naga taṗatete se yurña tai naña yaru ga la amiyurñaenia, sa naña Navisawalena Aisea naga pisa pisape

⁴⁹ *‘Ntewa Na Mava naga pisa pisape*

*“Ma ga e peni naga sane leleu
natotanoena,*

*a yomarava nini naga sane le lena
liganen lau su metava ea.*

*? Amiu na asitom asape akilia
ayurñaen yurña ya, vena
neva nese ea?*

*? Pona amiu asitom asape akilia
ayurñaen e yo nape, naña
neva neva ruru inu ea?*

⁵⁰ *Suri la punu ga na sike ne, ana in
ga na nesii make punu ga.”
” Ais 66:1,2*

*Stipen pisi mārera pan la pisape
le Israel la pe amlogear re Ntewa
poli*

⁵¹ Ana Stipen sinenan pisape kila make kiena visena nene narui, ana naga pisi pa yerkawa kiena ne le Yu lala naþa la asike e kumali, ana naga pisa pan la, pisape “Ana amiu na, amiu atorokin ruru nenaga kieta yermarua la na nanua sumo ne. Amiu na ape kurupil paþisi wa, þarimiu m̄arera, a kiligamiu poþe m̄ena ga, yepemiu mavin logeen visena kiena ne Ntewa, a sinemiu lala naga sa ga sinen yaru la naþa la pe ape þaviu re poli wa. Amiu na ape yaru na suwoen luen ga Ninuna Wa silaga. ⁵² Navisawalena lala kiena ne Ntewa nanua sumo, kieta yermarua lala akila make kemua piowa pan la punu ga rui, a la aþe mom̄ar la moki, pe sur koren ga naþa ape yaru la naþa Ntewa naga mligan la apimi vena avisawal avisave Yaru Wa Nayurñaena kiena ne Ntewa nene naga þisi na imi. Ana amiu na apiowa laa sane, komin naþa pogos na yaru nene naga m̄alivin ita rui, ana amiu apielua naga a aþem̄ar naga mare. ⁵³ Amiu ke narui naþa amiu atol Navisaluaena kiena ne Ntewa þisi rui, naþa navisi lala amla pimi sumo, ana amiu na pe amlogear re nena poli, akilaroro kare make ga silaga.”

La akoveþar Stipen

⁵⁴ Visena kiena ne Stipen þisi e nene narui, a pogos naþa li navioraena lala na kumali la amiyagogon naga, visena la nene miyur manene sinela paþisi, ana la sinela mimi paþisi, la asum̄a akar ke maluela vanonia. ⁵⁵ Ana Stipen, naga Ninuna Wa pimi pulenia, ana naga kira pa metava ma e peni, kirava ruru m̄a sanene, pisu pupia naurarena naþa kilawo ke Ntewa, a naga pisu m̄ena ga naþa Yesu naga sum̄alu sike e yo na metava lavisinia, nanene na e lepasnena na þamarua. ⁵⁶ Ana naga pisu suri nene, naga pisa pa

la naþa asike ne, pisape “!Ake-e aulai! Inu nepisu naþa sinapane naga suwowo ga mon m̄aga, ana Narina ne Yeririna naga sum̄alu sike e lepasnena ne Ntewa naþa þamarua.”

⁵⁷ Ana yerkawa la nene la amloge ya naþa Stipen pisa, ana la amloge sa naþa naga pisa kare Ntewa, ana amlokai keviu pa metava, a apuwo pulkiligala lala, vena la ve aloge re si visena kiena ne Stipen, ana la punu ga akiriri apa puna veraga, ⁵⁸ ana atararia, aþereyalolon naga petan pulkumali keviu nene pa vanua. Aþure matan pulkumali keviu nene, vena la akoveþaria, ana la apisa asape yeririna la naþa amligan la sumo vena la avisawal visena la naþa kila Stipen kus naloge viowaena, apisape la ke nene narui la monar akoven þesan kilavaru. Ana la amien plan m̄ala kulsota lala, ana la amligan sike e limana ne yaru viu tai naþa naga sike amio la e pogos nene, naga kien kia Sol, ana la nene asun ke naþa akove Stipen narui.

⁵⁹ Ana pogos naþa la asum̄a akove ke naga sanene, ana naga mlen, pio Ntewa, pisa pisape “Suþe Yesu, awis, otarñan ninuu vam̄asu, nesike nemio ko.” ⁶⁰ Ana naga kinai mloru mon tano, mlokai keviu, pisape “Suþe, awis, ve ola re si nakoena van la e kiela mlamulena viowa nene naþa la akila ke pan inu ne.” A siraun naþa naga pisa sanene þisi, mloru pito tano, naga mare nena ga.

8

¹⁻³ Ana Sol nene naþa naga sike e pogos nene, naga pisu suri nene, naþa akoveþar Stipen mare, a naga pisu sa ga naþa la akila ke ga yurñaena wo tai. Ana pe yam piavi re poli, yaru m̄arera na leniena laþasia, la pe amarau re poli, la sinela miye paþisi, ana la

apimi akus tasnena ne Stipen, ana la ataginia p̄isa ataginia, ana la apa asinia.

Sol naga m̄ene kare la naṗa amlalaga e Yesu paṗisi

Ana siar e pogos nene, ana Sol lala, la apilamoluen kare p̄egas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem. La aṗene kare la pano-o kila narui la moki naṗa aṗure e yo nene, apa asike e yo taṗena lala garu Yutea amio Samaria, ana li nalologena ga lala, la pe apa re poli, la asum̄a ga Yerusalem. Ana Sol la sinela kar manene laa li nalelagaena lala va laa na wa, ana la asum̄a apa ke ga e m̄ala yur̄na lala, a aṗere plan la, amligan la e yur̄na naloge viowaena, naga nene yerm̄ene amio sira.

Pilip pa mlologo garu Samaria

⁴Ana la naṗa la amlalaga e Yesu, la moki naṗa apuretetai petan Sol lala e pogos nene, ana pogos naṗa la asum̄a apa tetai sanene, ana la asum̄a amlologon ke visena kiena ne Yesu pano. ⁵Ana lala yaru tai naga yaru naṗa Pilip, naṗa la amliganaria pe tikon sumo, naga pitomi tano e pulkumali keviu tai garo lepas naṗa Samaria, ana naga mlologon p̄esan ke Navisaarena Yesu pa yeririna lala nae e yo nene. ⁶Ana yeririna la moki paṗisi naṗa la amiyagogon ruru ke kiena visena lala, a la apisu kile la naṗa naga kila, ⁷sa naṗa yermare lala amolue petan yeririna la moki, naṗa pogos naṗa la amolue, ana la amlokai manene paṗisi ana apureure. Ana la apisu m̄ena sane yaru la naṗa yepela la komṗas marmare, a amio m̄ena laulu lala, la apimi apo sina. ⁸Ana e yo nene, a p̄ina lala la akekara naṗa akekara paṗisi komin suri la naṗa amloge a naṗa apisuia.

Yaru na purm̄aki tai, kiena kia Saemon

⁹Ana nanua sumo, naṗa Pilip naga pe pimi re Samaria poli wa, ana yaru na purm̄aki tai naga sike e yo nene, naṗa naga kiena kia Saemon. Siar e pogos la nanua sumo rui, naga pe yaru naṗa naga kiena kimi moki paṗisi a naga sum̄a miyur̄maen ke suri la moki sanene, ana naga kila sa naṗa naga sum̄a pisawal ke naga pisape naga pe yaru taṗena tai, ana yeririna lala nae e lepas nene la silaga sinela kurkurun naga paṗisi. ¹⁰Kiela yerkawa

lala, amio yeririna taṗena lala, la asum̄a amlalaga ke e kiena visena lala, a la apisa ke sanini, apisape “!Aulai! Yaru nene, naga nam̄areraena kiena ne Ntewa kemua tai sike e naga. Naga nene naga monar nam̄areraena nanene narui naṗa ita tesur̄ma temloge ke naṗa asum̄a apisayua, apio apisape ‘Nam̄areraena Keviu.’”

¹¹La amilan manene naga sanene narui, komin naṗa naga kila suri nene yam piavi rui, ana kila narui la amlalaga ea.

¹²Ana siraunia, pogos naṗa Pilip naga pa mlologon nasup̄enena kiena ne Ntewa pan la, a mlologon m̄ena ga kia kiena ne Yesu Kristo, ana la amlalaga e kiena visena narui, ana yerm̄ene lala amio sira lala, la punu ga apa e nakeena. ¹³Pimi tol m̄ena yaru nene Saemon, naga m̄ena ga m̄elaga, ana la amligan naga pa e nakeena. Siraun naga nene, silaga naga su ga lavisi, pe sinamaran pa Pilip, naga sum̄a milan manene luen ga kile lala a pupia yur̄naena lala nam̄areraena kiena ne Ntewa naṗa Pilip naga sum̄a kila ke ne.

¹⁴Ana pe yam piavi re poli, visena na suri la nene naṗa molue e nini, pano-o tol li nalologena lala garu Yerusalem, apisape le Samaria m̄ena ga lala, nanagane

la amlelaga e Ntewa rui. Ana li nalologena la nene la apisayuia, apisu sane popon avitetalia Pita amio Yoane vena lalua ava akaten la, ana lalua akilali naþa avisuveve suri la nene. ¹⁵ Ana pogos naþa la apito aňalivin la garo Samaria sanene, ana lalua apu þarila, a lalua amlenwo la vena Ntewa ligan Ninuna Wa vitom van la. ¹⁶ Ana lalua amlenwo la sanene, komin naþa sumo ana Pilip naga kila nakee laena e kia kiena ne Suþe Yesu, ana Ninuna Wa naga pe pitomi re e la poli wa. ¹⁷ Ana sanene, Pita amio Yoane, lalua akila sanene pan la narui, ana Ninuna Wa pitomi e la e poglis nene narui. ¹⁸ Ana purmaki naþa Saemon nene, poglis naþa naga pisu nalologena la lua nene apu þarina ne yeririna la, naþa amlelaga mare ga na wa, ana kila naþa Ninuna Wa pitomi pan la sanene, ana naga pieluen kiela namareraena nene. Ana naga pa mla kilavaru tai pimi, kian pan lalua nene vena ul lua namareraena nene naþa sike e lalua nene, ¹⁹ pisa pan la, pisape “Nanene na, in na sineun nesape amiu lua ala re namareraena nene komþas van inu, vena inu mēna ga nekilia nowu þarin yaru lala, vena la akilia atol Ninuna Wa.”

²⁰ Ana Pita naga miyelu kapuruia Saemon, naga pisi mārera pania, pisape “Aa, in na taþatete nela kioňa kilavaru naþa ko ositom ke osape okilia oul lua namareraena kiena ne Ntewa ea. ?Ko na okilia oul nalakorenanena naþa Ntewa naga mla ga sa ga nene pa yaru lala? In na nevisa van ko, kioňa kilavaru nene þisi na amiu lua ava akovio e lele na loge viowaena e kapi. ²¹ Nanagane mepisu kilale ko narui, ana taþatete metaňan ko okila yurñaena nene amio imimi, komin naþa kioňa malena pe mesmesu re nena e marana

ne Ntewa poli. ²²⁻²³ Peraga, ko na sinēňa pule ga e vielueena lala, a kioňa mlamulena viowa lala apiar kioňa malena mārera paþisi. Ko na monar ovilopu ko e kioňa sitomena viowa la nene, ana ko na monar olen va Ntewa vena naga viewo ko ea.”

²⁴ Ana Saemon naga pisataňe Pita lalua Yoane, pisape “!Ake suwala! Visae sanene, inu sineun nesape amiu lua alenwo inu, vena Suþe naga iila inu vena suri mārera la naþa apisa ke ne, þisi na ve imi tol re kiau malena.”

²⁵ Ana nalologena lalua nene Pita amio Yoane, asu towe laa amio yaru la nene, ana asuňa apisawal suri la naþa Kristo naga kila, amio visena lala naþa Ntewa naga pisa, ana siraunia aþasuþela, amlilu sina ga kiela mrapa apa Yerusalem. Ana e kiela mrapa komsusa, ana lalua asuňa amlologon ke nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali lala kiena ne le Samaria lala, ana siraunia lalua apimi aporu ke sina ga garu Yerusalem.

Pilip pisi amio yaru malo tai nae Itiopia

²⁶ Ana poglis naþa Pilip naga miyurña ke gar Samaria wa, ana navisi kiena ne Ntewa tai pimi mālivia, pisi pania, pisape “Pilip, inu nevisa van ko, nevisave osuňalu oyali ova otaveve mrapa naþa kom Yerusalem, pa metava ma pulkumali nae Kasa.” Ana mrapa nene naga mrapa naþa pa metava þaro e lepas naþa e yokorena.

²⁷⁻²⁸ Sanene, Pilip mloge visena nini suňalu, naga siar pisape va narui. Naga suňa mial ke pa sanene, ana milan yaru malo tai naþa sike e kiena kat naþa wosi þere ke pimi e mrapa nene. Yaru nene suňa pulo ke Tusi Wa naþa Aisea naga siriya. Yaru nene, naga pe yerkawa tai kiena ne

pupia sira tai nae Itiopia, naña la apio sira nini asape Kantes, naña kana kinasa apisape naga þarin suþe na kiela purvanua. Yurñaena kiena ne yaru nene, naga pe navisuaren pupia yurñaena lala e lepas na kilavaru kiena ne pupia sira kawa nene, a yaru nene, naga pe yaru mña ga tai naña sumo rui la akila naga pe kalmaite. Ana e pogos nene, na pito garo Yerusalem rui vena len va Ntewa, ana naga taveve kiena mrapa vena wasuþe sina va kiena. ²⁹ Ana Pilip naga mlilu mña mrapa pano, a yerkawa mña ga nene mialoro e kiena lele na totanoena naña wosi þere ke ne, ana Pilip pisu naga. Ana Ninuna Wa pisi pania, pisape “Ko otaveve yaru nene, ova ga lavisin kiena kat nene.”

³⁰ Ana Pilip kiriri taveve naga pano, ana pa lavisinia, naga mloge naña yaru nene surña pulo ke tusi kiena ne Navisawalena Aisea. Ana Pilip piun tan yerkawa nene, pisape “?Sanape, ko na okilia ke kinas nen visena la ne ko opuloyu ke ne, pona pe opulokilale re poli?”

³¹ Ana yerkawa nene pisatamña, pisape “?Pisi na in na nekilia ve sanape ne, naña pe yaru re tai naña visawal kana kinasa van inu poli?” Ana naga pisa ke sina ga pa Pilip, pisape “Visae sanene, oula ovami metava e lele na totanoena e nini wa, oto omio inu e nini.” Ana Pilip pa totano amio e kat.

³² Ana visena na Tusi Wa nene naña Aisea siriyuia, a naña yerkawa nene kilali ke sape wulovia e pogos nene, nane visena ne nane pisa sanini, pisape “Yaru nene naga sane sipsip tai, komin naña visae atararia vena aweñaria, naga pa ruru ga moña ga, pona naga sa ga ninus nen sipsip ga tai,

naña pogos naña añe plan þesan ke vilulusia ana pe mlokai re poli.

Ana yaru nene naga sa ke nene narui, naña naga e pogos mñarera na kiena malena, naga pe pisa re nena kiena visena tai poli, naga pa ruru ga mñeke na.

³³ *Ana la akila mña ga memawaena pan naga paþisi, ana pogos naña la amlipere naga, la akila pe mesmesu re pan poli.*

Pisi na la apisu sane ve narina re si tai naña naga la kiena kia narui, komin naña lala la akilaro kiena malena e yomarava nini, pimi plas ga rui.” Ais 53:7,8

³⁴ Ana yerkawa nene piun kinas nen visena la nene tan Pilip, pisape “Mara, sineun nesape ovisayuli van inu, ane navisawalena nene pisayu ke ne? ? Naga pisayu ke sina ga naga, pona naga pisayu ke ga yaru taþena tai?”

³⁵ Ana Pilip naga pisayu ruru pa yaru nene, siar ruru e marana Tusi Wa naña naga puloyu ke ne, a naga taveve pano-o, pisawal wetelun mña ga lologena wo kiena ne Yesu pania. ³⁶ Ana e pogos nene akiriri mña ke e kat wa, lalua ataveve mrapa apano, apimi atol e yo tai naña wii tai mñeke ea. Ana poglis naña yerkawa naþani mñal wii nene, pisa pa Pilip, pisa pisape “Inu sineun nesape okila nakeena van inu na, okira, wii tai ne mñeke ne. ?Sanape, suri laþasia suwo ke italua na wa, naña taþatete neva e nakeena e nene, ne?”

³⁷ [Ana Pilip pisatamña, pisa sanini, pisape “Visae ko olelaga kemua e sineña wetelu, inu nekilia nekila nakeena e ko.”

Ana yerkawa nene pisape “Ee, inu nemlelaga e Yesu Kristo naña naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”] ³⁸ Ana naga kila kiena kat pa ruru e nene, ana lalua amligan metava e lele na totanoena nene atapul apito tano, apito asumalu ase e wii, ana Pilip kila nakeena e yere Itiopia nene.

³⁹ Ana pogos naña lalua amolue sina ga e wii nene, ana Ninuna Wa pimi p̄erelua Pilip veraga pano, ana yerkawa nene pe m̄a re si poli. Ana naga pa si teke e kiena kat, mla ke sina ga kiena mrapa pano, ana kekara a kiena sitomena mloge po paṣisi. ⁴⁰ Ana Pilip, sa naña pa narui, milan ga naña naga sike garu pupia pulkumali naña Astoto rui. Ana naga sum̄a mialoro ke pito garove, mlologon nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali la moki e lepas nene, a naga pa m̄ena ga tol pulkumali keviu naña Sisaria.

9

Ntewa pilon Sol pimi pe yeririna kiena ne Yesu

Yurñaena 22:4-16, 26:9-18

¹ Ana e pogos nene, Sol ne nanene naña sumo ana naga sum̄a kila kare ke li nalelagaena la garu Yerusalem paṣisi, naga sinena kar ke nalogena kiena ne Suṣe la nene na wa, ana naga sum̄a pisaar ke ga wa pisape ṣisi na naga we moṃar la. Sanene e pogos tai, naga pa pisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, ² ana piun naiilaena laṣas tania. Sol naga sinenan pisape yerkawa nene naga siri m̄aki laṣasia vano va li nasumonena lala na yur̄na na leniena kiena ne le Yu lala, nae garu Tam̄askas, vena visawal van la visave la monar ataṃan Sol vito garo pula, vena kale yeririna lala naña la asike loyur̄na e ya naña la apio e pogos nene asape “Mrapa

Viu,” nane li nalelagaena lala. Sol na kila sanene komin naña naga kiena sitomena pisape vito uarar la, yerm̄ene lala amio sira lala, ana were la si awasuṣe ava ma Yerusalem, e naña la ase sumo ṣisi na apureure, vena koven la ava e yur̄na nakoena. Ana yerkawa naṣani siri sa naña Sol piunia, kian pania.

³ Ana Sol naga p̄ar m̄aki la nene, ana mligan yo Yerusalem, ana pito ke garo Tam̄askas. Ana Sol lala la amial m̄a apano-o e legiena laṣasa, a pogos naña apimi lavisin pulkumali nene Tam̄askas, ana naga milan ga naña pupia yomerarava kiena ne Ntewa tai molue metava e sinapane tegoli yo naña naga mial ke ea. ⁴ Pogos naña yomerarava nene tegoli Sol sanene, ana kila naga mloru pito tano e porotano, ana naga mloge pulgon yaru tai pis pania, pisa pisape “!Sol, Sol! ?Vanon ya ne ko osur̄na okila manene piowa pan inu sa naña ko osur̄na okila ke ne?”

⁵ Ana pogos naña Sol naga mloge naviunena nene, ana naga piuntam̄e sina ga, pisape “?Ana Suṣe, ko anene pa?”

Ana naga pisatam̄ea, pisa pisape “Inu Yesu nini naña ko osur̄na okila kare ke naga, in ne na nini.”

⁶ Ana Yesu pisa sina ga pania, pisape “Ko, osur̄malu, oyali ova garu ur̄na Tam̄askas, ana ṣisi na yaru tai imi visawal van ko visave ṣisi na ko okila ve sanape.”

⁷ Ana yeririna la naña la asum̄a ataveve ke Sol e pogos nene, la m̄ena ga amloge visena la nene, ana la pe am̄a re yaru naña pisa poli, ana la sinela kurkur paṣisi, la asum̄alu wowe ga asikena, la pe kiela visena na visaen re si poli. ⁸ Ana siraun suri nene, Sol naga kila sa naña Yesu pisa. Naga sum̄alu sina ga, ana pogos

naþa pikeþa kilamarana, naga pe pisu re si suri tai poli, naga sa naþa pe kilamara þala ga narui. Suri nanene kila narui ana la atarar limana, aþure naga, ava garu Tamãskas. ⁹ Ana la apa aporu garu uña e yo nene, ana Sol naga pe kilamara þala m̃aga sanene pano tol legiena telu, a e m̃ena ga e pog nene, naga pe kinana re poli, a pe mun re m̃ena ga sur tai poli, naga monsilu ga.

Ananaias pa mlotuwo Sol

¹⁰ Ana e yo naþa Tamãskas, nalogena tai suña ea, kiena kia Ananaias, ana naga pisu suri tai sa naþa m̃eniena tai naþa Suþe Yesu naga kila lologia naga pania, naþa pio naga, pisape “Ananaias.”

Naga pisatam̃ea, pisape “Ya ne Suþe, in nanini.”

¹¹ Ana Suþe pisa pania, pisape “Osum̃alu, oto garo likan pulkumali nene, ana otaveve narin mrapa naþa la apisa apisape ‘Mrapa Mesmesu,’ ana ova e yuña m̃ana ne yaru nene Sutas. E m̃ana uña, ana oviun yaru nae Tasas tai, naþa kiena kia Sol. A yaru nene, nanagane ga ne naga mlen ke e nene, ana naga pisu m̃ena ga suri sa naþa m̃eniena, ¹² naþa e kiena navisuenana nene, naga pisu ko ke narui, ana naga m̃al ko opa loyuma puna, ko omligan lumoma e naga, vena kilamarana imi wo sina.”

¹³ Ana pogos naþa Ananaias mloge visena la nene, naga sitom paþisi, naga pisa pisape “Suþe, yaru la moki naþa apisayu þelaga viowa kiena ne yaru nene pan inu þisi rui, naþa naga kila ke piowa pa kioña nalelagaena wa lala garu Yerusalem, ¹⁴ ana nanagane, nemloge naþa naga pimi Tamãskas rui, naþa yerkawa kiena ne yaru wa lala la atanian rui vena naga imi uarar imimi la naþa memlotun ko.”

¹⁵ Ana Suþe pisa pa Ananaias, pisape “Ve omarau re, ova ga, komin naþa nemligan lua naga sum̃alu rui, nepisaar nesape naga ve kiau yaru na yurñaena tai, a þisi na naga kilia war kiau kia va e yo punu ga va yolai la naþa pe ape le Israel re la poli, a visawal va tol kiela þarin suþe lala, a visawal towe m̃ena ga van le Israel lala. ¹⁶ A yoko in na nekila naga visu kilale m̃ena suri m̃arera si tai nene, sane pogos naþa yoko naga suña visawal ke kiau kia, yoko naga monar loge viowa e suri viowa la ve moki naþa la monar aimi vania, vanon ga kiau kia nene.”

¹⁷ Ana Ananaias mlogear visena la nene, naga pano pa tol yuña nene naþa Suþe pisa pania, naga pa loyuma, pisu Sol, pu þarina. Ana naga pisa pania, pisape “Wolai Sol, kieta Suþe, naþa Yesu, naþa naga porun ko garo mrapplepa, naga ke nane mligan inu nepam narui, vena nelenwo ko ana kilamarama kilia imi wo sina, ana vena Ninuna Wa vitomi kokonia ko.” ¹⁸ Ana naga mlenwoia, a veraga ga, narin suri naþa sane kilekitera na ika mloru petan kilamarana veraga, ana kilamarana pimi po sina ga. Ana Sol sum̃alu, ana e ruru e poglis nene, aþere naga apano akila nakeena pania. ¹⁹ A naga kinana sina ga, ana pimi mloge si po, puriuna m̃arera sina.

Sol siar mlologo garu Tamãskas

Ana Sol sike si legiena la þasia garu Tamãskas amio nalogena lala kiena ne Yesu la naþa la nae e yo nene. ²⁰ Ana pe piavi re poli, naga suña pa loyuma e yuña na lotena lala kiena ne le Israel lala e yo nene, naga pa loyuma ana mlologon ke Yesu pisape naga narina ne Ntewa kemua lelaga. ²¹ Ana yeririna la mokliu naþa amloge

visena kiena ne Sol, ana la amilan paḗisi, ana la apiuviun ke tan la, apisape “!Kee suwala! Nanua sumó ná yaru ne nanene naga m̄e kare yaru la garu Yerusalem paḗisi, vanon naḗa la apisa ke kia ne nane naga suḗa mlologon ke si ne. A naga pimin m̄ena ga suri nene e yo nini, vena naga uarar yaru la nene, vena were la na awasuḗe si ava puna ne ḗarin yaru wa lala garu Yerusalem, naga pimi pe taḗena narui. ?Nanagane na ya ne kila naga sanene narui?”²² Ana Suḗe naga miila visena kiena ne Sol pimi m̄arera ruru po laa narui, a naga suḗa taulu yaru la moki laa narui, naḗa naga suḗa pisa ruru merarava po paḗisi pan la naḗa pisape Yesu, naga Navisaarena kemua lelaga napo. Ana le Israel taḗena la naḗa asike garu Tam̄askas, la pe kiela suri na visataḗeen re si poli, vena la avisaluḗar visena kiena ne Sol la nene, ana kiena visena lala la ataulu make ruru nena kiela sitomena viowa lala.²³ A pogos laḗasia ḗarovia, ana Sol naga suḗa mlologo ke sanene, ana le Israel la nene asuḗalu apimi lele taaga, ana apiran ruru asape aweḗar naga mare.²⁴ Ana legiena punu ga a lemalo punu ga la apa asuḗate ke naga e yepas nen pupia pulutava lala e pupia purkove na pulkumali keviu nene, visae naga kilali visave ure, ana la akilia aweḗar naga. Ana visena nene pimi tol Sol,²⁵ ana yemalo tai, la naḗa asike amio naga la atar naga, amligan m̄ene pupia karo tai, ana la amligan malumun naga pito pito tol yo tano lepa na va vanua e pupia purkove na kumali keviu nene.²⁶ Ana Sol mligan yo nene Tam̄askas, ana ḗasuḗe si pa Yerusalem.

Ana pogos naḗa Sol pam tol sina Yerusalem, ana kilali naḗa va viranar naga amio li nalogena lala, ana la nene pe amelaga re e naga asape naga pe nalogena lelaga kiena ne Yesu poli, ana la yepela ḗilinia, amaraun naga paḗisi.²⁷ Ana lala tai nene, kiena kia Panaḗas, naga pisa sane Sol naga pe lelaga, ana kilali naḗa miila naga, ana naga kila kiena mrapa naḗa naga kilia suḗalu se marana ne nalogena lala. Ana lalua apano, ana Panaḗas pisawal pan la sanape naḗa Sol naga pisa kieta Suḗe e mrapa a naḗa kieta Suḗe pisi pan naga, a naga pisawal m̄ena ga naḗa Sol naga m̄areran manene naḗa mlologon kia kiena ne Yesu garu Tam̄askas.²⁸ Ana lala amloge kiena visena, ana la akekarania, ana Sol sike amio la, a naga suḗa pa e yo punu ga garu Yerusalem, suḗa mlologon ke kia kiena ne kieta Suḗe Yesu, naḗa naga pe sinena kurkur re nena ga.²⁹ Ana naga pisi ke amio le Israel la nene naḗa la asuḗa apisin ke ga visena nae Kris, ana naga amio la asuḗa apilup pan la e visena paḗisi, pano pano asitom asape popon aweḗar naga mare.³⁰ Ana pogos naḗa kieta wolai la ḗasia amloge suri nene, ana la aḗure Sol pito poga ga garo e pulkumali naḗa Sisaria, ana siraunia la apisi maro amio, ana la amligan lua naga ḗasuḗe si pa kiena yo, pulkumali naḗa Tasas.

³¹ Siraun e pogos nene, ana nalelagaena lala naḗa asike yo punu ga gar e lepa nae Yutea, a garu Kalele, a garu m̄ena ga Samaria, la apisu sane pog malumu towe pan la narui. Ana Ninuna Wa naga suḗa kila po pan la, miila la, kila kiela suḗare kapur pimi m̄arera, a kila ke m̄ena

Sol ḗasuḗe pa Yerusalem

ga nalelagaena lala la apimi ape moki la sane, ana nalelagaena la nene punu ga asuñia apatanon ke kieta Suḻe silaga.

Garu Lita, nalologena Pita naga kila ruru lana ne Aeneas

³² Ana Pita naga suñia mial e pulkumali la moki e lepas nene, naga suñia mlologo, ana e si e pogos tai, naga pitomi pisu li nalelagaena wa la naḻa asike garu pulkumali naḻa Lita. ³³ Ana pogos naḻa naga pa tol yo e nene, naga māl yaru tai naḻa yepena komḻas mare, mēke ga e m̄ana tog tol kas orellu rui, pe mial re si poli. Yaru nene kiena kia Aeneas. ³⁴ Ana pogos naḻa Pita pisuia, pisi pania, pisape “Aeneas, nevisa van ko, nevisave nanagane Yesu Kristo kila tasneñia wo si narui. Osumñalu, osiloar morñia tog.” Naga pisa sanene, ana Aeneas naga suñalu veraga, yepena po nenaga. ³⁵ Ana yeririna la punu ga naḻa asike e pulkumali naḻa Lita, amio la naḻa asike e yotop naḻa Seron, apisu yaru nene naga pimi po sina, la apilon kiela malena lala ava e Ntewa.

Garu Soḻa, Pita kila Toreka mali sina

³⁶ Ana e yotop nene ana pulkumali tai mēke ea, kiena kia Soḻa, ana nalelagaena la tai naḻa sike ea, naga sira naḻa kiena kia, Tapita. Naga nene kia tai naḻa e visena kiena ne le Kris lala la apisape Toreka, naḻa kana kinasia, kia kiena ne suri mali nowo tai naḻa tia. Sira nene, naga pe sira tai naḻa naga suñia kila ke yurñaena nowo la silaga, naga suñia miila luen ga yaru la naḻa pe kiela suri re poli. ³⁷ Ana e pogos nene, maiena tai tol sira nene, ana mai m̄aga pano pano-o mare, ana akevan tasnena, ana amligan naga mēke e m̄ana loyurñia na metava, vena ataginia. ³⁸ Ana

pogos naḻa nalogena lala nae e yo nene Soḻa la amloge visena naḻa apisape Pita naga sike ga lavisi, e ga e pulkumali taḻena nene Lita, la apitetalia yaru la lua amiyal kawa apanonia. Ana lalua apano-o aporun Pita, la apiun m̄arera pania, apisape “Imimi sinemimin manene mesape oimi pun imimi vilaga.”

³⁹ Ana sanene Pita suñalu, amio la lua nene, apano. Pogos naḻa pimi m̄alivin la, la aḻure naga pa e loyurñia na metava e naḻa la amligan sira naḻa mēke ea. Ana letano lala apimi, amiyervivia, la asuñia atagin ke rui, a pogos naḻa Pita pimi, la apian naga e kulsota nowo la naḻa Toreka naga suluia e pogos naḻa naga mali ke ga wa amio la. ⁴⁰ Ana ḻisi na Pita pisa pan la pisape la amolue ava vanua sumo wa, a pogos naḻa la apa vanua, ana naga kinai, ana mlen. Ana ḻarlua ḻarina kira pisu tasnena ne sira naḻani, naga pisi pania, pisa pisape “! Tapita, osuñalu!” Ana sira nene pike ḻa kilamarana veraga, ana pogos naḻa pisu Pita, naga ḻarlua toñalu totano. ⁴¹ Ana Pita tarar limana, miila naga suñalu, ana naga pio nalelagaena lala, amio letano la nene. Ana la apimi loyurñia, ana naga pisa pan la, pisape “Nanene narui, kiamiu sira nanini, naḻa Ntewa naga kilamalia si naga.”

⁴² Ana lologena na suri keviu nene telivi piora e yo naḻa Soḻa, ana yeririna la moki naḻa amlelaga e kieta Suḻe vanonia. ⁴³ Ana siraunia, Pita naga su piavi towe laa garu Soḻa sane, puna yaru tai, kiena kia Saemon, naḻa naga pe yaru na yurñaenen suri lala e kulus nen suri mali lala.

10

Ntewa pis pa Konilias

¹ Ana pulkumali keviu taþena tai ñeke garo losi e lepa nene, kiena kia Sisaria, a yerkawa tai kiena ne yaru na mara lala nae Rom naga sike e yo nene, kiena kia Konilias. Naga suña pisuar ke þegas nen li na mara la nene tai, naþa yaru la tol ponotia taaga, a la apio kiena þegas nene apisape “Pegas Nae Italia.” ² Yerka nene, naga pe yeririna wo tanea tai nene, a naga amio namratava la ñana, la silaga amlen pa Ntewa, a la amlotun naga, a silaga la asuña amiila ke le Israel la naþa pe kiela suri re poli, ana la asuña aþarþel ga pupia nalaena la pan la. ³ E legiena tai, e ruru e pog na leniena na yepekilavi, e mrae telu, ana naga pisu suri tai sa ga naþa ñeniena, naþa Ntewa naga kipian naga ea. E kiena navisuen nene, naga pisu meraravan paþisi, naþa naga pisu navisi kiena ne Ntewa tai pitomi e ñana loyurña, ana pio naga, pisa pisape “!Konilias!”

⁴ Ana pogos naþa Konilias naga pisu navisi nene, naga sinena kona paþisi, ana naga pisu manene navisi nene, naga pisa pisape “?Ya ne?”

Ana navisi nene pisatarña, pisape “Ntewa naga suña mloge ke kiomña leniena la rui, ana naga pe sinena þesan re kiomña þelaga wo la poli naþa ko okila ke pa la naþa limala korena, ana naga kekarania a sitomñal ko ke na wa. ⁵ Ana naga pisa pan ko, pisape ko na monar oligan kiomña yeririna laþasia ava garu kumali naþa Soþa, vena avio yaru tai, naþa kiena kia wetelu, kien kia Saemon Pita, vena naga imi e yo nini. ⁶ Ana yaru nene naga sike puna yaru taþena tai, naga kiena kia ñena Saemon, naga ñana yurña ñeke garo lavisin sive, naga yaru na yurñaenen suri lala e kulus nen puluk.”

⁷ Ana navisi kiena ne Ntewa nene pisawal pa pania, ana kovio sina ga. Ana Konilias pio kiena yaru na yurñaena la lua, amio ñena ga kiena yaru na kilaen mara tai naþa naga ñena ga pe yaru na lotunen Ntewa, naþa naga suña amio naga silaga, pisuar naga, ana yeririna la telu nene apimi puna. ⁸ Ana naga pisawal sur punu ga nene pan la telu nene, siraunia ana naga mligan la apa garu pulkumali naþa Soþa, vena aure Pita imi.

Pita ñena ga pisu suri tai sa naþa ñeniena

⁹ Ana legiena na peni, pogos naþa la nene amial ke apimi Soþa na wa, Pita naga sike na, ana naga sinenan pisape kila leniena na kolpae, ana sa naþa silaga, naga pa metava e yotop na wosoyurña naþa naga sike ea. ¹⁰ Naga sike e nene wa, ana naga mloge visokaria, ana naga pisape la aviran kapi. Ana pogos naþa la asuña akila ke kana kinanena wa, ana Ntewa pian naga e suri tai sa naþa naga ñenia. ¹¹ Naga pisu naþa ma e peni pike, ana ñal suri tai sa naþa pupia kulmrae, suña pitomi ke tano e yomarava nini. Naga pisu naþa la asuña atarar ke mrapun la varoka, ana la amligan malumun ke pitomi tano. ¹² Ana loyurña e kulmrae nene, Pita pisu sur mali taþena la punu ga asike ea, a amio ñena ga suri taþena la naþa Ntewa naga kila ape suri wa naþa ve le Israel la ve akan re, sane lomñara lala, a nopi lala, a manu lala. ¹³ Ana naga mloge ñena ga pulgon yar tai pisa pania, pisape “Pita, osurñalu, owemñar suri mali tai nene, ana okania.”

¹⁴ Ana Pita pisa, pisape “E Ntewa, peraga yo, taþatete nena ga ve sanene, komin suri mali la naþa asike e nene ana pe nakanli

re lañas poli wa, naña imimi le Yu lala mepalia ga pe makakan re poli.”

¹⁵ Ana naga mloge ke sina ga pulgon yar nañani, pisa pisape “Suri naña inu Ntewa nepisa rui nesape mekiki ga, ana ko na tañatete si ovisa ovisave namname.” ¹⁶ Ana suri nene molue pimi yam lua sanene, pisi, sir- aunia, yaru telu nena, ana Pita pialuñar mąaga, ana siraunia, pupia kulmrae nene řasupe ke sina ga pa metava ma e peni.

Pita tol kinas nen suri naña naga pisuia

¹⁷ Ana Pita sumąa mloge piowa pařisi, naga sunąa sitom manene laa pisape popon sa tol kinas nen sur naña mąalivinia, ana pogos naña naga sitomveve ke ga wa, yaru kiena ne Konilias la telu naña naga pitetalia la apimi, apimi aporu Sořa. Ana la apiun yurńa kiena ne Saemon tan yaru la řasia, ana la akipian la ea, ana la apimi, asuńalu asuńa e mratava na yurńa mąana ne Saemon. ¹⁸ Ana la apio apisa apisape “?Ei, yaru tai kiena kia Saemon, naña kiena kia tařena apisape Pita, naga sike amio amiu e narńa, pona peraga?”

¹⁹ Ana pogos nene Pita naga tońa sitomyu ke kinas nen suri naña pisu sane mńeniena wa, ana Ninuna Wa pisa pania, pisape “?E, ko omloge mąaga? Yaru la telu asuńa akale ko ke naganane, la ne nane asuńalu asike vanua, apio ko ke ne. ²⁰ A ko osuńalu, oyal kawa ga ototano vena ovisu la telu nene, ana visae avisave otaveve la, ana ve okilali re naña ovisaluřaria, ko na monar otaveve la, vanon in na nemligan la apimin ko.”

²¹ Ana Pita suńalu pito tano vanua, ana pisu la telu nene, ana naga pisi pan la, naga pisape “Inu

naña akale inu ke ne. ?Amiu sinemiun inu vanon suri tai yo?”

²² Ana la apisatańea, apisape “Ee, yerkawa na kilaen mara nene, Konilias, naga pitetalia imimi mepimin ko, vena oimi garu mąana, vena naga loge re visena lañas tan ko. Navisi kiena ne Ntewa tai naga pisa pania pisape naga vio ko oimi puna sanene. Kiamimi yerkawa nene, naga pe pe yere Yu re tai poli, ana naga pe yaru mesmesu tai naña naga tarar luen ga kiamiu pogos na leniena la punu ga silaga, ana le Israel mąena ga lala nae e kiamimi yo nene akekaran naga pařisi. Naga ke naña pitetalia imimi mepimin ko narui, nane mesike e nini vanon ne.” ²³ Ana vanon naña mrae pito ke tano rui, ana Pita řerear la nene ańeke amio naga e yurńa naña naga sike ea, vena kolulagi ke ga wa ana la punu ga atove.

Pita pa mialiali Konilias

E yemlagi ke sina ga, Pita pa amio la nene, amio ke mąena ga nalelagaena tařena lařasia nae Sořa, la apa mąena ga amio la. ²⁴ La apano, yemalo wola ga mrapa komsusa, la amono, ana yemlagi ke sina ga la apa aporu ga Sisaria nene na wa. E yo nene, Konilias sike amio namratava mąana lala, a naga pio ke mąena ga kiena erau lařasia vena la aimi asuńate Pita lala. ²⁵ Pogos naña Pita pimi tol urńa mąana ne Konilias, Konilias pa pitawea, mloru pito tano e lana, sa naña mlotu naga. ²⁶ Ana Pita tarlua ke sina ga pa metava, pisa pania, pisape “E, awis, ko osuńalu. Opisus ke ne, in na nepe yeririna ga.” ²⁷ Ana Konilias suńalu, ana lalua asiar asunu lilue, ana apa loyurńa, naña e pogos ke nanene narui Pita pisu yeririna la mokliu naña asuńate ke naga loyurńa.

28 Ana Pita pisi pan la narui, pisa pisape “Amiu asurnã akilia ke naña e lepas nen kiamimi lotuena imimi le Yu lala, naña imimi na tařatete meva loyurnã e yurnã mñana ne yaru tařena la naña la pe ape le Yu re poli, pona meve erau wo memio la. Ana nagane, Ntewa naga pian inu merarava po, pisape pe pon re nevisu viowa e yaru lařasia naña nevisave la apiowa ga, pona la ape kororaki ga. 29 Komin suri ne nanene naña Ntewa naga pian inunia, inu pe nepisalupar re la nene e pogos naña apimin inu poli, nesape tařatete neiñasu, ana nepimi ga. ?Ana in na sineun nesape amiu avisawal li van inu, avisave amiu apio inu asape neimi vanon ya?”

30 Ana Konilias pisatamẽ Pita, pisape “Ee, potena pařisi. Nana-gane legiena telu řaro pa rui, mesmesun e pog suri nene narui, e mrae telu naña yepekilavi, in na netomña ga mñau loyurnã, nesurnã nekila ke leniena na yepekilavi. Nesurnã nemlen ke sane, ana nemilan ga navisi tai naga pitomi sumãalu ga sike e marau, naña naga mñana kulsota pilavila po na po. 31 Ana naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Konilias, Ntewa naga sumña mloge ke kionña leniena la ne, a naga sumña sitomãl ke mñena ga kionña řelaga wo la naña ko osurnã okila ke pa la naña pe kiela suri re poli. 32 Ana ko na monar okila řanini: ko řa monar oligan yaru lařas ava Sořa, komin yaru tai, vena naga wasuře ke sina ga amio la aimi punña. Yaru nene, kiena kia wetelu Saemon Pita, a naga pa sike e yurnã mñana ne yaru tařena naña naga mñena ga kiena kia Saemon, naña naga, kiena yurnãena naga miyurnãen ke suri lala e kulus nen puluk. Pisi na kionña yeririna lala akilia alual yurnã mñana ne Saemon nene

garo lavisin sive.’ 33 Navisi nene pisi pan inu sanene, ana nane kila na nepitetalia ke yaru la nene apitorñasun ko vilaga, a nepisa potena pan ko pařisi komin kionña nasinewoena naña ko opam pun imimi e yo nini. Ana ita punu ga tesike e yo nini e marana ne Ntewa, vena imimi meloge visena naña Ntewa pisa pan ko vena ko ovisa van imimi.”

Pita pis pa Konilias lala

34 Pita mloge visena la nene, ana naga pisa pan la, pisapenua “Po pařisi, a nepisa potena pařisi naña amiu amla pogos nene pan inu, vena nekilia nevis van amiu. Nekekara pařisi, komin naña nanagane nepisu kilale sa naña lelaga pařisi naña Ntewa naga pe řaveve re yaru tařena la poli. 35 Yere Israel, pona yaru naña pe molue re kome lus nene poli, pona yer pe ke sina ga, ana visae naga vatanon Ntewa, kila ga sur la naña Ntewa naga sinenania, řisi na Ntewa kekaran naga.

36 “Visena naña Ntewa naga mli-gan pimi pan imimi le Israel lala, amiu akilia řisi rui, naña naga lologena wo tai naña pisawal pisape yeririna kilia tol sumãare naña pe lelaga e Yesu Kristo, naña naga pe Suře kiena ne yeririna punu ga na yomarava nini. 37 A amiu akilia kana suniena nena, naña nanua sumo, ana Yoane Nakeena naga pimi mlologon kiena nakeena nene, a sirau naga nene, ana pupia suri ne mĩalivin ita, siar garo Kalele, pano pano tol make ga yo punu ga e lepas naña Yutea. 38 Pupia suri nene, nane Yesu nae Nasaret nene amio yurnãen kerkeviu la naña naga, naña Ntewa naga mligan kiena Ninuna Wa pan naga, pulemam-aga ruru keviu e naga, a naga mligan namãreraena keviu pania, ana Yesu naga sumña pa kare ga e

yo punu ga, kila ke yurñaena wo lala a kila ruru ke mēna ga la naḡa Yermare naga suḡa kila kare la ke paḡisi. Yesu kila ke suri la nene, komin naḡa Ntewa naga sike amio naga.

³⁹ “Ana suri la nene naḡa naga kila garu Yerusalem, a e lepas taḡena mēna ga lala e kiamimi purvanua imimi le Yu lala, imimi li nalologena la, mesuḡa mepi-sawal ke suri la nene pan yeririna lala. Imimi mesuḡa mepi-sawal ke naḡa kiamimi yerikawa lala la asuar naga e laki torovia, ana naga mare, ⁴⁰⁻⁴¹ ana e kana legiena na telu, Ntewa kilamalia sina ga naga. Ana Ntewa naga kila imimi laḡasia mepisu naga, a imimi metotano memio naga, imimi mekinana a memun wii memio naga. Ana Ntewa naga pe taḡan re naga imi vaeme sanene va yaru la punu ga poli, ana naga vaemen imimi ga la naḡa Ntewa naga mliganar imimi sanene, vena mevisawal va yeririna taḡena lala mevisave Yesu naga mal si rui. ⁴² A pogos naḡa Yesu sike amio imimi sanene, naga pisi pan imimi, pisape imimi monar melologon kiena lologena wo va yeririna punu ga, a imimi monar mekila merarava van la mevisave Ntewa mliganar naga taaga vena naga liḡere yeririna lala, sane la naḡa amare ḡisi rui a amio mēna ga la naḡa yokorena la amal ke e pogos naliḡereena wa. ⁴³ Nanene naga Yesu ke ga naḡa navisawalena lala apisawal naga nanua sumo rui, naḡa la apisape ḡisi na Ntewa naga viewo mlamulena viovwa lala kiena ne yeririna la naḡa la amlelaga e kiena kia, la aviawa e naga.”

Ninuna Wa mloru pitomi e la

⁴⁴ Pogos naḡa Pita suḡa pisi ke sanene wa, ana amilan ga naḡa Ninuna Wa pitomi tano pa tol

la nini naḡa asuḡa amiyagogon ke naga. ⁴⁵ Ana li nalelagaena taḡena la naḡa amligan yo Soḡa la amio Pita apimi, ape le Yu lala, ana lala amilan manene la suri nene, komin naḡa pimi tol pogos nene, ana lala aḡape Ninuna Wa naga pe nalaena tai naḡa Ntewa mligan ga pan le Yu lala. ⁴⁶ Ana nanagane, ana apisu la nini naḡa pe ape le Yu re poli, apisi e visena taḡena lala, asuḡa amiyeluar manene ke Ntewa keviu paḡisi, ana akilia asape Ntewa mla mēna ga Ninuna Wa pan la naḡa pe ape le Yu re la poli.

⁴⁷ Ana Pita pisi pan la naḡa amio naga, pisape “!Amiu apisu ke ne! Nanagane, lala nene akus Ninuna Wa sa ke ga naḡa ita tokus sumo. Sanene, ana tetaḡatete mēna ga tevisaluḡar la tevisa ve tekee la re e wii.” ⁴⁸ Ana Pita pis pan Konilias lala, pisape akeela e kia kiena ne Yesu, ana ḡisi na, la akeela.

Ana la aḡareran mēna ga pa Pita vena naga sike re laa amio la wa e legiena si laḡasia.

11

Pita mla navisayuenta pan nalelagaena lala garu Yerusalem

¹ Ana pe yam piavi re poli, ana lologena nene pano-o tol nalologena taḡena lala garu Yerusalem amio mēna ga nalelagaena taḡena lala e lepas wetelu na yo Yutea, pisape yeririna laḡas naḡa pe ape le Yu re poli naḡa lala amlelaga e lologena wo kiena ne Ntewa rui.

² Ana nalelagaena laḡas nae garu Yerusalem lala asitom manenea apisape nalelagaena taḡena lala naḡa pe ape le Yu re poli, la mēna monar ave ḡaviu vena ave sa le Yu lala, ana pogos naḡa Pita naga pavini ma Yerusalem la apisa nene kare naga piowa paḡisi. ³ Lala apisa pania, apisape “?Sanape naḡa ko opa osike

omio yeririna kar lala naña pe ape ñaviu re poli, naña ko okinana ke mña ga omio la?”

⁴ Ana Pita naga pisi pan la, siar e kana purñes nena, naga pisawal ruru suri punu ga pan la, naga sun pan la sanini, pisape ⁵ “Nanua sumo, nesike Soña, ana pogos tai nesuña nemlen. Nesuña nemlen sanene pano-o netopopog ga neteke narui, ana nepisu suri tai sane pupia kanus tai, naña naga molue metava ma e peni pitomi tano, naña asu mña atarar ke mrapura varoka, asu mña amligan malumun ga pitomi tano, naga pitomi tano lavisin inu. ⁶ In na nepisu ruru loyuma e kanus nene, ana nepisu sur mali lala na umña amio suri mali lala na yomaru, amio lomñara lala a nopi lala, amio manu lala, la asike loyuma ea. ⁷ Nesuña nepisuvisu ke sanene, ana nemloge pulgona yaru tai pisi pan inu, naga pisape ‘Pita, ko osuñalu, oweñar suri tai nene, okania.’ ⁸ Ana nepisape ‘!Peraga Suñe, tañatete ve sanene! Suri la ne sanene naña pe mesmesun re nena akan poli, a naña imimi le Yu lala memlonia, nesuña nemilon ruru silaga.’

⁹ “Ana nemloge pulgona naña pitomi metava e peni naga pisi sina pan inu, naga pisape ‘Suri naña inu Ntewa nepisa rui nesape naga mekiki ga, ko ve ovisa re si ovisave naga namname.’ ¹⁰ Nemloge visena na mñalivin inu sanene yam telu ñisi, ana kanus nene amio suri la naña asike ea añure si pa metava.

¹¹ “Ana e ruru nena ga e pogos nene, yeririna la telu apimi aporu e yuña naña imimi mesike ea, naña yaru nae garu Sisaria tai naga pitetalia la telu nene apimi vena aure inu neva sina nemio la. ¹² Ana Ninuna Wa naga pisi pan

inu, pisa pisape ‘Ko na ve ositom re ovisave ve okekaran re naña ova omio la telu nene,’ ana inu nepa ga, a orueta tañena la orai nena nini nae Soña la mña ga apimi amio inu. Imimi mepano-o, meporu Sisaria, ana lala añure imimi mepa e yuña mña ne yaru nene, Konilias.

¹³ “Ana mepa loyuma, naga sun pan imimi, pisayu sanape naña naga pisu navisi tai mñalivinia suñalu nenaga se marana loyuma e mña yuña, ana navisi nene pisi pania, pisa pisape ‘Ko oligan visena va garu Soña, vena yaru nañani Saemon Pita naga monar imi visu ko. ¹⁴ Yaru nene naga imi visawal lologena tai van amiu ana visena nene naga kilia tamalia ko amio na mratava moña lala.’

¹⁵ “Ana pogos naña Konilias naga pisi ñisi, inu towe re nepisi pan la, ana e ruru nena e pogos naña nesuña nesiar nepisi ga na wa, ana Ninuna Wa pitomi e la sa ga naña pitomi ñesan e ita nanua sumo rui. ¹⁶ Nepisu suri nene, ana nesitomñal visena kiena ne kieta Suñe, naga pisa nanua sumo, pisape ‘Yoane naga kee amiu e wii, ana ve ve piavi re, ana amiu akus nakeena naña e Ninuna Wa.’ ¹⁷ Ana ita le Yu lala, naña ita temlelaga rui e kieta Suñe Yesu Kristo, Ntewa naga mla kiena Ninuna pan ita, sane nalaena tai, ana pogos naña nepisu naña Ntewa mla mña ga nalaena na sanene pan la naña pe ape le Yu re poli, ana suri nene kila merarava ruru pan inu naña sane nanagane, pe pe pon re naña nevisave yeririna la nene la tañatete aimi loyuma amio ita. !In na nepe ai nini naña vena nevisaluñar Ntewa sanene, visae naga sinenan visave kila sanene van la?”

¹⁸ Ana pogos naña le Yerusalem la nañani amloge visena kiena

Pita, ana la pe apisa re si suri tai pan poli, ana la akekarania, amiyeluar Ntewa paḡisi, la apisa apisape “!Lelaga paḡisi naḡa ne! Nanagane ga ne ita tepisuluḡar rui naḡa Ntewa naga kekara m̄ena ga paḡisi pan la naḡa pe ape le Yu re poli, ana naga m̄la m̄ena ga pulmas pan la vena lala akilia avilopu la, a vena akilia atol malena lelaga e naga.”

Pegas nen li nalelagaena lala nae garu Antiok

¹⁹ Ana nanua sumo, pogos naḡa Sol lala am̄en̄ar Stipen naga mare rui, Sol la nene la akila kare ruru m̄ena ga nalelagaena taḡena lala garu Yerusalem paḡisi, ḡisi na nalelagaena la nene la moki apuretetai apeve taaga. Laḡas aḡure manene laa apa perina apano-o atol lepas naḡa Ponisia, laḡas aḡure asuḡna akus waa lala apano atol purvanua naḡa Saepras, a laḡas apa laa ga waa, apa e kumali keviu tai, naḡa kiena kia Antiok. A pogos naḡa lala asike e yo la nene, la asuḡna amlogon ke Nalologena Wo nene, ana la asuḡna amlogo ke ga pan la naḡa ape le Yu ga sa naḡa lala. ²⁰ Ana siraunia, gar yo naḡa Antiok, nalelagaena taḡena lala naḡa amolue e lepas na Saerin a purvanua naḡa Saepras, lala apimi m̄ena ga, amlogo, ana la asuḡna apisasawal ke Nalologena Wo kiena ne kieta Suḡe Yesu pan m̄ena ga la nae Antiok naḡa la pe ape le Yu re poli. ²¹ Ana nam̄areraena kiena ne Ntewa suḡna pimi keviu e la nene, a yeririna la moki naḡa amloge kiela visena lala, ana lala amlelaga e Yesu, la apilopu la apimi e naga.

²² Ana nalologena na suri nene pimi tol kiligana ne ḡegas nen li

nalelagaena lala garu Yerusalem, sape visena kiena ne Ntewa pa tol pa li taḡena la rui la naḡa pe ape le Yu re poli, ana la apitetalia Panaḡas pa garu Antiok vena naga visuli sur la nene wa. ²³ Pogos naḡa Panaḡas naga poru e yo nene, naga pisu suri nene pe lelaga paḡisi, naḡa Ntewa naga pisa ruru malena kiena ne yeririna la nene keviu paḡisi, ana kila naga kekara keviu paḡisi ea, ḡisi na naga sukol visena lala pan la vena la atarar Suḡe m̄arera e losinela lala wetelu, e pogos naḡa po a pogos naḡa piowa. ²⁴ Panaḡas naga kila sanene komin naga pe yaru tanea tai, naḡa Ninuna Wa naga pule e naga, a naga piawa m̄arera e Ntewa, ana sanene, yeririna la moki apimi e Ntewa e pogos nene.

²⁵ Ana Panaḡas naga pisu sane yur̄maena keviu garu Antiok, ana naga pisu sape popon va tol garo pupia pulkumali naḡa Tasas, vena kaleli Sol, vena were naga imi iila yur̄maena. ²⁶ Pogos naḡa naga m̄alia, ana pure naga la lua aḡasuḡe si apimi apa Antiok. La lua asike amio nalelagaena lala e yo nene, ana lala apian yaru la moki, amiyuḡmae m̄a sanene panoo tol kas wetelu taaga. E kumali keviu nene Antiok, ana li taḡena lala la apisa kare towe la nalogena lala, lala apio la asape “La yeririna Kristo lala” pona “Kristin lala,” a nane la apisa ḡesan ke kia ne nanene narui.

²⁷⁻³⁰ Ana e pogos nene, nalelagaena laḡasia naḡa ape navisawalena, amolue Yerusalem apimi atol garu Antiok, ana la nene tai, kiena kia Akaḡas, naga suḡnalalu, pisi e nam̄areraena kiena ne Ninuna Wa, naga pisape “Ana ḡisi na ve ve viavi re, ana visokarena tai ve keviu imi tol

yeririna make ga e purvanua punu ga e kieta lepasia.”

Ana pogos naṗa nalogena lala nae garu Antiok la amloge visena nene, la apisayuia, ana lala apranaria apisape ṗisi na monar la punu ga akoan kilavaru ya naṗa la akilia alavia, vena aligan vano van kiela wolai lala naṗa asike e lepas nae Yutea, vena iila la vena lala asum̃ate ruru pogos m̃arera nene. Ana lala akoan kilavaru la nene, ana lala amligan nalaena nene sike e limana ne Panaṗas amio Sol, vena lalua nene awar vano van nasumonena kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem.

A visena kiena ne navisawalena nene pe lelaga, komin naṗa sirau ana pupia pogos m̃arera tai tol yo la nene, sa ga naṗa naga pi-sawalia, ana nanene e pogos naṗa Klotias naga sum̃a pe ṗarin suṗe ke garu Rom.

12

Yerkawa la am̃e li nalelagaena lala, akila kare la manene laa

¹ E pogos nene, naṗa lalua aṗar nalaena nene pimi garu Yerusalem, Parin Suṗe Erot sum̃a m̃e kare ke ṗegas nen li nalelagaena laṗasia. ² Kiena yaru na mara laṗasia la apa atarar wenla Yoane nene, Semes, ana la am̃em̃ar naga e kiela playu na kilaen mara.

³ Ana yerkawa lala kiena ne le Yu lala la akekaran manene suri nene paṗisi, ana kila Parin Suṗe Erot naga kila ṗelaga nene pa laa sanene, ana naga pisa pa kiena yeririna la nene vena ava atarar m̃ena ga Pita. Naga kila nena ga nene e pogos na ṗaṗagena kiena le Yu lala, naṗa la akila Paṗagena Na Sitom̃alena Natamaliaena, amio m̃ena ga Paṗagena Na Kanen Tamṗa. ⁴ Erot sum̃a sitom ke pisape visae pogos na ṗaṗagena nene war ro

pae, yokorena naga were Pita va sum̃alu se marana ne yeririna lala, vena la avis vania, a vena la avisa avisave naga monar mare.

Naga narui, yaru la nene apa atarar Pita, ana akoven naga pa e yum̃a na koaena, a la amligan ṗegas nen yeririna na mara la vari vena akirakiravan ruru naga, naṗa ṗegas la nene kiela yaru na kilaen mara la peve vari ea. ⁵ Ana pogos naṗa Pita sike loyum̃a e yum̃a na koaena sanene, nalelagaena lala la amlen ke m̃arera silaga pa Ntewa vanon naga.

Navisi pimi ṗerelua Pita petan yum̃a na koaena

⁶ Pita pa sum̃a e yum̃a na koaena pano-o, pa tol nena yemalo naṗa Erot naga sum̃a sitom ke pisape e kolulagi, ṗisi na naga were Pita va sum̃alu se marana ne yeririna lala vena la aliṗere naga. E yemalo nene, Pita naga momalio, m̃eke ga likan yaru na mara la lua nene, naṗa la apiar Pita panon lalua nene amio sen lua. A li na mara taṗena lalua, naṗa la m̃ena asum̃a apisuar ke mratava lala na yum̃a nakoaena nene. ⁷ Ana verakorena ga, navisi kiena ne Ntewa tai naga sum̃alu sike loyum̃a e yo nene, a pupia yomerarava nenaga e naṗani paṗisi. Ana navisi nene pa kululun purkaunena ne Pita, pio ṗegea, ana pisape “!Ovitaṗili, osum̃alu vilaga!” Ana sen lua nene la ga amluṗa petan limana ne Pita veraga, luoka ga mloloru pito sike e porotano. ⁸ Ana navisi nene pisape “Oviteran ruru kioña kilika na kararen mopom̃a, oyen kioña kulus nen lam̃a a moña kulsota, italua tevano.” Ana Pita kila sanene, ⁹ ana naga taveve navisi nene, lalua apano. E pogos nene, Pita pe kilia re pisape suri nene na lelaga poli, pona sanape, komin naga sitom ke pisape naga

mñeni ke ga naña. ¹⁰ Ana lalua apa mña sane, lalua amiyuve mratava na sumo naña yaru na mara sike ea, lalua apa mña amiyuve mña ga mratava nalua naña yaru na mara sike ea, ana lalua apimi atol pulutava maro na keviu naña mrapa na vaen vanua vetan yuñna nakoena. Pupia pulutava nene la amiyuñnaen e pototo, ana pogos naña lalua apimi lavisinia, pupia pulutava nene naga ga pietava, ana lalua aňaro apa vanua. Lalua amialoro la ga e mrapa apa sane, ana Pita milan ga, navisi nene mligan ke naga veraga, ana Pita naga ga taaga sike na.

¹¹ Ana e ke e pogos ga nene, Pita pisu kilale ya naña navisi nene kila ke pania, ana naga pisape “! Aulai! !Lelaga kemua naňane! Nekilia narui, naña nesape Ntewa naga mligan kiena navisi nene pimi vena vinaunlua inu vetan limana ne Erot, a vena tarlua inu vetan suri viowa la naña le Israel lala la asuñna asitom ke asape akila van inu.” ¹² Pita pisu kilale suri nene narui, ana naga pa mesmes ga e yuñna mña ne anenane Son Mak, kiena kia Maria. E yuñna ke ga nene narui, la moki naña la asike pa e rui vena alen wo naga.

¹³ Ana Pita tol yuñna nene, naga sigariga mratava, ana sira mñee nae yo nene tai, kiena kia Rota, naga pimin vena vietava. ¹⁴ Naga pe pietava ruru re poli wa, ana naga mloge kilale pulgona ne Pita naña pisi pania, ana naga kekara na kekara, naga mligan mratava nene mñeke na, kiriri pa pisawal pan la, pisape “!Pita naňani! !Pita nane sumalu sike vanua e mñata pulutava rui!”

¹⁵ Ana la apisa pania apisape “! Ko na ve ovisi wowe re sanene!” Ana naga pisa ke sina ga pan la, pisape “!Peraga kemua rui!

Nepisokanlae re poli, nepisa ke lelaga ne!”

Ana la apisa ke sina ga pania, apisape “!Peraga! Visae sanene, pona kana yermare ga nene yo?”

¹⁶ La asuñna apivis ke sanene, ana Pita sike vanua na wa, naga sigariga mratava suluen ga sike na pano-o, ana la apa apietavania. Pogos naña la apietava, la apisu kilale Pita, ana la amilan manene pano-o pañisi. ¹⁷ Ana Pita sisi ga pan la, kuan limana pisape vena avarurula, ana naga sunyu pan la sanape naña Ntewa naga ðerelua naga petan yuñna nakoena. Ana naga pisa pan la pisape “Popon naña amiu ava avisawal suri nene va Semes nanagane, amio mña ga arueta tařena la nene.” A siraunia, Pita molue ke sina ga, pa tapolou e yo tařena tai.

¹⁸ Ana kolulagi, yaru na mara lala amiyuyuwawa pañisin naña Pita pe mon re si e sen la nene poli, ana la amarau a amninue kare ga asape ðisi na aña akila ya narui, la asuñna apiuviun tan la, asape “? Ana yaru pure sanape, aña naga pa sike pe narui?” ¹⁹ Ana visena pa tol Parin Suře Erot pisape Pita kovio, ana Erot mligan kiena yeririna lala apa akale pano-o, akale ðele ga. Ana Erot pisi pa kiena yeririna la naña la apisuar Pita, ana la nene tařatete si avisa suri tai vania, ana Erot pisape akoven plan la nene, la awe moňar la amarmare.

Ana siraunia, Erot mligan si yo naña Yutea, pito garove sike e pupia pulkumali keviu naña Sisaria.

Sunięna na marena kiena ne Parin Suře Erot

²⁰ Ana e pogos naña Erot naga mñene ke nalelagaena lala wa, ana naga suñna peveyu keviu mña ga amio yeririna na pupia pulkumali lua nene Taea amio Saeton, pano

pano-o kila yeririna na kumali ke-viu lua nene amarau paḡisi, naḡa asape visae veveyuena nene imi viowa ḡisi na nene m̄arera van la vaḡisi. La nene asitom sanene komin naḡa la asuḡa amalin ke ga kinanena la naḡa la aḡar ga e porotano tai kiena ne Erot nene. Ana la amligan kiela yerkawa laḡasia vena la aimi akila mara wo amio Erot. Ana la nene apa ape erau wo amio yerkawa kiena ne Erot tai, naḡa naga kiena kia Plastas, vena naga kilia iila la a naga kilia kila mrapa naḡa la akilia avis amio Erot vena asu ruru sina e suḡarena amio naga. ²¹ Ana Erot pisawal legiena tai pisape la akilia aimi avisu naga ea, ana e legiena nene la apimi. E pogos nene, Erot mien m̄ana pupia kulsota wo lala, sa naḡa naga pe pupia ḡarin suḡe, a naga totano e kiena pupia yo na totanoena, ana naga toḡa mligan ke visena tai pan la. ²² Ana la nene amloge kiena visena nena, ana la sinelan asape akila kotalia yo pona aḡa sanape, ana la apioni manene pa metava, la apisa apisape “! Ee, nanene pe yeririna re na pisi nene poli, pona na nene na Ntewa ga nene yo, aulai!”

²³ Ana Erot mloge visena nene, ana kekarania, a naga ḡarwar m̄ena ga naḡa la apisape naga Ntewa, ana mesmesu e pogos nene, navisi kiena ne Ntewa tai pimi m̄e naga, komin naḡa naga pe pisalup̄ar la re poli, pisape la monar ayeluar ga Ntewa, a la monar ve ayeluar re yaru. A pe piavi re poli, ana pulen ga kular viowa lala akaria akaroro sinena ana naga mare.

²⁴ A e pogos nene, pe suri koren ga naḡa yeririna la ne sane Erot nene la asuḡa akilali naḡa akila yurñaena kiena ne Ntewa vito tano, ana visena kiena ne Ntewa naga suḡa kapuru kekei ke pa e

yo punu ga, a suḡa ḡar ke mras moki liu.

²⁵ Ana Panaḡas amio Sol, lalua amla nalaena naḡa li nalelagaena lala nae garu Antiok la akuan rui, amla pa nasumonena lala kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem, ḡisi ana lalua apitove, lalua aḡasuḡela sina ga apa Antiok, a e pogos nene, lalua aḡure Son Mak taveve la.

13

Amiyawa Panaḡas lalua Sol

¹ E ḡegas nen li nalelagaena lala garu Antiok naḡani, ana yeririna laḡasia la asuḡa naḡa ape li navisawalena lala, a laḡasia naḡa la ape li navianena lala. La nene ana laḡasia la kiela kia sanini: Panaḡas, a Simion Kuluyepe Malolo, a Lusias nae Saerin, a Man-aen naga nanua sumo, naḡa namratava m̄ana ḡarin Suḡe Erot la akuslua naga pogos naḡa lalua Erot ape sisi ke ga wa, a amio la nene Sol naga m̄ena ga pe lala yaru tai. ² Ana pogos tai, la nene amio li nalelagaena taḡena lala, la amonsilu ga, ana asuḡa amlotun ke Ntewa, ana Ninuna Wa pisi pan la, pisape “Amiu akilalua Panaḡas amio Sol vetan amiu nanagane, ana amiu avisir plan lala lua naḡa akila yurñaena tai naḡa in na sineun nesape lalua monar akila.”

³ Ana siraunia, lala amonsilu ke sina ga pogos tai vena alen, ana la apuarar ḡarina ne Panaḡas lalua Sol, ana amlenwo lalua, ḡisi na amiila lalua apano vena akila yurñaena kiena ne Ntewa.

Panaḡas lalua Sol aporu garo Saepras

⁴ Ana sa naḡa Ninuna Wa miila Panaḡas lalua Sol sanene, lalua amligan yo Antiok, ana lalua apitomi e pulkumali naḡa Selusia naḡa m̄eke garo losi, ana lalua amiyai e waa tai, apa aporu e

purvanua naþa Saepras. ⁵ E purvanua nene, ana lalua apa ura e kana pupia pulkumali nena naþa Salamis, ana lalua apa e yurña lala nalotena kiena ne le Yu lala, ana lalua asumña apisawal ke visena kiena ne Ntewa. Ana e pogos nene, Son Mak naga sikol ke lalua nene na wa, ana naga surña miila la ke e yurñaena.

⁶ Ana la telu nene amiyal ke e purvanua nene, apitom atol kana luas taþena, e kana pulkumali keviu taþena tai naþa Papos. Ana e yo nene, apisu yaru tai naþa kilia kilaen mñaki mñeke e yo nene, naþa naga pe Yu tai, kiena kia Payesu, ana apio mñena ga naga e visena kiena ne le Kris lala asape Elimas. Yaru nene naga surña pisokan kar ga sape naga pe yaru navisawalena tai kiena ne Ntewa. ⁷ Ana yaru na kiliaen mñaki nene, naga pe yerkaewa mñena ga tai e yurñaena kiena ne þarin suþe na purvanua nene, naþa Sese Polos. Ana þarin suþe nene, naga pe yaru tai naþa naga kilia ruru suri po, ana naga pio Panaþas lalua Sol sape aimi avisu naga, komin naþa naga sinenan sape loge visena kiena ne Ntewa tan la. ⁸ Ana pogos naþa lalua apimi, ana yaru na kiliaen mñaki nini naga kawe kiela visena, taþali naþa visaluþar la, a taþali naþa kila kare sitomena kiena ne þarin suþe nene naþa naga taþatete kus lelagaena e Yesu. ⁹ Ana Sol, naþa naga asumña apisa mñena ga kiena kia asape Pol, naga pimi pulemaga e Ninuna Wa, ana kiena natamariaena mñarera nene miyur yaru na kiliaen mñaki nene, ¹⁰ ana pisi pania, sape “!Ko na ope narina Yermare ruru nena ga napo! Suri punu ga naþa po, ana ko pe sinoñan li re nena ga, ana ko na opulen ga visokanena a þelaga piowa ga lala. Visena lelaga lala

kiena ne Ntewa, ana ko na osuñña opilon la silaga apimi ape visokanena ke sina ga. ¹¹ Nanagane ga ne, yoko ovisu limana ne Ntewa imi tol ko ruru nena ga. Nanagane yoko kilamaramña imi ve kilamara þala, þisi na ko otaþatete ga ovisu legiena ve piavi li mña ga.”

Ana veraga ga, ana yaru nakiliaena mñaki naþani naga pisu sa naþa mñau tai na yomaru naþa malolo manenea pimi kalwo kilamarana, ana naga moñña mial wowe ga sanene narui naþa taþali sape lual re yaru tai naþa tarar limana ana were vano. ¹² Ana pogos naþa þarin suþe naga pisu suri la nene, ana naga mlelaga e visena kiena ne Ntewa narui, ana pogos naþa Panaþas amio Pol apian naga e visena wa la nene, ana naga milan manene paþisi, pisu po na po.

Pol lalua Panaþas apa si Antiok taþena, e yo lepas naþa Pisitia

¹³ Ana Pol la amligan yo Papos, ana akome waa apitove, ana apa ura e yo lepas naþani Pampilia, ana la amiyal apano atol pulkumali keviu nene Peka. Ana e yo nene, ana Son Mak naga mligan la, naga pe taveve la re si poli, ana naga pasuþe sina pa Yerusalem.

¹⁴ Ana Pol lalua Panaþas, lalua amligan yo Peka, ana amiyal apa re laa sane apano aporu e yo lepas naþa Pisitia, apa atol mñena ga pulkumali keviu tai naþa kien kia mñena ga Antiok. La asumña e yo nene, ana e Legiena Wa, ana apa loyurña e yurña na leniena kiena ne le Yu lala, ana atotano amio yeririna lala. ¹⁵ Ana li nasumonena lala la akila lotuena, pano tol pogos naþa apuloyu Visena Wa, ana apuloyu nawuloena tai e navisaluena kiena Mosis, a tai e tusi kiena navisawalena lala. Ana pogos naþa nawuloena la nene þisi narui, ana li nasumonena lala

apiun tai Pol lalua Panañas, la asape “Wenlamimi lala, visae amiu lua amlarar ke visena tai naña kilia iila malena kiena ne yeririna lala, ana imimi sinemimin mesape amlua avisa van imimi.”

¹⁶ Ana Pol sumālu, ana koan limana, naña sape ava ruru la ana ayagogon naga, ana naga pisi pan la, pisape “Poga ga, ana in na sineun nesape nevisa ve sanini, amiu le Yu lala, amio li taņena la naña amiu mēna ga asumā amlalaga ke e kiamimi Ntewa, ana amiu punu ga ayagogon ruru kiau visena nini. ¹⁷ Kieta Ntewa nene, naga ke narui naña naga pisir plan kieta li marua la nanua sumo, a naga ga naña kila la apimi ape moki paņisi e pogos naña amiyumāe korena ke ga garu Isip, a naga ga ke sina ga naña pēre plan la e pogos nāarera nene, e kiena nāareraena keviu. ¹⁸ Ana naga sumon la amolue apa e yokorena, ana amiyal mā e yo nene pa tol kas lualima yam vari, ana yam moki naña e pogos nene ana apilopu māasila pan Ntewa, ana naga pe mligan la re nena poli. ¹⁹ Ana pogos naña la apimi atol purvanua nene Kenan, naña Ntewa pisaar pisape tamān van la, ana naga mēne plan luš la olua kiena ne li taņena la naña apimi asike e yo nene rui, ana siraunia ana mla porotano nene pan repita lala, la ape pārunia, ana lala apa asu wawa asike ea. ²⁰ Siar e pogos naña apa garu Isip sumo, ana pimi mā pano-o tol pogos naña aņasuņe la sina apa loyuma e kiela purvanua, tol kas pe suri tai sane ponotia vari lualima yam lima.

“Ana e pogos naña asu wawa asike e kiela porotano sanene, ana Ntewa pisir plan kiela suņe lala, naña asumon la a aliņere la,

ana suņe la nene la amiyumāe mā sanene pano-o tol lala yaru maro nini, Navisawalena Samiuel. ²¹ Ana la apisawal asape la pe sinelan re si suņe la ne sanene poli, ana la apisa pa Samiuel asape naga lual re yaru tai naña naga kilia ve kiela pārin suņe keviu. Ana Ntewa kilologia Sol, narina ne Kis, pan la, naña naga pe lus kiena Pensiman, ana Sol naga pimi pe kiela pārin suņe keviu nasumo, ana naga pisuar la pano-o tol kas lualima yam vari. ²² Siraunia, ana Ntewa kilalua sina Sol, ana mligan Tepet kus lelana, ana Ntewa naga kekaran manene Tepet paņisi, naga pisayu sape ‘E Tepet nini, narina Sese, ana nepisu nesape netol yaru tai naña kiena pēlaga torokin ruru nena ga kiau sitomena, ana nekilia nesape naga pisi na naga yumāe ga va sa naña in na sineunia.’ ²³ Ana Ntewa pisaar pan repita la nanua sumo laa rui, sape pisi na naga werelua lus tai kiena ne yermarua Tepet nene, ana ligan naga van ita le Yu lala, ve kieta Natamaliaena, ana suri nene Ntewa kila pa e yaru naña Yesu rui.

²⁴ “Sumonia, pogos naña Yesu nene pe pimi re poli wa, ana Yoane Nakeena sumā mlolog ke pan ita, sape ‘Amiu monar avilopu amiu, ana amiu monar ava e nakeena.’ ²⁵ Ana pogos naña Yoane nene lavis ga kila punu yumāena la naña Ntewa mla pan narui, ana naga sumā piun ke tan yeririna lala, pisape ‘?Amiu amape in na nepe Navisaarena? Inu nevisa van amiu, in na pe nepe yaru re nena naña amiu asumā asumate ke poli, peraga. Ana siraun inu, ana naga sumā pimi ke ne, a naga po naña po, a naga pe yaru wa manene laa, ana in na nepisu sane

inu pe nemesmesu re naþa neve yaru na kiena yurĩaena ga poli, inu pe netorokin re neva lavisi puna poli naþa nowar plan kiena kulus nen lana.’”

Pol pisape yerikawa kiena ne le Yu lala, la ke naþa amñnar Yesu narui

²⁶ Ana Pol pisa pan la, pisape “Wolai lala, amiu laþas naþa ape le Yu ruru lala, naþa amñalivi e lus kiena Epraam, a amiu laþas naþa ape li taþena lala, ana amlelaga ke e kiamimi Ntewa imimi le Yu lala, ana sineun nesape monar avisu kilalea avisave ita ke narui naþa Ntewa mla visena na natamaliaena pan ita rui, kila nesuñña neþar ke pimi pan amiu ne. ²⁷ Lala nae Yerusalem amio kiela yerikawa lala, la pe apisu kilale re nena Yesu poli e pogos naþa naga pimi, a pe apisu kilale re asape naga pe Natamaliaena poli naþa li navisawalena la apisayu e Visena Wa la naþa apuloyu silaga e Legiena Wa lala. Sanene, ana pe apisu kilale re poli, naþa la akila visena kiena ne navisawalena la moki apimi ape lelaga, komin naþa la ke nene narui la amliþere kiela Navisaarena nene asape naga monar mare. ²⁸ La pe amñal re nena suri tai poli naþa torokin naga mare vanonia, ana la añararan pa Paelat vena naga monar tamñan visave la akilia awemñaria. ²⁹ Ana la akila piowa ga pania taveve ga ya naþa li navisawalena lala apisawal nanua sumo la rui naþa asape þisi na yeririna la akila vania, vano vano awemñar naga e laki torovia, ana siraunia la akus tasnena pano, amligan mñeke e puluve. ³⁰ Ana Ntewa tamalia ke sina ga naga petan marena, ³¹ ana e legiena laþasia, moki li mña ga,

ana naga suñña mñalmñalivin kiena yeririna lala naþa sumo lala asu amio naga garu Kalele, a naþa ataveve naga apami metava ma Yerusalem. Ana la naþa apisu Yesu sa nene rui, nanagane la ke nene narui la asuñña apisasawal ke pan yeririna lala asape naga mali sina petan marena.

³² “Ana nanagane, e yo nini, imimi lua mepimi pun amiu naþa memla Lologena Wo nene pimi pan amiu. Imimi lua mepisawal pan amiu, mesape suri wo la naþa Ntewa pisaar pan repita la na sumo, pisape þisi na kila van kiena yeririna lala, ³³ ana nanagane suri la nene apimi ape lelaga rui e ita narin mapila lala, a e ita li taþena mña ga la naþa temlelaga e naga. Ana ita tetol suri wo nene e ga e kieta pogos nini, naþa Ntewa mligan Yesu pimi tano e yomarava nini, ana tamalia ke sina ga naga petan marena.

“E Visena Wa, Yauena marana lua naga pisayu suri nene, naþa sape

‘Kiau sisi, nepisu sane þane ko optimi ope naruu,

a nepimi nepe arimoñña kemua lelaga.’ Yauena 2:7

³⁴ Ana e lepas naþa Ntewa kila Yesu mali sina e marena, naþa naga taþatete va sina ga e puluþili pogos taþena, e lepas nene ana visena lua na Visena Wa la apisa rui. E visena tai, ana Ntewa pisa sanini, pisape

‘Navisa ruruena wa la nini naþa in na nepisaar pan Tepet sumo rui,

la asuññalu mñarera asike ga wa, ana nanagane nela van amiu narui.’ Ais 55:3

³⁵ ana visena na lua na lepas nene, sike sina ga e Yauena tai, naþa

yaru naþa siria pisi pa Ntewa,
pisape

*'Pisi na ko na taþatete okilia
otañan kioñã yaru wa visu
marena,*

pona tasnena menun pogos tai.'
Yauena 16:10

³⁶ "Ana visena la nini pe apisa re yermarua Tepet nanua sumo poli, komin naþa sirauun naþa naga kila yurñaena kiena ne Ntewa pan kiena yeririna la pano pano-o, naga mare ga, ana asin naga mñeke amio repina lala, ana tasnena mon mña pano menun. ³⁷ Ana visena la nini apisayu ga Yesu nini, apisayu naþa naga tasnena pe pa piowa re sanene poli, naga Ntewa pisirlua sina ga naga mali sina."

*Pol sape naviewoena naga
mñeke ga e Yesu*

³⁸ Ana Pol sape "Wolai lala, visae sanene, inu sineun nesape monar akilia ruru suri nene, sape e ga e Yesu nene, ana Ntewa suñã kila pan ita lua sape naga piewo punu kieta mlamulena piowa lala.

³⁹ Navisaluaena kiena ne Mosis taþatete were plan ita lua vetan kieta þelaga na mlamulena viowa lala, ana ko ai, naþa visae olelaga mñarera e Yesu, ana þisi na naga war plan kioñã þelaga na mlamulena viowa nene vetan ko. ⁴⁰ Sanene, ana monar avisuar ruru amiu, komin naþa visae peraga, ana þisi na amiu ve sa naþa visena tai kiena ne navisawalena lala, ⁴¹ naþa naga pisa pisape

*!Amiu apisu ke ne! Amiu asuñã
apitalia kare suri wa lala,
ana nanagane ga ne ana yoko
avisu kilale ga na wa, sirau-
nia amare.*

*Komin naþa in na nesuñã nekila
ke yurñaena tai likan amiu e
pogos naþa amal ke ga wa,
ana asuñã apisavan ruru merar-
ava pan amiu,*

*ana amiu na pe sinemiun re alelaga
e poli.' "* Aþa 1:5

*Yeririna nae Antiok lala
akekaran visena nene kiena ne Pol*

⁴² Ana Pol pisi pan la þisi, ana la apa vanua, ana yeririna la apimi apiun mñareran tan Pol, asape "Imimi sinemimin mesape e Legiena Wa naþa pimi ke ne, ana þisi na amlua awasuþe amiu si aimi, ana avian imimi re laa ga wa e suri la nene." ⁴³ Ana pogos naþa Pol lalua Panaþas apano, ana le Yu la moki amio mñena ga yeririna taþena la naþa apimi sa ga ape le Yu la rui, apimi amiyaloro ataveve lalua apano naþa asape asun re laa sane wa. Ana nalologena lua nene apisi amio la, ana apisa pan la asape la monar awasine manene laa Ntewa sane wa, a lala monar ataþali naþa ava re laa loyurña e kiena lemamiena.

⁴⁴ Ana sa naþa la apisa pa Pol amio Panaþas rui, e Legiena Wa taþena naþa sirau pimi, ana pulen ga le Yu lala, a pulen mñena ga yeririna taþena lala e pulkumali nene apimi sina lele taaga, naþa asape ayagogon Pol lologon Visena Wa kiena ne Ntewa. ⁴⁵ Ana pogos naþa yerkawa kiena ne le Yu lala apisu yeririna moki taþena la nene, ana apielue narui, ana la asuñã apisa kare Pol, asuñã apisa pan yeririna lala asape naga suñã pisokan ke ga nene. ⁴⁶ Ana Pol amio Panaþas lalua pe sinela kurkur re poli, ana lalua asuñã apisi molmolue ga narui, a lalua kiela visena pa mñarera laa narui, a la apisa pan le Yu la nene, asape "Imimi mepisu mesape popon naþa Visena Wa kiena ne Ntewa naþa imimi mesuñã mepisawal ke pan amiu, naga imi tol þesan amiu le Yu la sumo, sumon naþa tol yeririna taþena lala. Ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli, asuñã akuwan plan kare ga pano,

sa ga naña amiu atařatete si akilia atol malena naña ve uro re narui. Ana poga ga, teke ga e amiu, ana sanene řisi na imimi meva ga melologon va la naña pe ape le Yu re la po la rui. ⁴⁷ Komin naña Visena Wa tai pisa rui naña imimi monar mekila sanene, naña Ntewa naga pisa, pisape

In na nepisirlua ko vena ovivaga sane kapi tai,

vena tegoli la naña pe amlelaga re e inu poli wa.

Pisi na ko okus kiau natamaliaena va tol yo punu ga e yomara-ava.’” Ais
49:6

⁴⁸ Ana pogos naña lala naña pe ape Yu re poli amloge visena nene, ana amloge po manene laa ea, la apisape “!Suwala, visena kiena ne Ntewa nene naga po naña po, imimi sinemimin pařisi wa!” ana lala naña lala lařas naña Ntewa pisaar la sape řisi na la atol malena naña ve uro re, la ke nene narui naña amlelaga e Yesu e pogos nene. ⁴⁹ Ana siar e pogos nene, ana visena kiena ne Suře suřa mlenlelein pa řar make yo e lepas nene.

Le Yu la sinela kar Pol amio Panařas

⁵⁰ Ana le Yu la naña apielue apa apisu sira kawa lala na kiela yuřa na leniena amio li nasumonena lala na pulkumali, ana apis pan la akila kare kiela sitomena lala, pano pano-o yerkawa la nene amiila yeririna la apa ařnenelua Pol lalua Panařas petan kiela yo. ⁵¹ Ana pogos naña lalua asuřa apa ke narui, ana lalua akila kile tai pan la ne na pulkumali nene, lalua ařnenelua puluyavi na mrapa naña sike e lolala lalua.

Ana lalua apetan yo Antiok, lalua apa atol pulkumali naña Ikoniam, ⁵² ana nalogena viu la

naña asike garu Antiok, la sinela kekara keviu, a Ninuna Wa pimi pulemamaga ruru nenaga e la.

14

Pol lalua Panařas, lalua amlologo e yo naña Ikoniam

¹ Ana e kumali naña Ikoniam, suri punu ga ařnalřalivi sa ga naña Antiok narui. Lala aporu e yo nene, ana siraunia Pol lalua Panařas, lalua apa loyuřa e yuřa na leniena kiena ne le Yu lala, ana lalua amlologo. Lalua amlologo amio nařneraena kiena ne Ntewa, ana yeririna la moki naña asike e yo nene, lala amlelaga e Nalogena Wo nene, naña lala řasia ape le Yu, a lala lařas ape le Kris. ² Ana le Yu tařena lala naña asuřa ga, lala pe sinelan re naña alelaga poli, ana siraunia la nene apano akilayon naña avilonkare sitomena kiena ne yeririna tařena lala naña pe ape le Yu re poli, la akila sinela la pimi kari la naña amlelaga mare ga na wa. ³ Suri ne nanene narui kila Pol amio Panařas, lalua asike e yo nene yam piavi la sane, vena akilali naña aiila nalelagaena lala. Ana pogos naña lalua asike amio la sanene, ana pe amaraun re la naña sinela kar la ke poli, ana la asuřa amlologon Suře Yesu pan la, a apisayu kiena pupia lemamiena pan yeririna lala. Ana Suře naga kila yeririna lala apisu kilale naña kiela visena lala ape lelaga, komin naga tařan pan lalua vena akila kile ve moki e yo nene a suri nailanena lala.

⁴ Ana yeririna lala na kumali nene la amliřere la e řegas lua narui, naña lařas akekaran le Yu lala, ana lařas akekaran nalologena lua nařani. ⁵ Lepas lua nene lalua asu řa apepeyun la sanene, pano-o ana le Yu lala amio

li taņena lala naņa pe sinelan re si li nalelagaena la poli, amio mēna kiela yerkawa laņasia, la ke naņa apisa ruru narui vena la asu nalologena la nene a akove moņar la amare.

⁶⁻⁷ Ana nalologena lua naņani lalua amloge suri nene, ana apisu sane popon naņa aure vetan yo nene, vena ava atapolou e yo tai. Sanene, lalua asuņalu petan yo nene, apa e lepas taņena naņa Likonia, ana lalua apa amlologon Nalologena Wo e lepas nene, amio kana pulkumali ne luwoka, naņa lalua kiela kia sanini, Listra amio Tepe.

Pol lalua Panaņas lalua amlologo garu Listra

⁸⁻⁹ Ana e narin pulkumali nene naņa Listra, pogos tai ana Pol naga suņa mlologo ke pan yeririna lala, ana yaru tai pe laulu naga toņa tano, ana naga toņa miyagogon Pol. Yaru nene, siar e pogos naņa naga paeme, naga pe mial re pogos tai poli, komin naņa naga lana luwoka ga pulu.

Ana Pol pisu naņa yaru nene suņa miyagogon ruru ke naga, a naga mlogeluņar naņa sane yaru naņa pe laulu ne naga suņa mlelaga e Yesu sape yoko naga kilia kila ruru lana luwoka. Ana Pol pisu manenea, ¹⁰ pio naga, pisape “!Laulu, ko oula ova metava, osuņalun lanņa luoka!” Ana yaru nene mloge Pol pisi pan sanene narui, ana naga pula pa metava veraga, ana naga suņa mial ke amio lana luwoka naņa apimi aņarera ruru narui.

¹¹ Ana pogos naņa yeririna lala apisu suri nene naņa Pol kila e laulu nene, la asuņa apiovion e kiela visena, apisape “!Ake! !Kieta ntewa lala akus maran yeririna, apitom tano pun ita sa ga yaru narui!” ¹² Ana la asikia Panaņas, apio naga asape Susu, naņa naga

pe kia kiena ne ļarina suņe kiena ne kiela ntewa lala, a amligan kia kiena ne Pol, la apio naga asape Emis, naņa naga pe kia kiena ne yaru nawaren visena kiena ne kiela ntewa lala, komin apisu naņa Pol naga suņa pisi manene laa sane taulu Panaņas.

¹³ Ana vanua e mralaea na kumali nene, yuņa wa tai mēna ne kiela ntewa nene, Susu, naga mon mē ga, amio kana yaru wa nena, ana yaru wa nene naga sitom sape kila ruru naņa vena yeririna lala monar akila kuņaņaena van Pol amio Panaņas, naņa la asitom asape yaru lua nene lala ape kiela ntewa. Ana yaru wa nene kila la apitaņilin naņa apanon aņure puluk lala apimi, ana apaia la e meme, vena awe moņar la e kove na yuņa wa nene narui.

¹⁴ Ana Panaņas amio Pol, lalua pe akilia re kiela visena poli, naņa la asuņa apisayu ke suri la nene, ana pogos naņa lalua amloge ya naņa asuņa asitom ke naņa asape akila, lalua amloge piowa paņisi wa. Nalologena lua naņani, lalua pe akekarān re nena naņa yeririna la nene sinelan asape alotun lalua poli, kila sanene lalua apitolwowa mēala kulsota lala, ana lalua akiriri apano asuņalu asike likan yeririna la nene, apionia, apisape ¹⁵ “!Avisaluņar la, avisaluņar la! !Ve akila re ve sanene van imimi! !Imimi lua mepe yaru ga sa naņa amiu, pe mepe ntewa re poli! Mepimi ga memio Nalologena Wo, mepimin naņa mevisawal van amiu monar aligan ki amiu ļelaga marua la ne sanene sike na, amiu ve alen re si va kamiu ntewa moki la naņa amarmare ga ne. Mepimin mesape mevisawal van amiu naņa Ntewa mali taaga ga naņa sike na, a mesitom mesape mevilon amiu vania, naņa naga ga naga sii sinapane, amio porotano, amio sive,

a naga sii suri la punu ga naḗa asike e yo punu ga e yomarava nini. ¹⁶ E kaš kiena ne teras la moki naḗa aḗaro apa rui, Ntewa naga taḗan naḗa yeririna lala na yomarava, sane amiu, la asumña amiyaloro ataveve ḗelaga la naḗa peve taḗena lala, a la pe akilia re naga poli, ana akila lotena sa ga naḗa la asitom apisape mesmesun naḗa akila. ¹⁷ Nepisu naḗa amiu akila sanene komin naḗa amiu pe akilia punu re naga po, ana e lepas naḗa puna, naga pe tapoloun punu re naga pan amiu poli, komin naḗa pogos punu ga naga sumña kilologia naga ve torokaki ga pan amiu pisape naga pe lelaga, a naḗa kiena ḗelaga e amiu na po paḗisi. Naga ke narui naḗa naga sumña kila ke kiena yua mloloru pitomi e yo yau, a naga ke narui naḗa naga sumña kila ke suri punu ga akapuru e kamiu lokove la ne, lala aḗar kala kinas lala e kana pogos ruru nena napo. Naga ke narui naḗa naga sumña kila amiu akekara a amiu amolge po keviu e kinanena wo la naḗa amiu asumña aḗar ke e kamiu lokove la nene.”

¹⁸ Pol amio Panaḗas lalua apisa visena la ne sanene ḗisi, ana lavis ga naḗa taḗatete akilia avisaluḗar yeririna la nene naḗa lala sinelan manene naḗa akila lotena van lalua nene pona akila kuḗaḗaena van la. Ana siraun naḗa la amolge visena kiena ne lalua nene, ana la pe akila re si poli.

¹⁹ Ana siraunia, le Yu laḗasia naḗa aḗiene Pol amio Panaḗas ruĩ garu Antiok a e yo naḗa Ikoniam, ana nanagane la nene apimi aḗalivi ke sina ga narui e yo Listra nene. Ana la asumña asun pan le Listra lala, pano-o aḗure plan ke sina ga kiela sitomena lala pa pe taḗena ke sina ga, ana siraunia, ana lala

apanon Pol, ana la akove naga pano-o apisu amape naga mare rui. Ana lala aḗurelua tasnena petan pulkumali pa vanua, akoan kare ga naga mon ḗña ga sa ga ne, ana la aḗasuḗe sina apano. ²⁰ Ana nalogena laḗasia apimi amligan ruru Pol, ana la asumña amio naga, ana siraunia, naga tavilo sina, ana naga pa sina uḗña amio la. Ana kolulagi, naga amio Panaḗas, lalua amiyal, lalua apa e narin pulkumali taḗena nene naḗa Tepe.

Pol amio Panaḗas, lalua apa sina, aḗasuḗe sina ga apa akome yo la nene

²¹ Ana garu Tepe, Pol amio Panaḗas, lalua amlologo, ana e yo nene la aḗere yeririna moki apimi amlalaga, apimi ape nalogena lala kiena ne Yesu. Ana siraunia, ana lalua amolue ke sina ga e yo naḗa Tepe, la asiar apa sina, ana lala ataveve ḗña ke sina ga mrapa naḗa la akom ea apimi. Sanene, la aḗasuḗe ke sina ga apa garu Listra, sirau, Ikoniam, yokorena apano aporu garu Antiok nae Pisi-tia. ²² Ana e yo make la nene, la apian ke sina ga nalelagaena lala, ana amla visena wo la pan la vena iila la, a la apisape “Pe suri korena naḗa pona ita tekilia tetol pogos ḗnarera lala, pona yeririna la ve moki akawe ita, ana naḗa ita teva loyumña e navesuḗenena kiena ne Ntewa naga monar ve sa ga nene narui. Visae sanene, amiu ve amalumu re, ve aursu amiu re sina, ana asumñalu asuwawa ḗnarera e Kristo pogos punu ga.” La apisa visena la ne sanene, kila nalelagaena lala la apuarar naviawaena ḗnarera. ²³ Ana e kumali la nene punu ga, la apu ḗarina ne yeririna la ḗasia vena ave nasumonena la e ḗegas na nalelagaena la veve taaga, ana lalua amonsilu ga vena alenwo la.

Ana amligan la asike e limana ne Suḑe, naḑa lalua amlalaga asape yoko naga iila la silaga.

²⁴ Ana la aḑasuḑela sanene, ana la aḑaro e lepas na yo Pisitia, ḑisi na apimi e lepas na yo Pampilia. ²⁵ E lepas nene, la amlologo e kumali naḑa Peka, siraunia la apito garo Atalia, garo losi, ²⁶ ana la akus waa, aḑasuḑela si apa aporu garu Antiok, nanene e yo naḑa Seria. Nanene kumali ke-viu naḑa sumo rui, la amlenwo Pol lalua Panaḑas, apisape vena lemamiēna amio navisuarena wo kiena ne Ntewa naga sike amio lalua, ana la amligan plan lalua vena ala Lologena Wo avano. Ana nanagane narui, lalua akila make nena ga pupia yum̃aena nene ḑisi, ana apimi si rui. ²⁷ Ana lalua apio nalelagaena lala vena la punu ga aimi lele taaga, ana lalua apisawal yum̃aena la pan la naḑa Ntewa miyum̃aen pan lalua, a lalua apisayu ruru pan la sanape naḑa Ntewa naga pietava pan la naḑa pe ape le Yu re poli, pisape la mēna ga akilia alelaga, a la akilia aviran la lele taaga e kiena nasuḑenena.

²⁸ Ana lalua asu mēna tol kupario lua pona telu suri tai sanene amio nalelagaena lala garu Antiok.

15

? Li nalelagaena viu lala la monar ataveve navisaluaena kiena ne Mosis pona peraga?

¹ Ana pogos naḑa Pol amio Panaḑas lalua asike garu Antiok wa, li nalelagaena laḑasia na lepas nae Yutea, naḑa la ape le Yu, la apitomi garo e yo nene. A pogos naḑa la amlologo pa li nalelagaena taḑena lala nae Antiok, la apisawal kiela navianena tai, asape “Visae amiu li nalelagaena laḑasia, la pe ape ḑaviu re

poli taveve ya naḑa navisaluaena kiena ne Mosis pisa, ḑisi na Ntewa naga taḑatete tamalia la.”

² Ana Pol amio Panaḑas, lalua pe akekaran re nenaga visena nene poli, komin naḑa la akilia asape Lologena Wo kiena ne Suḑe naga pe pisa re sanene poli, ana la apisi m̃arera pan la nene, la apepeyu amio la nene yam piavi laa sane, vena akilali naḑa avisaluḑar la vena ve avian wowen re si yaru la sanene.

Ana li nalelagaena lala nae Antiok, la asitom manene laa visena la nene narui, ana peraga, la apisu sane popon manene naḑa la avitetalia Pol amio Panaḑas amio mēna ga laḑasia, la apa ma meta Yerusalem vena ava avisu li nalologena lala amio nasumonena lala, vena alogeli naḑa sane yerkawa la nene la asitom ke sanape e lepas na suri naḑa la apepeyu vanonia.

³ Naga narui, li nalelagaena lala apitetalia la apitove, apitove akome lepas la ne sane Ponisia, ḑisi na apa Samaria, a e pulkumali punu ga naḑa la apa akom ea, la asuḑa apiora amio li nalelagaena lala, a asuḑa asun amio la apisayu sanape naḑa apa atelivi e la naḑa la pe ape le Yu re poli, a apisawal Lologena Wo pan la, a sanape naḑa la moki apilon la apimi e Ntewa rui. A kiela navisawalena la nene la akila li nalelagaena lala la amloge po paḑisi, amieluar Ntewa vanonia.

⁴ La akila liluen sanene pano pano-o, apito atol garo Yerusalem, ana la apa apisu ḑegas nen li nalelagaena lala, amio nalologena lala a nasumonena na suḑare lala, ana la nene la akekaran naḑa apisu Pol amio Panaḑas lala, ana la apisa visena na worworen pan la. Sanene, Pol amio Panaḑas lalua apisawal mēna ga e la naḑa garu Yerusalem, apisape sanape

naña Ntewa naga kila yurĩaena moki rui pa lalua naña lalua apa atol la naña la pe ape le Yu re poli, ana amlologon pan la, apisape visae la alelaga ga e Kristo, p̄isi na Ntewa naga tamalia la.

⁵ Ana pogos naña lalua apisawal suri la nene sanene, li nalelagaena laḡasia naña ape le Yu, naña ape Varasi, la asuñalu la apisawal ke sina ga kiela navianena nene, apisape “Popon visae la naña la pe ape le Yu re poli, visae la sinelan asape alelaga e Kristo, ana la monar ave p̄aviu m̄ena ga, a la monar ataveve m̄ena ga visena taḡena lala na navisaluaena kiena ne Mosis, ana visae ataveve kieta p̄elaga ita le Yu la sanene, naga nene ana p̄isi na ita tekilia tevisa tevisave p̄isi na Ntewa naga kekaran la.”

Pupia viorena garu Yerusalem

⁶ Ana la asuñã apisayu manene laa suri nene, kila sanene li nalologena lala amio nasumonena lala la apisa apisape monar akila viorena tai vena avisayuiã. ⁷ Ana e viorena nene, la apisi manene pano pano-o kila Pita suñalu, p̄isi pan la, pisape “Wolai lala, amiu akilia p̄isi rui, nanua na Ntewa naga mligan inu vena in na nevaḡesan nelologon Lologena Wo va la naña pe ape le Yu re poli, ana nanagane ita tesuñã temloge ke naña la moki asuñã amlelaga ke e Kristo rui. ⁸⁻⁹ Ntewa naga kila sanene, komin naña naga pe mliḡere re la nene petan ita poli, ana naga pisu ke losinela lala maran taaga ga sa naña naga kilia ruru ya naña sike e losineta. Naga kila merarava pan ita sa naña naga kekaran vena la akilia alelaga ke e mrapa m̄a nenaga naña ita tesuñã temlelaga ke ea, naña naga mla Ninuna Wa pan la, a naga kevan ke m̄ena ga

losinela lala mekiki, komin naña la aḡasine naga, sa ke ga ita. ¹⁰ Ntewa naga kila po manene laa pan la rui, ana nanagane, ita laḡasia la sinelan asape akila ke sina ga m̄arera van la. Visae ita sinetan tesape tom̄areran la nene vena la awar suri urm̄i lala na kieta navisaluaena e m̄asila, sa naña la asuñã apisa ke ne, sanene na piowa ne, ita tekilawo ke sina ga Ntewa ne. Repita lala la apisu sane navisaluaena nene naga m̄arera paḡisi wa, a ita m̄ena ga tepisu sane taḡatete yaru tai kilia logear kana visena ne la punu ga. ¹¹ Ana la amlelaga, a ita m̄ena ga temlelaga temio la, tesape ita punu ga towasine ga Suḡe Yesu, a tetol malena e naga, pimi kom ga e kiena lemamiena.”

¹² Ana la naña e viorena la pe apisi re si po laa rui, ana la asu puru, ana amla pogos na visena tai pa Pol amio Panaḡas, la sinelan asape aloge re si kile lala amio suri na ilanen lala naña lalua akila e nam̄araena kiena ne Ntewa pa la naña pe ape le Yu re poli, pogos naña lalua apa atelivi pula.

Semes sikol kiela visena lala

¹³ Ana pogos naña lalua asunyuru suri la nene p̄isi, Semes nene, naña naga pe kiela yerkawa tai garu Yerusalem, naga suñalu sikol visena pa yeririna lala, pisape “Wolai lala, sineun nesape ayagogon inu sumo wa. ¹⁴ Ita temloge ga p̄isi na wa naña Saemon nene, naña Pita, naga pisawal ruru pan ita rui sanape naña Ntewa naga m̄alm̄alivi p̄esan pa la naña pe ape le Yu re poli, a naña naga pure laḡasia apimi ave yolai viu tai naña kiena kia sike ea. ¹⁵ A e Visena Wa, visena kiena ne kieta navisawalena lala nanua sumo, pisa pisape yoko ve sanene narui. Lala tai naña pisa sanene,

naga Emos, naþa naga pisawal visena kiena ne Ntewa tai, naþa pisa sanini, pisape

¹⁶ *‘Pisi na, inu nowasuþe inu sina neimi, neyurñaen ruru si lus kiena ne Tepet nene naþa mloru, vena mali sina.*

Naga sa ga yurña tai naþa kekapili kar ga sike ne, ana þisi na nevisirlua sina.

¹⁷ *Ana ve sanene, yeririna taþena lala naþa pe ape kiau re poli wa,*

þisi na la akale inu Ntewa Namava,

a yeririna lala na purvanua punu ga na yomarava nini,

naþa nemligan kiau kia sike e la rui,

la aimi ave kiau yeririna.

¹⁸ *Inu Ntewa Namava, naþa nekila yeririna lala la apisu kilale suri la nene siar nanua sumo laa rui,*

kiau navisaarena sanene narui.’”
Amo 9:11,12

¹⁹ Ana Semes pisi manene laa sane, pisawal kiena sitomena, pisape “E kiau navisuena, naga sanene narui. Pe pon re ita tekila yurñaena mārera pona tekila kare manene la naþa la pe ape le Yu re poli, naþa la apilon la ga apimi puna ne Ntewa na wa. Pe pon re tevisave la monar ave þaviu poli, pona la monar ataveve kieta Navisaluaena sanene pona sanene. ²⁰ A ya ga naþa popon ita tekila van la, naga sanini, sane þisi na ita tesiri maki tai, tevisawal suri ve telu van la. Suri na tevisaþesania, tevisave la ve akan re si tata la naþa yaru taþena la akila ke kuþaþaena ea pan kiela nono lala, la monar avaliania. A sur nalua, la ve akila re si þelaga viowa, sa naþa kolau pona lau. A natelu, þisi na ve akan re mēna ga kuruta na suri mali, sane tata na suri mali naþa kuruta pe mlau make re poli wa. ²¹ Yaru lala la asurña akilia make ke suri la nene

naþa pe mesmesun re naþa akila po laa rui, komin naþa Navisaluaena kiena ne Mosis naga surña pisa, a la asurña apulolua ke Navisaluaena nene a amlologon silaga e Legiena Wa lala e kiela yurña na lotuena e kiela pulkumali lala, siar nakonua rui pimi tol þane.”

Yerkawa lala nae Yerusalem la asiritame pa la nae Antiok

²² Ana siraunia, la apisu sane la apisi toroki, ana li nalologena lala a nasumonena lala, amio mēna ga li nalelagaena la punu ga, la apisu sane popon aligan laþas ava ke sina ga amio Pol lalua Panaþas, ato garo Antiok. Ana la apisaar kiela yerkawa nayurñaena lalua nene, Suta Pasapas amio Saelas, apisape þisi na lalua nene atove.

²³ Ana la asiri mēna maki tai vena lalua akilia alarar vitove, a maki nene pisa sanini, pisape “Imimi li nalologena lala memio nasumonena lala nae Yerusalem, naþa imimi mepe wolai memio amiu e Yesu, imimi mekekara paþisi naþa mevitawe amiu e maki nini. Imimi mesiri maki nini piþasu, amiu na pulkumali nae Antiok, a e kana lepas naþa Seria, a van amiu mēna ga e lepas nae Silisia, nanene na amiu la naþa pe ape le Yu re poli, naþa nanua sumo ana amiu na asike ga e yemalolo.

²⁴ Visena pam tol imimi þisi rui, pisape sumo, imimi laþasia mepitoþasu garo pun amiu, a la apian amiu asape amiu na monar ataveve kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala, visae peraga, þisi na Ntewa naga taþatete tamalia amiu. Imimi mekilia mesape visena nene naga kila kare manene kiamiu sitomena la paþisi, a kila amiu amloge piowa paþisi, ana visena nene naþa la apisa, imimi memninue ga, imimi pe mepisa re pan la mepisape la monar atoþasu avian amiu ve sanene poli. ²⁵⁻²⁶ Ana kieta

wolai wo lalua nene, Pol amio Panañas, naña lalua na pe asitom re kiela malena poli ana lalua asuñña sinela urmin ga visawalen kia kiena ne Suře Yesu Kristo, amiu apitetalia lalua nene apami apisu imimi vanon suri nene. Ana imimi mepiora vanonia, imimi mepisuveve-e pano-o, ana imimi mepranar mesape řisi na imimi meligan wolai ve lua e yo nini awar mñaki nene, la amio Pol a Panañas la atomasu pun amiu. ²⁷ Lalua nene, Suta amio Saelas, řisi na lalua asunyu ruru manene laa van amiu, maran ve taaga ve sa mña nena naña imimi mesiriyu pan amiu e mñaki nini. ²⁸ Ana e kiamimi navisuena, a e navisuena kiena ne Ninuna Wa mēna ga, imimi mepisu sane piowa naña imimi monarareran amiu vena amiu monar alogear kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala. Ana imimi mepisu sane suri lařasia, naña imimi le Yu lala imimi yepemimi mavin pařisi, a popon manene naña amiu mēna ga ve asuñña akila re, vena kila sane amiu akilia asu ruru amio arueta tařena la naña ape Yu. ²⁹ Suri la nene, tai pisa sanini, pisape řisi na amiu monar alon tata naña yaru tařena lala la akila kuřařaena ea pan kiela nono la rui. A nalua nena, řisi na amiu ve akan re kuruta, pona tata na suri mali naña kana kuruta pe mlau re petan poli wa. A natelu nena, řisi na amiu ve akila re řelaga viowa lala, sane kolau a lau.

“Visae amiu aligan ruru make suri la nene, imimi mepisu sane řisi na wo vařisi van amiu punu ga. Pogaga, kiamimi visena e lepas nene řisi ga e nene.”

³⁰ Ana la amligan Pol a Panañas amio lalua tařena nene, la apito garo Antiok. Pogos naña la nene aporu e yo nene, la apio řegas

nen li nalelagaena lala la apimi lele taaga, ana amla mñaki nene pan la. ³¹ Ana la nae Antiok apulo mñaki nařani, ana la akekara pařisi e visena wo la naña la nae Yerusalem asiri pimi pan la. ³² A lalua nae Yerusalem nene, Suta amio Saelas, lalua nene ape navisawalena, ana lalua asuñña amlol-ogon ke pa la nae Antiok, apisape la monar awasine manene ga Yesu silaga, ana lalua akila sinela la sumalu mārera, e kiela visena wo moki naña lalua apisa.

³³⁻³⁴ La asuñña apisi ke pan la sanene e legiena moki, ana sirauria, la nae Antiok la amligan lalua e kiela mrapa, la amlenwo lalua, asape “Sumārena kiena ne Ntewa siķe amio amluoka.” Ana lalua ařasuře sina apa ma Yerusalem. ³⁵ Ana Pol amio Panañas, lalua asike garo Antiok tol si kuřar lařasia, lalua asuñña amiila yaru tařena la naña la asuñña amlologo a asuñña apian ke yaru lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

Pol amio Panañas, lalua apeveyu

³⁶ Ana sirauria, Pol pisa pa Panañas, pisape “Ei, sanape, řisi na italua teva teyaliali ke sina ga arueta amio vineta lala e yo la nene naña italua tepa temlologon Visena Wa kiena ne Ntewa e nanua sumo rui? Pisi na italua teva tevisu la li sane amña la asike sanape.”

³⁷ Ana Panañas pisape “! Po pařisi ne, nekekanan pařisi wa! Ana sineun manene nesape řisi na italua toure Son Mak nene imi temio.”

³⁸ Ana Pol naga suñña sitorñal ke ga wa naña la amialiali la řesan sanene sumo, Son Mak nene naga purmatan la yam tai rui, nene garu Pampilia, naña pogos naña yurñaena pe řisi ruru re poli wa ana naga řasuře ke sina ga pano.

Sanene, Pol pisu sane, peraga, pe pon re Son Mak imi amio la ke sina ga e kiela yalena taþena nene poli. ³⁹ Suri nene kila Pol amio Panaþas lalua apeveyun la ruru nenaga, ana lalua amlipere la narui. Panaþas pa þere ga Son Mak, ana la ga lua apa akome waa, lalua apa amiyurñae garu Saepras, ⁴⁰ ana Pol naga pa kilalua Saelas. Ana li nalelagaena lala amlenwo lalua nene apisape þisi na lemamiena a navisuarena wo kiena ne Ntewa sike amio la. ⁴¹ Ana lalua amialoro apa atelivi e lepas lua nene Seria amio Silisia, amiyurñae ke sanene vena akila þegas nen li nalelagaena lala la aimi amarera manene la sane.

Nanene sane pupia yalorena kiena ne Pol yam lua ne.

16

Timote mēna ga pa amio Pol lalua Saelas

¹ Ana e kiena pupia yalena na lua nene, Pol pimi tol sina kumali lua nene Tepe, amio Listra. Ana e yo Listra nene, ana nalogenatai sike ea, nanene yaru mēe naþa Timote. Timote nene, anena pe sira re Yu tai, naþa naga mlelaga e Yesu rui, ana arimana naga pe pe yere Yu re poli, naga pe yere Kris tai. ² Ana arueta lala nae yo kiena ne Timote, amio lala nae pulkumali taþena naþa mēke lavis ga ne Ikoniam, la apisu naþa Timote naga kila yurñaena kiena ne Suþe po paþisi pan la. ³ Ana Pol naga sitom pisape were Timote va amio naga e kiena yalena nene, ana suri taaga ga naga piowa, naga ga naþa Timote naga pe pe þaviu re poli, nanene komin arimana naga pe pe yere Yu re poli. Ana Pol naga kilia naþa visae Timote taveve naga sanene, ana visae e yo ya naþa la ava ea, ana yoko le Yu lala, avisaluþar naga vena

ve va re loyurña e kiela yurña na leniena lala, a yokorena la ve akekarana re aloge kiena visena lala. Ana komin suri ne na nene, ana Pol kila Timote pano ana la akila þaviu e naga, ana siraunia, la telu nene Pol, Saelas, a Timote, apano. ⁴ Ana pogos naþa la asurña atelivi ke e kumali lala, la asurña apisalelein ke visena la pan nalelagaena lala, apisawal pan la e navisaluaena la naþa nalologena a nasumonena nae Yerusalem la apisa e kiela viorena sumo rui, ana Pol lala apisa pan la naþa monar ataveve visena la nene narui. ⁵ Ana pogos naþa Pol lala asurña amiyalyal li laa a la apian ke þegas nen nalelagaena la sanene, kila sa naþa þegas la nene asurñalu asu mārera ruru laa, a la apisu sane silaga naþa nalelagaena lala apimi ape moki manene laa narui.

La asike garu Troas, ana Ntewa pis pa Pol e narñeniēna tai

⁶ Ana Pol la asitom naþa asape ava awar ro e kumali la ve moki e lepas nae Esia, ana Ninuna Wa pisaluþar la vena la ve ava re avisawal Nalologena Wo e yo nene, kila sanene apa atol ga e lepas na yo Prisia amio Kalesia. ⁷ Asurña apa ke sanene, ana pogos naþa la apimi lavis e lepas naþa Misia, la akilali naþa ato garo e lepas keviu naþa Pitinia, ana pogos si tai, ana Ninuna ne Yesu pe tamān re pan la naþa la ava sanene poli. ⁸ Ana lala apa aþaro ga e yo Misia nene, apa mēa pano-o la atol kana kumali ne tai garo losi, kiena kia Troas. ⁹ Ana e yo nene, ana kolemalo, Pol naga momalio pisu sane yaru tai nae lepas keviu nae Masitonia e sive lepas þas, naþa yaru nene naga pimi puna, naga tagi pania, piun tania, pisape “Awis Mara, imimi sinemimin mesape ko oimi owar ro pun imimi, vena oiila imimi.” ¹⁰ Ana e

poglis nene, inu Luk nesike mēna ga nemio la, ana pogos naña Pol naga pisawal naña naga pisu yaru nene pisi pania, veraga ga imimi mepanon makale mrapa vena mekilia meva mokusro yo meva Masitonia, komin imimi mekilia naña Ntewa naga pio imimi rui vena meva melologon Nalologena Wo nene van la.

Asike garu Piliḗpae, ana sira naña Litia naga mlelaga

¹¹ Sanene, imimi mokusro waa, memligan yo Troas, meḗpure mepano-o metol purvanua nae Sametres. Ana imimi momomalio e yo nene, ana kolulagi, ana mepano-o metol lepas nae yo Masitonia, ana mepa ura e kana kumali nene Niapoles. ¹² Ana e lepas na Masitonia nene, pupia pulkumali taḗena tai mon māga, naña naga mēke vatanon navisuarena kiena ne ḗarin suḗe nae Rom. Kumali nene kiena kia Piliḗpae, ana imimi memial mepano-o meporu ea. Imimi mesike e yo nene legiena lua pona telu, pano-o tol Legiena Wa. ¹³ Ana imimi memloge rui naña apisa apisape e Legiena Wa, le Ÿu lala nae yo nene la asumā akila ke lotena e yo na leniena tai garo e wii tai, e pulkumali lepas na vano. Ana imimi mēna memolue vena metoven mevisu la e yo nene, ana imimi mepa metotano mesun memio sira laḗasia naña la asumo apitom asike e yo nene rui.

¹⁴ Sira la nene tai, naga pe pe Yu re poli, ana naga sumā mlelaga e Ntewa. Naga pe nae kumali nae Tuatira, ana ḗuarar ke kiena pupia yurñaena keviu tai, naga sumā ḗiliwilin kar ke kulmrae tai naña maran lavis malolo, naña po na po naña la amiyurñaen e kiena yo. Sira nene, kiena kia Litia. Ana e pogos nene, Suḗe pietava e kiena sitomena narui,

ana naga mlarar ruru visena la naña Pol naga sumā pisa pan la, a naga tarar mārera po e losinena. ¹⁵ Ana e pogos nene, Litia nene amio la naña e māna uña, la punu ga apa e nakeena. Pisi, naga māreran imimi, pisa pisape “Visae amiu apisu sane nesumālu kemua mārera lelaga e Suḗe, sineun nesape amiu aimi asu re garu māu wa.” Sanene narui, ana naga pure imimi mepa mesike e māna uña.

Akuan Pol amio Saelas apa e yurña nakoarena

¹⁶ Ana e legiena si tai, ana memio Pol mepitom sina e kiela yo na leniena, ana imimi mepitawe narin sira mēe tai e mrapa. Narin sira mēe nene, yeririna laḗasia apulua naga vena yurñae kiela, ana ninuna viowa tai sike e naga, naña apio asape ninuna ne lomāra, naña pe ninuna navisuen suri la naña aimi amāalivi sirau. Ana yeririna la moki apimi apiun ke sira mēe nene tan yerkawa lala, vena naga visawal van la sanape e kiela malena lala. Ana pogos naña sira mēe nene pisawalia, ana la asu mā aḗar ke naiilaena pan kiena yerkawa lala, kila sanene ana pogos punu ga la asumā ataulu kilavaru moki na moki vanonia. ¹⁷ Ana imimi memial mepa laa sanene, ana narin sira mēe nene taveve imimi naga sirau, naga sumā piovion manene pan yeririna kar ga la punu ga, naga sumā pisawal ke, pisape “!Ei, apisu ke ne! Yaru la nene la ape nayurñaenen yurñaena kiena ne Ntewa mali na metava manenea. La ke narui naña akilia avisawal mrapa na tamaliaena van amiu.”

¹⁸ Ana sirau, naga sumā kila ke sanene pan imimi e legiena moki, kila Pol mloge piowa pano pano-o, tol pogos tai, ana naga sinena kar ninuna viowa nena, ana naga

kira pa varau, pis pania, pisape “! E, toroki! Nepisa mesmesun pan ko, nesape e kia kiena ne Yesu Kristo, ko omolue tan narin sira m̄ee nene nanagane.” Ana veraga ga, naga mligan narin sira m̄ee nene naga paño.

¹⁹ Ana pogos naña yerkaawa lala kiena ne narin sira m̄ee nene apisu naña mrapa nene natauluen kiela kilavaru ea pimi piowa rui, la sinela kar Pol amio Saelas pañisi. Ana la aḡure lalua nene apano asuñalu ase marana ne naliḡereena lala nae Rom garu kumali. ²⁰ Ana la apisawal pan la, apisape “Le Yu la nene, la apimi e kieta yo, la akila kare ita manene laa na wa. ²¹ La asuñã sinelan asape am̄areran ita vena tetaveve kiela ḡelaga laḡasia, ana e navisaluena nae Rom naña ita tesike vatanonia e yo nini, pe mesmesu re nena ga naña ita tekila sa naña la asuñã apisa ke ne poli.” ²² Ana yeririna la akila pupia m̄aagena, ana la akila kare Pol amio Saelas pañisi, asitom asape asu lalua, ana naliḡereena la nene apisa apisape la avitolwowa kulsota m̄ana lalua nene, ana awe la e laki. ²³ Ana la am̄e kare lalua nene pano pano-o ḡisa, ana aḡure lalua apano akuan la apa loyuma e yuñã nakoena, ana apisaar m̄arera pan yaru na visuaren yuñã nakoena, apisape naga monar visuar ruru la, lalua ve aure re sina, visae peraga, ana yoko viowa vania. ²⁴ Ana pogos naña yaru nene naga mloge visena nene, naga pure lalua nene apa manene loyuma, e yo m̄arera tai naña la apuarar ke yaru la naña ape ḡarm̄arera pañisi apa ea, a naga piar lala lala panon pupia laki naña m̄eke e yo nene.

Yemninu kululun yuñã nakoena nene

²⁵ Ana asuñã pano-o tol kole-malo yepelilika, Pol amio Saelas lalua asuñã amlen ke pa

Ntewa e yauena wa lala, a yeririna taḡena la naña asike amio la e yuñã nakoena la asuñã amiyagogen lalua. ²⁶ Ana la amilan manene pañisi, naña veraga ga, pupia yemninu tai pimi, kila yuñã nakoena nene miyuyuwawa make ga, naga kululun make kana nin kinakinas la punu ga. Ana la apisu mratava punu ga apietava, a sen punu ga naña apiarar limala lala a lala lala akekapil ga sa ga ne. ²⁷ Ana yaru na visuaren yuñã nakoena nene naga tavilo, ana kiriri pimi pisu mratava la punu ga pietava ga sike na, ana naga m̄ape la naña asike loyuma, la make ga apurete-tai apava make rui. Ana suri nene kila naga marau pañisi, ana naga mlalua kiena playu na mara, ana sinenan pisape yalñar ke sina ga naga mare. ²⁸ Ana Pol naga pisu ke ne, ana pio manenea, pisape “!Ei, ko osuwa, ko ve okila kare ko re! !Imimi punu ga mesike ga wa!” ²⁹ Ana yaru nene naga pio sape awar kapi vivaga imi, ḡisi na naga kiriri pa loyuma e yo naña Pol amio Saelas asike ea, ana naga mloru pito tano e lan lalua nene, naña naga sinen kurkur na kurkur. ³⁰ Ana sirau, naga ḡere lalua na apa ke sina ga vanua, ana naga piun tan lalua nene, naga pisape “Ei, yerkaawa luwoka, ana monar nekila ya naña ḡisi na nekus natamaliaena?”

³¹ Ana lalua nene apisa pania, apisape “Ko monar olelaga e Suḡe Yesu, ana otol natamaliaena, ko omio la naña e moñã mratava.”

³² Ana la apisawal visena kiena ne Suḡe pania, a apisawal m̄ena ga pan la naña asike m̄ana uñã, ³³ ana e ke e kole-malo ga nene, yaru nene naga kila ruru yepe sirorop la naña sike e yepena ne Pol amio Saelas, ana e ke m̄ena e pogos nene, lala akee naga amio la naña asike e m̄ana

mratava. ³⁴ Ana naga ðere lalua nene apa loyurña e mña yumña, ana naga mla kinanena pan la, ana naga amio lala na mña urña la asurña akekara na akekara, komin nanagane la añal Ntewa e kiela malena la narui.

³⁵ Ana pa tol kolulagi, ana naliðereena lala amninue ke suri nene wa, ana la ato si tano, ðisi la apitetalia kiela yeririna lala apimi apisawal, apisape “Yeririna lua nene akilia amolue ga sane.”

³⁶ Ana yaru na visuaren yurña nakoena nene naga pimi pisawal pa Pol, pisape “Naliðereena lala amligan visena pimi apisape amlua akilia amolue ga sa ga ne, sanene ana amiu aimi, ava ga sane. Ana ita ve tekila re si visena van ita vanon suri nene.”

³⁷ Ana Pol pisa pa la naðani pisape “Ei, taðatete ga, pe sa re nene poli. Imimi mña mesike vatanon ðarin suðe nae Rom nene, a e kiena navisaluaena, naliðereena la nene akila pe mesmesu re pan imimi nene poli. Pe añe re naða imimi mekila suri tai piowa poli, ana siraunia la añe imimi e marana ne yeririna lala, a akoan imimi mepa loyurña e yumña nakoena, ana nanagane la sinelan asape añene plan vinaun imimi ga sanene. !Taðatete ga, awasuðe amiu ava avisa van la avisavenua la ke narui la monar aimi aure plan imimi e yo nini, a monar aimi avisa visena tai van imimi sumo wa!”

³⁸ Ana yeririna kiena ne naliðereena lala amla visena nene kiena ne Pol añasuðela si apano, ana pogos naða amlogeyu naða Pol amio Saelas, lalua mña asike vatanon navisaluaena nae Rom, la amarau narui. ³⁹ Ana la apimi apisa visena laða pan lalua, ana aþure la apa mrapa, apisape la sinelan asape lalua monar amolue e yo nene. ⁴⁰ Ana Pol amio Saelas,

lalua añasuðe la sina, lalua apa añaliviðesan e yumña mña Litia sumo, a siraunia, ana la apisu sina arueta lala, a la amla visena wo lala vena iilaar laena, a siraunia, ana lala amolue petan pulkumali nene.

17

Pol amio Saelas, lalua asike garu Tesalonaika

¹ Ana ðisi na Pol amio Saelas, amialoro apano, ana akome pulkumali lua nene Ampipolis amio Apolonia, ana lalua apimi atol pulkumali nene, Tesalonaika. Pulkumali nene yumña na leniena kiena ne le Yu la tai mñeke ea, ² ana sa naða Pol mon mña kila e yo punu ga naða naga pa ea, naga pa sikol la nae e yo nene, ana surña pa ke loyurña amio la e kiela yumña na leniena, e pogos na leniena punu ga. Ana e Legiena Wa telu, naga kila sanene, a naga pisi yam moki amio la e ya naða Visena Wa naga surña piania. ³ Ana Pol surña pian la ea, a naga surña pisawal meraravan po pan la pisape taveve ya naða Visena Wa pisa, ana mesmesu ga naða kiela Navisaarena, yeririna la akila viowa ga vania, va mña va mñaga naga mare, ana siraunia naga monar mal sina e marena. Ana Pol pisawal pan la, pisape “Yesu nene, naða nesurña nepisayu ke ne, naga ke naða pe kieta Navisaarena narui.”

⁴ Ana laða naða la asurña amiyagonia, apisu asape visena nene pe lelaga, la amlelaga e Yesu, ana apimi e lepas kiena ne Pol lalua Saelas. Ana e yo nene, yeririna laðaasia naða pe ape Yu re poli, la amlelaga e Ntewa rui, ana lala moki mña ga naða amlelaga e Yesu narui, amio mña ga li sumonena kiena sira la moki.

⁵ Ana yerikawa kiena ne le Yu la pe akekara re poli, la apielue,

ana la apisayu asape akilali suri tai. Ana la apa apisu pegas kiena ne p̄arkawa lala nae yo nene, ana aṗere laṗasia naṗa apiowa laa ga wa, ana apa aṗere sina yeririna la moki ana akila pupia p̄ina ga nene, ana la apa akila kare ke pupia veveyuena e pulkumali nene na. Ana la aṗape Pol amio Saelas lalua asuṗña ke e yuṗña ṗana yaru tai, kiena kia Seson, ana la apanon lalua e yuṗña nene, vena awere la ava kumali. Ana la apimi atol yuṗña nene, ana la akila kare ruru nena ga, akilaroro kana mratava nena, ⁶ ana pe aṗal re lalua asu loyuṗña e poli. Ana apuarar ga Seson nene, amio arueta taṗena laṗasia, ana aṗere la apano asuṗñalu ase marana ne li nasumonena lala na pulkumali nene. La apisi keviu, asape “Yeririna la nene naṗa asuṗña apilon-tapon ke kieta yomarava, la apa e yo taṗena la moki rui, ana nanagane la apimlein asike pun ita narui. ⁷ Ana yaru nene, Seson, naga p̄ere la apa ṗana, ana la nene apiowa ga, asuṗña akilaroro ke navisaluaena kiena ne p̄arin suṗe nae Rom nene, Sisa. Sisa nene pisa rui pisape monar telotun ga naga, ana la naṗani asuṗña apisa ke asape p̄arin suṗe taaga ga na yomarava nini, naga yaru tai, kiena kia Yesu.” ⁸ Ana yeririna punu ga amio li nasumonena lala na pulkumali nene, pogos naṗa amloge visena nene, ana la sinela mimi, ana la asuṗña akiikii a asuṗña apisi piowa keviu manene la. ⁹ Ana li nasumonena la nene asape Seson lala la monar aligan pupia kilavaru tai sike pula, naṗa kila sane p̄isi na Seson la ve aure re si Pol imi sike amio la pog tai, visae peraga, ana la taṗatete si akilia awarmaran kilavaru nene. Ana sirauṗna naṗa amligan kilavaru nene sike na, ana la atamān la apetan yo nene apano.

Pol amio Saelas, lalua asike garu Perea

¹⁰ Ana kolemallo ga, ana arueta la nae e yo nene apa amligan vinaun ga Pol lalua Saelas e kiela mrapa, ana lalua apa sina metava e pulkumali tai, naṗa Perea. Ana yam si tai, lalua asuṗña apa ke loyuṗña e yuṗña na leniena lala kiena le Yu lala e yo nene. ¹¹ Ana le Yu make ga la nae e yo nene la apo, a nalogearena sike e la, lala pe sa re le Tesalonaika la poli, lala kiela sitomena la po naṗa la akilia amiyagogo ruru po e navianena kiena Pol amio Saelas. Ana legiena punu ga, sinelan manene asape avisuveve loyuṗña e Visena Wa kiena ne Ntewa, vena akirawal asape lalua apisa pe lelaga pona pa sanape. ¹² La akila ṗana sanene pano pano-o, pe yam piavi re poli, ana la asiar naṗa amlilaga narui, a nasumonena lala kiena ne sira yere Kris ṗana ga lala amio yere Kris la moki, la ṗana ga amlilaga.

¹³ Ana sirauṗna, visena p̄asuṗe sina pa tol le Yu la garu Tesalonaika nanua ne, ana sape nanagane ana Pol ṗeṗe mlologon ke ṗana ga visena kiena ne Ntewa garu Perea, ana la sinela mimi sina. Ana apam ma metava Perea, ana akila kare ke sina ga sinena ne le Perea taṗena lala vena kila la aveveyu van lalua, aṗnelua lalua avano. ¹⁴ Ana arueta la apisu suri nene, ana apisu asape popon aiila Pol naga vito sina ga garo losi vilaga wa, ana apisu asape Saelas amio Timote, lalua akilia asuṗña ga wa, lalua na poga ga. ¹⁵ Ana aṗere Pol e kiena mrapa, apito garo losi, ana la akus waa tai ana apa atol pupia pulkumali naṗa Atens. Ana pogos naṗa amligan Pol e yo nene ana la asape awasuṗe la sina, ana Pol pisa pan la pisape p̄isi na Saelas lalua Timote, la ṗana ga luwoka

monar ato garo puna vilaga ve viavi re, vena ayum̃ae sina ga lele taaga amio naga.

Pol sike garu Atens

¹⁶ Ana Pol sike garu Atens, sum̃ate ke Saelas lalua Timote vena lalua aimi, ana pogos naṣa naga pisuveve yo la um̃a e pulkumali nene, ana pisu ga naṣa yo pulen ga nono lala, ana suri nene miyur sinena paṣisi. ¹⁷ Ana naga sum̃a pa ke loyum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, ana sum̃a kila visena la a moki komin suri nene amio la a amio m̃ena ga li taṣena la naṣa amlelaga e Ntewa. Ana legiena punu ga, ana naga sum̃a pa m̃ena ga e yo metava na pulkumali, vena sun amio yaru ai naṣa visae naga lual e yo nene. ¹⁸ Ana garu Atens, ana pupia yum̃a lua naṣa na navianen namanmaruaena, naṣa yaru navianena la na yum̃a lua nene, a pio la asape le Epikuru, amio le Stoiki lala, ana la asum̃a apiora ke m̃ena ga amio Pol.

Ana laṣas nene, asum̃a apismumun Pol, asape “!Yaru naṣa pivis kaṣar ne, ana naga pe kilia ruru re suri wo tai naṣa kilia visa van ita poli.” Ana lala m̃ena ga laṣas, amloge naṣa Pol sum̃a pisayu ke Yesu amio nasum̃alena, ana la asitom ke asape nanene na yeririna lua nene, ana la apisa, apisape “Peraga, imimi mepisu mesape yaru nene naga sum̃a pisayu ke ntewa taṣena lala a ninuna taṣena lala na purvanua nae ga gare tai.”

¹⁹ Ana siraunia, le Atens la apio Pol asape naga va totano amio la e kiela pupia kumali, metava e pupia kunus nae yo nene, naṣa kiena kia, Areoṣakas. Ana apiun tan Pol, asape “Imimi sinemimin

mesape ko otaṣali ovisayu navianena viu nene naṣa osum̃a opisawal ke pan yeririna lala, ovisa van imimi wa. ²⁰ Imimi mesum̃a memloge ke navianena nene pe taṣena ruru nena ga, ana sinemimin mesape mekilia suri la naṣa osum̃a opisa ke ne, ana kala kinas sanape.” ²¹ Ana pogos naṣa akila sanene, ana asum̃a ataveve ke kiela ṣelaga m̃arera tai, komin naṣa le Atens lala amio yeririna taṣena la naṣa asike e yo nene, ana la sinelan manene ga naṣa silaga, ana asum̃a aloge pona asun e navianena viu pona visena viu, pona sitomena taṣena lala pona lelagaena kiena ne yeririna lala.

²² Ana Pol sum̃alu se marala e kumali naṣa ma metava garu Areoṣakas nene, ana naga pisi pan la. Naga pisa pan la, pisape “Yerkawa lala nae Atens, nepisu sane amiu sinemiun manene laa nalotena lala, taulu naṣa yaru taṣena la sinelania. ²³ Pogos naṣa nesum̃a nemialoro ke e kumali nene, ana nepisu punu ga yo wa lala a wonta lala, a kiamiu nono la moki manene laa, ana pogos tai ana nepisu wonta tai naṣa ate siriena tai sike ea, naṣa pisape ‘Wonta kiena ne ntewa naṣa teminue naga.’ Ee, amiu amlenin ke ntewa nene, ana amiu apisa lelaga ga, pe akilia re nena naga poli, naga a ne. Ana Ntewa naṣa pe lelaga ga taaga sike na, ana naga ke narui naṣa sineun nesape nevisawal van amiu vena akilia naga. ²⁴ Naga nene naga pe Ntewa keviu naṣa sii yomarava nini, a suri punu ga la naṣa tepisu sike ea. Naga na, naga pe Parin Suṣe nae ma e peni, a pe Parin Suṣe na yomarava nini. Naga na, naga pe su re nena e yo wa la poli, a pe su re e suri wa la naṣa yeririna ga la akila poli, ²⁵ a naga pe ṣasine re yeririna poli, vena tevgania

pona tevisuaria. Peraga, komin naña naga ke narui, naña naga mla malena, a mla yalua, a mla suri make ga pan yeririna punu ga. ²⁶ Ntewa ke na nene narui, naga kila yolai la punu ga añalivi e yeririna na sumo naña naga siia, ana nanua nanua sumo laa rui, ana naga pisaar pogos punu ga a yo punu ga e maran yomara-ava nini, naña p̄isi na yolai la nene akilia amal ea. ²⁷ Naga kila sanene naña kila sape ita punu ga, monar tesitorñal tesape ita monar telual Ntewa nene, ana kila ita tesuñña tekian kare ga limata pa e yemalolo, vena topoporog welen kiena kapi vivaga. Ana popon naña tesitorñal m̄ena ga, tevisave Ntewa nene, naga pe su manene re koperin poli, naga momña ga lavisi pun ita ita make ga peve taaga. ²⁸ Yeririna na siriena ki-amiu yauena lala la apisayu suri nene rui, naña lala tai naga pisa sanini, pisape 'Ita temal e naga, ita temial e naga, ita na e ga e naga silaga,' ana ta m̄ena ga tai pisa sanini, pisape 'Ita punu ga ita tepe kiena li viu lala.'

²⁹ "Ana komin naña ita punu nena ga tepe narina ne Ntewa nena sanene, ana pe mesmesu re naña tesuñña tesitom tesape naga sa ga nono tai naña liman yeririna miyurñaen e kol, pona e selpa, pona e kilavaru, naña amiyurñaenia taveve ya naña sike ga e kiela nasinenanena. ³⁰ Nanua sumo laa rui, e yemalolo, ana yeririna la pe akilia re suri poli, ana Ntewa sinen po pan la, naga pe pulo re kiela naviowaena la e pogos nene poli. Ana nagane narui, ana Ntewa pisawal mesmesun ga pan yeririna punu ga e yo punu ga, pisape monar avilopu la, ³¹ komin naña naga pisaar legiena rui, naña p̄isi na naga lipere yomarava nini, ve sa naña torokin naga kila, a naga pisaar

m̄ena kiena yaru tai rui naña p̄isi na naga kila kiena yurñaena nene. Naga kila suri nene merarava ruru pan yeririna make ga p̄isi rui, naña kiena yaru wa nena, añemñar pa naga rui, ana siraunia Ntewa pisirlua ke sina ga naga mal sina."

³² Ana pimi tol pogos nene, la asuñña amiyagogon ruru Pol, ana pogos naña amloge naga pisayu pisape yaru tai mare, ana Ntewa kila naga mali sina, ana la lañas apitalia kare naga vanonia, ana lañasia apisa pania, apisape "Poga ga, tomña sanene wa. Pona visae p̄isi na imimi mela pulmas tai van ko vena ko osunyu sina van imimi pogos tai yo." ³³ Ana Pol pisu sane la nene yepel mavin yagogonen naga, ana naga petan la, p̄asupe sina pito garo tano, ³⁴ ana yeririna lañas nae lele nene la amlelaga, ana asuñña apimi akuspran la apa lele taaga amio Pol, naña lala yaru tai, naga pe yerkawa tai na kumali nae ruru nena Areoñakas nene, kiena kia Tionisia, ana ta m̄ena ga, naga pe sira tai, a naga kiena kia Tamaris, a la tañena m̄ena ga la lañasia.

18

Pol sike garu Koren

¹ Ana siraun e suri la nene naña Pol kila garu Atens, naga purmatania, naga pa e pupia pulkumali tañena naña Koren. ² Ana e yo nene, naga m̄al yere Yu tai, naña naga pe yaru tai nae lepas nae Pontas, a naga pa sike ga e purvanua naña Italia, e kana pulkumali keviu naña Rom, ana nanagane, naga amio wona, lalua apimi ga asike Koren na wa, komin Parin Supe Koltias nae Rom naga koven plan le Yu lala e kiena yo. Yaru nene, kiena kia, Akwila, a wona, kiena kia Prisila.

Sanene, Pol pa pisu lalua nene, ³ a lalua apisape popon Pol suña amio la, la ayurñaen re laa kilavaru sane wa, komin naña lalua amio Pol, la telu, kiela yurñaena taaga, naña kiela yurñaena nasuluen kanus na yurña. ⁴ Ana la amiyurñaen nã sanene pano-o, ana e Legiena Wa lala, Pol naga suña pa ke e yurña na leniena kiena ne le Yu la, a suña kila ke visena la moki pañisi amio le Yu lala, a amio mñena ga le Kris lala naña asike ea, ana naga kila nã sanene pano-o taulu la moki.

⁵ Ana siraunia, Saelas amio Timote la apimi mare ga rau atol ga yo e nene na wa, ana e pogos nene, Pol naga tamãan make kiena pog punu ga e yurñaena kiena ne Supe, naña suña mlologo, suña pisawal ke pa le Yu lala pisape kiela Navisaarena lelaga naña la asumate ke asape imi, naga nane Yesu nene naña pimi rui. ⁶ Ana visena nene kila le Yu lañasia sinela kar Pol, ana la apisatamne kare naga pañisi, ana la akila nã pano-o kila narui pogos tai Pol kila kile tai pan la, naña naga kululun plan yavi nae yo nene petan mñana kulsaket, naga pisa pan la, pisape “Visena lelaga kiena ne Ntewa nepisawal ruru pan amiu le Yu la rui. Ana visae yepemiu mavin logearena, sinemiun asape ava akokovio ga, nevisa van amiu sanini nesape kamiu kuruta naga sike ga e limamiu, pe su re si e lumau po laa rui. Siar nana-gane, neligan amiu, pisi na neva nevisawal ga Lologena Wo nene va la naña pe ape Yu re poli.”

⁷ Ana Pol molue petan la e kiela yurña na lotuena, ana naga pa sike ga e yurña tai naña meke ga e lepas nen yurña na lotuena nene. Yurña nene, mñana ne yaru tai naña naga pe pe Yu re poli, ana nanagane naga mlelaga e Ntewa

rui, kiena kia Titias Sastas. ⁸ Ana nasumonena na yurña na lotuena nene e pogos nene, naña kiena kia Krispas, naga tai naña mlelaga e Supe Yesu, naga amio la ne e mñana mratava, a le Koren mñena ga la moki naña pogos naña la amloge visena lala kiena ne Pol, ana la amlelaga, a siraunia akee la.

⁹ Ana sirau, e yemalo tai, Pol momalio pisu Supe pisi pania, pisape “Pol, ko na ve omaraun re yaru, ana ova ga, osurña ovisawal kiau visena. Ve okila re naña yaru tañena la akila ko omalumu, ¹⁰ komin naña in na nesike nemio ko. Pisi na tañatete yaru nae e pulkumali nene tai naña kilia su ko pona mñene ko, komin naña in na kiau yeririna la mokliu asike e yo nene rui.” ¹¹ Ana Pol sike e yo nene yam piavi mñaga, pa tol kas taaga kupario orai, a silaga naga suña pian ke visena kiena ne Ntewa pa yeririna lala.

Le Yu la aņure Pol pa kumali

¹² Ana e pogos nene, ãarin supe nae Rom naga mligan yaru tai vena naga ve supen lepas nen yo kiena ne le Kris la nene, a yaru nene kiena kia ne nanene Kalio. Ana e pogos nene le Yu la apisayuia ana la apiranari apisape la monar akila suri tai vena akila wo Pol naga ve lologo re sina, ana la apa atarar Pol, aņure pa e kumali kiena ne Kalio nene. Ana le Yu lala apisawal pa Kalio amio kiena nalipereena lalua, la apisape ¹³ “Yaru nene, naga suña kilali ke pisape were yaru lala vena ava alotun Ntewa e mrapa tai naña pe mesmesu re nenaga e lepas na kiamimi navisaluaena.”

¹⁴ Ana Pol suña sinenan ke pisape la navisatamneen visena kiena ne la nene narui, ana naga pe pisi re poli wa, ana Kalio nene suwo marana, pisli nã pa

le Yu lala. Naga pisa pan la, pisape “Le Yu lala, visae avisa van inu avisave yaru nene naga kila p̄elaga la naṣa piowa manene paṣisi, pona naga m̄e yaru tai, pona naga pinau, pona suri tai sanene, pogaga, pona nekilia neyagogon amiu yo. ¹⁵ Ana ya naṣa amiu apisa, nemloge sane pe pe suri re tai poli, pe suri korena ga nene na e kiamiu lepas navisaluaena amiu le Yu ga lala. Ve sanene, ṣisi na amiu ga avisuveve e naga, in na pe nekekarana re naṣa neyagogo e suri la nene poli pona nekila nalipereena tai vanonia.”

¹⁶ Ana e visena la nene naga m̄ene plan la ke sina ga petan kiena kumali. ¹⁷ Ana suri nene kila narui la sinela mim̄i manene la sane, ana pogos naṣa la apa vanua, atarar kiela nasumonena viu naṣa na kiela yurña na lotuena, naṣa kiena kia Sostinis, ana la asu kare naga paṣisi mon ga e mratava na kumali nene. Ana Kalio sum̄a pisu ke ne, ana naga pe sitom p̄ele re poli, naga pe kila re nena suri tai pan la poli.

Pol sike Episas, siraunia pa si ma Antiok

¹⁸ Ana siraun e naga nene, Pol naga sike amio arueta lala nae Koren yam piavi towe laa sane, ana siraunia, naga mligan la, sitom sape va si Seria, a e pogos nene, Prisila amio Akwila, lalua amio naga. Ana la apito garo losi, e pulkumali naṣa Kenkria, ana e yo nene, Pol pisape awe vilṣarina. Naga nene komin naṣa naga kila navisaarena m̄arera pa Ntewa rui nanua sumo, ana nanagane, suri punu ga e navisaarena nene la ṣisi rui, ana la am̄e ga viluna e pogos nene na wa. Ana la amiai e waa tai, naṣa sum̄a pa ke garu Episas. ¹⁹ Ana pogos naṣa apimi atol Episas, la apa ura, ana Pol pisape ṣisi na Prisila amio Akwila

la asum̄a ayur̄mae e yo nene sumo wa. Ana naga, naga mligan lalua, pa loyur̄na na lotuena kiena ne le Yu lala e yo nene, ana naga kila visena m̄oki amio la. ²⁰ La akekarana naṣa asun amio Pol, ana la sinelan asape naga su re laa amio la wa vena la akilia avis amio naga, ²¹ ana Pol pisa pan la, pisape “Potena paṣisi, ana in na monar nowasuṣe si neva garu Seria sumo wa. Ana visae Ntewa naga kiena naliganarena visave neimi sina, ṣisi na ve ve piavi re, nowasuṣe si pun amiu e yo nini Episas.” Ana naga taaga mligan si la nene, kus waa pano.

²² Ana pogos naṣa naga pimi tol ke sina ga Seria, naga pa ura e pulkumali naṣa Sisaria, ana naga pa si ma metava Yerusalem. Pisi na naga pa m̄alivin p̄egas nen li nalelagaena lala, a siraunia, naga pitomi si garo Antiok. Nane, Pol kila make kiena pupia yalena yam lua nene narui.

Pol mial ke sina ga, yam telu narui

²³ Ana Pol pa sum̄a garu Antiok pano-o ṣisi, ana naga mligan si yo nene, naga ṣasuṣe si pa e pulkumali kar ga la punu ga e lepas nae Kalesia nene amio Prisia. Naga pa komli e yo la nene yam tai rui, ana naga pa ke sina ga vena iila li nalologena lala vena aviawa m̄arera la sane.

Apolos mlologo garu Episas amio Koren

²⁴ Ana pogos naṣa Pol pe pimi tol re si Episas poli wa, yere Yu tai pimi e yo nene, naga nae pupia pulkumali nene Aliksantrea. Yaru nene, kiena kia Apolos, naga pe yaru tai naṣa ṣarina po paṣisi, naṣa naga kilia make visena la naṣa sike e Siriena Wa lala, a naga pe yaru tai naṣa mlologo po naṣa po. ²⁵ La apian ruru naga e mrapa kiena ne Suṣe rui,

ana naga tamñan kiena malena wetelu vena naga lologo pona vian ruru yeririna la e suri la e Yesu. Suri la punu ga naña naga pisa pe mesmesu pañisi, ana suri ga tai, naga pe mlogeli re poli wa naña apisape yaru la monar ava e nakeena e kia kiena ne Yesu, naga kilia ga nakeena naña Yoane Nakeena naga kila nanua sumo.

²⁶ Ana pogos naña naga sumña pa mlologo ke loyurña e yurña na lotuena kiena ne le Yu lala, ana naga pe marauñ la re poli, naga pe sitom ðele re suri tai poli. Ana pogos tai, Prisila amio Akwila, lalua amloge naña naga mlologo ke sanene, ana lalua amloge kilale sane yaru nene pe kilia ruru re suri lañas poli wa e mrapa kiena ne Ntewa, ana lalua aþure naga pa akilapian ruru si e suri la moki.

²⁷ Ana siraunia, Apolos naga sinenan sape va e yo kiena ne le Kris lala, garu Akaea, ana arueta lala nae Episas la apisa apisape po pañisi naña visae naga va sanene, ana la asiri maki tai pa li nalologena lala e lepas nene naña Apolos naga kilia war vano, vena la akekaran naña aurear naga sike amio la. A pogos naña naga pa tol yo nene, naga miila ruru la naña lemamiña kiena ne Ntewa kila la amlelaga rui. ²⁸ Naga miila la naña sane e marana ne yeririna lala, naga kipian la pisape sanape naña le Yu lala la akila pal mrapa, komin naña naga kipian la e visena la moki naña sike e Siriena Wa naña la apisa meraravan rui apisape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga. Ana pogos naña le Yu la amloge kiena vianena la nene, la pe apisa re si suri tai poli.

19

Pol sike sina ga garu Episas

¹ Ana pogos naña Apolos pa sike ma Koren wa, Pol sumña mialoro ke e kiena mrapa naña kom ke e lepas naña pa ma metava e kunus lala, ana naga mlilu ma mrapa nene pano-o naga pimi tol Episas. Ana e yo nene, naga pa mälivin narin þegas nen li nalelagaena la naña asike ea, ² a pogos tai, naga piun tan la, pisape “?Pogos naña amlelaga e Yesu, amninu Ninuna Wa pimi e amiu e pogos nene, pona pe amninu re poli?”

Ana la apisatame naga, apisape “?Ana Ninuna Wa ya nene? Imimi pe memlogeli re suri tai sanene poli wa.”

³ Ana Pol piun ke sina ga tan la, pisape “?Ana pogos naña akee amiu, amiu apisu sane naga nene na kana kinas sanape?”

Ana la apisatamea, pisape “La akee imimi, imimi mepisu sane sa ke ga e nakeena nene naña Yoane sumña kila ke nanua sumo.”

⁴ Ana Pol naga pian ruru la, pisape “Ee, naga nene naga poga ga, ana nakeena naña Yoane naga kila nanua sumo, naga kila pa yaru lala sane kile ga tai naña sane yaru la nene la apilon la rui, ana naga nene na kana kinas na pe sa re naña amlelaga e Yesu po laa wa. Yoane naga mña ga kilia ma suri nene, komin naña naga pimi sumo, a naga sumña pisa ke pa yeririna lala, pisape la monar alelaga van naña þisi na imi raunia, sane Yesu.” ⁵ A pogos naña le Episas la amloge naña Pol pisayu ruru suri nene pan la, la apisu sane popon la ava si e nakeena, ana la akeela e kia kiena ne Suþe Yesu. ⁶ A e pogos nene, Pol pu þarila, ana Ninuna Wa pitomi e la, kila la asumña apisi ke kome visena taþena lala, a kila mña la asumña apisawal ke mña ga visena lañasia naña Ntewa mla

pan la. ⁷ E kiela narin p̄egas nene, pe la moki re poli, la atol ga lualima taaga pa lua.

⁸ Ana Pol na sike garu Episas tol sina ga kupario telu, a pogos punu ga naga pa kila ke lotuena loyuma e yuma kiena ne le Yu lala, a naga kila ke visena moki pan la. Pogos tai, naga pe sitom p̄ele re poli, naga pisi m̄arera pan la, pogos tai naga peveyu pan la, a pogos tai naga tagin la vena aimi loyuma e nasuḡenena kiena ne Ntewa. ⁹ Naga kila m̄a sanene pano-o, ana naga pisu naḡa peraga, la ape p̄arm̄arera ga, la pe sinelan re nena naḡa alelaga poli. Ana la p̄asia la asuma apisayu kare Mrapa Viu nene pa yaru taḡena lala loyuma e yuma na lotuena nene, ana Pol sum̄alu p̄ere plan si li nalogena lala, la amolue petan le Yu taḡena la nene, ana legiena punu ga la apa akila viorena a amlologo pa yaru lala e yuma na viorena kiena ne yaru nene Tiranas. ¹⁰ Naga nene, Pol sum̄a kila m̄a ga sanene pa tol ke sina ga kas lua, ana kila sanene yeririna lala nae lepas keviu nene Esia, le Yu lala amio yaru taḡena lala, la punu ga amloge visena kiena ne Suḡe.

Yaru laḡasia la amlenpal ga e kia kiena ne Yesu

¹¹ Ana pogos naḡa Pol sum̄a miyuma ke sanene garu Episas, Ntewa miyuma e naga, kila kile kerkeviu la moki ve na iilaen yeririna lala. ¹² Visae narin kulmrae tai, pona kulsota tai, ana yaru la aḡar pimi Pol pilivili sumo wa, p̄isi na aḡar pano akila tol ga yepena ne li namaiena lala, a kulmrae la nene am̄ene plan kiela maiena lala, pona ninuna viowa la naḡa asike e la.

¹³ Ana e pogos nene, le Yu m̄ena ga laḡasia amialiali ke yaru lala, la asuma am̄ene plan ke ninuna

viowa petan la. La nene pe amlelaga re e Suḡe Yesu poli, ana pogos naḡa amloge sane Pol miyuma ke sanape, la m̄ena ga asitom asape p̄isi na la akilali naḡa ayuma e nam̄areraena na kia nene. Ana pogos naḡa am̄ene plan ninuna viowa, la apisi pania, apisape “Mepisa mesmesun pan ko e kia kiena ne Suḡe Yesu naḡa Pol sum̄a mlologon ke ne, pisape ko oure vetan yaru nene.”

¹⁴ Ana e pogos tai, m̄ee m̄ena ga laḡas sinelan asape akilali ve sanene. La nene, la olua nene la na narina ne p̄arin yar wa kiena ne le Yu naḡa kiena kia Skeva. ¹⁵ Ana la naḡani apimi amlenwo yaru tai naḡa ninuna viowa sike e naga, ana la apisi pa ninuna viowa nene vena ligania, ana ninuna viowa nene sinena kar la, pisape “Ee, nekilia m̄a kia naḡa Yesu, a nemloge ke m̄ena ga kia naḡa apisape Pol, ana amiu na ai? !In na nemninue amiu nena ga, avisuar amiu!” ¹⁶ Ana veraga ga, yaru nene pula pimi pula, kila mara amio la su la pano pano-o, taulu la olua nene, kilapel la naḡa kilapel la pitolwowa make m̄ala kulsota lala. Ana apurmatan yo nene aḡar kuruta paḡisi. ¹⁷ Ana yeririna la apisayu suri nene pano tol le Yu lala amio m̄ena ga yaru taḡena lala, le Episas lala la punu ga amloge, a suri nene kila narui la sinela kurkur towe la sane, a kila narui amieluar kia kiena ne Suḡe Yesu pa laa sane.

¹⁸ Ana siraunia, la moki naḡa nanagane la apimi ape li nalelagaena la p̄isi rui, la apimi apisawal apisape la aḡar ke kimi, a la apisawal suri la naḡa la amiyumaen ke e purkol. ¹⁹ A laḡas naḡa ape purḡes nen kimi kemua lelaga, aḡar polo suri la naḡa amiyumaen ke amio la apimi lele taaga, sa naḡa kana tus ne lala, ana e marana ne la

naña apisu ke e pogos nene, la akoven make ga pa e kapi. Tusi la nene moki pañisi, ana pogos naña asitomāl kana kilavaru ne la punu ga naña apul la e sumo, ana la apisu sane keviu pañisi, taulu tenario na kilavaru moki pañisi. ²⁰ Ana pogos naña suri la ne sanene pimi parwowo ke yo, la apisu sane namareraena kiena ne Ntewa naga sumā miyūmae ke mārera pañisi, a la apisu naña visena kiena ne Supe naga sumā kulkululu pano taulu yaru la moki laa narui e yo punu ga.

Veveyuena keviu garu Episas

²¹ Ana Pol pisu kilale naña yurñaena kiena ne Ntewa pa ke metava narui, ana naga mninuk-ilale pisape naga mēna ga monar yurñae va re laa na wa, vena naga va telivi visuveveli sina ga lepas la nene Masitonia amio Akaea, gare Kris, a sirau, p̄isi na naga wasupe ke sina ga va Yerusalem. A naga pisaar mēna ga e pogos nene, pisape “A sirau naña nowasupe neva si Yerusalem, p̄isi na monar neyaloro si neva re laa na wa, monar neva m̄na neva m̄na netol ma Rom.” ²² Ana naga pisu sane p̄isi na naga monar su re laa yam ve plas laa sane sumo wa e lepas nae Esia amio kana pupia pulkumali nena naña Episas, ana yaru naiilaen lalua nene, Timote amio Erastas, naga mligan la asumo apa Masitonia.

²³ Ana e pogos nene, naña Pol sike gar yo naña Episas wa, ana pupia veveyuena tai molue e lepas na Mrapa Viu kiena ne Yesu. ²⁴ Suri nene, kana purp̄esia naña le Episas lala, la apisa apisape kiela ntewa, naga sira tai, kiena kia Artemis, a la amlotun ke kana pupia nono nena e kana pupia yurña wa nena. Ana yaru tai nae e yo nene, kiena kia Timitrias, naga p̄ere yaru moki liu apimi

amiyurñae kiena, naña la asumā amiyurñae ke narin nono lala na yurña m̄ana ne sira ntewa nene, la amiyurñae e selpa, a yaru la asumā apul ke tania, naña naga amio kiena yeririna lala la asumā aṗar manene kilavaru e pañisi.

²⁵ Ana sirau, naga pisu yurñaena naña Pol kila ke ne sumā m̄e monar ke kiena yurñaena nene narui, ana pogos tai naga pio kiena yeririna la nene, amio yaru taṗena la naña la amiyurñae ke suri la e selpa, ana pogos naña apimi lele taaga, naga pisi pan la, pisape “A, aulai, amiu akilia m̄na naña sane ita temali ke ga e kieta yurñaena nene naña ita tesumā temiyurñae ke suri la e selpa. Yurñaena ga nene kila na ita tesumā toṗar ke kilavaru laṗasia.

²⁶ Ana nesitom nesape amiu na amloge narui, pona ita laṗasia tepisu e kilamarata rui, naña yaru suri naña Pol nene naga sumā pilon ke sitomena kiena ne yeririna la pa pe taṗena. Naga sumā kila ke e nini, a sumā kila ke m̄na e lavisin pulkumali punu ga na pupia kieta lepas nini Esia, naña naga sumā pian ke yaru lala pisape nono la naña yaru miyurñae e limana, la pe ape ntewa re nena poli. ²⁷ Ana in na nepisu sane visena kiena ne yaru nene p̄isi na kila kieta yurñaena vito tano vañisi, naña p̄isi na yaru la ve akekarān re si auli suri la naña ita temiyurñae ke narui. A metavana, ita temio le Esia lala, amio m̄na ga yeririna taṗena kar ga lala e yomarava nini, ita tesumā temlotun ke ntewa wo tanea tai nene naña Artemis, pona yaru nene sinenan pisape kovenlua kare naga yo, pona sinenan pisape kila m̄ana yurña wa imi ve suri korena tai yo.”

²⁸ Ana pogos naña naga p̄alelar kare kiela sitomena la sanene, kila la sinela mimi manene laa

narui, ana la asuñña apiovionia, apisape “!Atemis nae Episas naga po, tepinaia naga taaga-o!”²⁹ Ana la sane añarera laa narui, ana la apa akila pupia mñaagena gar kumali, ana apa atarar Kaias amio Aristakas, yere Masitonia lua naña amialoro amio Pol apimi asike e yo nini, ana la apurela, akiriri amio la apa loyurña e pupia lelen viorena nae Episas nene, a le Episas mñaena ga lala apa amio la, apa akokonia yo nene pñisa.

³⁰ Ana Pol mñaena ga sinenan pisape va loyurña vena kilali naña visi amio pupia pñina nene, ana nalogena nae Episas lala amaraun asape sa pñisi awenarlea, ana apisalupar naga.³¹ A yerkawa lañas na Lokol Kansel kiena ne le Esia lala, la ape erau ruru po amio Pol, ana la mñaena ga amligan visena pimi, apiun manene pa Pol vena naga ve va re loyurña, akila sanene naga pe pa re si poli.

³² Ana loyurña e yo nene, yeririna lala la akila ke pupia mñaagena pañisi, la moki liu naña apisi veraga, lañasia apisi pa sanene, lañasia apisi pe tañena, a la moki naña aminue nena ga sane añña akila ke viorena na ya wa.

³³ Ana le Yu lala la amaraun asape sa pñisi yaru la asitom asape la ke naña la ape purpes nen veveyuena nene narui, ana la asupon lala yaru tai, kiena kia Aliksanta, naga pa suñalu se maran yaru lala vena visli van la vena la ve sinela kar re le Yu lala. Naga kuan limana kila avarurula, ana la añape naga ke tai naña pe yaru na veveyuena narui.³⁴ Ana siraunia, pogos naña la apisu kilale asape naga pe yere Yu ga tai, mñaagena pe pito re nena tano poli, ana la asuñña apio manene ke e kia kiena ne kiela ntewa naña sira nene, la asuñña apiovion ke veraga, apisa apisape

“!Kiamimi Atemis imimi le Episas lala naga po pañisi-o! !Kiamimi Atemis naga taaga po pañisi-e!” Ana la apio mña sanene pano-o tol mrae lua pe suri tai.

³⁵ Ana siraunia, suñe kiena ne le Episas la nene suñalu se marala, naga kilali naña aimi amalumu sina pano-o pñisi, ana naga pisa pan la, pisape “Yeririna nae Episas lala, ita punu ga tekilia ruru rui tesape kieta pulkumali nene, naga pe kumali keviu tai, a pe pulkumali wa tai. Ita ke narui naña tesuñña tepisuar ke yurña wa kiena ne pupia kieta ntewa nene, Atemis, a tekilia tesape kieta lelagaena pe lelaga, komin nanua sumo verue ta nene mlai, ana kana pupia kilavaru wa nena mloru ma e peni pitomi, naña pe mloru re e yo tañena la poli, mloru ga e ita rui, ana ita tesuñña tepisuar ruru mña ga.³⁶ Suri la nene tekilia rui tesape lelaga make ga, yaru tañena lala tañatete nena ga avisa karea. Ana sanene na, pe pon re tekila manene pñarita poli, popon tekilali naña tesu ruru ga tesu mña ga.³⁷ Ana e lepas kien la nene naña amiu añure la apimi e nini, in na pe nemloge re naña amiu apisa apisape la apa apinaun suri wa tai e yurña wa mñaena ne kieta ntewa poli, pona la apiuelin kiena kia, ana visae ve sanene ita tañatete tekila suri tai va lalua nene e yo nini.

³⁸ “Ana visae yaru na kilaen selpa la nene, sane Timitrias lala, visae la kiela suri na visaen lañasia sike ga wa vena avisa van lalua nene, poga ga, kieta kumali la suñña ga, a kieta nalipereena la suñña ga, ana visae avisu ve sanape, la akilia aurela ava avis van la e kana yo nena.³⁹ Ana visae amiu asitom avisave suri si lañas sike ga wa vena ita punu ga tevisuveve sina, poga ga, tekilia

tevisuveve ga e kieta viorena si tai.

⁴⁰ “Naga nene, komin p̄elaga naṗa tekila ke nanagane, ita tepa manene laa narui. Pe pe suri re tai naṗa mesmesun tekilia tekila manene māagena nene vanon poli, pona tekila naveveyuena keviu sanene vanonia, a visae peraga, pona ṗisi na yerkaawa kiena ne le Rom lala la ṗisi na akoven ita e yur̄ma nakoarena na wa vanon kieta yur̄maena na nanagane.”

⁴¹ Ana pogos naṗa naga pisa visena nene ṗisi, sitomena kiena ne yeririna lala pimi pa ruru ke sina ga po narui, ana naga kalo visena, naga pisa pan la pisape la akilia aviaṗa ke sina ga.

20

Pol mialiali sina li nalelagaena lala garu Masitonia a garu Kris

¹ Ana legiena si laṗasia, pogos naṗa pupia māagena naṗa le Episas la nene akila, pito si tano, Pol naga pio nalelagaena lala apimi lele taaga, ana naga mla visena wo pan la vena asuṁalu mārera va laa sane, ṗisi na naga pisi maro pan la, ana mligan la, pa si garu Masitonia. ² Ana e yo nene, naga pa mial kome kana lepas ne lala, ana e yo punu ga naga suṁa miila ke yeririna lala e kiena visena wo lala, ana siraunia, naga pa si metava ma Kris, naṗa kana pupia pulkumali nena, naṗa Koren. ³ Ana Pol naga sike e yo nene pano-o tol kupario telu, ana ṗisi na naga suṁa sitom sape kome waa tai naṗa m̄eke pa rui, wasuṗe sina ga va garu Seria. Ana lavisi naṗa aure vano, ana visena pimi tol Pol pisape le Yu lala nae e yo nene, la asuṁa akila ke sitomena viowa tai vena akila van ia e pogos naṗa naga suṁa m̄eke e mrapa komsusia, ana kila naga pe pa re si e waa nene po

laa rui, ana naga mla mrapa piavi tai, naga mial p̄asuṗe si pa telivi garu yo Masitonia. ⁴ Ana e pogos nene laṗas apa amio naga, sane Sopata nae Perea, naṗa narina Piras, amio Aristakas a Sekantas, lalua nae Tesalonaika, amio Kaias nae Tepe, amio Timote, a amio m̄ena Tikikas a Tropimas, lalua nae Esia.

Pol lala asike garo Troas

⁵ Ana laṗas nene naṗa asike amio Pol, la asumo apano aporu garu Troas. ⁶ Ana Pol naga sirau pimi, ana inu Luk, nesikol inu sina nemio la garu Piliṗae, a imimi mekila Paṗagena Nakanena Tamṗa e yo nene. Pogos naṗa ṗaṗagena nene ṗisi, ana mokus waa, ana mekiriri mā pano-o tol legiena lima, ṗisi na imimi mepimi metol yo Troas, la naṗa apa sumo la asuṁate imimi ke e nene. Ana imimi punu ga mesike garu Troas tol legiena olua.

⁷ Ana e Legiena Wa, pogos naṗa mrae pito pa tano na ṗa rui, sa naṗa legiena ṗesia na legiena olua siar narui, imimi mepiora memio nalelagaena lala nae yo nene, imimi memlotu a makawero kilaparavi wa. Ana Pol naga sitom sape imimi meial ke kolulag ga, ana komin naṗa pe kiamimi viorena maro memio la, ana la akila visena la moki, ana kila Pol m̄ena ga pisi yam piavi, pisi mā pano tol yemalo pa ko yepe lilika narui. ⁸ Ana e pogos nene, imimi mesuṁa mepiora ke e lele tai metava e yotop naṗa na telu, ana yeririna lala aṗar kiela kapi vivaga moki pimi, kila yo loyur̄ma nene yo pisisun keviu paṗisi.

⁹ Ana yaru m̄ee tai, kiena kia Yutikas, naga toṁa tano e pulutava na lagi, ana pogos na Pol naga mlologo mā pa sanene pano-o, m̄ee nene mloge momalena na

mloge momalena. Naga tekavito na tekavito, kila mña sanene pano-o, p̄isi na naga momalio ruru nena naapo, ana la amilan ga naña naga mloru e pulutava na lagi nene, naga mloru pito koan vanua e porotano. Yo nene naga mon manene laa metava, ana pogos naña la akiriri apitove, atol naga, ana la apisu naña naga mare pa rui. ¹⁰ Ana Pol mña pito tano vena visulia, naga pulu pito tano kutarar e limana luwoka, ana naga pisa pan la, pisape “Ve aloge re viowa, ve atagin re naga, nanagane kiena malena p̄asuḗ si pimi e naga rui.”

¹¹ Ana Pol lala apa sina ga metava, ana la amla K̄inanena Wa nene, siraunia la akinana, ana siraun nanene, la asun ke sina ga pano-o yemlagi, ana Pol mligan la pano. ¹² Ana e lepas na ninis yerm̄ene nene, aḗar naga mali ruru sina amio apa um̄a, a la amloge po paḗisi naña Pol naga kila ruru naga pan la.

Pol lala asike mrapa vena awasuḗ la sina

¹³ Ana Pol naga pis pan imimi rui pisa pisape imimi mesumo mokom e waa, imimi meva mesum̄ate naga e pulkumali nene Asos, ana naga sirau imi, naga yali ga kom ura. ¹⁴ Ana imimi mepano metol garu Asos, ana naga sirau pimi, ana naga miai e waa, ana imimi punu ga mepano metol pulkumali naña Maetilin e narin purvanua tai.

¹⁵ Ana siraunia, imimi mekiriri si e legiena wetelu tai, mekiririn narin purvanua tai, kiena kia Kios, ana siraunia e legiena taḗena, metol e narin purvanua nene Samos, ana legiena taḗena sina, imimi metol e kumali nae Maelitas e purvanua keviu, ana imimi mepa ura e yo nene. ¹⁶ E pogos nene, imimi moḗaro ga yo

Episas sanene, pe mepa re ura e poli, komin Pol naga pisa pisape pe pon re naña ita tokus pogos ve moki e lepas nae Esia nene poli, komin naga sum̄a sitom ke sape visae imimi mekilia mekila saḗene, ana popon moworu garu Yerusalem mesmesun pogos na Paḗagena na Yui Marua.

Pol naga sike garu Maelitas, naga pis maro pan nasumonena lala nae Episas

¹⁷ Ana garu Maelitas, Pol mligan visena pa garu Episas, naga pisape nasumonena nalotena lala aimi avisuia. ¹⁸ Ana siraunia la apimi, ana Pol pisa kiena visena maro pan la. Naga pisa sanini, pisape “Amiu, amiu akilia ruru inu rui, naña siar e pogos naña nepimi p̄esan e kieta lepas nini, naña Esia, pimi tol nanagane, nesum̄a nemio amiu pogos piavi paḗisi rui. Ana akilia ruru mña ga kiau ḗelaga a yurñaena kiena ne Suḗe la naña nekila rui. ¹⁹ Akilia mña naña yurñaena la nene, nekila ke naña kiau sitomena pito ga tano, a nekila ke mña ga amio wamarau, a nekila mña e pogos m̄arera naña le Yu la akila pan inu, naña m̄alivi e kiela sinemimiena lala pan inu. ²⁰ Ana akilia ruru mña rui, naña visena punu ga naña visemesun navisaena, naña kilia iila amiu, visena la nene pe nemawan re naña nevisawal van amiu poli, pona pe nemaraun re naña nevian amiu e poli, nanene e poglis la naña ita tesike e yo metava temio yeririna moki lala, pona e pogos la naña netelivi ke e m̄amiu um̄a lala. ²¹ Ana nepis pan le Yu lala pona nepis pan la naña pe ape le Yu re poli, ana pe nesitom ḗele re naña nevisawal van la poli, ana non̄areran la, nepisawal ruru nena pan la, nesape la punu ga monar avilopu la ava puna Ntewa,

la monar alelaga e kieta Suře Yesu Kristo.

²² “Ana nanagane, nepa ke sina ma Yerusalem, pe nekilia re ya nađa le Yu la yoko akila van inu poli e pogos nađa noworu e yo nene, ana nemlogelupar e inu nađa Ninuna Wa naga sumã pure inu ke sanene, ana monar neva ga. ²³ Ana Ninuna Wa naga sumã kila merarava pan inu rui nađa e pulkumali punu ga la nađa nepa ke ea, ana monar netol pogos m̃arera lala, a yeririna la asumãte ke ga vena akoan inu neva e yurĩa nakoarena. ?Sanene nepisu visae neva garu Yerusalem, pona ve sa ke m̃ena ga nene yo? ²⁴ Ana poga ga nene, komin nađa pe nepisu re kiau malena naga pe suri tai poli, pona tasneu, vena monar nesitom manenea, peraga. Ana nesitom ke suri taaga ga, vena nekilia nekiriri m̃aga vano-o netol luas nen kiau yurĩaena nađa Suře Yesu mligan sike e lumãu, nađa monar nevisawal Nalologena Wo na nalemamiena kiena ne Ntewa va e yo punu ga.

²⁵ “Ana nanagane, nekilia m̃ena rui, amiu nađa nesumã nemiali amiu, nađa nemlologon ke navesup̃enena kiena ne Ntewa pan amiu, nekilia nađa amiu punu ga tařatete si akilia avisu marau pogos tai. ²⁶ Visae amiu yaru tai naga pe mla re visena lala kiena ne Ntewa nene e kiena malena poli wa, nađa nepisa pan amiu rui, ana yokorena naga va kovio, ana visae naga va kovio, kiena kuruta teke ga e naga, ana pe to re e inu poli, ²⁷ komin nađa in na nepisawal mrapa pan amiu rui, ana pe nekilawan re sitomena kiena ne Ntewa pan amiu poli.

²⁸ “Ana amiu li nasumonena lala, komin nađa Ninuna Wa pisir plan amiu sa nađa yeririna lala navisuarena sipsip lala na

nalotena kiena ne Ntewa nene nađa naga pul lua e tana ne narina, ana amiu na monar avisuar ruru amiu, a amiu monar avisuar ruru la nene. ²⁹ Ee, sineun nevisave nevisa van amiu, pogos nađa nevetan amiu pa narui, ana nekilia m̃aga nađa yoko lokul tetan lala aimi, akila kare ki-amiu sipsip la vařisi, akilayon nađa am̃enetetain la, ava aveve taaga. ³⁰ Ana nekilia nevisa m̃ena ga, nevisave siraunia, ana amiu yerkawa ga lařasia, ana asumãlu, ana avisokan kar ga la ve moki vařisi, vena akilayon ga nađa asape aurelua nalogena lala ava ataveve la ga. ³¹ Sanene, monar asururuia, a monar avisururuia, a monar asitomãl nađa ayumãe m̃arera ve sa nađa nekila pogos nađa nesike nemio amiu pano-o tol kas wetelu telu, nađa pogos punu ga, e legiena a kolemalu, nesumã nepian ke yeririna lala, a nepisawal nena visena kiena ne Ntewa pan la, pano-o wamarau kekapili vanon la.

³² “Ana nanagane, pe su re si e lumãu poli vena nevisuar amiu, nemligan amiu asike ga e limana ne Ntewa. A nemlen nesape yoko Lologena Wo na lemamiena kiena, naga sumã iila amiu, kila amiu asumãlu m̃arera, a kila nađa amiu m̃ena ga, akilia awar navisa ruena wo lala nađa Ntewa naga yokorena war sirau va kiena yeririna wa lala.

³³ “Ana sineun nesape asitomãl m̃ena ga, pogos nađa nesike nemio amiu, nesumã nemiyumãe korena ga sanene, a pe sineun sun re kiamiu suri wo la nađa sane kiamiu kilavaru la poli, pona kiamiu kulmrae lala. ³⁴ Ana pe nepisa re nesape avisuar inu e suri la nene poli, ana inu ga nepisuar inu e yurĩaena na lumãu luwoka nini, a nepisuar m̃ena la

naṗa amiyum̄ae ke amio inu e pogos nene. ³⁵ Ana e mrapa nene, a e ṗelaga taṗena m̄ena ga lala, nepian amiunia nesape popon ita teyum̄ae m̄arera teiila yaru lala naṗa yepela malumu, apisu ṗele narui, komin naṗa monar tesitom̄al m̄ena ga visena kiena ne Suṗe Yesu tai, naṗa naga pisape ‘Visae ko otol kioṗa nalaena tai, ana ko ologe wonia, ana visae ko ola nalaena tai vano, ana ko ologe wonia va ve keviu laa sane, ana navisa ruruena sike e ko.’”

³⁶ Ana pogos naṗa Pol naga pisa visena la nene ṗisi, ana akinai, naga mlen amio la. ³⁷ Ana la asiar naṗa atag narui, ana la atalopan Pol, akulkalil e yepena, amlipalipa naga pano pano-o paṗisi, ³⁸ komin naṗa la asum̄a asitom ke kiena visena taaga ga nene, naṗa naga pisape ve avisu re si marana pogos tai. Kiena visena ga nene narui kila la sinela miye naga keviu paṗisi. Ana siraunia, la amiyal amio naga, aṗure naga pitomi si e waa naṗa imimi mokusia mokomkom ke ea.

21

Luk pisayu naṗa naga amio Pol lala, apa atol yo Yerusalem

¹ Ana imimi memligan la asike e yo nene Maelitas, ana imimi meṗere m̄ale, mepa mesmesu ga mepa metol narin purvanua naṗa Kos, ana imimi momomalio e yo nene. Yemlagi kolulag, ana imimi mepetan ke sina ga yo nene, mepa m̄a mepa m̄a pano-o metol sina purvanua taṗena naṗa Rots, ana imimi momon sina, ana yemlagi kolulag, meṗure sina ga, mepa metol pulkumali nene Patara e purvanua keviu. ² Ana kiamimi waa nene naga pa tol ga yo nene, ana mepa ura. Ana pogos naṗa mom̄al si waa taṗena tai naṗa

ṗisi na va garu e yo nene Ponisia, ana memiai ea, aṗere m̄ale, ana mesike sina ga e kiamimi mrapa. ³ Imimi mekirir mepa m̄a sanene e sive keviu nene, va ko yotena ne, pano-o mom̄al pupia purvanua naṗa Saepras, ana memligan sike ga e kiamimi lepas na ṗam̄eli, ana mepa m̄a sanene mesape meva metol yo naṗa Seria naṗa sine-mimin mesape meva ea. Waa nene ṗar ke tegaki la naṗa sape va ligan e pulkumali naṗa Taea, ana pogos naṗa mepa metol yo nene, ana mepa ura ea. ⁴ Ana mepa makale li nalologena lala e yo nene, ana siraunia, mesum̄a memio la pano tol legiena olua. Ana e pogos nene, la apisu naṗa Ninuna Wa pian la naṗa ṗisi na va ve sanape e Pol garu Yerusalem, a la apisi pania, sinelan asape avisalup̄aria asape ve va re si tol yo nene. ⁵ Ana Pol mninu e naga, sape monar va ga, ana sirania, mepa sina e kiamimi mrapa. Ana e pogos nene, yerm̄ene lala a sira lala amio nin sisi lala, amiyal amio imimi, mepa vanua e kiela pulkumali, ana aṗere imimi sina mepito garo e kiamimi waa. Ana imimi punu ga mekinai tano e none, ana memlenwo imimi, ṗisi na metalopan la. ⁶ Ana memiai sina e kiamimi waa, ana la aṗasup̄ela si apa um̄a.

⁷ Ana meṗure petan yo Taea, mepa metava e pulkumali naṗa Tolimeas, ana e yo nene ana mepa mepitawe arueta lala, mesike memio la e legiena taaga nene. ⁸ Ana kolulagi, mepetan sina yo nene, ana mepimi metol pulkumali naṗa Sisaria, mepa ura ana e yo nene, mepa mesike e yum̄a m̄ana yaru na Lologena Wo nene, Pilip, naṗa naga lala olua tai naṗa apisiriplan la ṗesania asape la aiila yum̄aena, nane garu

Yerusalem. ⁹ Ana Pilip nene, narina na sira la vari asike umã, ana la pe atalopa re poli wa, ana la nene, yam moki liu naña Ntewa mla ke visena pan la, ana la apisawal pa yeririna la. ¹⁰ Ana mesumã memio la legiena lañas pãro rui, ana navisawalena tai mligan yo Yutea pitomi tano e yo nene, yaru nene naga kiena kia Akañas. ¹¹ Ana naga pimi pun imimi, sinenan sape kila kile tai va Pol, ana naga mla kulmrae kiena ne Pol tai, ana pavinar e limana amio lana, ana pisawal pisape “Ninuna Wa pisa, pisape ‘Yaru naña naga kiena kulmrae nini, yoko le Yu lala garu Yerusalem, aviar naga ve sanini, a siraunia, akila naga va e limana ne la naña pe ape le Yu re poli, vena akila viowa vania.’” ¹² Ana pogos naña memloge visena nene, memio la naña asike e nene, metagin Pol, momãreran pania mesape naga ve va re si metava mã Yerusalem.

¹³ Ana Pol pisatãmẽ imimi, pisa pisape “Ei, aulai, asumã atagi ke sanene, kila nemloge sane sineu sape wororo ga narui. Ana suri punu ga nene poga ga, visae le Yerusalem lala aligan inu e yurĩa nakoaena komin kia kiena ne Supe Yesu, ana naga poga ga, ana visae mãrera mã sanene vano-o nemare, ana nekekara ga.”

¹⁴ Ana metañali naña mepisalupar sanene pano-o, mepisalupar ãele ga, ana mepisa ga, mepisape “Poga ga, yoko monar ve sa ga naña Supe naga sinenania.”

¹⁵ Ana mesike sina legiena lañas gar Sisaria nene, ana sir-aunia, mekila ruru ke sina ga kiamimi karo lala, ana mepetan yo nene, memial mepa metava ma Yerusalem. ¹⁶ Ana li nalologena lañas nae Sisaria ataveve imimi mēna ga, ana pogos naña mepimi

metol yo Yerusalem, ana aḗere imimi mepa e yurĩa mēna yere Saepras tai, vena mesike memio naga. Ana yaru nene, naga mēna pe nalogena ḗes tai naña amlelaga e Yesu sumo, ana naga kiena kia, Nason.

Garu Yerusalem, Pol pa pisu Semes

¹⁷ Ana pogos naña arueta lala apisu naña mepimi metol si yo Yerusalem rui, ana la akekara papisi. ¹⁸ Ana memono-o, yemlagi kolulagi, imimi memio Pol mepa memãlivin Semes, ana li nasumonena taḗena mēna ga lala na sumare nae Yerusalem, la mēna asike e pogos nene. ¹⁹ Ana metalopan la, ana Pol pisi pan la, naga pisawal suri punu ga peve taaga la naña Ntewa kila pa rui mãlivi e kiena yurĩaena, nanene e la naña pe ape le Yu re poli, naña naga pa telivi ke e kiela yo lala.

²⁰ Ana pogos naña la amloge visena na suri la naña Pol naga pisawalia, kila sanene la amloge po manene la, la amieluar Ntewa vanonia. Ana e pogos nene, visena la moki mēna ga garu Yerusalem kana Pol, ana la akilia mã suri nene, ana apisa pa Pol, apisape “Wolai Pol, ko okilia rui naña osape yaru la e nini la sane manu pe suri tai naña la amlelaga mare ga na wa, la nene ape le Yu ga lala, ana sa naña ko okilia, yeririna la ne sanene la akilia asumãlu mãrera manene la e kieta navisaluaena marua la.”

²¹ Ana lala amloge pa rui, naña yaru la asumã apisayu kare ko ke asape ko opa opiankare ga kieta lus la naña asike gare purvanua taḗena lala. La asape ko osumã opian ke la nene osape popon aligan rui navisaluaena kiena Mosi amio kala ḗelaga marua ne lala, ana asape osape popon manene mēna naña ve akila re si ḗaviu

e narila lala. ²² ? Ana ħisi na ita tekila ya narui, komin naĥa visena la nene kila la sinela kari ko manene pa rui? Ana nana-gane, ve ve piavi re, ana ħisi na monar la aloge mēna naĥa asape ko opimi osike pa e yo nini rui. ²³ Ana poga ga, ħisi na ko okila ga ve sa naĥa ħisi na mevisa van ko, komin naĥa mepisu pa mrapa tai rui naĥa okilia okila naĥa owe plan kiela sinemimiena nene. ħisi na monar okila ve sanene: e yo nene, ana imimi yeririna la vari naĥa nanua sumo, ana la akila navisaarena mārera tai pan Ntewa, apisape ħisi na la avalia suri laĥasia va tol pogos ve sanene. ²⁴ Ana peni, la kiela pogos naĥa ħisi na monar ava e Yurña Wa mēna Ntewa, naĥa vena la akila suri la e lepas na kiela navisaarena nene, sane leniena lala, amio nalaena naikikena, a suri la ne sanene, naĥa sane la akilia awe ke sina ga vilula lala. Ana mepisu mesape popon sane ko mēna ga ova omio la nene, ova osurña omio la e pogos naĥa la akila suri la nene, ana popon mēna ga naĥa visae suri la punu ga naĥa la monar aul e pogos nene, ko ga ovisuvevea. Ana visae okila sanene, ana ħisi na yeririna la avisu asape ko ope yaru tai naĥa osurña okekaran make navisaluaena kiena Mosis amio kana ĥelaga la na wa, ana ħisi na la akilia asape visena naĥa amloge, naĥa pisayu ko, ana pe pe lelaga re poli. ²⁵ Ana e lepas kiena la naĥa pe ape Yu re poli, naĥa la amlelaga rui, ita tepisayu pa suri nene nanua rui, ana kieta visena la nene nanua tepisa ne, ana imimi mesiri pa e maki tai pa pan la rui. Imimi mepisawal pan la, mepisape la monar avalia tata la naĥa li taĥena lala akila pa kuĥaĥaena ea pa kiela nono la

rui, a la monar ve akan re kuruta, pona akan tata na suri mali naĥa kana kuruta pe mlau re poli wa, a yokorena la monar ve akila re ĥelaga viowa, sa naĥa la ataĥa lau, pona kolau.”

²⁶ Ana Pol pa kila ga sa naĥa la apisa, naĥa e legiena taĥena, ana naga ĥere la vari naĥani, ana naga pa kila nalaena naikikena amio la, a naga pa mēna ga loyurña e Yurña Wa mēna ne Ntewa amio la, vena loge asape ħisi na kiela navisaarena naga ħisi na va tol legiena ve via, ana ħisi na monar la awar kiela nalaena navisaarena la veve taaga nene e legiena ya. Ana apisape visae legiena ve olua warovia, ana ħisi na la asiar akila suri la nene.

Atarar Pol mon loyurña e Yurña Wa mēna ne Ntewa

²⁷ Ana e pogos nene, le Yu laĥas asike e Yurña Wa mēna Ntewa, la nene akom perina e lepas nae Esia la apimi, nanene e yo la naĥa Pol tetelivi e nanua sumo rui. Ana pogos naĥa legiena olua navisaarena kiena Pol la nene lavis ga ħisi, ana le Yu la naĥa amal naĥa Pol mēke loyurña e Yurña Wa mēna Ntewa. Ana la akila pupia mēaгена, la apa atarar Pol, ana asunyu kare naga pan yeririna lala, ²⁸ la apion pan la, apisape “! Ei, amiu le Israel lala, aiila imimi e yaru nene! !Yaru ke nanene narui naĥa naga surña pa make e yo punu ga, ana naga surña pisa kare ke ita le Yu lala, naĥa ita yeririna wa kiena ne Ntewa lala, a surña pian kare yeririna la pisape kieta navisaluaena amio kieta Yurña Wa nini, la pe ape suri re tai poli. Ana imimi mekilia mēna ga mesape naga ĥerevinaun ga yeririna laĥasia naĥa la pe ape le Yu re la poli, ana apimi loyurña e yo wa na Yurña Wa nini. !Yaru nene naga ĥarnena

kare manene Yurña Wa mña ne Ntewa paḗisi, popon tekila suri tai vania!”²⁹ Apisa sanini, apisape Pol ḗere yaru naḗa pe pe Yu re poli pimi loyurña e yo wa, komin naḗa apisu Pol vanua e mrapa naḗa naga mial ke amio Tropimas naḗa nae Episas, naḗa naga pe pe Yu re poli, ana amape pona Pol ḗere naga pa loyurña.

³⁰ Ana la asurña akila ke sanene loyurña e Yurña Wa, ana maagena nene naga pa mña ga ḗar make yo la e pulkumali nene, ana kila yeririna taḗena la akiriri apimi. Apimi aḗuar kare ga Pol, ana aḗere naga pa vanua e Yurña Wa nene, ana pogos naḗa la apa vanua rui, ana li wa la akotava ruru e kana mratava kerkeviu ne lala. ³¹ Ana pogos naḗa asurña aḗere Pol pa ke naḗa asape aweñaria, ana visena pimi tol yaru keviu kiena li na mara lala nae Rom naḗa asike garu Yerusalem, pisape pupia mara kapuru ke gare. ³² Ana yerkawa nene sumalu veraga, pio kiena yeririna lala, amio kiela yaru na mara lala, ana la akiriri apito tano e yo naḗa asurña akila ke pupia maagena nene ea. Ana pogos naḗa yeririna la apisu apisape yerkawa na mara nene pimi tol yo nene, ana la amligan Pol, la pe asu re si poli. ³³ Ana yerkawa nene pimi, pisi pan kiena yeririna lala, pisape ava atarar Pol, ana aviar limana tai va e lala yaru tai, limana taḗena va e lala yaru tai, aviar e sen. Pisi na naga piun tan la, pisape “?Ana yaru nene, naga ai? ?A naga kila ya ne pan amiu?”

³⁴ Ana yeririna la moki naḗa asurña apiovion manenea, laḗasia apisape sanene, laḗasia apisape sanene, pa mña pa mña ga yerkawa nene naga pe mloge kilale re si visena tai e lepas nen ya naḗa la asurña akila ke ne, ana naga

pisa pan kiena yeririna lala pisape awere Pol wasuḗe va e kiela kove.

³⁵ Ana pogos naḗa asurña apa ke e narin mrapa tai, ana mrapa nene ve tokak yokuskusun ga yeririna lala nene naḗa la asurña sinelan ke asape asu si Pol wa. Ana yaru na mara lala aḗure ga Pol pano, ³⁶ ana ḗegas nen yeririna lala asurña asirau apimi, la asurña apiovionia, apisape “!Aweñar yaru viowa namña! !Aweñar ga naga mare!”

³⁷ Ana la asurña apano, ana lavis ga aimi atol mratava naḗa navaen loyurña e lokove kiena ne yeririna na mara la nene, ana Pol piun tan kiela yerkawa, pisape “Awis, ko otamñan inu neviun suri tai tan ko sumo wa.”

Ana yerkawa nene milan naḗa Pol pis kome Krik pania, pisape “!A, ana ko okilia mña naḗa opis kom e Krik! ³⁸ ?Visae ve sanene, nesitom nesape ko ope yere Isip nini naḗa pe yam piavi re poli naga taḗali sape kila politik nene, ana naga ḗere yeririna lala manu vari apa e kiena ḗegas naweena yeririna nene, ana aḗure apa atapolou e yo korena. ?Ko na yaru ne na nene, ne?”

³⁹ Ana Pol pisatamea, pisape “Ei, peraga, in na nepe yere Yu ke tai nini narui, ana in na nekilia nepisin visena nae Krik komin naḗa in na nae pupia pulkumali naḗa Tasas, e lepas naḗa Silisia. Ana in na sineun nesape neviun tan ko, naḗa ko otamñan nevisi ke ne va ḗina moki la nene sumo wa.” ⁴⁰ Ana yerkawa nene tamñania, ana Pol sumalu su metava, ana kuan limana sape ava ruru la, ana la apimi apa ruru la nenaga paḗisi. Ana naga pisi pan la, pisi nena ga kome visena kiena ne le Yu lala.

22

*Pol pisi pa la naña asape
awem̄ar naga mare*

¹ Ana Pol pisi pan la, pisape “Wolai lala, amio ata lala, in na sineun nesape atam̄an vena nek-ilali naña nevisa ruru suri make ga van amiu. Ayagogon ruru inu sumo wa.” ² Ana pogos naña la amloge Pol pisi ke pan la e kiela visena, naña visena nae Epru, la apa ruru la narui, la sinelan asape aloge kiena visena.

Ana naga pisa, pisape ³ “In na yere Yu ga nini, sa ke amiu, a in na nepaeme e pulkumali naña Tasas, e lepas nae Silisia. Ana pogos na nepe sisi ke ga wa, in na nepimi e yo nini, e Yerusalem, in na yaru naña Kameliel naga pian inu, naña akilia ruru naga rui. In na netotano e lana, naga pian ruru inu e navisaluaena punu ga kiena ne kieta yermarua lala, pano pano-o inu towe nepimi nepe navianena tai na navisaluaena nene. A sane amiu nanagane, amiu asitom manene asape akila kia kiena ne Ntewa imi ve keviu, inu m̄ena ga, e pogos la nanua sumo, nekila yurñaena kiena ne Ntewa amio kiau malena wetelu. ⁴ E pogos nene, inu m̄ena ga pe sineun manene re nenaga la naña ataveve ke Mrapa Viu nene poli, naña nesum̄a netetelivi ke sanene nakale ke la naña la asum̄a ataveveia, ana nesum̄a netarar la, a nesum̄a nokoven la ke apa e yurña naloge viowaena, yerm̄ene lala amio sira lala. E pogos nene sineun nesape la monar amarmare ga, a sineun nesape kiela Mrapa nene monar p̄isi vilaga. ⁵ Suri nene, akilia aviun tan p̄arin yaru wa amio kiena nasumonena lala na kiena kumali, komin la akilia ruru inu naña nekila sanene. A e pogos nene, la asiri m̄aki

laḡasia, vena kila sa naña nekilia neva nom̄ene yaru na Mrapa Viu la nene e kiela yo lala.

“Ana e pogos tai, nemla m̄aki tai sanene, ana sineun nesape neto garo tano Tam̄askas vena netarar la nene e yo nene, vena neviar la e sen, ana neligan plan la awasuḡe si aimi e nini vena kieta yerkawa lala la ala nakoena van la.

⁶ “Ana e pogos nene, nemialoro m̄a nepa sane, ana tol kolpae, lavis ga netol Tam̄askas, ana nemilan ga naña pupia yomerarava tai pimi veraga tegoli yo naña nemial ke nepa ea. ⁷ Ana suri nene kila nemloru nepito tano e porotano, a nemloge visena tai, pisape ‘Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko okila kare inu ke sanene sa naña osum̄a okila ke ne?’

⁸ “Ana nepiun tania, nesape ‘? Ana Suḡe, ko ko ai?’

“Ana nemloge naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu nae Nasaret nene, naña ko okila ke pi-owa pania, nene inu ga ne.’ ⁹ Ana la naña asike varaun inu e pogos nene, la apisu pupia yomerarava nene, ana la pe amloge re pulgona nene naña naga pisi ke pan inu poli. ¹⁰ A siraunia, nepiun ke sina ga, nesape ‘? Ana Suḡe, p̄isi na nekila sanape narui?’

“A Suḡe pisa pan inu pisape ‘Ko osum̄alu, oyali ova ga loyum̄a Tam̄askas rui, a p̄isi na yaru tai im̄asu visawal van ko e yurñaena la naña nemligan ruru p̄isi rui vena p̄isi na oyum̄aenia.’ ¹¹ Ana nemloge visena nene, ana pe nepisu re si suri poli, komin pupia yomerarava nene kila kilamarau p̄ala, ana la atarar ga lum̄au, asumon inu e mrapa, mepa meporu Tam̄askas.

¹² “Ana pe yam piavi re nena ga, yaru nae e yo nene tai pimi pisu inu. Naga pe yaru tai naña

naga pe yaru kiena ne Ntewa kemua lelaga, a naga mlogear kieta Navisaluaena, a kieta le Yu lala nae e yo nene, la apisu naga sane naga pe yaru wo tanea tai pañisi, a kiena kia Ananaias. ¹³ Ana naga pimi sumalu su lavisi pun inu, ana pisi pan inu, pisape 'Wolai Sol, nanagane, nesape kilamarama imi wo sina!' Ana e ke ga e pogos nene sa nena nene, aña nekilia nepisu kilale marana ne Ananaias nene. ¹⁴ Ana naga pisi ke sina ga pan inu, pisape 'Ntewa Na Mava kiena ne repita lala, naga pisaar ko sumo rui, pisape ko ke narui naña pisi na ko okilia kiena nasitomwanena keviu tai, a vena ko ke narui naña ko ovisu kiena Yaru Mesmesu a ologe kiena visena. ¹⁵ Ntewa pisaar ko pisi rui, pisape pisi na ko ova ovisawal va yeririna lala e yo make ga, suri make ga la naña opisuiua a omloge. ¹⁶ Ana nanagane ga ne, ita monar tekila suri tai sumo wa. !Monar osumalu, monar akee ko e kia kiena ne Yesu, ana kia ga nene kee plan kioña mlamulena viowa lala, oimi oikiki e marana ne Ntewa!'

¹⁷ "Ana siraunia, in na neñasuñe inu ke sina ga e nini Yerusalem, ana nepa e Yurña Wa mña ne Ntewa, sineun nesape nekila leniena. Ana pogos naña nesumña nemlen ke sanene, nemloge sane kiau sitomena pa kovio, ¹⁸ ana nepisu Suñe pisi pan inu, pisape 'Ovitañili, omolue Yerusalem vilaga, komin la nae e yo nini, visae ko osunyu van la e ya naña inu nekila pan ko, pisi na tañatete nena ga alelaga e ko.'

¹⁹ "Ana nepisa pania, nepisape 'Ana Suñe, la akilia ruru inu pisi rui, amio ya naña in na nesumña nekila pñesania. La akilia mña asape inu ke ga narui naña nesumña netetelivi ke e yurña lala

nalotena kiena ne imimi le Yu lala, a nesumña nepuarar ke la naña amlelaga ke e ko. A la apisu ke rui naña in na nesumña nomē la nene, a nesumña nokotawe la ke e yurña nakoena, ana in na nesitom ke nesape la monar alelaga e inu sa naña nepe lelaga ga. ²⁰ A nanua ne, pogos naña kioña yaru nene Stipen, kana kuruta mlau, la akilia ruru po pañisi naña asape in ke naña nesumña nemio la e pogos nene narui. Pogos naña la akoverñaria, in na nemiila la, in na nepisuar ruru mñala kulkota lala. !La monar alogenu!' ²¹ Ana Suñe pisa ga pan inu, pisape 'Omolue e yo nini, sineun nesape neligan ko ova koperina vañisi, ovanon la naña pe ape le Yu re poli.' "

²² Ana pimi tol aora nene, la naña asumña amiagogon ke Pol la asumña amiagogon ruru ga, ana nanagane, kiela sinemimiena e naga pimi ke sina ga, la apisape "!E, popon awerñar ga yaru na piowa lepa ga sanene! !Ita pe sinetan re yaru na sanene naga mali sike e yomarava nini poli!" ²³ Ana la asumña apiovion sanene, a la asumña atatanogin Pol e mñala kulkota lala, a la asumña akoven puluyavi na mrapa pa kar ga e yo punu ga. ²⁴ Ana yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara lala pisape la aurelua Pol vetan pñina nene va loyurña e kiela kove, a naga pisape alili re naga wa, la amñareran naga vena alual li suri ya naña naga kila pñina la sinela kari manene naga sanene.

²⁵ Ana pogos naña la apiar Pol pñisi, la asape awe narui, ana Pol pisa pa kiela nasumonena tai, pisape "¿Sanape, mesmesun ga naña awe yaru tai sanene naña naga sike vatanon navisuarena nae Rom, a naña naga pe pali re

kumali yam tai poli wa vena la aliþere ruru naga, pona akilia awe ga naga sa ga nene?”

²⁶ Ana pogos naþa nasumonena naþani mloge naviunena kiena ne Pol nene, naga pisape ve awe re si naga wa, ana naga pa pisu kiela yerkawa veraga, pisape “?Ei, þisi na ko okila ve sanapen yaru nene narui? Naga suña pisa ke pisape naga sike vatano e navisuarena nae Rom ne.”

²⁷ Ana yerkawa nene pimi si sape visu Pol, viun tania, visave “!Ei, ko na opisa ruru ke ne! ?Ko na osike vatanon navisuarena nae Rom, pona peraga?”

Ana Pol pisatamea, pisape “Ee, in na sanene narui.”

²⁸ Ana yerkawa nene pisa pa Pol, pisape “?Ana ko na sanene na sanape ne? Naþa in na sanini, in na nopul pupia kilavaru tai ne.”

Ana Pol pisa sanini, pisape “Pona ve sanene yo. Ana inu, ata na sa kemua nene rui, ana in na nepaeme, in na sa ke mēna ga nene.” ²⁹ Ana pogos naþa yaru la naþa asape awea amloge visena nene, akilia narui asape Pol naga pe yerkawa ta ne sanene. Ana la apur matan veraga, akilia asape taþatete si awe naga narui, a yerkawa mēna ga nene, nanagane naga mēna ga marau li laa narui, komin naga yaru na kilaen mara nae Rom, ana naga kila piowa pa Pol rui naþa naga mēna ga sike vatanon navisuarena nae Rom.

La aþere Pol pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala

³⁰ Ana kolulagi, yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene naga suña sinenan ke na wa sape popon sa kilia ya ne pe purþes neñ veveyuena nene, ana naga pio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, pisape la monar

asumeate naga gare kiela pupia kumali. Ana naga pisa pisape akila plan sen la e Pol, ana naga þere naga pito garo tano e kumali nene, naga mligan Pol sike likan la.

23

¹ Ana Pol naga tarlua marana pa metava tamaria yerkawa la nene, ana naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, e kiau malena wetelu pimi tol þane, e yurñaena punu ga kiena ne Ntewa naþa nekila, in na pe nemloge re suri tai miyur sineu poli, naþa pisape in na nekila pe mesmesu re poli. !Peraga rui!”

² Ana pogos naþa þarin yaru wa nene Ananaias naga mloge visena nene, naga sinena kari Pol paþisi, a naga pisa pan la naþa asike lavisin Pol sape alipa gona. ³ Ana Pol pisi towe laa pan naga narui, pisape “!Ei, ko ovisuar ko, yokorena Ntewa wem̄ar ko na wa! Ko ototano ke e yo na kieta navisaluaena, e yo na naliþereen yaru, ana siraunia ko ke ga naþa okilaro si navisaluaena nene narui, naþa ko opisa osape la alipa inu sanene. Ko ope kulupopos ga na oteke ne.”

⁴ Ana la naþa asike lavisi apisape “?Ei, ko osape poga ga naþa ko opisa kare Parin Yaru Wa kiena ne Ntewa sanene, pona peraga?”

⁵ Ana Pol pisape “!Ke, lelaga o! Wolai lala, inu nemloge kiena visena, ana pe nekilia re si po laa rui, in na pe nesitom re si nesape naga pe Parin Yaru Wa nene poli. Ana sane amiu apisawal ruru pan inu narui, ana nekilia naþa nepisa suri pe po re pan poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisawal ruru rui, pisape pe pe pon re ita tevisi viowa van yerkawa kiena ne kieta yeririna la poli.”

⁶⁻⁸ Ana Pol naga pe kilia re si ya naþa yoko naga visa po

laa rui, ana naga pisu sane la naña asike loyurña e viorena e pogos nene, la p̄asia ape Varasi, a la p̄asia ape Satusi. Pegas lua nene asurña apepeyu papisi, komin Satusi lala apisa ke asape yeririna lala taṗatete amal si vetan namarena, ana apisa suri la ne sane navisi lala, pona ninuna lala, apisape suri la nene, pe sur ta sa re nene poli, ana Varasi lala amlelaga e suri la nene. Ana Pol kilia narui, yoko visa sanape ne, ana naga pio yerikawa la nene, naga pisape “Wolai lala, in na nomolue ruru nena e lus kiena ne Varasi lala. Arimau lala la ape Varasi, a inu m̄ena nepe Varasi. Ana amio Varasi lala, in na nemlelaga naña nesape pogos naña yaru mare, siraunia, ana yoko naga kilia mali sina. Ana nesitom nesape nesurñalu nesu vamo e maramiu nanagane komin naña yaru laṗasia asitom ke asape avis van inu komin kiau nalelagaena nene.”

Ana visena kiena ne Pol nene kila Varasi la naña asike e nene ana la asiar ke sina ga naña apeveyu amio le Satusi la naña asike ne, kila sanene la punu ga naña asike e viorena nene la amlipere la ke sina ga. ⁹ Akila m̄a sanene pano-o, m̄aagena pimi keviu papisi, a siraunia, navianena laṗas e lepas na puna ne Varasi lala asurñalu, apisi m̄arera papisi, apisape “Imimi mepisu sane yaru nene naga poga ga, pe suri re ta naña ita tekilia tevisi van naga vanon poli. ?Ana ane kilia, pona pe lelaga ga naña ninuna wo tai, pona navisi tai naga pisi pan yo?”

¹⁰ Ana sinemimiena nene naga pano keviu laa narui, la asu m̄a asitom ke asape asulania, ana yerikawa kiena ne li na mara lala naga pisu sane piowa laa narui, naga maraun sape sa p̄isi la nene akarkare manene laa Pol,

ana naga pitetalia kiena yaru lala apito tano, aṗerelua Pol petan yeririna lala, ana aṗere naga pa si e kiela kove.

¹¹ Ana siraunia, kolemalu, Pol pisu naña Suṗe surñalu sike ga lavisinia, naña surña pisi pania, pisape “Pol, ve omarau re. Ko opisawal ruru inu pan yaru m̄arera lala nae e nini rui, ana sineun nesape p̄isi na ko monar okila m̄a si sanene yam tai, naga nene garu Rom.”

Le Yu laṗasia asape akilali naña aweṃar Pol

¹² Ana kolulag, le Yu laṗasia apim vinau ga lele taaga, vena avisayu ve sanape naña akilia aweṃar Pol. Ana pogos naña amal mrapa ta narui, ana la apisaar e kia kiena ne Ntewa naña aligan kinanena amio namunena lala, vano-o tol naña la monar aweṃar Pol sumo wa. ¹³ Ana la naña apirana la e visena nene a naña akila navisaarena sanene, la ataulu yaru la lualima yam vari.

¹⁴ Ana siraunia la apano apisu yerikawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala, ana apisawal suri nene pan la. Apisape “Imimi mepisaar m̄arera pan Ntewa rui, naña imimi mevalian kinanena punu ga vano-o tol pogos naña imimi mekilua moweṃar yaru nene. ¹⁵ Ana sinemimin mesape aiila imimi, naña amiu amio la naña e kieta kumali, amiu aligan visena vano van yerikawa kiena ne yaru na mara la nene, avisave naga were si yaru nene vato si garo tano kumali, avisa kotalia ga naga avisave asitom asape avisuveve sina visena la nene. Ana imimi mesurñate ga e mrapa, a pogos naña atomi, moweṃaria, naña naga sike perinan kumali wa.”

¹⁶ Ana siraunia, narina ne vinena Pol tai, naga mlogewal naña asurña avisayu ke asape p̄isi na

la akila ve sanene ve sanene, ana sisi nañani pa mesmesu ga e kove kiena ne yaru na mara lala, pa pisawal suri nene pa Pol. ¹⁷ Ana Pol pio yaru na mara la tai, naga pisape “Ei, awis, ko oure yaru viu nene vano visu kiamiu yerkawa, naga kilia ke sur tai naña popon yerkawa nene naga monar loge.”

¹⁸ Ana naga ñere mearu kiena ne Pol nene pa puna ne kiela yerkawa, pis pania, pisape “Pol naña sike garo e yurña nakoena, naga pisape noure kiena mearu nene inñasu visawal suri tai van ko.”

¹⁹ Ana yerkawa nene naga tarar limana ne yaru viu nene, ñere yapen ga pa sanene, ana piun tania, pisape “? Ana ko ositom osape ovisa ya ne van inu?”

²⁰ Ana mearu kiena ne Pol nene pisa plan pania, pisape “Ko opisu ke ne, yerkawa kiena le Yu lala apisirilua kiela sitomena ta rui, naña asape awenñar meruou naña, Pol. La apisa rui apisape yoko aligan visena inñasu van ko, asape la sinelan avisuveve re laa visena la nene e lepas nene wa, ana aviun tan ko vena peni, ana oure si Pol vitove garo e kiela kumali. ²¹ Ana pe pon re naña okila sanene poli, komin naña la asurña akila kokan ke ga nene. Apisa ruru rui apisape pogos naña visae asike mrapplepa, ato ke garo tano, ana lala lualima yam vari nene awulan amiu, awenñar meruou nene. La nene apisaar pa Ntewa rui apisape yoko aligan kinanena amio namunena vano-o avisu naña sane la awenñar naga ñisi, a la nene na asurñate amiu ke rui, vena visae otamñan naña amiu ato si garo tano.”

²² Ana yerkawa nene, pisa pan mearu kiena ne Pol nene, pisape “Poga, ana nevisa mesmesun van ko, ve ovisawal re si van yaru tai naña ko opimi opisawal suri nene

pan inu. Ana potena pañisi, ko okilia ova si urña narui.”

Amligan Pol pano pan ñarin suñe tai nae Rom garu Sisaria

²³⁻²⁴ Ana yerkawa kiena ne li na mara la nene naga pio kiena yaru lua, naga pisa sanini, pisape “Suri lala naña e lepas na yaru nene naña Pol, la apimi ñarera pañisi. Nanagane, yoko in na neligan naga va e limana ne kieta ñarina suñe naña Vilikis, naña naga sike garo tano Sisaria. Amiu lua, akila ruru ñegas tai na kieta yaru na mara lala, vena amiu akirakirava ruru wo e Pol, amiu aure naga vito garo tano. Amiu akilia aure yaru na mara la ve ponotia ve lua, amio la lualima yam olua naña la akus wosi, amio si la tol ponotia ve lua naña la awar pupia kalie na mara lala. Ana akus ñena ga wosi kiena ne Pol tai vena naga kilia va totano ea. In na sineun nesape aligan kotaña kolemallo, e pogos naña yemalolo rui.”

²⁵ Ana yerkawa nene siri ñaki tai vena alarar amio la avano, naga siri sanini, pisape

²⁶ “Maki nini, inu Klotias Lisias, naña nesiri piñasu pan ko, Parin Suñe Vilikis, naña ko ope yerkawa nae Rom naña ko opisuar ke kieta pupia lepas nene. ²⁷ Inu nekekara keviu naña nevitawe ko sina e ñaki nini.

Yaru naña añere piñasu pan ko nene, kiena suniena nena sanini: sumo, le Yu lala nae e nini atarar naga, lavisi awenñaria. Ana siraunia, nemlogewal naña naga sike vatanon kieta navisuarena nae Rom, ana imimi mepato garo tano, ana meñerelua naga petan limana ne le Yu la nene. ²⁸ Ana sineun nesape nekilia ya naña naga pe miasin suri nene, ana neñere naga pito e kiela

kumali keviu. ²⁹ E pogos nene, nepisu naña naga pe kila re sur tai naña torokin awemñar naga poli, pona ala nakoarena vania, ana nepisu sane la asuñña apepeyu ke amio naga e ga e lepas na navisaluaena na kiela nalotena ga.

³⁰ Ana siraunia, visena tai pam tol inu, pisape apisayu rui a añal mrapa rui vena akilayonli sina vena awemñaria mare. Ana nepisu sane popon vena nevitetalia naga iñmasu puñña vilaga, ana nepisawal mñena ga pan la naña sinela kari naga, nesape la monar aimñasu avisawal suri la naña la asitom ke asape aliþere naga vanonia e maramña.”

³¹ Ana li na mara la akila sa naña kiela yerkawa nene pisa, ana kolemallo la aþure Pol, ana pupia þegas nene amligan yo Yerusalem, apano atol yo garu Antipatris.

³² Ana kolulag nena, yaru na mara la naña amial ga, la aþasuþe la sina apa ma Yerusalem, ana la naña la akus wosi, lala amio ke Pol na wa, la apito ke sina ga e kiela mrapa, apito garo Sisaria.

³³ Ana pogos naña apimi aporu e yo nene amla mñaki nene pa þarin suþe nene narui, a siraunia aþere Pol, apano amligan naga sike e limana. ³⁴ Ana þarin suþe nene pulo mñaki naþani þisi, ana naga piun tan Pol, pisape naga pe yaru nae lepas nape. Ana Pol naga pisape naga pe yaru nae ga yo garo Silisia, ³⁵ ana þarin suþe nene naga pisa sina, pisape “Ana poga ga, ita monar tesuñate ga yaru la naña yoko avis van ko, ana pogos naña aimi, ana nouarar visena nemio amiu.” Ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Yaru nene naga kilia sike

amio ita na wa e yuñña marua mñana ne Parin Suþe Erot nene, naña ita tesike e nanagane, ana amiu akirawo ruru naga ea.”

24

Le Yu lala la apimin apisape avis va Pol e marana ne Pilikis

¹ Ana Pol suñña ga sanene, tol legiena lima þarovia, ana sirauria, þarin yaru wa nae Yerusalem naña Ananaias pitomi garo tano Sisaria, naga amio nasumonena taþena lala kiena ne le Yu lala, amiowar ke yaru na navisaluaena tai, vena naga visi kiela, kiena kia Tetalas. Ana la nene apa apisu Parin Suþe Pilikis vena avisawal suri la punu ga naña la sinelan asape avis va Pol vanonia. ² Ana la apio mñena ga Pol pimi loyuñña, ana Pilikis mla pog pa Tetalas vena naga kilia vietava e kiela visena.

Ana naga pisi pa þarin suþe naþani, naga pisape “Parin Suþe Pilikis, imimi mekekara paþisi naña mesuñalu mese maramña þane, komin mepisu naña ko osuñña opisuar ruru imimi po paþisi. Siar e pogos naña ko opuarar ke yuññaena nene, pimi tol nanagane, kioñña manmaruaena naga kila suñare wo sike e purvanua nini, a ko osuñña okila ke suri viu la moki vena iilaen yuññaena e yo nini. ³ Sanene, mepisa potena keviu pan ko naña silaga osuñña okila ke po pan imimi sanene. ⁴ Ana ko, kioñña yuññaena moki, pe pon re mekila kare ko e kiamimi visena la ve moki poli, in na sineun nesape neviun tan ko vena ko owo van imimi, oyagogon kiamimi narin visena tai naña plas laa ga.

⁵ “E lepas kiena ne yaru nene, mepisu sane naga pe þarkawa towe laa sane. Naga suñña telivi ke piora e le Yu lala e purvanua taþena lala, a e yo punu ga naña

naga pa ea, ana naga kila ke yaru la apiña a apeveyu. A naga pe nasumonena na pegas kiena ne yaru la nañani, naña apisape naga molue garu Nasaret, naña pona naga pe nalotena tañena, pona visae peraga, la asumña akila ke ga politik yo. ⁶⁻⁷ A pogos naña yaru nene pimi sike garu Yerusalem, naga kila piowa pano pano-o pisa, naga sinenan pisape kila kare sur wa na kiamimi Yurña Wa nene, ana kila narui mepa metararia. ⁸ Visae ko oviun ga tania, pisi na okilia ologe sur la naña imimi mepisa naga pe lelaga nena ga.”

⁹ Ana pogos naña naga pisi ke sanene, le Yu tañena lala la asumña asisilin p̄arila, la asumña apisa ke apisape “Naga ke nene narui, sa ke ga nene, lelaga p̄a.”

Pol pisatanñe la

¹⁰ Ana siraunia, p̄arin suñe nene naga kira pisu Pol, naga mla pog tai pania vena naga kilia la kiena navisatanñeena. Ana Pol pisape “Parin Suñe Pilikis, sa naña ko okila m̄a naliñereena pan imimi e purvanua nini e kas moki p̄aro pa rui, in na nekekanan naña nesunñalu nese marañña vena nekila kiau navisatanñeena. ¹¹ Nesape nevisa ga van ko sanini, in na nepa m̄a Yerusalem nanua ga ne. Visae oviun ruru tan yaru lala, pisi na olual naña sane in na nepa e yo nene vena neva ga nelen e Yurña Wa m̄ana ne Ntewa, pe tol re legiena lualima taaga pa vari po laa wa. ¹² A pogos naña nesike e yo nene, pe apisu re naña nekila suri tai poli. In na pe nepepeyu re nemio yaru tai poli, a pe nepisa re pa yaru lala nesape akila suri tai poli. E Yurña Wa m̄ana ne Ntewa, pona e yurña na leniena lala, pona e pulkumali e nape, ana in na pe nekila re nena suri tai poli. ¹³ A sur la naña apisa mare

ga pan ko nanagane, apisape in na nekila sanene sanene, naga nene na visena na kiela pegas ga nene, ana la pe apisa re suri tai pan ko poli vena iilaen kiela visena nene, vena kila na ko ovisu sane kiela visena nene na pe lelaga.

¹⁴ “Ana sur taaga ga nekilia netañania, nekilia nevisa van ko nevisave lelaga, in na nekila kemua naga nene. Sur nene, naga sa naña in na nesumña netaveve ke Mrapa Viu nene, naña la apisape naga nalotena tañena. Ana naga pe sa re nene poli, komin naña e Mrapa nene, imimi mesumña memlotun ke Ntewa taaga ga, naga pe Ntewa kiena ne repimimi marua lala na sumo, a mesumña memlelaga ke ga e sur la naña kiamimi navisaluena pisa, pona naña kiamimi navisawalena lala la asiria. ¹⁵ Ana taveve suri la nene, in na neñasine ga Ntewa, maran taaga sa ke ga naña la m̄ana ga apisu ga naga, asape p̄isi na naga kila yaru la make ga am̄al ke sina ga e marena, naga nene na la naña la amesmesu e marana, a la naña la pe amesmesu re e marana poli. ¹⁶ Ana komin naña nekilia m̄a nesape p̄isi na Ntewa kila sanene, in na pe nesitom re nena nesape nekila p̄elaga viowa tai sanene poli, ana e pogos punu ga, in na noñaryo pap̄isi vena narin suri tai ve yur inu re pogos tai visave in na nekila ke piowa e marana ne Ntewa pona e mara yeririna lala.

¹⁷ “Ana kas lañasia p̄aro pa rui, in na nepa nesike e purvanua tañena lala, ana siraunia, nanagane ga ne, in na neñasuñe inu ke sina ga nepimi Yerusalem. Ana yaru nae gare lala, la akuwan nalaena tai vena iilaen kiamimi yeririna lala nae Yerusalem, ana in na noñar nalaena nene nepimi, neñar pan la, a in na sineun

nesape neva nekila ke mēna ga kuḗaḗaena laḗasia e Yurña Wa mēna ne Ntewa. ¹⁸ Ana pogos naḗa nesike e Yurña Wa, nekila kuḗaḗaena na yukiena rui, ana la nene la apimi apisu inu. E pogos nene, pe yaru taḗena re la asike amio inu poli, a pe visena re poli pona māaгена re nena poli, peraga, ana siraunia, le Yu laḗasia nae Esia apimi, ana la ke nene narui naḗa asiar veveyuena nene. ¹⁹ Ana la nene naḗa ape purḗes nen sur nene, visae la asitom asape in na nekila sur tai piowa, ana popon visae la mēna asike amio ita e nini nanagane vena la avisawal li van ko, ana pe noḗnal la re poli. ²⁰ Visae peraga, popon oviunli tan yaru taḗena la ne asike ne, ovisave pogos naḗa la aḗere inu nepa e kiela kumali, aḗnal sane in na nekila ya. ? In na nekila ya ne pe mesmesu re poli, pona nepisa visena ya naḗa piowa? In na pe noḗnal re poli. ²¹ Ana visena taaga ga naḗa nepisa, nepisa sanini, nesape: Inu na nepisu sane sinemiun asape avis van inu ḗane, komin ga kiau nalelagaena nene, naḗa pisape pogos naḗa yaru mare, ḗisi na, naga kilia mali ke sina ga. Nepisa visena nene ḗisi, ana kila la ga asuḗna apeveyu ke sina ga pan la.”

²² Ana Parin Suḗe Pilikis nene, naga kilia towe mā sur moki rui e lepas na Mrapa Viu nene, ana pogos naḗa naga pisu sane veveyuena nene, le Yu lala amio Pol akila vanon ga sur nena ga la nene, ana naga kalo nena visena, pisape “Poga ga, ḗisi na ita tesuḗna e nini sumo wa. Pisi na nesuḗate ke ga yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene Lisias vena kom ma Yerusalem vitomi neloge ruru kiena visena nene wa, ḗisi na nela kiau naliḗereena van amiu.”

²³ Ana naga pisa pan kiena yaru na kilaen mara lala, pisape la atarar ga Pol, apisuar naga, ana naga pisape ve akila manene re mārera vania, la monar atamān naga yaloro mēga, a ve avisaluḗar re kiena erau lala vena aimi ay-aliali naga avisuaria.

Pol pisayu Yesu pa Pilikis amio wona

²⁴ Ana Parin Suḗe Pilikis, naga wona sira re Yu tai, kiena kia Trusila, ana lalua nene la sinelan asape asun re amio Pol wa. Ana legiena laḗas ḗarovia, ana lalua apimi e yo naḗa Pol sike ea, ana aḗere Pol pimi pula, ana Pol pisi amio lalua, naga pisayu kiena nalelagaena naḗa e Kristo Yesu. ²⁵ Ana Pol mligan visena la moki la sane pan lalua, naga sitom ḗele la ga, naga pisayu sanape naḗa yaru monar kila ḗelaga mesmesu, a naḗa yaru naga monar kaweruru kiena malena mesmesu, a pisayu mēna ga naliḗereena kiena ne Ntewa naḗa ḗisi na imi e Legiena Maro. Ana pogos naḗa Pilikis mloge visena la nene, naga mloge sane miyur manene kiena sitomena paḗisi, kila narui naga marau towe laa sane, ana naga pisa pa Pol, pisape “Poga ga, toroki narui. Ko ova si loyurña e nene sumo wa, ana visae nelual si kiau pogos tai, ḗisi na neligan si visena viḗasun ko.” ²⁶ Ana pogos naḗa Pilikis pisa visena nene, naga kiena sitomena viowa mēna ga tai toḗna ga, naḗa naga sitom ke pisape ḗisi na Pol naga war kilavaru keviu tai vania, vena kilia visa va Pol visave Pol kilia molue sina. Ana kiena sitomena nene kila narui naga mligan luen ga visena panon Pol, a naga suḗna sun amio naga yam mokliu. ²⁷ Ana naga kila mēna sanene pano-o tol kas lua, ana naga ḗisin kiena yurñaena nene. Ana naga pe tamān re Pol molue si

e yo naŕa apuarar naga sike e poli, komin naŕa naga sinenan pisape kila le Yu la akekaran naga. A siraunia, yaru taŕena tai pimi kus lлена ne Pilikis nene, kiena kia Posias Pestas.

25

Pol pisape Sisa ga naga monar liŕere naga

¹ Ana ŕarin suŕe viu nene Pestas, naga pimi garu Sisaria, pimin vena visuar kiena leŕasia nene, ana siraun naŕa legiena telu ga ŕarovia, ana naga pisu naŕa naga monar vavini visuveve yo ma metava Yerusalem. ² Ana pogos naŕa naga pa tol yo nene, ana naga piora amio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taŕena lala kiena ne le Yu lala, ana apisa kare Pol pania. Ana aŕararan pania, ³ apisape visae naga sitom sape kila suri wo tai van la, ana lala sinelan naga ligan Pol wasuŕe sina imi pula, vena la akilia aure naga va kumali avis vania. La apisa sanene, ana la asuŕa asitomwan ke rui asape visae Pol imi, ana la ava asuŕate naga gare, a vena awenŕar ga naga mare ŕeke mrapa komsusia. ⁴ Ana Pestas pisape “Poga ga, ana ve ve piavi re inu ŕena nowasuŕe sina neva garu Sisaria, naŕa la asuŕa atarar ke yaru nene sike ea. ⁵ Sanene, ana amiu yerkawa laŕasia, akilia ataveve inu teto garo ne, tevisu ve sanape. Visae yaru nene kila suri laŕasia naŕa pe mesmesu re poli, ana tekilia tekila kana visena nena e pogos nene.”

⁶ Ana Pestas sike amio la gar Yerusalem pe tol re legiena lualima yam taaga pa vari poli, ana naga pito si garo Sisaria, amio yaru laŕas naŕani. Ana e ga e legiena na siraunia, naga pa totano ke e kiena yo naliŕereena,

ana naga pisape avano aure Pol imi. ⁷ Ana pogos naŕa Pol pimi loyurña, ana le Yu la nae Yerusalem naŕa ataveve Pestas apimi, asuŕalu asu, ana asuŕa apisawal ke pupia suri viowa la moki liu naŕa apisape Pol naga kila, ana kiela visena la nene pe suŕalu re nena ga.

⁸ Ana pogos naŕa Pol sine-nan sape la kiena navisatameena, naga tero plas ga, pisape “In na pe nekila re nena suri tai poli, naŕa nekilaro navisaluaena kiena le Yu lala, a pe noŕarnena kare re Yurña Wa nae Yerusalem poli, a pe nekilaro re ŕena ga navisaluaena kiena ne ŕarin suŕe nae Rom poli, naŕa Sisa.”

⁹ Ana Pestas nene, naga sinenan sape le Yu lala la aloge wo e naga, ana naga sitom sape kilayonli kila ve sa naŕa la apisa pania, ana piun tan Pol, pisape “? Sanape, pona popon neure ko teva nevisi ga van ko ma kumali nae ma Yerusalem, ana yoko ko osuŕalu sina ga ose marau e yo nene yo?”

¹⁰ Ana Pol pisatamea, pisape “Nanagane, e yo nini, in na nesuŕalu rui nesike e maramña, ko yaru naliŕereena navisaluaena kiena Sisa nae Rom. Visae suri nakilaena tai van inu, ana yo ke nini narui naga mesmesun ga naŕa ko okila. ?Ana yoko nevavin si ya ne ma Yerusalem ne? Ko opisus kilale rui naŕa e leŕas kiena ne le Yu lala, ana pe kiela visena tai suŕalu re nena e inu poli, peraga. ¹¹ Ana visae ko opisus nekila suri tai piowa torokin naŕa monar nemare vanonia, ana poga ga nene, in na pe nekilayonli re naŕa noure vetan poli. Ana visae la nene, pe kiela visena re si tai naŕa kilia suŕalu suŕa poli, ana pe mesmesu re nena naŕa ko oiila inu nowasuŕe sina neva e limala vena la akila ya naŕa la

sinelania van inu. Ana nanagane, sa naña nekilia nekila, sane nesike vatanon navisuarena nae Rom, ana nepisa ruru ga pan ko nesape sineun Parin Suđe Sisa nae Rom, naga ga monar liḡere inu.”

¹² Ana visena nene kila Pestas pano pis amio kiena kansel la sumo wa, ana siraunia, pimi sina ana pisape “Ko opisa rui opisape sinoḡan Sisa ga liḡere ko. Ana nepisape poga ga, yoko osuḡalu ga ose marana ne ḡarin suđe nene narui.”

Pestas sunyu Pol pan suđe keviu taḡena nene Akriḡa

¹³ Ana siraunia, legiena laḡasia ḡaro sina, ana suđe keviu na yo taḡena tai pimi garu Sisaria. Naga kiena kia ne na nene, Akriḡa Nalua, ana naga pimi amio vinena naña Penis. Lalua amloge naña Pestas siar ga kiena yurñaena na wa naña pe ḡarin suđe nae lepas nene, ana la sinelan asape aimi aialialia. ¹⁴ Ana la lua asike e yo nene pano-o, ana yam moki naña la asuḡa asun amio Pestas nene, ana legiena tai, ana Pestas sunyu ga lepas na puna ne Pol pan lalua. Naga pisa pan la lua, pisape “In na kiau yaru tai suḡa e kiau yurña nakoena, naña sike e limana ne Pilikis nanua sumo rui, sumon naña nepimi e nini. ¹⁵ Ana siraun naña nepimi, ana nepa ma Yerusalem, ana yerkawa kiena ne li wa lala, amio nasumonena taḡena kiena le Yu lala, la apimi apisayu yaru nene pan inu, la sinelan asape nevisawal kiena naliḡereena tai vania. ¹⁶ Ana nepisa ruru pan la, nepisape taḡatete nekila ga sanene, ana monar noure lepas luwoka aimi lele taaga sumo wa, ana la naña akila navisawalena, monar avisawalia e marana yaru naña akila ke navisawalena pania, a monar nela pogos van yaru nene

vena naga ḡena la kiena navisatameena. Nepisa pan la nepisape kiamimi ḡelaga na navisaluena nae Rom naga sa ke nene narui. ¹⁷ Sanene, in na neḡasuđe sina nepimi e yo nini, ana le Yu lala la akom ma Yerusalem apitomi vena mekila visena. Ana pogos naña nekilia nesape la apimi atol yo nene ko yepekilavi, pe nemla re si pog tai pan la poli, ana kolulag ga, nepa netotano e yo naliḡereena, ana nepio yaru naña Pol pimi loyurña. ¹⁸ Ana pogos naña le Yu lala asuḡalun navisawalena suri lala na yaru nene, inu nesitom noḡape yoko neloge pupia suri viowa laḡas naña la apisape naga kila, ana nanene na peraga. ¹⁹ La apisa ga narin suri lala e ga e lepas na kiela nalotena, naña la asuḡa apepeyun ke amio yaru nene. Naga nene e ga e lepas na kiela ḡelaga marua ga lala, a e lepas na yaru tai, kiena kia Yesu, naña naga mare rui, ana Pol suḡa pisa ke pisape naga mali sina. ²⁰ Ana la apisayu ke suri la naña pe nekilia re nena poli, ana nemninue kare narui nesape aḡa yoko nekila ya ne, ana nepiun tania nepisape visae naga sinenania, wasuđe si va ga ma Yerusalem, vena la akila ga kiela visena e yo nene. ²¹ Ana siraunia, yaru nene pisape peraga, ve va re sanene, ana naga suḡalu pisape sinenan pisape Parin Suđe ga Sisa naga liḡerea. Naga kiena visena nene kila netarar naga sike e yo nini na wa, vena nelual mrapa tai neila naga va garu Rom, vena Sisa naga visuveva.”

²² Ana Akriḡa pisa pan Pestas, pisape “Ana inu ḡena sineun paḡisi nesape neloge re visena kiena ne yaru nene.”

Ana Pestas pisape “Poga ga, peni ga na amlua asun.”

Pestas ðere Pol pimin vena Akriþa yagogonia

²³ Ana kolulagi, akila suri punu ga su ruru sike e kiela pupia yum̃a na viorena tai, la akila sane pe pupia suri tai. Ana suþe keviu nene Akriþa la lua vinena nene Penis, la lua apimi naþa amiyowa ruru la rui, ana apimi loyumũa naþa yerkawa kiena li na mara lala amio yerkawa taþena lala la amiyal ke varaun la. Ana la akila suri punu ga pa la lua nene sa naþa la akila ke e pogos keviu la ne sanene. La akila m̃a pano-o, ana siraunia, ana Pestas pisape aure Pol imi loyumũa. ²⁴ Ana la aþere pimi, ana Pestas pisi narui, pisape “A Parin Suþe Akriþa, amio yerkawa taþena lala naþa tesike e nini þane, nanene yaru ne nanini narui naþa le Yu lala la apim apim pan inu vanonia. Garu Yerusalem, a e yo nini, la apimi apiun m̃areran tan inu apisape neliþere naga, asum̃a apisi keviu apisape yaru nene, naga pe pon re si mali va re laa sane poli, la sinelan asape naga monar mare ga vilaga. ²⁵ Ana nepisuveve suri nene pano-o, pe nom̃al re sur tai naþa torokin naga mare vanon poli. Ana siraunia, yaru nene naga m̃ena piun pisape kieta þarina suþe keviu nae Rom, naga ga liþerea, ana nanagane nesumũa nepisuveve nesape yoko monar neila naga va ga e limana ne Sisa narui. ²⁶ Ana monar nesiri m̃aki tai va amio yaru nene va van kieta þarina suþe nene, ana pe nekilia ruru re m̃ena nesape a m̃a nesiri ya ne te m̃aki nene wa. Nanini narui, nekekara naþa neþere naga pi m̃asu vena sum̃alu se maram̃a, Suþe keviu Akriþa, amio amiu yerkawa taþena la nene, vena ita tevisuveve ke sina ga kiena visena la nene, pona amiu akilia aiila inu

navisaen ya naþa nesiri te m̃aki nini. ²⁷ !Pe popon re neligan yaru nene va e pupia naliþereena nene poli, naþa pe nepisawal ruru re visena ya naþa kila narui nemli-gan naga pano!”

26

Pol pis e marana Parin Suþe Akriþa

¹ Ana Akriþa pisa pa Pol, pisape “Poga ga, nela pog van ko narui vena osunyu ko e lepas na suri la nene.”

Ana Pol koan limana sanene, ana siar kiena visena narui, vena la navisatameena na suri la nene. ² Ana pisa sanini, pisape “Parin Suþe Akriþa, nepisu sane po paþisi naþa nekilia nesumũalu e maram̃a þane, vena netaþali naþa nela navisatameena laþasia e visena la naþa le Yu lala akila pan inu. ³ Nepisa visena nene komin naþa ko ke narui, okilia ruru kieta þelaga ita le Yu la rui, a okilia ruru m̃ena suri la naþa pogos punu ga kieta yeririna lala asu m̃a apepeyun la ke vanon rui, a naþa la asum̃a amlipere la ke vanonia. Ana inu nepiun tan ko vena ko ve sinem̃a kar inu re, komin naþa yoko kiau suniena naga tawa manene e suri la ne sanene narui, a ve piavi towe m̃ena ga.

⁴ “Kiau suniena naga siar sanini, sane inu, nesiar e pogos naþa nepe nisisi ke ga wa, nesu luen ga nemio le Yu lala, nanene e kiau yo, ana siraunia, garu m̃ena Yerusalem. Ana lala la akilia ruru kiau þelaga lala nanua rui, a akilia m̃a naþa pogos naþa nepe yaru viu ke ga wa, ⁵ ana nesikol inu e þegas kiena ne Varasi lala, naþa la ke narui naþa atarar manene kieta navisaluena taulu þegas taþena lala. Ana visae la m̃ena

ga akekarana naña la asuñalu ase maramña, ana yokorena la akilia avisawal li van ko, avisave suri naña nepisa ke ne naga pe lelaga punu ga.

⁶ “?Ana komin ya ne la sinela kar inu si sanene? Nanene komin naña nesuñalu mārera nesike e navisaarena tai naña Ntewa naga kila pa repita lala nanua sumo rui, naña pisawal sape naga yoko kila yaru la naña amare amal sina. ⁷ Ana navisaarena nene, kieta lus mēna ga la lualima taaga pa lua [12] nene la asuñña amlen ke ko legiena a kolemallo vena yoko la akilia atolia. !Parin suñe, opisu ke ne! Sur nene Ntewa naga pisaar pan le Yu la rui, ana le Yu lala sinelan asape avis si van inu komin nemlelaga ea. ⁸ ?Pe nekilia re poli, ana komin ya narui naña yaru la nene asuñña asitom ke asape Ntewa naga tañatete si kilia kila yaru naña mare rui naga mali sina?

⁹ “Ana pe lelaga, nanua sumo, in mēna sa ke ga nene, pe nemlelaga re e suri la nene poli. Na nanua na, in na sineu kar laa la naña amlelaga e Yesu nae Nasaret pañisi, a nepisu sane monar nekilali mārera vena nekila kia nene vito tano. ¹⁰ Ana garu Yerusalem, nesuñña nekila suri moki sanene. Yerkawa kiena ne li wa lala, la atamñan pan inu, ana nepa nekila nalelagaena wa la nene, la moki naña apa e yurña nakoena, ana pogos naña la amliñere la asape monar la amare, in mēna ga nesike loyurña ea. ¹¹ A nesuñña netetelivi e yurña na leniena lala, pogos punu ga nesuñña nekila ke piowa pan la, a nesuñña nekilali la mēna ga, nesuñña nekilayon naña vena la aviuelin kia kienā ne Yesu. Ana nesuñña nekila mña sanene pano-o yepeu pisunun pañisi, ana norñene plan la apuretetai apeve taaga e purvanua tañena lala, ana

siraunia, nepanon la ke sina ga e kumali la naña la apa asike e la.”

Pol pisayu sanape naña Yesu paemenia

¹² Ana Pol sunña sun pano-o, pisape “Ana e pogos tai, nesuñña nepito ke garo Tañaskas vena nekila ke sina ve sanene van la naña asike e yo nene. Yerkawa kiena ne yaru wa lala, la amila inu nepitove, a la amla mñaki pan inu naña asape nekilia nekila sanene. ¹³ Ana mesuñña memial ke mepato garo tano, ana kolpae ga, nepisu pupia yomerarava tai metava ma e peni, naña tego taulu mrae, ana yomerarava nene tegoli nena yo naña mesike ea. ¹⁴ Ana yomerarava nene naga merarava keviu sanene narui, naga kila imimi mekekapil mepito tano e porotano, ana siraunia, nemloge pulgon yar tai, pis pan inu pis ga kome visena nae Epru, naga pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko osuñña okila kare inu ke sanene sa naña ko osuñña okila ke ne? Ko osuñña lamña te pñataun inu ke sanene, ana kila lamña mlaea pñisa.’

¹⁵ “Ana nepiunia, nepisape ? Ana Suñe, ko a nene?”

“Ana Suñe pis ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu naña ko osuñña okila ke piowa pania, nane in ne nanini narui. ¹⁶ Ana osuññalu sina, komin naña yoko oyurñae kiau. In na nemalivin ko sanene komin suri nena nene narui. Pane opisu kilale inu sane ovisave in na ai, a siraunia, yoko ovisu inu nesuñña nemalivin ko e suri la ve moki e legiena lala naña pimi ke sirau. Suri la naña nepian kon ke ne, naga ke narui naña ovano ovisawal van yeririna lala. ¹⁷ Ana yoko ovanon ovisawal va le Yu lala, a va mēna yaru tañena la naña pe ape le Yu re poli, ana pñisi na ovisu naña la nene, yoko akila viowa van ko, ana ve sinerña pepe

re, yoko neñalivin ko e pogos la ne sa nene, vena netamalia ko.

“Nanene narui, nevitetalia ko ovanon la nene, ¹⁸ vena ovikepa kilamarala, vena ovilon la amolue vetan yemalolo naña la asike ea, aim e yomerarava, a vena aligan ñareraena kiena ne Yermare sike na, aim ga puna Ntewa. Ana pogos naña aviawa ga e inu sanene, ana yoko Ntewa viewo kiela mlamulena viowa lala, a yoko naga sikol la e pegas nen kiena li wa lala.’”

Pol pisayu kiena yurñaena

¹⁹ Ana Pol pis ke na wa, pisape “Naga narui, Suñe Akriña, pogos naña nepisu pupia suri naña molue ma e peni pitomi e inu, in na tañatete si nekila sur tai narui, ana nemlogear ga visena kiena ne Suñe narui. ²⁰ Ana nepa Tamaskas sumo, nemlologon pa yeririna lala, nepisape monar avilopu la ava puna Ntewa, a kiela malena monar awo make nena ga, torokin navilopuena nene. Ana siraunia, nepa ke sina ga ma Yerusalem, nemlologon ke sina ga sanene pan la, siraunia nepa nekila sanene e kumali tañena lala e lepas nae Yutea, a siraunia, nepa kar ga e yo kiena ne la naña pe ape Yu re poli, nemla ke ga visena maran taaga sanene pan la. ²¹ Ana komin ga kiau yurñaena nene narui, kila le Yu lala apimi atarar inu loyurña e Yurña Wa Mana ne Ntewa, ana la sinelan asape awerñar inunia.

²² “Ana pimi tol ñane, naiilaena ga naña pimi kome Ntewa naga sumña amio inu silaga, a nanagane nekilia nesurñalu nese maramiu amiu yerkawa lala, a amiu li tañena mēna ga lala, a in na kiau pulmas nini naña nekilia nevis van amiu. Ya naña Mosis amio navisawalena lala apisa nanua nanua sumo rui, la apisape yoko

ve sanene ve sanene, ana suri ga nene, nane nesurña nepisawal ke pan amiu nanagane. ²³ Naga nene naga sanini, naña Navisaarena, pogos naña naga imi ñalivi, ana yeririna lala monar akila viowa vania, ana siraunia, yoko naga ve yaru naña naga mal ñesania petan marena. A kiena nasurñalena si nene petan marena, ana suri ne nanene narui ve mrapa nawaren yomerarava na tamaliaena imi tegoli yeririna la punu ga, Yu lala, a la naña pe ape le Yu re poli.”

Pol sinenan sape monar alelaga e Yesu sane naga

²⁴ Ana pogos naña Pol sumña mla ke kiena navisatarñeena sanene, Pestas surñalu tero kiena visena lala, naga pisi keviu, pisape “! Pol, ko ope wowe ga nene! Ko sinorñan osape ove manmarua e nakiliaena tañena lala, ana kila ñarurña pano-o pe wowe ga narui.”

²⁵ Ana Pol pisape “Nepatanon ko, Parin Suñe Pestas, ana in na monar nevisa van ko, in na ñaruu poga ga. Kiau visena la naña nesurña nepisawal ke e yo nini, la ape purñes nen nalelagaena naña ape lelaga pañisi. ²⁶ Suri la naña nesurña nesunyu ke ne, nekilia ruru nesape Suñe Akriña naga kilia ruru rui, la apimi atol kiena navisuena rui, nanene narui kila pe nemaraun re naña nevisawal e marana poli. Suri la nene, pe apimi arñalivi re ga e narin yo ta naña yaru la pe akilia re poli, peraga, yeririna la punu ga akilia rui, asurña apisayu pañisi. ²⁷ ?Ana Suñe Akriña, ya naña pe kionña sitomena lelaga e suri la nene? ? Nepisu sane ko mēna ga omlelaga e visena kiena ne navisawalena lala nanua sumo, ne?”

²⁸ Ana Akriña pisa pa Pol, pisape “!E, peraga, peraga! ?Pona opis

yam plas ga nene, osape okilia oure inu mēna neiñasu neve yeririna kiena ne Kristo, ne?”

²⁹ Ana Pol pisatañea, pisape “E, neminue ga, pona nevis ve plas ga pona nevis ve piavi, ana suri taaga ga nemlen nesape Ntewa kila ñane, sineun nesape ko, omio yaru tañena la nene, naña asu ña amiyagogon ke kiau visena, sineun nesape aimi ave sa ga inu. Pe nepisa re nesape awar sen la nene ve sa naña noñar ke poli, ana nepisape popon aimi ave sa ga inu, naña nemla Yesu Kristo e kiau malena, nepimi nepe yaru viu e naga.”

³⁰ Ana Parin Suñe Akriña kalo visena e nene, ana naga, amio Pestas, amio Penis, amio yerkawa tañena lala naña la ateke tano ma metava amio la, la nene asusumalu, apava si vanua.

³¹ Ana pogos naña apava vanua rui, asuñña apisayu ke pan la, apisape “Yaru nene naga pe kila re nena suri tai piowa poli, naña torokin naga mare pona war nakoaena nena vanonia.”

³² Ana Akriña pisa pa Pestas, pisape “Visae yaru nene ve visa re visvae Sisa ga liñerea, vera naga kilia molue ga va vanua sanene rui.”

27

Añere Pol amligan yo Sisaria vena ava garu Rom

¹ Ana e pogos nene, in Luk, in mēna nesike nemio Pol garu Sisaria, ana nepisape in mēna ga yoko neva nemio naga garu Rom. Ana pogos naña yerkawa lala apisu sane meva narui, ana añere plan Pol amio yaru tañena lañasia naña asike loyurña e yurña nakoaena, amligan la apa e li mana ne yerkawa na mara tai. Yaru nene, kiena kia Sulias, a naga pe nasumonena na ñegas na li na mara la nene naña apio

asape “Pegas kiena ne Okastas.”

² Ana naga ñere imimi mepano, mepito garo losi, ana añal waa tai nae Atramitiam, ana memiai meta ea. Ana e pogos nene, Aristakas nene nae Tesalonaika e lepas nae Masitonia, memio mēna ga naga. Ana mokus waa nene mepano, naña kiena mrapa nena naga pano kome lowe lala e lepas nae Esia.

³ Ana kolulag, mepimi metol yo Saeton, ana e yo nene, Sulias naga kila po pañisi pa Pol, naga tañan naga pa ura vena visu kiena erau lala, a naga tañan naña amiila Pol e suri lañasia e kiena mrapa.

⁴ Ana memligan si yo nene, mekiriri ña e sive pano-o, ana makawe lagi e pogos nene, kila sane pogos naña metol purvanua nae Saepras, ana mepa mokom varaun lepas ñasia, lepas navano.

⁵ Ana mokusro pupia sive nene naña va ko yotena narui vanua e lepas nen yo lua nene Silisia amio yo Pampilia, ana mekiriri mepimi metol kumali nae Maera, e lepas nae Laesia.

⁶ Ana waa nene naga mligan imimi e yo nene, ana yaru na mara nene Sulias naga pano kale mrapa tañena. Ana naga mali waa tai nae Alikantrea naña naga sumña pa ke e purvanua naña mesitom ke mesape mevanea, Italia, ana naga miila imimi mepa mesike e waa nene narui.

⁷ Ana mepa sina metava e sive, ana lagi piowa ga, kila mekiriri malumu ga pano-o legiena la lañasia, ana moñar yo pañisi, mepilolou ña ñale sanene pano tol kunus nae Nitas, ana lagi monwo ruru imimi nenaga narui. Ana mepilon imimi, mekirilologia kunus tañena nae Salmone e purvanua naña Krit, ana mepa varaunia e lepas na sive malumu.

⁸ Imimi mokom ga lavisin purvanua nene, mesuñña mekeveve

mña mepano, ana lagi mñe kare imimi ke na wa, ana mepa mña pano-o metol lowe tai naña apio asape “Lowe Tanea,” lavisin kumali naña Lasea.

⁹ Ana mesu towe la e yo nene yam plas ga, ana la apisu sane piowa ga narui, komin naña lagi kila ke sanene pan imimi, ana mesike mrapa yam piavi laa rui, ana mrapa piavi ke ga wa, a nanagane, pogos na lagi amio pupia miava narui. Sila ga la apisape pog piowa nene siar e kupario na Paḡagena na Naviewoena, ana ḡaḡagena nene ḡaro pa rui. Ana Pol mloge piowagan suri nene, naga pisa ruru pan la, pisape ¹⁰ “Yerkawa lala, in na nemnin-uluḡar naña visae tevano, ana viowa vaḡisi, yoko suri la punu ga akilia akokovio. Nepisu sa naña yoko waa nene naga kilia talilu ga warar kana tegaki lala, a ita mña ga, kieta malena lala akilia akokovio e sive.”

¹¹ Ana yaru na mara nene naga pe miyagogon re Pol poli, ana naga miyagogon ga yaru naña kus ke waa, amio yaru naña naga kiena waa nene. Ana lalua apisape “Peraga, woga ga ne, yoko teva ga, ¹² komin naña taḡatete tekilia tesike e yo nini vano-o tetol ke sina ga pog wo.” Ana apisayua, la moki naña apisu asape popon meligan si yo nene, moureli ga mevano metol lowe taḡena tai kiena kia Pinikis, e purvanua mña nena nene, naña la apisu asape e nene narui popon mesike ea, tol pogos naña yoko pupia lagi na miava nene ḡisi.

Pupia lagi miyusesa kare la apano

¹³ Ana pogos naña apisu lagi pilonia, ana lagi marua naga molue towe narui, apisu apisape po narui, ana asitom asape lagi ke nene narui naga yu imimi meva

e lowe naña mesitom ke mesape meva ea. Ana aḡere kilavaru pam metava, ana meḡure mepano, mekeveve ga yo ura. ¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, memilan ga pupia lagi ura tai molue pimi miyu imimi. ¹⁵ Lagi nene miyui keviu sanene, ana taḡatete si mekilia moure naña mokus lagi nene, ana apilon ga waa narui, ana atamñan ga lagi nene supon imimi ga mepa yotena, ana lagi nene miyusesa imimi sanene mepano. ¹⁶ Ana mekiriri mepano, metapolou towe la sane e narin purvanua tai, kiena kia Kaota, ana e yo nene memiyumñan kana narin wa nene pano-o, ana aḡurelua pam metava. ¹⁷ Ana la amaraun apisape sa ḡisi waa nene wurorowaia, ana aḡere pupia kilika lala akom va tanon waa, ana apiar ruruia vena tarar ruruia.

Ana apisu naña lagi moñña miyusesa kare imimi mepa ke na wa, ana amaraun asape asumña apa ke lavisin piamñe lala nae Saetis narui, lavisin yo Lipia, ana aḡere si mñale. Ana lagi miyusesa kare imimi sanene mepano metaulu yo nene, ana yemalo, ana mekirir malo ga mepano.

¹⁸ Ana kolulagi, ana lagi mñarera ke na wa, a sive moñña kokovenkare imimi, ana la asiar naña akoven plan tegaki pito e sive. ¹⁹ Ana legiena taḡena sina, yo piowa ke ga wa, ana apano amluḡar plan kilika lala a mñale lala a suri la ne sanene, akoan mña apito e sive. ²⁰ Sa mña ke sina ga nene tol legiena moki, naña sinapane naga malo ga mñeke na, pe mepisu re verue la poli, a pe mepisu re maran mrae poli. Mepisu sane mesike loyumña e lagi tai nene naña pe yaru tai sitom re si sape yoko memal poli.

²¹ Ana yaru na waa lala pe akinana re poli legiena moki rui,

amloge piowa keviu pañisi, ana Pol pimi pisu la, pisa pan la, pisape “Suwala, visae ayagogon ruru inu ga nanua rui, e pogos naña ita tesike garu Krit wa, ana yoko pupia loge viowaena a pupia nakilaluen suri la nene tañatete imi tol ita.”²² Ana nanagane, yoko nevisa si suri tai van amiu, vena akilia aloge si wonia. Nepisawal pan amiu, nesape yoko kieta waa nene naga talilu na wa, ana tañatete ita yaru tai kovio.²³ Nekilia suri nene komin na kolemalu, kiau Ntewa naña nemlen ke pania, nepisu naña naga mligan kiena navisi tai pitomi mñalivin inu. Navisi nene pimi suñalu sike lavisin inu,²⁴ ana naga pisape ‘Pol, ve omarau re. Ana monar ovanu-oworu garu Rom, monar osuñalu ose marana ne Sisa na wa, ana nekilia nevisawal van ko sanini, malena kiena ne la naña asike e waa nene amio ko, Ntewa naga sitom sape tañan ga van ko sape yoko amal ga, tañatete tai kovio.’²⁵ Na nene narui, ve aloge re si viowa, in na neñasine manene Ntewa pañisi nesape yoko ve sa ga naña kiena navisi nene pisawal pan inu.²⁶ Ana suri taaga ga, yoko monar tokus kieta waa vano teyalar ga yo ura e narin purvanua tai.”

La apim lavisin purvanua tai

²⁷ Ana lagi nene naga suña miyusesa kare imimi mepa ke ga wa, tol wik lua narui naña mesuñ mekirir ke e pupia sive nae Metiterenian nene. Ana kolemalu pogos tai, yaru na waa la nene apisu kilale sane mesuñ mepimi ke lavisin purvanua tai ko yo tai.²⁸ Ana amligan kilika pito tano, la apulo merorol na sive nene pano-o tol meta lualima yam vari, siraunia, asu laa yam plas ga, ana akila sina, apulo asape meta lualima yam

telu.²⁹ Ana amaraun asape sa ñisi mekirir mña sanene mevane lawe pupia kilavaru lañasia pona ya, ana akoan kilavaru vari naña sike varau e ñeren waa, ana asuñ amlen ke asape vena kilavaru lala nene monar atarar imimi, a vena yelagi imi vilaga.

³⁰ Ana yaru na waa lala apisayua, apisape yoko avisa kotalia imimi ke sina ga lañasia, ana yoko la akilayon naña akus kana narin waa nene ana aure akom ea ava ura. Ana apisa kotalia imimi, apisape “Oe, yoko mokusli kilavaru nene va gare sumo wa, vena metañali naña uarar kieta purgon waa.” Ana asuñ amligan narin waa pito tano e sive.

³¹ Ana Pol pisu kilalea, ana pis pan yaru na mara lala, pisape “Visae asitom asape amali, monar avisaluñar la nene asuñ ga amio ita e waa nini.”³² Ana yaru na mara la nene amloge, asuñalu veraga apano ateroro kilika na narin waa nene, ana lagi miyulua ga tan waa, korur mian pano.

³³ Ana lavisin yemlagi merarava, ana Pol sitom pisape monar akan suri tai, ana naga pisa pan la, pisape “Ei, pimi tol ñane, ana wik lua narui naña tesike e pogos piowa nene, pe tekinana ruru re poli.”³⁴ Ana popon ñane na tekinana ruru sina, vena yepeta lala akilia aimi mñarera sina, ana sanene yoko tekilia temali. Sa naña nepisa rui, ana yoko tañatete narin vilñarita tai kovio, ana yoko ita punu towoga ga.”

³⁵ Ana siraun naña pisayu suri nene ñisi, pano mla kilaparavi tai, ana mlen e marala, pisa potena pan Ntewa vanonia, ana kawewowaia, suñ kania.³⁶ Ana pogos naña lala tañena apisu naña Pol suñ kinana ke sanene, la mña ga amlelaga asape pe lelaga kemua, yoko lala awoga ga ne, ana la

m̃ena ga akekaran asape akinana sina, ana akinana. ³⁷ Ana imimi punu ga naḡa mesike e waa nene, metol ponotia lua lualima yam olua pa orai. ³⁸ Ana pogos naḡa la punu ga akinana ḡisi, apisu asape popon akila waa melala va laa sane, ana aḡar plan mras nen wit la nene naḡa sane kamimi kinanena, akoakoan plan pito e sive.

Waa pa tawa m̃eke ga yotena, ana akulkul ga apa ura

³⁹ Ana pogos naḡa yemlagi narui, ana mepisu m̃a yo ura lavis ga rui, ana pe mekilia re yo nene poli. Ana apisu pululus tai naḡa pe lowe m̃eke ea, ana ura e yo nene none tanea m̃eke ea, ana apisayua, apisape yoko la akilayonli naḡa vena akila kiamimi waa kiriri va ura ea. ⁴⁰ Ana ate plan kilika na kilavaru lala, amligan la asike e sive, a amluḡar plan kilika la naḡa apiar ke ḡeligas nen waa, ana aḡere narin m̃ale naḡa teke e purgon waa, vena lagi yu imimi meva meialar none.

⁴¹ Mesum̃a mekirir m̃a mepano-o, memilan ga, naḡa waa mialar lae pupia none tai naḡa koruru ḡerepoloia sike lele taaga tanon sive. Purgon waa mialar lae none nene, ana tawa ruru nenaga m̃arera m̃eke ea, pe kululu re si po laa rui. Ana pupia sive lala asusuñalu aḡanwowola apimi asusu ḡeren waa nene, asuwowaia.

⁴² Ana yaru na mara lala asum̃a apisayu rui, asape visae suri tai sanene, ana awe mom̃ar ga yaru na yuḡa nakoena la naḡa asum̃a akirawo la ke na, visae peraga, pona laḡasia akilayonli naḡa awula ato tano e sive, vena akulu ava ura, aure. ⁴³ Ana kiela yerkawa pisaluḡar la, pisape ve akila re, komin naḡa naga sitom ke sape Pol naga monar mali ga.

Ana naga pisa ga pan imimi punu ga, pisape “Poga ga, ita naḡa tekilia tokulu, tesumo, towula ga e sive, ana teyenli ura. ⁴⁴ Ana ita naḡa temiye ḡele ga, ana tokus kulutaki, pona ya naḡa tekilia telual e waa, vena tokusia tokulu, ana ita sirau tevano.” Ana e ga e mrapa nene, imimi punu ga mepano-o mepa ura e yo nene, naḡa imimi punu ga memali po ga, pe imimi yaru tai kovio re poli.

28

Pol lala la asike e purvanua naḡa Molta

¹ Ana pogos naḡa imimi punu ga mepimi mesu ruru ke pa ura rui, yeririna lala nae e yo nene apimi apisu imimi, ana apisa ga pan imimi na wa apisape yo nini naga pe purvanua tai, kiena kia Molta. ² Ana akila po manene laa pan imimi, la sinela po pan imimi paḡisi. E pogos nene, yua powo m̃a ga, ana la apisu naḡa imimi memloge miava tol imimi paḡisi, ana la apirani kapi, apisuar ruru imimi sanene. ³ Ana Pol pa ḡar lukilar na yato tai, pisape kuan va e kapi, ana pogos naḡa kuan pa e kapi, narin lom̃ara tai talinar naga teke likan yato la nene, pogos naḡa mloge kapi mlege, ana molue e lukilar na yato nene, talinar naga e limana ne Pol, karia. ⁴ Ana pogos naḡa yaru nae e yo nene lala apisu lom̃ara nene na kilam̃aren yaru telan teke e limana ne Pol sanene, la apisamumun ga pan la, apisape “!Ovisu yaru na yuḡa naloge viowaena nene, pona naga pe yaru tai naḡa m̃e mom̃ar ga yaru la moki yo! Sive pisape kilam̃ar naga, ana naga pure ga, ana nanagane na, lom̃ara nene tol ruru nena naga na teke ne.”

⁵ Ana Pol silinlua si lom̃ara nene petan limana mloru pa e kapi, ana mloge re nena suri tai poli,

limana pe mlae re nena ga. ⁶ Ana asuṃa apisuar ṃa naga, asitom asape ṽisi na yepena la monar sirop ve keviu va ṽisi yo, a visae peraga, pona loru vito tano na mare, ana asuṃate ṃa sanene pano-o peraga, apisu suri nene pe kilamār re nena ga naga. Ana pogos naṽa apisu naga pogaga, asitom pe taṽena narui, asitom asape pona Pol naga pe ntewa tai yo.

⁷ Ana e yo naṽa mepa ura ea, naga lavisin lokove lala kiena ne suṽe na purvanua nene, kiena kia Puplias. Ana ṽere imimi mepa uṃa ṃana, a pisuar ruru imimi e legiena telu naṽa mesike memio. ⁸ Ana pogos naṽa mesike memio la nene, yermarua naṽa arimana ne suṽe nene naga momalio ṃeke ṃana tog, naga mai, naṽa yepena la pisun, a ṃeṽena piowa ṽarwowea. Ana Pol pa pisu yermarua nene, ana mligan limana tea, mlotuwoia, kila naga pimi po sina. ⁹ Ana pogos naṽa yeririna taṽena lala amloge naṽa Pol kila sanene e yermarua nene, la ṃena ga naṽa amai apimi, ana la ṃena ga kiela maiena la ṽisi. ¹⁰ Ana akekara keviu paṽisi e suri la nene, ana asuṃa aṽar korean suri la moki pan imimi. A mesuṃa e purvanua nene pano-o tol kupario telu, a pogos naṽa mepiaṽa sina, la aṽar kinanena mokliu a suri la naṽa aṽar korean ga pitomi, amligan e kiamimi waa taṽena vena iila imimiena e kiamimi mrapa.

Pol la apa atol yo Rom

¹¹ Ana waa taṽena naṽa yoko mokom ea, naga wa tai nae Alik-santrea naṽa naga ṃena ga ṃeke e purvanua nene yam piavi rui, monṃate ke ga visae pogos na lagi war ro narui. Waa nene, la asikia kiena kia “Kasto a Polakis,” naṽa kia lua nene na kia kiena

ne kiela ntewa lua naṽa lalua ape kaora, naṽa la ate kana nono nena sike e purgon waa nene. ¹² Ana memligan yo nini mepano metol ke sina ga yo tai, kiena kia Saerakius, ana mesike e nene legiena telu. ¹³ Ana momolue ke sina ga, mokom varaunia mekirir mekeveve ṃa yo sanene pano pano-o metol Resiam. Mesuṃa e yo nene tol legiena wetelu tai, ṽisi ana lagi marua tanea tai miyui na po paṽisi, ana mekiriri manene laa sane tol legiena lua, mepa metol lowe nae Puteoli. ¹⁴ Ana mepa ura memligan waa ṃeke e nene narui, ana momāl wolai laṽasia, ana aṽure imimi mepa mesike pula tol wik taaga. Ana siraunia, mepisu sane pupia kiamimi yalena e pogos nene lavisin ṽisi narui, mepimi ke lavisin pupia pulkumali na yomarava nini narui, naṽa Rom.

¹⁵ Ana wolai la naṽa asike Rom, visena pa tol la apisape imimi na memial mepito ke pula narui, ana la amiyalilu mrapan imimi. La apam manene laa perina paṽisi, naṽa laṽasia apam asuṃate imimi e pulkumali nene naṽa pupia lelenu wilwilienu kiena ne Apias ṃeke ea, a laṽas apami manene laa sane, apam yalensilau atol pulkumali nene naṽa yuṃa telu ṃana ne wolawa lala sike ea. A pogos naṽa Pol pisu asuṃate ke naga sanene, naga kekara paṽisi, a pisa potena pa Ntewa naṽa suri nene kila naga mloge po paṽisi, a kila naga mloge sane naga ṃarera sina. ¹⁶ Ana pogos naṽa mepimi metol yo Rom, la pe amligan re Pol pa e yuṃa naloge viowaena poli, ana la apisape naga kilia lual yuṃa tai naga va sike ea, ana la amligan yaru na kirakiravanena tai naga sike amio.

Kas lua naṽa Pol sike garu Rom

¹⁷ Ana Pol sike garu Rom legiena telu, p̄isi na mligan visena pa pa li na sumonena kiena ne le Yu la naḡa asike e yo nene, ana pogos naḡa la apim lele taaga, Pol sun pan la. Naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, kiau suniena sanini: inu nepim e nini komin naḡa e kas nanua ḡaro ne, nesike garu Yerusalem, ana kieta yerkawa la akuwan inu nepa e yuḡa na loge viowaena, siraunia la amligan inu e limana ne yaru naliḡereena lala nae Rom naḡa la apisuar ke kieta purvanua. E inu, pe nekila re nena suri tai pa kieta yeririna lala, a pe nekila re suri tai naḡa pe mesmesu re e kieta ḡelaga poli, pona e visena kiena ne repita lala, ana la akila sanene pan inu narui. ¹⁸ Ana pogos naḡa naliḡereena lala nae Rom la apisuveve ruru suri nene, la sinelan asape nekilia nomolue ga narui, komin la pe aḡal re suri tai naḡa kila na ala nakoena van inu vanon poli, sane monar nemare. ¹⁹ Ana sir-aunia, kieta nasumonena lala nae Yu la apisin sina, ana pa piowa ga ḡeke na. La akila sanene, ana nepisu sane pe yo re si po laa rui naḡa nekilia neva ea, ana mrapa ga naḡa nekilia neva ea, ana nepisawal nesape Parin Suḡe ga Sisa nae Rom nene, naga ga monar liḡere inu. In na pe sineun re nesape neligan la nae kieta purvanua ava e pupia kumali nae e nini poli, peraga, ana komin naḡa la akila ḡarera manene laa pan inu sanene, nane kila narui nepisape la monar awere inu neimi e yo nini Rom. ²⁰ Nane nesike e nini narui, ana sineun nesape monar akilia suri la nene, ana nepio ami u vena aimi tesu lele taaga sanene vena inu nekilia nesunyun van ami u. Sineun nesape monar akilia naḡa sen la nene naḡa asuḡa apiar inu ke sanene, pe komin re

kiau napiowaena laḡas poli, ana komin kieta Navisaarena naḡa ita le Israel make ga tepisape tesuḡa toḡasine ke ga naga.”

²¹ Ana nasumonena kiena ne le Yu la nene naḡa asike Rom apisa pa Pol, apisape “Suri la naḡa osuḡa opisa ke ne, imimi memninue ga. Imimi pe moḡa re ḡaki tai naḡa pisayu ko poli, naḡa molue garu Yerusalem pimi pun imimi, a kieta wolai laḡasia naḡa la akom e naḡa apimi, ana pe apisayu ko re pan imimi poli apisape okila ke sanene sanene. ²² Ana memloge kioḡa visena la nene narui, ana sinemimin mesape meloge re laa si kioḡa sitomena na wa pona kioḡa nale-lagaena, komin naḡa pe lelaga, memloge towe ḡaga e lepas na nalotena viu nene, ana memloge ga naḡa yaru lala la asuḡa apisayu kare ga e yo punu ga.”

²³ Ana la asitere apisape p̄isi na aimi avisu si Pol vanonia e yo nene naḡa naga sike ea. Ana sir-aunia, pogos naḡa la apimi, la moki na moki, ana asuḡa amia-gogon ke Pol, naḡa siar kolulagi pa ne tol pogos naḡa mrae pito tano ana naga suḡa pisi ke pan la na wa. Naga pisawal pan la sanape naḡa yaru kilia va loyuḡa e nasuḡenena kiena ne Ntewa, a naga suḡa pian la ke sanape naḡa navisaluaena kiena ne Mosis amio visena kiena ne navisawalena na sumo lala, la akila merarava ruru naḡa asape Yesu ga narui, naga pe kieta Navisaarena, naḡa la ḡena asuḡate ke naga vena imi tamalia la. ²⁴ Ana laḡasia amloge visena lala kiena ne Pol sane pe lelaga, ana laḡasia pe amlelaga re e poli. ²⁵ Ana naga nene kila na la asike e lepas lua narui, ana asitom ḡele ga apisape popon aḡisi ga rui, ava uḡa wa. Ana Pol pisa maron suri tai pan la, pisape “Ei, in

na nepisu naña Ninuna Wa naga pisa suri na pe lelaga pañisi ne, nanua sumo, naga pisa visena tai pa repita lala, naña Navisawalena Aisea naga pisawal pan la. Naga pisa, pisape

²⁶ *‘Ovanon kieta yeririna la nene, ovisawal van la sanini, ovisave “Pisi na aloge vano vano-o, ana tañatete aloge kilale pogos tai, ñisi na avisu vano vano-o, ana tañatete avisu kilale pogos tai,*

²⁷ *komin naña amiu na sa ga yaru la naña kiela sitomena lala marmare,*

sa naña aposino pulkiligala, a sane la añelawa ñisi rui. Visae la ve akila re ve sanene, vera na kilamarala lala kilia visu kilalea, a kiligala lala kilia loge kilalea, a kiela sitomena kilia sitom kilalea, ana ve sanene la akilia avilon la aimi pun inu vena nekilia netamalia la.” ’ Ais 6:9,10

²⁸⁻²⁹ A nanagane, nevisa van amiu, nevisave monar akilia sane natalialiaena kiena ne Ntewa nene naga molue rui pano pa tol la naña pe ape Yu re poli, ana la asumã amloge ke ne a ñisi na la ke narui la alogearia!”

Ana pogos naña Pol pisa maron kiena visena nene pan la, la apiaña, naña la asumã apeveyun la ga narui.

³⁰ Ana Pol sike e yo nene sanene pano-o tol kas lua, a naga ga pul ñana yurĩa, naga ga sumã pisuar naga. A yaru ai naña pimi pisuia, ana kekaran ga naña were va urĩa ñana, ³¹ ana sanene, naga sumã mlologon ke nasuñenena kiena ne Ntewa silaga pa yaru la punu ga naña naga ñal la. A naga sumã pian ke Supe Yesu Kristo pan la, naña pe yaru tai pisi re si pan

vanon poli, pona pisaluñar naga pisape naga ve kila re sina.

**Maki Naña Pol Siria
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
ROM
Visayuena Na Tusi
Nene**

*Komñasnen suniena plas na
tusi nini*

Pol siri maki nini vena kila ruru kiena mrapa, naña sinenan sape va visu li nalelagaena lala gar Rom. E kiena sitomiena, naga sinenan sape yurña re yam ve plas ga amio li nalelagaena la nae yo nene, vena siraunia aiila naga naña sinenan sape yalen silau va garu Spen. Pol kilia ruru naña visae yaru lelaga e Yesu Kristo, a imi ve yaru kiena Yesu naña taveve kiena p̄elaga e kiena maliena, yaru nene yoko ve yaru mesmesu e marana Ntewa. Ana komin suri ne na nene, naga siri maki nene vena visawlaen p̄elaga na lelagaena naña po van li nalelagaena lala gar Rom. Tusi nini puara purp̄esnen sitomiena kiena Pol e mrapa la naña yaru kilia lelaga e Kristo.

Sumo, naga pisa pokolemalo pan li na sumare lala nae Rom, a pisawal panla sape naga sumã mlotu wola. Ana siraunia, pisawal si purp̄esnen sitomiena na maki nini, naña pisape “Lologena wo nene naga sumã kilologia ke p̄elaga lala naña yaru kilia imi mesmesu e marana Ntewa. Siar e purpesia va tol luwasia, p̄elaga nena m̄alivi ke e ita kom ga e lelagaena.” (1:17)

E tusi nini, Pol pisayu ruru va moki kiena purp̄esnen sitomiena. Naga sape yaru make ga, pe suri korena ga naña visae ape lus nae Israel pona pe ape lus nae re Israel poli, ana ita punuga maran

taaga, tesike vatanon m̄areraena na milamulena viowa.

A yaru kilia imi ve yaru mesmesu e marana Ntewa, visae naga lelaga ga e Yesu Kristo. Suri si tai, Pol pisayu maliena naña yaru sikol ruru naga amio Kristo, e malena viu naña yaru pimi mesmesu e marana Ntewa. Yaru naña lelaga e Kristo, naga pe marawo amio Ntewa, a Ninunane Ntewa kilia visaruru kiena maliena, naña kilalua naga vetan milamulena viowa, a kila naña m̄areraena na milamulen viowa amio marena pe aṗuar re si naga poli. A siari e marana na keviu 5 pa tol marana na keviu 8, Pol pisawal sanape naña Ntewa mila navisaluena pa kiena yeririna na sumo lala, a pisawal m̄ena p̄elaga naña Ninunane Ntewa sumã miyurña ke e malena kiena yaru naña mlelaga e Yesu Kristo.

A naga pisayu m̄enaga naña lus nae Israel lala, a la naña pe ape lus nae re Israel poli, la punuga akilia asikol la e namaplarena naña Ntewa Kila vena yaru na yomarava la atavevea. Pogos naña sape visi p̄isi narui, naga sape p̄elaga naña lus nae Israel la asuña apilon m̄asila pa Yesu, Ntewa naga kilia sape yoko ve sanene, ana kila naña naga sinena miyee makega yeririna na yomarava, ana pitetalia Yesu pimi, vena ita naña telelaga ea, tekilia teimi mesmesu e marana Ntewa. A Pol mlelaga sape lus nae Israel lala, yoko la na taṗatete avilon masilia va Yesu silaga, monar avilopu la yam tai.

Pito e luwasnen m̄aki nini, Pol pisayu p̄elaga naña li nalelagaena la monar atavevea e kiela maliena lala, a metavan m̄ena nanene pisayu p̄elaga naña ita monar sineta si yaru taṗena lala. Pisayu p̄elaga naña yaru tavevea

e yuñāena kiena Ntewa, a ðelaga naða li nalelagaena la monar akila van þarin suþe lala na purvanua, pona va yerikawa taþena lala. A naga pisayu ðelaga naða li nalelagaena la monar asitom ruruia vena re akila kare re sitomena kiena yaru taþena. E luwasnen kiena maki, naga amio kiena erau lala apisa kiela visena na potena pan kiela erau taþena lala garu Rom, a kiena visena maro, pisawal visena tai na yeluaren Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa amio purþesnen sitomiena na maki 1:1-17

Yaru makega monar awar malena viu naða Ntewa kian pimi 1:18—3:20

Mrapa kiena Ntewa na tamali-aen yaru 3:21—4:25

Maliena viu kiena yaru naða sikol naga amio Kristo 5:1—8:39

Namaplarena kiena Ntewa pa kiena lus nae Israel lala 9:1—11:36

Pelaga wo naða li nalelagaena la monar ataveveia 12:1—15:13

Visena maro 15:14—16:27

Visen þesia

¹ Erau nae Rom lala:

Inu Pol nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu e kia kiena Yesu Kristo, naða in na nepe kiena yar na yuñāena, in na nepe nalologena ke naða Ntewa pio inun narui, mligan lua inu vena neyuñāen navisawalen kiena lologena wo viu nene.

² Lologena wo nene, naga sike loyuma e visena lala na Nasiriena Wa kiena ne Ntewa rui, nane e visawalena lala naða kiena navisawalena lala apisawal na konua konua rui pimi. ³ Pupia sur naða lologena viu nene pisawalia, nane Yesu Kristo kieta Suþe, naða

pe narina ne Ntewa naða mligan naga pimi mlivin ita e yomara va nini. Naga ke narui naða e lepas na mratava puna, tekilia tevisave naga molue nenaga e lus kiena ne yermarua Þarin Suþe Tepet. ⁴ Ana e lepas na ninuna, naga pe wa paþisi, naga molue ruru nenaga kome lus kiena ne Ntewa. Amernar naga mare, ana e kiena pupia mareraena, Ntewa kila naga mal ruru sina ga. Ana tekilia tevisu kilale ruru tesape lelaga, kieta Suþe nene naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁵ Naga ke narui naga pisirlua inu nepe nalologena, a mligan lua inu vena nevano e þegas nen yeririna taþena la naða pe ape Yu re poli, vena la mēna ga akilia alelaga e Ntewa, vena akilia alogear kiena visena. Yuñāena na sanene naga pe nalaena wo tai naða Suþe mla pan inu, ana nekekarān nakilaena vena kiena kia va metava.

⁶ A nagane, nesuñā nekila ke yuñāena nene e amiu, komin naða amiu mēna kiamiu kia sike loyuma e, amiu mēna amio li taþena la nene naða Ntewa pio la, vena aim ave yeririna kiena Yesu Kristo. ⁷ Amiu yeririna mēna la naða naga sinen si amiu paþisi, naða naga pisirlua amiu ape kiena li nalelagaena wa lala e pupia pulkumali naða Rom, nane nekekarān manene narui nesiri maki nini pimāsu pan amiu.

Nesiri sanene, nemlen nesape lemamiēna a nasinesienā kiēna ne Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, pimi keviu e kiamiu malena la peve taaga.

Pol sitom manene paþisi vena va mlivin la gar Rom

⁸ Sumon naða nevisawal sur laþas van amiu, nemlen e kia kiena ne Yesu Kristo, nepisa potena keviu pan kieta Ntewa vanon amiu. Nesape nekila ve

sanene, komin nanagane, visena e lepas na kiamiu p̄elaga wo na sum̄alun m̄areraena e lelagaena e Kristo, naga sum̄a pa mlewo make yo moki narui. ⁹ Sur nene kila nekekara paṽisi, komin naṽa nemiyum̄ae kiena ne Ntewa nakonua rui nemjo kiau malena wetelu, nemiyum̄aen visawalen lologena wo naṽa pisayu narina. A naga kilia m̄a naṽa nesum̄a nesitoṁal amiu silaga e kiau leniena, ¹⁰ a nesum̄a nepiun ke m̄ena tania nesape visae mesmes ga e kiena nasinenanena, yoko naga kila kiau mrapa vena nekilia neim noṁalivin̄ amiu. ¹¹ Sineun manene naṽa neim nevisu amiu vaṽisi, a visae nekilia neim nelip̄ere re nalaena kiena Ninuna Wa vena kila amiu am̄arera laa sane, vera na wo vaṽisi. ¹² Nemlelaga nesape kiau viawaena kilia iilar amiu, a sineun neimi vena kiamiu viawaena kilia iila inu m̄ena ga, a visae sanene ita tesum̄a temiila ruru ita ke sina ga.

¹³ Erau lala, sineun nesape akilia naṽa sane yam mok liu, noṽion viṁasen pun amiu paṽisi, ana silaga mrapa pe po re poli komin sur laṽas suwo ga yo, kila narui pe nepiṁas re poli wa. Ana sineun iṁasen paṽisi, vena kiau yum̄aena kilia war mrasa e amiu naṽa amlelaga rui, sa naṽa p̄ar mras rui e la naṽa pe ape Yu re poli e yo taṽena lala. ¹⁴ Yum̄aena naṽa sike e lum̄au naga sanini, sane monar nelologo nenaga van ita, ita le Yu lala, a van m̄ena yeririna taṽena lala, a monar nelologo van la naṽa akilia suria a la m̄ena naṽa pe akilia re sur poli, ¹⁵ nane kila narui sineun neim neviṽawal lologena wo van amiu e kiamiu pupia pulkumali naṽa Rom.

¹⁶ Lologena wo nene, nane mrapa taaga ga naṽa

nam̄areraena kiena ne Ntewa miyum̄ae ea vena la tamaliaena van yaru, kila sane silaga pe nemawan re visawalen poli. Lologena wo nene pimi m̄aliv p̄esan pun ita le Yu lala, siraunia mlewo palilue pun la naṽa pe ape Yu re poli, ana yar ai naṽa lelaga, yoko lual malena ea. ¹⁷ Lologena wo nene naga pe kieta mrapa na kilaen naṽa teim temesmesu sina e marana Ntewa, vena ve tetol re si nakoena vanon kieta mlamulena viowa lala, ana popon tekilia sane monar tesiar amio naviawaena, a yoko toṽisin amio naviawaena, komin naṽa sane visena marua tai kiena ne navisawalena Aṽakuk pisa, pisape “Yaru naṽa visae wasine ga Ntewa,

yoko Ntewa kila naga imi mesmes ruru nenaga, nane mrapa nenaga nene vena tolen malena.”

¹⁸ Mrapa na tolen malena toṁa ga, ana p̄arm̄arera a napiowaena pule manene laa likan yeririna la naṽa pe ape Yu re poli e yomarava nini, kila sane asuwo manene visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana sanene tepisu naṽa Ntewa sike ma e peni, kiena sinemimiena monar imi m̄alivi kilapel la nenaga. ¹⁹ Naga sum̄a p̄i plan ke kiena p̄elaga wo lala pimi m̄alivi e yometava e maran yeririna la rui, ana popon avisu kilalea, ana pe sinelan re kiliaena poli. ²⁰ Lelaga sane Ntewa naga pe pe yar re poli, ana yar taṽatete visuia, ana siar e nasiiena yomarava nini pimi tol nagane, yar la asum̄a apisu ke kiena p̄elaga wo lala, ana akilia apisu kilale asape naga pe Ntewa kemua lelaga. Visae avisu ga kiena nasiiena lala vera na taṽatete si aviun avisave am̄a naga ai.

²¹ Visae peraga, akilia asape Ntewa suña ga, ana pe akilali re naña sinelan akila kiela sitomena su vatanon poli, pe akilali re naña sinelan visaen potena van poli vanon kiena nawoena la pan la. La pe asitom re sur ta poli, pano pano-o kiela sitomena lala pulen make ga yemalolo. ²² Asitom ke asape ape manmarua, ana apa ape wowe make la, ²³ a pe amlotun re si Ntewa naña tařatete si mare pogos tai poli. Yepel mavin ga naga, ana amiyuñāen ga nono la naña ařar maran yaru pona maran manu pona maran sur mal la ne sane nopi lala pona ya, ana asitom ke asape alotun ga sur la ne sanene narui.

²⁴ Pogos naña akila sanene, Ntewa sinen maren kiela řarmārera la nene, ana mligan la vena asuñā akilakila ga napiowaena ya naña la sinelania. E pogos nena nene narui tevisu naña yar la asuñā akila řelaga na mawaena lala e tasnela, ²⁵ a monar ve sanene, komin akovenlua visena lelaga kiena ne Ntewa, amligan visokanena kus lelana, a pe amlotu re si Ntewa naña popon ayeluar kiena kia wa silaga, ana apatanon ga sur la naña naga sii la.

²⁶ Apilopu kare suri make sanene, ana Ntewa pe pialuřar la re si poli, ana tañan la apa akila řarila amio kiela nasinenanena viowa lala. Sa naña sira lala pe apa re si amio yermēne poli, ana apa amio ke sina ga sira, ²⁷ a yermēne mēna lala pe asitom re si asape popon atalopa amio sira poli, sa naña Ntewa pisa pisape popon akila, ana la asuñā sinelan ga yaru, asuñā apa amio la ke sina ga e řelaga naña temawan visayuena. Yumāena la ne sanene pe mesmes re nena poli, a la naña asuñā akilakila ke sanene,

yoko e kiela malena lala, alual ga nakoena la naña torokin yar naña kila sanene monar kusia.

²⁸ Yar sur la ne sanene, pe asitom re Ntewa poli e kiela malena lala, pe sinelan re mēna kiliaena poli, ana Ntewa pe pialuřar la re poli, ana mligan la vena kiela sitomen viowa lala were la ava nena e řelaga viowa lala. ²⁹ Akila mñā sanene pano-o opisu kiela malena pimi pulen řelaga na kilaroen navisaluaena, amio napiowaena lala, navinayaena, amio sitomen viowa lala na kila kareen yar tařena. Amloi, amēmōñar yar lala, apeveyun la, apisokani, sinela kar yar tařena lala, asuñā apisasayu la, ³⁰ apisatamēla, a e lepas kiena ne Ntewa, la pe sinelan re nena ga. A amio řelaga viowa la nene, ape řarmārera pařisi, ařarwar la, apis vilave, amaplar na kilaen sur viu viowa lala naña nanua sumo na peraga, a pogos naña kiela yermarua la apis pan la, pe sinelan re nena loge laen poli. ³¹ Yar la nene tekilia tevisave la pe ape manmarua re poli, pe apuarar ruru re kiela navisaarena poli, pe ape lemam re poli, pe kiela nasineyena re nena poli.

³² Akilia ruru visena kiena ne Ntewa, akilia mñā naña Ntewa pisaar marena pa yeririna la ne sanene rui, ana pe asitom re nena ga. Asuñā akila luen ga sanene, a metavanja, akekarān manene pařisi naña visae avisu kiela erau tařena la asuñā akila ke viowa sanene amio la.

2

Ntewa naga taaga liřere yaru lala

¹ Sanene, visae ko na yere Yu tai naña osuñā opisu ke napiowaena kiena yaru tařena la

nene, yoko ositom ve sanape? Pona ositom osape ko na opo, la apiowa ga, ana peraga, napiowaena naŋa teke e ko maran taaga, ana taŋatete si ovisa sur tai. Ko ope yar na liŋereen yar taŋena lala, ana osuŋa omliŋere ko ke ga ne, komin osuŋa okila ke sur torokin ke naŋa omliŋere la vanonia. ² Ana sane tekilia mŋaga, yoko Ntewa la nakoena va la make naŋa akila piowa sanene maran ve taaga.

³ Pona ko tai naŋa ositom ke osape ko na opo yo, komin naŋa opis ke pa yar na kilaroen navisaluaena, ana ko mŋena ga osuŋa okilarovia, ana pe pon re ositom ovisave yoko nakoena naŋa Ntewa lavia taŋatete tol ko. ⁴ Pona ositom ke osape Ntewa pe lemam paŋisi yo, naga sinen miye yaru, pona kiena sitomena piavi, nane ositom ke osape taŋatete kila sur tai van ko yo? Ee, Ntewa po paŋisi sane osuŋa opisa ke ne, ana kiena lemamiena pe taŋan ko re naŋa osuŋa okilaroro navisaluaena poli, ana vena were koena ovilon ko vetan mlamulena viowa naŋa osike ea.

⁵ Ana ko na pe otamŋan re nena naŋa ovilon ko poli, okila luen ga ŋar mŋarera pa mŋaga, ana sanene osuŋa okila naŋa omiunpolo ke kionŋa nakoena lala vano tol pogos naŋa yoko sinemimiena kiena ne Ntewa liŋere nena yar lala. ⁶ E pogos nene narui yoko naga vion plan van yar lala toroki taveve sa naŋa la asuŋa akila ke ne.

⁷ Sane yeririna la ŋasa, apa rurula ga, asuŋa akilakila ke ga ŋelaga wo la silaga vena kiela kia la wo e marana Ntewa, akilia kila naŋa atol naurarena nae peni. Ya naŋa Ntewa la van la, naga malena naŋa ve uro re.

⁸ Ana la ŋasa, ape yar na veveyuena, pe amlelaga re e visena lelaga po, asike ga vatanon

mŋareraena viowa. Ya naŋa yoko Ntewa la van la, naga naliŋereena naŋa molue e pupia kiena nasinemimiena ga. ⁹ Yoko pogos mŋarera amio naloge viowaena imi tol make yeririna la naŋa akila ke piowa, siar e la naŋa Ntewa pisir plan la ŋesania, nane le Yu lala, va tol yar taŋena la naŋa pe ape le Yu re poli.

¹⁰ A la naŋa kiela malena po, yoko atol navisa ruruena kiena ne Ntewa, yoko kiela kia su ruru amio naga, kiena suŋare sike amio la. A naga mŋena nene siar e le Yu lala, va tol yar la naŋa pe ape Yu re poli, ¹¹ komin Ntewa naga pe pisuveve re sane yar tai pe taŋena poli, ana naga kila po maran taaga pan la.

¹² Le Yu la asike vatanon navisaluaena rui naŋa Ntewa mla pan la, ana visae akilaro navisaluaena nene, yoko Ntewa la nakoena van la. A yar la naŋa pe ape Yu re poli, pe atol re navisaluaena nene poli, pona pe akilia re ya naŋa navisaluaena nene pisa poli yo, ana visae akila viowa, yoko la akovio. Sanene, mlamulena viowa sike e ita punu ga maran taaga, ana yoko Ntewa monar liŋere make ita ga.

¹³ Yar la naŋa amesmesu e marana Ntewa, pe la re naŋa akilia ga ya naŋa navisaluaena pisa poli, ana la naŋa Ntewa kekaran sape were la, naga la naŋa kiela malena taveve ruru ke ya naŋa navisaluaena pisa narui. ¹⁴ Yar laŋasa pe ape le Yu re la poli, amminue navisaluaena kiena ne Ntewa, ana pe sur koren ga, kiela malena po pano-o, kiela ŋelaga sa ga naŋa navisaluaena kiena ne Ntewa sike amio la rui.

¹⁵ La sa ga naŋa ya naŋa navisaluaena suŋa pisa ke ne, sike e losinela rui. Sanene, pogos naŋa amloge visena kar lala apisa pan la asape ova e nene pona ova e

nene, ana kiela sitomena wo suṃña pīsawal ruru ke pan la e ya naṓa po a ya naṓa piowa.

¹⁶ Sa naṓa lologena wo naṓa nesuṃña nemlologonia pisa, pupia legiena naṓani suṃña pimi ke ne, a e pogos nene, yoko Ntewa la va Yesu Kristo vena visuveve ruru sitomena kiena yar lala, vano-o tol sur naṓa amlawan ruru teke e losinela, a liṓere sur la naṓa akila, vano tol nena naṓa asitom asape pe yar kilia re poli.

Le Yu lala amio navisaluaena kiena ne Ntewa

¹⁷ Nepisu sane popon nevis si va laa sane wa e lepas na sur la naṓa ita le Yu lala tesuṃña tepisa. Tesuṃña tepisayu ke sanape naṓa ita ke narui ita na tetaveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, tesitom ke tesape ita ke narui naṓa Ntewa sinenan ita pa laa sane wa, ana kila narui kieta sitomena la pa manene laa metava.

¹⁸ Tepisa ke tesape tesukul ruru po e navisaluaena kiena ne Ntewa, kila narui tesitom tesape ita ga tekilia ruru Ntewa amio kiena nasinenanena, ita ga tekilia ruru sur la naṓa lelaga pona naṓa mesmesu napo. ¹⁹ Ita tesuṃña tepisa ke tesape ita le Yu ga lala topon naṓa tesumon la naṓa pe ape Yu re poli, komin naṓa tepisape la ape kilamara ṓala naṓa pe akilia re mrapa poli. Tomape ita ga tepe yomerarava kien la naṓa asike e yemalolo, ²⁰ ita ga topon naṓa takawe ruru yaru naṓa kila pal mrapa, ita ga tetorokin naṓa teviaan ruru la naṓa asa ga sisi lala, pe akilia re sur poli.

Ana sineun nesape nevis re e lepas nene, sane pogaga naṓa tepisu kilale sane navisaluaena kiena ne Ntewa pulen make kiliaena wo lala a visena wo make la rui, ana piowagan ga naṓa tesuṃña tesape naga pe kieta ga. ²¹ A sur si tai naṓa piowa manenea

metavan nene, tom̄areran vianen yar taṓena lala, ana nepisu sane pe tepian ruru ita re si poli. Visae ologon naṓa ovisave yar ve vinau re sina, ana popon naṓa ko na osuṃña ovinau m̄aga? ²² Ko naṓa opian ke yaru osape monar ve akila re kolau, komin ya ne ko m̄ena okila? A ko naṓa opisa ke osape nono la naṓa la amiyuṃñaenia, apiowa ga, opisa tanea, ana ko m̄ena ga, pona osuṃña opinaun ke sur la ne pe kol naṓa amligan sike e kiela lele wa lala, a?

²³ E lele nene monar tevisave piowa paṓisi wa, komin ita la naṓa toṓarwar ita vanon naṓa toṓar Navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tesuṃña tekila kare ke sina kia wa kiena kieta Ntewa ne, komin naṓa tesuṃña tekilaroro ke kiena navisaluaena la nene. ²⁴ Visena Wa pisayu ke kieta ṓelaga nene rui, pisa sanini sape “Amiu yeririna lala kiena ne Ntewa, kiamiu navisokena kila sane yar taṓena lala asuṃña apisa kare ke kiena kia.”

Yaru naṓa pe yere Yu kemua lelaga

²⁵ Ko osape ope ṓaviu rui, ana ope Yu kemua lelaga, nanene na po paṓisi. Ana sur nene miila ko visae ologear ga navisaluaena kiena ne Ntewa. Ana visae okilarovia, ko ope Yu korena ga, ko opiowa pa Ntewa sa ga la naṓa pe ape ṓaviu re poli. ²⁶ Ana pona yaru tai pe sa re le Yu la naṓa ape ṓaviu poli yo, naga pe pe ṓaviu re poli, ana visae yar nene logear ruru Navisaluaena lala, e navisuena kiena ne Ntewa naga imi torokin ga yere Yu narui. ²⁷ Yere Yu naga pe ṓaviu rui a mla ke navisaluaena, ana visae pe mlogear re poli, monar visuar ruruia, visae peraga, yoko Ntewa kovenlua naga, a were taṓena

naña pe pe p̄aviu re poli ana mlogear kiena navisaluaena.

²⁸ Nanene komin e navisuena kiena ne Ntewa, naga naña pe yere Yu kemua lelaga, pe naga re ga naña pe Yu e kulus poli. Ana p̄aviu naña Ntewa pisu sane lelaga napo, pe naña re ga e tas nen yar vanua poli.

²⁹ Yar naña pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, pe naga re ga naña p̄uarar nasiriena wa e limana poli, ana naga yaru naña Ninuna Wa miyum̄ae ke e losinena, naña kiena malena pilonia pimi po. Yar na sanene, pona yeririna la asitom ke asape naga pe pe yar re tai nene poli yo, ana Ntewa kekaran naga paḗisi.

3

Sur wo naña sike e le Yu lala

¹ Nepis ke sanene, pona naviunena tai m̄alivi yo, viun sanini, visave “Visae yere Yu maran ve taaga ga amio yar taḗena lala, sa naña osuḗa opisa ke ne, komin ya ne kia naña Yu naga po, a tesitom ke tesape ita na tepe sur tai? Naña tekila p̄aviu e ita, vena teim teve le Yu kemua lelaga, ana pona pe sur koren ga yo?”

² Naviunena nene mesmes ga, ana nevisataḗnea nesape, Peraga, toḗar kia na Yu, naga pe pupia sur wa tai naña po manene laa pan ita. Lus kiena yeririna ai sina naña Ntewa mligan kiena visena wa sike e limala? Pe yar taḗena kar re la poli, ana ita le Yu ga lala.

³ Pe lelaga naña kieta yeririna la p̄asa pe amlogear re visena kiena ne Ntewa nene poli, ana naviunena sike na sape: Sanape, pona yoko Ntewa ve visa ruru ita re sina sa naña naga pisaaria sape yoko kila? Ana pe sa re nene poli. Pe sur koren ga naña laḗas pe apuarar ruru re visena kiena

ne Ntewa poli, ana pe Ntewa purmatan li re kiena navisaaren e ita pogos tai poli wa. ⁴ Pona ita yeririna lala ita tepisokan lue ga, ana Ntewa naga pe lelaga lue ga, sa naña Parin Suḗe Tepet pisa e kiena Tus na Yauena lala, naña pisa sape

“Yoko avisu naña ko ope lelaga kemua e kioḗa visena lala vena liḗerelaena,

a yoko sinelan liḗere koena sina ga, ana ko na omesmesu ga na osike ne.” Yauena 51:4

⁵ Kieta napiowaena lala apioyowa ga, ana sur tai naña po towe laa ga, napiowaena la nene akila merarava e maran yeririna lala asape navisaluaena kiena ne Ntewa la naña apisalup̄ar ke napiowaena la nene, apo na apo. Nepisa sanene, pona visae yoko yar laḗas naña p̄arila pe wowe asuḗalu avisave “Visae kieta napiowaena la akila sur wo nene, komin ya ne Ntewa sinena kar ita sape la si nakoena van itania?” Ana peraga, nanene sitomena kiena yaru ga, ⁶ pe sa re nena nene poli! Visae Ntewa ve liḗere ita re le Yu lala, ana pe pon re naga liḗere li taḗena la naña pe ape Yu re poli, ana peraga, naga mesmesu nena ga, a naga taaga torokin liḗereena.

⁷ Naviunena si tai ve sa nene kilia vim, naña pisa sanini, sape “Nanua sumo nesape nemlelaga e Ntewa, ana siraunia pe nemlogear re poli, ana sa naña nesuḗa nepisokan ga. Ana kiau visokanena nene suḗa pisawal ke sape visena kiena ne Ntewa ga pe lelaga paḗisi, a sanene na suḗa kila kiena kia pa metava. Ana visae ve sanene, komin ya ne naga sinena sape liḗere in ke na wa, sape in na nepiowa ga?” ⁸ A p̄isi na yar la p̄asa avilon visena la ne sanene va ve taḗena laa na wa, avisave “Visae p̄elaga viowa

visawal visave visena kiena ne Ntewa pe lelaga, popon tesumia tekilakila ma mlamulena viowa la ve moki silaga, vena kilaen visena kiena ne Ntewa ve lelaga laa sane.” La pas apisape nesumia nemlologon ke sanene, ana naga nene na visokanena ga, a la na pa asumia apisa, yoko akus nali perea torokin kiela visen viowa la nene.

⁹ Nesape nowasupe in sina e sur na pa tepisayu ke pa rui, tesape yar na pa kia na Yu, yoko ve sanapenia? Pona yar la pas, nav-iunena sike e la yo sape yoko wo va pisi vania taulu yar na pa pe pa re kia nene poli, pona peraga? Pogaga, kiau navisatameena nesape ve sa re nene poli. Sa na pa nepisa pa rui, le Yu amio le Kris lala, la make ga asike vatanon maraena na mlamulen viowa maran taaga. ¹⁰ A sane visena na Tus Wa pisape

“Pe yar re nena tai na pa kiena malena po poli.

¹¹ Peraga, pe yar re nena tai na pa pisu kilale mrapa poli,

pe yar re nena tai na pa sumia kilali ke sape lual Ntewa e kiena malena poli.

¹² Yeririna make ga apilipal ga mrapa na pa mesmesu, apa apiowa manene laa.

Pe tai re nena na pa miyuma e po poli. Yauena 14:1-3

¹³ Kiela visena piowa ga, sa ga yar mare na pa kona rui,

purmenela sumia miyumaen ke ga visokanena,

navisa kareena la na pa sumia malivi ke e kulugola lala, sa na pa lomara viowa karmar yaru. Yauena 5:9

¹⁴ Lelaga pa, gola lala pulen ga viaiena amio visen melkalka lala. Yauena 10:7

¹⁵ Lala lala sumia pa la akirkirir kar ga la ne vena kilaen kuruta lau,

¹⁶ kiela yalorena lala apa akila kare make suria, akila yaru la amloge piowa.

¹⁷ Pe asitom re asape mrapa na sumiare tai sike poli, Ais 59:7,8

¹⁸ pe apisu kilale re nena asape Ntewa sumia pisu la ke poli.” Yauena 36:1

¹⁹ Ee, visen la nene amolue kome Navisaluaena kiena ne Ntewa, a tekilia tevisave ya na pa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, kiar ita ga le Yu lala. Ita tesike vatanon Navisaluaena nene, a yar na pa pisu kilale ya na pa navisaluaena nene pisa, naga pe kiena visena na visaen re si po, naga kilia sape yomarava wetelu kilarovia, yar make ga akus nakoena vanonia. ²⁰ Pe yar re tai na pa logear Navisaluaena kiena ne Ntewa torokin vena naga kilia mesmesu e marana, ana Navisaluaena nene kila sane yar make ga akilia ruruia asape mlamulena viowa sike e la.

²¹ Ve sa nene, mrapa na logear visaluaena, yar la ta patete atayu nena aimi amesmesu e marana Ntewa, a nane kila sane Ntewa pisu popon kila ruru mrapa viu ta pa tai na pa tekilia teta vevea.

Mrapa viu nena naga po pa pisi, komin pe kana navisaluaen re la na pa yar monar logear la poli. Mrapa nena, nasiriena marua wa lala amio visena kiena ne navisaluaena lala, apisawal ma ve torokak nanua sumo rui, ana naga Ntewa kilologia pan ita rui.

²² A mrapa nena naga sanini: pe mrapa nalelagaena. Sanene, yar ai na pa viawa e Yesu Kristo, yoko Ntewa kila naga imi wo e marana. Mrapa nena pe kiena yar re ga la pas poli, ana pe kien yaru

make ga, ²³ komin yar make ga amlamla piowa, pe ta re poli naña kiena malena mesmesu va torokin naña tol malena wo naña Ntewa sinenania.

²⁴ Ana pogaga, komin Yesu Kristo pul lua ita rui, kila naña Ntewa kila ita tepim temesmesu e marana, sane kiena nalaena tai pan ita, naña mlavia pimi ga kome kiena lemamiena. ²⁵ Naga pul plan ita komin naña Ntewa pisirlua naga sane kuřařaena tai naña kana kuruta mlau kee plan kieta mlamulen viowa ita la naña temlelaga ea.

Ana sanapen yeririna la naña siar e kas la nakonua rui pimi, pogos naña Yesu pe pimi re poli wa? Pe tepisu re naña Ntewa mla nakoaena pan la vanon amlamla piowa poli, pona sitomena tai sape pona Ntewa mla ga nakoaena pan mlamulen viowa kien yar lařas yo, ana yar lařasa pe mla re nakoaena pan kiela mlamulena viowa la poli. Ana peraga, naga pe sa re nene poli. Nakonua manenea, Ntewa kila ke ga kiena sitomena piavi, suřna piro ke ga kiena sinekar, a kila řa sanene pano-o tol pogos naña Yesu maren řena mlamulena viowa kien la na sumo. ²⁶ Sanene Ntewa pi-sawal meraravan pan ita nagane narui sape naga miyuřae po silaga, kila sane yar ai naña viawa ga e Yesu, yoko ekik ruru nena e marana.

²⁷ Visae sanene, yoko tekilia towarwar ita komin si ya ne? Pe sur re si ta poli, komin ya ne kila ita si tepim topo temio Ntewa? Pe řelaga wo re na tai nalogearen kiena navisaluaena poli naña tesitom ke tesape tekila yo, ana peraga, kana purřesa, kieta lelagaena ga e Yesu. ²⁸ Kiamimi lologena pisa sanene narui, sape visae yar imi mesmesu e marana

Ntewa, naga wasine ga kiena naviawaena e Yesu. Tařatete wasine kiena yuřaena wo la naña naga mlogear ruru navisaluaena make ga kiena le Yu silaga, komin naña tařatete yaru tai kila ve sařene.

²⁹ Sanene, tepisu sa naña Ntewa pe pe Ntewa kiena ne re ga ita le Yu la poli, ana pe Ntewa kiena ne řena li tařena lala. ³⁰ Ee, Ntewa naga taaga ga, ana pe kien yar make ga, ana visae yere Yu, naga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga e naga, pona visae yar naña pe pe Yu re poli, naga řena ga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga ea.

³¹ Ana visena la nene pe pisa re sape řelaga na lelagaena kiena Yesu kovenlua navisaluaena kiena ne Ntewa naña sike ne poli, sape pe kiena yuřaena na kilaen re si poli. Pe sa re nene poli, ana kana kinasa sane pogos naña tesuřna temlelaga ke e Yesu, tesuřna tepatanon ruru ke e sur la naña navisaluaena pisa, tekila ke naña ape lelaga.

4

Epraam tepo yomřaru na vianen mrapa na viawaena van ita

¹ Tesuřna tepisayu ke sane řelaga na lelagaen e Kristo naga pe mrapa na tolen natamaliaena, ana sanapen kata apua la nanua sumo, sane pupia apua na kieta lus naña yermarua Epraam? ² Naga kila yuřaena la moki naña Ntewa kekarania, ana yuřaena la nene tařatete kila naga mesmesu e marana Ntewa. Visae naga imi mesmes komin kiena yuřaena lala, pona naga kilia warwar si e yo, ana pe sa re nene poli. Pe yar re tai naña kilia warwar e marana Ntewa vanon yuřaena la

naþa naga kila, ³ ana naviawaena ga kilia kila yaru mesmesu amio Ntewa, sa naþa suniena kiena Epraam pisayu e Tusi na Siiena, naþa sape

“Epraam naga piawa m̄arera paþisi e navisaarena kiena ne Ntewa,

ana Ntewa kekarania, mla viawaena nene kiena Epraam, kila narui pimi mesmesu e marana.” Nas 15:6

⁴ Ositomlia, sane yar naþa miyuñiaen kilavaru, pogos naþa kupario þisi monar waria ve kiena. Ana ve tevisa re tevisave kilavaru nene naga pe nalaena tai naþa kiena yerkawa mla pania molue kome kiena sitomena, ana kilavaru nene, yar na yuñiaena nene, þiyon paþisi naþa, ana popon kemua naga waria ve kiena.

⁵ Ana lepas naþa yaru imi mesmesu e marana Ntewa, naga pe pe sur re tai naþa teyuñiae vanon poli, naþa tekilia towaria sane sur tai naþa ita ga tetauluia ve kieta. Ita, kieta yuñiaena la pioyowa ga, ana monar towasine ga Ntewa, naþa naga ga kilia war plan napiowaena e kieta malena. Visae towasine ga naga, ana yoko kila ita temesmesu e marana.

⁶ Yermarua Þarin Suþe Tepet kilia sur nene nanua rui, ana kiena yauena tai pisayu sanapen naþa yoko wo vaþisi van yar naþa pe þasine re ke sina ga kiena yuñiaena poli, ana þasine ga Ntewa sape yoko naga kekara naþa kila naga mesmesu e marana. Yauena nena pisa sanini, sape

⁷ *“Yar naþa Ntewa piowo kiena napiowaena lala,*

naþa yumu plan kiena mlamulen viowa,

na nene navisa ruruena tai naþa yoko wo van vaþisi.

⁸ *Yar naþa Ntewa pisu naga sane pe namname tai to re si*

e poli, naþa monar war nakoenania,

naga yoko kilia loge wo na loge wo.” Yauena 32:1,2

⁹ Ana la naþa akilia aloge wo sa naþa yauena nene pisape, a la nene? Navisa ruruena nene, yoko taþatete imi ga va þaviu lala, sa naþa ita le Yu ga lala, ana yoko imi m̄ena va la naþa pe ape þaviu re poli, na nene naga merarava ruru po paþisi, komin sa naþa tepisape, Epraam pimi mesmesu e marana Ntewa, pe komin re naþa naga pe þaviu poli, ana pimi mesmesu e marana Ntewa komin ga naþa mlelaga m̄arera ea.

¹⁰ Ana tekilia sur nene sanape? A Ntewa sape Epraam mesmesu e marana na pogwai? Naga pisa e pogos naþa Epraam pe þaviu pa rui, pona pisa e pogos naþa pe pe þaviu re poli wa? Visae teva si e kiena suniena, yoko tevisu naþa Ntewa pisape Epraam mesmesu e marana pogos naþa naga pe pe þaviu re poli wa.

¹¹ Sanene, viawaena kiena Epraam e Ntewa, naga ga nene kila naga mesmesu e marana. E poglis nene naga pe þaviu re poli wa, ana siraunia, Ntewa mla þaviu pania sane kile tai naþa pisawal sape viawaena ga e Ntewa nane mrapa naþa yar imi mesmesu amio naga.

Epraam naga pe yar þesa naþa sanene, ana yar moki apim sirau naþa pe ape þaviu re poli, ana amlelaga e Ntewa ana Ntewa pisu sane amesmesu e marana. La pe amolue re e lus kiena Epraam naapo poli, ana nagane apisu naga sane pe kala apua marua m̄ena tai, ¹² maran taaga sa ke naþa naga pe apua kan la naþa ape þaviu.

Ana nanua sumo, ita le Yu lala tesitom tesape yar naþa pe þaviu sane yermarua Epraam, lelaga kemua naþa naga ke narui naga

molue kome kiena lusa. Ana nagane, sitomena tai m̄alivi naṗa pisape yaru naṗa kilia visa visave Epraam naga pe kana apua marua kemua lelaga, nanene pe yaru naṗa mlelaga e Ntewa sa ke naṗa Epraam mlelaga ea, pogos naṗa pe pe ṗaviu re poli wa.

Naviawaena kiena yaru kila navisaarena kiena ne Ntewa imi ve lelaga

¹³ Nakonua konua rui Ntewa pisaar pa Epraam sape yoko kiena navisa ruruena lala amolue akome Epraam amio kiena lusia avava vanua va va yeririna make ga na yomarava. Ana komin ya ne Ntewa kekaran sape kila kiena navisaarena nene va Epraam? Pe vanon re ga naṗa Epraam mlogear ruru kiena navisaluaena poli, komin pogos naṗa Ntewa kila navisaarena nene, pe navisaluaena re poli wa, pogos kiena ne Ntewa na laen navisaluaena va Mosis sike koperina wa. Sanene, tekilia tevisave naviawaena kiena Epraam ga kila naga mesmesu e marana Ntewa, nane Ntewa kekaran naṗa la navisaarena wo nene vania. ¹⁴ Visae navisaarena nene pe kiena yar ga la naṗa as̄m̄al amlogear ke navisaluaena, yoko kila sane yar naṗa mlelaga, mlelaga korena ga ne, a kila sane navisaarena kiena ne Ntewa pe suñal re si poli. ¹⁵ Suri taṗena ke sina ga nini, naṗa kila meraravan pan ita sape navisaarena wo kiena ne Ntewa lala taṗatete añalivi e ṗelaga nalogearen navisaluaena. Naga nene komin pogos naṗa navisaluaena sike na, ana ṗelaga na kilaroen navisaluaena monar m̄alivi, ana sirauña monar kana nakoena nena, komin naṗa pe yaru tai tokon re kilaroen navisaluaena pogos tai poli.

¹⁶ Ve sanene, navisaluaena taṗatete kilia iila ita vena tekila ruru kieta napiowaena e marana Ntewa, ana Ntewa pe leman manene laa pan ita, ana naga ga kila. Naga pisu naṗa toṗasine ga naga, tevisu ga naga, ana naga kila tetol kiena navisaarena wo lala. Nanene na pe le Yu re ga la naṗa navisaluaena pitomi ṗesan pan la poli, ana yeririna taṗena m̄ena la asikola amio la. Yer pe lala, ana visae akus ṗelaga na lelagaena e Ntewa maran ve taaga sa ke naṗa Epraam mlelaga ea, naga sane la m̄ena amolue e kiena lusa. A ita make m̄ena ga e ṗegas nen nalelagaena teliv piora e yomarava, tepisu sane naga pe pupia kata apua.

¹⁷ A nanene mesmesun ga naṗa Ntewa pisaar pa Epraam nanua rui, naṗa nipa pania sape
“In na nepisirlua ko, ko ope purṗes nen lus nen yeririna lala na purvanua moki.” Nas 17:5

Pogos naṗa Ntewa pisaar sanene pa Epraam, Epraam pe sinen kurkur re poli, ana ṗuarar ruruia, komin naṗa naga kilia sape Ntewa nena naṗa naga pisa visena nene pania, naga pe Ntewa naṗa kilia kila ya naṗa mare imi mali, kilia kila sur naṗa pe su re poli wa vim m̄alivi. ¹⁸ Pe lelaga, Ntewa pisa sur ta pania m̄arera paṗisi naṗa naga lelaga ea, komin naṗa pisaar pania, sape
“Kion̄a lus lala yoko aim ave moki na ave moki vaṗisi e yomarava nini.” Nas 15:5

Ana pogos naṗa Epraam mloge, mlelaga ea sape monar ve sa ga nene narui. ¹⁹ E pogos nene, naga kilia sape naga amio wona Sera, kiela mrae lalua lavis vito tano narui, naṗa kiena kasa lavis tol ponotia ve taaga [100], a wona pe ṗarli re sisi poli wa, ana kiena

naviawaena pe mlor re nenaga. ²⁰ Naga pe sitom re nena suri ta poli, ana kiena sitomena sike ga e ya naña Ntewa pisaaria. Kiena naviawaena sumã pimi m̃arera laa narui, a silaga sumã mieluar ke Ntewa a pisa lue ga potena keviu pania vanon ya naña yoko kila. ²¹ Naga pe sitomli re pogos ta poli sape Ntewa naga pe torokin re naña yuñae taveve ruru kiena navisaarena poli, ²² a kiena ðelaga na viawaena nene narui kila Visena Wa pisayu si naga, sape Epraam ðasine ga Ntewa, ana Ntewa pisawal sape naga mesmes ruru e marana.

²³ Ana visena nene pisayu ga Epraam naga taaga, ²⁴⁻²⁵ ana popon tela sane visena tai naña pisayu ita make ga, komin ita m̃ena ga temlelaga e Ntewa tesape yoko naga kila ita teim temesmesu e marana sa naña naga kila pa Epraam. Temlelaga sane naga ke narui naña mligan Yesu pitomin vena tol marena vanon kieta mlamulen viowa lala, a temlelaga tesape Ntewa ðere lua ke sina ga Yesu petan marena vena kila merarava ruru van ita sa naña tekila si mara wo temio naga rui.

5

Tepe mara wo si temio Ntewa rui, tepisu sumãre a lemamiena

¹ Pogaga, nagane merarava ruru po pan ita sane sur naña kila ita tepe mara wo sina temio Ntewa, naga kieta naviawaena e ya naña Yesu kila vena tamalia itaena. A pogos naña tepisu kilale tesape tepe mara wo temio Ntewa sanene, kila naña tepisu sumãre sike likan ita temio naga, ² a kila naña tesu ruru ga tesike e kiena lemamiena silaga. Visae ve sanene, kieta sitomena m̃areran sape siraunia, yoko ita monar

teva loyumuã e naurarena kiena ne Ntewa, temio kekarena keviu.

³ A pe tekekaran re ga malena wo naña yoko imi sirau poli, a tekekaran m̃ena pog m̃arera la naña tesumuã tepisu ke nagane. Pona temloge piowagan yo, ana teloge won ga komin naña tekilia tesape naloge viowaena kilia kila sitomena ve piavi vaðisi, ⁴ a sitomena piavi kila ðelaga wo va laa e marana Ntewa, a ðelaga wo nene kila nawasineen Ntewa va laa na wa, ⁵ a nawasineen Ntewa kila taðatete kieta sitomena lorun sur tai pog tai. Nanene komin naña Ninuna Wa naña naga mla pan ita, silaga sumã kokonia ruru ke sinesiena kiena ne Ntewa va loyumuã e ita vano vano-o toulen ruru nenaga.

⁶ Tekilia tesape Ntewa sinen si manene ita sanene komin naña sumo, temloru e ðiliðili ta rui naña taðatete si tekila sur tai vena tamalia ita, ana e nena e kana pogos naña pisaar pa rui, naga pitetalia Yesu pimin marewo ita yeririna viowa lala.

⁷ Ita na, pe tepisu manene li re naña yar tai kilia tamãan kiena malena vena tamalia yar taðena poli, pona yam peve taaga yar tai kilia tamãan kiena malena vena tamalia yar tai naña asitom asape naga po paðisi, ana sur ne nanene narui Kristo kila pan ita make ga naña ita li viowa lala. ⁸ Nasinesiena kiena ne Ntewa keviu sa ke nene narui, komin pogos naña ita yar na kilaen mlamulena viowa tekila ke ðarmarera wa, Kristo pitomin mare wo itania. ⁹ Kana kuruta mlau kevan ita temekiki rui, ana tepim temesmesu e marana Ntewa, a kila naña pe sur re si tai sike e ita poli naña yoko naga la nakoarena van itania. ¹⁰ Nanua, pogos naña tepe nasinekar kiena ne Ntewa ke lala wa, marena kiena narina kila mara wo temio, a nagane,

komin naþa tepe erau wo temio rui, yoko malena kiena narina kila ita mēna ga temal lue temio. ¹¹ Sanene, tekekaran paþisi naþa Ntewa pisirlua kieta Suþe Yesu Kristo, komin naþa naga kila kieta mrapa na mara wo temio, tesu si veraga temio naga.

Atam kila marena pimi, Kristo mla malena

¹² A sur lua nene marena amio malena, lalua apim e yomarava nini sanape? Yar þes na yomarava nini nane Atam, a naga pe purþes nen mlamulen viowa, a kila naþa nakoarena na mlamulen viowa, sane marena, monar imi mñaliv e yomarava. A yeririna la naþa asiraunia, la mēna ga atol mlamulen viowa, ana marena tol la make mēna ga.

¹³ Sumon pogos kiena Mosis, Ntewa pe mla re navisaluaena poli wa, ana pe sur koren ga naþa pe navisaluaena re poli wa, þelaga na mlamulena viowa sike pa rui. Sanene, Ntewa pe mliþerela re e pogos nene poli sape akilaro ke kiena navisaluaena, komin naþa pogos nene, navisaluaena naga pere wa, ana kiela mlamulena viowa la narui kila sane la monar akus nakoarena na marena na wa. ¹⁴ Tekilia tesape sanene, komin siar e pogos kiena Atam, pimi tol pogos kiena Mosis, pe navisaluaen re poli, ana yar la asumña amar-mare mñaga, komin nakoarena na mlamulen viowa sike e yomarava rui. Pona laþas akila piowa sane Atam kila yo, pona akila mēna sur taþena lala, ana e navisuena kiena ne Ntewa, kiela napiowaena make la nene ape mlamulena piowa torok ga.

Sanene, tepisu ya naþa yar taaga ga nene naþa Atam kila, tol make malena kien yeririna na yomarava, sa ke ga naþa ya ne Kristo naga taaga kila sirau, naga

mēna ga tol make kieta malena ita punu ga naþa temlelaga.

¹⁵ A yuñæna wo naþa Ntewa kila naþa molue kome kiena lemamiæna, naga po paþisi, kilia taulu yuñæna viowa naþa Atam kila naþa molue kome kiena mlamulen viowa. Mlamulen kiena Atam naga taaga kila yar la monar amare, ana nawoena kiena Yesu Kristo naga taaga kila tepim temesmesu e marana Ntewa. Sur nene sane nalaena wo tai naþa toþar korenan ga sa ga ne. ¹⁶ Mlamulen kiena Atam pe kila re nena sur wo tai, ana nalaena nene po pan ita paþisi. Ntewa mliþere mlamulen kien yar taaga nene, pisape yoko pupia kiena nakoarena va e yar make ga, ana siraunia, Ntewa pisu nalaena naþa Yesu mla pan ita, naþa pul plan kieta mlamulen piowa lala, ana sape temesmesu ruru e marana rui.

¹⁷ Lelaga kemua naþa mlamulen kiena yar taaga ga, naþa Atam, kila sane marena sumña taulu ita, naþa kilia war plan make malena kien yar lala. Ana yoko, lemamiæna kiena si yar taþena, naþa Yesu Kristo, mla nalaena wo nene pan ita nanagane, kila sane temesmesu e marana Ntewa, tetaulu marena rui, ana siraunia yoko tetol malena wo temio naga. ¹⁸ Sanene, kana kinas sane mlamulen viowa nene kiena Atam naga taaga þere yeririna make ga apa e nakoarena, ana siraunia yuñæna wo mesmesu taaga ga nene kiena Yesu, kilia kila plan la make ga e nakoarena nene, ana mligan la ase malena naþa ve uro re. ¹⁹ Ana sa ke sina nene, yar taaga pe þarmarera, pe miyagogen re Ntewa poli, ana kila yar make ga ape yar na kilaen mlamulena viowa, ana siraunia, yar taþena mlogear ya naþa Ntewa pisa

pania, ana mare e lak torovia kila narui ita moki naŋa tepim temesmesu e marana Ntewa.

²⁰ Nanua, Ntewa mla navisaluaena pa Mosis, a navisaluaena nena suŋa kilologia ke yeririna lala sape kiela mlamulen viowa la pule paŋisi. Ana pogos naŋa mlamulena viowa la suŋa pimi pe moki manene lue ga, Ntewa mēna ga pa laa sane, kila sane kiena lemamiēna pimi keviu manene laa. ²¹ Nanua sumo, mlamulen viowa ƣar marena pimi, a marena nena suŋa kila mlamulen viowa tolue ga metava silaga. Ana siraunia, Ntewa kila kieta mrapa vena teim temesmesu e marana, ana nane kila sane nagane kiena lemamiēna taulu make suria, komin naŋa suŋa kila ita make ga naŋa temlelaga e kieta Suƣe Yesu Kristo, yoko tetol malena naŋa ve uro re.

6

Popon toŋisin mlamulen viowa, temal temio Kristo

¹ Sa naŋa nepisa ga na wa, ita tepe yar na kilaen mlamulen viowa lala, ana Ntewa pe lemam pan ita piewo ita, ana vanon sur nene, popon kieta malena nanagane ve sanape? Pona yaru laŋas apisape popon tesuŋa tekilakila mlamulen viowa ve moki yo, vena kila saŋe lemamiēna kiena ne Ntewa mēna ga suŋa imi manene laa, sa naŋa naga suŋa pieviewo ke kieta mlamulen viowa la nene? ² Ana peraga, taƣatete nena ve sanene! Tekilia tevisave e lepas na sinenanen viowa na kilaen mlamulena viowa, ita sa ga yar mare lala, monar toŋisin nena ga, ve tekila re sina.

³ Ositomli pogos naŋa akee ita vena teve taaga temio Kristo Yesu. E poglis nene, ya naŋa nŋalivin ita naga torokin ke ya naŋa nŋalivin

naga nanua rui. Sane nanua sumo naga mare wo kieta mlamulen viowa, ana nagane, pogos naŋa akee ita, kieta malena marua na mlamulena viowa mēna lala monar mare. ⁴ Sumo, amligan tasnena mēne lele na marena, ana nagane, pogos naŋa akee ita, monar teligan kieta ƣelaga na mlamulena, toŋisin ruru nena ga. A nanua mēna sumo, Ntewa kila yuŋaena na iilanena nene, naŋa kila Kristo suŋalu mal sina, a nanagane, pogos naŋa akee ita, tesuŋal sina temialoro e malena viu tai.

⁵ Sanene, tepe taaga temio Kristo rui komin naga mligan kiena malena mare e yomarava nini, ana ita mēna ga monar teligan kieta malena marua. Ana tekiliar ruru sane yoko teve taaga si temio ke na wa, komin naŋa naga ƣar si kiena malena viu tai, a yoko ita mēna ga towar kieta malena viu.

⁶ A monar tesitonŋal silaga, sane ƣelaga na kilaen mlamulen viowa naŋa tepaeme temio, naga sa naŋa asuar sike e lak torovia amio Kristo. Sanene, kila naŋa ve tekila re si mlamulena viowa la naŋa tasneta la sinelan kilaena, a mlamulena viowa taƣatete kilia ve suƣen kieta malena sape tepe kiena yar nayuŋaena ga. ⁷ Popon toŋisin mlamulen piowa, nagane mŋareraena na sinenanen kilaena mlamulena viowa monar ƣisin ita, komin ita na sane yar mare naŋa sitomena viowa na mlamulen viowa taƣatete kila sur tai van ita. ⁸ Lelaga kemua, nanua sumo, sa naŋa temare temio Kristo rui, ana nagane, kieta lelagaena mŋarera sape yoko temal lue temio naga narui.

⁹ Tekilia tesape Ntewa kila Kristo mal si petan marena, kila sane yoko Kristo mal nŋa vano o yoko taƣatete si mare pog

tai, nam̄areraena na marena taṗatete si kilia tol naga pogos tai. ¹⁰ Kiena marena nanua ne, naga pe marena tai na war plan makeen nakoena na mlamulen viowa, a kiena malena nagane, naga pe malena tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa, ¹¹ a yoko monar ve sa ga nene van ita. Monar tesitom̄alia tevisave ita m̄ena ga popon toṗisin ruru ṗelaga na mlamulen piowa, a silaga monar tevisirlua kia kiena ne Ntewa e malena viu naṗa tesike ea temio Kristo Yesu.

¹² Sanene, kiau visena urmi e lele nene sanini, sane ve atam̄an re kiamiu sitomena la nakilaen mlamulena viowa imi ve sa naṗa nam̄areraena m̄arera tai naṗa sum̄a ve suṗen amiu. Visae peraga, tasnemiū lala, naṗa ape na yomarava ga nini, yoko asum̄a alogear ga nasinenanena viowa la na ṗelaga naṗa ita yeririna la tepaeme temio. ¹³ Ana sanene pe po re poli, komin lepas nen tasneta lala, pe pon re aim sane sur na yuṗaena naṗa napiowaena miyuṗae amio vena kilaen kiena ṗelaga viowa ne lala. Sumo, ita sane yar mare lala, naṗa malena na Ninuna pe su re nena e ita, ana nagane Ntewa kila ita si temali, ana monar teyawawo kieta malena viū nene va si vania vena naga lavia vena kilaen kiena yuṗaena. Sanene, yoko lepas nen tasneta lala apim sane sur na yuṗaena naṗa Ntewa miyuṗae amio, vena kilaen kiena ṗelaga mesmesu lala.

¹⁴ Sumo, tesike vatanon navisaluaena naṗa Ntewa mla pa Mosis, amio kana nakoena nena lala, ana ita toṗion logearen panoo, ana peraga, pe tetorokin re natolen kana natamaliaena poli. Sanene, Ntewa sinen miye ita a nagane sum̄a miila ita vena nasinenanena na kilaen mlamulen viowa taṗatete nena uarar ita.

Mlamulen viowa taṗatete si uarar ita, ana ita yar na yuṗaena na ṗelaga wo

¹⁵ Nepisa ke ga yam tai ṗisi ne nesape pe tesu re si vatanon navisaluaena naṗa Ntewa mla pa Mosis poli, ana nemarau nesape pona yar laṗasa amla kiau visena nene pa piowa yo. Pona asitom asape, “Ke, Pol pisape ita na pe tesu re vatanon navisaluaena poli, a nagane ita tekilia tekila ya naṗa piowa naṗa sinetania, tekila naga pogaga, ana yoko Ntewa sinen ye ita, viewo ita.” Ana peraga, pe nepisa re nena poli ṗisa. ¹⁶ Monar asitom̄al sane pogos naṗa yar tai sike vatanon suṗe tai, monar logear suṗe nena a monar imi sa naṗa yar na yuṗae kienaena tai. A ve sa m̄ena nene e kieta malena. Visae nasinenanena viowa sum̄a ve suṗen kiom̄a malena, yoko monar okila mlamulena viowa la naṗa naga sinenan sape okila. Ana visae kiom̄a suṗe naga Ntewa, yoko osum̄a okila kiena yuṗaena wo lala. Mrapa lua nene, tai yoko kila ko omio Ntewa amlua aviaṗa lue, ana taṗena yoko kila ko omesmesu omio naga.

¹⁷ Nanua sumo, amiu m̄ena yar na yuṗaena vatanon m̄areraena na kiamiu nasinenanena viowa ga lala, ana potena paṗisi pa Ntewa naṗa nepian amiu, ana amligan ruru sike e losinemiū lala, ataveve ruru e kiamiu malena lala. ¹⁸ Sanene, amiu amolue vetan suṗe viowa nene nanua sumo, pe ape kiena yar na yuṗaena re si la poli, ana nagane ape yar na yuṗaena kiena ne Ntewa, naṗa amiu asum̄a akila ke sur mesmes lala sa naṗa naga sinenania. ¹⁹ Nekilia nesape navianena la nene m̄arera li m̄aga komin sitomena kiena yar naga pe sa re sitomena kiena ne Ntewa poli, nane kila nemiila amiu ke ne,

nepis kome ðakaiwa naþa pisayu ga yeririna lala na yomarava nini, sane suþe lala amio kiela yaru na yuñæna lala.

Ana monar avisu kilale ruru kinas nen visena la nene, sane nanua, sitomena na kilaen sur viowa, naga keviu manene laa e amiu, naþa suñæ mñareran ke yepemiu lala vena kilaen mlamulena viowa naþa apiowa na apiowa, ana nagane pe sa re si nene poli. Nagane, sitomena na kilaen þelaga wo monar ve keviu e amiu, naþa kila sane kiamiu malena imi ve wa naþa ve wa.

²⁰ Pogos naþa sane ape yar na yuñæen ga na mlamulen viowa, mñareraena na sitomena na kilaen þelaga wo tapatete yuñæe e amiu, ²¹ ana akila ke ga yuñæena viowa lala. Ana sur la nene, pe amiila re nena kiamiu malena poli, ana amligan amiu nena e mrapa na marena, a nagane, visae asuñæ asitoñal la sina, yoko amawan vaþisi ya naþa akila. ²² Ana nagane, Ntewa þerelua amiu petan þelaga na sinenanen kilaen mlamulena viowa la nene, amiu apim sane ape yar na kilaen kiena yuñæena, kila naþa po manenea e kiamiu malena naþa apim ape wa ruruia, a nagane asike e mrapa na malena naþa ve uro re.

²³ Wulena naþa mlamulena viowa kila yar waria, nane marena naþa ve uro re, ana kieta Suþe Yesu Kristo kila naþa towar malena naþa ve uro re, naþa pe popul re poli, ana pe nalaena tai naþa Ntewa mla korenan ga pimi pan ita.

7

Ita li nalelagaena lala pe tesu re vatanon Navisaluaena poli

¹ Erau lala, nekilia naþa amiu akilia ruru navisaluaena lala na kiamiu purvanua, ana

yoko nevisayu sur tai e lepas na visaluaena la nene naþa kilia iila kieta sitomena e lepas navisaluaena kiena ne Ntewa naþa tesuñæ tepisayu ke ne.

Sur nene sanini, sape e navisaluaena, pogos naþa temal ke ga wa, monar telogearia, ana visae temare, pe tesu re si vatanon po laa rui. ² Ositomyuli þelaga kiena yaru naþa þere sira, lalua atalopa. Visae sira tai, pogos naþa wona mal ke ga wa, navisaluaena mñareran sape sira nene monar su ruru lue ga amio wona na yermene nene. Ana visae yar nene kovio, navisaluaena pe pisa re si sur tai e lepas na sira nene poli, sape naga monar suñæ ve wona yar ke nene na wa. ³ Ve sanene, visae sira nene, wona mal ke ga wa ana naga va vinaun yar taþena, yoko navisaluaena visave naga taþa ke kolau. Ana visae wona na yermene mare tania, navisaluaena tapatete si visa sur tai ea. Naga kilia va talopa si amio yar taþena woga, naga pe pe kolau re nene poli.

⁴ Pogaga, erau lala, sitomena nene naga sa ga nono ga na kilologia itaena temio navisaluaena naþa Ntewa mla pa Mosis. Nanua sumo, yar la asike vatanon navisaluaena nene, naþa monar alogearia vena atol natamaliaena, ana nagane, ita li nalelagaena lala temare petan navisaluaena nene. Nagane pe tesu re si vatanon navisaluaena poli, ana tekilia teva tesu vatanon yar taþena, nane Kristo naþa mare wo ita. Ntewa kilamalia sina, ana kila sane ita korowas nena lala yoko towar mras wo lala naþa naga sinenania.

⁵ Nanua sumo pogos naþa tesike vatanon mñareraena na þelaga viowa naþa tepaeme temio, kieta nasinenanena viowa lala amiyuñæe e tasneta, akila

tekila manene laa mlamulena viowa lala. Ana pogos naþa tekilia tesape navisaluaena kiena ne Ntewa sumã naþa pialuþar ke mlamulen viowa la nene, pisape ve okila re nene, ve okila re nene, ana sur nene kila kieta nasinenanena piowa lala pa laa metava narui. Sanene navisaluaena na kilawoen þelaga viowa nene sumã kila ke sane tepim tepiowa manene laa narui, a mligan ita nena ga e mrapa na marena. ⁶ Navisaluaena nene þuarar ita m̄arera sanene, kila tepim tepe yar na yumãe korenaen kiena navisaluaena marua la naþa asiripolo la asike rui. Ana nagane toþisin ruru nenaga mrapa nene, tomolue tokom ea ana tepim tepe yar na yumãe korenaena e mrapa viu wo nene kiena ne Ninuna Wa.

⁷ Ana kam na asitom ya ne e kiau visena la nene, naþa nesape navisaluaena kiena Mosis sumã kila ke kieta nasinenanen viowa pa laa metava narui? Pona kam na asitom ke asape sanene na nesumã nepisa ke nesape navisaluaena kiena ne Ntewa piowa ga?

Ana peraga, kiau navisaena pe naga re nene poli, komin navisaluaena naga kiena yumãena wo toña ga. Visae ve navisaluaena re, yoko taþatete tekilia naþa nakilaroen navisaluaena naga sanape. Sane navisaluaena pisaar m̄arera sape “Ve ovinaia re sur ken yar taþena,” ana visae navisaluaena ve visa re, yoko taþatete tekilia tevisave navinayaena naga ya ne, pona navinayaena naga kana þelaga sanape. ⁸ Ana lelaga, pogos naþa navisaluaena kilaro navinayaena nene, nagane narui sitomena na kilaroen navisaluaena sumãlu m̄al kiena narin pulmas tai, kila navinayaena lala pimi moki loyumã e ita. Ve sanene, navisalua-

aena kiena yumãena toña ga, komin visae ve navisaluaena re, yoko taþatete tevisu kilale þelaga viowa nakilaen mlamulena naþa tepaeme temio.

⁹ Sane nanua sumo, nemninue navisaluaena, a pe nesitom̄al re poli, nesumã ga sanene. Ana siraunia, nepisu kilia naþa navisaluaena pisape, Ve ovinaia re sur ken yaru taþena, ana nagane nepisu kilia narui nesape nesumã nekilaro ke navisaluaena, ¹⁰ a nekilia sane monar nokus nakoena vanonia, nemare.

Sanene þelaga na logearen navisaluaena pe pe mrapa na tolen re si malena poli, ana navisaluaena naga pimi sane pe kieta mrapa na marena rui. ¹¹ Nanua sumo, toñape navisaluaena naga pe mrapa na malena, ana nanene naga kieta nasinenanena viowa na kilaen mlamulena ga naþa kilali ita, kila tesitom sanene. Ana pe sa re nene poli, komin naþa tekilaro navisaluaena nene, ana mligan ita e mrapa na marena rui. ¹² Naga ke narui yumãena naþa navisaluaena sumã kila, ana pe nepisa re nesape piowa poli, komin navisaluaena naga pe wa na pe wa, a kana visena lala apo a am̄esmes ruru nenaga.

¹³ Ana pona laþasa aviun nav-iunena yo, avisave visae lelaga naþa navisaluaena naga pe sur wo tai, ana sanape naþa kila ke yar la monar awar nakoena na marena? Ana peraga, pe nepisa re nesape navisaluaena nene monar kilam̄ar ita poli, ana kieta nasinenanena viowa nakilaroen navisaluaena la nene, naga ga kila. Visena na visaluaena la apogaga, ana pogos naþa nekila mlamulen viowa, in ga nemligan inu e mrapa na marena. Visae ve navisaluaena re nene, taþatete tekilia tevisave mlamulen viowa naga ya ne, a yoko teninue tevisave ya ne

po a ya ne piowa. Ana pogos naŕa navisaluaena suŕa suŕa ga, kila meraravan ruru pan ita sape ŕelaga na kilaen mlamulen viowa naŕa sike e ita, piowa na piowa.

Suri lua apilup loyurŕa e sitomena kiena yaru

¹⁴ Sa naŕa nepisa, navisaluaena kiena Mosi na pe wa paŕisi, molue kome Ninuna ne Ntewa pimi, ana in na nepisu sane kiau ŕelaga pe pe wa re nenaga, in na nesuŕa nemiyurŕae taveve ga kiau nasinenanena viowa lala. ¹⁵ Sur viowa la naŕa nesuŕa nekila ke ne, pe nekila ruru re poli aŕa nekila sanape, pona aŕa nekila vanon ya, komin sur wo naŕa sineun nesape nekila, ana pe nekila re poli, ana sur viowa naŕa pe sineun re kilaen poli, naga ke nane nekila ke narui.

¹⁶ Nanene narui, nesape navisaluaena kiena ne Ntewa po paŕisi, komin naŕa monar navisaluaena suŕa ga vena visaluparen kiau napiowaena la nene, naŕa sa naŕa nepisa ke nene, yepmavin kilaena, ana nesuŕa nekila ŕaga. ¹⁷ Sanene, pe in re naŕa nesitom kilaen napiowaena la nene poli, ana ŕelaga nasinenanen kilaen mlamulen viowa naŕa suŕa miyurŕae manene laa e kiau malena, naga ke narui naga suŕa kila. ¹⁸ A kiau ŕelaga na kilaen mlamulena viowa nene, pe nepisuli re nesape naga kila sur wo tai se kiau malena poli wa. Yam moki kiau nasinenanena pisape nekila sur wo, ana siraunia, pe nekila re poli.

¹⁹ Sa ke naŕa nepisa ke narui, pe nekila re nawoena naŕa sineun kilaen poli, ana napiowaena la naŕa pe sineun re kilaen poli, sur nene naga ke nane nesuŕa nekila ke narui. ²⁰ A visae nesuŕa nekila ke napiowaena la naŕa pe sineun

re kilaen poli, nanene kana kinasa sane pe nekila re po poli, ana sur taŕena suŕa ŕareran ke sape nekila, nane ŕelaga na kilaen mlamulena viowa naŕa sike e kiau malena.

²¹ Pelaga na kilaen mlamulen viowa nena, nepisu sane naga navisaluaena ŕarera taŕena sina ga tai naŕa suŕa miyurŕae ke e inu. Pona pogos tai sineun nesape neyurŕaen suri wo tai yo, ana sitomena viowa sike ga lavisi, kilali naŕa were inu neva neviowa sina ga. ²² Pogos moki, e kiau sitomena in ga taaga, nesuŕa nesitomŕal ke suri la naŕa Ntewa pisa, a nepisu kiena visena lala apowo paŕisi, ²³ ana nemloge e inu sane visena taŕena si tai naga ŕena suŕa pis. Naga nane ŕelaga na mlamulen viowa, naŕa naga suŕa ŕarera inu vena neŕu vatanon ŕareraena na kiau nasinenanena piowa lala. Naga sane nasinenanena viowa la nene asike e tasneu, asurŕa akila ke pupia mara amio nawoena la naŕa asike e kiau sitomena.

²⁴ Kei, sitomena wo amio ŕelaga viowa, lalua asuŕa apeveyu ke e in sanene, nemloge piowa paŕisi, nepisu kieta malena e yomarava na tolana marena nini ŕarera paŕisi. Ana ane yoko kilia iila ita, ane yoko werelua ita e naloge viowaena nene? ²⁵ Kieta malena ŕarera paŕisi naŕa, komin e kana lepas ne tai, kieta sitomena sinenan sape logear navisaluaena kiena ne Ntewa, ana e kana lepas ne komŕasa, ŕelaga na kilaen mlamulen viowa suŕa miyurŕae ke e tasneta.

Ana lelaga, potena paŕisi pa Ntewa, komin naŕa naga pitalia kieta Suŕe Yesu Kristo pitomi, naŕa yoko iila ita, werelua ita vetan naloge viowaena nene, tamalia ita.

8

Malena wo amio Ninuna Wa

¹ Kristo Yesu pitomin tamalia ita, ana kila sane ita naŕa ki-eta malena su ruru siŕe amio naga rui, yoko Ntewa taŕatete la nakoena van ita pog tai.

² Nanene komin nanua sumo, tesike e malena viowa naŕa ŕelaga na mlamulen viowa pa metava, a naŕa pisaar marena pan ita, ana siraunia, Yesu Kristo ŕerelua ita petan malena nene, mligan ita tesike e mrapa viu taŕena tai naŕa tekilia tetol malena wo naŕa Ninuna Wa mlavia.

³ Yar la asuŕa aŕion ke nalogear ruruen navisaluaena kiena ne Ntewa venā atol natamaliaena ea, ana akila ŕele ga vanon yaru naga ŕarin mārera paŕisi. Ana ya naŕa akila ŕele ga, Ntewa ga kila. Naga mligan narina Yesu pitomi e yomarava, kila tasnena a kiena malena maran taaga sa ke ita li na mlamulen viowa lala. Ana Yesu pitomi taŕan tasnena a kiena malena nene, sane kuŕaŕaena tai vena weluaen nakoena na kieta mlamulena viowa lala. ⁴ Nakoena na kieta nakilaroen navisaluaena, naga ga ŕaria, kila ita temesmesu rui e visuena kiena ne Ntewa, ana naganē pe temial re si e ŕelaga naŕa mlamulena viowa suŕa ŕuarar itania, ana tekilia teyaloro ga e ŕelaga naŕa Ninuna Wa suŕa susumon ita ke ea.

⁵ Yar naŕa suŕa mialoro taveve ke ŕelaga na mlamulena naŕa naga paeme amio, kiena sitomena suŕa pulen nasinenanena viowa na yomarava, ana yar naŕa suŕa mialoro taveve ke Ninuna Wa, kiena sitomena pule mamaga e sur wo la naŕa Ntewa sinenania. ⁶ Nasinenanen maneneen ŕelaga viowa lala e yomarava nini, naga

pe mrapa na marena, ana nasinenanena maneneen ŕelaga wo kiena Ninuna, naga pe mrapa na suŕare, pe mrapa na malena. ⁷ Yar naŕa kiena sitomena sinenan manene ŕelaga na sinenanena viowa, naga pe nasinekar kiena ne Ntewa nenaga. Pona pe sinenan re vatanonen navisaluaena kiena ne Ntewa la poli yo, pona visae peraga, pona sinenan mŕa vatanon yo, ana komin naŕa naga pa piowa manene la rui pano-o, ana yoko vatanon ŕele sina, ana naga pe yar na sanene narui. ⁸ La naŕa amiyaloro ataveve ke ŕelaga na mlamulen viowa naŕa apaeme amio sanene, taŕatete akila sur tai naŕa yoko Ntewa kilia kekarania.

⁹ Ana ko naŕa visae Ninuna ne Ntewa teke e ko, ve oyal re si e ŕelaga na mlamulen viowa naŕa opaeme omio, ana monar osuŕa oyal e māreraena kiena Ninuna naŕa Kristo mla pan ko. Ana visae yaru tai suŕa ga naŕa Ninuna nene ve to re si e naga, yar nena pe pe kiena re Ntewa poli. ¹⁰ Pelaga na mlamulen viowa na yomarava nini kila sane ita make ga tasneta monar mare pogos tai, ana ita naŕa Kristo sike e ita, naga kila ita temesmesu e marana rui, ana yoko ninuta mal lue ga. ¹¹ Ninuna ne Ntewa naŕa kila malia si Yesu petan marena, nane ninuna ne nane teke e ita narui, a yoko kila mŕena wo ve sanene van ita. Pe sur korena ga naŕa tasneta mare, ana Ninuna Ntewa naŕa sike e ita yoko kila malia ita sina.

¹² Erau lala, Ntewa kila po paŕisi na pan ita sanene, ana kila sa naŕa kieta pupia lapui sike e naga narui. Sanene, popon telamaran si sur wo vania, ana pe pon re si teyaloro tetaveve kieta ŕelaga na sinenanen mlamulena

viowa poli. ¹³ Pelaga na mlamulena viowa naga pe mrapa na tolen marena, ana yar naþa sine-nan yali taveve mrapa na malena, naga monar tañan Ninuna yuñae ea, iila vena te plan nasinenanena viowa nakilaen mlamulena viowa vetan kiena malena.

¹⁴ A ita naþa temlogear pulgona ne Ninuna Ntewa sanene, ita ke la nene narui tepe narina ne Ntewa lelaga. ¹⁵ Nanene komin naþa Ninuna ne Ntewa pe kila re tepim sane tepe yar na yuñae korenan re poli kiena ne Ntewa, ana naga kila sane Ntewa kuslua ita tepe kiena, tepim tepe narina lala. Sanene, monar ve temaraun re Ntewa, ana pogos naþa tevis vania, tekilia tevio sane arimata, tevisave "Ata." ¹⁶ Mesmesun ga naþa tevio ve sa nene komin Ninuna Ntewa suña pian ita ke narui ana ninuta mña kilia sape lelaga, ita tepe narina ne Ntewa.

¹⁷ Ana komin ita tepe narina ne Ntewa sanene, navisa ruruena wo la naþa Ntewa mligan ruru sike ne ve kiena ne narina napo naþa Yesu Kristo, yoko ave kiena ne ita narina taþena mña lala, yoko towaria tevion pae temio. Lelaga naþa sane ita mña monar towar naloge viowaena sa ke ga naþa naga þaria, ana visae tekekara ga, yoko Ntewa kila wo vaþisi van ita maran taaga ve sa naþa kila po pa Kristo.

Yoko wo vaþisi va yeririna lelaga kiena ne Ntewa

¹⁸ Nagane e yomarava nini tesuña tepane ke pog mñarera la nene moki, ana visae kieta sitomena la su ga e naurarena naþa yoko imi sirau, nekilia nevisa nevisave e kiau visuena, naloge viowaena la na nagane, ape suri korena ga. ¹⁹ Naloge viowaena la nene suña tol ke sur make

ga naþa Ntewa siiia, a sur punu ga suñate ke ga wa, sinelan manene la asape popon legiena maro imi, vena Ntewa kipian ga na wa naþa sape a la ne ape narina kemua lelaga. ²⁰ Nanua sumo, pe naloge viowaena re poli, vanon Ntewa si sur punu ga apoga ga, ana siraunia, asuña apim apililua, apororowaia, apioyowa sanene pano-o, sur make ga pe su re si sa naþa naga sinenan poli. Naga tañan sape ve sa nene e yomarava, vena kilaen ve sa naþa yoko yeririna lala monar asitom asave monar awasine ga naga. ²¹ Sitomena nene yoko monar sike e narina lala, naþa monar alelaga avisave yoko sur la taþatete asu mña sanene silaga, monar asitomñal asave pogos tai yoko naga kila sur la punu ga naþa naga sii la aim awo sina, atol kiena naurarena, sa ke ga naþa ita narina la nene yoko tetolia.

²² Ana nagane tepisu ke yomarava nini na wa, naþa siar nanua sumo pimi, sur la naþa asike ea asuña amloge piowa sa naþa sira tai sape war narina. ²³ A maran taaga sa ke mña ga ita naþa tetol Ninuna Wa sane nalaena þesia tai naþa Ntewa mla pan ita, naþa kila tesitomñal naþa þisi na nalaena keviu imi sirau na wa. Ita mña ga, tagena sike e losineta la na wa, a tekilia sa naþa yoko teloge viowa mña vano-o tol pogos naþa Ntewa wereplan ita vetan yomerava. Sinetan manene sur nene paþisi, komin ita na sane ninis la naþa kus plan la ga. Ana e poglis nene, yoko teloge ga wo na wa sane ita tepe narin kemua la lelaga naþa teva tesike nena temio e kiena yo napo.

²⁴ Sur ne nanene naga tamalia ita vanonia, a siar e pogos nene pimi, tesuña temlelaga ke mñarera

e kiena navisaarena naþa sape yoko naga kila wo van ita ve sanene. Temlelaga m̄arera e naga komin pe tepisu re poli wa, ana pogos naþa imi m̄alivi, yoko taþatete si tevisave telelaga tevisave ve sanape, vanon sane ve sanene narui. ²⁵ Ana pe tepisu re sur nene poli wa, ana monar telelaga m̄arera sane yoko ve sa nene, a monar tekila kieta sitomena la ve piayavi vena sum̄ateen vano-o kilamarata la visu ga na wa.

²⁶ Pogos naþa tesum̄ate ke sanene, pogos tai sineta marena a yepeta malumu, ana silaga Ninuna Wa sum̄a miila ita, pogos tai sinetan tesape telen wo pog m̄arera lala, ana temloge piowa manene narui tekilali naþa tepis, toñal þele visena napo navisaena. Ana e pogos nene Ninuna Wa kilia imi, kus leleta narui naga lenin kieta e tagena la naþa apisawal ke kieta sitomena la naþa visena la pe torokin re avisa poli. ²⁷ E pogos na sanene, Ntewa kilia make ya naþa sike e losineta lala ita kiana li na lelagaena lala, a kilia naþa Ninuna sum̄a mlenwo ita ke lala, naþa sum̄a pisa ke ga sur la naþa mesmesun nasinenanena naþa sike e sitomena kiena ne Ntewa rui.

²⁸ A e pog m̄arera naþa tepanea, e ya naþa yoko imi m̄alivin ita, tekilia tesape yoko Ntewa kila sane e kana luasa, yoko woga ga van ita naþa sineta si naga. Naga kila sanene komin naþa mligan plan ita sumo rui vena kila kiena yum̄aena wo lala e kieta malena. ²⁹ Naga kilia ruru ita nakonua konua rui pimi, mligan ruru kieta mrapa nakonua rui, ana kila kieta malena þar nono na narina naþa Yesu. Sanene, ita tepe puruvi a tepe vineta lala e mratava taaga, naþa Yesu naga sane kieta puruvi nasumo.

³⁰ Nane yum̄aena wo ne nane

Ntewa kila pa yeririna la naþa mliganar la vena ave kiena namratava lala. Naga pio la vena aim puna, kila la ape mara wo amio naga, a kila sa naþa yoko atol kiena naurarena e legiena naþa yoko imi.

Sinesiena wo kiena ne Ntewa

³¹ Sur la nene akila merarava sane Ntewa sike amio ita, sum̄a kila ke po pan ita, a visae ve sa nene yoko tevisa si ya ne? Visae Ntewa sitom visae visir plan ita, yoko ane kilia kila si teloru? ³² Tepisu naþa Ntewa sinen miye ita manene pano-o tañan sape awem̄ar narina vanon ita, ana visae kekaran naþa kila pupia yum̄aena wo van ita sanene, yoko kekaran m̄ena la sur nowo taþena la van ita. ³³ A nanene Ntewa sum̄a kila ke pan ita rui. Naga ga mligan lua ita vena teve kiena narui, ana yoko a si naþa visave ita pe tetorokin re toñalivi e marana poli?

Ntewa ke narui naþa sum̄a pisa ke sape ita temesmesu temio naga rui, ³⁴ ana a si naþa visave monar towar nakoena vanon kieta mlamulena wiowa? Pe yar re tai po, okilakan naþa Navisaarena Yesu kila sur make rui. Naga mare wo ita, siraunia mal si petan marena, siraunia þasuþea pa teke tano e kiena lele wa ma metava amio Ntewa, a nagane pisawal ita ke pa Ntewa vena Ntewa viewo ita. ³⁵ Kristo sinen si ita manene sanene, sur ya si naþa yoko kikalua ita si vetan kiena sinesiena nene? Pe sur re tai poli.

Pogos tai, yum̄aena la urmi pan ita, pona yar la akila piowa pan ita. Pogos tai, tetol pog m̄arera, pona pe kata kinanena re poli, pona pe m̄ata kulsota re poli. Pogos tai temaraun kieta malena, pona takan playu na mara, ana peraga, silaga Kristo sinen sii ita, a kieta malena su ruru sike e

limana. ³⁶ Nanene sa naŕa Parin Suŕe Tepet pisa nakonua rui, e pogos naŕa naga mēna kus ke pog māarera, naŕa sape:

*“Kiomā kia sike e imimi,
ana sinelan asape awe moŕar imi-
imi lue ga,*

*apisu imimi sane sipsip la naŕa
asvilevilesan vena asiro
kolmekila.” Yauena 44:22*

³⁷ Ana sur kar la ne sanene, akilia aimi aŕnalivi pun ita, ana pe suri korena ga, e sur punu ga na sanene, sinesiena kiena Kristo sike e ita, ana tesulue ga metava, tetaulu silaga. ³⁸ Nekilia nevisaar nena van amiu, nevisave pe sur re si tai poli naŕa kilia kila Ntewa pe sinen sii ita re si poli. Visae temali pona temare, visae navisi la asike amio ita pona yermare la apimin ita ke yo, visae tevene sur la naŕa asuŕna aŕnaliv ke nagane yo pona tevene sur la naŕa yoko aŕnalivi e legiena na pimi ke ga wa, ³⁹ a visae naŕareraena wo lala na yo na metava asike amio ita, pona naŕareraena viowa na yo tano asuwo ita, ana pe sur re nena tai naŕa Ntewa siia kilia lalua kiena sinesiena vetan ita. Kristo Yesu kieta Suŕe mligan sinesiena kiena ne Ntewa sike e kieta malena la rui, ana sulue na sike ne.

9

*Pol mloge piowagan naŕa le Yu
la pe sinelan re alelaga sane Yesu
naga pe kiela Navisaarena poli*

¹ Erau lala, nagane sineun ne-sape nevisayu e lepas nene naŕa ita le Yu lala, tesape ita na yeririna kiena ne Ntewa lala, ana ita mokliu naŕa pe sinelan re Yesu poli. Ana yoko ve sanapen la nene? Pogaga, taŕatete nevisokan, monar nevisawal van amiu e sitomena wo laŕasia naŕa Ninuna Wa kian pan inu e lepas nene rui, ² ana lelaga, visena la nene, akila sane kiau sineyeena a kiau

naloge viowaena keviu paŕisi, pe pito re nena tano poli.

³ Nanene komin nagane, kiau malena sikol amio Yesu rui, ana nepisu sane namratava taŕena na Yu la naŕa ita kuruta taaga, kiela malena pe sikol ruru re amio naga poli wa. Visae nekilia nourelua in sina vena la akilia aimi akus leleu, yoko nekekara ga, ana taŕatete ve sanene. ⁴ Asitomyuli sur wo la naŕa Ntewa kila pan ita le Yu la rui, naŕa la na sanini:

ita ke narui naŕa Ntewa mliganar kata apua lus nae Israel lala sape ape kiena yeririna lala,

ita ke narui naŕa Ntewa pisawal sape kuslua ita sane tepe narina lala,

ita ke narui naŕa Ntewa mligan kapi vivaga na kiena urarena sumon kieta yeririna lala e yomema nanua sumo,

ita ke narui naŕa Ntewa suŕna kila ke naviranarena lala amio kieta yermarua lala,

ita ke narui naŕa Ntewa mligan kiena navisaluaena sike e ita, ita ke narui naŕa pupia yuŕna wa na lotunen Ntewa sike pun ita,

ita ke narui naŕa Ntewa pisaar navisa ruruena moki pan ita,

⁵ ita ke narui naŕa tepio yermarua wa nasumo lala, sane Epraam, Aisak, amio Sekop, ape kata apua lala,

ana metavan sur make la nene, ita ke narui naŕa Yesu molue kome kieta lusia, naga paeme e yomarava nini sane pe yarga, ana naga mēna pe Navisaarena, naŕa naga Ntewa naŕa pe suŕen sur make ga, naŕa popon teyeluar naga silaga vano-o ve uro re.

Sur wo ne naga ke la nene narui naŕa Ntewa kila ve kiena ne kiena yeririna lala, ana ita mokliu naŕa tepisuiā sane ape sur koren ga.

⁶ Nane la naþa pe asikol la ruru re amio Kristo poli, a pona yeririna laþasa asitome asape suri nene kila sane navisaarena naþa Ntewa mlaþesania pe malivi re sa naþa naga pisa poli, komin naþa naga pisaar sape yoko kiena navisa ruruena su make amio lus kiena ne le Yu lala. Ana pe sa re nene poli, komin sur taþena tai naþa pa sanini, sape la naþa amolue akome lus kiena Sekop, naþa tepio la le Israel lala, pe la make re naþa Ntewa sape la ape kiena yeririna la poli. ⁷ Pona tevisa si visena nene kome mrapa taþena, tevisave la naþa apisape la kala apua Epraam, pe la make re naþa tesape la amolue e kiena lus nena napo poli. Visena tai naþa sike e Visena Wa pisa sanene rui, naþa Ntewa pis pa Epraam, e lepas na narina lua nene Ismael amio Aisak, pisape

“Kioma lus napo lala yoko amolue ga akome naruma naþa Aisak.”

⁸ Ana visena nene, kana kinasia sape la naþa Ntewa pisa sane asike loyumua e þegas nen lus kiena ne Epraam kemua lelaga, la ape ai? Pe yeririna make re naþa amolue e lus kiena ne sisi taþena la naþa naga þar la poli, ana la naþa amolue e lus na nisisi naþa Aisak, naþa Ntewa kilologia naga, pisaaria sape yoko kiena navisa ruruena lala sike e la.

⁹ Tekilia tesape sanene, komin nanua sumo Epraam mla sisi pa kiela sira na kilavanen yo mala naþa Aka, ana sisi nene pe naga re naþa Ntewa sape yoko lus kiena ne Epraam napo la amolue akome poli. Ana Ntewa piranar ruru sina ga amio Epraam, pisape “Epraam, yoko nekila van ko omio woma Sera, sane e kas na sirau, e pogos na sanini, yoko amiu lua awar narimiu tai, ve yerimene.” Ana siraunia, sanena naþa Ntewa

pisaaria, ana narina ne Epraam nene, Aisak, naga ke narui naþa ita lus kiena ne le Yu lala tomolue tokom ea.

¹⁰ A pogos naþa tepisu Aisak pimi keviu, naga narina tai, a maran taaga ke sina ga, wona naþa Repeka naga þar kaora Sekop amio Esau, ¹¹ a pogos naþa lalua pe apaeme re poli wa, Ntewa pisawal ya naþa maplar pe kiela lalua. Naga pe sitom re sape kila taveve kiela yumuaena lalua poli, sape lalua akila suri piowa pona po, ana kila ga taveve ya naþa sinenania. ¹² Ana pogos naþa lalua apaeme, Esau na paeme þesa a Sekop paeme maro, ana Ntewa pisa pa kala auia, pisape

“*Naga naþa paeme maro yoko taþatete logearia naga naþa paeme sumo, ana naga naþa paeme sumo, naga monar logear naga naþa paeme maro.*” *Nas 25:23*

Sanene, pe þelaga marua nataveveen re nene poli, ana kila meraravana sape Ntewa pisirlua yaru, pe taveve re sitomena kiena yaru poli, ana taveve ga ya naþa Ntewa maplaria. ¹³ A sur nene merarava po paþisi e lepas kiena kaora lalua nene, komin naþa visena taþena sike e Nasiriena Wa rui, naþa Ntewa pisape

“*In na nemligan Esau naþa naga paeme þesa, naga sike vatano, a nemligan Sekop naþa naga paeme maro, naga to metava.*” *Mal 1:2,3*

¹⁴ Pogaga, Ntewa pisawal kiena sitomena merarava ruru sanene, ana yoko tevisa si ya narui? Pisi na tekilia tevisave þelaga kiena ne Ntewa nene piowa ga, pona naga kila pe mesmes re e lepas kiena lalua nene poli yo? Ana peraga, taþatete tevisa kare Ntewa sanene. ¹⁵ Nanene þa ke sina visena taþena tai naþa pisa pa Mosis nanua sumo rui, naþa sape

“In na nepe Ntewa, sike ga e inu sane nekilia sineu ye yar ai naña sineun nesape sineu yea.” Nau 33:19

¹⁶ Sanene na Ntewa sumã pisa plan kiena yeririna lala, pe taveve re naña la ga apisape naga monar visa plan la, a pe komin re naña la aþion asape akila sur laþasa naña sane pona naga kekarã la vanon yo, ana naga pisa plan yar lala taveve ga kiena sineyeena e yar la naña asumã amloge ke piowa.

¹⁷ Pelaga kiena ne Ntewa nene, naña kila ke pa yaru taveve ga kiena sitomena, tepisu naga kila mña pa Parin Suþe Pero nae Isip, e pogos kiena Mosis nanua sumo. Pero nene naga yaru tai naña naga kawe ke yeririna kiena ne Ntewa, ana Ntewa pialua naga mña ga vena kilaen kiena yuñnaen tai, sa naña Nasiriena Wa pisape, naña Ntewa pis pa Pero, sape

“In na nepisirlua ko vena ovisuar kioñã purvanua. Yoko netamãan ovilaven kioñã mareraena sumo wa, ana nekila vena yoko ovisu ga kiau mareraena na wa naña naga marera manene taulu kioñã namareraena, a sineun nesape yeririna la nae yo make ga yoko akilia sane namareraena make ga sike ga e inu.” Nau 9:16

¹⁸ Sanene, tepisu yar naña Ntewa sinenan sape ve lemam vania, yoko monar ve sa nene, ana visae yar tai ve sa Pero nene naña Ntewa sinenan sape kila kiena sitomena marera vania, ana monar ve sa ga nene narui.

Sinemimiena kiena ne Ntewa, amio kiena lemamiena

¹⁹ Nepisa sanene, yoko monar sitomena tai va metava naña yaru kilia viun sanene, visave “Visae e yaru laþasa, Ntewa ve lemam

van la, a e yar taþena lala, naga sumã kila ke naña kiela sitomena marera, yoko ve sanape narui? Visae Ntewa naga ga narui naña sumã kila sape teim towo pona teim teviowa, ana pe pon re naga liþere ita si poli. A visae Ntewa sinenan kila van ita taveve ga kiena nasinenanena, yoko taþatete tevisaluþar tevisave ve kila re.”

²⁰ Ana yoko nevisatamne visena la nene, nevisave: Peraga Mara, ko na ope yaru ga, ko ope sur tai naña Ntewa siia, ana ve okilali re naña ovisatamne kioñã visena tometavan si naga. Naga sa naña visae yaru tai sumã yuñnaen porotano ve piaki. Pogos na yuñnaen pae porotano ve piaki þisi, ana piaki na porotano nene taþatete kilia sumãlu vis sina vania, visave, “Ei, komin ya ne omiyuñnaen kare in ga sanene?”

²¹ Ana taþatete ve sa nene, komin yar naña miyuñnaen piaki naña e porotano, sike e naga kilia yuñnaen taveve kiena sitomena. Visae la narin porotano tai, kilia yuñnaen piaki taþena ve lua ea. Tai, piaki nowo tai naña popon þaþagena lala, a taþena, naga piaki tai na umã ga.

²² Ana Ntewa mña ga kila sa ke nene, naga mña ga kiena sur lua naña naga sinenan sape kila. Naga sinenan sape kila yar la avisu kilale naña naga sinen kar ke kiela mlamulen viowa lala, vano-o yoko kilia la ruru nakoena van la amio kiena namareraena. Na konua rui, naga kila kiena sitomena piavi pan la, ana nagane sike ga e naga kilia kila van la ya naña naga sinenania. ²³ A sur taþena naña naga sinenan sape kipian la, naga kiena þelaga wo la naña naga sinenan sape kila van ita la naña naga pe lemam pan ita. Nanene naga sane nakonua rui, naga kila ruru

kiena navisa ruruena nowo lala, a nagane miyuñaen ita sa naña pias nen sur naña kon la vito ea.

²⁴ Naga kila po pan ita sanene komin ita ke narui naña naga pio ita, naña ita lařasa tomolue e lus kiena ne le Yu lala, a ita lařasa pe tomolue re e lus kiena le Yu la poli.

²⁵ A řelaga nene sane visena kiena ne Ntewa tai naña Navisawalena Osea pisawal e kiena tus, naña Ntewa pisa sanini, sape

“Pegas nen yeririna la naña nanua sumo la pe ape kiau re poli,

a nagane nepio la, nesape ape kiau yeririna lala.

Purvanua nene naña nanua sumo pe nesitořal re poli, a nagane nesape nekekarana pařisi.” Ose 2:23

²⁶ A yam si tai, Osea pisawal tařenan si visena kiena ne Ntewa tai, naña pisape

“Nanua sumo nepisa pa yeririna nae e yo nini lala nesape la pe ape kiau yeririna re la poli,

ana nagane, yoko aloge naña asuña avio la asape naruu lala, in na nepe Ntewa nařareraena, nepe Ntewa naña nemali.” Ose 1:10

²⁷ A visena tařena pisa ke řena sanene, naña sike e tus naña Navisawalena Aisea siriyuia. E yo nene, naga mloge piowagan le Israel, pisape

“Pegas nen yeririna nae Israel lala la moki manene laa, la moki na moki, la sane mras nen none naña yar wolo řele ga.

Ana suri piowa tai, yoko la ve lua la ga naña Ntewa tamalia la.

²⁸ Ana e pogos na liřereena, yoko naga la nakoarena va yeririna lala na yomarava. Yoko kilapel ga la ve moki naña pe amelaga re poli.” Ais 10:22,23

²⁹ A nanene yoko ve sa ga visena tařena naña Aisea siriyu nanua sumo rui, naña pisayu pogos na liřereena naña yoko imi, naña visae Ntewa ve sinen ye re yaru, yoko la punu ga akokovio. Visena nene pisa sanini, sape

“Ntewa pitomi amio kiena yar na mara lala, lavisi ve mořar make ita. Visae ře sinen ye re narita la naña avetorokaki, ana mligan la asikena, yoko kieta lus la akokovio make nenaga.

Lavisi naga kila van ita maran ve taaga torokin ke ya naña kila pa yar viowa la e pupia yo lua nene nanua sumo, Sotom amio Komora, ana siraunia kila sane ita lařas tekilia temal tesike ga wa.” Ais 1:9

³⁰ Pogaga, visena la nene kana kinasa sanini, sape la naña pe ape Yu re poli, pe aři re yon naña ataveve navisaluaena kiena ne Ntewa poli vena amesmesu e marana, ana siraunia, pogos naña amlelaga e Yesu, Ntewa kila la ga apim amesmesu e marana na wa.

³¹ Ana le Yu lala, ařionli naña aimi alogear navisaluaena vena aimi amesmesu e marana Ntewa, ana akila řele nena yonia, ana la apiowa ga narui. ³² Nepisape piowa pan la sanene, komin naña la ařilion naña aimi amesmesu e marana Ntewa, ana la akom e mrapa tařena, apa amlor ruru nena ea. La akome mrapa naña asitom ke sape kiela yuñien wo lala kilia kila aim awo amio Ntewa, ana pe sa re nene poli. Monar tesuřal ga tese e ya naña Yesu kila, naga ke nene narui kieta mrapa naimen towo si temio Ntewa.

³³ Visena si tai sike e tus kiena Aisea, naña Ntewa pisawal řakaiwa tai, naña pisayu kilavaru na řeren yuña tai, ana kilavaru

nene naga Yesu, sane Navisaarena naña Ntewa mligan naga pimi. Visena nene pisayu sa naña yar laḡasa pe sinelan re kilavaru nene poli, ana laḡasa amlelaga ea, ana pisa sanini, pisape

“Avisu ruruia!

Nesumã nepisirlua ruru kilavaru wo na ðeren yuñia tai, nane metava e kunus naña Saeon e pupia pulkumali kiena kiau yeririna lala nae Yerusalem.

Kilavaru nena m̄arera ruru po, ana yoko yar la ve moki naña yepela mavinia, atan m̄a lala ea vano-o kila alolor kar ga va ke ne.

Ana yeririna la naña alelaga e kilavaru nene, asuñalarla asea, yoko nekila wo van la vaḡisi.” Ais 8:14, 28:16

10

Yesu ga kilia kila ita temesmesu e marana Ntewa

¹ Erau lala, nemloge piowagan naña kiau lus ruru nena lala, sa naña le Yu lala, pe amlelaga re poli. Ana sineun manene nesape monar atol natalialiaena, nane nesumã nemlen manene ke pa Ntewa vanon la ne. ² Asuñia aḡikeyon naña akale Ntewa e kiela malena, ana nepisa lelaga, amninue mrapa, yoko taḡatete alualia. ³ Nanene komin ga naña asuñia ataveve ke ga kiela sitomena lala, ana yepela mavin taveven mrapa naña Ntewa miyuñiaenia vena kilaen yaru imi mesmesu sina e marana. ⁴ Asuñia am̄areran ke ga naña asape nalogearan ga navisaluaena naga pe mrapa, ana mrapa nene piowa rui, komin naña ita make ga tekilaro navisaluaena lala. Mrapa naña tesape temesmesu temio Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, Kristo suwo rui, a naga

miyuñiaen kieta mrapa viu tai. A nagane, visae telelaga tevisave Kristo ḡar plan kieta mlamulen viowa lala, ana Ntewa kilia kila ita teim temesmesu e marana.

⁵ Visae ve tekilaro re navisaluaena, yoko woga ga, tekilia teim temesmes e marana Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, komin Mosis pisa visena tai e lepas nene rui, pisape

“Yaru naña taveve ruru sur make ga naña navisaluaena nene pisa, yoko tol malena.” Lev 18:5

Ana pe yar re tai naña kiena malena po sa naña Mosis pisa poli, ana taḡatete tetol malena kome kieta yuñiaena wo la naña tekila.

⁶ Nakilaen sanene, naga m̄arera paḡisi, ana visae telelaga ga e Kristo tekilia teim temesmesu e marana Ntewa, a naga pe pe sur re tai naña m̄arera poli. Sane visena tai naña Mosis pisa, naña pisape

“Pe pon re asitom avisave sur nene m̄arera paḡisi, ana asuñia aviuvium avisave ane yoko kilaḡesan mrapan ita vena vaen ma e peni?” Nav 30:12

Naviunena nene kana kinasa sape ane kilia va tol ma e peni were Kristo vitom tano e nini vena tamalia ita, ana sitomena na sanene piowa ga. ⁷ Pona aviun naviunena taḡena naña sike e Nasiriena Wa la yo, naña sape

“Ana ane kilia vito tano vito tol yo kiena yar mare lala ana wasuḡe sina?”

Naviunena nene, kana kinasa asitom sape Kristo mare e lak torovia, ana naga m̄ena ga pito sike e lelen marena, ana asitom asape taḡatete yar tai kilia vito si werelua naga e yo nene vena vam tamalia ita, ana tekilia tesape visena la nene pe po re poli. Tekilia ruru rui tesape Kristo molue ma e peni pitomi tano rui, a sir- aunia mare, ḡisi na naga suñalu

mal sina a pa si ma e peni rui.
 8 Visae ve sanene, tekilia tevisa-
 tarñe naviunena la nene, tevisa
 visena tañena naña Mosis pisa
 nanua sumo, naña pisa pisape

*“Visena kiena ne Ntewa naña pan
 ita ita yeririna lala sike amio
 ita rui. Sike e limata, ana
 tekilia teligan se gota, tekilia
 teligan ruru se kieta sitom-
 ena lala.” Nav
 30:14*

A visena kiena ne Ntewa naña
 visena nene pisayuia, nane Lolo-
 gena Wo naña mesuñña melologon
 ke ne, naña pisawal ke sape yar
 lala monar alelaga e Yesu Kristo.

9 A ko ai naña olelaga e Yesu
 Kristo e losineña, ovisave Ntewa
 naga kila naga mal si petan
 marena, a okekanan naña ovi-
 sawal e yo metava ovisave omla
 Yesu pe kioña Suñe, yoko otol
 malena. 10 Nanene komin naña
 visae yar naña lelaga e losinena
 visave Yesu naga mal sina petan
 marena, a visawal e yo metava
 visave Yesu naga pe kiena Suñe,
 yoko Ntewa ve la re si nakoena
 vania komin kiena mlamulena
 viowa lala, yoko tamalia naga.

11 Naga nene sane visena tai na
 Siriena Wa, naña sane pisayu
 naña temlelaga e Kristo, naña pis-
 ape

*“Yaru naña mlelaga ea, naga
 tañatete kiena sitomena loru
 pog tai.” Ais 28:6*

12 Yaru naña mlelaga naga pe Yu
 yo, pona naga pe pe Yu re poli, ana
 Suñe naga taaga pe kiela suñe la
 punu ga, kila make po pan la naña
 atag ke pania. 13 Naga sane visena
 tai naña Navisawalena Soel siriyu
 nanua sumo, naña sape

*“Yaru ai naña vio kia kiena Suñe,
 yoko tamalia naga.” Soel
 2:32*

14 Ana lelaga, le Yu la mok liu naña
 pe apio re Kristo asape tamalia
 la poli, ana sanape na sanene?

Nanene komin tañatete avio naga
 visae ve alelaga re ea, a tañatete
 alelaga ea visae ve alogeli re kiena
 kia pogos tai, a tañatete alogel
 kiena kia visae ve yar va lologon
 re van la. 15 A tañatete yar va
 lologo visae Ntewa ve ligán lua re
 naga vano, ana visae yaru nene
 kekanan naña vano, yoko ve sa
 naña Siriena Wa pisayu rui, naña
 sape

*“Potena pañisi pa Ntewa naña
 kiena nalologena lala, tem-
 loge la amial tarñin ke ava e
 kiela mrapplepa la ne, asuñña
 apava ke amio kiena lolo-
 gena wo.” Ais
 52:7*

16 Nane visena naña yar lañas
 asuñña apisasa, ana nekilia ne-
 sape Peraga, Ntewa suñña pitetalia
 kiena nalologena lala apava ke
 rui, ana piowa pañisi naña le
 Yu la mok liu yepela mavin ga
 logeena. Nanene taveve ke sina
 ga visena na Siriena Wa tai, naña
 Navisawalena Aisea tagi pa Ntewa
 na mava, sape

*“Ake Suñe, mesuñña memlologon
 ñña kioña visena pano-o,
 ana sane yar la yepela
 mavin ga logeena.” Ais
 53:1*

17 Ana nagane imimi sanene,
 mesuñña memlologon ke Yesu
 Kristo pan la, a pogos naña
 mesuñña memlologo, lañasa am-
 loge, a pogos naña amloge, lañasa
 amlelaga.

*Komin ya ne omlologon ke pa le
 Yu la naña apuloyu ke Siriena Wa
 la rui?*

18 Nane nesuñña nemlologon ke
 pa le Yu la ne, ana yoko navi-
 unena tai kilia kate e nene, sape
 Pona osuñña omlologon ke pan la
 sanene komin naña ositom osape
 pona la pe amloge re ya naña
 Siriena Wa pisayu poli yo? Ana
 yoko nevisatarñeña nesape, Per-
 aga, visena kiena ne Ntewa tol

la nakonua rui. La make ga akilia maran taaga torokin ke naŋa la make ga apisu ke mrae amio kupario a verue lala, sa ke ga naŋa visena tai e Tus na Yauena pisayua, pisape

“Yeririna make ga na yomarava nini wetelu apisu sur la meta e sinapane, a apisu kilalea sane Ntewa sike na,

pano-o tol yeririna la e yo la naŋa asike koperina, la mēna apisu kilale asape kiena māraena keviu paŋisi.” Yauena 19:4

¹⁹ Sanene, sane le Yu lala apisu kilale sur mokliu rui, ana sur viowa tai, la asitom asape Ntewa tamalia la ga yo. A pe apisu kilale re asape Lologena Wo naga kiena yar make ga, komin Ntewa sine-nan sape tamalia mēna yeririna la naŋa pe ape Yu re poli.

Ana popon avisu kilale sur nene, komin kiela navisawalena marua lalua apisayu nakonua rui e Siriena Wa lala asape yoko ve sa nene. Mosis pēsa, naŋa pisayu visena tai naŋa Ntewa pisa pa le Israel lala, naŋa sape

“Apisu piowa e la naŋa pe ape Yu re la poli, sa naŋa la ape sur korena ga, ana yoko amiu avielue e navisa ruruena la naŋa yoko nekila van la.

Amiu asitom asape taŋatete la nene akilia akila sur wo tai, ana yoko sinemiu kari la e pogos naŋa amiu avisu neta-malia la mēna ga.” Naw 32:21

²⁰ A nalua nena, naga Navisawalena Aisea, naga mēna suŋalu pisawal nena visena taŋena si tai kiena ne Ntewa e marana kata apua ita le Yu lala, naŋa Ntewa pisayu la naŋa pe ape Yu re poli, pisa pisape

“Nanua sumo, pe akale in re poli, ana siraunia, yoko ataŋan inu,

nanua pe apiunin re poli, ana yoko siraunia, sinelan asape neva nakaten la.” Ais 65:1

²¹ Ana Aisea siri plan taŋenan sina visena kiena ne Ntewa tai, naŋa Ntewa pisayu la naŋa pe ape Yu re poli, pisape

“Yar la nene asuŋa amlogelu inu, asuŋa akovenlua inu silaga.

Nakonua rui nepikeŋa ga lumau pan la, sineun nesape awasuŋela aimi si pun inu, ana la na peraga narui.” Ais 65:2

11

Le Yu la yepela mavin Yesu, ana Ntewa pe pilon re māsina pan la poli

¹ Naviunena taŋena suŋa ga, nane e lepa kiena le Yu lala, sa naŋa pe amlelaga re e Ntewa poli, ana naga mēna ga suŋalu pilon māsina pan la, pona peraga?

Nekilia nesape peraga, naga pe kila re sanene poli komin in na nepe yere Yu na nesike ne, inu mēna ga yermarua Epraam naga pe repiu marua, a in na nomolue e lus kiena yermarua Pensiman, a nekilia ruru po naŋa Ntewa pe koven lua in re poli. ² Sanene, nekilia nesape peraga, Ntewa pe koven plan ita re ita naŋa pio ita tepe kiena. Popon tesitoŋal Siriena Wa tai nanua sumo rui, e pogos kiena navisawalena Elaisa. E pogos nene, Elaisa mloge piowagan p̄armarera kiena yeririna lala kiena ne Ntewa, ana pisimumu pa Ntewa, sape

³ *“Suŋe, kioŋa navisawalena lala, kioŋa yeririna la asuŋa aŋemoŋar la, a kioŋa wonta wa lala, asuŋa akilarovia,*

a piowa pano-o nepisu sane in
ga taaga nepatanon ko ke
narui,

a nagane in mēna ga, ataveve
in ke ne asape alalua kiau
malena.” Suḻe1 19:1

⁴ Ana e poglis nene, Ntewa pisa-
tamēa, sape

“Peraga Elaisa, pe ko ga taaga re
poli. Pe okilia re poli, ana
e yo nene in na kiau yer-
rina la tol manu olua [7000]
la asumā sane ko, naḻa pe
akila re lotena pa nono nav-
isokanena poli, naḻa Paal
nene.” Suḻe1 19:18

⁵ A nagane, e kieta pogosa,
maran taaga ga amio nene. Yar
moki liu naḻa pe amlelaga re poli,
ana ita ke narui naḻa tesike ne,
ita narin pegas nen le Yu lala,
naḻa Ntewa pe lemam pan ita,
kian plan ita, narui temlelaga ea.

⁶ Ana popon tekilia ruru tesape
Ntewa kian plan ita vanon ya?
Pona yar laḻasa asitom ke asape
naga kian plan ita komin tekila ke
yumaena wo la moki naḻa naga
kekaran yo. Ana peraga, komin
visae ve sanene, kana kinasa sane
lemamiena kiena ne Ntewa pe
kila re nena sur tai poli. Ana
Ntewa kian plan ita pe e re ga e
naḻa tekila sur wo la moki poli,
ana kian plan ita e ga e kiena
lemamiena wo pan ita.

⁷ Tekilia tesape ita le Yu lala,
ita make ga tesumā takale ke
mrapa naḻa teim temesmesu
temio Ntewa, ana ita lua la ga
naḻa tomalia. Ana visae ve sa
nene, yoko ve sanapen taḻena la
nene? Nanene kana kinasa sane
la mokliu naḻa ape pāmarera
paḻisi, ana pe amal re mrapa nene
po la wa. ⁸ Visena na Siriena Wa
tai pisayu la ne sanene, sape

“Ntewa tamān la asumā ga amio
kiela wowe lala, Ais 29:10
ana pimi tol nagane sa naḻa kila-
marala la sike na,

ana pe apisu kilale re sur poli,
kiligala la sike na, ana pe amloge
kilale re sur poli.” Naw
29:4

⁹ A sa mēna visena kiena Parin
Suḻe Tepet nanua sumo, pogos
naḻa sinenan sape Ntewa lalua
māraena kiena nasinekar lala
naḻa asumā amāreran ke naga. E
pogos nene naga piun tai Ntewa,
sape

“Suḻe, kiau nasinekar la nene
silaga asumā amloge ke pon
kiela pupia pāḻagena lala,
ana nesape neviun tan ko vena
okila sane kiela na loge-
woena la nene vim sane suri
tai naḻa kila kare ruru la
nenaga, kan la ke sina ga,
kila sane pe apisu kilale re
sane kiela nasinekar la asike
ga lavisin la poli.

¹⁰ Ana popon sane okila kilamar-
ala imi ḻala, vena ve akilia
re si avisu kilale sur lala,
a okila naḻa kiela nasinekar
la amāreran naḻa ayumāe
koren ga, awar sur urmi la
e māasila.” Yauena 69:22,23

¹¹ Ana e lepas kiena ne le Yu
lala, Ntewa pe koven plan la re
poli, ana pe lelaga naḻa, la api-
owa towe māga. Ana napiowaena
kiena la nene, kila narui Ntewa
tamalia la naḻa pe ape le Yu re
la poli, a pogos naḻa le Yu la
apisu Ntewa sinena miye mēna
yaru taḻena la nene, apisu piowa
ga, apieluen la, ana kila amāreran
vena la mēna ga monar aim
amesmesu ke sina ga amio Ntewa.
¹² Ana na nene kana kinasa saḻe
le Yu lala kiela ḻelaga nene, naḻa
pe amlelaga re e Yesu poli, nanene
kila mrapa na viewoena a navisa
ruruena kiena ne Ntewa kilia imi
tol la naḻa pe ape Yu re poli.

A visae le Yu lala, la mēna
alelaga, alelaga vano-o tol marana
naḻa Ntewa pisaaria, yoko kilia
kila naḻa kiena navisa ruruena
lala aim ave keviu manenea.

¹³ Pogaga narui, sineun nesape nevisa narin visena tai e lepas na pun amiu la naŕa pe ape Yu re poli. In na nepe nalologena naŕa Ntewa pisirlua inu vena navanon nevisawal kiena lologena wo van amiu, a naga pe yuŕaena tai naŕa nomareran ruru kilaena, komin naŕa nepisu po paŕisi. ¹⁴ Nanene komin naŕa nepisu sane pog naŕa nemlologon ke pan amiu naŕa pe ape Yu re poli, asuŕa amlelaga, a kila naŕa imimi le Yu laŕasa sinelan asape la ŕena monar ava loyurŕa ea, ana la ŕena amlelaga.

¹⁵ Sumo na, Ntewa pilon ŕasina pa le Yu lala, a nanene kila naga pisu la naŕa pe ape Yu re poli la rui, naga sitom sape kilia kila kiela mrapa aim ave mara wo sina amio naga.

Ana visae le Yu la avilon la a la ŕena awasupela puna Ntewa, vera wo na wo, komin nagane la sa ga naŕa amarmare rui, ana visae alelaga e Yesu, yoko aim sa naŕa amal sina. ¹⁶ Yoko nevisa ŕakaiwa tai e yo nene e lepas na mralaki ŕesia naŕa tesuŕa toŕar pa e yuŕa na leniena, tepisa potena vanonia pa Ntewa, teyawawoia ve sur wa. Ana pogos naŕa toŕar ŕesan mralaki pa Ntewa, kila sane mralaki taŕena ŕena la naŕa pe toŕar re poli, lala ŕena ape wa, ape kana Ntewa. Ana yermarua kiena le Yu lala, la sane mras ŕesia naŕa apa ŕesan e yuŕa ŕana Ntewa, a kila sane le Yu la naŕa aim sirau, la ŕena ga ave kiena ne Ntewa. A yermarua la nene, la sane purlaki tai naŕa suŕa kapur ke e lokove kana Ntewa, a visae purŕesa ve kana Ntewa, yoko korowas la naŕa avim sirau la ŕena ave kiena ne Ntewa.

¹⁷ Sanene, purŕes nene amio korowas lala naga kana kinasa yeririna kiena ne Ntewa lala, sane le Yu lala. Ana siraunia, Ntewa

pisu korowas laŕasa piowa ga, ana peve plan la, a pa te plan ruru korowas nen laki taŕena tai naŕa sike ga yomarua, ana ŕar pimi, a teruruia piar la panon purŕesia naŕa sike lokove, vena kus lelen korowas la naŕa peve plan la rui.

Ana korowas taŕena la naŕa pimi sikol e purŕes nene, kinasa sane kam la naŕa pe ape Yu re poli. Amiu na pe amolue re e purŕes nen yeririna kiena ne Ntewa napo poli, ana naga sinenan sape amiu ŕena monar asikol amiu amio la loyurŕa e kana lokove, vena amiu punu ga awar kiena navisa ruruena lala.

La naŕa pe ape Yu re poli, la taŕatete akilia awarwarlan naŕa Ntewa ŕere la

¹⁸ Sanene kam naŕa pe ape Yu re poli, kam na monar ve awarwar amiun re naŕa Ntewa piran amiu amio kiena yeririna lala, komin naŕa amiu na pe ape purŕes re poli, ana kam na ape korowas ga la naŕa Ntewa sikol amiu e purŕes nene naŕa sike pa sumo rui. Korowas lala pe kila re purŕes mali poli, ana purŕes ke narui naga suŕa kila korowas la amali. ¹⁹ Sa nene, pe pon re kam na asitom asape kam apo poli, ana asape, Ke, Ntewa na sinenan imimi paŕisi, ana peve plan korowas laŕas petan purŕes nene vena kila sane mekilia mesikolia.

²⁰ Lelaga naŕa Ntewa peve plan korowas laŕasa, ana kila ga pa le Yu la naŕa pe amlelaga re e Yesu poli, a pe lelaga naŕa sinenan sape amiu akilia asikol amiunia, ana nanene pe komin re naŕa akila yuŕaena wo laŕas poli, ana komin naŕa asuŕal ŕarera e kiamiu viawaena e naga. Sanene, ve avilaven re naŕa apimi sane yeririna lala kiena ne Ntewa, ana monar ava ruru amiu asuŕa asitom ruru sur wo nene naŕa

Ntewa kila pan amiu. A monar maramē amiu ruru mēna ga, ²¹ komin naḡa sane Ntewa koven plan korowas marua la nene naḡa kiena yeririna la naḡa pe amlelaga re poli, yoko naga kilia koven plan amiu mēna nenaga korowas viu lala maran va taaga sa ke ga, visae ve amiu awar re mras wo lala. ²² Sanene, e nene tevisu ḡelaga kiena ne Ntewa e lepas ga luwoka. E kana lepas tai, kiena sinemimiēna mārera na mārera pan la naḡa amloru, naḡa pe asmal re mārera e naga poli, sane le Yu lala. Ana e kana lepas taḡena, naga pe lemam paḡisi pan la naḡa pe ape Yu re poli, naga la naḡa akekarania a asuḡa ataveve ruruia. Ana la mēna ga visae ve asuḡalu re mārera, naga kilia te plan la sina ga vetan purḡes wo nene naḡa asuḡa asikol la ea.

²³ Nanene naga kila pa le Yu la rui. Pe amlelaga re poli, ana te plan la, ana visae avilopu la ga, akilia awasuḡela, ana Ntewa kilia sikol rurula sina e purḡesa sane kiena yeririna ruru nena la napo. ²⁴ Naga kila sanene rui pan amiu naḡa pe ape Yu re poli, komin naḡa amiu na sane korowas nen laki na yomarua, ana naga ḡere amiu apimi, sikol amiu e purḡesa naḡa sike e kana lokove, ana asikol amiu amio navisa ruruena naḡa naga sinenan sape la van kiena yeririna lala. A visae kila van amiu ḡisi, yoko kilia kila mēna van le Yu la naḡa naga te plan la, komin naga kekaran sikol ruru la sina e purḡes nene naḡa asikol e naga nanua sumo rui.

Ntewa sinenan sape le Yu lala atol natamaliaena

²⁵ Erau lala, sineun nesape nevisawal van amiu la naḡa pe ape Yu re poli, sane monar avisu kilalea sa naḡa Ntewa pe koven plan re

kiena yeririna la nene poli, naḡa le Yu lala.

Lelaga sane asuḡa ape ḡarmārera ke ga wa a yepela mavin lelagaena, ana naga mligan la towe mēna ga sumo, a suḡa kila ke naḡa amiu naḡa pe ape Yu re poli akilia alelaga, akilia aim ave moki loyuḡa vano-o tol pupia maran naḡa Ntewa sinenanā. Sur nene sane sur tapolou tai naḡa yar la pe akilia ḡesan re poli, ana nagane Ntewa kila meraravan ruruia. A monar akilia sur nene, komin pe pon re awarwar amiun poli, asitom asape Ntewa sitom amiu ga, ana pe kekaran re si le Yu la poli. ²⁶ Pe sa re nene poli, ana yoko naga tamalia la na wa, sane visena na Siriena Wa tai, naḡa pisa sanini, sape

“Yar na tamalia itaen yeririna lala kiena ne Ntewa yoko malivi ga e kieta yo,

e kieta pupia pulkumali nene Yerusalem metava e tavie naḡa Saeon.

Ita lus lala kiena Sekop, ita le Yu lala

naḡa kieta napiowaena la moki paḡisi, ana yoko naga ke narui imi war plan make kieta nakoena lala, kila ita towo sina.” Ais 59:20,21

²⁷ Visena taḡena na Siriena Wa tai pisawal navisaarena kiena ne Ntewa tai e mēna e lepas nene, naḡa pisa sanini, sape

“Kiau navisaarena pan la sike pa rui,

sape yoko nowar plan kiela mlamulena viowa lala, neviewo la make ga.” Ais 59:20,21, 27:9

²⁸ Pogos naḡa Lologena Wo pimi malivin le Yu lala, la pe sinelan re poli, ana e lepas tai naga po, komin naḡa kila sane kam la naḡa pe ape Yu re poli, Ntewa mla towe pulmas pan amiu vena alelaga. Ana e kana lepas

taḻena, naga mēna piowa ga, komin naḻa kila le Yu la apim si sane nasinekar kiena ne Ntewa lala. Ana Ntewa taḻatete kilia visu la ave kiena nasinekar silaga, naga monar sinena ye la sina, komin naḻa naga taḻatete sinen ḻesan kiena visaarena wo la naḻa kila pan li marua lala kiena ne kiena yeririna la nene, le Yu lala. ²⁹ Ntewa ḻisaar navisaar ruruena la pan la ḻisi rui, a naga pio la ape kiena rui, a yoko naga taḻatete kilia vilon sina ga kiena sitomena pogos tai.

³⁰ Sanene, naga miyumaē e ita sanene. Nanua sumo, kam naḻa pe ape Yu re poli, kam na pe amlelaga re e Ntewa poli, ana pogos naḻa imimi le Yu la imimi pe melelaga re e Lologena Wo poli, nanene kila kiena mrapa vena sinena ye amiu. ³¹ A pogos naḻa naga sinena miye amiu sanene, kila naḻa imimi mēna memlelaga e Lologena Wo, ana yoko naga kilia sinena ye imimi sina. ³² Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene narui. Nanua sumo naga taḻan naḻa ita punu ga teyal e mrapa naḻa pe sinetan re logeen kiena visena poli, kila sane naga kilia sinena ye ita, kilia were ita punu ga teim teve kiena.

³³ Erau lala, navisa ruruena lala kiena ne Ntewa e ita keviu paḻisi! Kiena manmaruaena a kiena kiliaena apa manene laa metava! Kiena sitomena la merorol paḻisi, a kiena ḻelaga la apowo manene laa! ³⁴ Sa naḻa visena na Siriena Wa tai pisa, pisape

“Pe yar re nena tai naḻa torokin tol ya naḻa teke e sitomena kiena ne Ntewa.

Pe yar re nena tai naḻa torokin kilia la visena na uilarena va Ntewa.

³⁵ *A pe yar re nena tai naḻa kila po pa Ntewa torokin naḻa kilia*

kila Ntewa monar lamaran si navisa ruruena wo la vania ve sa naḻa naga sumā ḻar ke pan ita.” Sop 41:11

³⁶ A nesikol visena nene, nesape: Kieta Ntewa, naga taaga pe purḻes nen sur make ga, naga taaga pe m̄areraena na sur make ga, naga taaga pe luas nen sur make ga, ana popon ita punu ga teyeluar luen ga naga vano ve ḻisi re pogos tai.

12

ḻelaga wo kiena yaru naḻa mlelaga

¹ Erau lala, sa naḻa Ntewa sinena miye amiu ruru nena ga, kila po pan amiu paḻisi, sineun neviun manene van amiu vena monar ataḻan kiamiu malena wetelu vania. Monar ave wa ruru wo, sa naḻa amiyawawo tasnemiū pania sane kuḻaḻaena tai naḻa amla pania. Naga pe pe kuḻaḻaena re sane sur mali tai naḻa aḻenḻar mare, ana naga pe kuḻaḻaena naḻa sane mali, a yoko Ntewa kilia kekarān manenea. Naga ke narui ḻelaga mesmesu na kilaen lotena va Ntewa naḻa mesmesun naḻa akila. ² A ve ataḻan re sane naviowaena lala na yomarava nini awere amiu vena ataveve kiena ḻelaga, ana silaga, monar ataḻan Ntewa kila kiamiu sitomena la imi ve urviu sina. Sanene, yoko kiamiu ḻelaga kilia vilonia, kilia imi wo silaga, a yoko akilia ayaloro ataveve nasinenanena kiena ne Ntewa, naḻa po, merarava a mesmesu naḻa mesmesu silaga. ³ Nepisawal visena la nene pan amiu, komin naḻa Ntewa pe lemm pan inu, mligan lua inu, mligan yuḻaena nene e luḻau narui. A nesape nevisa re mēna suri tai van amiu, sane pe pon re si naḻa asuḻa akila kiamiu sitomena apa manene metava poli. Tekila kiena

yum̃aena sanape, ana kieta sitomena la monar mesmesu, monar su ga tano. ⁴ Tařatete tevisave ita na tepo laa taulu tařena lala, komin ita na sane tas nen yaru taaga, nařa kana korowasa la asum̃a ga, ana korowasa la peve taaga nene kiela yum̃aena na kilaena la susum̃a ga. ⁵ Sane ita moki, ana Kristo řere ita make ga tepim tepe taaga, ana sane inu neřasine ko, a ko ořasine inu. ⁶ A Ntewa pe lemam pan ita, a tam̃an nakiliaena tařena lala pan ita, nařa sane nalaena lala nařa naga kian plan pan ita vena teyum̃ae temio. A ita veve taaga monar tom̃areran teyum̃ae temio ya nařa mla pan ita. Sanene,

visae Ntewa tam̃an van ko sape kiom̃a, ko na ove navisawalen visena nařa mla pan ko, ana monar okila omio pupia lela-gaena nařa sape sane kiena visena nene pe lelaga pařisi,

⁷ pona visae kiom̃a, ko na ove naiilaen yum̃aena na suñare, monar okila omio kiom̃a m̃areraena wetelu,

pona visae kiom̃a, ko na ove navianena yaru e visena kiena ne Ntewa, ko na monar yepem̃a maen ruru kilaena,

⁸ pona visae kiom̃a, ko na ove naiilaaren sitomena kiena yaru lala, ko na monar ositom urmin kilaen,

pona visae kiom̃a, ko na ve nalaen naiilaena, monar owar ve moki,

pona visae kiom̃a, ko na ove nasumonen yaru lala e yum̃aena kiena ne Ntewa, ko na monar ve omalum re,

pona visae kiom̃a, ko na ve naiilaen la nařa asike e pog m̃arera, ko na monar okekaran kilaena.

⁹ A naga ke nene narui řelaga wo tařena la nařa akila:

kiamiu sinesiena e yaru tařena lala monar ve lelaga, monar aure vetan řelaga viowa lala,

monar auarar ruru řelaga wo la m̃arera,

¹⁰ monar avinaia amiu sane ave namratava taaga ga,

monar akilali nařa avisu sane ane yoko kilia kila ruru řelaga navatanonena va la ga wa,

¹¹ ve atam̃an re nařa kiamiu sitomena m̃arera na kilaen suri wo la kovio sina vetan amiu,

monar akila sane kapi vivaga sa Ninuna Wa sum̃a vivaga ruru e amiu,

¹² monar akekaran navisaarena kiena ne Ntewa nařa kiamiu sitomena wasinea sane yoko kila wo van amiu sa ga nařa naga pisa,

pogos nařa avane naloge viowaena, monar akila kiamiu sitomena ve piavi,

monar alen silaga,

¹³ pogos nařa li nalelagaena tařena lala limala plasan suri lařasa, monar akekara ali-ureure suri van la,

a monar akekaran visuaren yaru tařena lala e m̃amiu um̃a.

¹⁴ A nanene suri si lařas nanini narui nařa monar asitom ruruia vena kilaen va yaru tařena lala:

visae lařasa asum̃a akila kare amiu komin nařa amlelaga e Yesu, monar akila wo van la. Ve avis re viowa van la, ana aviun Ntewa visa ruru la,

¹⁵ visae lařasa amloge po komin suri nowo tai, amiu m̃ena monar akekara amio la,

visae lařasa asum̃a atagin ke sur tai, amiu m̃ena monar atag amio la,

¹⁶ visae amiu amio tařena lala, monar asu ruru ga amio

la naþa kiamiu sitomena ve taaga ga,
visae ayuñae amio taþena lala,
ve aligan amiu re metavan
la, sane amiu na apo, ana
akekaran ga narin yuñae
lala, a akekaran ayakol
amiu amio yar la naþa ave
torokaki,

visae akila suri laþasa, ana ve
asitum re avisave ape man-
marua, ana akila kiamiu sit-
omena vito su ga tano,

¹⁷ visae yaru laþasa akila viowa
van amiu, ana ve akila maran
re si naviowaena van la, ana
silaga monar asitorñalia vena
akila suri punu ga naþa yoko
yaru la akilia avisu kilale as-
ape po a mesmesu,

¹⁸ a visae kiamiu suri viowa
tai sike likan amiu amio yar
taþena lala, monar akila suri
make ga naþa sike e limamiu
vena were si sumarena imi
sike pun amiu punu ga.

¹⁹ Erau lala, sineu si amiu paþisi
nane nepisa sur la nene pan amiu.
Laþas sina sanini, sane:

“Visae laþasa akila viowa van
amiu, ana ve akilali naþa
ala nakoena van la. Akilia
aligania van Ntewa vena
naga liþere mare la sirau,
komin visena tai sike e
Siriena Wa rui, naþa Ntewa
sape,

*in ke narui naþa yoko nela
nakoena van yeririna lala,
inu ke narui naþa yoko
nelamaran va la naþa akila
ke piowa.” Nav 32:35*

²⁰ A sanene, visae kiamiu
nasinekar la asuñga, monar
akila ruru la, sa naþa visena na
Siriena Wa pisa, naþa sape

“Visae kioñna nasinekar visokaria,
ola kinanena vania, visae
moto karia, ola wii vania.
Visae okila sanene, yoko
okila naga mawan kiena
þelaga viowa vaþisi,

*vano vano-o pona kekaran naþa
amiu lua ave erau wo sina
yo.” Pakaiwa 25:21,22*

²¹ Taveve suri la nene, nepisa
sanene pan amiu, nesape ve
atamñan re þelaga viowa taulu
amiu, ana monar ataulu þelaga
viowa e kiamiu þelaga wo lala.

13

*Li nalelagaena la monar
avatanon yerkawa lala amio þarin
suþe lala naþa Ntewa pisir plan la*

¹ Nagane sineun laen visena
laþasa e lepas kiena li nasumo-
nena lala. Tekilia tesape Ntewa
na mon manene laa metava, naga
pe suþen ke suri punu ga, a naga
ke narui þarin suþe taþena la
naþa asike ne, mla mñaraena
pan la. Sanene, ita li na lela-
gaena make ga monar tevatanon
þarin suþe la nene, monar tel-
ogear la. ² Yaru la naþa visae
asuñga akilali naþa avisaluþar
þarin suþe lala, asuñga apisalupar
ke suri naþa Ntewa pisirplania,

a yoko Ntewa tañan þarin suþe
lala akilia ala nakoena van la
vanonia. ³ Parin suþe lala, Ntewa
pe pisiriplan la re poli vena ki-
laen yeririna wo la amarau, ana
naga pisiriplan la komin la naþa
asuñga akilaro ke navisaluaena.
La ke nene narui monar amarau,
komin naþa visae þarin suþe tol
la yoko la nakoena van la. A
visae ñinoñan sane ve omaraun
re þarin suþe, yoko monar okila
mesmes ga e ya naþa yerkawa
la apisa, ana yoko ve akila re
viowa van ko, yoko akekaran ko.

⁴ Ntewa pisiriplan la sane ape
kiena yaru na yuñae lala, vena
kilaen yuñae wo naiilaen yeririna
lala, a visae ñinoñan ki-
laen þaruñga, monar ovisuar ru-
ruia, komin naþa asuñga aþarar
ke mñena plaki, ana pe aþarar
korenan re poli. Ntewa pisiri-
plan la, mligan e limala vena

ala nakoena van la naþa akila piowa. ⁵ Sanene, popon tevatanon þarin suþe lala, komin naþa pe pon re tekila viowa poli vena ala nakoena van ita. A nekilia sane kieta sitomena suþa pisu kilale ke mēna rui sape popon manene visae tesuþa tekila ke sur make ga wo mesmesu silaga. ⁶ Taveve visena la nene, popon tekekaran toul takis lala naþa monar tela va þarin suþe, komin pog naþa þarin suþe kila kiena yuþaena, suþa kila ke yuþaena naþa Ntewa mligan vena akila. ⁷ Sanene, monar akila sur punu ga naþa mesmesun akila. Visae kilavaru na takis e lepas na kilavaru naþa tesuþa tetauluia, pona kilavaru tai naþa monar tokoan vanon sur laþasa, na monar toulia. A la naþa apuarar ke yuþaena kerkeviu lala, pona kiela kia pa metava loyuþa e þarin suþe lala, monar tekekaran la, mesmesun ga naþa tevatanon la.

Li na lelagaena lala monar akila wo va yaru taþena lala

⁸ Suri taþena tai, naga e lepas na lapui la naþa yaru la asuþa akila. Visae kioþa lapui teke e yaru tai, monar olamaran vania torokin ga ya naþa amiu lua apisaaria. A popon ositomyuli mēna sane kioþa lapui teke mēna e Ntewa, komin naga mla suri tai pan ko keviu manene rui. Suri nene naga nesiena, a ko na monar olamaran ruru va yeririna taþena lala. Monar sinemþa sisi la naþa asike lavisin ko, komin yaru naþa kila ke sanene, naga sane naga mlogear make navisaluaena kiena ne Ntewa rui.

⁹ Visena kar la moki sike loyuþa e navisaluaena, sane la naþa apisa sanini, asape: Ve okila re kolau, pona ve oweþar re yaru mare, pona ve ovinau re, a ve sinemþa sun re suri kiena yaru taþena, a

suri taþena la ne sanene. Ana visena na visaluaena make ga, asike vatanon pupia purþes nen navisaluaena tai naþa pisa sanini, sape: Monar sinemþa si yaru naþa sike lavisin ko, okila wo vania sa naþa osuþa okila ke sina ga pan ko. ¹⁰ Yaru naþa visae sinena si kemua yaru taþena lelaga, yoko naga taþatete nena kila sur naþa viowa vania. Sanene, þelaga na sinesiena yaru naga kilia kila sa naþa sane okilia ologear make visena la naþa Navisaluaena pisa. ¹¹ Ita na monar tekila ga þelaga wo la naþa, komin nagane, pog pa ke narui. Monar tevisu kilale sane lavis pogos naþa tesuþal ruru narui, ve tomomalio re sina. Pogos naþa ita temlelaga mare ga na wa, ita tesitom tesape yoko Ntewa tamalia ita vetan yomarava nini pogos piavi ke ga wa, ana nagane, pimi ke lavisi rui.

¹² Nekilia nevisa sanini nesape lavis yemalo þisi, yomerarava suþa pimi mþalivi, ana popon toþisin þelaga viowa lala na yemalolo, a monar towar sur na kilaen mara na þelaga mesmesu na yomerarava, vena tekilia tomolue tevano vena tekila mara van sur viowa la nene. ¹³ Kieta malena monar mesmesu ruru wo, torokin naþa tepe yeririna lala naþa tesuþa temial ke e yomerarava, a yoko monar teligan þelaga viowa lala. Ve tekila re þaþagena kar la naþa apulen ga kekarena na yomarava a yaru la amun wii vano-o akilalu þarila lala. Ve tesuþa tekila re suri naþa yermene lala amio sira lala asuþa aureurela kar ga sa ga nene, a asuþa akila ke þelaga namname lala. Ve tesuþa teveveyun ita re, a ve tesikon ita re e vielueena lala. ¹⁴ Monar teligan þelaga viowa naþa tepaeme temio, a pe tesitomþal re na taveveen kiena

nasinenanena poli, ana sa naþa tesuþa temiyen ke mñata kulsota nowo e marana yeririna lala, monar teyen þelaga mesmesu lala kiena ne Suþe Yesu Kristo e kieta malena, vena yeririna la avisu sane ita tepe kiena yeririna kemua la lelaga.

14

Popon li nalelagaena lala ve asuþa avisa kare la re sina vanon ga narin sur laþasa

¹ Erau lala, sineun nesape akilia sa naþa nemloge rui sane pupia visena tai sike e amiu nagane. Sane laþasa, kiela sitomena mok liu e sur laþasa, asape popon akila, pona viowa ga naþa akila, pona amaraun asape visae akila, sa þis Ntewa ve kekaran la re sina.

Sineun nesape la ne sanene, nepisu sane la pe apiawa re mñarera poli wa, ana pogos naþa asike amio ita, ve tekilali re naþa takawe manene laa, tekekaran naþa toure la. ² Sanene, yar laþasa akan kare ga kinanena lala amio mñena tata punu ga lala, a yar laþasa asitom asape Ntewa sine nan sape avalia kinanena laþasa, pona avalia tata. ³ Ana sineun nesape nevisa van amiu visae ko tai naþa okan ke ga tata, ve ovisu re viowa e yaru naþa palia, a visae ko tai naþa opalia tata, ve oliþere re naga naþa suþa kania, ovisave yoko Ntewa liþere naga vanonia. Ntewa kekaran make ita ga, ana amiu mñena ga monar akekaran amiu. ⁴ Li nalelagaena make ga asuþa apisu ke ga Ntewa asape naga pe kiela suþe, ana naga ga kilia visa van la visave la veve taaga akila nene pona ve akila re nene. A sanene, pe pon re ita ga teliþere ita si poli. A Ntewa pisu yeririna laþasa akan tata, a laþasa pe akan re tata poli, ana

naga kekaran la make ga, komin naga kilia naþa sape yoko Suþe Yesu kilia suþa iila la silaga vena asuþa asuþal mñarera e naga.

⁵ A naga nene maran taaga e lepas na legiena lala. Yar laþasa amla legiena tai asape pe kiela legiena wa, a yar laþasa apisu legiena lala asape maran taaga. Naga nene naga pogaga, ana ita make ga monar ita veve taaga tekila kieta sitomena lala, ana tesu ea, ana ve tomñareran re yaru taveve kieta sitomena. ⁶ Yar naþa mñareran sape la legiena tai sane kiena legiena wa, naga kila vanon sinenan sape visirlua kia kiena ne Ntewa ea. Yaru naþa kekaran sape kan suri make ga, naga pisa ke potena pa Ntewa vanonia, ana pogos naþa kinana, suþa pisirlua ke kiena kia. Yar naþa kila sane palia kinanena laþasa, naga mñena ga suþa kila ke naþa pisirlua kia kiena ne Ntewa, ana naga mñena suþa pisa ke potena pa Ntewa e kinanena taþena la naþa suþa kania. ⁷ Monar tesitoþalia, sane pe yar re tai naþa kilia sike e yomarava nini sane yar taaga ga poli, vena kilaen sur make ga sa naþa naga taaga sinenania, a pe ita yar re tai naþa visae mare, ana sur nene pe kiena naga taaga ga. ⁸ Pe sa re nene poli, komin visae temali, temali naþa tevisirlua kia kiena Suþe, a visae temare, temaren naþa tevisirlua kiena kia. Sanene, sur make naþa tekila, monar tekila amio sitomena naþa sane pe tekila re ga kieta nasinenanena poli, ana ita tepe kiena ne Ntewa, monar tetaveve ga kiena nasinenanena. ⁹ Nanene komin nanua ne, sirau naþa Kristo mare, na suþalu mal sina, ana kila naga pimi pe suþen kiena yeririna la naþa amare, a pe suþen kiena yeririna la naþa

amali, ana silaga monar tesu ga vatanon kiena nasinenanena.

¹⁰ Ana sanene, pogos naþa nalelagaena tai suña kila sur la taveve þelaga marua kiena ne le Yu lala, ana suña mliþere ke nalelagaena taþena naþa pe asumña akila re poli, naga nene na piowa manene laa paþisi. A pogos naþa yar tai ve kila re sanene, ana naga suña pisu ke piowa e yar taþena naþa kila, naþa sane kiena puruvi tai loyuma e namratava kiena ne Ntewa, na nene pe þelaga na mawaen tai.

Ve tesuma teliliþere ita re, komin naþa yoko ita make ga tesumalu tese marana Ntewa na wa, a yoko naga ke narui naþa visuveve ruru ya naþa ita make ga tekila. ¹¹ Sur nene sike e Nasiriena Wa la rui, naþa Ntewa pisi, pisape *“In na nemal na nesike ne, ana nekilia nevisa ruru sane pogos na pimi ke ne naþa yoko yar make ga akinai vamon inu, a yoko yar make ga avisawal avisave in ga taaga nepe Ntewa.”* Ais 45:23

¹² Sanene, yoko ita make ga teim e marana Ntewa, a yoko monar ita make ga veve taaga tevisawal sur la naþa tesuma tekila, a naga ke narui yoko visuvevea.

Monar ve okila re kionna erau tai kiena naviawaena loru

¹³ Taveve sitomena la nene, ve tevisuveve manene ita re sina ga, tevisayu ya naþa yar taþena kila, tesape po pona piowa ga. Ana ya naþa ita li nalelagaena lala monar tesitomia vena tekila sina van ita, naga sanini, sane monar ve tekila re sur tai naþa kilia kila nalelagaena kila pal mrapa pona kilia kila naga loru e mlamulena viowa. ¹⁴ Sane visae nesitomveve inu, nekilia nesape nesumalar marera ruru na nesike ne nemio Suþe Yesu, ana nemlelaga marera nesape tapatete sur tai naþa monar tevalia, ve takan

re. A visave nalelagaena tai war sitomena visave kinanena tai pe torokin re kan po, naga pogaga, ana kana kinasa sane monar valia ruru nenaga, a ita taþena lala monar tetaman naga taveve kiena sitomena nene. ¹⁵ A visae ositom ovisave kinanena la torokin ga nakanena, okilia osuma okania, a visae kionna puruvi taþena tai naga valia, ve okilali re naþa ovisave naga mena ga monar kania. Visae peraga, yoko okilia okila kare nena kiena sitomena, a naga nene naga pe þelaga wo re kiena ne ita yar la naþa sineta sisi ita poli. Monar tesitomial tevisave Kristo maren nakilaen kieta malena imi wo, ana pe pon re tetaman narin sitomena e lepas na kinanena imi ve sur keviu naþa suña kila kare si kieta malena poli.

¹⁶ A taþena sina, visae sur tai naþa ko opisu sane pogaga vena kilaena, naga pogaga, ana pe pon re naþa osuma okila pisi na kila kare sitomena kiena nalelagaena taþena tai, vano-o kila yar taþena lala avisa kare kieta kia ita li nalelagaena lala vanonia. ¹⁷ E lele nene tesuma tepisayu visena la na lepas nene naþa sape yoko tekilia tomun ya pona takan ya, pona monar tevalia namunena ya pona kinanena ya, ana monar ve sineta þesan re tesape nanene naga pe sur keviu re tai nene poli loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa. Ana kana pupia sur ne lala, nane naþa ita tekila þelaga wo na malena mesmesu, a tese sumare temio yar taþena lala, a tetol kekarena naþa Ninuna Wa suña mlavia. ¹⁸ A pogos naþa tela sur la nene ve keviu e kieta sitomena, tekila ke yumaena wo naþa Kristo sinenania, ana yoko Ntewa kekarar ita vaþisi vanonia, a yoko yar taþena lala avisu sane po paþisi.

¹⁹ Sanene, silaga ita make ga monar tom̄areran li naṗa tekila ṗelaga wo naṗa kilia ligan sum̄are sike e ita li nalelagaena lala, a naṗa aiila ita make ga kieta sitomena la imi marua nena napo. ²⁰ Kinanena naga sane pe sur re ta nene poli, ana pe pon re tekila naga imi ve sur ta naṗa kila kare ke sina ga yuṗmaena wo naṗa Ntewa kila e malena kiena nalelagaena taṗena la rui. Nepisa sanene, nesape kinanena make ga po torokin kanena, ana pe pon re okan sur tai narui yar taṗena visuia ana kila naga loru, naga kila sur tai naṗa sitom sape pe popon re naga kila poli. ²¹ Ana kana ṗelaga wo na kilaena naga sanini, sane ve okan re tata, pona ve omun re kuruta, pona ve okila re si sur tai, visae pogos naṗa kion̄a puruvi visuia, kilia kila kare naga, kilia kila naga loru. ²² Sanene, visae kion̄a sitomena laṗasa e laṗas na narin sur naṗa ositom osape pogaga nakilaena pona ositom osape pe pon re okila poli, naga pogaga, ana owarar ruru sum̄a ve kiamiu ga amiu lua Ntewa, ve ova olologon re e yo make ga. Yar naṗa kila ga ya naṗa naga kilia sape mesmesun ga naṗa kila, yoko Ntewa kekarania, a naga pe mloge re piowagan poli sape kila sur piowa. ²³ Ana visae yar nene kiena sitomena veve lua e lepas na ya naṗa kilia kania, ana kan ga, yoko Ntewa taṗatete kekarania. Nanene komin naṗa yar nene sitom rui sape kila sur nene, pona pe po re e marana Ntewa poli yo, ana pe sur korena ga, naga kila ga. Sanene, naga kila pa mlamulen piowa narui, komin naṗa naga pe miyumaē re amio kiliaena e ya naṗa po pona piowa e navisuenā kiena ne Ntewa.

15

Am̄areran li naṗa akila ke sina ga wo van amiu

¹ Ita mokliu naṗa tesuṗmalu m̄arera ga tesike e Kristo, a pe kieta sitomena peve lua re poli e lepas na narin sur lala naṗa li nalelagaena taṗena lala asuṗma apeveyu ke ea. Ana ita na sanene, monar ve tekila re ga ya naṗa sinetan kilaena, ana monar tekila kieta sitomena la ve piayavi ruru wo va nalelagaena taṗena lala naṗa asitom ke asape taṗatete akila sur laṗasa naṗa tesitom tesape tekila woga ga. ² Ita make ga, monar tesitom̄al li nalelagaena taṗena la naṗa asike lavisin ita, a monar tekila ya naṗa la asitom asape po, vena akekarania, a vena iilaen kiela malena amio Suṗe.

³ Visae tesitom̄al Kristo, naga sike e yomarava naga pe kila re ya naṗa naga sinenan sape kila poli, ana naga pane pog m̄arera yam mokliu, akila pania sa naṗa visena tai na Tus na Yauena pisa, naṗa yar tai pis pa Ntewa, sape

“Visen viowa la naṗa akoven pan ko, akoven m̄ena pan inu maran taaga.” Yauena 69:9

⁴ Visena la ne sanene, naṗa asike e Nasiriena Wa la nanua sumo, asir̄ia vena vian ruru itaen la naṗa teim sirau, ana touloia, akilia akila kieta sitomena la m̄arera ruruia vena ita m̄ena tekilia teva teyupor e pog m̄arera lala. Visena la nene vena iila itaena, akila tekilia ruru tesape yoko monar tetaulu sur make la naṗa Ntewa pisaaria.

⁵ Sanene na, nemlen ke pa Ntewa vanon amiu, komin naga ke narui naga pe purṗes nen sitomena viavi, naga ke narui naṗa kilia iilar malena kiena yaru, a nemlogin ke tania vena kila sane asuṗma ataveve ṗelaga kiena Kristo Yesu, asuṗma ruru ga veraga amio ṗelaga na ve taagaena, ⁶ naṗa kiamiu sitomena ve taaga a

kiamiu visena ve taaga, ana yoko ayeluar ruru Ntewa, naña naga pe armanane kieta Suñe Yesu Kristo.

⁷ Sanene, amiu le Yu lala, amio kam la naña pe ape Yu re poli, pogos naña asuñña apim ke lele taaga, ana akekarana ga naña aworworun amiu punu ga aim loyũña, sa ga naña Kristo kekarana worworun itaena. Pogos naña visae akila ve sanene, naga pe mrapa si tai naña vena visirluaena kia kiena ne Ntewa. ⁸ A popon naña akila ve sa nene, komin Kristo pitomi ve yomarava, pe kila re ga yuññaena pan le Yu la poli, ana kila mñaena pan la naña pe ape Yu re poli. Sane e lañas kiena le Yu lala, kila ya naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, kila naña navisaarena lala naña Ntewa kila pa apua kana le Yu lala, pimi pe lelaga. ⁹ A e lepas kiena la naña pe ape Yu re poli, naga kipianli lemamiena kiena ne Ntewa pan la, kila vena ayeluaria, maran taaga e naña Siriena Wa la apisa. Tai naña piş pñsania sike e Tus na Yauena, naña sape

“Nesike likan wolawa lala, nemieluar kioñña kia, yoko nelotun ko e yauena wa lala.”

Yauena 18:49

¹⁰ A tañena, sike e Tus Navisaluaena lala, pisape

“Kam wolawa lala, aimi vai amio nena yeririna lala kiena ne Ntewa naña le Yu lala, amiu make ga akekara!” Naw 32:43

¹¹ A tai sina sike sina e Tus na Yauena lala, sape

“Amiu naña pe ape Yu re poli, avisirlua kia kiena ne Ntewa, Amiu yeririna na yo make ga aieluaria.” Yauena 117:1

¹² A na maro molue kome Tus kiena Aisea, pisayu Navisaarena kiena le Yu lala, sape yoko naga sumon mñaena la naña pe ape Yu re

poli. Ana visena nene pisa sanini, sape

“Yoko lus kiena yermarua Sese tai mñalivi,

naña yoko Ntewa ligan lua naga metava ve suñen li tañena la naña pe ape Yu re poli,

ana yoko awasinea vena naga kila navisa ruruena kiena ne Ntewa imi mñalivin la.” Ais 11:10

¹³ Ana nemlenin amiu sina pa Ntewa, naña tekilia towasine ga kiena visaarena lala, nemlogin vena awasine mña naga vano-o kiena kekarena make ga a kiena suñare imi ulemamaga e kiamiu malena, ana kila vena mñareraena kiena Ninuna Wa kilia yuññae e amiu vena kila sa naña amiu asuñña añasine ke kiena navisaarena lala, imi uleule va va sa nene.

Pol pisayu pa le Rom lala e lepas na kiena yuññaena naña kila pa la naña pe ape Yu re poli

¹⁴ Erau lala, pe nesitom pñele amiu re poli, ana nekilia ruru nesape amiu sinemiu la po pañisi, akilia ruru sur la moki rui, a kam na atorokin naña akilia avian amiu sina e visena kiena ne Ntewa la ve moki. ¹⁵ Sanene, pona aillan towe laa mñak nini yo, apisu naña nesuññalu nepisayu sur mñarera la moki towe laa pan amiu sane, a nepisayu ke sina ga sur lañasa naña pona kam na asape akilia yo rui. Ana nepisu sane monar nekila ve sa nene, komin Ntewa mligan nakiliaena nakilaen yuññaena nene e luññau vena nekila, sane nalaena wo tai, ¹⁶ vena neim sane yar na yuññaena kiena Yesu Kristo vena visawalena Lologena Wo kiena ne Ntewa va yar la naña pe ape Yu re poli. Nekila yuññaena nene, in na sane yar wa tai naña nemiyuññae ke loyũña e Yuñña Wa mñana Ntewa, nekila la naña pe ape Yu re poli

vena aim ave wa ruru nenaga, neyawawo la e kia kiena Ninuna Wa, vena akilia aim sane nalaena wo tai naþa pa Ntewa naþa yoko kekaran vaþisi. ¹⁷ Sanene, imimi lua Kristo Yesu memiyuñae ke veraga, a nekekaran naþa inu mñena nekila ke yuñae kiena ne Ntewa komþasa. ¹⁸ Ve nevisin re kulin wowe, ana nekilia nevisave noþarwar inu paþisi e ya naþa Kristo miyuñae pimi mñalivi kome inu, komin nagane, imimi lua moþere la naþa pe ape Yu re poli apim lavisin Ntewa, asuñã apatanonia. Nepisawal visena lala, nekila yuñae moki, ¹⁹ Ntewa kila kile la naþa peve taþena, nañareraena kiena Ninuna Wa miyuñae, ana kila sane lologena wo kiena Kristo pa vanua make nenaga e yo la moki, siar gar Yerusalem pa nena perina yalen silau pa tol pupia lepas naþa Lirikam. ²⁰ Ana nepisu sane pe torok re poli wa, kiau sitomena mñarera tai toñã e inu naþa sape monar neva laa sane wa. Ana pe nesitom re nesape neva e naþa kia kiena ne Kristo pa pa e rui, komin pe sineun re nesikol yuñae naþa yar taþena siar pa rui, ana sineun nesape neva e yo naþa yar la pe akilia re naga poli wa. ²¹ Nanene sane visena tai naþa navisawalena Aisea pisawal nanua rui, naþa pisayu Navisaarena, pisape

“La naþa pe yar pisawal re naga pan la poli wa, yoko akilia avisu kilalea, la naþa pe amlogeli re kiena kia poli wa, yoko alogekilalea.”
Ais 52:15

Pol maplanar ruru naþa va mñalivin le Rom lala

²² Sa naþa nepisa þã rui, yam mokliu naþa sineun nesape neim nomñalivin amiu gar Rom, ana

nesuñã nekila ke yuñae la e yo taþena lala, a sur taþena mñena la moki paþisi pano-o pe nomñal re kana pulmas tai poli wa. ²³ Ana nagane, nepisu sane kiau yuñae e lepas nini naþa Esia sane þisi narui, a sitomena naþa sike e inu kas mokli rui, sane sineun nesape neim nomñalivin amiu re, nomñape pona woga ga yo narui. ²⁴ Nekila ruru ke nesape noure matan e nini neva yalen sila u gar pupia purvanua naþa Spen, ana nesitom ke nesape yoko nokom pun amiu, vena tekilia tesu re veraga telual pog wo tai sanene temio ita sumo wa. Yoko taþatete nesike ve piavi ve sa naþa sineunia, ana visae akilia akila sur laþasa vena iila inuena e kiau mrapa, yoko nela sina ga kiau mrapa nevano. ²⁵ Ana nanene pe nagane re poli, komin naþa yoko neva nokom ke ne Yerusalem sumo na wa, komin naþa kiau narin yuñae tai vena kilaen va li nalelagaena kiena ne Ntewa la naþa asike e nene sumo. ²⁶ La asike e pog mñarera tai nagane, naþa la mokliu pe kiela sur re poli, limala korena ga, ana þegas nen li nalelagaena la nae yo make ga naþa Masitonia amio Kris, amloge, ana la ga aþar sitomena nene naþa asape popon akuan kilavaru tai vena iila laena. ²⁷ Nanene sur wo tai naþa akila taveve ga kiela sitomena, ana nepisu sane naga pe sur wo tai naþa monar akila kemua. La nene pe ape Yu re poli, ana e kiela malena amio Suþe, aþar navisa ruruena moki kiena ne Ntewa pimi e la, kome le Yu lala, ana pogos naþa le Yu la nene atol mñena ga pog mñarera, popon la naþa pe ape Yu re poli, akila maran towe van la, aiila la e sur laþas naþa limala plasia.

²⁸ Ana kilavaru nene naþa

amiyuwon poloia, amligan e luñau vena nowar vano, ana pogos naña neva neligan ruru sike amio le Yerusalem la narui, yoko nowasuþe in sina neim nokom pun amiu gar Rom, siraunia yoko neva yalen sila u gar Spen. ²⁹ A nemninu rui visae pogos naña noworun amiu, yoko wo na wo van ita make ga, yoko neim nemio navisa ruruena wo kiena ne Kristo la ve moki naña nevion van amiu.

³⁰ Erau lala, sineun nesape neviun manene van amiu e kia kiena kieta Suþe Yesu Kristo, nesape asitoñal in ña e kiamiu leniena lala. Nekilia nesape apulemamaga amio sinesiena naña Ninuna Wa mlavia, ana popon alen wo inu manenea, asikoñ kiamiu leniena amio kiau leniena naña noþion ke nesape nelen silaga. ³¹ Pogos naña nepa netol lepas naña Sutea vena neva Yerusalem, la mokliu naña pe sinelan re naña alelaga e Lologena Wo poli asike ea, ana pe nekilia re nesape yoko la asitom akila ya ne van inu, ana nemie awis pan amiu vena alen va Ntewa kilawo inu e kiela sitomena viowa lala e inu. A monar alen ñena ga sane li nalelagaena wa lala naña asike gar Yerusalem, yoko akekaran ala narin kilavaru naña yoko nekian van la. ³² Ana visae sur make ga torokin nasinena kiena ne Ntewa, yoko nekilia nomalivin amiu amio pupia kekarena na losineu, a yoko nekilia nesu ruru nemio amiu, neva ruru inu sumo wa. ³³ A in ñena nesuñ nemlen wo amiu, nesape yoko kieta Ntewa, purþes nen suñare, sike amio amiu vano-o ve uro re.

16

Pol pisawal sur laþasa pa li nalelagaena lala gar Rom

16:3 Yunñaena 18:2

¹ Erau lala, sineun kaloen kiau ñaki e visena laþasa e lepas na kam laþasa. E lepas na vineta naña Vipi, naña naga ke narui þar ñak nene pimi ñalivin amiu, sineun akilia sa naña naga pe yaru na visuaren yunñaena wo tai na þegas kiena ne li nalelagaena lala nae pulkumali naña Kenkria, ² ana popon akekaran naña aworworun naga, aure naga sane vine-miu tai loyurña e namratava ñana Suþe, sane torokin nenaga naña ita li nalelagaena lala tekila van ita. Awis aiila naga e ya naña naga limana plasania, komin naña naga pe sira wo tai naña pe erau wo amio imimi moki, miila ruru imimi po paþisi.

³ Sineun ñena ga nesape avisa kiau pokolulagi pona pokolemalo va sira wo taþena nene Priska, amio wona na yermene Akwila, naña mepe yar na yunñaevaena e yunñaena kiena Kristo Yesu. ⁴ Lelaga naña, pogos tai nanua ne, nesike e lepas na marena rui, ana lalua akila naña lavis akilalu kiela malena naña apim atamalia inu, ana nepisa potena pan la vanon paþisi. A pe in ga taaga re poli, ana þegas nen li nalelagaena taþena ñena laþasa e lepas nene la ñena apisa potena pan lalua vanon ya naña akila ne. ⁵ A pokolulagi pona pokolemalo naña nepisa pan lalua, sineun nevisa ñena va taþena la naña asuñ loyurña e narin þegas nen li nalelagaena lala naña apiora ke lele taaga e ñala loyurña lalua.

Sineun nesape nevisa ñena ve sa nini va la nene, sane kiau erau wo naña Eþanatas, naña naga pe yar þesa e pupia lepas na Esia naña naga mlelaga e Yesu, ⁶ a Maria, naña naga kila yunñaena wo moki likan amiu, ⁷ a yar lua taþena na kiau yo nene Antron-

ikas amio Sunia, naþa nanua ne imimi make ga mesike e yuñña na koaena veraga. Nalologena lalua nene, lalua amlelaga e Yesu nanua rui, sumon inu, a lalua aþar kia wo paþisi e nalologena taþena lala.

⁸ Laþas ke sina ga, nane Ampliatas, naþa Suþe kila sane imimi lua mepe erau wo, ⁹ a Uþanas, naþa memiyuññae lele taaga memio e lologena wo kiena Kristo, a kiau puruvi wo nene Stakis, ¹⁰ a Apelesi, naþa pe sur koren ga naþa pupia na kilaliena pimi pania, ana naga suññalu mñarera e Kristo.

A nevisa mñena pokolulagi a pokolemalo va la ne mratava puna Aristopeulas, ¹¹ a taþena naþa imimi lua kiamimi visena taaga nane Erotian, a li nalelagaena kiena namratava puna Narsisas, ¹² a sira wo lalua na yuññaena kiena Suþe nene, Traepina amio luena Traeposa, a vineta mñena naþa Pesis, naþa sineta si naga paþisi, a naga kila yuññaena kiena Suþe moki manene laa rui, ¹³ a Rupus, nasumonena wo na yuññaena kiena Suþe, amio anena naþa naga kila inu sa ga narina nenaga.

¹⁴ A laþas sina nane Asinkritas, Plekon, Emes, Patroþas, a Emas, amio mñena puruvi taþena la naþa asike amio la, ¹⁵ a naga sina, pe sineu þesan re Pilologas, Sulia, Nereas amio vinena, a Olimpþas, amio li nalelagaena wa taþena la naþa akila lotena pa lele taaga.

¹⁶ Nekekaran naþa nepitawe amiu make ga e kiau mñaki nini, a amiu mñena monar aworworun ruru amiu, akila kiamiu sinesiena imi kate e namunen pipimiu e sinewoena. A þegas nen li nalelagaena kiena Kristo mñena lala e lepas la nene apisawal asape

asumña asitomñal amiu ke e kiela lenienna lala.

¹⁷ Erau lala, nepiun mñareran ke sina ga pan amiu nesape monar avisu ruru la naþa asumña asiar ke veveyuena, akila ke li nalelagaena la amliliþere la, a asumña akawe ke visena na vianena la naþa amiu atol pa rui. A pogos naþa apisu ruru la, ve ava re lavisin la. ¹⁸ Na nene komin naþa yaru kar la ne sanene, pe akila re yuññaena kiena kieta Suþe Kristo poli, ana la asumña ataveve ke ga kiela sinenanena viowa lala. Akilia avisawal sur ve moki naþa wo na wo, ana visen kiki ga la ne, a asumña akilali nena sitomena ken yar la naþa pe akilia ruru re sur poli. ¹⁹ La punu ga akilia ruru rui asape amiu asumña amlogear ruru ke visena lala kiena ne Ntewa, a nanene kila nekekara paþisi, ana monar avisuar ruruia e lepas na sur naþa po, monar yepemiu mñae ruruia, a e lepas na sur viowa lala, monar ve kala narin namname tai to re nena e amiu.

²⁰ A visae akila ve sa nene, yoko kila mrapa kiena kieta Ntewa na suññare, kila Yermare sike vatanon lolamiu lala vena aviemumuia. A kiau lenienna nesape yoko lemamienna kiena kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu.

²¹ Erau naþa Timote naþa imimi lua memiyuññae lele taaga, pisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu, a la telu nene nae kiau yo, Lusias, Sason, amio Sosipata, la mñena apisa.

²² In naþa nemlarar sur na siriena, nesiri mñaki kiena Pol nini pan amiu, kiau kia Tesias, a in mñena ga sineun nesape nekekara paþisi naþa nevitawe amiu e mñaki nini, e kia kiena Suþe.

²³⁻²⁴ Pogaga, inu si Pol nene nesiri ne, ana lavis nesiri make kiau mñaki narui, a pokolulagi a

pokolemalo piñasu ke pan amiu, pimi kome la telu nene, Kaias, naña nesike e ñana uña, a naña li na lotena nae e yo nene asuñia apim ke lele taaga e ñana uña, a Erastas, naña naga yerkaawa na visuaren kilavaru na pulkumali nene, a kieta puruvi naña, Kotas.

²⁵ Ana e kiau visena maro, sineun nesape nela maran si nayeluarena make ga va Ntewa. Nemlen nesape yoko naga la visena la na Lologena Wo, amio navianena wo la naña apisayu Yesu Kristo naña nemla pan amiu rui, ligan ruru sike e kiamiu malena lala, vena asuñal ñarera e legiena na pimi ke ne. Visena wo lelaga la nene, yar la pe akilia re poli e kas la moki ñaro pa rui, ana nagane Ntewa kipian ita.

²⁶ Nanua, yar la apulo visena lala kiena navisaluaena lala, aminue asape visen lelaga la nene asike loyuña e la, ana nagane, mepi-sawal meraravana, a ita punu ga tekilia telogekilalea. A Ntewa, sane naga naña sike nakonua rui a yoko sike sike nena, naga pisaar sape Lologena Wo nene monar va vanua va yeririna na purvanua make ga, vena la ñena akilia aloge, a akilia alelaga ea.

²⁷ Naga taaga pe Ntewa, naga taaga pe purpes nen manmaruaena, a naga taaga naña Yesu Kristo kila kieta mrapa na lotunena, vano vano ve uño re pogos tai.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naþa Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi
Nene**

*Komþasnen suniena plas na
tusi nini*

Maki nini pe maki naþa Pol siri þesa pa le Koren lala naþa amlelaga e Yesu. Naga siria komin suri viowa la suñalu e maliena kiena li nalelagaena lala nae yo nene, a naga mligan maki nene pano vena iila la. Suñare nae Koren, Pol ke narui naga siaria.

Koren naga pupia pulkumali kiena le Kris lala, a naga pe pulkumali keviu na lepas naþa Akaea, naþa meke vatanon þarin suþe nae pulkumali naþa Rom. Yaru nae purvanua taþena la moki asike e nene, a naga pe yo tai naþa yaru la akila ruruia e lepas na kilaen yumæena na tauluen kilavaru, a e lepas na kiela þelaga marua. A la nae yo nene, kiela kia keviu e yomarava komin kiela þelaga viowa lala, a naþa amlotun ke ntewa taþena la moki.

Suri kerkeviu la naþa Pol pisayu e kiena maki nene sanini:

pisayu napiowaena naþa yaru na suñare la asuñã amlipere la,
pisayu napiowaena naþa la asuñã akila ke piowa pa sira lala,
pisayu mrapa mesmesu na kilaen talovaena,

pisayu sanape e kinanena lala naþa akila kuþaþaena e la van nono lala.

Pol pisatañe kiela naviuniena laþasa, ana pian la e mrapa mesmesu na taveveena vena alotu e suñare, amio mæaraena la naþa Ninuna Wa suñã kian ke

pa suñare, a nalelagaena naþa yaru kilia mali sina. Pol kila meraravan naþa kilia ruru napiowaena a navisatañeena la nene, a pisa meraravan naþa lologena wo kiena Yesu ga kilia la navisatañeena van la.

E marana na keviu 13 pisayu þelaga na sinesien Ntewa amio yaru lala naþa pe þelaga keviu tai naþa yeririna kiena Ntewa la monar atavevea. Marana na keviu nene pe komþasnen visena kiena ne Ntewa naþa yaru la akilia ruruia, taulu komþas taþena la na tusi nene.

Komþasnen tusi laþas nene

Visena þesa 1:1-9

Yaru na suñare la amlipere la
1:10—4:21

Mlamulena viowa amio sira, a
malena na mratava 5:1—7:14

Li nalelagaena lala a yaru la
naþa amninue Ntewa 8:1—
11:1

Mrapa kiena li nalelagaena lala
na kilaena lotena 11:2—14:40

Yesu mali sina, a yaru la naþa
alelaga ea akilia amali 15:1-58

Nalaena naþa aligan va van li
nalelagaena lala nae Yutea
16:1-4

Visena maro 16:5-24

Pol sike gar Episas, pisa pokolulagi pona pokolemalo pan le Koren lala

¹ Erau nae Koren lala, inu naþa nesiri maki nini pimãsu pan amiu, inu Pol, naþa Ntewa sinenan sape neimi neve nalologena tai kiena narina Yesu Kristo, ana pio inu, pisirlua inu vena nouarar yumæena na sanini.

Nesike e yo nini nemio kieta erau Sostinis, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu punu ga, ² nae suñare kiena ne Ntewa e pupia pulkumali nene Koren. Kam ke narui naþa Ntewa pio amiu

aimi vena asikol amiū amio kienā li nalelagaena taņena lala, naņa asutetae asike e yo punu ga naņa asuņa amlotun naga naņa kila ita tepe wa ruru rui, nane Yesu Kristo naņa naga pe kieta Suņe ita punu ga.

³ Memlen mesape lemamiēna kienā ne Yesu Kristo a suņare kienā ne Ntewa arimata sike amio amiu.

Pol piša potena pa Ntewa komin naviawaena kienā le Koren lala

⁴ Nepisu sane pogos naņa apim ape yeririna kienā Kristo Yesu, lemamiēna kienā ne Ntewa suņa miyuņae keviu e kiamiu malena lala, ana silaga nesuņa nepisa potena keviu vanonia.

⁵ Asuņa apim apo manene laa e lepas na visawalen Lologena Wo, a asuņa apa ke metava e lepas na kiamiu nakiliaena, e mēna ga e lepas na pēlaga wo taņena make ga lala. ⁶ Pogos naņa nepisu nene, nepisu sa ga kiau yuņaena la nanua ne, naņa nepian amiu e Kristo, nagane suņa p̄ar ke pupia mrasa.

⁷ Nalaena lala pona naņareraena lala naņa Ninuna Wa suņa kian pan amiu, pe tai re naņa pe atol re poli wa, ana asuņa amiyuņae ke amio la po paņisi, komin akirakiravan ke naņa kieta Suņe Yesu Kristo kilia imi m̄alivi si e yomarava nini.

⁸ Naga pe pimi m̄alivi re poli wa, ana naga suņa miila ita silaga vena tesuņalu m̄arera tesuņa ga vano-o tol legiena maro nene, ana pogos naņa tesuņalu tese marana ne Ntewa, yoko naga kila naņa naviowaena taņatete se ita.

⁹ Ntewa pisaar rui vena viewo ita, ana tekilia towasine ruru kienā visena nene, komin naga pio ita, p̄ere ita sikol ita teve erau

wo temio narina, Yesu Kristo kieta Suņe.

Suņare suņa mliliņere paņisi

¹⁰ Kiau namratava lala kienā kieta Suņe Yesu Kristo, nesape neviun manene van amiu e kienā kia, nesape aņionli naņa aim ave taaga sina. Popon ve aliliņere amiu re, ana amiu, kiamiu sito-mena a kiamiu visena monar ve taaga.

¹¹ Nepisa visena la nene, komin la naņa puna yaru nene Kloe apim apisawal pan inu asape veveyuena sike likan amiu, olai lala a vineu lala.

¹² Nemloge naņa amiu peve taaga asuņa apisasa ke kiamiu p̄egas lala asape “In na yoko ne-taveve Pol,” pona taņena sape “O, in na nepe kienā Apolos,” pona tai sina, sape “O, in na nesikol inu e p̄egas kienā Keņas.” A laņas sina, apisirilua si kiela narin p̄egas laņasia, akoven plan taņena lala, asape “O, imimi ga mepe yeririna kienā Kristo lelaga.”

¹³ Ke, ya ne akila ke sanene? ? Pona popon tetewowa Kristo ve kinakinasa, teliwerwere e kiamiu narin p̄egas la sanene? ? Pona laņas asape ape kiau Pol, komin naņa asitom asape in ke narui naņa netelan inu e laki torovia vena netamalia la? ? Pona laņasia sinela p̄esan naņa akeela e kia kienā Yesu, ana asitom asape akeela e kiau kia?

¹⁴⁻¹⁶ Sanene, nepisu pogaga naņa nanua ne, pe nekee amiu re nena tai poli, Krispas ga lalua Kaias, pona sineu p̄esania, nekee mēna Steņanas amio namratava puna, a pe nesitoņal re si po laa rui, sane la ga nene, pona laņas sina? Nepisa sanene komin naņa visae nekee amiu ve moki, pona asuņalu avis vilaveena rui, asuņa avisave “! O, imimi ke

narui, naþa Pol kee imimi e kiena kia!”

¹⁷ Sanene piowa ga, komin Kristo pe mligan inu re nepimin keen yar la poli, ana mligan inu nepimin lologonen kiena Lologena Wo van la. A pogos naþa nemlologon ke sanene, pe nekila re nemio m̄areraena na manmaruaena na yomarava nini poli, ana nekila amio m̄areraena na laki torovia kiena ne Kristo.

Kristo kipian manmaruaena a m̄areraena kiena ne Ntewa

¹⁸ Ana yaru la naþa asum̄a ataveve ke mrapa na kovioena, amloge visena na laki torovia kiena ne Kristo sane suri tai naþa pe sur korena ga pan la, ana ita la naþa tetaveve ke mrapa na malena, temloge visena na kiena laki torovia sane m̄areraena kiena ne Ntewa natamalia itaena.

¹⁹ Naga nene sane visena kiena Siriena Wa tai, naþa Ntewa pisa sanini, sape

“Yoko nowe plan manmaruaena kiena la naþa asitom ke asape ape manmarua,

yoko nekilawo nakiliaena kiena la naþa asitom ke asape akilia suria.” Ais 29:14

²⁰ Ana visena nene pe lelaga paþisi, komin naþa tepisusu yomarava, tekilia teviun tevisa sanini tevisave awa kiena yaru na manmaruaena lala? Awa yaru la naþa apisuveve ruru kiliaena la naþa sike e tus lala? Awa yaru la naþa akilia avisayu ruru sitomena la naþa pe taþena pe taþena naþa tetelivi ke nagane? Tepisu sane peraga yo, a tepisu sane Ntewa kila manmaruaena lala na yomarava nini apimi sane sur wowe ga tai rui.

²¹ Ntewa ga pe manmarua, a e kiena manmaruaena, naga kila sane manmaruaena na yomarava nini taþatete kilia kila yaru kilia naga. Ana naga pisu sane po laa sane vena kila naþa kiamimi

lologena lala, naþa yaru la asitom ke asape pe wowe ga, kilia tamalia yaru naþa mlelaga ea.

²² Le Yu la moki liu naþa yepela mavin lelagaena, asum̄a apisavisa ke asape visae mekila kile lala, yoko alelaga ga na wa, a le Krik la moki liu yepela mavin lelagaena, asum̄a apisa ke asape visae mevis mesmesu nena e kiela nakiliaena marua lala, yoko alelaga ga na wa, ²³ ana pe mekila re sanene pan la poli. Memlologon ga Yesu pan la, mesape naga marewo kiela mlamulena viowa lala e laki torovia, ana visena nene, le Yu lala asape taþatete alelaga ea, a le Krik lala, asape visena na wowe ga nene.

²⁴ Ana e lepas kiena ne la naþa Ntewa pio la vena ave kiena, sane ita, naþa ita laþas tepe le Yu a ita laþas tepe le Krik, pe sa re nene poli. Ve tesitom re tesape tevisu kile taþena, komin naþa tepisu kilale m̄areraena kiena ne Ntewa e yum̄aena kiena Kristo rui, a ve tesitom re tevisave tetaveve kiliaena taþena, komin naþa tepisu kilale namanmaruaena kiena ne Ntewa e mrapa kiena Kristo natamalia itaena.

²⁵ Yaru taþena lala apisu naþa Ntewa tam̄an Kristo mare e laki torovia, asitom ke asape Ntewa malumu ga, ana peraga. Sur nene kila meraravan kiena m̄areraena naþa m̄arera laa sane, taulu m̄areraena kiena yaru. Apisu sur nene, asitom asape Ntewa pe wowe ga, ana peraga, kipian kiena manmaruaena naþa po manene laa taulu manmaruaena kiena yaru.

²⁶ Wolai a vineu lala, asitomyuli sane kam na sanapen naþa Ntewa pio amiu ape kiena? Pe ita moki re poli naþa e lepas na visuena na yomarava, ita temanmarua, pona tepe yaru m̄arera, pona tepe yaru kerkeviu lala. ²⁷ Yomarava nini sape tepe wowe, ana Ntewa pere ita, ana kome ita sur̄na kila plan

ke manmaruaena na yomarava. Yomarava nini sape ita temalum ga, ana Ntewa ñere ita, ana kome ita, sumña kila ke ñareraena na yomarava pito tano. ²⁸ Yomarava nini pisa ke sape ita yaru korena ga naña tesike tano, ana Ntewa ñere ita, ana kome ita, sumña kila ke pupia sur kerkeviu la pito tano, kila apimi ape suri korena.

²⁹ Sanini, pe yar re nena tai naña kilia visirlua naga e marana Ntewa, sape naga pe manmarua, pona naga ñarera, pona naga yar tai ne, ³⁰ ana Ntewa ga pe purþes nen kieta malena viu temio Kristo Yesu. Naga ke narui pitalia Yesu pimi kilologia mrapa pan ita, ana Yesu pul plan ita, kila ita temesmesu e marana, kila ita tepimi tepe kiena yaru wa lala.

³¹ Ana komin suri ne nanene, tepisu naña visena kiena ne Tusi Wa tai pe lelaga paþisi, naña pisa sanini, sape

“Yaru naña sinenan sape warwaria, naga kilia warwarian ga kieta Suþe.” Ser 9:24

2

Pol mlologon lak torovia kiena Yesu e ñareraena kiena Ninuna Wa

¹ Erau lala, nanua kam na amninue visena kiena ne Ntewa lala, ana nepim nepisawal pan amiu. Ana sa ga naña apisuia, pogos naña nepimin nekila, pe nekila re naña nepilaven visena piayavi lala pona manmaruaena kiena yaru. ² Nekila kiau sitomena ñarera nesape pogos naña nesike likan amiu, yoko ve nesitorñal re si sur taþena, ana yoko nelologon ga Yesu Kristo, amio kana marena e lak torovia. ³ Nesike nemio amiu, nemloge sane yepu malumu paþisi, nemarau, sineu kurkur, ⁴ a kiau visena a kiau

suniena pe pulen re nena manmaruaena pona kiliaena kiena yaru. Ana e pogos nene, amloge naña kiau visena lala apulen ñareraena kiena Ninuna Wa, ⁵ a kila sane kiamiu naviawaena pe sumñal re su e visena na manmaruaena kiena yaru poli, ana sumñalu su e ñareraena kiena ne Ntewa.

Manmaruaena kiena ne Ntewa

⁶ Lelaga naña kiau visena pe pulen re visena lala na manmaruaena na yomarava nini poli, pona kiliaena kar la naña yerkawa na yomarava nini la akekarana poli, ana pogaga, komin yomarava nini amio kiena yerkawa lala yoko avano amap ga. Ana kam la naña kiamiu sitomena marua ruruia, apisu kilale naña kiau visena lala pulen ruru nena manmaruaena kiena ne Ntewa. ⁷ Kiena manmaruaena nene, naga þarpolo ruru sike pa rui sumon naña naga si yomarava nini, ana manmaruaena nene tapolou ruru sumña ga, yar la pe akilia re nena ga, ana naganane narui molue merarava ruru ga pan ita na wa sane pupia visaruruena tai naña Ntewa mlavia vena kila ruruitaena. ⁸ A kiena manmaruaena nene ñalivin ita e mrapa naña Yesu pimi tamalia ita, ana yerkawa na yomarava lala pe apisu kilale re sur nene poli, ana atarar Yesu, naña naga pe pupia Suþe na urarena nae ma e peni, la atelanñar naga metava e laki torovia. ⁹ Yeririna la pe apisu kilale re sitomena kiena ne Ntewa sanene poli, naga sane Siriena Wa tai, naña pisa sanini sape

Sur nowo la naña kilamarana yaru pe pisuli re poli wa, pona kiligana yaru pe mlogeli re poli wa, pona los nen yaru pe sitomli re poli wa,

ana sur ke la nene Ntewa kila ruru sumña ga pe kiena ne kiena

yaru la naŕa sinela si naga.

Ais 64:4

¹⁰ Ana ita, ita na tekilia navisa ruruena la nene, komin Ninuna ne Ntewa naŕa pisu kilale make suria, a kilia make sitomwanena kiena ne Ntewa, naga kipian itania. ¹¹ Sa ga ita yeririna, naŕa yar taŕena mninue ya naŕa sike e kieta sitomena, ana ninuta ga kilia ruru po. Ana maran taaga mēna sa nene e Ntewa. Pe tekilia re ya naŕa sike e kiena sitomena poli, ana Ninuna ga kilia mēaga, ana pisawal pan ita. ¹² Pe ninuna na yomerava re ga nini tai poli naŕa pisawal pan ita, ana Ninuna Wa nene naŕa molue ma puna Ntewa pitomi, naga ke narui naŕa kila ita tepisu kilale ruru nalaena wo la naŕa Ntewa suŕa kian ke pan ita.

¹³ Sanene, popon avisu kilale mēna sane kiamimi visena la naŕa pimi ke pan amiu, pe amolue re e manmaruaena kiena yar poli, ana Ninuna Ntewa ga suŕa pian itania. Sanene, mesuŕa moŕar ke visena lelaga lala kiena Ninuna Wa nene, ana memligan sike e amiu naŕa Ninuna nene sike e kiamiu malena rui. ¹⁴ Yar naŕa Ninuna pe su re e kiena malena poli, naga taŕatete visu kilale sur lala na Ninuna, naga sane pe yar tetan ga e la, ana naga taŕatete nena tol māreraena la naŕa Ninuna kiania. ¹⁵ Yaru naŕa Ninuna sike e naga, yoko naga kilia visu kilale ruru sur make ga, ana yar naŕa Ninuna pe su re e naga poli, naga taŕatete visu kilale ruru ya naŕa sike e malena kiena yaru naŕa Ninuna sike ea. ¹⁶ Visena Wa pisa sanini, sape

Pe yar re nena tai naŕa kilia ya naŕa sike e sitomena kiena ne Ntewa poli,

pe yar re nena tai naŕa kilia vian si sur va Ntewa poli. Ais

40:13

Visena nene pe lelaga paŕisi, ana e ita naŕa Ninuna sike e ita, tetol sitomena kiena Kristo rui.

3

Pe pon re veveyuena su likan nalelagaena la poli

¹ E pogos naŕa nesike nemio amiu nanua ne, sineun nesape nevis ruru nemio amiu sa naŕa kam na ape yeririna naŕa Ninuna ne Ntewa sike e kiamiu malena rui, ana peraga. Nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, nane kila narui nepis pan amiu sa naŕa kam na ape yar na yomarava ke ga wa, naŕa e lepas na kiamiu malena amio Kristo, kam na sa ke sisi tomtom lala wa. ² Sanene, nepagan amiu e ga e yu, taŕatete nela kinanena mārera van amiu, komin kam na pe atorokin re poli. Ana pimi tol nagane, nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, ³ komin naŕa ŕelaga na yomarava nini mok liu sike likan amiu wa. Pona kam na pe apisu kilale re poli yo, ana pogos naŕa vilueena amio veveyuena sike e amiu, kana kinasa sane asike e yemalolo na wa, kiamiu ŕelaga sa ga ŕelaga kiena yaru. ⁴ Merarava ruru po paŕisi naŕa amiu na sanene, komin naŕa asuŕa amlipere amiu ke sanene. Kam laŕasa asuŕa apisa inu, asape “Aulai, imimi na mekekaran Pol, metaveve naga,” a kam laŕasa asuŕa apisa ke erau nalologena Apolos nene, asape “Ke, imimi na mekekaran Apolos, metaveve naga,” ana sitomena sur la ne sanene, sitomena kien yar ga.

⁵ Visae sinemiun avisayu kiamimi kia imimi lua Apolos, popon asitom ruruia avisave imimi lua mepe yar sur na sanape? Imimi lua mepe yar kiena Suŕe

ga, vena kilaen yuṁaena naṁa mligan sike e limamimi, vena kila sane akilia alelaga ea. ⁶ E lepas na yuṁaena nene, in ke narui nemapila kurusia, a Apolos ke narui naga ṽeleule susia, ana Ntewa ga naṁa kila purṽesia kapuru pimi kerkeviu ṽar mrasa. ⁷ Ana monar tevisu kilale sane yar naṁa mapila kurusa, a naga naṁa ṽeleule susia, lalua pe akila re pupia sur tai poli, ana naga naṁa kila purṽesa pimi keviu ṽar mrasa, naga ke narui kila pupia suria. ⁸ Ana imimi lua, naṁa tai mapila kurusa, a tai ṽeleule susia, imimi lua memiyuṁae maran taaga ga, a yoko imimi luoka ga moṽar kiamimi nalaena torokin kiamimi yuṁaena. ⁹ Pe sa re naṁa imimi lua, imimi yar tai naga po, a tai piowa ga, ana imimi lua mepe yar na yuṁaevaiena lele taaga kiena ne Ntewa, a amiu na sane porotano naṁa memiyuṁae ea.

Pono kana totou taṽena na visaena, nekilia nevisave kam na sane yuṁa tai naṁa Ntewa suṁa miyuṁaenia. ¹⁰ Ntewa mla kiliaena wo pan inu, ana nemiyuṁae sane yar tai naṁa yepena ṁaen yuṁaena, nemiyuṁaen ṽeren yuṁa tai naṁa ṁarera ruruia sike na. Ana siraunia, pe in re naṁa nepisirlua yuṁa metava e ṽerena nene poli, ana erau taṽena nene pimi suṁa miila nayuṁaenen yuṁa. A kam ke sina ga laṽasa akilia aiila nakilaen yuṁa metava e kana ṽerena nene, ana yaru naṁa yuṁaen ṽanene monar visuar ruru kana ṽelaga na yuṁaenena. ¹¹ Naga monar taṽatete liganli si ṽerena taṽena, komin nemligan ṽerena napo rui, nane Yesu Kristo. ¹² A pogos naṁa amiyuṁaen yuṁa metava e ṽerena nena, pona laṽasa amiyuṁaen e kol pona selpa pona kilavaru ṁarera,

pona laṽasa amiyuṁaen e laki pona ṁaero pona ṁakururuye. ¹³ Ana siraunia, yoko kapi na legiena maro kekania kilali kiela yuṁaena lala, kila yuṁaena la naṁa akila, ṁalivi e yo metava. ¹⁴ Visae kapi tol yuṁa naṁa yar tai pisirlua metava e ṽerena nene, ana kekan ṽele ga, yuṁa suṁalu ruru suṁa ga, yoko yar nene war kiena nalaena wo tai. ¹⁵ A visae yar taṽena, kapi kekan make kiena yuṁaena, yoko yar nene kilalu make kiena suria. Lavis kapi nene kilia kekanṁar ṁena yar na yuṁaena nene, ana pona naga purmatan kapi nene, tamalia kiena malena.

¹⁶ A kam na monar avisu kilale sane yuṁa nene naṁa amaplar metava e ṽerena nene, naga kam li nalelagaena lala, a sane yuṁa na lotena wa tai ṁana Ntewa, naṁa Ninuna suṁa loyuṁa ea. ¹⁷ Yuṁa na lotena kiena ne Ntewa naga kam ga ne, a visae yar tai sinenan sape kila kare yuṁa nene, yoko Ntewa welua nena naga, komin kiena yuṁa na lotena nene naga pe wa paṽisi.

¹⁸ Amiu monar ala ya naṁa nepisa ke ne, pe pon re asitom avisave naga pe sur korena ga. Visae amiu yar tai sitom ke sape naga pe manmarua ruru po e nakiliaena na yomarava nini, pon manene naga ligan sitomena navisokanena la nene sike na. E lepas nakiliaena na yomarava nini, naga monar kila naga sane yar ga tai naṁa pe wowe, ana visae naga kila sanene, yoko naga kilia ve manmarua ruruia e nakiliaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁹ E Visena Wa, tepisu visena tai naṁa kila meraravan sape manmaruaena na yomarava nini sane sur wowe ga e marana Ntewa, naṁa pisa sanini, sape

La naṁa asitom ke asape la ape manmarua ruru po e yomar-

ava nini, asitom ke asape la akilia suria, ana e marana Ntewa la ape wowe ga, naga pisu kilale la ruru rui. Sop 5:13

²⁰ A visena tañena sina sanini, naña sape

Suñe pisu kilale ruru sitomena lala kiena li na manmaruaena la na yomarava nini, sape ape sur korena ga. Yauena 94:11

²¹ Sanene na, ve tevilaven re sitomena na yomarava lala. Tañatete akila sur wo tai van amiu, komin naña Ntewa kian kiena navisa ruruena wo punu ga pan amiu rui. ²² Inu Pol nemio Apolos a Keñas, mekila yuñæna wo punu ga pan amiu rui, a nagane yomarava nini sike e limamiu. Visae amal pona amare, visae asuñæ nagane pona ase legiena naña pimi ke ga wa, ana sur punu ga ape kiamiu rui, ²³ a amiu ape kiena Kristo, a Kristo pe kiena ne Ntewa.

4

Yuñæna kiena Pol amio Apolos sane nalologena kiena Yesu

¹ Sanene na, amiu ve aligan imimi re meva metava, ana popon avisu imimi sa ga yar na yuñæna kiena Kristo lala, naña naga mligan visawanena lala kiena ne Ntewa e imimi, vena mevisawal va la naña pe akilia re poli.

² A pupia sur naña sike e kiamimi sitomena, mekilia sane moñar memasisun ruru wo e yuñæna nene naña kiamimi yerkaawa mligan e limamimi.

³ Pe nesitom manene re nesape añæ amiu asitom ke sanapen inu, po yar la aliñere inu ve sanape, a in mæna pe nepilevilen in re sina poli nesape in na sanene pona sanene. ⁴ Lelaga, pona nepisu in ke sina ga nesape nemiyuñæ

pogaga ne, ana nanene kiau sitomena ga ne. Kiau sitomena nene tañatete kilia kila inu nemesmesu, a Suñe ga naga pe yar naña torokin liñere inuena.

⁵ Ve sanene na, ve tokoskosin re liñereen yar tañena, ana monar tesuñate Suñe wasuñe e kana legiena na liñereena nena. E pogos nene, yoko naga la sur la naña atapolou asike e yemalolo, kila naña amolue e yomerarava, a yoko la sitomwanena la naña atapolou ke e los nen yaru, kila naña amolue e maran yeririna make ga. Yoko Ntewa waveve sur la nene, ana yoko naga vis va yeririna lala torokin ya naña naga mñal e kiela malena.

⁶ Erau lala, visen la ne nesuñæ nepisa ðisi ne, nesuñæ nepisayu ke ga imimi lua Apolos ne, ana nekila sanene komin sineun nevian ruru amiu, sane ve avisusu re ve tañena e kiamiu navianena lala. Amiu lañasa apilave komin navianena na kiela ðegasa, a asuñæ apisusu ke piowa e navianena na ðegas tañena, ana sanene na pe mesmes re poli.

⁷ Kam punu ga maran taaga, kam na pe apo manene re taulu tañena la poli, a visae sur wo tai sike e amiu, pe kam re na amiyuñæen poli. Ntewa ga kian pan amiu sane nalaena tai, ana sanene na pe pon re si avis vilave vanon poli. ⁸ Lelaga, nekilia nesape asuñæ asitom ke asape kam na limamiu pulen sur wo lala kiena ne Ntewa rui, ana amloge po, asitom ke asape kam na ape kiena yerkaawa lala na yomarava nini rui, naña akoven imimi mesike nena varau. Visae lelaga naña sane kam na ape ðarin suñe lala kiena ne Ntewa na yomarava nini, po pañisi, ana pe nesitom re nesape sanene poli.

Ana visae pogos tai ve sanene, pona pe kam re ga poli yo, ana

yoko Ntewa visu sane imimi lua mēna ga metorokin meto metava memio amiu vena ve suḡenen kiena yeririna lala.

⁹ Ana nagane, imimi li nalologena lala pe mesu re e yo wo na sanene poli. Sane Ntewa mligan imimi mesike laa varau tano, naḡa yeririna na yomarava nini amio mēna navisi lala apisu kare imimi, sane metorokin ke ga yaru lala naḡa amla koaena na marena pan la.

¹⁰ Memlogear ke Kristo, mekila ke kiena yuḡaena, ana li taḡena la apisu imimi sa ga mepe wowe towe ga, ana asuḡa apisayu amiu asape ape manmarua ruru nena e malena kiena Kristo. Apisu sane imimi na memalum ga, ana kam na aḡarera. Apisu imimi piowa ga, ana amligan amiu asike metava.

¹¹ Imimi na pe sa re nena amiu poli, komin siar nanua pimi tol nagane, viso kar imimi, moto kar imimi, pe māmimi kulsota wo re poli, mesuḡa mepane ke pog mārera lala, māmimi yuḡa wo re naḡa memon e poli, ¹² ana mesuḡa memal ke ga e yuḡaena na limamimi. Yar la apiuelin imimi, ana mepisa ruru la ga. Akila kare imimi, ana metaḡan ga. ¹³ Apisa kare kiamimi kia, ana mekilali naḡa mepe erau ruru ga memio la. Mekila po sanene, ana akila imimi sa ga kororaki na yomarava nini. Lelaga, pimi tol nagane apisu imimi sa ga sur korena ga.

Pol piun sape ataveve lana

¹⁴ Pogaga, pe nepisa re visena la ne ne vena kila amiu amawa poli, komin kam na sa ga naruu lala naḡa sineu sii amiu paḡisi, a sineun nevian ruru amiu. ¹⁵ Nekilia nesape yerkawa taḡena la mok liu naḡa apisuar amiu a

amiila kiamiu lelagaena e Kristo, ana popon asitoḡal sane inu ga taaga nepe arimamiu. In na noḡar ḡesan Lologena Wo kiena Kristo pimi pan amiu, ana in na sane arimamiu e kiamiu malena amio naga.

¹⁶ Sanene na, nepisu sane mesmesun ga naḡa nevis van amiu, noḡareran amiu nesape ataveveli lelen lau sumo.

¹⁷ Sitomena ne nanene kila nesape nevitetalia Timote iḡasu pun amiu. Nepisu sane Suḡe taḡan naga pan inu sa ga naruu tai, komin naga miyuḡae ruru po e yuḡaena lala a nekekarana naga paḡisi. Ana pogos naḡa visae imi mālavin amiu, sineun nesape naga kila amiu asitom ruru si kiau ḡelaga nayalena naḡa nataveveen Kristo, sa naḡa nesuḡa nepian ke pa yar lala na suḡare make ga la naḡa nesuḡa neteteliv ke e la. ¹⁸ Nekilia sane pogos naḡa apisu sane pe noḡalmālivi re si pun amiu poli, kam laḡasa akilali naḡa amligan la sina asu metava.

¹⁹ Ana pogaga, komin naḡa visae Suḡe taḡan van inu, yoko ve ve piavi re neim noḡalivin amiu. E pogos ne nanene narui, yoko yepeu mavin logeen visena kiena la nene, ana sineun nesape nevisu saḡe kiela māreraena na kilaen yuḡaena mārera sanape.

²⁰ Nanene komin naḡa visena kiena yaru pe pe sur re tai poli loyuḡa e nasuḡenena kiena ne Ntewa, ana māreraena kiena Nina ke narui naga pe pupia suria.

²¹ Pogaga, sineun nesape asitom ruru sumo, sane visae noḡalivin amiu, yoko ve sanape? Visae sinemiunia, nekilia neiḡasu pun amiu nemio kiau visena mārera lala na veveyuena, ana po manene laa visae akila kiamiu sitomena la su tano sumo wa, ana nekilia neiḡasu nemio ga

visena la naŭa malumu, e ĉelaga na sinesiena.

5

Pelaga viowa loyuma e sumare

¹ Visena pimi tol kiligau sape sur tai sike likan amiu naŭa piowa manene laa. Apisape kam yar tai, arimana pa talopa amio sira taŭena, ana siraunia, yar nene pinaun wona arimana nena pimi sike amio. Lelaga kemua naŭa, yaru na yemalolo lala taŭatete akila ĉelaga nene, ana sanape na kam li nalelagaena tai sum'a kila?

² Kam li nalelagaena lala asuma apisir plan amiu, asape kam na amiyuma ke po, ana sanape asuma atama ke ĉelaga na sanene sum'a miyuma ke likan amiu? Popon aloge viowagan sur nene, a popon akovenlua yaru nene vetan kiamiu sumare.

³ Ee, lelaga naŭa nagane nesike e yo nini nesike laa perinan amiu, ana e ninuu nemloge sa ga nesike ga nemio amiu. Sanene na, e kia kiena Suŭe Yesu, nesuma nepisawal ke naliĉereena tai kiena yar nene sa ga nesuma ke ga nesike e maramiu. ⁴ Sanene na, pogos naŭa aim si lele taaga, monar avisu sa naŭa ninuu sike ga amio amiu, a monar akilia sane Suŭe Yesu m'ena sike amio kiena m'areraena, ⁵ ana monar akovenlua yar nene vetan sumare. Naga monar ure sina, wasuŭe si e yomarava va e limana Yermare, ana popon ĉelaga lala na mlamulena viowa na yomarava akila naga loge viowa vano vano-o va ĉisi, ana suraunia pona wasuŭe si imi yo, vena Suŭe kekaran tamalia ninuna e legiena maro.

⁶ Erau lala, pe pon re asuma awarwar manene amiu poli, avisave kam na amekiki, komin kororaki nene sike e amiu na wa. Kam na akilia rui sa naŭa narin is

ga, ana kilia kila kilaparavi punu ga lapa. ⁷ Sanene na, popon vena awar plan is viowa nene naŭa sike e amiu, vena amiu punu ga aim aekiki ruru sina. Monar tesitomaŭ sa naŭa yermaru lala asuma akila ke kuŭaŭaena e narin sipsip vena kilaplanen kiela mlamulena viowa lala, ana Kristo pimi mare e laki torovia vena warplanen kieta mlamulena viowa lala, ana pe pon re kororaki sum'a e ita poli.

⁸ Ana pogos naŭa yermaru la akila kuŭaŭaena ĉisi, akila kana paŭagena nena, a ita nalelagaena m'ena lala ita m'ena kieta paŭagena tai. Ana pe pon re tesike e paŭagena nene poli, takan kilaparavi tai naŭa is marua sike ea. Visena nene kana kinasia sane pe pon re sane mlamulena viowa a ĉelaga viowa na malena marua sum'a ga e ita, komin loyuma e malena na sumare, sur make ga monar ikiki ruru wo, ve lelaga ruru wo, a ve wa ruru wo.

⁹ Kiau visena tai pan amiu sanene rui. E n'aki tai naŭa nesiri piŭasu pan amiu nanua rui nepisawal nesape pe pon re ava lele taaga amio yar la naŭa akila ke ĉelaga viowa la poli, pona asuma akiriri kar ke vanon sira lala. ¹⁰ Ana pona kam laŭasa amlogepal kiau visena nene yo, komin pe nepisa re e lepas kiena yar la naŭa pe amlelaga re poli. E la nene, la moki akila kolau, la moki ape puluvis lala, la moki apinau, la moki amlotun kiela nono lala, ana visae sinetan tevisave tesu perinan la, pona monar teligan ga yomarava nini narui, komin naŭa ita make ga tesike e yomarava, a tesuma tepitawe ke yar sur na sanene silaga. ¹¹ Pe nepisaluŭar re nene poli, naŭa tesuma tepitawe ke yar kar na sanene e kieta yalorena, ana ya naŭa sineun ne-

sape nevisa, sineun nesape visae yaru tai suña ga, neña naga pe nalelagaena lelaga tai, ana apisu ke naña e kiena malena naga suña taña ke kolau, pona suña pe puluvis lue ga, pona suña mlotun ke nono lala, pona suña piuel, pona suña mun kuruta namunena, pona suña pinau, ana pogaga, yar sur ne nanene narui ve akila re nena sur tai amio naga. Yoko ve ava re lavisinia, ve akinana re lele taaga amio.

¹² Ve sanene na, e lepas kiena la naña asike vanua e suñare, pe pe kieta re naña teliþere kiela malena poli, ana e lepas kiena la naña asike loyuña e suñare, monar tevisuveve ruru la. Visae laþasa asuñia akila ke þelaga na mlamulena viowa la naña sane nepisa ke ne, monar teliþere la, a monar tekila sur tai van la.

¹³ Ntewa ga yoko liþere la naña pe asu re loyuña e suñare poli, *ana e lepas kiena yar nene naña suña kila ke þelaga viowa likan amiu, kam ke narui monar akoven lua naga vano.* Naw 17:7

6

Pelaga wo na kilaruruen veveyuena

¹ Nemloge mēna sane pogos tai, kieta puruvi tai na suñare naga pepeyu amio amiu taþena tai, ana naga suñalu þere taþena nene pa e pupia kumali apis pania. Nepisu sane sur nene pe mesmes re nena poli, komin naña pe pon re yar la naña amlelaga e Ntewa ava asuñalu e marana yerkawa la nene naña pe amlelaga re e Ntewa poli, vena yerkawa la nene aliþere la.

² Pogos naña li nalelagaena lala aveveyu, popon li nalelagaena taþena ga lala akila ruruia, komin naña monar tesitoñal tevisave ita li nalelagaena ke la narui naña

teliþere yeririna lala na yomarava e legiena maro. Ana visae ita ke narui naña yoko tekila pupia yuñiaena na sanene, pona amiu atorokin naña akila ruru kiamiu narin veveyuena la ne sanene. ³ Yoko Ntewa ligan ita vena teliþere navisi lala nae peni, ana pogos naña li nalelagaena taþena lala avisin sur na yomarava nini, sanape? Apisu sane mārera paþisi, taþatete akila ruruia?

⁴ Peraga, monar akila. A visae peraga, pona asitom asape popon amiu li nalelagaena lala aligan kiamiu visena e limana yar taþena la naña pe asuñia apim re e suñare poli?

⁵ Nepis mārera sanene komin naña sineun nesape nekila amiu amawa towe laa ga! Ee, nemilan manene paþisi navisuen sa naña pe amiu re nena tai naña pe manmarua poli, naña kilia kila ruru kiamiu veveyuena la nene. ⁶ Pona sur ne nanene narui kila sane kieta puruvi taþena na suñare suñalu mligan puruvi taþena nene pa e pupia kumali, ana suña pisawal ke kiena napiowaena lala e marana pupia yerkawa lala e totanoena nene, la naña pe amlelaga re e Ntewa poli?

⁷ Nesuñia nepis ke pan amiu sanene e lepas na mrapa naña monar atavevea vena kilaruruen veveyuena la naña sike likan amiu, ana po manene laa visae ve veveyuena re mēna ga. Veveyuena la ne sanene, kana kinasa sane Yermare suña taulu amiu rui. Pona pe akilia re poli yo wa, naña visae womla tai kila viowa van ko, pona vinaun kioñia sur tai, ve ositom re, otamian ga, komin mlamulena viowa naga kiena. ⁸ Ana visae osuñalu sinoñian oligan yar nene e pupia kumali vena ala nakoena vania,

ko ke narui ko osuṃña okila ke piowa pan womla nene.

⁹ Monar asitomālia sane la naṓa kiela malena pe memes re poli, yoko taṓatete avisu nasuṓenena kiena ne Ntewa imi mālivu pu la. Pe pon re akilali akila sa naṓa aminue ke sur nene na wa, komin akilia rui asape Ntewa pe kekaran re nena la naṓa asuṃña amiyaloro kar ga, pona la naṓa amlotun ke ga ntewa navisokanena lala, pona la naṓa akila ke kolau, pona la naṓa asuṃña aṓiliwilin ke tasnela, pona yermēne pona sira la naṓa asuṃña aṓere la ke sina ga,¹⁰ pona la naṓa asuṃña apinau, pona la naṓa pe apion re kiela sur pa yar taṓena la poli, pona la naṓa asuṃña amun wii, pona la naṓa apiueli, pona la naṓa akila urlelai.

¹¹ Lelaga naṓa, nanua sumo kam laṓasa akila sanene rui, ana potena paṓisi naṓa Ninuna Wa kevan amiu amekiki, kila amiu ape wa, a kieta Suṓe Yesu Kristo kila ita temesmesu ruru sina e marana Ntewa.

Tasneta monar ikik ruru wo

¹² Nepisawal ṓelaga viowa la nene, naṓa pe pon re tekila poli, ana yar laṓasa pe sinelan re kiliaen poli. La apisa sanini, asape “E, kiau malena naṓa, nekilia nekila ya naṓa sineun nesape nekila.”

Ana nevisatamē la, nesape “Lelaga, pona kiamiu malena yo, ana avisuaria, komin sur moki liu naṓa sinomān kilaena, akilia akila kiomā malena imi viowa mēna ga. Sur mok liu naṓa sinomānia osape suṃña e kiomā malena, ositom osape okilia okawe ruru woga, ana peraga, yoko ovisu naṓa sur ke la nene narui yoko akawe ruru si kiomā malena.”

¹³ A yar si laṓasa naṓa sinelan asape akila ya naṓa la sinelania e

tasnela, la asuṃña apisa ke visena taṓena tai, asape “Kinanena, naga na mēṓeu, a mēṓeu, naga pe na kinanena.”

Ee, lelaga, ana ovisuar ruru sina, komin naṓa yoko Ntewa kila sur lua nene āva akovio na wa. Sanene na, Suṓe mla tasneta pan ita vena ve kieta, ana ita monar tela tasneta tela si vania. Tasneta vena kilaen kiena yuṃaena, ana pe nava kareena re ga poli.¹⁴ Visae tetamān tasneta vena kilaen ga yuṃaena wo lala, yoko e legiena maro Ntewa kilia visirlua si tasneta, sa naṓa pisirlua tasnena ne kieta Suṓe Yesu rui, e kiena pupia māreraena.¹⁵ Monar tekilia sane tasneta lala la sane komṓas nen tasnena Kristo. Ana sanape, popon komṓas nen tasnena ne Kristo tai va sikol si amio sira na mrapa tai? Taṓatete ve sanene ṓisa!

¹⁶ Ana Visena Wa pisa sanini, sape “Yoko yermēne amio sira, lalua aim ave taaga,” ana yar naṓa va amio sira na mrapa tai, kila naṓa tasnena pimi pe taaga amio tasnena sira nene.¹⁷ Pe mesmesun re yar tai kila sanene poli, ana monar tesikol ita temio Suṓe, naṓa ninuta imi ve taaga temio Ninuna.¹⁸ Monar tevisuar ruru wo e mlamulena viowa la naṓa yar la akilia akila amio tasnela, e lepas na yermēne amio sira. Mlamulena viowa taṓena la naṓa asuṃña akila, asuṃña akila ke piowa ga pa e yepen yar taṓena, ana yar naṓa kila mlamulena viowa amio sira, suṃña kila ke sina ga piowa pa e yepena.

¹⁹ Ve sineta ṓesan re, sane tasneta na sane yuṃa wa na lotena tai naṓa pulen Ninuna Wa naṓa Ntewa mligan sike loyūma e ita. Ana tasneta nene, pe pe kieta re mēna poli,²⁰ ana pe kiena ne Ntewa, komin naṓa naga pul

lua kieta malena e marena kiēna Yesu. Sanene na, monar teyumāe temio tasneta vena kilaen ga sur la naṗa asumā avisirlua kiēna kia.

7

Talopaena

¹ Pogaga, nagane yoko nevisawal sitomena laṗasa e naṗa apiun tan inu e lepas na talopaena, asape popon tetalopa, pona popon tesumā ga sanene?

Ana pogaga, yoko nevisa ve sanini. Visae yaru tai sitom ke sape ve talopa re, naga nene pogaga, pe pe sur re tai poli. ² Ana komin naṗa tepisu naṗa nataṗaliena pimi mārera, a nataṗaena lau pule manene la, popon manene yar make ga aure wola lala.

³ Sanene na, visae yar sinenan sape va lavisin wona na sira, wona nene monar kekarania, a pogos naṗa sira sinenan sape va lavisin wona na yermēne, wona neṗe monar kekarania. ⁴ Sira naṗa talopa taṗatete visave tasnena pe kiēna naga taaga, ana wona na yermēne kilia visave naga pe kiēna mēna ga. Ana yaru naṗa talopa taṗatete visave tasnena pe kiēna naga taaga, ana wona na sira kilia visave naga pe kiēna mēna ga. ⁵ Sanene na, tai ve visaluṗar re taṗena visave ve imi re lavisinia.

Ee, pona pogos tai lalua apisayu yo, lalua atamān naṗa lalua aligania, ve amon re lele taaga e narin pogos tai, vena kila lalua akilia alen mārera vanon sur tai wa, ana nanene na pogaga. Ana sirau-
nia, lalua monar sinelan si aim lele taaga, komin visae peraga, pona Yermare visu kilale naṗa tai malum ga, taṗatete uarar naga, ana kila loru e nataṗaliena koyo tai.

⁶ Sur la naṗa nesumā nepisa ke ne, pe nepisa re sane nav-
isaluena mārera tai poli, sane yar monar talopa, pona monar ve talopa re, ana nemla ga sitomena naiilaena laṗas nene. ⁷ Visae yar make ga akilia asumā ga sane inu, naṗa pe netalopa re poli, nesumā ga sanene, pona yoko vera na wo na wo, ana sur nene sike ga e sitomena naṗa Ntewa mlavia pan ita peve taaga.

⁸ Nesape nevisa visena tai van la naṗa asu māga sanene, sane la naṗa pe atalopa re poli wa, amio letano lala. Nepisu sane visae akilia asumā ga sanene, sane naṗa in mēna nesumā nekila ke ne, yoko wo na wo. ⁹ Ana visae laṗasa apisu sane peraga, yoko mārera van la vaṗisi vena auarar la lue ga sanene, pogaga, po paṗisi naṗa visae alual tai naṗa atalopa amio. Pe pon re nataṗaliena sumā kar la sanene vano-o asumā aloge viowagania silaga.

¹⁰ Visena taṗena si tai naṗa sineun nesape nevisa, naga van la naṗa atalopa rui, naṗa pe kiau sitomena re ga poli, ana naga pe visena tai naṗa Suṗe mlavia sane visena mārera tai pimi pan ita. Pisa sanini, sape sira monar ve ure matan re wona na yermēne. ¹¹ A visae pogos tai sira tai ligan wona na yermēne, ure matan sina, naga monar ve talopa re sina, ana monar sumā ga sanene. Pona visae peraga, popon naga amio wona na yermēne lalua akila ruru marala, lalua asu si lele taaga. A yermēne lala, ve amēne plan re si wola na sira lala.

¹² Pogaga, yoko nevisawal si suri taṗena laṗasia. La pe sa re navisaluena kiēna Suṗe poli, ana sane kiau sitomena ga laṗasa vena iila itaena.

Suri p̄esia, naga e lepas naṗa yaru tai naṗa mlelaga e Yesu sike amio wona sira tai, ana sira nene mlelaga re poli. Ana visae sira nena kekaran ga naṗa lalua asuṃa veraga, po pon re yaru nene sitom sape m̄enelua si sira nene poli. ¹³ A maran taaga m̄ena ga visae sira tai mlelaga e Yesu sike amio wona yerm̄ene tai, ana yerm̄ene nene pe mlelaga re poli. Visae yerm̄ene nene kekaran ga naṗa lalua asuṃa veraga, po pon re sira nene sitom sape m̄enelua si yerm̄ene nene poli. ¹⁴ Nanene komin naga e lalua naṗa mlelaga kilia kila suri wo tai van naṗa pe mlelaga re poli, ana kiena p̄elaga wo kilia kila kiela talopaena lalua imi wo vaṗisi sane talopaena kiena yaru lalua naṗa amlelaga. A naga e lalua naṗa mlelaga kilia kila suri wo tai va narila lala, komin naga yoko kilia ligan ruru narila lala e mrapa na malena wa, yoko akapuru loyumuṃa e mratava tai naṗa po sa ke ga inis taṗena la naṗa arimala amio anela la ga luwoka amlelaga. ¹⁵ Ana e lepas kiena lalua nene naṗa tai mlelaga a tai pe mlelaga re poli, visae naṗa pe mlelaga re poli sinenan sape ligan lua si naṗa mlelaga, ita li nalelagaena taṗena lala monar tetarṃan ga sanene narui. Visae naṗa pe mlelaga re poli yepen mavin naṗa mlelaga, taṗatete tekilali naṗa tom̄areran naṗa mlelaga suṃa amio wona naṗa sinenan sape ligania, komin Ntewa sinenan sape tese malena tai naṗa pulen p̄elaga na suṃare.

¹⁶ Ko sira naṗa omlelaga, pona ko yerm̄ene naṗa omlelaga, pona ositom osape okilia otaulu si wona naṗa pe mlelaga re poli, ana peraga, pe okilia ruru re naṗa osape yoko ve sanene poli, komin pona taṗatete nena otauluia p̄isa, peraga.

Monar teva ruru ita tesuṃa e malena naṗa Ntewa mligan ita tesike ea

¹⁷ Ana ya ga naṗa monar tekila, ita make ga monar teligan ruru kieta malena ita punu ga su ruru e naṗa kieta Suṗe mligan ita tesike e rui, pona monar teyali ga e mrapa naṗa Ntewa pio itania vena teyal ea. Nanene naga visena tai naṗa nemligan sike e kieta suṃare lala. ¹⁸ Visena nene kana kinasa sane e nape naṗa osike ea nanua, sumon naṗa omlelaga, monar okekaran osuṃa ga ea wa, pogos naṗa osiar omlelaga. Sanene visae laṗasa ape le Yu la yo, naṗa asuṃa ataveve ke kiela p̄elaga marua lala, sane p̄aviu pona ya sina, nanene na pogaga, pe nepisa re nesape visae pogos naṗa alelaga ana monar avilopu kiela p̄elaga marua la naṗa asuṃa ataveve ke poli. A maran taaga m̄ena ga sa ke la naṗa pe ape le Yu re poli, naṗa pe akila re p̄aviu poli ana asuṃa ataveve ke kiela p̄elaga marua taṗena lala. E m̄ena e kiela lepassia, pe nepisa re nesape visae alelaga monar avilopu la e kiela p̄elaga marua la poli. ¹⁹ Yaru taveve p̄elaga marua ya, sane ve p̄aviu pona ve ve p̄aviu re, naga pe pe suri keviu re tai poli e navisuena kiena ne Ntewa, ana Ntewa sinenan ga sape tetaveve kiena visaluaena. ²⁰ Nane nepisa ke pan amiu narui nesape pogos naṗa olelaga, ova ruru ko ga osuṃa e yo naṗa osike ea pogos naṗa pe omlelaga re poli wa. ²¹ Sa ke ga naṗa visae omiyuṃae korena kiena yaru tai nanua sumo, ana nagane omlelaga ga na wa, nanene pogaga, monar okekaran naṗa oyumuṃae korena ga sanene. Ana lelaga, visae pog tai olual kionṃa pulmas tai naṗa okilia ourmatan e naṗa omiyuṃae korena ke ea, naga m̄ena nene popon oṗisina. ²² Visae ko na omiyuṃae

korena kiena yaru tai, monar ositomāl sane pogos naḡa Suḡe vio ko, naga visirlua ko ligan ruru ko nenaga e namratava puna. Ana e kana lepas ne tai, visae ko pe omiyumāe korena kiena yaru tai poli, osumā ga sanene, ko mēna monar ositomālia ovisave pogos naḡa Kristo vio ko, ko na monar oimi sane kiena yaru na yumāe korenaena tai narui, vena kilaen kiena yumāena make ga. ²³ Naga nene komin Kristo pul plan ita e pupia suri tai, sane kana kuruta, vena ita teve kiena, ana monar tevisu kilale ga narui sane mesmesun ga naḡa teyumāe koren ga vania, po pon re teyumāe korena van yaru taḡena poli, pona tesike vatanon sitomena kiena yaru taḡena naḡa temiyumāe ke pania.

²⁴ Erau lala naga ke nene narui, yo naḡa osike ea pogos naḡa pe okilia re Ntewa poli wa, yo ke nanene narui monar osumā ga ea, ana nagane omlelaga rui, yoko Ntewa sumā ga amio ko e nene silaga.

Naviunena e lepas kiena la naḡa pe atalopa re poli wa, amio letano lala

²⁵ Pogaga, nesape nela narin visena tai van amiu e lepas kiena la naḡa pe atalopa re poli wa. Visena nena, taḡatete nevisave nanene navisaluaena tai kiena Suḡe naḡa pisa pan inu, ana visena nene naga sane kiau sitomena ga tai. Ana kam na akilia rui sane Suḡe naga po paḡisi pan inu, naga mla manmaruaena lala pan inu naḡa yoko amiu akilia awasine ruru la, ana popon asitom urmi e kiau visena nini narui. ²⁶ Nagane, tesike e pog viowa tai naḡa tesumā tepisu ke suri mārera la naḡa tepane la, ana popon nevisa si visena naḡa nepisa metava rui, naḡa nesape popon teva ruru ita tesumā ga

e malena naḡa tesike pae e rui. ²⁷ Sanene, visae ko yaru tai naḡa otalopa rui omio sira tai, popon osu ruru ga osumā sanene, ve ositom re ovisave oligan lua naga. Visae ko pe opure re sira tai poli wa, ko mēna ga osumā ga sa ga nene, pe ositom re osape otalopa omio tai poli.

²⁸ Ana visae ositom sane peraga, sinomān manene osape oure sira tai, pe nepisa re nesape piowa poli, a visae sira mēe tai talopa amio yaru tai, naga mēna nene pe sa re kiena mlamulena viowa tai poli, nanene na pogaga nene. Ana la naḡa sinelan talopaena, la monar avisu kilale sane yoko taḡatete kiela malena memea, yoko avane pog mārera la ve moki vaḡisi e yomarava nini, a visae otaveve kiau visena, naḡa ve otalopa re, yoko nekekara vaḡisi.

²⁹ Erau lala, nepisa ke sanene komin naḡa narin pog plas ga sike ga wa vano-o tol pogos naḡa sa Suḡe wasuḡe si vitomi, a pe yaru la moki re poli na kilaen kiena yumāena. Ve sanene popon manene visae la naḡa aḡure wola la rui, akila sa naḡa pe atalopa re poli wa, ana akilia akila yumāena lala kiena Suḡe ve moki. ³⁰ A la mēna ga naḡa asumā atagin ke suri tai, popon sinela ḡesan suri naḡa atagin ke ne, a la naḡa amloge ke pon kekarena lala na yomarava, popon ve asitomāl re sina. La mēna naḡa amiyumāen ke kilavaru, popon akila sa naḡa limala korena ga. ³¹ La naḡa akila yumāena taḡena lala na yomarava nini, popon akila sane pe kiela sur re tai sike e poli, komin yomarava nini amio kiena suri make ga naḡa sike ea sun ke naḡa yoko va kokovio narui.

³² Nepisa ke visena la nene pan amiu komin nesitom amiu paḡisi, pe sineun re naḡa silaga aligan lue

ga kiamiu sitomena se suri la ve moki poli. Yaru naŝa pe wona re poli, naga kilia sitom urmi e yuŝaena kiena Suŝe silaga, sape yoko naga kila ve sanape naŝa yoko Suŝe kekarania, ³³ ana yaru naŝa sike amio wona, naga suŝa sitom manene suri na yomarava la paŝisi, ana kila ve sanape naŝa yoko wona na sira kekarania, ³⁴ a yoko kilia kila mŝena sa naŝa kiena ŝitomena la ve ve lua. A sira mŝee naŝa pe wona re poli, naga mŝena ga kiena sitomena mŝarera ruru po vena kilaen yuŝaena kiena Suŝe, a kiena yalena amio kiena yuŝaena kilia ve wa ruru lue ga. Ana sira naŝa wona suŝa ga, kiena sitomena monar su ga e yuŝaena na yomarava nini, sane monar kila suri la naŝa wona na yermene loge wonia. ³⁵ Kiau visena la nene, pe sineun re visaluŝar amiuena e suri tai poli, naŝa sinemiun asape akila, ana nepisa kiau visena kilali naŝa iila kiamiu malena. Sineun ga nesape suri na suŝare punu ga kirir ruru wo, a sineun nesape ita li nalelagaena lala ve tekirakirai re, ana tekira tevisu ga kieta Suŝe naga taaga.

³⁶ Ita laŝasia akila naŝa akilawo kiela sira tai, ana asitom asape popon asutowe laa sane wa, pe asitom re talopaena poli komin naŝa sinelan kilaen yuŝaena kiena Suŝe. Ana visae lala tai visu sane sitom manene la ŝira nene naŝa akilawoia, sa naŝa sitom manene vano-o visu sane yoko uarar ŝele si naga, naga popon akila ga lalua atalopa narui. Nanene naga pogaga ne, naga pe mlamulena viowa re tai nene poli ŝisa. ³⁷ Ana visae tai kila ruru sitomena mŝarera naŝa mŝarera sape naga sinenan vena naga amio sira nene naŝa akilawoia vena ve kiena, lalua asuŝa sanene sumo wa, a visae naga visu kilale sane naga

kilia kawean ruruia, nanene naga kila po paŝisi visae ve talopa re ga amio wona nene rui. ³⁸ Sanene, naga naŝa talopa mare ga amio naga naŝa akilawoia asape ve kiena, naga kila suri wo tanea tai paŝisi, a naga naŝa suŝa ga, pe talopa re amio naŝa apisawo poli, naga kila sur tai naŝa po manene laa sane. ³⁹ E lepas kiena la naŝa atalopa rui, monar ve aure matan la re sina. Sira naŝa talopa naga monar su ruru ga amio wona na yermene naŝa wona nene mali ke ga wa. Ana visae yaru nene mare, sira nena kilia talopa sina, akilia talopa amio yaru tai naŝa naga sinenania, ana monar ure ga naŝa naga mŝena mlelaga e Suŝe. ⁴⁰ Sanena naŝa nepisa ke ne, naga kilia talopa, ana nepisu sane yoko wo laa vania, pona kiena kekarena keviu laa sane, visae naga ve talopa re sina. Nanene inu ga kiau sitomena, ana nesitom nesape Ninuna Ntewa ga mla sitomena marua la nene pan inu, ana popon asitomruruia.

8

Sanapen tata la naŝa aŝeŝaria pe na kilaen lotena van nono lala?

¹ Nagane sineun visataŝeen kiamiu naviunena e lepas na tata la naŝa yar la naŝa pe amlelaga re poli akuŝapaŝain la ke pan kiela nono lala. Ana amiu asuŝa apiun ke asape popon ita li nalelagaena la takan tata la nene, pona peraga?

Pogaga, yoko kiau navisatameena visayu sur ve lua, ŝelaga na kiliaena, a ŝelaga na sinesiena. E lepas na kiliaena, yar la mok liu naŝa la asape akilia ruru navisatameena na kiamiu naviunena nene, a akilia avilaven towe mŝaga naŝa asitom asape akilia suria. Ŭelaga na kiliaena kilia kila yaru ligan kiena

sitomena va metava, ana ðelaga na sinesiena pe sa re nene poli, suña miila ruru ke ga malena kiena yaru. ² Yaru naða sitom manene ke sape naga tol ruru ðelaga na kiliaena, naga pe kilia ruru re Ntewa poli wa sane popon kilia naga. ³ Ana yaru naða tol ruru ðelaga na sinesiena, naga ke narui naða Ntewa pisu kilale ruru naga.

⁴ Pogaga, nane kiau visena lua si ne nanene narui, e lepas na tata la naða akuðaðain pa nono lala. Suri na sumo pisa sanini, sape akilia asape sane nono la nene ape totou ga, a pe ape totou na sur lelagu re nena tai poli. A sur na lua naga sanini, sane kieta Ntewa naga taaga nena naða pe lelagu sike na. ⁵ Yar la asuña apisayu ke kiela ntewa taðena lala pona kiela suðe taðena lala naða asape asike ma e peni pona e yomarava nini, a apisayula ke sa ga la yo pulen la ga asuña ga, ⁶ ana e ita, tekilia ruru tesape Ntewa na taaga ga suña ga. Naga nane Ata Ntewa, naða naga pe purðes nen sur make ga, naða ita tepe kiena. A Suðe taaga ga naða sike na, nane Yesu Kristo, naða naga sii make suria, a naða temal ke mēna ga e naga.

⁷ Naga nene kiliaena napo naða ita li nalelagaena la moki tetol rui, ana sur tai piowa ga, ita laðasa pe tekilia ruru re sur la nene poli wa. La nene, nanua sumo la mēna asuña amlotun nono lala, ana pimi tol ðane, mārera paðisi naða avisu kilalea sane naga nene pe sur na visokanen ga. Sanene na pogos naða yaru la akukin tata la naða akila kuðaðaena ea pa nono lala, tekilia takania sa ga pe pe sur re tai poli, ana ita taðena la nene, pogos naða akania, akan amio sitomena naða asape tata nene naga kana nono lala, a siraunia yepela ðilinia, amloge sane akila

sur tai naða pe mesmes re poli e marana Ntewa.

⁸ Ana monar tekilia sane kiñnena, naga pe pe sur re tai naða kilia kila Ntewa visu ita sane topo pona tepiowa. Visae ve takan re tata nene, pe kana kinas re nane topo e kiena navisuena poli, pona visae takania, pe kana kinas re nane tepiowa poli.

⁹ Sike ga e ita visae sinetan takania pona yepeta mavin kanena, ana pe pon re tekila sur tai naða nalelagaena taðena sitom sape pe mesmesun re kilaen poli. Pona ita tekilia tekila sur nena woga ga yo, ana pe pon re naga visu naða tekila poli, ana kila kare kiena sitomena.

¹⁰ Sane e lepas na tata la nene, pona e kionña sitomena, okilia okan woga yo, ana okilia okila pe pe sur re tai poli. Ana visae pogos tai osike omio yar lala loyuma e kiela yuma na lotunen nono lala, ana ala tata van ko ana okan omio la, yoko ve sanape naða visae nalelagaena taðena tai visu ko? Pona naga tai naða pisaar pisape naga mlon ke tata la nene yo, ana pogos naða naga pisu ke naða okania, yoko naga visave “Suwala, yar nene naga pe yar na suñare tai naða kilia ruru suria, ana naga suña kan ke ga tata la nene. Sanape, popon in mēna ga nakania.” Naga pisa sanene narui, ana naga mēna ga kania, ana siraunia yoko kilia loge viowagania vaðisi komin naða sitom sape naga kila pupia mlamulen viowa tai.

¹¹ Naga nene kana kinasa sane ko na osuña otaveve ke kionña kiliaena napo, opisu kilale sane okilia okila sur nene. Ana monar ositom ovisave yar taðena nene, naða naga pe womla tai naða Kristo mare vena tamalia naga, naga maraun kilaen paðisi. Sanene, visae naga visu naða okila pogos tai, yoko kilia kila

naþa okila kare nena kiena navi-
awaena. ¹² Visae ve sanene, yoko
Ntewa visu ko sane ko ke narui
okila mlamulena viowa pa womla
nene, komin naþa okila naga kila
sur tai naþa e kiena sitomena
piowagan kilaena. Naga nene
piowa ga, sane okila ke ga mlamu-
lena piowa pan Kristo.

¹³ Komin sur nene, in na nekila
kiau sitomena tai, sane visae kiau
þelaga na kanen tata nene naga pe
sur tai naþa kila kare naviawaena
kiena wolai nene, yoko neligan ga
narui. Ve netol re sina, komin
naþa yepmavin naþa in ke narui
nekila wolai nene loru.

9

*Pol pisayu kiena þelaga na
yurñaena*

¹ Erau lala, sineun nevisa van
amiu nevisave in na pe nesu
re vatanon e sitomena kiena
yar taþena poli, ana nemiyurñae
taveve ke ga ya naþa nekilia ne-
sape mesmesun nakilaena. In na
nepe nalogena tai naþa nepisu
kieta Suþe Yesu e kilamarau, a
amiu ke narui naþa sane mras
nen kiena yurñaena naþa ne-
miyurñaenia. ² Nekilia nesape yar
la þasia yepela mavin visu kilale
inena sane nepe nalogena tai,
ana amiu na pe sa re nene poli.
Nagane kiamiu malena su ruru
sike amio Suþe rui, a sur nene
kila apisu kilale asape nemiyurñae
ke pan amiu sane nepe kiena
nalogena lelaga tai.

³ Ana e la naþa sinelan liþere
inena sane asape nekila ke pi-
owa sanene sanene, kiau navisa-
tarñaena la surña ga. ⁴ Nekilia
sane asape asurña apisuar imimi
pano-o sinela mare, ana sanape?
Apisuar ma taþena la nanua sumo
ne, ana pe apis re sanene poli,
ana pogos naþa nepimi, apisa sur
taþena narui. Pona asitom asape

visae ve mekinana re pona ve
momun re ana mekilia memal ga
ve sanene vena kilaen yurñaena
pula?

⁵ A apisayu imimi laþas naþa
atalopa rui, apiun asape komin
ya ne wola mñaena la apim asurña
ataveve imimi? Ana ane sape
nene naga piowa ga? Nalologena
taþena la ne apim þesa, amio
wenla Suþe lala, amio Keþas, po-
gos naþa amiyalin ke yurñaena
sanene, wola na sira lala asurña
ataveve la, ana e poglis nene, yar
la nene pe apisa re sur tai e lepas
nene poli.

⁶ Ana asape avisaluþar imimi ke
sina ga ve meyurñaen re kilavaru
vena ulen kiamimi suri lala. Visae
imimi lua Panaþas ve meyurñae
re ga woga ga rui, ana komin ya
ne apisa ke ga sanene pan imimi
lua Panaþas, ana pe apisa re pan
taþena la poli?

⁷ Asitomyuli yaru na mara lala
na purvanua taþena tai. Pogos
naþa apanon mara, ana ane pul ke
kiela sur lala? La ga apulia, pona
kiela þarin suþe naga pisuvevea?
A asitomyuli la naþa amapla ki-
nanena e lokove. Visae akinana
e lokove nene, tapatete yar tai vis
van la vanonia. A sanapen mñaena
yar naþa pagan ke surmal lala?
Pona naga pe kanli re nena kala
tata ne tai poli yo?

⁸ Nepisa sur la nene vena kila
amiu avisu kilale sa naþa visae
yar tai kila yurñaena tai, popon
yar la naþa naga miyurñae kiela
monar avisuar ruruia. A nepisa
sanene, pe molue re ga e kiau
sitomena poli, ana kieta navisalua-
aena wa pisayu mñaena ga sanene.
⁹ Visena tai sike loyurña e nav-
isaluaena kiena Mosis rui, naþa
pisa sanini, sape

*Pogos naþa kiorña puluk tai surña
yaloro ke metava e kiorña*

mralaki sane kona vena vie plan kurusnela, ve oviar re gona, ana monar otamān naga yaloro ea ana kinana lilue māga vano. Naw 25:4

Pogos naḡa Ntewa pisa visena nene narui naga pe suḡa sitomān re sur mal la poli, ¹⁰ ana naga sitomān ita naḡa temiyuḡae, sape la naḡa temiyuḡae kiela, monar avisuar ruru ita. Yaru naḡa miyuḡae e porotano, mesmesun naḡa naga sitom visave pogos tai yoko kan ya naḡa naga mapila, a yar naḡa va lokove war kinanena vitomi, mesmesun naḡa naga ḡena sitom visave yoko atamān ve tokaki vania. ¹¹ Ana e lepas na kiamimi yuḡaena pun amiu, memapila mras wo la mok liu rui e kiamiu malena, ana popon vena amiu akekarān naḡa avisuar imimi a akian navisa ruruena laḡas naḡa Ntewa mligan e limamiu van imimi. ¹² Amiu asuḡa amiila ke yar taḡena laḡasa sanene rui, ana popon akekarān manene laa sane nakilaen wo van imimi naḡa imimi mekila ḡesan po pan amiu sumo rui.

Ee, popon akila sanene van imimi, ana tol nagane pe mepisa re nena pan amiu mesape monar akila. Memaraun mesape sa ḡisi mevisawal sanene ḡisa, yoko asitom viowa e imimi narui, sa ḡisi kilawo lawe mrapa na Lologena Wo imi pun amiu. Kila narui mepis re si poli, a visae meloge viowagan naḡa pe apisuar imimi re poli, pogaga.

¹³ Ana popon asitomyuli ḡena ga sane e Yuḡa Wa ḡana Ntewa, la naḡa amiyuḡae ke loyuḡa ea amio li na kuḡaḡaena lala, asuḡa akan ke sur la nene, a asuḡa amal ke e sur la naḡa yar la amla ke sane kiela nalaena pa Ntewa. ¹⁴ A Suḡe pisawal ḡena ga sa

ke nene e lepas kiena ne kiena yeririna la naḡa asuḡa amlologon ke Lologena Wo. La ḡena ga, mesmesun naḡa akilia amal e nalaena la naḡa yaru la ne amloge ke Lologena Wo nene asuḡa ala van la.

¹⁵ Pogaga, in na yar la ne tai ne sanene, ana siar nanua sumo pimi pe nepisali re nesape yar la monar ala sur tai sanene van inu poli, pona monar akila ve sanape na van inu. A nesuḡa nepisakol ke ga sur la ne e ḡaki nini, pe naga re ga naḡa nesape neviun sur tai tan amiu poli. Pe sineun re nesape asiar naḡa ala sur van inu poli, ana aḡarwar amiu asape amiu ke narui apagan inu, ana sineun nesape in na nekilia nesuḡa nowarwar inun nesape Ntewa ga suḡa pisuar inu silaga. Pogos naḡa nekilia nesape kiau malena sike ga e limana, nesuḡa nemloge po paḡisi, a visae ve naga re naḡa suḡa visuar inu, pona yoko neloge sane popon sa nemarḡan ga rui. ¹⁶ Nesape noḡarwar inun naḡa naga pisuar inu sanene pogos naḡa nemlologon ke kiena Lologena Wo, ana e lepas na pun inu, lelaga paḡisi pe sur re tai naḡa nekilia noḡarwar inun poli. Taḡatete nevisirlua si kiau kia va metava, nesape in ke narui nepe yar na lologonen Lologena Wo, vanon Ntewa ke narui naga mligan e luḡau, ana nepisu sane monar nekila ga narui. Visae pogos tai nourenia ve nekila re sina, yoko viowa van inu vaḡisi. ¹⁷ Visae nekila ke yuḡaena nene e ga e kiau sitomena tai, inu ga nesape popon nekila, vena Ntewa kekarānia, pona yoko kilia la nalaena tai van inu komin yo, ana pe sa re nene poli. Pe inu re naḡa nesitom nesape nekila poli, ana Ntewa ga pisawalia, mligan

e lum̃au, ana monar nelogearia, nekila ga ve sanene narui. ¹⁸ Ana sanene, nesitom p̃ele nesape nela nalaena tai vanonia, ana naga nene pogaga, komin naṓa Ntewa suṓa kila ke sur taṓena tai sane pul inu e sur wo tai rui. Sur nena, naga pupia nalogewoena nene naṓa netolia, pogos naṓa nesuṓa nemlologon ke lologena wo pa yar lala, naṓa nekila korenan ga sanene pan la. Pona nekilia nevisa van la nevisave ala sur van inu vanonia, pona avisuar ruru inu e pogos naṓa nemiyuṓae ke sanene, ana pe sineun re nene poli, sineun nesape akilia atol ga sa ga nene, pe suri tai suwo la re poli.

Pol naga miyuṓae korena ga pa yaru lala sane nalologena wo tai kiena ne Ntewa

¹⁹ Sitomena ne nanene sike e inu, a nesuṓa nemiyuṓae ke e p̃elaga tai naṓa yoko nevisa meraravan van amiu nagane.

Sane, inu na pe nemiyuṓae kiena yar re tai poli, a pe yar re tai naṓa pe yerkawan inu poli, ana inu na nekila inu nepimi sane yar na yuṓae korenenana van yar taṓena lala, vena kila sane nekilia netaulu la ve moki aimi alelaga.

²⁰ E lepas kiena ne le Yu lala, nesuṓa nekila inu nepim nepe yere Yu nena napo, vena kila sane nekilia noure laṓasia aimi.

E lepas kiena ne la naṓa pe ape Yu re poli, ana ataveve ke navisaluaena kiena Mosis, nesuṓa nekila inu nepim sane yar tai naṓa nataveven m̃ena ga navisaluaena nene. Pe nepisu re sane nesike vatanon navisaluaena nene poli, ana nekekanan naṓa nevatania ve sanene, vena taulen la nene naṓa sinelan suen vatanonia.

²¹ E lepas kiena taṓena la naṓa pe ape Yu re poli, naṓa pe ataveve re navisaluaena kiena Mosis poli,

nesuṓa nekila inu neve taaga nemio la, komin nesape netaulu la m̃ena ga. Pe nepisa re nesape nesuṓa nekilaro navisaluaena marua kiena ne Ntewa poli, peraga, ana pogos naṓa nesike nemio la, nesuṓa netaveve ke navisaluaena viu kiena Kristo vena kilia kila la alual malena.

²² E lepas kiena ne la naṓa nepisu sane pe asuṓal ruru re m̃arera poli, pe nepis m̃arera re pan la poli, ana nekila ke sa naṓa in m̃ena nemio la, nesuṓa nemila la, vena pona netaulu la yo.

Sanene, inu na nesuṓa netaveve ke mrapa make ga nakilaen suri make ga naṓa nekilia nekila van yaru make ga, vena kilaen sanene vano-o yoko nekilia netamalia laṓasa aimi alelaga e Yesu.

²³ Nekila sanene, pe nekila re ga pan inu poli, pona vanon suri taṓena tai, ana nekila vanon ga naṓa sineun nesape Lologena Wo monar war mrasa e malena kiena yaru lala, a pogos naṓa nepisu navisa ruruena naṓa Lologena Wo kila pan la, nemloge po na po.

²⁴ Asitomyuli pogos naṓa yaru na kiririena lala akiriri ke veraga. E pogos nene, la make ga monar akilali naṓa akiriri koskos veraga avano, ana la ve via aim p̃es vamon la, a kilia taulu taṓena lala? Yoko ve taaga kilia koven make laṓasa, kiriri vano yuve la, la kiena nalaena vanonia. Ve sanene narui, kam make ga monar am̃areran yuṓaena kiena Suṓe, monar am̃areran akiriri avano vena ala kiamiu nalaena.

²⁵ Yar na kirakiraena la asuṓa aṓion ruru la silaga, a asuṓa apalia ke suri make ga la naṓa kilia kila tasnela ve m̃arera ruru re. Asuṓa akila ke sanene komin kiela sitomena lala m̃areran sape monar atauluia, atol nalaena. Ana pogos natelanan meme e yaru na kirakiraena la nene, yam plas ga

meme la nene piyowa sina, ana meme naþa popon toþion naþa atelan e ita, naga yokõ sike sike nena.

²⁶ Sanene, in na nekila ke sanene narui e yuþaena kiena Suþe naþa nekila ke ne. Pe nekiriri koren kar re ga poli, a pe nekirakirai re ga sanene poli, ²⁷ ana nesuþa nakawean inu, nesuþa nepisuar ruru tasneu silaga, komin naþa pe pon re nesuþa nelologo ruru van yaru lala, nesape la sanene, sanene, ana sirauña, in ke narui nekila pal mrapa, pona pe netorokin re naþa nekila make ruru kiririena naþa nekiriri ke ea.

10

La naþa asitom asape la amesmesu rui, akilia akila pal mrapa, sa naþa apua kana le Yu la akila sumo rui

¹ Erau lala, popon tesitomyuli ya naþa kata apua la akila. Naga nene e pogos naþa yermarua Mosis sumon la amolue gar Isip, amio naga ataveve lul nene naþa suþa sumon la apa akusro pupia sive nene naþa mliþere pan la. ² Amal pogos mārera laa nene, ana Mosis þere la apa aþarpoyo ea, ana apim sane ape kiena yeririna kemua lelaga. ³ Kas moki asuþa amialoro ke e yokorena, la make ga akan kinanena nene naþa Ntewa kian pan la, ⁴ a pogos naþa moto kar la, Ntewa kila wii kate e pulus nen kilavaru nene vena amunia. E poglis nene, sane Kristo ga sike amio la, suþa pisuar ruru la e sur make ga.

⁵ Ntewa kila ña po pan la sanene pano-o, ana yepela mavin suñalen mārera se ea. Apilon ñasila pania, ana naga pe tañan la re apa loyuþa e yo naþa naga pisaar pan la poli, kila naþa asuþa amarmare tetai kar ga e yomema.

⁶ Ana ita nagane, pe pon re teve þarmārera ve sa repita la nene poli, ana visae tesitom ruru e ya naþa pimi paemen la, kilia vian ita ea. ⁷ Visae ve sanene, monar ve teligan re sur taþena sumon Ntewa e kieta malena, sane nono tai naþa telotunia, sa naþa repita la nene akila. Visena tai naþa pisayu kiela þelaga e poglis nene, pisape

“La pe asitom re si sur taþena poli, sinelan ga kilaen þaþagena, amun wii marala tetelivi, a aþure ñena sira lala e wolena lala, naga ga nene.”
Nau 32:6

⁸ La asitom asape malena wo ne nanene narui, ana ve sineta þesan re legiena nene naþa Ntewa kila loñara viowa la apim akar yermene lala amio sira lala naþa akila lau, ana e legiena taaga ga nene la manu lualima yam lua pa telu [23,000] amare veraga e legiena taaga, sane kiela nakoena mārera tai. Visae ve sanene monar tevisuar ruruia, pe pon re ita laþasa ava kar ga sanene poli. ⁹ Yar naþa pilave, kila mlamulena viowa sanene, a naga sitom sape pogaga ne, ana suþa miyur kare Suþe paþisi. Yoko Suþe kilia kila sur tai vania, yoko yar nene ilania, loñara iminia sane yar na sumo la nene.

¹⁰ A pe pon re tevismumun Ntewa poli, sane la naþa asuþa akila nanua sumo e pogos kiena kata apua lala. E poglis nene, Ntewa pitetalia navisi tai na visaaren marena pimi pula, ñemomñar la.

¹¹ Tepisu naþa la asuþa akila ke mlamulena viowa sanene, ana tepisu naþa nakoena pimi ñalivin la ke sanene, ana pe suri tai naweþege itaena. La asirilua kana suniena nena nakonua konua rui, ana tekilia tesitomyu si suri nene nagane, e legiena maro

la ne tesike e ne. ¹² Sanene, visae yar tai visuveve si kiena malena naga taaga, a sitom sape naga suña sumalu ruru ke m̄arera rui, popon naga visuar ruruia, komin viowagan naña visae naga kila si viowa pogos tai, ana loru.

¹³ Apisu nakilaliena la imi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Pe kam re ga apane ke natañaliena la nene poli, ana asuña amlalivi ke e malena kiena ne yaru make ga. Ana akilia awasine Ntewa, komin naña yoko naga tañatete kila ko ovane natañaliena naña ko pe otorokin re otaulu poli, ana pogos naña natañaliena imi kilali ko, yoko naga vian kon kionña mrapa nam̄areraena naña nasuwoen natañaliena, vano-o oure matan nam̄areraena na tañaliena nene.

¹⁴ Kiau erau wo lala, monar ve ava re nena lavisin ðelaga naña yar la asuña amlotun ke nono na visokanena lala. ¹⁵ Nekilija nesape kam na yar sur la naña akilia suria, ana pogos naña nepisaar mesmesun nena pan amiu sanene, nemlelaga nesape kam na amninu kilale ya naña nesuña nepisa ke ne. ¹⁶ Nepisa visena la nene komin naña pogos na ova oyakol amio yar la naña asuña amlotun ke nono tai, sa ga naña ko m̄ena omlo-tun ke nono nene narui. Naga nene maran taaga amio ita la naña temlelaga ke e Kristo. E pogos na ðap̄agena wa, temlenin namunena wa, temlavia, a na nene sa naña ita tepisawal tesape tesikol ita e ðegas kiena yar la naña kana kuruta mlau komin la. Ana siraunia, takawero kilaparavi wa, temlavia, a na nene sa naña ita temio la naña akila kare tas-nena naña tamalele metava e lak torovia.

¹⁷ Nanene lelaga pan ita punu ga naña tesuña tepim lele taaga e ðap̄agena wa nene, komin naña tepim sane ðegas taaga, a takan pae ga kilaparavi taaga nene.

¹⁸ A sa ke m̄ena ga nene pa le Israel lala, pogos naña am̄emorñar suri na kuþaþaena lala. Laþasa pe akila re kuþaþaena poli, ana akekaran kanen tata na kuþaþaena nene naña yaru tañena ga la akila, ana kila sa naña ape ðegas taaga naña akila lotena na sanene pan Ntewa.

¹⁹ Pogaga, visena la nene kana kinas na ya? Nesuña nepisayu ke nono lala amio nakuþaþaena la nene, ana e kiau sitomena kana kinas pe nepisa re nesape sur la nene na lelaga poli, pona apowo liu. ²⁰ Pe sa re nena nene poli, ana popon nekila meraravan van amiu, nesape la naña akila ke lotena kar la ne sanene, pe amlelaga re e Kristo poli, a kuþaþaena la naña asuña akila ke ne, pe asuña akila re pa Ntewa lelaga poli, ana asuña akila ke ga pa yermare lala. Sanene, pe pon re ava lavisin la naña asuña akila ke poli, komin pe sineun re nesape asikol amiu amio yermare la poli. ²¹ Ko naña ototano ke e lele na kinanena kiena Suþe, osuña omun ke e m̄ana piala wa, a osuña okan ke kana kinanena wa, tañatete okilia ova ototano e lelen kinanena kiena yermare lala vena omun kiela namunena a okan kiela kinanena. ²² Yar na kila sanene naga suña miyur ke Suþe, kilia kila Suþe vielue vaþisi, sinena karia. A pona yar nene sitom ke sape visae Suþe sinena kar sanene, pe pe sur re tai poli, komin naga m̄arera manene taulu Suþe? Pe nesitom re nena sanene poli.

Li nalelagaena lala monar ve

akila re sur naþa kilia kila li nalelagaena taþena lala aloge viowa

²³ Visena tai sumã ga, naþa yar la mokliu apisa apisape, yaru kilia kila ga ya naþa naga sinenan sape kila. Pona visena nene pe lelaga yo, ana sur laþasa sike na naþa nekilia nekila, ana yepmavin ga kilaena, komin e kiau navisuena, la pe asumã amiila inu re e kiau malena poli, a pe asumã amiila re malena kiena yar la naþa asike lavisin inu poli. ²⁴ Nepisa sanene komin naþa pe pon re yar tai sumã sitoñal ga naga taaga poli, ana monar sitoñal mēna yeririna la naþa naga sike lavisin la.

²⁵ Pogaga, nagane yoko nevisa sur laþasa e lepas na tata na sur mali lala naþa akila kuþaþaena ea pan kiela nono na visokanena lala. Visae awar tata la nene imi, aligan su amio tata taþena lala, vena awilwilin la, tekilia toulia takan woga ga. Nanene komin naþa taþatete tekilia tevisu kilale sane tata na ya la ne sanene, tesape tata ya naþa akila kuþaþaena ea, pona tata ya naþa pe akila re kuþaþaena e poli, ana ve tesitom manene re, ve teviun re, toul ga narui. ²⁶ Telavia, takania, komin naþa sane visena tai pisa sanini sape yomarava nini, *amio sur make ga naþa sike ea, naga pe kiena ai? Naga pe kiena kieta Suþe. Yauena 24:1*

²⁷ A visae yaru tai naþa pe mlelaga re poli, vio ko vena ova okinana e mēna yuñã, pona omaraun vaena yo, osuñã ositom ke osape pona awar kinanena laþasa van ko naþa akila pae lotena na kiela nono la e yo rui. Ana peraga, visae osuñã ositom ke naþa ovano, ova ga, a ve oviun re naviunena sanene, ola ga ya naþa visae ala van ko. ²⁸ Ana sur ga tai, visae ova osike pae

e naþa rui, a nalelagaena taþena tai teke ea, ana pona naga visa van ko sanini, visave Wolai, tata nene, italua monar telonia, komin nekilia rui nesape akila pae e rui pa kiela nono lala. Visae naga visa ve sanene van ko, ana sanene yoko ko mēna ga ve okan re. ²⁹ Lelaga, e lepas na kioñã sitomena, okekarana ga kanena, ana e lepas na womla taþena nene naþa pisa sur nene pan ko, viowa vania, ana pe pon re si otol poli, komin visae peraga, yoko okila sur tai naþa kiena sitomena pe mesmesun re nenaga þisa.

Ana visae ko ga taaga, a pe yar tai pisawal re sur la sanene pan ko poli, okilia okila ya naþa ko sinoñan osape okilia okila.

Nane kiau sitomena sanene e lepas nene. Nesitom nesape pe mesmesun re naþa yaru taþena ga kilia m̄areran inu visave monar nekila nene, pona ve nekila re nene. ³⁰ Visae kinanena ya, nevisu sane visae nelenwo sumo, yoko nekilia nakania woga ga. Pe pon re yaru taþena sinena karinun poli, naþa nakan ke tata naþa nepisa potena pa Ntewa vanon rui.

³¹ Pogaga, naga kana kinasa sanini, sane visae tekan suri tai, pona tomun sur tai, pona ya si naþa tekilia tekila, ana monar tekila make ga e þelaga tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa. ³² Pe pon re akila sur naþa kila kare sitomena kiena le Yu la poli, pona le Kris lala, pona kieta li nalelagaena taþena laþasa, ³³ ana popon amiu akilali sa naþa in na nesuñã nekila ke pan la. E sur make ga naþa nesuñã nekila, pe nekilali re ya naþa yoko wo van inu poli, ana noþikeyon naþa wo van la, vena kila sane pona laþasa akilia atol natamaliaena.

11

¹ Lelaga erau lala, sa naŕa ne-suŕna nekilali ke naŕa neyaloro nelilu lana Kristo, popon akilali ayaloro alilu lelen lau.

Pelaga wo kiena yeririna la pogos naŕa ava e suŕare

² Erau lala, nemloge sane asuŕna asitomŕal ke yuŕnaena la naŕa nekila pan amiu na wa, a asuŕna atarar ruru ke ŕelaga lala na yuŕnaena nene naŕa nepian amiyunia. ³ Ana e sur la nene, tai sike ga wa naŕa sineun nesape monar akilia ruruia, naŕa pisayu yermene amio sira, naŕa lalua kiela yuŕnaena pe maran taaga re poli. Sa naŕa Ata Ntewa naga pe ŕarun Kristo, a Kristo naga pe ŕarun yaru, ana yermene naga pe ŕarun wona.

⁴ Ana taveve kieta ŕelaga, visae yar tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, naga monar ve yan re karo na ŕarina e ŕarina. Visae naga yania, tevisu naga sane wowe tai naŕa mninue ŕelaga na vatanoena. ⁵ Ana sira lala na pe taŕena. Visae sira tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, tepisu sane popon naga yenwo ŕarina e karo na ŕarina pona kulmrae tai. Visae ve yenwo re ŕarina sanene, naga mŕena ga kila piowa, tepisu naga maran taaga visae akervan ŕarina ve ŕarmu ga rui suŕnal se maran yaru lala. ⁶ Visae sira tai ve ŕarmarera, yepen mavin kaloen ŕarina sanene, popon avisa vania avisave popon naga kervan vilŕarina, ana yoko kilia suŕnal ga na wa su loyumuŕa e suŕare ana lotu. Ana yoko naga mawa vaŕisi nakilaen sur nene, komin pe pon re sira la aweroro vilŕarila ve plalas manene poli, pona akervan ŕarila ve ŕarmu. A visae ve

sur na kilaen sira mawa sanene, popon sira la akekaran tararen kieta ŕelaga na vatanoena, monar ayenwo ŕarila la sanene pogos naŕa aim alotu e suŕare.

⁷ Ana komin ya ne yermene lala la monar ve ayenwo re ŕarila lala? Nanene komin Ntewa sike metava, a naga pe ŕar pa rui, ana naga kila yermene sane naga, pisirlua yermene kila naga pe ŕarun sira. Nane sa ke nene narui, yermene taŕatete kalo ŕarina, ana sira monar kalo ŕarina. ⁸ Tekilia sane yermene naga monar ve ŕarin sira sanene, komin Ntewa sii ŕesan yermene, siraunia sii ŕira molue kome lepas nen yermene, ana pe sii re yermene molue kome sira poli, ⁹ a naga sii sira vena iilaen yermene, pe sii re yermene poli vena iilaen sira. ¹⁰ Sanene, sira monar kalo ŕarina, vena kilaen sa naŕa naga patanon ke wona. Ana pogos naŕa naga kila sanene, navisi lala nae ma e peni apisuia, a kila naŕa apisu kilale sa naŕa sira kekaran vatanonen wona na yermene, a la mŕena monar akekaran vatanonen kiela yerkawa keviu naŕa Ntewa. ¹¹ Lelaga naŕa sira monar vatanon yermene sanene, ana nanene kana kinasa sane pe sa re naŕa sane lalua pe atoroki re poli. Ita naŕa tesike loyumuŕa e ŕegas nen kieta Suŕe, tekilia rui tesape sira na taŕatete suŕna naga taaga, a yermene taŕatete suŕna naga taaga, ana lalua monar asuŕna ayumuŕae lele taaga vena aiila la maran ve taaga. ¹² Nanua sumo la e nasiiena, sira nasumo molue e tasnena yermene, ana siraun na nene, yeririna punu ga amolue akome tas nen sira tol nagane, ana tekilia tesape purŕes kemua lelaga, naŕa sur punu ga molue komea, naga Ntewa ga.

¹³ Pona laŕasa pe akekaran re

kiau visena poli yo, naþa ne-sape popon sira lotu monar kalo þarina, ana asitomyu rurulia. E kiamiu navisuena, apisu sane sira naþa ve kalo re þarina, mesmesun ga naþa suþalu lotu va Ntewa? Peraga, e kieta þelaga na pe mesmes re poli. ¹⁴ E kieta malena na yomarava nini, merarava ruru pan ita rui sane pogos naþa yermene ligan vilþarina kapuru vim ve piyavi manenea, piowa pan paþisi. ¹⁵ Ana pogos naþa sira tamān vilþarina ve piyavi rurua, po pan paþisi, a viluna na piyavi ne, Ntewa mla pania sane sur tai naþa miyowauia ruru yepena.

¹⁶ Ana sa naþa nepisa, li nalelagaena laþas asuþa apisliu, pe akekarān re sitomena nene poli, sane sira naþa sinenan sape lotu monar kalo þarina. Pogaga, kiau visena sanini, nesape imimi li nalologena lala, memlologon ga sanene, pe mekekarān re þelaga taþena poli, a suþare kiena ne Ntewa taþena la ne asike ne, la mēna ga asape ve sa nene.

Mrapa mesmesu nakilaen þaþagena wa

¹⁷ Sur si tai sike ga wa naþa sineun nela sitomena laþasa ea van amiu. A piowa ga, komin naþa naga pe pe sur re tai naþa nekilia nevisir plan amiun poli, ana naga pe sur tai naþa monar nevis van amiunia. Naga e lepas na pogos na suþare, naþa popon vena sur tai naiilaen ki-amiu malena, ana akila sa naþa pimi pe purþes nen sur viowa si tai. ¹⁸ Nepisa sanene komin naþa nemloge rui sane pogos naþa amiu li nalelagaena lala apim lele taaga, pe ape taaga re poli, ana naliþereena suþa pa ke metava likān amiu. Visae visena la nene navisokanena ana po, ana peraga, nepisu sane monar ve lelaga

ga. ¹⁹ Ana pe nekilia re poli vanon ya ne sinemiun asape akila sanene? Pona yar tai sinenan sape yuve tai, tai sape yuve tai sanene yo? Pona sinoþan osape otauluia vena yoko yar la avisave ko ke narui ope lelaga, pona ko ke narui naþa Ntewa sike amio ko?

²⁰ Ana e lepas na þaþagena wa, nemloge sane naga mēna nene asuþa akila ke piowa ga. Pogos naþa apim lele taaga vena kilaen þaþagena wa nene, pe akila re si sane nasitomwalena kieta Suþe poli, ana akila ke ga sa naþa kamiu kinanena taþena lala.

²¹ Visae tai imi loge viso karia, yoko naga suþalu kian limana la kilaparavi ve keviu, pona taþena mun kuruta na munena ve keviu, ana ve torokin re si laþasia!

²² Pona pe kamiu lelena virānen re kapi e poli yo, þisi na aim vena akinana loyūþa e suþare? Pona asuþa akila sanene komin naþa asuþa asitom korean ke ga suþare kiena ne Ntewa, pona asuþa asitom korean ke ga erau na lelagaena taþena lala? Nemninue kare narui aþa nevisa ya ne van amiu e sur nene, yoko nevisa ga nevisave pe nekekarān re nena poli.

²³ Mrapa mesmesu na kilaen kinanena wa, Suþe ga pisa pan inu, ana siraunia in ke narui naþa nemla lein pan amiu. Pa sanini, sa naþa Suþe Yesu, kiena yemalo maro nene, naþa Sutas pielua naga ea, naga mla kilaparavi nene, ²⁴ ana mlen pisa potenania, kawerorovia, ana pisape “Tasneu ke nini narui, naþa netarānia vanon amiu. Ana monar asuþa ala luen ga kilaparavi sanini silaga, sa naþa sur na sitomālinena tai.”

²⁵ Ana siraunia, pogos naþa akan pae, mla piala na kuruta, kila ke mēna sanene, pisa pan la, pisape “Piala nini, naga kau

kuruta, naþa vena kilaen navi-ranarena viu naþa Ntewa kila amio yaru suñalu. A pogos punu ga naþa ala piala nene, awis, monar asitoñal inu.”

²⁶ Erau lala, nane visena kiena Suþe e lepas nene, ana kila sane pogos naþa tela kilaparavi a tela piala sanene, tesuñña tepisawal ke nasitoñalena na kiena marena, a monar tekila ñña sanene vano tol pogos naþa naga imi ñnalivin ita sina.

²⁷ A nalaen kilaparavi kana Suþe nene amio ñña piala, naga pe sur tai naþa pe wa pañisi. Visae yar tai la e þelaga tai naþa ve mesmesu re, yaru nene kila piowa ga, þarnaena kare tasnena Suþe amio kana kuruta, sa ga naþa naga ga ññemoñaria. ²⁸ Ana pogos nakilaen þaþagena wa sanene, monar ita make ga veve taaga tevisu ruru kieta malena lala, þisi na, tela kilaparavi amio kuruta nene. ²⁹ A pogos naþa telavia, monar tevisu kilale sane sur nene kana pupia kinasa suñña ga, naþa pisayu kieta Suþe naþa naga tañan kiena malena vanon ita. Ana visae yar tai lavia, ve sitom re urmi sane ita make ga tepe tas taaga e Kristo, naga la korenan ga, ana yoko naga visu sa naþa viowa manene laa vania. ³⁰ Sur nene suñña kila amiu ke rui, naþa amiu mokliu yepemiu la miaiai a amai, pano-o tol naþa kam laþasa amare. ³¹ Ana visae tevisu ruru kieta malena silaga, yoko Ntewa ve la re nakoena sanene van ita. ³² Ana ita naþa Ntewa kila sanene pan ita, ve tela re sa naþa nakoena tai, tela sa naþa navianena tai naþa Ntewa kila pan ita sape tekirava, vena la pulmas tai van ita e legiena maro, naþa yoko ve akoven ita re teva temio yar na yomarava taþena la naþa yoko ava e lele naloge viowaena.

³³ Erau wo lala, kiau visena ne na nene e lepas na kilaen þaþagena wa. Pogos naþa aimi lele taaga sanene, ana akila ga e þelaga napo. Ve yar tai kilali re naþa la þesania vena kan ve keviu, ana ava ruru amiu ga, pogos naþa amiu make ga asike lele taaga narui, ana akilia akila ga na wa. ³⁴ Yaru naþa viso karia sitom manene laa kinanena, popon naga suñña ga uñña, kinana ruru kana. A monar ataveve ruru kiau visena e lepas nene, visae peraga, pogos naþa aimi lele taaga, ana yoko taþatete suri tai wo van amiu.

Sur taþena si laþasa sike e inu vena visawalen van amiu, ana yoko nevisayu la van amiu e pogos naþa neim nomñalin amiu.

12

Mareraena la naþa Ninuna Wa kian ke sa naþa nalaena tai

¹ Wolai a vineu lala, pogaga, sineun visayuen ñareraena la naþa Ninuna Wa kilia kian van ita li nalelagaena lala sane nalaena tai. E lepas nene, ve ave wower re, ana sineun nesape monar akilia ruru toweli ñnaga. ² Ana popon asitom si wasuþe va e pogos naþa kam na pe amlelaga re poli wa. E poglis nene, ññareraena na ninuna taþena lala asuñña amiyuñae ke e amiu, aþure kare kiamiu sitomena la pa pe wower ruru nenaga nalotunen nono kar la naþa pe apis re poli. ³ Nane ninuna sur ne la naþa akilia akila yaru vis viowa va Yesu, viuelin kiena kia, ana Ninuna Wa kiena ne Ntewa naga taþatete la visena la ñe sanene. A ninuna la nene, taþatete akilia akila yaru visa visena wo lala, naþa sape Yesu naga pe Suþe kemua lelaga, ana yar naþa visa sanene, tekilia tesape Ninuna Wa miyuñae ke

e kiena malena, mla visena na sanene pania.

⁴ Sanene, pogos naŕa tepisu m̄areraena wo la naŕa li nalelagaena la akilia amiyuñae amio, tekilia tevisave nane sane nalaena la naŕa Ninuna Wa mla ke pan la. M̄areraena mokliu nakilaen yuñae na la sike ne, ana Ninuna ne Ntewa naga taaga pe purŕesan make ga. ⁵ Sa ga naŕa ŕelaga na yuñae na la mokliu sike ga wa, ana kieta Suŕe naga taaga pe ŕarun la make ga, ⁶ a sitomena wo na kilaen yuñae na la sike ne, ana Ntewa ga naga taaga kila la apa ke metava pan ita make ga. ⁷ Sanene, e lepas na m̄areraena lala naŕa Ninuna Wa kiania, li nalelagaena lala aŕar peve taaga sane tai mla tai, tai mla tai, taveve ga ya naŕa Ntewa pisu sape yoko iila manene ŕegas nen li nalelagaena lala.

⁸ Pan tai, Ninuna kian visena la naŕa amanmarua paŕisi.

Pan tai, kian navisukiliaena nowo lala.

⁹ Pan tai, kian pupia naviawaena, pan tai, kian naŕa kilia kila ruru maiena.

¹⁰ Pan tai, kian naŕa kilia yuñae na la kile lala.

Pan tai, kian navisawalena suri la naŕa pimi ke ga wa.

Pan tai, kian naŕa kilia m̄ene plan yermare lala.

Pan tai, kian naŕa kilia vis e visena taŕena lala.

Pan tai, kian naŕa kilia vilon visena kiena la naŕa apis ke e visena taŕena lala.

¹¹ Nane nalaena la naŕa Ninuna Wa naga taaga kilia ligan se malena kiena yaru, kian plan ke pan ita peve taaga taveve ga ya naŕa naga sinenania.

¹² Li nalelagaena lala aŕar nalaena taŕena la ne sanene, sa naŕa tasneta lala kiela kinakinas taŕena lala mokliu. Kinakinas

taŕena la nene, amiyakolkol la asuñae amiyuñae ruru ke veraga e tas taaga, a sa m̄ena ga nene loyuñae e ŕegas kiena ne li na lelagaena lala, naŕa la na sane kinakinas nen tasneta Kristo. ¹³ Pona ita tepe yere Yu pona tepe yere Krik, pona tepe yerkaŕa pona tesuñae temiyuñae korena kiena yerkaŕa tai, ana Ninuna ne Ntewa naga ŕere ita make ga, kila akee ita vena teimi teve kinakinas nen tasneta ne Yesu komŕasa, ana Ninuna ne nane naga taaga sike e kieta malena peve taaga.

¹⁴ Popon tesitom manene laa totou naŕa tesuñae tepisa ke ne, sane ita li na lelagaena lala ita na sane tasneta Kristo. Ana e lepas na tasneta lala, tekilia tesape kana kinakinas la mokliu. ¹⁵ Ana sanene, pe mesmesun re naŕa kinakinas komŕasa sane lana, mloge piowa, suñalu pisape “Ke, in na nepe lana ga, in na pe nemiyuñae ruru re sane limana miyuñae poli, pona in na pe pon re ga neve kinakinas nen tas komŕasa poli.” Ana peraga, lata pisa ŕele sanene, komin naga pe pupia kinakinas na tasneta komŕasa rui. ¹⁶ Ana pe mesmesun re naŕa kiligata loge viowa poli, suñalu pisape “Ke, in na nepe kiligana ga, pe nepisu kilale re sur sa naŕa kilamarana kila ke poli, pona in na pe netorokin re nesikol nemio tasneta poli yo.” Ana peraga, kiligata taŕatete visa sanene, komin naŕa naga kiena yuñae na napo e tasneta sike pa rui. ¹⁷ Naga nene komin naŕa visae tasneta ve kilamarana ga, yoko taŕatete teloge kilia suria, a visae tasneta ve kiligana ga, taŕatete telopon suria. ¹⁸ Ana e tasneta, Ntewa kila taveve kiena sitomena, mligan ruru kinakinas make ga su mesmesu ruruia sike nena e lelela lala, vena la veve taaga akila

nena kiela yuṁaena lala. ¹⁹ Visae kinakinas nen tasneta make ga maran ve taaga, yoko taṁatete tevisu sane tas tai, ²⁰ ana kinakinas taṁena la monar asikol la lele taaga vena kila sane tas nen yaru. ²¹ Kilamarata taṁatete visa kare limata, visave “Ke, pe sineun ko re poli,” a ṁarita taṁatete ṁene lata, visave “Ke, pe nesitom ko re si poli.” ²² Pe sa re nena nene poli, ne! Kinakinas nen tasneta la ṁasia amalumlum paṁisi, ana tekilia sane asuṁa akila ke pupia yuṁaena. ²³ Kinakinas nen tasneta taṁena laṁasa, pe tesitom re tesape aṁia la apo sanape wa, ana tesuṁa tepisuar ruru la. Kinakinas nen tasneta taṁena lala, pe sinetan re yar taṁena visu poli, ana tesitom urmin naṁa teyenwoia. ²⁴ A kinakinas nen tasneta taṁena laṁasa, la atorokin ga naṁa yar la akilia avisuia, ana ve teyenwo re. Sanene tepisu ke naṁa Ntewa mligan ruru make kinakinasnena mesmes ga, a mligan sitomena tai sike e ita sape pe sur korena naṁa kinakinas laṁasa amalumlum, po pe akila re yuṁaena keviu poli, ana tesitom urmi e la a tepisuar ruru la. ²⁵ A naga nene kila naṁa kinakinas make ga pe apeveyun la re poli, asu ruru ga, asuṁa amiila la ke sina ga silaga. ²⁶ Visae kinakinas nen tasneta tai loge viowagan sur tai, kinakinas taṁena make ga monar aloge viowa amio, a visae avisirlua kinakinas taṁena tai akila wo vania, kinakinas make ga akilia aloge wo amio.

²⁷ Ana visena la nene la kala kinasa sanini, sane ita li nalelagaena lala, ita na sane tasnena Kristo, a ita peve taaga tepe kana kinakinas lala. ²⁸ A Ntewa mligan ita kinakinas na tasnena Kristo, ve nakilaen yuṁaena lala

na suṁare. Na sumo, Ntewa pisirplan laṁasia ape nalologena, a nalua, laṁasa ape navisawalena, a natelu, laṁasia ape navianena, a suraunia, la ṁena ga ṁasia naṁa ave nakilaen kile lala, pona akila ruru maiena lala, pona avisuar yuṁaena na suṁare, pona avis e visena taṁena la, sanene. ²⁹ Ana ṁegas nen li na lelagaena lala, tepisu naṁa la make ga ape nalologena? Pona la punu ga ape navisawalena? Pona la make ga navianena? Pona la make ga ape nakilaen kile? Peraga, sa re nene poli. ³⁰ Pona la make ga nakilaruruen maiena? Pona la make ga akilia avis e visen taṁena lala, pona avilon visena taṁena lala? ³¹ Pe sa re nena nene poli, ana popon vena la make ga akekaran naṁa atol pupia naṁareraena ya naṁa Ninuna kilia kian van la.

A e ṁareraena la nene, tai suṁa ga naṁa monar imi ṁesa e kieta malena ita punu ga, naṁa po taulu make taṁena lala, naṁa sineun visayuen van amiu, nane ṁelaga na sinesiena.

13

Sinesiena

¹ Sinesiena, naga sur tai naṁa monar ve sur nasumo e kieta malena. Pona nekilia nevisi kome visena kiena yar taṁena la woga yo, pona nekilia nevisin visena kiena navisi la woga yo, nanene pogaga, ana visae ve sineu sii re yar lala, nekila ke sane kiau visena make ga sane ṁe tai naṁa aṁea miyelu wowe korena ga. ² Pona pupia ṁareraena sike e in yo vena visawalen visena kiena ne Ntewa, pona nekilia ruru sur moki naṁa yar taṁena la pe akilia re poli yo, pona kiau navianaena keviu manenea torokin nelotu ana sur la imi ṁalmalivi yo, sur la nene po manene paṁisi,

ana visae ve sineu si re yaru lala, nepe sur korena ga. ³ Pona nekian kiau sur make ga pa yar la naþa limala korena yo, pona nesuñalu m̄arera m̄a pano-o asikap tasneu komin naþa nepe yaru kiena Kristo, naga m̄ena nene po na po, ana visae ve sineu sii re yaru, nekila korenan ga.

⁴ Ana pupia sur nene, þelaga na sinesiena, naga sanape? Kiena sitomena piavi, a naga sinewo. Naga pielue re poli, naga pilave re poli, a naga pisirlua re si naga poli. ⁵ Kiena þelaga po, naga puluvis re poli, naga sinena mimi koskos re poli, a naga tarar re sitomena viowa piavi poli. ⁶ Naga pe sine-nan re sur viowa poli, ana naga kekaran ga sur wo. ⁷ Sinesiena naga suñalar lue ga, sinesiena naga lelaga lue ga, sinesiena naga wasine lue ga, a sinesiena naga taulu lue ga. ⁸ Sinesiena naga pe sinena mare re pogos tai poli.

Lelaga paþisi, nam̄areraena taþena lala, sane navisawalena lala, pona navisaen visena taþena lala, pona nakiliaena lala, yoko taþatete sike lue, ana nasinesiena ga naga su lue, naga taþatete þisi pogos tai. ⁹ E kieta pogosia, asuñã apisawal ke visena kiena ne Ntewa, a asuñã apian ke nakiliaena la ne sanene, ana ya naþa asuñã akila ke nagane, naga komþas nena ga, pe wetelu re nenaga þisa. ¹⁰ Sur la nene ape nanagane ga, a e pogos naþa Ntewa yoko kila sur make ga imi wo ruruia, sur taþena la nene yoko aþisi, ana sinesiena yoko su lue.

¹¹ Naga maran taaga ga amio kieta malena. Pogos naþa tepe sisi ke ga wa, kieta visena amio kieta sitomena mla ke ga þelaga kiena sisi. Ana pogos naþa tepe yerka, pe tesa re si ninis poli, kieta þelaga marua ruru nenaga.

Ana kieta malena amio Ninuna Wa monar ve sa m̄ena ga nene. ¹² A maran taaga m̄ena ga e kupito naþa tepisu ke marata ea. Pogos tai, visae kupito nene namname pona pe urmarua, ana taþatete si tekilia tevisu ruru marata ea. Ana e pogos naþa Ntewa kila ruru make sur la imi wo, yoko tevisu kilale make suria, a yoko tevisu nena marana Ntewa e kilamarata. A e m̄ena e lepas na kieta kiliaena, nagane tekilia vitokak ga, ana e pogos naþa pimi ke ne, yoko Ntewa kila naþa tekilia ruru naga, amio sur taþena make ga, maran ve taaga sa ke ga naþa naga kilia ruru ita nanua sumo rui pimi tol nagane.

¹³ Sanene, sur taþena lala yoko þisi, ana sur la ve telu ga yoko kilia sulue, nane naviawaena, nawasineena, a sinesiena. A e sur la telu nene, naga naþa keviu manenea, nane nepisa maron ne, naga sinesiena.

14

Pol pisayu sina m̄areraena lala kiena Ninuna Wa, sa naþa avis kome visena taþena lala

¹ Ana komin sinesiena naga pe sur tai naþa keviu manene sanene, monar aligan naga su þesia e kiamiu malena. A amio naga nene, monar aligan kiamiu sitomena se nam̄areraena la naþa Ninuna Wa suñã kiania, akekaran naþa atolia. A e m̄areraena la nene, tai naþa po manenea, na naþa yar visawal visena kiena ne Ntewa.

² Visae yar tai suñalu visawal visena kome visena taþena naþa Ninuna Wa mla pania, pona wo van yo, ana sa naþa pis ke ga pa Ntewa, naga pe suñã pisa re visena naþa yar taþena la akilia aloge kilale poli. Pona naga suñã pisawal ke pupia visena la naþa Ninuna Wa mla ke pan yo, ana

visena la nene pe merarava re pan ita poli, tapolou ga, tařatete tetolia. ³ Ana visae yar tai visawal visena lala kiena ne Ntewa van ita, vis van ita kome kieta visena, kiena visena wo la nene akilia akila ita tom̄arera, akilia avisir plan kieta sitomena, akilia akila luřeluře losineta. ⁴ Sanene, yar nařa pis ke kome visena tařena nařa Ninuna Wa mla pania, sum̄a pagan ke sina ga naga taaga, ana yar nařa pisawal ke visena kiena ne Ntewa nařa yar la amloge kilalea, naga sum̄a pagan ke sum̄are make ga.

⁵ Pogaga, nekekarana nařa visae avis kome visena tařena la ne sanene, ana nepisu sane popon manene visae asum̄a avisawal ke visena kiena ne Ntewa van yar tařena lala. Naga nařa sum̄a pisawal ke visena kiena ne Ntewa, kiena yuřaena po manenea taulu yuřaena kiena yar nařa sum̄a pis ke kome visena tařena. Naga nene komin yar nařa sum̄a pis ke kome visena tařena, kiena yuřaena tařatete kilia war mrasa e malena kiena yar tařena. Kiena yuřaena tařatete vagan sum̄are visae yar re tai nařa sum̄a vilon kiena visena vena yar tařena lala akilia alogekilalea.

⁶ Erau lala, asitomyulia visae inu, pogos nařa nepim ke pun amiu nesum̄a nemlologo kome visena tařena nařa Ninuna Wa mla pan inu. Ana yoko tařatete nena kiau visena la ne sanene kilia iila amiu. Ana pogos nařa nepis kome visena nařa akilia amloge kilalea, kila sane ya nařa nemla pan amiu, sane sur viu tai nařa Ntewa kipian inunia, pona kiliaena tai, pona navisawalena tai na visena kiena ne Ntewa, pona vianena tai, ana kilia iila ruru kiamiu malena.

⁷ Naga sane plaře amio kana laki naweena nařa ańea apolu,

visae sur lua nene amenunu, ana pogos na wolena tařatete ologe yauena pona pialu yelu. ⁸ Ana visae suře tai sinenan visave we ře na kumali, ana ře nene menunu, tařatete yelu ruru ve keviu, yoko yeririna la tařatete akilia aloge kilale avisave suře m̄e ře na ya. ⁹ Ana sa ke m̄ena nene e kiamiu sum̄are gar e nam̄a. Visae yar tai sum̄a pisa ke visena lala kome visena tařena nařa yeririna la akilia re poli, yoko tařatete nena atol narin sur tai e ya nařa naga sinenan sape visa van la. Kiena visena yoko va kovio ga e yepesinas na m̄eke ne.

¹⁰ Sa nařa tekilia, visena mokliu sike e yomarava, a kiela visena lala kala kinas la sum̄a ga. ¹¹ Ana visae neva ko yo tai, neninue kiena visena, in na sane nepe wolawa ga e yo nena, a la m̄ena ga ave wolawa ga e inu. ¹² Ana visena nene, kana kinas e amiu nařa asum̄a ařion ke asape m̄areraena lala kiena Ninuna Wa ayuřae likan amiu. A kana kinas sanini, ve akila re nařa kam veve taaga asum̄a avisir plan amiu ga, ana monar awionlia vena amiu make ga asum̄a avisirlua sum̄are imi m̄arera ruruia. ¹³ Ana visae amiu yar tai kilia visi kome visena tařena tai sanene nařa Ninuna Wa mla pania, popon naga lenin va Ntewa vena Ntewa la m̄areraena vania vena vilon kiena visena la nene ava e kiamiu visena. ¹⁴ Nepisa sanene komin nařa visae nelotu kome visena tařena na sanene, nepisu sane nesum̄a nelotu ke ga e ninuu, ana loyur̄a e kiau sitomena nemninue ya nařa nesum̄a nepisa ke ne. ¹⁵ Visae ve sanene, yoko popon tekila ve sanape? E kiau navisuena, popon tekila e lepař ga luwoka veraga. Visae nesum̄a nelotu, pona nesum̄a neyau, ana popon nekila e visena nařa

molue kome ninuu, a popon mēna nekila e visena naŕa molue kome kiau sitomena. ¹⁶ Visae peraga, pona osuñia olotu ga kome visena naŕa molue kome ninuñia, osuñia ovisa potena va Ntewa komin sur laŕasa, ana yar taŕena naŕa loge ŕele visena nene, yoko taŕatete kilia, yoko taŕatete visa “Sanene” e kionñia leniena. ¹⁷ Pona osuñia om lotu ke sanene, opisa ke suri wo la moki yo, ana kionñia lotena nene taŕatete kilia iila sitomena kiena kionñia erau ŕisa.

¹⁸ In na nekekara paŕisi naŕa Ntewa mla naŕareraena nene pan inu vena nevisi kome visena taŕena naŕa Ninuna Wa mlavia, nepisa potena pan paŕisi, a nepisu sane inu na nekila keviu paŕisi taulu amiu make ga. ¹⁹ Ana nesuñia nekila ke e pogos naŕa inu ga taaga nesiau, pe nekila re e maran yaru la poli e pogos na suñiare. E kiau navisuena, visae nevisa visena tai ve tokak ga kome visena tai naŕa yar la akilia, naŕa kilia vian kiela malena, naga nene po manene laa taulu naŕa visae nekila visena la ve moki kome visena taŕena tai naŕa la pe amloge kilia re poli.

²⁰ Erau lala, awis akilali naŕa asitom ruru e sur la nene, kiamiu sitomena ve ve sa re ga ninis. Pe lelaga naŕa e lepas na ŕelaga viowa lala, popon ave sa ga ninis, ve akilia make re sur ea. Ana e lepas na ŕelaga wo, kiamiu sitomena lala monar marua ruruia. ²¹ Visena tai sike e Siriena Marua, pisawal visena tai naŕa Ntewa pisa sanini, sape

Yoko noure yar la naŕa apimi e purvanua taŕena lala, naŕa apisi kome visena taŕena lala, neligan plan la avano vena avisawal kiau visena van kiau yeririna lala.

Ana kiau yeririna lala ape ŕarnera paŕisi, yoko

taŕatete ayaggon kiau visena la naŕa wolawa la nene avisawal van la. Ais 28:11-12

²² E visena nene, nepisu naŕa Ntewa pisawalia pisape naŕareraena na visinen visena taŕena lala naŕa Ninuna Wa kiania, naga na ya? Mareraena nene pe pe kieta re poli ita la naŕa temlelaga pa ŕisi rui, ana naiilaen la naŕa pe amlelaga re poli wa. Pogos naŕa aloge, avisu kilalea sane lelaga. Ana naŕareraena navisawalen visen kiena ne Ntewa, naga kilia iila manene ita naŕa temlelaga rui, naŕa tekilia teloge ruru merarava wo. Ana naŕareraena nene taŕatete iila manene la naŕa pe amlelaga re poli, komin yepela mavin yaggonen visena lala kiena ne Ntewa.

²³ Ana pogos naŕa aimi lele taaga vena kilaen suñiare sanene, pe pon re asuñia avis manene kome visena la naŕa Ninuna Wa mla ke pan amiu poli. Visae pogos tai, yar tai naŕa pe kilia ruru re sur nene poli yo, pona pe mlelaga re poli, visae naga imi loyuñia e kiamiu suñiare, yoko naga visa ve sanape? Yoko naga monar sitom visave kam make ga ape wowe la.

²⁴ Ana visae imi loyuñia, visu naŕa asuñia apisawal ke visena kiena ne Ntewa kome visena naŕa amiu punu ga akilia, yoko naga yaggon ruru kiamiu visena wo lala, ana kilia yur kiena malena, kilia kila naga visu kilale kiena mlamulena viowa. ²⁵ A pogos naŕa yaggon ña sanene vano-o, yoko naga loge visena kiena ne Ntewa tol kiena malena, va yupor e sur la naŕa naga ŕarwan sike e kiena sitomena, a yoko kila naga sinena ye si naga, kinai tano lotun Ntewa, visawal visave lelaga, Ntewa sike likan amiu.

Monar teyuñiae e naŕareraena

kiena Ninuna Wa e ðelaga mesmesu

²⁶ Taveve visena la nene e lepas na nařareraena lala nařa Ninuna Wa kiania, yoko akila ve sanape e pogos na kiamiu lotena lala? Pogos nařa aimi lele taaga, popon vena aliureure kana yuřaena lala van amiu. Sanene, yar tai la yauena tai, yar tai la navianena tai, yar tai la sitomen viu tai nařa Ntewa pisawal pania, yaru tai la visena tai e visena tařena tai nařa Ninuna Wa kian pania, a tařena kilia vilon visena nene vena yeririna la make ga akilia kana kinasia, ana suri punu ga kilia vagan ruru malena kiena li nalelagaena la nařa asike ne.

²⁷ Ana sa nařa nepisa, visae e pogos nene, yar tai sinenan vis kome visena tařena nařa Ninuna Wa kian pania, nanene pogaga. Visae ve lua pona ve telu naga pogaga řena ga, ana monar ve yuve re telu. A ve avis re veraga, ana ala pogos van la, tai sumo, siraunia tařena sanene. A tai řena ga, visae tai vis pae, yar tařena monar vilon kiena visena, vena la make ga akilia. ²⁸ A visae sinelan visen kome visena tařena sanene, ana visae pe tai re suřa ga nařa tol nařareraena na visawalen kinas nen visena la nene poli, yoko la ve avivis re si kome visena tařena la ne sanene e maran yaru lala. Yaru na sanene, yoko topur ga, a kilia vivis ga kome visena tařena e ga e ninuna, nařa naga ga amio Ntewa lalua akilia aloge.

²⁹ E lepas kien la nařa apisawal ke visena kiena Ntewa, popon sane la ve lua pona ve telu ga avis. A pogos nařa avis pae, popon li nalelagaena tařena lala avisawal kiela sitomena ea. ³⁰ Visae tai suřa mlologo řaga, ana Ntewa kila sitomena viu tai imi van nalelagaena tařena nařa totano teke

ne, naga nařa suřa pis ke ne monar řisi kone wa vena la pulmas van tařena nene. ³¹ Sanene, amiu punu ga akilia atol pulmas na visawalen visena kiena ne Ntewa, nařa tai visawal tai, řisi tařena visawal tai, sanene. Ana visena la nene yoko kilia visirlua sitomena kien yaru make ga, a la make ga akilia atol sur wo ea.

³² Visena wo tai sike ne, nařa torokin la nařa ařar ke nařareraena nařa Ninuna Wa kian pan la. Visena nena pisa sanini, sape Ninuna nařa mla visena pan yaru naga pe řareran re yaru poli, ana naga monar logear ga manmaruaena kiena yaru nene nařa pisawal ke visena nene. ³³ Visena nene kana kinasasaape monar teyuřae e ðelaga wo sa nařa Ntewa naga sinenania, komin naga pe suřa miyuřae kar re poli amio kiena nařareraena, ana suřa miyuřaen ke sur punu ga torokin ðelaga na suřarena.

A popon akila ve sa nařa řegas nen li nalelagaena wa tařena lala asumã akila, ³⁴ nařa pogos na lotena, akila nařa sira lala apa ruru la ga asumã ga. Pe atamãan re sira la asumãalu poli vena avis e marana yermene lala, komin sa nařa navisaluaena marua pisa, sira lala monar ve asu re metava taulu yernene lala. ³⁵ Visae sira la sinelan kiliaen suria, pe pon re aviun manene naviunena poli pona avisawal manene kiela sitomena loyurã e suřare, ana visae ava urã narui, akilia aviun ga va wola la na wa.

³⁶ Nanene kiau visena lařasa nařa pan amiu, ana pe pon re kam lařasa asitom asape nepisa sur nene pe mesmes re poli. Pe kamiu re nařa Visena Wa kiena ne Ntewa pimi řes pan amiu poli, a pe kam re ga nařa atol poli. ³⁷ Visae kam yar tai sitom visave

naga yar na visawalen visena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar naþa sitom ke sape naga taveve ke mrapa naþa Ninuna Wa kila pe merarava pania, naga ke narui naga po, ana visae ve sa kemua nene, yoko naga monar visu kilia visave sur la naþa nesuþña nesiriyu ke pan amiu, ape visena kiena Suþe kemua lelaga. ³⁸ Ana visae naga ve visu kilale re sane kiau siriena la nene ape visena lelaga kiena Suþe, yoko monar ve ataman re si naga yuþnae amio amiu.

³⁹ Pogaga, monar asitom ruru kiau visena lala, nesape amareran naþa vena atol namareraena na visawalen visena kiena Suþe, ana visae la þasa atol namareraena na visena kome visena taþena naþa Ninuna Wa kian pan la, monar ve avisaluþar la re avisave kilaen toko. ⁴⁰ Ana visae akila nene, pona ya sina, ana monar akila sur make ga taveve kana mrapa naþa mesmes ruru po.

15

Suþmalen sina e marena

¹ Erau lala, sineun nesape nevisayu si Lologena Wo naþa nepim nemlologon pan amiu rui, naþa amlavia, asuþña asuþnal ke mārera ea, vena kila amiu ve sinemiu þesan re. ² Lologena Wo nene na naþa visae asuþña amlarar ke mārera yo wa, naga suþña kila ke naþa atol kiamiu natamaliaena. Ana visae ve atarar re si mārera torokin ya naþa nemlologon pan amiu, pona visae avilon ve ve taþena, kana kinasa sane amlelaga nanua sumo ana amlelaga korenan ga.

³ Lologena Wo naþa amla þesan pan inu nanua sumo, nane nemla narui, nepisawal ke pan amiu

ne. Kana pupia visena ne lala apisayu Kristo, naþa naga kila maran taaga sa ke naþa Nasiriena Wa pisayu nakonua rui sape yoko naga kila, pogos naþa naga pe pitomi re poli wa. Pa sanini, sape Kristo, naga mare wo ita vanon kieta mlamulena viowa lala, ⁴ siraunia amligan naga mēne puluve, siraunia e kana legiena na telu suþnal mal sina, ⁵ a sir-aun naga nene naga mālivi þesan e marana Keþas, siraunia, naga mālivi ke sina ga e marana la lualima yam taaga pa lua. ⁶ A siraun naga nene, pogos si tai naga mālivi e marana þegas nen li na lelagaena lala, la taulu ponotia lima [500], naþa la mok liu amal ke ga wa tol nagane, ana laþasa akokovio rui. ⁷ Ana siraunia, naga mālivi sina ga e marana Semes, siraunia mālivi e marana nalologena taþena lala, ⁸ ana siraun nene, naga þasuþe si pa ma e peni. In na pe nesu re e poglis nene poli, ana potena paþisi naþa siraunia, Suþe mālivi si yam tai, naþa naga mālivi maro nenaga, mālivin inu. ⁹ In na pe netorokin re naþa naga kila sanene van inu poli, komin naþa e nalologena make ga, in na nesumaro tano, a in na pe netorokin re nena kia nene poli, komin nanua ne in ke narui naþa nesuþña nomēne ke þegas nen li na lelagaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ana Ntewa naga pe lemam pan inu paþisi, pisirlua inu e yo naþa nesike e nagane, a naga pe lemam korena re sanene pan inu poli, komin naþa nekila ke kiena yuþnaena kerkeviu la moki. Lelaga, pona nekilia nevisave in na nekila ke yuþnaena pa laa sane taulu make taþena lala, ana pe in re naþa nekila ke poli, ana lemamiēna kiena ne Ntewa ne

15:4 Mat 12:40; Yuþnaena 2:24-32
Yoan 20:19

15:8 Yuþnaena 9:3-6

15:5 Luk 24:34, Mat 28:16,17; Mak 16:14; Luk 24:36;
15:9 Yuþnaena 8:3

nanene narui naŋa sike e inu, naga ke narui miyuñae Ɔarpooyo kome kiau malena. ¹¹ Ana in na pe nesitom manene re nesape in na nemiyuñae ke sanape, pona nalologena taŋena lala amiyuñae ke sanape, ana pupia sur nena sane memlologon Lologena Wo pan amiu, ana amlalaga ea.

¹² A pogos naŋa memlologo ke sanene pan amiu, mepisawal meraravan ruru pan amiu mesape Kristo, naga mare, ana siraunia mal sina. Ana komin naŋa mekila ke sanene, nemilan paŋisi naŋa nemloge sane kam la Ɔasa asuñña apisape pogos naŋa tokovio, asin ita, ana yoko temare lue, ve temal re si pogos tai. ¹³ Sitomena na sanene pe mesmes re poli, komin naŋa visae asuñña avisave pe yaru re tai naŋa kilia suñalu si poli, kana kinasa sane Kristo mēna pe suñalu re si poli. Ana peraga, Ntewa pisirlua naga mali si rui.

¹⁴ Visae naga ve visirlua re Kristo, kila sane memlologon korenan ka ga Kristo pan amiu, a amiu mēna amlalaga korenan ga. ¹⁵ A visae ve sanene, kila sane pogos naŋa memlologon ke sanene pan amiu mesape Ntewa pisirlua Kristo mal si rui, mepisokan paŋisi e kia kiena ne Ntewa, pona mepian amiu ke e sur tai naŋa pe lelaga re poli. ¹⁶ Visae lelaga naŋa sane yar mare taŋatete si mali, kana kinasa sane Kristo mēna ga taŋatete si mali. ¹⁷ A visae Kristo mare mon mēga sanene, kana kinasia sane kiamiu naviawaena pe sur korena ga, a kana kinasia sane kiamiu mlamulena viowa la sike e amiu na wa. ¹⁸ A visae Kristo ve mal re mēna ga si sanene petan marena, kana kinasa sane kieta erau la naŋa amlalaga ana akovio rui, apa e yo viowa rui, komin pe yar re tai naŋa kilia tamalia la poli. ¹⁹ A visae kieta lelagaena e Kristo suñña miila ita e ga e yomarava

nini, ana taŋatete iila ita e pogos naŋa tokovio ea. A visae Kristo taŋatete tamalia ita e pogos naŋa tokovio e yomarava nini, yoko viowa manene van ita, sineta ye kare ita vaŋisi.

²⁰ Ana peraga, pe sa re nena nene poli, nekilia nevisa mesmesu nevisa ve lelaga, Ntewa kila si Kristo mal si petan marena, a pisirlua naga sane pe mras Ɔesa kiena li na lelagaena make ga, naŋa visae akovio pogos tai, ana yoko Ntewa kilia kila amal sina ga vetan marena. ²¹ Nanua e purƆesa, yar Ɔesa naŋa Atam Ɔere marena pimi e yomarava, ana naganane, yar taŋena nene naŋa Kristo Ɔerelua malena petan marena pimi. ²² Taveve ya naŋa Atam kila, yeririna make ga na yomarava monar amare, ana taveve ya ne Kristo kila, yeririna make ga na yomarava akilia alual malena. ²³ Ana sur make ga kala pog mesmesu sike ne, komin naŋa Kristo naga sumon naŋa suñalu Ɔesa e marena, ana ita li na lelagaena lala yoko tesuñate mēna vano-o tol pogos naŋa naga wasuŋe sina, ana yoko ita mēna tesuñalu e marena. ²⁴⁻²⁵ Ana siraun nene yoko naga wereplan ninuna viowa lala amio yermare lala na yomerava, a yoko naga taaga ve Ɔarin suŋen sur make ga, vano-o taulu namareraena viowa taŋena lala asike vatanon lana. Pisi yoko naga war nasuŋenen wetelu e sur make ga wasuŋe si va Ntewa Arimana. ²⁶ A e nasinekar la naŋa yoko Kristo taulu e pogos nene, naŋa yoko naga taulu maronia, sur nene marena, amio kiena namareraena viowa lala. ²⁷ Kristo monar taulu marena nene, komin visena na metava ne pisa sanene rui, sape yoko Ntewa ligan sur make ga su vatanonia. Ana visena nene kana kinas pe pisa re sape Ntewa mli-

gan ke sina ga naga sike vatanon Kristo poli, ana pisayu sur taņena lala, naņa yoko Kristo taulu make la nenaga. ²⁸ A pogos naņa Ntewa mligan sur make ga sike vatanon Kristo sanene rui, yoko Kristo, sane narina Ntewa, mligan sina ga naga vatanon Ntewa, ana yoko kila naņa Ntewa naga taaga ve Ntewa na sur make ga.

²⁹ Nowasuņe si neva e visena naņa nepisayu nesape visae temare, yoko siraunia tesuņal sina. Ana laņas naņa amlelaga sa nene, la asitom manene kiela erau la naņa pe akeela li re poli wa, ana amarmare. Asitom ke asape la nene taņatete atol malena, kila narui akee la sina e kia kiena ne kiela erau lala naņa amare rui. La akila ke sanene, komin naņa amlelaga mārera asape visae temare, yoko tesuņal sina.

³⁰ A imimi mēna ga maran taaga, asitomli sane komin ya ne mesuņia moņal pog mārera lala e pogos make ga? Mesuņia moņar ke naloge viowaena la sanene komin ga memlelaga mārera mesape visae yaru tai mare, yoko naga kilia mal sina ga vetan marena. ³¹ Lelaga erau lala, mesuņia memiyuņiae ke sanene, nekilia nevisa mešmesun sane nemloge sane nesuņia netaņan ke kiau malena vanon amiu e legiena make ga. Ana nanene pogaga, komin nekekara na nekekara e malena naņa atolia amio kieta Suņe Yesu Kristo. ³² A pogos naņa nesike e pulkumali naņa Episas, pārmārera lala nae yo nene la asaga lokul tetan lala, asuņalun inu lue ga, ana komin ya ne nesuņia nepisaluņar la? Nesuņia nekila ke sanene, pe netaulu re nena sur wo tai na malena na yomarava nini, ana nesuņia nekila ke sanene komin nesitoņal ke malena na pimi ke sirau.

Visae ve malena re nene, ponon teve sa ga yar kar taņena la naņa pe amlelaga re poli, naņa la asuņia apivis ke sanini, asape, “Pane, tekila pāpagena, ve tesitom re sur tai, komin naņa peni, ane kilia? Visae temare na pisi narui, yoko taņatete tekilia sur tai.”

³³ Ana monar ve ataveve re sitomena na wowe la ne sanene, visae peraga, yoko visena taņena nene imi ve lelaga e amiu, naņa pisa sanini, sape “Oyaloro omio erau viowa lala, yoko kiela napiowaena kila kare kioņa pēlaga wo.” ³⁴ Monar aim ave manmarua, a monar aligan kiamiu mlamulena viowa lala. Nepisa sanene, pona asitom ke asape nekila kare kiamiu kia yo, ana monar nevisa, komin kam laņasa pe akilia ruru re nena mrapa mesmesu lala kiena ne Ntewa poli.

³⁵ Ana e lepas na malena si e marena, yoko laņasa aviun sanini, avisave “Yoko akila si yar mare la amal e marena ve sanape?” Pona yoko aviun sanini, avisave “La naņa amare nakonua rui, yoko asuņal sina amio tasnela na sanape?” ³⁶ Ana naviunena la ne sanene ape naviunena kiena yar naņa pe kilia re sur poli. Visae tesitomli narin kurus nen sur la naņa tesuņia temapila ke ne, yoko telual kana navisataņeena. Pogos naņa omapila narin kurus tai vito e porotano, okilia rui osape kurus nene monar menun, monar mare, ana siraunia, yoko sirus viu kilia kapur komea. ³⁷ Sur naņa omapila, naga kurus ga tai naņa yoko sike e porotano, ana sur naņa yoko kapur marea ve urviu sina, naga ve sur taņena. ³⁸ Sa naņa omapila ke kurus la peve taņena ana Ntewa suņia kila sirus viu lala peve taņena, ³⁹ a maran ve taaga e sur mali lala, naņa tasnela la peve taņena. Tasnena yaru kana tata pe taņena, a surmali

lala sane na porotano, na si, po na metava, la peve taaga tata taņena la sike e la. ⁴⁰ A surmali la nene, tasnela lala pe taņenan manene laa e tas nen sur taņena la naņa asike ma e sinapane, ⁴¹ sane mrae, kupario, amio verue lala. La telu nene, tai marana pe taņenan maran taņena, a maran taaga mēna ga e lepa na verue lala, naņa tai, marana pe taņenan taņena.

⁴² Ana sur make ga la nene, tepisu naņa Ntewa kila la ape taņena manene laa, a sur nene p̄ar totou na tasneta, kiena ita la naņa tokovio, naņa tekilia tokusia pogos naņa tesuñalu temal sina. Tasneta vito e pulus nen porotano, sane kurus tai naņa amapla, naņa monar menun, ana siraunia, tasneta viu naņa molue yoko taņatete si imi viowa pogos tai. ⁴³ Tasneta naņa vito e porotano, tepisu piowa ga, a porovia, ana tasneta viu naņa m̄alivi sirau, yoko tevinaia vaņisi, a m̄arera ruru wo. ⁴⁴ Sur naņa vito e porotano, naga e lepa na tasneta ga ne, ana sur naņa m̄alivi sirau, naga e lepa na ninuta. ⁴⁵ A tekilia tesitoñal mēna yar na sumo naņa Ntewa siia, naņa Atam, amio Atam maro naņa mligan e yomarava, naņa Kristo. Visena tai pisape Atam, Ntewa kila naga pimi amio tasneta tai naņa mali, ana Kristo, Ntewa kila naga pimi amio ninuna tai naņa pe purpes nen malena. ⁴⁶ Taveve nene, tepisu naņa sur na lepa nen tasia pimi p̄esa, ana sur na lepa na ninuna, pimi maro. ⁴⁷ Yar na sumo naņa Atam, Ntewa sii naga molue kome porotano na yomerava nini, ana yar na lua naņa Kristo, Ntewa mligan naga kom ma e peni pitomi. ⁴⁸ Ana ita yeririna taņena lala, ita naņa tepe na yomarava, tokus ke p̄elaga

kiena yar na sumo na yomerava nini, ana ita naņa tepe nae ma e peni, tokus ke p̄elaga kiena naga naņa pitomi ma e peni. ⁴⁹ A ita naņa temlelaga, sumo tokus maran yaru na yomerava, ana naganane tokus ke maran yaru nae ma e peni. ⁵⁰ Erau lala, sur naņa kate ga e yomarava nini, sane tasneta, taņatete va loyuña e nasuņenena kiena ne Ntewa nae peni, a sur naņa yoko va kovio, taņatete va tol yo naņa sike sike lue.

⁵¹ Ana yoko ve sanapen li na lelagaena lala naņa amal ke ga wa, pogos naņa Kristo wasuņea? Sur nene, pe yar mok re naņa akilia poli, ana yoko nevisawal mesmesun van amiu. Lelaga, ita li na lelagaena laņasa yoko ve temare re e yomarava nini, ana e pogos nene, yoko tasneta vilopu nena veraga sa ga yekarpla. ⁵² Sa naņa toņelawa ve plas ga, yoko teilan ga kumasua yelu, a yoko li na lelagaena la naņa amare pa rui yoko asuñal amal sina amio tasneta viu, a ita mēna naņa temal ke e pogos nene wa, tasneta mēna lala yoko imi ve urviu. ⁵³ Tasneta marua monar vilon ve sanene, komin naņa sur na yomerava monar imi ve sur nae peni a sur na marena monar yoko imi ve sur naņa mal nalue. ⁵⁴ Ana pogos naņa toņar tasneta viu na sanene, yoko kila visena na Siriena Marua tai imi ve lelaga nenaga, naņa sape

“Nañareraena na malena kiena ne Ntewa mēnelua nena na m̄areraena na marena.” Ais 25:8

⁵⁵ E pogos nene, yoko tevisa lele kare sur naņa marena p̄isa, tevisa sanini tevisave

“Marena, ko sinoñan osape otauluia, ana naganane kioñia kap mare. Kioñia nenos

*naṓa nayur imimiena sike
pe nagane?" Ose 13:14*

⁵⁶ Yoku teviṣ sanene komin nav-
isaluaena naṓa sike pa rui, naga
mla m̄areraena pan ṓelaga na
mlamulena viowa loyũma e kieta
malena, naṓa kila ita tepim sane
yar lala na kilaroen navisaluaena,
a kieta ṓelaga na mlamulena
viowa nene mla na m̄areraena
pan marena vena ve sa nenos
naṓa kilia yurn̄ar ita. ⁵⁷ Ana
potena pa Ntewa paṓisi, komin
naṓa naga kila naṓa kieta Suṓe
Yesu Kristo tauļu m̄areraena nav-
isaluaena a m̄areraena na mla-
mulena viowa a m̄areraena na
marena, kila tetol malena naṓa ve
uro re.

⁵⁸ Erau nowo lala, komin naṓa
Ntewa kila po pan ita sanene,
asuñalu m̄arera, ve akulkulu kar
re, a ayuñæen ruru yuñæena
kiena kieta Suṓe amio kiamiu
naṓareraena wetelu. A po-
gos naṓa akila ke sanene, po-
pon asuñã asitoñãl sane kiamiu
yuñæena nena ve ve sur korena
re, ana yoko monar war mrasa sa
naṓa Suṓe sinenania.

16

*Kilavaru naṓa akoania va li na
lelagaena lala nae Yerusalem*

¹ Sineun nesape nela visena
laṓasa van amiu e lepas na war-
poloen kilavaru vena ilaen li
na lelagaena lala nae Yerusalem,
naṓa apane ke pogos m̄arera, li-
mala korena ga e poglis nene.
Nemla visena pan suñare kar
make ga e lepas nae Kalesia rui, a
nagane sineun nesape nevisawal
van amiu narui. ² Sineun nesape
nevisa sanini, nesape ve asusu
koren re asuñã sanene ya tol
pogos naṓa neim̄asu nom̄alivin
amiu ana awarpolo ga nalaena
na wa, ana sineun nesape siar
nagane, e legiena ṓesa na legiena

olua make ga, kam veve taaga
monar ala narin kinakinas nen
ya naṓa amlavia, ana monar ali-
gan ruru toña ga. ³ Ana pogos
naṓa neim̄asu, yoko towarpolo
narin kilavaru la nene imi lele
taaga, a yoko akilia akilalua yar
laṓasa awar nalaena nene va gar
Yerusalem. A yoko nesiri m̄aki
laṓasa awararia va va li na lela-
gaena lala gar ne, vena visawal
amiuena van la. ⁴ Nemninue ke
ga wa pona inu m̄ena nemio la yo,
ana yoko nevisulia wa.

Mrapa kiena Pol

⁵ Pogaga, kiau mrapa sanini,
sineun nesape neva nokom e
lepas nae Masitonia sumo, ana
suraunia yoko neim̄asu nom̄alivin
amiu. ⁶ Nemninue ke ga wa ne-
sape yoko nesike nemio amiu va
tol pogwai, ana nesitom ke nesape
nesike nemio amiu e pogos na
miava na pimi ke ne, ana siraun
naga nene, akilia aligan inu si
e kiau mrapa, vena neva si e
nape naṓa yoko neva ea. ⁷ Pe
sineun re nokom pun amiu na-
gane poli naṓa nesuñã nepanon
ke Masitonia, komin visae ve
sanene, yoko nekilia nesu yam ve
plas ga ne, ana yoko neva ke ne
gare sumo wa, siraunia neim̄asu,
komin naṓa visae Suṓe tañania,
nekekanan naṓa yoko nesu towe
laa nemio amiu ve piavi. ⁸ Nagane
nesike Episas, a yoko nesu towe
laa e nini na wa, tol pogos na
Paṓagena na Yui Marua warovia.
⁹ Kiau pulmas na kilaen yuñæena
wo la e nini moki ke wa, a suri
si tai, nasinekar m̄arera m̄ena la
mokliu asike e nini, ana pe nekilia
re poli naṓa nekilia neyal pogwai.

¹⁰ Visae avisu Timote imi
m̄alivin amiu, awis, awo vania,
akila naga logewon naṓa sike
amio amiu, komin naṓa naga kila
ke yuñæena kiena Suṓe, maran

taaga sa ke inu. ¹¹ Ve atañan re kam lařasa avisusu viowa e naga, ana avisuar ruruia e řelaga na suñare, siraun aligan naga e kiena mrapa vena naga kilia wasuře ruru imi pun inu, komin nesuñate ke nesape vena naga amio wolai tařena lala aim aworu e nini.

¹² E lepas kiena ne kieta puruvi nařa Apolos, nepiun manene pania vena naga taveve puruvi tařena la nene aimasu pun amiu, ana kiena sitomena mārera sape naga nene pe kana pog mesmes re poli nařa mālivin amiu, ana visae kana pog nena, pona yoko naga sirau imasu.

¹³ Erau lala, lavis ke kiau visena řisi narui, ana sineun nesape nevisa van amiu sane amiu avisuar ruru amiu, asuñal ruru ase kieta lelagaena, ve sinemiu kurkurun re suria, ana añarera. ¹⁴ A suri make ga e nařa akila, monar akila e řelaga na sinesiena.

¹⁵ Popon avisu kilale Steřanas nene amio kiena namratava lala, amio yuñena nařa asuñia akila ke ne. E yeririna nae make ga e kiamiu lepas nene, Akaea, la ke nene narui la amlelaga řesa. A siraun nařa amlelaga, asuñia akila ke yuñena wo pařisi, asuñia amiila ke li na lelagaena lala pimi tol nagane. ¹⁶ Yar nowo la ne sanene, popon avisir plan la vena asumon amiu, a popon avatanon mēna yeririna tařena la nařa amiyuñae ke lele taaga amio la. ¹⁷ Steřanas nene pimi mālivi e nini rui, naga pimi amio Posanatas a Akaekas, a nekekarana la telu pařisi. La asuñia amiila inu ke e suri moki, torokin ke ga nařa amiu mēna akilia akila visae asike e nini. ¹⁸ La telu nene akila po pan amiu rui, ana pogos nařa apam e nini akila inu mēna nemloge po pařisi, apisirlua kiau sitomena.

Popon avisa potena ve keviu van la komin kiela pupia yuñena wo na sanene.

¹⁹ Suñare make ga lala na lepas nini nae Esia asape asuñia asitom amiu pařisi. A kieta erau lua nene, Akwila amio wona na sira Prisila, amio yeririna lala na suñare nařa e mēla uñia, la apisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu e kia kiena Suře. ²⁰ Kieta erau lala nae yo nini akekarana navitawe amiuena e mēki nene, a amiu mēna, pogos make ga nařa avitawe amiu, popon asuñia atalopan amiu a asuñia aviran pipimiu, vena akekarana amiu amio sinewo.

²¹ Ana siar e narin yo nini, inu Pol nemlarar ke pensel nesuñia nesiria vena nevisa kiau visena maro van amiu. ²² Monar sinemiu sii ke mēna Suře ve lelaga, visae peraga, yar nařa ve sinena sii re naga, visaarena na marena sike e naga. Nesuñia nemlen ke sanini, nesape Suře Yesu, awis, otom vilaga, ²³ a nesuñia nemlotuwo amiu ke mēna ga, nesape lemamiēna kiena kieta Suře Yesu sike amio amiu. ²⁴ A sane silaga, nekilia nevisa e kia kiena Kristo Yesu sane kiau sinesiena van amiu keviu sulue ga suñia ga.

Kiau mēki řisi ga e nene narui,
Inu, Pol.

**Maki Nalua Naña Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi
Nene**

*Komþasnen suniena plas na
tusi nini*

Maki na lua nene naña Pol siria pa li nalelagaena lala nae Koren, ana naga siria e pogos naña pane ke pogos ñarera amio li nalelagaena lala e suñare nene nae Koren, naña laþasia sinela kar manene naga paþisi, ana akawelan naga. Ana Pol kila mareravan panila sape naga kiena sitomiena ñarera ke na wa vena kila ruruen napiowaena nene. Naga sinenan sape naga amio la aimi ave erau wo sina, ana pisawal panila pisape kerara paþisi naña amlogear naga.

E komsusnen ñaki na sumo Pol pisayu komin yane naga pis ñarera e ñaki na sumo tai naña siri pa pan la. A pisa naña naga kerara paþisi naña mloge sape apilon kiela sitomiena komin kiela milamulena viowa lala, a kila ruru napiowaena la naña sike pula, ana ape erau wo sina amio.

A siraunia, pisa panila sape monar akuwan kilavaru vena waren van kiela erau na lelagaena lala nae Yutea, la naña pe kiela sur re poli. E komþasnen luwasnen ñaki nene, Pol pis ñarera pa yaru la þas nae Koren naña la asape ape li nalologena wo kemua lelaga, ana asumña akila kare li nalelagaena la nae yo nene e kiela vianiena la naña pe mesmesu re poli. Asuña apisa ke asape Pol naga pe nalologena kiena ne re

Yesu Kristo lelaga poli, þisi na Pol pis ñarera vena suwoyon laena, a kila mareravan sane naga pe nalologena kemua lelaga kiena ne Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la nini

Visena þesa 1:1-11

Pol amio li nalelagaena lala nae Koren 1:12—7:16

Kilavaru naña na warena va li nalelagaena lala nae Yutea 8:1—9:15

Pol kila mareravan naña naga pe nalologena kemua lelaga 10:1—13:10

Visena maro 13:11-14

Visena þesia

¹ Erau lala, inu Pol nemio kieta puruvi naña Timote; imimi lua mekekaran naña mevitawe amiu sina e ñaki nini, nane amiu suñare kiena ne Ntewa e pupia kumali nae Koren amio ñena li na lelagaena tapena lala naña asute-tai asike e pupia lepas naña Kris.

Ntewa kiena nasinenanena, naga pisirlua inu Pol vena neim sane nalologena tai kiena ne Yesu Kristo, kila narui kiau suri moki naña nevisawal van amiu e ñaki nini, ana sumon nanene, ² nevisa sanini nevisave kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata amio Suþe Yesu Kristo aligan lemamiena a suñarena, lalua asike e amiu punu ga.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon kiena sinewoena

³ Sineun manene paþisi neyeluar kieta Ntewa nene naña naga pe Arimana kieta Suþe Yesu Kristo, a naga pe Arimata nowo tai naña naga pe purþes nen þelaga na sineyeena, a naga pe Ntewa nowo tai naña naga pulen þelaga na kila luþeluþeena. ⁴ Pogos ya naña visae teване pog ñarera, Ntewa suña kila luþeluþe ita ruru nenaga, ana kila tomñarera ruru

sina ga. Ana siraunia, tekilia tela p̄elaga na kila luḗeluḗeena naḗa naga kila pan ita, tekila towe va kieta erau taḗena lala naḗa apane ke kiela pogos m̄arera lala, teiila la sanene.

⁵ Pe lelaga paḗisi sane pogos moki tesuḗa ga toḗar ke naloge viowaena maran taaga sa naḗa Kristo p̄aria, ana naga kila naḗa tekilia towar m̄ena kiena kila luḗeluḗeena nowo lala. ⁶ Pogos naḗa mepane pog m̄arera lala, metañan ga narui, vena kila sane amiu akilia aloge wo a alual malena. A pogos naḗa mevisu sane Ntewa kila luḗeluḗe imimi, naga m̄ena ga po paḗisi, komin naḗa kila sane imimi m̄ena ga mekilia mekilia luḗeluḗe amiu sina ga, a mekilia meila amiu vena akila kiamiu sitomena ve piavi vena akilia awar ro e napiowaena la naḗa amiu m̄ena ga akilia alualia. ⁷ Mesitomiya ya naḗa amiu aḗarpoyo e ḗisi rui, kila sane e lepas na pun amiu, pe kiamimi sitomena kurkur re nenaga, sane yoko amiu na ve sanape. Nanene komin naḗa imimi mekilia ruru ḗisi rui sane pe sur korena naḗa amiu monar avisu naloge viowaena maran taaga sa ke naḗa mepisuia, ana yokorena amiu akilia atol m̄ena ga pupia kila luḗeluḗeena kiena ne Ntewa ve sa ke ga naḗa imimi metolia.

⁸ Pona pe amloge kilia ruru re poli yo wa, e pupia pogos naloge viowaena lala naḗa mepisuia pogos naḗa mesuḗa memiyuḗae kar ke ga e pupia lepas nene naḗa Esia, ana nekilia nevisa nevisave piowa na piowa paḗisi. Sur la urmi manene la pan imimi, imimi pe metorokin la re si poli, pano pano-o mesitom mesape naga narui monar kiamimi luas nen malena narui. ⁹ Lelaga, mem-

loge sa naḗa visae yerkaawa na kumali tai visawal visave awe monar imimi memarmare, yoko mevisu sane sa ve sanene na wo laa sane, komin naḗa mepisu rui sane taḗatete si mekilia sur tai, moḗasine imimi ḗele sina mesape yoko imimi monarera ve sanape. E pogos nene, memligan kiamimi malena sike ga e limana Ntewa, moḗasine ga naga komin naḗa naga taaga ga pe Ntewa naḗa kilia kila yaru naḗa mare imi mali sina. ¹⁰ A moḗasine naga sanene, mepisu naḗa pe lelaga paḗisi naḗa naga tamalia imimi, a nagane kiamimi sitomena m̄arera ruru po sane naga kilia tamalia imimi sina, pe yam taaga re ga poli, ana yoko naga suḗa kila lue ga silaga.

¹¹ A monar amiu aiila imimi naḗa asitonāal imimi silaga e kiamiu leniena lala. Sa nene, pogos naḗa Ntewa loge kiamiu leniena moki nene, yokorena visa ruru imimi narui, tamalia imimi sina vetan pogos m̄arera la nene, a yoko amiu ve moki avisa ga potena vaḗisi va naga vanon ya naḗa yoko naga kila van imimi.

Pol pisa meraravan ruru sur naḗa kila naga pe pimi mialiali la re si poli

¹² Moḗar naloge viowaena la sanene, ana sur tai suḗa naḗa kila imimi memloge pon imimi paḗisi. Nane sitomena tai naḗa teke e imimi naḗa pisa sanini, sape e lepas na kiamimi p̄elaga e maramiu, a e maran yeririna taḗena lala na yomarava nini, mekilia sur make ga pe wa ruru nenaga, a kiamimi malena pe lelaga nena na po, sa naḗa Ntewa sinenania. Pe memiyuḗae re memio sitomena na yomerava nini poli, ana memiyuḗae ga memio lemamiēna kiena ne

Ntewa. ¹³ Sur make ga naña mesiriyuia e kiamimi mñaki la nini, naga pe sur la naña mekilia mesape aulo woga, a mekilia mesape akilia aulo kilalea. Ana visae sur lañas naña amiu akilia ga komþasa, sineun nesape e legiena la ne pimi ke ne, yoko monar akilali naña akilia ruru make la ga. ¹⁴ Visae ve sa nene, pogos naña ita punu tesike lele taaga e legiena keviu nene naña Suþe Yesu wasuþe sina, ana yoko amiu akekaran imimi vaþisi a imimi mñena ga mekekaran amiu vaþisi.

¹⁵ Ana komin naña nekilia ruru nesape sitomena wo na sanene sike likan ita rui, sineun manene nesape pogos naña neva e lepas nene Masitonia, yoko neiñasun nomñalivin amiu. ¹⁶ Lelaga, nesuñña nesitom ke nesape neiñasu nokom pun amiu yam ve lua, nañesia e pogos nene naña nesuñña nepa ke Masitonia, a yam ve lua nena e pogos naña noþasuþe inu, naña nesitom nesape amiu akilia aligan ruru inu e kiau mrapa vena nowasuþe si neva Sutea, ana peraga. Sineun nesape nekila wo van amiu sanene, ana sa naña akilia rui, taþatete nekilia nekila.

¹⁷ Ana sineun nesape amiu monar akilia ruru sane pogos naña nesitom ke nesape neimi pun amiu, naga sur tai naña sineun manene paþisi nesape nekila, naña kiau sitomena māreran paþisi ve na kilaena. Naga pe pe sur re tai naña kiau sitomena peve lua e poli, naña nesitom ke nesape yoko nevano pona ve neva re. Peraga, inu na pe nesa re yeririna taþena la poli, naña taþatete olelaga e kiela visena, ¹⁸ ana sa naña amiu akilia awasine ga visena kiena ne Ntewa, akilia awasine

mñena kiamimi visena. Kiamimi “Ore” pe kana kinas re naña asape “Peraga” pona “Ana yo,” ¹⁹ ana pogos naña mevisape “Ore,” naga “Ore” ga. Monar meve lelaga sanene, vena meve maran taaga memio narina Ntewa, Yesu Kristo, naña imimi telu Silvanus amio Timote mepimin memlologon pan amiu nanua rui. E pogos nene mepisawalia mesape kiena visena make ga pe lelaga silaga, komin kana “Ore” pe “Ore” nena napo, ²⁰ a navisaarena make ga naña Ntewa pisawalia e lepas kiena ne Yesu, pe tai re naña pimi sane pe navisokanena poli, ana punu ga pe lelaga. Sur ne nanene kila sane pogos naña tesuñña temlen pa Ntewa, e kana nasiarena pitomi tol naña tepisape “Sanene,” tekila ga e kia kiena ne Yesu Kristo. ²¹ Kristo ke nanene narui naña memlologon pan amiu, a Ntewa ga pisirilua imimi pe na kilaen kiena yuññaena. A amio naga nene, Ntewa kila imimi memio amiu, ita punu ga tepim lele taaganian. ²² Ntewa kiar ita tepe kiena, ana naga mligan Ninuna e losineta, sane navisaarena tai naña sape yoko temio naga e pogos la naña suñña pimi ke ne.

²³ Kieta Ntewa nene naga pe lelaga silaga, a naga kilia iila visena nene naña sineun nesape nevisawal van amiu. Sane nanua ne nepisa mña nesape yoko nomñalivin amiu gar Koren nene, ana siraunia pe nepimās re si poli, a pona asitom piowagan inu e yo. Ana nesape nevisa van amiu naña pe vanon re kiau sur tai poli, ana vanon amiu ga, komin naña nekilia nesape visae neiñasu yoko monar nevis mārera van amiu komin kiamiu þelaga laþasia. Ana pe sineun re nesape yoko nekila amiu aloge viowa poli, nane kila sane pe nepim re si poli. ²⁴ Nepisa

pan amiu sanene, awis monar ve asitom re avisave mesitom ke mesape mesike metavan amiu, vena meve þarun kiamiu lela-gaena. Pe sa re nene poli, ana sinemimin mesape teyuñae ga lele taaga, vena kila amiu akilia aloge wo silaga, asuñalu ruru ñarera ase kiamiu naviawaena.

2

¹ Sa naþa nepisa, nanua nepim sumo, sur laþasa suña ga naþa monar nepis pan amiu panon narui, ana kila amiu amloge piowagania. Ana nagane pe sineun re neim nekila amiu aloge viowa yam si tai poli, a sitomena ne nanene narui kila sane ve neiñasu nakaten amiu re sumo wa. ² Visae neiñasu nevis van amiu, nekila aloge viowa, yoko inu ñena ga neloge viowa, ana pogos naþa ita punu ga teloge viowa sanene, yoko taþatete si naþa tai kilia iila tai vena loge wo sina. ³ Sitomena ne naga nene naþa nepisa þesan e ñaki taþena naþa nemligan piñasu nanua rui. Sineun nesape akilali akila ruru sur viowa la nene sumo wa, vena kila sane visae pogos naþa neiñasu, yoko ve sur re si tai sike likan amiu naþa monar neloge viowagania. Ana visae akila ruru kiamiu yuñae na wo, yoko nekilia neiñasu naþa nevisu naþa apim apo si rui, a visae ve sanene, yoko nekekara vaþisi, a yoko kiau kekarena nene kila kiamiu kekarena ñena ga ve keviu vaþisi.

⁴ Nepisa sanene komin naþa pogos na nesiri piñasu pan amiu nanua ne, nemloge piowagan manene laa. Nemloge sane losineu lavis worovia, a wamarau la suña mlalau. Visena ñarera la naþa nepisa pan amiu e ñaki nene, pe nekila re poli komin naþa sineun amiu ñena ga aloge

viowa, ana sineun nekila amiu avisu kilale sane sineu sii manene amiu silaga.

⁵ Ana sa naþa ita make ga tekilia, tai sike likan amiu naþa naga kila pupia naloge viowaena nene. Sineun nesape sane sur viowa naþa naga kila, kila inu nemloge piowa, ana pe in re ga poli, kila amiu ñena ga moki liu amloge piowa. Ana pe sineun re si nevisave monar ala manene si nakoena van poli, ⁶ komin nekilia sane amiu punu ga apis pan þisi rui. ⁷ Apis pania toroki narui, ana nagane pe pogos naþa aviewo naga, sinemiu ye si naga. Visae peraga, yoko naga loge viowagan manene sina vano vano-o viowa vania. ⁸ Ore, nomareran vena neviun van amiu ve sa nini, sane monar akila merarava ruru vania sane sinemiu si ke naga na wa.

⁹ In na nesiri ñaki taþena nene nanua ne, sineun nevisuveve sane yoko amiu akekara naþa alogear kiau visena lala naþa sike loyuña ea, pona peraga. ¹⁰ Pogos naþa nepisa nesape popon aviewo yar tai, nemlelaga nesape yoko akila, a naga naþa aviewoia, in ñena ga neviewoia. A nemnue ga, pona naga kila ña sur laþasia piowa pan inu yo, ana nekekaran naþa nevisawal e marana Kristo nesape nepiewo naga, ana sanene, iila amiu ñena ga vena akekaran aviewo yar taþena. ¹¹ Monar tevisuar ruruia, komin naþa tekilia ruru sitomena viowa lala kiena yermare vena kila kare itaena, ana visae tesuña teviewoia ita silaga, yoko naga taþatete nena taulu ita þisa.

Pol pisayu kiena mrapa navaen ma Troas amio Masitonia

¹² Ana pogos naþa nepam re si pun amiu ma Koren poli, nepito ga nemlologon lologena wo kiena Kristo garo kumali naþa Troas,

ana e yo nene, nepisu sane pulutava pietava ruru nena pan inu vena nekila yuñæna kiena Suþe. ¹³ Ana sur viowa tai e pogos nene, nesitom ke nesape yoko nelual wolai naþa Taetas e yo nene, ana naga pe su re poli. Ana kiau sitomena nesitom manene naga paþisi, kila sane pe piavi re poli nemligan la nene, nemla si kiau mrapa yalen silau ma lepas nene Masitonía.

¹⁴ Kiau yalena pa sanene narui, ana potena paþisi pa Ntewa komin naþa silaga mligan Kristo naga suñá sumon ita. Nanua sumo ita tepe kiena nasinekar ga lala, ana naga taulu ita rui, ana tetaveve naga tepa kar ga e yo make ga, ana pogos naþa yar la apisu ita, yoko avisu kilale sane Kristo naga pe kieta Suþe. Pona nekilia nevisa sanini, sane ita na sane ponotaninu wo tai naþa asikapia, ponos miyere þar make yo, ana pogos naþa yar la amloponia, yoko alopon kilalea sane Kristo suñá pimi málivin la. ¹⁵ Ntewa kila ponotaninu nene pa vanua e yar make ga, pano tol la naþa asuñá apanon ke mrapa natamaliaena, a pano tol la naþa apanon ke mrapa na kovioena. ¹⁶ Ana e la naþa apanon ke akovio, ponotaninu nene naga ponos piowa sane sur mare tai naþa kona, ana e la naþa asuñá añal ke malena, naga sane ponos nen mñapes wo na tamaliaena.

Nanene narui ita tevisu yuñæna naþa mesuñá mekila naga pe pupia yuñæna paþisi, komin memlologon visena kiena ne Ntewa naþa kilia kila yar tol malena pona tol marena. ¹⁷ Nalologena la þasa pe asitom manene re urmi e yuñæna nene poli, asuñá amlologon ke visena kiena ne Ntewa vena ataulu ga kilavaru ea, ana imimi na pe sa re nene poli. Ntewa pisir plan imimi

ana memiyumæe ga e yo metava e marana, a mepian visena lelaga kiena Kristo pa yar taþena lala, þarpoyo ga e māreraena naþa mla pan imimi.

3

Imimi na yar na kilaen yuñæna na viranarena viu

¹ Nepisayu kiamimi yuñæna keviu na metava ne, pe pon re asitom avisave nepis vilave ke sane navianena taþena lala navisokanena. La nene apim pun amiu amio mñaki la naþa apisayula asape la apo pa sanape, a pogos naþa amolue petan amiu, amāreran asape monar amiu asiri si mñaki laþasia vena visawalen kiela yuñæna naþa aþar ke pano. Ana visae sinemimin meva si e lele taþena, pe mesitom re mñaki tai ne sanene poli vena visawal imimiena. ² Visae yaru tai sine-nan kilia visave imi sanape, popon imi visu ga mras nen kiamimi yuñæna e kiamiu malena lala. Amiu na sa ga mñaki tai narui, naþa Kristo siria navisawalen kiamimi yuñæna. Yaru taþena lala akilia aim auloia, vena akilia ya naþa mesiria e losinemiu lala. ³ Yoko avisu amiu sane ape mñaki tai naþa Kristo naga mligania, ana moþar pimi, a yoko avisu kilalea sane lelaga, mekila yuñæna e amiu po paþisi. Ana mñaki nene naga pe mñaki re naþa wii na kilamemego na kapi naþa asiri e mñas nen tus tai poli, ana naga mñaki naþa Ninuna Ntewa siri e los nen yaru.

⁴ Visae ve sanene, kiau visena la nene pe visen vilave re poli, ana mekilia mevis sanene komin Kristo ga naga taaga kila naþa moþasine Ntewa keviu pa þisi.

⁵ Visae imimi ga, yoko taþatete mevisave imimi metorokin mekila sur tai, komin sur make ga naþa mekila, Ntewa ga kila sane

imimi mekilia mekila. ⁶ Naga ke narui mla m̄areraena amio kiliaena pan imimi, kila imimi mepim mepe kiena yaru na yuñāena e lepas na viranarena viu naña naga kila amio ita yeririna lala na yomerava. Naviranarena p̄esa asiri plan kana visena ne lala e tus lala navisaluaena lala kiena Mosis, ana visena la nene amiila ita ana pe torok ruru re poli. Apowo, ana ya naña akila, akila meraravan ga asape ita yaru nakilaroen navisaluaena, naña yoko monar telual marena vanonia. Ana naviranarena viu, naga visena ne lala apim am̄alivi e Ninuna Wa, a Ninuna nene narui kila ita tetol natamaliaena.

⁷ Mrapa marua nasumo nene, naña ate kana navisaluaena lala e kilavaru la naña pe lepalepas nene, naga suñā pisaar ke ga kieta marena, ana naga pe sur tai naña pe wa pañisi. Pogos naña Mosis p̄ar lepalepas nen kilavaru la nene, naurarena kiena ne Ntewa pimi e naga, ana pogos naña p̄ar maran si kilavaru la nene pa le Israel lala, m̄areraena naurarena nene suñā pito ke tano rui, ana la apisu p̄ele marana komin naña pilavila na pilavila. ⁸ Sanene, visae naurarena kiena ne Ntewa miyuñāe m̄arera e pogos naña apisawal mrapa na tolen marena, yoko yuñāe ve sanape e pogos naña yoko avisawal mrapa na tolen malena? ⁹ Yoko naurarena kiena ne Ntewa monar yuñāe ve keviu va manene va p̄isi e pogos nene, a tesuñā tepisu p̄isi rui naña kapi vivaga na mrapa viu suñā tego kar ga, suñā taulu kapi na mrapa marua nene naña suñā pito ke tano rui. ¹⁰ Lelaga, kapi viaga na mrapa marua nene naga suñā tego ruru nanua sumo, ana nagane, tepisu naña kana kapi nena sane pe tego ruru re si poli, komin kapi na mrapa viu pimi

p̄arpoyo, suñā tego keviu e yo make ga. ¹¹ Kapi naña suñā pito ke tano nene, lelaga naña naga pitomi p̄esa, pitomi amio kana pupia naurarena nena. Ana nagane kapi viu naña naga pimi mare ga sirau, yoko naga sulue na sike ne, a kana naurarena nena yoko ve keviu manene lue.

¹² Visae tesitomyuli nene, yoko kila kieta sitomena m̄arera ruruia, a ve temaraun re si naña tekila kapi vivaga kiena Supe tegoli yo kar lala. ¹³ Ana tesitomyuli m̄ena yermarua Mosis, naña naga pa metava e tavie, ana Ntewa pimi lavisia, kila marana pilavila pañisi. Ana pe pon re ita teve sa naga poli, komin pogos naña p̄asupe si pitomi pu le Israel lala naga kalo marana e kulmrae vena ve avisu re, vano-o tol pogos naña kana tegoena suñā vito m̄a tano vano p̄isi. ¹⁴ E pogos nene, pe apisuli re kapi nene poli wa, komin naña p̄arila m̄arera pañisi, ana tepisu naña pimi tol nagane, la sa m̄a ke nene na wa. Apulo ke visena lala e tus marua naña sike ne, ana sane kulmrae na sike ga wa, suñā kilawo ke kiela sitomena lala. Ana visae alelaga ga e Kristo yoko naga kilia tarlua kulmrae nene vena akilia avisu kilale kiēna yomerarava viu. ¹⁵ Pogos naña apulo ke navisaluaena kiena Mosis, naga sa naña sur tai kalo ke p̄arila, ¹⁶ ana pogos naña visae yaru tai imi e Kristo, a warlua sur nene naña kilawo ke kiena sitomena, ana naga kilia visu kilale suria. Sa ga visena na Nasiriena Wa naña pisayu yermarua Mosis nene, naña pisape “Pogos naña Mosis pilon naga, kira pisu Supe, kulmrae nene m̄loru si petania.” ¹⁷ Ana pogos naña visena nene sape Mosis pilon naga kira pisu Supe, visena naña Supe, kana kinasia naga naña pe Ninuna Wa

kiena ne Ntewa. A tekilia tesape e nape naña Ninuna Wa kiena ne Ntewa sike ea, yaru lala akilia aumatan m̄areraena na viowaena, alual malena.

¹⁸ Sanene, ita make ga naña temlelaga rui, pe kulmrae tai towo re si marata poli, ana tesuñña tepisu ruru nena pupia nauraraena kiena ne Ntewa. A pogos naña tesuñña tepisu m̄a pano, nauraraena nene pimi puleule e ita, pano tol naña tepim tepe sane kupito vena tegoliaena kiena kapi vivaga va va yeririna tañena lala. Ana kapi vivaga nene pe molue re kome kieta malena poli, molue kome kieta Suñe, naña naga Ninuna nanene naña sike e ita.

4

Pol amio nalologena lala amlol-ogon kapi vivaga nalologena wo

¹ Mesuñña mekila ke kapi vivaga kiena ne Ntewa pilavila ke sanene, naga pe kiamimi pupia yuññaena tai vena iilaena yaru tañena lala. Losinena Ntewa pulen sineyeena, a naga ke narui naña mla yuññaena nene pan imimi, a pogos naña mesitoññal nene, kila sane pe sinemimi maren re yuññaenen pogos tai poli. ² A pogos naña memiyuññae, mesuñña memiyuññae ruru po silaga. Yaru lañasa, amiyuññae vinau e ga e nakilakotaliaena lala pona akilali naña awere sitomena kiena yaru lala, a akilia avilovilon m̄ñena visena kiena ne Ntewa va ve tañena, a imimi na pe mekila re ðelaga la sanene poli. Mekilia mesape pogos naña mesuñña memiyuññae, mekila ke ga e marana Ntewa, a monar meyuññae wo. Yeririna tañena m̄ñena lala asuñña añaaveve ke kiamimi yuññaena a asuñña amlolge ke ponia, komin naña asuñña

apisu kilale asape mesuñña mepisawal make visena lelaga kiena ne Ntewa lala mesmes ga.

³ Memlologo sanene, pe yaru re tai naña kilia visave naga pe mloge kilale re lologena wo poli, naña mesuñña mepisawalia. Ana visae yaru tai visave pe merarava re pan poli, naga pe yar re tai naña suñña mialin ke yomerarava poli, ana monar ve yar tai naña suñña mialin ke ga yemalolo, naña monar sur tai kilawo ke kiena sitomena, sane kulmrae naña tepisayu rui. ⁴ E lepas kiena ne la naña pe amlelaga re poli wa, suñe viowa na yomerava nini naga kilawo kiela sitomena rui, naga kila la sane ape kilamara kata, komin naña naga yepen mavin sape avisu pupia kapi vivaga na lologena wo kiena Kristo. Kristo nene, kiena naurarena tego pañisi, komin naña naga ðarnena marana Ntewa lelaga. ⁵ Mesuñña memlologon ke nene narui, nane Yesu Kristo, kieta Suñe. Pe mesuñña mepisiri plan imimi re sina pan amiu poli, ana mepe kiamiu yar na yuññaena ga lala vena lologonen Kristo van amiu vena akilia naga.

⁶ A sur make ga la nene naga pe yuññaena kiena ne Ntewa ga. E nasiiena, Ntewa pisa sanini, sape “Yoko kapi imi tegoli yemalolo naña m̄ñeke ne,” a suñña kila ke sanene pan ita na wa. Ntewa ke ga nanene narui naña suñña miyuññae ke nagane, kila kiena kapi vivaga tegoli losineta lala, kila tetol kapi nene naña suñña tego molue kome marana Kristo, naña molue nena e naurarena kiena ne Ntewa naña sike ea.

⁷ Nakiliaena lala na naurarena kiena ne Ntewa sike e ita sanene, naga pe sur wo tai naña pe wa pañisi. E imimi naña memiyuññaen ke yuññaena

kiena kieta Suḗe, mepisu sane imimi na sa ga sur korena ga, a pe metorokin re naḗa kiena nawaena la naḗa powo nene ase e imimi, ana Ntewa naga po, suḗa kokonia ke e kiamimi malena la silaga. A nanene kila sane visae pogos tai meyuḗaen sur wo la ḗasia, ana yoko mevisu kilale ga sane pupia ḗareraena na kilaen sur la nene pe pe ḗareraena na yomarava re tai nene poli naḗa ḗar po yo kome imimi, ana naga ḗareraena tai nae ma e peni naḗa kom ga e Ntewa pitomi.

⁸ Nagane memiyuḗae ke memio ḗareraena nene naga miila imimi keviu, komin naḗa mepane ke pog ḗarera la moki, ana pe memloru re poli wa. Sur la moki naḗa akila imimi mesitom ḗele paḗisi, ana kiamimi sitomena la pe kovio re poli. ⁹ Yaru la moki naḗa akila kare imimi pano paḗisi, ana silaga Ntewa pisuar ruru imimi. Moḗar magka lala, ana taḗatete awe plan imimi, memal ke na wa. ¹⁰ Lelaga, pogos ḗarera pan imimi sanene narui, pano pano naloge viowaena na marena sike e yepemimi sa naḗa Yesu ḗaria e kiena marena. Ana metaḗan ga, komin naḗa visae marena kiena Yesu sike e imimi, yoko kiena malena ḗena ga sike e imimi. ¹¹ Memiyuḗae kiena Yesu sanene, kila sane pogos naḗa memal mesike e yomerava nini, ana silaga mesike ga lavisin marena, ana nanene kila ḗena ga sane amiu akilia avisu kilale sane malena kiena Yesu suḗa ḗalmḗalivi ke keviu e yepemimi na marena ga lala. ¹² Lelaga naḗa mesuḗa mepanon ke kiamimi marena, ana mekila sanene vena amiu akilia avano alual kiamiu malena.

¹³ Visena tai sike e Tus na Yauena Wa lala, naḗa yaru tai pisi pisape “In na nemlelaga rui,

nane kila narui nekilia nevisawal visena,” a mepisu sane ninuna na viawaena naḗa sike e yaru nene, nagane keviu ḗena ga e imimi. Mesa ke ga naga, naḗa imimi ḗena ga memlelaga, a sur ya naḗa memlelaga e naga, nanene mepisu sane mekilia mevisawalia. ¹⁴ A pe memaraun re nena visawalen poli, komin naḗa mekilia ruru sane kieta Ntewa naḗa naga kila kieta Suḗe Yesu mali sina e marena, yoko naga kila imimi ḗena memali sa ke ga Yesu, a yoko naga kila amiu ḗena amal sina sane imimi, ana yoko were ita punu ga teva tesike temio naga. ¹⁵ Lelaga, mepa moḗarpoyo e pogos ḗarera la moki sanene, ana pogaga, komin naga kiamimi mrapa ke ga tai nanene narui naḗa mekilia mila amiunia. Sanene sinemimin ga lemamiena kiena ne Ntewa monar momolue silaga va yar kar ga lala e yo punu ga, vena kila sane ayeluar Ntewa silaga, asuḗa avisa potena vania vano vano vena kila kiena naurarena imi lapa ve keviu.

¹⁶ Sitomena wo la nene kila sane pe sur korena ga naḗa viowa van imimi ve sanape, ana mesuḗalu moḗarera ruru mesuḗa ga. E lepas na yepemimi lala, pimi pe yermarua, suḗa pimi pororovia, ana e lepas na ninumimi lala, Ntewa suḗa kila pimi pe urviu, ḗarera ruru lue ga e legiena make ga. ¹⁷ Narin pog ḗarera lala e yomarava nini, la ape na yam plas ga, ana asuḗa akila ita tesururuia vena teva toḗaliyi tese e naurarena nae peni, naḗa keviu paḗisi, po pano-o po manene laa, naḗa teloge ke wonia vano vano ve uro re. ¹⁸ Nagane ve kieta sitomena la ve su re e sur la naḗa kilamarata visuia, ana kieta sitomena la sike e sur la naḗa kilamarata pisu ḗele ga, komin

naþa sur la naþa kilamarata kilia visuia, la ape na yam plas ga e yomarava nini, ana sur la naþa kilamarata pisu þele ga, la ape na sulueena ma e peni.

5

Leleta ma e peni

¹ Tekilia rui tesape tasneta na yomarava nini taþatete sulue. Naga sane narin silparpara tai naþa tesuvaria, naþa yoko pogos tai monar mawowo make ga, pona yar taþena lala aimi aweplania. Ana tekilia mēna tesape pupia mēna yumā mārera tai mēke ga wa, naþa pe amiyumāen re e yomarava nini poli, ana Ntewa ga kila ruru monmāte ita ke ma e peni ana siraunia tekilia teva tesu ea. ² Yomarava nini naga sa ga lele na tagiena ga, a tekekan ga naþa tourmatania, sinetan teva tetapolou e mēna yumā ma metava, ³ a pogos naþa teva tesike ea, yoko ve teloge re si sane pe mēna umā re poli, ana tevisu ga na wa sane kieta yo nena napo nane sumā ne.

⁴ Lelaga, tasneta naga sa ga silparpara tai naþa tesuvaria e yomarava nini, ana lelaga naþa, pogos naþa tesike e sanene tesumā takar malueta silaga komin naloge viowaena lala na pog mārera la naþa tesumā toparwowo ke yo ea. Pona pe pon re aimin awe kare tasneta poli, ana sitomena tai monar sumā ga e ita sane visae akila, pogaga, komin naþa popon sane toure matan silparpara nini, teva tese yumā wo tai sumo wa. Monar tevisu kilale ruruia sane popon sa tas nen marena nene þisi, ana yoko tas viu tai kilia imi kus lelana. ⁵ Nakonua rui, Ntewa sumā miyumāe ke e ita vena kila ruru ita teva e kiena yo sanene

narui. Naga mligan Ninuna sike e ita vena kila ita tesitomāil silaga sane kiena visaarena na kilaen van ita sanene yoko imi ve lelaga.

⁶ Tesumā tesitomāil ke nanene, kila sane silaga tomārera. Tekilia tesape nagane, tesumā tekila ke mēna umā e silparpara nene, naþa tasneta, ana pe tesu re e mēna umā wo temio Suþe ma metava poli wa. ⁷ Sanene, pogos naþa tesike e yomarava nini wa, monar ve tekilali re naþa tesumālu e ya naþa kilamarata ga kilia visuia, ana monar tesumālu mārera e naviawaena. ⁸ A e lepas na pun imimi, momārera ruru ke ga wa vena suen e yomarava nini vena mesumā mekila kiena yumāena, ana mepisu sane po mēna ga visae mekilia meligan tasnemimi la na yomerava nini, meva mesu nena e māmimi umā memio Suþe. ⁹ Sanene, visae tesike e yomarava nini, pona tesike ma metava, ana silaga monar tekilali ya naþa yoko naga kekarania. ¹⁰ Monar tesitom sane pogos naþa Kristo pa totano metava e kiena yo wa na liþereena, yoko ita make ga veve taaga teva tesumālu tese marana. Ana e pogos nene, yoko naga ga kila sane wo van ita, pona viowa van ita, taveve ga ya naþa tesumā tekila e pogos naþa tesike e tasneta e yomarava nini.

Kristo kila ruru marata temio Ntewa

¹¹ Pogos naþa mesitomāil naþa yoko Kristo liþere yaru lala, memarau, a mepisu sane popon meyumāe mārera vena metaulu yar lala vena ve akovio re. Ntewa pisu kilale ruru þelaga na kiamimi yumāena la nene, a nesitom sane amiu mēna apisu kilale sane memiyumāe sa ga naþa naga kekarania. ¹² Nesumā nepisa ke sur la nene, pe nekila re poli

komin naþa sineun vena amiu avisirlua imimi sina, ana popon vena akilia akekara e ya naþa mesuñia mepisa. Visae atol ruru kiamimi visena lala, yoko kila sane visena la nene kilia se amiu, ana yoko akilia avisatame la naþa asitom ke asape apo rui. Ana la nene akila la ke apa metava komin ga ya ne akila ke e maran yaru lala, ana pe asitom re ya naþa sike loyuma e kiela malena poli.

¹³ Nekilia nesape pogos naþa nepisa visena la nene, yoko la þas naþa asike amio amiu monar avisave nepe wowe, ana na nene na poga ga. Visae lelaga naþa mepe wowe, mepe wowe komin naþa mekila manene laa yumaena kiena ne Ntewa, ana visae þarimimi la woga ga suña ga, þarimimi la po komin naþa mesitomñal amiu, ana monar ayagogon imimi. ¹⁴ Sur taaga ga naþa suña kawe ruru ke kiamimi malena vena mekila ruru yumaena wo la kiena Kristo, nane kiena sinesiena. Memlelaga mārera mesape kiena marena naga taaga tamalia kieta malena ita make ga, visae peraga, yoko ita punu ga monar temare ga, yoko taþatete ita yaru tai kilia mali. ¹⁵ A naga mare wo ita punu ga sanene, naga sinenan sape ita la naþa temlelaga ea pona temal ke e yomerava nini wa, ve teyumañae kieta re ga, ana teyumañae kiena, naþa naga mare vena tamalia kieta malena, siraunia Ntewa pisirlua si naga.

¹⁶ Sanene, popon ve tevisuveve re si yaru lala taveve sitomena na yomarava nini. Nanua, pog naþa Kristo sike e yomarava nini, yaru la apisuveveve taveve sitomena na yomerava nini, ana nagane pe tepisu re si naga sanene poli, a pe pon re tevisuveve yaru

taþena lala taveve mēna sitomena na yomerava nini poli. ¹⁷ Na nene na komin naþa visae yaru a naþa mlelaga e Kristo, naga pimi sane pe yaru viu ruru nena ga. Kiena malena marua na sumo kovio nena ga, ana nagane kiena malena viu pimi mñalivi rui. ¹⁸ Ntewa ga kila sane tekilia tevilopu kieta malena sanene, komin naþa naga ke narui mligan Kristo pitomi e yomerava ve na kilaen kieta mrapa towasuþe si teimi puna, a sinenan sape monar toure yar taþena lala la mēna ga awasuþe si aimi puna. ¹⁹ Visae ve sanene, Ntewa miyumañae þarpoyo e Kristo vena weren yar na yomerava lala awasuþe sina vena aim ave taaga sina amio, naþa naga pe sitom re si sape la nakoena van la vanon kiela mlamulena viowa la poli. A amio mēna nene, naga sinenan sape ligan kiena visena lala e limata, vena tela va va yar taþena lala vena la mēna ga awasuþe si aim puna. ²⁰ Sur ne nanene narui kila sane mepim mepe yaru kiena ne Kristo vena waren visena kiena ne Ntewa vano. Sanene, pogos naþa mepisawal visena pan amiu, sa ga naþa Ntewa ga suña pis, ana sinemimin paþisi mesape meviun manenea van amiu punu ga mesape awis, e kia kiena ne Kristo, monar awasuþe amiu aim puna Ntewa. ²¹ Naga ke narui sinena miye ita, ana mligan narina nene Kristo, naþa naga pe kilali re mlamulena viowa poli, kila naga pimi sane yaru na waren kieta mlamulena viowa ita make ga. Ntewa kila sanene vania vena kila sane ita yar na kilaen mlamulena viowa, tekilia teim teve yaru mesmesu lala e marana ne Ntewa.

6

Malena mārera kiena yaru na yumaena kiena ne Ntewa

¹ Mesuñña memiyuññae ke sane yar lala na yuññaena lele taaga memio Ntewa, a mekilia sanape naña naga pe lemam pañisi pan ita make ga. Sanene, mesape meviun manene van amiu, sane kiena lemamiena wo naña pimi e amiu, pe pon re imi korena ga poli. Monar alavia, a monar atañña kila kiena yuññaena e kiamiu malena. ² Visena tai teke e Tus Marua pisa sanene rui, naña Ntewa sape,

“Mesmesun pogos naña po pan amiu, neyagogon kiamiu tagena,

a mesmesun legiena natamaliaena, neim neñila amiu.” Ais 49:8

Ana e kiamimi navisuena, mekilia mevisawal mevisave nagane narui pe kiamiu pog mesmes narui, nagane narui pe legiena na natamalia amiuena.

³ E lepas na kiamimi yuññaena, mesuñña moñikeyon naña mekila wo lue ga, vena ve mekilawo re mrapan yaru kar ga naña sinenan sape imi. Pe sinemimin re naña yar lañasa asape mekila sur tai piowa, pona mekila pal yuññaena koyo tai. ⁴ Mesuñña mekila ke sur make ga vena kilologia sane mekila ke yuññaena mesmesu sane yar wo lala na yuññaena kiena ne Ntewa, ana mesuñña metaññan imimi vena mevane sur ve moki. Mesuñña makawean imimi vena meva mowarpoyon luas nen yuññaena lala, pe suri korena naña mepane sur viowa lala, pog ñarera lala, a sur nailanen viowa lala.

⁵ Asumñalu akawe imimi, a añe imimi, a akoven imimi e yuñña nakoena. Pogos moki, memiyuññae na memiyuññae, pe momomaliao ruru re poli, a kamimi kinanena pe po re poli.

⁶ Piowa manene laa pan imimi sanene, ana mesuñña ga memiyuññae mesmes ga, a

mesuñña memiyuññae memio kiliaena, a sitomena viavi, a sinewoena. Yeririna la apisu naña kiamimi malena pulen Ninuna Wa, a kiamimi ñelaga pulen sinesiena naña lelaga, ⁷ naña mepisawal visena la naña pe apisokan re poli, naña memiyuññae e ñareraena kiena ne Ntewa, a naña e limamimi lala, e lepas na ñamarua a e lepas na ñañeli, mopuarar sur na mara lala vena kilaen mesmesuena ñulu naviowaena. ⁸ Yeririna la ñasa apisir plan imimi, a lañasa amligan imimi mesike laa tano, lañasa apisa ruru imimi, lañasa apisa kare imimi pañisi, ana pe mesitom re poli, mekila ga. Pe mepisa kotalia re yar tai poli, ana asuñña apisu imimi sane pe mepe lelaga re nenaga. ⁹ Akilia ruru imimi ñisi rui, ana asuñña akila ke sa naña pe sinelan re akilia imimi poli. Memal ruru mesuñña ga, ana asuñña sinelan asape visae memare ga rui.

Nane suñña pa sanene pan imimi narui, ana pe sur korena naña moñar ke nakoena lala, la tañatete akilalua kiamimi malena na wa. ¹⁰ Pe sur korena ga naña naloge viowaena la moki pañisi, ana sinemimi la kekara silaga. Pe sur korena naña limamimi korena ga silaga, ana mesuñña mekila ke yar tañena la añar ke sur moki. Ana pe sur korena naña pe kiamimi sur re la poli, ana mepisu naña sur make ga pe kiamimi ga.

¹¹ Erau nae Koren lala, pe kiamimi sitomen viowa re tai e amiu poli, naña mekilawania pan amiu suñña ga. Mepisawal sur make ga pan amiu rui, a sinemimi sii amiu pañisi. ¹² Pe mekila re suri tai naña pona kilawo kieta erau wo poli, ana visae kilawo e lele tai, nanene komin naña amiu ga apuarar sitomena viowa lañasa

e imimi suŋa ga. ¹³ Ana visae ve sanene, monar nevis van amiu sa ga naruu la narui, nesape awis, ve akilawan re si kiamiu sitomena laŋasia, ana monar akilali losine-miu vike van imimi.

Avisuar ruru e la naŋa pe amle-laga re poli

¹⁴ Sineun neviŋa van amiu nesape ve asuŋa akilali re naŋa aimi ave taaga amio la naŋa pe amlelaga re poli. Popon asitomalia sane ŋelaga na mesmesu amio ŋelaga na mlamulena viowa, lalua taŋatete aviran la aim lele taaga, a legiena pe erau ŋele ga amio yemalolo. ¹⁵ Kristo kiena sitomena ve taaga ŋele ga amio Yermare, a yaru naŋa mlelaga pe kiena sur re tai poli teke amio yaru naŋa pe mlelaga re poli. ¹⁶ Nono na visokanen lala asu ŋele loyumuŋa e yuŋa wa maŋa Ntewa pogos tai, a visena nene kana kinasa komin yuŋa wa maŋa Ntewa, naga pe yuŋa re ga tai poli, ana ita li na lelagaena kiena ne Ntewa naŋa mali. Naga nene taveve ga kiena visena laŋasa, naŋa pisa sanini, sape

“Inu yoko nesike e la, yoko neyaloro likan la.

Inu yoko neve kiela Ntewa, yoko aimi ave kiau lus nena lala. Lev 26:12

¹⁷ *Ve sanene, sane kiela Suŋe, nepisa pan kiau la nene nesape monar amolue vetan taŋena lala, monar aviaŋa vetan yar viowa lala.*

Monar aim ave wa nenaga, a monar ve atol re kororaki lala,

sanene yoko nekilia noworworun la aim asike amio inu.

¹⁸ *Yoko inu, sane Ntewa na mava, nekilia nevisa van la nevisave*

‘Amiu aim vena neve Ari-mamiu, a vena amiu ave naruu nena lala.’ ”

7

¹ Erau lala, nanene navisaarena wo lala kiena ne Ntewa naŋa pisape yoko naga were ita sane kiena namratava lala. Naga kila sanene pan ita po paŋisi, ana popon monar tewatanon naga silaga, naŋa monar towe plan make kororaki e kieta malena lala. Mlamulena viowa laŋasa tekila e tasneta, a laŋasa tekila ga loyumuŋa e losineta, ana monar toŋisin la make ga, monar tevim naŋa teve wa naŋa teve wa sa naŋa naga sinenania.

Pol kekaran paŋisi naŋa Ntewa miyuŋae e la

² Sineun nesape neviun si tan amiu nesape ve sinemiu kar imimi re, ana aligan ruru lelemimi tai e sinemiu lala, vena nekilia nevisa re si sur laŋasa van amiu sumo wa. Popon akila sanene, komin naŋa pe amiu re tai poli naŋa mekila piowa pania, pona mekila karea, pona mekila kotalia e sur laŋasa. ³ Ana pogos naŋa nepisa visena la nene, pona asitom ke asape nesitom ke piowa e amiu, pona nesape nevisa kare amiu, ana pe sa re nena nene poli ŋisa. Peraga, sa ga naŋa nepisa rui, nesape amiu na asike e losinemimi rui, a tesuŋa tepim tepe taaga pano pano tol naŋa sanena naŋa tesike ga e malena taaga, pona visae ita tai vane marena, yoko teloge sane ita make ga temare. ⁴ Lelaga nekilia nevisa sanini nevisave in na noŋasine amiu keviu na keviu, noŋarwar inun amiu pa ŋisi, a pogos naŋa nesitomial kiamiu yuŋaena wo lala, suŋa miila ke kiau sitomena keviu pa ŋisi. Lelaga naŋa nepane sur viowa moki, ana asuŋa akila pan inu naŋa nalogewoena a kekarena suŋa pule manene paŋisi e losineu.

⁵ Nepisa sanini komin sanene narui nanua sumo ne, pogos naña mepa moñalivi e lepa naña Masitonía. E yo nene, moñar ke si veveyuena mñarera lala, kila sa naña memarau towe mñaga, a tasnemimi pe pulmas re tai naña va ruru e poli. ⁶ Ana kieta Ntewa naga pe Ntewa na kila luřeluřeen sitomena kiena yaru lala naña amloge piowa, ana naga sitomñal imimi, kila kiamimi erau wo naña Taetas pimi mñalivin imimi, a pogos naña mepisu si naga memloge po pařisi. ⁷ A pogos naña sun pa imimi, naga pisawal sur wo la naña amiu akila, miilaar imimi keviu pařisi. Naga pisayu sanape naña naga mñena ga, pogos naña naga pimi mñalivi pun amiu, naga mñal sur mok liu e amiu naña miila naga, a pisawal sape akila mara wo e kiamiu visena la nanua ne, naña nagane apilopu kiamiu sitomena, asuñalu asike e kiau lepa. Pisawal sape sinemiun manene laa pařisi naña neiñasu neyaliali amiu, a suwala, pogos naña nemloge nene nemloge po na nemloge po!

⁸ Pogos naña nesiri mñaki tařena nene pimi pan amiu, nemligan pae pano ana pe piavi re poli nesitomiyu sina, nesape visae ve neligan re ga rui. Nanene komin naña nekilia nesape kiau visena mñarera lala yoko monar kila amiu aloge viowagan towe mñaga. A poglis naña memloge navisawalena kiena Taetas, nepisu sane lelaga ga na wa, kiau mñaki kila kare kiamiu sitomena řisa. Ana nanene na yam plas ga, siraunia avilopu amiu sina, ana kila sane nekekarana sina naña nemligan mñaki nene piñasu. ⁹ Sane pe nepisa re nesape nekekarana naña mñaki nene kila amiu amloge

piowa poli, ana nekekarana ga naña naloge viowaena nene kila apilon amiu. A kiamiu naloge viowaena nena, pe imimi re naña mekila pimi mñalivin amiu poli, ana Ntewa narui naga kila pimi mñalivi. ¹⁰ Sanene, naloge viowaena nene naga naloge viowaena wo tai naña pitomi ma e peni, naña kila yaru vilonia vena tol natamaliaena. Ana naloge viowaena tařena, naga naloge viowaena na yomerava nini, naña naloge viowaena viowa tai naña yoko kila yaru loge viowagan mña vano vano va tol marena. ¹¹ Amiu mñena akilia avisu kilale sane naloge viowaena naña Ntewa tamñan pimi pan amiu, naga kila yuñena wo tai pařisi. Kila sane asitom urmñi manenea e kiamiu malena, amñararana ke pařisi vena kiamiu kia imi wo sina. Sumo na, sinemiun mimi naña apisayu napiowaena naña sike likan amiu, ana pogos naña nepis pan amiu vanonia, apisu kilale ga mrapa na wa, ana amarau. Amiu ga asuñalu apisi ke sina ga pan amiu, a amla nakoena pan la naña akila piowa, vena ve naviowaena tai su re si pun amiu.

¹² Sineun nesape nevisa mñaki nasumo, nemligania komin naña nepisape nevis va lalua nene naña akila piowa, a sineu miye mñena yermarua nene naña lalua akila kare manene laa naga. Nemligan mñena ga komin naña sineun nesape monar avisu kilale sane lelaga, sinemiun si imimi, ana pogos naña mevis van amiu e kia kiena ne Ntewa, amiu akekarana naña avatanon ya naña mevisa. ¹³ Ana poglis naña Taetas pimi pisawal pan imimi sape amiu akila sanene rui, kilalua kiamimi sitomena pa metava pařisi.

Mekekarana manene laa nene rui, ana pogos naña Taetas pisayu

sina pan imimi, pisayu sa naŕa amiu akila manene po pania, mekekarana pa laa sane. Naga pisa ke naŕa sike amiu, amiila naga a apisirlua kiena sitomena, a akila si naga kekara pa ŕisi. ¹⁴ Nepisayu amiu pania nanua sumo rui, nesape nekekarana kiamiu ŕelaga wo la pa ŕisi, ana pogos naŕa piŕasu ŕialivin amiu, ana pisu ga na wa sane pe nepisokana re poli, nepisa ga lelaga. Sa ke ga nanua sumo, nepisa ke ga sur lelaga la pan amiu silaga, ana nagane, akila kiau visena naŕa pa Taetas e kiamiu lepasa pimi pe lelaga ruru ŕena ga. ¹⁵ Naga taŕatete sinen ŕesan pogos naŕa piŕasu, amiu amarau paŕisi a sinemiu kurkur, ana poglis naŕa pis pan amiu, amlogearia, apatanon ruru nena kiena visena. Kiamiu ŕelaga wo na sanene, kila sane pogos naga ŕasuŕe sina, sitomŕal amiu lue ga silaga. ¹⁶ A e kiau lepasa, nepisa ga nesape nekekara naŕa nekekara, a nagane nepisu sane nekilia nowasine ruru amiu e sur make ga e pogos make ga.

8

Popon ala nalaena

¹ Erau nae Koren lala, sinemimin mesape amiu aloge lologena na sur wo tai naŕa suŕia ŕarwowo ke yo e suŕiare lala na pupia lepas naŕa Masitonia, naŕa Ntewa miyuŕaen ke e kiena lemamiena. ² E yo nene, apa aŕarpo yo e pog ŕarera lala naŕa sur moki liu kilali kare la, a pano tol naŕa pe kiela sur re si poli, ana la nene, pe aŕis re nena e kekarena ga e ya naŕa la apisuia. Limala korena ga, ana memilana paŕisi sane pogos naŕa amloge asape nalelagaena taŕena la gar Yerusalem apane ŕena pog

ŕarera, sinela miye la ana sane limala pimi pule ruruia amio sur lala vena laen vano sane kiela nalaena van li taŕena la nene. ³ Pe yar re tai poli naŕa pisape monar akila ve sanene, ana la ga asape akila, a nekilia ruru sane amla sur make ga naŕa akilia alavia, vano tol naŕa laŕasa amlavia taulu ya naŕa akilia alavia. ⁴ A pogos naŕa aŕar viraran punu pae rui, amligana e limamimi, aŕararan asape melual ŕrapa tai vena liganen nalaena nini vano, komin naŕa asape visae akilia alual si pulmas naiilaena na lelagaena wa taŕena la sanene, yoko ve sur wo manene laa tai van la, naŕa yoko akekara vaŕisi. ⁵ La apo paŕisi, komin nanua sumo ataŕan make kiela malena sane kiela nalaena tai pa Suŕe, a amligana la asike vatanon kiamimi visena, ana sir-aunia amla ya naŕa la kiela sane nalaena tai pimi pan li na lelagaena taŕena lala. Akila po taulu manene ya naŕa mesitom mesape yoko akila, ana lelaga, akila mesmesun ga e nasinenanena kiena ne Ntewa.

⁶ Ana pogos naŕa mepisu le Masitonia taŕena lala akila sanene, mesitom mesape popon meligana si Taetas iŕas pun amiu, vena iilar amiu vena akila ŕena ve sa nene. Mekilia mesape pogos naŕa naga piŕasu sumo, naga suŕia pis pan amiu ana amiu asiar kilaen yuŕaena wo na sinewo nene rui, ana popon naga imi kila make ruru nena ga amio amiu. ⁷ Mepisu naŕa yuŕaena taŕena lala, asuŕia akila ke po rui, naŕa kiamiu viawaena keviu paŕisi, apisawal ke visena lelaga po paŕisi, akilia sur moki rui, asuŕia yepemiu ŕaen ruru yuŕaena, a asuŕia sinemiu sii imimi li nalelagaena taŕena lala keviu paŕisi. Akila yuŕaena la

nene pano taulu ya naþa mesitom mesape atorokin akila, ana popon akila mēna ve sa ke ga e lepas na yuñāena nakianen nalaena nene.

⁸ Nepisa sanene, ana visena nene naga pe sa re navisaluena tai naþa yoko monar atavevea. Sur nene sike ga e amiu, ana nesitom nesape popon sa nevisayu taþena laþasa ve sanene, nepisawal sur wo la naþa akila ke rui. A pogos naþa yoko aloge, yoko kila amiu avisuveve amiu towe li laa mēaga sane, sane kiamiu sine-siena keviu mēaga yo, maran taaga sa ke kiena la nene pona peraga? ⁹ A popon tesitomāl lemamiēna kiena kieta Suþe Yesu Kristo ve keviu silaga, naþa sumo, naga sa naþa kiena sur make ga, ana naga sitom ita e yomarava, naga pitomi sa naþa pe kiena sur re tai poli, vena kila sane tekilia teim teve yar na sur moki.

¹⁰ Pogaga, nanene kiau sitomēna tai nene e lepas nene. Nepisa ga nesape nepisu sane sur nene sinemiun asape akila e kas nanua rui, a nane asiar asape akila ne, ana popon manene laa naþa asuñalun sina vena akila make ruruia. ¹¹ Kiamiu sitomēna nakilaen sanene naga mārera ruruia nanua þa rui, a nagane popon amāreren ruru nakilaena, a vena akila va amā pe naþa atorokin akila. ¹² Ntewa pe pisa re pisape monar tela nalaena taulu ya naþa teke e limata vena tekiania, ana naga sinenan ga sape tekekearan iilaen yaru taþena, a tela nalaena torokin ya naþa tekilia telavia.

¹³ Ana poglis naþa nepiuntan amiu vena akekearan iilaena sanene, pe nesitom re nesape nekila sane yoko yuñāena urmi van amiu poli, ana imi melala ga van li taþena lala. ¹⁴ Nesuñā nesitom ke ga sane popon ita make ga teve maran taaga ga. E pogos nene, kiamiu sur mok

liu, ana lala na peraga, pe kiela re poli, ana popon kiamiu sur komþasia vano ve kiela, vena kiela sur mēa tai ve tokak ga. A pona yam laþasa visae kiamiu sur re e kas laþasa naþa pimi ke ne, kiela sur komþasa kilia imi kila sane kiamiu narin sur mēa tai. Pogos naþa tesuñā teilla ita ke sanene na po, kila sane ita make ga tesuñā marana taaga, ¹⁵ a yoko ve sa visena na Tus Marua tai, naþa pisa sanini, sape

“Yar naþa war kinanena ve moki vim,

yoko naga kan vano kan make nena ga, ana sirauia visu sane pe kana re si tai poli,

a naga naþa pa þar kinanena vitokaki ga, naþa pisu sane torok ga, yoko naga ve ve plasan re sur tai.” Nau 16:18

Yoko Taetas wasuþe si va gar Koren

¹⁶ Nakonua rui pimi, nesuñā nesitom amiu paþisi, a nagane, nepisa potena paþisi pa Ntewa naþa naga kila pa Taetas sape sitomēna mārera tai sike e naga rui, sane naga monar iñasu iila amiu. ¹⁷ Ana pogos naþa mepisayu mesape iñasu mālavin amiu, naga kekearan ga, komin naþa kiena sitomēna tai sanene sike pa e naga rui. ¹⁸ A pe naga re ga taaga poli, ana yoko meligan imimi yar taþena tai iñasu amio naga, naþa naga kieta puruvi tai naþa suñare la na yo moki akilia ruru naga, komin naþa naga yar wo nalologonen Lologena Wo. ¹⁹ Suñare make ga la akekearan kiena yuñāena, ana amligan lua naga vena suñā yaloro amio imimi metelivi e kieta lepasa, pogos naþa mesuñā mekilapolo ke kilavaru na iilaen li nalelagaena lala gar Yerusalem. Mekila yuñāena nene komin naþa

sinemimi sii la paḡisi, a pogos naḡa atol nalaena nene yoko ailan ruru vaḡisi e ḡelaga naiila laena naḡa tekila pan la, yoko avisirlua kia kiena Suḡe va metava. ²⁰ A mekekaran paḡisi naḡa kieta puruvi taḡena nene taveve imimi, komin naga kilia iila imimi vena visuar ruruen pupia kilavaru nene naḡa asuḡa akoan poloia. Sinemimin mesape mevisuaria taveve ga kana mrapa wo ne lala, pe sinemimin re si meloge visena laḡasa imi sirau poli. ²¹ Sinemimin mesape mekiila yuḡaena nene sa naḡa yoko mesmesu e navisuena kiena Suḡe, a yoko mesmesu ḡena e visuena kiena yar taḡena lala.

²² Ana amio lalua Taetas nene, yoko meligan puruvi taḡena iḡasu visu amiu. Naga ḡena ga pe yaru tai naḡa memligan sur moki sike e limana rui, a mekilali ḡa naga sanene pano mepisu naḡa naga yepen ḡaen make sur la nene. Naga pe yaru wo tai na yuḡaena, a pogos naḡa nepisayu kiamiu ḡelaga wo la pania, naga ḡasine amiu paḡisi sape visae imi yuḡae re amio amiu vera wo vaḡisi. ²³ Sanene, e lepas puna kiau erau wo nene Taetas, monar avisu naga sane imimi ke lua narui naḡa memiyuḡae veraga vena iila amiuena, a e lepas na kieta puruvi taḡena lua nene naḡa yoko aimi amio naga, monar avisu la sane aim pun amiu e kia kiena suḡare taḡena lala na lepas nene, a aimi e kia kiena Kristo naḡa kiela malena suḡa kipian ke kiena ḡelaga wo lala. ²⁴ Ana sineun nesape nevisa van amiu sane pogos naḡa la nene aim aḡalivin amiu, kiamiu malena lala monar kipian ḡena kiamiu ḡelaga wo lala. Nesuḡa nemlogon amiu ke pan la rui, ana popon manene

sane la avisu kilale ruru ga na wa e kilamarala sa naḡa nepisaga sur na lelaga, nesape kiamiu sinesiena keviu manene paḡisi, a akilia ala navisawalena wo tai naḡa visayu amiu va va suḡare taḡena lala.

9

Nalaena naiilaena va li na lelagaena taḡena lala

¹ In na nesiri plan visena moki rui e lepas na laena na kilavaru naḡa toḡar viravirania vena iilaen li na lelagaena taḡena lala nene kiena ne Ntewa, ana nesitom ke nesape asuḡa asitoḡal ke sur la nene na wa. ² In na nekilia ruru sane amiu akekaran naḡa asikol e yuḡaena nawar viravirannen kilavaru nalaena nene, komin naḡa e kas nanua ḡaro pano, asuḡa akila ruru ke naḡa ataulu kana narin kilavaru rui. A poglis naḡa nepa e lepas nene Masitonia nepisayu amiu pan la, nepisape amiu le Akaea lala asiar rui, a pogos naḡa la amloge miyur la towe ḡaga, kila sane miilaar kiela sitomena pa metava vena monar aḡareran laa sane vena kilaen kiela komḡasia. ³ Nepisayu amiu ke pan yaru taḡena lala rui, sane amiu na amiyuḡae po sanene sanene, ana sa ve akila re na piowa ga! Naga ke nanene narui kila sineun neligan kieta puruvi telu nene aimasu avisuveve ruru amiu lia, komin naḡa nepisa pan la nesape monar awar viraviran kilavaru la nene rui, ana la akilia aimasu alual sane sanene pona pere wa. ⁴ Visae pere wa, monar amiu akila vilaga, komin naḡa lavis ke inu ḡena neiḡasu narui, a yoko neiḡasu nemio le Masitonia laḡasa, naḡa nepisayu amiu pan la rui. Ana visae meḡasu melual naḡa pe akila ruru re poli wa, yoko kieta kap mare, pupia mawaena

van inu, a van amiu mēna ga, a yoko monar la avisave nepisa koskosin manene nayeluaren kiamiu kia pan la. ⁵ Nane kila narui nepisu sane monar nevisa van Taetas lala aimāsu sumon inu, ana ayumāe amio amiu vena war viraviranan kilavaru la naṣa amiu apisaar asape awaria, awarpolo ruru suṃa ga, ana yoko meimāsun mowaria mowar vano. Nepisa sanene, ana ve asitom re sane nesuṃa nomāreran amiun ke nesape monar awar nalaena nene. Waren nalaena na sanene, naga sur tai naṣa ape sinewo, ana kiamiu sitomena ga kekaran nakilaena.

Navisa ruruena na ṣelaga nalaen suria

⁶ Ana visena tai ne nekilia nevisa manene van amiu sanini, yaru naṣa mapila ve tokaki, yoko naga war ve tokaki, ana yaru naṣa mapila ve moki, yoko naga war ve moki. ⁷ E lepas na kianen nalaena van yar taṣena, ita make ga veve taaga monar tela ga ya naṣa kieta sitomena pisaar sape tekila, ana pe pon re olavia naṣa pe okekaran re laen poli, pona olavia komin naṣa yaru taṣena māreran sape monar olavia. Ntewa pe sinenan re nene poli, ana naga kekaran manene yaru naṣa mla suria molue kome kiena sinewo a e ga e kiena sitomena naga taaga. ⁸ Ana visae ko tai naṣa osuṃa omla ke nalaena pano, ve ositom manene re, komin naṣa Ntewa kilia lamaran si nalaena wo la imi van ko, ve moki na ve moki. Naga kilia kila naṣa silaga owar toroki e sur make ga naṣa sinomānia, a metavania owar torokin naṣa owar sina ve na iilaen yuṃaena wo taṣena lala. ⁹ Nanene sane visena tai na Tus na Yauena Wa lala naṣa pisayu sinewo kiena ne Ntewa, sape

“Naga suṃa kiakian lua ke nalaena wo lala pa yar la naṣa limala korena,

kiena ṣelaga wo lala sulue na sike ne.” Yauena 112:9

¹⁰ A Ntewa, naga ke narui mla mrasa pan ita vena temapila e porotano, a naga ke narui naṣa kila kurusa ṣar mrasa nakilaena kata kinanena ea, a ve sanene, yoko naga la ya naṣa sinetania vena kilaen yuṃaena ea, a yoko kila kieta sur la imi ve moki, a yoko kila naṣa kieta yuṃaena mesmesu lala awar mrasnela ve moki. ¹¹ Yoko naga visu kilale kiamiu ṣelaga wo nene, naṣa silaga akekaran kianen suria, ana yoko naga lamaran sina ve moki vim van amiu, a pogos naṣa mowar kiamiu nalaena va taṣena la nene, yoko kila naṣa ita punu ga tevisa pupia potena tai va Ntewa komin navisa ruruena nowo naṣa naga suṃa kian ke pan ita. ¹² Nalaena nene naṣa yoko ala vano, yoko iila li nalelagaena wa taṣena la ve keviu naṣa asuṃa apane ke pogos mārerera, a yoko kila ayeluar mēna Ntewa ve keviu vaṣisi, avisa manene potena vania vaṣisi.

¹³ Yoko ayeluar Ntewa sanene komin naṣa yoko avisu naṣa pe asuṃa amlologon re ga lologena wo kiena Kristo poli, ana asuṃa amlogear mēna ya naṣa pisa, a yoko avisu nalaena naṣa amlavia keviu vaṣisi, naṣa yoko kilia iilala ve keviu a iila li taṣena mēna lala. Ana pogos naṣa apisu sur la nene, yoko avisu kilale mēna sane kiamiu yuṃaena suṃa kipian ke sane kiamiu viawaena mārerera ruruia a pe lelaga na sike ne. ¹⁴ Yoko avisu naṣa lemamiena kiena ne Ntewa pule manene sanene e losinemi, a yoko asitom amiu vano vano ṣisa, yoko sinela ye amiu, yoko asuṃa alen wo amiu silaga.

¹⁵ Popon avisa potena van amiu komin kiamiu nalaena wo na sanene, ana po mena ga vena ita punu ga tevisa manene potena van Ntewa silaga komin nalaena tanea naña naga mla pan ita, naña narina ne nane Yesu Kristo.

10

Pol mla navisatarñeena pa la naña apisa kare kiena yuñeena

¹ Erau lala, akilia sane in ga Pol nesuñña nesiri piñasu, ana sineun nesape ala kiau visena e ðelaga ñña nena naña sike e Kristo, naña naga moñau po a malumu po. Naga ke nene narui ðelaga naña nesuñña noñikeyon kilaena pan amiu nanua sumo, ana nekilia ñña sane yaru lañasa asuñña apisa kare in ke vanonia. Asuñña apisa ke asape pogos naña nesike nemio amiu, in na nemalumu manene laa, a nemaraun visena, ana asape pogos naña nesiri piñasu, nekila ga sane in na yaru tai naña nekilia nevis ñarera, komin ga naña nesike perinan amiu. ² Na nene na pogaga, ana monar akilia sane pogos naña neim noñalivin amiu, visae nevisu sane popon nevis ñarera, nekilia nekila ga narui. Ana sur ne nanene narui nesape nevisa van amiu, a nepisa awis pan amiu, neviun manene van amiu vena akilali napiowaena la nene vim wo towe laa ga wa, pogos naña pe nepim noñalivi re pun amiu poli wa. Visae ve sanene, pogos naña neiñasu, yoko ve sur re si tai naña monar nevis ñarera ea, ana visae peraga, in na pe nemaraun re nena nakuanen visena lañasa naña ñarera na ñarera van la naña asike loyurña e napiowaena la nene poli, a naña apisa kare imimi ke ne, apisape memiyurñaave ke ga sitomena na yomarava.

³ Lelaga, ita make ga tesike e yomarava nini, ana imimi pe metaveve re kiena ðelaga poli. A lelaga, mesuñña mekila ke mara tai e yomarava, ana mara nena na pe nae re e yo nini poli. ⁴ Mesuñña mesikol ke mara tai naña ñareraena lala nae ma e peni asuñña akila ke pan ñareraena lala na yo naloge viowaena, a suri na mara la naña mesuñña moñaria, pe ape na yomarava re nini poli, ana mekila ke mara moñar ke ñareraena kiena Ninuna Wa naña kilia yumu plan make yo ñarera la naña sur viowa la asuñña atapolou ke ea. ⁵ Visae avisa viñena viowa lañas na kaween yuñeena kiena Suñe, ana mekilia metaulu woga. A visae avilaven, akilali naña avisaluñar kiena yuñeena, ana mekilia meva mowarpoyo vena kilaen yar la akilia naga e kiela malena. Visae asuññalu amio sitomena viowa lala, ana mekilia mevilon yar la nene aimi naña kiela sitomena imi ñarera vena ataveve ga Kristo. ⁶ Yoko mekilia mekila ve sanene van amiu vano vano atañan amiu, vena aligan amiu asu vatanon visena kiena Suñe, a siraunia, yoko mekila ñña vano va e yo tañena la naña yaru na kaween naga asike mena ea.

⁷ Ana e lepas na yaru nene naña pe purñes nen napiowaena nene, pona amiu asuñña apisa ke asape sur punu ga pogaga komin naña yaru nene pisape naga pe yeririna tai kiena Yesu yo? Ana awis, ve avisu re ga kulyepena, añionli avisuveve sur lelaga naña sike pae e maramiu rui. Naga pisape pe yeririna kiena Yesu na pogaga, ana naga suñña kila ke piowa, a popon naga visu ruru si kiena malena. Sinemiun ke yagogonen naga na wa, ana sanape, inu mena ga nepe yeririna kiena Yesu, ana komin ya ne yepemiu mavin yagogon

inuena? ⁸ Nepisa sanene, pona yoko laḡasa avisa kare in sina avisave in na sineun ga netaulu luen suria, ana pe sa re nene poli. Pona lelaga sane pogos laḡasa noḡarwar inu paḡisi yo, pona nesuḡa nepisayu manene sane imimi ke narui mesuḡa mepisuar amiu, ana pe nesitom re nesape nekila sur tai piowa naḡa monar nemawania. Nesuḡa nepisayu amiu sanene komin naḡa Suḡe ga mligan amiu e limamimi nanua rui vena mekila kiamiu malena amio naga va metava. Visae amiu asitom avisave mesuḡa mepis ke pan amiu vena kila kareen si kiamiu malena, pe sa re nena nene poli. ⁹ A visae asitom ke asape in na nepe yar na sine-mimiena tai naḡa nesuḡa nesiri ke ḡaki la nene piḡasu vena kila sane monar amaraun inu, naga ḡena nene pe mesmesu re poli. ¹⁰ Nekilia nesape laḡasa asuḡa apisayu in ke sanene rui, asape “Suwala, Pol sur nene, naga ga kiena ḡaki lala apulen visena urmi la naḡa ḡarera, ana visae ovisu naga, naga sane pe yar malmale kar ga tai, a visae ologe naga visi, melala ga.” ¹¹ Ana sineun nesape nevisa van la nene sane popon avisu kilale sane ya naḡa mesiriwal ke e ḡaki, pogos naḡa pe mesu re memio amiu poli, naga maran taaga ga sa ke e ya naḡa yoko mesuḡa mekila e maramiu, pogos naḡa mesike memio amiu. ¹² Nepisa sanene, ana pe sineun re visaen sur ve moki poli vena kilaen si kiamimi kia va metava. Pe sineun re naḡa meim sane yaru taḡena laḡas poli, naḡa apilaven manene visawalen si kiela sur wo lala. Yar la ne sanene asuḡa apisuveve ke kiela erau lala, a asuḡa apisuveve ke ḡena yar taḡena lala, ana asitom asape la apo taulu la, ana naga

nene pe yuḡaena na wowe ga tai, komin naḡa pona la punu ga nene apiowa maran taaga yo.

¹³ Sanene, yoko ve nevisayu manene imimi re va sanene, ana monar nevisa sur laḡasa van amiu naḡa atorokin yuḡaena lala naḡa Ntewa mligan e limamimi, a loyuḡa ea, pano tol sur laḡasa e lepas navisuar amiuena naḡa mesuḡa mekila. ¹⁴ Pe mesitom re naḡa meva manene poli vena mekilali naḡa mesu metavan amiu, ana mesmesun naḡa mekilia mela visena laḡasa naḡa monar avatanonia, komin naḡa ve sinemiu ḡesan re sane imimi ke narui naḡa moḡar ḡesan lologena wo kiena Kristo pimi pimi yalen silau pimi tol amiu. ¹⁵ Visae taḡena laḡasa la apimḡes pun amiu, yoko ve mesitom re navisuar amiuena, pona nalaena visena la ne sanene van amiu. Ana siraun naḡa mesiar yuḡaena memio amiu, monar meva re laa na wa memio amiu. Sinemimin ga naḡa kiamiu naviawaena suḡa kapuru silaga, a mekekarān manenea visae kiamimi yuḡaena kilia imi ve keviu laa sane, ve e re ga e kiamiu yo, ¹⁶ ana yoko mekekarān vaḡisi visae amiu akilia aiila imimi vena kilaen sane teva re laa ga wa vena lologon lologena wo va e purvanua taḡena lala na pun amiu lepas ḡasa na vano, vena teva tetepo yomārua e yo naḡa yar taḡena lala pe apa amlologo re e poli wa. Sanene, visae pogos tai tevisayu yuḡaena lala naḡa yoko tekila e yo la nene, yoko taḡatete si avisa kare ita avisave tesuḡa tepilaven ke ga mrasa naḡa molue e lokove kana yar taḡena! E pogos nene, yoko la akilia sane tesuḡa tepisayu mrasa naḡa molue ga e kata lokove naḡa ita ga temapila.

¹⁷ Sitomena la nene apowo paḡisi, ana popon ve towarwar

itan re sur naña tekila, komin Tus
Wa pis rui, sape

*“Yaru naña sinenan vilaveena sur
tai, monar vilave ga e ya
naña Ntewa kila.” Ser 9:24*

¹⁸ A pe pon re ita ga teyeluar
ita si poli, komin yar wo naña
lelaga, pe naga re naña naga ga
pisa si sape naga po, ana naga
naña Ntewa ga pisa sape naga po.

11

*Le Koren lala ataveve nalogena
lala navisokanena*

¹ Pona apulo visena la p̄asa
naña nesiri rui, asitom asape
nepis wowe yo, ana awis, sineun
nesape akila kiamiu sitomena ve
piavi li laa sane e inu, ana yoko
nekilali naña nevisa si laḡasa.

² Ana monar nevisa visena la
nene komin naña silaga nesum̄a
nesitom amiu paḡisi. Yoko nevisa
ve sanini, sane nepisu amiu sane
amiu na kiau sira m̄ee tanea tai,
naña nepisara vena talopa amio
kiena yar mesmesu nene naña
Kristo. Nemloge sane nepieluen
ruru amiu nenaga, komin naña
sineun visuar ruru amiuena vena
ave lelaga e visaarena nene, a
naga nene sa ga Ntewa, naña naga
m̄ena ga pieluen ruru ita, pe sine-
nan re sape teligan naga poli vena
teva si varau. ³ A inu m̄ena ga
nemarau towe m̄aga sane saḡisi
yar taḡena imi were si kiamiu
sitomena va ve taḡena. Sa nanua
sumo ne, lom̄ara nene pimi pisa
kotalia sira naña Iv, kila kotalia
kila m̄loru e mlamulena piowa,
ana pe sineun re nenaga vena
pogos tai ve alelaga re si e Kristo,
sa p̄isi ve sinemiu sii ruru re si
naga taaga.

⁴ Nepisa sanene komin naña
nepisu kilale towe m̄a p̄arimiu
rui. Pogos naña nalogena tai
im̄asu visayu Yesu taḡena tai naña
pe Yesu re naña memlologon ke
poli, ana alelaga ke e naga veraga.

A pogos naña ninuna taḡena imi
m̄alivin amiu naña ve Ninuna re
nene naña Ntewa mligania, apu-
lan amiyopua ga. Pona pogos
naña lologena wo taḡena tai imi
m̄alivin amiu, yoko akekaran lo-
gearen naga veraga. ⁵ Nalologena
taḡena la apisa kotalia amiu ruru
nenaga e sur la nene, ana nepisu
naña amiu asum̄a asitom urmi
manene laa e la. Amiu akila
sa naña la ga ape nalogena e
kieta yomarava nini, a amligan
inu nesike tano, ana pe nesitom
re nesape nanene naga mesmesu
poli. ⁶ Lelaga, nekilia nesape yar
laḡasa asitom ke asape in na pe
nemlologo ruru re po poli, ana
nekilia nesape pe yar re si tai
naña kilia sur taulu inu poli, a
nesitom nesape amiu apisu kilale
suri nene rui, komin naña sum̄a
m̄alivi ke e yum̄aena punu ga
naña nekila ke ne e maramiu.

⁷ Nekilia nesape e lepas na war-
poloen kilavaru nene, yar laḡas pe
akekaran re nenaga, ana nemn-
inue ga komin ya ne sanene.
Pona asitom asape nepiun ke
kilavaru nene ve kiau ga? Peraga
rui, komin pogos naña nepimin
nemlologon Lologena Wo kiena
ne Ntewa pan amiu, pe nepisali
re nesape ala sur tai van inu
poli. In na nemligan inu nesike
laa tano, vena nekilia nevisirlua
amiu ava metava, ana pona amiu
p̄asia sinemiu karinun naña nek-
ila sanene? Pona asitom asape
in na nekila piowa ga naña pe
nepiun re suri tai pan amiu e po-
gos nene poli yo? ⁸ Nekilia nevisa
mesmesun van amiu nevisave e
poglis nene, sum̄are taḡena lala
asum̄a amligan nalaena pimi vena
iila inu, a nesum̄a nakan ke ga
kilavaru nene pogos naña ne-
miyum̄ae kiamiu ke ne. Ana pe
nekila re sur wo tai pan la nene
poli e pogos nene, ana nemloge
sane sa ga nesum̄a nepinaun la

ke ga. ⁹ A pogos naþa nesike nemio amiu, lumãau plasa pano pano þisa, ana puruvi la lua naþa akom Masitonia apitomi apisu kilale naþa nemloge ke piowa sanene ana apisuar ruru inu. Pe nepim netag li re pan amiu poli vanon sur tai, a nepisaaria sane yoko taþatete nekila kare amiu naþa nomãareran amiu nesape monar akila sanene pona sanene pan inu.

¹⁰ Nepisarar sanene komin naþa yepmavin yar la asumã avisa kare inu asape visokar inun kiamiu kilavaru, ana yoko nevisawal kiau navisaarena nene va kar ga e yo punu ga e lepas nene Akaea. Pe nemarau re nenaga, nepisaaria e kia kiena ne Kristo naþa kiena visena lelaga sike e inu sane yoko nekila ga narui. ¹¹ Ana pogos naþa nepisa sanene, pona yar laþasa yoko avisave sineun ga kila kareen kiamiu kia, pona asitom asape pe sineu sii amiu re poli yo, ana in na pe sa re nena nene þisa. Ntewa kilia ruru sane sineu sii amiu paþisi. ¹² Ana monar nomãareran ga sane visaarena naþa nepisa, yoko monar nekila ga narui, komin naþa sineun kemaren kapi kiena taþena la nene naþa asumã apilave kar ke sanene. Asumã apisali ke pan amiu asape asumã amiyumãe lele taaga amio imimi, asape akila ga yumãena mã nena naþa mesumã mekila ke ne, ana pe sa re nene poli.

¹³ Yar la ne sanene ape nalologena navisokanena ga, amiyumãe pe mesmes re nena poli, ana asumã akila kotalia amiu ke ga li na lelagaena lala, sane aþar marana nalologena lelaga lala kiena Kristo. ¹⁴ Ana monar ve ailan re naþa akila sanene, komin kiela yerkaawa naþa Yermare, naga mēna ga sumã kila

ke sanene rui. Naga kilia kila sane naga imi ve navisi wo na yomerarava, ¹⁵ ana tepisu naþa kiena yar lala na yumãena akila kotalia ke mēna yaru lala, akila la sane la ape yar na kilaen þelaga mesmesu. Ana pogaga, tekilia sane yoko ava ga narui aþisi e yo naþa mesmesun ga kiela yumãena viowa lala.

¹⁶ Ana sa naþa nepisa rui, pe sineun re sane nevisi ana kila laþasa asape nepe wowe, ana visae sinelan visaena, atamãan avisa. Ana visae ve sanene, popon la akila van inu sa naþa akila pa wowe lala, sane ve avisaluþar in re sumo wa, ana atamãan nevisa ya naþa sineun nesape nevisa. ¹⁷ Pogos naþa nesumã nepisayu ke kiamimi yumãena, visae nevis vilaveena manenea, kila sane pe lelaga kemua naþa nesumã nepis wowe, a yoko Suþe taþatete kekarania. ¹⁸ Pe pon re tevis vilave manene poli, ana in na pe nesa re yaru taþena la naþa asumã apis vilaveena kiela sur lala na yomarava nini, komin naþa visae nevis vilave, nesumã nepisayu ke ga sur wo lala. ¹⁹ A nepisu naþa asumã sinemiu miye ke yar taþena lala naþa amiu asitom ke sane la ape wowe, komin naþa apisu sane la ape taþena, pe atol re manmaruaena wo nene poli naþa amiu asitom ke asape asike ea. Ana visae asitom ke asape in mēna nepe wowe, komin ya ne taþatete akila kiamiu sitomena ve piavi laa sane e inu mēna?

²⁰ Nepisu naþa asumã atamãan ke pa nalologena navisokanena taþena la nene vena akila sur viowa la ve moki van amiu. Akila van amiu sa naþa amiu ape kiela yar na yumãena lala, la amiyelēlain amiu, aþar kiamiu sur lala, amligan la asu metavan

amiu, a visae sinelania akilia alipa maramiu. Amiu asuñña atañan akila sanene, ana sanape? Ana pogos naña nepisa ga visena tai pan amiu, komin ya ne yepemiu mavin yagogonena? ²¹ Pona popon manene visae in mñena nesuñña nekila ðelaga kar la ne sanene van amiu, ana pona kila amiu akekaran inu ga yo na wa? Ana pe sineyeena, in na nemalum laa pañisi yo, in na pe netorokin re nekila nene poli yo?

Pogaga, nepisa visena nene, nekilia sane yoko yar laþasa avisave nesuñña nepis wowe ke sina ga, ana sineun nesape visae nalologena taþena la nene asitom sane akilia avis vilave komin naña asitom asape sur laþasa na lepas pula naga po, ana in mñena nekilia nevis vilaveena sur laþasa na sanene. ²² Visae asuñña avisir plan la ke asape la ape yer Epru, ana in mñena nepe yer Epru. Visae asuñnalun avisave la ape yaru na lepas nene Israel, ana in mñena nae yo nene. Visae aligan la metava komin naña apisape la ape lus kiena Epraam nena ga, ana in mñena nepe lus nene. ²³ Ana yoko neviun naviunena tai van amiu narui, sane la nene amiyuñae kiena Kristo pa tol yuññaena naña inu nemiyuññaena? Peraga, inu nesitom sane in na nekila po manene laa taulu la. Piowa ga naña nesuñña nepisayu inu ke sina sanene, ana þarimiu la mñarera pañisi kila sane in mñena lavis þaruu ve wowe, nane nesuññalu nepis sanene. Ana sur nene na lelaga pañisi, naña in na nekila pupia yuññaena la taulu la, yerkawa la akoven inu e yuñña naloge viowaena yam moki taulu la, aña inu yam via nopulo þele sina, a yam moki mñena ga naña pano-o lavis ga nemare. ²⁴ Nekilia

sane yam lima rui, yerkawa kiena ne le Yu lala aña inu naña yam taaga, kovilva kakapuru e mosineu yam lualima yam telu pa ovari [39], ana akila sanene yam lima. Apisaluþaria asape ve akila re va tol lualima yam ve vari [40], komin visae peraga, vena marena ga narui. ²⁵ Ana yam telu aña inu e laki lala, a yam si tai akove inu e kilavaru pano pano lavis nemare. Yam telu nokulu e sive naña waa talilu, e pogos la tai nene, sive mian inu mñaga tol lemalo wetelu tai a legiena wetelu si tai. ²⁶ Pupia yalena piayavi lala, nemialoro e la yam moki manene laa, a e pogos la nene nepane sur la moki liu naña namarena ga. Wii lala na þalu lavis ayanlua inu nevano, yar la naña añevinaun ke yar lala aña inu, kiau yeririna ga lala sa naña le Yu lala apisu piowa e inu, a la naña pe ape le Yu re poli akila kare inu mñena ga. Nepa e yo nape, sane pulkumali, pona yomãrua, pona losi, ana nepane pog mñarera, ana silaga, puruvi navisokanena la nene, asuñña akawe inu. ²⁷ Sila ga nepa nemio yuññaena mñarera a pog mñarera, nepano naña nommalio þele ga, nepano naña moto kar inu pañisi a viso kar inu naña pe kinanena re nena poli, a nepano naña pe noñal re yo natapolounen miava poli. ²⁸ A metavan pog mñarera la nene, silaga nesuñña nesitoñal luen ga kiau yuññaena nemio suññare lala, naña sane sur tai naña urmi na urmi e kiau malena. ²⁹ A nesitom amiu mñena ga pañisi, naña visae nevisu amiu li na lelagaena yaru tai imi malumu, yoko kila neloge sane yepeu malumunia, a visae neloge naña amiu tai loru e mlamulena viowa, yoko kila naña neloge sineu laea pañisi.

³⁰ Nanene sur viowa la naña nesuñã nepisuia, ana nepisu sane nemalumun manene laa yuñãena kiena Suñe, ana pe nekila re sur wo tai naña nekilia nevis vilaveena poli, kila sane nesuñã nepis vilave e pog viowa la nene naña nepanea. ³¹ A kieta Ntewa, naña naga pe Arimana Suñe Yesu, naña yoko teyeluar luen ga kiena kia, naga kilia sape pe nepisokan re poli, sur la naña nepisa ke ne ape lelaga make ga.

³² A pupia sur viowa si tai naña nomãlia, pe nepisa re ma metava poli, nanene e poglis naña nepa e pupia pulkumali naña Tamãskas. E poglis nene, ãarin suñe nae lepas nene naga yar naña Aretas, a kiena yerkawa naña naga pisirlua vena visuaren kiena pulkumali sinenan sape tarar inu, ana pitetalia kiena lokul na taren yaru lala apa asuwo make mralaea punu ga e yo nene vena ve noure re. ³³ Lavis atol inu, ana erau lañasa amiila inu, akonwan inu e los nen pupia karo tai, ana apiar e kilika, asuñalu metava e pupia arman kove na yo nene, amligan malumun pito tano vanua e yepas nen kove nene, pito malum ñã pito tol tano, ana nomolue e karo nene nopure nepano.

12

Sur la naña Pol pisu e ñenienna

¹ Poga, nepisu sane visae nesuñã nepisayu in ke sanene wa, yoko tañatete vilon kiamiu sitomenna imi wo sina, ana pogaga, nemloge sane sineun nesikol si visena nevisayu sur la naña nepisuia pona sur la naña Suñe kilologia pan inu e ñenienna lala. ² Ana yoko nesunyu yar kiena Kristo tai sumo wa, naña nekilia ruru naga, naña kas lualima taaga pa vari [14] ãaro rui, naga suñã

ga milan añere naga pa kate ma e peni ma metava. Nemninue ga pa amio tasnena wetelu, pona apitom añerelua ga ninuna pavini, Ntewa ga kilia. ³ Ana pe sur korena ga naña visae pa e tasnena pona pa e ninuna ga, nekilia nesape lelaga sane yar nene pavini yalen silau pisu loyuñã e ñãata uñã tanea e yo nene. ⁴ Naga mloge sur mok liu naña pe navisawalen re si poli, naña pe visena re si na yomarava lañas poli naña torokin navisayuena.

⁵ Ana pogos naña nepisayu yar nene, pona amilan yo, apisape ke, yar nene, naga pe yar tanea tai naña ne. Ana sanape, visae nevisave pe yar tañena re poli, ana nepisayu in ke ga, pona yoko avisa ga avisave nanene naga pe pe sur re tai poli a? Sanene, nepisu sane visae sineun nevisayu pupia sur lañasa sanene van amiu, popon nevisa ga e kia kiena yar tañena, vena akekaran naña alelaga ea, ana e kiau kia, yoko nevisayu ga kiau narin sur lañasia. ⁶ A visae sineun nevis vilave e pupia sur la naña nekila, yoko tañatete si yar tai kilia visave nesuñã nepis wowe, komin sur la punu ga ape lelaga make ga. Ana pe sineun manene re nevisa sur la ne sanene poli, komin naña pe pon re nekilali aligan inu metava vanon sur lañasa naña pe apisuli re poli wa pona pe amlogeli re poli wa, ana in ga nesuñã nepisa. Sineun nesape asuñã avisuveve inu e yuñãena ya naña apisu nekila ke pan amiu, a e visena ya naña nepisa pan amiu.

⁷ A nepisu sane Ntewa ñena naga yepen mavin sape kiau sitomenna ya manene laa metava vanon ñenienna lala pona sur la naña naga pisa lologia ke pan inu, a naga mligan napiowaena

tai sike e tasneu naŋa nemloge sane kurumol tai naŋa Yermare suŋa miyur inu ke e silaga, naŋa suŋa kila tasneu mlalaea, a suŋa kila kiau sitomena suŋa ga tano. ⁸ Nepiun tan Suŋe vena lalua sur nene vetan tasneu, ana pe kila re poli, ana yam lua sina nemleninia, yoko kana yam telu nena, ana peraga rui. ⁹ Ana naga pis ga pan inu, pisa sanini sape “Yoko kiau lemamiena ga torokin uarar ko, komin kiau m̄areraena kilia yuŋae ve keviu manenea e pogos naŋa yuŋae amio kion̄a malumuena.” Visena ne nanene narui kila sane nekekarān nevisayu manene in laa sane, ana yoko nevisayu ga kiau malumuena lala, vena kila sane m̄areraena kiena Kristo kilia yuŋae kome inu sanene, sa naŋa naga pisa. ¹⁰ Sanene, vena kila kiena kia imi ve keviu manene laa sane, netar̄an sane nekekarān malumuena la se tasneu, pona avisu viowa e inu, pona nelual pog m̄arera lala, pona akila kare inu, pona neva nowarpoyo e sur viowa lala, komin naŋa nekilia sane pogos naŋa yepu malumu, Kristo ga yoko kila nom̄arera.

¹¹ Suwala! Nesitom̄al ke visena la naŋa nepisayu e yo nini, nepisu sane lelaga, nepisi sa naŋa nepe wowe paŋisi. Aviewo inu, ana po m̄ena ga naŋa apisu kilale sane amiu ke narui naŋa akila nepisi sanene. Nesitom ke nesape amiu ke narui yoko asuŋa avisayu ruru inu, naŋa akekarān sur wo la naŋa nekila pan amiu rui, ana peraga, asuŋa apisa kare ruru inu nena ga. Nekilia nesape in na nepe sur korena ga, ana pe nesitom re nesape in na nepiowa taulu nalologena navisokanēn taŋena la poli, ana vanon ya ne asuŋa amieluar la sanene?

¹² Popon asitom̄al si sur la naŋa nekila likan amiu, naŋa pisawal

inu sape in ke narui nepe nalologena lelaga. Sila ga, kiau sitomena piavi ruruia vena yuŋae malumu amio amiu, a nekila amiu apisu kile lala, amio sur nailanena lala, amio kile lala na nam̄areraena kiena ne Ntewa. ¹³ Nekila sur make ga pan amiu po paŋisi, maran taaga e ya naŋa nekila pan suŋare taŋena lala, ana la pe apismumun re sur tai poli, ana amiu na apis liu wa. Sur ga tai naŋa nekila nemio la ana pe nekila re nemio amiu poli, pe nepiun amiu re poli nesape avisuar inu pona aiila inu, sa naŋa la akila, ana pona nane nekila pal e nene yo? Visae ve sanene, aviewo inunia, komin naŋa visae pona neviun ga sur ve moki vetan amiu vera na yoko akekarān in ga na wa?

¹⁴ Pogaga, nagane narui nesuŋa nekila ruru ke nesape neiŋasu nevisu amiu sina, naŋa kana yam telu ne narui. Nepisaar nesape yoko ve nekila re yuŋaena van amiu, komin naŋa ve neiŋasun re vena kiamiu sur la iila inu, a neiŋasun vena neiila amiu. Nanene sane ata lala a auya lala amio narila lala, naŋa pe yuŋaena kiena re nin sisi la poli naŋa avisuar kiela yermarua lala, ana yermarua ke la narui monar avisuar ruru narila lala, ¹⁵ ana visae sanene, in na nekekarān ga naŋa nekian make kiau suria, amio m̄ena kiau malena, vena iila amiuena. In na nekilia nekila sanene komin naŋa sineu sii amiu manene paŋisi, ana nemloge piowa komin naŋa nepisu sane pog naŋa kiau sinesiena e amiu suŋa pa manene ke metava, ana kiamiu sinesiena e inu suŋa pito lilue ke ga tano. ¹⁶ Nepisa nanene komin nemloge visena taŋena e amiu. Asuŋa apisu kilale ke asape pogos naŋa nesike nemio amiu, pe nekila re yuŋaena tai m̄arera pan amiu ve navisuarinena poli, a pe

nakan re nena kamiu kilavaru poli, ana sitomena tai teke ga e amiu wa. Amiu apisa apisape in na nepe manmarua po e lepas nakilakotaliaen yaru, ana asitom ke asape nesumã nekila vinaun ke mrapa na visa kotalia amiuena vanon kiamiu sur lala. ¹⁷ Ana pe sa re nena nene poli pisa. Asitom ruruli la naãa nepitetalia la apiãas pun amiu. Apisu naãa akila kare amiu e sur tai, pona aãar kiamiu sur laãasa pe kiau? Pe nesitom re poli. ¹⁸ A sanapen mēna pogos naãa nomãareran Tãetas sane naga amio kieta puruvi taãena nene, lalua monar amãalivin amiu? Apisu naãa lalua akilakokanin ga naãa awar kiamiu kilavaru laãasa? Peraga, komin imimi sane pēgas taaga ga, naãa Ninuna taaga ga sike e imimi, a mesumã metaveve mrapa na yumãena taaga ga, naãa pe mesitom re nena naãa nakilaen yumãena kiena Suãe vena mowar sur laãasa ve kiamimi.

Pol sitom manene paãisi sape pogos naãa va gar Koren yoko ve sanape?

¹⁹ Nesumã nepisayu ke kiau yumãena la sanene, pona asitom ke asape noãikeyon nekilalua kiau kia va metava e maramiu yo vena ve asitom re si viowa e inu. Ana peraga, in na pe nesitomãl inu re poli, ana nesumã nesitomãl amiu ga, a visena la naãa nepisa, nepis sane yar kiena Kristo tai, e marana Ntewa, vena iilaen kiamiu malena. ²⁰ Nepisa visena la nene komin nemarau paãisi sane pe pon re naãa nomãalivin si amiu poli, ana nevisu naãa amiu asike e yo tai naãa piowa paãisi e kiau sitomena, a nemarau mēna ga sa pisi yepemiu mavin inu. Visae ve sa nene kilia kila sane teveveyun ita, pona tesitom ita viowa, pona sineta kar ita, pona ve tesitom re

si yar taãena ana tesitomãl ita ga veve taaga. E pogos la ne sanene, yar kilia viueli, kilia vismumun yar taãena, kilia vis vilave, a kilia mãaga manene mēna ga. Visae va sanene, ana viowa narui. ²¹ A nemarau manene mēna ga sane pogos naãa nowasuãe si neim pun amiu la nene, yoko nevisu kiau yumãena lala e amiu sane aviowa ruru make nenaga. A visae ve sa nene, yoko kila inu nemawan Ntewa vaãisi, yoko kila inu neloge sane naga mligan inu nepito tano keviu paãisi e maramiu. Ana nepisu sane yoko monar ve sa ga nene narui, komin pupia mlamulena viowa naãa amiu laãasa asumã akila ke ne naga pe pēlaga na kororaki na kolau naãa kilaro navisaluaena naãa Ntewa mligan pa yermēne amio sira vena atavevea, a pe apilon la re nena ea pisa, ana amiu ataãan ga naãa la asumã akila.

13

Visena maro na weãeãe laena

¹ Erau lala, sa naãa nepisa ne, nanene yam telun naãa nemialoro naãa yoko nekila vena neimi neyalial li mña amiu, a pona yoko yam ve telun naãa nevisi van amiu komin napiowaena nene. Nanene kila narui nesitomãl visena tai na Tus Wa naãa pisa sanini, sape

“Pogos naãa apa kumali apis pa yar tai vanon mlamulena viowa tai, monar yar ve lua pona ve telu naãa akilia avisawal mlamulena viowa nene, vena kila sane avisu sane lelaga.” Naw 19:15

² Nesitomãl nene komin pogos naãa nepim pēsan noãarpoyo pun amiu yam lua nanua sumo ne, nepis nemio amiu la naãa akila mlamulena viowa nene, nanene naga pogos naãa nekila pēsanãa. A nagane nesumã nepis ke sina

ga yam lua pan la e m̃aki nini, a visae neim nevis sina, naga nene kila kana yam telu nena. A sineun nesape nevisa van la nene, amio la naṣa asike e yepas nela, visae neiṃasu nevis sina, nanene yoko ve nasineyeena to re si e inu narui, yoko neliṣere la e nakoarena m̃arera tai. ³ Amiu asuṃa apisa ke asape popon nekilologia inu towe m̃aga sane ve lelaga naṣa Kristo suṃa pis ke ṣarpoyo e kiau visena lala, ana visae sinemiun sanene, popon aim ayagogon inu e poglis nene, ana yoko avisu ga na wa. Yoko avisu sane pogos naṣa Kristo sinenan kilaen kiena yuṃaena e amiu, naga pe malum re nena ga, ana naga kilia yuṃae amio kiena m̃areraena make ga. ⁴ Pogos naṣa aṃear naga mare e laki torovia, tepisu naṣa tasnena pimi malumu nenaga, ana pogos naṣa suṃalu e marena mali sina, naga pule ruru nenaga e m̃areraena kiena ne Ntewa. Ana imimi m̃ena memalumu sane naga, ana pogos naṣa mekila kiena yuṃaena naiila amiuena, mesuṃa memiyuṃae ke memio m̃areraena naṣa Ntewa taṃan pan imimi.

⁵ Sineun m̃ena nevisawal nesape nevisu sane amiu asuṃa amlipere inu manene laa, ana sanape narui, taṣatete naṣa amiu ga akilia alipere amiu re sina, sane kiamiu viawaena suṃa m̃arera ke ga wa pona sanape? Avisu ruru amiu, sane asuṃa apisu kilale ke sane Yesu Kristo suṃa miyuṃae ke e kiamiu malena wa, pona peraga? A visae peraga, pona laṣasa asike nena e malena naṣa Suṣe pe su re nena e poli, a pe ape nalelagaena re naṣa pe lelaga poli. ⁶ A visae pogos tai visae sinemiun avisuveve m̃ena kiamimi malena, naga pogaga, ana sineun manene papisi sane yoko avisu kilale naṣa

Suṣe suṃa miyuṃae ke e kiamimi malena ana pe mekila pal re kana nin kinakinas tai poli.

⁷ A mesuṃa memlen ke pa Ntewa vena yuṃae e kiamiu malena vena amiu m̃ena ve akila pal re suri tai. Visae ave sanene, yoko kilia kila m̃ena kiamimi kia wo, komin imimi ke narui mepian amiu, ana pe memlenwo amiu re poli komin ga kiamimi kia. Visae yar lala avisu sane memiyuṃae piowa sanape, nanene na pogaga, ana kiamimi pupia sitomena, sinemimin naṣa asuṃa akilalue ga mesmes silaga.

⁸ A imimi m̃ena ga, sinemimin naṣa kiamimi yuṃaena make ga mesmes ga e visena lelaga kiena Suṣe, ve sinemimin re si kilaen sur tai naṣa welua si kiena visena lelaga vito tano.

⁹ Mesuṃa memiyuṃae kiena ke ga, a visae pogos tai kila imimi meim memalumu, mekekarana ga, komin naṣa mekilia mesape pogos naṣa meim memalumu, ana amiu aim aṃarera. Mesuṃa memlotun ke ga na nene, sane yoko asuṃa aimi awo manene silaga. ¹⁰ Sitomena ne nanene kila nesiri m̃aki nene piṃasu pan amiu nagane e pogos naṣa nesike perinan amiu wa. Sineun nesape alogearia, a visae akila, yoko pogos naṣa neiṃasu taṣatete nevis m̃arera van amiu. Suṣe mligan amiu e luṃau vena nevisuar amiu, pe nakila kare amiuena re poli, ana nakila amiuena ava metava. A visae neiṃasu nevisu ve sanape, yoko monar nekila m̃arera van amiu e ga e ya naṣa mesmesun nekila.

Pol pisa pokolemalo pan la

¹¹ Erau lala, nepim e kiau visena maro narui, nevisa ga pokolemalo van amiu. Awis, akilali naṣa akila ruru kiamiu rrapa mesmesu. Alogear ruru suri la naṣa nepiun

tan amiu. Amiu punu ga ataŋan ga aviranar amiu e sitomena wotai. Asururu ga e ŋelaga namalumena, ana yoko Ntewa na sinesiena a na sumarena sike amio amiu. ¹² Pogos naŋa asuŋa avitawe amiu, atalopan ruru amiu, aviran pipimiu e kekarena wa. ¹³ Nalelagaena walala nae e nini apisa mēna kiela pokolemalo pan amiu.

¹⁴ Ana kiau leniena nesape yoko lemamiēna kiēna kieta Suŋe Yesu Kristo, amio sinesiena kiēna ne Ntewa, amio ŋaŋagena kiēna Ninuna Wa, asike amio ita make ga.

Inu na, Pol.

Maki Naña Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu KALESIA Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Kalesia naga lepas keviu tai naña mēke vatanon Parin Suþe nae Rom, a mēke e purvanua naña nagane kiena kia Teki.

E pogos naña nalogena kiena Yesu la asiaria vena ava alologon kiena lologena wo, yaru la naña pe ape lus nae re Israel poli lala akekaran lologena wo nene paþisi.

Ana yaru laþasa asuñaga, naña e kiela sitomiēna lala, asape visae yaru tai sinenan sape naga imi ve yaru lelaga nalelagaena kiena ne Yesu, naga monar taveve ke navisaluaena marua lala naña sumo na Ntewa mila pa Mosis. Ana Pol pis mārera kawē sitomiēna nene, pisawoia sape þelaga nene pe mesmesu re nenaga. Naga pisawal merarava sape visae yaru naña sinenan tolen maliena e Kristo, purþesnen suri nene na sanene, naga monar lelaga ga e Kristo. E ga e þelaga nene, yaru makega akilia aimi amesmesu e marana Ntewa.

Ana e suñare lala e pulkumali lala nae lepas nae Kalesia, yaru laþasa apimi akawe Pol e visena lala, apian li-nalelagaena lala asape visae yaru tai sinenan sape imi mesmesu e marana Ntewa, naga monor taveve ke navisaluaena lala kiena Mosis.

Maki nini, Pol siria pan la naña asuñā ataveve ke vianena nene naña pe po re poli, vena urela awasuþe si aimi e lelagaena

na lelaga, a e þelaga la naña mesmesu. E kiena mākai, naga siar visena, pisawal sape naga kilia vis vanla sanenen komin naga puarar yuñāena sane nalologena kiena Yesu Kristo, a li na lelagaena lala e yo pinuga apisukilia naga sanene. Naga pisa māga sape pe yaru la re apisa pania asape imi ve nalologena tai poli, ana Ntewa ke naña pisirlua naga narui, pio naga vena visawalen lologena wo va yaru la naña pe ape lus nae re Israel poli. A naga pisa luwega visena na kawēna vianena viowa la nene, naga sape lelagaena kiena yaru ga kilia kila yaru mesmesu e marana Ntewa. E maran tusi maro na mākai nini, Pol kila meraravan sape þelaga wo naña li nalelagaena la asuñā akila, molue kome þelaga naña yaru sinensi wenlai a vinena, komin nanene nau naga þelaga po na malien kiena ne la naña amlelaga e Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Visena nasumo 1:1-10

Namāreraena sike e Pol komin naga pe nalologena tai 1:11—2:21

Ntewa suñā miila ita e kiena lemamiēna 3:1—4:31

Li nalelagaena la apimi po, ana kiela yuñāena suñāga 5:1—6:10

Visena maro 6:11-18

Pol siar kiena visena pan la

¹⁻² Inu Pol nesiri mākai nini piñasu pan amiu, amiu þegas nen li nalelagaen lala garu laþas nae Kalesia, a inu nemio kieta wolai lala nae e yo nini, imimi mepiun tan amiu mesape sanape amiu asuñā pogaga pona amiu asike sanape? Inu nena nini naña Yesu Kristo, amio Ntewa Arimata, naña naga pisirlua sina ga Yesu e marena, lalua ne na nene lalua amligan inu nepe yaru nalologena, ana in na sanene, pe yaru re naña pio inu poli, a pe yaru re

m̄ena ga naḗa naga mligan lua inu sanene poli. Ee, amiu na monar ayagogon ya naḗa nevisawalia.

³ Inu sineun nesape Ntewa Arimata amio Suḗe Yesu Kristo, lalua amligan lemamiēna amio suḗiare sike e amiu.

⁴ Yesu Kristo, naga kila mesmesu sa naḗa Ntewa Arimata naga sinenania, naḗa naga taḗan naga mare vena war plan kieta mlamulena viowa lala, vena kilia werelua ita e mlamulena viowa naḗa tesike ea. ⁵ Vanon sur ne na nene, ḗisi na ita teyeluar manene kia kiena ne Ntewa nene va metava silaga, vano vano taḗatete ḗisi. Sanene.

Lologena Wo, taaga ga

⁶ Inu nemilan amiu paḗisi, naḗa Ntewa naga pio amiu rui, a Kristo kila po pan amiu paḗisi rui, ana pe e re ga e pogos nene poli ana amiu asuḗa aḗure ke sina ga petan Ntewa, naḗa amiu asuḗa ataveve ke sina ga visena tai naḗa sane lologena wo taḗena tai. ⁷ Ana taḗatete si lologena wo taḗena tai ve sanene, komin naḗa lologena wo taaga ga nene naḗa sike na. Inu nemloge apisa sanini, vanon naḗa yar laḗas naḗa akila ke sinemiū la pilovilopuia, naḗa la sinelan avilopu lologena wo kiena ne Kristo imi ve taḗena. ⁸ Ana visae imimi yaru tai, pona navisi nae peni tai, pona a re m̄ena ga, naḗa naga lologon nalologena wo tai, naḗa pe toroki re amio naḗa imimi mepisawal pan amiu sumo rui, ve sanene popon manene naḗa yaru nene akoven vitove e lele na logeen viowa. ⁹ Ee, in na nevisawal ke sina ga nene, van amiu narui, nesape visae yaru ai naḗa pisawal visena na lologena wo taḗena tai pan amiu sumo rui, naḗa pe taḗenan lologena wo

nene naḗa amiu amla ḗisi rui, ana ḗisi na yaru nene naga monar ala nakoena viowa vania e kapi.

¹⁰ In na nekilia nesape yaru laḗasia apisa kare inu yam mok rui, apisape in na sineun ga nesape yaru lala aloge wo e kiau visena lala, ana amiu amloge kiau visena ḗiarera nene sanape? Pona yoko yaru laḗasia sinela kar inu yo, ana pogaga, komin naḗa ya ne in na sineunia, in na sineun ga nesape Ntewa, naga kekaran kiau visena, komin naḗa visae in nemlologon ga vena yaru la aieluar inu, ve sanene in na pe nepe yar lelaga na yuḗaena kiena ne re si Kristo poli narui.

Pol pisayu naḗa Ntewa pio naga

¹¹ Wolai lala amio vineu lala, popon nevisa meraravan van amiu, sane, lologena wo nene naḗa nepisawal ke ne, naga pe visena re tai naḗa yar la asiar poli. ¹² In na pe nemla re lologena wo nene tan yaru tai poli ana pe yar re tai naḗa pian inu e poli, peraga. Ana Yesu Kristo naga ga kipian ruru inu e lologena wo nene merarava.

¹³ Nanene na sa naḗa amiu amloge rui, naḗa kiau namalena nanuā sumo ḗa sanape, e pogos naḗa in na nesike loyuḗa e lotuena kiamimi imimi le Yu lala. E pogos nene, inu silaga sineu kari luen ga ḗegas nen nalelagaena lala kiena ne Yesu, ana nem̄ene la nekila kare la naḗa pe nesitom la re nena poli, komin naḗa sineun nesape nalelagaena la ne sanene na monar toko ga. ¹⁴ E pogos nene, netaveve ruru ḗelaga na lotuena kiamimi imimi le Yu lala, taulu yaru taḗena lala naḗa imimi na sane teras taaga, a inu nepuarar visena marua lala kiena

ne repimimi la m̄arera, naḡa ki-amimi apua le Yu lala naḡa asuḡa ataveve pimi tol nanagane.

¹⁵ In na nekila ke sanene pano pano-o, ana inu pe nekilia re naḡa nesape Ntewa naga pisaar inu ḡisi rui, e pogos naḡa in na pe nepaeme re poli wa. Ana e ga e kiena lemamiēna, naga pio inu vena neve kiena, a e kiena sitomena wo, ¹⁶ naga kila narina m̄alivin inu vena nevisu kilale naga, vena nevano nelologon Yesu nene van la naḡa pe ape Yu re poli. E pogos nene, ana pe nepa re nepisu yaru taḡena la ḡas poli vena nela nakiliaena laḡas tan la e lepas na lologena wo nene, ¹⁷ a pe nepa re m̄ena ma Yerusalem poli vena nevisu nalogena la naḡa la ape nalogena sumon inu vena neviun tan la nevisave “? ḡisi na nelologon ya ne, pona nevisawal visena ve sanape?” Peraga, pe nepa nepiun re sanene poli, komin naḡa Kristo naga kila make sur la nene merarava pan inu ḡisi rui. E pogos nene in na nemligan la vilaga, nepa perina paḡisi e purvanua naḡa Arepia, a siraunia neḡasuḡe ke sina ga nepimi, nepa yalensilau ga nepa garu e pulkumali naḡa Tam̄askas. ¹⁸ Siraun naḡa kas telu ḡarovia, ana e pogos ga nene narui in na nepa si ma Yerusalem. Nepa ma Yerusalem nepa nakaten Pita, ana pe nesu re nemio naga piavi poli, ana nesuḡa nemio tol ga legiena lualima taaga pa lima. ¹⁹ A e pogos nene, in na pe nepisu re m̄ena nalologena taḡena laḡas poli, ana nepisu ga kiela nasumonena naga taaga, naḡa Semes naḡa naga wenla kieta Suḡe. ²⁰ Naga nene narui, ya naḡa nepisa ke pan amiu, naga lelaga pe nepisokan re nene poli, Suḡe kilia m̄aga.

²¹ Sanene narui, inu nesike ma

Yerusalem pe piavi re nena poli, a siraun nene, inu nepa nemial vivia lepas lua nene naḡa Seria amio Silisia, ²² kila sanene narui e pogos nene, nalelagaena lala nae ma e lepas taḡena naḡa Yutea, amio kana pulkumali keviu nena naḡa Yerusalem, la nene pe akilia ruru inu re poli wa. ²³ La amloge ga ya naḡa yaru la asuḡa apisa ke, naḡa apisaape, “Yaru nene nanua sumo naga m̄ene kare ita paḡisi, naga suḡa kilali naḡa kila kare kieta nalelagaena, ana nanagane naga suḡa mlologon ke m̄arera e kieta nalelagaena nene paḡisi.” ²⁴ A komin suri ne nanene, la asuḡa amieluar Ntewa keviu naḡa naga pilon kiau malena sanene. Ana la asuḡa apisirilua kia kiena ne Suḡe vanon inu.

2

Nalologena taḡena lala apiran ruru amio Pol

¹⁻² Siraun kas lualima taaga pa vari ḡarovia, ana Ntewa pisa pan inu sape monar neva si ma Yerusalem. Nemloge Suḡe pis sanene narui, ana imimi lua Panaḡas, imimi lua mepavini, a nepure m̄ena Taetas pimi taveve imimi lua. Metol ma Yerusalem, ana metotano e viorena tai, memio naḡamonena lala na suḡare naḡa la ga apimi loyūḡa ea. E viorena nene, nepisawal visena lala naḡa inu nemlologon ke pan yaru la naḡa pe ape le Yu re la poli. Inu nepisayu ruru sur punu ga naḡa nekila pan la, komin naḡa pe sineun re nesape yoko la asitom avisave in na pe nemiyūḡae memes re poli, ana pe pon re avisa kare kiau yūḡaena imi tol pogos nini poli, ana kila sane kiau yūḡaen nanene imi ve sur koreḡa ke sina ga. ³ Sumo in na nomape pona

ĥisi na la aĥareran van inu, vena nevisa nevisave yar la naĥa pe ape le Yu re poli la ĥena ga monar ave ĥaviu. ?Ana viorena nene pisa sur ya? E lepas na kiau erau nene Taetas, naga pe nae re Yu poli, naga yaru nae Kris tai, naĥa naga pe pe ĥaviu re poli, ana la pe apirurua re naga asape naga monar ve ĥaviu poli.

⁴ Ana e viorena, yaru laĥas naĥa sinelan asape Taetas naga monar ve ĥaviu, ana nepisu yaru la nene sa naĥa la apisa apisape ape kieta wolai lala, ana la apisokan ga. La nene la apimi vinau ga loyuni e viorena vanon la sinelan ga visu imimiena, naĥa imimi mepian ke mesape imimi mepimi mepe taaga memio Yesu Kristo rui, ana ĥelaga marua la nene pe piar imimi re si poli ana imimi moĥisin rui. Ana la nene pe akekaran re nena kiamimi visena nene po, la sinelan asape akila navisaluaena la nene na lotuena kiena ne le Yu lala monar aviar punu ita maga.

⁵ Ana imimi pe metaĥian re naĥa la ato metavan imimi poli, vanon naĥa imimi mesitom paĥisi naĥa mouarar ruru visena na lelagaena na lologena wo nene, vena ĥisi na amiu atol ruruia.

⁶ Ana e viorena la ĥasia naĥa yeririna la apisape ape kiela nasumonena la asumi, ana inu pe nesitom re nesape la ape yerkawa pona la pe ape yerkawa re poli, nanene na pe pe sur re tai nene poli, vanon Ntewa naga sitom korena ga kia la ne sanene. Ana nasumonena ne la nanene, pe la apian inu re e sur viu tai poli vena nelologonia. ⁷⁻⁸ Peraga, pe sa re nene poli. La apisu kilale ga asape Ntewa, naga e kiena puriukawa, naga mligan inu nepe yaru nalologena tai, vena inu nevisawal lologena wo van la naĥa la pe ape le Yu re poli, sa naĥa e kiena puriukawa ĥena

ga, naga mliganar Pita ĥisi rui, vena naga ve nalologena tai vena naga ĥena ga visawal nalologena wo va le Yu lala. ⁹ Ana Semes amio Pita a Yoane, naĥa yeririna lala la apisa apisape la telu nene la ape kiela nasumonena, la telu nene la apisu kilale naĥa Ntewa naga mligan yumiĥena wo nene e lumiĥau e kiena lemamiena. Ana la telu nene la apim atalopan imimi lua Panaĥas, sa naĥa imimi mepe ĥegas taaga memio la, ana imimi punu ga metaĥania vena imimi mevion yumiĥena lala, sa naĥa sane imimi lua meva melologon e yo kiena ne yar la naĥa la pe ape Yu re poli, a lala na yoko la alologon e yo kiena ne le Yu lala. ¹⁰ A la nene amla ga visena taaga ga pan imimi, asape imimi lua monar mesitomai kiela yar la naĥa pe kiela sur re poli, vena meila la, ana nanene, naga sur tai naĥa e pogos nene in na nekekaran ĥisi rui vena neyumiĥen ve sanene.

Pol pis ĥarera pa Pita vena visaluĥar naga

¹¹ Siraun na nene, inu nepito ke sina ga nesike garo e pulkumali nene Antiok, ana pogos naĥa Pita ĥalivin imimi e yo nene, nesumiĥalu e marana ne nalelagaena lala, nepisalupiaria, vanon naĥa merarava ruru nena po naĥa ya ne naga kila, ana pe mesmesu re poli. ¹² Nanua sumo, Pita kila mesmes ga naĥa naga sumo kinana ke ga amio kieta wolai lala naĥa la pe ape le Yu re poli, ana siraunia, Semes mligan kiena yeririna la ĥasia apim gar Jerusalem, ana la apis pa Pita, apisa apisape “La naĥa pe ape le Yu re poli, la ĥena ga monar ave ĥaviu, ana visae peraga, Ntewa naga taĥatete tamalia la.” Visena nene naga pe taveve re nena ya naĥa viorena keviu naga pisa ĥesan poli, ana kila kare sitomena

kiena ne Pita kila naga marau, ana naga pe kekaran re si su lele taaga amio nalelagaena la nene naña la pe ape paviu re poli. ¹³ A pe Pita re ga naga taaga poli, ana kieta wolai mēna la nae e yo nene, naña la ape le Yu, pimi tol mēna ga Panāpas, la nene ataveve mēna Pita e sitomena na marauna nene. ¹⁴ Ana pogos naña nepisu la nene asuñña amial ke e mrapa tai naña pe mesmesu re amio ya naña lologena wo pisa poli, inu nepis mārera pa Pita e marala, ne pisa sanini nepisape “Pita, lelaga kemua naña ko ope le Yu tai, ana po pañisi ana ko osuñña naña nanua sumo rui, naña okekaran mēna ga p̄elaga kiena ne yar tañena la rui, naña ko okinana ga lele taaga amio la p̄isi rui. ?Ana sanapen nanagane narui, naña ko osape om̄areran ke sina ga la nene naña la pe ape le Yu re poli opisape la monar ataveve kieta p̄elaga ita le Yu lala, naña opisape la mēna ga la monar ave p̄aviu ve sa ke ga ita?”

Yaru ai naña piawa e Yesu, Ntewa tamalia naga

¹⁵ A e pogos nene, in na nepisa ruru pan la sanene nepisape, “Ita punu ga na, ita tepe lus kemua kiena ne le Yu lala. Ita na pe tepe yaru tañena re la poli, sane la naña le Yu la moki asitom asape ape kororaki ga.” ¹⁶ Peraga, ita tepe le Yu kemua lelaga, ana nanagane, ita tekilia rui, sa naña yaru tañatete mesmesu amio Ntewa, vanon naña naga suñña taveve ruru ke ga navisaluaena kiena ne Mosis. Yaru ga naña naga mlelaga e Yesu Kristo, naga ga kilia mesmesu amio Ntewa. Sitomena nena nene narui kila ita le Yu lala ita mēna ga monar telelaga ga e Yesu vena ita mēna ga temesmesu temio Ntewa. Ana

amiu monar akilia ruru visena nene naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, naña pisa pisape pe yaru re tai naña naga kilia mesmesu amio Ntewa poli vanon naña naga suñña taveve ruru ke navisaluaena nene.

¹⁷ Ana ita le Yu lala, ita tesitom ke tesape temesmesu temio Ntewa narui, ana pe sa re nene poli. Ana visave lelaga kemua naña ita tepe le Yu mēna ga, ita monar telelaga ga e Yesu Kristo vena ita temesmesu temio Ntewa, in na nesitom nesape pona yaru lañasia amloge piowagan visena nene, pona la apisali naña apisape visena nene kila sane ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru lala na mlamulena viowa maran taaga ga temio la naña pe ape le Yu re poli. Ana pona akilali mēna ga naña apisape ve sanene, nanene naga kana kinasia sane Kristo ke nene narui naga kila ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru na mlamulena viowa ga. Ana peraga, pe sa re nena nene poli. ¹⁸ Nanene vanon nanua sumo, in na nesuñña nekilaroro ke p̄elaga marua lala navisaluaena nene rui, ana visae nagane nevisirlua ke sina ga p̄elaga na taveveen navisaluaena nene, naña nesape ita monar teve p̄aviu a ita monar tekila ve sanene vena ita temesmesu temio Ntewa, naga nene kila sane nanua sumo in mēna ga nepe yar na kilaroen navisaluaena narui. ¹⁹ Lelaga, Navisaluaena nene naga sinenan pisape kila inu nemare, vanon naña nekilaroro ke navisaluaena lala. Ana nanagane Navisaluaena nene naga sa ga sur mare ga tai e inu, inu nepisin naga rui. Nemligan Navisaluaena nene rui, vena kiau malena su ga e Ntewa narui. Sa naña asuar inu e laki torovia nemio Yesu, nemare nemio naga, ²⁰ a nanagane sa ga naña pe in

re si naþa nemal ke ne poli, ana Kristo na mal ke e inu. A kiau malena nanagane, naga komin naþa nepiawa ke e Narina Ntewa, naþa naga sitom inu paþisi, naga tañan kiena malena, naga mare wo inu. ²¹ E þelaga nene, tepisu naþa lemamiena kiena ne Ntewa keviu paþisi, ana in na taþatete naþa nekila kiena lemamiena imi ve sur korena tai, komin naþa visae yar tai kilia mesmesu kemua amio Ntewa vanon taveve navisaluaena, nanene sane Kristo mare kemua na pe suri korena ga.

3

Le Kalesia lala akilalu mrapa

¹ In na nepisu amiu le Kalesia lala sa ga naþa þarimiu pe wowe pa rui. ?Pona yaru laþasia akila male e amiu yo, ana nane amiu apa akila pal mrapa sanene? Inu nepisawal ruru merarava e maramiu þisi rui, sanape naþa Yesu Kristo mare e laki torovia, a nanagane narui amiu apano ape taþena narui. ² In na sineun nesape neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Naviunena ne sanini, sape “?Amiu nene, naþa amla Ninuna Wa nanua sumo rui, Ntewa mla pan amiu vanon ya? ?Amiu amlavia komin naþa amiu amlogear navisaluaena la nene kiena ne Mosis?” Peraga, amiu amlavia komin naþa amloge nalologena wo, ana asuñña amlelaga ea. ³ Sumo, amiu asiar malena viu amio Kristo e namareraena na Ninuna ne Ntewa, a nanagane asitom asape aþisin ga e kiamiu namareraena ga? !Taþatete ve sanene, peraga! !Amiu asuñña apa ape wowe la narui! ⁴⁻⁵ E kiamiu namalena viu nene, suri wo la moki naþa pimi ñalivi e amiu rui, sa naþa Ntewa naga mla ke kiena ninuna pan amiu, a naga suñña kila ke kile

lala e maramiu, ana sanape, pona amiu na pe apisu kilale re poli yo wa sa naþa sur la nene apimi e amiu komin ya. Amiu monar akilia ruru sa naþa Ntewa naga kila ke sanene, pe komin re naþa amiu amlogear ke navisaluaena nene poli, ana komin naþa amiu amloge ga lologena wo, ana amiu amlelaga ea.

?Ya ne po? Navisaluaena, pona naviawaena e Kristo?

⁶ Amiu asitom li yermarua Epraam, naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga, pisape

“Vanon naga piawa e Ntewa, ana kila naga mesmesu amio Ntewa.” *Nas 15:6*

⁷ Ana yaru taþena la naþa apimi sirau naþa la aþasine Ntewa sanene, la ape lus kiena ne yermarua Epraam kemua la lelaga.

⁸ Ita tekilia tevisu e Visena Wa naþa lologena wo nene naþa ita tesuñña temlelaga ke e nanagane, Ntewa naga pisawal nanua sumo la rui, pogos naþa pisa pa Epraam pisa pisape

“E ko þisi na Suþe kilia visa ruru lus kiena ne yeririna lala na yomarava nini.”

Taveve visena nene, Visena Wa kiena ne Ntewa pisaar mñena ga rui pisape þisi na Ntewa kilia kila yaru lala naþa pe ape le Yu re poli a mesmesu amio naga, visave apiawa e naga. ⁹ Ana la naþa la apiawa ke e naga sanene, ana kana kinasa sa naþa Ntewa naga pisa ruru la ke nanagane, sa naþa naga pisa ruru Epraam sumo, komin naþa naga piawa e Ntewa.

¹⁰ Ana la naþa asitom ke asape yoko akilia atol malena komin naþa la asuñña akilali ke naþa alogear navisaluaena lala, la nene la asike vatanon naliþereen tai rui, komin naþa pe yaru re tai

naþa mlogear make navisaluaena la nene poli, a Visena Wa kiena ne Ntewa pisa pisape,

“Yaru la naþa la pe amlogear re sur la punu ga naþa asike e tusi navisaluaena poli, la monar atol nakoena.”

¹¹ Sanene narui ana merarava ruru pan ita naþa yaru taþatete imi mesmesu amio Ntewa komin naþa naga logear ga navisaluaena nene ana sa naþa Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisa naþa pisa pisape

“Yaru naþa naga mesmesu amio Ntewa komin naþa naga piawa e Ntewa, naga ga kilia mali.”

¹² Visena ne na nene naga pisayu þelaga naviawaena, a ita tekilia tevisu naþa þelaga kiena ne naviawaena nene amio þelaga na nalogearena e navisaluaena, lalua pe maran taaga re nena. Nanene komin naþa þelaga na logearena Navisaluaena, naga suñalu se lepas na suri la punu ga naþa yaru ga kilia kila sa naþa visena wa pisa, naþa pisape yaru ga naþa kila punu sur la naþa navisaluaena pisa, naga kilia tol malena ea.

¹³ Ana komin naþa ita na pe yaru re tai naþa naga kila punu sur la naþa navisaluaena nene pisa poli, ana Navisaluaena nene naga pisaar nakoena amio marena pan ita punu ga. Ana Kristo naga pitomi narui, þurelua ita e naliþereena nene, tañan naga kus leleta, ana naga pa sike vatanon naliþereena nene, naga nene na sa naþa Visena Wa pisa, naþa pisape

“Yaru naþa apiar naga atelania mon metava e purlaki, vena mare komin naþa naga sike vatanon e naliþereena kiena ne Ntewa.”

¹⁴ Kristo tañan naga sanene, vena la naþa pe ape le Yu re poli, la ñena ga akilia atol navisa ruruena la nene naþa Ntewa naga pisaar pan Epraam, ana suri nena nene kila sane nanagane ita naþa tepiawa ñarera e Kristo, ita tekilia tela Ninuna Wa nene naþa Ntewa pisaaria pisape la van yeririna lala.

Navisaarena pimi sumo, Navisaluaena naga pimi sirau

¹⁵ Wolaj lala a vineu lala. Yoko nevisa suniena tai e ga e kieta malena naþa kana kinasa pa lavisin ga navisaarena nene kiena ne Ntewa naþa pa Epraam. Visae yaru tai visawal maron kiena visena, visave pogos naþa nemare, yoko kiau sur lala naga monar ve sa nene ve sa nene, ana naga siriar kiena navisaarena nene sike e ñaki tai, ana pogos naþa visave naga kovio, la taþatete avilopu kiena navisaarena nene. ¹⁶ Pogaga, ana sanene, Ntewa kila kiena navisaarena pa Epraam, a e kiena lusia. Ana e visen nene pe pisa re pisape Ntewa naga kila kiena visaarena e “Lus kiena ne Epraam la poli,” naþa kana kinasa sane yeririna moki, naga pisa sanini, pisape “E kiena lus tai,” naþa naga pisa sane yaru taaga ga, a yaru nane, naga Kristo.

¹⁷ Kiau visena e lepas nene kana kinas sanini nanua sumo Ntewa naga pranaria amio Epraam, a Ntewa pisaar pisape uarar kiena naviranarena lalua nene ñarera. Ana siraunia kas ponotia vari lualima yam telu þarovia þisi rui, ana navisaluaena kiena ne Mosis pimi ñalivi ana navisaluaena nene naga taþatete kilaro naviranarena nene naþa sike pa rui, taþatete si kilia yumulua naviranarena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Ana visae ita tekilia tetol navisa ruruena lala kiena

ne Ntewa komin naŕa ita tesuŕa tetaveve ke ga Navisaluaena nene, naŕa naga pe sur tai naŕa pimi ga sirau, nanene naga kana kina sa naŕa navisaarena kiena ne Ntewa nene naŕa su la nanua sumo rui, naga pimi korena ga. Ana ita tepisu naŕa Epraam naga tol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa nene, komin ga naŕa naga ŕuarar ruru navisaarena kiena ne Ntewa, pe komin re Navisaluaena poli, komin e kiena pogosia, Navisaluaena pe pimi ŕalivi re poli wa.

Navisaluaena naga kiena yuŕaena suŕa ga

¹⁹ Poga, ana pona kana navinena toŕa ga, naŕa pisa pisape “?Ve sanene, Ntewa mligan Navisaluaena kiena ne Mosis nene pe na ya pona komin ya?” Pogaga, nevisa van amiu narui, sanini, Suŕe naga mligan ke sina ga Navisaluaena nene to metavan kiena naviranarena, vena iila ita yeririna lala tekilia tevisu kilale kieta mlamulena viowa lala. Ntewa mligan navisaluaena nene vena suŕalu su ŕaga, vano vano tol pogos naŕa yar nene naŕa pe lus kiena ne Epraam, naŕa Ntewa pisaar pan imimi pimi ŕalivin ita.

Ana ita tepisu naŕa Navisaluaena naga kiena yuŕaena wo tanea toŕa ga. Ana ita monar tesitoŕalia sane Navisaluaena nene, pogos naŕa pimi ŕalivi, kom ŕesan puna ne navisi kiena ne Ntewa lala, siraunia amla pan yaru tai, naŕa Mosis, ana naga mla pimi mla pan yeririna lala. Ana pogos naŕa Ntewa naga kila naviranarena nene amio Epraam, nanene na pe sa re nene poli. ²⁰ Ana pogos naŕa lalua nene apiran ruru ke kiela visena lele taaga, ana pe navisi re poli pona yaru taŕena naŕa suŕa likan lalua vena la visena, ana Ntewa naga ga taaga naga pisawal kiena

navisaarena nene mesmesu e marana ne Epraam.

²¹ A nanene naga pe sa re naŕa asape Navisaluaena nene kilali naŕa kalwo navisaarena kiena ne Suŕe poli, peraga. Komin naŕa visae Suŕe naga kilia la si navisaluaena taŕena naŕa visae ita telogear make ga ana kilia kila ita temali, pona naga mligan navisaluaena nene pimi yo rui vena ita tekilia temesmesu temio naga. ²² Ana pe sur tai sa re sanene poli, komin naŕa Visena Wa pisa ŕisi rui pisape ita punu ga tesike vatanon namareraena na mlamulena viowa, ita tesuŕa tekilaro ke ga navisaluaena lala. Ana navisa ruruena naŕa Ntewa pisaar pisape yoko ligan imi, la akilia aimi la aŕalivi e ita komin ga naŕa ita tepiawa ke e Yesu Kristo.

Pogos na wasineen Kristo pimi ŕalivi rui

²³ Sumo rui, pimi tol nanagane tekilia tepiawa e Kristo, navisaluaena kiena ne Mosis nene piar ita ŕarera pa ŕisi, sa ga naŕa tesike e yuŕa na koaena rui. ²⁴ Navisaluaena nene, naga sane pisuar ita, sa ga kieta navianena tai, pimi tol pogos naŕa Kristo pimi, vena e pogos nene, ita tekilia teviawa e naga narui ana tekilia temesmesu temio Ntewa. ²⁵ Ana nanagane, Navisaluaena nene taŕatete si kilia visuar ita, komin naŕa pogos na viawaena e Kristo naga pimi ŕalivi ŕisi rui.

Amiu punu ga ave taaga e Kristo narui

²⁶ Ana komin naŕa amiu apiawa e Kristo Yesu, ana amiu punu ga amio Kristo ape narina ne Ntewa. ²⁷ Akee amiu ŕisi rui, ana amiu apimi ape taaga amio naga, sa naŕa amiu akus ŕelaga wo kiena ne Kristo lala e amiu, sa naŕa amiu amien kulsota lala e yepemiu. ²⁸ Nanagane amiu punu

ga apimi ape taaga ga e Kristo Yesu, suri ne na nene narui, amiu punu ga atorok ga. Popon ita monar ve teliþere re si yaru lala, tevisave nanene pe Yu, a nanene pe yaru nae ga lele taþena, pona tevisave nanene pe yerkaawa, a nene naga pe yar nayuñæna ga, pona sane nanene pe yerñiene, ana nanene naga pe sira ga. Ana þelaga nene monar ve to re si e amiu. ²⁹ A komin naþa amiu ape kiena ne Kristo sanene, amiu ke la nanene narui amiu ape lus kiena ne Epraam kemua lelaga, a ve sanene, navisa ruruena lala naþa Ntewa naga pisaaria pa lus lala kiena ne Epraam, þisi na amiu ke narui amiu akusia.

4

Ita tepe narina ne Ntewa

¹ Ana þisi na nevisa re laa e kieta þelaga nene sane vena nevisa ruru laa merarava sane e lepas nen Navisaluaena nene. Visae yaru tai, ana naga mare, þisi na narina naga kus kiena suri lala. Ana visave nisisi nene vitokaki ke ga wa, þisi na naga taþatete kilia visuar sur la nene. Naga sa ga yaru na yuñæna kiena ne ariman ga, ² naþa þisi na naga monar sumña ga vatano e liman yaru taþena ga lala, sane arimana taþena la nene, vano vano tol mesmesun nena pogos naþa arimana naga pisawal sumo rui, pisape naga kilia uarar sur la nene e pog nene. ³ E mñena ga e ita sanene, naþa sumo, ita na sa ga nisisi, naþa ita kieta sitomena lala sike ga vatano e yermare lala na sumo na yomarava nini. ⁴ Ana pimi tol ruru kana pogos nena, Ntewa naga mligan narina pimi, naþa sira tai naga þaria, paeme e yomarava nini, naþa naga paeme vatano e

Navisaluaena kiena ne le Yu lala. ⁵ Naga paeme vatanon Navisaluaena nene, kapur ea, vena naga kilia wereplan imimi la naþa la asike vatano e Navisaluaena nene rui, vena Ntewa kuslua ita, teimi teve narina lala.

⁶ Ana nanagane, sa naþa ita tepim tepe narina lala, naga mligan Ninuna kiena ne narina pimi e losineta lala, naþa kila ita tekilia tevio Ntewa, tevisave "Ata Ata." ⁷ Komin sur ne nanene, amiu na pe sa re si yar na yuñæna ga la poli, ana amiu na ape narin Ntewa kemua lelaga, naþa þisi na naga la suri wo van amiu sa naþa naga pisaar pa narina lala pisape þisi na la akusia.

Pol sinena mie le Kalesia lala

⁸ Nanua sumo, pogos naþa amiu pe akilia re Ntewa poli wa, amiu asike ga vatanon nañareraena kiena ne yermare la nene naþa pe ape Ntewa re nenaga, ⁹ ana nanagane, amiu akilia Ntewa þisi rui, pona popon nevisa nevisave nanagane, Ntewa kilia amiu rui. Ana inu sineun nesape neviun tan amiu, nesape komin ya ne amiu sinemiun awasuþe sina ga ava puna ne yermare la nene nanua sumo, naþa la pe añarera re poli, a naþa la taþatete akilia akila wo van amiu pogos tai? ? Vanon ya ne amiu sinemiun asape asu ke sina ga vatanon kiela nañareraena? ¹⁰ ? Sanape na amiu asuñña asitoñal ke legiena wa lala kiena ne la nene, a kiela kupario wa lala, a kiela pogos wa lala, a kiela kas wa sanene? Asitom asape þisi na Suþe kekaran amiu vanonia? ¹¹ ! Aulai, akila inu nemaraun amiu paþisi! !Pona nemiymñæe mñarera pan amiu paþisi ana nepisu sane pe sur korena ga!

¹²⁻¹³ Wolai lala a vineu lala, nanua sumo kam na pe asu re

vatanon navisaluaena poli, ana pogos naŕa nepim nesike nemio amiu, in na nekila inu mēna ga nesa ga amiu. Ana nanagane, nemloge asape amiu sinemiun asape awasuŕe si ava e ŕelaga na navisaluaena nene, a vanon sur ne nanene nepiun māreran tan amiu vena amiu na aimi ve sa ga in narui, naŕa in na pe nesu re si vatanon Navisaluaena nene poli. Amiu asitomali pogos naŕa in na nemlologo pan amiu sumo, naŕa kiau maiena ga kila narui nomal pulmas naŕa nesike nemio amiu, ana pe sur korena ga naŕa nemai e pogos nene, ana amiu na pe akila re nemloge piowa poli. ¹⁴ Peraga, ana kiau maiena nene kila kare amiu keviu wa, ana amiu pe amloge re piowa e inu poli, a pe asitom re mēna piowa e inu poli, peraga. Amiu aŕure inu napa e māmami yumā lala, sa naŕa visave in na neve navisi kiena ne Suŕe tai, pona sa ga in na Yesu Kristo lelaga. ¹⁵ Sumo, amiu akekarān inu paŕisi, naŕa nepisu sa naŕa visave amiu akilia akila, pona amiu akekarān naŕa aurelua kilamaramiu vena aligan te kilamarau, vena iila inu. ?Ana sanape nanagane narui? ¹⁶ Pona nenagane, kiau visena lelaga la nene, akila inu nepimi sane kiamiu erau viowa sina. ?Ana ya ne sanene?

¹⁷ Yaru taŕena la nene naŕa nemloge apisape la asike amio amiu nanagane, ana la nene asuŕna apilonvilon ke lologena wo kiena ne Kristo, la apimi asuŕna veraga amio amiu vena ave erau wo amio amiu, vena akila amiu asu vatanon la, ana nanene la akila kotalia amiu ga ne. Komin naŕa la sinelan asape aure lua amiu ga vetan inu. ¹⁸ Ana pe nepisa re nesape vena in ga taaga ga nekilia nesuŕna nemio amiu poli, vena in ga taaga teve erau

wo, komin naŕa ŕelaga nene naŕa na erau wo amio yaru taŕena, naga wo silaga, ana popon sane nakilaen ga yumāena wo lala.

¹⁹ Naruu lala, inu na sane sira tai naŕa mēpena mlaea vena war sisi, sa naŕa nesuŕna nemloge piowa paŕisi vanon amiu, nesuŕna nemiymāe mārera pan amiu paŕisi vena amiu ala Kristo amio kiena ŕelaga wo lala e kiamiu malena. ²⁰ Aulai, visae nesuŕna nemio amiu nanagane, nanene na kila inu neloge wo paŕisi. Visae ve sanene, ŕisi na nekilia nevilon li laa kiau visena vito tano sane, ana nanagane naŕa nesike perinan amiu sanene, inu pe nekilia re si po la rui sane amā sanapen amiu narui.

Suniēna kiena Eka amio Serai

²¹ Amiu laŕas naŕa sinelan asape ita na monar telogear kieta Navisaluaena vena ita ve sa ke Ntewa, inu sineun nesape la avisatamē kiau naviunena tai, sape “? Navisaluaena naŕa apisayuia, la asuŕna amloge kilale ke ya naŕa Navisaluaena nene pisa pona pe apisu kilale re poli?” ²² Visena wa nene pisayu ke yermarua Epraam nene, naŕa naga narina na yermēne lua, naŕa tai, sira naŕa miyumāe kiena ne wona naŕa Eka naga ŕaria, a narin taŕena tai naga wona ruru napo naŕa Sera naga ŕar maronia. ²³ Naga naŕa paeme sirau, kiena kia Aisak, naga paeme komin naŕa Ntewa pisaaria, a naŕa naga paeme sumo, kiena kia Ismael, naŕa sira na yumāena nene naga ŕaria, naga paeme ga sa ga nene. ²⁴⁻²⁵ Ana ita tekilia tela suniēna nene sa naŕa ŕakaiwa tai, naŕa sira la lua nene, lalua na sa naŕa naviranarena lua naŕa Ntewa naga kila. Sira naŕa Eka naga sa ga naviranarena naŕa Ntewa kila e tavie keviu nae Sinae, nanene

na e purvanua naŕa Arepia, yo ne nanene naŕa Ntewa mla Navisaluaena nene pa Mosis ea. Eka nene, naga pe sira na yuŕaena ga tai, a narina ŕena ga lala la ape yaru na yuŕaena ke ŕena ga lala. Sanene, Eka ŕena ga naga na sa ŕena ga pulkumali keviu naŕa Yerusalem, naŕa kana yaru ne lala apuarar Navisaluaena lala ŕarera, ana la sa naŕa ape yaru na yuŕaena ke ŕena ga, komin naŕa la asike vatanon navisaluaena nene narui.²⁶ Ana sira taŕena nene, naŕa Sera, pe yaru re tai naŕa ŕuarar e yuŕaena poli, naga ga, a naga nene naga sane Yerusalem taŕena nene, naŕa pe Yerusalem nae ma e peni. A narina ne Sera lala, la ŕena ga la pe yaru re tai naŕa ŕuarar la vena ayuŕaena poli ana la ŕena ga asuŕa ga sanene, kila sane Sera nene sane aneta naŕa ita tepiawa e Kristo.²⁷ Visena Wa pisayu li ŕa sur la nene naŕa pisa pisape,

“Sira nene, ko naŕa sumo na ko ope luŕaluŕa ga,

naŕa mopoma pe mlaeli re pogos tai poli vena waren sisi,

nanagane ko omloge po, ko okekara ko omiau,

komin naŕa woma na yermene mligan ko rui ana nanagane naruŕa lala apimi ape moki la narui, ataulu la naŕa sira naŕa wona suŕa amio naga silaga naga ŕar la.” Ais 5:1

²⁸ Visena nene naga sa naŕa Ntewa naga pisaaria pisape yoko narina la ve moki, na ve moki a amiu kiau wolai lala a vineu lala, ita ke ga na ita tepe narina ne navisaarena kiena ne Ntewa nene narui, sa ke ga naŕa kiena navisaarena nanua sumo naŕa kila Sera ŕar narina naŕa Aisak.²⁹ Ana pogos naŕa Aisak paeme sumo, sisi taŕena nene naŕa Ismael naga paeme sa ga

nene, naga suŕa ŕene nisisi nene naŕa Aisak naŕa naga paeme e yuŕaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa. Ana pimi tol nanagane, tepisu ŕelaga sa ke ga nene na wa.³⁰ ? Ana Visena Wa pisa sanape? Naga pisape Ntewa pisi pa Epraam, pisa pisape “Ko monar okuwanlua sira naŕa naga pe sira na yuŕaena ga nene amio narina, komin naŕa narina nene, naga pe torokin re si naŕa la sur tai e kioma sur la poli. Sur la punu ga monar va ga e limana narina naŕa sira naŕa naga ga naŕa woma naapo.”

³¹ Poga, erau lala, Ntewa pisa sanini, a inu nevisa van amiu nagane nesape ita nini, ita pe tesa re narina ne sira naŕa na yuŕaena poli, naŕa ita tesike vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis, ana peraga, ita na sane tepe narina ne sira naŕa naga suŕa ga sanene, sa naŕa sane ita na temlelaga ga e Yesu. A sur la naŕa Ntewa naga pisaar pa narina na lelaga lala, ŕisi na ita ke ga na yokorena tokus narui.

5

Yesu pure plan pa nalelagaena la rui

¹ Pogos naŕa Kristo ŕurelua ita, naga kila sanene vena tomolue, naŕa ita tomolue lue, ana vena ita ve towasuŕe ita re si teva tesuŕa vatanon Navisaluaena kiena ne Mosis nene poli. Ve sanene, monar aviawa ŕarera, vena ve aŕareran amiu re si sa naŕa amiu na sa ga yaru na yuŕaen lala, naŕa Navisaluaena nene piar manene ruru amiu ke sina ga.

² Amiu na ayagogo ruru e visena nene naŕa inu Pol nesuŕa nepisa ke pan amiu. Visae amiu atamaŕan la aŕareran amiu avsave amiu ave ŕaviu, ŕisi na yuŕaena nene naŕa Kristo naga kila ŕisi rui taŕatete iila amiu.³ Ee, nepisa

ke sina ga visena m̄arera nene pan amiu, nepisape visae yaru naḗa tañan naga ve ḗaviu, naga ga suñã mligan ke sina ga naga sike vatano e Navisaluaena nene. A yaru naḗa sike vatanon Navisaluaena sanene, naga monar visuar ruru naga naḗa naga logear sur punu ga naḗa Navisaluaena nene naga pisa, visae peraga, yoko naga tol nakoena. ⁴ Amiu la ḗasia nene naḗa asuñã akilali naḗa alogear Navisaluaena nene rui, vena amesmesu amio Ntewa vanonia, amiu la nene asuñã ate plan amiu ke e Yesu rui, amiu apilon m̄asimiu rui e lemamiena kiena ne Ntewa. ⁵ Ana ita na, ita tesuñã sinetan manene tesape ḗisi na Suḗe kila ita temesmesu ruru temio naga, komin ga naḗa ita tepiawa ga e naga, a pogos naḗa ita tesuñate ke ga wa, Ninuna Wa naga suñã miila ita temlelaga m̄arera, tesape ḗisi na Suḗe naga monar kila sanene van ita. ⁶ Pogos naḗa ita tepimi tepe taaga temio Kristo Yesu sanene pe sur korena ga naḗa yaru naga pe ḗaviu pona pe pe ḗaviu re poli, ana sur keviu na e lepas nene nane kieta naviawaena e Kristo naḗa naviawaena nene naga kila ita tesitom Suḗe, a ita tesitom m̄ena ga yeririna taḗena lala.

⁷⁻⁸ Sumo na nepisu amiu akiriri na po paḗisi wa, ana nanagane, pe sa re si nene poli. Suḗe naga pio amiu sumo ḗisi rui, ana sineun neviun nevisave yeririna ai nene naḗa naga suwo amiu sina ga, naga kila amiu pe amlelaga re si e visena lelaga poli? !Pe Ntewa re nena poli! ⁹ Navianena viowa nene naḗa kila kare kiamiu sitomena naga sa naḗa visena pisa pisape “Narin korme ga, ana naga kilia kila kare kilam̄iu la melkalka vaḗisi.” ¹⁰ Ana sa naḗa amiu amio inu, ita tepimi tepe taaga e Ntewa,

nesuñã nemlelaga m̄arera ke e amiu na wa sa naḗa ḗisi na ita kieta sitomena ve taaga, sa naḗa ita ve tom̄areran re si li na lela-gaena lala naḗa la pe ape Yu re poli tevisave la monar ave ḗaviu. A nemlelaga m̄ena ga m̄arera ke ga wa nesape yeririna nene naḗa suñã kila kare amiu ke sanene pe sur korena ga naḗa naga pe yeririna ya, ḗisi na Suḗe naga la nakoena vania.

¹¹ Puruvi lala a vineu lala. Visena laḗasia pisa ke pisape inu m̄ena ga nesuñã nemlologon ke ga wa nesape li nalelagaena m̄ena ga lala monar ave ḗaviu vena Ntewa kilia tamalia la, ana visena nene pe pe lelaga re poli. Visae nelologon ve sanene ḗisi na yeririna la nene naḗa asike amio amiu akekaran in ga. Ana amiu apisu ke ne, la asuñã sinela karin ke na wa, komin naḗa kiau navisawalena e laki torovia naga suñã yumulua kiela sitomena lala. ¹² Inu na nesitom ke nesape yar la nene naḗa la asuñã apilovilopu amiu ke sanene, akila ke sinem̄iu kurkur naḗa la sinelan manene asape monar ave ḗaviu, popon ala playu ana asila ke sina ga, akila kare rurula ke sina ga.

¹³ Ana amiu naḗa kiau erau lala, lelaga paḗisi naḗa Suḗe pure lua amiu rui, amiu pe asu re si vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis la nene poli. Ana maram̄e amiu, avisuar ruru amiu, ve asitom re avisave, “Pogaga nene narui, in na nomolue e navisaluaena nene rui, inu ga taaga narui. ḗisi na nekilia nekila sur punu ga naḗa kiau sitomena sinenan narui.” Amiu ve avisa re sanene, ana ḗisi na kiamiu sitomen wo naga monar kila amiu akekaran naḗa aiila yeririna taḗena. ¹⁴ Pelaga na sanene naga taveve ruru visena tai naḗa Navisaluaena naga pisa, naḗa naga kalo ruru visena taḗena lala e

Navisaluaena nene, naŕa pisa pisape, “Ko ositom nalavis puŕa lala, akila wo van la, ve sa ke naŕa ko ositom ko mŕaga.”¹⁵ Ana visae amiu ave sa suri mali tetan lala, naŕa amiu ga agorua amiu, ana amiu ga asuŕa akarkare amiu sanene, ana monar avisuar ruru amiu, ŕisi na ŕelaga nene naga kila kare punu amiu ke sina ga.

Pelaga kiena ne Ninuna Wa amio ŕelaga kiena ne yeririna

¹⁶ Inu sineun nesape nevisa visena nene van amiu. Amiu nene na Ninuna Wa naga monar sumon amiu, amiu na ve ataveve re si kiamiu ŕelaga marua naŕa apaeme amio.¹⁷ Vanon ŕelaga nene naŕa ita tepaeme temio, naga pe sinenan re ŕelaga kiena ne Ninuna Wa poli, a ŕelaga kiena ne Ninuna Wa naga pe kekaran re ŕelaga nene naŕa ita tepaeme temio poli. Suri nene naga sa naŕa ŕelaga la lua nene sane la lua ape nasinekar la ga, ana sur ne na nene narui, visae Ninuna Wa suŕa sumon amiu, taŕatete si amiu akilia akila ga ya naŕa kiamiu sitomena sinenania.¹⁸ Ana amiu monar ve sinemiu ŕesan re mŕena ga naŕa visae Ninuna Wa naga suŕa sumon amiu, ana amiu ve asu re si vatano e Navisaluaena nene narui.

¹⁹ Yuŕaena la na ŕelaga nene naŕa yeririna lala la apaeme amio naga merarava ruru ga. Yuŕaena la nene la ne nanene narui ŕa naŕa nataŕaen lau, a sur la naŕa namawaena, a ŕelaga namname ga lala,²⁰ amio nalotunen nono lala, amio nawarena kimi. Amio mŕena ga, nagorualaena lala, namaraena lala, navielueena lala, nasinekarena lala, napuluvisena lala, naliliŕereena lala, nakaween yaru lala,²¹ a nasinesuniena lala, amio namunen wii keviu, a namŕaagena viowa lala, amio

mŕena sur taŕena la sanene. Ana nevisawal sina ga van amiu, sa naŕa nepisawal pan amiu sumo rui, nesape amiu avisuarua vanon yaru naŕa suŕa kila ke ŕelaga la sa nene, ŕisi na naga taŕatete su e nasuŕenena kien Suŕe pogos tai.

²² Ana mras naŕa Ninuna Wa kila pitovi e malena kiena ne yeririna naga sane: nasitomiŕena, a nakekarena, a nasuŕareena, a namalumena, a nasinewoena, a nawoena, a nayepeŕaena,²³ a navatanoena, a nawanaren sine. Pelaga la nene na po paŕisi, a pe visena navisaluaena re tai naŕa pisa luŕar amiu pisape amiu ve akila re si suri la nene.²⁴ Ana ŕelaga naŕa ita tepaeme temio, amio kiena nasinenanena viowa la nene, ita tesuarua e laki torovia ŕisi rui. Nanene, ita naŕa tepe kiena Kristo Yesu, ita temligan sur la nene ŕisi rui.

²⁵ Ana komin naŕa ita temali e Ninuna Wa, popon ita teyali mŕena ga e kiena ŕelaga wo lala.²⁶ Pe pon re towarwar ita poli, pona ita ga tekilaweke ke sina ga naŕa sineta mimi, pona ita ga tesuŕa tepieluen ita ke sina ga.

6

Amiu punu ga monar aiila amiu

¹ Kiau wolai lala a vineu lala, visae amiu yar tai naga loru e mlamulena viowa, popon amiu naŕa Ninuna ne Ntewa teke e amiu, amiu monar aiila naga vena akila ruru ke sina ga naga. Ana amiu monar avis malumu ga vania, sa naŕa amiu sinemiu miye naga, a amiu monar avisuar ruru amiu mŕena ga, vena sur naŕa amiu akila ruru yaru taŕena nene vanonia ve imi kila li amiu re mŕena ga.

² Amiu na monar aiila amiu ve sa nene narui vena akuspae ga naurmiena kiena ne amiu taŕena lala. Ve sanene sane amiu asuŕa

amlogear ke ya naþa navisaluaena kiena Kristo naga pisa ke narui. ³ Ana taþatete si avilave van amiu, sa naþa yaru tai sumia sitom ke naga pisape "In na yar tai nini." Visae ve sanene yaru nene naga sumia pisa kotalia ke sina ga naga ne, komin naþa naga pe pisu kilia re sape naga pe pe yaru re tai nene poli. ⁴⁻⁵ Ana amiu punu ga monar amiu veve taaga avisu veve ruruli kiamiu yuþaena lala naþa akila. Visae sanene, yaru tai taþatete kilali visu veveli sa naþa kiena yuþaena po taulu yar taþena lala, ana naga monar visu veve kiena yuþaena naga taaga. A visae kiena yuþaena nene po, naga kilia kekara narui, komin kiena yuþaena wo nene. Komin naþa yaru punu ga pe maran taaga re poli, la kiela naurmiena taþena lala peve taaga naþa la akus ke e kiela malena lala.

⁶ Amiu naþa asuþa apian amiu ke e visena nalelagaena, pogos naþa visae amiu alual narin sur tai popon amiu avion van amiu amio kiamiu navianena lala.

⁷ Amiu avisuaria, ve avisa kotalia amiu re sina ga. Ko taþatete ototoroun Ntewa. Kurus nen ya naþa omapila e kioþa lokove, naga kana mras ke naþa þisi na ko ga okan narui. ⁸ Yar naþa mapila þelaga naþa naga paeme amio, yoko naga sane kurus nen sur tai e kiena malena, þisi na naga war mras viowa lala e þelaga nene, naþa marena napiowa ga, ana visae naga mapila þelaga kiena Ninuna Wa e kiena malena, þisi na Ninuna Wa naga la kinanena marua lala naþa po vania, naþa naga pe malena naþa ve uro re.

⁹ Ana þisi na ita tekilia towar kinanena wo lala e ruru e kana pogos naþa marua, visave ita ve teligan re yuþaena. Ve sanene, ita na monar ve sineta maren re naþa tekila þelaga wo lala, ¹⁰ ana ita

na monar sineta wo va yaru lala silaga, a monar sineta wo va laa sane va la naþa ita tepe mratava taaga temio la e Kristo.

Visena maro kiena ne Pol

¹¹ Poga, þisi na inu nesiri maron kiau visena la nene e ga e lumiau, nane amiu akilia avisu kana mras nen visena lala kerkeviu sanene. ¹² Inu sineun nesape nevisa sanini, la naþa sinelan asape anareran amiu ave þaviu, nanene naga sa naþa la sinelan ga vilaveena komin sur la naþa na kulus nen yaru ga. Ana la sinelan asape akila sanene komin sur taaga ga, naþa la sinela asape la akilia aligan nalogonena na laki torovia kiena ne Kristo naþa kilia tamalia ita. Visena nene la yepel mavinia komin naþa la amaraun asape saþisi la asuþa alologon lologena wo na marena kiena ne Yesu naga mesmesu ve sa nene, þisi na yar taþena laþasia aþene la. ¹³ A la nene naþa la sinelan asape amiu monar ave þaviu, la sinelan mēna ga ve sanene vena þisi na la akilia awarwar lan aviþave la ataulu amiu þisi rui, naþa la amligan amiu apito si vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. Ana amiu na avisu ruruia, komin naþa la mēna nene la pe asuþa amlogear re si sur la punu naþa Navisaluaena nene pisa poli.

¹⁴ Ana e inu, pe sur re tai naþa sineun nesape nowarwar inu e poli, ana e ga e laki torovia kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, in na neþarwar inu ea, komin kiena marena nene kila þelaga lala na yomarava nini la apimi sane sur mare ga e inu, a kila inu mēna ga nepimi sa ga yar mare ga tai e þelaga lala nataþaliena na yomarava nini.

¹⁵ Naþa yar tai imi mesmesu amio Ntewa, ana pe sur korena ga naþa yar nene naga pe þaviu

pona pe pe p̃aviu re poli, ana visae Ntewa naga sii ke sina ga yar nene imi ve yar viu sumo wa, ana p̃isi na yar nene kilia imi mesmesu amio naga. ¹⁶ A naga narui in na nelen wo la naṣa p̃isi na alogear visena la nene, naṣa p̃isi na aimi ave le Israel kemua lelaga lala kiena ne Ntewa, nesape suṃarena kiena ne Ntewa a kiena nasineyeena sike amio la.

¹⁷ Kiau visena naga loka ga nene. Ana in na pe sineun re si naṣa p̃isi na yar tai kila ke sina viowa van inu sanene poli, komin naṣa nesuṃa noṣar ke piakapila kiena ne Kristo e tasneu rui, sa naṣa la akove inu a la aṃe inu.

¹⁸ Wolai lala a vineu lala, nemlen nesape p̃isi na nasineyeena kiena ne kieta Suṣe Yesu Kristo naga sike amio ninumi la punu ga,

Sanene.

**Maki Naþa Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaen Wa Lala
Nae Garu
EPISAS
Visayuena Na Tusi
Nene**

*Komþasnen suniena plas na
tusi nini*

Purþesnen sitomiena naþa Pol pisayuia e maki nini naþa naga siria pan li nalelagaena lala garu Episas, nanini visena tai naþa siria teke marana na keviu taaga na vetokaki lualima [1:10], naþa pisayu na maplarena keviu kiena Ntewa. Pisape Ntewa sinenan sape suri la naþa naga kila, yoko aimi aviranar la lele taaga. Naga sinenan sape suri nae mae peni a nae yomarava yoko asikolia ga amio Kristo, naþa naga pe þarin suri makega. Pupia maplarena kiena Ntewa nene, naga miliganaria sape ve kiena yaru makega na yo punuga aimi aviranar la e þegas ve taaga ga e yomarava nini. Visae alelaga e Yesu Kristo, akilia akila sanene, a naga pisa ruru pa yeririna lala kiena Ntewa vena asiar naþa akila meraravan maplarena nene e kiela maliena.

E komþasnen maki þesa nini, Pol pisayu mrapa naþa Ntewa arimata miyumaẽe ea vena kilaen yeririna makega aimi ave taaga. Naga pisayu þelaga naþa Ntewa mligan lua kiena yaru lala, a pisayu naþa e Yesu Kristo narina Ntewa, Ntewa piyewo la, a þar plan kiela milamulena viowa ea, kila apimi amesmesu apo. A pisayu mna naþa Ntewa mila Ninuna Wa pan kiena yeririna lala, vena kila meraravanen naþa yoko naga la sur la van la, sanaþa

naga pisaar sape yoko kila. E komþasnen maki na lua, Pol pisa pan la naþa yoko aulo maki nini, sape la monar akila meraravan naþa ave taaga amio Kristo, e þelaga naþa akilia asikol la ruru amio li nalelagaena taþena lala.

Pol pis pan la e þakaiwa lala, vena kila meraravanen þelaga naþa yeririna kiena Ntewa lala asuma asikol ruru la ke amio Kristo. Naga pisape sumare naga sane tas tai, naþa Kristo naga pe þarunia, pona sane yuma tai, naþa Kristo naga pe kemraþe key-owo po na mrapun yuma nena, pona sane sira tai naþa Kristo naga pe wona.

Ntewa sinen sii manene yeririna na yomarava la paþisi, a yaru la apisu kilia sinesiena nene pim kome Kristo. Pupia sinesiena nene kiena Ntewa miyuri sitomiena kiena Pol, ana naga pisawal kiena lelagaena e Kristo e maki nini. Maki nini kila meraravan þelaga kiena Kristo naþa sinen sii ita paþisi, mare vena ulplan ita, viyewo ita, suma iila ita e kiena lemamiena, a kila ita temesmesu ruru nena ga e marana Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Kristo a kiena sumare 1:3—3:21

Malena viu e Kristo 4:1—6:20

Visena maro 6:21-24

Pol siar kiena visena pan la

¹ Inu Pol, naþa Ntewa ga naga mligan inu vena neve yaru nalologonen Lologena Wo kiena ne Kristo Yesu, inu nesiri lunaki nini pimasu pan amiu, amiu li nalelagaena lala nae pupia pulkumali naþa Episas, naþa amiu apiawa mraera e Kristo Yesu.

² Inu nemlenwo amiu ke nesape þisi na lemamiena a sumarena kiena ne Ntewa Arimata a amio

m̄ena ga kiena ne Yesu Kristo kieta Suḗpe, suḗna amio amiu.

Ntewa naga visa ruru ita e Kristo

³ Popon naḗa ita teyeluar Ntewa, naḗa naga Ntewa kiena ne kieta Suḗpe, Yesu Kristo, a naga pe Arimana m̄ena ga, vanon naḗa ita, naḗa tepe taaga temio Kristo, ana Ntewa naga kila po paḗisi pan ita e navisa ruruena wo lala nae ma metava. ⁴ Nanene naga sa naḗa pogos naḗa yomarava nini naga pere wa, ana Ntewa naga pisaar ita ḗisi rui vena ita teve taaga temio Kristo, vena ita teve kiena, a vena kieta maḗena ikik ruru wo e marana, naḗa pe kororaki re e poli. ⁵ Nanua sumo laa rui, kome pupia kiena sitomena, ana Ntewa naga mliganar ita vena kuslua ita sane narina lala, kome Yesu Kristo. Suri nene, Ntewa naga kila sane mesmesun e ya naḗa naga pisu sape po, a naga kekaran m̄ena ga paḗisi naḗa naga kila. ⁶ !Teyeluar Ntewa vanon kiena pupia lemamiēna nene a vanon m̄ena ga nalakorenanena wo nene naḗa naga mla korenan ga pan ita, naḗa pimi kome narina naḗa naga sitom paḗisi!

⁷ Tana ne narina nene mlau, ana vanon suri nena nene, ita naḗa tepe taaga temio Kristo nene, Ntewa naga pure plan ita, naḗa naga piēwo kieta mlamulena viowa lala. !Lelaga ḗa, lemamiēna kiena ne Ntewa e ita keviu manene paḗisi, naga pa re laa na wa! ⁸ Ntewa naga pe manmarua paḗisi wa, a naga pisu kilale make suria, ⁹ ana naga kekaran naḗa taḗan ita tekilia kiena sitomena tai naḗa naga sane navisawanena tai pan ita sumo. Naga kila sitomena nene pimi merarava ruru e ita narui, a kiena sitomena nene, nayuḗaēnen suri wo la ve moki imi m̄alivi ga e

Kristo. ¹⁰ E sitomena nene narui na, Ntewa naga sikol ruru suri punu ga va lele taaga, naḗa naga sii la sike ma e peni, a e m̄ena ga e yomarava nini, la aimi lele taaga vatanon Kristo, ana Ntewa naga yuḗaēn ruru make suri punu ga torokin kiena sitomena nene, vano vano kilamake ruru ga e kana pog nena naapo.

¹¹ Ana ḗisi na suri punu ga monar imi m̄alivi mesmesun nena ga naḗa Ntewa naga sitom ruru ke pisape kila. Ana vena taveve kiena sitomena nene nanua sumo, naga pisaar imimi le Israel lala vena imimi meve kiena, naḗa imimi meve taaga memio Kristo. ¹² Imimi ne nanini, Ntewa naga mliganar imimi vena imimi naḗa memligan ḗesan kiamimi sitomena m̄arera e Kristo, a visae sanene, popon imimi monar meieluar Ntewa silaga, komin naga po paḗisi.

¹³ Ana amiu yeririna taḗena m̄ena ga lala, naḗa pe ape le Yu re la poli, amiu amloge visena lelaga nene ḗisi rui, nanene Lologena Wo naḗa amiu atol kiamiu natalialiaena e naga, a amiu amlelaga e Kristo ḗisi rui, ana amiu apimi ape yeririna kiena ne Ntewa ḗisi rui. A vanon naḗa amiu na ape kiena, Ntewa naga mligan kana kile na suri nene tai e amiu, naḗa naga mla Ninuna Wa pan amiu, sa naḗa naga pisaaria. ¹⁴ A Ninuna Wa nene, naga sane komsus nen navisaarena na sumo kiena ne Ntewa e ita, vena ita tekilia ruru tesape metavan Ninuna nene, ḗisi na ita tokus lalimana punu ga ve kieta, nanene na e pogos naḗa Ntewa naga wereplan yeririna lala ava puna, nanene na la ga naḗa naga pul plan la ḗisi rui ana la ape kiena. !Ita teyeluar Ntewa, pe mias naga po paḗisi!

Leniena Kiena ne Pol

15-16 Komin suri ne la nanene, silaga e kiau leniena lala, nesuñia nesitorñial amiu luen ga, a nepisa luen ga potena pan Ntewa vanon amiu. Pelaga nene, nesiar e pogos naña nemloge naña amiu apiawa m̄arera ke e Yesu, kieta Supe, a naña asitom manene m̄ena ga nalelagaena wa taņena lala, ana pimi tol nanagane, nesuñia nemlen ke sanene. ¹⁷ Sila ga naña nesuñia ga nemlen ke pa Ntewa, naña naga pe Ntewa kiena ne Yesu Kristo kieta Supe, a naña naga pe Arimata naña pe nau-rarena keviu, nesuñia nepiun ke tania vena naga ligam Ninuna na manmaruaena naña Ninuna na kipianena van amiu, vena akilia Ntewa va ve keviu laa sane.

¹⁸ A nesuñia nepiun ke tania vena naga vike kiamiu sitomena lala, vena avisu kilale kiena yomerarava, vena akilia suri nene naña Ntewa naga pio amiu vanonia, a naña kiamiu sitomena monar m̄areraena vena atol suri nena. Suri la nene, naga lalimana la nene naña pe kiamiu, sa naña suri wo la moki naña Ntewa naga kila ruru sike na, naga pe kiena ne nalelagaena wa lala. ¹⁹ A amio m̄ena ga naga, monar avisu kilale a monar akilia ruru pupia nam̄areraena kiena ne Ntewa, naña naga suñia miyuñiae ke e kieta malena lala, naña ita temlelaga e naga. ²⁰ Nanene naga nam̄areraena keviu ke ga nene naña Ntewa naga miyuñiae ea e pogos naña naga pisirlua Kristo suñalu mali sina ga e marena, ana naña siraunia, naga p̄ere naga pa mligan naga teke tano e kiena lepas marua ma e peni. ²¹ Nam̄areraena nene, naga pa laa metavan m̄areraena taņena lala, amio m̄ena ga suri m̄arera taņena lala, amio yerkawa taņena lala, amio nasumonena taņena lala nae

ma e peni. Kia kiena ne Kristo naga mon manene laa metavan make kia taņena lala, pe e re ga e yomarava nini poli, ana e m̄ena ga e yomarava taņena nene naña yoko imi. ²² Ntewa naga mligan suri la punu ga asike vatano e lana ne Kristo rui, a naga mligan lua Kristo pa e kiena suñiare wa, ana naga pe p̄arin suri la punu ga. ²³ A kiena suñiare wa nene, naga sane tasena ne Kristo, naña naga pule ruru e Kristo, a naña Kristo ga rui naga pule ruru e suri punu ga e yo punu ga.

2

Nanagane ita temal e Kristo

¹ Nanua sumo, ana sa ga naña amiu amare ga, vanon naviowaena lala, a kiamiu mlamulena viowa lala, ² naña e pogos nene, amiu amial ga e p̄elaga viowa na yomarava nini. A nanua sumo, ataveve ga supe nene na nam̄areraena na yo yau lala, amlogear ga naga narui, naña naga ninuna nene naña naga suñia kila ke kiena yuñiaena e la naña pe amlogear re Ntewa poli. ³ Ana nanua sumo, imimi le Israel m̄ena ga lala, imimi na maran taaga ga memio yeririna taņena lala, naña imimi mesuñia memialoro metaveve ga nasinenanena na p̄elaga viowa kiena ne yeririna lala. Imimi m̄ena ga mesuñia mekila ke ga suri la naña kiamimi sitomena la sinemiminia, a suri la naña imimi memloge po ea. Komin suri la nene, imimi na sa ga yeririna taņena ga la nene, naña p̄isi na Ntewa naga sinena kar imimi m̄ena ga, taņatete kila si suri tai van imimi narui, vano vano p̄isi na naga monar la nakoena van imimi.

⁴ Ana Ntewa, kiena sineyeena a kiena nasitomiena naga keviu paṽisi e ita, ⁵ ana pogos naṽa sane ita na temare ṽisi rui vanon kieta mlamulena viowa lala, ana naga kila ita temali temio Kristo. Nanene na lelaga, Ntewa naga tamalia ita kom ga e kiena lemamiēna. ⁶ Ana sa naṽa ita na temali temio Kristo, Ntewa pisirlua ita temio mēna ga naga, ana Ntewa naga mligan ita teto tano temio mēna ga naga e yo nametava.

⁷ Ntewa naga kila sanene vena e pogos la naṽa apimi ke ne, ṽisi na yeririna lala, la akilia avisu kilale sane kiena lemamiēna nene naga keviu manene paṽisi, naṽa naga sitom ita sanene kome Kristo Yesu. ⁸ Ntewa naga tamalia amiu e ga e kiena lemamiēna, vanon naṽa apiawa e naga. Suri nene naga pe pimi mālivi re e kiamiu yuṽaena wo laṽas poli, peraga, Ntewa naga mla korenan ga pan amiu. ⁹ Ana nanene naga pe suri re tai naṽa yaru kilia yuṽae vanon poli, komin visae ve sanene, ṽisi na towarwar itan vaṽisi, tevis vilavenia, tevisave “O inu, in ga netamalia in e kiau yuṽaena.” ¹⁰ Ita na sane suri wo tai naṽa Ntewa miyuṽaen ruru po paṽisi, naṽa naga sii ita tepimi tepe yaru viu lala e Kristo Yesu, a Ntewa naga kila sanene vena ita tekila mēna ga yuṽaena wo lala, naṽa naga mligan ruru sumo rui, vena ita teyuṽaenia e kieta malena lala.

Ita na teve taaga e Kristo

¹¹ Amiu na monar asitoṽali pogos naṽa apaeme, ana amiu na pe ape yeririna kiena ne Ntewa re poli sane le Yu lala, amiu na ape yaru taṽena ga lala. Komin suri ne nanene, le Yu lala, la asitom ke asape la ape yaru wa, komin

naṽa la apuarar manene ṽaviu mārera, ana la apisa kare amiu apisa “Kulpaona” pan amiu. Ana ṽaviu nene naga pe suri korena ga na vanua ga e tas nen yerṽene ne. ¹² Ana komin nanua sumo, amiu na sa ke nene narui. Amiu ve sinemiu ṽesan re naṽa nanua sumo, amiu asike laa koperinan Kristo paṽisi, amiu na asike vanuan ṽegas nen le Israel lala, amiu na ape wolawa ga, naṽa amiu na taṽatete akilia atol suri la naṽa Ntewa naga pisaar pan kiena yeririna lala. Ana amiu naṽa asike e yomarava nini, amiu na peraga ape suri korena ga narui, a amiu na pe akilia re nena Ntewa poli. ¹³ Ana amiu, naṽa nanua sumo asike laa perina, nanagane amiu apimi lavisi rui komin tana ne Kristo, nanagane narui amiu na ape taaga amio naga.

¹⁴ Kristo naga pe kieta suṽarena, ana naga kila kieta ṽegas lua nene apimi ape taaga. Nanua sumo, imimi le Yu lala memio amiu yeririna taṽena lala, naṽa ita sineta kar ita mīaga silaga, sa ga naṽa pupia kove tai mliṽere ita, ana Kristo naga mē plan suri nene e kiena marena. ¹⁵ Naga pisaṽar navisaluaena kiena ne le Yu lala, amio kana narin visena ne lala, a naga kila sanene naṽa kila kieta ṽegas lua nene lalua aimi ave yaru taaga e naga, sane lalua aimi ave suri viu tai. Visae ve sanene narui, Kristo naga kila suṽarena van ita. ¹⁶ E kiena marena e laki torovia, naga kilalua sinemimiena e ita, naga kila kieta ṽegas lua nene apimi ape yeririna taaga, ana naga pure ita sina ga toṽasuṽe si puna ne Ntewa, naga kila ita tepe mara wo temio naga. ¹⁷ Pogaga, e ṽelaga nene narui, Kristo naga pimi, pisawal lologena wo na suṽarena

nene pa yeririna la punu ga, nanene na amiu naþa pe ape le Yu re poli, naþa amiu asike laa perinan Ntewa, amio imimi miena ga le Yu lala naþa imimi na mesike lavisin þisi rui. ¹⁸ Ana komin suri ne la nanene naþa Kristo naga kila rui, nanagane ita punu ga kieta mrapa taaga e Ninuna taaga, naþa teimi e marana ne Arimata.

¹⁹ Ve sanene, ana amiu na pe ape wolawa la re si poli narui, a amiu na pe ape yaru re si naþa pe kiela yo re poli, peraga. Nanagane, amiu na sa ga yeririna na yo kiena ne Ntewa, amio li nalelagaena wa taþena lala, a amiu asike loyurña e miana mratava. ²⁰ Amiu na sane kemraþe lala na yurña tai, naþa li nalologena lala amio li navisawalena lala, la sane kemraþe na mrapun yurña lala. E yurña nene, Yesu Kristo naga sane kemraþe wo naþa pe keyowo mneke lika, ²¹ naþa naga sumña þuarar ruru ke kemraþe taþena la nene. Naga puar la, ana la asumñalu mārera, ana yurña nene naga sa naþa sumña pimi pe yurña wa miana ne Ntewa. ²² Ntewa naga miyurñaen amiu ke sanene narui, vena e Kristo amiu li nalelagaena lelaga lala, amiu asumña apimi ke sane yurña tai, naþa naga kilia va sulueen ga loyurña ea e Ninuna.

3

Pol kila yurñaena kiena ne Suþe pan la rui

¹ Ana komin suri la nene naþa nepisa þisi rui, inu Pol, nemlen wo amiu pa Ntewa. Nanagane nesike e yurña na koaena, vanon naþa nemiyurñaen ke yurñaena kiena ne Kristo Yesu pan la naþa pe ape le Yu re poli, sane amiu, a in na nemlen wo amiu ke na wa pa Ntewa. ² ?Pona amiu na apisu

kilale mñaga naþa sane nesumña nemiyurñaen ke vanon amiu sanene, pona peraga? Kiau yurñaena nai-ila amiuena nene, Ntewa naga mla pan inu e kiena lemamiena, ³ ana naga sane kiena sitomena tai naþa sumo naga mlawania, ana siraunia naga kipian inu ea.

Ana suri nene nesiriyu þisi rui, ⁴ a visae amiu auloia, þisi na amiu atol kiau kiliaena e lepas nen sitomena nene kiena ne Ntewa, naþa nanagane sumña pimi ke merarava e Kristo. ⁵ E teras nasumo lala, yeririna lala la pe akilia re suri nene poli sane nanagane, naþa nanagane Ntewa kipian ke e li nalologena wa lala amio miena ga kiena navisawalena lala kome Ninuna Wa. ⁶ A visena nene naþa naga pimi merarava, naga sanene narui, naþa pisa sanini pisape, yeririna taþena miena lala, la amio le Yu lala, la ga luwoka ga la atol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa, a naþa la sa ga ape lepas nen tasnela taaga ga, a naþa navisaarena kiena ne Ntewa lala, la ga luwoka kiela. Suri wo la nene la apimi amñalivi komin lologena wo kiena ne Kristo Yesu.

⁷ Ana Ntewa naga kila inu nepe yaru na yurñaena kiena ne lologena wo nene tai narui, ana yurñaena nene naga pe nalaena wo tai naþa Ntewa naga mla pan inu, naþa kiena namāreraena sumña miyurñaen ke kome inu. ⁸ Inu neto manene laa tanon nalelagaena wa taþena lala, ana nekekara papisi naþa e lemamiena kiena ne Ntewa, naga mligan e luñau vena nelologon kiena lologena wo van la naþa la pe ape le Yu re poli. Ve sanene narui, nesumña nepisawal ke pan la e suri wo kiena ne Kristo lala, naþa aulo þele ga, ⁹ a nekopian la ke miena ga sanape naþa Ntewa naga sumña kila ke kiena

sitomena nene pimi þarpoyo. Siar e pogos naþa Ntewa naga sii suri punu ga, pimi tol pogos la naþa aþaro pa þisi rui, Ntewa naga mlawan kiena sitomena nene toma ga,¹⁰ ana e kieta pogos nini narui, naga kila navisi lala amio namareraena lala e yo na metava ma e peni, la avisu kilale kiena namanmaruaena taþena lala, e suri la naþa naga miyuþaenia e lotuena kiena ne Kristo.¹¹ Suri la nene na, la torokin sitomena kiena ne Ntewa, naþa naga sitom ruru kemua sumo rui, pogos naþa yomarava nini na pere wa, ana naga kila suri la nene la apimi aþalivi rui kome Kristo Yesu, kieta Suþe.¹² Ana komin naþa ita tepiawa e Kristo, a komin naþa ita tepe taaga temio naga, ana ita tekilia teimi tesuþalu e marana ne Ntewa narui, naþa kieta sitomena ve yuwawa re, a monar sineta marera e naga tevisave þisi na naga kekaran ita.¹³ Komin suri ne nanene, nepiun mareran pan amiu, nepisape, awis, amiu na ve ataman re sinemiu la aloru pogos tai, naþa ve aloge manene re viowagan inu e pog marera la nene naþa nekus ke vanon amiu e yuþa nakoena nene, naþa la akilali inu ke paþisi. Suri la nene na, la vena iilaar amiuena vena atol naurarena kiena ne Ntewa.

Leniena kiena ne Pol

¹⁴ Sanene, komin suri ne la nane nepisa ke ne, nekinai, nemlen wo amiu pa Arimata,¹⁵ naþa naga pe Arimata kemua lelaga, naþa ata taþena lala na mratava lala nae ma e peni amio mþena ga nae yomerava nini, la asuþa amla ke þelaga wo a kiela kia wo lala, e ga e naga.

¹⁶ Nesuþa nepiun ke tan Ntewa, nesape sa naþa naga kiena naurarena keviu paþisi, þisi na ligan

kiena namareraena e losinemiu kome kiena Ninuna, vena sinemiu lala asuþalu marera asulue.¹⁷ Inu nesuþa nemlen ke mþena ga, nesape Kristo naga suþa pumi silaga e losinemiu lala kome kiamiu naviawaena, a nemlen wo amiu mþena ga vena þelaga nasitomiena imi sane purþes nen kiamiu malena lala.¹⁸ Visae ve sanene, þisi na amiu, amio nalelagaena wa taþena lala, akilia u atorokin naþa avisu kilale pupia nasitomiena kiena ne Kristo, sanape naþa pe lepalepasa, pona piavi, pona pa metava, pona mererol sanape.¹⁹ Lelaga þa, kiena nasitomiena nene naga keviu manene paþisi, ita tapatete tevisave tekilia ruru rui. Ana pe suri korena ga, nemlen ga vena þisi na amiu na akilia avisu kiena nasitomiena nene e kiamiu malena lala, vano vano-o þelaga wo kiena ne Ntewa lala, a kiena malena wo, aule ruru e amiu.

²⁰ Ana nanagane, teyeluar Ntewa, naþa e kiena namareraena keviu naþa naga suþa miyuþae ke ea e losineta lala, naga kilia yuþaenia taulu manene ya naþa tekilia teviun tania, pona ya naþa tekilia tesitomia.²¹ Ana nanagane, nalotena kiena ne Ntewa wetelu miyeluar naga komin Kristo Yesu, nanagane, a e mþena ga e teras lelein lala na pogos la naþa apimi ke ne, vano vano-o ve uro re, sanene.

4

Ita na sane tepe tasneta taaga e Kristo

¹ Sa naþa nesike e yuþa naloge viowaena, komin yuþaenia kiena ne kieta Suþe, nemareran amiu, nesape kiamiu malena lala monar mesmesu ruru e þelaga nene naþa Ntewa naga pio amiu vena amiu ayal ea.² Ve sanene,

amiu avatanon amiu, a amom̃au silaga. A kiamiu sitomena lala monar malum ga van amiu, naṓa ve sinemiu mimi koskos re van amiu. Pelaga na nasitomiēna ne nanene. ³ Amiu na akilay-onli naṓa auarar ruru suṃiare nene naṓa naga suṃia sikol ruru amiu, ana ve sanene, akilia avisuar ruru navetaagaena naṓa Ninuna Wa naga suṃia mla ke pan amiu. ⁴ Amiu na sa ga ape tasnemiu taaga ga, a Ninuna mēna ga taaga ga sike e amiu, a e ke e ṓelaga nene ana navisaarena taaga ga, naṓa kiamiu sitomena kilia suṃalu m̃arera se ea, naṓa Ntewa naga pio amiu vanonia. ⁵ Ana Suṓe Yesu naga taaga ga, a kieta nalelagaena taaga ga, a nakeena mēna ga taaga ga, ⁶ a Ntewa mēna ga taaga ga naṓa sike na, naṓa naga pe Arimanane yaru punu ga, a naga pe suṓen suri punu ga, a naga miyuṃaen kiena yuṃaena ṓarpoyo e yo punu ga, a naṓa naga sike e malena kiena ne yeririna punu ga.

⁷ Ana e ita punu ga peve taaga, Kristo naga mla nalaena taṓena lala e kieta malena lala, naṓa la apowo paṓisi, mesmesu e kiena pupia lemamiēna. ⁸ Nanene na sa naṓa Visena Wa naga pisa nanua sumo rui e Yauena Lala, naṓa pisa pisape

“Pogos naṓa naga pa metava e yo na metava manenea,

naga ṓere kiena nasinekar lala naṓa naga taulu la rui, ataveve naga,

a naga mla nalaena pan kiena yeririna lala.” Yauena 68:18

⁹ ?Ana visena naṓa pisa pisape “Naga pa metava,” naga kana kinasia na ya? Kinas nen visena nene sape nanua sumo, naga pito manene laa tano rui, naṓa naga pitomi tano e yomarava nini, naga

pito tano e kana ṓiliṓili merorol ne lala. ¹⁰ A yeririna nene, naṓa sumo naga pitomi tano, naga pe yaru m̃a ke sina ga nene naṓa sirau naga pa laa metava, metava ma e peni, ana ṓisi na, naga pa ke laa metava na wa, vena naga kilia kokonia yo la punu ga naṓa Ntewa sii la. ¹¹ A naga yaru ke ga naṓa naga mla nalaena pa kiena yeririna la narui, naṓa laṓasia, naga mligan la ape li nalologena lala, laṓasia, naga mligan la ape navisawalena lala, laṓasia, naga mligan la ape nayalinen Lologena Wo, a laṓasia, naga mligan la ape yaru na visuaren li nalelagaena lala, ana laṓasia, la ave navian laena mēna ga lala. ¹² Kristo naga kila sanene vena kiena li nalelagaena wa lala akilia akila kiena yuṃaena, vena ṓegas kiena ne li nalelagaena lala e yomarava nini, naṓa sane tasnena, kilia kapuru manenea, a imi m̃arera laa sane. ¹³ Ve sanene, ṓisi na ita punu ga tekilia teimi teve taaga ga e kieta naviawaena e Narina ne Ntewa, a ita teimi teve taaga mēna ga naṓa tevisu kilale ruru naga e kieta malena lala. Naga ke nanene narui, tekilia teimi teve sa naṓa yaru na marua, vano vano tol naṓa temarua ruru sane Kristo, naṓa ṓisi ita teimi teve yerkawa kemua lelaga sane naga.

¹⁴ Sanene, ṓisi na ita ve teve sa re si sisi, naṓa navianena taṓena kiena ne yaru na visokanena lala aure kieta ṓitomena lala va ve taṓena, a naṓa kiela navisa kotalia itaena lala la apilovilon ita, sa ga naṓa lagi miyu ita, pona sive suṃia kuakuankare ita tepa sane, tepa sane, peraga. ¹⁵ Ana monar towarar nalelagaena e ṓelaga nasitomiēna, a e kieta mrapa la punu ga, monar tekapuru vena teimi teve yerkawa lala e Kristo, naṓa naga pe ṓarin ṓegas nen kiena

nalelagaena lala. ¹⁶ A ita na sane kinakinas nen tasnena lala, a naga sumã kila ke kinakinas la nene apimi ape tas taaga ga e naga, naþa kiena merpu lala la asumã asikol ruru kana kinakinas la nene van þarina. A pogos naþa kana kinakinas nen tasnena la nene, la ataveve ruru kiela yumãena lala, a la asumã asitomila, ana tasnena nene naga kilia kapuru, kilia imi m̃arera va laa sane.

Malena viu e Kristo

¹⁷ E kia kiena ne kieta Suþe, noñareran amiu ke sina ga, nesape amiu na monar avisuar amiu, þisi na amiu na ve ataveve re si þelaga kiena ne la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. La nene, kiela sitomena lala apiowarui, ape mias pa rui, ¹⁸ ana asike ga e yemalolo. Ana la asike manene laa perinan malena nene naþa Ntewa naga mligan ke pimi, komin naþa la þarila m̃arera paþisi sa ga kilavaru, la pe amloge kilia re suri poli. ¹⁹ Sinela lala taþatete si amawan kiela naviowaena lala, ana la ataþan la ga e lau narui, a e þelaga na kororaki lala, naþa la asitom korenan ga.

²⁰ Ana e Kristo, pe apian amiu re nenaga e þelaga tai ne sanene poli, peraga. ²¹ Ana la apisayu kiena suri wo la moki pan amiu þisi rui, pan amiu naþa ataveve ke naga, a la apian ruru amiu e nalelagaena la nene naþa sike e Yesu. ²² Sanene, ana amiu na monar aligan lua þelaga marua naþa apaeme amio. Pelaga nene naga sumã kila ke kiamiu malena na sumo pimi piowa, a sumo, kiamiu nasinenanena viowa na þelaga la nene asumã apisa kotalia amiu, ana asumã akila kare manene kiamiu malena la keviu

paþisi. ²³ Ana nanagane, sinemiu lala a kiamiu sitomena lala monar imi ve urviu nenaga, ²⁴ a amiu na monar akus þelaga viu lala na kiamiu malena viu e Yesu nene, naþa Ntewa naga sii e amiu, sa ga kiena, naþa yeririna lala la akilia avisu sa naþa mesmesu ruru kemua, a pe suri wa.

²⁵ ! Sanene narui, visokanena toko! Komin naþa ita tepe kinakinas nen tasnena ne Kristo ga, ana monar teve lelaga lue ga va nalavisin ita la silaga.

²⁶ A visae sinemiu mimi pogos tai, ve akila re naþa nasinemimiena nene were amiu ava e namlamulen viowa, a kiamiu nasinemimiena nene monar vito tano sumo, þisi na mrae vito tano. ²⁷ Amiu na monar ve ala re pulmas tai va Yermare, vena naga imi kila kare amiu, ava aviowa laa sane.

²⁸ Yaru naþa sumo naga pe yaru na vinauena, naga monar þisin vinauena. Naga monar yumãe m̃arera e limana, e þelaga na mesmesu, ana þisi na naga kilia visuar ruru naga, a iila m̃ena ga yaru la naþa limala korena.

²⁹ E kiamiu visena lala, ve avisa re visena kar lala, ana avisa ga visena la naþa naga kilia iilar kiela sitomena lala, naþa la aloge kiamiu visena nene, naþa naga toroki ga, a naþa mesmesu, a naþa kilia iila la. ³⁰ Amiu ve akila re Ninuna Wa memawa, pona loge viowa vanon kiamiu visena viowa la nene, komin naþa Ninuna Wa nene, Ntewa naga mligan e amiu sane kiena kile tai, vena naga visawal visave amiu na ape kiena, a vena visawal m̃ena ga visave þisi na naga wereplan amiu e legiena maro. ³¹ Sanene, popon ve akila re si sinekarena lala, a sinemiu ve uarar re si simimiena, a sinemiu ve melkalka re sina. Amiu aligan þelaga na vilupena a

navisviowaena, a aligan ħelaga na sinekarena.

³² Ana amiu na awo van amiu, a sinemiu lala malumu ga van amiu, aviewo amiu, sa naĥa Ntewa naga piewo amiu rui kome Kristo.

5

Amiu na ayal e yomerarava

¹ Ana komin naĥa amiu ape sisi wo kiena ne Ntewa lala, amiu akilali naĥa ataveve kiena ħelaga.

² Amiu na monar ayal e nasitomiena, sa naĥa Kristo naga sitom amiu, naga taĥan kiena malena pan amiu, sane ponotaninu tai naĥa po pan Ntewa, a sane nakuĥaĥaena tai naĥa Ntewa kekarania.

³ Komin naĥa amiu ape nalelagaena wa kiena ne Ntewa, ana pe mesmesun re nenaga naĥa pogos tai, suri laĥasia imi kakate e amiu sane lau, pona suri na memawaena lala, pona ħelaga nasinesuniena suri lala, a suri la nene pe pon re ĥena ga ava atakorkoron poli. ⁴ A pe pon re naĥa amiu avisa visena kar la poli, a visena namname lala, a visena na totorouena viowa. Ana popon amiu na asuĥa avisa ga potena van Ntewa. ⁵ Nesape nevisa meraravan van amiu sanini: la naĥa la asuĥa ataĥa ke lau, a la naĥa asuĥa akila ke suri na memawaena, a la naĥa sinela sun manene suri la silaga, la nene ĥisi na akokovio. Yaru na sinenan manene laa suri la silaga, naga maran taaga ga amio yaru naĥa naga mlotun ke suĥe taĥena lala. Amiu na monar alalaga e visena nini silaga, pisape la naĥa apuarar ke ħelaga viowa la nene, ĥisi na la taĥatete nenaga akilia ava loyumu e Nasuĥenena kiena ne Kristo amio Ntewa.

⁶ Amiu na ve atamian re yaru la aure amiu ava e mrapa taĥena

lala, naĥa la avisa kotalia amiu ga e kiela visena kiki lala. Suri ne la nanene naga kila Ntewa naga sinena karla rui, sa naĥa visae la pe amlogear re naga poli, ana ĥisi na naga la nakoena van la. ⁷ Ĥisi na amiu ve ava ave ĥegas re nena amio yeririna la ne sanene. ⁸ Nanua sumo na, amiu la nene ape yeririna na yemalolo ga lala, ana nanagane naĥa amiu asike e kieta Ntewa narui, ana amiu asike ĥena ga e kiena yomerarava. Ve sanene na, amiu monar ayal silaga ve sa naĥa amiu na ape yeririna na yomerarava nene narui, ⁹ komin e yomerarava nene, ĥisi na kiamiu malena wo, a mesmesu, a ve lelaga, ana ĥisi na kilia war mras la naĥa po ve moki. ¹⁰ Amiu na monar akilayonli naĥa alual ħelaga ya naĥa kieta Ntewa naga kekarania. ¹¹ Ĥisi na amiu na ve amio re yeririna la naĥa la akila ke suri viowa lala, naĥa pe yumuena korena ga lala na yemalolo. Ana popon visae amiu avietavan suri viowa la nene aimi e yomerarava. ¹² Ita na tememawanli ĥena ga vena tevisayu suri la naĥa la apa akilawania, ¹³ ana pogos naĥa Ntewa naga vietavan suri la punu ga nene, aimi e yomerarava, ĥisi na yomerarava nene naga kila ħelaga la nene la amolmolue. ¹⁴ A pogos naĥa yomerarava naga kila suri la punu ga imi molmolue e yometava sanene, suri ĥena ga la nene ĥisi na imi ve sa yomerarava. Nanene na sa ga yauena nene pisa, naĥa naga pisa, pisape “Ko nene naĥa omomalio rui, otavilo,

osumuĥalu e marena, omal sina, ana ĥisi na Kristo naga tegoli ko.”

¹⁵ Komin suri nene, amiu na monar avisuar ruru amiu, sane ĥisi na yoko ayal ve sanape. Ĥisi na amiu na ve ave sa re la naĥa la pe ĥarila re poli, ana amiu na

monar akila ðelaga kiena ne yeririna la naða ape manmarua ruru po. ¹⁶ Amiu na monar ava ayuporu e pulmas punu ga naða amiu añaalia, vena kilaen yuñaena wo lala ea, komin naða ita tesike e pogos na viowaena. ¹⁷ Pisi na amiu ve ayuñae wowe re, ana monar amiu na akilali akilia suri punu ga la naða kieta Suđe naga sinenan sape akila.

¹⁸ Pisi na amiu na monar ve amun re si kuruta na munena vano vano-o akilalu þarimiu, vanon ðelaga nene, þisi na naga kilia kila kare make ke sina ga kiamiu malena lala. Ana amiu na monar aule ga e Ninuna Wa. ¹⁹ Popon naða amiu asunyu visena na Tus na Yauena lala, a yauena wa lala, a yauena na yeluarena Ntewa lala van amiu, a amiu monar ayau e yauena wa lala, vena aieluar kieta Suđe e sinemiu la wetelu. ²⁰ A vanon suri la punu ga, silaga amiu asuñia avisa potena va Arimata Ntewa, e kia kiena kieta Suđe, Yesu Kristo.

Pelaga na talopaena

²¹ Amiu li nalelagaena lala, yermene a sira, monar avatanon amiu, sa ke ga naða asuñia apatanon ke Kristo.

²² Amiu sira la naða atalopa, monar avatanon womiu lala, sa naða asuñia apatano ke pa kieta Suđe, ²³ komin naða yermene naga pe þarin wona, naga sa naða Kristo naga pe þarin kiena lotuena, naða lotuena nene naga pe tasnena, naða naga tamalia. ²⁴ Komin suri nene, sira lala la monar avatanon wola lala e suri punu ga, sa ke naða lotuena kiena ne Kristo suñia patanon ke naga.

²⁵ A amiu yermene la naða atalopa, monar asitom manene womiu lala, sa naða Kristo naga sitom manene kiena lotuena,

ana naga tamnan kiena malena vanonia. ²⁶ Naga kila kiena lotuena mekiki, a naga kevania e wii, a e kiena visena, ana naga miawa pa Ntewa. ²⁷ Kristo naga kila sanene vena kilia were kiena lotuena imi puna, naða naga pe wa naða pe wa ruru manene laa sike na, sane sira nnee tai, naða naga sumate ke sape talopa, naða naga mekik ruru po, a naga pe namname re poli, a sa naða amiyowau ruru tanea naga po na po. ²⁸ E ðelaga mñena nene, yermene naga monar sitom manene wona, visuar rurulia sa ga naða naga pisuar ruru ke ga tasnena. Yermene naða naga sitom manene wona, naga suñia sitom ke sina ga naga. ²⁹ Yaru la ve asuñia avisu kare re tasnela lala, pona akila kare la, peraga, ana yeririna la asuñia apagan rurula, a la asuñia apisuar ruru ke tasnela lala. Naga nene naga sa ke ga naða Kristo kila ke pan kiena lotuena, ³⁰ a ita na tekilia ruru suri nene po paþisi, komin naða ita na tepe kinakinas nen tasnena lala. ³¹ Visena Wa naga pisayu mñena ga þisi rui, naða yermene amio wona, lalua na aimi ave tasnela ve taaga ga, naða naga pisa pisape “Komin suri ne nanene, yermene ligan arimana amio anena, vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi sane ave taaga ga narui.”

³² Visena Wa nene, visena urmi tai naga suñia ea, naða sumo naga sane navisawanena ga tai, ana nanagane, nekilia nesape visena nene naga suñia pisawal ke Kristo amio kiena lotuena ne. ³³ Ana ve asitom re avisave visena nene naga pe pisa amiu re mñena poli, peraga, pisa amiu ke mñena ne. Ee lelaga þa, amiu yermene lala, monar asitom manene womiu lala, sa ga naða asitom amiu ke ga,

a amiu sira mēna ga lala, monar avatanon womiu lala.

6

Pelaga kiena ne sisi lala amio arimala lala a anela lala

¹ Sisi lala, amiu na ape sa naḡa li nataveveena Kristo, amiu alogear arimamiu lala a anemiū lala, sur ne nanene na mesmesun naḡa amiu akila. ² Navisaluaena tai e Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sanini, naḡa pisape “Amiu na ato ga tano e arimamiu amio anemiū lala,” a naga nene navisaluaena na sumo naḡa kiena navisaarena tai teke metava e a, ³ naḡa naga pisa, pisape visae akila sanene, “*ḡisi na sur na kiamiu malena lala kilia kiriri wo, a vena ḡisi na kiamiu malena e porotano nini naga ve piavi.*” Naw 5:16

⁴ Amiu arimala lala a anela lala, sinemiū la ve vilul re va narimiū lala silaga, vano vano la sinela kar amiu ke sina ga. Ana amiu na monar akawe ruru la mesmesu, a amiu avian la, a aki pian la e mrapa na kieta nalelagaena e Kristo.

Pelaga kiena ne yaru na yuḡaena amio kiela yerkawa lala

⁵ Amiu yaru na yuḡaena lala, alogear kiamiu yerkawa lala na yomarava nini, sa naḡa amaraun la, a avatanon la, a amiu monar akila sanene e sinemiū la wetelu, sa naḡa amiyuḡae ke kiena ne Kristo. ⁶ Amiu na pe pon re asuḡa akila ve sanene e pogos ga naḡa la asike amio amiu poli, vena amiu akilali ga naḡa la akekan amiu, ana monar akila suri la naḡa Ntewa naga sine nania silaga, amio kemua sine miu lelaga, sa naḡa amiu na ape yaru na yuḡaena kiena ne Kristo. ⁷ Amiu na monar akekan kiamiu yuḡaena lala, a popon ve

akila re si yuḡaena sa ke naḡa amiyuḡae ke ga pa yaru, ana akila sa naḡa amiyuḡae ke pa kieta Suḡe. ⁸ Amiu na asitomli sa naḡa visae yaru tai naga pe yerkawa tai, pona naga pe yaru na yuḡaena ga tai, ana pe suri korena ga, ḡisi na Suḡe naga lamaran suri wo vania torokin kiena yuḡaena wo lala.

⁹ A amiu yerkawa kiena ne yeririna na yuḡaena lala, amiu mēna ga akila mesmesu va kiamiu yeririna na yuḡaena lala, a ve avisin re sinekar van la silaga. Amiu na asitoḡalia, naḡa amiu amio la, amiu punu ga kiamiu Yerka wa taaga ga naḡa sike ma e peni, a naga suḡa kila maran taaga ga pa yeririna la punu ga.

Tekila mara pa yermare

¹⁰ Lavisi ke nekila make kiau visena narui, ana nesitom nesape nevisa van amiu sanini, amiu aḡareran manene li naḡa amiu aḡarera e kieta Suḡe, amio kiena pupia naḡareraena. ¹¹ Amiu na ayen kulsota ḡarera na mara lala naḡa Ntewa naga mla pan amiu, vena amiu akilia asuḡalu, a akilia asuwo mraai kiena ne Yermare, amio kiena navisoḡanen viowa lala naḡa naga suḡa kila ke pan amiu. ¹² La naḡa ita tesuḡa tekila ke mara pan la e kieta malena, la pe ape yeririna re poli. Ita tesuḡa tekila ke mara pa naḡareraena taḡena la ne, amio yerkawa lala kiena ne yermare lala, amio suḡe lala kiena ne la naḡa nanagane la ape purḡes nen yemalolo e yomarava nini, a tesuḡa tekila ke mēna maḡa temio kimi viowa la nene, naḡa la moki liu, naḡa asuḡa ke e yo punu ga.

¹³ Ana popon ayen ruru suri na kilaen mara kiena ne Ntewa la nene narui, ana pogos punu ga a e legiena punu ga, naḡa Yermare

naga imi vena kila mara van ita, p̄isi na ita tekilia tekila mara va nasinekar la nene, vano vano p̄isi, ana ita tesum̄alu m̄arera ke tesike na wa.

¹⁴ Pogos naḗa amiu asum̄alun kilaen mara sanene, kiamiu sur m̄arera nakilaen mara lala na sanini narui. Kulka naḗa aḗereari e m̄eḗemiu, naga sa naḗa amiu apuarar ḗelaga na lelagaena. A kulsota m̄arera na kilawoen yepemiu vanon mraai lala, nanene na sa naḗa amiu apuarar ruru ḗelaga mesmesu sum̄a e kiamiu malena lala wetelu. ¹⁵ Ana pupia kulus nen lamiu na yalena, naga na sa naḗa amiu asun ke asape ava avisawal Nalologena Wo na sum̄arena. ¹⁶ Kulḗave nene naḗa amiu na apuararia nakilawoen mraai kiena ne Yermare la nene, naḗa kapi pivavaga ke e la, nanene naga sane kiamiu naviawaen m̄arera e Ntewa. ¹⁷ A kiamiu kulparimiu na mara, naga sane natamaliaena, naḗa Ntewa naga mla pan amiu, a playu na kilaen mara kiena ne Ninuna Wa naḗa amiu awaria, naga sane Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁸ A amio suri la nene, amiu na monar alen m̄ena ga, monar aviun tan Ntewa vena iila amiu. A silaga monar alen e nam̄areraena kiena ne Ninuna Wa, a p̄isi na monar asitom̄al li nalelagaena wa taḗena la silaga e kiamiu leniena lala, naḗa maramiu ve kawa re pogos tai. ¹⁹ A naga ke sina ga, amiu na monar alenwo inu m̄ena ga, vena p̄isi na Ntewa naga la pulmas na visena tai van inu vena nevis, vena ve nesitom ḗele re naḗa nekilia nelologon Nalologena Wo kiena ne Kristo, naḗa sumo naga su tapoloun yeririna lala, ana nanagane, p̄isi na nem̄areran naḗa nevisawal van

la. ²⁰ Inu na nepe yaru na lologonen Nalologena Wo nene, ana nesike e yun̄a nakoena, ana amiu na monar alenwo inu vena ve nesitom ḗele re naḗa nelologon Nalologena Wo nene e nini, sa naḗa mesmesun ga naḗa netaḗa.

Visena maro kiena ne Pol

²¹ Inu sineun nesape vena amiu na akilia kiau suniena lala, ana komin sur ne nanene yoko neligan kieta erau wo nene, Tikikas, im̄asu pun amiu. Naga na ḗar yepe m̄aen yun̄aena lala kiena ne kieta Suḗe e yo nini, ²² ana p̄isi na naga visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena amiu na akilia aloge wo si e imimi.

²³ Ana sum̄arena, sitomena a naviawaena la apitom kome Ntewa Arimata, a Yesu Kristo kieta Suḗe, la asum̄a amio ita, amio m̄ena li nalelagaena la punu ga. ²⁴ A lemamiena kiena ne Ntewa naga sike e amiu, a e m̄ena ga e ita punu ga naḗa tesum̄a tesitom manene laa kieta Suḗe Yesu Kristo, naḗa p̄isi na ita tesitom naga vano vano-o, ve uro re, sanene.

Inu, Pol.

Maki Naþa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaen Wa Lala Nae Garu PILIPAE Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri maki nene pa e sumare nae Piliþae naþa la nene ape yaru þesa nae Yurop naþa Pol mlologon þesan lologena wo pani la, ana apimi ape li nalelagaena. Piliþae naga pulkumali keviu tai na lepas ne Masetonia, naþa sike vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pol siri maki nini e pogos tai naþa meke e yuþa naloge viowaena, a e poglis nene li nalelagaena laþasa asuþa akawe naga, a naga miloge piowa menaga e vianena na visokanena naþa sike loyuþa e sumare nae Piliþae. Maki nini kila meraravan naþa Pol naga þasine ga Ntewa, a naga kekara na kekara, ana tekilia sane naga sanene komin naþa naga mlelaga marera e Yesu Kristo.

Pol siri maki nini vena visan potena van li nalelagaena lala nae Piliþae naþa amiila naga e ya naþa naga sinenania. La nene amligan kilavaru laþasa pa pania vena iilaen naga, a naga siri maki nini pani la, vena visirluaen kiela sitomiena vena alelaga marera e Yesu Kristo. Naga kila sanene komin naþa visae aloge sane naga meke yuþa naloge viowaena, ana pe aloge viowagan vaþisi.

Naga pisa pan la vena akila kiela sitomena la suþaga tano, sane sitomena kiena Yesu Kristo. Pe pon re avilave poli, a asuþa asitom la ga. Naga pisa panila

sape kiela maliena viu naþa sike e Yesu Kristo, naga suri naþa Ntewa mla korenan ga sanene pan la e kiena lemamiena, a atol ga e kiela lelagaena lala. Pe atol re kome naþa amlogear navisalu-aena kiena lus nae Israel la poli, peraga, atolia komin amlelaga ga e Yesu Kristo.

Pol sinenan sape li nalelagaena lala nae Piliþae monar atol þelaga kiena Yesu Kristo. Naga sape la naþa asikol la ruru e Yesu, Ntewa mla sumare na lelaga sike e kiela maliena, a kila la asuþa akekara luwega.

Pupia suri tai naþa Pol pisayu e maki nini, naga sape li nalelagaena lala monar asikol ruru la amio Kristo, monar akekara, a kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala suþal marera e naga silaga. Maki nini kila merarava pan ita naþa Pol naga sinen sii paþisi li nalelagaena na sumare lala nae Piliþae.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-11

Suri la naþa Pol suþa mloge ke piowagania 1:12-26

Malena kiena yaru naþa mlelaga monar taveve maliena kiena Kristo 1:27—2:18

Pol sape vitetalia Timote va gar pun la, a pitetalia Eaprotetas þasuþe si pa uþa 2:19-30

Le Piliþae lala monor avisuar la e kiela sinekar lala 3:1—4:9

Pol amio kiena erau lala nae Piliþae 4:10-20

Visena maro 4:21-23

Visena na sumo

¹ Maki nini, yar na yuþae korenena la lua kiena ne Yesu Kristo, nane imimi lua Pol amio Timote, imimi lua mesiri piþasu pan amiu, naþa asike e pulkumali naþa Piliþae, nane amiu naþa kiamiu malena su ruru ke amio

Kristo, sane ape li nalelagaena wa lala, amio kiamiu nasumonena lala amio kiamiu yaru naiilaena lala. ² Imimi lua mekekarana navitawe amiuena sina ga e maki nini, e kia kiena ne Ntewa arimata a Suþe Yesu Kristo, a imimi lua mepiun tan lalua nene, vena aligan lemamena a sumarena sike amio amiu nanagane.

Pol mlenwo la

³⁻⁴ In na nesitomial amiu lue ga e kiau leniena, a nekekara lue ga nalenwo amiuena van kieta Ntewa, a navisaen potena paþisi vania vanon amiu. ⁵ In na nesitomial ke kiamiu navisuarinena, amio mēna kieta nayumnae veragaena e lologena wo, siar e naþa nesiari kiau yumnaena e amiu, pimi tol nanagane, ana nepisa potena paþisi vanonia. ⁶ In na nemlelaga sane Yarkeviu, naþa siar kiena yumnaena wo tai pan amiu rui, naga kilia yumnaen ma vano, vano-o kila ruru punu ga, nane e pog maro e pupia legiena nena kiena Yesu Kristo. ⁷ Vanon sanene, avisu naþa in na nesitom amiu manene laa, nepisu sane nanene na mesmes ga, vanon tepa lele taaga loyumna e lemamena kiena ne Ntewa rui, ana amiu amio inu e sur la mok rui, e pog wo a e pog marera. Nanagane, nepuarar ruru amiu asike e loyumna e inu, kila sane nanagane pogos naþa nesike e yumna na koaena, sa ga naþa ita ma nena ga. Pona visae aure inu neva e kumal na visen van inu vanon lologena wo naþa nepisawal ke ne, ana sa ga amiu amio inu ke na wa. ⁸ Nanene pe lelaga ne, ana Ntewa kilia sape sineun mēna nesape nevisuli si maramiu wa. Awe, sineu miye amiu paþisi ne, e sinesiena make ga kiena ne Yesu Kristo. ⁹ Nemlenwo amiu sanini, nesape kiamiu sinesiena

monar kapuru lue ga, a visae na kiliaena wo a namanmaruaena a navisuveve ruruena sike e amiu, kilia iila sinesiena nene imi ve keviu lue van amiu. ¹⁰ Visae amiu ave sanene, yoko akilia atol make ga þelaga wo lala, a aligan la naþa piowa, ana yoko kiamiu malena la kilia merarava ruruia, taþatete sur tai te amiu e legiena kiena ne Kristo naþa pimi ke ne. ¹¹ A kiamiu malena la yoko kilia war mras nen mesmesuena naþa Yesu tarian pimi, ana sane kieta mrapa tai naþa tekilia teyeluar Ntewa vanonia, a Ntewa mēna þarwarinia.

Pol sike e yumna na loge viowaena a kila ke yumnaena kiena Suþe

¹² Wolai a vineu lala, nesape nevisawal sur nene van amiu, sane pog marera la naþa pimi pan e inu ke narui, pe akilawo re kiau yumnaena poli, peraga. Ana la amiilaar ke lologena wo kilia va manene laa sane e yo taþena la ve moki. ¹³ E lepas nen yo naþa nesike ea, nepisu sane yar na mara lala amloge lologena wo na rui, a pa tol yar na mara e yumna mēna ne Parin Suþe Sisa, amio yeririna taþena lala. Nanagane na la apisu kilale rui sane noþar ke sen la nene vanon ga Kristo. ¹⁴ A nekekara mēna paþisi navisuen pogos naþa apuarnu e yumna na koaena sanene, ana sur nene pe kila re li nalelagaena taþena la e nini amarau poli, kila la asumal marera laa sane e Suþe, a aþaryon ke ga navisawalen visena kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lala amlologon visena kiena ne Ntewa, pe sur wo tai, ana sur taaga, nekilia sane lala þasia amlologon Navisaarena Kristo e sitomena wo, a þasa amlologon e sitomena na vielueena a e sitomena na vilaveena. ¹⁶ A la

naþa amiyuñæe po, apisuluþar sane nesike e yuñæ na koena vanon nemiyuñæen lologena wo, ana sinela piowagan inu, a sinela piowagan la naþa pe amloge re poli wa, þisi na amlologo e sitomena wo. ¹⁷ Ana lala taþena nene, amlologon Kristo ana pe ape lelaga re poli, aþarwar la paþisi, asape akila sa naþa lala towe ava metava. Sitomena viowa na sanene sike e la, ana pogos naþa apisu naþa apiar ruru inu e sen la nene nesike e nini, apisu sane pe kiela pog naþa akilia avisayu kare kiau kia e maran yar lala, ana akila kiela kia la pa metava. ¹⁸ Ana ane kilia, pona pe pe sur re tai poli. Kiela sitomen po yo, po piowa ga, ape lelaga pona apisokan, ana pupia sur keviu, kia kiena ne Kristo monar molue lue ga silaga.

Pol sape mal pona mare, ana sinenan ga Yesu

¹⁹ Sur ne na nene, pogos naþa nemloge asape kiena kia momolue ke pa rui, nekekara paþisi, ana sa pogos tai neloge sanæ kiena yuñæena pa po manene laa ke sane, yoko neloge won vaþisi. Nanagane na nepisu sane amligan nu nemæke ga e marena, a pe mrapa re naþa nekilia nemolue si vetan poli, ana pogos naþa nemloge sane kiena yuñæena pa ke meta sanene, miilalua si kiau sitomena sane, kila nemlelaga manene laa sane e kiamiu leniena lala, amio naiilaena wo kiena nina ne Suþe Yesu Kristo, sane yoko wo van inu na wa. ²⁰ Sanene na, nanagane na nemlelaga ke mæarera sane akilali ya ne van inu, ana taþatete akila nekila sur tai na piowa pona nevisa visena tai naþa yoko nemawan sina e marana ne Ntewa. Visae nemal po nemare, pe pe sur re tai poli, ana sane pogos punu ga, sineun ga nesape nemæaran ga kilaen

kia kiena ne Kristo va manene laa metava wa, e sur ya naþa yoko vim katen inu po e tasneu. ²¹ Sur naþa teke e inu sanini, visae nemali, malena wo kiena Kristo sike amio inu, a visae nemare, neva nesike nemio naga, naþa wo manene laa sane. ²² Visae ve kiau naþa nemal ve piavi re laa sane e yomarava nini, naga nene sane kiau yuñæena wo þas sike ga wa nayuñæenena, naþa kilia war mras wo lala. Sanene na, nepisu sane visae nesuñæ, woga ga, a nepisu mæna sane visae nevano, naga mæna poga ga. Pisi na nemninue narui, popon netaveve nape narui. ²³ Marera pan inu paþisi navisuveveen mrapa lua nene navisa logiaena tai, komin e kana lepas tai, sineun manene laa paþisi vena nevetan yomarava nini, neva nesike nemio Kristo, naga po manene laa sane, ²⁴ ana nepisu mæna sane popon manene nesu re laa e nini sane, vena neiila amiu re laa ga wa. ²⁵ Sitomena ne sanene mæarera ruru pan in rui, kila sane nanagane nepisu sane nekilia nevisaar van amiu sane nesike si nemio amiu na wa, vena kila amiu akilia aloge wo e kiamiu viawaena e Kristo Yesu, a vena akilia ava re laa sane amio naga. ²⁶ Ve sanene, yoko visae pogos tai neim nekaten amiu, nemlelaga sane yoko kila amiu akekaran Kristo va laa sane na wa, a yoko wo vaþisi van amiu, kila ne kiamiu sur la ve moki sina na visaen potena vania a ve nayeluaren naga vanonia.

Monar teyakolkol ita ruruia, teve taaga na kilaen mara van sinekar lala

²⁷ Ana pe tekilia ruru re poli wa sane yoko ve sanapen inu, ana pe sineun re asitoñal in poli, asitoñal amiu ga. Ayal ruru e mrapa na po, mesmes sane ave yar na lologena wo kiena ne Kristo. Pona nekilia neim nakaten

amiu, po taþatete neiñasu, ana popon visena tai tol kiligau sane apiawa m̄arera ruruia, naþa ninumi ve taaga, kiamiu sitomena taaga ga na suñalen lele taaga, amiu am̄areran sane nalelagaena e lologena wo monar tauluia. ²⁸ Ana ve amarau re, asitom korenan sur la naþa sane yoko nasinekar la akila van amiu. Pogos naþa neloge sane akila ke sanene, yoko wo na wo, vanon yoko ve kile kiena ne Ntewa van nasinekar lala vena welualaen, a ve kile kiena ne Ntewa van amiu vena kiamiu natamaliaena. ²⁹ Lelaga, yoko monar akila mara amio sinekar la sanene, vanon pogos naþa Kristo þere amiu ape kiena, pe naga re ga naþa aviawa ga e poli, ana yoko akus m̄ena naloge viowaena vanonia. ³⁰ Monar ve sanene, vanon nanagane tokus pae ke pupia mara nene naþa nanua apisu ke nokusia, pona naþa asum̄a amloge ke asape nokus ke ga wa.

2

Pelaga wo naþa popon tekila van ita

¹ Sineun nesape amiu asitom veveli kieta malena wo temio Kristo. Kiena þelaga miilalua ke kieta sitomena, ne! Kiena sinewoena kila temloge po paþisi, ne! Ninuna kila tesu ruru ke temio ita, ne! A naga kila naþa malumuena a sineyeena pulen ita, ne! ² Ana komin naþa kila po pan ita sanene narui, nesape neiakol visena, neviun van amiu vena ava re laa sanene. Awis, atam̄an sane kiamiu þelaga pan amiu, yoko maran ve taaga ga sane kiena þelaga pan amiu. Ana popon sinemiu iyeiye amiu, maran taaga ga sa naþa naga sinen miye amiu, a kiamiu visena a kiamiu sitomena ve taaga. Visae nevisu akila ve sanene, yoko neloge wo,

nekekara na nekekara. ³ Ve sanene na, ve teyum̄ae re si e þelaga na puluvisena, a ve tekila re si suria e nawarwarena, ana monar temalumu, tekila ita tesu ga tano, tevisu yar taþena la sane apo taulu ita. ⁴ Ve tesitom̄al ita re ga, amio ya naþa pe kieta, ana monar tesitom̄al m̄ena yar taþena lala, amio ya naþa pe kiela. ⁵ Popon sitomena wo amio þelaga wo su lue ga e ita, komin naga nene naþa tepisu e Kristo Yesu rui, naþa po na po.

⁶ Naga sa naþa yauena tai naþa pisa, sape Naga pe nono na Ntewa, sa ga Ntewa, ana pe m̄areran re sape naga maran taaga ga sane naga poli.

⁷ Naga mligan kiena naurarena sike ma e peni, pitomi sane pe sur korena ga tai, paeme e yomarava nini pe yeririna pimi sane yaru na yuñaeena naþa pe kiena kia re poli.

⁸ Lelaga, yaru nae ma e peni pimi pe yeririna nae yomarava, kila naga pito tano, sike ga tano vatanon nasinenanena kiena ne Ntewa, pano-o tol marena e laki torovia.

⁹ Mlogear Ntewa, þisi na Ntewa pisirlua naga kila kiena kia pa metava manene laa taulu kia taþena la punu ga.

¹⁰ La nae peni, a la nae yomarava, a la nae yo tano, yoko la punu ga avatanon kia nene, yoko akinai vania.

¹¹ Yoko gola la punu ga ayeluar Ata Ntewa, avisawal e marala, asape Yesu Kristo naga taaga ga pe Suþe.

¹² Erau lala, e yo nene tepisu naþa Yesu mlogear arimana, a amiu m̄ena, nanua nepisu sane

amlogear ruru mēna naga po na po. A nanene pe nakilaen re ga e pogos naþa nesike nemio amiu, komin nanagane pe nesu re si nemio amiu poli, pe nepisu re si sane asike sanape, ana sineun nesape asuñña akila mña wo va laa sanene.

Amiu atol pa natamaliaena rui, ana piowa naþa atotano korena amio, ana monar asitom urmi ea. Monar avisuar ruru pupia yuññaena wo naþa Ntewa kila, na amiu mēna monar ayuññaen lili mñaga yuññaen wo lala na malena viu nene naþa naga mla pan amiu. ¹³ Ana nemlelaga sane tekilia tekila, vanon Ntewa ga nene miyuñña ke e kieta malena la ita peve taaga, miila ruru ita naþa kieta sinenanana lala kekaran na kilaen kiena sinenanana, a kila ita ke tetorokin nakilaen suri nene.

¹⁴ Ve sanene, sur ya naþa sike e lumoñña na kilaena, okila naþa sane ve ovis mumu re pona ve ovisamaran re sina. ¹⁵ A tesike likan yeririna la naþa akuspal mrapa, kiela sitomena la pe taþena, ana ita monar teyuññaen kieta yuññaena la wo a mesmes. Ita tepe narina ne Ntewa lala, naþa popon kororaki ve to re e ita, a monar tepe sane kap tego na tegolien mrapa kiena yeririna la na yomarava nini. ¹⁶ Amiu auarar ruru visena namalena vanla, vano-o tol pogos naþa pupia legiena naþa Kristo yoko wasuþe sina ga. Sanene yoko nekilia nevisu sane pe nekikir korena re poli, ana nekilia nevilaven amiu, nekekaran amiu sane ape pupia mras nen kiau yuññaena tai. ¹⁷ Pona vano-o tol sane kau kuruta monar lau vanon amiu, a visae ve sanene, nepisu sane pogaga. Nepisa sanene vanon nepisu sane amlogear Yesu, akila amiu sane pe kuþaþaena tai pan rui, ana popon in mēna nekekaran nataññan kiau malena vanon yuññaena

kiena Suþe. ¹⁸ Nane nepisa, sane nekekaran ve sanene, a popon amiu mēna akekarania, komin naþa visae Ntewa kekaran sape nekilia netarlu kiau malena vanon yar taþena lala, naga pe sur wo tai naþa naga kila van inu.

Pol sinenan sape vitetalia Timote va pula

¹⁹ Nesape nevisawal mēna van amiu sane e lepas kiena ne wolai nene Timote, kiau sitomena mñarera e Suþe Yesu sane yoko ve ve piavi re, yoko nevitetalia naga iññasu pun amiu. Nekekaran naga paþisi sane popon sa naga iññas visu amiu, þisi na war kamiu lologena þasia imi si pun inu, naga nene yoko kila neloge wo vaþisi ne. ²⁰ In na nepisu sane pe nekirawal re si yar tai e nini poli sane naga, po torokin naþa nevitetalia iññas pun amiu. Naga kiena sitomena maran taaga ga amio inu, ana nekilia sane visae naga sike amio amiu, neþasine sane yoko naga sitom lue ga nakilaen wo manene laa van amiu. ²¹ Lala taþena la asikena, ana pe asa re naga poli. In na nepisuluþar la rui, sane sur naþa keviu e kiela sitomena, nane sur la naþa pe kiela ga, ana sur kiena ne Yesu Kristo, asitom korenan la ga, pe asitom re urmi e poli. ²² Ana Timote tekilia sane naga po paþisi, akilia rui sanape naþa imimi lua memiyuñña veraga e lologena wo, pano-o nepisu naga sane pe naruu, a naga pionu pe arimana. ²³ Sanene na, nepisu sane pe yar mesmes naþa nevitetalia iññas pun amiu, ana taþatete iññas na wa. Sineun nesape nevisuli sane yoko ve sanape van inu e nini sumo wa, þisi na naga kilia iññas visawal van amiu. ²⁴ Visae yoko imi wo van inu e nini, nekilia sane yoko ve naga taaga re kilia vim katen amiu, ana nemligan ke e kiau leniena, nemlelaga e Suþe

sane yoko ve ve piavi re na yoko akilia avisu mēna marau neiñas nakaten amiu.

Pol pisu sane popon Epaprotætas wasuþe si pula

²⁵ Sur taþena si tai na visawalen van amiu, sane kieta puruvi naþa Epaprotætas, naga mai paþisi pano-o nepisu sane popon neligan naga wasuþe si pun amiu sumo wa. Amligan naga pimi sane kiamiu naiilaena tai van inu, þisi na memiyuñae veraga po, mesuñal veraga e mara na po na po. ²⁶ Ana sur taaga ga, maiena nene tolia, kila kare naga paþisi, kila naga sinenan pisape iñas si unia pun amiu. Ana pogos naþa naga mloge sane lologena na kiena maiena nene tol pa pulkiligamiu la rui, kila naga mloge piowa li mñaga, sinenan pisape visu amiu. ²⁷ Lelaga ga, maiena nene kila naga piowa pano-o mepisu sane yoko taulu naga, þisi na Ntewa sinen miea, pe mare re poli. Ana in na nesitom ke sane Ntewa pe sitom re ga naga poli, a sitom in mēna ga, komin visae naga mare, yoko mñarera mēna van inu vaþisi, yoko yakol si pupia naloge viowaena metavan si naloge viowaen taþena la naþa nokus ke pa rui. ²⁸ Ana pogos naþa mai sanene, sike amio in e nini wa, nemloge piowagan naga paþisi. Ana sineun nesape neligan naga wasuþe sina pun amiu sumo wa, a nemlelaga sane amiu mēna akekaran navisuen si marana. ²⁹ Sineun aworworun naga e kia kiena ne Suþe, avisuar ruru naga sa naþa apisuluþar naga amio kiena yuñae na la naþa kila e nini. Yar sur la ne sanene, popon tevisuar ruru la, po tewatanon la, ³⁰ vanon akila yuñae na kiena ne Kristo po paþisi. Epaprotætas naga sanene narui, naþa sitom manene laa yuñae nene,

kila sane pe sitom re nena kiena malena, lavis marena. Naga kila sanene vanon sinenan sape ve masisu e yuñae naþa amligan e limana. Amiu taþatete aim aiila inu, ana amligan naga kus kiamiu kia, pimi miyuñae ke amio inu. Naga nene aure si naga, akila wo vania.

3

Sineun nesape nekilia ruru Kristo va laa sane, amio kiena puriu kawaena

¹ Wolai lala a vineu lala, poga ga, nesape nesiar nokotawe kiau visena narui. Visena maro tai na po na visaen van amiu sa nini, amiu akegara silau e malena wo naþa Suþe mla pa pan amiu rui.

Pona visena nene nepisa pa pan amiu yam moki yo rui, ana ve sinemiu kar in re, pe nesitom re sane piowa navisaen sur wo la van amiu yam ve moki poli. Naga poga ga pan inu, a nesitom sane kilia iila amiu mēna ve keviu va laa sane.

² Ana visena viu si tai naþa nesitomalia navisaen van amiu sanini, sane monar avisuar ruru amiu e la naþa amlologon manene ke þaviu. Na nene komin naþa añareran ke asape þaviu nene naga ga pe mrapa naþa yar kilia va loyuñae e namratava puna Ntewa, ana na nene na pe lelaga re poli. In na pe nekekaran la re nena ga, nepisu la sane amiyuwon polo la asu kar ke ga sa ga lokul tetan lala.

³ Sur naþa tesike ea, naga pe sa re nena nene. Ve tevisu re sur la naþa sike e kulu yepeta, sane sur ne la nene kila ita temerarava e marana ne Ntewa, komin temlotun ke naga e ninuta, a tekegara silaga na sitomalen Yesu Kristo kila ruru kieta mrapa. !Visae asun avisasa ke asape þaviu ga kila Ntewa kekaran yeririna, monar tevisa tesape naga pe na yepela

ga. A naþa nalelaga nena, nane ita tesike e ne, naþa tete plan ke þelaga viowa a sitomena viowa vetan kieta malena lala!

⁴ A visae am̄areran ke asape Ntewa yoko kekaran ita e sur ga la naþa sike e ita, pona nek-ilia nevisawal kiau sane yoko wo taulu si kiela yo. ⁵ Visae nevisa plan kiau sunena lala, yoko amiu avisu punu ga mesmes ga a po, taveve þelaga mesmes a ya naþa navisaluaena pisa. Sur na sumo, e kiau lus lala, in na nemolue mesmes ga e pupia lus nae Israel, nepe kuruta mal mesmes e lus kiena ne yermarua apua naþa Pensiman. Ata amio auia, lalua ape Yu, kila in m̄ena nepe Yu nena napo. A ta sina, in na nepaeme, tol kana wik taaga ga, nepe þaviu. Sur taþena, e lepas na navisaluaena kiena le Yu la, in na nepim nekeviu nepe kana Varasi tai, nepian ke pan yar taþena lala. ⁶ A nanua sumo, e lepas na iilaaren lotena kiena le Yu la m̄arera, in ke narui naþa netaulu punu la la sane, nekilaþel ke ga li nalelagaena na suñare la paþisi. Ana na maro naþa nekilia nevisa, e lepas na þelaga mesmes, pe viþen re nena tai e navisaluaena kiena le Yu lala naþa nekilarovia pona nekila palia.

⁷ Sur la nene, kila apisu sane in na nepo paþisi, amligan inu nemon laa metava paþisi. Ana pogos naþa Kristo pio inu, pe nepisu re si sur la nene sane pe sur wo la pan inu poli, nepisu la sane pe sur na kokovioena ga, þisi na nemligan punu ga sike na, nesiraun ga naga. ⁸ Lelaga, nekilia nevisave ve sa nene narui, sane nepisu ke sur la punu ga nene pe sur na kokovioena ga, ana sineun ga nesape nekilia Kristo Yesu sane pe Suþe e kiau malena, va re laa sane. Sur taaga ga nene nepisu po,

naþa kana napoena po taulu sur taþena la punu ga, ana naga ga nene sineunia. Sineun manenea na tolen naga e kiau malena, ana nekilalu kiau sur taþena la punu ga kominia, ana woga ga, nepisu sur la nene sane pe kororak ga pan inu.

⁹ !Visae kiau malena kilia yakol ruruia e kiena malena yoko wo na wo! Naga nene in ga taaga taþatete neyuñænia, komin naþa sa nelogear navisaluaena, yoko navisaluaena taþatete kila sane netorokin naþa nemesmesu e marana ñe Ntewa. Ana kieta mrapa taþena natolen namesmesena suñæ ga. Na nene, navi-awaena e Kristo, a naga pe mrapa namesmesena naþa Ntewa ga pietavan ita ke la naþa temlelaga e narina.

¹⁰ ! Visae nekilia naþa nek-ilia ruru ga naga, amio pupia puriukawaena kiena ne Ntewa naþa kila naga mal sina ga e marena, yoko wo na wo! In na nekekaran ga na kuspaen naloge viowaena la naþa naga kusia, a visae nekilia netorokin naþa nemaren marena ta ne sane kiena marena, yoko nevisu wo manene vaþisi van inu. ¹¹ Sur m̄arera ya na sa nene naþa monar nowaro ea, na woga ga, ana monar nekila ga ya naþa nekilia vena netol malena viu na suñalen sina e marena.

Sur naþa tesuñæ toþarwaryon ke ne

¹² Nepisayu inu ke sina ga sanene, pe sineun re nesape asitom ke asape in na nesape nepo punu pa rui, pona netol pa kana m̄ak rui. In m̄ena pere ke ga wa, ana komin nekilia sane Kristo Yesu þure inu nepe kiena pa rui, sineun nesape nowaryon lue ga vena netol lele tai naþa

naga kilia kekarania. ¹³ Wolai a vineu lala, monar nevisa ruru van amiu, nepisu in sane pe netol re lele nene poli wa, ana yuþaena taaga ga nene teke e kiau sitomena silau, sane in na monar sineu þesan sur ya naþa sike va-raun inu, ana monar newaryon natauluen sur ya naþa sike e marau. ¹⁴ Sur naþa neþaryon ke ne, naga sanini, sane kiau malena monar yoko wo ruruia amio Kristo Yesu, vano-o yoko in mþena neve yar tai naþa neloge vioena wo kiena ne Ntewa naþa visa van inu, sape “!Pogaga, ko ovam metava osike amio inu narui!” Sur nene sa naþa tropi tai naþa amligan ruru mþeke rui, ana tekiririn ke, vena tetaulu ve kieta. ¹⁵ Visae ita þasia kieta sitomena la marua ruru þisi, popon teyuþae ve sanene narui, ana visae e sur la þasia, ita þasia kieta sitomena la pe marua ruru re sanene poli wa, nemlelaga sane Ntewa yoko kila sur la nene merarava ruruia van la. Pona e sur la moki pe tepim tepo re e poli wa, ana yoko naga iila ita e na wa. ¹⁶ Ana monar towarar ruru naga naþa tepim tepo pa e rui, sane piowa naþa teloru teviepal sina ga vetania.

Ataveve lau

¹⁷ Wolai a vineu lala, nepisa awis pan amiu sane monar ayakolkol ruru amiu, ataveve li lelen lau e mrapa na kiau malena. Visae avisu kilale amiu þas sane akila ke po sanene rui, amiu taþena towe lai, ayal ataveve lala lala. ¹⁸ Nepisawal visena nene pan amiu yam mok li rui, a nanagane na nepisa ke sina ga naþa nemloge piowagania, amio wamarau mlau. Nanene komin naþa nepisu ke amiu þasia sane aþar ke kia naþa ape li nalelagaena, ana kiela malena þarlogia ga sane ape sinekar

amio Kristo, amio kiena lak torovia. ¹⁹ Kieta nasinekar la nene, sur naþa amlotunia, naga meþela ga. Kiela naviowaena lala, popon amawania, ana apilaven manene laa. Sur naþa pulen kiela sitomena, sur na yomarava ga la nini, ana luasnela, akovio viowa ga.

²⁰ Ana ita, pe tepe yeririna na yomarava re la nini poli, kieta purvanua napo, nane ma e peni metava. Yar keviu nae e nene, nane Suþe Yesu Kristo, kieta nataliaena, ana tesike e yomarava nini wa, tesuþate ke naga, tepisusu ke sane yoko ve ve pi-avi re vitomin ita sina. ²¹ Ana pogos naþa visae naga vitomi, yoko yuþae amio kiena pupia puriukawaena naþa torokin nakilaen sur punu ga su vatanon kiena nasuþenena, ana yoko vilopu ita. Nanagane, tesike temio yepeta marua la na yomarava nini wa, naþa menununu pororowa ga, na ape sur na marena ga, ana yoko naga la tas viu la van ita naþa po sane tasnena, naþa merarava, tego, mþarera, suþa wo sulue ga.

4

¹ Ve sanene, wolai lala a vineu lala, popon amiu asuþal mþarera sanene e kieta Suþe. Nepisa sanene vanon nesitom amiu, sineun amiu paþisi, amiu akila inu nekekara keviu, noþarwarin amiu paþisi, ana sineun nesape yoko wo van amiu silaga.

Visena kiena yeririna þasia

² Nemloge piowa komin nepisu sane monar nevis ve tokaki van kieta sira lua nene, Yuotia amio Sintike. Lalua apis vitawa pan la paþisi, ana nepisa pan amiu sane sineun lalua monar akila kiela sitomena vito ga tano, vim ve taaga vatanon kieta Suþe. ³ Sira

lua nene, nanua nemiyuñae veraga nemio la po paþisi, amio ñena yaru nene Klemen amio yar taþena lala, naþa moþaryon lologena wo pano-o imimi punu ga kiamimi sitomena taaga ga. Nekilia sane kia kiena ne yeririna nayuñæna punu ga nene asiriar sike pa e tus na malena rui, ana pogos naþa amlipere la sina, nemloge piowa paþisi. Ve sanene, kiau naviunena tai van ko ne, kiau erau naþa nanua sumo tepe yar na yuñæen veragaena konua rui pimi. Neviun tan ko vena ko na oiila sira lua nene vena aim ave erau wo sina ga.

Visena na iilarena lala

⁴ Ana kiau visena si tai van amiu punu ga, nesape amiu akekara e Suþe, akekaran naga silau. ⁵ Pogos naþa alual pog ñarera, ava ruru ga, akila sa naþa yar la avisu kilale sane kiamiu sitomena la piayavi ruruia. Akilali naþa asitomañ lue ga sa naþa ve ve piavi re na, Suþe wasuþe sina. ⁶ Amiu ve akila re sinemiũ la pepen sur lala, a e sur ya la naþa imi kate e kiamiu malena, avisa siþa van Ntewa vanonia. Avisawal vania e sur ya naþa apilasinia, aleninia, atagin vania, ana nanene monar akila silau e sitomena na visaen potena.

⁷ Ana pogos naþa aligan sur punu ga e limana sanene, yoko avisu naþa Ntewa yoko ligan kiena sumare e amiu, iila amiu. Kiena sumare nene keviu paþisi, kilia kila wo vaþisi van ita taulu ya naþa tekilia tesitomia, vano-o kila naþa uarar ruru sineta po kieta sitomena vena ñarera e Suþe Yesu.

⁸ Wolai lala a vineu lala, lavis neviša make kiau visena van amiu narui, ana nesape neiilaar amiu vena kiamiu sitomena la ulen ga sur la naþa Ntewa sinenania. Sur ya na pe lelaga, po sur ya na mon metava, po sur mesmes ya, po sur

merarava ya, po sur nowo ya, po sur ya navinaiaiena, po sur ya na yeluarena, po sur taþena ya napo, nanene kana sur ne la naþa po asulue ga e kieta sitomena lala. ⁹ Naga nene pe þelaga la naþa noþaryon ke vena neviani amiunia, pona atol tan inu, pona metavana, apisu e kiau malena. Ana visae avisu sane pe lelaga sane þelaga wo laþas nene sike e kiau malena, nemiye awis pan amiu vena amiu ñena aligan ruru e kiamiu malena lala. Ana visae akila sanene, nemlelaga sane kieta Ntewa nasuñareena yoko sike amio amiu, iila amiu.

Potena e nalaena

¹⁰ Nesape nevisa van amiu nesape pupia kekarena pan inu, sane yam piavi li ña ga pe nepisu re sur tai poli, þisi na netol ga narin nalaena naþa amligan pimi. Nemlelaga sane asitom in ña ga, ana nekilia sane amiu pe mrapa re ga naþa akilia akila sur imi tol inu e nini poli. Ana pogos naþa nepisu kiamiu nalaena nene, nepisu sane kiamiu sitomena naiilaena kiau yuñæna mal sina ga, ana nemiyeluar Ntewa vanonia. ¹¹ Nepisa sanene, a pe naga re ga naþa sane nepisape pe kiau sur re poli, vanon sur nene neþarpoyo e rui, sane sur ya na vim katen inu, po nesike sanape, nekekaran ga. ¹² Nesike tano po nesu metava, visokar inu po kau kinanena moki, luñau korena po luñau pule, in na nokom e sur la punu nene rui. Pog viowa pona pog wo, ana mrapa kien Ntewa navawarpoen ea teke ne, a naga pian inu ea, kila neþarpoyo e sur la nene rui. ¹³ Ve sanene, nanagane na nepisu sane nekilia netaulu sur la punu ga naþa þisina vim e inu, nane e pupia puriukawaena naþa Kristo kila ke neñarera ea.

¹⁴ Nesape nevisa sanene, amiu nae Piliþae, asitom na iila inuena e pog mārera la ne sanene, amiu ape lemam paþisi ne. ¹⁵ Sa naþa apisuluþar pa rui, pogos naþa nesiari kiau nayalinen lologena wo nene, pogos naþa nepetan Masitonia nepano, pe suñare re nena tai naþa miila inu, peraga, amiu ga. In na neþar sur wo la moki pan la paþisi, a pe lala yar re tai naþa sitom sape ligani sur tai vim poli vena iilaen kiau mrapa pona kiau yuñæna. ¹⁶ Ana amiu apo paþisi, pogos naþa luñau plasia amiilala inu, amligan nalaena la pimi pan inu yam mok li ñaga, pano tol pogos naþa nepa nemiyuñæ ke gare gar Tesalon-aika. ¹⁷ Nepis ke sanene, pe naga re ga naþa nesape nowar lue nalaena la poli, ana vanon naþa sineun nevisu naiilaena la molue e suñare lala na iilaena yuñæna kiena Suþe. Nanene vanon sane visae akila wo sanene van yar taþena lala, ana kiamiu þelaga wo nene yoko war mrasa, kila sur punu ga wo laa sane van amiu sina ga. ¹⁸ Vanon nagane, nepisa potena pan amiu paþisi e nalaena la naþa apitetalia Epa-protætas þar pimi, netol la punu pa rui. Nalaena la nene pimi, pa taulu ya naþa sineunia, ana nepisu sane nanagane po laa pan inu. Kiamiu naiilaena la nene, sane ponotaninu tai naþa ponos po paþisi, la sane kuþaþaena tai naþa akila pan Ntewa naga pisu po paþisi, kekarania. ¹⁹ Ana nek-ilia sane visae limamiu plas pogos tai, yoko kiau Ntewa visuvevea lue ga, vanon Yesu Kristo kila pa rui naþa naurarena lala kiena ne Ntewa nae mae peni akeviu paþisi. ²⁰ Sanene, yoko tesuñæ teyeluar kia kiena ne arimata Ntewa silau, yoko teyeluar ña

naga vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

Visena maro

²¹ Aliganlelein kiau visena nene van li nalelagaena wa lala naþa asike ne, avisawal van la apisape nesitomāl la ke silau. Wolai taþena lala amio vineta taþena lala naþa asike amio inu e nini, lala ñena asape avisa pokolulagi po pokolemalo van amiu. ²² Þas si naliganen visena sanene iñasu van amiu, nane li na lelagaena wa la punu ga e nini, amio ñena la naþa amiyuñæ kiena þarin suþe nene Sisa e ñana pupia yuñæ nene.

²³ Kiau leniena, sane lemamiena kiena ne Suþe Yesu Kristo sike e ninumi lala, sike likan amiu silaga.

Inu, Pol.

**Maki Naþa Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
KOLOSI
Visayuena Na Tusi
Nene**

*Komþasnen suniena plas na
tusi nini*

Kolosi naga pupia pulkumali tai na lepas nae Esia naþa nanua sumo na mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pulkumali nene sike e purvanua naþa nagane kiena kia Teki. Pulkumali nene mēke yepasnen pulkumali taþena naþa Episas e lepas naþa mrae molue ke komea. A mñaki nini Pol siria pan yaru na sumāre lala nae yo nene. Pol pe siar re sumāre nae Kolosi poli, ana pulkumali nene sike lavisin Episas, naþa pupia pulkumali na lepas nene, naþa Pol miyuñae ke e silaga. Pogos naþa Pol sike garu Episas, naga mligan plan ke kiena yaru lala apa amlologon ke lologena wo e yo lala na lepas nene, a Kolosi naga tai naþa mēke e yo la nene. Ana komin suri ne nanene, Pol pisu sane yuñae na visuaren yo nene Kolosi naga mēna sike e limana.

Pol mloge visena tai asape navianiena lala na sumāre nene, asuñae apisa ke asape yaru lala monar alotun ga yerkaawa lala a nasumonena kiena yermare lala, vena akilia ruru Ntewa, a vena akilia atol maliena naþa pulen suri makega. A apiyan ke yaru lala, asape monar ataveve navisaluaena marua e lepas na kinaniena, a suri taþena si laþasa, a monar ave þaviu vena atol maliena.

Ana Pol siri mñaki nini vena visaluþaren sitomiena viowa la

ne sanene, a pisawal visena lelaga kiena Yesu Kristo pan la. Purþesnen sitomena naþa pisa na sanini, sape Yesu Kristo naga taaga kilia la maliena naþa ulen suri makega van ita, a vianena viowa la nene asuñae aþere plan yaru lala aþure matania. Kristo miyuñae yuñae kiena Ntewa na sien yomarava nini, a naga miyuñae kiena Ntewa vena wereplan si yaru la aimi ea. Yaru monar sikol naga e Kristo vena kilia tol malena, a pe mrapa taþena re si poli. Pisina siranua, Pol pisawal panila e suri la naþa akilia atol e kiela maliena komin naþa amlolaga e Yesu, a naþa asikol la ruru amio naga.

Pol mla mñaki nene pan yaru tai kien kia Tikikas vena la va van li nalelagaena la garu Kolosi. Tikikas nene, naga yaru mñae nana naþa lalua Onesimās apano, naga mla Onesimās þasuþe si pa kiena yo. Suniena nene sike e mñaki kiena Pol naþa pitetalia pa puna Pilimon.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Pelaga kiena Kristo, a kiena yuñae 1:9—2:19

Malena viu e Kristo 2:20—4:6

Visena maro 4:7-18

Pol siar kiena visena

¹⁻² Inu Pol, naþa in na yaru nalologena kiena ne Kristo Yesu naþa Ntewa naga mligan inu, a nekekara naþa nevitawe amiu e mñaki nini, naþa nesiria piñasu pan amiu li nalelagaena wa lala nae Kolosi, naþa amiu punu ga ape kiau wolai lala a vineu lala e Kristo, naþa asuñae apiawa mñara e naga. In na nemio Timote, naþa naga sike amio inu, imimi lua memlen mesape þisi na lemamiena a sumārena kiena ne Arimata Ntewa sike amio amiu.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon la

³ A silaga e kiamimi leniena lala, imimi lua mepisa potena pan Ntewa Arimana ne kieta Suŕe, Yesu Kristo, vanon amiu.

⁴ Naga nene vanon naŕa imimi lua mekekaran amiu paŕisi, naŕa visena tol imimi sape kam na asuŕna apiawa ke m̄arera e Yesu Kristo, a asuŕna sinemiu sii manene ke m̄ena li nalelagaena taŕena lala.

⁵ Pelaga wo nene naga suŕna molue ke ga e kiamiu malena lala komin naŕa sinemiun manene naŕa ŕisi na akilia atol suri wo la naŕa Ntewa mligan ruru sike ma e peni vena ve kiamiu. Suri wo la ne sanene, amloge lologena wo pisaar pan amiu ŕisi rui.

⁶ Visena lelaga nene pimi pun amiu ŕisi rui, a nagane, suŕna pa vanua manene ke m̄ena ga e yo taŕena lala e yomarava nini narui. Suŕna pava ke sanene, ana suŕna kapuru a suŕna ŕar ke m̄ena ga mras la naŕa powo, torokin ke naŕa kila pan amiu e ke e pogos naŕa amloge ŕesania, naŕa apisu kilale sane lemamiena kiena ne Ntewa e ita naga keviu a lelaga paŕisi.

⁷ Sur la nene Eŕaŕas naga pian amiu e rui, pogos naŕa naga kus lelemimi imimi lua, ana naga pimi pisawal ŕesan lologena wo nene pan amiu. Naga pe yaru tai naŕa imimi memiyuŕae ke lele taaga, a naga masusun yuŕnaena wo lala kiena ne Kristo. Imimi mekekaran naga paŕisi, ⁸ a nanagane, naga ŕasuŕe si pimi pun imimi rui, mla lologena wo tai pan imimi, naŕa pisayu sanape naŕa kiamiu malena lala suŕna pule luen ga e pupia sinesiiena naŕa Ninuna Wa mla pan amiu.

⁹ Komin sur nene, pogos naŕa imimi lua memloge visena nene kiena Eŕaŕas, memlen wo amiu

silaga pimi tol nagane, a mesuŕna mepiun ke tan Ntewa mesape ŕisi na Ninuna Wa la manmaruaena a nakiliaena wo lala van amiu, vena akilia ruru nasinenanena wo punu ga kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ve sanene, ŕisi na yoko akilia ayal mesmesu e mrapa napo naŕa popon yeririna kiena kieta Suŕe la ayal ea, a ŕisi na akilia akila naŕa naga kilia kekaran make kiamiu ŕelaga punu ga. A yoko mras wo lala kilia imi m̄alivi e kiamiu malena lala a e m̄ena ga e kiamiu yuŕnaena lala, a ŕisi na kiamiu kiliaena e Ntewa kilia va mererol manenea. ¹¹ Imimi lua memlen mesape ŕisi na pupia puriukawaena kiena ne Ntewa suŕna kila amiu m̄ena ga am̄arera, vena akilia asuŕalar amiu e pog m̄arera, a vena kiamiu sitomiena ve piavi, a akekara ga e pog la ne sanene. ¹² Ita na monar tevisa potena va Arimata, naŕa kila ita m̄ena ga temio li nalelagaena va taŕena lala, tekilia tokus lalimana loyuŕna e kiena nasuŕenena na yomerarava nena, ¹³ komin naga ŕurelua ita rui petan m̄areraena na yemalolo, ana naga mlen plan ruru ita tepa e nasuŕenena kiena ne narina nene, naŕa naga kekaran naga paŕisi. ¹⁴ Ore, Ntewa naga ŕerelua ita ŕisi rui, naŕa piwo ita komin kieta mlamulena viowa lala.

Kristo pe ŕarun yo yau wetelu

¹⁵ Narina nene, naga Kristo nene, naŕa naga pe nono tai naŕa tekilia tevisuia, naga kiena ne Ntewa naŕa taŕatete tevisu naga,

naŕa naga pe m̄earun make suri la punu ga naŕa Ntewa sii la.

¹⁶ E ga e Kristo nene, Ntewa sii make sur punu ga, naŕa ma e peni a e yomarava,

naña tekilia tevisuia a naña tařatete tekilia tevisuia, amio sur la naña apisuar ke yo yau, sa naña řarin suře lala, namareraena lala, yerkawa lala, a navisi lala.

Ntewa sii make suria e Kristo, a Ntewa sii make suria pe kiena ne Kristo.

17 Kristo naga sike pa sumon sur tařena la rui,

a naga mligan ruru make sur la nene, asuńa amiyuńae ruru ga e lelela.

18 Kristo pe purpes nen malena kiena nalotena,

a naga pe řarin lotena nene, sa naña lotena nene naga pe tasnena.

Naga sumon řes yaru la naña amal sina e marena,

ana sanene naga kila sane nanagane naga sike laa metavan make sur tařena lala.

19 Kristo to metavan make sur la sanene, komin naña Ntewa tamńan kiena naurarena sike e naga, sa naña kiena malena wetelu a kiena namareraena sike ea.

20 E ke e Kristo nene na wa, Ntewa řar ke sina ga sur nae ma e peni amio yomarava nini awasuře ke sina ga vania.

Naga kila yo yau wetelu kilia imi ve mara wo ke sina ga amio naga, nanene e ga e tana ne Kristo naña mlau e laki torovia.

Amiu ave marawo ke sina ga amio Ntewa

²¹ Nanua sumo, kam na ape wolawa ga, a asike laa perinan Ntewa, a ape kiena nasinekar ga, komin kiamiu sitomena viowa a kiamiu řelaga viowa lala. ²² Ana nanagane, naña Kristo pimi pe yaru sane ita, kiena marena kila ita teve mara wo ke sina ga temio Ntewa. Ntewa kila sanene, vena kilia were amiu aimi puna

naña ave yar wa kemua lelaga, a ayekiki ruru wo, a naña ve sur viowa re nena tai teke e amiu. ²³ Ana nanene na kilia ve sanene, visae asuńalu ga marera ase Kristo, a visae amlelaga ke e naga wa. Popon amiu ve auresun amiun re naña auarar manene lelagaena e navisaarena lala kiena ne Ntewa, monar alelaga sane yoko naga monar la sur punu ga van amiu naña amloge rui e nalologena wo nene, naña yeririna na yomarava la amloge rui, naña inu Pol in na nepe yaru na lologonena.

Pol miyuńae marera komin li nalelagaena lala

²⁴ Nanagane nemloge piowa e tasneu komin amiu, ana in na nekegara ga ea. Nanene naga sa naña nesuńa nemiyuńaen sur na loge viowaena make ga e tasneu, naña Kristo naga mliganar inu vena nowaria, sa naña naga řar řisi rui, vena neiila řegas nen li nalelagaena lala vena asuńalu marera. ²⁵ Ntewa mligan inu vena neimi ve sa yaru na yuńaena tai na řegas nen li nalelagaena lala, a nagane nekilia neiila amiu e yuńaena nene naña Ntewa mligan e luńau, nanene vena nevisawal kiena visena va yeririna lala vena akilia make ga. ²⁶ Kiena visena nene sane visena tai naña nakonua konua rui, tapoloun ga e yermarua lala, naña la pe akilia re nenaga, ana nanagane Ntewa kila pimi merarava pan kiena li nalelagaena wa lala. ²⁷ Kiena sitomena naga pe na kilaen sanene narui, sane visena nene naña kiena yeririna la naña le Yu lala, la pe amloge kilale re poli, ana řisi na naga visawal kana sur nowo ne lala, naña po manene laa, va la naña pe ape le Yu re poli. ?A visen tapolou nene pisa ya? Naga

pisa sanini narui, pisape Kristo naga kilia suña e losinemiu lala, a amiu akilia alelaga asape p̄isi na Kristo naga kilia kila amiu akilia asikol Ntewa e kiena malena wo nae ma e peni.

²⁸ Imimi lua mesuña memlologon ke Kristo ne nanene narui pan yeririna lala, mesuña mepisa ke pan la mepisape la monar avisuar ruru la, a mesuña mepian la ke e manmaruaena lala. A visae laḡasia naḡa kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala marua ruru wo, la akilia aimi asuñalu amio imimi lua e maraḡa ne Ntewa. ²⁹ Nesuña nemiyuñae ke m̄arera paḡisi komin sur ne nanene, ana silaga nesuña nemiyuñae ke e pupia naḡareraena nene naḡa Kristo naga kokonia inu ea.

2

Monar amiu alelaga m̄arera e Kristo

¹ Ee, naga sa naḡa nepisa ne, naḡa nesuña nemiyuñae m̄arera komin amiu, a komin m̄ena ga la naḡa nae Laotisia a amio m̄ena ga yeririna taḡena lala naḡa la pe apisuli re marau pogos tai poli wa. ² Sineun nesape nekila kiela sitomena suñalu m̄arera suña ga, a vena kiela sinesiena lala kilia sikol ruru sinela lala la aimi ave taaga. Sineun manene nesape p̄isi na la atol pupia nakilia wanen suri nene naḡa sumo na la pe akilia re poli, naḡa naga Kristo ke narui, ana p̄isi na kiela sitomena lala ve veve luḡa re sina. ³ Naga nene komin naḡa e Kristo, yeririna lala la akilia alual sur la naḡa powo na manmaruaena amio na kiliaena kiena ne Ntewa, naḡa naga ḡarwania suña ga e Kristo.

⁴ Nesuña nepisa ke visena nene pan amiu, vena taḡatete yeririna lala akila gola kiki van amiu vano-o aure kiamiu sitomena lala va ve taḡena, e kiela visokanena

na manmaruaena lala. ⁵ Nepis sanene pan amiu komin naḡa nesitom manene amiu paḡisi. Pe sur korena ga naḡa tasneu sike laa perinan amiu, ana silaga kiau sitomena sike amio amiu. Ana nekeḡaran manene amiu m̄ena ga, naḡa nemloge asape amiu na pe asu re ga sanene poli, ana asuña amiyuñae mesmesu ruruia, a asuña apa veraga aḡasine ke Kristo m̄arera.

Kieta malena monar suñalu se Kristo

⁶ Komin naḡa ita tokus Kristo Yesu naga pe kieta Suḡe rui, silaga monar teyal ga e naga, ⁷ a naga monar ve sa naḡa ḡeligas nen kieta malena, pona yuñā na kieta malena monar suñalu su metava e naga. Ve sanene, kieta navi-awaena e naga kilia imi m̄arera laa sane silaga, sa naḡa apian ita e p̄isi rui. Ana silaga, monar tevisa luen ga potena vania.

⁸ Ana amiu monar avisuar ruruia vena p̄isi na taḡatete yeririna laḡa aimi aviar amiu e visena la naḡa taveve ga namanmaruaena kiena ne yeririna, pona navianaena la naḡa pulen ga nakiliaena na yomarava nini. Visena korena la nene pe navisokanena ga, a la amolue ga kome sitomena marua kiena ne yeririna lala, a la amolue e lepas kiena ne yermare lala amio kimi lala, ana la pe amolue re e Kristo poli.

Kristo naga pe ḡarin sur punu ga

⁹ Ntewa naga mligan kiena malena amio kiena nam̄areraena make ga sike e tasnena ne yeririna nene naḡa Kristo, ¹⁰ naḡa naga pe ḡarin sur la punu ga, a naga su metavan nam̄areraena taḡena lala. A e ḡelaga m̄a nenaga nene, Ntewa mligan kiena sur tanea lala asike e kiamiu malena lala, amiu naḡa asike e Kristo. ¹¹ Ana komin naḡa amiu asike e Kristo, naga te

plan þelaga viowa lala a sitomena viowa lala vetan amiu, sa naþa naga kila þaviu e amiu, ana pe nepisa re þaviu nene naþa yaru la asuþna akila ke poli, nepisa ke þaviu taþena tai naþa Kristo naga kila, sa naþa naga þar plan napi-owaena lala e kiamiu malena. ¹² A pogos naþa la akee amiu, naga sa naþa Ntewa sin amiu amio Kristo, a naga kila amiu amal mþena ga amio Kristo, naga nene komin naþa amiu aþasine namareraena keviu nene kiena ne Ntewa naþa kila Kristo mali sina ga e marena rui. ¹³ Ana amiu la nene, nanua sumo Ntewa pisu amiu sa ga naþa kiamiu mlamulena piowa lala kila amiu amare pa rui. Amiu na pe ape þaviu re sane le Yu la poli, ana Ntewa pisu amiu sa naþa kiamiu malena pe pe þaviu re mþena ga poli, sa naþa kiamiu malena pe pilon ruru re poli wa, a þelaga viowa lala sike e amiu wa. Ana nagane, naþa asikol amiu amio Kristo, Ntewa mla malena viu pan amiu þisi. Ita tetol malena viu nene komin naþa Ntewa na piowo ita vanon kieta mlamulena piowa lala, ¹⁴ a naga miyumu plan kieta lapui la rui. Nanua sumo, lapui la nene la asike e tus nene naþa navisaluaena mþarera kiena ne Ntewa sike ea, naþa la apiar ita paþisi, ana Ntewa mlalua sur la nene. Amio kana tus ne lala, sa naþa sane suar make ga e laki torovia amio Kristo, ana pe lapui re si la nene poli. ¹⁵ E laki torovia nene, Kristo taulu sur taþena la naþa puriula mþarera, a naga kilaro nena namareraena kiena ne yermare lala, sa naþa naga taulu la e pupia mara tai, ana naga kila kiena nasinekar la nene aimi ave sur korena ga e marata ita yeririna lala, vena ve tesitom re si tevisave la ato laa metava.

Kristo naga pe þarimiu

¹⁶ Visae ve sa nene, amiu na monar ve atamþan re yaru tai visaluþar amiu visave ve akan re suri nene, pona ve amun suri re nene. A amiu na monar ve atamþan re naþa yaru tai mþareran amiu vena ataveve kiela þelaga marua lala e lepas na sur sane legiena wa la na kasa, pona e lepas nen þaþagena na kupario viu, pona e lepas na legiena na olua. ¹⁷ Navisaluaena la ne sanene, yeririna lala la apisa vena akilali naþa alual mrapa naþa mesmesu, ana la sa ga ninun sur ga naþa naga pimi þarpo re yo poli wa, ana purþes nen sur lelaga punu ga, naga Kristo ga. ¹⁸ Yeririna la þasia asuþna ga naþa la asitom ke asape la apo manene taulu amiu, komin naþa la apisu sur la moki e kiela mþeniena lala, ana la asitom ke asape la akilia manene e lepas nen navisi lala. Ana asitom ke asape la apo, akila kiela sitomena lala sike ga tano yo, taulu yeririna taþena lala, ana peraga, la nene la sa ga keriko. La asuþna apilave ga e kiela visena lala, naþa la apisayu manene laa ke sina ga paþisi, ana kiela sitomena lala pulen ga vilaveþna amio kiela sitomena korena taþena laþasia, vano vano-o tol naþa la asuþna amieluar la ke sina ga. Ve sanene, amiu ve atamþan re si la nene aliþere amiu avisave amiu na pe atol re sur nene poli wa naþa la asike e þisi rui, ¹⁹ komin naþa la nene la amligan Kristo þisi rui, la pe apuarar ruru re si naga mþarera poli sa naþa naga pe þarila. Ana Kristo naga suþna þuarar ruru ke ga la naþa la sane komþas nen tasnena, a naga suþna pagan ruru la, suþna kawe mesmesun ruru kilamerpu amio kana kowiu lala,

ana tasnena naga suña miyuñae po a suña kapuru po sa naña Ntewa naga sinenania.

Amiu na atol malena viu e Kristo

²⁰ Inu nekilia nesape sa naña Kristo naga mare nanua sumo rui, amiu mña ga amare amio naga, kila naña e lepas na ðelaga viowa, amiu amare e ðisi rui, a pe pon re si ðelaga viowa imi tol kiamiu malena poli. A Kristo naga ðurelua amiu mña ga rui e mñaraena na sitomena nasumo lala na yomarava nini, amio kiena yermare lala. Sanene narui, sineun nesape neviun tan amiu sanini: ?Sanape asuñña amialoro ke sa naña amiu ape yaru na yomarava ke ga wa? ? A komin ya ne amiu asuñña amlogear ke navisaluaena marua la naña apian e sumo, naña la apisa apisape: ²¹ “Amiu ve auarar re sur nene,” pona “Amiu ve amunli re sur nene,” pona “Amiu ve atol re sur nene.” ²²⁻²³ Ana pe lelaga naña yaru la amloge visena la nene, ana la asitom asape navisaluaena la ne sanene ape manmarua ruru po, ana navisaluaena la nene la amolue ga kome sitomena kiena ne yar lala, la pe ape lelaga re poli e vianena kiena Kristo. La apisayu ga sur na yomarava la nini, sa naña kinanena, pona sur na munena, ana sur la nene taðatete iila amiu, a la taðatete mña ga akila kare kiamiu malena, komin naña visae olavia pona oyumñaenia, ðisi na sur la nene yokorena akokovio.

Pona yaru la apisirilua visaluaena la nene vena akilali yuññaena wo lañas yo, naña la apisa apisape yaru monar len sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar ligan kiena sitomiēna su ga tano sanene pona sanene, a pona la apisa

apisape yaru monar kilali naña kawē ruru tasnena sanene pona sanene e sur la naña mñarera pan naga.

Ana nevisa van amiu, sane visaluaena la ne sanene, la pe puriula mñarera re nena poli vena suwoen sitomena viowa lala a ðelaga viowa la naña sike e los nen yaru.

3

Malena naña mekiki ruru po a pe wa ruru nenaga

¹ Amiu la nene, Ntewa naga pisirlua amiu amal sina ga e marena amio Kristo, ana sanene na monar aþionli ga sur la naña nae ma e peni, e yo nene naña Kristo naga toñña tano e lepas nen Ntewa na þamarua. ² Amiu na monar asitomñal ga sur lala nae e yo nene, ve asitom re si sur na yomarava la nini, ³ komin naña sane amare e ðisi rui. Nanagane kiamiu malena viu naga tapolou amio Kristo e Ntewa, ⁴ komin naña Kristo pe purþes nen kieta malena nagane, ana suraunia, e pogos naña naga kate e maran yeririna lala, yoko ita mña ga takate temio naga e kiena pupia naurarena.

Kiamiu malena na sumo monar þisi

⁵ Amiu na monar awe plan punu ga ðelaga lala na yomarava nini e kiamiu malena lala, sane nataþaena lau, sur na mawaena lala, nasinenanena viowa lala, nakekaranen mlamulena viowa, a navinavinayaena mña ga. Pelaga la nene pioyowa ga, a navinavinayaena nene, naga sa naña yaru kila sane sur la naña naga sinenan manene laa paþisi apimi sa naña kiena ntewa taþena lala. ⁶ Komin ðelaga ne la nanene narui, Ntewa sinena mimi paþisi, ana kiena nalipereena naga suña pimi ke pan la naña la pe amlogear re

naga poli. ⁷ Sumo na, kiamiu malena sa ke nene narui, naþa amiu amiyal ke ga e þelaga la nene, ⁸ ana nagane, pogos na liganen þelaga la nene, pogos na sur la nene aþisi e kiamiu malena lala. Ve sanene, amiu taþatete sinemiu mimi, a taþatete avis kapuru va yaru taþena, a taþatete asuþna ave erau viowa van amiu. Piþi na taþatete avismumun yar taþena, a ve avisa re visena la naþa pe kororaki. ⁹ A ve avisa kotalia amiu re mēna ga, nanene komin naþa amiu na amlalua þelaga marua naþa apaeme amio naga þisi rui, ¹⁰ a amiu na amiyen þelaga viu tai e amiu, sa naþa malena viu tai naþa Ntewa naga siia pe kiamiu. A pogos punu ga, Ntewa naga suþna kila ke malena nene pimi pe urviu ke sina ga, vena kila amiu akilia ruru kemua naga lelaga, a vena kila amiu aimi laa ve sa naþa ave kiena totou. ¹¹ Komin sur ne la na nene, ita na ve telipere re si yaru lala, sa naþa tevisave laþasia ape le Yu, ana laþasia ape li na yo taþena ga lala, pona laþasia la ape þaviu, ana laþasia pe ape þaviu re poli, pona laþasia la ape suþe, ana laþasia ape li nayuþnaena kiena ne suþe ga lala. A ita na ve tevisa re mēna ga tevisave yaru laþasia la apian ruru la ana akilia suria, a laþasia ape yer ura ga, pe akilia re sur tai poli. Ana pupia suri taaga ga naþa tekilia tevisuvisu yaru ea, tevisave naga mlelaga e Kristo pona ve lelaga re, komin Kristo naga sike e sur punu ga a e yar punu ga.

Amiu aligan malena viu nene e amiu

¹² Pogaga, sa naþa Ntewa naga sinenan manene amiu paþisi, ana naga ligan amiu vena ave kiena yeririna wa lala, monar ayen þelaga viu nene e amiu sa naþa

naga sinenania. Pelaga viu nene naga sa naþa sur la nene asike e kiamiu malena, sa naþa nasineyena yaru, nasinewoena, navatanoena, namoþnaena, a namalumenana. ¹³ Amiu na monar ve sinemiu kar amiu re vilaga, a visae amiu yar ve lua, sur tai sike likan lalua nene, þisi na monar aviewiewo lalua. Ana monar amiu aviewiewo amiu, e ke e þelaga nene naþa kieta Suþe naga piewo amiu. ¹⁴ Ana amio þelaga wo taþena la nene naþa monar ayenia, monar ayen mēna sitomena e amiu, komin sitomena naga kilia sikol ruru þelaga wo la nene vena la ayuþae ruru ve raaga, vena la aimi ave taaga. ¹⁵ Piþi na suþnare naþa Kristo naga mligania naga kilia visuar sinemiu lala, komin naþa Ntewa naga pioproan amiu vena ave taaga, naþa amiu punu ga asikol ruru amiu amio naga e þegas tai naþa naga pe þarunia, vena silaga suþnare nene kilia su luen ga amio amiu. A silaga avisa potena e sur punu ga.

¹⁶ A visena wo kiena ne Kristo, silaga naga monar imi sa naþa mali e sinemiu wetelu, komin naþa kiena visena la nene naga po tanea wa. Amiu monar asuþna avian amiu ea, a amiu ga asuþna akila ruru amiu ke sina ga e kiena manmaruaena wo lala. A popon asuþna ayau va Ntewa e sam lala, a yauena wa lala, a e yauena lala na yeluaren Ntewa, ana e pogos naþa asuþna ayau ke sanene, þisi na sinemiu la punu ga ulen visaen potena vania. ¹⁷ Sur punu ga naþa amiu akila, a visena punu ga naþa avisa, ana monar akila e kia kiena ne Yesu, naþa kieta Suþe, a pogos punu ga na monar avisa potena kome naga va Ntewa Arimata.

Malena viu kiena yaru lala

18 Amiu sira lala naþa atalopa rui, monar avatano e womiu lala, sa naþa mesmesun naþa sira naþa mlelaga naga kila.

19 A amiu yermene la naþa atalopa, monar asitom manene womiu lala, a kiamiu þelaga lala monar ve melkalka manene re silaga van la.

20 Amiu sisi lala, monar alogear arimamiu lala amio anemiui lala, komin naþa kieta Suþe naga kekaran þelaga nene paþisi.

21 A amiu arimala lala a anela lala, þisi na sinemiui lala ve vilul re va narimiui la silaga, komin naþa visae ve sanene, akila kare la, akila kiela sitomiena lala loloru.

Suþe lala a kiela yar na yuþaena lala

22 Amiu yar punu ga na yuþaena kiena ne suþe lala, silaga monar alogear kiamiu yerkaawa la nene. Þisi na ve akila re sanene e ga e pogos naþa la asike amio amiu, vena akilali naþa la akekaran amiu, ana silaga monar ayuþae naþa kiamiu sitomena la ve lelaga make ga, sa naþa e yuþaena nene, asuþa amlogear ke kieta Suþe silaga. 23 E yuþaena ya naþa amiu akila, monar akila naþa akekaranja, sa ke naþa asuþa amiyuþae kiena ne Suþe, pe kiena yaru re ga la poli. 24 Popon asitoþal sa naþa Suþe ke nene narui þisi na naga la kiena lalimana van amiu, sa naþa naga pul amiu, komin yerkaawa ruru napo naþa ayuþae vania, naga Suþe Kristo. 25 Ana yaru naþa suþa kila ke pe mesmesu re poli, þisi na naga kilia la maran ke sina ga vanon kiena napiowaena nene lala, komin Ntewa pisuveve yuþaena kiena ne yar la punu ga mesmesu ga.

4

1 Ana yerkaawa lala, amiu mēna ga monar akila mesmesu ruru wo va yaru lala e kiamiu yuþaena lala, komin naþa amiu mēna ga kiamiu Suþe tai sike ma e peni naþa þisi na naga liþere kiamiu þelaga lala.

Pol naga pian la

2 Amiu na monar aþarera e leniena pogos punu ga, a monar alen naþa asitom ruru e sur la naþa avisa e leniena, a naþa kiamiu sitomena lala naga suþa pisa ke potena pan Ntewa.

3 Sineun mēna ga nesape monar alen wo imimi, vena þisi na Ntewa vike kiamimi mrapa mekilia melologon sur wo nene naþa sumo na tapolou, naþa visena kiena ne Kristo, naþa nanagane na nesike e lokap vanonia. 4 Awis, sineun nesape alen naþa þisi na nekilia nevisi wo, vena kila visena la nene merarava, sa naþa mesmesun ga naþa yoko monar nekila. 5 E þelaga la nene naþa asuþa akila ke e maran yar la naþa la pe amlelaga re e Kristo poli, monar ave manmarua wo vena akilia ataveve kiamiu pulmas lala, vena aurela aimi e Kristo. 6 Amiu na monar avis ruru amio la, e ga e visena lala naþa nasinewo a kiki, ana la aloge visena la nene aloge wo, a monar akilia mrapa na visataþelaena visae aviun naviunena kar ga lala e lepas na kiamiu viawaena.

Pol mligan yaru la lua apa pula

7-8 Kieta wolai wo nene Tikikas, naþa naga sike amio inu, þisi na neligan naga la maki nene inasu pun amiu vena visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena akilia aloge wo. Nekekaran manene kieta wolai nene paþisi, naþa pogos punu

ga naga m̄areran naṓa iila inu e yuṓaena kiena ne Suṓe. ⁹ A kieta wolai taṓena naṓa erau wo nene Onesim̄as, naga m̄ena ga ṓisi na taveve Tikikas im̄asu pun amiu. Onesim̄as naga nae ga kiamiu yo, a naga m̄ena ga suṓa m̄elaga ke e Kristo. Lalua nene ṓisi na avisawal van amiu, e sur la punu ga naṓa kakate ke e yo nini.

Visena maro kiena ne Pol pan la

¹⁰⁻¹¹ Aristakas naṓa naga sike e lokap amio inu, a Mak nene naṓa naga wenla Panaṓas, a Sisas naṓa apio naga Sastas, la telu nene apisape asitom amiu paṓisi. Mak nene, kana visena piṓasu tol amiu pa rui, a pisape visae naga imi kome lepas nen yo na pun amiu, monar akekarania vena aure naga sukol amiu.

E le Israel la naṓa am̄elaga e Kristo ṓisi rui, la ga telu nene amio inu, imimi memiyuṓaen ke yuṓaena nasuṓenena kiena ne Ntewa, a la telu nene la amila inu keviu paṓisi rui e pogos m̄arera lala. ¹² Eṓaṓras nene naṓa naga m̄ena ga amiu kiamiu yar tai, naga pe yar wo tai na yuṓaena kiena ne Kristo Yesu, a naga m̄ena ga pisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu, pisape silaga naga suṓa m̄lenwo amiu ke m̄arera paṓisi, vena akilia asuṓalu m̄arera, vena amarua ruruia e Kristo sane keyowo, a vena asuṓa am̄arera naṓa akila ga sur la naṓa Ntewa sine-nania. ¹³ Sineun nesape nevisa mesmesun van amiu, nevisave yar naṓa Eṓaṓras naga suṓa miyuṓae m̄arera manene paṓisi komin amiu, a komin le Laotisia lala, a le Erapolisi m̄ena ga lala. ¹⁴ Kieta erau wo nene, naṓa Tokta Luk, amio kieta wolai taṓena nene

Timas, la m̄ena lua asikena a lalua apisa apisape lalua na asuṓa asitom amiu paṓisi.

¹⁵ Sineun nesape aligan kiau visena van kieta wolai lala a vineta lala nae Laotisia, amio sira nene Nemeva amio ṓegas nen nalelagaena lala naṓa asuṓa api-ora ke e m̄ana yuṓa, avisave in na nesuṓa nesitom la ke paṓisi. ¹⁶ Ana yoko pogos naṓa amiu aulo kiau m̄aki nene ṓisi, awis sineun nesape aligan van le Laotisia lala, vena auloia van ṓegas nen li nalelagaena lala e yo nene, a monar aulo m̄ena ga kiau m̄aki taṓena nene naṓa ṓisi na le Laotisia lala la aligan imi van amiu. ¹⁷ A kiau visena tai naga va Akiṓas, nesape “Ko ovisuar ruru yuṓaena nene naṓa Suṓe naga m̄ligan e lumoṓa, monar okila make ruru yuṓaena nene.”

¹⁸ Ana nanagane, nelalua kil-amemego e limana ne yar na sirien m̄aki, ana inu ga Pol, ne-siri kiau viseṓa maro nini van amiu e ga e luṓiau, nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu. Amiu ve sinemiu ṓesan re sen la naṓa apiar manene inu ke ne, a lemamiēna kiena ne Ntewa sike make e amiu.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naña Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
TESALONAIKA
Visayuena Na Tusi
Nene**

*Komþasnen suniena plas na
tusi nini*

Pulkumali keviu nene Tesalonaika naga pulkumali keviu na provens nene Masetonia, naña ñeke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom sumo. Pogos naña Pol molue Piliþae, pa ma Tesalonaika mlologon lologena wo e yo nene, ana suñare nene siaria. Ana siraunia pe yam piyavi manene re poli, lus nae Israel laþasa e yo nene apisa karea, la apieluenia komin naña apisu sane yaru moki naña pe ape lus nae re Israel poli, nanua sumo la amloge kiela vianiena lala, ana pogos naña amloge lologena wo naña Pol pisawalia, ana amlelaga e Yesu. Ana lus nae Israel la nene sinela kari Pol, ana amienelua e yo nene, ana pae pulkumali si tai, Perea. Siraunia, naga pa tol pupia pulkumali naña Koren, naga mloge lologena kiena li nalelagaena lala nae Tesalonaika e kiena erau Timote, naña miyuñae ke amio naga.

Pol siri þesan kiena ñaki nini pa li nalelagaena lala nae Tesalonaika vena visirluaen kiela sitomiena, a vena kila meraravan va li nalelagaena lala nae yo nene sape naga sitom la ñaga, a Ntewa sike amio la. Naga pisa potena pa Ntewa komin naga mloge sape asuñia amlelaga ke ñarera e Ntewa, a sinela sii ke yaru lala, a pisa panila vena la asitomñal si kiena þelaga wo e pogos naña sike amio la, vena atavevea.

A naga pisa tañe kiela viunena lala naña apiyun tania, asape yoko Yesu wasuþe si ve sanape. Sinelan asape akilia meraravan sane visae yaru naña marþan þesa ana Yesu ve vitom re wa, yoko tol malena naña ve uro re, pona peraga. A sinelan akilia naña yoko Yesu wasuþe pogwai. Pol pisaruru panila, sape monar ayuñae ga, naña kiela sitomena la varuru ga suñaga, a naña aligan kiela sitomena lala suñalu ñarera e Yesu vena asuñateá, vano vano-o tol pogos naña naga wasuþea.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pol kekaran la a pisa potena pa Ntewa vanon la 1:2—3:13

Pol piyani la e þelaga kiena yaru naña lelaga 4:1-12

Pol piyani la sape yoko Kristo wasuþe sina 4:13—5:11

Pol kila make kiena vianena lala 5:12-22

Visena maro 5:23-28

Visena na sumo

¹ Inu Pol, nemio Saelas a Timote, imimi telu mekekara paþisi nasirien ñaki nini imi van amiu, þegas nen li na lelagaena lala e suñare na pulkumali naña Tesalonaika. Memlelaga sane kiamiu malena lala asike ruru ga e Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, ana memlen ke sane lemamiena a suñarena sike amio amiu punu ga.

Pol lala akekara komin namasisuena kiena le Tesalonaika lala

² Lelaga, silaga na memlen ke pan Ntewa Armata, monar mevisa potena vania vanon amiu.

³ Mesitomñal amiu ke e kiamimi leniena lala sanini, taþatete sinemimi þesania sanape naña kiamiu naviawaena, amiyuñae ñarera tavevea, a sanape naña kiamiu na sinesiiena pimi plamolue ke e

kiamiu p̄elaga wo lala, a sanape naṣa kiamiu sitomen piayavi lala kila amiu asuṃal ṃarera ruru ga po e kieta Suṣe Yesu Kristo.

⁴ Erau lala, mepisuluṣar sane Ntewa pe sinen sii amiu re ga poli, ana naga kilologia amiu ṃena sane ape kiena lelaga, ⁵ komin pogos naṣa memlologon lologena wo pan amiu, naga sa ga pe visena korena re kiena yaru poli, ana naga pimi pan amiu sane visena urni tai naṣa ṃarera. ṃareraena kiena ne Ninuna Wa sike ea, a naga miyur ruru sinemiu la pano-o amlelaga.

Amiu akilia kiamimi p̄elaga la pogos naṣa mesike memio amiu, moṣaryon paṣisi na kilaen sur punu ga naṣa mekilia mekila na kilaen naṣa aelaga, ⁶ ṣisi na atolia, apimi sa naṣa ape kiamimi nataveveena lala, ana pe kiamimi re ga poli, apim ape nataveveena kiena Suṣe. Pe sur korena ga naṣa lala taṣena la akila pupia naloge viowaena a akila amiu atol pog ṃarera e pogos la nene, ana aporworun ga lologena wo, ana pupia kekarena kiena ne Ninuna Wa sike e amiu. ⁷ E kiamiu p̄elaga wo la nene, sane akuspo yom̄arua, asumon vena kipianen mrapa van li nalelagaena taṣena lala e lepas na yo la naṣa Masitonia amio Kris. ⁸ Lologena wo kiena Suṣe molue e amiu pa vanua, pe e re ga e yo lua nene poli, a pa ṃena yo punu ga la ne, kila yeririna la amlogeyu kiamiu nalelagaena e Ntewa ṣisi rui.

Naga nene po paṣisi, ana nanagane sane e yo ya naṣa visae meva si ea, pe sur na visaen re si poli, komin visena la punu ga pimi e amiu pa tol la rui! ⁹ Pe mesun re si pan li taṣena la nene poli, ana lala asun ke sina ga pan imimi, apisayu sanape naṣa amiu

le Tesalonaika lala aṣure imimi pimi pun amiu, a sanape naṣa apilopu amiu, akuwan plan kiamiu nono na marena lala, apim ape yeririna kiena ne Ntewa Mali naṣa pe lelaga. ¹⁰ Ana amio naga nene, apisayu ke ṃena naṣa amiu, asuṃal ke ṃarera, asuṃa asuṃate ke narina ne Ntewa, Yesu. Naga yoko imi ṃalivin ita sina ga, vanon Ntewa pisirlua sina ga naga rui taulu marena, ṣisi na ligan naga imi ṃalivin ita yam na luania, vena tamalia itaena e pogos na liṣereena na pimi ke ne.

2

Pol pisayu kiena yuṃaena pogos naṣa sike gar Tesalonaika

¹ Erau lala, memloge visena tai asape memiyuṃae piowa ga, ana nesitom nesape apisu kilale sane kiamimi nayalin amiuena naga p̄ar mras wo lala moki. ² Nanua susumo, pogos naṣa memiyuṃae gar Piliṣae, apis kar ke sanene pan imimi rui, a sa naṣa amiu akilia pa rui, pogos naṣa meṃalivin amiu, akawe imimi ke sina ga paṣisi. Ana mepisu sane Ntewa miila imimi ṃaga, pe memaraun re naloge viowaena poli, moṣaryon ga na lologonen lologena wo van amiu.

³ Memlologon pan amiu, ana nekilia nevisa nevisave kana visena lala pe sa re naṣa yar laṣas apisasa ke ne poli. Pe amolue re ga e kiamimi na kila palen tai poli, pona e kiamimi na sitom viowaena tai, a pe naga re ga naṣa metaṣali na were kare amiu en e poli, peraga.

⁴ Pe sa re nena nene, ana e pogos nene, imimi sane yeririna la naṣa Ntewa mligan kiena lologena wo e limamimi, ṣisi na mepim mepisawal kiena visena nalelaga nene pan amiu. Imimi

na pe memiyuñae re naña yeri-rina la avisu imimi sanape poli, ana imimi sinemimin ga mesape vena Ntewa kilia kekaran sur ya naña memiyuñae, komin naga ga kilia sur ya naña sike e losineta peve taaga. ⁵ Amiu akilia ruru po sane pe mepimin re nakuwanen visen kiki pona visen vilave la van amiu poli, a Ntewa kilia ruru ñena sane pe sinemimi sun re kiamiu sur tai poli, pona mepimin vena visa kotalia amiuena. ⁶ Ana e pogos ñena nene, pe memla re ñena sitomena tai vena kilaen naña sane amiu pona yar tañena lala ayeluar kiamimi kia.

⁷ Pe lelaga naña mepimi moñalivin amiu sane li nalologena lala kiena ne Kristo, naña mesmesun sane monar akila sur ve moki vena visuar imimiena, ana pe mesitoñal re sur nene poli. Imimi mepimi memalum ga, mekila pan amiu sa ga naña auya tai pagan narina. ⁸ Mekekaran amiu sanene pañisi wa, sine-mimin mevisawilwilin lologena wo kiena ne Ntewa van amiu, ana memloge sane mepinaia amiu pañisi, vano-o mesuñia metañan kiamimi malena vena iilaen kiamiu malena.

⁹ Erau lala, nepisa sanene, pe nepisokan re poli, komin akilia asitoñal sanape naña imimi memninu e yuñae na urmi na limamimi e pogos nene. Memiyuñae ea legiena a kolemarko, vena kilaen sane pogos naña mesike memio amiu memlologon lologena kiena ne Ntewa, pe mekila re urmi pan amiu poli. Imimi ga mepisuar imimi, pe amiu yar re nena tai naña pisuar imimi poli, peraga.

¹⁰ Imimi mesitom mesape e maramiu, a e marana ne Ntewa, mekilia mevisawal mesape pogos

naña mesike likan amiu li nalelagaena lala, kiamimi malena pe sur tai piowa re e poli, mesmes ga, a pe wa ruruia. ¹¹ Pona asitoñal ke yo wa, naña mekila pan amiu sane ata tai naña naga kila po pañisi e naiilaen malena kiena ne narina lala.

¹² Mekila sinemiu la malum ruruia, memla visena na iilaaren la pan amiu, a memilaar kiamiu sitomena lala vena monar akila kiamiu malena la mesmes ruruia e ñelaga lala kiena ne kieta Ntewa, naña naga ga pio amiu vena aim loyuma e naurarena wo na kiena nasuñenena.

¹³ Sur tañena si tai naña silaga mepisa ke potena pan Ntewa pañisi vanonia, nane kiamiu ñelaga pogos naña lologena wo pimi porun amiu. Amiu amlogeyuia, ana pe akovenlua re poli sane pe visen kien yar ga tai, ana apisuia sane pe lelaga, pe visen kiena ne Ntewa lelaga. A amiu naña amlelaga ea, apietavan losinemiu pania pano-o suña miyuñae ke e kiamiu malena pimi tol nanagane.

¹⁴ Wolai a vineu lala, nekilia sane pogos naña amlelaga, pe piavi re poli naña yar la nae ke sina ga pun amiu asuñalun na kilaen viowa van amiu, kila apane pogos ñarera tai pañisi. Sanene na piowa ga, ana e lele nene amiu amiyal ke ga e mrapa taaga ga naña li nalelagaena kiena Yesu Kristo e suñare kiena ne Ntewa e lepas nae Yutea amiyal e nanua susumo rui. La ñena, pogos naña amlelaga, ana le Yu ñena la akila kare la pañisi! ¹⁵ Ana ñelaga nene, le Yu la asuñia akilakila kemua nanua susumo rui pimi. Susumo, pe sinelan re navisawalena la poli, siraunia, lala ke sina naña akila amañar kieta Suñe Yesu mare, a lala ke sina

ga naŕa asuŕna aŕene imimi yam mok rui. Sur la naŕa asuŕna akila ke ne, Ntewa pe kekaran la re nena vanonia, komin asuŕna akakawe visena silaga. ¹⁶ Mesuŕna memlologon ke lologena wo pan la ga naŕa pe ape le Yu re la poli, ana pe sur korena ga naŕa pulmas nene na tamaliaen kiela maŕena, ana le Yu la nene asuŕna apisawo imimi ke ga, pe sinelan re naŕa meva mevisawal van la poli.

Kiela ŕelaga viowa la nene, asuŕna amiyakol ke sina metavan kiela mlamulena viowa la naŕa amiyuŕnaen la nanua pimi, kila sane nanagane kiela naviowaena la nene piowa manene laa. Amiyuŕnaen sanene pano-o pe asitom re sur tai poli, ana tekilia sane pupia na sinekar kiena ne Ntewa pitomin la ke rui.

Pol naga sitom la paŕisi vena visu la si yam tai

¹⁷ Erau lala, mesape mevisawal van amiu, mesape memligan amiu nanua ga ne, meŕure mepa li ve tokak ga, sinemimi miye amiu ga, sinemimin mesape mevisu si maramiu. Lelaga, tesutetai e tasneta, ana e losineta, tepe taaga ga. ¹⁸ Mesike sanene, mesape mekirawal si mrapa tai na iŕasen pun amiu, ana inu Pol neŕaryon yam moki paŕisi, ana yar viowa naŕa Yermare, naga kila wo ke silaga. ¹⁹ Ana komin ya ne mesape meim mevisu amiu sina? Naga nene komin a sina naŕa mowasine la? A si naŕa kila imimi mekekara? A si naŕa ve kiamimi mras nen yuŕnaena wo, naŕa mekilia melogewonia pogos naŕa visae kieta Suŕe Yesu vim sina? Pe yar taŕena re si po, amiu ga narui! ²⁰ Pe lelaga paŕisi, amiu na sane tropi nowo tai naŕa metauluia, apim sane

pupia purŕes nen sineyeena na kiamimi malena.

3

Pol pisayu naŕa pitetalia Timote pa katen la nanua rui

¹ Mesitomaŕal amiu ŕna sanene pano-o, mepisu sane peraga, imimi yar tai monar imi katen amiu sina. Pisi na mepisa mesape imimi lua Saelas monar mesu Atens sumo wa, ² ana yoko Timote iŕnasu pun amiu. Wolai nene, memiyuŕnaen yuŕnaena kiena ne Ntewa veraga memio naga, vena kilaen lologena wo kiena ne Kristo va vanua, ana nepisu sane naga pe yar wo tai na katen ami- uena. Nekilia naŕa naga kilia iilaar amiu, kilia iila amiu vena kiamiu naviawaena suŕmalu ŕarera silaga, ³ vena ve sinemiu la kurkurun kare re pogos naŕa avane pogos ŕarera la naŕa asuŕna apimi. Pog ŕarera na sanini, tekilia ru- ruia sane pe lepas na kieta malena tai, naŕa ita li nalelagaena lala taŕatete toure tania. ⁴ Ana visae tesitomaŕal ke ga wa, tekilia sane pogos naŕa mesike memio amiu, mesuŕna mepisawal ke pan amiu, mesape mepisusu ke pa rui sane yoko ve ve piavi re, yoko monar akila viowa van ita. A nanagane, sur nene pimi kate sa ke ga nene rui, naŕa amiu nena akus ke paŕisi. ⁵ Sur ne na nene kila sane in na nemloge sane pe pon re nesuŕna sanene poli, ana monar nekila sur tai vena neloge lologena tai sane amiu asike sanape. In na nemarau li ŕnaga sane yar viowa na taŕalien yar nene, sa lual kiena mrapa tai nakila ami- uen aloru rui, ŕisi na nesape nelogelia sanape, asuŕnaŕal ŕarera ke ga wa po sanape, komin piowa ga naŕa kiamimi yuŕnaena wo lala e amiu imi ve sur korena sina

ga. Sanene nepitetalia Timote piñasu.

Timote p̄asupe si puna ne Pol amio navisaplanena wo e lepas puna ne la nae Tesalonaika

⁶ Timote piñasu pisu amiu, ana nanagane ga ne naga p̄asupea pimi katen imimi. Pogos naña pimi, p̄ar lologena wo, pisayu sanape naña kiamiu naviawaena amio p̄elaga na sinesiena keviu ga sike na wa, sum̄a poga ga, p̄isi na kila sineu kekara keviu. Naga mla kiamiu visena pimi pan imimi, sape asiton̄al imimi ke silaga, ana sinemiun visuen si maramimi paḗisi, sa ga naña imimi m̄ena mesape mevisu si maramiu. ⁷ Ana pe sur korena ga naña mesike memloge piowa sanene e yo nini komin naviowaena naña akila ke pan imimi, ana pogos naña memloge lologena na kiamiu masisuen amiu kiamimi erau lala, memloge sane pisirlua si kiamimi sitomena. ⁸ Memloge naña asuñalu ke m̄arera e Suḗe, p̄isi na kila memloge sane memal ruru sina.

⁹ Pogos naña memlen wo amiu ke sanene, mepisu sane pe imimi re naña mekila ke sur wo tai pan amiu poli, peraga, ana amiu na akila ke sur wo tai pan imimi, komin amiu akila ke naña mokus pupia kekarena e losinemimi, pano-o pe kiamimi visen re si tai navisaen potena van Ntewa vanon poli. ¹⁰ Naga nene kila sane sinemimin manene paḗisi vena melen kolegiena a kolemal, sane sa mekilia mevisu amiu sina ga, visae narin lele tai naña kiamiu naviawaena tai kulukulul li m̄aga, ana yoko mekekaran vaḗisi naiilaen si naña kilia m̄arera ruru sina silaga.

¹¹ Sur ne nanene naña nemlenin ke m̄arera nanagane, sane kata Ata Ntewa amio kieta Suḗe Yesu, avietavan kiamimi mrapa vena mekilia meim meialiali amiu sina.

¹² Pano tol pogos nene, nemlen ke pa Suḗe, nepiun ke sane yoko naga kila kiamimi sinesiiena kapuru ke imi sane kokonia ruru kiamiu malena vano-o tataroi va tol si yar taḗena lala, imi ve keviu manenea maran taaga ga sa naña kiamimi sinesiiena e amiu.

¹³ Ana amio naga nene, nemlen sane naga ligan sitomena wo tai naña m̄arera ruruia e amiu, vena akilia auarar ruru kiamiu malena vano-o tol pogos naña kieta Suḗe Yesu imi kate sina amio kiena li wa lala, ana e pogos nene akilia asuñalu e marana ne Ata Ntewa naña amerarava po, ape wa ruru ga asuñaga.

4

Pelaga na malena naña Ntewa sinenania

¹ Erau lala, pogos naña mesike memio amiu, mepian ruru amiu sanape naña amiu akapuru laa sane e p̄elaga na malena naña Ntewa sinenania, ana memloge sane akila lili m̄a rui, naga po paḗisi. Ana e kia kiena Suḗe Yesu, mom̄areran van amiu sane ve aligan re, awaryon ga kilaen vano. ² Suḗe Yesu mligan kiena navianena lala e limamimi na visawalen van amiu, ana akilia ruru la rui. Sanene, popon atavevea.

³ Poga, sur ne laḗas nanene naña Ntewa sinenan kiena yeririna la monar ayuñania. Kieta malena monar ve wa ruruia, sane ve tekila re p̄elaga viowa e lepas na yerm̄ene amio sira. ⁴ Ita punu ga monar tetaveve ruru mrapa mesmes na talopaena, vena yerm̄ene kilia su amio wona

na sira naapo e p̄elaga naṗa merarava ruuia, vena ve akila kare re si kiela kia lalua. ⁵ Sanene, pe pon re yaru talopa koskos poli taveve ga kiena sinenanen sira m̄arera, komin nanene pe p̄elaga ken yaru na yemalolo ga lala, naṗa pe akilia ruru re Ntewa poli. ⁶ Visae yar la akila ke ga p̄elaga wo silaga e nini, yoko wo vaṗisi, yoko ve akila kare re si sur nowo naṗa pe kiena kiela puruvi taṗena lala. Amiu monar avisu ruru yo nene, vanon Ntewa m̄la ke ṅakoena silaga pan yeririna la naṗa amlor ke e mlamuleṅa viowa kar la ne sanene, sa naṗa mepisawal pan amiu rui, mesape maraṁe amiu.

⁷ Asitomveveli naga nene. Pogos naṗa Ntewa pio ita tepim tepe kiena yeririna lala, naga pe kila re vena kieta malena imi ulen si p̄elaga la naṗa pe merarava re poli, a naga kila vena sane kieta malena imi ulen p̄elaga la naṗa ape wa ruruia. ⁸ Sanene na, yar naṗa pe kekaran re navianena la nene poli, naga monar visu kilale sane pe pe visen ken yeririna re la naṗa naga miaslua poli, ana miaslua ke visena kiena ne Ntewa, naṗa mligan kiena Ninuna e ita naṗa sane Ninuna naṗa pe wa.

⁹ Sur si tai naṗa nesape nesunyu van amiu, naga kieta p̄elaga ita li nalelagaena lala, naṗa monar tekekan ita tepe namratava taaga. Sur nene amiu akilia ruru ṗisi rui, pe pon re nesiriyu si van amiu poli, vanon Ntewa kilapian ita make ga rui sane naga nene pe sur wo tai po tanea paṗisi. ¹⁰ Nekilia sane amiu akila ke pa sanene rui pan li nalelagaena lala nae Masitonia po paṗisi, a nesape nevisa ke sina ga, nesape amiu auarar ruru p̄elaga wo nene, akila imi ve keviu laa sane likan amiu.

¹¹ Nanagane na nesape nesiri si sur laṗasia naṗa popon sane

awaryon na kilaena. Nasumo, ve oulaula kar re, ana osu ruru ga. Nalua, ve okian re kunuṁa va e kove kiena yar taṗena lala, ana ovisusu ga kioṁa malena. A tai sina ga, ve ove yowen re, ana oyum̄ae m̄arera wo e yum̄aena naṗa sike e lumoṁa, sa naṗa mepisawal susumo rui. ¹² Visae okila sanene e kioṁa malena legiena punu ga, yoko la naṗa pe amlelaga re poli akilia avisu ruru ko, apisuluṗar naṗa pe yaru taṗena re la apisuari ko poli, a ko ga osuṁa opisuar ruru ko.

Nawasupeen si kiena ne Suṗe

¹³ Ana erau lala, nepisu sane pon amiu akilia lili m̄a sur la ṗasa e lepas kiena ne ita ṗas naṗa amomaliao rui, sa naṗa akovio e yomarava. Yaru la moki naṗa pe amlelaga re poli, amaraun marena, asitom asape yar la akovio yoko viowa vaṗisi van la, ana kila sane pogos naṗa lala tai kovio, atagin paṗisi.

¹⁴ Ana ita na sa re nene po, komin temlelaga sane siraun naṗa Yesu mare e lak torovia, naga suṁal mal sina ga, ana e p̄elaga m̄a ne nanene, temlelaga m̄ena sane lala naṗa ape taaga amio naga amare, yoko Ntewa kila la ave taaga amio naga amal sina, ana awasuṗe aimi sina amio naga.

¹⁵ Nekilia nevisa ve lelaga van amiu, sane taveve visena tai naṗa Suṗe ga pisa, ita naṗa temal ke ga wa tol pogos naṗa nawasupeena sina, ita taṗatete teva metava sumon lala naṗa akokovio rui.

¹⁶ Peraga, ana sur naṗa kate e pogos nene sanini. Parin navisi nae ma e peni vion manene va metava, a kumasua kiena ne Ntewa yelu, ana kieta Suṗe vetan ma e peni vitom tano, yoko li nalelagaena la naṗa amarmare asike ne, yoko asuṁal si sumo.

17 Pisi na, ita naŕa temal ke ga wa tesike yomarava, naga wereplan ita mēna teva metava temio la, tekom likan lul meta e sinapane, teva tevitawe kieta Suŕe meta e yo yau. Teva sanene, ana yoko tesike lue ga temio naga.

18 Navisaarena nene naga po paŕisi, ana popon teiila ita silaga e sitomen wo la nene.

5

Monar tesururuia, tekirava; ve ve piavi re na naga yoko vim

1 Erau lala, nekilia sane yeririna la moki ŕinelan asave akilia sur la nene yoko vim kate e legiena ya, pona pogwai. A naga nene pe pe kiau re nene naŕa nesiriyu van amiu poli, 2 komin akilia pa rui sane sur nene pe kiena re yeririna na kilia poli. Naga ŕarlologia ga sa naŕa yar na vinauena kila kiena yuŕnaena kolemalo. Naga taŕatete visawal ŕesania pog ya naŕa naga imi!

3 Pona naga imi e pogos tai naŕa yar la apisa ke pan la, asape “O, nanagane pe pog na ŕuŕarena pa rui!” Pona asape “O, nagane tesike e pog wo narui!” Lala amninue ga, ana sur nene naga sa naŕa auia tai veraga ga mloge sa naŕa kiena sisi vaeme narui. Ana pogos nawasuŕeena ve sa ke ga nene, naŕa yoko yeririna la aila ga, sane pe asitoŕnal re poli, ana pupia pog viowa imi katen la, naŕa sane taŕatete nena aur matania.

4 Ana amiu erau lala, pe asu re si e pupumalko poli, ana visae pupia legiena nene imi kate, nesitom pule ga sane amiu akilia ailania, sa naŕa pe yar na vinauen tai pimin kiamiu sur lala. 5 Pe tepe yeririna na yemalolo na kolemalo re si poli, ana tepe yeririna na yomerarava na legiena

rui. 6 Sanene na, kieta sitomen la monar tavilo ruru silaga, touarar ruru kieta malena, vena ve teve sa re yeririna taŕena lala na yemalolo. 7 Yuŕnaena la naŕa asuŕna amiyuŕnaenia, la asuŕna amun ŕna wii pano-o wii ŕe la, ŕisi na asuŕna amomomalion ga, 8 ana ita naŕa tepe yeririna na yomerarava, monar tekila kana yuŕnaena mesmes lala. Tekila kieta malena la mesmes ruruia, tekilawo yepeta e ŕelaga na vinauena amio ŕelaga na sinesiena, a monar teyanwo ŕarita e nalelagaena ŕarera naŕa tesape yoko Ntewa monar tamalia ita. 9 Naga nene pe pon re naŕa kieta sitomen veve lua poli tesape Ntewa tamalia ita pona ve tamalia ita re, komin naga pe kiena sitomena re naŕa sape yoko kiena li nalelagaena lala atol nakoaena poli, ana naga pisaaria sape yoko tetol natamaliaena nene naŕa Suŕe Yesu Kristo tauluia pe kieta. 10 Naga marewo ita, vena kilaeen sane visae wasuŕe sina, pe sur korena ga naŕa visae tomomalion, sane tokovio pa rui, pona tetavilo, sa ga naŕa temal ga tesuŕna ga, ana kieta malena su ruru ga amio naga silaga.

11 Visena ne na nene popon amiu avisasa vena iilaaren kiamiu sitomena, aiila amiu vena yuŕnaenen kiamiu naviawaena imi ŕarera ruru laa sane, sa naŕa nekilia sane amiyuŕnaen ke pa rui.

Visena maro

12 Erau lala, nesape neviun ŕena van amiu vena avisu kilia ruru li la naŕa amiyuŕnae ŕarera ke e yuŕnaena kiena ne Suŕe likan amiu. Nanene komin naŕa naga mligan la vena ave suŕen amiu, avian amiu. Amiu monar avatanon ruru la, 13 aligan la asu metava e kiamiu sitomena lala,

akekaran la, vanon yuññaena la naña amiyuññaen ke ne. A ñisi na, amiu ve akakawe amiu re, ana sinemiu la monar ve lemam van amiu silaga.

¹⁴ Nepiun m̄areran tan amiu puruvi a vineu la, visae amiu ñas ape yowena, popon avis van la vena yepela m̄ae la sane. Visae amiu ñas amarau, avis van la vena akilia asuñmalu m̄arera. Visae lañas yepela mavi, avis van la vena iila laena. Ana e la punu ga nene akila sane kiamiu sitomen la viayavi ruruia.

¹⁵ Amiu awaryonli sane visae yar tai kila viowa van amiu, ve akilamaran re si viowa vania. Ita monar tekilali sane sineta wo ruru van ita silaga, a sineta wo ruru m̄ena van yar tañena lala.

¹⁶ Pe sur korena ga e sur ya naña imi katen ita, ana tekekara silaga, ¹⁷ telen silaga, ¹⁸ tevisa potena van Ntewa silaga. Na nene kiena sine-nanena naña sape teyuññaenia, e lepas pun ita naña tepe kiena Yesu Kristo.

¹⁹ Sur si tai, visae kapi kiena ne Ninuna ne Ntewa vivaga ruru ke yo tai, yoko weñaren toko, ²⁰ ana visae yar tai suñña pisa plan ke navisawalen lala, ve avisalele kare re naga, ²¹ ana asitomveve ruru sur punu ga. Naga naña po, auarar m̄arera, ²² ana naga naña piowa, aligania. ²³ Nanagane nelen sane Ntewa ga, naña pe Ntewa na suññarena, kila sinemiu amio kiamiu sitomena a kiamiu malena ve wa naña ve wa ruruia. Sineun manene nesape pogos naña visae kieta Suñe Yesu Kristo wasuñe sina ga, yoko ninumiu wetelu, losinemiu wetelu, amio tasmemiu wetelu, ve narin kinakinas nen kororak re nena tai se e la. ²⁴ Naga naña piolua amiu naga pe masisu lelaga, a naga yoko yuññaen m̄aga ve sanene vano.

²⁵ Sur maro, nevisa van amiu erau lala, neviun tan amiu sane ve

sinemiu ñesan imimi re e kiamiu leniena lala. ²⁶ Avis pokolulagi po pokolemalo van li nalelagaena wa tañena lala naña asike ne, ²⁷ a e kia kien Suñe, nepisa sane luññaki nini, aulolua e marala.

²⁸ Lemamiena kiena ne kieta Suñe Yesu Kristo sike amio amiu. Inu, Pol.

**Maki Nalua Naña Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
TESALONAİKA
Visayuena Na Tusi
Nene**

*Komþasnen suniena plas na
tusi nini*

Yaru lala na sumare nae Tesalonaika amloge piowa komin alogge ke visena la mokliu, naña asape Yesu þasupe rui, a amininuwe kare narui aña visena nape naña lelaga. Ana Pol siri kiena ñaki na lua nini pano pa li nalelagaena la garu Tesalonaika vena visawalen visena na lelaga vani la. Naga pisape yoko Yesu wasupe sina, ana sumonia þelaga viowa lala monar imi viowa manene la vatanon nasuþenena kiena yaru tai naña yoko imi ñalivi, naña kiena kia “Yaru na kilaroen navisaluaena,” a yoko naga visakare Kristo amio li nelagaena lala.

Pol pisawal meraravania sape yaru la naña aulo ñaki nini monar asuñalu ñarera e kiela lelagaena lala, pe suri korena ga visae avane suri viowa la ve moki, pona aloge viowa manenea vaþisi. A naga sape monar ayuñae ga ñarera vena atol suri la naña limala plasania e kiela maliena lala, sanaña naga amio yaru la naña amiyuñae ke amio naga, la asuña akila kene, a monar akila luwe ga yuñae na wo lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Pol pisawal sape kekaran la paþisi 1:3-12

Pol pian la sape Yesu yoko wasupe si ve sanape 2:1-17

Pol pian la e þelaga kiena li nalelagaena lala 3:1-15
Visena maro 3:16-18

Visena na sumo

¹ Pegas na li nalelagaena lala kiena ne Ntewa Arimata a kieta Suþe Yesu Kristo, naña asike e kumali nene Tesalonaika, imimi telu Pol, Saelas a Timote, mekekara paþisi navitawe amiuena sina e ñaki nini. ² Lemamiena a sumarena kiena ne Ntewa Arimata amio kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu.

*Pol siar kiena ñaki e leniena na
visaen potena*

³ Sur tai naña popon meyuñae silaga, monar mevisa potena van Ntewa vanon amiu kiamimi erau wo lala. A nanagane, mekekaran mesape meyuñae sanini, komin memloge ke kiamiu lologena lala, sane kiamiu naviawaena pam manene laa meta sane silaga, a amiu punu ga akekekan amiu taþena lala pimi keviu manene la.

⁴ Naga nene po paþisi, ana pogos naña mepa metelivi ke puna þegas nen li nalelagaena taþena lala kiena ne Ntewa, memieluar amiu ke paþisi pan la. Mepisa meraravan ke pan la sane amiu aþar ke þelaga ñarera kiena li nasinekar lala, ana amiu apa aþarpoyo ke e yo ñarera tai naña kila kare amiu paþisi, ana pe akukulul re poli, kiamiu naviawaena pe mlor re nenaga.

⁵ Pogos naña asuñal ke ñarera sanene, mepisu sane pogos naña Ntewa kilologia amiu, naga kila mesmes ruru ga, komin naña pisuluþar sane amiu ape yeririna la naña taþatete aloru. Nanagane, naga pisuluþar rui naña aþar ke naloge viowaena lala komin kiena nasuþenena, a siraunia yoko naga visu amiu atorokin vaen loyuma ea.

⁶ Naga, silaga miyuñae mesmes ga, a yoko kilamaran viowa van la naña akila piowa pan amiu. ⁷ Lala akila amiu akus naloge viowaena pañisi, ana naga yoko kila ñisi, naga yoko iila amiu gar ne, a iila imimi mña e nini naña mepane ke sur lañasia. Pogos naña tevisu pupia kapi tego ma e sinapane, tekilia tesape kila ke mrapa naña Ntewa ligan lua Suñe Yesu ma e peni vitom tano e yomarava, amio kiena navisi mñarera lala, naña yoko wereplan ita vetan naloge viowaena lala na yomarava. ⁸ Naga mñalivi, yoko liñere la naña yepela mavin Ntewa, naña yepela mavin logearen lologena wo kiena ne kieta Suñe Yesu.

⁹ Naloge viowaena kiena ne la naña yoko akusia, yoko akokovio lue ga narui, yoko akilawo la tañatete nena asike amio Suñe pogos tai e yo nowo naña kiena mñareraena miyuñaenia mon mña. ¹⁰ E pogos naña naga mñalivi, yoko kiena yar wa lala ayeluar vañisi, la naña amlelaga ea avisu naga sane po na po pañisi, ana amiu amio la akilia ataveve naga. Akilia akila sanene komin amlelaga e kiamimi lologena, ana li tañena la nene, tañatete nena atavevea.

¹¹ Mesuñia mesitomveve mña sur la nene pano-o, kila imimi monarera ruruia na lenwo amiuena silaga. Mepiun ke tan kieta Ntewa naña iila amiu vena atorokin malena wa naña naga pio amiyunia. Memlen ke sane kiamiu naliganarena wo la naña sike e kiamiu sitomena vena taveveena, amio yuñae na wo la naña kiamiu naviawaena kilia kila, yoko Ntewa yuñae e kiena mñareraena vena kila awar mrasa. ¹² Memlen ke sanene vena ayeluar kia kiena ne kieta Suñe Yesu imi ve keviu likan amiu, a

vena akapur manenea amio kiena ñelaga wo lala. Visae akilia akila sanene vano-o maran taaga amio lemamiña wo kiena ne Ntewa kieta Suñe, nane Yesu Kristo, yoko wo na wo.

2

Yar viowa nene, Nasinekareena Navisaluaena, yoko imi mñalivi

¹ Nesape nevisayu sina ga nawa-suñeen sina kiena ne kieta Suñe Yesu Kristo, amio sanape naña yoko were ita lele taaga tesike temio naga. Erau lala, e lele nene nesape nevisa sanini, ² sane ve sinemiu pepe re, ve amarau re. Nekilia sanñe visena tai tetelivi ke sape yar lañasia apisasawalia pona amlologon ke asape nana-gane legiena na nawa-suñeen si kiena ne Suñe naga pimi kate rui, ana la ñasia apisasa ke asape imimi ke nalologena la narui mepi-sawal sur nene e kiamimi luñaki tai rui. Ana amiu ve alelaga re e visena nene, ³ ve atañan re naña avisa kotalia amiu sanene. Sur na apisa ke ne, pe sa re nena nene, komin pupia nakawelanelan van Ntewa monar va meta sumo. Siraunia yoko yar viowa na kovioena, naña apio Nasineka-reena Navisaluaena, naga mña monar imi kate e yometava. ⁴ Yar nene naga piowa pañisi, naga pilolon kare make ga sur wo lala, a naga mligan ke naga mon metavan sur make ga naña kia kiena ne Ntewa sike ea, amio sur wa tañena la naña yeririna la apatanon ruruia. Yoko naga kila mña sanene vano-o, naga ga visirlua si naga sike e lele wa loyuña e Yuña Wa mña ne Ntewa, visawal naga sape naga ga pe Ntewa rui. Ana pogos naña kila sanene, nanene naga e pogos ke naña lavis ke towarpoyo e legiena maro narui.

⁵ Visae amiu asitoñal ke ga wa, pogos naþa nesike nemio amiu, nepisasawal ke suri nene pan amiu yam mokli rui. ⁶ Ana taveve ya naþa nepisa meraravan ke ne, akilia avisu kilale sane yar nene, kan pog mesmes naþa vim kate sike ga wa, ana apisawo ke ga wa komin kan pog nena na pere wa.

⁷ Ana pe sur korena ga naþa Nasinekareena Navisaluaena pe kate re poli wa, ana kiena ñareraena suña miyuyunñan wan ke kiena þelaga viowa lala e yomarava nini rui. Taþatete imi kate e yometava amio kiena pupia ñareraena na wa, komin Ninuna Wa suwo ke naga, ana pogos naþa Ninuna Wa ure si vavini, ⁸ yoko naga suñalu amio kiena ñareraena make ga. Naga yoko kila mara vano lavis taulu make sur narui, ana yoko Suþe Yesu vim kate, yoko lagi na kiena visena lelua yar viowa nene veraga ga, pupia yomerarava naþa pimi amio, ñenelua yar nene va kovio e pupumalko. ⁹ Pogos naþa Nasinekareena Navisaluaena nene vim kate, yoko naga yunñae amio ñareraena kiena Yermare, þisi na naga kila pupia kile lala amio sur na ilanen lala, ana ape navisokanen ga lala. ¹⁰ Naga yoko kila ve sanene komin sinenan werekareen sitomena kien yeririna la naþa ave na kovioena. A yoko kila ñena þelaga viowa lala naþa kilia were kare kiela sitomen la va ve taþena, komin ape yeririna la naþa pe sinelan re akekaran visen lelaga lala kiena ne Ntewa poli, pe asitoñal re nena sane yoko naga kilia tamalia kiela malena poli. ¹¹ Ana pogos naþa Ntewa pisu kiela sitomen la ñarera sanene, yoko naga ligan la ga, tañan naþa sane pupia visen navisokanena la

kilia taulu la ga sane, yoko alelaga ruru e visokanena la nene.

¹² Ana siraunia, yoko naga liþerela mesmesu nena, sape ape yeririna la naþa yepela mavin lelagaen e kiena visen lelaga, ana sur naþa la akekarania, naga þelaga na kilaen viowa la naþa akilakila ke pa rui.

Asumal ñarera ruru silau

¹³ Sur wo tai naþa popon meyunñan silaga, monar mevisa potena van Suþe Ntewa vanon amiu kiamimi puruvi a vinemimi lala naþa naga kekaran amiu paþisi. Siar nanua susumo rui, naga kilologia amiu vena kam na ape mras þesia naþa amlelaga e kiena visen nalelaga, a Ninuna myunñae e kiamiu malena lala ana apim amerarava e marana, þisi na naga kilia tamalia amiu.

¹⁴ Naga pio amiu kome lologena wo naþa mokus pimi, komin naga sinenan pisape amiu ñena ayakol e pupia naurarena vena yeluaren kia kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo. ¹⁵ Ve sanene erau lala, pe pon re amiu yar tai kila pal poli. Monar asumal ñarera ruru silaga, a monar auarar ruru nakilapianen la naþa mekila pan amiu rui e kiamimi visena lala pona e ñaki la nene.

¹⁶ Armata Ntewa kekaran ita paþisi, pe lemam pan ita a miilaar si kieta sitomena e kiena navisaarena wo tai, sane ita na tesu wo lue ga temio vano-o taþatete þisi pogos tai. Ana nemlen pania, sane narina, kieta Suþe Yesu Kristo, ¹⁷ iilaar kiamiu sitomena lala, kila amiu añarera ruruia e visen wo punu ga lala a e kiamiu yunñana wo punu ga lala.

3

Pol piun vena alenwoia

¹ Erau lala, sumon neþisin kiau visena nesape neviun tan amiu

punu ga ve sinemiu p̄esan imimi re e kiamiu leniena lala, vena mekilia meyuñae m̄arera laa sane vena visena kiena ne Suṗe kilia momolue vilaga e yo la punu ga. Visae ve sanene, yoko yar taṗena m̄ena la akilia aloge kiena visena nalelaga, akilia avisirlua kiena kia, sa ga naṗa amiu amiyuñae pogos naṗa pimi m̄alivin amiu sumo ne. ² Ana pogos naṗa visae alen, popon asitoñal m̄ena sane pe amiu punu re amlelaga poli, a yeririna viowa p̄as asike naṗa aṗar ke sitomen taṗena lala, ana amiu akilia alen vena Ntewa suwo ruru imimi vena taṗatete atol imimi.

³ Ita tekilia sane tekilia towasine Suṗe silaga, ana pe sur korena naṗa P̄arin Yar Viowa taṗali kila ya ne van ita, a nemlelaga sane yoko Suṗe kila ita toñarera ruruia, yoko visuar ruru ita vaṗisi. ⁴ Kiau sitomena nekiliaar sane naga yoko kekaran naiila amiu uen sanene, komin sur la naṗa mepisawal pan amiu, nemlelaga sane amiu akila ke pa rui, a nemlelaga sane amiu yoko awaryon nakilaena e legiena la ne pimi ke ne. ⁵ Amiu akila sanene po paṗisi, ana kiau leniena sane kieta Suṗe Kristo sumon amiu vano tol naṗa kiamiu sitomena la viayavi lelaga sane kiena, a losinemiu la va ulemamaga e sinesiena kiena ne Ntewa.

Visena e lepas na yowena a na su korenena ga

⁶ Erau lala, e kia kiena ne Yesu Kristo nesape nevisawal van amiu, sane visae puruvi tai pe miyuñae ruru re poli po pe taveve ruru re navianena la naṗa mepian amiun poli, popon asu perinan li laa ga naga sane. Yowena la ne sanene, ve ava re lavisin la, ⁷ komin pogos naṗa mesike likan amiu, pe mesu koren

re ga sanene po. Mekila meraravan mrapa wo pan amiu, ana amiu akilia ruruia sane popon asiraunia. ⁸ Pog naṗa visae memla kinanena tai, ana monar mou ga, komin memiyuñae legiena a kole-malo natauluen narin kilavaru vanon sur ya naṗa sinemiminia. Imimi na memniñu sanene sane ve mekila re yuñae keviu van amiu na visuar imimiena. ⁹ Visae amiu avisuar re imimi ve tokaki pona mesmesu yo, ana moṗaryon mesape imimi ga mevisuar imimi, vena kilapian amiu en e p̄elaga wo naṗa akilia atavevea. ¹⁰ Pogos naṗa mesike memio amiu, amloge ke naṗa mepisa ke sur nene, sane pe kiamimi navisaluena tai, ana memla m̄ena pan amiu, mesape yar na yepen mavin yuñae, naga taṗatete kinana. ¹¹ Nepis ke sanene komin narin visena tai pimi tol kiligau sane kiamiu yeririna p̄asia pe amiyuñae re la poli, asusu korena ga asuñae sane, ana asuñae apisimumu e sur la naṗa yar taṗena ga la amiyuñae.

¹² Kiamimi visena e yar la ne sanene pa sanini, sape ve asu kare re sanene, akilia ava ruru amiu la sane, ana akila towe li la yuñae na tauluen kamiu kinanena sa naṗa amla ke legiena punu ga. ¹³ Ana visena pan amiu punu ga puruvi lala a vineu la, sane ve ita yar re tai naṗa loge yepen malumun yuñae wo la naṗa sike ne vena teyuñae.

¹⁴ Mepisawal sur la moki e m̄aki nene, ana visae yar tai ve kekaran re, popon avisu ruru yar nene. Yoko ve akilali re naṗa ayuñae veraga amio naga sumo wa, vena kila naga mawa towe la sane, vena visu kilale kiena viowaena. ¹⁵ Ana ve akila re suri tai vania sane naga ve kiamiu sinekar tai, ana aweṗeṗe si naga sane imi ve kiamiu puruvi wo ga tai.

Visena maro

¹⁶ Kiau visena maro, nemlen nesape yoko Suře na sumãarena ligan kiena sumãarena sike e amiu e kiamiu mrapa la punu ga, nemlen nesape naga sike amio amiu punu ga silaga.

¹⁷ Narin yo na tano yoko ovisu sane in ga nesiri visena la nene e luãau. Sineun nesape nekila ve sanene e kiau mãaki lala vena akilia avisu kilia luãau sane in ke narui nemligan mãaki nene piãasu. Naga kiau nasiriena ga nane teke ne, nesape:

¹⁸ Lemamena kiena kieta Suře Yesu Kristo sike amio amiu punu ga.

Inu, Pol.

Maki Nasumo Naþa Pol Siria Pa Pan TIMOTE Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Timote naga pe yaru viuu tai nae pupia pulkumali naþa Listra, a naga mlelaga e Yesu Kristo. Anena naga pe lus nae Israel tai a arimana naga yaru nae Kris. Timote na erau kiena Pol tai naþa tavevea apa ke e yo makega vena visawalen lologena wo kiena kieta suþe Yesu Kristo. Pol siri maki nini pa Timoti, e pogos naþa sike garu provens naþa Masetonia, a Timote naga sike Episas.

Pol siri maki nini pan Timote, pisa pania sape visuar naga e vianiena na visokanena lala naþa kilia imi loyuma e sumare. Vianena na visokanena nene molue kome sitomena tai naþa pisape suri makega na yomarava piyoyowaga pona pe namname. Yaru la naþa apian ke yaru la e vianiena na visokanena nene, asape yaru kilia tol malena visae ga viyon sape tol kinasnen kiela vianena la naþa tapolou, a monar lon kinanena laþasa, kan ga kinanena la naþa asitom sape torokin akania, a yoko naga ve talopa re, a taveve kiela þelaga taþena si laþasa.

E maki nini Pol pisayu þelaga wo la naþa li nalelagaena lala akilia atavevea vena akila lotena, a vena viþuaren sumare. A naga pisa þelaga wo laþasa naþa nasumonena na sumare lala a li nalelagaena lala monar atavevea. A suri maro naþa Pol pisa, naga pisa pa Timote sape naga monar imi ve yaru wo tai vena kilaen yumaena kiena Yesu

Kristo. Naga pisa pania sape kiena þelaga monar ve senape, pogos naþa naga yalin þegasnen li nalelagaena taþena la a naþa vianila.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Vianena e lepas na sumare a nasumonena lala 1:3—3:16

Visena lala na iilaren Timote e kiena yumaena lala 4:1—6:21

Visena na sumo

¹ Naruu Timote, inu navi-sawalena Pol nesiri mak nini piþasu pan ko, naþa Ntewa kieta natamaliaena amio Yesu Kristo kieta nawasineena amligan inu vena neyuma e lologena wo.

² Nekekara navitawen ko si e nini, vanon nepisu ko sane ko ope naruu wawa loyuma e namratava na kieta naviawaena. Nemlenin ko ke, sane Ntewa arimata, amio kieta Suþe Kristo Yesu yoko aligan lemamiena, sineyeena, amio kiela sumarena sike amio ko.

Okilawoli nakilapianen visokanena lala

³ Nesape nevisawal si van ko sur naþa tepisayu nanua ga ne, pogos naþa nesike nemio ko gar Episas, sumon naþa nemligan ko navaen Masitonia. E pogos nene tepisu ke naþa þar marera laþas asuma ga, naþa tekilia ruru la, ana nesape osuma ga e yo nene wa, vena okilali naþa okilawo la. Sur ne nanene nesape nevisawal si van ko, sane osuma e nene wa, vanon la nene, asun akilapian ke sur la naþa pe mesmes re poli.

⁴ Sila ga kiela sitomena la mlor ke ga e kiela suniena marua ga lala, ana sinelan ke ga navisayuen lus kiena ne kiela li marua la na nanua sumo sumo, ana popon aligan sur la nene sike na. Visena sur la ne sanene kila ke yeririna la kiela sitomena peve lua paþisi,

ana tařatete nena aiila la vena atol malena wo nařa Ntewa sine-
nania, nařa tekilia tetolia e ga e
lelagaena e naga.

⁵ Sanene na, popon tevisawo
la, vena kilaen sane yoko ki-
eta yeririna lala, losinela kilia
merarava ruruia, kiela sitomena
kilia mesmes ruruia, a kiela navi-
awaena ve lelaga, komin sa ve
sanene, yoko řelaga wo na sine-
sii itaena kilia imi ve keviu sina
vapisi likan ita.

⁶ Ana nanagane piowa ga,
komin la řas e nemã, aterere
akuspal mrapa wo nene, amial
mã e mrapa naviswween lala.
⁷ La apilave, sinelan asape avim
ave navianena na navisaluaena
wa, ana asumã apisawal ke kana
visena m̃arera ne lala, pe akilia
ruru re sur la nařa apisa ke poli,
tařatete avisa meraravan ruruia.

*Navisaluaena kiena ne Ntewa
pe na ya?*

⁸ La nene apisin manene nav-
isaluaena kiena ne Ntewa, ana
tekilia tesape navisaluaena, visae
teyũmae ruru ea, naga pupia kana
yũmaena sike ea. ⁹ Ita monar
tekilia tesape navisaluaena naga
apisirlua pe naiilaen re la nařa
amesmes ruru pa rui, ana nai-
ilaen yar tařena lala, sane la nařa
akilarovia amio la nařa yepela
mavin logearena. Lala nene, nane
la nařa pe akekaran re Ntewa
poli, la nařa asitom korenan ga
sur wa lala, la nařa řar m̃arera
ga lala, a la nařa aũe arimala lala
amio anela lala, po aũe m̃ena yar
tařena lala. ¹⁰ Amio yar la nene,
řasia nařa atařa kolau, amio
nařa yerm̃ene were si yerm̃ene
po sira were si sira, řasia apin-
aun nisisi vena awililinia, lala na
visokanena, amio lala na kilawa-
nen kiela naviowaena. Navisalua-
ena nene pe kien la nene narui,
amio la nařa akila ke řelaga

tařena la ne sanene, vanon yepela
mavin kieta navianena wo lala.
¹¹ Pe ataveve re nena lologena wo
kiena kieta Ntewa wa nowo, nařa
mligan sike e inu vena nevisawal
van amiu.

Lemamena kiena Yesu pa Pol

¹² Yũmaena nene sike e luũau
vena neyũmaenia, ana nesape
nevisa potena ve keviu va ki-
eta Suře Kristo Yesu. Naga ga
nařa pisuveve ruru kiau malena,
pisu sane nekilia nemasusu wo
e yũmaena nene, řisi na pisirlua
inu vena neyũmaenia, ana monar
nevisawalia nesape naga ga mla
ke puriukawaena pan inu silaga
vena neyũmaen sa nařa naga
sinenania. ¹³ Nanua sumo, in
na nepe yar tai nařa nepepeyũn
kare ke kia wa nene nařa Yesu,
ana nekila kare ke naga pařisi,
nařa nekila piowa manene laa
pařisi pan kiena nalelagaena lala,
mesmesun ga nařa la nakoena
van inu vanonia. Ana per-
aga, pisu sane nemial ke ga e
pupumalko, pe nemlelaga re e
naga poli, ana pe nekilia re sur
nařa nemiyũmaen ke poli, řisi na
naga kila po manenea, sinen miye
inu.

¹⁴ Sanene na, nepisu sane kieta
Ntewa mligan kiena lemamiena
nowo e inu keviu pařisi, kokonia
kiau malena e naviawaena a e
sinesiiena nařa pe kieta ita punu
ga nařa tepe taaga temio Yesu
Kristo.

¹⁵ Visena tai toũa ga, nařa tek-
ilia towasinea, popon yar punu
ala e kiela malena, nařa pisa
sanini, sape
Kristo Yesu pitomi tano e yomar-
ava nini vena tamaliaen
malena kiena ne yar ai
nařa tařa mlamulena
viowa.

Ana e la nařa amiyũmaen mla-
mulena viowa sanene, nepisu

sane in ke nanini naþa nepe kiela nasumonena, nepiowa manene laa taulu la make ga,¹⁶ ana potena pan Ntewa naþa sinen miye inu. Nepisu sane pe pon re naga viewo inu sanene poli, naþa nepe nasumonena kien yar na mlamulena viowa lala. Ana naga kila pan inu sanene, vena yeririna la akilia avisu kilale sane Yesu Kristo, kiena sitomena naga piavi paþisi vena sinen ye yar viowa lala. Ana visae la naþa aim sirau avisu naþa Ntewa kekaran were inuena sanene, yoko avisu kilale sane la mēna akilia alelaga ea vena atol malena naþa pe luas re poli.

¹⁷ Nesitomāl kiena þelaga wo nene, kila nemiyluar naga, nepisa nesape naga pe þarin suþe na nanua sumo, ana naga mal sulue ga narui. Naga sike e yo punu ga ana yar taþatete visuia, naga taaga pe Ntewa, pe yaru re si tai poli. Sanene popon tevtanon naga, teyeluar kiena kia vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

Osumālu mārera, ve oloru re

¹⁸ Timote, in na nepio ko ke sane ko na ope naruu, ana nesitomāl navisawalena la naþa apisayu ko nanua ne, naþa akila meraravan ko pan inu. Akila sane nepisu kilia ko sane ko na ope yar tai naþa nekilia nowasinea. Sanene na, visena urmi la þasia pona pupia na vianena þasia sike na naþa sineun nesape neligan e ko. Visena la nene kilia iila ko omārera vaþisi e mara wa naþa tesuṃa tekila ke ne,¹⁹ vena yoko aiila ko nauarar ruruen þelaga na nalelagaena a akilia akila ko naþa kionā sitomena merarava ruruia silaga.

Yar la þasia, sa naþa apilolon ke waa, ana kiela sitomena wo pisawal pan la sape mrapa nanene, ana yepela mavin yagogenena, ana akuspalia, kiela

naviawaena pa tawa ruruia e pianē tai.²⁰ Pona ko okilia lalua nene Aemeneas amio Aliksanta, ana pe sineyeena naþa nesape nevisawalia sane lalua sanene rui. Akila mā piowa pano-o, pe sinelan re si yagogen poli, ana nekuan plan lalua apa si e liman Yermare sumo wa, ana vena lalua avisu kilale si yo, sane popon ve asuṃa akila kare re kia wa kiena ne Kristo sa naþa asuṃa akilakila ke ne.

2

Nakilapianena þasia e lepas na lotena

¹ Pogaga, nevisawal nakilapianena nene narui. Sur nasumo, nemiilaar amiu sane e pog na leniena la, monar avisa potena van Ntewa vanon yar taþena lala, a monar alen wo la mārera, monar aviun māreran tania vena iila la.² Naga nene monar akila mēna e lepas kiena ne yerkawa lala, sa naþa þarin yar wa lala amio nasumonena la naþa asu metavan ita, vanon sa ayuṃae ruruia, yoko wo laa van ita. Tekilia tese e malena wo, naþa nawaena amio suṃarena sike ea, ana tekilia teyuṃaen yuṃaena wa kiena ne Ntewa la punu ga, e þelaga wo sa naþa naga sine-nania.³ Pelaga la ne sanene apo paþisi, pe þelaga naþa Ntewa natamaliaena kekaran visuena e kilamarana,⁴ vanon sinenan sape yeririna punu ga atol kiena natamaliaena, sinenan sape yeririna punu ga akilia kiena visena na lelaga.⁵ Pe mrapa re si tai poli, komin naga taaga pe Ntewa suṃa ga, a yar taaga ga naþa kilia kila mara wo temio naga, nane Kristo Yesu,⁶ naþa pimi pe yeririna, siraunia kus leleta, tañan si kiena malena, pul plan yeririna punu ga na yomarava petan limana ne yar viowa.

Yum̃aena naṓa Yesu miyuṃaenia, kila navisaarena lala kiena ne Ntewa na susumo apim ape lelaga, apaeme e kana pog nena napo, ⁷ ana mloru e lum̃au narui, vena nevisawal van yeririna lala. Pas asitom ke asape nepisokan ga yo, ana peraga, nepisa ke pe lelaga narui. Apisirlua inu sane yar tai nawaren visena pona nepe lologena tai, vena nevian yolai lala e ṓelaga na viawaena a e mrapa na visena nalelaga.

⁸ Vanon sitomena la nene, sineun nesape yeririna la punu ga monar asuṃa alen lue ga e yo punu ga, ana sa asuṃal vena alen, monar ave wa ruruia, naṓa sinekar ve su re e la, a sinemimiena ve su re likan la amio yeririna taṓena lala.

Pelaga kiena ne sira lala

⁹ E lepas kiena ne sira lala, sineun nesape visae avim loyur̃ia e yum̃a na lotuena, monar la avisu ruru kiela ṓelaga lala. Popon ayowauia ruru la wo, ana piowa naṓa ava laa sane, monar torok ga e yo wa naṓa apa ke loyur̃ia ea. Pe sineun re akila maṃene vilula la ve taṓena ve taṓena sanene poli, po atelan manene kol la se yepela lala, a pe pon re avilaven manene kulmrae la naṓa apul e pupia kilavaru poli. ¹⁰ Sur taaga naṓa kilia yowauia rurula, nane kiela yum̃aena wo lala, naṓa mesmesun ga malena kiena ne sira naṓa mlotun ke Ntewa. ¹¹ Sira la monar atotano ruruia, avarurula na yagogon ruruena navianena la naṓa apisa ke pan yeririna lala.

¹² In na pe netam̃an re sira la avian yerm̃ene la poli, pona ave ṓarun la, monar avarurula ga. ¹³ Nanene mesmes ga, vanon Ntewa sii ṓesan yar nene Atam, sirau sira nene Iv, ¹⁴ a pe Atam

re naṓa Yermare kila kotalia naga poli, ana Iv, naga kilaro ṓesan navisaluaena.

¹⁵ Yermare kila kotalia Iv, ana Ntewa sinen miye ke sira la na wa, mla yum̃aena wo pan la, sane yoko la ke narui awar sisi viu lala aim e yomarava nini. Ana visae sira tai naga viawa m̃arera, kiena ṓelaga ulen sinesiena, kiena malena ve wa ruruia, a kiena sitomena to ga tano, yoko Ntewa kekaran tamalia naga.

3

Nasumonena na suṃare lala

¹ Visae yar tai, naṓa sitomena tai teke e naga sinenan sape war kia naṓa nasumonena, nanene na po paṓisi ne, komin pe lelaga kemua, naga pe yum̃aena wo tai naṓa naga sape yum̃aenia. Ana kieta nasumonena lala, yoko nevisawal van la sane lala monar ave yar la ne sanape.

² Sur na sumo, nasumonena naga monar ve sur viowa tai to re e kiena malena.

Naga monar were sira ve taaga a ve lelaga wo van silaga.

Naga monar kawē ruru kiena ṓelaga lala, monar ve manmarua, yeririna la monar avatanonia, monar kekaran na visuaren yeririna la e m̃ana um̃a, a monar kilia ruru ṓelaga naki-lapianena.

³ Amio sur la nene, naga monar ve ve yaru namun maneneen re wii va ve torog,

naga ve suru re, kiena sitomena monar viavi sinena monar malum ga.

Naga monar ve vilup re, a ve sinenan manene re kilavaru.

⁴ Tai m̃ena ga sanini, monar ve suṓen ruru m̃ana um̃a, naṓa narina la vatanon ruru naga e sur la punu ga, ⁵ vanon

sane visae yar ta ne sanene ve sumon ruru re m̄ana um̄a, ve sanape na kilia visuar ruru sum̄are kiena ne Ntewa?

6 Yar nene monar marua li m̄aga, sane mla Yesu e kiena malena yam piavi li m̄aga, visae pere na yoko p̄arina kilia imi ulen vilaveena, p̄isi na kila naga kila pal mrapa lor vito e p̄iliṗili m̄a nena naṗa Yermare mlor pito e nanua sumo.

7 Na sumonena na sum̄are lala monar ave yar la naṗa yeririna punu ga, vito tol la naṗa pe amlelaga re poli, avisave lala ape yar mesmesu wo, vanon Yermare kilayon ke paṗisi naṗa kila kotalia la, sinenan sape kila vena yar la asitom asape sur tai piowa teke e la.

8 Na nene na sumonena lala, ana nagane neva e lepas kiena ne yaru na visuaren yuṁaena lala. Yar naṗa p̄uarar yuṁaena na visuaren yuṁaena,

kiena sitomena monar su ga tano, naga ve yar naṗa visa visena la ve lelaga ga, a naga taṗatete purmenena ve lua.

Naga ve mun re kuruta silaga, monar ve sinenan manene re sur lala,

9 ana monar uarar ruru ga p̄elaga na lelagaena e kiena malena, taulu naṗa yaru taṗena la atolia.

10 Yar naṗa na uararen yuṁaena na visuaren sum̄are, monar avisusu ruru naga, akilali kone naga sumo wa, a visae yuṁae wo, kiena p̄elaga mesmesun yuṁaena nene, akilia ala kiena kia, siar yuṁaena narui.

11 Wona yaru na visuaren yuṁaena, naga m̄ena kiena sitomena la monar varuruia, ve visamumun re yar taṗena

lala, monar ve sira tai naṗa kilia warar ruru kiena p̄elaga lala, a monar kila yuṁaena punu ga wo.

12 Yaru na visuaren yuṁaena la monar aure sira ve taaga ga, monar ave yar la naṗa akilia asumon ruru narila lala, akilia avisuar ruru m̄ala um̄a.

13 Yaru na visuaren yuṁaena la naṗa yepela m̄aen ruru kiela yuṁaena, p̄isi na avisu sane yeririna la akekarana la vaṗisi, ana aloge naṗa Kristo Yesu miila la ke vena ve amaraun re na sum̄alen m̄arera e kiela yuṁaena nena.

Pupia visawanena na kieta lelagaena

14 Timote, nesape neiṁasu nevisu ko ve ve viaṗi re navisaen visena la nene van ko, ana nepisu sane peraga, monar nesiriwal ko ne ga van ko sumo wa. 15 Pona sur la p̄as auarar inu e nini yo na wa, ana sineun nesape monar otol navianena la nene vilaga, vena okilia ruru p̄elaga la naṗa mesmesu veṇa akila e mratava wa m̄ana Suṗe. Namratava wa nene, na ne pe sum̄are kiena ne Ntewa mali, naṗa monar tarar kiena visena na lelaga silaga, sane p̄eren yuṁa p̄uarar kana kemraṗe lala. 16 Lelaga, p̄elaga na kieta lotuena sum̄al sike e nalelagaena tai naṗa sane pe visawanena tai, naṗa pito ruru tano, urmi ruru po. Tepisawal ke kieta nalelagaena nene sanene, tesape

Yesu, naga pe Ntewa naṗa paeme e yomarava nini e tas nen yeririna,

m̄areraena kiena Ninuna miyuṁae manene ea, a navisi la asike amio naga,

amlologon naga pa tol yolai taṗena lala, kila sane amlelaga e naga telivi e yomarava,

siraunia Ntewa pure naga pa si metava e kiena pupia nau-rarena ma e peni.

4

Avisuar ruru amiu e navianena na visokanena lala

¹ Ninuna Wa pisawal visena tai merarava pañisi, naña pisape e pog maro lala, na lala ãas naña amlelaga sumo rui, yoko aya-gogan ninuna na visokanena lala, ana ataveve navianena kiena ne yermare lala, ana kila la aure ava e malena naña pe po re poli.

² Navianena viowa la nene, yoko amolmolue e yeririna na visokanena lala naña la asitom ke asape la akilia suria, ana kiela sitomena naga malolo sa ga kilamemego.

³ Sur la ãas naña yoko avisa sanini, sane yar tañatete talopa, ana avisaluñar manene yeririna lala e kinanena wo lala naña Ntewa sii la vena tekekaran na kanena. Komin ita naña temlelaga a tekilia sur naña pe lelaga, tekan ke suri la nene silaga rui, a tesuñia tepisa lue ga potena pania.

⁴ Naga nene vanon sur punu ga naña Ntewa sii la, pe tepisa re tesape piowa poli, ana tepisu sane po na po pañisi. Pe sur re tai naña tepisusu ke piowa e poli, ana tekekaran nawaren sur punu ga, tevisa potena van Ntewa vanonia. ⁵ Ana pogos naña tekila sanene, kila sur la nene pimi pe wa. Visena kiena ne Ntewa amio kieta leniena la kila merarava pa rui.

⁶ Navianena la nene, visae ovisa merarava va li nalelagaena lala, naga sa naña opisawal ke osape ko na ope yar na viawaruruen e yuñiaena kiena Navisaarena Yesu. Pogos naña apisu ko omiyuñae po sanene, yoko akilia asape ko osuñia opa ruru metava rui sane yar tai naña marua ruru e visena lelaga na kieta viawaena. Yoko

akilia ruru naña ko mñena osuñia otaveve ruru ke navianena wo ya naña osuñia opisawal ke pan la, ana yoko akekara vañisi.

⁷ E lepas na suniena marua wowe la nasusumo, naña apisayu sur kar ga lala, ana pe kioñia sur tai to re e la poli. Oligan la sike na, ana ko na monar okilarar ruru ko oñarera e malena wa. ⁸ Yar la sinelan ke akilarar tasnela mñarera ruruia, ana naga nene pogaga e lepas ãasia, ana pogos naña okilarar ruru ko oñarera e malena wa, naga kila po manene laa sane e lepas punu ga. E lepas na malena na nanagane, malena wa naga kilia iila ko, ana e lepas na malena naña pimi ke sirau wa, yoko malena wa kila kioñia mrapa okilia ova loyuñia puna.

⁹⁻¹⁰ Sur nene, temiyuñiaen ke-viu, toñaryon ke pañisi, vanon temligan kieta sitomena sike e Ntewa mali naga taaga ga, naña pe natamaliaena kiena ne yeririna punu ga, sane la naña amlelaga ea. Visena nene pe lelaga pañisi, okilia olelaga ea e sinema wetelu.

¹¹ Kiau visena la nene naña nepisa ke pan ko, sur ne la nanene monar ovian van yeririna tañena lala, oñareran van la vena alo-gearia. ¹² Visae yeririna ãasia avisu ko piowa ga vanon ko na ope teras ga tai, ve omarau re, ova ga. Lelaga, sane ope teras ga, ana sa naña osuñia okila ke rui, monar ovike mñapa van li nalelagaena tañena lala. Popon naña ataveve lamña, naña okila pian ruru la e malena wo, e lepas na visena, e lepas na ãelaga wo, e lepas na sinesiiena, naviawaena, a mekikena.

¹³ Vano tol pogos naña visae neiñasu neiñalivin ko, ouarar pog na lotena la mñarera. Oulolua visena wa e maran yeririna lala, olologonia, ovian lania.

14 Ve sinemã p̃esan re puriukawaena wa naþa Ntewa mla pan ko e pogos naþa p̃egas nen nasumonena lala apu þaruãa. Visena kiena navisawalena tai e pogos nene pisawal sape puriu kawaena nene naga pe kioãa, ana om̃areran oyum̃ae omio. 15 Ko na monar okilarar ko e yum̃aena la nene naþa amlor asike e lumom̃a, monar owarwaryon nakilaena silaga, ana yoko yeririna punu ga akilia avisu kilale sane ko na opa manene laa ke amio Ntewa e kioãa malena. 16 Monar ovisuar ruru ko, a ko m̃ena monar otaveve ruru nakilapianena la naþa omla ke pan yeririna taþena lala. Visae ouarar ruruia, yoko okila sane ko omio la naþa amiyagogon ko ke ne, amiu punu ga akilia atol natamaliaena.

5

Pelaga wo na kilaen van li nalelagaena lala

1 Timote, visae ovisu yermarua tai naþa kila suri tai pe mesmes re poli, ve ovisin re sinemimiena vania. Omom̃au woga vania, okila vania ve sa ga naþa naga pe arimom̃a narui. Popon okila m̃ena sanene van taþena lala. Ovisu teras lala sa ga womla, 2 ovisu sira marua lala sa ga anom̃a, a ovisu sira m̃ee lala sa ga vinem̃a. Visae okila ve sanene, yoko kioãa sitomena kilia mekiki ruru silaga.

Letano lala

3 E lepas kiena ne letano lala, ita na sum̃are monar sineta iye ruru la, monar tevisuar ruru la naþa asike lala ga, pe ola re tai naþa iila la poli. 4 Ana visae letano tai, narina la asum̃a ga, pona mapina lala, yoko la nene monar avisuaria. E mrapa nene, akilia awar maran sina ga vania navisusu warena wo lala a naiilaena naþa naga kila

pa pan la e kas lala naþa þaro rui. Lala monar avisu kilale sane naga nene pe yum̃aena mesmes tai, po suri wa tai nakilaen van yaru tai na m̃ala mratava mesmes, a naga pe þelaga wo tai naþa Ntewa sinenan paþisi.

5 Letano naþa pe yar re tai naþa visuar poli, naþa lala amarmare tania pano-o naga taaga ga sike na, naga monar wasine ga Ntewa naga taaga. Naga kilia sitom̃al ke Ntewa legiena a lemalo vena len vania vena kirakira visu ga naga e sur ya naþa naga sinenania. 6 Ana visae letano tai sitom ke ga naieluaren naga e malena na yomarava nini, naga sa naþa naga mare tan Suþe sa ga naþa namratava la puna amare tania nanua sumo rui.

7 Nemloge sane amiu li nalelagaena lala asitom asape akila mrapa tai na iilaen letano lala. Na nene po paþisi, ana nemaraun sa þisi visena ve keviu lawe vanonia, ana sineun laen visena laþas van amiu e lepas nene sumo wa.

8 Visena na sumo naga sanini, sape visae li nalelagaena lala tai, ve visuar ruru re la na kiena lusia, a na keviu nena, ve visuar ruru re kiena namratava mesmes lala, yar nene naga sane pe pe yeririna kiena Kristo re poli. Naga piowa manene laa narui, nepisu sane naga piowa manene laa taulu la naþa pe amlelaga re poli.

9 Ana nalua e lepas kiena ne letano lala, na sanene. Pegas kiena ne letano la naþa sum̃are visuar la sum̃a ga, a visae letano tai naþa sinenan sape kiena kia va loyum̃a, monar naga ga naþa pe sira marua, sa naþa kiena kas siar e lualima yam orai [60] va metava.

Taþena, naga sira ga tai naþa talopa yam taaga, pure wona taaga ga, a pe lelaga pania silaga.

10 Yam si tai, monar ve sira tai naþa yeririna la avisu kilia

sane pe sira tai naþa miyuþnaen yuþnaena wo la paþisi, naþa naga pian ruru narina lala, naga tai naþa kekaran na visuaren yeririna taþena lala e mþana uþna. Pogos naþa li nalelagaena wa taþena lala aim aþnalivinia, naga kevan lala lala, a naga miilaar ke la naþa amlolor e naloge viowaena kar lala. Sira marua letano naþa þaryon yuþnaena wo la naþa sanene, naga ke narui naþa kiena kia kilia va loyuþna.

¹¹ Ana visae letano laþas naþa asike ga wa pe ape sira marua re poli wa, popon ve owar re kiela kia. Naga nene komin akilia avisaar va Kristo sane yoko asuþna ga sa nene amio naga vano-o tol luas nen kiela malena, ana sir-aunia, ve ve piavi re, pona sine-nanena na talopaena imi mþarera sina ga, ana þisi na ailan ga, letano nene suþnalulu were si yar tai. ¹² Visae kila sanene avisu viowa e naga, vanon naga kila pal kiena navisaarena, kilaro sina ga. ¹³ Ana amio naga nene, letano viu la nene akilia ayowo pona yepela mavin kilaruruen yuþnaena, ana asun atetalivi akakate ke e yuþna mþana yar lala, ana metavana asun apisasayu ke lala taþena, akian ke kunula pa e sur la naþa pe pe kiela visena su re loyuþna e poli.

¹⁴ Ana e kiau navisuena, nepisa nesape letano la naþa ape nþee ke ga wa, popon tetamþan la ga atalopa sina ga wa, popon awar sisi, avisuar mþala uþna lala, ana yoko ve sur re naþa yeririna la avis viowa van la vanonia. ¹⁵ Nepisa nanene vanon lala þas akuspal pa mrapa rui, ataveve ke mrapa na marena naþa pa puna ne Yermare.

¹⁶ Sanene na, visae ita yar tai naþa pe nalelagaena ana letano tai teke e mþana mratava, naga

ga monar iila ruruia. Visae naga kila, yoko suþnare taþatete visuyonia, ana kilia visuveve ga letano taþena lala naþa pe yar nailalaena re poli.

Kilavaru kiena ne nasumonena lala na suþnare

¹⁷⁻¹⁸ E lepas na narin nalaena naþa temla ke pan kieta nasumonena lala, neure ita teva si e visena lua na Tusi Wa. Nasumo, pisayu puluk la naþa temligan la amial atalivi metava e þegas nen wit lala vena avie plan mras lala. Visena nene pisa sanini, sape

“Ve oviar re gon kioþna puluk naþa pie plan ke kioþna wit lala, otamþan naga kan re mþa ve tokak ga.” Naw 25:4

A visena na lua pisa sanini, sape *“Yar naþa miyuþnae, mesmes naþa naga visu sur tai naþa molue e limana vanonia.” Luk 10:7*

Sanene na, popon tekila mþena van nasumonena na suþnare lala. Ana lala naþa amiyuþnae po, aþaryon nalologonen lologena wo a nakilapianen yeririna lala, popon atol ve keviu li laa sane, va yam ve lua.

¹⁹ Visae yar tai imi visawal nasumonena tai, sape naga kila sur tai piowa naþa monar avis van e kumali vanonia, visena kiena yar nene naga taaga pe torokin re naþa akila sanene poli. Visena na sanene, monar yar ve lua po ve telu vena aiilaaria, þisi na akilia aure va kumali. ²⁰ Ana visae nasumonena tai taþa lue ga mlamulena viowa, yoko monar ovisaluþar nena vania e maran þegas nen nalelagaena lala, ana pogos naþa nasumonena taþena la avisuia, marauena tol ruru la, sane lala mþena ve alor re sanene.

²¹ Italua tekilia sane Ntewa amio Kristo Yesu amio kiela navisi wa lala apisu ita mþaga, ana e marala, nevisa van ko sane ouarar

ruru kiau visena la nene. A nepisa mēna ga nesape pogos naḡa sa oyumāen ke sur la nene, ve ovisu re yar la veve taḡena, ana ko na monar okila maran taaga ga van la punu ga.

²² Visena si laḡasia naiilaena sanini, ve okoskosin re wuen ḡarin yaru vena imi ve nasumōnena tai, ana ovisu ruruli kiena malena sumo wa. Pe pon re naga kilawan mlamulena viowa naḡa sumā miyumāenia. A ko na owaryon ruru ga vena losinēmā merarava, a ve wa silaga.

²³ Sa naḡa nesumā nemloge ke rui, nekilia sane ko na osumā omai lili mēaga, ana nesape nevisa van ko ve ovaliā re si munen kuruta. Ve osumā omun re ga wii, a okilia omun narin kuruta pogos ḡasia, ḡisi na pona kilia iila mopomā yo.

²⁴ Ta sina sanini, sane yar ḡasia, akila naḡa kiela mlamulena viowa sike e marata merarava ga, ḡisi na tevisu kilia sane yoko atol nakoarena vanonia. A yeririna taḡena laḡasia, akila naḡa kiela mlamulena viowa tapolou ruru ga sumā ga, a siraunia, naga mēna yoko vim kate e yo metava sirau.

²⁵ Yumāena wo mēna la ne sanene. Laḡasia, asike e marata merarava ruruia, a laḡasia, atapolou ruruia, pe tekilia re poli. A naḡa tapolou sike ne, taḡatete tapolou lue, a naga mēna monar kate e maran yaru lala.

6

Yaru la naḡa amiyumāe koren ga kiena yar tai

¹ Nagane nesiri e lepas kiena ne ita ḡasia naḡa asumā sane pe kiela sur re poli, silaga asike e limana ne yerkawa tai, amiyumāe koren ga pania e mēana umā.

Malena na sanene mārera, sa naḡa sur urmi tai mon lue ga

e māsila, ana taḡatete sinela kar kiela yerkawa, monar avisu naga sane mesmesu ga naḡa avatanonia. Visae akila ve sanene, yoko kiela yerkawa taḡatete visu viowa e kia kiena ne Ntewa naḡa teke e la.

² Nekilia sane yeririna laḡas naḡa amiyumāe koren sanene, kiela yerkawa mēna la amlelaga. Sanene, yaru na yumāena amio yerkawa, lalua ape wenla ga e Kristo, ana naga nene pe pe naga re ga naḡa yar na yumāena kilia kirakirai e yumāena kiena kiena yerkawa. Peraga, monar ayumāe ruru laa sane, monar akekaran ga naiilaen yar naḡa amiyumāe kiena, komin naga lala tai e ḡegas kiena ne li nalelagaena a naga mēna pe lala tai naḡa monar sinela siia.

Navianena na visokanena

Naga nene navianena ḡasia naḡa avisa lelein van lala taḡena, naḡa monar oiilaar la ea vena ataveve ruruia.

³ Yar naḡa kila navianena taveve sitomena taḡena, naga tarlu visena nowo lala kiena ne kieta Suḡe Yesu Kristo, kiena visena ve maran taaga re si amio navianena naḡa kilia were ḡelaga kiena ne yeririna imi ve sa ḡelaga kiena ne Ntewa.

⁴ Yaru naḡa taveve kiena sitomena va ve taḡena sanene, tepisu naga ḡarwaria, ḡarina keviu paḡisi, ana pe kilia re nena suria. Naga to lue ga e sinenan manene vilupena, pis liu, ana pe sur wo tai kate re e lele nene poli. Pelaga viowa ga la akakate e naga, sane vielueena, wankareen visena, visena mumu amio sitomen viowa lala van yar taḡena.

⁵ Yar la naḡa amiyumāen nene asumā apilup kare ga, naḡa sitomena naḡa wo amio visena naḡa pe lelaga pe su re nena e la poli. Ana apa apiowa re laa sane wa,

vanon asitom ke asape nayakolen sumare naga pe mrapa wo tai natauluen kilavaru. ⁶ Ana pe sa re nene poli, vanon yar naña kiena ðelaga po sane Ntewa, a naga kekaran ga sur ya naña Ntewa mla pania e kiena malena, yar ke nanene narui naga taulu sur wo tai naña po rui.

⁷ Pogos naña tepaeme e yomerava nini, tepe plamome ga tepimi, limata korena ga, ana yoko tevetan sina ga sa ma nena ga nene tevano, pe sur re tai naña tekilia towarrar poli. ⁸ A pogos naña temal ke e yomerava nini wa, visae telual narin kinanena tai, amio narin kulmrae nakalo itaena, nanene naga torok ne, tekilia tekekaran ga, sinetan ke si ya?

⁹ Ana lala naña sinelan manene laa sur lala, sinelan asape ave yar na sur moki, pona pe apisuluþar re poli yo, naña asike pa e yo nataþaliena rui, ana Yermare suma tol la ke rui e kiena nakilakokanena la.

Yoko nasinenanena viowa naña na kila kareen malena kien yeririna lala vim ve moki e la, vano-o aure la ava viowa laa, akuspal sur punu ga, ava atalilu e lele na kovioena.

¹⁰ Lelaga, ðelaga nasitom maneneen kilavaru naga pe purþes nen ðelaga viowa kar la punu ga. Nasinenan maneneen waren kilavaru ve moki naga karmo sineta ita þasia, þere la amial lili ma apano, ana amilan ga naña amolue punu ga petan mrapa na viawaena rui.

Siraunia, akus viowaena moki vanonia, a kila naloge viowaena la tol la, ana asiar ga apisuluþaria, asitom sina ana piowa ga rui.

Pelaga wo

¹¹ A Timote, ko na sane yar kiena ne Ntewa lelaga, monar ovilon masuma van nataþaliena viowa punu ga na sanene. Sur ya

naña monar oligan to vamon ko silaga, naga pe ðelaga na mesmesuena, ðelaga naña yar imi wo sane Ntewa, ðelaga na viawaena, ðelaga na sinesiiena, ðelaga na uarrar ruruen yumaena, a ðelaga na momauena.

¹² Ko monar osuñalu marera e kieta mara wa na lelagaena. Ve sinema þesan re pogos naña osuñalu e marana ne li nalelagaena la moki, naña opisawal kioma navisaarena nanua ne. Ntewa pio ko vena okus malena nene naña ve þisi re, ana mla pan ko e pogos nene, ana ko na monar ouarrar ruru vano-o ve lor re sina ga vetan lumoma. ¹³ Ntewa naga pe purþes nen malena na sur make ga, a Yesu Kristo, pogos naña aþure naga aþaro pa puna yaru naña Pontis Paelat, ana naga pe marau re poli, ana mareran ga pisawal ruru kiena naviawaena, ana sa naña italua tesike e marana lalua Ntewa amio Yesu, sineun nesape nela si pupia visena tai van ko.

¹⁴ Nevisa ve sanini, nevisave nomareran ko nesape monar olarrar ruru visena kiena ne Ntewa la nene, naña pe kioma kororaki pona kioma nakila palen re tai poli, vano tol pogos naña kieta Suþe Yesu Kristo wasuþe ea. ¹⁵ Kiena nawasuþeena nene, yoko malivin ita e kana pog ne napo, sa naña Parin Suþe wa na mava sinenania, komin Parin Suþe wa nene naga taaga pe suþe kiena suþe la make ga, a pe yerkawa kiena yerkawa la punu ga. ¹⁶ Naga taaga mal lue na sike ne, naña sike loyuma e kiena pupia naurarena naña pisuluþar sape taþatete yar va lavisinia, pe yar tai pisuli re pogos tai poli wa, a taþatete yoko yar tai visu pogos tai. Kieta Ntewa nene, tevafanon naga, a popon navesuþeen sur make ga ve kiena

naga taaga, vano-o taŕatete ŕisi pogos tai, sanene.

Nalelagaena la naŕa kiela sur moki

¹⁷ Pe lelaga naŕa ita laŕasia, kiela kilavaru moki, limala pulen ruru make nena suria. Nanene pogaga, ana monar ovian la m̄arera ovisave ve avilave re, ve awarwar lan re sina vanonia. A pe pon re awasine ga kiela kilavaru la nene poli, naŕa pona pogos tai ailan ga, avisu sane kokovio make nenaga, ana monar awasine ga Ntewa. Naga ga pe purŕes nen sur make ga la nene, sum̄a ŕar ke nalaena la nene mokliu pimi m̄alivin ita, mok paŕisi, vena iila ita tekekara e kieta malena lala.

¹⁸ La naŕa limala pulen kilavaru, kiela malena monar ulen yuŕaena wo la naŕa amiyuŕaen ke amio. Ve asitom manene re avisave monar auarar manene kilavaru nene ve kiela ga, ana popon akekaran naŕa avion va yar taŕena naŕa kiena pe torok re poli. ¹⁹ Visae akian plan va ve sanene, yoko Ntewa kila naŕa asuŕa amiyuwon polo ke kiela navisa ruruena ma e peni, sa naŕa asuŕa apisirlua ke m̄ala yuŕa nowo tai monŕiate pog na pimi ke ne. E mrapa ne nanene, asuŕa apanon ke naŕa awarpoyon atol malena naŕa pe lelaga.

Visena maro

²⁰ Ake Timote, olarar visena wo make ga naŕa nepisa piŕasu pan ko, naŕa nemligan e lumonia vena okian lelein va laa sane.

Ve ova re loyur̄a e visena la naŕa taŕatete aiila kion̄a malena amio Ntewa. Yar moki apian la ga e kiliaena na yomarava, ana apisape kieta lelagaena amio visena wa kiena ne Ntewa, sur la naŕa pe lelaga re poli sike ea. Ana kiela kiliaena nene pe lelaga re nena

poli, naga pisokanin ke sina ga kiela sitomena lala.

²¹ Laŕas atol ruru manmaruaena na yomarava nini, amlol-ogon ruruia pa e yo make ga, ana sur taaga, akila pal mrapa na lelagaena naŕa akila pal ruru nenaga.

Kiau visena ŕisi e nene, ana sane silaga, nemlen nesape lemamiena kiena ne Ntewa sike amio ko.

Inu, Pol.

Maki Nalua Naña Pol Siria Pa Pan TIMOTE Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naña Pol siri pan Timote, ana pulen visena wo lala na iilaen Timote naña kiena erau viu naña suña mila naga. Sitomena keviu naña sike e maki nini, Pol pisa pan Timote sape suñalu mārera vena visawal lologena wo kiena Yesu Kristo. A pisa pania sape naga monar uarar vianiena lelaga na lologena wo, a na Tusi Marua. Naga pisa pan Timote sape monar kila luwe ga yuñæna na vianen yaru lala, a vena kila yuñæna na wereen yaru lala, pe suri korenaga visae yaru la avisakare naga pona avisakare yuñæna na suñare naña naga suña kila ke ne.

Pol pisa pan Timote vena ve va sikol re naga e visena wowe lala a visena na veveyuena naña tañatete kila suri wo tai, ana vena kila kareen ga yaru lala.

E maki mænaga nini Pol pisa pan Timote sape taveve ðalaga wo la sa naña naga kila ke ne e kiena maliena. Nanene ðalaga kiena Pol sa naña mlelaga mārera, a kiena sitomienna piyavi, a sinen si yaru lala, a kiena ðalaga naña pa ðarpoyo e pogos mārera lala naña yaru la akila miloge piowa e fasnena, ana naga pe paruru re poli, suña pisawal luwen ga lologena wo kiena Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Visena ðesa 1:1-2

Pol mieluar Ntewa vanon Timote ana pian Timote 1:3—2:13

Pol mila visena na iilaen maliena kiena Timote 2:14—
4:5

Pol pisayu naga amio kiena yuñæna 4:6-18

Visena maro kiena Pol 4:19-22

Visena ðesia

¹ Naruu Timote, in Pol naña ne-siri māk nini piñasu pan ko, naña nasinenanena kiena ne Ntewa ga naga pisirlua inu nepim nepe nalogena kiena Kristo Yesu. Kristo Yesu naga pe purþes nen malena naña Ntewa pisaar pan la naña amlelaga pania.

² Timote, kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata a kieta Suþe Yesu Kristo, lalua aligan pupia lemamienna, sineyeena, a suñarena su lue ga pun ko.

Visena na potena pa Ntewa

³ Sa naña kau apua lala ataveve nanua rui pimi, in na nomāreran lue ga kilaen yuñæna kiena ne Ntewa, a in na nesuñæ noþikeyon naña nelotun naga amio losineu wetelu. Ana legienna a lemalo, e pogos na lenienna lala, nesitoñal ko mæga, nesuñæ nepisa lue ga potena paþisi pania vanon ko.

⁴ Nesuñæ nesitoñal ke wamarañia lala nalogeen wiowa, ana kila narui sineun manene paþisi naña neiñasu nemālivin ko sina. Visae nevisu sina ga maramña, yoko neloge wo na neloge wo!

⁵ Nesuñæ nesitoñal mēna ga kionña naviawaena lelaga, naña nanua se komña apua naña sira marua Lois, siraunia se komña māmña naña Yunis, a sa naña nepisu kilale rui, nagane sike e ko.

⁶ Naga ke narui nesuñæ nesitoñal mēna ga nalaena naña Ntewa mla pan ko, pogos naña nupu þaruñæ nemlotuwo ko. Sineun nesape nevisa van ko sanini, ve otamān re kapi na

nalaena nene vito tano, ana monar osuñña okila lue ga vivaga ruru silaga. ⁷ Monar ositoññal Ninuna naña Ntewa mla pan ita, naga pe ninuna re naña na maraunen yaru poli, ana naga pe Ninuna na m̄areraena, pe Ninuna na sitomena, a pe Ninuna naña kila yaru kawē ruru kiena malena.

⁸ Visae lelaga kemua naña Ninuna ke nanene narui sike e kioñña malena, monar ve omawan re visawalen lologena wo kiena Suḗe va yar lala, pona monar ve omawan re naña ovisawal va yaru lala ovisave lelaga sane ko na ope kiau erau wo tai. A amliganin nesike e yuñña naloge viowaena vanon kiena yuññaena, ana pe pon re omawan inu vanon sur nene poli. Kioñña suria naña yoko okila, monar okekaran ove ḗegas omio inu e naloge viowaena vanon Lologena Wo, vano tol naña m̄areraena kiena ne Ntewa kila ko otorokin oyuññaena. ⁹ Ntewa ke narui, naña naga tamalia ga ita luwoka rui, a pio ita ga luwoka teyaloro e mrapa na kiena malena wa, ana silaga kilia iila ita. Nanene pe vanon re ga naña italua tekila kiena yuññaena wo poli, pona italua tekila ya, ana naga kila ga molue kome kiena sitomena amio kiena lemamiēna wo pan ita. Kiena lemamiēna nena, naga kila ruruia, mligan ruruia sike amio Kristo Yesu nanua sumo rui, sumon naña siar kieta pogos ita yeririna lala na yomarava.

¹⁰ Ana lemamiēna nene suñña sanene pano-o tol nagane towe ga, naña m̄alivi mare ga e yomarava naña kate e marata kome kieta natamaliaena Kristo Yesu. Naga pitomi e yomarava, kila make nam̄areraena na marena pimi pe sur korena ga tai, a kiena nalologena wo kila naña nagane tesike e yomarava nini wa, tekilia telual

malena wo. Ana naga kila m̄ena naña siraunia, yoko tekilia teva loyuñña e malena naña taḗatete ḗisi pogos tai.

¹¹ Lologena wo nena, naga ke narui naña Ntewa pisirlua inunia nepe kana navisawalena nena, nepe kana nalologonena nena, nepe kana navianena m̄ena ga.

¹² Kiau yuññaena nena nane kila nepane ke pogos m̄arera lala loyuñña e yuñña naloge viowaena nini vanonia, ana pogaga naña, pe pe sur re tai pan inu poli. Pe nemawa re poli, komin nekilia nesape yar naña nemlelaga ea, naga pe lelaga, kiau nalelagaena ea m̄arera ruru po paḗisi sane ya naña nemligan e limana, yoko uarar ruru m̄arera suñña ga vano-o tol Legiena maro.

¹³ Sanini Timote, nesape nevisa van ko sanini, monar otaveve ruru mrapa na visena mesmesu lala naña nemla pan ko, monar osuññalu m̄arera e Yesu Kristo silaga, a monar oligan ruru kiena sinesiena suñña ule e kioñña malena. ¹⁴ Ninuna Wa suñña kokonia ruru losineta, ana ve oligan re navisa ruruena la naña naga mligan ruru sike e kioñña malena rui, ana oloun ruruia.

Pol pisayu Onesiporas

¹⁵ Nekilia nesape omloge lologena viowa tai rui, naña asape li na lelagaena lala nae pupia lepas naña Esia, apilon m̄asila pan inu rui, a la nene amio m̄ena kieta erau lua naña Paekelus amio Emosenisi.

¹⁶ Ana kieta wolai wo naña Onesiporas, naga kila po paḗisi. Pe sur korena ga naña apiar inu e sen lala loyuñña e yuñña naloge viowaena nini, ana naga pe mawan re naña imi katen inu poli, ana nemlen pa Suḗe vena visa ruru naga ve keviu amio kiena namratava lala. ¹⁷ Naga

pimi m̄aliv Rom nini, pe yam piavi re nenaga naga p̄iyon naṗa sape lual inu, pano-o pimi tol inu e yo nene. ¹⁸ Naga suṗña kila manene ke sina ga suri wo la paṗisi pan inu e Rom nini, sa ke ga naṗa miila ruru inu sumo rui pogos naṗa nesike gar Episas nanua ne, sa naṗa kam na akilia ruru rui. Naga po pan inu sanene, nemlelaga nesape yoko Ntewa sinen ye ruru nena naga e legiena maro.

2

Yaru na mara kiena Yesu monar war naloge viowaena

¹ Naruu Timote, nesape nevisa van ko sanini, popon ola lemamiēna kiena Kristo Yesu ve keviu e kioṗña malena, ana yoko okilia om̄arera ruru wo vena osuṗñalu osulue. ² Yam moki rui naṗa omiagogon kiau visena lala naṗa nepisawal ke e maran yeririna lala, ana monar olual yar laṗasia naṗa auarar ruru yuṗñaena, ola visena la nene van la, ana siraunia, la m̄ena ga akilia avian liluen la vano tol yeririna taṗena lala. ³ Ita yar na kilaen mara lala kiena ne Kristo Yesu, yoko ita veve taaga monar kieta pogos na lualen pog m̄arera la sike ne. Ana visae nagane kioṗña pogos narui, monar ola ga ve sa naṗa kioṗña lepas na yuṗñaena tai.

⁴ Ositom ruruli yar na mara lala. Kiela yuṗñaena monar akila kare m̄areraen na sinekar kiena ne kiela yerkawa vito tano, ana pe asikol la re amio yuṗñaen kar la poli, sa naṗa yar taṗena la asuṗña amiyuṗñaen ke ne.

⁵ A monar ositomyuli m̄ena yaru viu la naṗa akila kiriena. La aṗareran ke naṗa atauluia, vena atol kiela nalaena tai, ana visae akilaro navisaluaena na kiriena, yoko akila plan la, taṗatete atol sur tai ṗisa.

⁶ A ositoṗñal m̄ena yaru na yuṗñaenen lokove lala. Yar na m̄areran yuṗñaenen lokove mapila ve moki, nane yar ne nane popon war kinanena ea.

⁷ Sur la ne nesuṗña nepisa ke ne, visae ositom ruru la, yoko Suṗe iila ko vena otol kiena manmaruaena wo lala a kiena kiliaena lala ea.

Popon yar na lelagaena la asuṗña asitoṗñal lue ga Yesu

⁸ Naga naṗa yoko ositom manene laa naga, nane Yesu Kristo. Naga paeme e yomarava molue kome lus kiena yermarua Parin Suṗe Tepet, a siraunia, aṗñar naga, ana naga mal sina sa naṗa Lologena Wo pisa. Nane Lologena Wo ne nane nemlologon ke ne, ⁹ a nane Lologena Wo naṗa netol pupia kana naloge viowaena e yo nene, naṗa kila narui nagane apiar tasneu la wetelu e pototo, sa naṗa in na yar viowa na kilaroen navisaluaena. Ana sur tai naṗa yar la taṗatete aviaria, nane visena wa kiena ne Ntewa, komin momolue ke ga wa taṗatete avisaluṗaria.

¹⁰ In na nesuṗña sineu miye manene yeririna la naṗa Ntewa mligan plan la vena nekila la atol malena kome Kristo Yesu. A sitomen ne na nene narui kila sane pog m̄arera ya naṗa nokom ea, ana in na nesuṗña nakawean inun ga vena nekila make suria, vena la m̄ena ga akilia atol naurarena nae ma e peni naṗa taṗatete ṗisi pogos tai.

¹¹ Yauena tai pisayu sur nene, kana visena ne lala lelaga paṗisi, naṗa pisa sanini, sape
“Visae teva e marena temio naga,
yoko temal temio naga.

¹² Visae tesuṗñal m̄arera e pogos m̄arera, yoko teve suṗen yo temio naga. Visae tevilon

māsita vania, yoko naga ligan ita,
 13 ana visae tekila pal naḡa teloru, yoko naga tarar ita n̄arera suḡa ga, komin naga kuslua ita tepe kiena, ana naga taḡatete visokan, taḡatete si kovenlua ita.”

Yaru wo na yuḡaena kiena ne Ntewa monar uarar m̄areran visena lelaga

14 Nalelagaena la ne asike ne, monar osuḡa ovian la m̄aga vena ve sinela ḡesan re sur la nene. A monar ovis m̄arera van la ovisave e kia kiena ne Ntewa, ve aveveyun la re. Apepeyun ke kinas nen visen la sane asuḡa akila ke ne, pe akila re sur wo tai poli, a pe amiila re nena la taḡena naḡa asuḡa amiagogon ke poli.

15 Sur wo ya la naḡa okilia okila sane yaru wo tai na yuḡaena kiena ne Ntewa, monar okila make ga vena wo vaḡisi e kiena navisuena. Visae okila wo ve sanene narui, yoko taḡatete omawan mras naḡa kioḡa yuḡaena waria, a okilia oim ove yar na vianen visena lelaga lala kiena ne Ntewa va yaru lala mesmesu a wo.

16 Ovisuar ruru e visena korena la naḡa yar la asuḡa apisayu kare ke ne. Visena la ne sanene pe nasuen re e sitomena kiena lelagaena la poli, komin naḡa akilia aure la ava manene laa e ḡelaga naḡa Ntewa pe sinenan re poli. Popon ve ova re lavisin yar la naḡa akila ke sanene, 17 komin visena kien la nene sa naḡa magka wa tai, naḡa kar ke tas nen yaru taḡatete imi wo pogos tai.

Nepisu sane monar nevisa sane lalua nene Aemeneḡas amio Paelitas, lalua sa towe m̄a nene rui, 18 komin naḡa apur matan mrapa na visen lelaga, asuḡa amlologon ke kiela lelagaena tai naḡa pe pe lelaga re nenaga. La

asuḡa apisasa ke asape e luas nen yomerava, nasuḡalen si e marena na peraga, asin e kiela sitomena, asitom komin e kiela kila ke rui, nane e pogos naḡa naga miyuḡae e kieta malena. Ana pogos naḡa amlologon ke kiela visokanena nene, asuḡa akila kare ke lelagaena kiena yeririna la moki, kila narui kiela sitomena pimi peve lua sina. 19 Ana ko m̄ena ga monar ve sinema kurkur re, komin yuḡa naḡa Ntewa suḡa miyuḡaenia, miasin namaplarena la nene suḡal m̄arera ruru suḡa ga. Visena lala e sirienḡa wa kiena ne Ntewa sike ne naḡa torokin e lepas nene, a tai pisa sanini, sape “Ntewa kilia ruru po paḡisi a la naḡa ape kiena yeririna lelaga.”

A nalua nena, pisa sanini, sape “Yaru naḡa mla kia kiena Suḡe teke e kiena malena, naga monar ligan ḡelaga lala na mrapa nakilaen mlamulena viowa.”

20 Ositomyuli pupia yuḡa m̄ana yar na sur moki lala. Loyuḡa e yuḡa la nene, tekilia tevisu pias nen sur na kinanena lala, naḡa laḡasa, amiyuḡaen e kol pona selpa, a laḡasa, amiyuḡaen ga e porotano pona e laki. La naḡa apisu sane po, asuḡa apio kinanena pa ea, e kiela pupia ḡaḡagena kerkeviu lala, ana laḡasa, asuḡa akinan kai ga ea. 21 A ita yeririna lala ita maran taaga sa ke ga nene. Yar naḡa kila kiena malena merarava ruru po, a pe wa, a pe kila re yuḡaena viowa la poli, yoko kiena yerkawa were naga kila kiena yuḡaena wo la ve moki e maran yar lala.

22 Visae sinom̄an osape ko ove sanene, monar ovisa luḡar kioḡa naninuena m̄arera lala a nasinenanena viowa lala naḡa sitomena kiena m̄ee lala kilia ulenia. Monar

oĥionli naĥa kioĥa sitomena ulen nawoena, a viawaena, a sinesiena, a sunĥarena, ano sanene yoko wo vaĥisi van ko omio taĥena la naĥa kiamiu sitomen taaga, naĥa asuĥa amlen ke pa Suĥe vanon kiena naiilaena.

²³ Yam mokliu, yar la akilia aveveyu vaĥisi van la komin sur wowe lala pona kiela sitomena kar lala, sa naĥa pe akilia re suri tai poli. Pogos tai veveyuen la nene va mĥaga tol naĥa asulania, akilia aliĥerela sina, ana ko na pe pon re ova loyuni e visen la ne sanene poli. ²⁴ Yar nayumiĥaena kiena kieta Suĥe, naga monar ve sinena kar re yar taĥena lala, ana naga monar visuar ruru la, monar kilia ruru mrapa na vian malumunlaena. Naga monar ve sinen mimi re vilaga, ana kiena sitomena ve piavi ruru wo van la.

²⁵ Pona pogos tai laĥas ve aloge re naga yo, yepel mavinia, ana visae kilali naĥa were ruru kiela sitomena, ana naga monar malum ga van la. E mrapa ne nanene pona Ntewa yoko kilia la narin pogos tai van la vena vilonen kiela sitomena, vena atol kiena visena lelaga. ²⁶ La ne sanene, Yermare sunĥa ĥuarar ruru la ke rui, sunĥa mĥareran la ke vena akila ya naĥa naga sinenania. Ana visae akilia atol maran si kiela kiliaena wo, yoko akilia aure vetan kiena pova a kiena visokanena lala.

3

Pelaga na ĥarmĥarera lala na legiena maro

¹ Timote, monar ve sineta ĥesan re sane e legiena maro la nini, yoko monar pog mĥarera la ve moki aimi aĥaliy. ² Monar ve sa nene narui, komin naĥa e pogos nene yoko ĥelaga kiena yar lala va viowa manene laa. E pogos nene, yoko ave sanini:

yoko ave yaru na sitomĥal laen ga,

yoko asitom manene ga kilavaru,

yoko avilave a awarwarla vaĥisi,

yoko ave yar na veveyuena,

yoko taĥatete alogear visena kiena kiela yermarua lala,

yoko taĥatete nena avisa potena e sur tai,

yoko asitom korenan ga sur wa lala,

³ yoko taĥatete awo van yaru taĥena,

yoko ave ĥarmĥarera vaĥisi,

yoko aviueli a avisa kare sur wo lala,

yoko sinela kar yaru lala, asu la, yoko yepel mavin sur wo lala,

⁴ yoko avisa kotalia kiela erau lala,

yoko ve asitom re suri tai,

yoko asitom asape la ga na apo,

yoko ve sinela si re Ntewa, ana sinela si ga malena wo ya naĥa la sinelania,

⁵ a visae akilali naĥa auarar towe laa narin yumiĥaena na sunĥare lala, ana na nene e ga e kulusa, komin naĥa kiela malena pisawal ruru rui sape mĥareraena lelaga na lelagaena e Ntewa pe to re nena e la poli.

Nane ĥelaga na malena kiena yaru na legiena maro lala, a monar ve osu re lavisin la. ⁶ Sineu miye mĥena sira la nene paĥisi wa naĥa navianena navisokanen lala asuĥa ateteliv ke mĥala unĥa lala. Sira la nene laĥasa asuĥa aĥar ke urmiena namlamulen viowa rui, a laĥasa sitomen taĥena la sike e la, kila sane visae yar la aimi vinau sanene, ana sira la nene ameu paĥisi, pe puriula re si naĥa avisalupar la poli. ⁷ Ya naĥa yar la nene apisa, ana amlelaga ga narui, akila mĥa sanene pano-o ana

pe atol ruru re kiliaena napo poli e visen lelaga kiena ne Ntewa.

⁸ Yar la ne apivim ke sanene, nepisu la sane ape nasinekar kiena ne visena lelaga napo, sane e pogos kiena ne yermarua Mosis nanua sumo, lalua naña Sanes amio Sampres, apim apian kare sitomena kien yar la moki. Yumñaena ne nanene yar la nene asuñña akila ke na wa, naña kiela sitomena la pilolon kare pa piowa, pe apuarar re si kieta viawaena poli, ana apurmatan apa e tañena. ⁹ Ya naña la akila naga piowa manene laa, ana pogos na warena kana nakoena nena yoko imi ñaliv pogos tai na wa, sa naña ñalivin lalua na nepisa ga na wa. Pogos tai, amilan ga kiela visokanena kate ga yometava, ana yar la apisu kilalea.

Pelaga wo lala kiena ne Pol

¹⁰ Timote, tesu lele taaga nakonua rui, ana nekilia nesape ko na opisuveve inu po pañisi. Okilia inu sanene, naña

okilia ruru ya naña nepian ke pan yar la ea,

okilia ruru kiau ñelaga,

okilia ruru ya naña sineun nesape neyumaen e kiau malena,

opisu kiau viawaena e Kristo keviu sanape,

okilia ke osape kiau sitomena piavi,

opisu ke sinesiena naña teke e inu pa yar tañena keviu,

okilia ke osape pog ñarera ya naña pimi pan inu, ana nesuññalu ga,

¹¹ okilia ruru napiowaena la naña kiau nasinekar la akila pan inu, sane e pupia kumali telu nene, Antiok, Aekoniam amio Listra,

a okilia ke yepe lalaea naña noñaria e limala e pogos la nene.

Naloge viowaena la nene amñarera pañisi, ana nakawean inu ga pano-o nomial naña Suñe pimi ñerelua inu e napiowaena make la nene.

¹² Ee, ita punu ga naña sinetan Kristo Yesu se ita, pona telual malena wo temio, monar tekilia tesape yoko towar naloge viowaena e yar tañena lala.

¹³ Nanene na pogaga, ana naloge viowaena tañena sike ga wa naga piowa ga, naña yaru viowa lala amio yar navisokanena yoko awaria. Nagane asuñña akila manene ke piowa rui, a yoko akila ña viowa sanene vano vano-o viowa manene la, vano vano viowa naña viowa.

¹⁴ Ana ko Timote, okila ga omio kiliaena wo la naña otol rui, ana oyumñae va sanene omio lelagaena wo la naña opiawa ruru ñarera e rui. Ve sinemña ñesan re sane imimi ai naña mepian ko, ¹⁵ siar e pogos naña ove tokak ke ga wa gar momña, pimi tol nagane, ana kila sa naña okilia ruru Tusi Wa, naña kilologia mrapa na tamali-aena kiena yar naña mlelaga e Kristo Yesu.

¹⁶ Siriena Wa la nene, Ninuna ne Ntewa sike e la, ana akilia aiila ita ve keviu vano-o vañisi. Avian ruru ita, aweñege sineta, akawe ruru kieta ñelaga, a akila kieta malena wo nenaga, ¹⁷ vano vano-o ita yeririna lala kiena ne Ntewa teim towo a tetorokin nakilaena kiena yumñaena wo lala.

4

Pol miilaar Timote

¹ Timote, sane italua tesike e marana Ntewa, a e kia kiena Kristo Yesu, nepiun tan ko nesape owarar ruru sur lañasa

naþa sineun nesape nevisa van ko. Italua tekilia tesape kieta Suþe yoko liþere la naþa amarmare rui amio la naþa amali, a italua tesuþña tesitom ke urmi paþisi e kiena nawasuþeena sina, amio kiena nasuþenena naþa yoko naga visirlua, ana monar ologe ruru visena la nene.

² Ya naþa yoko okila na ve sanini, monar olologon Visena Wa silaga. Visae pog wo pona pog viowa, ana monar osuþñalu mñarera vena visawalena, monar oþion tauluen yeririna lala, monar oure ruru la naþa akom ke e mrapa taþena, a monar oiilaar yaru la naþa amlelaga.

A pogos naþa okila yuþñaena la nene, silaga kioþña sitomena monar ve piavi ruruia, a ve sinenña maren re vian laena. ³ Pogos la ne pimi ke ne yoko yeririna la yepela mavin vianen wo lala, ana yoko kiligala lala vikiraran sitomen kar lala, a yoko asuþña aure navianena la ve moki naþa asitom ke asape yoko akilia avisa sur wo lala vena kilaen alogewonia. ⁴ Yoko aligan logeen visen lelaga, a yoko akila pal mrapa ava ataveve suniena lala naþa yar ga la akila.

⁵ Ana ko na ve ove sa re nene, ana okila ga kioþña sitomena va ruru suþña ga, okawean ko e pogos mñarera lala, okila kioþña yuþñaena na lologonen Lologena Wo, a oyumþae taveve ya naþa Ntewa pio kon sape oyumþaenia.

Pol pisu sape lavisi aweþnar naga narui

⁶ E lepas naþa pun inu, nemloge sane nagane nepim ke lavisin luas narui, nepimi ke e lele tai naþa yoko monar nokuþaþain kiau malena vanon Lologena Wo

narui. Ee, nepisu sane kiau pogos na liganen yo pimi ke lavis narui. ⁷ Ana pogaga, komin naþa nekilia sane nekila mara, noþaryon mñarera po; nekiriri, nekila make nenaga; a nopuarar lelagaena, pe nemligan li re pogos tai poli.

⁸ Yar napo lala kiena ne Suþe yoko atol karo wa na þarila, a nesitom sane naga mligan ruru kiau sike ma e peni rui, vena yoko e ga e legiena maro ana la van inu.

E pogos nene, yoko naga liþere yaru make ga, a yoko naga la nalaena van ita make ga naþa kieta sitomena mñareran naþa tekrakravan kiena nawasuþeena.

Visena maro

⁹ Timote, sineun manene nesape owarlion naþa oyal kawa oim e nini. ¹⁰ Sineun ko paþisi, komin wolai naþa Timas, sur na yomarava la aþere kiena sitomena pano-o pure pa garu Tesalon-aika. Kresens mþena ga pa garu Kalesia rui, a Taetas pe su re si amio inu poli, naga pito ke Telmesia. ¹¹ Erau ga tai sike amio inu nagane, nane Luk. Ana visae okilia olual Mak, yoko oure naga imi amio ko, komin naþa nepisu naga suþña miila inu keviu paþisi e yuþñaena kiena Suþe naþa sineun nesape nekila. ¹² Taekikas, nepitalia naga pa garu Episas rui.

¹³ Yoko nevisa kiau sur laþasa, sanini pogos naþa ovam e nini, yoko owarar la avami. Mau kulkota na miava, nemligan mþeke puna Karþas pogos naþa nesike gar Troas, a kiau tus lala amio mñas nen tus lala, sineun nesape owarar sur la nene imi.

¹⁴ Okilia ke yar na yuþñaenen piaki naþa Aliksanta, naga kila visena viowa la mok liu pan inu. Yoko Suþe ga visuþevea vena kila

ya ne vania, ¹⁵ ana monar nek-ila mēna okilia naḡa naga kawē manene ke kieta Lologena Wo, ana monar ovisuar ruru ko ea.

¹⁶ Yer kawa nae Rom lala apis pan inu kumali yam tai rui. E pogos nene, kiau erau taḡena lala apureure make ga, pe la yar re tai naḡa pimi e lepasneu poli. Ana naḡene na pogaga, popon sane Ntewa ve sinen karla re vanonia. ¹⁷ E poglis nene, Suḡe ga naga taaga amio inu, ana nemloge sane naga mla pupia naḡareraena pan inu, ana noḡareran visawalen sur make ga na Lologena Wo e maran yeririna lala, kila narui ḡegas nen la naḡa pe amlelaga re e Ntewa poli amloge. E pogos nene, lelaga, nesike pae e logon laion rui, ana naga ḡerelua in sina petania.

¹⁸ Nemninue narui aḡa nelual naviowaena ya ne yoko nevan ea, ana nemligan inu e limana Suḡe, nesape yoko naga tamalia inu vena nesike nemio e kiena yo wo ma e peni, a silaga yoko nelasuḡe si naurarena la vania, vano vano-o ve uro re, sanene.

¹⁹ Sur si laḡasa navisaena, awis ovisa pokolulagi pona pokolemalo va sira nene Prisila amio wona Akwila, a va mēna namratava puna ne Onesiporas. ²⁰ Erastas pe pam re si e nini poli, sike ga Koren, a pogos naḡa mepam, metol yo Maelitas, ana Tropimas mai, nemligan naga sike e yo nene.

²¹ Timote, sineun manene paḡisi nesape monar okilayonli ovam e nini vilaga, komin pogos na miava pimi ke lavis narui.

La ne e nini asape nevisawal van ko, la asape asitom ko paḡisi, nane Yupulus, Putensa, Linas, Klotia, amio erau taḡena lala.

²² Noḡisi e nene narui, nesape Suḡe sike amio ninuḡa, kiena

lemamiena sike amio amiu make ga.

Inu, Pol.

Visena maro 3:12-15

Maki Naþa Pol Siria Pan TAETAS Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Taetas, naga pe yaru viu naþa naga pe pe lus nae re Israel tai poli, ana naga pimi pe yaru tai naþa mlelaga e Yesu, ana naga suña taveve Pol vena iila naga e yuñæna a na visawalen lologena wo kiena Yesu Kristo. Pol mligan Taetas sike e purvanua naþa Krit vena visuar yuñæna na suñare e yo nene, a naga siri maki nini pania vena visayuen suri telu.

Nasumo, Pol pisa pa Taetas vena sitoñal þelaga naþa nasumonena na suñare la monar atavevea. Naga pisa sanene, komin le Krit la moki, kiela þelaga a kiela maliena pe mesmesu re poli.

A na lua, Pol pisawal mrapa pa Taetas naþa monar tavevea vena vianen yaru lala e þegas taþena lala loyuña e suñare. Nane yermarua lala, a sira marua lala, a yaru viu amio yaru na yuñæ korenen lala. A naga sape sira marua lala monar avian ruru sira mæe lala.

A namaro, Pol pisawal pa Taetas e navianena naþa naga monar la van yaru lala, a monar ave erau ruru wo amio la, naþa asuñæ ve apeveveyu re, a yaru na suñare lala monar ve aliþerela re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-4

Na sumonena na suñare lala 1:5-16

Yuñæna kiena yaru taþena lala loyuña e suñare 2:1-15

Visena na vianen yaru lala 3:1-11

Pol porworun Taetas

¹ Kiau erau Taetas,

In na Pol, nekekaran nevitawe ko sina e maki nini, e kia kiena ne Ntewa, naþa in na kiena yar na yuñæna, a e kia kiena ne Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena nalologena.

Nesike e yo nini, nesuñæ ne-miyuñæe ke ga wa, nemio yeririna la naþa Ntewa pisaar la sape ape kiena, komin sineun nesape popon kiela viawaena imi mārera laa ga wa, a kiela nakiliaena e visena lelaga imi ve keviu laa ga wa. Visae ve sa nene, yoko kiela þelaga kilia imi torokin þelaga kiena yar wa taþena lala kiena ne Ntewa, ² a yoko akilia atol malena naþa ve uro re.

Kieta sitomena mārera pa rui sape yoko tetol malena nene, komin Ntewa pisaar na konua konua rui sape yoko monar ve sa nene, a tekilia sane naga pe pisokan li re pogos tai poli. ³ Naga pe kieta Ntewa natamaliaena, ana pogos naþa pisu sane kana pog ruru napo, naga mligan kiena visena imi mālivi vena kilaen mrapa na kieta malena, a nagane mligan sike e inu vena neva nelologon va e yo make ga.

⁴ Ana Taetas, nane kiau maki nene pan ko. Nepisu ko sane ope naruu ruru nenaga naþa ita lua kieta naviawaena taaga, ana kiau leniena pan ko pa sanini, sane lemamiæna a suñarena kiena ne Ntewa Arimata a Kristo Yesu kieta natamaliaena sike amio ko.

Yuñæna kiena Taetas e purvanua naþa Krit

⁵ Nesiri piñasu pan ko, sineun iilar koena e yuñæna naþa omiyuñæen ke gar Krit wa. Nanua sumo, ita lua toþar þesan

lologena wo pimi m̃aliv e yo nini, ana pogos naḗa nepetan ko, pupia yuḡaena kom̃pas m̃eke ga wa, ana nemligan ko osun ke naḗa okila ruru ke ne yuḡaena la imi wo laa sane wa.

Sa naḗa nepisa pan ko e poglis nene, sineun nesape ova oteliv make e kumali lala, owu ḗarin kiela yaru laḗas, aim ave li nasumonena wa lala.

⁶ La nene, la monar ave yaru la naḗa pe naviowaena re e kiela malena poli, monar atalopa amio wola ve taaga ga, a narila lala, la m̃ena monar alelaga e Yesu, pe pon re tevisu la ave ḗar m̃arera poli, pona asuḡa apilon ke visena kiena kiela yermarua luwoka. ⁷ Monar ve sa nene komin naḗa ape yerka wa na suḡare lala. La ape yar na visuaren yuḡaena wa kiena ne Ntewa, ana monar ave yar mesmesu. Ve asitom re asave la na yar tai ne, ve sinela mimi koskos re, monar ve amun manene re wii m̃arera, monar ve ave yar na kilaen re mara, a monar ve asitom manene re sur lala toko.

⁸ Ana visae ve sa nene, yoko nasumonena naga kiena malena ve sanape? Yoko popon naga kekaran visuaren wolawa lala e mana uḡa, amio ḗelaga wo taḗena la ne sanene. Popon naga sumon ruru yuḡaena lala, ve manmarua ruruia, kiena sitomena mekik ruruia, a naga kaweruru kiena malena mesmesu. ⁹ Visena lelaga la naḗa apian ea, naga monar uarar ruru m̃arera, vena kila sane naga towe kilia vian liluen vano.

Ovisuar lelagaena navisokanena lala

Yeririna la ḗasa asitom asape kieta lelagaena pe navisokanena ga, ana kieta navianena wo lala kilia kila kiela visena lala taḗatete suḡal ruruia.

¹⁰ Yar la mok liu asike ne naḗa yepel mavin loge itaena, ana apis m̃arera paḗisi, pona asuḡa akilali ke naḗa aure sitomen kien yar la va ve taḗena. Garu e nem̃a Krit, ita lua tekekara paḗisi pan le Yu la moki naḗa tetaulula apim ape yeririna kiena Yesu rui, ana nagane li taḗena la nene sinelan asape aure kare la ava aviowa sina. ¹¹ Sa nene, popon sa sur tai mono logola, komin akila kare ke mratava wetelu laḗas rui. Asuḡa apian ke sur laḗas naḗa pe mesmesun re naḗa avisayu poli, ana asuḡa am̃areran ga asape akila, pe na sitomen wo re poli, ana komin ga sitomena viowa naḗa asape pona ala narin kilavaru la e yo.

¹² Pona le Krit lala, kiela ḗelaga sa ga nene yo, komin yar nasirien suniena tai nanua sumo, naḗa naga pe yar nae nena kiela yo tai, pogos tai pisayu la sape
“Le Krit lala, la ape yar na visokanena, apiowa taulu nompu, ape yar na yowena, ape yar na sitomalen ga m̃eḗela.”

¹³ Yar nene, kiena visena m̃arera li m̃aga, ana in na nepisu sane pona lelaga yo, ana po paḗisi naḗa ovis m̃arera van la, visae peraga, yoko kiela nalelagaena taḗatete imi wo ruru pogos tai. ¹⁴ Nagane asuḡa apuarar ke sunena marua na sumo kiena le Yu lala, asuḡa akekaran ke visen kiena ne yerka wa taḗena la naḗa akoven lua visen lelaga, ana komin ya ne pe sinelan re lelagaen e visen wo kiena ne Ntewa naḗa tesuḡa temla ke pan la?

¹⁵ Yar naḗa kiena sitomena merarava ruru nena po, sur naḗa namname pe torokin re kila kiena sitomena imi namname poli, ana sur make ga merarava ga pania.

Ana yar naŕa pe mlelaga re poli, naŕa kiena sitomena namname, pona sur tai merarava nã yo, ana taŕatete kilia kila kiena sitomena imi merarava, a pe sur re tai naŕa merarava ruru e naga poli. Nanene komin naŕa kiena sitomena pona losinena apa apiowa rui.

¹⁶ Yar la naŕa nesiriyu la ke ne, asuãa apisawal ke asape akilia Ntewa, ana kiela yuãaena lala kila meraravan pan ita sape pe akilia re nenaga. Losinela la menun a melkalka, ape ŕar m̄arera paŕisi, pe atorokin re nena kilaen si sur wo ta poli.

2

Navianena wo kila ŕelaga wo m̄alivi

¹ Ana Taetas, nekilia nesape ko na yoko ve ove sa re nene, ana yoko ko na monar osuãa ovisawal van la visena la naŕa torokin navianena la napo.

² Visen laŕasa nalaen van yermarua lala naga sanini, sape monar ve aulaula re, avarurula ga, a popon asitom urmi e kiela malena, amio kiela sitomena na manmarua ruruena. E lepa na lelagaena e Yesu, e lepa na sinesien yar taŕena, a e lepa na suãal ruruen m̄arera e yuãaena, monar aulen ŕelaga memes silaga.

³ Visena na sanene kiena sira marua m̄ena la suãa ga, sape monar aulen ŕelaga na vatanonen Ntewa, ve asuãa re ga avis kar viowa va yar taŕena lala, a sitomena na laen wii m̄arera ve sukapara re e la silaga. Yuãaena naŕa popon akila naga sanini, sape monar avian taŕena lala e sur ya naŕa po vena ayuãaena.

⁴ Keviu manene paŕisi e lepa na sira m̄ee la naŕa atalopa mare ga na wa, monar akiipan la ruru e mrapa wo na sinesi ruruen wola lala amio narila lala. ⁵ Sira marua

la nene, kiela sitomena la monar manmarua, kiela malena monar ekiki, monar avisuar ruru m̄ala uãa, ave sinewo lala, a monar avatanon ruru wola lala. Visae akila sur la nene, yoko yar la visu kilalea sane visena kiena ne Ntewa naŕa pisawal mrapa wo la nene, naga pe nasiriena wa tai naŕa po paŕisi.

⁶ E m̄a nenaga e ŕelaga nene, sineun nesape om̄areran yar viu lala, ovisave la monar akawe ruru kiela malena lala. ⁷ Po paŕisi visae pogos naŕa avisu ko, alual naŕa osuãa om̄iali osumon la ke e mrapa na malena na po, naŕa pulen make yuãaena wo lala, ana la akilia ayal e lelen laãa.

Ya naŕa ovian lania, monar sike e kiuãa malena rui, a monar naŕa akilia avisu kilale asave ko m̄ena osuãa ositom ke si urmi ea. ⁸ Ya naŕa aloge ovisawalia, monar ve ve visen re tai naŕa yoko akilia avis van ko vanonia. Visae ve sa nene, yar la naŕa sinela kar ita, yoko akilali naŕa asuwo ita, ana yoko akila wowen ga suria, yoko kiela visena tai taŕatete si suãalu.

⁹ E lepa kien la naŕa amiyuãa korena ga kiena ne yerkawa tai, okila la akilia ruru asape monar avatanonia, a monar aŕionli naŕa akila sane kilia kekaran yuãaena naŕa akila pania. Monar ve avistaãe re si vania, ¹⁰ a pe pon re aŕitom avisave akilia avivinaun kiena narin sur laŕasa ve kiela. Monar ave lelaga ruru napo, vena kila naŕa kiela yerkawa kilia wosine la e kiena sur make ga. Pogos naŕa li nalelagaena la ayuãae ruru wo sanene, akilia akila kiela vianena e lepa kiena ne kieta Ntewa natamaliaena va manene metava ve keviu e visuena kien yar taŕena lala.

¹¹ Popon sane yar la avisu kilale kieta lelagaena, vanon Ntewa naga pe lema e yomarava nini, mla natamaliaena pimi m̄alivin

þegas nen yeririna make ga peve taaga.

¹² Ana ita naþa tetolia, tepisu ki-lale naþa Ntewa suña kilapian ita ke e kieta malena lala, sape monar teligan þelaga viowa kiena yeririna la naþa pe akilia re naga poli, a monar tevilon mñasita van nasinenanena viowa lala na yomarava nini. Yomarava ne nane yo naþa temal tesike e ne, ana kieta malena monar moñau ruru wo, a monar mesmesu, monar torokin nena yeririna lala kiena ne Ntewa. ¹³ Monar tesuña ga sane, a monar tesuña tesuñate ga pog wo naþa kieta sitomena sike ea, naþa kieta Ntewa keviu, kieta Natamaliaena Yesu Kristo yoko imi mñalivi ea, amio kiena pupia naurarena.

¹⁴ Naga ke narui naþa tañan kana kuruta mlau vanon ita, þere plan ita petan māreraena naviowaena, kevan ita temekiki tepim tepe þegas wa na yepemaenen yuñæna wo lala sa naþa naga sinenania.

¹⁵ Visena ne naga ke la na nene narui yoko osuñæ ovisawalia. Yar naþa popon aiilaria, oiilaaria, a yar naþa popon avis vania, ovis vania. Pogos make ga oyumæe omio nañaræraena amio māræraena, a ve otamñan re avisa kare ko pona asitom korenan ko.

3

Pelaga wo kien yaru naþa mlelaga e Yesu Kristo

¹ Popon ovian li na lelagaena lala vena silaga asitomñal þelaga wo nakilaena. E lepas na kiela suþe lala, amio kiela yerkawa la naþa asike ne, monar avatanon la, alogear la, a akekaran kilaen yuñæna wo punu ga. ² A monar okila pian la mñena ga, ovisave la nene, ve asuñæ avisa kare la re sina, a pe pon re ava e veveyuen poli. Ana þelaga naþa monar

akila va yar taþena ve sanini, sane monar amoñau, ve akila re þelaga mārera, a monar akila þelaga navatanoena ve keviu silaga.

³ Visena la ne sanene pan ita make ga, komin naþa nanua sumo pe yar taþena re ga la poli, ana, ita mñena tesu ga e malena viowa. Tekila wowe pa Ntewa, a tepe þar mārera pania. Pelaga viowa þere kare ita pano-o tepim tepe yar na suen vatanon māreraena nasinenanena viowa lala amio nakekarena viowa na yomarava. E poglis nene, kata kinanena na kanen e legien punu ga nane sinemimiena amio vielueena lala. Kieta sitomena lala piowa pan yar taþena lala, a metavania, tepiowa ke sina ga pan ita.

⁴ Tesuñæ e malena viowa sanene pano-o, ana siraunia, kieta Ntewa natamaliaena, kiena nasinewoena a kiena nasinesiena wo pimi mñalivin ita, ⁵ naga tamalia ita ruru nenaga. Tamalia ita sanene, pe komin re ga kieta yuñæna wo naþa tekila poli yo, ana vanon ga kiena nasineyeena wa pan ita.

Naga sinena miye ita, ana kevan ita temekiki, ana kiena Ninuna Wa kila tepaeme sina e malena viu, ⁶ e kuruta kana Yesu Kristo kieta natamaliaena, naþa mlau kalo ita.

⁷ Naga mrapa ke nene narui naþa e kiena lemamienna, tepim temesmes ruru e marana. A pe naga re ga nene poli, ana metavania, naga kila ita tepim tepe narina lala, naþa yoko towarpæ ga kiena lalimana, naþa yoko war van ita, nane malena naþa ve uro re.

⁸ Potena paþisi pania, visena la nene ape lelaga paþisi.

Pol miilaar Taetas

Sineun nesape omārera, omāreran li nalelagaena lala

kiena ne Ntewa, sane monar auarar ruru visena la nene, a monar aþilion naþa auarar ruru yuñæena lala naþa po, a naþa akilia aiila mñena yarunia.

⁹ Pogos tai asumña apisasa ke ga visen koren lala naþa taþatete iila malena kien yaru, sa naþa asumña apeveyu wowe ga e sitomena la naþa pe kana kinas re poli, pona asumña apeveyu komin sur lala kiena ne kiela yermarua la naþa apuarar ruru kiela kia la suña ga. Pogos tai asumña apiuelinila, pano-o tol naþa kiela sitomena la kilia liþere mñena e visena naþa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa. Ana popon ovisa va li nalelagaena ovisave la monar ve aviran la re e visena la ne sanene.

¹⁰ Visae yar tai suña sikolia, kawekapin mña visena silaga, akilia avis vania yam tai, sa pere yam ve lua, ana visae sitom korean ga, suña kila mñaga, pe pon re si akilavain sur tai amio naga poli.

¹¹ Tekilia yar la ne sanene rui, sane kiela malena pilon pe taþena, a kiela sitomena pulen ga mlamulen viowa. Pe ita re naþa tesape naga piowa poli, ana kiena yuñæena pisawal kiena napiowaena e marata ita punu ga.

Visena maro lala

¹² Taetas, sineun nesape nevisa van ko sane viþae olual neligan lalua nene tai Artemas pona Tikikas iñasu mñalivin ko, e pogos nene narui okilia ourmatan yo namña, owaryonli naþa oim ovisu inu gar Nikopolis. Na nene komin naþa ve ve piavi re, yoko neligan e nini, sineun nesape neva nesumña e yo nene vano-o tol pogos na miava warovia.

¹³ Lalua taþena naþa asike amio ko nagane, yar na navisaluaena nene Sinas, amio Apolos, yoko okilali okila sane lalua akilia ala

si kiela mrapa lalua ve ve piavi re, vena ava mñena e yo taþena laþasa. Awis, oiila lalua e ya naþa limala plasinia.

¹⁴ Sike mñena e ko vena oiilaar kieta yeririna lala sane nepisa ga na wa, la monar awion naþa atarar yuñæena wo lala. Visae ve sa nene, pogos naþa sur na ilanen tai, ana kiela naiilaen la sike rui, a kila mñena naþa kiela malena kilia war mras ve moki sa naþa Ntewa sinenania.

¹⁵ La naþa asike amio inu nagane apisa pokolulag pona pokolemalo van ko. A yeririna la naþa asike amio ko naþa asitomñal imimi asape ita punu ga teve taaga temio la e kieta viawaena ve taaga, awis, ovisawal van la sane imimi mñena ga mesumña mesitomñal la mñaga.

Kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga silaga.

Inu, Pol.

Maki Naña Pol Siria Pan PILIMON Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Pilimon naga pe yaru na lela-geaena tai, a naga supe kiena yaru na yuñae korenenai tai naña kiena kia Onesimñas. Onesimñas pure petan kiena supe naña Pilimon, pa sike garu pulkumali keviu naña Rom, ana e lele nene naga mēke loyuma na lo-geviowaena ea. A e yo nene naga pitawa amio Pol, a pogos naña sike amio Pol naga pimi pe yaru kiena Yesu. Ana Pol siri maki tai pa Pilimon, piyun tania vena naga monar were Onesimñas wasupe inasusike amio naga. Pol pisa pa Pilimon, sape nagane Onesimñas pimi pe yaru kiena Yesu rui, a popon naga sinena kar re, ana naga viewoia a werear sina vena ve yaru na yuñae korenaen sina. Ana yoko naga ve ve yaru na yuñae koren rega, naga imi ve wenla ruru napo komin lalua asikol la amio Yesu Kristo.

Kompasnen tusi la na nini

Viena pēsa 1-3

Pol mieluar Pilimon komin kiena yuñae 4-7

Pol piyun māraran pa Pilimon vena were si Onesimñas 8-22
Visena maro 23-25

Pol siar kiena visena pa Pilimon

¹ Inu Pol, nesiri ke maki nene pan ko Pilimon. Nanagane nesike e pupia pulkumali nae Rom, a komin naña nekila ke yuñae kiena ne Yesu Kristo, la amligan inu nesike e yuñae naloge viowaena e nini na wa. Kieta

wolai naña, Timote, naga sike amio inu e nini na wa, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan ko, naña ita ga teloka temiyuñae ke pa Supe taaga ga, ² a kiamimi visena imimi lua sanene pan ke mēna ga vineta nene, Lewia, a yaru na kieta pegasia nene, Akiņas, naña naga pe yaru mārera na kilaen mara e lepas na yuñae kiena ne Supe, amio pegas kiena ne li nalelagaena tañena lala naña asuñae apiora ke e moñae yuñae.

³ Imimi lua memlen mesape Arimata Ntewa, a kieta Supe Yesu Kristo, lalua aligan kiela lemamiēna a suñarena sike amio amiu e yo naña asike ea.

Sinesiena a naviawaena kiena ne Pilimon naga keviu manene pañisi

⁴ Wolai Pilimon, pogos naña nesitomāl ko e kiau leniena lala, silaga nesuñae nepisa ke potena pan Ntewa vanon ko. ⁵ Na nene komin naña nemloge rui naña la apisayu kioñae pelaga wo, asape kioñae naviawaena e kieta Supe Yesu mārera po pañisi, a kioñae sinesiena pan nalelagaena lala, keviu manene. ⁶ Nemlen wo ko ke, nesape pogos naña ko osuñae okianlua ke kioñae naviawaena pa yaru tañena lala, pisi na kila la akilia manene laa sañae e navisa ruruena nowo la naña ita kieta, naña temla Kristo e kieta malena lala. ⁷ Ee, Pilimon, kioñae sinesiena wo naga suñae kila ke li nalelagaena wa lala, la sinela la amloge po pañisi, a pogos naña nemloge, suri nene kila nemloge po sina, a kila inu mēna neke kara pañisi.

Pol naga piun māraran pa Pilimon vena were si kiena yaru na yuñae nene Onesimñas

8 Ana Pilimon, sineun nesape neviun suri tai van ko. E pupia yuññaena kiena ne Kristo naña nesuñña nekila ke ne, pona mesmesun ruru ga naña nevisa ruru ga van ko nevisave popon ko okila ve sanene ve sanene,⁹ ana taveve p̄elaga na sinesiena, pe sineun re nevis m̄arera ve sanene van ko poli. Nanagane, in na nepimi nepe yermarua ke narui, nesike e yuñña nakoena vanon Yesu Kristo, ana sineun nesape neviun ga tan ko, visae ko okekaran naña otam̄an suri nene naña nesape neviun tan ko.

10 Yaru tai sike e nini, pogos naña nesike pa e yuñña naloge viowaena sanini rui, ana nesumon yaru nene pimi e Kristo, a nanagane nesuñña nepisu ke yaru nene sa ga naruu tai. Yaru nena Onesim̄as, naña sumo pe kioñña yaru na yuññaena tai, siraulia naga pure petan ko, pimi e yo nini.¹¹ Ee, yaru nene, kiena kia kana kinas sape “kila yuññaena wo,” ana nesitom nesape nanua sumo, naga suñña kila kioñña yuññaena pe po ruru re poli. Ana nanagane, naña pilon kiena malena rui, nemlelaga nesape naga kilia kila yuññaena wo lala na iila koena, a naga kilia kila m̄ena ga yuññaena na iila inuena.

12 Ana, nanagane nesape neligan si Onesim̄as wasuñe ke sina ga im̄asu puñña narui, sa naña nemlalua ga kiau malena kom̄pasia nane nemligan pim̄asu puñña ne.¹³ In na nekekaran nesape popon naga suñña ga amio inu e nini, vena iila inu e pogos m̄arera nini naña nem̄eke e yuñña naloge viowaena vanon lologena wo, a visae naga kila sanene, sa naña naga kus lelem̄a, naga kila yuññaena tai pan inu naña torokin ko okila van inu.

14 Ana pe pon re nom̄areran naga vena naga sike amio inu sanene poli, vanon naña ko na omninue ga. Sineun nesape visae ko okila kiau yuññaena wo tai sanene van inu, p̄isi na ve vanon re ga naña nem̄areran kon poli, ana vanon kioñña sinesiena wo a kioñña sinewoena ga. Ya naña yoko Onesim̄as kila, naga pe kioñña naña ovisawalia.

15 Lelaga naña Onesim̄as naga pur matan ko, ana ane kilia, pona Ntewa kila naga pur matan ko yam plas ga sanene yo, vena visae wasuñe ke sina ga imi puñña, p̄isi na naga ve kioñña lue narui, vano vano-o taḡatete p̄isi.¹⁶ Sanene komin naña nanagane, p̄isi na naga wasuñe ke sina ga puñña, naga ve ve sa re si yaru nayum̄ae kioññaena, ana naga wasuñe puñña sane womla tai e Yesu, naña sanene na po manenea. Sineu si naga keviu paḡisi rui, sa ga wolai tai, a nemlelaga nesape p̄isi na sinem̄a si naga vano vano-o vaḡisi, komin naga pe kioñña yaru p̄isi rui, a metavanja, nanagane naga pimi pe womla m̄ena ga.¹⁷ Suri ne na nene nesape neviun tan ko. Visae ko opisu inu sa naña ita lua tepe wolai, a ita lua tepe yaru nakilaen yuññaena taaga ga, sineun nesape oure si Onesim̄as wasuñe im̄asu puñña, sa ke ga naña visae neim̄asu puñña, p̄isi na ko okekara vaḡisi naña oure inu neim̄asu e moñña yuñña.¹⁸ A visae Onesim̄as naga pinaun kioñña suri tai, pona kila kare kioñña suri tai, pona ya sina, ana p̄isi na inu ga nevisuveve suri la nene.

19 Visena nene inu ke ga Pol narui nesiri ke ga e lum̄au, sane kiau navisaarena tai van ko, nesape visae sinoñña, p̄isi na neul plan make kiena lapui ve-

tan ko. Ana pona ko osuũa ositoũa ke naũa ko mũena ga kioũa pupia lapui tai naũa sike e inu, naũa kioũa malena wetelu, komin naũa inu na nekila ko otol malena nene e pogos naũa nem-lologon lologena wo pan ko.

²⁰ Ve sanene, sineun nesape okila yuũaena wo nene van inu naũa nesuũa nepiun ke tan ko e kia kiena ne Suũa. Wolai, visae okila ve sanene, ƣisi na neloge sineu wo sina vaƣisi, naũa malena wo kiena ne Kristo naga suũa miyuũae ke sanene e kieta malena lala.

²¹ Pe nemaraun re naũa nesiri visena la ne sanene van ko poli, komin naũa nekilia ruru po rui naũa ƣisi na ko okila taveve ya naũa nepiun tan ko. Ee, nekilia mũena ga nesape pona ƣisi na okila mũena ga wo laa sane yo, vano taulu kiau naviunena nene.

²² A nesape neviun ke mũena ga suri taũaena tai tan ko, nesape awis, okila ruru mũau lele na monena tai e moũa yuũa, komin naũa nesuũa nekila ke kiau sitomena mũarera nesape ve ve ƣiavi re, ƣisi na Ntewa naga taũaan inu nowasuũa ke sina ga neimi pun amiu, sa naũa amiu asuũa apiun ke tania e kiamiu leniena lala.

Visena maro kiena ne Pol pa Pilimon

²³ Eũaƣras nene, naũa naga mũena ga imimi lua mesike e yuũa nakoena e nini vanon Yesu Kristo, naga pisa ƣisape Ntewa visa ruru ko. ²⁴ A yaru taũaena la nene, Mak, a Aristakas, a Timas, a Luk, naũa la amiila inu keviu ƣaƣisi e yuũaena, la mũena ga ƣisape la asitoũa ko ke e kiela leniena lala. ²⁵ A nanagane, kiau leniena sanini, nesape lemamiena

kiena ne Suũa Yesu Kristo naga sike e losinemi la punu ga.
Inu, Pol.

Maki Naþa Pa Ke Pan LE YU LALA Naþa Amlelaga Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Yaru naþa siri maki nini, naga siri pano pa þegas tai kiena li nalelagaena lala naþa asumã añal ke pog mñarera lala e kiela maliena, komin yaru la naþa pe amlelaga re poli asumã akawela ke amio la. Pelaga naþa yaru la akawela manene amio la sanene, kila sane añal mñarera, a lavis aligan kiela lelagaena e Yesu Kristo. Ana yaru nene pisa panila sape monar asumãlu mñarera e kiela lelagaena lala. Naga pisa panila sape Yesu Kristo ga pe yaru wo naþa pisa meraravan Ntewa pan ita. Ana na visa meraraven suri nene, naga pisayu suri telu.

Suri na sumo, naga pisayu sape Yesu naga pe narina Ntewa kemua lelaga naþa sumã vano vano taþatete þisi pogos tai. Pe lelaga naþa naga pe narina Ntewa rui, ana naga mnea sumã þikeyon kinasinen þelaga nene na lo-gearen Ntewa, e sur la naþa kila naga mloge piowa e tasnena. Ana komin naþa naga pe narina Ntewa, naga mon la metavan navisawalena lala, pona navisi lala, pona Mosis mienaga.

Suri na lua, Ntewa pisawal rui sape Yesu, naga pe þarin yaru wa naþa naga mon manene metava naþa sumã vano vano taþatete þisi pogos tai. Naga pe þarin yaru wa naþa taulu make þarin yaru wa na sumo lala.

A suri na telu, e yuãaena kiena Yesu naþa naga pe þarin yaru wa na mon manene metava, naga maren natamaliaen yeririna

makega, þarplan kiela milamulena viowa lala, kila la pe amarau re si poli, a mla malena naþa ve uro re panila. Na kuþaþaena nasumo lala, la ape totou na kuþaþaena ga naþa Yesu Kristo kila.

E marana na keviu lualima taaga pa taaga, yaru naþa siri maki nini naga pisayu yaru laþasa e Tusi Marua naþa amlelaga mñarera e Ntewa. A naga pisa pa la naþa naga siri maki nini panila, sape popon ataveve malena kiena la nene, vena akilia asumãlu mñarera silaga, vano vano-o tol luwasnen kiela maliena. A silaga, monar akira avisu Yesu, vena akilia ava awarpoyo e pog mñarera lala, naþa asumã atol ke e yaru la naþa asumã akila ke mñarera panila paþisi. A na kilamakeen kiena visena, naga pis ruru pan kiena yaru lala, pisa panila sape monar avisuar ruru kiela maliena lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa. Kristo kila meraravan Ntewa panita 1:1-3

Kristo naga mon laa metavan navisi lala 1:4—2:18

Kristo naga mon laa metavan Mosis amio Yosua 3:1—4:13

Kristo naga mo laa metavan þarin yaru wa lala 4:14—7:28

Naviranarena viu naga mon laa metavan naviranarena marua 8:1—9:28

Kuþaþaena naþa Kristo kila naga mon laa metavan kuþaþaena marua lala 10:1-31

Pelaga na lelagaena naga po paþisi 11:1—12:29

Visena la naþa kila yaru la asumãlu mñarera, a visena maro 13:1-25

Yesu na mon la metavan li navisawalena lala

¹ Kiau erau le Yu lala, nakonua konua la rui Ntewa pisawal kiena

visena yam mokliu pa kieta yer-marua lala, e mrapa la moki a e p̄elaga wo la naḡa peve taḡena, pimi molue kome kiena navisawalena lala. ² Ana nanagane, e legiena maro la naḡa tesike e ne, naga pis mesmes nena pan ita pimi kome Narina Yesu. Narina ne nane nanua sumo, e nasien yomarava, Ntewa miyuḡae kome naga, lalua amliganar make pog a yo lala, a siraunia, Ntewa pisirlua Narina nena, mligan sur punu ga sike e limana, naga pe p̄arun la. ³ Narina nene, naurarena kiena ne Ntewa tego e kiena malena, sane kus nena maraḡa ne Ntewa veraga, pe totou na p̄elaga kiena ne Ntewa. A naḡareḡaena na kiena visena maḡera paḡisi, naga ga p̄uarar sur make ga na yomarava nini, a yo taḡena m̄ena lala su ruru sum̄a ga. A naga ke narui naga taḡan naga pimi kilavan make kieta mlamulen viowa lala, a pogos naḡa kila make ruru kiena yum̄aena nene e yomarava nini, paḡuḡe si pa ma e peni, pa to metava e lepas nen Arimana na p̄amarua, Paḡin Suḡe nae ma e peni.

Yesu na mon la metavan navisi lala

⁴ Yesu totano e nene sanene, naga mon manene la metavan navisi la naḡa asike ne, komin kia naḡa naga p̄aria vanon kiena yum̄aena, po manene la taulu kiela kia. ⁵ Visae tevisu e ḡiriena Wa lala, visena moki naḡa sike ea naḡa asape Ntewa kila Narina mon manene la metavan navisi lala. E visena la ta nene, Ntewa pis pa kiena Navisaarena nena, sape

“Ko na, nepisu sane p̄ane opim ope naruu nenaga, a nepim nepe Arimoḡa kemua lelaga.”
Yauena 2:7
A ta sina pisa m̄ena sanini, sape

“Yoko in na neim neve Arimana, a yoko naga ve naruu.” Sam2 7:14

Visena lua nene, Ntewa pe pisa re nena pa kiena navisi la ta poli, sape pe Narina Wa, ana pisa ga pa Yesu. ⁶ A visen si tai, pisayu pogos naḡa Ntewa sinenan sape ligan narina m̄earu nene imi e yomarava, ana pisape

“Popon navisi make ga alotunia.”
Naw 32:43

⁷ E lepas kiena ne navisi lala, la akila yum̄aena wo la mokliu, ana Visena Wa pisayu la, sape

“Navisi kiena ne Ntewa lala aḡar kiena visena, asa ga lagi, amiyuḡae kiena ne Ntewa, asa ga kapi.” Yauena 104:4

⁸ Ana pogos naḡa Visena Wa pisayu Narina ne Ntewa, sape naga mon manene la metavan navisi lala, pisayua sane naga maran taaga sa ke Ntewa, pio naga Ntewa. Pisayu naga, sape

“O Ntewa, kioḡa lele wa na totanoena naga mon lue ga na m̄eke ne. Plaki na kioḡa nasuḡenena, naga p̄elaga wo ke narui.”

⁹ Ko okekaran manene la p̄elaga naḡa po, ana yepmavin visuen p̄elaga viowa, ana kioḡa Ntewa na mava naga mligan ko opa metava, opa manene la metava otaulu kioḡa erau lala, kila ko okekara keviu sa naḡa miyowauia ruru ko e ponotanu wo tai.” Yauena 45:6-7

¹⁰ A e visen si tai, tepisu naḡa Ntewa na mava pio Narina sape Suḡe, a pisayu pupia sur kerkeviu la naḡa naga sii la, sape

“Suḡe, ko ke narui ko opisirlua purḡes nen yomarava, lum̄oḡa ga miyuḡaen sina-pane ma metava.”

¹¹ Ana sur la nene, yoko amenunu makea, akokovio, ana yoko ko na osike osike lue.

12 *Sane takue marua tai, yoko osu-lowar la owar plan la nena-ga, a sane momã kulsota marua tai, yoko oyenlua nena-ga, ana yoko ko na ove urviu maran ve taaga silaga, a kioã kas la tařatete řisi pogos tai.” Yauena 102:25-27*

13 A visen kiena ne Ntewa tařena si sike ga wa, nařa pe pisali re pa navisi tai poli wa, ana pisa ga pa Narina naga taaga, sape

“Ototano e lepasneu na řamarua, otomã sanene, vano-o yoko neligan kioã nasinekar lala aim ave takue na vilanvanen lamã ea.” Yauena 110:1

14 Nane visena maro e lepas nene narui, nařa pisayu sanape nařa navisi kiena ne Ntewa lala la na amiyumãe kiena ga, la ape ninuna na waren kiena visena, a ape naiila itaena vena tetol nataliaena, ana yaru tai sike ga wa naga mon metavan la make ga, nane Narina Wa ne nane Yesu, nařa Ntewa pis maro pan ita ea.

2

Nalologena wo viu kiena ne Yesu mon la metavan navisaluaena marua kiena Mosis

¹ Sanene, visena wo lelaga nalologena wo la nařa temloge pa narui, monar tesitom urmi manene e la, monar touarar ruru m̃arera. Visae peraga, tevisuarria sařisi korur yan plan ita si vetania.

² E lepas nen navisaluaena marua nasumo lala, navisi ga la ařar pimi, ana kana visena ne lala amesmes ga, a am̃arera pařisi. Ana na kilaroen kana visena make ga, a kana nalogeluen make ga, kana nakoena ruru napo sike řa rui. ³ Ana nanagane, nalologena wo viu pimi tol ita řa rui, a naga keviu taulu manene navisaluaena marua nasumo. Sanene, visae

tesitom korenan mrapa na kieta natamaliaena nařa sike ea, yoko tařatete nena toure vetan kana nakoena nena-a řisa. Kieta Suře ke narui naga kila řesan lologena wo pimi m̃alivi, a la nařa amloge pisawal e kiligala, la apisawal liluen pimi pan ita, akila merarava van ita apisape lelaga. ⁴ A Ntewa m̃ena miila naga e visena nene, nařa naga kila kile lala, a sur nailanen lala, a yum̃aena lala na kiena nam̃areraena, a metavana, naga kiakian plan nalaena lala kiena ne Ninuna Wa pan ita ai nařa naga sitom sape la vania. Ana tepisu sur la nene, tekilia tesape lologena wo kiena ne Yesu Kristo naga pe visena tai nařa naga po manenea taulu kieta navisaluaena marua ita le Yu lala.

Yesu ve Suře e yomarava nařa yoko imi na wa

⁵ Tekilia tesape Yesu naga mon la metavan navisi lala, komin nařa e lepas na yomarava nařa pimi ke ne, yoko Ntewa tařatete ligan navisi la ave suřenia, ana mligan sike vatanon Narina. ⁶ Sur nene Tus Marua m̃ena pisa, e visen tai kiena ne Parin Suře Tepet nařa pisa pa Ntewa, sape *“?Sur wo ya na sike e yaru, nařa kila ositom manene naga sanene?*

?Pona ya ne kila om̃alivi ke e narina ne yeririna?

⁷ *Nanua, omligan naga sike tanon navisi lala, ana nanene na yam plas la ga,*

a nanagane, opisirlua si naga rui. Omligan naga metava e yo wo tai amio kana pupia naurarena a nawarwarena nena,

⁸ *ana omligan sur make ga sike vatanon kiena nam̃areraena.” Yauena 8:4-6*

Ana pogos nařa Ntewa kila yaru ve řarun sur make ga, kila sane

pe sur re nena tai naþa naga pe pe suþen re poli. Naga kila sane sape ve sanene, ana pimi tol nanagane, pe tepisu make re sur la e yomarava nini poli wa e kilamarata pa mapin sa naþa Ntewa sinenania. ⁹ Sur la pere wa, ana silaga tekira tepisu ga Yesu, naþa Ntewa pisirlua naga pa mon manene la metava. Nanua sumo Ntewa sinen miye ita paþisi, ana kila Yesu pito tano yam plas la ga, kila naga patanon navisi lala, a kila naga þar manene pupia naloge viowaena na namarewoitaena, ana siraunia, pisirlua sina, paia ruruia amio naurarena nae peni.

Yesu pe kieta natamaliaena, pe kieta þarin yar wa

¹⁰ Pelaga na yuþaena kiena ne Ntewa na tamaliaitaena nene naga mesmesu, komin naga sii sur make ga, a sur make ga pe naga kiena, ana sinenan sape taulu maran si pupia þegas nen narina la tai vetan yomarava nini, aim si ave kiena. Naga sinenan sape kila sanene, ana nakilaena na mārera paþisi, ana māl mrapa taaga ga nakilaena, naga sanini: mrapa naloge viowaena kiena ne Yesu, naþa Ntewa kila ga naga pimi pe yeririna, naga pe yar natepoen yomārua vena taulu kieta natamaliaena. ¹¹ Yesu kilia sumon ita sanene komin naga ke narui naþa kila ita temekiki, kila narui naga kekarana naþa pisu ita sane tepe mratava taaga ga temio. ¹² Visena telu e lepas nene apisa sanini. Tai sike e tus kiena ne Yauena lala, sane Yesu pis pa Ntewa, sape

“Yoko nevisawal ruru kioṃa kia va wolai lala, yoko neieluar ko likan yeririna lala.” Yauena 22:22

¹³ Ta sina, pisawal naþa Yesu mlelaga e Ntewa sa ke naþa temlelaga e naga, visena naþa sike e

tus kiena ne Navisawalena Aisea, sape

“In ke narui, naþa kiau nawasi-neena, nemligan sike e naga.” Ais 8:17

Namaro, visena si tai kiena ne Aisea, pisayu Yesu amio wenla lala, sape

“Nane in ke nane nesike nini narui, nemio narina ne Ntewa taþena lala naþa naga mligan la e lumāu.” Ais 8:18

¹⁴ Ana ita narina ne Ntewa la nini, ita make ga tepe yeririna, temio tasneta a kata kuruta, ana naþa Yesu imi ve wenla kemua lelaga e ita, naga pimi e yomarava nini, naga tasnena a kana kuruta sa ke ga ita. Sanene, pogos naþa taṃan si naga mare wo ita, ana kiena marena nene mēlua puryukawaena kiena ne þarin suþe na māreraena na marena, nane Yermare. ¹⁵ Naga mēlua māreraena kiena ne Yermare, mlupar plan kilika lala naþa aþanaria kararkare ruru ita neþaga, sane maraunen marena naþa temloge viowagania e kieta malena wetelu. ¹⁶ Lelaga naþane, yuþaena wo na iilaena kiena ne Yesu, pe kila re pa navisi nae ma e peni la poli, ana kila ke ga pan ita na yomarava nini. Visena la mokliu apisa visena sanini, asape *“Naga suṃa miila ruru ke lus kiena ne yermarua Epraam lala.” Ais 41:8-9*

¹⁷ Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene. Naga pisu sane Yesu monar imi sane ita wenla lala e sur make ga, vano-o kilia kilia ruru ita, kilia sinen ye ita. Ana tekilia towasinea, sa naþa yoko naga masisun yuþaena naþa yoko naga kila va Ntewa komin kieta mlamulen viowa lala, naþa kila kieta marawo temio Ntewa, sane pe kieta Parin Yar Wa. ¹⁸ Naga pisu pupia nakilaliēna pimi mālivilin kiena

malena, mloge piowagan pano-o tauluia, ana kila naga kilia iila ruru ita sina e pogos naña nakilaliena imi m̄arera m̄ena ga van ita.

3

Yesu mon la metavan yermarua Mosis

¹ Wolai a vineu wa lala, naña amlogear navioena nae peni rui, nepisa pan amiu rui nesape Yesu kilia iila ruru ita, ana nenagane nom̄areran amiu, sineun nesape popon asitomyu manene naga va laa sane wa, sane naga pe nalologena a naga pe p̄arin yar wa na kieta nalelagaena. ² Tevisu veve ruru li Yesu amio yermarua Mosis nanua. Yermarua Mosis nanua sumo, naga masisun kiena yuñāena la paṗisi e mratava m̄ana ne Ntewa, a Yesu m̄ena masisun yuñāena la paṗisi naña Ntewa pisirlua naga sape naga yuñāena. ³ La ga luwoka amasisun yuñāena, ana Ntewa pisirlua Yesu pa manene la metavan Mosis, komin naña sane Mosis naga sike ga loyūñā m̄ana ne Ntewa, kila ke kana narin yuñāena ne lala, ana pupia yuñāena na visirluaen yuñā nena, Yesu ga kila.

⁴ Yuñā make ga, monar yar tai naña yuñāena, ana Yesu ke narui naga miyuñāen yuñā m̄ana Ntewa, ana Ntewa naga pe p̄arun yuñāena nene. ⁵ Sanene, Mosis naga pe yar na yuñāena, masisun ruru kiena yuñāena make ga loyūñā e mratava m̄ana Ntewa, pano tol naña naga pe yar na visawalen pupia visen kiena ne Ntewa lala naña apisawal liluen ke pimi tol nanagane, ⁶ ana Kristo naga kila pa manene la sane, komin naga masisun visuaren pupia yuñāena make ga na yuñā

nene, sane naga pe m̄earu na pupia kana p̄ar nena.

?A yuñā nene na pisa ke ya ne, pona pisa ke ai? Suñā pisa ita ke ga ne, komin visae ve temarau re, a visae tekekarana kiena navisaaren lala, touarar ruru kieta nawasineena e la, ita teve kiena namratava wa ruru nena lala.

Yesu mon la metavan Mosis, a monar telelaga manene va la sane taulu la naña Mosis sumon la

⁷ Visena ta teke e Siriena Wa, naña pe visena kiena ne Ninuna Wa na kilaṗege itaena, naña pisa sanini, sape

“*Pane, visae aloge pulgon Ntewa, pe pon re si kiamiu sitomena la imi si m̄arera poli, sa naña kiamiu yermarua la akila rui.*

Nanua sumo, e yomema, asike e pog na kilalien tai paṗisi, asuñā pano-o asuñāl ke sina ga akila p̄arila.

⁹ *Ana Ntewa pisa la, pisa sanini, sape*

Nayalena kena la nene naña tol kas lualima yam vari ne, nesike nemio la silaga, apisu kiau naiilaena wo la pan la, ana p̄elaga kien la nene na kilalin paṗisi.

¹⁰ *Kiela p̄arm̄arera kila sineu pikirara paṗisi, ana nepisu sane peraga, la nene na, silaga asuñā apa e nene apa e nene amiyepe ke petan kiau mrapa mesmes lala.*

¹¹ *Sineu maren la ne sanene narui, sineu kar la paṗisi, ana nesuñālu narui, nepisaar pan la nesape purvanua wo navaruruena naña nekila ruru sum̄ate la nesape ve kiela, yoko ve ava re si loyūñā ea.”* Yauena 95:7-11

¹² Wolai a vineu lala, komin sur ne la nanene, popon kam na avisuar ruru amiu. Pe pon

re visae amiu yar tai, sitomen viowa sike e naga, pona sinena ve lelaga re si narui, kila naŭa naga werelua si naga vetan malena wo kiena ne Ntewa mali. ¹³ Pe sinetan re ita yar tai loru sanene poli, ana monar tela visena nai-ilaaren van ita silaga e legiena punu ga, vena ve ita yar re tai naŭa ŭelaga na mlamulen viowa la visa kotalia kare re naga vano-o naga manin nenaga. Visena naŭa meta ne sape “Pane, visae aloge pulgon Ntewa,” ana naga pe visena nasumo tai, ana sumal sumna ga, pulgona pio ke na wa, tesike e kana legiena na logearen la na wa. ¹⁴ Popon touarar kieta lelagaena m̄arera ve sa nena ga naŭa temlelaga ŭesan ea, popon tesumal m̄arera tesumna vano-o tol luasa. Ana visae tekila ve sanene, yoko temio Kristo, teve yar na war viraviranan naurarena wo lala kiena ne Ntewa. ¹⁵ Lelaga naŭane-e, Visena Wa naŭa metava pisa sanene, sape pe pon re si sinemiu la im m̄arera poli, sa naŭa yermarua lala akila e pogos na kilaliena lala e yomema, naŭa asum̄alu akawe visena kiena Mosis.

¹⁶ ?Ana la ne akila ŭar m̄arera sanene, a la nene? La naŭa akila sanene, la naŭa akekaran amlogear ŭesan pulgona Ntewa, ŭis narui apatanon kiela yar ke-viu yerkaawa Mosis, naga sumon la apetan Isip. Naga sumon la amolue petan yo nene ana pe yam piavi re poli, akawe ke sina naga. ¹⁷ ?A la naŭa akilali Ntewa, amiyuyur sinena e kas lualima yam vari nene e kiela nayalorena, pano-o sinen kar manene la la, la ke nene na wa? Ee, la naŭa akila sanene, la ke ga nene na wa, naŭa naga tamalia la, ana siraunia akila luen ga mlamulena piowa e marana, pano naga kila amarmare ga, puryula la sutetai

kar ga sike e yomema. ¹⁸ ?A la naŭa naga pisaar sape yoko la taŭatete ava loyuma e kiena purvanua wo tanea navaruruena naŭa kila ruru sape ve kiela, la ape yeririna la ne sanape? La naŭa taŭatete ava ea, naga la naŭa akilakila ke ŭarila, naŭa pe amlogear re sur ta poli. ¹⁹ ?A ya ne kila narui taŭatete ava loyuma e yo wo na varuruena nene? Taŭatete avavini vanon pe amlelaga re e Ntewa poli, a pe aŭasine re naga poli.

4

Navaruruena wa kiena ne yeririna lala kiena ne Ntewa

¹ Nanua sumo, Ntewa kila ruru tanea yo na varuruena tai kiena ne kieta yermarua lala, ana nanagane m̄ena ga kila ruru si kieta yo wo na varuruen rui. Nasiiena tere nene naga mal ruru ga sike na wa, ana pe pon re teve sa yermarua la nene poli, naŭa akilalu kiela navaruruena nene, la moki naŭa pe apa re loyuma e poli. Peraga, popon ita tevisu ruru ita yo, pe pon re naŭa vano-o ŭisi na ita laŭasa, la m̄ena akilalu kiela pulmas, Ntewa visu veve ruru la sa ŭisi ve ava atol re kiela navaruruena. ² Naga nene komin naŭa ita maran taaga ga sane yermarua la nene, naŭa lologena wo kiena ne Ntewa tol ita, sa naŭa tol la, ana akila sa naŭa amloge, ana pe amla re si lelagaena to metavan poli. Pe amla ruru re si kana visena la nene e kiela malena la poli, ŭisi pe ŭar re mras e la poli. ³ Ana e lepas kiena ne la nini naŭa pe amlelaga re sanene poli, Ntewa pis m̄arera rui, pisa visena naŭa nesiri metava yam tai rui. Visena nene, pisape

“La nene akila sineu kar la paŭisi, ana nepisaar nesape yoko la taŭatete akilia atol

*kiau navaruruena nene.”
Yauena 95:11*

Ana ita naña temlelaga kemua e lelaga, navaruruena nene naga pe kieta naña teva loyuma ea.

Navaruruena kiena ne Ntewa nene, naga kila ruru pe kieta su nakonua rui, komin e pogos nasi-iena, naga miyumaen pano-o tol kana legiena orai ana p̄isi nena ga, ⁴ ana sa naña Visena Wa pisa e yo laḡasa, sape e kana legiena olua, naga pa ruru e kiena yumaena ne lala, pe miyumaen re si sur la nene poli.

⁵ Ana sur si tai, visena na metava pisayu naña Ntewa pisape yoko yar laḡasa taḡatete nena atol kiena navaruruena, ⁶ ana visena nene kila meraravan sape sane monar yar si laḡas asike koyo tai naña yoko Ntewa tam̄an la ava loyuma. La nanua sumo, amloge lologena wo kiena ne Ntewa amio purvanua wo naña pisaar pisape ve kiela, ana pe asum̄al re m̄arera poli, pe amlogear re poli, ana akila pal ruru nena ga, pe apa re loyuma e poli. ⁷ Ana kieta navaruruena sike na wa sike ne, a Ntewa pisaar kana legiena na tolona, komin kas mok p̄aro rui, Parin Suḡe Tepet pisawal visena la naña sike meta rui, naña pisa sanini sape

“Nanagane visae aloge pulgona, pe pon re kiamiu sitomena la imi m̄arera si poli.” Yauena 95:7,8

Popon tevisu kilale sane “nana-gane” naña pisa e nini, nane kieta pogos ne nanini narui, naña Ntewa kila ruruia vena tetol nata-maliaena. ⁸ Asitomyuli yermarua Yosua nanua. Naga sumon kieta yermarua la komḡasa apa loyuma e purvanua wo naña Ntewa pisaaria, ana visae naga ke narui navaruruena kiena ne Ntewa naña akus rui, yoko Ntewa taḡatete si visayu pogos taḡena

tai va Tepet, visave pe legiena na vaen loyuma e kiena navaruru-ena. ⁹ Ana peraga, naga sun̄a pisa ke pisape navaruruena wa nowo tai sike ga wa kiena ne kiena yeririna lala, ¹⁰ ana visae a naña va loyuma ea, yoko wo naña wo vana vaḡisi, yoko naga kilia va ruru e kiena yumaena make ga, sa ke ga naña Ntewa m̄ena pa ruru e kiena.

¹¹ Visae sanene, popon tom̄areran li naña tetol navaru-ruena wa nowo nene, ana pe pon re m̄ena ita yar tai ve logear re Ntewa, yoko kilapalia.

Visena kiena ne Ntewa po paḡisi

¹² Tesike vatanon visena kiena ne Ntewa, vanon kiena visena naga mali, miyumaen ke m̄arera paḡisi, kilia yur malena kien yaru, mal paḡisi taulu playu na mara naña mal lepas luwoka. Visena kiena ne Ntewa kilia va warpoyo va loyuma e losineta, kilia va liḡere sur ya naña teke e kieta sitomena, pona visuveve ya naña teke e ninuta. ¹³ Lelaga, naga naña yoko visuveve kieta malena, kil-amarana tol make suria, taḡatete ita yar tai tapolounia.

Yesu pe kieta p̄arin yaru wa

¹⁴ Ntewa kilia make sur la ne lepas na e ita, ana potena pania naña narina, pupia p̄arin kieta yaru wa naña Yesu, naga mligan yo nini pa yalen silau ma e kiena yo ma metava e peni, pa kila ruru si mara wo pan Ntewa vanon ita. Ana vanon naña kila ruru ita ke temio Ntewa sanene, popon touarar nalelagaena m̄arera ea, a popon ve teligan li re si naga pogos tai. ¹⁵ Kieta p̄arin yar wa nene, naga pe yar ta naña pe mninue re kieta ursuen la poli, ana kilia ruru po paḡisi naña ita pe tesuḡal re m̄arera poli. Naga sinen miye ita, yoko iila ita, komin nanua naga

m̄ena ga, nataṭaliena lala apim ke e naga m̄arera paṭisi pania e lepas punu ga, sa ke ga naṭa apim ke e ita. Naga sa ga ita, ana sur ga tai, nataṭaliena pe ṭere re nena naga mloru e mlamulena viowa poli. ¹⁶ Visae ve sanene, tepisu sane tom̄al kieta mrapa narui vena tekilali naṭa telen ita teva la lavis pun lele natotanoena wa kiena ne Ntewa, naṭa pe purṭes nen lemamiēna. Ve temarau re sina, tekekan naṭa teim puna Ntewa, ana yoko tekilia tetol kiena sineyeēna e kieta malena, yoko tevisu naṭa kiena nasinewoena iila ita e pog m̄arera ya naṭa tesike ea.

5

Yesu pe ṭarin yar wa na sineyeēn yar lala

¹ La naṭa apuarar yuṁaena na ṭarin yar wa, apisiriplan la petan li wa taṭena lala vena kilaen yuṁaena na sanene narui. Yaru naṭa pe ṭarin yar wa, naga suṁalu su likan yeririna lala a Ntewa, vena waren kiela nalaena lala amio nakuṭaṭaena lala vana, vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala. ² Parin yar wa nene pisu kilale ruru naṭa yar la asuṁa amiyuṁae piowa ga, asuṁa amiyupe ga petan mrapa, komin naṭa naga m̄ena pe kumpui ga, naga m̄ena kilia malum, kila sane sinena kilia ye ruru nena yeririna taṭena lala, naga moṁau ruru nena pan la. ³ Naga sa ga yeririna taṭena lala, ana pogos naṭa kila nakuṭaṭaena lala, monar kila ve vanon re ga mlamulena kiena ne yeririna lala, ana vanon m̄ena kiena mlamulena viowa lala. ⁴ Komin sur ne nanene, pe pon re yar tai liṅanar si naga poli visave popon imi ve ṭarin yar wa, ana Ntewa ga kilia liṅanar yar vena war pupia kia

na sanene, sa naṭa naga mliṅanar yermarua Eron nanua sumo pe kieta ṭarin yar wa ṭesa.

⁵ A e lepas kiena Kristo, sa ke m̄ena nene. Naga pe kieta pupia ṭarin yar wa, ana naga pe pisirlua re naga pa metava sape naga sanene poli, ana Ntewa ga pisirlua naga. Visena kiena ne Ntewa naṭa pisa sanene sike e nasiriena wa na sumo lala, naṭa ta pisa sanini, sape

“Ko na nepisu sane ṭane opim ope naruu nenaga, a in na nepim nepe arimoṁa kemua lelaga.” Yauena 2:7

⁶ Taṭena, pisa sanini, sape

“In na nemliṅan ko sane yermarua Malkusteke, ko na yar wa maro e kiena lus, naṭa yoko ouarar ṁa yuṁaena nene vano-o ve uro re.” Yauena 110:4

⁷ Ntewa mliṅan yuṁaena nene pa Yesu, ana tepisu e pogos na kiena malena e yomarava nini, naga kila ke pa rui. Sila ga naga sitom manene yomarava nini paṭisi, ana tagin pa Ntewa, wamarana mlau vanonia. Naga suṁalar m̄arera sike e Ntewa sape visae kiena malena kovio, yoko Ntewa kila malia sina, ana naga m̄areran la sane naṭa mlenwo itania.

Ana Ntewa pisu ṭelaga wo na moṁaena a navatanoena kiena ne Yesu, ana sinena myea, mloge kiena naviunena lala. ⁸ Lelaga naṭa Yesu naga pe narina ne Ntewa rui, ana Ntewa taṁan naloge viowaena na pogos m̄arera lala pimi pania, sape vian Yesu vena tol ruru ṭelaga na logearena e kiena malena. ⁹⁻¹⁰ Naga patanon make nasinenanena lala kiena ne arimana, pano-o kila make yuṁaena la naṭa Ntewa mla pania, kila narui pisirlua naga sane yermarua Malkusteke. Sanene,

Yesu pimi pe Ntewa kiena ĩarin yaru wa, pim pe purĳes nen malena naĳa ve uro re kieta ita punu ga naĳa temlogearia.

Popon teimi temarua ruru wo e Kristo

¹¹ Ana kia naĳa Malkusteke, kiena suniena marua wo la sike ne, naĳa akilia akila meraravan ruru van amiu sanape e yar nene amio kiena yuńaena. Mareran navisayu ruruen merarava van amiu, komin naĳa yam tai sa naĳa kiligamiu poĳe towe la sane. Ana visae kam na asitom asape aloge kilalelia, ¹² yoko wo vaĳisi, komin naĳa kam na amlelaga nakonua rui, ana atorokin naĳa aim ave navianena na visena wa kiena ne Ntewa rui. Ana peraga, asumńa ga sa ga nene, ana monar avian amiu si ea, siar si e kana purĳes nen visena ne lala.

!Lelaga naĳa, kam na nakanen kinanen mńarera la rui, ana sa ga naĳa asumńa sinemiun ke amun yu na wa! ¹³ La naĳa amun ke yu sanene wa ape sisi ke ga wa, ana taĳatete ave manmarua e visena na mrapa lelaga, ¹⁴ ana la naĳa akan ke kinanen mńarera, la amarua ruru rui. La ne sanene, kiela sitomena la miyuńae ruru pano-o apisu veve ruru make sur punu ga, ana akapur apimi po tol naĳa apisu kilale ruru sur ya naĳa po a sur ya naĳa piowa.

6

Popon tevisur ita ve towasuĳe re si teva varau

¹ Komin sitomena la nene, popon teligan ĳelaga na sisi sike na, teva re laa sane wa e navianena mńarera kiena ne Kristo na atorokin sitomena naĳa marua.

Tepilopu ita e kieta yuńaena piowa namarena la rui, tetol naviaewaena e Ntewa rui, ana popon ve tesuńa teva re si ea. Naga sa naĳa

tekilavan lelen yuńa rui, pe pogos na visirluaen narui. ² Apian ita e nakeena rui, apu ĳarita rui, temlelaga rui tesape yoko tesuńal si e marena, a tekilia rui naliĳereena ta sike ne amio kana nakoarena nena naĳa yar viowa la akus vano-o taĳatete ĳisi pogos tai. Sur la nene toĳaro make e rui, ana pe pon re tesuńa teteteliv mńaga e sur la nene silaga poli, ana popon tesuńa teva re laa sane temio kieta Suĳe. ³ Sur nene mńarera paĳisi, ana visae Ntewa tamńan ga van ita, yoko tekilia teyuńaen wo ga. ⁴ Lelaga, yoko tekilali naĳa teva re laa ga wa temio naga silaga, ana sanapen la naĳa amloru, apa si varau rui?

La nene, la amial ruru ĳes e yomerarava asumńa akinan ke e lokove nae ma e peni rui, a Ninuna Wa pimi mńena e la, a pogos naĳa apa si apiowa sanene, yoko taĳatete si avilopu la awasuĳe aim e malena. ⁵ Visena Wa kiena ne Ntewa miila la e kiela malena rui, a atol towe mńa namńareraena na suĳenena naĳa pimi ke ne, ⁶ ana pogos naĳa apilopu si mńasila, akila ĳarila sanene, yoko aim awo si sanape? Peraga, yoko viowa van la vaĳisi, komin naĳa akila ke sane asuar ke si Narina ne Ntewa meta e lak torovia, sa naĳa asumńa apisirilua ke naga e maran yar lala vena aviuelin kare si kiena kia.

⁷ Asitomyuli na nene. Porotano naĳa mun yua naĳa mloloru ea, ana ĳar manene kinanen kan la naĳa amiyuńae ke ea, ana Ntewa kekaran paĳisi, kiena navisa ruruena sike ea. ⁸ Ana porotano naĳa pe ĳar re sur wo poli, ĳar ga viluńini viowa lala, naga sa ga naĳa apiain ga maren pania, ana taĳatete akila sur wo ta ea, yoko asikap ga narui.

⁹ Erau lala lelaga paĳisi, visena

la ne sanene am̄arera paṽisi, ana e lepas na pun amiu, in na pe nesitom re nesape kam na sanene poli. Peraga, noṽasine amiu, sane mras nen malena viu naṽa po kapuru ke e amiu na wa.
¹⁰ In na nemlelaga nesape yoko taṽatete Ntewa sinen ṽesan ki-amiu yum̄aena wo lala, a yoko taṽatete sitom korenan vinayaena a sineyeena naṽa kam na akila pania, pogos naṽa kam na amiila kiena nalelagaena wa taṽena lala. Kam na amiyum̄ae po sanene, ana kila Ntewa kekaran paṽisi, yoko naga m̄ena kila ruruia a kila wo van amiu.

¹¹ Sanene, nesape neiilaar amiu sina, vena ve ava re si varau, kam na am̄areran ava re laa ga wa, ava m̄aga atol ga luas rui, vena akilia atol sur punu ga naṽa kiamiu sitomena sike ea. ¹² Kam na ve ave yowen re, ve yepemiu malum re, ana monar avesinaia e yum̄aena maran ve taaga sa ke kieta yermarua wo la naṽa amasusun ruru yum̄aena, kiela sitomena la piayavi pano-o atol sur punu ga la naṽa Ntewa pisaar ṽesan pan la.

Visaarena kiena ne Ntewa pe lelaga paṽisi

¹³ Navisaarena ta naṽa Ntewa kila, naga kila pa yermarua Epraam, pisaar m̄arera pania e lepas na lus la naṽa yoko amolue raunia. Pe kia taṽena re si naṽa Ntewa kilia visa vena kila kiena navisaarena nene m̄arera poli, komin kiena kia naga mon metavan make kia taṽena lala, ana Ntewa pisaar ke sina e ga e kiena kia, sape

¹⁴ *“In na Ntewa, yoko nevisa ruru ko ve keviu vaṽisi, nekila kioṽa lus la aim ave moki vaṽisi e yomarava nini.”*

¹⁵ Ana Epraam lavisi sitom ṽele visena nene, ana pisu naṽa

Ntewa kila kiena navisaarena nene m̄arera ruru po paṽisi, ana pe sur koren ga naṽa Epraam tol pogos m̄arera la mok paṽisi, ana pe mligan re navisaarena nene poli, ṽuarar ruru m̄a pano-o pisu naṽa siar tol ya naṽa Ntewa pisaar pania.

¹⁶ E lepas na ṽelaga nakilaen navisaarena m̄arera, yar la asum̄a apisa kia kiena yar wa tai pona sur wa tai. Ana pogos naṽa yar taṽena la aloge, la monar alelaga ea, taṽatete si avisin sinekar vana, komin kia naṽa apisa kila visena m̄arera.

¹⁷ Ana sanapen Ntewa? Naga m̄ena sinenan sape kila kiena visena van ita m̄arera ruruia, vena telelaga ea, ve tesitom ṽele re. Ita na sane narina lala na waren kiena lalimana, ana naga sinenan sape tekiliaar ruru tesape kiena sitomena wo naṽa teke e ita taṽatete ṽisi pogos tai, ana kila kiena navisaarena pan ita m̄arera paṽisi.

¹⁸ Navisaarena kiena ne Ntewa naṽa pan ita m̄arera ruru sanene rui, komin naga pe pisokan li re poglis tai poli wa, kiena visena taṽatete vilovilopu karea, ana metavan kiena navisaaren nene, pisa si amio kiena kia wa, vena kilaen kiena visena nene m̄arera nenaga. Ana sur lua nene, kiena navisaarena amio kiena kia, lalua amiyum̄ae lele taaga vena kila ita tesum̄al m̄arera tese kiena visena. Ita topur matan yo viowa naṽa tesu ṽes ea, takalewele ke yo na suvanena, ana navisaarena lala kiena ne Ntewa akila kieta sitomena la piayavi ruru po. Sanene yoko tekilia teva tetol ruru yo wo naṽa Ntewa kila ruruia a mligan sike e marata woga ga naṽa.

¹⁹ Kieta nalelagaena m̄arera nene, naṽa tesape yoko Yesu tamalia ita, naga sitomen ta naṽa sane kilavaru na tararen waa. Yoko uarar ruru kieta malena,

vena ve sur re si ta naþa kilia werelua ita, vano-o tol pogos naþa teva varaun pupia kulmrae loyuma e Yo Wa naþa pe Yo Wa paþisi. E yo nene teva tesuñal nena tese marana ne Ntewa, yoko kieta sitomena lala akilia amarera ruru ke na wa asape woga ga van ita.

²⁰ Naga nene komin naþa Yesu sumon ita pa e yo wa nene rui, pa kila kiena yumaena sane kieta þarin yar wa, vena kila kieta mara wo temio Ntewa.

Sa naþa tepisa rui, naga sane pe þarin yar wa maro na lus kiena ne yermarua yaru wa Malkusteke, ana naga pul plan kieta mlamulen viowa la rui, a yoko kila ma kiena yumaena na sanene vanon ita vano-o taþatete þisi pogos tai.

7

Malkusteke na sumo naga mon la metavan make þarin yar wa taþena lala

¹ ? Ana yermarua Malkusteke nene, naga ai, a kana suniena naga pa sanape? Tus naþa Nasiarena pisayuia, pisape naga pe yar na pogos kiena ne Epraam nanua sumo, pe þarin suþe na kumali marua wa naþa Salem, a naga pe pupia yar wa kiena ne Ntewa na mava. Ana pogos tai, yermarua Epraam pa kila mara pa kiena nasinekar lala, naþa þarin suþe taþena lala, ana taulu la, þasuþe ke si narui, pitawe Malkusteke kinae patanonia, ana Malkusteke pisa ruruia. ² Ana Epraam mla nalaena pania, mlalua lualima petan ponotia na sur make la naþa taulu e pogos na mara naþa þarar ke sape wasuþe si va maana. Pupia yar wa nene naga pe yar tai, sa naþa kiena kia ga luwoka apisa. Kiena kia þes nena, Malkusteke, kana kinasa pisape “Þarin suþe

na mesmesu,” a kiena kia na lua pisa sanini, sape “Þarin suþe na sumare,” komin naga pe þarin suþe nae pulkumali naþa Salem, naþa kana kinasnena na sumare. ³ Yar nene, kana suniena nena pe taþena ga, komin naþa pe temloge re apisape kiena yermarua lalua na sanape, pona ma repina lala la ape lus nae pe wa. La pe apisawal re kiena maliena poli asape ma siar sanape, a pe suniena na kiena marena re poli. !Sa naþa naga pe mare re nena poli, suma þuarar ke kiena yumaena na wa! Sanene, naga sa ga narina ga Ntewa narui, naþa yoko naga ve kieta yar wa ma vano-o taþatete þisi pog tai. ⁴ Komin sur la nene, tepisu e visena marua kiena ne Ntewa naþa kia na Malkusteke, naga pe kia tai naþa pa metava paþisi, pano-o tol repita yermarua Epraam, naþa asitom ke asape naga mon la metava rui, naga maena patanonia, þar nawaren pania e komþas nen sur la naþa taulu e mara.

⁵ Ana þelaga na laen nawarena na sanene, naga þelaga ta naþa navisaluaena pisape le Israel lala la monar akila luen ga. Kiela yar wa lala na lus kiena ne Li-vae, la monar avisuar ruru la, awarplan lualima petan ponotia e kiela sur make ga van la, komin la na sa ga namratava taaga, naþa ape lus kiena ne Epraam. ⁶ Ana Malkusteke nene, naga pe nae re mratava puna ne yermarua Epraam poli, ana Epraam pisa kilalea sape naga yaru wa tai, mliþere nawarena komþas pania. Yermarua Epraam nena naþa Ntewa pisaar sur wo la pania, ana naga patanon Malkusteke.

Ana pogos naþa Malkusteke tol nalaena nene, kekara, pisa ruru Epraam, a nanene kila meraravan si pan ita sane naga mon manene la metavana, ⁷ komin yar

naþa torokin visa ruru yar taþena, naga monar mon laa metavan yar nene. ⁸ Ana Malkusteke amio yar wa taþena la nene, la make ga atol kiela nalaen la torok ga, ana la ape taþenan sur tai. Suri nene sanene, sape yaru wa lala aþar kiela, ana siraunia amarmare, ana Malkusteke mla kiena, asape naga suña pano-o pe mare re poli. ⁹ Ana sanaþa Malkusteke mon la metavan yermarua Epraam, naga mon mña metavan pupia kia taþena naþa Livae. Lelaga kemua, Livae naga þesan naþa pe repina ne lus kiena ne yaru wa lala, ana naga mña ga molue kome lus kiena ne Epraam, ana pogos naþa Epraam patanon Malkusteke, mla nalaena pania, sa ga naþa Livae mña patanon Malkusteke mla nalaena pania. ¹⁰ Suri nene naga sane pogos naþa Epraam mñalivin Malkusteke, kila pania, Livae pe paeme re e repina nene poli wa, ana sa ga naþa naga mña kila.

Yesu pe molue re e lus kiena ne yaru wa la poli, ana molue ga kome lus viu tai

¹¹ Ana visena la ne ma metava apisawal ke pupia sur ta ne paþisi. Akila meraravan asape Ntewa þere plan lus na yaru wa lala kiena ne Livae, pisirilua lus taþena tai kiena ne yar wa lala, kus lelana. Yermarua Eron mña pisirlua yuñæna na lus kiena ne yar wa lala, ana Mosis þar kiena navisaluaena nene pimi mñalivi, ana visae Ntewa visu sane sur lua nene torokin kila ita temesmes ruru nena temio, vera na ligan suña ga. Ana peraga, naga pilopuia, mligan si þarin yar wa viu tai pimi mñalivin ita, naþa pe lus kiena ne yermarua taþena nene Malkusteke. ¹² Ana komin Ntewa pisirilua þarin yar wa viu nene, mesmesun mña naþa visirlua kana navisaluaena viu tai. ¹³ Monar ve sanene, komin e nene

naga pisayu kieta Suþe, naþa naga mñalivi e lus ta naþa pe la re nena ta suñal se wonta ana kila yuñæna kiena ne yar wa poli. ¹⁴ Lus naþa Yesu mñalivi ea, tekilia tesape naga lus nae Suta, ana pogos naþa Mosis pisawal kia kiena ne lus kiena ne yar wa lala, naga pe pisawal re nena kia naþa Suta poli.

¹⁵ Ana lus na yar wa taþena lala suña ga, naþa Yesu molue komea, nane lus kiena ne Malkusteke naþa tepisasa ke narui. Sur ne nane kila narui tepisu sane Yesu pe sa re yar wa taþena la poli, ana naga sa nena Malkusteke ne narui. ¹⁶ Taþena la nene, apim ape yar wa komin ga naþa sane ape kana lus na kuruta mal nene, sa naþa navisaluaena marua pisa, ana Yesu pimi pe kieta þarin yar wa e pupia namareraena na kiena malena naþa taþatete akila karea, naþa sike sike lue narui. ¹⁷ Tekilia tesape naga su lue sanene, komin naþa visena kiena ne Ntewa pisa rui, naþa sape

*“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko ope yar wa maro na kiena lusa, naþa yoko ouarar yuñæna vano-o taþatete þisi pogos tai.”
Yauena 110:4*

¹⁸ E nene, pimi merarava ruru pan ita sane Ntewa pilopu kiena mrapa na yuñæna. Mrapa marua naga navisaluaena kiena Mosis na sumo, naþa suñal sukapar paþisi, ana sa naþa kiena namareraena naga pe torokin re kila sur wo ta van ita poli. ¹⁹ Naga kila þele yon naþa kila mesmesun ruru ita, ana Ntewa mligan mrapa marua nena sike ga narui, kila si sitomen viu ta pa metava, kus lelana. Mrapa viu nane tekilia telelaga marera tesape naga pe mrapa namalena naþa pe lelaga, naþa kilia sumon ita teim lavisin Ntewa.

²⁰ Ana mrapa viu nena, navisaarena kiena ne Ntewa tai kilarar sumalar m̄arera su lue na sike ne. Yar wa taḗena na sumo lala, poglis naḗa apuarar ḗarila, amiyawawo la vanon kiela yuḗaena, pe navisaarena re tai sanene poli. ²¹ Ana pogos naḗa Ntewa pisirlua Yesu pimi pe kieta ḗarin yar wa, kila amio kiena navisaarena m̄arera tai. Naga sa naḗa visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pisa, naḗa sape

“Ntewa pisaar m̄arera rui, ana taḗatete si vilopu kiena visena nene, visave

‘Ko na yoko ouarar yuḗaena sa naḗa ḗarin yar wa kiena ne kiau yeririna lala, vano-o taḗatete oḗisin pogos tai.’”
Yauena 110:4

²² Ana Yesu ḗuarar ruru kiena yuḗaena nena sanene, pe kile na naviranarena vii kiena ne Ntewa amio ita, naḗa po manene la taulu na sumo, a pe nasiaren suri la naḗa Ntewa pisaaria pan ita, yoko kila make ruru nena van ita sirau.

²³ Nanua sumo na yar wa la moki, komin naḗa ta miyuḗae pano-o kovio, taḗena kus lelena, miyuḗae m̄a pano-o, naga m̄ena kovio, la akilakila sanene. La taḗatete asu lue, ²⁴ ana Yesu, naga yoko su lue ga narui, ana yoko naga taaga ga uarar kiena yuḗaena sa naḗa kieta ḗarin yaru wa vano-o taḗatete ḗisi pog tai. ²⁵ Sanene, naga sike ga e marana ne Ntewa silaga, mlen lue ga pania vanon ita, ana kila sane ita nanagane, pona ita la naḗa tepim ke rau wa, ana naga ke narui naḗa yoko tamalia make ruru ita punu ga naḗa teva tokom puna teim lavisin Ntewa.

Yesu na pe ḗarin yaru wa nena napo

²⁶ Tekekara paḗisi naḗa Ntewa pisu sane popon ligan ḗarin yaru wa ta naḗa po manene sanene

imin ita. Naga pe yar ta naḗa pe yaru wa paḗisi, pe napiowaena ta to re nena ea ḗisa, merarava paḗisi, kiena ḗelaga pe sa re nena yar na kilaen mlamulen viowa la poli, kiena kia pa manene laa to metavan punu ga sur nae peni. ²⁷ Yar wa taḗena la nene, la monar akila luen ga kuḗaḗaena na ikikena legiena punu ga. Sumo, monar akila vanon si kiela mlamulena viowa lala, a siraunia, akilia akila vanon mlamulena viowa kiena ne yeririna taḗena lala, ana Yesu na pe sa re nene poli. Naga kila kuḗaḗaena na ikikinen mlamulena viowa na yomarava wetelu yam taaga, nanene e pogos naḗa kuḗaḗain si tasnena vanon ita.

²⁸ Lelaga kemua naḗa navisalu-aena marua pimi sumo, ana kiena ḗarin yar wa pe yar ga, malum ga, ana naviranarena vii naḗa pimi marea, kiena ḗarin yar wa naga mesmes lue ga, nane Yesu narina ne Ntewa.

8

Naviranarena vii: yuḗaena kiena ne kiena ḗarin yar wa naga po manene la

¹ Ana vianen la naḗa meta ne apisa sur mok liu e lepas na ḗarin yaru wa lala. Ana pupia purḗes nen visena tai sum̄a ga, naḗa popon tesitom urmi ea, naḗa pisa sape kieta ḗarin yaru wa wo tanea ta sike rui. Naga Yesu, naḗa ḗasuḗe si pa ma e peni, ana Yerkawa Keviu na Yo na Ma Metava mligan naga totano teke e lepas nena na ḗamarua. ² Naga sike e yo nene, kila ke kiena yuḗaena wa lala, sa naḗa yaru wa la nanua sumo akila lotena e yuḗa kanus wa naḗa e yo mema. Ana lelen kilaen lotena nene, yar ga la amiyuḗaenia, ana kieta ḗarin yaru wa Yesu

naga miyumaē ke loyuma e yo na lotena naṣa po, pe lelaga ruruia, naṣa Ntewa ga miyumaena. ³ A ṣarin yaru wa taṣena la nene, kiela yumaena, silaga apisir plan la vena waren nalaena va Ntewa, a akila kuṣaṣaena la pania, ana popon teviun tevisave kieta ṣarin yaru wa nene, pona naga maena mla nalaena pa Ntewa, a kila kuṣaṣaena pania? ⁴ Visae e ga e yomarava nini, yoko taṣatete avisu naga sane yaru wa tai, komin naga pe molue re kome lus kiena ne Livae poli, naṣa navisaluaena pisalua pan la sape lala ga akilia awar nalaena va Ntewa. Sanene, kieta ṣarin yaru wa nene sumā miyumaē ke ga e yo wa na ma e peni.

⁵ Yo wa na yomarava nini, amio yumaena la naṣa akila ea, naga sa ga kana yanen ga, ana naga naṣa ma e peni, naga napo nena ga lelaga. Ntewa maena pisa sa ke ga, pisa kilale pa Mosis, ve sanape naṣa yoko yumaen yuma kanus wa, pisape yoko yumaen taveve kana nono nena torokin naṣa naga pisuia poglis naṣa pa ma e tavie. ⁶ Ana sanene tepisu naṣa Yesu kieta ṣarin yaru wa pe lelaga napo, a kiena yumaena punuga powo la sane. Naga totano likan ita temio Ntewa, miyumaen naviranarena viu tai van ita temio naga po manene la sane, naṣa sike e navisaarena lala kiena ne Ntewa naṣa po laa sane, pano-o tepisu naṣa sike ma e yo wa na peni kila yumaena po manene laa sane. ⁷ Visae naviranarena ṣes nene naga woga ga rui, vera na taṣatete si nalua nena, ana peraga, kila narui nanagane Ntewa pisirlua naviranarena viu amio ita naṣa po manene rui.

Naviranarena viu: Ntewa pisaar nanua rui

⁸ Naviranarena naṣa na sumo, Ntewa pisa sane pe miyumaē po re poli, pe torokin re kiena sitomen poli wa, ana kila naga pisaar sina na urviu tai. Naga pisawal sanene e visena ta naṣa mla pa Navisawalena Seremaēa vena visawalia. E visena nena, Ntewa pisaar sanini, sape

“Ayagogo ruruia. Sineun nesape nevisa van amiu nevisave pogos ta pimi ke ne, naṣa yoko nekila naviranarena viu tai nemio amiu kiau yeririna lala, kam na lus kiena ne Suta amio lus nae Israel.

⁹ *Yoko naviranarena nena ve maran taaga re amio naṣa nekila nemio kiamiu yermarua la nanua sumo ne. Naviranarena na urmarua nene, naga e pogos naṣa sineu mie la, noṣere plan la e pogos marera gar Isip, ana siraunia, pe asitomāl re si naviranarena nene poli, pe amlogear re si poli, kila narui in maena nepilopu masuu pan la.*

¹⁰ *Ana nanagane, yoko nevisir- ilua si naviranarena viu tai nemio si kiamiu lus lala. E naviranarena nene, yoko nekila sanini:*

Yoko neligan ruru kiau navisaluaena lala sike e kiela sitomena lala, yoko nesiri kiau visena la sike e losinela lala, yoko neim neve kiela Ntewa kemua lelaga, a yoko aim ave kiau ṣegas nen yeririna.

¹¹ *E pogos nene, taṣatete si akilali naṣa avian la, sane ta kilali naṣa pisawal van nalavis puna, visave ‘Ke, mrapa nanene,’ pona ta pisawal va wenla, visave ‘Ntewa, naga sanene sanene.’*

Peraga, yoko taṣatete si akila ve sanene, komin yoko la punu ga veve taaga avisu kilale inu e kiela malena, siar e la naṣa pe kiela kia re poli,

vano-o tol kiela yerkawa ne lala.

¹² *Nepisaar nesape kiela napi-owaena lala, yoko neviewo nena ga, a kiela mlamulen viowa lala, yoko ve nesitomāl re si na rui.*

Nane kiau naviranarena viu ne nanene narui nemio kiau yeririna lala.” Ser 31:31-34

¹³ Ana e kiena visena nene, Ntewa pisayu naviranarena viu nene, kila ita tepisu kilale sane naga pisu ke kiena naviranarena na sumo nene sane pe urmarua rui. A sitomena ta sumā ga sane sur naḡa Ntewa pisa ne sape pe urmarua rui, nagane pito la tano narui, ve ve viavi re yoko kovio make nenaga.

9

Naviranarena viu: kiena lele na lotuena naga po manene la

¹ Ana tekilia ruru po naḡa sane naviranarena marua, naga kana mrapa lala na kilaen lotena asuḡa ga, amio ḡena kiena lele na kilaen lotena tai, naḡa sike ga yomarava nini. ² Lele na kilaen lotena nene, naga kana yuḡa kanus wa nena, naḡa aḡere pupia kulmrae ea, akila ḡerea sane loyuḡa lua. Lepas tai, naḡa apio asape Yo Wa, purḡes nen kapi vivaga tai naḡa kana koruas olua sike ea, amio varvara tai na kilaparavi lualima yam taaga pa lua, naḡa apio kila-paravi na vianen van Ntewa.

³ A varaun kulmrae nene, lepas ḡas na vano, naga apio asape Yo Wa naḡa pe Yo Wa paḡisi.

⁴ Loyuḡa e yo nena, naga kana wonta na ponotaninu nena naḡa amiyuḡaen e kol, amio ḡas nen navisaluaena. ḡas nene amiyuḡaen kana kulusa e kol, yepas na loyuḡa a vanua, naḡa e kana loyuḡa nena, amligan ruru

sur telu sike ea. Nasumo, naga pialora naḡa pe kol, naḡa kinakinassen kinanena na yo mema naḡa asape ḡana teke ea, a sur na lua, naga plasgai kiena ne yermarua Aron naḡa nanua na pitovi, a sur na maro, naga kilavaru lua naḡa pe lepalepasa naḡa Ntewa ḡiri kiena navisaluaena sike e la. ⁵ A e wos nen ḡas nen navisaluaena nene, naga pe keplamarana, naḡa asape lele na totanoena na sineyeena kiena ne Ntewa. A nono lua na navisi asuḡal asike meta ea, naḡa akian kupela suvivi yo naḡa naurarena kiena ne Ntewa pitom ke tano ea. Ana yo wa na lotena naviranarena marua naga kana sur ne la powo paḡisi, ana taḡatete si tevisa sur ve moki e lespasnela. Ana sur na visaena taaga, tesape yo na lotena nena, amio kana sur ne lala, naga amiyuḡaen ga e sur na yomarava la nini, taḡatete nena sike sike lue, naga pe po re sane yo na lotena na naviranarena viu poli.

Naviranarena viu: kana nakupaena nena naga po manene la

⁶ Sur la ne sike meta ne, nane sur ke la nene narui naḡa amligan ruru sike loyuḡa e yuḡa kanus wa na sumo nanua ne, ana poglis naḡa yar wa la apa loyuḡa, amiyuḡaen amio la. Ana silaga, apava ke e ga e yo wa naḡa mon ḡesa, ⁷ ana e yo wa na lua naḡa pe yo wa manenea, yar wa lala pe apa li re nena loyuḡa e poli. Yo nene yar taaga kilia va loyuḡa ea, nane kiela ḡarin yar wa, a naga pe pa re silaga poli, kilia va ea yam ve taaga ga e kasa. A visae pogos naḡa vavini, taḡatete va koren ga sanene, ana monar taveve kana mrapa ne lala.

Sumon naḡa vavini, monar kila kuḡaḡaena e sur mal tai, ana monar war ḡasnen kana kuruta nena va loyuḡa sane nalaena tai,

nanene na e lepas nen kiena mla- mulen viowa amio kiena ne yeririna lala. ⁸ Ana pogos naþa akila ke sanene, naga sane pe kile na Ninuna Wa naþa kila meraravan pan ita sape pog naþa visae yuþa kanus nene susu mña ke ga wa, vera na ita yar kar la pe kieta mrapa re nena ta poli naþa teva toworu e yo naþa Ntewa sike ea.

⁹ Kanus na yuþa wa naþani, amio kana kulmrae nena naþa telan liþere loyurña, a kana sur ne lala, la na ape sur na konua na þa rui, ana apisa ke pupia sur ta ne pan ita na nagane ne. Akila narui tesuþa tepisu kilale tesape nalaena la naþa yaru wa lala amlavia pan Ntewa, amio kuþaþaena la naþa akila ke ne, akila poga ga, ana sur la nene taþatete kilia kila yeririna la aloge sane kiela sitomena la mekiki ruru nenaga e navisuena kiena ne Ntewa. ¹⁰ Akila sur la nene, amio ya la naþa narin navisaluaena la apisa, naga nene e lepas na mrapa na yuþaenen kinanena amio namunena, a e þelaga na kevanen sur lala. Ana sur la nene ape na yepas nen yar ga na vanua, ana pe atol re losinena pona kiena sitomena poli. Kieta yermarua la apuarar mña þelaga marua na sanene pano-o, ana sur la nene na ve nauarar laen ga vano-o tol pogos naþa Ntewa kila kieta mrapa viu, naþa kana naviranarena viu nena naþa pimi ñaliv rui.

Tana ne Kristo kevan ita mekiki rui

¹¹ Ana pogos naþa Kristo pimi ñalivi, naga pimi sane kieta þarin yaru wa, naþa pe na þelaga marua re poli, ana pe na mrapa viu, vena kila narui tekiliþa tetol navisaruruena wa la naþa Ntewa mligan ruru sike na. Naga pe pa miyuþaere e yuþa wa kanus marua na sumo poli, miyuþaere e ta naþa

po manene la paþisi, pa la metavan nene. Yo wa naþa kila ke yuþaena ea, pe yar re miyuþaeren e limana po, a pe su re mña e yomarava nini poli, sike nena e yo merarava e marana ne Ntewa nae peni. ¹² Ana pogos naþa Kristo pa loyurña e yo wa nene, naga pano pano-o tol nena kana yo wa naþa pe yo wa nena napo, ana pa yam taaga ga, pe navaen re si pogos taþena poli. A pogos naþa pa loyurña, kuruta naþa naga þaria pe pe kuruta na nane re poli pona kuruta na narin puluk, ana kana kuruta nena napo naþa mlau e lak torovia. Ana kurutana sike e marana ne Ntewa sanene, taulu naul luþen kieta mlamulen viowa la, naþa taþatete þis pog tai. ¹³ Monar ve sanene, komin naþa e þelaga marua, visae yar tai kila sur ta viowa, amla narin kuruta na nane pona puluk, amio posnoyavi na narin puluk naþa askapia, amla pa e yo wa. Ana e pogos nene asitom asape nalaena na sanene kilia kila yar nene ikiki si e marana ne Ntewa. ¹⁴ Ana visae kuruta na sur mal ga la akila sanene, yoko kuruta kana Kristo naga kilia kila va ve keviu laa sane. Kristo pe yaru wa tai, naga mekiki ruru nena ga, pe kororaki ta to re e poli, ana naga tañan kiena malena vena Ninuna Wa la va Ntewa sane nalaena tai, ana naga pim pe kieta natamaliaena. Sanene, yoko kuruta kana Kristo kilia kila sineta la ikiki, kilia wereplan ita vetan kieta yuþaena na marena lala, pisir plan ita vena tekila yuþaena lala kiena ne Ntewa mali.

Tana ne Kristo kila naviranarena viu suñalu marera

¹⁵ Ana komin naþa Yesu kila yuþaena wo pan ita sanene, tekilia tevisu naga, sane naga pe yar na waren sur wo lala na viranarena viu imi ñalivi e ita. Nanene naga miyuþaeren e

kiena marena, naþa sane marena ta naþa pul plan make maliena kiena ne yeririna lala naþa akilaro navisaluaena lala na viranarena nasumo. Ana komin naþa naga pul plan ita sanene, kila sane visae ita a naþa Ntewa vio ita, tekilia tetol kieta lalimana naþa yoko taþatete þis pogos tai. ¹⁶ Visae Yesu ve mare re, taþatete tetol kiena lalimana la nene, ana sa naþa sane mare kemua lelaga, navisaarena make ga naþa na naviranarena nena apim sane visena maro kiena Yesu, ana sur make ga pimi e limata. ¹⁷ Komin naþa visae yar tai visaar maron sur tai sa naþa kiena visena maro, ana pogos naþa naga mal ke ga wa, apuarar ruru kiena visaarena nene sumã ga, ana pe amiyumãen re poli sumã pano-o tol pogos naþa visae naga mare narui, yoko ayumãen ga na wa. ¹⁸ Sa ke mēna naviranarena naþa Ntewa kila þesania, naþa visae kuruta na kuþaþaena lau, ana visena naviranarena sumãlu.

¹⁹ Sur nene Mosis mēna kila, naþa Ntewa kian kiena navisaluaena la pania ma e tavie, ana pitomi tano pisawal make kana visena ne lala pa yeririna lala, ana pogos naþa pisawal make pae, mēmomãr nakuþaþaena ne lala, vena kila sa naþa visena navisaluaena nena amali, a asumãlu. Amē momãr narin puluk lala a nane la naþani ana naga mla kala narin kuruta ne lala, taron narin wii pito amio, ana mla narin laki tai, apio asape isop, piar vilus nen sipsip naþa pivaga pa ea, ana puton pito e kuruta naþani, peven ve tokak ga e tus navisaluaena nena, a peven mēna e yeririna lala, pisawal pan la, sape

²⁰ “Naga nene kuruta na sur mare naþa vena kilaen navisaluaena kiena ne Ntewa mali. Ana monar tevatanonia a telogearia.”

²¹ A sa naþa peven kuruta nene e la, ana peven mēna ve torokaki e yuñã tapolen nene, amio sur la naþa asike loyumã ea, naþa asumã akila ke kieta lotena amio la.

²² Mrapa na yuñãena la naþa na navisaluaena marua nene la sa ke nene narui, naþa lavis sur make ga naþa amiyumãe ke amio la, monar aeven kuruta ea vena akila aim ave sur wa silaga. Naga nene sane kila meraravan pupia sur ta ne paþisi van ita, sane visae kuruta ve lau re, mlamulen viowa taþatete aviewoia.

Naviranarena viiu: kana kuþaþaena þar plan make ga mlamulena viowa lala na yomerava

²³ Sanene, sur la naþa li wa la amiyumãe ke ea, monar akila mekik lue ga taveve kana narin þelaga ne lala. Ana yuñã wa kanus nena, amio kana sur ne lala, la ape sur na yomarava ga nini, ana sanapen yo wa naþa na lelaga, naþa nane Ntewa teke ea ma e peni? ?Naga mēna monar kana kuþaþaena na viewoen tai? Ee sanene, naga mēna monar kuruta lau vena kila make kana sur ne la ve sur wa, amio mēna yeririna la naþa apa ke ea. Ana kuþaþaena na yo wa nae ma e peni, naga pe sa re kuþaþaena na sur mal la naþa akila ke e yo wa na yomarava nini poli, naga pe kuþaþaena tai naþa keviu manene la, a po lue ga. ²⁴ A kuruta na kuþaþaena nene sike e marana ne Ntewa rui, komin kieta þarin yaru wa Kristo þar pa loyumã e yo wa rui, naþa pe yo wa re ga naþa yar la amiyumãen poli, ana yo wa nene yo wa lelaga napo, nane ma e peni. ²⁵ A pogos naþa kila kiena kuþaþaena nena, naga pe sa re naþa þarin yaru taþena wa la akila ke poli. La akuþaþain ga kuruta na sur mal lala, ana naga kuþaþain ke si na kana kuruta.

A silaga apa akila e kana yo wa nena yam taaga e kasa punu ga, la akila luen ga sanene pa ke ne, ana naga kila yam taaga nena ga, pe nakilaen re si pogos tai poli. ²⁶ Visae Yesu monar kila luen ga kiena kuṣaṣaena nene vanon mlamulen viowa la naṣa yeririna la asuṃa akila lue ga pa ke na, kana kinasa sane siar e nasiiena na yomarava nini pimi tol nanagane, naga tamalele ga ṃeke e lak torovia mloge piowagan naṣa kana kuruta mlau lue silaga.

Ana e naliganaren naṣa Ntewa pisir lua naga pe sa re nene poli. Naga pisu naṣa luas nen pog naṣa tesike e nanagane pimi ke lavis narui, ana kila Yesu pimi paemen ita mare ga na wa. Naga pimi ṃalivin ita, kuṣaṣain make nena kiena malena, ṃene plan ṗelaga na mlamulen viowa.

²⁷ E lepas naṣa ita yeririna lala, Ntewa kila sape temal e yomarava nini, ana yoko tokovio ea ṗisi na temal sina vena teva e naliṗereena, ²⁸ a e lepas kiena ne Kristo, naga ṃena sa ke ga. Naga pimi ṃalivi e yomarava nini, siraunia kuṣaṣain naga ve na waren kieta nakoena na mlamulen viowa lala, ana yoko naga imi ṃaliv si yam ta ne, pe na ulen re si mlamulen viowa poli, ana ve na wereplan ita vetan nakoena na kieta mlamulen viowa. Sanene, ita toṗasine ke ga naga, tesape monar naga imi tamalia ita.

10

Nakuṣaṣaena kiena ne Yesu naga po la sane

¹ Tesitomyu li si navisaluaena marua kiena ne Mosis. Naga pisa ṃa sur wo laṗasa, ana pe pisawal make re navisaruruen wo naṣa Ntewa sinenan sape Kristo kila imi ṃalivin ita poli, kila sane navisaluaena nene sane pe kulus

ga, ana pe kana kinas re napo poli. Navisaluaena marua nena, naga suṃa kila ke ga kana kinakinas la sanene, kana kinas nene sane kiena kuṣaṣaena la naṣa akila silaga, maran taaga ga e kas punu ga, pe atorokin re poli, taṗatete akilavan make la naṣa akila ke lotena amio. ² Visae peraga, vera na la naṣa akila lotena sanene, aim amekiki ruru make wo ṗisi, ve aloge re si sane mlamulen viowa sike e la, ve asitom re si kilaen kuṣaṣaena, ana peraga, akila ke sina ga sanene silaga.

³ Kuṣaṣaena lala, popon naṣa kila naṣa aninu sane pe kiela mlamulen viowa re si poli, ana peraga rui, e kas make ga apisu sane kuṣaṣaena la nene akila sane asitoṃal si kiela napiowaena lala, ana amloge sane kororak na kiela mlamulen viowa sike e la wa pano-o pimi piowa manene la. ⁴ La amninu ke sanene komin naṣa kiela sitomena ta sike na, naṣa asape kuruta na purwolu puluku pona kuruta na nane kilia yumu plan kiela mlamulen viowa sanape ne? Sur nene, asitom ṗele paṗisi, pano-o apisu sane peraga, aṗi ṗele yonia, kiela mlamulena viowa su ṃa ga.

⁵ Ana komin sur ne la nanene, pogos naṣa Kristo pitomi ṃalivin ita e yomarava nini, naga pisawal kiena mrapa viu narui. Naga mla visena tai naṣa teke e tus na Yauen wa lala, pisa pa Ntewa Arimana, sape

“Ko na pe sinoṃan re si kuṣaṣaena lala amio nalaena lala poli, ana okila ruru tasneu naṣa yoko netaṃan van ko.

⁶ *Sur la naṣa asikap lele ke ne, opisu apiowa ga, a nalaena la nakilaena mlamulen viowa ikiki, pe sinoṃan re nena ga.*

⁷ *Ana siraunia, nesuṃalu nepi-sawal ruru pan ko, nesape*

*'Ntewa in na nekekaran
ga nekila ya naña ko
sinom̃ania,
sur ne nanene in na nepit-
ominia, sa ga naña Tus
Marua sape yoko nekila.'*"
Yauena 40:6-8

⁸ Ana popon tevisu ruru visena naña Kristo pisa ne. Sur p̃es naña pisa, pisa ke kuṓaṓaena lala amio nalaena taṓena la naña asum̃a akilakila ke ne, pe sur korena ga naña navisaluaena sape monar akila, ana Ntewa pe mloge re nena pon la, a pe sinenan re si sape akila poli. ⁹ Siraunia, sur na lua naña Kristo pisa, naga sape taṓan naga narui, vena imi kila nasinenanena kiena ne Ntewa.

E nene, tepisu mrapa na sumo na kilaen kuṓaṓaena komin mlamulen viowa lala, Ntewa koven lua nena ga, ana kom ga e kiena mrapa na lua. ¹⁰ E mrapa viu ke nanene narui, Yesu Kristo kila sa naña nasinenanena kiena ne Ntewa pisa, taṓan make tasnena wetelu, nane kila narui tepim temekiki a tepe wa e marana ne Ntewa, sike sanene sulue narui.

*Kuṓaṓaena kiena ne Yesu naga
sulue na sike ne*

¹¹ Yar wa la naña asum̃a amiyum̃ae ke e p̃elaga marua, monar la p̃as naña e legiena make ga asike e Yo Wa. La asum̃a akila ke narin kuṓaṓaena la silaga, naña akila lue ga maran taaga silaga. Kuṓaṓaena la nene akila ke ne komin mlamulen viowa la naña yeririna la akilakila ke na, ana pe atorokin re nena naña akilia awar plan p̃elaga na mlamulen viowa petan malena ken yar la poli.

¹² Ana kieta p̃arin yaru wa naña Yesu, kiena kuṓaṓaena na pe sa re nene poli. Naga kuṓaṓain sur taaga ga panon mlamulen viowa make ga, a kila yam taaga ga, ana pogos naña naga kila pae,

pa teke metava e yepas nena Ntewa na p̃amarua. ¹³ Ntewa pisu Yesu kila m̃a sanene, na pisawal pisape yoko war nasinekar kiena Yesu lala, ligan la asike vatanonia sane takue tai naña yoko vilavan lana ea. ¹⁴ Pe yum̃aena taṓena re si ta naña yoko Yesu monar kila sanene poli, komin naga mla nalaen p̃isi rui, naña kana kuruta kila ita temekiki, nanagane tepo rui e marana ne Ntewa, tesu ruru tesu m̃a sanene vano-o taṓatete p̃isi. ¹⁵ Ninuna Wa m̃ena miakol visena pan ita e lele nene, e visena ta pimi kome Navisawalena Serem̃a. E visena nena, Ntewa pisa sanini sape

¹⁶ *"Ana nanagane, yoko nevisirlua
si naviranarena viu tai ne-
mio kiau yeririna lala. Ser
31:33*

*E naviranarena nena, yoko nek-
ila sanini: neligan ruru
kiau navisaluaena lala sike e
kiela sitomena, nesiriar kiau
visena lala sike e losinela."*

¹⁷ Ntewa pisa pa sanene ana sukol si pa la sane, pisa sanini sape

*"Yoko kiela mlamulena viowa lala
amio kiela napiowaena lala,
taṓatete si nesitom̃alia."
Ser 31:34*

¹⁸ Visena nene pisawal ke pupia naviewoena naña Ntewa kila pan ita rui, ana visae ve sa kemua nene, pe nalaen taṓena re si ta naña tekilia telavia komin naviewoen kieta mlamulen viowa lala pona kieta napiowaena lala, komin naña Ntewa kila ruru p̃isi rui.

*Ve temaraun re va lavisinen
Ntewa*

¹⁹ Wolai a vineu lala, sa nena naña visena la nene apisa narui, kuruta kana Yesu pike mratavan ita rui, ana pe pon re si temarau poli, popon tokom ea teva loyuni e Yo Wa naña Ntewa sike ea. ²⁰ Sumo na pupia kulmrae nene

telan mono kieta mrapa, ana pogos naña tasnena ne Yesu porovia, kulmrae mēna nene purpa lepas lua, pietavan kieta mrapa na vaen loyuma. Nanagane tesike e mrapa wo ne narui, naña pe mrapa viu tai, a pe mrapa na vanonen malena.

²¹ Ana Yesu kila kieta mrapa navaen loyuma e Yo Wa sanene, naga pimi pe kieta pupia yar wa, naña naga pisuar make ita ga la naña na mratava puna ne Ntewa. ²² Kana kuruta war plan kieta kororak napiowaena la naña sike loyuman ita, kiena wii merarava kevan tasneta imi mekiki nena ga, ana ve temawa re sina, a tekilia teva loyuma. Tekilia teva lavisin Ntewa naña sineta la ve lelaga, teviawa manene marera e naga tesape yoko ve koven lua ita re, yoko naga worworun ita ga.

²³ Tekilia telelaga ruru tevisave yoko Ntewa kila wo ve sanene van ita, komin naña silaga, naga sumia kila nena taveve ya naña naga pisaaria. Ve tesitom pele re sina, ana touarar ruru yumaena wo navisawalen va yar tapena lala sur tanea naña naga kila pan ita. ²⁴ Ana e ke sina ga e lepas na pun ita, popon tesitom ruruia, telual mrapa na yuren kieta sitomena lala vena sineta si manene ita la sane, a vena tekilakila ruru yumaena wo la van ita va laa sane. ²⁵ Pe pon re teligan pelaga na viranar ruru itaen poli, sa naña yar lapas akila ke rui, ana popon teiilaar ita silaga. Pelaga wo la nene, monar tekila lue ga van ita, a visae tevisu pogos marera na legiena maro la asike lavisi narui, popon towo lue ga van ita sanene va ma ga.

Ve tesitom korenan re nalipereena kiena ne Ntewa

²⁶ Popon teviun naviunena e lepas na pan ita naña tetol nakiliaen la e visena lelaga rui. Teviunia tesape visae ve tevisuar ruru ita re, sane tesumalun naña tekila ruru ke mlamulena viowa, yoko ve sanapen ita narui? Navisatameena nena, sanini, mlamulen viowa la ne sanene, pe kana kuapaena re si tai naña yoko war plan poli. ²⁷ Ya ga naña sike pa rui, nane navisaarena kiena ne Ntewa nalaen nakoena marera vanonia, amio pupia lelen kapi naña yoko kekan make nena kiena nasinekar lala. Nanene naga pe sur tai naña monar temaraun vapisi. ²⁸ E navisaluena marua kiena ne Mosis nanua sumo, visae yar tai kilaro kana visena ne tai, a visae yar ve lua pona ve telu avisave lelaga kemua, pe mrapa na sineyeena re si poli, yar nene yoko akilalua kiena malena veraga. ²⁹ Visae akila ve sanene va yar naña kilaro navisaluena kiena ne Mosis, ana yoko ve sanapen yar naña pilon ke si masina pa Narina ne Ntewa? Yoko naga kiena nakoena ve keyiu manene laa na wa, komin naña naga parnena kare kuruta naña naviranarena viu naña kila naga mekik rui e marana ne Ntewa. Yoko Ninuna na lemamienna loge viowagan pelaga nene vapisi, sinen kar li yar naña kila na wa. ³⁰ Yoko monar war nakoena nena, komin Ntewa pisaar sanene pa rui. Kiena Visena Wa tai sike e Tus na Visaluena, naña pisa sanini, sape

“Nalipereen mlamulen viowa, naga kiau in ga taaga.

Yoko nelamaran si van la marera na marera vanon kiela navioawaena lala.” Nav 32:35 A e ke e lele nene na wa, visena tapena pisa ke mēna ga sanini, sape

“Yoko Ntewa na mava lipere kiena yeririna lala.” Nav 32:36

³¹ Monar tevisuar ruruia, komin yar naŋa kila mlamulen viowa, pogos naŋa aligan naga e limana ne Ntewa vena visu vevea, nanene na pe narin sur re nene poli, naga pe sur namarauen ke nene narui.

Viawaena m̄arera navisuen sur naŋa yoko imi m̄aliv na wa

³² Temninue kare narui aña yoko ve sanapen legiena la ne pimi ke ne wa, ana popon tesitom̄al luen ga mrapa wo la naŋa Ntewa miila ita ea, e legiena la naŋa p̄aro pa rui. Nanua pogos na tepim tom̄aliv e yomerarava, pe piavi re nena poli, tepane pogos m̄arera la paŋisi, naŋa akila piowa manene la pan ita naŋa temlelaga ke e Yesu. ³³ Pogos la p̄asa, e ga e maran yar lala, akoven visena viowa la pan ita, a pogos taŋena laŋasa, akilapel ita ga e p̄elaga viowa la naŋa piowa na piowa manene la. Pogos laŋasa, pe akila re pan ita poli ana akila pa kieta erau taŋena lala, ana tepa tesum̄al tesu temio la, temiila la.

³⁴ Ita laŋasa, akoven la apa e yuñā nakoena, ana sineta miye la paŋisi, tepanon tekilali naŋa teiila la vena towar plan re kiela pupia naloge viowaen naŋa apisu e yo nene. A pog taŋena si laŋasa, la naŋa sinela kar ita apimin kieta sur lala, aŋar plan kare petan ita naŋa tekilalu manene la sur lala. Ana e pogos nene, pe sineta kar la re poli, tetam̄an ga, komin naŋa nasinekekaren tai sike e ita, sane sur la naŋa aŋar plan pavano lala ape na yomarava ga nini, ana kieta sur nowo la naŋa apowo manenea asike ga wa, naŋa taŋatete akovio pog tai, yoko ave kieta lue narui. ³⁵ Nane kieta pupia naulua itaena nane nanene narui, naŋa yoko Ntewa la van ita, ana komin naŋa nalaena tanea nene sike e marata, pe pon

re si tekilapal nakiliaeren m̄arera naŋa sike e ita poli, ³⁶ ana monar tesum̄al ruru nena m̄arera tese Ntewa. Kieta sitomena la monar ve piavi ruruia vena tesum̄a tekila ga kiena nasinenanena ne lala, ana tekilia tetol sur la naŋa naga pisaar pan ita. ³⁷ A pog na tolēna, pona ve ve piavi re yo, yoko imi m̄alivin ita, sa naŋa visena kiena ne Ntewa tai naŋa navisawalena Aŋakuk pisawalia, sape

“Yam ve plas la sina, ve ve pi-avi manene re, ana yerkawa naŋa yoko imi ne, naga taŋatete si su laa sane, yoko imi m̄alivi nenaga.

³⁸ *E pogos nene, kiau yar mesmes lala, yoko amal ruru nenaga, komin naŋa amlelaga e inu,*

ana visae nevisu lala yar tai yepen mavin inu, weresu si naga, yoko taŋatete nena nekekarania-a p̄isa.” Aŋa 2:3-4

³⁹ Ana pe ita re nene poli. In na pe nesitom re nesape ita yar sur la ne sanene yoko temaraun Ntewa poli. La naŋa aŋeresula sanene, yoko monar ava akovio ga narui, ana ita naviawaen m̄arera ea, monar tetol malena.

11

?Naviawaena naga ya ne?

¹ Kieta viawaena nena, yoko tevisave naga sur ya na sanene? Tekilia tevisave naga pe p̄elaga na wasine ruruen Ntewa m̄arera, naŋa kilia kila kieta sitomena kapuru ruru wo e ga e naga, a kilia kila kieta lelagaena m̄arera, tesape sur la naŋa pe tepisu re poli, ana pe lelaga naŋa asum̄a ga. ² Viawaena naga pe pupia sur tai paŋisi e navisuena kiena ne Ntewa. Siar e repita nasumo lala pimi, mrapa taaga nena nanene naŋa Ntewa kila sane kilia

kekaran yaru. ³ Pelaga naviawaena ne nanene narui kila ita tepisu kilale sane pe lelaga kemua, visena kiena ne Ntewa ga sii make suria, kila kieta yomarava nini pimi māalivi. Kiena māareraena ne nane mla sur la naḡa yar taḡatete visuia, miyuḡaen make sur la naḡa tepisu sike ea. ⁴ Popon tesitomyu si repita na sumo laḡasa, sanape naḡa la ḡena apiawa e Ntewa nakonua.

Ta naḡa naga yermarua Epol. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlotun e nalaena ta naḡa mesmes paḡisi, ana Ntewa kekarania, naga pisu po manenea taulu nalaena naḡa wenla naḡa Ken sinenan sape lavia. Ana Ken sinen mimi, ḡeḡar wenla nena, ana ḡelaga wo naviawaena kiena ne Epol e Ntewa kila Ntewa pisu sane naga pe yar mesmes tai, a suri nene kilia iila ita ke vim tol nagane na wa.

⁵ Taḡena sina, nane yermarua Inok. E kiena naviawaena e Ntewa, naga pe tol re marena poli. Naga pe yermarua, ana Ntewa ga pitomi ḡerelua naga, kovio e yomarava nini pa metava, ana akale pano-o pe aḡal re poli. Ntewa kila sanene pania komin pogos naḡa sike e yomarava nini, naga pe yar tanea tai naḡa Ntewa kekaran paḡisi.

⁶ Lelaga paḡisi, visae naviawaena e Ntewa ve su re e ita, taḡatete tekila naḡa yoko Ntewa kekaran ita. Yar a naḡa sinenan sape kilia Ntewa e kiena malena, sinenan sape imi lavisinia, naga monar viawa manene sanini. Naga monar lelaga sane pe lelaga kemua paḡisi, Ntewa suḡa ga, a monar wasinea sane yoko Ntewa kila wo vaḡisi va la naḡa akale ke naga.

⁷ Yermarua si tai naga Noa. E kiena naviawaena e Ntewa, naga

kila ya naḡa pisa pania. Ntewa pisawal pupia womie nene pania, ana pogos naḡa Noa pe pisu re nena kana kile ta poli wa, ana kila ga ya naḡa Ntewa pisa pania, kila kiela pupia waa nena vena namratava puna lala akilia amal ea.

Naviawaena kiena ne Noa nene e Ntewa tamalia la nene, kila ḡena pupia nakoena pimi māalivin make yar taḡena lala e yomarava, komin naḡa pe amlelaga re poli. Ana Noa naga pe na ḡegas kiena ne nalelagaena lala tai e Ntewa, ana Ntewa kila amesmes e marana.

⁸ Taḡena si tai, naga yermarua Epraam. E kiena viawaena e Ntewa, naga mlogear ruru paḡisi, molue petan yo naḡa sike ea, pa e yo taḡena tai, naḡa Ntewa pisaar sape taḡan vania. Naga mialin ke sape va ea, mninue kare sape aḡa kope ke na wa, ana komin naḡa Ntewa pio, naga pa ga narui.

⁹ Naga mial ḡa pano-o, pogos naḡa pa māalivi ea, sa ga wolawa ga tai, ana purvanua ke naḡa Ntewa pisaar pan narui. Ana ḡere yuḡa tapolen ḡene yo nena, sike e nene amio na mratava puna lala, sa naḡa narina lala, naḡa Aisak lala amio mapina lala naḡa Sekop lala, naḡa la ḡena akus porotano nene naḡa Ntewa taḡan pan la ve kiela lue. ¹⁰ Ana Epraam tol yo nene, sike ea, ana pe kila re pupia ḡana yuḡa ta poli, ḡeke ga e yuḡa tapolen la naḡane. Naga nene komin naga kiliar ruru po paḡisi sape pe ḡana uḡa re napo nene poli wa, ana naga sukoko ga e nene na wa, vena yoko va e pupia pulkumali kiena ne Ntewa, naḡa Ntewa pisirlua a miyuḡaen amio kana ḡeren māarera naḡa taḡatete si wororowa pogos tai.

¹¹ Ta sina, naga sira marua Sera. E kiena naviawaena e

Ntewa, naga mēḗnan ḗsan narina naḗa Aisak. Nakonua nena, pe ḗarli re sisi poli wa pano-o pimi pe sira marua, ana suḗal ḗarera sike e naḗa sape yoko navisaarena kiena ne Ntewa ve lelaga vania amio wona yermarua Epraam, sape yoko lalua awar narila. ¹² Yermarua Epraam ḗena ga sa naḗa mrae pito tano rui, ana narina naḗa ḗaria kila namratava puna la apim ape mok paḗisi. Ana siraunia aḗarliluen la apitom sanene, pano-o kiena lus lala apim ape mok sane verue la metava ma e sinapane, taḗatete si aulola, asaga mras nen none la garo losi narui.

¹³ Ana yermarua make la naḗa amlelaga e Ntewa sanene, Ntewa pisaar kiela sur wo lala pan la, ana aḗar ga kana narin kinakinas komḗasa, ana amar tan yomarava nini. Ana akilia asape Ntewa ḗar ligan ga laḗasa sike ga wa, yoko warpo nakeviu sirau, ana kila apisu kilale asape ape wolawa ga e yo nena. ¹⁴ Yomarava nini naga pe kiela yo re nena poli, ana kiela sitomena sike e ḗala uḗa taḗena naḗa napo. ¹⁵ Ana visae yo naḗa asitom manenea naga purvanua ke naḗa amligan apim, visae la sinelania, akilia avilopu la awasuḗe si ava e wo ga. ¹⁶ Ana peraga, pe kiela sitomena ḗasuḗe re si pa e nanene poli, la asitom ke asape atol yo taḗena naḗa po manene la sane, sinelan ga uḗa nae ma e peni. Ntewa kila ruru make kiela pulkumali wo nene rui, ana naga sinenan paḗisi sape popon loge avisave naga pe kiela Ntewa kemua lelaga, a naḗa avisave ḗana uḗa, naga ve ḗala uḗa lue narui.

¹⁷ Ana e lepas kiena ne yermarua ke la nene na wa, tevisayu si yermarua Epraam, naḗa e kiena nakilaliena ḗarera naḗa naga pisuia. E kiena naviawaena e

Ntewa, naga taḗan nena narina taaga naḗa Aisak pania, taḗan sape kuḗaḗain ke sina ga vania. Aisak ke naḗa nanua ne Ntewa pisaar ḗarera pa arimana, sape ¹⁸ *“E naruḗa nene, yoko kioḗa lus la aim ave moki.” Jen 21:12*

¹⁹ Ana pogos naḗa Aisak lavis mare, Epraam pe kiena sitomena re poli e navisaarena kiena ne Ntewa nene, ana naga mlelaga ke naḗa sape visae monar weḗar narina nene mare, Ntewa kilia tamalia si wo ga ne. Ana Ntewa pisu naḗa kiena naviawaena pe lelaga sanene, ana Aisak pe mare re si poli, ana ariman pisu ga naḗa Ntewa mla maran si ḗalena kiena ne narina nene pania mligan e limana.

²⁰ Ana yermarua taḗena si tai, naga narina ne Epraam naḗa Aisak. E kiena naviawaena e Ntewa, mla kiena visena maro pan narina lua nene Sekop amio Esau, mlelaga ḗarera sane yoko sirau navisa ruruena imi van lalua sa ga naḗa pisaar pan la.

²¹ Ana Sekop ḗena nene sanini, e kiena naviawaena e Ntewa, ḗasine ga naga sane yoko kila wo van kiena lus lelein la naḗa avim sirau. Naga ḗar narina naḗa Yosop, ana Yosop ḗar narina la lua. Ana pogos tai, lavis repila marua naḗa Yosop kovio, suḗalun kiena plasgai telan ḗarina pito tano vena lotun Ntewa, ḗisi na pisawal navisaarena navisa ruruena pan mapina la punu ga.

²² Arimala marua nene Yosop, naga ḗena popon sa tesitoḗalia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlelaga ḗarera sape Ntewa ve ligan re yeririna nae Israel la asulue Isip, ana yoko wereplan la awasuḗe si e kiela purvanua wawa. Naga pisawal sanene, ana pogos naḗa kiena malena lavis ḗisi, pisa ḗena sape visae naga

mare, ve asin re mon Isip, monar akus vano-o asin mēne kiela yo.

²³ Taḗena sina naga yermarua Mosis, kiena yermarua lua. E kiela naviawaena e Ntewa, pe amaraun re navisaluaena m̄arera kiena ne Parin Suḗe Pero poli, pogos naḗa narila nane Mosis paeme, apinaia naga paḗisi, pe ataḗan re aḗeḗar poli, ana akuswan naga mon moḗa ga, pano-o tol kupario telu.

²⁴ Ana Mosis nene, naga mēna, pogos naḗa kapuru pa keviu pae na, naga mēna pe yar na lela-gaena. E kiena naviawaena e Ntewa, pe sitom manene re e kia wo naḗa amla pania, sa naḗa Parin Suḗe Pero narina naḗa sira, narina, ²⁵ ana naga sitom manene la kiena lus taḗena lala, yeririna na mratava kiena ne Ntewa. Naga mligan uḗa m̄ana yar keviu, amio ḗelaga la na yomarava nini, naḗa sane kana kekarena pe na ḗane ga ne, ḗisi na pa miakol amio kiena yeririna lala e malena na pog m̄arera la naḗa le Isip la akila ke pan la. ²⁶ E pogos nene, naga suḗa sitom veve ke ga navisaruruena la naḗa kilia imi m̄alivin naga e pogos la naḗa pimi sirau. Naga mnunun sape visae kus ke naloge viowaena amio la vanon yuḗaena kiena ne Navisaarena, naga po manene la taulu naḗa naga kus ke sur wo lala na malena memee ga e uḗa m̄ana ne yar keviu nae Isip. ²⁷ E kiena naviawaena e Ntewa, pe maraun re sur ya naḗa Parin Suḗe Pero kilia kila vania, ana naga mligan ga Isip sa naḗa Ntewa pisa pania. Naga pe pisu re marana ne Ntewa poli, ana ḗar yon ga naḗa logearia sa ga naḗa pisu nena e kilamarana.

²⁸ Naga ke sina ga, e kiena naviawaena e Ntewa, naga ḗuarar ruru mrapa natamaliaena naḗa Ntewa pisa pania, a naga kila

kiena yeririna lala aplan ke kuruta na sipsip e m̄ala pulutava lala, ana pogos naḗa Ntewa mligan kiena navisi na marena pitomi vena la nakoarena va Pero, war ro ga kom metavan m̄ala uḗa lala, pa m̄emar m̄earu na uḗa punu ga nae Isip. ²⁹ Ana siraun nanene, yeririna nae Israel la nene aḗure matan Pero, amial apa atol Sive naḗa Pivaga. E kiela naviawaena e Ntewa, akusro pupia sive nene apa lepas ḗasia, amial ke apano-o sa ga amial ke ga e porotano. Ana la nae Isip asirau apimin la, ana la mēna amial asape akusro sa ke ga, ana pupia sive nene pimi pranwo la sina, kila talilun make la ga amarmare. ³⁰ Ana pogos naḗa yeririna nae Israel lala amial apa la sane apa atol pupia kumali naḗa Seriko, amio kiena li na mara la naḗa asike loyuḗa e kana pupia kove naḗa amiyuḗaen e kilavaru telivi piora. E kiela naviawaena e Ntewa, la nae Israel amial atalivi e kumali nene pano tol legiena orai, pano-o tol legiena na olua, apisu naḗa Ntewa kila kove la nene amloloru veraga.

³¹ Ana loyuḗa e kumali nene, sira tai suḗa ga, naḗa nanua sumo pe sira na mrapa, kiena kia Reap. Sumon, yar la lua navisu veveen yo kiena ne le Israel lala, la apa atapolou loyuḗa Seriko, ana pogos naḗa asike ea, sira nene ḗerewan la e m̄ana yuḗa, miila la keviu paḗisi. Yaru taḗena la nae kiena yo, pe sinelan re avatanon Ntewa poli, ana e pogos na mara, amarmare, ana e kiena naviawaena e Ntewa, Reap pe mare re poli, atamalia kiena malena.

³² Nane repita marua la ḗasia naḗa ape purḗes nen yar naviawaena nakonua. Ana tekilia teva laa sane, vanon kia moki sike ga wa, sane yermarua la nene Kiton,

Parak, Samsen, Septa, amio Parin Suþe Tepet, amio mēna Samiuel amio navisawalena taþena lala, ana nepisu sane torok ga wa, pe aora torokin re poli naþa nekilia nesiri plan kiela suniena la veve taaga e la punu ga. ³³ Pe lelaga kemua, visae teloge ga sunena la nene na, apo na apo. E kiela naviawaena e Ntewa, kieta yermarua lala akila pupia sur la moki. Yoko tevisu naþa akila mara ataulu purvanua mārera taþena lala, ana akila naþa yeririna na yo viowa lala monar ayuñae ataveve navisaluaena na po, ana amāreren na tolen ya naþa akilia asape Ntewa pisaar pan la. Yeririna taþena lala akuwanla apito e þiliþili na laion vena akan la, ana pe akan la re poli. ³⁴ Akuan la e pupia kapi, ana taþatete nena kekan la. Pogos laþasia apane playu na mara, ana aþure matan poga ga, a pogos laþasia li na mara la akila kare la mña pano-o pe puriula mārera re si poli, lavis ga þisi. Ana siraunia, apisu ga naþa apa sina metava, amārera manene paþisi, akila mara amio kiela li na mara na purvanua taþena la nene, pano-o ataulu la, amēne plan la aþasuþe sina.

³⁵ Lala þas amarmare e pog mārera la nene, ana ola la atagin la, ana amilan ga Ntewa mla si ninula pan la sina, pisir plan la amal sina.

La sina þasia, nasinekar la akila yepe lalae moki pan la, a akilali la visae la avisave la pe amlelaga re si e Ntewa poli, yoko aligan la awasuþe la sina. A visae avisave asuñña amlelaga ke ga e Yesu wa, yoko akila mārera la sane van la na wa.

Ana e pogos nene, yeririna lala kiena ne Ntewa asape visae akila mārera la ve sanene van la, poga ga, ana taþatete aligan kiela Suþe. Asitoññal ga asape e pogos naþa

visae naga visirplan la sina, la sinelan suññalen se marana naþa akekara, a ve amawan re sina.

³⁶ Lala þasia apiar la, aþure la apa añe la e yometava e maran yar la naþa apisa kare la ke paþisi. La þasia, pogos naþa apiar la, nane e sen urmi lala, akuan la þararia e yuñña na koaena. ³⁷ Lala þas sina ga, akove moñnar la, la þas apiliro la komþas lua e sowa, þasia atemñar la e playu na mara lala. La naþa visae ve amare re, la mña ga sur mārera van la pa þisi. Pe kiela sur re poli, limala plus paþisi, þisi na asi plan ga kulusen nane nane pona sipsip vena ayenia nakilaen yepela visusun. Sur la punu ga piowa lue ga pan la, a yar taþena lala pe apisuar la re nena ga, akila kare la keviu þisa. ³⁸ Pe mñala uñña re poli, a pe kiela yo re naþa ava e poli, þisi na asuñña amialialoro kar ga e yo mema a metava e tavie lala, asu kar ga e pulþe lala.

Nane yar na viawaena lala na sa nene. Yomarava nini na piowa manene la pan la, sa naþa tekilia tevisa tesape yomarava nini pe torokin re si yeririna wo la na sanene ase poli, yar la na sanene popon asuñña ga mñala uñña metava ma e peni. ³⁹ Tepisu sane la punu ga naþa tepisayu la pa rui, apane pog mārera la mok paþisi, ana pe amlor re poli, asuññal mārera ga, kila temnununu kilale kiela naviawaena e Ntewa keviu, a pe lelaga. Ana la ape na pog nane naviranarena marua nanua sumo, ana asuñña amloge navisaarena wo lala kiena ne Ntewa, sane yoko naga kila mrapa naþa akilia atol malena naþa ve uro re, ana pe apisu re mras navisaarena nene molue pula poli. ⁴⁰ Ana Ntewa pisuveve sape popon kila mrapa viu tai van ita. Ana pitetalia Yesu pitom kila pae kiena yuññaena, kila sane la

nanua sumo ne, amio ita, ita punu ga towar mras na visaarena kiena ne Ntewa nene e mrapa ve taaga ga, a e pogos taaga ga.

12

Kilamarata sumā ga e Yesu, naḡa naga mārera manene pano taulu pogos mārera lala

¹ A la punu naḡa tepisayu la ḡaro rui, la na sane ape pupia purḡes nen viawaena lala, asa ga pupia ḡegas nena naḡa asuḡal asuḡa apisuveve ita ke ne, asuḡa apisu ruru ke kieta viawaena, asape yoko tekirir va ve sanape. Sur ya naḡa suwo ke kieta mrapa, monar teyaslua, a mlamulen viowa la naḡa suḡa piar kare ita ke ne, monar towarplania, ana toḡareren kiririen e mrapa piavi naḡa sike e marata, naḡa sitomiēna na liganena ve su re si e ita, kieta sitomen la ve piyavi ga.

² Tekira tevisuar manene Yesu, naḡa suḡal sike e luas nen mrapa gare. Naga pe purḡes nen mrapa na viawaena, a pe kana luas ḡēna ga, ana pogos naḡa tesitoḡalia, yoko la māreraena van ita. Tekilia tesitomyu si pogos naḡa naga ḡar ke yepe lalaea a naloge viowaena meta e lak torovia, naga sitom korenan ga pogos mārera naḡa naga panae. Naga ḡaligan kiena sitomena mārera su ga e pupia kekarena naḡa sike e marana, kila ḡa pano-o tauluia, ana nanagane teke e lespasnena ne Ntewa na ḡamarua, e pupia lēlena wa ma e peni. ³ Popon tesitomyu ḡa Yesu, e pogos naḡa yeririna viowa la nene akuan make visen viowa la pania, sinela kar manene paḡisi, ana naga taḡan ga naga pano tol luas. Sanene, ita ḡēna popon ve sineta maren re yuḡaena vilaga, a taḡatete temarau, ve tesitom re

urmatanen ya naḡa monar tekila. ⁴ Pona tesitom ke tesape temloge piowagan kilaen mara temio ḡelaga viowa ana torok yo narui, sineta mare, ana pe tetol re ya naḡa Yesu kila poli wa, pe tesu wo li re mlamulen viowa poli wa, pano-o kata kuruta mlau e yepeta. ⁵ A popon ve sineta ḡesan re visena na ilaren naḡa Arimata Ntewa pisa pan ita, sape pio ita sane narina lala, sape

“Naruu, visae nevisu popon sane naloge viowaena tai imi tol ko, ve ositom korenan re, pona visae yam laḡasa nevisu sane monar ḡela nakoena van ko, kioḡa sitomena ve lor re, komin kiau ḡelaga navian koena naga sanene.

⁶ *Visae la naḡa sineu sii la, yam laḡasa monar nekila aloge viowa,*

a la naḡa nepe Arimala, yam laḡasa monar nowela.”
Pakaiwa 3:11-12

⁷ Sanene, visae pog tai ovisu sane ve sanene van ko, monar oḡarera, otaḡan ga sane mrapa ke tai naḡa Ntewa sinenan sape vian ko e narui, sinenan sape kila ruru kioḡa malena ne. Ita punu naḡa tepe ata, tesuḡa tekila ke sanene pa narita lala, ana visae Ntewa pisu ita sane narina lala, naga monar kila ḡēna ve sa ke nene van ita. ⁸ Sur nene naga yoko ita make tetolia, a visae ve kila re van ita tai, naga pisu yaru nena sane pe pe narin ruru re napo poli, naga pe narin yar nae ga koyo tai. ⁹ A nanua sumo, ita make ga, pogos naḡa arimata la amla ke nakoena pan ita, pe sine-tan re poli, ana pe lelaga, nenaga ne tepisu kilale sane amesmes ga, a kila sane tesitom la va la sane. Ve sanene na, popon manene tevatanon Arimata e nin-uta, tekekaran ya naḡa kila pimi

m̃alivin ita, vanon naga ke nene narui pe mrapa na malena.

¹⁰ Arimata lala amla ke nakoena pan ita e kas la naṗa tepe sisi ke ga wa, akila sanene komin asitom asape yoko wo la sane van la ke sina ga, ana pogos naṗa Ntewa mla nakoena pan ita, kila vena yoko wo ke sina ga van ita, vena ita m̃ena ga tekilia tetol kiena malena wa. ¹¹ Nakoena pe sur tai naṗa e ke e kana pog na kusena, pe kiki re nena ga, melkalka paṗisi. Ana siraunia, visae tetam̃an naga vian ruru kieta malena, yoko war mras napo lala, sane ṗelaga na mom̃auena a sum̃arena, amio ṗelaga na waena a na mesmesuena. ¹² Ve sanene, visae sur ya naṗa avitaweia, amiu akilali sane navisawaliena Aisea pisa sumo, naṗa sape

“Avisir plan limamiu la naṗa tayoi sike ne, akila la akulul sina, a purpur na lamiu la naṗa miyuyuwawa ke ne, akila la am̃arera sina.” Ais 35:3

¹³ Sanene, amiu m̃ena ga akila ruru si kiamiu mrapa la amesmes ruru wo, ana kiamiu laulu la naṗa ayaloro atavevea, yoko lala ve viowa manene re la sane, ana yoko imi m̃arera sina.

Avisuar ruruia ve akila pal re mrapa

¹⁴ Sur lua na waryoen silaga la sanini. Tai, naga ṗelaga na ve erau woena amio yeririna taṗena lala, a ta sina, naga ṗelaga na malena wa naṗa yaru monar se ea visae sinenan sape visu marana ne Ntewa na mava. ¹⁵ Ana monar ayum̃ae m̃arera vena ve amiu yar tai naṗa kirir m̃a pano-o ṗisi ga e mrapa komsusia, naṗa pe tol re lemamiena kiena ne Ntewa poli wa. Ovisuar ruru m̃ena ga naṗa ve narin ṗeligas melkalka ve imi tawa re e sinem̃a. Visae pere, ṗisi na kapuru war mras la ve moki

naṗa piowa e kiom̃a malena, a kana kororak ne la ve kila kare re malena wa kiena ne li na lela-gaena wa taṗena lala. ¹⁶ Monar ṗelaga viowa na yerm̃ene amio sira ve imi re e amiu, a monar ve ṗelaga nasineṗesan ruruen re Ntewa, sa naṗa Esau kila nanua sumo. Esau nene, Ntewa kilologia naga pe m̃earu kiena ne arimana vena kilia war lalimana ve kiena, ana pogos tai naṗa visokaria, mlopon ponos nen pursi wo naṗa wenla na vetokaki Sekop miyum̃aenia, ana mias lua sitomiena kiena ne Ntewa e kiena malena, pisa pa wenla, pisape “Ei, ola pursi nene im van inu nagane, a lalimana ne ata make ga naṗa pe kiau, ana nela vaniko.” ¹⁷ Ana sa naṗa tekilia ṗa rui, siraunia Esau pisa sape yoko war maran si lalimana ne arimana ve kiena, ana apisalup̃ar ga, vanon naga ṗiliwilin plan rui. Ana mloge piowagaña, tagi pano-o kila ṗele ga rui. Naga sitom ke sina ga, sape sa ve kila re ga, ana nagane kilalu rui.

Tavie naṗa Sinae na yomarava, amio tavie naṗa Saeon nae peni

¹⁸ Ana popon tesitomli si ve tokak ga e lepas nen navisaluaena na sumo wa, amio lologena wo kiena ne Yesu Kristo naṗa pimi ga na wa. Sur lalua nene pe taṗena paṗisi, ana sur nene tekilia tevisu kilale e kala tavie la lua.

Tavie na navisaluaena marua, nane Tavie Sinae, naṗa na yomarava ga nini. Kieta li marua le Yu lala akilia apisu e kilamarala, ana apisu sane pe pupia yo wa na marauena, naṗa kap m̃eke ea a kana pulṗalu ne lala yo malolo ga rui, amio kan yaku nena naṗa yemalolo kalo make ga, a lagi tai miyui lue ga ea. ¹⁹ Ana pupia kana kumasua nena miyelyelu m̃alia, ana amloge pulgo tai pis naṗa urmi paṗisi, kila sane amarau

pano-o, atag asape ve visa re si sur tai van la. ²⁰ Apisu sane yo nene pe wa paḡisi, akranwo ruru nena, sane visae sur mal ya naḡa waro lavisin tavie nene, kus pal laea, yoko monar akoveḡaria. ²¹ Ana yermarua Mosis pisu sur la nene, naga ḡena marau, pisape “Lelaga naḡane, nemiyuwawan ga marena.”

²² Naga nene tavie wa na navisaluaena marua na sumo, ana nanagane na pe tepa re si e poli, tepim e tavie wa viu na lologena wo nene na Tavie Saion. Naga sike ma e peni, naḡa pulkumali kiena ne Ntewa mali ḡeke ea, naga pe Yerusalem viu ne nae yo mava. Naga pulen ga navisi lala, mok na mok naḡa sane apulopule ga, naḡa asuvileviles kar ga vena kilaen yauena na kekarena. ²³ Ana likan la, ita ḡegas na li na lelagaena wa la tesike lele taaga ea, naḡa ita tepe sane ḡearu lala kiena ne Ntewa naḡa teḡar lalimana. A amio ita ḡena, ninuna ne kieta yar mare lala asike ea, nane la naḡa amesmes ruru pa rui e yomarava, ana pogos naḡa amare, aḡure plan la apa atol lusanen mrapa natamaliaena, naḡa apa asu ruru e yo nene. A yaru naliḡereena ḡena tai totano teke metava e yo nene, naga pe Ntewa na sur make ga. ²⁴ A amio sur wo taḡena la naḡa asike e kieta kunus wa nalologena wo nene, tekilia tevisu Yesu, amio kana kuruta naḡa mlau, naḡa apeven pa e losineta lala vena kila temekiki. Kana kuruta nena, pe sa re kuruta kana ne yermarua Epol nanua poli, naḡa asape kuruta na ween yaru, a kuruta na kilamaranen napiowaena, ana kana ne Yesu naga pe kuruta na tamaliaena yaru, a pe kuruta na viewoena. Yesu kila po paḡisi wa, naḡa suḡal su likan Ntewa amio yaru, kila kieta naviranarena viu lalua suḡalu ruruia,

vena kila lalua ave erau wo sina.

Ayagogon ruru pulgona ne Ntewa

²⁵ Navisaluaena marua, naga sane visena na kilaḡegeena ta naḡa paeme e yomarava nini, a lologena wo, naga sane visena na kilaḡegeena ta naḡa pitom ma e peni. Ana la naḡa apilon ḡasila pan navisaluaena marua nene, taḡatete nena aurmatan nakoena ḡisa, ana visae ve sanene, yoko ve sanapen la naḡa apilon ḡasila pan lologena wo? Yoko taḡatete nena aur matan ve tokaki. Visae ve sanene, popon teyagogon ruru pulgona ne Ntewa, telogearia. ²⁶ E pogos naḡa Ntewa pis pa yermarua nasumo la nene, kiena visena urmi paḡisi kila yemninu, ana siraunia, kiena visaaren tai pisa si mon metavana, sape

“Yoko yam si tai nokululun make yo punu ga, ve yomarava re ga nini, a amio make yo la ne ma metava yam veraga.”
Akai 2:6

²⁷ Visena naḡa pisa e nini, naḡa sape “Yam si tai,” naga pisa ke sur keviu ta ne. Naga kana kinasa sape Ntewa kululun yo yam tai rui, ana kiena sitomena ḡarera sike ga wa sape kululun li si yam tai ana visu ruru li make ga suria. E legiena maro yoko kululun wowa yomarava nini, amio sur make naḡa naga sii la sike ea, ana yoko sur naḡa taḡatete kululun rovia yoko suḡal ḡarera sulue na sike ne. ²⁸ Sur ga tai naga kilia su lue na sike ne sanini, nane nasuḡenena kiena ne kieta Ntewa nena, a potena paḡisi naḡa mligan kieta malena su ruru sike loyurḡa ea. Popon silaga tekila lotena wo tai vania naḡa kilia kekarania, tepisu kilale naḡa naga pe na wa paḡisi, tevatanonina. ²⁹ Komin kieta Ntewa naga kapi ke nene

narui, naþa kilia sikap van make sur punu ga.

13

*Pelaga la naþa Ntewa kekaran-
nia*

¹ Visen si laþas nini vena iila amiuena, naga sanini. Popon asuþna akekarana ami u lue ga, sa naþa kam na ape mratava taaga ga amio Kristo. ² Ana ve akekarana ami re ga, akekarana ke mēna wolawa lala, akekarana naþa avisuar la e mēmiu uþna lala. Popon akilakila sanene, komin pog laþasa, kam na aminue ga, ana wolawa la naþa apisuar la ke ne, la na navisi kiena ne Ntewa ke la narui. ³ Asitoþnal la naþa asike e yuþna nakoena, awar pae kiela naloge viowaena lala, sa ga naþa akoven ami mēna apa asike amio la. Kam na ve sinemi u þesan re mēna la naþa yar taþena la asuþna akilakila kare la ke silaga, komin ita punu ga tesike e yomara va nini, a monar tokus pae pogos mērera la naþa yoko tevisuia.

⁴ Popon yar make ga avisu kilale þelaga na talopaena naga pe sur wo a pe sur wa mēna ga, a komin sur ne nanene, pe pon re si kororak tai imi kila kare tog naþa aþaenia pe mēla lalua naþa atalopa, komin lalua apisaaria asape yoko ve aure re si taþena. Yoko Ntewa la na liþereena va la naþa amiyalyal kar ga, sane li na talopaena naþa akila kolau, pona yar viu la naþa akila lau.

⁵ Ovisuar ruruia naþa ve oligan re kilavaru imi ve suri na sumo e kioþna malena. Popon okila ko okekarana ga narin ya naþa teke e lumoþna rui, komin navisaarena kiena ne Ntewa naþa sike pa rui, pisa sanini, sape

*“Taþatete neligan ko yam tai,
taþatete nevilon masuu van
ko.”* Lev 31:6

⁶ Ana pogos naþa tesitomyu si naga nene, mla si namēreraena pan ita, vena tevisawal visena naþa sike e Tus na Yauena lala, pimi pe kieta visena, naþa tevisave

*“Yar na iila ruru inena, naga
Ntewa na mava ga,*

*ana ve nemarau re si narui,
yoko yar taþena kilia kila si
ya ne viowa van inu ne?”*

Yauena 118:6

⁷ Sur taþena, popon asitoþnal ar mēna kiamiu nasumonena lala, naþa apisawal þesan visena kiena ne Ntewa pan ami. Avisu veve ruru mras naþa molue kome þelaga wo na kiela malena, a akila ga nono na kiela lelagaena mērera e kiamiu malena lala. ⁸ La amlalaga ruru po, ana ita mēna tekilia telelaga, komin Suþe Yesu Kristo naga piloulou re pogos tai poli, naga maran taaga sa ke nakoneva, þane, a peni, sulue na sike ne.

⁹ Popon tevisa mēna tevisave avisuar ruru ami u visena kar taþena lala amio navian wowenen lala ve aim aure plan amiu re vetan kove wo naþa kam na asike pae rui. Yar laþasa asitom manene la e þaþagena wa lala, amio kala kinanena ne lala, ana kinanena la nene taþatete nena iila kiela malena lala. Sur taaga ga naþa kilia kila sineta la mērera ruruia, nane lemamiēna kiena ne Ntewa pimi pan ita. ¹⁰ Kinanen la ne tai ne sanene, naga nane kilamēiu na kuþaþaena lala naþa yaru wa la akuan ke e wonta. Amlenwoia, akila pa yuþnaena la e narui, ana siraunia akania sa naþa akinan kala ke narui. Yar wa la nene la amal ga e kinanena na wonta la nene, ana ita naþa temlelaga e Yesu, ita na pe tekinan re e wonta nene poli, ita na kata wonta taþena mēke na, naþa temal e kana kuþaþaena nena naþa akuan su ea, naþa yar wa la

pe apisu kilale re poli, a la tařatete akinana ea.

¹¹ La asumã akila ke kiela kuřařaena la nene, ana tai na pe tařena towe laa sane, sa nařa asape kila totou na marena kiena ne Yesu, kuřařaena nena naga nařa asape na lakorenanena na viewoen mlamulen viowa, ana pogos nařa řarin yar wa kila naga, naga pe kus make re tas nen sur mal pa loyurã nařa pe yo wa manene poli, ana řar ga kana kuruta, pa mligan se wonta. Ana tas nen sur mal nena, akuslua si petan urã, akus pa vanua, ana askapia.

¹² Naga sa nenaga nařa Yesu kila, nařa akus mēna naga pa vanua e purkove na pulkumali, akila mloge mã piowa pano-o kana kuruta mlau make nenaga, nařa pe mlau koren re poli, ana mlaun nařa kila ita kiena yeririna lala tepim tepe yar wa ruru nena napo lala e marana ne Ntewa. ¹³ Ana komin nařa Yesu kekaran sape kila ve sa nene vanon ita, ita mēna ga monar tekekaran teva tesurã tesu temio naga vanua e urã, yar la avisu kare ita sa nařa apisu kare naga, tokus naloge viowaena ve sa ke ga nařa naga kusa. ¹⁴ Visae viowa ga van ita e yomarava nini sanene, sanene na pogaga ne, komin nařa pe tesitom re tesape yoko tesike e pulkumali tai e nini ana tesulue poli, ana temligan kieta sitomena sike ga e mřata urã napo e pulkumali viu nařa tepanon ke rui.

¹⁵ Popon kemua tesitorã lue ga nařa Yesu kila po manene la pan ita, naga pietavan ita e mrapa rui ana silaga tekilia tevisa potena va Ntewa vanonia. Ve tekila re kuřařaena e sur mal la vania, ana nalaena tai tořa ga nařa tekilia tela luen ga van silaga, nařa yoko kekaran vařisi, naga nalaena na yeluarena. Tesurã tepisirlua ke

kiena kia sanene, ana visena na gota ne lala sa ga mralak tai nařa kiki ruru nena po pania. ¹⁶ Visae sanene, ve sineta řesan re nařa tekila yurãena wo lala, komin naga sane kuřařaena nařa tekilia tela va Ntewa. Tai nařa naga kekaran manene la sane, naga sanini, sape tekila luen ga wo va yar tařaena lala, tekekaran ga nařa teviovion kieta sur la temio la.

¹⁷ Sur si lařasa, sane monar telogear kieta nasumonena lala, monar tekekaran ga nařa tesu vařanon kiela visena lala. La ařion ke pařisi nařa avisuar ruru ita, komin nařa pupia yerkawa kerkeviu la nařa asu metavan la asumã apisu veve ke kiela yurãena a kiela řelaga mēna lala. Visae kieta nasumonena lala, kiela sitomena la marmare, ana yoko yurãena make ga va viowa nenaga, ana visae telogear ruru la wo, yoko kila yurãena ve urmi manene re van la, akekarania, ana yoko wo manene mēna van ita, yar na yurãena lala.

¹⁸ Pogaga, lavis ke visena make la řisřis narui, ana sinemimin mesape meviun mēna tan amiu mesape asitorã imimi e kiamiu leniena lala, vanon yomãrera nařa mesike e nanagane. Pe mepisu re sur tai piowa teke e imimi poli, kiamimi sitomena la merarava ruru ga, a mesurã mesurãlu mãrera lue ga mesike e řelaga wo la nařa mesmesu e maran yar lala.

¹⁹ Ana sineun nesape visena la nene akila ruru vilaga, vena nekilia neviařa e nini ve ve pi-avi re nowasuře si neiřas pun amiu. ²⁰ In na nesurã nemlen wo amiu ke mēna ga, nesape yoko Ntewa iila amiu. Naga pe Ntewa na surãre, naga pe Ntewa nařa sinena miye ita kiena sipsip lala, ana pitetalia kieta Suře Yesu

pitom e yomarava nini, pitom pe yerkawa na visuaren kieta sip-sip lala, kana kuruta mlau vena visirluaen naviranarena viu naŕa yoko sike sike nena. Naga pe Ntewa mēna naŕa Yesu tamān kiena malena pania, ana naga ŕerelua petan marena, pisirlua malia sina, ²¹ ana noŕasine naga nesape yoko la sur nowo make ga naŕa kam na sinemiun ke nana-gane vena kilaen kiena yuŕaena e yomarava nini sa naŕa sine-nania. Naga suŕa miyuŕae ke e kieta malena la pe ve taaga, komin Yesu Kristo suŕa miyuŕaen ke kieta ŕelaga wo vim ve sa naŕa naga sinenania, ana yoko teieluar manene naga vanon vano-o taŕatete ŕisi, Sanene.

²² Na mratava pun inu lala e Kristo, nesiri māki nini piŕasu pan amiu, pona visae ve ve piavi manene re yo, ana visae avisu ve sanape kam na ve sinemiu karin re, ana kam na ala kiau visena na iilaen la naŕa sike ea.

²³ Sineun nesape nevisawal van amiu aloge kieta wolai naŕa Timote, amligan lua si naga molue petan yuŕa nakoena rui. Visae ve ve piavi re imi kom e nini, yoko imimi lua, meimāas mevisuveve amiu.

²⁴ Sinemimin mesape avisawal va kiamiu nasumonena lala, amio mēna yeririna taŕena lala kiena ne Ntewa, avisave mepiun ke mesape la asike sanape, asuru-ruga pona sanape? A le Italia la naŕa asike e nini la mēna sinelan asape avisa pokolemalo van amiu. ²⁵ Kiau visena maro nae e nini, nane nesiri van amiu narui, nesape yoko lemamiēna wo a sinewo kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga.

Maki Naña SEMES Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Semes, naga kiena visena wo lala naña vena vianen yeririna lala kiena Ntewa naña asu tetai asike e yo punuga e yomarava nini. Semes naga kila totou la mokliu e kiena visena vena iilaen yaru lala, vena atol sitomena a kiliaena wo lala. E maki nini, naga pisayu suri moki naña nalelagaena lala monar kiela sitomen tolia a monar akila. Naga sape nalelagaena naña limana korena, naga monar kekara pogos naña visae Ntewa visirlua naga va metava, a nalelagaena naña kiena suri moki, naga monar kekara pogos naña visae Ntewa ligan naga vito su tano. A pisayu p̄elaga wo naña yaru monar kila, a naga sape lelagaena a yuñæena, suri lua nene lalua monar akiriri lele taaga. Pisayu m̄ena sape yaru naña kila ke p̄elaga wo na iilaen yaru taþena, yoko kiena lelagaena m̄arera.

Semes pisayu suri lala na kilalien yaru lala, a naga sape yaru naña suri la aimi akilalia, ana naga suña p̄uarar ke p̄elaga mesmesu, naga kilia loge wo. Pisa sape nalelagaena monar ve tañan re gona visa suri viowa, ana monar yeluar ga Ntewa ea. A pisayu manmaruaena naña Ntewa kiania, amio p̄elaga taþena leþas naña po, sane p̄elaga kiena yaru naña kila kiena sitomena pito ga tano, pona kila kiena sitomena piyavi. Pisayu m̄ena p̄elaga laþas naña piowa, sane

yaru la asuñæa apeveyu, apilave paþisi, amila nakoena pa yaru taþena, pona akila kiela sitomena pa metava.

E maki nini Semes pisayu lotena naña navisatam̄eena sike ea, a suri keviyu si tai, pisawal ruruia naña lelagaena amio yuñæena wo, suri lua nene monar asike lele taaga e maliena kiena yaru naña lelaga, ana nanini naga taveve sitomena kiena Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

P̄elaga na lelagaena a p̄elaga na manmarua 1:2-8

La naña limala korena a yaru na suri moki lala 1:9-11

Suri na kilalien lelagaena kiena yaru 1:12-18

Yaru naga monar loge visena kiena Ntewa a monar kila suri la naña visena nini pisa 1:19-27

Visena na kila woen yaru pisu suri piowaga e yaru taþena 2:1-13

Lelagaena a yuñæena wo 2:14-26

Li nalelaga monar visuar ruruia e kiena visena 3:1-18

Li nalelagaena a p̄elaga lala na yomarava 4:1—5:6

Suri taþena la naña Semes pisa 5:7-20

Visen þesia

¹ Inu Semes inu nepe yaru na yuñæena kiena ne Ntewa, a kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, naña inu nesiri luñaki nini pimi pan amiu naña amiu lus nae Israel lala lualima taaga pa lua naña amiu asutetai asu ke e narin þegas lala e yo punu ga e yomarava nini. Inu nepiun nesape sanapen amiu asu pogaga pona amiu na asike sanape?

Naviawaena amio namanmaruaena

² Puruvi lala a vineu lala, pogos naŕa na kilaliena lala imi e amiu, amiu na akilia avisu la sa naŕa suri nalogewonena. ³ Nanene na sa naŕa amiu akilia, pogos naŕa suri nakilaliena naga kilali kiamiu naviawaena lala, ana amiu atauluia, nanene kila kiamiu naviawaena imi m̄arera manenea vena suŕalu sulue. ⁴ A pogos naŕa amiu asuŕalu m̄arera sanene, nanene naga kilia kila kiamiu malena mesmesu ruru wo vaŕisi marua ruru nenaga a ule ruru e suri wo la punu ga, pe ŕelaga wo re tai naŕa naga pe kiena re poli.

⁵ Ana visae amiu yaru tai naga sitom pisape kiena manmaruaena ve tokaki ga, naga monar viun tan Ntewa e kiena leniena, ana Ntewa kilia la van naga. Vanon naŕa e ŕelaga kiena ne Ntewa, Ntewa naga taŕatete visi viowa va yaru naŕa naga viun suri tania, vanon Ntewa naga mlaluen ga nalaena wo silaga e kiena sinewo. ⁶ Ana pogos naŕa yaru viun suri sanene e kiena leniena, naga monar lelaga m̄arera, naŕa naga ve sitom ŕele re sina, vanon naŕa sitomena kiena ne yaru na sanene naga sane sive naŕa lagi miyuia kulkululu, lagi suŕa supon kare ga pa e yo punu ga. ⁷⁻⁸ Yaru na sanene, kiena sitomena peve lua, a kiena ŕelaga lala kar ga, ana yaru na sanene taŕatete si sitom visave ŕisi na la suri wo tai e Ntewa.

Yaru la naŕa kiela suri re poli, a yaru la naŕa kiela suri la moki

⁹ Kieta puruvi laŕasia limala korena ga, pe kiela suri re poli, ana la popon awarwar la vaŕisi naŕa Ntewa pisirlua kiela sitomena pa metava, ¹⁰ a kieta puruvi taŕena m̄ena ga lala, naŕa la kiela suri moki, ana la m̄ena ga popon awarwar la manene vaŕisi, komin naŕa

Ntewa naga kila kiela sitomena la sike ga tano. Lala akilia akekara sa naŕa la apisu kilale asape yaru naŕa naga kiena suri moki, naga sa ga naŕa meme tai naŕa to yam plas ga. ¹¹ Pogos naŕa mrae pa metava, naŕa yo pisun paŕisi, ana mlege meme la nene la apimi ameu, ana akekapili pito tano ana maran meme la nene kokovio. A e ŕelaga ke nene, e pogos naŕa yaru na suri moki lala asuŕa akilapolo ke kiela kilavaru lala wa, ana ŕisi na la aloru m̄ena ga akokovio.

Nakilaliena lala

¹² Yaru naŕa suŕalu m̄arera e nakilaliena lala naŕa aimi e naga, navisa ruruena sike e naga, vanon pogos naŕa naga taulu suri la nene ŕisi, ana Ntewa yowauia ruru naga e nalaena wo tai, naŕa naga namalena nene naŕa Ntewa naga pisaaria ŕisi rui pan la naŕa la asitom manene naga. ¹³ Visae nakilaliena lala imi e amiu, ana la ataŕali amiu, ana amiu na ve avisa re avisave “O, nataŕaliena la nene la amolue e Ntewa.” Amiu taŕatete avisa ve sanene, vanon naŕa taŕatete suri viowa naga kilia taŕali Ntewa, a ŕelaga nakilaliena yaru Ntewa naga pe kiena ŕelaga re nene poli. ¹⁴ Nataŕaliena la nene apimi m̄arera e yaru, e ga e pogos naŕa kiena nasinenanena viowa ga naŕa kila luŕeluŕe naga, ana pure naga pano. ¹⁵ Siraunia, ana nasinenanena viowa nene naga pitovi pimi keviu ana naga ŕar narina, naŕa mlamulena viowa, a siraunia, pogos naŕa mlamulena viowa nene naga m̄ena ga pitovi pimi keviu, ŕisi na naga m̄ena ga ŕar narina, naŕa naga marena.

¹⁶ Kiau puruvi wo lala, ŕisi na amiu avisuar ruru amiu, ve atan̄an re yaru la aimi avisa kotalia amiu, naŕa la avisave “Nataŕaliena naga pimi e Ntewa.”

¹⁷ Amiu na monar akilia sa naþa suri wo punu ga, a nalaena tanea punu ga, la amolue ma e peni la apitomi e ita. La amolue e Ntewa naþa naga sii suri lala punu ga naþa la apivavaga ke e sinapane, suri vivavaga la nene naþa la akilia avilolou la silaga, ana naga kiena þelaga pe pe taþena re nena pogos tai poli, naþa naga taþatete vilon māsina van ita pog tai, vena ligan ita tesuña ga e yemalolo. ¹⁸ Nane Ntewa ne nanene naþa sane kiena sitomena ga, naga kila ita tepimi tepe narina, komin naþa ita temlelaga e kiena visena lelaga, vena ita na sa naþa teve mras þesia na yeririna moki lala naþa þisi na lala alelaga mare e Kristo sirau.

Ita monar telogear visena kiena Suþe

¹⁹ Kiau puruvi wo lala, þisi na ve sinemiu þesan re visena nene, naþa apisape yeririna punu ga monar avitaþilin yagogoena, a monar avis male ga. A monar ve avitaþilin re mēna ga sinekarena, ²⁰ komin naþa nasinemimiena kiena ne yaru, naga taþatete nena kilia kila þelaga namesmesuena kiena ne Suþe imi kate pog tai, peraga. ²¹ Ve sanene, amiu na monar akoven plan þelaga namname lala, a yuñāena viowa lala e kiamiu malena la wetelu, a amiu monar aligan kiamiu sitomena suñā vatano e Visena Wa naþa naga kilia tamalia amiu, naþa Ntewa naga mapila e losinemiu lala þisi rui.

²² Amiu monar akila ya naþa Visena Wa nene naga pisa, pe pon re naþa amiu asuñā avisa kotalia amiu ga poli, naþa amiu asuñā ayagogonia ana amiyagogo korena ga e Visena Wa nene, amiu pe akila re suri la naþa pisa ke poli. ²³ Nanene sa ga naþa yaru tai pisu marana e wii naþa ato e

kilika, ²⁴ naþa pogos naþa naga pure petania, pog plas laa ga nene, naga sinena þesan ke sina ga marana pisape māna naga marana sanape wa. ²⁵ Ana yaru naþa naga pisu ruru loyuñā e navisaluaena wo nene naþa naga kilia wereplan ita e mlamulena viowa, a naga yagogo ruru ea, naþa naga ve yagogo korena re ga þisi sinena þesania, ana naga logearia a naga yuñāenia, yaru ne nanene narui þisi na Ntewa naga visa ruru naga e kiena yuñāena punu ga.

²⁶ Visae yaru tai naga sitom ke sape naga pe yaru mesmesu nalelagaena tai, ana naga pe þuarar ruru re purmenena poli, naga suñā pisa kotalia ke sina ga naga, a kiena nalelagaena pe suri korena ga. ²⁷ Ana þelaga na lelagaena naþa mesmesu ruru po, a naþa naga pe lelaga kemua naþa po e marana ne Ntewa, naga sanini: þisi na amiu aialiali ninuyu lala a letano lala, vena aiila la e kiela malena mārera lala, a amiu auarar ruru kiamiu malena mārera vena þelaga viowa amio kororaki lala na yomarava ve atolkare amiu re.

2

Amiu na ve awaveve re yaru lala

¹ Kiau puruvi lala a vineu lala, sa naþa amiu apiawa e kieta Suþe Yesu Kristo, naþa naga pe Suþe Nawarwarena, þisi na amiu ve awaveve re yaru lala, naþa amiu akila wo van laþasia, a amiu akila viowa van laþasia. ² Sa naþa visae yaru la ve lua, aimi loyuñā e kiamiu yuñā na leniena, tai naþa kiena suri la moki naþa māna kulsota miyowau ruru po a naga miyen piataliga tai naþa pe kol teke e mrasilmāna, a naþa taþena naga pe kiena suri re poli, naga māna kulsota

la pororo ga, ana p̄isi na amiu ve akila re ve taḗena van lalua nene. ³ Pe pon re naḗa amiu asitom manene yaru naḗa naga mien kulsota naḗa miyowau ruru po poli, naḗa amiu aure naga va e yo naḗa po a avisa vania avisave “Paraga lelem̄a napo nanene, imimi sinemimi mesape ko ototano e yo nene,” a e yaru taḗena nene amiu avisa ga avisave “Pisi na ko osuḗalu ga osuḗa varau e nam̄a, visae peraga oto ga tano e nam̄a.” ⁴ Pogos naḗa amiu akila ke p̄elaga la ne sanene, amiu na asuḗa apisuvisu yaru laḗasia la apo, a yaru laḗasia la apiowa ga, nanene na vanon ga suri la naḗa la amien ke ne, a kiamiu navisuena na sanene naga pe p̄arpooyo re nena e sitomena wo nene poli.

⁵ Kiau puruvi lala, amiu aloge inu. Yeririna la naḗa na yomarava nini la naḗa limala korena ga, Ntewa naga pure plan la nene la ape kiena, vena naga kila sa naḗa la kieta suri wo lala e lepas nen kiela nalelagaena lala. A Ntewa kila m̄ena ga ve sanene vena akilia ava ala kiela lalimana lala e nasuḗenena kiena, sa naḗa naga pisaar p̄isi rui pan la naḗa asitom manene naga. ⁶⁻⁷ Ana amiu na asuḗa apisuvisu ke yaru la naḗa la limala korena la sane ape kororak ga. Ana amiu na asitomyulia: ?A la naḗa la asuḗa am̄ene amiu ke ne naḗa la asuḗa aḗure amiu ke apa kumali? ?A li pe m̄ena ga la naḗa la asuḗa apiuelin amiu ke e kia keviu wo nene naḗa Ntewa naga mligan e amiu? Nanene na pe yeririna re la naḗa limala korena poli, ana nanene na yeririna la naḗa kiela suri moki.

⁸ Mrapa mesmesu naḗa amiu ataveve e nene naga sa naḗa purḗes nen navisaluaena kiena ne nasuḗenena kiena ne Ntewa

pisa naḗa naga pisa pisape “Ko na ositom nalavis puḗa lala, okila wo van la, ve sa ke ga naḗa ko na ositom ko m̄aga.” ⁹ Ana visae amiu asuḗa avisuvisu ke yeririna lala awaveve la ke sanene, nanene na amiu asuḗa amlamula ke piowa nene ne, a navisaluaena kiena ne Ntewa p̄isi na naga liḗere amiu visae amiu na ape yaru na kilaroen navisaluaena. ¹⁰ Komin yaru naḗa naga kilaro ga visena kiena ne navisaluaena ve taaga ga, naga kila ke mlamulena viowa ne e marana ne Ntewa, naga sa naḗa naga kilaroro make visena kiena ne navisaluaena la nene punu ga p̄isi narui. ¹¹ Komin Ntewa nene naḗa naga pisa pisape “Pisi na amiu ve ataḗa re kolau,” nanene na Ntewa ke ga nene na wa naḗa naga pisa pisape “Pisi na amiu na ve aweḗar re yaru.” A visae amiu ve ataḗa re kolau ana amiu aweḗar ga yaru, p̄isi na amiu na ave yaru na kilaroen ga navisaluaena narui. ¹² E pogos na liḗereena, p̄isi na Ntewa naga ve la re nakoena van amiu sa naḗa p̄isi na naga la van yeririna viowa lala, p̄isi na naga ure plan amiu e nakoena nene narui. Komin suri ne nanene, kiamiu visena lala a kiamiu yuḗaena lala naga monar ve sa naḗa amiu na pe akila re suri tai naḗa mesmesun naḗa amiu akus nakoena vanon poli. ¹³ Nanene na komin naḗa Ntewa naga sinena mie amiu, a kiena nasineyeena nene naga p̄isi na yumuvanlua naliḗereena naḗa naga mesmesun naḗa amiu akusia. A pogos naḗa Ntewa naga p̄isi na liḗere yeririna la naḗa la pe sinela mie re yeririna taḗena poli, p̄isi na naga m̄ena ga taḗatete sinena ye la.

Pelaga na viawaena a na yuḗaena wo lala

14 ?Puruvi lala, sanapen naŕa visae yaru tai naga suŕa visa ke visave naga piawa ke e Kristo, ana ŕisi na naga pe kila re yuŕaena wo la poli? ?Pisi na kiena naviawaena ga nene naga kilia tamalia naga, pona peraga? Nanene na, taŕatete suri wo tai kilia molue kome kiena visokanena naviawaena kiena ne yaru na sanene. 15 ?A sanapen ŕena ga naŕa visae kieta puruvi laŕasia amio vineta laŕasia naŕa la pe ŕala kulsota re poli, a la pe kala kinanena re poli? 16 Visae amiu yaru tai naga visin sineyeena van la visave “Ntewa naga visa ruru amiu, amiu na ve miava tol amiu re, a ve viso kar amiu re,” ana naga pe mla re nena suri tai pan la poli vena iila la, visave ve sanene pogaga ne pona pe po re nene poli? Peraga, kiena visena na sanene ana pe visena korena ga. 17 A kieta naviawaena na sa ke ga nene narui, naŕa visae naga suŕa naga taaga, a ve yuŕaena wo lala ve su re amio, ana kieta naviawaena nene pe naviawaen korena ga, mare ga ne.

18 Ana pona ŕisi na yaru laŕasia la aloge visena nene, ana ŕisi na la akilali naŕa avisataŕea avisave, “Naga pogaga, ana pe sa re nene poli. Ana naga sa ga naŕa yaru laŕasia, la ape yaru na viawaena, a yaru laŕasia, la ape yaru na kilaen yuŕaena wo lala.”

Ana ŕisi na inu nevisataŕe la nevisave “Visae inu nevisu ko naŕa ko ovisa ovisave ko na ope yaru na viawaena ga, ana ko na pe yaru na kilaen re yuŕaena wo la poli, ana ve sanene ŕisi na taŕatete nevisu kile tai naŕa sane naviawaena kioŕa pe lelaga. Ana visae ko ovisu naŕa nesuŕa nekila ke ŕelaga wo lala, nanene kilia kila merarava van ko sane kiau viawaena naga pe lelaga kemua.” 19 Ee, inu nekilia ŕaga naŕa ko

omlelaga naŕa Ntewa taaga ga sike na, nanene na po paŕisi nene. Ana nevisa van ko, yermare ŕena ga lala la amlelaga sa ke ga, ana la asuŕa amiyuwawa paŕisi vanonia. 20 Sa naŕa nesuŕa nepisa ke ne, yaru naŕa naga pisape naga piawa ŕaga, ana pe kila re ŕelaga wo la poli, kiena naviawaena nene pe suri korena ga, yaru na sanene na pe wowe ga nene. ?Pona amiu sinemiun asape nevisa meraravanli la suri nene sane wa? 21 Pogaga, amiu asitomli repita naŕa Epraam ne. ?Ntewa naga kila Epraam naga mesmesu e marana vanon ya ne? Nanene komin naŕa Epraam naga ŕere narina naŕa Aisak, piar naga e wonta, ana taŕan narina nene pisape kila kuŕaŕaena ea va Ntewa. 22 Amiu apisu ke ne, e lele nene ita tevisu naŕa naviawaena kiena ne Epraam a kiena yuŕaena lala, ana suri la lua nene amiyuŕae ga lele taaga. Kiena yuŕaena lala la akila sane kiena naviawaena naga pe lelaga ruru kemua naŕa lelaga, 23 a suri nene naga kila Visena Wa pe lelaga kemua, naŕa pisa pisape, “Epraam naga piawa ke e Ntewa, a pe miasi suri ne nanene, Ntewa naga kila Epraam mesmesu amio naga.” A nanagane ita tesuŕa tepio ke Epraam tesape naga pe erau kiena ne Ntewa. 24 Komin suri ne la na nene, ita tekilia teki-rawal sane Ntewa naga kila yaru mesmesu amio naga komin kiena ŕelaga wo na malena ŕena ga, pe komin re ga kiena naviawaena poli. 25 A amiu asitomli Reap nene, nanua sumo naga pe sira na mrapa ga tai. ?Ntewa kila naga mesmesu amio naga vanon ya ne? Nanene vanon naŕa naga pisuar ruru le Israel la lua nene naŕa lalua apim vinau ga apisape avisu kilia Seriko. Naga ŕerewan lalua nene e ŕana yuŕa, a ŕisi na

naga kipian lalua nene e mrapa taʔena tai vena lalua akilia aure ana awasuʔela si akom ea.

²⁶ Pogaga, ana sa naʔa tas nen yaru naʔa naga pe ninua re poli, naga mare, naviawaena mēna ga, naʔa pe ʔelaga wo re laʔas ayuñae veraga amio poli, naga mēna ga mare ga.

3

Ita monar touarar ruru purmeneta

¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re naʔa amiu ve moki akilali naʔa auarar yuñae na vianena e yuñae na lotuena la poli, vanon naʔa amiu akilia mēga, e legiena na liʔereena, ʔisi na Ntewa naga kila naliʔereena van imimi navianena lala ana māraera laa sane. ² Visae yeririna tai naga pe kila pal re kiena visena pogos tai poli wa, yaru nene naga po na po, naga kilia ʔuarar ruru kiena malena wetelu. Ana peraga, ita punu ga ita tesuñae tekila pal luen ga kieta visena lala silaga. ³ Popon ita tesitomli narin pototo nene naʔa ita temligan pa teke e logon wosi. Pogos naʔa ita temligania, ita na tekilia tekila wosi nene lo-gear ita, a ita tekilia tevilon pupia tas nen wosi nene naga va e yo naʔa ita sinetan tesape naga va ea. ⁴ A ita na tesitomli mēna ga waa lala, naʔa pe suri korena ga naʔa aurmi paʔisi, a pona pupia lagi miyuia ana sinenan pisape sapon vano, ana narin ʔeligas ga, naga kilia kila pupia waa nene va e yo naʔa yaru na uararen ʔeligasia naga sinenan pisape va ea. ⁵ Purmeneta lala naga sa ke nene narui, naʔa la ape narin suri ga tai, ana la akilia avis molmolue ve keviu vaʔisi.

Amiu na asitomli, naʔa narin mēau na kapi ga tai, ana naga kilia kekan ga pupia laki lala e

pupia yomārua tai. ⁶ Ee, lelaga kemua, naʔa purmeneta naga sane kapi ta ne. Komʔas nen tasneta la moki, ana purmeneta naga ta naʔa suri viowa punu ga na yomarava nini la apule manene la ea, a kiena naviowaena la nene la asuñae akila kare make kieta malena wetelu. Purmeneta nene na suñae mla ke kapi e lele na loge viowaena, a naga suñae kila ke kapi nene pivaga e kieta mrapa na malena punu ga. ⁷ Ita tekilia tepisu naʔa yaru naga kilia kila suri tetan lala aimi amomāu, sane suri mali na yomārua lala a manu lala, lomāra lala, a ika lala, ⁸ a pe yaru re tai naʔa naga kilia kila purmenena momāu poli. A purmeneta lala la apiowa la, a taʔatete touararia, a kiela visena lala la sa ga mrasuʔapo naʔa kilia kilañar yaru. ⁹ Ita tesuñae tepis ke e kieta purmeneta nene vena teieluar Ntewa Wa nene naʔa naga pe Arimata, ana siraunia, ita tepis ke sina ga ea ana tepiuelin yaru taʔena lala naʔa ita na pe tesitom re tesape Ntewa naga sii la poli. ¹⁰ E gota taaga ga, ita tesuñae tepis po ea, a tepis mēna ga piowa ea. Puruvi lala, suri nene naga piowa manene la. ¹¹ Pe puluwii re ta naʔa mon mēga ana e pulusa si amio wii lalua akate veraga e poli. ¹² A sa ke mēna ga naʔa purpik taʔatete kilia war mraolip, a kilkerep taʔatete war mravik. Taʔatete mēna okilia ova ovio wii e pulusive.

Namanmaruaena wo naʔa Ntewa naga mlavia

¹³ Visae amiu yaru laʔasia naʔa ape manmarua paʔisi, la akilia ruru suri po, popon lala akila suri la nene imi merarava ruru wo sa naʔa la kiela malena mesmesu, kiela sitomena lala monar vito ga tano, a kiela ʔelaga lala monar marua ruru wo. ¹⁴ Ana visae amiu

asitom sa naþa amiu ape manmarua, ana kiamiu sitomena lala apulen navielueena amio mēna ga nakalawaena, visae ve sanene amiu na apisokani ke ga ne. Amiu na ve avisvilaven re si vanon kiamiu visokanena na manmaruaena nene, vanon nanene na pe þelaga na manmaruaena re nenaga nene poli. ¹⁵ Nanene naga pe manmaruaena nae re ma e sinapane nene poli, ana naga manmaruaena na yomarava ga nini ne, a naga pe kiena ne yeririna viowa ga lala, naga pe manmaruaena naþa naga molue ruru ga kome Yermare. ¹⁶ Vanon pogos naþa yaru la naþa avielue ana la sinelan asape ato kalawa make yeririna taþena lala, ana suri la punu ga asutetai ga narui, taþatete si akirir ruru wo. ¹⁷ A visae yaru naþa naga tol namanmaruaena nae ma e peni, ana kiena þelaga ve taþena. A metava suri taþena lala, kiena malena ikik ruru wo, a naga ve yaru nasuñareena mēna ga, naga ve yaru momāu, naga ve erau ruru wo van yeririna taþena lala, a naga ve yeririna na sineyeena. A naga ve yeririna mēna ga tai naþa e kiena malena war mras la naþa po. A naga ve waveve re yaru lala, a kiena sitomena ve veve lua re. ¹⁸ Yaru na sanene, suri la punu ga e kiena malena naga mesmesu ruru po paþisi, a þisi na ve sa ke mēna ga e yaru la punu ga naþa la ape yeririna na suñare, naþa la amiyuñae ke e þelaga na suñarena.

4

Yaru naþa naga kila erau wo amio yomarava nini

¹ ?Ana visae suñarena nene ve su ruru re amio amiu, ana amiu asuñae akila ga mara van amiu, a aveveyun amiu, ana ya ne pe mias nen suri nene? Suri nene

naga molue kome kiamiu nasinenanena lala, naþa la asuñae akila amiu amiyuñae mārera paþisi vena akilali naþa aloge wo e suri punu ga naþa sike e yomarava nini. ² Amiu na sinemiun manene la suri la naþa sike e yomarava nini, ana amiu taþatete akusla, ana nane kila amiu na sinemiun asape awe yeririna vanonia. A amiu na sinemiun manene la suri kiena ne yeririna taþena lala, ana taþatete mēna ga akilia akusla, ana kila amiu apeveyu a amē amiu mēna vanon suri la nene. Ana amiu pe atol re suri laþas naþa amiu sinemiun poli, vanon naþa pe apiun re tan Ntewa poli. ³ A pogos laþasia amiu apiun tan Ntewa, ana pe atol re poli, vanon naþa apiun pal ga. Ana nanene komin naþa amiu asuñae apiun ke ga vena kila kiamiu nasinenanena lala akilia awar ya naþa la sinelania vena aloge wo ea.

⁴ Amiu na sa naþa yeririna la naþa la pe ape lelaga re pa wola poli, naþa amiu pe akekarmanene re si kiamiu Ntewa poli, amiu pe ape lelaga re pan poli. Ana yaru naþa naga sinenan pisape naga ve erau wo amio yomera nini a amio mēna ga kiena þelaga lala, ana naga sane suñae kila ke erau viowa amio Ntewa ne, naga sane pe nasinekar kiena ne Ntewa þisi narui. ⁵ Visena lelaga tai teke e Visena Wa, naþa naga pisa pisape

“Ninuta naþa Ntewa naga mli-gan teke e ita, naga suñae sinenan pisape va viowa silaga e kiena nasinenanena viowa lala.”

A nanene naga pe pe visena korena re nene poli, ⁶ a Ntewa naga suñae miila ita keviu paþisi e kiena sinewo, vena ita ve tekila re si ve sanene. Ana naga nene sa naþa Visena Wa naga pisa, naþa naga pisa pisape

“Ntewa naga suña pialuþar ke yaru naþa naga þarwaria, ana naga pe sinewo pa yaru naþa naga kiena sitomena to ga tano.”

⁷ Vanon suri ne nanene, amiu monar aligan amiu asuñña tano, vatano e limana ne Ntewa, a amiu na monar asuwo Yermare Lego, ana þisi na naga ure vetan amiu. ⁸ Amiu na monar aimi manene laa lavisin Ntewa sane wa, a þisi na naga mñena ga imi manene laa lavisin amiu sane. Amiu yeririna viowa lala, amiu monar akevan limamiu lala. A amiu naþa amiu kiamiu sitomena peve lua, amiu monar akila sinemi u lala imi ikik ruru wo. ⁹ Nanagane kana pogos ruru naþa amiu sinemi u viowagan kiamiu mlamulena viowa la narui, amiu aloge viowa vanonia, amiu alokain tagiena. Popon amiu akila kiamiu vitalena imi ve kiamiu tagiena ga, a kiamiu kekarena imi ve kiamiu nasineyeena. ¹⁰ Ana amiu monar akila kiamiu sitomena su ga tano e marana ne Ntewa, naþa naga mon metava a naga þisi na visirlua amiu.

Amiu na ve aliþere re kiamiu puruvi lala

¹¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re amiu asuñña avisa kare amiu poli, a aliþere amiu ke sina ga. Pelaga nene, Navisaluaena kiena ne Ntewa pialuþar þisi rui, ana yaru naþa naga suñña kila ke sanene pan kiena puruvi lala, naga suñña pisa kare ke mñena ga Navisaluaena nene, a naga suñña mliþere ke Navisaluaena nene pisape naga piowa ga. A pogos naþa amiu apisu Navisaluaena nene apisape piowa sanene, amiu asuñña amligan amiu apa ke metava e naga, ana amiu pe asu re si vatanon naga poli. ¹² Ntewa nene naga kilia tamalia

yaru a naga kilia kila yaru kovio, a mesmesun naþa naga taaga ligan Navisaluaena a naga liþere yaru. ?Ana amiu na asitom asape amiu ape Ntewa, vena akilia aliþere kiamiu puruvi la sanene?

Amiu avisuar ruru amiu, ve avis vilave re

¹³ Amiu laþasia akilia avisa avisave, “Pane pona peni þisi na imimi meva e pulkumali taþena tai. Ana e yo nene, þisi na imimi mesuñña ga tol kas wetelu ve taaga, ana þisi na imimi mekila yuññaena na warena kilavaru ve moki.” Ana amiu ayagogon inu. ¹⁴ Amiu na pe akilia re nenaga ya naþa þisi na naga kilia warpoyo e kiamiu malena peni poli. Kiamiu malena naga sa ga mñau naþa pimi kate e tavie a naga su plas ga ana sirania kokovio ke sina ga. ¹⁵ Ana visena naþa mesmesun naþa amiu avisa, naga sanini, pisape “Visave Ntewa naþa mon metava naga sinenan ve sanene, þisi na imimi mekilia mesuñña memal re la ve plas ga na wa, ana þisi na imimi mekilali ve sanene ve sanene.” ¹⁶ Ana peraga, amiu asuñña apisi vilave ga, a amiu aþarwar amiu paþisi wa, ana nanene na piowa nene. ¹⁷ Ana yaru naþa naga kilia ruru þelaga wo lala naþa mesmesu naþa naga kila, ana naga pe kila re poli, nanene naga kiena mlamulena viowa nene.

5

Yeririna na suri moki lala, monar marañe amiu

¹ Li na suri moki lala, popon amiu mñena ga ayagogon inu. Popon amiu na alokain tagiena vanon pogos mñarera la naþa asuñña apimin ke naþa atol amiu. ² E marana ne Ntewa, kiamiu suri wo lala sa ga suri la

naþa apililua þisi rui, a mamiu kulsota wo mēna ga lala sa ga naþa kirara lala akarwowo þisi rui. ³ A kiamiu suri mēna ga lala naþa sane kilavaru, la sa naþa asuñña asiar asape avililua narui, ana þisi na tasnemi mēna ga lala avililua, sa naþa kapi kekania, a nanene naga kila merarava pisape amiu na amiyuññae piowa ga amio kiamiu kilaveru la nene. Ita tesike e legiena maro la ne, ana amiu na asuñña apanon aþarpolo manene ke kiamiu kilavaru la pa laa na wa. ⁴ Li na yuññaena lala amiyuññae þisi rui e kiamiu lokove lala, ana amiu na pe apulila re poli wa. Kiela naulena lala naþa amiu apuarar sike na, naga sa naþa suñña mlokai keviu vena visawal naþa amiu apisokan ga. Li na yuññaena mēna ga la nene asuñña atagi, a kiela tagiena nene naga pa tol kiligana ne Ntewa naþa naga pe Ntewa na māreraena. ⁵ E yomarava nini, kiamiu malena meme ga, naþa amiu akilia aul ga suri punu ga naþa amiu sinemiunia naþa alogewonia. Amiu na akan ga kinanena wo la silaga, ana inu nevisa van amiu, amiu na sa ga suri mali lala naþa yaru la apagan ruru la po pano-o amlapa ruru po paþisi, nanagane amloge po paþisi, ana legiena na we momār laena pimi ke lavisi narui, ana suri mali la nene amninue ga. ⁶ Amiu na asuñña apisu ke la naþa limala korena ga la apito ga tano. Amiu amla naliþereena viowa lala pan la, pe suri korena ga naþa la amesmesu ga. Amiu akila kare la mēga pano-o amiu amēmomār la amare. Suri la nene, amiu akila pan yeririna lala naþa taþatete nenaga la akilia avisaluþar amiu.

Amiu monar amalumu ga

⁷ Puruvi lala, amiu na monar amalumu ga vena asuññate mēga kieta Suþe vano vano-o naga wasuþe sina ga. Naga sane yaru na lokove, naþa naga to malumu ga toñña ga toññate pogos wo na yuññaenen kiena lokove lala, a vena yua naga imi kepapania, a vena war kinasa naþa marua sike ea. ⁸ Ana amiu na monar amalumu mēna ga sanene narui, vena asuññate kieta Suþe naga wasuþe sina ga imi. A amiu monar kiamiu sitomena lala asuññalu mārera, vanon naþa þisi na naga ve ve piavi re ana naga imi ke sina ga.

⁹ Puruvi lala, amiu ve avismun amiu re silaga, vena þisi na Ntewa naga taþatete liþere amiu vanonia. Vanon naga pe yaru naliþereena, a sa ga naþa naga suñña suññalu ga sike e pulutava narui vena imi loyuñña.

¹⁰ Puruvi lala, popon ita tesitomli navisawalena na sumo lala kiena ne Ntewa. La apian ita e mrapa wo tai, naþa pogos na yeririna lala akila piowa pan la, la amalumu ga a kiela sitomena lala pe mloru re poli. ¹¹ La asuññalu mārera asuñña ga pano pano-o, ataulu suri la nene, a komin suri ne nanene, ita tepisua tepisape Ntewa naga pisa ruru la paþisi wa. Yeririna naþa Sop, naga mēna ga tai naþa naga suññalu mārera su piavi e suri mārera la ne sanene, a ita tekilia suri wo lala naþa Ntewa naga kila pania sirau þisi. Nene na lelaga, Ntewa naga pe lemam pan yeririna la paþisi, naga sinena mie la paþisi.

Pelaga na visaena visena naþa lelaga

¹² Kiau puruvi lala a vineu lala, metavan suri taþena la punu ga, pogos naþa visae amiu apisaar suri tai, pona amiu apisa pupia

visena keviu tai, ĩisi na amiu ve avisa re amio kia kiena ne sinapane, a kia kiena ne yomarava nini, pona kia kiena ne suri taĥena tai, vena kila kiamiu visena nene m̃arera. Visae amiu avisa avisave “Lelaga,” monar avisa ga “Lelaga.” A visae amiu avisa avisave “Peraga,” monar avisa ga “Peraga.” Visae kiamiu visena ve lelaga ruru kemua sanene, ĩisi na Ntewa naga taĥatete liĥere amiu vanonia.

Leniena naĥa navisatam̃eena pimi ea

¹³ Visae amiu yaru tai naĥa naga mloge piowagan ke suri tai, naga popon len, a visae amiu yaru tai naga kekara, ana naga popon yeluar Ntewa e yauena. ¹⁴ A visae amiu yaru tai mai, nanene naga mesmesun naĥa naga vio nasumonena na sumare lala vena aimi avisu naga, ana ĩisi na lala akilia alenwo naga, a la akilia ataron sirveve va e naga e kia kiena ne kieta Suĥe. ¹⁵ Ana komin naĥa apiawa m̃arera e Ntewa, ana alen vania, ĩisi na Ntewa naga tamalia namaiena nene, kila ruru sina ga naga. A visae maiena nene naĥa tol yaru nene naga vanon kiena mlamulena viowa laĥasia, a visae yaru nene visa plan kiena mlamulena viowa la nene, ĩisi na Ntewa naga viewo m̃ena ga mlamulena viowa nene. ¹⁶ Komin suri ne nanene, ana popon amiu na asum̃a avisa plan kiamiu mlamulena viowa lala van amiu, a popon m̃ena ga amiu asum̃a alenwo amiu ana vena ĩisi na Ntewa naga kila amiu awo sina. Pogos naĥa yaru mesmesu naga len m̃arera, kiena leniena kilia war mrasa ve moki. ¹⁷ Elaisa naga pe yeririna ga sa naĥa ita, ana naga mlen m̃arera pisape yua ĩisi, ana tol kas telu komsusa ana pe yua re nenaga

e kiena yo poli. ¹⁸ Ana siraunia naga kila ke sina ga leniena, ana yua kove ke sina ga ana lokove lala ape kinas sina ga.

Amiu na monar aure si yeririna naĥa pure wasuĥe sina ga imi

¹⁹ Puruvi lala a vineu lala, visae amiu yaru tai molue vetan nalelagaena, ana amiu yaru tai naga vanon ure naga wasuĥe sina ga imi, naga nene na yuṃaena wo ta nene. ²⁰ Amiu na monar asitom̃alia, sa naĥa visae yaru naĥa naga vilon yeririna viowa tai molue e mrapa naĥa piowa wasuĥe sina ga imi e mrapa naĥa mesmesu, naga tamalia yeririna viowa nene narui, ana ĩisi na taĥatete yeririna viowa nene naga kovio. A naga kila sa naĥa ĩisi na Ntewa naga kilia ure plan punu ga mlamulena viowa kiena ne yaru viowa nene.

Maki Nasumo Naña
PITA
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki ðesa kiena Pita, siria pan la naña amlelaga rui, naña naga pio la sape yeririna lala kiena Ntewa, naña naga ga pisirplan la. La naña asu tetai asike sane wolawa lala e provens makega e yo nene naña nagane tepio sape purvanua naña Teki. Sitomena keviu na maki nini, vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena la naña yaru la asuñña akila ke mārera manene panila pañisi, kila la añal ke mārera panila pañisi komin naña amlelaga e Yesu Kristo. Naga pisa panila sape monar asitomāl lologena wo nene, naña Yesu Kristo maren ita, a mal sina, a yoko naga wasuþe si vitomī sina vena were kiena yeririna lala. Sitomena nene kilia iila ita vena tesuñalu mārera, a kieta lelagaena la kilia mārera suñña e Yesu Kristo.

Komin suri ne nanene, pogos naña atol pog mārera, a yaru la akila suri mārera la panila, akilia asuñalu mārera, kiela sitomena taþatete loru, pe suri korena ga naña yaru la akila piowa manene panila. Visae akila sanene, yoko kila meraravan naña la amlelaga kemua e Yesu, a yoko atol suri wo la naña Ntewa miligan ruru sike mae peni, sape ve kiena kiena yeririna lala, e legiena naña yoko Yesu Kristo vitom mālivi ea.

Amio visena nene na visirplanen kiela sitomena lala, naga pisi mārera mēnaga panila, sape monar akila kiela maliēna la mesmesu ruruia, komin naña ape yaru lala kiena ne Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Visena ðesa 1:1-2

Mrapa kiena Ntewa naña tamalia kiena yeririna lala 1:3-12

Maliēna kiena li nalelagaena lala monar ve wa 1:13—2:10

Yuññaena kiena li nalelagaena lala pogos naña asike e nalo-geviowaena 2:11—4:19

Sitomena kiena yaru na lelagaena monar vito ga tano 5:1-11

Visena na maro 5:12-14

Visena na sumo

¹ Erau lala, inu Pita nevisa pokolulagi a pokolemalo e kia kiena Yesu Kristo, naña in na nepe kiena nalogena.

Maki nini piñasu pan amiu yeririna kiena ne Ntewa lala, naña nanua asike gar kiamiu yo Yerusalem, ana añene plan amiu, nagane kam na ape wolawa ga naña asike e pupia lepas la naña, Pontas, Kalesia, Kapatasia, Esia, amio Pitinia. ² Amloge piowagania, ana sineun nesape nevisawal van amiu, Ntewa armata naga kilia make mrapa na kiamiu malena nanua nanua rui. Naga mligan plan amiu nanua rui, ana Ninuna miyuñae ke e amiu, amlogear Yesu Kristo, amla e kiamiu malena, kana kuruta kevan amiu amekiki, apim ape kiena yar wa lala.

Kiau leniena nesape yoko naga ligan kiena lemamiēna a suññare vena suñña iila amiu silaga.

Natamaliaēna naña nalelagaena la atolia

³ Popon tesitomāl sanape naña Ntewa Armanane kieta Suþe Yesu Kristo, naga kilali po pan ita wa. Temieluar naga pañisi, komin sinen miye ita laa, kila ita tepim tepaeme tepe urviu si e mratava puna. Sa naña naga kila narina Yesu Kristo mal si e marena,

tekilia naþa suri naþa sike va-
mon ita, pe maren re si poli ana
malena naþa ve uro re. ⁴ Naga
sane lalimana ne Ntewa naþa
po naþa yoko tetol sirau. Naga
kila ruru rui, mligan sike ma
meta e peni, yoko taþatete me-
nun, a taþatete viowa, taþatete
si kovio pog tai. ⁵ Sur nene
pe tetol re poli wa, ana tem-
lelaga tesape yoko namareraena
kiena ne Ntewa suwo ruru ita
nenaga, uarar ruru ita sumã vano-
o tol legiena maro. Ana e pogos
nene, yoko naga kilologia nata-
malia itaena e maran yar taþena
lala.

⁶ Nekilia nesape nanagane,
asumã aþar naurmiena na loge
viowaena e nakilaliena la naþa
asumã atol ke ne. Pona yoko sumã
ga sanene yo e pogos laþas naþa
pimi ke na wa, ana e sitomen
la ne nepisa þisi ne, popon kila
amiu akekara, sinemiu la loge
wo sina. ⁷ Sur na kilalien la
nene, apimin ga naþa kila kiamiu
naviawaena sumã laa sane, imi
mãrera ruruia. Nanene naga
sa naþa kol naþa visae sinelan
asape ikik ruru wo, monar askap
plan kororak la naþa sike ea,
pona omlelege kiai okaweruruia
imi mesmesu, ana ita mēna ga
sa ke ga. Nakilaliena la naþa
tetol ke ne, sane kap tai naþa
kekanvan ke kieta naviawaena
vena imi merarava ruruia, a
mãrera ruruia. Visae pogos
naþa Yesu Kristo imi sina, naga
lual kieta naviawaen ekik ruru
sanene, ana yoko ita make ga
tekekekara, tekilia tevisu ruru ita,
teloge wo vaþisi.

⁸ Nesumã nepisayu ke Yesu sa
nene, nesitomãl si nanua sumo
nesike nemio naga, nekilia ruru
naga, kam na peraga. Lelaga naþa
nanua kam na pe amio re naga
poli, ana pe sur koren ga, nagane
na kam na akekaran paþisi, a

pe apisuli re naga e kilamaramiu
poli, ana asumã amlelaga ruru
ke m̃arera e naga, sinemiu la
kekaran e pupia kekarena ta ne
keviu paþisi, naþa pe atorokin re
avisa meraravan poli. ⁹ Kiamiu
kekarena nene, pe kiamiu mras
nen nalelagaen wo tai naþa akilia
akan nagane, ana pe naga re ga
nene poli, komin amio mēna, e
pogos la ne pimi ke ne, yoko
akan tai naþa kiki laa sane, nane
natamaliaen kiamiu malena.

¹⁰ Sur nene naþa tepisayuia,
sa naþa natamaliaen malena ken
yaru, naga sur tai naþa navi-
sawalen nasumo la aþion kiliaen
paþisi. Akilia ruru navisaarena
kiena ne Ntewa po, naþa sape
yoko naga sinen ye kiena yeririna
lala, yoko tamalia la, ana asumã
apisawal ke sanene. ¹¹ Apisa ke
sanene, ana pe akilia meraravan
re asape yoko naga kila ve sanape
poli, pona yoko kila pogwai. Am-
loge ga naþa Ninuna Navisaarena
sumã kipian la ke sape yoko akila
kare þesan naga, siraunia, nav-
isa ruruena lala imi m̃alm̃aliv,
ana amninue asape Navisaarena
naga yar na sanape, pona naga
ai. ¹² Sumo na asitom asape naga
yerkawa yar ga tai na kiela pogos
ne, ana siraunia, apisu kilale ga
na wa asape sur la naþa apisa
ke ne, pe e re e kiela pogos poli,
a e kieta pogos la ne pimi ke
sirau. Ana kam mēna apisu kilale
asape suri la naþa navisawalena
la apisawal nanua sumo, nane
apim ape lelaga e visena kiena
lologena wo naþa memlologon ke
pan amiu e namareraen kiena ne
Ninuna Wa nae ma e peni rui.

A pe navisawalen re ga la poli,
ana navisi mēna lala sinelan as-
ape akilia sur la nene, ana peraga,
pe kiela re naþa akilia poli. Sur la
nene am̃alivi ga yo metava e kieta
pog na wa.

Monar ove yar wa ruruia

¹³ Ana pogos naþa Yesu Kristo pitomi m̃aliv e yomarava e nena e kieta pogosa, ita ke narui monar tekila ruru kieta s̃itomena vena toṃareran ruru naþa tekila kiena yuṃaena. Monar takawe ruru kieta malena, a ve tesitom re yomarava nini, a monar tesitomaṃal ga navisa ruruena wo naþa yoko towaria pogos naþa yoko Yesu vitom warpo si yo e yomarava nini. ¹⁴ Yoko monar teim teve sa sisi wo la naþa asuṃa amlogear ruru ke armala, a nasinenanen viowa na wowe lala, pe pon re si tetaṃan ave suṃen kieta malena poli, sa nanua sumo e pogos naþa pe tekilia re sur tai poli.

¹⁵ Armata, naga ke narui naga pio ita, ana monar tekilia tesape naga naþa sinenan sape teim lavisinia, naga pe wa paṃisi, ana ita ṃena monar teve wa ruru e mrapa make ga na kieta malena. ¹⁶ Visen kiena ne Ntewa tai teke e kiena navisaluaena marua, pisa sanene rui sape

“In na nepe wa, kam ṃena monar ave wa.” Lev 11:44,45

¹⁷ A sur si tai, yam mokliu naþa tesuṃa tepio Armata vena iila ita, ana monar tevisu kilale tevisave naga suṃa pisuveve ruru yaru lala mesmesu ga e kiela yuṃaena la pepe taaga, ana teyaloro e yomarava nini monar kieta sitomen vatanonia, tema-raunia. Naga mligan ita tesike e yo nini yam plas ga sane ita tepe wolawa ga ea, ana monar tesitom tevisave siraunia, yoko teva tesuṃal nena tesu e marana.

¹⁸ Nanua sumo, kieta li marua lala pe akilia re Ntewa poli, ana akiakian leleiṃ ṃa kiela malena na yemalolo pitomi pitomi tol pogos naþa Yesu Kristo pimi ṃerelua ita petania. A sa naþa akilia, naga kila sanene, pe pul plan ita re e sur na yomerava sane kilavaru poli pona kol pona ya si naþa sane

yoko kovio pogos tai. ¹⁹ Peraga, naga pul plan ita e kana kuruta nena napo, komin naga taṃan kiena malena kus leleta, naga taṃan naga sane narin sipsip tai naþa pe narin maran sur tai pe to re e poli, vena kilaen kuṃaþaena ea.

²⁰ Ntewa kilalua Yesu vena tamalia itaena sanene nanua rui. Nanua e pogos naþa si yomarava, ana ṃuarar narina nene suṃa amio pano tol pogos naþa sinen miye ita keviu, narui kila naga pitomi m̃aliv ga na wa e legien maro la nini. ²¹ Naga pitomi m̃alivi, naga pike mrapa pan ita na vaen si puna ne Ntewa po paṃisi. A pogos naþa toṃal naþa Ntewa kila malia si naga, mligan sike amio naga ma e kiena naurarena, toṃar sitomena naþa tesape, Ntewa ne nanene narui, popon telelaga vania, teviawa ea, towasinea.

²² Siar e nene narui, amlelaga e visena lelaga kiena ne Ntewa, a kiamiu malena la mesmes ruru po, a asitom manene laa kiamiu erau taþena lala. Ana ve akilakila re ga, monar aṃareran li naþa akeþaran amiu e sinemiu lala ve keviu manenea.

²³ Apaeme apim ape urviu sina, atol malena viu rui, ana nanene na pe sa re naþa ṃaṃa la aþar sisi poli. Kieta malena viu nene naga pimi ṃarpo ga yo e visena kiena ne Ntewa, pe visena mali, a visena naþa taþatete kovio pogos tai.

²⁴ Malena kien yar taþatete su ve piavi, komin kapur ruru po sane ṃaki, kilia imi wo vaṃisi sane meme, ana siraunia ṃak nene kilia mano, ana meme kilia loru. ²⁵ Ana sur taaga naþa sike sike lue, nane visena kiena Suṃe.

Ana visena ne nane, mesuṃa memlologon ke pan amiu siar nanua rui pimi tol ṃane.

2

¹ Ana komin naþa lologena wo

tol amiu rui, monar aligan p̄elaga viowa lala. Nasinekareena lala, visokanen lala, namlamulen wanen viowa lala, vielueen lala, a navis viowaena lala, p̄elaga la ne sanene monar awar plan vetan kiamiu malena.

² Sa naṗa sisi tomtom la sinelan manene munen m̄ala yu vena amal ea, kam m̄ena monar am̄areran naṗa atol kamiu kinanena a namunena wo naṗa kilia kila ninumi kapur imi marua ruru, torokin p̄elaga kien yeririna la naṗa Ntewa tamalia la. ³ Akan li kinanena kana Suṗe rui, a visae akan kiki, popon akan lue ga, m̄eṗemiu ulen silaga.

Yesu naga pe purṗes nen kilavaru na p̄eren yuṗa naṗa mali

⁴ Ntewa sinena sape visirlua yuṗa wa tai, ana naga pisaar kilavaru na p̄eren yuṗa tai naṗa mali, naṗa pisu po paṗisi, nane Yesu. Yar taṗena laṗasa yepel mavinia, akovenlua, ana ita tesitom naga paṗisi, tetavevea. ⁵ Ana Ntewa p̄ere ita, pisirlua ita tesu meta e kilavaru nena, naga pran kolkol ita sane kilavaru mali lala na m̄ana yuṗa nena. Naga pisu ita sane kiena p̄egas nen yar wa na yuṗaena lala, naṗa tekilia towar kuṗaṗaena nowo vania naṗa naga kekaran la, naṗa towar vania komin ga yuṗaena naṗa Yesu Kristo kila rui. ⁶ Sa ga visena tai naṗa sike e tus kiena yermarua navisawalen Aisea rui, naṗa Ntewa sape:

“Apisu kilale rui pona pere wa? In na nepisaar kilavaru wo na p̄eren m̄au yuṗa tai rui, naṗa nekekaran paṗisi. Yoko nevisirlua nena se kiau kumali wa naṗa Saeon.

Yaru ai naṗa visirlua kien malena se ea, taṗatete nena loru vito viowa pog tai.” Ais 28:16

⁷ Ana ita naṗa temlelaga e kilavaru nene, tesape kieta visuena po na po, ana laṗasa pe sinelan re poli, akovenlua ga pano. Ana visen taṗena m̄ena kiena ne Ntewa e lepas nene sike e Tus na Yauena lala, naṗa sape:

“Pe sur koren naṗa yar na yuṗaenen yuṗa asape kilavaru nene piowa ga, akovenlua,

ana in na nemla kilavaru nena, nekila naga pe kilavaru na p̄eren m̄au yuṗa wa nena napo.” Ais 8:14

⁸ A e ke sina e Tusi kiena Aisea, visen kiena ne Ntewa tai pisayu ke kilavaru nene wa, pisa sanini, sape:

“Kilavaru nene, yoko yar ve mok naṗa lala tau ea, kila ayal wowe.

Naga pe kilavaru tai naṗa yoko kila yeririna na yomarava nini aloloru.” Ais 8:14

Visae teviun tevisave ya ne kila amlolor sanene, naga komin ga naṗa pe amlogear re visena lelaga naṗa amloge poli, yoko akekapil make atotano e lele na kovioena naṗa su ruru sike pa rui ve kiela.

⁹ Ana e ita pe sa re nene po, ita tepe p̄egas taaga naṗa Ntewa pisirlua, ita tepe li na p̄arwa lala vena ve suṗenen kiena yo, ita tesike loyuṗa e kiena purvanua wa, ita tepe yeririna na mratava nena puna lala. Ita ke narui tepe yeririna na yeluaren naga vena visawalen kiena sinewo naṗa kila pan ita, naṗa p̄ere plan ita petan yemalolo, mligan ita tesike e kiena yomerarava napo. ¹⁰ Nanua sumo ita tepe yeririna kar ga lala, ana nagane tepim tepe p̄egas kiena ne Ntewa taaga. Nanua sumo pe tetol re kiena sineyeena poli, ana nagane kiena sineyeena pulen ga kieta malena.

¹¹ Erau lala, visae ve sanene, popon avisu kilale naŋa yomarava nini pe m̄ata uñā re napo poli. Sa ga tepe yar taŋena ga lala, tepe sane wolawa ga, ana monar teligan ŋelaga nasinenanen naki-laen mlamulen viowa lala na yomerava nini, komin kiena napi-owaena lala ape nasinekar nena na ninuta. ¹² Sila ga tesike likan la naŋa yepel mavin lelagaena, akawe ita silaga, a pogos naŋa tesike e marala, kieta malena monar wo na wo. Visae ve sanene, yoko akilia avisu kilale ya naŋa tesuñā tekila ke ne naga po na po, ana visae la m̄ena alelaga, yoko ita make ga temio la teieluar Ntewa e pogos naŋa yoko imi m̄alivin ita sina.

Pelaga wo kiena li nalelagaena lala pogos naŋa asike e yomarava

¹³ Sa naŋa tepe li nalelagaena kiena suŋe rui, kieta ŋelaga naŋa tesike e yomarava nini monar torokin ga kiena kia naŋa tesuñā temlologonia.

Li nalelagaena lala monar avatanon yerkaŋa la naŋa apisir plan la vena visuaren yeririna lala. Suŋe la yo, pona yerkaŋa kerkeviu lala, ¹⁴ pona ŋarin suŋe keviu la, ana monar tevisu kilale la sane Ntewa ke narui naga mligan e limala vena liŋereen yar lala, vena laen nakoan va naŋa pe mesmes re poli, a vena yeluaen naŋa kila yuñāena wo.

¹⁵ Ntewa sinenan sape kiena yeririna la monar ayuñāe wo, komin naŋa visae akila m̄a sanene silaga, yoko yar la naŋa pe akilia re sur po, naŋa asuñā akoven ke ga visen kar lala kawē ita, yoko taŋatete avisa si sur tai. ¹⁶ E lepaŋ tai, lelaga sane tekilia tekila ga ya naŋa sinetania, a e lepaŋ komŋasa, yar naŋa mlelaga naga pe sitom manene re sanene po. Pona naga sitom ke sape visa ve

sa nini yo, visave Ke, sur nene sike ga e in naŋane, nekilia nekila ga suri viowa ya naŋa sineunia. Ana pe sa re nena nene poli ŋisa, komin monar tevisu kilale tevisave ita la naŋa temlelaga tepe yar na yuñāena kiena ne Ntewa, ana monar tekila ya naŋa naga sinenania. ¹⁷ Li nalelagaena lala monar avatanon yar taŋena lala, monar akekarā manene wenla taŋena lala amio vinela taŋena lala e namratava puna ne Ntewa. Monar amaraun Ntewa, avatanonia, a monar avatanon m̄ena kiela suŋe lala.

¹⁸ E ŋegas nen li nalelagaena lala, laŋasa ape kiena ne yerkaŋa lala, naŋa ayuñāe korena ga van la. A kiela yerkaŋa lala, laŋasa apowo paŋisi, a laŋasa am̄arera paŋisi, ana pe sur koren ga naŋa yerkaŋa naga po pona piowa ga sanene, ana yar na kiena yuñāena monar vatanon ruruia.

¹⁹ Pogos la ŋasa, pona yar na yuñāena miyuñāe pogaga yo, ana kiena suŋe kilia sinen karkare vaŋisi, kilia viowa lue ga vania. Yar nene yoko loge viowagan ŋelaga kiena ne kiena suŋe naŋa pe mesmes re poli, ana po paŋisi visae torokin tañan ga ve sa nene, naŋa e kiena sitomena ŋasine ga Ntewa, ana yoko loge kilale naŋa Ntewa sike amio vena iilaena.

²⁰ Ana visae yar na yuñāena kila sur viowa ve moki, pona yoko kiena yerkaŋa monar visave ala nakoena vania. Ana visae pogos naŋa ala nakoena van yar nene, naga va ruru ga teke na, yoko ve tevisa re tevisave naga pa ruruia komin naga pe yar wo tai, ana tekilia tevisave naga pe pis re poli komin pisu kilale kiena napiowaena.

Ana visae okila ga sur wo la sa naŋa Ntewa sinenania, asuñālu sinela kar ko, ala nakoena m̄arera tai van ko, ana ova ruru

ko ga, þelaga wo ke narui naþa Ntewa sinenania.

²¹ Sur nene naþa yar wo loge viowa ga naþa akila piowa pania, naga pe lepas nen kieta malena tai naþa Kristo pio itania, komin sa kemua nene pan naga sumo rui. Pe kila re sur tai poli, ana akila naga mloge piowa manene laa, ana naga tamãan ga, vanon ita. Ana sa ke ga mrapa naþa kieta Suþe mial kome nanua sumo rui, monar teyal ga e lelen lana tetaveve tevano.

²² Visena Wa marua pisayu naga sumo rui, naþa pisa sanini, sape *“Naga pe kila re nena mlamulen viowa pogos tai poli, visena na visokanena pe kate li re e gona poli.”* Ais 53:9

²³ A sa ke ga naþa tekilia mñaga, pogos naþa akuan visen viowa la pania, pe pisamaran re si poli, a pogos naþa añe kare yepen lala, pe pisa re nena sur tai pan la. Pa ruru ga mon mñaga, mligan sur make ga sike ga e limana ne Ntewa Arimana naþa kiena naliþereen lala mesmes make ga.

²⁴ Pogos naþa Yesu telan mñeke e lak torovia, nakoena na kieta mlamulen viowa make ga mloru e tasnena, a kiena marena kila naþa þelaga na mlamulen viowa mare petan ita, ana kila þelaga na kilaen mesmesu mal sumã e kieta malena. Lelaga, kiena yepe lalaea lala kila kieta yepe lalaea lala pimi po nenaga.

²⁵ Sumo, tesumã temyal wowe sane sipsip la naþa akila pal kiela mrapa, ana nagane yar na visuaren sipsip mñal ita si rui, nagane tepim tesu ruru tesike temio naga naþa pe yaru navisuarena kieta malena.

3

La naþa atalopa rui monar avatanon wola lala

¹ Sa naþa ita la naþa temlelaga monar tevatanon þarin suþe na purvanua, ita naþa tetalopa monar tevatanon mñena wota lala.

Nevis þesan van amiu kam sira lala, nesape monar avatanon ruru womiu na yermñene lala. Pona sira tai, wona na yermñene pe mlelaga re e Tus Wa poli, yepen mavin yagogonen wona na sira visayu vania, ana visae wona na sira kila lue ga wo vania, pona yoko kilia were mñena naga imi lelaga yo. ² Visen manenea taþatete taulu yar nene, ana pogos naþa visuveve þelaga na sitomena wa a þelaga na vatanoena kiena wona sira nene, yoko naga kekaran naþa lelaga.

³ Sira lala, popon avisu kilale naþa sane kiamiu purþes nen nawoena pe vanon re naþa avilovilon vilþarimiu veve taþena poli, pona atelan mramñalela lala, pona ayen kulmrae wo lala. ⁴ Sur nene, pe komin re naþa apaia ruru tasnemi la sanene poli, ana ya naþa yoko kila amiu aim awo ruru napo lelaga nane þelaga wo naþa teke loyumã e amiu. Ee, lemamiãna naþa malumu a sine-miu naþa vito ga tano, naga ke na kiamiu nawoena narui, a naga taþatete imi ve urmarua pog tai, nane þelaga ne nanene Ntewa pisu po paþisi.

⁵ Apua sira marua nasumo lala, la mñena kiela þelaga la sa ga nene. La aþasine Ntewa, ana amlelaga asape naga ga kilia iilala aim awo manene e marana a e maran yar taþena lala. A pogos naþa ola na yermñene mñena lala apisu naþa wola na sira la nene apatanon ruru la sanene, apisu po na po.

⁶ Sira tai naþa kilakila sanene naga sira marua Sera, naþa naga kekaran patanon ruru wona yermarua Epraam, pano pano-o pio

ke naga sape kiena suře. Sira marua Sera nene, tepisu ke naga sane aneta sira marua tanea, ana kam sira na nagane lala, visae asumã akila luen ga wo va womiu lala, sa nađa naga kila, kam na aim ave narina nena napo lala. Pona laņas amaraun asape sa řisi akila ve sa nene va wola na yermene lala yoko ve sanapen la, ana peraga, monar avatanon la ve sa nađa Ntewa sinenania.

⁷ Ana visena van amiu kam yermene lala, sape monar asitom urmi manene e womiu na sira lala. Visae yar tai sike umã mãana amio wona na sira, monar visu kilale sape naga yermene, naga m̃arera manenea, ana wona na sira, naga pe m̃arera manene re sane naga poli. Monar sitomãl silaga sane Ntewa pe mla re ga malena viu pa yermene naga taaga poli, ana mla ga pan la luoka, yermene amio sira la ga luwoka maran taaga.

Ana visae yermene tai ve m̃arera manene re va wona, ana kiena sitomena vito ga tanonia, malum ruru wo vania, yoko lotena kiena lalua nene ve va map re ga mrapa komsusa, ana yalen silau va tol yo e nađa Ntewa sike ea.

Monar avatanon amiu vena ki-amiu sitomen la imi ve taaga

⁸ Visen maro tai e lepas nene, nesape popon ala ruru sitomen la ne nepisawal ma meta ne. Kam punu ga, monar am̃areranli nađa silaga asu ruru amio amiu nađa kiamiu sitomen la imi ve taaga ga. Sinemiu ye amiu, akekaran nađa sane kam na ape mratava taaga, awo van amiu, aligan amiu asike sina vatanon amiu. ⁹ Naga nađa kila piowa pan ko, ve okila maran re si viowa vania, a naga nađa viuelin ko, ve oviuelin maran re sina. Visae ya nađa imi van

ko, yoko osumã ola ga navisa-tańeena navisa ruruena wo vano. Pelaga wo la ne sanene Ntewa pio itania, vena tela ve sanene silaga, a visae tela navisa ruruena va yar taņena, yoko Ntewa ligan kiena navisa ruruena sike e kieta malena. ¹⁰ Navisaarena la ne sanene sike e Tusi na Yauena la rui, nađa pisa sanini, sape:

“Yar nađa kekaran sape su ruru sumã wo e yomarava nini, pona sinenan sape kiena malena va wo, ve piavi, monar kilawo visena viowa lala ve molue re kome pulgona, monar visuar ruruia sa nađa ve visokan re.

¹¹ *Monar ligan naviowaena, kila ga wo. Monar m̃areran sumare, a monar řiyonli nađa silaga were imi lavisi likan yeririna lala.*

¹² *Suře sumã pisu manene ruru ke yar nađa kila ke po, ten kili-gana pan leniena kien yar wo la ne sanene. Ana la nađa akila ke piowa, maran m̃arera pan la, pilon ga m̃asina pan la.” Yauena 34:12-16*

Pogos nađa akila piowa pa yeririna wo kiena ne Ntewa lala

¹³ Visae tom̃areranli nađa tekila ruru sur make ga wo na wo, ve tesitom re tevisave yar laņas sinela kar ita vanon poli. ¹⁴ Pona pogos tai avisu nađa tesumã tekila ke po sa nađa Ntewa sinenania, ana teilan ga asumãlu akila kare ita vanonia. Ana visae ve sanene, monar tevisu sane naviowaena nene pe pe sur re tai poli, naga navisa ruruena ga tai nađa Ntewa mla pan ita. Tekilia tesitomãl visena na tus kiena ne yermarua navisawalena Aisea, nađa pisa sanini, sape:

“Yar kiena ne Ntewa, ve sinemã kurkur re,

ve omaraun re ya naþa yeririna na yomarava la amaraunia.”

¹⁵ Visena nene sape monar ve temarau re, ana ya naþa monar tekila, e losineta, monar teligan Kristo ga su metavan sur make ga, naga taaga pe kieta Suþe. A monar tekila ruru ita silaga, sa naþa visae naviunena tai imi viun sape komin ya ne temlelaga, komin ya ne toþasine Yesu, ana monar tekilia ruru ve sanape naþa yoko tekilia tela navisatameena tai naþa po vano. ¹⁶ A visae navisatameena vano, monar va amio ga þelaga malum, a þelaga navatanonen yaru. La naþa sinelan ke kila kareen la naþa amlelaga e Kristo, akilia akoan visen viowa ve moki vim van amiu, ana avisuar amiu, pe pon re si akuan maran si visen viowa la van la poli. Visae akila ve sa nene, siraunia akilia amawan si kiamiu visena m̄arera la nene vaþisi, a visae amom̄au ga van la, yoko la ga monar amawan si kiela visena m̄arera lala.

¹⁷ Visae Ntewa sinenan sape naloge viowaena kilia vim m̄alivin ita pog tai, pe pon re naloge viowaena nene vim m̄alivi komin ga sur viowa laþas naþa ita ga tekila poli. Ana popon manene laa naþa visae naloge viowaena nene vim m̄alivin ita, komin ga suri wo la naþa temiyum̄aen ke ne. ¹⁸ Asitom̄ali Kristo, naga sanene. Naga pe yar mesmes manene laa, ana naga mloge piowa manene paþisi komin yar viowa lala. Kieta mlamulen viowa ita yeririna na yomarava lala mok liu, ana e kiena marena yam taaga nene kila sur make rui naþa kila sane kieta mrapa sum̄a naþa kilia were ita teva lavisin Armata Ntewa. Akila kare m̄a tasnena Yesu sanene pano-o marþan nenaga, ana po paþisi

naþa siraunia, naga mal sina e nam̄areraena kiena Ninuna ne Ntewa.

¹⁹ Ana sumon naþa mal si sanene, naþa m̄eke e lelen marena naþa, nam̄areraen kiena Ninuna ne Ntewa pimi pulemama ga ea, kila naga pa mlologon meraravan pa ninuna taþena la naþa asike e nene, sape nagane Ntewa taulu la narui, ana Yermare naga kila þele nena yonia. ²⁰ Ninuna la nene, nane yeririna sur la naþa yepel mavin Ntewa, sane la nanua e pogos kiena ne yermarua Noa. E pogos nene Ntewa sum̄ate la ke sape avilon la, mla pog piavi pan la. La asum̄a ga sane, Noa miyum̄aen m̄a kiena pupia waa nene, ana pe asitom re nenaga, ana pogos naþa womie pulemamaga la atalilu. La mok naþa akovio e pogos nene, ana yar la lua la ga naþa amal asike e pulu waa, nane Noa ga la orelu nene.

²¹ Ana pupia wii naþa kus la amal e kiela waa nene, naga kana kinasnena ya ne pan ita nagane? Naga kila tesitom̄al si wii taþena, wii na tamalia itaena, nane wii naþa akee ita ea. Wii nakeena na nene, naga pe kila re sa naþa yepeta la mekiþ poli, ana kiar ruru ita sape Ntewa piewo kieta mlamulen viowa lala, ana ve temawan re sina vania.

Nakeena naga mligan kieta malena tesu ruru tesike temio Ntewa narui, ana popon tesitom̄al m̄ena tesape ane kila kieta mrapa sanene? Yesu Kristo ga kila, pimi kome kiena nasum̄alen si petan marena. ²² A siraun nene, þasuþe si pa ma e peni, pa totano teke amio Ntewa e limana marua ma metava, naþa navisi lala, a pupia yerkawa lala, amio m̄areraena lala, la make ga asike vatanon kiena navesuþenena.

4

Nasinenanena kiena ne Ntewa naga su þes e kieta malena

¹ Sa naþa nepisa rui, Kristo naga tañan naþa þar naloge viowaena la moki e yepena, ana ita mēna ga monar tekila kieta sitomena ve sa ke ga nene. Yar naþa tasnena mloge piowa, ve visa re visave viowa, komin naþa visae naga va warpo yo e naloge viowaen ta sanene, kilia kila naga m̄arera manene laa sane, vena liganen þelaga na mlamulen viowa lala. ² Yar sur na sanene, naga pe pa manene re si e kiena malena na yomarava nini poli, naþa sinenanena viowa na þelaga kiena ne yeririna imi ve keviu manene e kiena sitomena, ana naga sitom ga sur mesmesu la naþa Ntewa sinenania. ³ Kieta malena, naþa tekila kare komþas keviu pa rui, naþa tesum̄a tetelivi ke ga temio erau la naþa pe amlelaga re poli. Ita temio la e malena viowa naþa pule e nakila maneneen þarita, na wereen sira lala, na mun maneneen wii pano tepe wowe, na veveyuena a na kilaen mara, na kilaen m̄aagena kar la pano-o yemlagi, nakilaroen navisaluaen lala, amio nalotunen nono lala.

⁴ Nane kieta malena ke na sumo narui, ana nagane, kieta erau nene amninue asape ita na sanape narui. Añal naþa pe sinetan re si taveve laen poli vena kieta malena talilu e pulmaran kiela sukopene, ana pe akekaran re nenaga, kila sinela kar ita paþisi. ⁵ Ana ve tesitom re suria, yar sur la ne sanene yoko asum̄alu ase marana ne naga naþa yoko liþere yar mal lala amio mēna yar la naþa amarmare rui. Yoko monar avisawal kiela sur la vania, ana e pogos nene narui, yoko avisu kilale kiela napiowaena lala.

⁶ Ana taþatete ve sanene va nalelagaena lala. Pona yar na yomarava la aliþerela ala nakoena na yomarava van tasnela, kilia va tol naþa akilalu kiela malena. Ana pogos naþa asum̄alu ase marana ne Ntewa, yoko naga la nalaena na malena van ninula. A malena ne nane pe pupia sur naþa kila tesum̄a temlologon ke lologena wo van yaru lala.

Pelaga kiena li nalelagaena lala e pogos naþa legiena maro pimi ke lavis

⁷ Nesape nevisa sanini, sane lavis tetol luas nen sur make narui. E pog na sanene, nalelagaena lala monar asm̄al ruruia naþa kiela sitomen la ekik ruru wo, vena ve aursulan re leniena. ⁸ A metavan sur taþena make ga, monar asitom manene la si vaþisi, komin naþa visae tesitom yar tai, kila sa naþa meme ga na viewoen kiena mlamulen viowa lala. Visena tai pisa sanene rui, sape mlamulen viowa mok liu, ana nasinesiena kilia kalo la make ga. ⁹ Sur taþena, li nalelagaena lala la monar akekaran ga naþa avisuar la sina e m̄ala um̄a. ¹⁰ A la make mēna lala monar akilia ruru nam̄areraena amio nakiliaena taþena taþena lala naþa Ninuna mla pan la, monar ayum̄ae ruru amio vena iilaen kiela erau taþena lala. Visae avisuar ruruia, akilia akila naþa yoko lemamiēna wo kiena ne Ntewa imi warpo yo e la. ¹¹ Yar naþa nakiliaena na visena teke ea, naga monar vis ruruia sa ga naþa visen kiena ne Ntewa ga lelaga sum̄a þar wowo ke e pulgona. Yar naþa nakiliaen naiilaen yum̄aena sike ea, naga monar kila wo amio nam̄areraen make ga naþa Ntewa mla pania. Visae silaga tekila make sur wo ve sa nene, yoko yar make akilia aieluar Ntewa vanonia, aieluar naga komin kia kiena ne Yesu Kristo, naþa naurarena make ga a

nañareraen make ga ape kiena ga vano vano ve uro re.

Naloge viowaena kiena ne li nalelagaena lala

¹² Erau lala, nekilia nesape nagane apane ke pog na loge viowaena tai naña kila amloge piowa pañisi. Ana sineun nesape nevisa van amiu, sa naña ve ailan manene re, ve avisu re sur nene sane sur tai naña asitom ke asape tañatete imi ñalivin amiu pog tai yo. ¹³ Ana ya ga naña akila, akekaran ga naña akilia ave ñegas amio Kristo e kiena naloge viowaena lala. Visae sanene, yoko siraunia, pupia kekarena vañisi van amiu, naña akilia ave ñegas si amio e pogos naña imi ñaliv amio kiena naurarena. ¹⁴ Visae tañena la akilia asape kia kiena Kristo sike e ko, yoko akilia akoven viuelen viowa la imi, ana ve ositom manene re. Yoko pupia navisa ruruena sulue ga e ko, komin naña Ninuna ne naurarena kiena ne Ntewa nae ma e peni sike e kionña malena. ¹⁵ Visae ala nakoena tai pona naloge viowaen tai imi van ko, pe pon re akila komin naña asape ko na yar na wemaren yaru, pona ope yar na vinauena, pona ope yar na kilaroen navisaluaena, pona ope yar na kilaen viowa yo.

¹⁶ A visae akila komin ga naña akilia asape ko na omlelaga ke e Kristo, ve okila re sane omawa, ana monar oyeluar Ntewa naña pisu ko ke sape ko na otoroki naña kia kiena ne Yesu Kristo sike e ko.

¹⁷ Nagane, pogos na liñereena siar ke rui, a yoko va ña tol ñesan mratava ñana ne Ntewa. A tepisu naña naga kilia tañan pog ñarera lañasia warpo yo e malena kiena narina lala, ana visae kila ve sa nene va la naña amlelaga, temninue kare narui aña yoko ve sanapen la naña pe sinelan re logearen kiena Lologena Wo

poli. ¹⁸ Nanene na sane visena tai na Tus marua na Visena na Manmaruaena naña pisa sanini, sape:

“Yar naña asitom asape naga mesmes rui, pe sur ñarera tai naña Ntewa kilia tamalia.” Pakaiwa 11:31

Ana visae ve sanene, ositomyuli yar la naña yepel mavin Ntewa, la ape yar na mlamulen viowa ga narui. Yoko ve sanapen la?

¹⁹ Pogaga, e nene nevisa narin visen tai van amiu naña Ntewa tañan naloge viowaena pimi ñalivin amiu. Nesape asumña akilakila ga wo van yeririna make ga, a asumña aligan kiamiu malena sike e limana Ntewa. Naga pe Ntewa naña sii make suria, naga pe Ntewa naña masisun ruru sur make ga, a naga pe Ntewa naña tekilia towasine ruru naga silaga.

5

Visena pa pa nasumonon lala

¹ Pogaga, nagane sineun nesape nevisawal sitomena lañasia van amiu nasumonon lala na sumare. Nesitom nesape netorokin nevis van amiu sanene, komin naña in ñena nepe nasumonena, a metavanja, in ñena tai naña nepisu Kristo e kilamarau, pogos naña kus ke naloge viowaena metava e lak torovia. Ana nekilia ruru nesape in ñena tai naña yoko nesike loyumña e naurarena la naña yoko imi sirau, nane nepisu sane popon nekila visen la nene vena iila amiu. ² Neviun manene tan amiu sanini, nesape monar avisuar ruru ñegas nen sipsip la naña Ntewa mligan sike vatanon kiamiu navisuarena. Nanene na yumñan tai naña keviu pañisi, ana lelaga, pe pon re visae akila naña pe sinemiun re nakilaena poli. Ana popon akila ga amio sitomena naña kekaren nakilaena, sa naña

Ntewa sinenania. Ana yuṁaena ya naṁa akila, ve akila re ga komin narin nalaen tai naṁa yoko alavia, ana akila ga komin naṁa narin sitomen tai teke e amiū sape akila vena iilaen yar taṁena lala. ³ A la naṁa asike e limamiū vena avisuar la, ve akila re naṁa akilali awarar manene laa, ana monar asumon ruru la, avian la e mrapa, ana akilia ataveve lelen lamiu. ⁴ Visae ayuṁae ṁa sanene vano, yoko ṁar na visuaren sip-sip kiena ne Ntewa yoko kekaran amiunia. Pogos naṁa imi ṁaliv sina, yoko visir plan amiū sane kiena ṁarin suṁe lala, yoko vaia ruru amiū naṁa kiena pupia navilavilaena naurarena vila e amiū naṁa taṁatete si vito tano pog tai.

Visena pa yar taṁena lala

⁵ Nagane visena imi van amiū kam mee lala. Nepiun manene pan amiū nesape monar akekaran naṁa avatanon kiamiū yermarua lala a kiamiū nasumonena lala. Visen la ne sanene kam punu ga monar alavia, komin naṁa popon silaga tekila ṁelaga na vatanoena van ita. Nanene sane visena tai na Tusi na Manmaruaena tai pisa nanua laa rui, naṁa sape
“Ntewa pisaluṁar ṁelaga na vilaveena, ana miila ṁelaga na vatanoena.” Pakaiwa 3:34

⁶ Sanene, popon tekila kieta sitomena su lue ga vatanon Ntewa. Teligan ita e limana, ana e kiena ṁareraena yoko kilia visirlua ita si pogos tai. ⁷ Teligan kieta naurmiena la sike e ṁasina, komin naga sitom ita paṁisi, sinenan sape iila ita.

Avisaluṁar Yermare

⁸ Nesape nevisa ṁena visena na weṁege amiūena tai, sane monar avisuar ruru amiū, monar avisu

kilale towe laa mrapa. Kieta nasinekar naṁa Yermare, naga telivwo ita lue ga, naga sane pupia sur mal tetan tai naṁa sane visokarian manene laa nalelagaena lala, visae suṁalun la karwowa kare la vitolwowa la vaṁisi.

⁹ Ana ve ataṁan re kila sanene, monar asuṁal ṁarera e kiamiū naviawaena vena avisaluṁar ruru naga. Pe kam re ga naṁa naga suṁa kilali amiū ke poli, ana akilia rui sane kieta erau taṁena la mok liu teliv e yomarava nini piora, naloge viowaena la pimi ṁalivin la ke ṁena ga, ana popon ita make ga tesuṁal ṁarera vena Yermare ve taulu re ita yar tai. ¹⁰ Lelaga naṁa asuṁa amloge piowa towe laa e pogos nene, ana kieta Ntewa nalemamiena make ga yoko iila amiū. Naga ke narui naṁa mligan plan amiū rui vena yoko amiū amio Kristo loyuṁa e kiena pupia naurarena, a naga ke narui yoko ligan ruru amiū sina nagane. Yoko sinemiū ve kurkur re, yoko ve akulul re, ana e kiena naṁareraena, yoko akilia aviawa ruru sina. ¹¹ Nane, teyeluar kieta Ntewa nene, komin kiena naṁareraena suṁa taulu make suria, a yoko suṁa taulu vano-o taṁatete ṁisi pog tai, sanene narui.

Visena maro

¹² Nesike e nini nemio kieta puruvi wo naṁa Saelas, noṁasine ke naga e sur moki, a naga miila inu sirilua kiamiū ṁaki nene. Nekilia nesape ṁaki nene plas laa ga, nepis ve tokak ga, ana ya naṁa sike ea, nekilia nesape pisawal ruru ṁelaga wo tanea lala na lemamiēna kiena ne Ntewa pe lelaga, naṁa torokin amiū naṁa asike e nagane. Ve sanene, auloia, alavia vena iilaen kiamiū sitomen lala, silaga asuṁalu ṁarera ase ea.

¹³ Lala na suñare nae nini Rom, amio nñena Mak, naña nemla naga sa ga naruu narui, apisa po kolulag pona pokolemalo pan amiu. Mesike e nini, mepisu piowa towe ga, memloge sane mesike e pupia pulkumali viowa nasumo naña asape Papilon. Ana naga pogaga, komin naña mekilia mesape Ntewa mligan plan imimi naña memio amiu, ita teve kiena.

¹⁴ Nevisa maron sanini, nesape pogos naña aim lele taaga, awor-worun amiu, amun pipimiu sa naña akekaran ruru amiu.

Ana kiau leniena sa naña suñarena wo kiena ne Yesu Kristo sike make amio amiu naña ape kiena.

Inu, Pita.

Maki Nalua Naña PITA Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniëna plas na tusi nini

Maki kiena Pita na lua, Pita siria pan li nalelagaena lala e pogos tai naña navianiena la asike ne, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli, kila naña yaru la ataveve la asuñña amloru e mlamulena viowa. Ana Pita pisawal pa li nalelagaena la nene vena monar avisuar ruruia vena yaru la nene ve avilovilon kare re kiela sitomena.

Ana na kila woen ðelaga viowa la nene, monar yaru kilia ruru Ntewa, a monar tariian Yesu Kristo, naña kieta Suþe, vimi ve suri na sumo e kiena maliena. Li nalelagaena lala e pogos nene, amloge lologena wo nene e yaru la naña apisu Yesu e kilamarala, a naña amloge kiena visena lala, e pogos naña pian ke yaru lala.

Pita siri maki nini vena visirlu-aen sitomena kiena li nalelagaena lala, komin naña e pogos nene, navianena la naña kiela vianena pe mesmesu re poli, asuñña apisawal ke asape yoko Yesu taþatete si wasuþea.

Ana Pita sape Yesu pe þasuþe re polua komin naña Ntewa pe sine-nan re yaru tai kovio poli. Naga sinenan sape yaru makega monar avilon kiela sitomena vetan kiela mlamulena viowa lala (3:9). Ana yoko naga monar ve ve piyavi re, Yesu wasuþe si imi.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Malena kiena li nalelagaena lala 1:3-21

Navianena la naña kiela vianena piowaga 2:1-22

Yesu yoko wasuþe sina 3:1-18

¹ Mak nini, inu Saemon Pita na nesiria, sa naña nepe yar na yuññaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe kiena nalologena. Nesiri ke piññasu pan amiu, amiu naña atol naviawaena e naga rui po paþisi sa ke ga naña metol sumo. Naga pe Ntewa a pe kieta natamaliaena ita punu ga, naga kila lue ga po pan ita silaga. ² Sanene, nesitomiññal amiu, nemlen nesape yoko akilia ruru Ntewa kieta Suþe naña Yesu va re laa ga wa, vano yoko naga kila kiena lemamiëna a suññarena ulemamaga e kiamiu malena.

Yesu pio ita vena teve kiena

³ Yesu po pan ita paþisi, naña e mñareraena na kiena urarena a kiena sinewoena, naga pio ita vena tekilia ruru naga sanene. A pogos naña tekilia ruru naga, naga ga kila sur punu ga e kiena namñareraena wa nene, naña kila malena kiena ne Ntewa a kiena ðelaga wa ule e ita. ⁴ Yesu kila na tetol nalaena wo la nene naña apowo paþisi, tepisu naña taveve ruru nena ga kiena navisaarena lala. A e mrapa nene, tepisu naña naga kila kieta malena pa pranar ke amio malena wa kiena ne Ntewa, a suñña miila ita vena toure matan kororak lala na sine-nanena viowa lala na yomarava nini. ⁵ Komin sur ne na nene, monar amñareran naña akila kiamiu malena lala imi wo la ve sa nene. E naviawaena naña teke e amiu rui, popon asikol si sinewoena. E sinewoena nene, popon asikol si kiliaena amio manmaruaena. ⁶ E kiliaena amio manmaruaena nene, popon asikol si nawanar ruruena, a e nawanar ruruena nene, popon asikol si sitomena viavi, a e sitomena viavi nene, popon asikol si ðelaga wa. ⁷ E ðelaga wa nene, popon asikol si sitomena wo, a e sitomena wo nene, popon asikol si sinesiena.

⁸ Pelaga wo la punu ga nene, visae asike e amiu, a visae asuñña akapur ke silaga, yoko kiamiu malena kilia war mras wo la naña kiki vañisi. Pona kam na akilia kieta Suñe Yesu Kristo rui, a visae ðelaga la nene ve su re e amiu, yoko tañatete nena akila kiena yuññaena tai. ⁹ Yar na sanene pe kilamara ðala ga, tañatete visu kilale suria a kiena sitomen plas ga. Naga sinen ðesan sape akevan kiena mlamulen marua viowa lala, pe sitomañal re si sape sike e malena wo tai poli. ¹⁰ Erau lala, pe pon re yar ve sanene poli, ana nomareran amiu ke nesape kam make veve taaga monar añionli naña silaga akila yuññaena wo lala vena avisawal ke asape Yesu pio amiu ape kiena, naga pe pe sur na visokanen re nene poli, a pe pe sur na kirakiraen re mña poli, ana naga pe sur na lelaga. ¹¹ Visae akilakila mña sanene, yoko tañatete aloru pog tai, a pulutava na vaen loyuñña e nasuñnenena kiena ne Yesu Kristo naña naga pe kieta Suñe a Nata-maliaena yoko suwowo ruru nena van amiu. Yoko aworworun ruru amiu vena ava asulue asike amio. ¹² Nekilia nesape visena la nene, pe pe urviu re pan amiu poli, komin naña apuara ruru yam piavi rui. Ana tañatete neligan naña monar nevisasawal kañaran mña visena lelaga la nene van amiu. ¹³ Naga nene pe yuññaena na kiau malena, vena iila ami- uena vena ve sinemiu ve ðesan re, a nekilia yoko monar nekila mña sanene vano vano-o tol pogos naña kiau malena ðisi. ¹⁴ Suñe Yesu Kristo pisawal pan inu rui sape in na ve ve piavi re yoko neligan tasneu nini nevavin, ¹⁵ a sumon nene, sineun nesape nesiri plan sur make su ruru suñña

ga. Ve sanene, visae nevavin, ana mrapa sike ða rui vena akilia asitomañal visena la nene silaga.

Visena kiena Pita amio nalogena tañena lala pe lelaga

¹⁶ Imimi nalogena lala mepian amiu mesape kieta Suñe Yesu Kristo yoko wasuñe sina amio kiena pupia namareraena. Ana pe pon re lañas avisayu navianena la nene asave nanene na visena na sitomen kien yar ga, pona avisave nanene na sa ga suniena marua ga lala. Mekilia mevisaar van amiu mesape pe sa re nene poli, komin namareraen kiena Yesu Kristo naga pe sur lelaga naña mepisu e kilamaramimi rui. ¹⁷ Nanu na, mesike memio e pogos naña Ntewa mligan naurarena nae ma e peni sike e naga, a mieluaria, naña kiena visena tai molue kom meta pitomi pisayu naga, sape

“Nanene naga naruu nena napo naña sineu si pañisi, nekekaran nena ga naga.”

¹⁸ Imimi ke narui memloge pulgon nae ma e peni naña pisawal visena nene, naga nene e pogos naña mesike memio Suñe ma e tavie wa nañani. ¹⁹ Ana komin sur la naña mepisuia a memloge, mekilia ruru merarava e kiamimi sitomen lala, mesape nanene naga sur lelaga la naña navisawalena nasumo la apisawalia. Kiela visena lala sane kapi vivaga wo tai vena vivagali yemalolo naña tesike ea, ana popon touloyuia ana telavia. Sanene yoko kilologia mrapa van ita vano tol pogos naña legiena viu imi mñalivin ita, a verue na kolulag vam metava e kieta sinapane vena tegoli kieta sitomen lala.

²⁰ Ana sineun nesape nevisa si sur tai e lepas na visawalena kiena ne navisawalena marua lala naña asirilua sike e Tus

Wa. Naga sanini, sa naþa navisawalen lala nene, taþatete yar tai suñalu visave naga taaga kilia ruru kala kinasa. ²¹ Nanene komin naþa visawalena la nene, taþatete amolue vetan sitomen ken yaru, ana Ninuna ne Ntewa naga miyuñae e la, sumon la vena avisawal visawalena kiena ne Ntewa lala.

2

La naþa apian ke visena navisokanena

¹ Ana sa naþa tekilia, e pogos kiena ne navisawalena wo la na sumo, pogos laþasia navisokaninen navisawalena mēna amalmalivi ke e marana ne yeririna kiena ne Ntewa lala. A yoko ve sa ke mēna nene van ita nagane, naþa pog tai, navianena navisokanena pona aim amaliv yo. Navianena kar la ne sanene, yoko awar vinaun ga navianen laþas naþa pe pe lelaga re poli imi, la akilia asape amlelaga e Suþe na mava, asape naga tamalia la, ana kiela navianen la nene akawe ke sina ga naga. Navianen la nene kilia kila kare naviawaena kiena ne nalelagaena lala, ana navisokaninen vianena la nene pe apisu kilale re asape kiela nakoena pimin la ke vilaga narui. ² La apiowa manene paþisi, a temawan tevisayu ya naþa akilakila ke ne. La asape amlelaga, ana akila ke ga naþa yeririna taþena la apisu kilale kiela þelaga, asuñā apisa kare ke kieta mrapa na lelagaena paþisi. ³ Yar na visokanen lala, sinelan manene la sur lala, yoko akuan visena kiki la ve moki van amiu vaþisi, yoko akilayon li naþa aure amiu e suniena la naþa apule e suri la naþa pe pe lelaga re poli. Ana pogaga, Ntewa na pe momalio re poli. Naga mliþerela, kila ruru kiela ñakoena su ruru sike nakonua rui.

⁴ Popon tevisu kilale þelaga kiena ne Ntewa naliþereen yaru a natamaliaen yaru nanua sumo. Naþesa, asitomyuli navisi kiena ne Ntewa la nanua sumo, naþa laþasa asuñālu asape asu metavana. Naga sape pe sur re tai nene poli, ana suñālu koven plan la veraga, apito tano e puluyo malolo e kapi na loge viowaena, vena asuñā e nene vano tol pupia legiena na liþere maronen yar lala.

⁵ Ana asitomyuli mēna yeririna nasumo la nene, naþa e pogos kiena ne yermarua Noa. Pogos naþa mlologon ke þelaga wo kiena ne Ntewa pan la, þarila mārera paþisi, yepel mavin ga. Ana Ntewa kila pupia womie þere plan la, ana Noa ga amio namratava puna la olua, tamalia la.

⁶ A naga sina, asitomyuli pupia pulkumali keviu lua nene naþa Sotom amio Komora. Ntewa māl kiela napiowaena lala, ana sikap mumu la apim ape posnoyavi nenaga, a naga nene vena visawalen sanape naþa yoko kila va la make ga naþa asike e malena viowa.

⁷ A nasitoñāl maronen la nanua sumo ne, nane yaru naþa Lot. Naga pe yar mesmes tai, a naga mloge lue piowagan þelaga na kororak kiena yar la naþa akilaroro ke navisaluaena, naþa naga sike likan la. ⁸ Legiena make ga naga suñā pisu ke kiela malena viowa lala, a suñā mloge ke kiela viuelen lala, ana Ntewa kila sanape? Mla nakoena pa yar viowa lala nene, ana tamalia kiena yeririna wo naþa Lot.

⁹ Ana visae tesitom ruru e la nene, yoko telual þelaga kiena ne Ntewa tai, naþa sanini. Naga kilia ruru ve sanape naþa wereplan kiena yeririna wo lala vetan sur na kilalien lala, a naga kilia uarar ruru yeririna viowa lala asuñā awar kiela nakoena lala.

Yoko kila la awar malumun ña nagane sumo wa, ana e legiena naliþereena awar make ruru nena napo.

¹⁰ Visena nene tol make yeririna lala, ana tol manene laa naþa asuñña ataveve ke nasinenanen viowa lala na þelaga na mlamulena naþa apaeme amio, ana tol ñena la naþa pe sinelan re yagogonen poli, ape þar ñarera papisi. Yar kar la ne sanene, aþarwarlan kiela þar ñarera la ne sanene þisa, ana aplaven ñena kiela napiowaena lala, pano pe amaraun re si sur tai poli, ana apisa kare yerkawa kiena ne Ntewa lala. ¹¹ Navisi nae ma e peni añarera taulu la nene, ana akilia asape asike e marana ne Ntewa nae ma e peni, ana amaraun visa kareen yaru la nene, ana yar la nene na pe sa re nene poli, la asitom korenan ga sur la nene. ¹² Sur la mok liu naþa tepisu sane apa laa metava pona ape wa manene laa, ana yar la nene pe apisu kilale re poli, asuñña aþarnena kare ga sur wa la nene. Kiela þelaga la sanene, kila narui la asaga sur mal tetan ga lala, naþa akila ke ga þarila pe akila re suri wo poli. Akila ña wowe sanene pano pano ailan ga sa naþa yaru la aligan lokulia la, awe moñar la amare, a yoko ve sa ke ñena nene van la nene, ailan ga alual kiela marena. ¹³ Yar sur la ne sanene, akekaran ga akila þapagena lala na ve torog kareen ga kolpae, a e pogos na kilaen kamiu kinanena wa lala apim asike loyurña, kiela sitomena pulen ga kekarena na kiela viowaena lala. La na þa ga kurka pona magka la naþa akila kare tasnemiwo lala, ana pe asitom re nena asape kiela napiowaena lala yoko kila ke sina ga la aloge viowa manene poli. ¹⁴ Kilamarala pulen ga

sira na kilaen kolau, a akan ña mlamulen viowa pano-o pe sinela maren re poli. Kam laþas naþa amalum towe ga lala, aþere la narui apa amio la, a ape yar ñena la naþa apian ruru la sina e mrapa na vinayaen sur lala. Lelaga naþane, la nene ape þegas tai naþa yoko nasinemimiena kiena ne Ntewa yumu plan la make na wa. ¹⁵ Amligan mrapa mesmes rui apa ataveve ke narin mrapa la naþa tekilia tesape mrapa kiena yaru naþa Palam Peor, naþa Visena Wa pisayu naga sane yar tai naþa pe navisawalen þesa, ana pano naga kekaran manene kan mras nen napiowaena. ¹⁶ Ana pogos tai, milan ga naþa Ntewa kila narin togki tai pis pania vanon kiena napiowaena lala. Togki lala pe akilia re apisi poli, ana nanene naga pis sane yaru, þere mesmesun towe laa kiena þelaga viowa lala. ¹⁷ Yar viowa la naþa nepisayu la ke ne, nekilia nevisa ñena nesape la sa ga pulus nen wii naþa mema rui, yar naþa moto karia taþatete lual wii ea. Pona asaga lul malolo tai, tekekarania tomape yua kove, ana peraga, lagi mlelua pano. Ana yar la nene, lelela napo pe yemalolo ga ñeke ga wa, yo ne nanene pe lele na loge viowaena. ¹⁸ Yoko monar awar nakoena na sanene, komin naþa gola la pulen ga visokanena amio visvilaveena naþa þere manene sitomena kiena yar taþena la papisi. Yar taþena la nene, aþure matan yomarava nini apimi ga loyurña na wa, ana nagane yar viowa lala nene asuñña apisa ke visena la naþa pagan nasinenanena viowa na mlamulen viowa la naþa sike e la pimi keviu manene laa narui, ana e mrapa ke nene asuñña aþere plan la ke sina ga. ¹⁹ Kiela malena sike vatanon yerkawa na

kilaen mlamulen viowa rui, ana sanape naþa apisa kotalia ke yar la asape visae atavevela, yoko alual malena wo? Taþatete ve sanene, komin namareraena ya naþa pe suþen kioþña malena, ko ope kiena yar na yuþñaena narui, sane la nene, naþa na nagane apim sa ga yar na yuþñaena na namareraena na mlamulena viowa narui. ²⁰ Visae lelaga naþa asape aþnal kieta Suþe Yesu Kristo Natamaliaena e kiela malena, apisu kilale naþa þelaga na yomarava suþña kila kare la ga, kila narui aþure matania apim, sanene na po paþisi. A visae yam ve plas ga awasuþe ke sina ava e kiela malena naþa aþure matan ga na wa, nanene na yoko va viowa la narui. ²¹ Visae pe akiliali re nena mrapa na þelaga mesmes po, sanene na po towe laa pan la, ana pogos naþa akilia ruru po, apa li e ve tokak ga, ana siraunia aþasuþela ke sina apa varau, nanene piowa paþisi. Visena wa kiena ne Ntewa la naþa amla pan la, la na akekaran þesan naþa ala e kiela malena lala, ana nagane aplon ke sina mþasila pania.

²² Yar la ne sanene, visen lua naþa pisayu la, naþa tai, pisa sanini, sape

“Lokul ga kilia va kan ke sina ga kana liluaena,” Pakaiwa 26:11

a nalua, pisa sanini, sape

“Visae okevan ruru kioþña nompui, yoko monar yal mesmesun ga sukoþene va kupo ke sina yo mþeke ea.”

3

Legiena keviu kiena ne Suþe naþa wasuþe sina

¹ Erau lala, sa naþa apisu kilalea, nane kiau mþak na lua pimi pan amiu. Ya naþa teke e kiau sitomena vena siriþen mþaki la luoka

ga nini, sineun visawalen visen wo laþas naþa yoko akilia asike lue e kiamiu sitomena la silaga vena iilaen kiamiu malena lala. ² Sineun nesape popon tesitomaþ mþa visena kiena ne navisaawalena wa la na sumo silaga, amio mþena navisaluaena viu la naþa kieta Suþe Natamaliaena mla pan imimi kiamiu li na lologena lala, naþa mepisawal liluen pimi pan amiu.

³ Sur þes naþa sineun nesape nevisa naga sanini, nesape monar akilia sa naþa e legiena maro lala, yoko yar la naþa na visa kareen yuþñaena kiena ne Ntewa akilia aim aþnalivi. Pelaga kien la nene, la sinelan ke ga suri ya naþa asitomia, ana asitom korenan ga sitomen kiena yar taþena. ⁴ Sur tai naþa yoko avitalia ita vanonia, naga e lepas na visena kiena kieta Suþe naþa sape yoko wasuþe si imin ita. Yoko asuþña aviuvunia, avisave “Nawasuþeen kiena kiamiu yerkawa naþa pisaaria pan amiu, nanape? Siar e pogos kiena kata apua la pimi, sur make ga na yomarava nini suþña kiriri pogaga. Imimi na pe mepisu re nena sur tai poli wa, pona kam ga apisu yo?”

⁵ Ana pogos naþa apisa ke visena la nene, la pe asitom re naþa navisaarena kiena ne Ntewa naga pe lelaga silaga, a kana visena nena kana pupia mþareraena sike ea. Sa naþa e pogos na siiena yomarava, kiena visena ga kila sinapane, a kila yomarava nini amio kana porotano lala a kana si lala. ⁶ A siraun nene, kiena visena kila pupia womie kalo sina yomarava nini, naþa þere plan make nena sur punu ga naþa sike ea e poglis nene. ⁷ A kiena visena nena miyuþnae ke nagane na wa, suþña þuarar ruru ke sinapane

a porotano na yomarava vena asuñã vano tol naña pupia kapi na legiena na lipereen yaru yoko imi kekan plan malena kien yar la naña pe sinelan re Ntewa e kiela malena poli. Nanene pe mñareraena kiena ne Ntewa, ana yaru la nene pe sinelan re naña akilia poli.

⁸ Ana erau lala, e lepas naña na visaarena na wasuñeen sina kiena ne Suñe nene, popon naña ve sineta ãesa re naña Ntewa naga pe pulo re legiena amio kas sane ita poli. E kiena visuena, kas manu taaga pona legiena taaga, lalua maran taaga ga. ⁹ Pona yar lañasa asitom asape naga kila malen li sur yo, pe kila re ya naña naga pisaar poli, ana pe sa re nene poli. Naga pe kila malion re sur poli, suñã kila ke kiena sitomen piavi pañisi, komin pe sinenan re yar tai kovio poli. Naga sinenan sape la pogos ve piavi sanene vena yar la akilia avilon kiela sitomena. ¹⁰ Ana lelaga, yoko pogos tai pupia legien kiena ne kieta Suñe imi mñaliv e yomarava. Yoko ve sa yar na vinauena, naña yomarava ninue sape pimi ke narui, ana yoko iilan ga naña imi worunia. E pogos nene, yoko sinapane lala akakapuru sane polilu, yoko akokovio nenaga, a yoko kapi kekan make suria vano-o tol naña yomarava amio sur make ga naña sike ea, yokorena. ¹¹ Ana komin naña yoko yomarava imi ve sur koren ga mñeke na, nesape neviun tan amiu, nesape pogos naña asike ea wa, popon kam na ave yaru na sanape, a popon ave wa pona akila yuñãena kiena ne Ntewa ve sanape? ¹² Monar akekaran legiena nene imi, a visae kam na ave yar wo lala, ayuñãe mñarera yoko akilia akila imi mñalivi vilaga.

Yoko kapi kekan ma e peni, kekan makea, a yoko imi kekan mumu make sur naña sike e yomarava. ¹³ Ana tesuñãalu mñarera tese kiena visaarena, naña sape yoko mñata uña viu tai, naña peni viu amio yomarava viu, naña pe purñes nen ãelaga mesmesu make ga.

¹⁴ Erau lala, nane tesuñate ke ne vena imi were ita teva e yo nene, ana pogos naña pe tetol re poli wa, monar tomñareran teve yar wa tesuñã ga, teyekiki, a tesuñã e suñare.

¹⁵ Lelaga sane Suñe pimi re poli wa, a ve tesitom re viowa, monar tekekaran naña mla pogos pan ita vena tevilon ita, mla mña pulmas pa kieta erau lala, vena la mña akilia atol natamaliaena. Sitomena nene, kieta puruvi wo naña Pol naga mña pisa pan amiu nanua sumo rui e mñaki tai, naña siri amio manmaruaena wo la naña Ntewa mla pania. ¹⁶ A nane visena ke nene naña suñã kiakian ke e kiena mñaki tañena lala, pogos naña pisayu si na wasuñeen si kiena ne Suñe.

Kiena mñaki la nene po pañisi, ana pogos lañasa kala navianena la urmi towe mñaga, kila sane visen lañas naña naga siria yaru lañasia pe apulokilale re poli. Ana pogos tai, yaru la naña pe ãarila po re poli, naña pe akilia ruru re sur poli, apuloia apulolon kare kana navianena ne lala pa pe tañena, sa naña asuñã akila ke yam mok li rui e visen tañena lala e siriena wa lala. Ana pogos naña akila sanene, pe yar tañena re la naña aloge viowagan poli, ana kila la ke ga apa e mrapa na kovioena.

¹⁷ Kiau erau wo lala, komin sur ne la nanene nesitom amiu pañisi. Nekilia nesape akilia ruru sur la nene rui, ana sineun nesape

nela si visena m̃arera van amiu,
nesape monar avisuar ruru amiu.
Ve atam̃an re sitomena navisoka-
nen ken yar la naṓa pe ataveve re
navisaluaena kiena ne Ntewa poli
aim aure plan amiu sina. Lelaga,
pe pon re si alor vetan yo wo na
viawaena m̃arera naṓa asike pa e
rui.

¹⁸ Kiau visena maro, nesape
akapuru aim amarua ruru e
ṓelaga wo na lemamiena a
namanmaruaena kiena ne Yesu
Kristo kieta Suṓe a kieta Nata-
maliaena. Ana tela maran si
naurarena vania, nagane, a e
pogos la naṓa pimi ke ga wa, vano
vano-o ve uro re, sanene.

Inu, Pita.

Maki Nasumo Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena na plas na tusi nini

Maki p̄esa kiena Yoane, naga kiena sitomena keviu lua.

Nasumo, Yoane sinenan sape visirlua sitomena kiena li nalelagaena lala naña aulo ñaki nini, vena silaga monar asikol la ruruia naña kiela sitomena ve taaga ga, a vena asikola ruruia amio Ntewa, amio narina naña Yesu Kristo.

A nalua, naga vena visaen vanila vena ve ataveve re navianiena la naña kiela vianena pe mesmesu re poli, komin navianena la nene akilia akila kare suñare e kiela visena na visokanen lala, ana yoko kilia kila naña li nalelagaena la tañatete si asikol ruru la e sitomiena ve taaga.

Navianena la nene asuñã apian ke yaru lala, asape p̄elaga viowa la apimi añalivi komin yaru la asike e yomarava, a amiyuñãe ke ga e suri na yomarava la ne. Amio nanene, asitom sape Yesu, naga narina Ntewa, ana pe pe yaru ruru re sane ita poli. La asuñã apisa ke asape visae Ntewa tamalia yaru, yaru nena tañatete sitomali si malena na yomarava nini, a pe pe suri re poli visae yaru na sanene kila milamulena viowa po pe kila re milamulena viowa poli a pe pe suri re ñena poli visae naga sinena si yaru tañena pona ve sinena si re, ana suri la nene maran taaga ga, pe suri na yomarava ga.

Yoane siri ñaki nini, sape kila meraravan naña naga yepen mavin sitomiena la nene pano-o pañisi, a pisawal meraravan naña

Yesu Kristo, naga pe yaru nena sane ita. A naga pisaar ñarera sape yaru la naña amlelaga e Yesu, a sinela si Ntewa, monar sinela sisi la ñenaga.

Kompañnen Tusi La Na Nini

Visena p̄esa 1:1-4

Legiena a yemalo 1:5—2:29

Narina Ntewa lala a narina Yermare lala 3:1-24

Ninuna naña pe purp̄esnen visena lelaga a ninuna naña pe purp̄esnen visena na visokanena 4:1-6

Pelaga kiena yaru naña sinena si yaru 4:7-21

Pelaga na lelagaena naña kilia taulu make suri la silaga 5:1-21

Yar na visawalen malena kienane Ntewa van ita, naga pimi e yomarava p̄isi rui

¹ Sur tai, nanua sumo e pogos naña yomarava siaria, ana nagane in na nemloge, nepisu e kilamarau, in na nepisu ruru pano-o, netol nena e luñau. Sur nene, kiena kia sanini, sape Navisawalen Malena, po Purp̄es nen Malena, po Malena Naña Ve Uro Re Pogos Tai, nane in na sineun nesape nesiri van amiu. ² Sur nene, nanua sumo pe tekilia re poli, naga suñã ga amio Ntewa arimata pano-o, nagane na pimi p̄arpoyo merarava e marata e yomarava nini narui, ana imimi moki mepisuia, a mepisawal pan yeririna lala. ³ Imimi memloge ruru nena e kiligamimi lala, a mepisu nena e kilamaramimi, ana mesape mevisawal van amiu vena kam ñena ga alelaga ea. Visae kam alelaga ea, yokorena kam ñena aim ave taaga amio imimi, sa naña imimi mepe taaga ga memio arimata Ntewa a narina Yesu Kristo rui. ⁴ Sur nene kila pupia kekarena sike amio imimi

silaga, a visae auarar ruru visena la naña nesape nevisa van amiu e n̄aki nini, yoko pupia kekarena nene sike m̄ena amio amiu, p̄isi na kila ita punu ga teloge wo vaḗisi.

Ntewa naga pe purḗes nen yomerarava

⁵ Visena naña narina ne Ntewa mla pan imimi, pisape monar mevisawal van yeririna taḗena lala, sa nene, naga pisa sape, Ntewa pe purḗes nen yomerarava, pe narin yemalolo re nena tai teke puna. ⁶ Ve sanene, visae tepisawal ke tesape tepe taaga temio Ntewa, ana tekila ke ga ḗelaga na yemalolo la na wa, nanene tepisokan ke ga ne, pe tekila re sur na lelaga nene poli. ⁷ Ana visae tesuḗa teyal m̄a e yomerarava naña Ntewa sike e silaga, kila yoko telapran ita ruru wo silaga, ana tevisu tana na narina, Yesu, kilia kevan ita temekiki e kieta mlamulena viowa lala.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar teligan plan ḗelaga na mlamulena viowa lala

⁸ Yeririna naña pisawo ke, pisape naga pe naviowaena su re e kiena malena poli, kiena visena nene pe pe lelaga re poli, naga pisa kotalia ke sina ga naga. ⁹ Ana visae tevisa plan ga kieta naviowaena lala, yoko Ntewa viewo ita, p̄isi na war plan kieta naviowaena lala vetan ita, kila ita temekiki. Naga ga kila ruru mrapa na kilaen sanene rui, ana ita towasine ga naga sane yoko kila van ita sanena naña pisaaria. ¹⁰ Ana visae tesuḗa tevirovia, tevisa m̄a tesape pe tekila re naviowaena poli na, nanene ita tekila sane Ntewa naga pisokan ga, a ita tekila sane kiena visena nowo na lelagaena, pe tepuarar ruru re nena e kieta malena la poli.

2

¹ Naruu lala, sineun nesape nesiri visena nini van amiu vena ila amiu avisuluḗar sane pe pon re si ataḗa mlamulena viowa poli. Ana visae pogos tai, amiu yar tai kila viowa, monar tesitorñal silaga Yesu sulue ga sike na, sane pe yar wa tai na waren kieta visena lala. Naga mesmes, a mekiki, naga kilia va suḗal mesmes e mara Ntewa, kilia viun tania vena naga sinen ye ita, viewo itania. ² Ana mrapa na kilaen sa naña yoko Ntewa kilia viewo itania sanini, nane Yesu ga ne, komin naga pe kuḗapaena na warplanen kieta mlamulena viowa lala, ita yeririna punu ga na yomerava.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar telogear kiena navisaluaena lala

³ Visae yar tai viun ve sanini, visave: ?In na pe nekilia re poli, nekilia ruru Ntewa, pona pe nekilia ruru re naga poli? ?In na nepe kiena, pona pe nepe kiena re poli? Ve sanene na, teviun si tania, tevisave, ?Sanape, ko na omlelaga ke e kiena visena lala, pona pe omlelaga re poli? ⁴ Nanene vanon naña visae yar tai visa sape naga kilia ruru sape Ntewa, naga pe kiena, a naga pe kila re sur la naña navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, yar nene naga pe pisa re lelaga ne poli, pisokan ga. ⁵ Ana yar naña mlogear ruru visena kiena ne Ntewa, naga kila meraravan sane naga kekaran kemua lelaga, pimi keviu lue ga. Ana e mrapa na sanene narui tekilia ruru kemua tesape ita tepe kiena ne Ntewa na lelaga. ⁶ Yar naña naga pisa ke sape pe kie Yesu, yoko monar tevisuluḗar naña naga mla kemua Yesu pe lelaga e kiena malena.

⁷ Erau lala, e lepas tai na, navisaluaena naña nesiri ke pan

amiu, naga pe pe visena viu re tai naþa na nanagane poli, naga pe visena tai na susumo, pe visena kiena ne Ntewa ga naþa amloge pa na susumo rui. ⁸ Ana e lepas taþena tai na, pe lelaga mēna naþa navisaluaena nene, naga sa ga pe urviu si tai pan ita, komin ita tepisu ke sane nagane þere ke yemalolo þaro pano, kila ke yomerarava na lelagaena pimi narui. Naga sane e malena kiena ne Yesu narui, a nanagane pimi ke mēna sanene e kieta malena la narui, þisi na kila ita tepisu kilale ke visena viu nene pe lelaga kemua.

⁹ Visae yar tai visa sape mial ke pa e yomerarava rui, ana tepisu naga sinen kar ke wenla, kila ke piowa pania, yar nene sike e yemalolo wa. ¹⁰ Ana yar naþa kekaran wenla, kila ke po pania, yar nene mial ke pa e yomerarava narui, taþatete sitoñal sape þisi na yalwowe sina e yemalolo, lolor si pogos tai. ¹¹ Ana naga naþa sinen kar ke wenla, naga ve ve sa re nene. Naga sike e yemalolo wa, yemalolo kila sane kilamarana þala, mial wowe lue ga e pupumalko, pe pisuluþar re kiena mrapa poli, pisuluþar re lele ne kom ke e poli.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Ve tekekaran re yomarava nini

¹² Amiu naruu lala, amiu kiau nin sisi lala e kieta na lelagaena, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui naþa Ntewa arimata piewo kiamiu mlamulena viowa komin kia kiena Yesu Kristo, ana amiu akilia naga. ¹³ Kiamiu yermarua lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui akilia ruru laa naga rui, naþa naga mali sike nanua sumo, sumon na siena yomarava nini. ¹⁴ Kiamiu yar mēe lala, in na

nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke naþa añaarera ruru po narui, amligan ruru pa visena kiena ne Ntewa teke e kiamiu malena la rui, ataulu pa Yar Viowa nene rui. ¹⁵ Sineun nesape nevisa ve sanene van amiu, ve akekaran manene re yomarava nini, pona kiena sur lala. Yar na kekaran manene yomarava nini, naga taþatete kekaran ruru arimata. ¹⁶ Nanene komin naþa sur na yomarava lala, pona kiena þelaga lala, ape taþena, pe sa re sur kiena ne arimata Ntewa amio kiena þelaga lala. Sur na yomarava la nene la sanini, lala ape purþes nen nasinenanen sur moki, ape purþes nen nawereen kilamarata, ape purþes nen warwarena e kieta malena. ¹⁷ Yomarava nini, amio kiena sur la naþa yeririna la sinelan manene silaga, naga pimi ke vena kovioena ga, ana yar naþa kila ke mesmes e nasinenanena kiena ne Ntewa, naga yoko sulue ga sike narui.

Nayalen e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar tevisuar ruru ita vanon sinekar

¹⁸ Naruu lalo-o, nagane tesike e pog maro narui, sa naþa amloge pa rui, na yar naþa apio asape Nasinekar kiena ne Kristo, yoko kilia vim katenia. Pe tepisu re naga poli wa, ana tepisu pa narin yeririna moki na kila kareen Kristo rui, ana kila tepisuluþaria sane yoko ve ve piavi re na Legiena Maro mñalivi. ¹⁹ Sinekar la naþa nepisayu ke ne, kam na akilia ke ne. Nanua, la asu amio ita asu ga likan ita, ana siraunia, asuñalu narui, amligan ita aþure matan ita sina apano. Nanagane na, tepisuluþar la ruru nenaga, sane pe apimi re veraga ga amio ita poli, vanon visae peraga, yoko la asu ruru ga amio ita. ²⁰ Ana kam naþa asu ruru ke ga wa,

yar wa Kristo pisa ruru amiu pa rui, ana apisuluṣar kiena visena, yoko taṣatete aurmatan si naga. ²¹ Ve asitom re asape in na sineun nesape nevisi van amiu vanon sitomena tai naṣa asape amiu na amninue ga suria, vanon pe sa re nene poli. In na nepisu sane akilia aloge ruru kilale visena na lelaga a visena na visokanen ṣisi rui, amiu akilia pa rui visena navisokanena taṣatete molue e visena nalelaga, ana nesape nevis van amiu ve naiilaar amiuena. ²² ? Ana visokanen ya ne la nene apisa ke ne? Visena ne nane, apisa sanene, asape Yesu naga pe pe Navisaarena re poli naṣa Ntewa mligan pimi tamalia yomarava nini. Visena nene naga pe visena kiena yar la naṣa sinela kar ke Yesu, ana yar naṣa pisa sanene, naga kawē ke Ntewa arimata, a kawē ke mēna narina. ²³ Yar naṣa pilopu māšina pa narina ne Ntewa, Ntewa taṣatete se e naga, a yar naṣa pisawal ruruia pisape naga mla narina ne Ntewa e kiena malena, yoko Ntewa mēna ga sike amio naga silaga.

²⁴ Lologena wo naṣa amloge ṣesania nanua sumo, naga pe visen wo a pe lelaga, ana popon aligan ruruia e kiamiu malena lala. Visae ve sanene, yoko kiamiu malena naga suṣa wo e Ntewa amio Narina silaga, ²⁵ nagane akilia atol malena naṣa naga pisaaria sape la maran si van ita, naṣa ve uro re pogos tai.

²⁶ Naga ga nene nesape nevisa van amiu e lepas kiena ne la naṣa apisa kotalia amiu ke ne, asape aure amiu ava ave taṣena sina. ²⁷ Kristo na miawawo amiu pa rui, ana Ninuna Wa naṣa amiu atolia e pogos naṣa, naga sike amio amiu wa. Naga kilia vian amiu e sur punu ga naṣa pe lelaga a mesmes,

ana taṣatete si akale yar tai naṣa naga kilia vian amiu sina ga e sur laṣasia. Yoko akilali ga sa naṣa Ninuna Wa pian amiu e ṣisi rui, naṣa pisape popon amiu aligan ruru kiamiu malena to ruru lue ga e Kristo. ²⁸ Naga nene, naruu lala, visae kieta malena naga su ruru lue ga e Kristo, taṣatete teloge viowa pogos naṣa naga wasuṣe sina ga pun ita. Ana visae peraga, pupia memawaena, ṣisi na tesape tokuswan marata pogos naṣa tevisu naga vim. ²⁹ Tekilia tesape Kristo, kiena ṣelaga punu ga po a mesmesu, ana yar naṣa naga mēna sanene, tekilia tesape yar nene naga mēna pe narina ne Ntewa sane Kristo.

3

Ita tepe narina ne Ntewa lala

¹ Asitomveveli sitomena kiena ne arimata Ntewa e ita yeririna viowa lala. Naga kekaran ita keviu paṣisi, pano-o kila pan ita sa ga naṣa tepisu ita sane narin ga lala. Ana pe ita re ga tepisu ita sa nene poli, naga mēna pisu ita sanene, komin naṣa pure ita tepa loyūṣa e namratava puna rui, sane narina wawa lala. Yar taṣena lala e yomarava pe akilia ruru re arimata poli, sa naṣa ita tekilia naga, ana sur nene kila la pe apisu kilale ita re mēna poli, sane ita tepe narina lala. ² Erau lala, ita tekilia tevisa tesape tepe narina ne Ntewa, ana pe tekilia re poli wa, sane ṣisi na sirau, yoko naga kila ita teim teve ya sina ga. Ana sur tai tekilia ruruia, naṣa visae Suṣe Yesu warpoyo sina ga, yoko tevisu ruru nena naga e kilamarata napo, tevisu ruru naga, naga ke narui, ana pogos naṣa tevisu sanene, yoko teimi teve sa ga naga. ³ Ana yar naṣa sinenan sape yoko naga mēna imi ve sa

Yesu Kristo, naga monar uarar ruru kiena malena mekiki ruruia a ve wa, sa ga Yesu.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar teligan þelaga viowa lala

⁴ Yar naþa taþa mlamulena viowa, kilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa, komin purþes nen þelaga viowa, naga pe þelaga na monen logearen navisaluaena. ⁵ Ana pogos naþa Yesu pimi e yomerava nini, naga pimi naþa pe mlamulena viowa tai to re nene e naga, naga pimin vena war plan kieta mlamulena viowa lala. ⁶ Ana visae sanene, yar naþa kiena malena teke ruru e naga, yoko mlamulena viowa ve su re si e naga, naga taþatete si kila naviowaena. Ana yar naþa mlamulena viowa teke e kiena malena silaga, naga pe pisu ruru re naga poli wa, naga pe kilia re nena naga. ⁷ Kiau narin sisi lala, piowa naþa avisa kotalia amiu. Yar naþa kiena malena po, naga pe yar mesmesu sane Kristo. ⁸ Yar naþa kiena malena piowa, naga pe yeririna kiena Yermare, naþa naga pe purþes nen mlamulena viowa e yomarava, siaria e nasiiena pimi tol nanagane. Pelaga viowa kiena ne Yermare kila narina ne Ntewa pitomi mñalivi e yomarava nini, vena we plan kiena yuññaena viowa lala a kila kiena puriukawaena naga þisi. ⁹ Yar naþa sike loyuñña e namratava kiena ne Ntewa, naga taþatete si taþa mlamulena viowa, vanon malena kiena ne Ntewa te ea. Naga pe narina ne Ntewa, ana monar kus þelaga wo kiena ne arimana nene, þisi na taþatete si kila viowa. ¹⁰ E mrapa ne la nene ita monar tevisu kilia ruru ga sane ane pe narina ne Ntewa, a ane pe narina ne Yermare. Yar naþa pe kila re mesmes poli, pona yaru

naþa pe kekaran re namratava puna poli, yar na sanene naga pe pe nin sisi kiena ne re nena Ntewa poli.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar telogear navisaluaena nasitomen yeririna taþena lala

¹¹ Lologena naþa amiu amloge siar e purþesia pimi, na sanini, naþa pisa sape: ita monar tekekaran ita silaga. ¹² Asitomñali yar sa Yermare nanua ne, Ken, naþa pe kekaran re wenla naþa Epol poli, naga mñemoñaria. Piowa naþa tekila sanene, ana popon tesitomvevelia mias ya ne naga kila sanene? Nanene vanon kiena yuññaena lala, Ntewa pisu piowa ga, ana kiena ne wenla, naga mesmes ruru po, ana Ntewa kekaran, þisi na kila Ken pieluen wenla panonia, sinen karia, mñemaria.

¹³ Erau lala, þelaga viowa na sa nene, yeririna la akila ke pimi tol nanagane, ana ve teilan re naþa visae tevisu la avieluen ita mñena ga, avisa kare ita vanon yuññaena wo lala kiena ne Ntewa naþa visae teyuññaenia. ¹⁴ Ana ita naþa pe sineta kar re yar la poli, tekekaran ruru na mratava pun ita, nanene pe mrapa na kila meraravanen sane temligan marena, tepim e malena rui. Ana yar naþa sitomena pe to re e naga poli, naga sike e marena na wa. ¹⁵ Yar naþa sinen kar na mratava puna tai, naga sane pe yar na wemoñaren yar la narui, ana sa naþa ita tekilia ruru þa rui, yar na wemoñaren yaru, malena naþa ve uro re pe to re e kiena malena poli.

¹⁶ Pona ita yar tai piun ke pisape, ana sur naþane sitomena, naga pe sur na sanape? Pogaga, tekilia tesape sitomena naþa pe lelaga, naga sanini: Yesu Kristo tañan kiena malena wetelu

panon ita, ana visae sitomena nene teke e ita, p̄isi na ita m̄ena tetam̄an kieta malena vanon kieta wolai lala. ¹⁷ Yar tai naga limana pulen sur nowo lala a, wenla tai, limana plas kemua lelaga, pe kiena sur re poli. Pisi na naga pisuluṗar wenla nene, ana naga kila sinen m̄arera laa sane pania, pe miila re poli, yar na sanene sitomena kiena ne Ntewa pe to re nena e poli.

¹⁸ Naruu lala, kieta sitomena ve e re ga e kieta visena lala. Sitomena naṗa pe lelaga, naga pe sur re tai na visaen ga poli, pe sur na yum̄aenena a na kilaena. ¹⁹ Ana visae kieta sitomena p̄arlologia ruru marana sanene, nane pe mrapa naṗa ita tekilia tesape visena lelaga kiena ne Ntewa p̄ar ke mras e kieta malena. Ana ve sanene na, teloge ga wo vena vaen lavisin Ntewa, ve temaraun re si naga. ²⁰ Pogos laṗasia tekilia temaraun naga, vanon naṗa yoko kieta sitomena kilia liṗere ita sina, kila ita tesitor̄mal sina tese kieta naviowaena lala, ana Ntewa naga kilia ruru punu pa rui, ana kieta na viewoena na naga keviu manene laa sane, p̄ar plan petan ita. ²¹ Erau lala, visae losineta naga merarava ruru wo, p̄isi na naga taṗatete liṗere ita sina, kila pe temaraun re nena na va sum̄alen se marana ne Ntewa na viunen sur tania. ²² Visae telelaga m̄a e naga, tekila m̄a sur la naṗa naga sinenania, p̄isi na tekilia tetol suria la naṗa tepiun ke tania. ²³ Navisaluaena kiena ne Ntewa pan ita sanini, pisape: Monar telelaga e kia kiena ne narina, Yesu Kristo, a monar tekekan ita silaga, sa naṗa naga pisa pan ita. ²⁴ Yar naṗa mlogear e navisaluaena kiena ne Ntewa, naga sike amio Ntewa. Ntewa teke e kiena malena. ?A yoko ita tekilia tesape naga teke e ita sanape? Sur

nene, Ninuna naṗa naga mla pan ita naga kilia kila ita teloge kilale sane pe lelaga.

4

Ita narina ne Ntewa: Monar tevisuar ruru vanon sinekar kiena ne Kristo lala amio p̄elaga na yomarava

¹ Erau lala: visae amiu yar tai visa ke sape Ninuna Wa teke e naga, kila ke naga pisawal ke kiena visena, popon sa amiu avisu ruruia aninuluṗar ninuna na teke e naga, pe lelaga ninuna kiena ne Ntewa, po pe kiena re Ntewa poli. Ita monar tevisu ruruia komin navisawalena navisokanena lala moki asu make yo la ne e yomarava nini rui. ² ?Ana tekilia teninu luṗar ninuna la nene ve sanape? Ita tekilia tevisu luṗar Ninuna Wa kiena ne Ntewa komin naga pisawal pisape Yesu Kristo pimi pe yeririna, paeme e yomerava, ³ ana visae ninuna tai ve visa re sanene, ninuna nene pe pe kiena ne re Ntewa poli. Ninuna na sanene na molue kome nasinekar kena Kristo, naṗa amiu amloge pa rui sane pimi ke rui, pona sike pa e yomarava nini rui. ⁴ Ana naruu lala, ve amaraun re navisawalena la nene, komin amiu asike e lepas kiena ne Ntewa, akilia ataulu la ga. Lelaga paṗisi, naga naṗa teke e amiu naga m̄arera laa taulu naga naṗa sike e yomarava. ⁵ Yar na visokanen la ape yeririna na yomarava ga nini, ana visena la naṗa apisa ke ne molue ga e sitomena na yomarava nini, ana yeririna taṗena la na yomarava nini amiyagogan la. ⁶ Ana ita yeririna na lelagaena, ita na pe na yomarava re nini poli, ita tepe kiena ne Ntewa. Yar naṗa kilia ruru Ntewa, naga kekan yagogan itaena, a naga naṗa pe

kiena ne Ntewa re poli, mon yagogon itaena. E mrapa ne la nene ita tekilia teninu luþar Ninuna na visena naþa lelaga, a ninuna na visokanena.

Pelaga na sinesiena

⁷ Erau lala, popon naþa tekekaran ita silaga, komin sinesiena naga pe þelaga kiena ne Ntewa. Yar naþa sinen si yeririna, naga pe narina ne Ntewa, þarologia ga þelaga kiena ne Ntewa, kilia ruru Ntewa e kiena malena. ⁸ Yar naþa pe sinen si re yeririna la poli, naga kilia re Ntewa poli, komin Ntewa na pe purþes nen nasinesiena. ⁹ ?Ana tepisu pupia nasinesiena kiena ne Ntewa nene pogwai? Tepisu kiena sinesiena nene e pogos naþa mligan narina taaga nene pimi e yomarava, vena kila ita tekilia temal. ¹⁰ Nanene nasinesiena naþa pe lelaga kemua: pe naga re naþa sineta si Ntewa poli, ana naþa naga sinena si ita, pano-o tamñan narina pitomi pe kuþaþaena pe na kilaruruen marana ne kieta naviowaena lala.

¹¹ Erau lala, komin naþa Ntewa sinen si ita keviu sanene, kila po pan ita sanene, popon ita mñena ga sineta sisi ita ve sanene, tekila wo van ita. ¹² Yar taþatete kirawal Ntewa, ana visae ita sineta si manene ita, yoko tevisu sane Ntewa teke e kieta malena, ana þelaga na kiena sinesiena yoko imi ve keviu manene laa sane e kieta malena.

¹³ Ita tekilia Ntewa teke e kieta malena, a ita tesike ruru ga e losinena, komin naga mla Ninuna mesmes pan ita, pe na kilaen ita telogekilale tesape sur naþa pe lelaga. ¹⁴ Tekilia mñena ga pe lelaga ga naþa Arimata Ntewa mligan narina nene pitomi vena natamaliaena na yomarava, ve sa naþa ita tepisu pa e kilamarata rui

a naþa tepisawal ke e yo punu ga. ¹⁵ Yar naþa pisawal ke sape Yesu pe narina ne Ntewa kemua lelaga, Ntewa teke e losinena, a naga mñena teke e losinena ne Ntewa. ¹⁶ Tekilia ruru po naþa Ntewa sinen si ita, komin naþa tekilia teloge kilia e kieta malena lala, ana tekilia telelaga e kiena visena naþa pisawal pan ita. Ntewa naga pe purþes nen nasinesiena, ana yar naþa þelaga na sinesiena pimi keviu e kiena malena, naga teke e losinena Ntewa, a Ntewa teke e losinena. ¹⁷ Ntewa sinenan sape kila þelaga na sinesiena vim ve keviu la sane e kieta malena lala, vena kilaen kieta þelaga lala na yomarava nini ve sa ga þelaga kiena ne Kristo nanua ne. Ana visae kieta þelaga lala vim wo ve sa nene, yoko wo van ita vaþisi ne, vanon taþatete si temarau po tememawa e legiena na liþereena na pimi ke ne. ¹⁸ Visae yar tai naga marau, nanene vanon naþa naga pisu kiena nakoaena tai pimi ke rui, a naga mloge kilale re sinesiena kiena ne Ntewa kila ruru kiena malena poli. Ana þelaga na sinesiena napo naga kilia mñenelua nena pupia maraena nene.

¹⁹ Visae sineta si ke yeririna taþena lala, nanene vanon Ntewa naga sinen si ita þesia. ²⁰ Yar naþa pisa sape naga sinen si Ntewa, ana sinen kar ke namratava tai puna, naga pisokan ke ga. Visae namratava puna naþa suñna pisu lue ga ana naga pe sinen si re poli, naga taþatete sinen si Ntewa naþa naga pe pisu re e kilamarana poli. ²¹ Navisaluaena kiena ne Kristo e kieta malena naga sanini, sape: yar naþa sinenan sape ve yar nasinesiruruen Ntewa, naga monar sinen si ruru mñena namratava puna lala.

5

¹ Yar naþa mlelaga sape Yesu na pe Navisaarena, yar nene naga pe narina ne Ntewa lelaga. Ana visae narina ne Ntewa nene visa sape naga sinen si Arimana Ntewa, naga monar sinen si mena narina ne Ntewa taþena lala. ² ? Ana yoko naga kilia sape sinen si ruru la ve sanape? Visae sinen si Ntewa, ana mlogear kiena navisaluaena lala, yoko naga visu naþa sinen si kemua narin Ntewa la pe lelaga ga. ³ Pelaga na sinen si Ntewa naga sanini: touarar ruru kiena visena. Kiena navisaluaena lala pe urmi manene re pan ita naþa teyumaen poli, ⁴ komin ita sisi la naþa tepaeme pu Ntewa, visae tesunal marera e kieta naviawaena, ita tepe yeririna na tauluen pa yomerava nini rui. ⁵ Neviun si vetan amiu; ?Yar naþa taulu ke yomarava nini naga ai? Naga ga naþa visae sumal marera sape Yesu naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁶⁻⁸ ?Ana tekilia ve sanape naþa Yesu naga pe narina ne Ntewa? Yar la telu naþa apisawal visena nene pan ita: tai na Ninuna Wa, tai na wii, a taþena na kuruta, a la telu nene apisawalia sane visena taaga ga. Wii naga pisa sape e þelaga kiena ne Yesu Kristo, naþa paeme e yomarava sanape, naga tol nakeena sanape, ita tekilia tevisuluþar sane naga pe narina ne Ntewa. Ana pe naga re ga nene poli, ana kuruta mena pisa sape e þelaga kiena ne Yesu ma ke na wa, naþa naga mare sanape, ita tekilia tevisuluþar sane pe lelaga. Ana metavan si nanene, Ninuna Wa, naþa kiena visena pe lelaga lue ga, pisawal meraravan mena e maran yeririna la naonua rui. ⁹ Ana visena la naþa Ninuna Wa kila, la aurumi paþisi, visae ve sanene monar

telelaga ga ea, komin nanene pe pe visena kie yeririna re ga la poli, naga pe visena kiena ne Ntewa navisawalen sape naga pisu Narina sanape. ¹⁰ Yar naþa naga mlelaga ruru e narina ne Ntewa ve lelaga, visena la nene tawa ruru ga sike e kiena sitomena, pe sitom þele re si poli, ana yar naþa pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli, pe mlelaga re e sur naþa Ntewa pisa meraravan ke e narina poli, naga pisu sane Ntewa pisokan ga. ¹¹ Ana visena la naþa monar tesunal marera e silaga, sa nene, asape: Ntewa mla malena naþa ve uro re pogos tai pan ita, ana purþes nen malena nene na pe Narina ga. ¹² Yar naþa narina ne Ntewa teke e kiena malena, naga tol pa malena rui, ana naþa narina ne Ntewa pe to re e kiena malena poli, naga pe tol re malena poli wa.

Visen maro: Malena naþa pe luas to re e poli

¹³ Nesiri ke maki nini pan amiu naþa amlelaga pa e kia kiena ne narina ne Ntewa rui, vena iila amiuena ve kiamiu sitomena ve veve lua re, vena akilia ruru sane atol pa malena naþa ve uro re. ¹⁴ Pogos naþa kieta sitomena ve pepe re, ita tekilia tesunalu marera e naga, þisi na sur ya ne teviun tania mesmesun e kieta nasinenanena, yoko naga loge ita. ¹⁵ Ana visae tekilia ruru sane naga mloge ita pa rui, tekilia ruru mena sane sur ya naþa tepiun tania, sa naþa tetol pa rui.

¹⁶ Visae tevisu kieta wolai tai naga kila ke naviowaena, naþa naviowaena nene pe keviu re poli, pe torokin re yar mare vanon poli, pona wereplan si yeririna lala vetan Yesu Kristo, ita tekilia telenwoia, þisi na Ntewa kilia taman ga naga to loyuna e malena.

Ana pe nepisa re nesape poga ga amiu alenwo yar naña kila pupia naviowaena, vanon naviowaena p̄asia naga na marena ga, ana visae yar tai naga kila sanene, yoko ita taṗatete si tevisa sur tai.

¹⁷ Sur nataṗaviowaena make ga naga mlamulena viowa nene, ana naviowaena p̄asia ape na marena, ana p̄asia pe na marena re poli.

¹⁸ Ana tekilia pa rui sane yar naña pimi pe narina ne Ntewa, naga ve kila re si viowaena na marena pona viowaena na pe na marena re poli. Yar na sa nene monar visuar ruru naga, vilon memes ruru kiena malena, ṗisi na yar viowa nene taṗatete si kila sur tai vania, taṗatete kila kare si naga. ¹⁹ Yomarava wetelu nini sike vatanon puriukawaena kiena ne Yar Viowa nene, ana ita yeririna lala naña temlelaga, tekilia ita tepe kiena ne Ntewa ga. ²⁰ Ita tekilia sane narina ne Ntewa pitomi, mla pan ita navisu kilaleena vena tekilia Ntewa naña pe lelaga, ana ita tesike ga e naga ga narui, amio narina nene, Yesu Kristo. Kieta Ntewa nene naga pe lelaga, ana malena naña mla pan ita naga pe luas re poli.

²¹ Naruu lala: amiu avisuar ruru amiu, amiu alotun Ntewa nene naga taaga ga silau, ve atañan re nono taṗena lala aimi akus lelana e kiamiu sitomen lala.

Maki Nalua Naþa YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na lua, Yoane pio si naga sape “nasumonena”, a pisa ke sape siria “pa sira tai naþa Ntewa pisirlua naga”, a sape siri mēna “pa narina lala”. Kinasnēn visēna lalua nene “sira” amio “narina lala”, tesape naga pe pisa re sira tai amio narina lala, ana pisa ke “sumāre” amio “nalelagaena lala”. Maki nini pisa panila vena sinela sisi la mīa silaga, a naga pisa panila sape monar avisuar ruru la, vena navianena la naþa kiela vianiena la pe mesmesu re poli ve aimi akila kare la re e kiela vianiena na visokanena lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-3

Li nalelagaena lala monar sinela si yaru lala 4-6

Visena na visaþegeen li nalelagaena lala 7-11

Visena maro 12-13

Visena þesia

¹ Inu nasumonena marua nesiri maki nini pimi pan ko, sane ope sira tai naþa Ntewa pisirlua ko, ana narumā wa mēna lala. Sineu si paþisi na vitawe amiuena sina e maki nini, nesitom amiu paþisi, ana pe in ga taaga re poli, li na lelagaena taþena mēna lala asitomā amiu silau. ² Sineta sisi ita ke sanene vanon visena lelaga kiena ne Ntewa teke e kieta malena la rui, ana tomā e ita vano ve uro re sina pogos tai.

³ Nemlen uro amiu, sane lemana, sineyeena, a sumārena,

vim kome arimata Ntewa, amio narina Yesu Kristo, sike e ita, kila þelaga na lelagaena a sitomena vim ve keviu manene laa sane e ita silau.

Ataveve þelaga na sinesiena silaga

⁴ Nesape nevisawal van ko, nepisu narumā la þasia e yo nini rui, ana nekekarān la paþisi naþa nepisu la amial ruru ke e þelaga na visena na lelagaena po paþisi, sa naþa Arimata pisa pan ita. ⁵ Auia, nepisu sur nene, ana nesape neilaar amiu sina, vena alo-gear kiena navisaluaena la, naþa ita tetol sumo e purþes rui, sa naþa ve nevisa re sur viu tai van amiu, ana nevisawal ga visena mīa nena nene, naþa nesape ita monar sineta sisi ita silau. ⁶ Visae sinetan tesape tekila ve sa nene, naga kana mrapa sa nini: monar telogear visena kiena ne Ntewa. A kiena pupia navisaluaena naþa temloge nanua rui pimi tol naganē pisa sape monar teiali silau e þelaga na sinesiena.

⁷ Yeririna na visokanena lala la mokliu asike pa e yomarava rui, vena vilonen sitomena kiena ne yeririna lala. La apisa ke asape Yesu naga pe yar ga tai maran taaga ga sa ga ita, pe sinelan re asape yar la alelaga e Yesu poli, naþa asape pe Navisaarena pimi kome Ntewa a pe natamalia itaena. Yar la na sa nene, ape yar na taþalien yeririna ga lala, ape nasinekar lala kiena ne Kristo. ⁸ Visae ve sanene, monar avisuar ruru amiu e visena la ne sanene, vena ve akila pal re sina ga malena wo naþa memiyumāen māreran vanon amiu. Monar asumā mārera ga, þisi na akilia atol kiamiu nalaena nowo punu ga sirau. ⁹ Yar naþa sumālu, pula petan kove pa vanua, pe mlelaga re si e na vianena na Kristo,

naga pe pe kiena ne re si Ntewa poli. Ana yar naþa suña ruru ga loyuña e kieta visena na lelaga lala, Ntewa arimata amio narina asike e naga.

¹⁰ Visae akirawal lala tai imi m̃alivin amiu, ana pe pisa re visena la naþa mesmes sa naþa kieta na kilapianena poli, aligan lua si naga vano. Ve aure re naga va e m̃amiu yumã lala, ve aurear re naga su amio amiu, ¹¹ visae peraga, amiilaar ke naga pe na kilaen kiena yuñãena viowa nene pa ke metava ne.

Visena maro

¹² Visena moki navisaena sike ga wa, ana pe sineun re neligan se e m̃aki nene poli. Yoko neki-lalia nevim nevisu amiu ga, vena tekilia tevisi ruru ga van ita e ga e marata. Visae ve sanene naga po manene laa sane, yoko ita punu ga tekilia teloge wo vaþisi.

¹³ Lueña taþena ta nene, naþa Ntewa pisirlar naga suñalu sa naþa ko, narina m̃ena ga lala asike e nini, apisa ke asape Ntewa visa ruru amiu.

Nesape naga ga nene yo, naþa nesape nevisa, visena maro ga e nene.

Maki Na Telu Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na telu, naga pio si naga sape “nasumonena”, a naga siria pa yaru tai, kien kia Kaias, naña naga nasumonena tai na sumare. Mieluar Kaias nene, komin naga miila ke li nalelagaena lala, a pisa pania vena naga ve taveve re þelaga kiena yaru viowa tai naña kiena kia Totriþas.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-4

Nasumonena mieluar Kaias 5-8

Nasumonena naga pisi kawe

visena kiena Totriþas 9-10

Nasumonena kekaran þelaga

kiena Timitrias 11-12

Visena maro 13-15

Visena þesia

¹ In na yermarua nasumonena nesiri maki nini piñasu, wolai naña Kaias. Pona ita laþasia apieluen ko ke yo, ana nesape nevisa van ko nekekara paþisi na nepitawe ko sina e maki nini, komin nesitom ko paþisi, taveve þelaga wo na visena na lelaga kiena Suþe.

² Erau, nekilia sane ko na osuñã ga omloge poga ga silaga komin kioñã malena teke pa e limana ne Ntewa rui, ana nemlenwo ko ke silau, vena kioñã yuñãena la wo lue ga silau, a vena inanena ve kila kare re yepeñã. ³ Nanagane na pe yam piavi re poli, wenlãita þasia apim atol e nini, la asunyu pan inu sanape naña ko na otaveve ke visena na lelaga kiena

ne Suþe, okila ke kiena yuñãena wo lala pano-o yar la apisu sane kioñã malena naga mesmes nena. Kiela visawalena kila sineu kekara na kekara paþisi. ⁴ Pe sur re si ta naña kilia kila neloge wo sanene poli, ana pogos naña nemloge naruu la asumãlu ke m̃arera sanene e visena na lelaga kiena ne Suþe, naga nene na nepisu po paþisi.

*Kaias naga pe yar tai naña
akilia awasinea*

⁵ Erau, potena van ko e yuñãena la naña omiyuñãen ke pe na iilaen yar la naña amial ke amio Lologena Wo, pogos naña apim atol amiu. La apim sane ape wolawa ga lala, ana amiu þasia amon visuar laena, a ko, ko na okila po pan la paþisi. ⁶ La apim apisawal pan na lelagaena lala e surñare nae e nini rui, asunyu yuñãena wo na kioñã sinesiena. Ana nagane yar taþena si laþasia apim asike amio ko nanagane, ana nepiun tan ko vena ko oiila la m̃ena ga. A visae akila yuñãena punu pisi, popon akilia avisuvevelia e narin sur tai, vena iila laena e kiela mrapa, sane mesmesun na kilaen van yar naña miyuñãen ke yuñãena kiena ne Ntewa. ⁷ Lala nene amialin ga sur nene, pogos naña la apa amlologon ke visena pan yar la naña pe amlolaga re poli wa, la pe sinelan re asape la nene avisuar la e sur tai poli, komin pe amla re Yesu e kiela malena poli wa. ⁸ Ana ita naña temla Yesu e kieta malena, teke e ita narui vena iila laena. Popon teiilaar la, teiila la, vena kilaen sane ita m̃ena ga teyakolkol temio la, ita punu ga na yuñãenen veraga e visena na lelaga kiena ne Suþe.

Totriþas naga pisuar suñare pe po re poli

⁹ Pona ko na okilia pa yo rui naþa in na nesiri maki panon sur nene pan nalelagaena lala e suñare rui, ana Totriþas nene, naga sinenan pisape ve suþen la, naga pe pisu kilale in re poli, naga pe sinenan re yagogonen kiau visena la poli, naga pisawo ke yumãena kiena Suþe naþa memiyumãen ke ne. ¹⁰ Naga pis ke paþisi, pisa ke visena viowa lala moki pan imimi, pisa kotalia kare imimi paþisi. A pe pis viowa re ga poli, ana miyumãe mēna piowa ga, vanon naþa yar la naþa akila ke yumãen kiena ne Ntewa añalivin amiu, pe sinenan la re poli, pisape awasuþe la sina. A metavan nene, pogos naþa amiu þasia apisuar la, amiila la e yumãena naþa lala apiminia, a naga suñalu koven plan amiu mēna petan suñare. Sur la naþa naga kila ke ne pe mesmes re nena poli, pogos naþa sa neviñasu nekatēn amiu, yoko ita punu ga teva lele taaga tevi-saweles tekila ve sanapenia.

¹¹ Erau, nesape nevisa van ko, yar nene kila piowa pan ko paþisi, a piowa ga naþa ko mēna okila si viowa sanene vania. Ve otaveve re þelaga viowa, ko na monar otaveve þelaga napo. Yar naþa kila po pan yeririna taþena lala naga pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, ana yar naþa kila piowa pan yar taþena, naga pe pisu re Ntewa poli wa, sike perina wa.

Timitrias naga pe yar wo tai

¹² Ana Timitrias nene, naga yoko iila ko. Yeririna la akekaran naga, apisa asape naga miyumãe po paþisi, a visena kiena ne Ntewa pisayu ke þelaga la naþa sike e kiena malena, pisape po paþisi. Ana in mēna nepisu sane pe yar

wo tai, a nekilia sane ko na omlelaga e kiau visena, sane nepisa ke sur lelaga pan ko ne.

Visena maro

¹³ Sur la mokliu navisaen van ko sike ga wa, ana pe sineun re nesiri e maki nini poli. ¹⁴ Ana sineun nesape ve yam ve viavi re na neimãasu nevisu amiu, þisi na tekilia tevis van ita e ga e marata.

¹⁵ Suñare sike amio ko. Kiomã erau lala nae e nini asape Ntewa visa ruru ko. Ana awis, ovisa van erau la punu ga naþa amiu asike ne, ovisave Ntewa visa ruru amiu mēna ga.

Nesape naga ga nene yo naþa nesape nevisa, visena maro e nene.

Maki Naþa SUT Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Sut, Sut siri e pogos naþa navisawalena a navianiena la moki asumãaga naþa la asape amlelaga e Yesu, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli. Ana komin suri ne nanene naga pisa pan li nalelagaena lala, vena monar avisuar ruruia vena yaru la ne sanene ve akom re varaun la, vena akila la aloru. Maki na plas ga nini, kana sitomiena naga maran taaga amio maki kiena Pita na lua, naþa sape li nalelagaena lala monar atarar þelaga na lelagaena naþa Ntewa mila panila mārera, naþa yoko sike sike luwe vano ve urō re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-2

Pelaga a vianena kiena navianena piowa, a kiela nakoena 3-16

Visena na kilapegeen li na lelagaena lala 17-23

Visena maro 23-25

Visena þesia

¹ Inu Sut, naþa nepe yaru na yuãaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe wenla Semes, nesiri maki nini piãasu. Nemligan pimi pan amiu yeririna la naþa Ntewa arimata pio amiu ape kiena rui, naþa naga sitom amiu paþisi, a naþa asike vatanon navisuar ruruena kiena ne Yesu Kristo. ² Kiau leniena nesape sineyeena, suãarena, a sitomena, la aim aule e amiu, asuãa aim ave keviu manene laa silaga.

Maki nini na e lepas kiena ne la naþa apilon kare ke visena kiena ne Ntewa

³ Erau lala, sumo sineun nesape nesiri maki tai van amiu vena visawalen sitomena laþasa e lepas na natamaliaena naþa ita punu tetolia, ana nanagane ga ne visena tai kom pun amiu pimi tol inu, ana nepisu sane monar nesiriyu suri taþena nene narui.

Nemloge sane suri laþas pe po manene re poli, ana nesape nevisa van amiu aviawa mārera, amāreran naþa atarar ruru kieta nalelagaena. Kieta nalelagaena nene, Ntewa mligan pitomi pan li nalelagaena wa lala nasumo e pogos ta rui, ana pe nakepuen re si poli pona pe naliganen re si taþena mon metavan poli. ⁴ Ana suri naþa nemloge, nepisu sane yaru la naþa apimi aþarpran amiu, la akepu ke kieta nalelagaena rui. La nene, pe mesmesun re awarpran amiu poli, apim vinau ga, pe akom re e pulutava poli, ana nanagane asike pun amiu rui. La nene ape nasinekareen kieta nalotena, la pe sinelan re Yesu Kristo naþa naga taaga pe Yerkawa a pe kieta Suþe. Ntewa pisape sanene, sape e kiena lemamiena, naga kekaran viewoen kieta mlamulena viowa lala, ana la nene apilopu ke sina ga kiena visena, asuãa apisa ke asape visae sanene, akilia akila mlamulena viowa ya naþa la sinelania, pe pe sur re tai poli, yokorena Ntewa viewo la wo ga ne. Visena nene piowa paþisi, a la naþa asuãa apisa ke sanene, Visena Wa pisaar kiela nakoena nanua sumo rui.

Yeririna viowa la nene yoko monar atol nakoena

⁵ Popon asitomyuli la þas naþa akila piowa sanene, ana Ntewa mla ruru nena nakoena pan la.

Suniena la nene apian ruru amiu e rui, pona sinemiū p̄esan yo rui, ana yoko nevisa si van amiu.

Nasumo, naga le Israel la nanua amiyuñae korena garu Isip. Ntewa tamalia pupia p̄egas nen yeririna la nene, p̄ere plan la sina ga garu Isip, ana siraunia, la mok liu naḡa apilopu m̄asila pania, ana naga n̄e plan la amarmare.

⁶ A nalua, naga navisi la naḡa asuḡes ma e peni. Ntewa mligan la e yo wo tai naḡa mon meta rui, ana pe sinelan re poli, sinelan asape akus ke sina ga lelana, ana kila sanene narui naga piar la e sen lala, naḡa taḡatete akekapil vetan la pogos tai. Naga kila lelela taḡena e yemalolo, kuan plan la apa asike ea asuñā vano-o tol pupia nakoana e Legiena Maro.

⁷ A natelu, naga le Sotom lala amio le Komora lala, amio yaru taḡena lala na pulkumali la naḡa lavisin la. La m̄ena ga sa ke ga navisi la nene, kiela sitomena la pa laa metava. Pe ataveve ruru re p̄elaga mesmesu naḡa Ntewa mligan sike e ita poli, ana asuñā akila ke ga naḡa yerm̄ene pa p̄ere ke sina ga yerm̄ene, ana nasine-nanena na kororak la ne sanene keviu manene la pu la silaga. Ana monar tesitom ruru ya naḡa pimi m̄alivin la nene. Pupia kapi kekan la, ana asuñā atol ke nakoana nene na wa e kapi taḡena naḡa ve vito re tano pogos tai.

Yaru viowa la nene la apano-o apiowa manene laa

⁸ Ana yaru viowa la nene naḡa apim asike amio amiu, la m̄ena nene akila ke mlamulena piowa sa ke ga. Asuñā apisu ke sur viowa lala e kiela m̄eniēna lala, ana ya naḡa la apisuia, sinelan asape akila. Akila suri piowa la e tasnela lala, akoven-lua ga visena kiena yaru naḡa

sape visli van la, a asuñā ap-italia kare ke nam̄areraena wo taḡena la naḡa taḡatete tevisuia.

⁹ Ana nam̄areraena taḡena la nene pe nakirakiraen re nena amio poli. Tekilia tevisu naḡa Parnavisi Maikel, pogos naḡa pepeyu ke amio Yermare, sape lalua nene ane yoko kus tasnena ne Mosis, ana pe pis re piowa pan poli. Pona tesitom ke tesape naga popon visa visena m̄arera pona visena na sinekarena lala van yo, ana naga pe pisa re poli, pisa ga pisape “Ntewa Namava yoko vis van ko na wa.” ¹⁰ Ana yaru la nene, apis piowa a apisin sinemimiena e suri punu ga. Suri la naḡa akilia pona sur naḡa pe akilia re poli, ana la apisayu kare pa piowa ga. Kiliaena naḡa la atolia, maran taaga ga amio kiliaena kiena ne suri mali, naḡa suri ya naḡa mloge sape kila, po pona piowa ga, ana kila ga narui. Pelaga piowa la naḡa asuñā akila ke nene, kila sane kiela vianena lala pe na visokanen ga, pe mesmesu re poli, taḡatete nena suñālu.

Yaru viowa la nene akila kare yuñāena na suñāre lala

¹¹ La asuñā amlulu ke mrapa namarena nene naḡa yaru nene Ken mlilu nanua sumo, komin naḡa naga sinen kar wenla. Ana yaru viowa la nene amligan la asike m̄ena e yo viowa nene naḡa Navisawalena Pelam̄a mligan naga se sumo, komin naga pisa visena naḡa pe mesmesun re vena tauluen kilavaru e poli, ana kiena visena kila yeririna kiena ne Ntewa lala apa amlotun ntewa taḡena. A ta sina, amloru apito akovio e pulus nen porotano naḡa Kora nasumo pito kovio ea, na nene e pogos naḡa porotano naḡa naga suñālu sike ea purḡaia, komin naḡa naga

kawe visena kiena ne nasumonena naþa Ntewa naga mliganaria.

¹² A pogos naþa aim lele taaga vena kilaen kinanena naviranaren kiamiu sinewo, ana la nene asike sane pianþe tai naþa tapolou mþeke vatanon sive, naþa visae waa va la lavisinia yoko va velan ga mþeke ea. Akila kare ga kamiu kinanena la nene, naþa akinan kar ga paþisi, amun wii pano-o akilalu þarila, amaaga paþisi, a pe asitom re yaru taþena poli, pe asitom re sur ta poli.

Yaru la ne sanene sa ga lul naþa lagi kus pa þaro ga, pe mligan ruru re kana yua pitomi kove kata lokove poli. La sa ga laki tai naþa atelua mon mþaga menunu, vanon pe þar re mras poli. ¹³ La sa ga pupia sive naþa þan wowoia kuan kana sirpup amio lakee pe kororaki ga pa sike ura. La sa ga verue naþa mlai e sinapane, naþa asu yam plas ga þisi na akokovio make sina, apa asulue e pupia pupumalo na yemalolo.

Navisawalena Inok nasumo naga pisayu yaru la ne sanene rui

¹⁴ Asitomyuli mþena visawalena tai kiena ne yermarua Inok nanua susumo laa rui, naþa naga molue kome lus olua kiena ne Atam. Naga pisayu ke yaru viowa la ne sanene narui, naþa naga pisa sanini, pisape “!Avisuaria! Yoko Ntewa Namava vitom amio kiena navisi wa la ve tenario, ¹⁵ vena liþereen yaru viowa na kilaen mlamulena naþa pe amlogear re naga poli. Yoko naga la nakoena van la komin kiela yuþaena naviowaena na þarþarera, a komin kiela visen viowa na sinekar la naþa akoven e marana.”

¹⁶ La naþa apim asike pumiu, visena nene torokin la nenaga,

vanon la ape yar na vis muuena, la ape yar na kaween visena e sur punu ga, la ape yar la naþa sinelan la ga, a la ape yar na vilavenen visaen pupia visena lala. Ana visae sinelan atol sur tai pumiu, monar avisuar ruru la, vanon la ape yar na visen kiki a ape yar na visruruena mþena ga.

Nalologena la mþena apisayu yaru la ne sanene

¹⁷ Ana amlilu kiau erau lala, popon asuþa asitomyu mþena ya naþa nalologena lala kiena ne Suþe Yesu Kristo apisape yoko imi mþalivi na wa. ¹⁸ Asuþa apisa ke pan ita apisape “E pogos maro, yoko yar la avitalia lele kare yuþaena kiena ne Suþe amio kiena yeririna lala. Yoko akila þarila, akila ga ya naþa kiela nasinenanena viowa la sinelania.” ¹⁹ Yaru la ne sanene la asape kiela þegas ga naga po, asape la ga amiyuþae ke e Ninuna, ana sineun nesape nevisawal van amiu nesape la amiyuþae ke ga e sitomena na yomarava nini, Ninuna Wa pe su re nena e la nene poli.

Visena na iilaaren li nalelagaena lelaga lala

²⁰ Ana amiu, kiau erau lala, popon kiamiu yuþaena e kieta lelagaena wa naga suþa mþarera lilue va metava. Monar alen silaga e namþareraena kiena ne Ninuna Wa. ²¹ Aligan ruru amiu asu luen ga vatano e sinesiena kiena ne Ntewa, a ava ruru amiu asuþa avisu ga Suþe Yesu Kristo, vano-o naþa naga, e kiena sineyeena, wereplan amiu ava e malena na pe luas re poli.

²² Yaru naþa sitom þele ga, aila naga vena kiena sitomena imi mþarera sina. ²³ La moki na sanene asuþa e is nen kapi, lavis akekapil avito e narui, ana avitaþilin aure

plan la, atamalia la. Popon sine-
miu ye yaru lala, ana lañas naña
apiowa laa sane, amaraun la towe
ña ga. Kiela mlamulena a kiela
namnamena, tol make ga kiela
malena a kila kare kiela þelaga
punu ga, a sumña e tasnela make
ga, a monar ve ave erau manene
re amio la, alon la towe ñaga.

*Visena maro: Leniena na yelu-
aren Ntewa*

²⁴ Ana teyeluar Ntewa, naña
naga kilia tarar ruru ita vena
ve telor re, vano-o naga were
ita teva tesumñalu tese e kiena
naurarena wa, naña kieta malena
ikiki ruru wo e marana, a tetol
pupia kekarena. ²⁵ Memieluar ko
Ntewa na mava, naña ko ga taaga
ope Natamaliaena. Mepisirilua
kionña kia, komin namareraena a
puriukawaena a nasuþeena naga
pe kionña ga. Memieluar ko pimi
kome Yesu Kristo kiamimi Suþe,
siar e pogos la nakonua rui, pimi
tol nanagane, vano-o ve uro re,
sanene.

NAKILOGIAENA Naña Yoane Pisua Ana Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E tusi nini, Yoani siriya suri la naña Yesu Kristo kila meraravan pania. Tusi nene, kiena kia na plas “*Nakilologiaena*”.

Yoane siri tusi nini e pogos naña le Rom lala akila suri m̄arera manene la pañisi pa li nalelagaena lala, a asum̄a am̄em̄on̄ari la ke amarmare, komin naña amlelaga e Yesu Kristo. Yoane siri m̄aki nini vena visirplanen sitomiena kiena la nene, vena asum̄alu m̄arera e pogos m̄arera lala.

E tusi nini, tekilia teulo suri la naña sane m̄eniena naña Yesu kila meraravan pa Yoane, naga pisayu totou na suri lala vena li nalelagaena la e pogos nene akilia alogekilalea kana kinasa. Ana yaru tañena lala tañatete akilia kana kinasa. Sitomien kiena totou lala na tusi nene sanini. Yesu Kristo, naga pe Ntewa namava, a pe kieta Suñe, a e limana, Ntewa yoko kila kare make nena Yermare amio nasinekar tañena lala. Pogos naña kila make yuñena nene, yoko naga la nalaena kiena yaru la naña asum̄alu m̄arera e kiela lelagaena lala. Yoko were la ava asike amio naga mae peni vii a e yomarava vii naña naga kila ruru make rui.

Komñasnen tusi la na nini

Visena ñesa 1:1-8

Suri ñesa naña Yoane m̄enia pisuia, ana lun̄aki lala pae sun̄are olua 1:9—3:11

Tusi naña ve yaru vike re, naña suri la olua sike ea 4:1—8:1

Kumasua olua 8:1—11:19

Alkita amio suri mali lua naña la apiowa pañisi 12:1—13:18

Suri na m̄eniena tañena la naña Yoane pisuia 14:1—15:8

Pialora olua naña apulen sine-mimiena kiena Ntewa 16:1-21

Ntewa kila kare pulkumali naña Papiion a taulu surmali naña piowa, amio navisaluaena kokani, amio Yermare 17:1—

20:10

Ntewa la nakoena va yaru lala e legiena maro 20:11-15

Peni vii amio yomarava vii, a Yerusalem vii 21:1—22:5

Visena maro 22:6-21

Navisa meraravanen tus nini

¹ Tus nini naga nakilologiaena na sur ya la naña yoko aim añaliv e legiena la naña pimi ke na wa. Ntewa sinenan yar la naña amiyuñae kiena ke e yomarava la monar akilia ruru sur la nini, ana naga mla nakiliaena la nene pa Yesu Kristo, yoko Yesu pitetalia kiena navisi tai pimi m̄alivin kiena yar na yuñena naña Yoane, kila sur la nene pimi ñarpoyo e kiena m̄enien tai.

² Yoane tol m̄eniena nene, ana pisu kilale sape nanene visena kiena ne Ntewa pe lelaga, pe visena lelaga nena napo naña navisa meraravanen ya naña yoko Yesu Kristo yuñeen sirau, kila narui siriwal ruru make sur naña naga pisuia, vena nasirau takilia tauloia.

³ Ana yoko yar a naña wolo visena na visawalen la nene, pona yagogonia, ligan ruru teke e sinena, yoko na visaruruena kiena ne Ntewa ve keviu e kiena malena, komin naña pogos na legiena keviu nene pimi ke lavis manene laa narui.

Yoane siar visawalen kiena m̄eniēna e visen tai nayeluaeren Ntewa

⁴In na Yoane, nesiri plan visena la nini in̄asu van amiū p̄egas na lelagaena la olua naṣa asike e pulkumali lala e pupia lepas naṣa tepio tesape Esia. Nekekaran naṣa nevitawe amiū e kia kien naga naṣa sike na konua rui, sike nanagane, a yoko sike sike lue. Nemlen wo amiū ke nesape pupia lemamiēna a suṃare sike e kiamiū malena la silaga, naṣa yoko tol amiū imi kome kieta Ntewa nene amiō kiena ninuna olua naṣa asm̄al asike vamon kiena lele wa na totanoena. ⁵A kilia imi m̄iēna kome Yesu Kristo, naṣa naga masisu m̄a pano kana kuruta mlau, siraunia naga p̄es naṣa mal si petan marena, naṣa nagane naga pe p̄arin suṃe kiena ne p̄arin suṃe na yomarava lala.

Ee, Yesu Kristo ke nanene narui naṣa naga sinen sii ita pap̄isi pano-o taṃan kana kuruta mlau vena ul plan ita vetan koena na kieta mlamulen viowa lala, ⁶ana naga pisirlua ita teim teve mratava ve taaga na lus kiena ne kiena narin suṃe lala, a naga mligan plan ita vena teiila naga sa naṣa tepe yar wa na yuṃaena kiena ne arimana, nane Ntewa na mava.

Yesu na kila po pan ita sanene wa, ana popon teyeluar kiena kia, tevisirlua naga va manene laa metava, vano vano-o ve p̄isi re pogos tai, sanene.

⁷Avisu ruruia! Naga ke narui naṣa suṃa kupanpo lul la metava m̄alivin sape vitom tano! Yoko ita make ga kilamarata visuia, ore, amiō m̄ena la naṣa asuar naga e lak torovia, la m̄ena yoko avisu kilale si naga. Ana yoko pupia sineyeena a tagena molue e yeririna na yomarava lala pogos naṣa

asitom̄al si e ya naṣa la akila pan nanua sumo. Yoko ve sa ke nene narui, nevisa “sanene” ea.

⁸Popon tevatanon Suṃe Ntewa, Ntewa na m̄areraena nae meta manenea, naga naṣa sike kemua rui, sike nagane, a yoko sike sike lue, naṣa kiena visena urmi tai pisa sanini, sape “In na nepe purṃesa, in na neve luasa.”

Yoane pisu totou na Yesu

⁹Kam erau make lala, in Yoane in na nepe wenla amiū, naṣa nevisawal sur make van amiū. Nesape nevisawal van amiū komin naṣa ita ke narui naṣa tepe kiena ne Yesu, ita ke narui naṣa tesike vatanon kiena nasuṃena, ita ke narui naṣa tesuṃa toṃar pae ke nalogeen viowa na pog m̄arera nene, a ita ke narui naṣa tesuṃa takawean ita ke temio sitomena napiayavi.

Pogaga, kiau sunena va sanini, sane nanua sumo, nesuṃa nepisawal ke visen kiena ne Ntewa, nemlologon m̄a Yesu Kristo pano-o, le Rom la amla nakoena pan inu, amligan inu nepim nemiyuṃae korena e narin purvanua nini, kien kia Patmos. ¹⁰Ana e Legiena Wa tai, nesuṃa sane nemloge sane Ninuna pimi e inu, nemloge pulgo tai varaun inu, pulgon keviu sane kumasua mielu, pisa sanini sape

¹¹“Ya ne yoko ovisu ne, ovisuia osirilua va e tus tai, yoko oligan va teliliv viora e suṃare punu ga na lepas nae Esia, vena akilia auloia.

Suṃare la nene, la olua, nane Episas, Suṃana, Pekaṃam, Taeatara, Satis, Pilatelpia, a Laotisia.”

¹²Pulgo nene suṃa pis pan inu sanene, ana sineun nesape

1:6 Nakilol 5:10 1:7 Mat 24:30; Mak 13:26; Luk 21:27; 1Tes 4:17, Yoan 19:34,37, Mat 24:30

1:8 Nakilol 22:13

nevisu ane sanene, noþarpu inu sane nepisu lan kantel ga la sike na, la olua naþa amiyuñæen e kol. ¹³ Lan kantel la asñal ga asike sanene, ana yoko nomal yar tai suñal sike likan la, naþa naga sanena naþa asape Narina ne Yeririna. Naga miyen kulsota piavi tai, amio kulmrae tai naþa amiyuñæen e kol, atelan þaro e yerena. ¹⁴ Vilþarina, miyuwowo na miyuwowo manene laa, a kil-amarana tego sane kap naþa mlu-amene. ¹⁵ Lana mñarera ruru po, sane pototo naþa mñarera ruru po, pilavila, a pogos naþa naga pis, pulgona mñaaga sane sii naþa þanpo e piame.

¹⁶ Naga suñalar suña ga sa naþa e limana marua, mlarar ke verue olua, a playu na mara naþa mal na mal e lepas luwoka molue ke kome logona. Marana mña ga, suwala, miyuwowo na miyuwowo, sa naþa mrae tego mñarera kolpae.

¹⁷ Nepisu sanene, lelaga, kila narui nemare nenaga, nemlor nena e mialana. Ana kian limana marua pimi tol inu, pisape “Ve omarau re, in naþa nepe nasiarena a nepe naluasa.

¹⁸ Naga naþa pe purþes nen malena, inu, komin nemali, þisna nemare, þisna nemal sina, ana nemal lue narui.

In ke narui naþa ki namarena amio ki na pulukapi viowa kiena ne yar na marena lala sike e luñau.

¹⁹ Ana marauen toko, osiri plan ga ya naþa opisu ke ne, naþa lepas nanagane, þarar lepas naþa na legiena la naþa pimi ke na wa.

²⁰ A nevisa sur ta van ko sumo wa, e lepas na verue olua naþa opisu e luñau, amio purþes nen kantel olua naþa amiyuñæen e kol.

Sur la nene sane kiliaen tai naþa tapolou, ana kala kinasa sanini, verue olua nene, naga navisi la olua vena visuaren suñare la olua.”

2

Lumñaki na suñare olua

¹ Ana Yesu pisa ke sina pan inu, sape “Nagane yoko nevisawal ya naþa okilia osiri va vininua suñare olua naþani.”

Mak nasumo, naga va e suñare nae Episas, naga suñare naþa pe sinesiæna su re e poli

“Osiri þesan mñak va van navisi na suñare na pulkumali naþa Episas, osiri sanini, ovisave ‘Visena nene pimi pan amiu pimi kome naga naþa mlarar ke verue olua e limana marua, suña mialoro teteliv ke likan miasin kantel la olua naþani.

² “Naga pisawal pan amiu sanini, sape, “In na nepisu kilale amiu rui. Nepisu kiamiu yumæena wo lala, nepisu naþa aþio paþisi, nepisu naþa amareran amiu amio kiamiu sitomena viayavi lala po paþisi. Nepisu mña po paþisi sa naþa pe atamnan re yar viowa la apim akila kare amiu poli, komin naþa laþas, pog naþa apim amalivin amiu, apisape la ape li na lologena, ana sa naþa kam na akilali la, a apisuveve ruru la, ana akirawal rui sane apisokan ga. ³ Komin ga kiau kia naþa amla ke rui, kam na apane pog mñarera lala, a la akila kare amiu, ana nekilia rui kam na pe amligan re poli wa, kam na apuarar ke mñarera wa, a sitomen naþa kam na asape sinemiu male paþisi, pona amloge sa naþa toroki, nanene naga pe to re nena e amiu poli.

⁴ “ “Kiamiu þelaga la nene na po paþisi, ana lelaga, sur tai teke

naþa kam na asuñña akila ke ne naþa in na pe nekekaran re nena ga, a nanene na popon nevisawal mesmesun nena van amiu. Naga sanini, naþa sane pupia sinesiiena naþa toþesan e amiu, nagane pito laa tano, pe sa re si nanua poli.⁵ Akilali naþa sinemiu wasuþe si e pupia þelaga na sinesiiena wo nanua ne, naþa sinemiu sii inu paþisi, a sinemiu siisii amiu amio yar taþena lala. E pogos nene na po na po, ana nagane na, pito tano na pito tano. Ana pogaga, monar avilon amiu ga, a monar awasuþe amiu e yo wo naþa asu þes e sumo. Ana visae ve avilopu amiu re, nekilia nesape yoko neim noñalivin amiu, neurelua purþes nen kap vivaga naþa suñal sike ne pivaga ke likan amiu nagane.

⁶ “ “Lelaga, naga nene naga kiamiu pupia napiowaena tai ne nepisa ga pan amiu na wa, ana sineun nesape nevisawal mñena van amiu sane kam na akila mñena pupia sur wo tai, naþa nekekaran paþisi. Nane naþa kam na asuñña akawe amiu ke amio la naþa akila ke sur nawowe taþena lala, naþa yar naþa Nikolaita mlologon þesania. Apiowa ga, in mñena ga yepmavin nenaga.

⁷ “ “Yar naþa kiligan teke ea, popon loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Yar naþa suñal mñarera suñña vano-o taulu naviowaena, yoko netañan vania vena kilia va su nena loyuiña likan lokove nowo kana ne Ntewa, ya kan mrasnen lak na malena.”

Mak na lua, naga pa e suñare nae Suñana, naga suñare naþa yar la sinela karia

⁸ “Monar osiri mñak va va navisi na suñare na pulkumali naþa Suñana, ovisa sanini, ovisave

Visena naþa pimi pan amiu, pimi kome naga naþa naga þesa a naga maro, naþa añemñar mare, ana siraunia mal sina.

⁹ “ “Naga visawal van amiu sanini, sape “In na nekilia ruru pog mñarera la naþa kam na apisuia, a nekilia nesape limamiu koren ga. A monar akilia naþa pe limamiu koren re poli, ana ape yar na sur moki paþisi! Ee, nekilia sane la naþa asape la ape le Yu, akuan ke visen viowa mok liu pan amiu, ana ve asitom re, pe nepisu re nena nesape la ape kiau le Yu la poli, peraga, la na ape yar na taveveen nena Yermare. ¹⁰ A pe lelaga, pona ve ve piavi re kam laþasa monar awar pupia naloge viowaena la yo, komin naþa amlelaga e inu, ana ve amarau re. Pona Yermare kilia kila naþa yoko akoven amiu laþas ava e yuñña nakoena yo, vena kilali amiu, ana nekilia nevisave naga yoko kila kare amiu vano tol ga legiena ve lualima. Visae sanene, monar asuñal mñarera vano-o tol naþa alalua kiamiu yalua, ana visae ve alor re e pogos nene, yoko pogos naþa aim añalivin inu, yoko nela pupia nalaena van amiu, nane karo naþarila namaliena naþa pe kol.

¹¹ “ “Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa suñña pisawal ke pa li na lelagaena lala. Yar naþa taulu þelaga viowa na malena nene, yoko naga ve va warpo re yo e marena na lua naþa yoko imi sirau.”

Mak na telu, naga pa e suñare nae Pekañam, naga suñare naþa tañan navianena viowa taþena lala apim loyuiña

¹² “Yam si tai, monar osiri mñak va va navisi na suñare na pulkumali nene Pekañam, ovisa sanini,

ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa þarar ke playu na mara naþa mal ga lepas luwoka.

13 “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “Nekilia ruru sane e naþa kam asike e ne, naga lepas tai naþa likan nena yo naþa Yermare pe suþenia! Naga lelenena lala sike ga ko pun amiu ne, ana kam na apuarar ke kiau kia na po paþisi. Nanua loyuma e kiamiu pulkumali nene, pona tevisa tevisave pulkumali kiena Yermare, la amemmar kiamiu puruvi naþa Antipas, ana la amareran asape kam na monar alupar kiamiu lelagaena e inu. Ana peraga, sa naþa naga piawa ma marera e inu pano tol marena, kam mena ga yar tai pe purmatan inu re poli.

14 “ “Naga nene naga lepas napo ne, ana sur laþasa naþa sineun nesape nevisa mena van amiu. Sur pesa, loyuma e kiamiu þegasa, yeririna laþasa asuma naþa ataveve ke sitomena laþasa sa ke ga Navisawalena Pelama nanua. Visae asitommal maga, naga ke narui naþa pisayu mrapa laþasa pa Pelaka, ana pe piavi re poli Pelaka towea mlavia pa pisayu pa le Israel lala, kila sanene pe piavi re poli, la asuma akan kinanena wa la naþa yeririna taþena la akila kuþaþaena ea pa kiela nono lala, a la asuma akila lue ga kolau lala. Akila ke mlamulen piowa la ne sanene, ana taveve visena naþa amloge ne, la asitom asape pogaga.

15 “ “A kana na lua nena, laþas si naþa kam na ataman la asike likan kiamiu li na lelagaena lala. Naga nene la naþa asuma ataveve ke navianena na wowe taþena la nene, naþa yar nene Nikolaita naga mlogon þesania.

16 “ “Visae ve sa nene, kam na monar avilopu kiamiu sitomen vetan naviowaena la nene! Visae peraga, yoko ve ve piavi re neim nakate pun amiu, a yoko visen la naþa nevisa e gou van la e pogos nene, yoko ve sa playu na mara naþa te kinekinela, kilapel la vaþisi.

17 “ “Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Naga naþa taulu napiowaena, yoko naga la kiena nalaena wo tai. Yoko nela kinanena tai vania, kinanena nena sa naþa le Yu la akan e yokorena, ana naga nene na pe kinanena tai naþa pe yar pisu re poli wa. A yoko nela kilavaru yuwowo tai vania, naþa ate kia viu tai sike ea, naþa naga naþa waria, naga ga yoko kilia ruru kana kinasa.” ’”

Mak na vari, naga pa e sumare nae Taeatara, naga sumare naþa taman ga þelaga piowa suma loyuma ea

18 “Pogos si tai, monar osiri mak va va navisi na sumare na pulkumali nene Taeatara, ovisa sanini, ovisave ‘Visena na pimi pan amiu pimi kome Narina ne Yeririna, naþa kilamarana pila a pivaga sane purmenen kapi, a lana marera sane pototo. 19 Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yumaena lala, a kiamiu sinesiiena lala amio kiamiu naviowaena, kiamiu yumaena marera a sitomena la naþa piayavi, a metavanja nekilia nesape nagane kam na akila pa laa narui, taulu naþa akila þesania.

20 “ “Naga nene naga kana lepas napo ne, ana sur si tai monar nevisa meraravan van amiu. Nanene e lepas na sira viowa nene, Sesepele, naþa apisu

kilale kiena napiowaena lala, ana atamān ga kila mā wowe e sur viowa la naṣa kilakila ke ne. Naga sape naga pe sira tai naṣa pe navisawalena, a pona kam na amlelaga e naga yo, ana naga pisokan ga ne. E kiena navianena lala, naga sumā p̄ere yar na kiau yuṁaena la apa ape taṣena la narui, naṣa nagane asike e p̄elaga na mlamulena na kolauena rui, a asuṁa akan ke kinanena kana nono lala, a la asitom asape p̄elaga la nene na pogaga ne. ²¹ In na nemla pulmas pania vena sitom ruru sina, vilon naga vetan kororak la nene, ana naga yepen mavin ga.

²² “ ‘ ‘ ‘ Pogaga, kiau sitomena teke rui sane yoko nekila naga m̄ene tog tai na maiena m̄arera lala, a yoko nekila yar la naṣa akila kolau amio sira nene, visae ve avilon la re e kiela mlamulena viowa lala, yoko la m̄ena aloge viowa vaṣisi na vaṣisi. ²³ Sira nene, yoko taṣatete narina mali, yoko sineu kar la make ga. Ana pogos naṣa la na p̄egas nen li na lelagaena la avisu sur nene, yoko avisu kilale sane in ke narui, kiau navisuveveena telivi pano tol ya naṣa teke e sinen yaru, a kilia lual ya naṣa teke e kiena sitomena. A yoko avisu kilale m̄ena sane in ke narui nesuṁa nekila maran ke pa yar lala torokin ga p̄elaga na sur la naṣa akila ke e kiela malena lala.

²⁴ “ ‘ ‘ ‘ Ana e lepas na pun amiu kam yar taṣena lala nae Taeatara, nekilia nesape kam na pe ataveve re navianena kiena ne sira nene poli. Naga kilali naṣa koven visen kiki la pan amiu, sane yoko naga vike sitomena urmi la naṣa tapolou van amiu, ana kam na apisu kilale naṣa Yermare ga naga pe purṣesnen visena la nene. Yoko ve nevisa re si sur taṣena van amiu, ²⁵ ana nevisa ga sane kam na auarar ga visena lelaga

la nene m̄arera naṣa kam na atol rui, ve aligan re, auarar la mā vano-o neim si na.

²⁶ “ ‘ ‘ ‘ Naga naṣa taulu na viowaena, kila ga taveve ya naṣa sineunia vano-o tol luas nen pogos nini, yoko nela pupia nalaena vania. Yoko netamān vania naga ve suṣen purvanua lala, ²⁷ sa ga naṣa Tus na Yawena la pisayuia, naṣa sape

Naga yoko ve suṣen yeririna lala naṣa laki naṣa mlarar ke e limana, naga pe pototo m̄arera tai,

a la naṣa ape p̄arm̄arera, naga yoko kuan wowa la e porotano ave kinakinasia sane piaki tai naṣa amiyuṁaen ga e porotano. Yauena 2:9

“ ‘ ‘ ‘ Nam̄areraena na kilaen sanene, Ata tamān pan in rui, ana yoko netamān lein va kiau yaru nene. ²⁸ Ana pe naga re ga nene poli, ana yar nene, yoko neligan verue naṣa Melag sike e limana.

²⁹ “ ‘ ‘ ‘ Yar naṣa kiligana teke ea, popon naga loge kilale ya naṣa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa p̄egas nen li nalelagaena lala.” ’ ’ ’

3

Mak na lima, naga pa e suṁare nae Satis, naga suṁare naṣa momalio ga mon māga

¹ “Monar osiri si māk va va navisi na pulkumali na suṁare nae Satis, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nene naṣa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naṣa pisuar ke ninuna la olua kiena ne Ntewa amio kana verue ne la olua.

“Naga pisa pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuṁaena lala. Amiyeluar amiu paṣisi, asape kam na suṁare tai naṣa mal ruru po, ana peraga, in na nekilia ruru paṣisi kam na amare ga aṁeke na. ² Nagane pe pogos naṣa kam na akirava towe

narui. Kiamiu yuṁaena lala, in na noṁal sane e visuena kiena ne Ntewa, kam na pe akila make ruru re poli, a kam na akila pe po re nenaga. Kiamiu kapi pe kovio make re poli wa, ana naga suṁa panon ke naṁa lavis mare narui, ana komin sur ne nanene, nepisa ruru pan amiu nesape kam na monar ayuṁaen ruruia vena imi wo sina.

³ “ “Visae ve sanene, kam na monar asitomṁal si visena wo la naṁa amloge, a amla rui. Alogear ruruia, a avilon kiamiu malena wasuṁe si na, komin naṁa visae ve atavilo re, nekilia nevisa nena van amiu sanini, yoko neim noṁalivin amiu sane yar na vinauen tai naṁa kam na taṁatete akilia.

⁴ “ “Ana lelaga, nekilia nesape kam nae Satis, kam pe moki re poli naṁa asumṁa pogaga, naṁa pe akila re ṁala kulsota la nam-name poli sane laṁasia. La ke narui amekiki ruru nenaga, ana yoko ayen sur yuwowo, ayaloro amio inu meva e kiau yo. ⁵ Yar a naṁa taulu naviowaena, naga ṁena yoko ayowa ruru wo e kulsota yuwowo la ne sanene. Naga, kiena kia taṁatete nena neyumulua e tus namalena pogos tai, ana yoko nekilologia naga va Ata amio kiena navisi lala, nevisave yar nene naga pe kiau yar lelaga nena napo.

⁶ “ “Yar naṁa kiligana teke na, popon naga loge kilia ya naṁa Ninuna ne Ntewa suṁa pisawal ke pa ṁegas nen li nalelagaena lala.” ’ ’ ”

Mak na orai, naga pa e suṁare nae Pilatelpia, naga suṁare naṁa pulmas wo na kilaen yuṁaena sike e marana

⁷ “Monar osiri si ṁak va va nayisi na suṁare na pulkumali naṁa Pilatelpia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naṁa pimi pan amiu ne,

pimi kome naga naṁa pe wa, a pe lelaga, naṁa naga ke narui naga ṁar ke ki na kiluaen pulutava ṁana Parin Suṁe Tepet nanua. Ya naṁa naga vietavania, taṁatete si yar tai kotawea, a ya naṁa naga kotawea, taṁatete si yar tai vietavania.

⁸ “ “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuṁaena rui. Ana monar avisu ruruia, in na nevietava e pulutava tai van amiu naṁa yar tai taṁatete si kotawea. Nekilia ṁa naṁa kiamiu ṁareraena ve tokak ga, ana nekekara paṁisi naṁa apuarar ruru ke kiau visena, a pe akila kare re kiau kia naṁa teke e amiu poli.

⁹ “ “La naṁa ataveve ke Yermare, la apa ke lele taaga vena avisirlua kiela ṁegas, a la apisaka asape la ape le Yu nena napo, ana pe sa re nene poli, apisokan ga. Ana siraunia yoko nekila la nene aim akinai e lamiu vena avisu kilale sane pe kiau sitomiena su re e la poli, ana sike ga e amiu.

¹⁰ “ “In na nepisa ṁa pan amiu nanua rui nesape monar asumṁal ṁarera amio sitomen la naṁa piayavi silaga, ana nepisu sane apuarar ruru kiau visena nene. Komin sur ne nanene narui, nekilia nevisaar van amiu sane visae pupia naloge viowaena yoko imi e yomarava vena kilali la naṁa asike ea, ana yoko in na nesuwo amiu ruru nena ga, yoko sur nene taṁatete tol amiu.”

¹¹ “ “Ve ve piavi re, neimin amiu sina. Ya naṁa asumṁal asike e rui, monar auarar ruru ṁa vano-o neim noworun amiu, ana yoko akilia ala kiamiu nalaena, ana taṁatete yar taṁena kilia warlua kiamiu karo na ṁarimiu naṁa pe kol vetan amiu. ¹² Yar naṁa taulu nakilaliena make ga vano-o neimi,

yoko noure naga imi sane pupia kemraŕe na loyuma e yuma wa mana Ntewa, yoko yar nene sulue sike loyuma nene narui. Yoko neyowauia naga amio kia la naŕa nesiri se ea, sane kia kiena ne kieta Ntewa, a kia kiena ne pupia pulkumali, na Yerusalem viu, naŕa mligan ma e peni kiena ne kieta ne Ntewa pitomi, a amio la nene, yoko nesiri mena kiau kia viu ea.

¹³ “ ‘Yar naŕa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naŕa Ninuna ne Ntewa suma pisawal ke pa ŕegas nen li nalelagaena lala.’ ”

Mak na olua pa e sumare nae Laotisia, naga sumare naŕa pa piowa rui, ana pe asitom re sur poli

¹⁴ “Na maro, monar osiri nãak van navisi na sumare na pulkumali naŕa Laotisia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naŕa pimi pan amiu pimi kom pun naga naŕa pe ŕarin sur make ga, naŕa naga ga kilia visave “Sanene.” Naga masisu pona pe lelaga e Ntewa vano tol naŕa kana kuruta mlau, a naga pe suŕen wetelun yomarava naŕa Ntewa siia.

¹⁵ “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yumaena lala, a nekilia nevisu kilale sane pe kiamiu sitomena la manin manene re poli, a pe pisun manene ruru re mena poli. Popon manene la naŕa visae sinoman omanini, ko omanin ruruia, pona visae ovisunu, ovisun ruruia, ana naŕa sinemiu la peve lua ga sanene, ŕelaga nene pe sineun re nenaga. ¹⁶ Ana komin naŕa sinemiun amanini a sine-miun avisun sanene, in na nesape neluelua amiu e logou narui.

¹⁷ “ ‘Kam na asape amiyuwon polo kiamiu sur wo la mokliu, ana kam na asape taŕatete yar

tai kilia la sur van amiu, kam na amla ke rui. Ana peraga, e kiau navisuena pe sa re nene poli. Kam na pe apisu kilale amiu re poli, ana pe kiamiu sur wo re nena tai, kam na limamiu koren ga, kilamaramiu ŕala, a yepemiu mian ga. ¹⁸ Nevisa van amiu, popon awasuŕe si aim pun inu, aim awar kol nini naŕa kap kekan van kana namname rui, vena akilia alarar sur wo tai e limamiu. A popon aim awar kulmrae la naŕa miyowowo, vena akalo amiu, vena ve amawa re, a popon aim awar nãaki na vilanen e kilamaramiu, ana vena akilia akirava sina.

¹⁹ “ ‘Yaru ai naŕa sineu siia, monar nevis vania vena nakawe ruru kiena malena, ve sanene, monar ala kiau visena lala, ana avilopu amiu. ²⁰ Ayagogo ruruia! In na nesumãal nesuma nesigariga ke pulutava na kionã malena. Ko naŕa ologe pulgou pio, ovietafan inu, neimãasu loyuma italua tesun, italua tekinana.

²¹ “ ‘Naga naŕa sumãal mãarera vano-o taulu naviowaena lala, netanãan vania sane naga topae amio inu e leleu wa na totanoena, sa ke ga naŕa in mena netaulu kiau nasinekar, ana siraunia Ata ŕere inu netotano ke nemio e lelenu wa na totanoena.

²² “ ‘Yar naŕa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naŕa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa ŕegas nen li nalelagaena lala.’ ”

4

Ntewa na lelenu naŕa meta manene laa ma e peri

¹ Pogos naŕa nepisu pae sur la nene, nomãal ke sina ga pulutava tai navaen loyuma ma e peni, nãeke ga vamon inu. A nemloge ke sina ga pulgo naŕa pis pan inu nanua, pis na pulgona miyelu keviu sane kumasua, ana pisa pan

inu, sape “Ovam meta e nini sumo wa, vena nekila ovisu sur la naña yoko aim sirau.”

² Pisa sanene, ana veraga ga, nemloge sane Ninuna ne Ntewa ðerelua ninuu, mligan inu ma e peni, ana nekira pa e pupia lele wa na totanoena tai ñeke ga e marau, naña yerkaawa tai totano teke ea. ³ Nepisu sa naña pila, ðar maran kilavaru la naña po na po, a kana kap nena miyervivia sa ga kuperierier. ⁴ Kana pupia lele na totanoena nena ñeke ga lika, a lele na totanoena ñena laþasa miyervivia, nopuloia tol lualima yam lua pa vari [24]. E la peve taaga, yar taaga teke e tai kila sane la ñena tol lualima yam lua pa vari [24], la nene ape nasumonena nae ma e peni lala. La nene, ñala kulsota la miyuwowo paþisi, a amien karo na ðarila naña pe kol. ⁵ Nesuñña nepisu ke sane, nemilan ñena yekarpla ke ga likan yo wa naþani, amio ñaagena na pupia polilu tera ke ea. Vamonia, kap vivaga la olua asuñña apivavaga, naga nene nane ninuna ne Ntewa olua, ⁶ asuñal asike e yotop tai, naña meri ga ñeke na sa ga sive, pilavila a merarava ruru po sa ga kupito.

Ana likan yo naþani, yar mali la vari asuñaga, naña kilamarala la moki liu sike vamona la a varaun la, asuñal lavisi, asuvivi pupia lele wa na totanoena.

⁷ Yar mal þes nene, sa ga laion, na lua sa ga puluk naña purwolu, na telu naga ðar ga maran yaru, na maro na sane pepauñña. ⁸ La nene, la make ga kupela la orai, naña kilamarala la kalo make ruru ñena kupela la nene, pa ñena e pulugala.

La nene kiela yuññaena, legiena a yemalo, la pe aparurula re pog ta poli, la asuñal apisawal lue

ga, asape “Ntewa na ñareraena na mava, naga su þesa, naga sike nagane, a naga sike sike nena. Naga pe wa naña pe wa, naga pe wa paþisi.”

⁹ E visena la ne sanene, la asuñña apisirlua ke kia kiena naga naña totano teke lele wa likan la, apatanon ke naga, asuñña apisa ke potena pa naga naña yoko mal lue narui. Pogosa naña asuñña apisa ñaga, ¹⁰ nasumonena ñena la nene apatanonia, amlotun ke naga naña taþatete mare pogosa tai. Ana siraunia, aþar plan kiela karo na ðarila naña pe kol, amligan su tano se lana, asape:

¹¹ “Kiamim Suþe Ntewa, mesmesun naña naurarena, navatanonena a ñarareraena make ga, ala van ko, kiomña ko ga taaga. Ko ke naña osii make sur narui, e ga e kiomña nasinenanena atol kiela malena rui.”

5

Tus naña apulonaria, amio narin sipsip, naña lalua asike ma e peni

¹ Ana yokorena nepisu si yerkaawa nene naña totano teke e lelana wa, naga mlara ke sur tai e limana marua, sur nena naga tus tai, naña asiri ga e lepas luwoka, þisi na apulonaria, ana atelan kana lok olua suwoia.

² Ana nemloge pupia navisi tai pion manene pa metava, piunia pisape “Ane torokin kilaroro lok la nene? Yar tai sike ne kilia vae tus nene woga pona peraga?”

³ Moñña ga sanene pano-o, peraga, pe yar re tai naña ma e peni pona yomarava, pona vatanon yomarava, naña kilia vae tus nene poli, pe yar re nena tai naña torokin kira va loyuñña e poli. ⁴ Nepisu sanene narui, nemloge

piowa, netagi na netagi, naþa taþatete yar tai kila.

⁵ Ana nasumonena la tai nene pis pan inu, pisape “E, ve otag re sina! Opisu ke ne, nanene naga laion naþa molue kome yeririna la nae Suta, naþa apio asape lus kiena ne Tepet, naga taulu make sur la þisi rui. Naga ke narui naga kilia kilaro lok la olua nene, naga ke naþa yoko vae tus nene narui.”

⁶ Ana nekira pano, pe laion re poli, ana nepisu narin sipsip tai suñal sike likan yar mal la vari a nasumonena lala vamon yo wa nene. Naga pe narin sipsip ga, ana kana lamaliu olua amio kilamarana olua asike e þarina. Naga suñal sike na, naga apisu sa naþa akila kuþaþaena e rui, ana mal ruru ga suña ga. ⁷ Naga mial pimi, kuslua tus naþa petan limana yerkawa na þamarua, metava e pupia lele wa na totanoena. ⁸ Mla pae, ana yar mal la vari nene amio nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] nene amloru e lana. La peve taaga aþar kiela yukalele lala a kiela piala la naþa amiyuñae e kol, pulen ga ponotaninu la naþa asikapia, ana kala ponos taninu po paþisi naþa pa ke metava, nane leniena lala kiena nalelagaena wa lala. ⁹⁻¹⁰ A la amiyaun ke yau viu tai naþa sanini,

“Akuþaþain ko,

ana e koña kuruta

opul plan yeririna lala ape kiena ne Ntewa,

naþa amolue e þegas nen yeririna make ga,

e visena kar make ga,

e purvanua kerkeviu make ga,

a e narin purvanua make mñena ga.

Ko osikol la apim ape þegas taaga navatanonen þarin suþe ve taaga ga,

aim ave yar wa lala na yuñae kiena ne Ntewa,
naþa yoko ave suþen yomarava nini.

Ana komin naþa okila sanene, torokin sane ko ga taaga ola tus nene narui,

owar plan kana lok lala, ovae.”

¹¹ Nesuña nepisusu ke sanene, ana nemloge navisi la amiyau, la mok na moki, aña la tenario via na sanene. Amiervivi lele na totanoena wa amio yar mal lala a nasumonena la nene, ¹² amiyau mñarera paþisi, apisa sanini, asape, “Narin sipsip, naþa akuþaþainia, naga taaga po na po.

Namñareraena make ga, nawoena make ga,

manmaruaena make ga, puriu kawaena make ga,

navatanonena make ga, nau-rarena make ga, nayelu-

arena make ga,
torokin akila ga van naga taaga.”

¹³ Siraun nanene, nemloge si surmal make ga la mñena amiyau, surmal la naþa asike ma e peni, amio la naþa asike e yomarava, pona e porotano pona e sive, kiela yauena pisa sanini, pisape,

“Nayeluarena, navatanonena, naurarena, a namñareraena va va yerkawa naþa totano teke e lele wa, amio mñena narin sipsip, vano vano ve uro re.”

¹⁴ Ana yar mal la vari naþani apisawalia asape “Sanene” komin visena la nene, ana nasumonena lala amloru, akinai, amlotun lalua.

6

Lok la olua na tusi naþa aplonaria

Lok þesia: Yerkaawa na þelaga na kilaen mara, naþa kus wosi yuwowo

¹ Nepisu manene m̃aga, nepisu narin sipsip naḡa kilaro lok na sumo na tus nene. Naga kila pae, ana yar mal la vari nene tai pio e pulgo tai sa naḡa polilu, pisape “Oimi!”

² Ana noḡal ga wosi tai naḡa miyuwowo suḡal sike e marau veraga. Noḡal yar tai teke meta ea, ḡar ke viu lamias, ana la amligan karo na ḡarina kiena ḡarin suḡe teke e ḡarina, ana kus kiena wosi naḡani kirir pano sane yar namara tai naḡa vanon vena taulu kiena nasinekar lala.

Lok na lua: Yerkawa na ḡelaga na weḡaren yaru, naḡa kus wosi pivaga

³ Yoko narin sipsip kilaro lok na lua. Kila pae narui, ana nemloge yar mal na lua pio, naga m̃ena sape “Oimi!”

⁴ Ana wosi taḡena ke sina ga pimi kate veraga, naḡa pivaga. Yar naḡa kusia, ataḡan pania vena va war plan suḡarena naḡa sike e yomarava, vena yar la asuḡa awewe moḡar la. Amligan pupia playu na mara tai e limana, ana naga m̃ena kiriri pano.

Lok na telu: Yerkawa na ḡelaga na visoena e yomarava, naḡa kus wosi malko

⁵ Yoko, narin sipsip kilaro lok na telu. Kila pae narui, nemloge yar na telu pio, naga m̃ena pisape “Oimi!”

Ana nepisu ga wosi si tai naḡa malko suḡal sike e marau veraga. Yar naḡa kusa, naga mlarar ke skel tai e limana, vena visuveve kinanena lala kana yeririna na yomarava.

⁶ Ana nemloge visena tai molue ga likan yar mal la vari naḡani, asape “Ovano, ataḡan pan ko asape okilia okila naḡa yo ve plasan kinanena, naḡa yoko monar aul narin kinanena ga e kilavaru keviu. Ana ve okila kare manene

re purḡes nen purolip lala naḡa amiyuḡaen ke sirveve e mrasnela, a ve okila kare manene re purḡes nen kilkerep lala naḡa amiyuḡaen waen e mrasnela.” Apisa sanene narui, a naga m̃ena kiriri pano.

Lok na vari: Yerkawa na ḡelaga na marena, naḡa kus wosi na yepen pe yavi

⁷ Yoko, narin sipsip kilaro lok na vari, kila pae ana nemloge yar mal na vari pio, naga m̃ena sape “Oimi!”

⁸ Ana noḡal ga na wosi taḡena naḡa yepena pe yavi suḡal ga sike e marau. Yar naḡa kusia, apio kiena kia asape Marena, a naga, kiena erau tai mial ke amio, naḡa kiena kia asape Pulukapi. Ana e lalua nene, ataḡan asape lalua akilia akila viowa va yar ve moki e yomarava, e playu na mara, pona e viso, pona e maiena, pona e surmal tetan lala. Visae ve sanene, yar la vari asike yomarava, la telu akilia asururu ga, ana taḡena tai akilia akilapel naga sanene.

Lok na lima: Li na lela-gaena la naḡa ape masisu pano-o aḡemoḡar la

⁹ Yoko, narin sipsip kilaro lok na lima. Kila pae, ana noḡal wanta pulen ninuna ne yeririna lala amiyuwon la miyervivi miasina. Nanene la naḡa aḡemoḡar la komin aḡarera e logearen visena kiena ne Ntewa, a asuḡal m̃arera asape amlalaga e Yesu. ¹⁰ La nene, noḡal atag ke pa Ntewa e pupia pulgo keviu, asape “Ake Suḡe na sur make ga, ope wa a ope lelaga, awis ovisu kilale kamim kuruta nene. Pogwai naḡa yoko okila maran va yar viowa la naḡa akila ke piowa sanene?”

¹¹ Apisa pa sanene narui, ana aḡar kulsaket yuwowo la pan la amiyenia, ana apisa pan la asape sur naḡa la apiunia naga pere

wa. Asape monar asuṁmate li ga ve plas ga wa, komin naṣa kiela erau laṣasa asike ga wa, amio ṁena kiela puruvi taṣena lala a vinela lala, naṣa yoko la ṁena monar awe moṁar la komin naṣa amlelaga, ana pogos naṣa la punu ga aimi toroki, yoko Ntewa kila ga ya naṣa la apiun na wa.

Lok na orai: Legiena maro

¹² Yoko, nepisu naṣa narin sip-sip kilaro lok na orai. Kila narui, yemninu veraga, a pe piavi re poli mrae pimi malko yemalolo nenenaga, a kupario pimi pivaga sane kuruta, ¹³ a verue la naṣa asike ma e sinapane akekapil apitom tano e porotano, sa ga naṣa mralak mene, pogos naṣa pupia lagi miyui kululun lasa. ¹⁴ Yoko, avilonar sinapane sa naṣa apilonar takue akus pano, a tavie make ga a purvanua make ga alen plan la vetan lelela lala.

¹⁵ Ana pogos naṣa yar la avisu sur la nene, pupia marauena naṣa pupia marauena. Parin suṣe na yomarava lala, yerkawa lala, nasumonena kiena ne yar na mara lala, yar na sur moki lala, yar ṁarera lala, amio ṁena kiela yaru na yuṁaena lala, a yar taṣena make ga e yo kar ga lala, la make ga ayalin mesmesun puluve lala pona pulkilavaru, avavinin yo la metava e kunusa, akilayonli naṣa atapolou ea. ¹⁶ Atol yo la nene, ana marauena pimi keviu manene laa, a apion pa kilavaru lala amio kunus lala, asape “Awis, aloru akalo ruru imimi, vena navisuena kiena ne naga naṣa teke meta e lele wa ve tol imim re, a vena nasinekar kiena ne narin sipsip ve kila kare imim re. ¹⁷ Pupia legiena na sinekar kien la lua nene pimi rui, a yoko ane kilia suṁalu mali e pogos nene? Peraga ne, nagane

yoko viowa manene laa van ita make ga.”

7

Ntewa pisaar kiena pupia ṣegas nen yeririna tai vena ave kiena

¹ Siraun sur la nene, nepisu navisi la vari asuṁal asike e mrapun yomarava varoka, asuṁa akilawo ke lagi vari naṣa amiyui ke e yomarava, vena lagi la nene ve ayui re si e sive, pona e porotano, pona meta e lak lala. ² Yoko nepisu ke sina navisi taṣena, ṣar sur na ween totou kiena ne Ntewa mali van kiena yeririna lala, ana naga molue e naṣa mrae pa meta ea pimi. Naga kilia ṁa sape navisi vari nene, la aṣar ke naṁareraena naṣa akilia akila kare porotano a akilia akila kare sive, ana naga pion manene pan la, pialuṣar pan la vena ve akila re si sur tai. ³ Pisa sanini, sape “Ei, toko, ve akila kare re sive pona porotano pona lak lala, vano vano tol naṣa teligan totou tai te piamenan yar mesmes lala naṣa ape kiena ne kieta Ntewa.”

⁴⁻⁸ E pogos nene narui nemloge ga na wa naṣa apisawal nena maran la naṣa amligan totou e la. La nene amolue akom e lus nae Israel la lualima taaga pa lua, naga lus la naṣa aṣar kia kiena yermarua apua kan la nene, nane Suta, Rupen, Kat, Asa, Naptali, Manasa, Simion, Levi, Isak, Sepulan, Sosep, a Pensiman. Ana e lus make la nene, tai kana manu lala tol lualima taaga pa lua [12,000] amolue komea, kila la punu ga tol sane kana manu ne lala tol ponotia lualima yam vari pa vari [144,000].

Pupia ṣegas taṣena lala naṣa amiyen kulsota yuwowo lala

⁹ Ana siraunia, nekira pa vamon inu narui nomāl pupia p̄ina na yeririna lala, naṣa moki na moki, taṣatete auloia, la ke naṣa amolue akom e lus taṣena la narui. La ke naṣa ape yeririna taṣena lala na purvanua taṣena lala, amio kiela visena taṣena lala, apim asuṃāl asike vamon pupia lele na totanoena naṣa narin sipsip totano teke ea. La make ga amien kulmrae yuwowo nowo lala, a aṣarar ṃaṃela lala, ¹⁰ a apio manene pa metava, asape “Kieta Ntewa teke e kiena lelana wa, naga ga amio narin sipsip, lalua ape purṣes nen kieta natamaliaena.”

¹¹ Ana amio la nene, navisi ṃena lala asuṃāl amiyervivi yo wa, a amiyervivi ṃena nasumonena lala amio yar mal la vari naṣani, ana la ṃena akinai aṣan ṣarila pito tano vamon yo wa, amlotun Ntewa, ¹² asape “Ee, lelaga pa!

Nayeluarena make ga, a naurarena, a namanmaruaena, a navisaen potena, a navisirluaena, a puriukawaena, a naṃareraena,

la punu ga nene ape kiena ne kieta Ntewa naga taaga, a yoko ve sanene sulue na sike ne. Yeluaren van Ntewa!”

¹³ Ana e pogos nene, nasumonena la tai piun tan inu, sape “Pupia p̄ina naṣa amiyen kulumrae yuwowo la ne, okilia osape a la nene, a okilia osape la asu pe na apimi?”

¹⁴ Ana nesape “E peraga, ana ko ope yerkawa nae e nini tai, ko okilia ṃa yo?”

Ana pisatamea sape “Ore, la ke nene narui naṣa aṣaro e pupia pogos naloge viowaena. Kulsota la ne amiyen ke ne, akevanla e kuruta kana narin sipsip naṣani, nane apim amiyuwowo ruru sane

opisu ke ne. ¹⁵ La na kiela yuṃaena sanini, sane

‘La asike vamon yo wa kiena ne Ntewa, legiena a lemalo amiyuṃae kiena ke loyuṃa e ṃana yuṃa wa,

a naga naṣa totano teke meta ne, naga yoko visuar la,

¹⁶ Yoko taṣatete si viso kar la, yoko ve moto karla re si narui,

mrae ve kila kare la re sina, a pupia kapi ve visun la re sina,

¹⁷ komin narin sipsip naṣa teke likan yo wa meta ne,

naga yoko vagan la,

naga yoko sumon la ava e purṣes nen wii na malena,

a yoko Ntewa yumu plan make wamarala.’”

8

Lok na olua: Yo pa ruru nenaga

¹ Siraun nene, nepisu narin sipsip kilaro lok na olua. Kila narui, sur make ga nae mae peni aparurula veraga, pe ṃaagena re si ta poli, yo ṃano nena ga mon ṃa pano-o tol komsus nen aora taaga.

Kumasua la olua

² A pe yam piavi re nenaga, nomāl navisi la olua naṣa asuṃāl asike e marana ne Ntewa vena kilaen kiena yuṃaena, a amla kumasua olua pan la, tai kus tai, tai kus tai.

Pias nen ponotaninu naṣa amiyuṃaen e kol

³ Ana siraunia, navisi taṣena pimi. Naga kus pias nen ponotaninu tai, naṣa amiyuṃaen e kol, a naga kus pimi suṃāl sike e wonta, naṣa naga ṃena amiyuṃaen e kol, a naṣa sike vamon lele wa na totanoena. Ana aṣar ponotaninu mokliu pania vena sikapia e wonta vena kila ponos wo, a amla ṃena leniena lala kiena ne nalelagaena wa lala pania, vena ligan to meta e wonta sane

nalaena tai. ⁴ A pogos naŕa kapi nene kekan ke ponotaninu nena, kana ponosa amio leniena kiena ne nalelagaena wa lala, amolue petan limana ne navisi naŕani akaka ava atol marana ne Ntewa. ⁵ Yoko, navisi naŕani ŕar plategkap laŕas naŕa apranar sike e wonta nene, kokonia pito e pias nen ponotaninu nene ana koven pito tano e yomarava. Ana pogos naŕa suri nene tol yomarava, kila polilu kapur kar ga e yo punu ga, amio kana mumuena sa naŕa kapiapo, amio mēna yekarpla, a yemninu.

Kumasua na miyelu ŕesa: yua amio kuruta

⁶ Ana navisi la olua naŕa aŕarar kumasua olua nene, asu ruru ke naŕa asape ayu narui.

⁷ Navisi na sumo miyu kiena kumasua, ana kila narui mrayua la naŕa mārera sane kururu kilavaru, amio kuruta naŕa pisusun sane kapi, aptom akila momār sur kar la e yomarava. Amiyumāen mā sanene pano-o kapi kekan make yomarava komŕasa amio kana purlaki ne lala, amio sur make naŕa kapur sike ea.

Kumasua na lua miyelu: tavie na kapi

⁸ Ana siraunia, navisi na lua miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia tavie kar tai, naŕa kap molue ke komea, akovenlua pito e sive. Pogos na kove sive, ana sive komŕas pimi sane kuruta, ⁹ ana kana sur mal ne lala amarmare, a waa la naŕa asike e pupia lepas nene atalilu.

Kumasua na telu miyelu: verue naŕa kirir ma e sinapane

¹⁰ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia verue tai, naŕa kapi pivaga ke ea tegoli yo sane kapi vivaga,

molue ma e sinapane, miere pitomi miae yomarava. Ana kana kapi nena pa tol wii la naŕa mlau a ŕarin wii lala. ¹¹ Kia kien verue nene, asape Wii Melkalka, ana kila narui wii nae yo la moki pimi melkalka, ana yeririna la amun ŕele ga, moto karla mā pano-o amarmare.

Kumasua na vari miyelu: yemalolo

¹² Yoko navisi na vari miyu kiena kumasua. Nanene kila naŕa mrae komŕas pimi malolo, a kupario komŕas pe tego re si poli, a verue la moki naŕa pe aŕal la re si poli. Kila narui legiena pimi plas manene laa, a pe lepamiema re si poli, kila narui yemalolo paŕisi e yomarava wetelu.

¹³ Nepisu manene ke sane, nomāl pupia pepaumā tai ka ke metava, sumā mlolokai kar ke metava na, pisape “Yo piowa rui e, ana na nene naga kulus ke na wa. Navisi la telu asike ga wa, la kiela kumasua miyelu mārera manene laa sane. Kam na yomarava, avisuar amiu, pupia na loge viowaena pimi māliv ke narui!”

9

Kumasua na lima miyelu: pulus naŕa pito manene laa tano, naŕa na ŕesia na loge viowaena mārera na telu

¹ Yoko navisi na lima miyu kiena kumasua. Nanene kila verue taŕena kirir mālia ŕarpoyo ma e sinapane pitomi e yomarava. Verue nene, amla ki tai pania, nanene ki naŕa vietavan pulus naŕa pito tol kap naŕa garo tano.

² Pogos naŕa mlalua keplamaran pulus nene, kapi piu ŕar wowo yo molmolue ke ea, sa naŕa pupia kap tai piu, ana pa kar ga meta e sinapane, kilawo maran mrae, kila yemalo ke sina ga. ³ Ana

pogos naña kap piu kalo make yo sanene, kelsisi la amolue apitom tano e porotano, ana pe asa re si kelsisi poli ana apim sa naña pupia kimi natano.

⁴ Apisaluñar la asape ve atol re purlaki lala a kinanena lala pona sur la naña pitotovi sike e yomarava, ana atañan asape akilia akila viowa va yeririna na yomarava lala, la naña pe añar re totou kiena ne Ntewa naña naga mligan sike nena e piamenana ne kiena yeririna lala. ⁵ Kimi na tano la nene, pe atañan la re naña akilia awe moñar yar la poli, ana atañan la ga ayuyur la ña va tol kupario ve lima. Ana pogos naña akila ña sanene vano-o, yoko yar la aloge yepela la lalae kar vano vañisi. ⁶ E pogos nene, la ve moki na asave popon amarmare ga, yoko akale mrapa la naña amare ea, ana yoko marena yepen mavin la, ligan la asuña ga sanene.

⁷ Ana kelsisi la nene, pogos naña nepisu ruru la, atorokin wosi la naña yar namara la akus ke ne. Amyen karo nañarila naña pe kol suwo ñarila, a pogos naña nepisu ruru marala, nemilan la ga asa ga yaru. ⁸ Añe vilñarila sane sira, ana maluela lala, sane na maluena laion. ⁹ Amyenwo yerela lala e pototo, a pogos naña akaka tetai, kupela la kakapur ñalia sa naña wosi la naña aņere kiela kat lala akiriri ava akila mara. ¹⁰ Kelsisi la nene kesila sike e la, a sur na yuren yaru lala sike e la, naña akilia ayur ña yar vano-o tol kupario ve lima.

¹¹ La kiela ñarin suņe tai, naga navisi tai, ana pe navisi kiena ne Ntewa re poli, naga navisi naña pisuar ke mratava na pulukapi. Yar nene, kiena kia e visena kiena le Epru lala, asikia asape Apatono, a e visena nae Krik, asikia Apoliono, kinas nen kia lua nene asape yar na warnena kareen suria.

¹² Kelsisi ne la nanene, naña nasumo e naloge viowaena la telu nena nanene. Noñal naga ñaro pa rui, ana lua sike ga wa.

Kumasua na orai miyelu: navisi lala na weñaren yaru, naña nalua na naloge viowaena ñarera na telu nene

¹³ Yoko navisi na orai miyu kiena kumasua, nemloge visena tai molue kom e mrapun wonta wa nene varoka naña amiyuñien e kol naña sike e yo wa vamon Ntewa. ¹⁴ Visena naña pisa pa navisi nene sanini, sape “Navisi la vari naña apiar la asike e yo naña wii mlau ke ea naña kiena kia Yupretes, nagane kana pogos naña ova okila plan la sina avavano narui.” ¹⁵ Navisi la nene, apuarar la ruru asuña sanene pano-o tol nena kana aora na kana legiena na kana kupario, naña akilia amolue ea vena akila kiela yuñiena. Ana navisi taņena pa mluñar plan la, kila sane amolue apano, apa kar ga e purvanua lala aņe yar lala lavis tol komņas nen yeririna na yomarava.

¹⁶ Apa amio kiela yar namara lala naña akus wosi namara lala, ana nemloge apisawal kana marana tol tenario tol ponotia lua [200,000,000]. ¹⁷ A pogos naña nepisu manene wosi la nene amio yar la naña akusia, noñal pototo sur tai naña amligan mono ke yerela, amiyowa ruru la apivavaga sane kapi, amemaena sane lowe memaena, amleleru sane mrae. Kiela wosi lala ape taņena ga, naña ñarila sa ga laion, a pogos naña amiyuveve noñal kapi a ñau a posnoyavi na kapiapo mleleru molue petan logola. ¹⁸ Sur la telu ne nanene, sane kapi a ñau a posnoyavi na kapiapo kila lavis yeririna na yomarava nini la komņas akokovio e pogos

nene. ¹⁹ Namāreraena kien wosi la nene sike e ya naḡa molue ke kome logola, a sike mēna e kesila lala, komin kesila la pilolon sane lomāra, a sur sane ḡarin lomāra mēna sike e luas nen kesila naḡa mla ke pupia magka pa yeririna lala.

²⁰ Napiowaena la ne mārera paḡisi sanene, a pupia komḡas nen yeririna lala, nane laḡas naḡa amal ke na wa, pe asitom re poli. Pe apulon la re nena e kiela napiowaena la naḡa akila ke e limala poli, ana asumā akila luen ga lotena pa yermare lala, a asumā akila ke leniena pa nono lala na kiela ntewa lala, naḡa pe akirava re poli, a pe amloge kilale re sur poli, naḡa pe amiyal re poli, naḡa yar ga la amiyumāen e kol, pona selpa, pona pototo, pona kilavaru, pona laki.

²¹ A amio mēna nanini, pe apulon la re nenaga e ḡelaga na wenāren yaru poli, pona kimi lala, pona nakilaen viowa amio sira, pona e kiela vinauena la naḡa asumā akila ke ne.

10

Navisi tai mlarar narin tus naḡa aḡilonaria

¹ Ana siraunia, nepisu si navisi mārera taḡena molue ma e peni pitomi tano. Naga mien lul sa naḡa mēna kulgota, a kuperierier miervivi ḡarina, marana mēna ga sane mrae, ana lana luwoka sane pupia kemraḡe ana ape kapi.

² Ana nepisu naga tarar ke narin tus tai, naḡa pike ḡa teke e limana luwoka. Ana piaḡereren lana marua piawa ke e sive a lana mēl piawa ke e porotano. ³ Naga sumālar ga sumā sanene, ana mli-gan pupia vioena tai naḡa sa ga laion, a pogos naḡa naga kila, polilu make kar ga lala apisatarḡe pimi, apis kome kiela mumuena

lala. ⁴ Pogos naḡa polilu la atera sanene, sineun nesape nesiri plan kiela visena lala, ana lavis nekila narui, visena taḡena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Toko, ve osiri re visena kiena ne la nene. Sur la naḡa apisa, pe nakilaen re yeririna la akilia poli.”

⁵ Visena nene sanini, ana nomāl ga navisi naḡa piawa e sive amio porotano, kian limana marua pa ma e peni. ⁶ Ana pisa kiena visena mārera tai, pisaar e kia kien naga naḡa mal sulue, naḡa sii peni amio ya la naḡa asike ea, amio yomarava a ya la naḡa asike ea, amio sive a ya la naḡa asike ea. Kiena visena pa sanini, sape “Nagane pe pogos na sumāteen re si poli! ⁷ Lavis ke navisi na olua nene yu kiena kumasua narui, a visae kila ga rui, vera na nasitomwanena kiena ne Ntewa la imi mālivi rui, vera na sur make ga imi merarava ve sa ga naḡa naga pisawal ḡesan pa navisawalen la naḡa amiyumāe kiena ḡesa.”

⁸ Pisa pa sanene narui, in mēna nemloge visen taḡena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Narin tus naḡa pike teke e limana ne navisi naḡa sumāl sike e sive a porotano, ova ola ke ne wa.”

⁹ Ana nepa lavisin navisi naḡani, nepiun narin tus nene tania. Ana tamān ga pan inu, sape “Poga, okilia olavia. Visae olavia monar okania. A nesape nevisa van ko sanini, pogos naḡa okania, yoko ologe kiki e logomā vaḡisi, ana siraunia, yoko ologe melkalka e mopomā.”

¹⁰ Ana nemlavia nakania, ana kiki e gou paḡisi. Ana nesinom pae, ana sanena naḡa pisa, naḡa sur nene melkalka, kila kare mēḡeu paḡisi. ¹¹ Yoko, visena pitomi si pan inu yam tai, sape “Yoko ve sa ga nene narui, komin navisawalena taḡena la asike ga wa naḡa yoko monar oto ovisawal

sina, naþa apisayu þegas nen yolai lala, purvanua punu ga, yaru na visena taþena la punu ga, a þarin suþe la naþa asike e yomarava.”

11

Yar la lua na iilaaren visen kiena ne Ntewa

¹ Ana e pogos nene amligan kiai tai te luñau, asape neva nela totou na yo la ea. Asape, “Ova e yuñã wa ñana Ntewa, ola ruru kana totounena na keviu pa sanape, a ola totou na wonta naþa sike loyumuã ea, a oulo ñena yeririna la naþa akila ke lotena e yo nene, sane ñã tol via. ² Ana kana pupia yo naþa ñeke vanua, naga ve ola re kana totounena, komin yuñã wa nene komþasa yar la naþa pe ape Yu re poli la yoko akusia. Wolawa la nene yoko aim ataulu pupia kumali wa nene Yerusalem, yoko aim loyumuã ayalar kar ga ea sa naþa la lelela, ana yoko akila ga va tol kupario ve lualima yam vari va lua [42]. ³ A pogos naþa asike e nene, yoko yar lalua naþa asumuã ñarera asike e kiau visen lelaga aim añalivi. Lalua ayen ga kulupak sa naþa ñala kulsota, a yoko avisawal kiau visena e siarena na kupario la nene va tol luasa, naþa kana legiena nena tol manu ve taaga ponotia ve lua lualima yam orai [1260].”

⁴ Yar lalua nene visena wa kiena ne Ntewa pisayu la nakonua rui, naþa pisayu sape purolip lalua asumuã ga, pona naþa pisayu kemraþe na kantel lua, naþa luoka ga asumuã asike e marana ne kieta Ntewa naþa naga pe suþen yomarava wetelu. ⁵ A visae yar tai kilali naþa kila viowa va lalua nene pogos tai, yoko kapi kilia molue e logola, yoko kilia kilapel ruru nena kiela nasinekar

lala. Nane mrapa ne nanene naþa visae yar sinenan sape kilamuã la, yoko naga ga kan ke sina kiena marena narui. ⁶ Lalua nene kiela namareraena keviu liu, naþa akilia akilawo sinapane metava vena yua taþatete kove e pogos naþa apisawal visena kiena ne Ntewa, a akilia akila wii lala imi ve kuruta, a akilia akila naþa sur viowa kar ga imi pona pogos ñarera imi kila kare yomarava e pogos ya naþa lalua asitom asape akila.

⁷ Ana lalua nene, lalua ave navisawalen sanene vano tol pogos naþa lalua akila yumuãena na sanene þisi. E pog nene narui, yoko pupia sur mal viowa naþa ñeke tano e pulukapi molue vamin lalua, a yoko kiena namareraena taulu la luwoka, kilamuã la. ⁸ A yoko akoven tasnela ñeke likan mrapplepa e pupia pulkumali naþa naga pulkumali ñã nena naþa kiela suþe naga ñena amemãria meta e lak torovia. E nene, naþa e þelaga na visawanen suria, apisa kia na kumali naþani, pogos tai asape kia na kumali marua viowa naþa Sotom, pona apio asape Isip. ⁹ Tasnela momã ga e yepisun sanene yoko þegas nen yeririna lala, pona lus lala, pona visena lala, pona purvanua la aim avisu la, yoko avisaluþar la ve asinla re vano-o tol legien ve telu komsusa. ¹⁰ A pogos naþa apisusu ñã tasnela yar mare lua nene pano-o yoko apisa karela paþisi a apitalia kare la þisa. Yoko asitomuã naloge viowaena lala naþa navisawalena lalua akila pimi pa yar na yomarava lala, ana yoko akekara na akekaran naþa lalua nene amare pa rui, yoko akila pupia þaþagena a yoko awarwar si nalaena lala van la vanonia.

¹¹ A pogos naŕa legiena telu nene komsusa ŕaro pae, pe asin re luwoka poli wa, la amilan ga lagi na malena tai molue kome Ntewa pitomi tol maren lua naŕa ne, kila si la ga luwoka asumal aŕanarla asumal asikena. Pogos naŕa yar la apisuia, amarau na amarau, ¹² a pe yam piavi re poli, amloge pupia visena la kom ma e peni pitomi, pisa pan lalua, sape “Poga, amlua avam metava narui.” Ana la ga luwoka apa metava veraga, akus lul lala apa atol ma e peni, naŕa kiela nasinekar lala apisu sane asumalu wowe ga asikena, logola suwowo ga rui apis re si poli.

¹³ A e ke e pogos nene, pupia yem-ninu, naŕa kila lepas nen pul kumali nene kompas, yuŕa make ga akekapil aporowarowa make nenaga, a yeririna la naŕa amarmare e yemninu nene tol manu olua. La naŕa amal ruru ga asumaga la apisu ke sur nene, amarau kar ŕan wa, ana apisu sane popon la ayeluar ga Ntewa nae peni komin kiena pupia mareraena naŕa la apisu kilale ga na wa.

¹⁴ Yemninu nene sur sane pupia naloge viowaena na lua ŕaro narui, kana yam telu nena pere wa, yoko naga ve ve piavi re na imi.

Kumasua na olua mielu: pogos na liŕereena, naŕa kana naloge viowaena marera maro na teloka nanene

¹⁵ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene narui kila pulgo la moki apisasawal ke pupia visena la ma e peni, amieluar Ntewa apisa sanini, asape

“Nagane narui yo punu ga naŕa sumo sike vatanon suŕe viowa na yomarava nini, la asike vatanon kieta Suŕe

Ntewa narui, lalua kiena Navisaarena,

a yoko naga ve ŕarin suŕen vano-o tapatete ŕisi pogos tai.”

¹⁶ A nasumonena mēna la lualima yam lua pa vari [24] amio la, naŕa atotano ateke e lelela la naŕa pa metava, akinai tano vamōn Ntewa, amlotunia, ¹⁷ asape

“O Ntewa keviu narareraena na mava, ko naŕa osu nakonua rui, ko naŕa osike nagane, ko naŕa ope na pogos la ne pimi ke ne.

Mepisa potena pan ko paŕisi wa, komin naŕa oŕarar kioŕa pupia mareraena rui, nagane narui osumalu marera e kioŕa nasuŕenena.

¹⁸ Purvanua make ga na yomarava nini sumo na sinela kar ko, ana pogos na kilologian kioŕa sinekar van la narui.

Nagane kana pogos naŕa yoko oliŕere yar mare lala, a yoko okila kare yeririna la naŕa akila kare kioŕa yomarava.

Ana kioŕa yar na yuŕaena lala, naŕa navisawalena lala, amio kioŕa li nalelagaena wa lala, a la naŕa apatanon ke kioŕa kia, yoko awar kiela nalaena wo la e pogos nene, pe sur koren ga naŕa ape yerkawa lala e kioŕa yuŕaena, pona pe ape yerkawa re poli.”

¹⁹ Ana e pogos nene apietavan yuŕa wa mana Ntewa ma e peni e marana yeririna lala, a amal pias nen navisaluaena wa mon maŕaga. Amilan ga yo pe taŕena veraga, komin narareraena kiena ne Ntewa sike ea, naŕa yekarpla e yo punu ga, amio polilu tera, yo maŕaga, yemninu, a pupia mras nen yua aes kekapili.

12

Sira nowo amio pupia nopi tai

¹ Nepisu manene ke sur nae peni lala wa, ana nemilan ga pupia kile tai. Naga sira tai, naga kus mrae, mien pe m̄ana kulsota, suñal sike e kupario, a karo na p̄arina, verue lualima taaga pa lua [12] sike ea. ² Sira nene m̄eḗena, ana mloge piowa mlokai na mlokai, komin kiena kupario p̄isi narui, lavis waria.

³ Nepisu manene m̄a sanene, pupia surmali taḗena molue ma e peni, naga pe namarauena manene laa. Naga pupia arman nopi tai, pivaga, p̄arin olua naḗa amien karo na p̄arin suḗe olua sike e la, a lañaliu m̄ena sike e p̄arila, make ga tol lualima. ⁴ Ana nom̄al ga sur naḗa kuḗin kesina sane, ku plan verue la mokliu akekapil akowowo yo tano e yomarava. Ana sur viowa naḗani pimi suñalar se maran sira nene, naga sitom ruru rui sape sa sira nene war sisi, karm̄ar ke veraga.

⁵ Suñā sanene pano-o sira naḗa p̄arlua narina, pe yerm̄ene. Ana Ntewa sinenan sape sisi nene imi ve p̄arin suḗe vena uarar pototo e limana vena ve suḗen yeririna na yomarava lala, ana pogos naḗa sur mal viowa nene pe tol re sisi nene poli wa, ana akuslua veraga, akuslua pa ma puna ne Ntewa m̄ae kiena pupia lele na totanoena. ⁶ Ana sira nene marau, pure pa tapolou e yomema, e yo tai naḗa Ntewa kila ruru pe lelana, ana pa tapolou e yo nene, apisuar ruru naga e legiena moki, legiena tol manu taaga ponotia lua lualima pa orai [1,260].

⁷ Ana e pogos nene pupia mara tai kapur ma e peni. Par navisi nene Maikel amio kiena navisi lala, akila mara amio pupia nopi naḗani, ana naga m̄ena ga

amio kiena navisi lala akila mara m̄arera pap̄isi pan la. ⁸ Akila m̄a mara sanene pano-o, tol naḗa nopi nene, kiena nam̄areraena p̄isi, ana amio kiena navisi lala amloru apito tano. Ana akila kare la pap̄isi, amla nakoaena pan la, aḗar plan lelela ma e peni petan la. ⁹ Ana pupia nopi naḗani, akovenlua nena ma e peni veraga pitomi e yomarava, naga amio kiena navisi lala.

Ana e poglis nene nepisu kilale ga pupia arman nopi nene na wa, naga ke ga naḗa kus maran lom̄ara nanua sumo narui, naga yar sur naḗa asape Yermare, pona Yermare Lego, naḗa nana-gane naga ke na wa, naga p̄ere yomarava nini wetelu kusp̄al ke mrapa silaga.

¹⁰ Ana siraunia, nemloge pulgo tai pio p̄ar make yo ma e peni, sape

“Nagane na natamaliaena kiena ne Ntewa suñalu, puriukawaena kiena ne Ntewa tauluia,

nasuḗenena kiena ne Ntewa pimi m̄alivi,

nam̄areraena kiena ne kiena Navisaarena pimi m̄alivi, mon metavan make suria.

Yar viowa nene naḗa suñā pisa kare mratava puna Yesu, akovenlua naga rui.

Legiena a lemalo suñal ga sike e marana Ntewa kilali naḗa visawal mlamulen viowa kiena ne yeririna lala,

ana nagane narui, akovenlua naga rui.

¹¹ Nalelagaena la mokliu naḗa pe asitom re si kiela malena la poli,

pe amaraun re si marena poli, ana la asm̄al m̄arera m̄a pano-o ataulu yar viowa naḗani, a ya naḗa la apuarar ke e limala vena akila mara amio,

naga kuruta kana Narin Sipsip ga, amio visena lala navisawalen kiela lelagaena e Yesu.

¹² Ataulu yar viowa nene rui, sane nagane ma e peni, amio la make naŕa asike ea, akilia akekara na akekara,

ana la naŕa asike e yomarava pona sive, amloge piowa a monar amarau,

komin Yermare pito tano sike likan la amio sinemimiena naŕa pule manene laa, komin naga kilia sape kiena pogos plas ga teke na, lavis naga ŕisi narui, ana sirag manene laa.”

¹³ Visena nene yar tai pisawal ma e peni, nemloge pae, ŕisi na noŕal nopi nene pisu kilale naŕa akovenlua naga pito tano e yomarava, ana sinena mimi laa narui, naga pisaar m̄arera sape yoko monar tol sira naŕa ŕarmare ga narina na yerm̄ene nene na wa. ¹⁴ Naga pa m̄areran si pa sira naŕani, ana milan ga amligan kupen lua pa sira naŕani, sa naŕa kupen pepaun̄a, vena ka va tapolou e yo tai e yomema naŕa akila ruru pa rui vena avisuar naga ea. Naga pa sanene narui pupia nopi nene taŕatete si tol naga e yo nene, asape yoko naga sike e yo nene pogos ve piavi towe m̄aga naŕa kas tai, siraunia kas ve lua, ŕisi komsus nen kas si tai.

¹⁵ Ana nopi naŕani pisu sira ka pano, naga kilia ga sape taŕatete si va war po yo, naga sinen mimi laa narui, plamolue mliluan pupia womie tai vena werelua sira nene va talilunia. ¹⁶ Pupia wii nene mlau pano, lavis tol sira naŕani, ana amilan ga yomarava sinen miye sira naŕani, miila naga naŕa porotano purŕa veraga pikepaia sa naŕa pupia logona, sinomlaun

ga wii naŕa nopi nene mliluania. ¹⁷ Nopi pisu narui, nagane kiena sinemimiena pimi piowa laa narui, ana mligan sira naŕa sike na, sape vanon ga narina taŕena lala, nane yeririna la naŕa asum̄a ataveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, sane la naŕa apuarar ke visena kiena ne Yesu m̄arera.

¹⁸ Pisa pa sanene narui, pano amio kiena pupia sinemimiena, panon kila mara amio taŕena la nene.

13

Surmal viowa ŕesa, naŕa molue e sive, nopi mla nam̄areraena pania

¹ Pupia nopi mialoro pitove, sum̄al sike yepas nen sive. Ana pe piavi re poli, noŕal ga surmal tai molue e sive paminia. Yar naŕani naga ŕarina olua, a kana lam̄aliu tol lualima, a e kana lam̄aliu la pepe taaga karo wa na ŕarila kiena ne ŕarin suŕe lala telan sike ea. A e piamenala la pepe taaga, asiri kia tai sike e la, naŕa na viuelena nawarnena kareen Ntewa. ² Surmal nene, noŕal pe taŕena ga, naga sane sape ve sa towe m̄a laion, ana lana varoka sane lana surmal taŕena naŕa pea. Ana naga pimi sum̄alu sike e nopi naŕani, a nopi mla puriukawa pania, kila naga pe ŕarin suŕe e kiena lepasa, tam̄an nam̄areraena make ga pania.

³ Ana nepisu veve ruru surmal naŕani amio ŕarina lala, noŕal ŕarin tai pupia piakapila na magka tai m̄eke ea, keviu paŕisi. Pogos naŕa ŕar magka neŕe, naga pe na mar̄ena ga, ana yar na yomarava la amilan ga naŕa akila ruru pimi m̄ao sina,

ana kila narui apilon kiela sitomena lala apim amlelaga e yar mal nene, ataveve ke naga.

⁴ Sanene, la akekaran manene laa surmali nene, ana pogos naþa apisu nopi mla namareraena pania vena imi m̄arera manene laa, akekaran paþisi, amlotun nopi, a amlotun yar mal nene naþa sum̄a sumon la. Apisa sanini, asape “Ane kilia taulu kieta yar mal na kilaen mara nene pogos tai? Nagane pe yar re si tai naþa m̄arera manene torokin naga poli.”

⁵ Ana pogos naþa yar mali nene pimi m̄arera ruru sanene, siar vena kila kiena napiowaena lala. Naga sum̄a kila ke kiena visena na vilaveena lala, sum̄a piuel kar ga, a sum̄a miyumāe ke amio kiena namareraena viowa, a kila m̄a pano tol kupario lualima yam vari pa lua [42], sane kas telu komsusa. ⁶ E pogos nene, naga sum̄a þarnena kare Ntewa, piuelin ke kiena kia, a sum̄a koven ke visena viowa pan peni amio yar wa la naþa asike ea. ⁷ Puriukawa naþa amla pania, torokin naga kila mara va va nalelagaena wa lala, vano-o kilia taulu la, a namareraena naþa naga þar ke na, torokin naþa naga ve suþen yolai make ga, yeririna make ga, visena make ga, amio purvanua make ga. ⁸ Naga kilia ve suþe m̄a sanene vano-o yar make ga na yomarava nini yoko avatanonia, ana laþasa yoko taþatete avatanonia, a naga nene la ga naþa siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia asiriari sike loyumāe e tus na malena kiena ne narin sipsip naþa am̄em̄aria.

⁹ Ko naþa visae ologe visena la nene, visae kiligamāa tomāa ga, popon ologe kilale ruruia. ¹⁰ Nalelagaena naþa vena akusvinaun ga e kiena purvanua vena va yumāe kiela, naga yoko monar

va ga narui. A naga naþa na teluaen kolmekina e playu na kilaen mara, ee, yoko playu na kilaen mara monar te ga kolmekina narui. Visae pogos m̄arera tai sanene, yoko li nalelagaena wa lala monar asum̄al m̄arera amio kiela sitomena viayavi lala, monar amasisu m̄a vano-o awar ro ea ava atol luasa.

Sur mali viowa na lua, naþa molue e porotano

¹¹ Ana siraunia nepisu ke sina ga sur mal viowa taþena tai, naga molue e porotano pam. Naga kana lam̄aliu na þarina lua ga, sa ga narin sipsip tai, ana pogos naþa pis, pulgona sa ga nopi naþa sumo.

¹² Ana surmal na sumo tam̄an na lua nena yumāe amio kiena namareraena m̄arera make ga, naga kila m̄a pano-o yomarava amio kiena yeririna make ga la amlotun surmali na sumo naþani, naþa þar pupia magka na marena ga yoko m̄ao sina. ¹³ Ana na lua nene asum̄a akila ke pupia kile lala amio pupia sur na ilanen lala, pano-o akila tai naþa kap molue ke ma e peni pitom e yomarava e maran yar la naþa apisu ke ne. ¹⁴ Ana e kile la nene naþa naga kila ke ne e kia kiena ne sur mal na sumo, naga sum̄a pisa kotalia ke yeririna na yomarava lala, þere la apa ape wowe laa narui.

Naga pisawal pan la sape ate nono kiena ne surmal nene, naþa playu sia ana mal si monāa ga. ¹⁵ Ana amiyumāaen pae, amla m̄areraena pan surmali na lua vena kila nono nene kilia yuveve, akilia vis, a amla m̄areraena pania vena kilia wemāar yar ai naþa pe kekaran re vatanon naþa lotun nono nene poli.

¹⁶ A amio m̄ena nanini, naga m̄areran make la ga vena awe tatu se limala marua, visae peraga, e

piamenala. Yaru kar ga lala amio yerkawa lala, a la naña limala korena ga amio la naña limala pule, a yar la naña amiyũae, amio kiela nasumonena lala, la make ga awar tatu nene. ¹⁷ Visae tatu nene ve su re e la, tařatete aul sur tai e yuũa na wilwiliena, a tařatete awilwilin sur tai va yar tařena.

Tatu nene naña awe se e la, molue kome kia kiena ne surmali nene, naga marana na kiena kia.

¹⁸ Ko naña oulo tus nini monar omanmarua ruru e yo nene. Visae ovisu kilale make suria, yoko okilia olual marana na kia kiena ne yaru lala, ana apuloviraviran marana na kia na surmali nene, aũaal tol lualima yam orai pa orai, pona sa naña lařasa asape, orai orai orai [666].

14

Narin Sipsip amio la naña atol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000]

¹ Nekira ke sina pa yam tai, noũaal tavie nae Saeon mũeke ga vamon inu, a ma e luasa noũaal Narin Sipsip suũaal sike ea, naga amio kiena pupia řina na yeririna tai. La asiri kiena kia amio kia kiena ne arimana Ntewa sike e piamenala, a la moki pařisi, kana marana tol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000].

² Ana pupia mũaagena tai kom ma e peni pitomi, taulu naña sive řanpo e piarũe pona polilu tera. Ana nemiagogonia, nemloge ga naña aũae kita la amiyelu, ³ a la asũaal asike vamon yo wa, e marana ne yar mal la vari nene amio nasumonena lala, amiyaun ke yauena viu tai. La tařena la mokliu naña akekaran yauena nene pařisi, la sinelan mũena asape ayaunia, ana akilayon řelea.

La ga naña akilia ayaunia, nane řina na manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari nene, naña apul plan la petan yomarava rui. ⁴ La ke naña pe akilali re piowa amio sira yam tai poli. La apuarar ruru kiela malena mekik ruru po silaga, a ataveve ke Narin Sipsip nene va e yo nape naña naga va ea. Yeririna la mokliu naña asike ne, ana la ke naña apul plan la petan tařena la narui, a la akilala apim sane mras řesa nalaena va Ntewa amio Narin Sipsip.

⁵ La nene pe visokanen re tai molue kome logola poli, pe sur viowa re nena tai sike e kiela malena poli.

Navisi la telu

⁶ Ana e poglis nene, noũaal navisi tai moũaa kaka ke e yo punu ga ma metava. Amla lologena wo naña ve uro re pania, vena naga kilia va lologon va e yo punu ga va yeririna na yomarava lala, vena va tol purvanua make ga, yolai make ga, a visena make ga. ⁷ Naga pisawal ke pa e yo punu ga amio pulgona naña keviu, sape “Amiu avatanon Ntewa, avisirlua kiena kia, komin naña kiena aora na liřereen yomarava mũalivi rui.

Alotun naga naña sii sinapane, yomarava, a sive amio purřes nen wii lala.”

⁸ Ana siraun na nene, navisi nalua taveve pimi naña naga pivion ke sape

“Pupia pulkumali viowa naña Papiilon naga mlor rui!

Naga pa mla ntewa naña pe pe lelaga re poli, a řere plan yeririna mokliu naña apa ape wowe amio, la sa ga yar na ve torogen ga lala.

Nanagane, pupia pulkumali nene pimi piowa rui amio kiena nono lala.”

⁹ A yam si tai, navisi na telu taveve la pimi, pisawal manenea sape “Yoko yar la ve moki naŭa akinai vena alotun yar mali viowa amio kiena nono, a yoko yar la ve moki naŭa atamian awe kiena tatu se piamenala pona limala.

¹⁰ Ana yar naŭa kila sanene, yoko naga mēna ga mun e piala naŭa pulen kuruta namunena naŭa melkalka na pupia sinemimiena kiena ne Ntewa. Yar na sanene, mapulukapi luamene lege kare tasnena e marana navisi wa lala a e marana Narin Sipsip.

¹¹ Ponoyomē na kiela naloge viowaena yoko molue lue e kapi naŭa taŭatete mare pog tai. La naŭa amlotun ke Sur mal Viowa, apatanon kiena nono, amio la naŭa aŭar ke tatu na kiena kia e tasnela, la taŭatete atol yo wo na va ruru laena, ana yoko ayumāen ga loge viowaena ko legiena a kolemalu nalue ga narui.”

¹² Nakoena nini naŭa navisi pisa mārera paŭisi, ana kana kinasa sape ita li nalelagaena wa lala monar tesumālu mārera temio kieta sitomena viayavi. Monar telogear navisaluaena lala kiena ne Ntewa, a silaga monar teve lelaga e Yesu.

¹³ Ana nemloge visena tai molue ma e peni, sape “Nanene visena tai naŭa yoko osirilua, naŭa sape, siar nagane vano, la naŭa yoko amare, naŭa kiela malena su ruru sike e limana Suŭe rui, yoko awar pupia navisa ruruena.”

Visena nene ŭisi, ana nemloge Ninuna taŭania, sape “Ee, la nene yoko kiela yumāena wo la avam

metava amio la, a nagane yoko taŭatete si ayumāe narui, la atol kiela navaruruena wo rui.”

Navisi la telu apito aŭar kinanena naŭa marua e yomarava nini

¹⁴ Nekira si pano, ana lul yuwowo tai mēke ga vamon inu, ana nomāl yar tai, sane Narin Yeririna, totano teke e lul nene rui. Totano teke amio karo na ŭarila kiena ne ŭarin supe lala e ŭarina, naŭa amiyumāen e kol, a e limana tarar ke uknaep tai naŭa mal paŭisi vena teen kras neŭ kinanena lala. ¹⁵ Ana navisi taŭena molue e yumā wa, pio ke naŭa teke tano e wos nen lul nene, sape “Poga, osumālu, otar kionā playu ova osiar yumāena. Kinanena la naŭa sike e yomarava amarmarua rui, nagane pogos na teen narui.” ¹⁶ Ana naŭa teke tano e lul sumālu, silin kiena playu pa e yo kar ga e yomarava, te kinanena la naŭa marua sike ea.

¹⁷ Ana navisi taŭena molue e yumā wa ma e peni, naŭa naga mēna ŭarar ke kiena playu naŭa pe uk, naga mēna mal na mal. ¹⁸ Ana navisi ke sina tai pitomi, naga naŭa pe navisuaren pulukapi, ana naga ŭaro e wonta pimi pio taŭena naŭa mlarar ke playu, sape “Pogaga, ko mēna ga, pogos naŭa oto okila kionā narui. Otar kionā playu oto owar punu kilis nen kerep la nene teliv e yomarava nini viora, ote polo mras la naŭa marua telan sike e kilisa.”

¹⁹ Ana navisi naŭa mloge, teran kiena playu e yomarava, pito ŭarpolo mras nen kilkerep e yomarava, koven la e lele na winplanen was nela naŭa asike vanua e pulkumali. ²⁰ Ana nasinemimiena kiena ne Ntewa kilapel la ga, pumumu kare la pano-o kuruta mlau ŭarpooyo, mlau pimi

keviu sa ga womie, kokonia make purvanua wetelu merorol pa tol kolmekin yaru, pano pano kilamalarala plasania.

15

Navisi olua amio pog viowa maro olua

¹ Nepisuveve ke sur la ma e peni wa, ana pe yam piavi re poli wa nepisu pupia kile tařena nařa pe pupia sur na ilanena pařisi, nane navisi la olua, nařa la ařar maron pog viowa la olua. La maro sanene komin nařa visae la awar ro pae, nane kila sane pupia nasinemimiena kiena ne Ntewa yoko řisi ruru nenaga. ² Ana nořal pupia yotop tai, meri ga pano mēke na sa ga sive, ana naga kap mēke ea, ana pila na pila. Ana e lepas nen yo nene, nepisu yar la mokliu asuřal asike ea, a la nene, naga yeririna make la nařa ataulu yar tetan, la ataulu kiena nařareraena, a la ataulu puriukawa na marana na tatu nařa aņe sike ea, nařa yar nene řaria sane kiena kia nowo tai.

La nařa atauluia, asuřalu asike amio kiela kita lala nařa Ntewa řar pan la, ³ ana asuřa aņe ke kita la nařani, la asuřa amiyaun ke kiela yauena tai nařa yauena kiena ne yar na yuřaena kiena ne Ntewa nařa Navisawalena Mosis, ana nagane pimi nařa apio asape yauena kiena ne Narin Sipsip. Yauena nene pa sanini, sape “Akee Ata Ntewa na Mareraena kiořa yuřaena la akerkeviu pařisi, apowo pařisi, ko ope řarin Suře kiena pog make ga, kiořa řelaga la mesmesu a ape lelaga.

⁴ Ko ope Suře, pe yar re nena tai nařa ve maraun ko re. Pe yar re nena tai poli nařa ve vatanon re kiořa kia. Ko ga ope na wa kemua lelaga,

ana yolai make ga monar akinai tano alotun ko, komin nagane, sur mesmes la nařa ko okila, lala aņaliv apim amerarava ruru e kilamaran yeririna na yomarava la rui.”

⁵ řisi na nekira ke sina ga pa loyuřa ma e peni ana nořal pulutava na yuřa wa lala suwowa ga sike na. Nepisu sane silparpara na tapolen nena nanua sumo akutarar kome yomema pimi, nařa amligan ruru navisaluaena kiena ne Ntewa sike ea. ⁶ Apike pae, ana navisi la olua amolue ea. La amiyen kulmrae urmi la nařa amekik ruru po, apilavila, a atelan kulka nařa amiyuřaen e kol řaro e yerela. Ana amial apim, amio pog viowa olua nařa ařar ke ne.

⁷ La apim asuřal asu narui yar mal la vari tai nene kian piala nařa pe kol olua pan la, tai kus tai, tai kus tai, nařa apulen ga nasinekar kiena ne kietā Ntewa nařa sulue na sike ne.

⁸ La akuspae, ana komin pupia naurarena na nařareraena kiena ne Ntewa sike e yuřa wa nene, kapiu řar punu yo pařisi, kila yar tařatete va loyuřa. Ana suřa sanene pano-o tol nařa pogos viowa olua kiena ne navisi la olua nene řisi ruru nenaga.

16

Pias nen nasinekar kiena ne Ntewa olua nařa puleule nenaga

¹ Ana nemloge visena mārera tai molue ma e peni pa pa navisi la olua nene, sape “Nagane, pogos na yuřae kiamiuena narui. Ataron plan pias nen nasinekar kiena ne kiamiu Ntewa veve taaga vito e yomarava.”

² Pisa pae, ana navisi na sumo pa taron plan kiena piasia pito e porotano, ana kana wii nena mlau pa kila magka wa la molmolue kalo tas nen yeririna la nařa aņe

tatu na sur mal viowa sike e yepela, naþa la amlotun ke kiena nono, aþar kare magka pano-o þisa amloge sinelalaea pano-o paþisi.

³ Yoko navisi na lua towe taron plan kiena piasia pito e sive, ana kana wii mlau pito tol sive kila pimi pe kuruta sane na yar mare, a sur mal la naþa sike ea amar-mare make nenaga.

⁴ Yoko navisi na telu taron kiena piasia pito e wii lala naþa amlau, þarar purþes nen wii lala, ana kana wii mlau pitove kila la mēna apim ape kuruta veraga. ⁵ Ana nemloge visen tai pitomi e navisi nene naþa pe þarun ke wii na yomarava lala, naga sape

“Ko na osike mēna na konua rui, a osike nagane, ope Nawa,

kiomā nakoarena la nene aňarera manene laa, ana kioamā naliþereena mesmes ga.

⁶ Lelaga naþa yar na yomarava lala, aňemoňar kioamā yar wa lala, akila kuruta na kioamā navisawalen la mlau, ana omla maran ke ŝina pan la pogaga, naþa mēla wii namunena ape kuruta make ga.”

⁷ A visen taþena si molue mēna e wonta, sape

“Ntewa na meta manenea, pe lelaga paþisi, kioamā naliþereena lala amesmes ruru nenaga, ape lelaga paþisi.”

⁸ Yoko navisi na vari taron plan kiena piasia pito e mrae, ana kana wii kila mrae yo pisun manene laa, kilia lege yeririna na yomarava la sane kapi. ⁹ Ana amloge yepisusun, yepisun kekan la pano-o apiuelin kare kia kiena ne Ntewa paþisi. Akilia ke asape naga mligan ke nakoarena la nene pimi, akilia mēna asape naga visae sinenania kilia visaluþaria,

ana yepela mavin ga vilon laena, asape taþatete avatanon naga, a taþatete aieluar naga pog tai.

¹⁰ Yoko navisi na lima taron plan kiena piasia pito e pupia lele na totanoena kiena ne sur mal viowa naþani, ana kana wii mlau pito kila lepas wetelu na kiena nasuþenena, yo malolo make nenaga. Yar la amloge piowagan nakoarena nene þisa, akarar purmenela la pano-o, ¹¹ apiuelin kare Ntewa nae peni komin kiela yepelalaea a kiela magka wa lala, ana apisalupar ga, asape taþatete nenaga avilopu la e kiela naviowaena.

¹² Yoko, navisi na orai taron plan kiena piasia pito e pupia wii naþa mlau, kiena kia Yupretes, ana kana wii nena mlau pito þartaþe wii naþa mlau ke ne pimi mema nena ga. Nanene kila narui þarin suþe na purvanua make lala na lepas naþa mrae þarpo yo ke ea, pe kiela mrapa narui, vena waroen yo ea aimi amio kiela yar na mara lala.

¹³ Ana nomāal ninuna viowa telu naþa sane prok, naþa tai molue e logona pupia arman nopi, tai molue kome logona Surmal Viowa, a tai molue kome logona navisawalena na visokanena. ¹⁴ La telu nene, ninuna ne yemare la telu naþa asuamā akila ke kile lala, a asuamā aþaro make puna þarin suþe na purvanua lala na yomarava, aþerela apim lele taaga vena akila ruru make suria komin pupia mara naþa yoko kapur e pupia legiena maro naþa Ntewa na mava pisaar rui. Ntewa pisayu legiena nene rui e kiena visena tai, naþa sape

¹⁵ “Avisuar amiu, yoko nomāalivin amiu vinau ga, yoko ailan inu sa naþa visae yar na vinauena tai imi.

Yar naþa kon ruru kiena sur lala, naga su ruru ke narui, a tavilo ke ga wa, vena suniate inu, vena imimi lua mevano, yoko wo van vaþisi.

Ana yoko laþasa ailan sane yepela ve sinas ga akiriri tetai, amawa vaþisi e pogos nene.”

¹⁶ Ana nomal pog na mara na legiena maro pimi þarpoyo, a nina la nene aure þarin suþe na yomarava la ava lele taaga, nane e yo naþa visena na Epru sikia sape Amaketen.

¹⁷ Yoko navisi na olua taron plan kiena piasa, ana taron plan ga pitomi metava e yepesinas na meke ne. Ana visen tai molue kome yo wa na totanoena loyuma e yuma wa nae ma peni e pogos nene, pion manenea sape

“Nagane pogos na luas nen sur make ga.”

¹⁸ Ana yekarpla siar e yo punu ga veraga, þarar kana polilu ne la naþa atera, a navioena lala a maagena lala. A þarar mena, pupia yemninu, yemninu ma pano-o pa piowa manene laa sa naþa pe yar tai pisuli re yam tai poli wa, siar e naþa yar mal e yomarava pimi tol nagane. ¹⁹ Ana yemninu nene kilaþa porotano, kila pulkumali lala na purvanua make ga teliv e yomarava nini piora amloloru, a kila pupia pulkumali naþa Papilon purþa lepas telu.

Ntewa suma sitomal ke yo nene, þarar kiena napiowaena lala, ana kila karepel manene paþisi torokin nena kiena þelaga naþa kilakila ke ne, kila naga mun e piala naþa pulemamagan kuruta na munena na mareraena na kiena nasinekar. ²⁰ A þarar yemninu nene, narin purvanua la apureure apano akokovio, a

tavie la nanua asmal asu ne, amal la re si poli. ²¹ Aes yua la meta e sinapane amloloru sane pupia kilavaru lala, a monar yeririna la naþa asike e yomarava. Amloge manene laa piowagania, apisu naþa sur viowa nene marera manene laa, pano-o asma apisalele kare Ntewa.

17

Sira viowa teke tano e surmal viowa

¹⁻² Ana e pogos nene navisi tai pimi, naga na navisi la olua tai naþa akus ke piawi pias olua nene. Naga pimi mesmesun in ga, pisawal sape “Otaveve inu. Yoko nekipian ko e pupia pulkumali viowa naþa Papilon, naþa meke e naþa pupia wii la mlau ke ea. Pulkumali nene miyuma piowa ga, sa ga sira na mrapa tai. Naga sa ga þarin suþe na purvanua taþena apa akila ke kolau pania, a sa naþa mana kuruta na munen kila sitomena kien yeririna na yomarava la apa apiowa laa narui. Ana oimi, yoko nekila ko ovisu ya naþa yoko imi malivinia e pogos naþa yoko naga war ruru kiena nakoaena napo.”

³ Ana navisi naþani pimi þerelua ninuu, mligan inu nesike e yomema tai. Ana nepisu sira tai totano teke meta e purwolu na puluk tai. Sur mal nene pivaga make ga, naga þarina olua, a kana lamaliu lala tol lualima, a e yepen make ga asiri kia viowa lala navisalelekareen Ntewa. ⁴ A sira naþani, naga miyowau paþisi e kulsota la naþa amemaena a apivaga, a apaia kare yepena lala e mrakotal lala, a e pialaliga lala, a e sur la naþa pe kol, a e kilavaru la naþa merarava po naþa kana kilavaru ne pa metava paþisi, amio sur la naþa asike loyuma

e mratamelilivi. Naga mlarar ke piala tai naþa pe kol, a piala nene pulen ga kiena þelaga viowa lala amio kiena kolau. ⁵ Asiri visena tai sike e piamenana, pe visen wan ga tai, visena naþani naga sane kia tai, naþa pisa sanini, sape “Papilon naþa keviu, anenane sira na mrapa lala, purþes nen þelaga la naþa ape kororaki e yomarava.”

⁶ Nepisu manene mña sira nene sanene, nepisu kilale sane mun wii ana maran telivi, a pe komin re naþa mun kuruta na munena poli, ana komin naga mun ke kuruta kana li na lelagaena wa lala, nane la naþa añemoñar la komin naþa ataveve Yesu. Nepisu sira naþa sanene narui, yepu þili na þili!

⁷ Ana navisi pisa pan inu, sape “E, ya ne kila omila manene sanene? Osuwa, yoko nevisa meraravan van ko na wa. Sira nene, þarar purwolu puluk naþa teke e wos nena, a þarar þarina olua a kana lamñaliu lualima, suri la nene kala kinasia suñga ga, a yoko nekila ovisu kilale ne.

⁸ “Purwolu puluk naþa opisu ne, naga mñeke kemua nakonua rui, ana naga pe su re si nagane poli. Ana e pog tai naþa pimi ke ga wa, yoko molue si vetan pulus naþa mñeke e nagane, yoko vanon marþanun kiena nakoena. Ana e pogos nene, yoko yeririna na yomarava la naþa asike ga wa, yoko avisu purwolu naþane. Nane la naþa siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia pe su re e Tus na Malena poli. Pog naþa avisuia, ailan vaþisi, komin akilia asape naga sike kemua na konua rui, yoko pe su manene re si yam piavi poli, ana siraunia, naga molue sina. ⁹ A yar naþa pe manmaru ruru po, yoko naga

kilia visu kilale ruru kinas nen sur la naþa yoko nevisa.

“Nasumo, þarina la olua. Kana kinas, pisa pulkumali tai naþa sira nene pe suþenia, kunus olua sike ea. A kunus la nene, la mñena kala kinas suñga ga, naþa sape pupia þarin suþe la olua asuñga ga. ¹⁰ Tol nagane, þarin suþe la lima nene aþis rui, a tai suñal sike nanagane. Tai mñena ga pe mñalivi re poli wa, sike ga wa, a pog naþa imi, yoko su towe laa ve piavi na wa.

¹¹ “Ana purwolu puluk mñena, naþa suþes nanua a nagane pe mon re si poli, nanua sumo naga mñena þarin suþe la olua nene tai. Naga la ke tai narui, ana yoko wasuþe sina sane þarin suþe na orelu tai. Naga pe yerkawa sanene, ana pe sur koren ga, komin yoko naga mñena þisi, va war kiena nakoena mñarera.

¹² “Sur taþena na vike meraravanena, nane lamñaliu la lualima naþani. Nanene kala kinasia nane þarin suþe si lualima. La nene pe asuñal re poli wa vena ave suþen kiela lepas lala, ana yoko akila ga kiela yuñeen la na wa e pogos na purwolu nene suñalu. Yoko ave suþen pae yomarava nini amio, ana nane naga pe na yam plas ga, sa ga aora taaga.

¹³ “La lualima naþani, la taþatete akila kiela yuñeen lala, ana la ape nakilaen ga yuñeen kiena purwolu puluk nene, vena kiela namñareraena iila naga, vena kila naga imi ve keviu la sane. ¹⁴ Yoko la punu nene aim veraga vena akilali mara amio Narin Sipsip, ana taþatete atauluia. Peraga, ana yoko naga taulu la, komin naga ke narui naga pe suþe kien suþe lala, naga pe þarin suþe kien þarin suþe lala, a kiena yeririna nowo lala, nane la naþa

naga pio la, naga mligan plan la, a la nane ave lelaga e naga.

¹⁵ “Sur navisa meraravanena taþena, naga wii lala amio sive lala naþa opisu sira viowa nene naþa towar la ke ne. Kala kinasana, naga yeririna la naþa asike e yomarava, amio yolai lala, a purvanua lala, a visena lala.

¹⁶ “Ana siraunia, purwolu puluk nene amio kana lamaliu lualima, yoko yepel mavin sira viowa naþani. Yoko asuñalu akila imi viowa van vaþisi, naþa ayen plan mñana kulsota lala ve plamoñe e maran yar lala, a yoko akan make kana kilamñiu lala ana okoven kana puriu lala vito kapi kekania.

¹⁷ “E mrapa ne nanene naþa yoko akila va sira nene, tepisu sane torokin nena nakoena naþa Ntewa pisawal e kiena visen tai nanua sumo rui, sinenan sape sira nene monar waria. Naga ga mligan e kiela sitomena lala amio purwolu puluk nene, vena akila sanene vania.”

¹⁸ Ana navisi naþani kila make kiena visena e poglis nene, sape “Nane navisa meraravanen sira nene narui, naþa naga pupia pulkumali naþa pe suþen þarin suþe taþena lala e yomarava.”

18

Pulkumali viowa naþa Papiilon mloru

¹ Yoko, nepisu navisi taþena molue ma e peni pitomi tano. Naga pe navisi mñarera tai kiena ne Ntewa, pitomi þarar pupia namñareraena, a kana nategoliena kila yomarava pilavila. ² Naga pio e pupia pulgo tai naþa pisawal sape “Pupia pulkumali viowa naþa Papiilon, mloru rui.

Nagane, yo nene pimi pe uña tai mñana yermare lala a pe yo

tai naþa ninuna viowa la atapolou ea.

Manu make ga naþa akila ke þelaga na kororak viowa lala, la mñena añe mñala ponovi sike ea.

³ Naga pa þere ntewa la naþa pe ape lelaga re poli, a þere yeririna taþena la apa ape wowe amio, la sa ga yar la naþa amun wii þarila telivi. Sa ga naþa naga pa þere þarin suþe na purvanua taþena lala, apa akila kolau amio, a yar la naþa amiyuñæen ke kilavaru e yomarava telivi piora, la ataulu kilavaru namname paþisi e yuñæena viowa lala na pulkumali nene, pano pano-o apim ape yar na sur moki manene laa.”

⁴ Navisi pisayu sanene þisi, ana nemloge visen taþena kom ma e peni pitomi, pisa sanini, sape “Kiau yeririna lala, o! Popon aurmatan yo nini vilaga, visae peraga, naga warar amiu ava e kiena mlamulena viowa lala,

visae peraga, naga warar amiu mñena ava e kiena nakoena lala.

⁵ Kiena mlamulena viowa lala ponpolo mñaga pa tol ma e peni, a Ntewa taþatete sinen þesan naþa naga kilaroro kiena navisaluaena yam via.

⁶ Popon ga naþa alamaran si naloge viowaena vania sa naþa naga kila pa yar taþena lala,

popon aul maran vania va yam ve lua e ya naþa naga kila rui. Wii melkalka naþa naga kila yar taþena la amunia, popon akokonia ruru mñana piala ulemamaga.

⁷ Nanua, kiena nalogewoena e kiena malena meme ga,

naga keviu pañisi, ana yoko vilon imi ve naloge viowaena e yepe lalaea lala amio tagiena lala.

Ana nanene na pere ke na wa, komin naga pilaven ke kiena sitomena na wa, suña pisa ke pania, sape 'Ke, in na nepe ãarin suþe sira sanene, neto ruru na neteke ne. Sur make ga po manene laa pan inu, ana taþatete nena neve sa letano tai naþa pe kiena sur re poli, taþatete nena netagin naloge viowaena pogos tai.'

⁸ Ana naga, e legiena ta ne pimi ke ne, yoko sur viowa la kila kare ruru naga veraga. Yoko marena, warar tagiena, amio viso, a yoko kapi kekalele kare naga.

Naga pe sitom re sur poli, ana Suþe Ntewa naþa yoko liþere naga, kiena nañareraena naga keviu manene laa."

⁹ Ana navisi pisa sanini, sape "Parin suþe make ga na yomarava nini telivi piora, la naþa apa amlotun ke ntewa lala na pupia kumali nene, yoko avisu kilale naþa naga mlor rui. La ke narui naþa sane apa akila ke kolau amio, apa amloge po amio naga e kiena malena wo pano-o, pe asitom re nena sur tai.

"Ana pogos naþa mloru, kana kap la naþa kekan ke ne piuyu pa metava, nanene narui yoko sinela viowagan vañisi, yoko ataginia. ¹⁰ Yoko avisu nakoana la naþa naga suña þaria, yoko kila la mña asiar ayuyuwawa. Yoko asu la gar perina akira avisusua, avisave

'Ake, pupia Papiilon, pulkumali nañareraena, sinemimi miye ko pañisi.

Lelaga naþane, osu ruru mña pano-o,

ana e aora taaga ga nene omñal kionña luasa,

omloru, oñisi nenaga.'

¹¹ A þarar mña, yar na stoa lala e yomarava wetelu yoko atagi a sinela yea, komin naþa pe yar na ulen re si kiela sur la poli. ¹² Nanua sumo, akila kiela waa lala pulen ga tegaki nowo lala, sane sur la naþa amiyumñaen e kol þarar selþa, amio kilavaru na kupito naþa pupia kilavaru, amio sur naþa sike e mrakiav, a kulmrae la naþa kala marala la powo, a lak la naþa ponotaninu, a sur la naþa amiyumñaen e maluen elepen, pona e lak lala, pona e pototo lala, pona e kilavaru lala, ana nagane, kiela yumñaena na tauluen kilavaru la nene apim amlolor make ga. ¹³ A e legien nene, yoko yar la ve aul re si sur na kilaen kinanen lala, sa naþa mñaki lala, þarar mrasil lala, pona yago lala, puluyavi na kilaen kilaparavi amio kona lala, þarar mña sur na munen lala sane kuruta na munena. Yoko yar ve ul re si sur la ne sane ponotaninu a sirveve na mras nen olip, a sur na tauluen kilavaru la ea sa nanua sumo, sane puluk, sipsip, wosi þarar kana sur naþa þerewerea. Laþasa nanua sumo apuliwilin yar lala apim amiyumñaen korena ga pan yerkaawa la sane, yoko ve akila re si narui, komin pogos naþa pupia pulkumali nene mloru, yoko yumñaena toko narui, ana yar taþatete si taulu kilavaru na visuaren kiena malena.

¹⁴ E pogos nene narui, yoko avisayu yo nene, avisave

"Ko sinomñan osape owar mrasnomña la naþa ve kerkeviu ve moki, ana naga pe marua re poli wa, kekapil make rui.

Nanua, ko na lumoña pule ruru nenaga, kionoña sur la punu ga po tanea pañisi wa, ana nagane kokovio make negana, tañatete nena yar tai visu si sur wo tai e ko narui.”

15 A yar na wilwilinen sur la nene, naña la ataulu kilavaru la mok li e rui, yoko asuñal ga asike perina akira vano, ailania a amaraun nakoena naña pupia pulkumali nene suña ñaria. Yoko sinela ye vano-o vañisi, 16 yoko atagin vañisi, avisave

“Ake, pupia kiamimi pulkumali, mesitom ko pañisi wa.

Nanua sumo ko na omyowau ruru po pañisi wa,

oñar kotal a na kolmekiña la naña pe kol piataliga la ñar punu yepema lala,

ana nagane na ko na peraga narui, kap mare.

17 Sanapen na kionoña pupia sur mok la nene kovio ga e narin aora taaga ga sanene?”

A yar lala na uararen ñeligas nen waa la naña nanua añarwar ke tegaki lala, ñarar kiela yar na yuñena lala, amio la naña akomkom ke e waa, pona ataulu kilavaru e sive, la mēna asuñal ga asike perina apisu manene ke yo nañani. 18 Pogos naña kana kap ne la piu, pa ke ma e sinapane, yoko avisasa yo nene avisave

“Lelaga o, pulkumali nene na yo ta nene nañane, e yomerava nini yo tai pe sa re si nene poli.”

19 La asitom sanene, a amloge piowa, akoven kare posnoyavi e ñarila ñisa, atagi, asape

“Ake, kiamimi pupia pulkumali, piowa pan ko pañisi wa.

Ko na opulen ga kilavaru, ana memiyuñae e kiamimi waa lala, moñar kionoña tegaki lala, pano pano-o imimi

mēna ga moñal kilavaru naña miila imimi,

ana nagane piowa narui.

E pogos plas ga nene, ana opim ope yo na kovioena ga.”

20 Ana pogos naña pupia yo viowa nene mloru sanene, visena tai molue kom ma e peni, sape

“Ma e peni, pupia kekarena a logewoena.

Amiu nalelagaena wa lala, a nalologena lala a navisawalena kiena ne Ntewa, amiu akilia aieluar naga vañisi, komin naga mliñere sira viowa nene rui, kila maran si pania komin napiowaena la naña kila pan amiu nanua.”

21 Ana e pogos nene, navisi tai pimi kawelua pupia kilavaru tai, kusyaun pa metavan ñarina koven pito kopo sive, talilu pito kovio. Siraunia navisi nañani pisa sanini, sape

“Pupia pulkumali viowa naña Páylon nanene narui, yoko akoven lua va ve sanene, akila naga loru vena tañatete si kilia suñalu pog tai.

22 A ko Páylon, visena na van ko sanini, sape

yauena veraga amio yuka lala, yoko tañatete yar tai loge si e ko,

yar na kilaen yuñena lala, yoko tañatete si tai se ko pogos tai,

a yoko ve mñaagena na vilien re si kinanena lala.

23 Yomerarava na kapi vivaga lala tañatete si tegoli kionoña yo lala,

a yoko tañatete si ologe visena na kekarena kiena mēe amio sira mēe naña atalopa mare ga na wa.

Yar na kilaen kionoña kilavaru lala, e yomarava nini pe tai torokin la re poli,

a namāraena kiena ne kioṁa
kimi lala a kioṁa navi-
sokanena ga lala kila oṽere
sitomena kiena purvanua
taṽena lala apa ape wowe.”

²⁴ Nane tepisu naṽa Papiilon
nene, naga pe yo tai naṽa pe
purṽes nen napiowaena mane-
nea. Navisawalena ai pona nale-
lagaena wa pona yar taṽena naṽa
amēmar la komin naṽa ape kiena
ne Ntewa, ana kala kuruta la mlau
e porotano na pulkumali nena,
naga ke nene narui, naṽa kila
naliṽereena a nakoarena kiena ne
Ntewa mloru ea māraera manene
paṽisi.

19

*Pupia kekarena ma metava
komin naṽa ma e peni taulu make
suria*

¹ Siraun naga nene, nemloge
pupia ṽina ma e peni apion mane-
nea, asape

“Potena pan kieta Ntewa!

Tamaliaena, urarena a māraeraena
naga taaga ga kiena.

² Kiena naliṽereena make ga ape
lelaga a amesmesu paṽisi.

Sira na mrapa la nene anela naga
piowa ga,

kiela na kolauena la akila yomar-
ava pimi pe kororaki paṽisi,
ana Ntewa mliṽere naga
rui.

Ana naga mla pupia nakoarena tai
pania komin kuruta kana
kiena yar na yuṁaena la
naṽa mlau.”

³ Asumā amlolokai mā sanene,
ana asikol ke sina ga, asape

“Potena pa Ntewa! Kapi kekan ke
kororaki la nene rui, yoko
kana kapi nena viu lue ga
va metava narui.”

⁴ Ana nasumonena la lualima
yam lua pa vari [24] amio sur
mali la vari akinai e marana ne
Ntewa naṽa totano teke meta e

kiena yo wa, ana amlotun ke naga.
Apionia, asape

“Po paṽisi! Potena pan keviu!”

⁵ A visen tai molue mēna e yo
wa naṽani, pisa sanini sape

“Kam na yar na kilaen yuṁaena
kiena ne Ntewa,

amiu yerkawa lala a yeririna kar
ga lala,

kam make ga naṽa amlogear
naga,

nagane kana pog nena napo
naieluarena.”

⁶ Ana nemloge sina pupia ṽina
naṽa pio naṽa kiela māagena sa
naṽa sive ṽanpoia mumu, sane
polilu. La asape

“Potena pania!

Kieta Suṽe Ntewa na Mava, naga
taulu make sur rui!

⁷ Teieluar naga,

tevisirlua kiena kia, tekekarania.

Nagane pog wo na kilaen
ṽaṽagena na talopaena
kiena narin sipsip narui.

Wona na sira paia ruru naga su
ruru ga sike na,

⁸ a amiyowauia ruru naga e kulm-
rae viu wo lala, apowo a
amerarava paṽisi.”

Ana kulmrae nowo naṽa miyu-
wowo ne naṽa wona narin sip-
sip na sira miyenia, naga kana
kinas toṁa ga, kana kinasa sane
yuṁaena wo la naṽa nalelagaena
wa lala kiena ne Ntewa la akila
rui.

⁹ Ana navisi naṽa sike amio inu
e pogos nene pis pan inu, sape

“Yoko nevisa kioṁa visena tai
vena osirilua e kioṁa tus
nene. Visena sanini, sane
yar naṽa yoko avio naga
vena naga mēna va e ki-
nanena na ṽaṽagena na
talopaena kiena Narin Sip-
sip, yoko naga loge wo na
wo vaṽisi.”

A sikol sina visena nene, sape

“Naga visena lelaga tai kiena ne Ntewa naña pe lelaga pañisi.”

¹⁰ Ana nemloge naga pisa sanene pan inu, nekinai pania, nesape nelotunia, ana naga pisaluparia. Pisape “Toko, ve okila re sanene van inu! Monar olotun ga Ntewa naga taaga. In na nepe kiena yar na yuñae ga, sane ko, a sa mña wolai tañena la naña apiawa mñarera ke e visena lelaga lala kiena ne Yesu. A po pañisi naña amiu asuñña akila ke sanene, komin naña purpēs nen kinas nen navisawalena lelaga make ga naña apisawal nanua pimi, naga Yesu ga ne, amio kiena visena lelaga la naña apuarar ke mñarera.”

Yar mñarera naña kus wosi na miyuwowo

¹¹ Ana e pogos nene, ma e peni pietava pan inu, nekira pa loyuma, nepisu wosi yuwowo tai naña po pañisi suñalar ga sike na, a yar mñarera tai naña kusa totano teke ea. Naga ke narui naña kila mara suwo napiowaena, pona pogos naña kila kiena naliñereena, ana naga miyuñae nena mesmes pañisi. Yar nena, apio kiena kia asape Parin Suñe Lelaga Naviawaena. ¹² Ana kiena kia tañena mña tai asiri sike ea pe yar tai kilia re kana kinas poli, naga taaga manene kilia. Kilamarana pilavila sane kap naña pivaga, a e ñarina miyen ke karo na ñarila kiena ne ñarin suñe lala. ¹³ Naga miyen mña mña kulkota viavi tai naña aputon pito e kuruta vena kila ve maran la ea, ana naga kiena kia si tai na naña asuñña apio naga ea, naga sanini, asape Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁴ Ana e pogos nene, ñegas nen yar na mara lala nae ma e peni,

amiyowau ruruia e kulmrae yuwowo a akus kiela wosi yuwowo lala, asuñña ataveve ke kiela nasumonena nene apano. ¹⁵ Naga ñere la apano, kiena visena molue ke kome gona sane playu na mara naña mal ga lepas luwoka, naña yoko te plan purvanua na yomarava la akekapil. A siraun naña yoko naga taulu la, yoko naga suñalu ve suñen la, a naga ñuarar ke plaki e limana, pototo tai naña urmi. Nakoena mñarera ya naña sinemimiena kiena ne Ntewa na mava ligan va yar la akusia, ana yerkawa ne nanene narui yoko naga war imi mñalivi.

¹⁶ Ana naga kiena kia tañena sike ga wa, naña asiri e mña kulkota a e lana, sape

“Ñarin Suñe kiena ne ñarin suñe lala, Yerkaña kiena ne yerkaña lala.”

¹⁷ Nepisu navisi tai suñalar sike na naña yepisun tegolia, naga pion pa manu lala naña akaka ke metava ne, sape “Ei, kam punu ga aim lele taaga e pupia ñañagena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Kam manu na kanen tata lala, yoko ve ve piavi re ayuñae kinanena tai torokin amiu nenaga, naña tas nen yar mare lala kiena ne nañinekar kiena ne Ntewa. Parin suñe lala, pupia yerkaña na mara lala, yar mñarera lala, wosi na mara lala, amio la naña añerela ke ne, amio yeririna kar ga lala la naña ape yerkaña pona ape yar ve torokaki na yuñae ga lala, la make ga asuñalu vena akila mara va Ntewa, ana naga taulu la kila moñar la pa ke ne.”

¹⁹ Ana nepisu surmal viowa amio ñarin suñe na yomarava amio kiela ñegas na kilaen mara lala, apim amiyuwon vain la ke lele taaga. A sinelan asape akila

mara amio naþa kus ke wosi yuwowo ne amio kiena yar na kilaen mara lala.

²⁰ Ana asape akila mara narui, ana yar viowa lala amilan ga naþa lepas kiena ne Ntewa asuñal veraga apa atarar kiela na sumonen luwoka naþa atarar ruru la nena, nane sur mal viowa amio navisawalena naþa pisosokan ga ne na pe yar naiilaena e kimi lala a sur nailanena lala. Sumo, naga miyuñan sur la nene pisa kotalia ruru nena yar lala naþa þere kiela sitomena pano atañan añe tatu na sur mal viowa pa e piamenala, apa amlot wowe pa kiena nono.

Ana la atarar ruru nena nasumon-ena luwoka na þegas viowa nene, ana akuwanpran luwoka pito e pulukapi naþa mumu ke ne.

²¹ Ana taþena la pe akila re mara poli wa, amilan ga playu na mara tai molue kome gona naþa kus ke wosi yuwowo ne, pa sanene, pa sanene, te moñar kare la amarmar pa ke ne. Ana taveve ya naþa nepisuia, manu na kanen kilañiu lala apim atewowa tas nen marena la naþani, akan pano-o meþela la puleule.

20

Apiar Yermare pa tol kas manu taaga [1000]

¹ Ana nepisu navisi tai molue ma e peni pitomi tano, mlarar ke ki tai e limana, ki na pulutava na pulus nen marena naþa pito na pitove pe luas re poli, a amio ki nena, þarar mñena sen mñarera tai.

² Ana naga þere mesmesun pupia nopi nene, naþa pe yermarua lomñara naþa Yermare naþa Yermare Lego, pa tarar ruru mñarera, piar ruruia e sen, pisaar sape yoko mon mña sanene va tol kas manu ve taaga. ³ Ana kutarar naga amio kana sen naþani koven pito

e pupia pulus naþa pito manene tano ne, ana kotawea, kiar ruru ruru mñe ea, vena yar viowa nene ve va re si kilali yeririna lala na purvanua wetelu, va tol naþa kas manu ve taaga nene warovia. A kiena mñareraena taþatete þisi make na wa, komin naþa siraunia, e narin pogos tai ve plas ga, yoko naga kilia molue vena kila ke sina ga þarina yam tai.

⁴ Ana nepisu yo wa lala, amio la naþa atotano ateke e wos nela, naga la naþa apisir plan la rui vena akilia aliþere yar lala. A nepisu mñena ninun yar la moki naþa asuñ ga amio la, nane yar þes la naþa amlologon Yesu amio visena wa kiena ne Ntewa, ana ateroro kolmekilania. La nene pe amlotun re sur mal viowa nene poli, pe akinain re kiena wonta poli, a pe aþar re kiena tatu e piamenala poli, pona e limala, ana Ntewa kekarana la, kila la amal sina vena akilia asuñal amio Kristo vena avisuar yo punu ga va tol luas nen kas manu ve taaga naþani.

⁵ Naþa amal si sanene, naga pogos þesia naþa yeririna lala amal si petan marena, ana la ga nene atolia. Taþena lala naþa amare ga asike na wa e pogos nene, la nene yoko atol ga kiela malena na wa e kana nalua nena, nane e luas nen kas na manu taaga nene. ⁶ Navisa ruruena wo kiena ne Ntewa sike e la naþa amal þes sina vetan marena nene, naþa la na kiela malena pe wa ruruia. Marena na lua taþatete nena tol la, ana yoko la ayuñae sane la ape yar wa kiena ne Ntewa, ape yar wa kiena Kristo, a yoko naga visir plan la avisuar yo amio naga e kas manu ve taaga nene.

Yermare, kana luas

⁷ Ana pogos naþa kas manu ve taaga nene þisi pae, yoko Yermare

kilia molue sina e lele nakoena naña sike ea. ⁸ E pogos nene, yoko naga va kar ga e purvanua punu ga e yomarava nini, visa kotalia si yar lala, a yoko naga werepran pupia pegas lua nene aim ve taaga, nane yer Koko lala amio yer Makoko lala, vena aim si ave taaga vena akila mara va yeririna lala kiena ne Ntewa. A visae pegas lua nene aimi ave taaga, la ave moki na ave moki, sane mras nen none la garo losi.

⁹ Ana apureviraviran ruru la sa naña li na kilaen mara lala, amial vera ga akusro yomarava apim atol yo Yerusalem, yo naña Ntewa kekaran pañisi, naña naga yo kiena ne kiena yeririna la naña asike ea. Ana amierviwi ruru nena pupia pulkumali nañani, asape sinelan siaren mara narui. Ana amilan ga pupia kap tai molue veraga kom ma e peni pitomin la, kekan la pano-o kekan make la nena ga. ¹⁰ A Yermare, naña naga pisa kotalia la sumo rui, akoven lua naga pa e pupia pulukapi naña mumu ke ne, nane kapi mā nena naña akoven surmali viowa amio navisawalena navisokanena lalua apa asike e rui. Ana la telu nene yoko akus naloge viowaena e yo nene ko legiena a kolemallo, vano vano-o ve uro re.

Naliḡereena maro kiena ne la naña pe amlelaga re poli

¹¹ Ana nepisu pupia yo na liḡereen yar lala, naña miyuwowo na miyuwowo, amio suḡe keviu naliḡereen yar lala totano teke metava ea. Kiena naurarena kokonia ruru make yo nene, kila porotano amio sinapane la luwoka aḡure apevenin plan la apano akovio. ¹² Ana nepisu pupia pegas nen yar la tai, naga yar la naña amare nanua rui e yomarava, pupia yerkawa lala a yar kar make ga lala. Ana apim aḡalivi e

nañani vena asuḡal ase marana ne suḡe keviu naliḡereen yaru. Nepisu tus laḡas pike pā suḡa ga, ana apa akus ke sina taḡena, naga asape Tus na Malena, ana naga ḡena apike. Ana apisu vevea asape alual ya naña asiriyu sike e tus nene e lepas kiena ne yar mare la nene, ana la peve taaga akus kiela nakoena taveve tus la nene. ¹³ A yar mare la nene, amio ḡena la naña amarmare asike e sive, amio ḡena la naña amare apa asike e yo nalogeen viowa rui, la make ga aimin si naña aliḡerela taveve kiela yuḡaena lala.

¹⁴ Ana amliḡere yar mare la nene pano-o pisi, asuḡalu akus sur lua nene naña marena amio ḡena yo nalogeena viowa nene, ana akovenpran ga luwoka veraga vito e pulukapi. Ana marena naña yaru la atol e yo nene, naga asape marena na lua. ¹⁵ A a si naña pe aḡal re kiena kia sike e Tus na Malena poli, naga ke narui akoven ḡena naga vito e pupia pulukapi.

21

Pulkumali viu naña Yerusalem

¹ Ana siraun nene, nepisu peni viu amio yomarava viu aḡalivi, komin peni nasumo amio yomarava nasumo amio kana porotano lala a kana sive nena, akokovio make nena rui. ² A nepisu pulkumali wa wo nene, Yerusalem viu, molue kom puna ne Ntewa ma e peni pitomi tano e yomarava. Nepisu naña apaia ruru po wa, sane sira tai naña amiyowauia po pañisi imin vena akila talopa amio wona.

³ A e pogos nene nemloge visena wo tai molue ma e peni, pisawal sanini, sape

“Nagane, Ntewa sinenan sape sike amio yeririna lala na yomarava, sinenan sape kila ḡena uḡa sike pu la.

Yoko aim ave kiena yeririna lala, komin naþa yoko naga amio la lue narui, yoko naga imi ve kiela Ntewa lelaga.

4 Wamarala make ga, yoko naga yumuplania, yoko marena poná tagena pona yepelalaena pona naloge viowaena, la nene peraga narui, komin naþa pogos marua nakonua la þaro pano pa kovio rui.”

5 Visena nene þisi, ana yar wa naþa totano teke metava pisawalia, sape

“Ee, lelaga paþisi þan wa! Yoko in na nekila make sur la imi ve urviu sina!”

A naga sikol ke sina ga pisawal nena pan inu, sape

“Nanini yoko nevisa visen tai van ko naþa pe lelaga nena napo, naþa okilia owasine ruru nenaga, a popon osirilua.”

6 Ana naga pis mña ga, sape

“Kiau yumñaena make ga, nekila punu ruru nena ga!

In na in þesia a in maro, in na nasiarena a naluasia.

Yar naþa loge moto karia, yoko nevio mña wii tai e purþes nen wii na malena, nela vania mun korenan ga sanene.

7 Yaru naþa kiena malena þaro e pog mñarera lala, sumñal mñarera sumña vano-o taulu viowaena, yoko naga tol navisa ruruena lala sane kiena lalimana. Yoko nesumña neve kiena ne Ntewa kemua lelaga, yoko noure naga imi ve naruu.

8 Ana yar viowa lala, la mña yoko atol kiela lalimana lala. Nane yar sur la naþa pe apiawa re mñarera e in poli, naþa pe amlelaga re poli, kiela þelaga piyowa paþisi, a mñemar yar taþena,

akila piowa amio sira pona yermene, aþar kimi, amlotun nono, ape yar navisokanena. La ke nene narui yoko ava atol marena na lua, nane e lelela ke napo narui, nane pulukapi naþa pe ponoyomē, naþa mñewo þele ga.”

9 Visena nene nane þisi ne, ana navisi nasumo la olua nene lala tai, naþa aþar pias nen sur olua na loge viowaena maro la olua na yomerava, pimi pio inu. Sape “Oim ke ne sumo wa, yoko nekila ovisu sira va talopa, nanene wona Narin Sipsip.”¹⁰ Ana þerelua inu nepa ga e ninuu, ana imimi lua mepa metol pupia tavie tai metava. Imimi lua mesumñalu mese yo nene narui, kipian inu e pupia pulkumali wa naþa Yerusalem, nepisu sina nomñal naþa molue ma puna ne Ntewa ma e peni pitomi ke tano.

¹¹ Pitomi ke sanene narui, nau-rarena kiena ne Ntewa sumña puleule, kila tego paþisi, sa naþa sur tai naþa pilavila ruru po paþisi. ¹² A kana pupia kove nena miyervivi nenaga, pa metava na pa metava, a pupia pulutava lualima yam taaga pa lua [12] sike ea, naþa kana navisi la peve taaga apisuar ruru la mña. A pulutava la make ga, tai kia sike ea, tai kia sike ea, naþa kia kiena ne lus nae Israel la lualima yam taaga pa lua, ¹³ naþa pulutava telu sike lepas na lagawa, telu sike lepas na lagi pasipurua, telu sike lepas na mrae molue ea, a telu sike lepas na mrae pito tano ea. ¹⁴ A pupia kove nena sumñalu sike e kana pupia kemraþe nena tol lualima yam taaga pa lua, asiri kia sike e peve taaga, naþa kia la nene kiena nalologena la lualima yam taaga pa lua kiena narin sipsip.

¹⁵ Ana navisi naþa imimi lua

mesun ke ne, naga kus ke nato-
 tou viavi tai naŋa kol e limana,
 vena va lual totou na pulkumali
 nene keviu sanape, amio kana
 kove nena a kana mratava lala.
¹⁶ Kove na pulkumali nene, lepas
 varoka piavi maran taaga, ana
 navisi pa mla kana totou nena,
 taulu tasmē manu lua [2000]. A
 mla mēna totou na yepasia siar
 tano pa tol metava, maran taaga
 ke sina ga e kana lepas la vari
 nene. ¹⁷ Pisi na pa pisu kana
 kove, mla totou na kana merorol
 nena, polo kana merpu ne lala
 pa taulu nena lualima yam orai
 [60] veraga. ¹⁸ A kove nene pe
 amiyuñāen re e kilavaru kar ga
 la poli, ana miyuñāen e kilavaru
 tai naŋa kana marana la po paŋisi,
 a pulkumali yepas make ga lala
 amiyuñāen ga e kol, mekiki po
 na po, pilavila po na po paŋisi.
¹⁹ A pupia kana kemraŋe na kove
 nena, la mēna ga apaia ruru la
 amio kilavaru la naŋa powo, naŋa
 tai amiyowa e kana kilavaru naŋa
 maran taaga sanene, tai mēna
 amiyowa e kana kilavaru naŋa
 maran taaga sa ke ga, pano pano-
 o tol make kana kemraŋe lualima
 yam taaga pa lua nene. A kia
 kiena ne kilavaru lualima yam
 taaga pa lua la nene, sanini. Na-
 sumo, kiena kia saspā, na lua
 kiena kia sapaia, na telu, naga
 kalseton, na vari naga emrol, ²⁰ na
 lima naga satonik, na orai naga
 kanelion, na olua naga krisolaet,
 na orelu naga perol, na ovaru naga
 toŋas, na lualima naga krisopres,
 na lualima yam taaga pa taaga
 naga sasin, a na maro naŋa lual-
 ima yam taaga pa lua naga ametis.

²¹ A kana mratava lala, la make
 peve taaga ape pupia perel peve
 taaga. Ana nepisu mēna pupia
 mrapa na pulkumali nene, naŋa
 naga amiyuñāen make nena e
 kol, po na po, pilavila paŋisi.

²² Ana sur tai naŋa nemilania,
 nomāpe yoko nelual pupia yuñā
 wa tai mēke likan pulkumali wa
 naŋani, ana nekira nomāl re tai
 poli. Yo nene na pe yuñā re
 na sanene poli, komin Ntewa na
 mava amio narin sipsip, yar la apa
 amlotun la e yo punu ga silaga.
²³ A nomāl naŋa e pulkumali nene
 naga mrae amio kupario pe tego
 re e poli, komin narin sipsip naga
 sane kana yomerarava nena, nau-
 rarena kiena ne Ntewa kila yo
 make ga asike ga e yemlagi silaga.
²⁴ Purvanua taŋena lala yoko ayal
 e kana pupia yomerarava nena,
 a sur wo ya la naŋa pupia ŋarin
 suŋe taŋena na purvanua lala
 aŋar mŋaga pe kiela, yoko awar
 van Yerusalem viu nene, sane
 kiela nalaena lala. ²⁵ Yo nene
 yemalolo taŋatete yoko imi e po-
 gos tai, kila sanene pupia kana
 mratava ne lala kilia suwowo ga
 suñā silaga, ²⁶ a naurarena a sur
 wo lala na purvanua taŋena lala
 yoko asuñā aim lue ga loyuñā e
 silaga. ²⁷ Ana e lepas na sur la
 naŋa pe mekik ruru re nena poli,
 yoko taŋatete nena tai va loyuñā
 e nene pogos tai, a yar ai naŋa kila
 yuñāena naŋa na mawaena pona
 na visokanena, yoko naga mēna
 ga taŋatete va loyuñā ea. La naŋa
 navaen loyuñā, naga la ga naŋa
 kiela kia, narin sipsip siri sike
 loyuñā e kiena Tus na Malena rui.

22

Purŋes nen wii na malena

¹ Siraunia, navisi kilologia
 purŋes nen wii na malena pan
 inu. Nepisu kana wii wo nena,
 merarava na merarava, mlau siar
 e yo wa kiena ne Ntewa naŋa
 Narin Sipsip sike ea. ² Kana wii
 ne mlau pano, kana yo naŋa mlau
 pa ea mlau nena pa likan pupia
 mrapa na pulkumali viu naŋa
 Yerusalem. Wii na malena nene

mlau sanene pano, a purþes nen lak na malena lala asuñal asike lepas luwoka. Laki la nene apo paþisi, komin naþa aþar mrasa e kupario make ga, yam lualima yam taaga pa lua [12] e kas taaga. A ñas ñena lala, apowo paþisi, komin naþa akilia akila ruru maiena kien yolai na purvanua make ga na yomarava.

³ Sanene, yoko þelaga viowa la kiena ne Yermare na kila kareen sur make ga, yoko e pulkumali nene naga peraga narui. Narin sipsip sike e yo wa kiena ne Ntewa e yo nene, a pulen ga kiena yar lala naþa kiela yuñena, amlot lue ga e silaga. ⁴ Asike ga lavisinia, a asiri kiena kia sike e piamenala. ⁵ E yo nene, pe yemalolo re si poli, yo merarava make silaga, a pe yomerarava na kap vivaga re tai poli, pona mrae. Peraga, Suþe Ntewa ga pe purþes nen yomerarava naþa tegoli ruru ke yo nene, a naga þere kiena yeririna la naþani, pisir plan la ape þarin suþe na visuaren sur make ga.

Nawasuþeena kiena ne Yesu

⁶ Ana navisi naþa pis pan inu, sape “Sur la naþa opisuiua pona omloge, ape lelaga paþisi, a yoko aim ave lelaga make nena napo. Kieta Suþe keviu, naga Ntewa naþa navisawalena na sumo lala amiyuñae e kiena ninuna, naga pitetalia imimi kiena navisi lala mepim moñalivin ko vena mekipian ko e sur la nene. Naga kila sanene komin naþa naga sinenan sape kiena yeririna lala monar akilia sur la naþa yoko ve ve piavi re aim añalivi.”

⁷ A visena kiena ne Yesu e lele nene pa pan kiena yeririna lala sanini, sape “Avisuarial! Ve ve piavi re, neimin noñalivin amiu sina. Yar naþa tarar visena la

nene ñarera, naþa apisawal sike e kiau tus wa nene, yoko wo van vaþisi, yoko naga loge wo vaþisi.”

Yoane pis maro

⁸ Inu naþa nepisu sur lala nene, nemloge visena la nene, inu yermarua Yoane. A pogos naþa nepisu make pae, nemloru nekinai e lana navisi naþa naga kipian inunia, nemloge sane sineun nesape nelotunia. ⁹ Ana naga pialuþar inu, sape “Toko, ve okila re sanene. In ñena nepe yar na yuñena kiena ne Ntewa ga, sanene ko omio womla la naþa navisawalena la nanua sumo, amio ñena yar taþena la naþa apuarar ruru ke visena na tus wa la nene. Popon telotun kieta Ntewa naga taaga ga.”

¹⁰ A naga pisa ñena visen taþena pan inu, sape “Ve owarwan re navisawalena lala naþa sike e tus nene. Pog pimi ke lavis narui, popon yar la akilia ya naþa asuñia apisa ke ne. ¹¹ Yar naþa yepena ma yagogeno, yoko kila kiena þelaga viowa va viowa laa sane, yoko kororaki na kiena mlamulen viowa lala va viowa ve keviu manene laa. Ana yar naþa loge, yoko kiena yuñena mesmes lala aimi awo vaþisi, yoko kiena þelaga wo lala aim ave wa ruru nenaga.”

¹² Visena kiena Yesu e lele nene, naga sanini, sape “Avisuarial! Nepimin ke naþa ve ve piavi re nenaga noñalivin amiu. Neimi nemio kiau nalaen wo lala naþa powo, naþa yoko nekian plan va yar lala taveve yuñena wo la naþa akila pan inu. ¹³ Inu þesia a inu maro, inu nasumo a inu nasirau, inu nasiarena a inu naluasia na sur make ga.

¹⁴ “Ve ve piavi re, yoko pupia navisa ruruena imi ñalivin ruru nena kiau yeririna lala. Apuvan

ruru m̃ala kulsota lala, amiyowau ruru rui, ana akilia ava awarpo yo e pulutava vena ava loyũma e pulkumali wa kiena ne Ntewa, akilia ava atol purlaki na malena.
¹⁵ Ana yar taṣena la mokliu naṣa taṣatete avam loyũma. Nane yar la naṣa asuṃa apa kar ga sane lokul lala, amio la naṣa aṣar kimi, amio la naṣa ataṣa kolau amio lau, la naṣa aṃeṃar yaru, la naṣa amlotun nono lala, a la naṣa sinelan asape akila ṣelaga lala na viṣokanena.

¹⁶ “In na Yesu, nemligan navisi nene pimin vena visawal visena la nene van ko, vena okilia ova ola va kiau suṃare make ga. Navisaarena naṣa apisaar asape molue kome lus kiena ne yer-marua Ṕarin Suṣe Tepet nanua, in ne nanini. In na nepe verue naṣa Melag, naṣa pisawal ke sape lavis yelagi imi warpoyo narui.”

¹⁷ Ninuna ne Ntewa mloge visena nene, pisawal pa Yesu sape “Pogaga, okilia oimi!”

Sira naṣa na talopaena amio, sape “Ee, popon oim narui!”

A yar ai naṣa loge visena la nene, popon naga ṃena visawalia, visave “Ake Yesu, visae oim ga rui!”

Yar naṣa loge moto karia, avietava vania vena kilia vam

loyũma. Yar naṣa sinenan imiena, yoko naga kilia tol ṃana wii na malena, sa naṣa kiena nalaena tai naṣa pimi ga sa ga nene.

¹⁸ Ana neviṣa viṣena ṃarera tai van amiu naṣa yoko aloge visena lala na visawalena lala na tus wa nene. Visae yar tai sukol si visen taṣena tai to metavan naṣa sike pa rui, yoko Ntewa kila naga war naloge viowaena make ga naṣa tus nene pisa ke pa rui. ¹⁹ Pona visae yar tai lalua si visena laṣas naṣa sike pa rui, yoko Ntewa lalua si lalimana vetania naṣa sike e purlaki na malena, yoko naga taṣatete tol sur wo la sa naṣa tus wa nene sape asike loyũma e pulkumali wa.

²⁰ Naga naṣa pisawal visena la nene, pisape “Sa ke nene narui. Ve ve piavi re, yoko neim nom̃alivin amiu.”

A sitomena kiena ne yeririna kiena ne Ntewa lala, asape “Visae ve sa nene, wo vaṣisi. Awis Yesu, oim vilaga!”

²¹ A visena maro na lepas na sunena na kiau ṃeniena, in yer-marua Yoane nemlen nesape yoko lemamiena wo kiena kieta Suṣe Yesu sike amio amiu, kam yeririna lala kiena ne Ntewa.

Sanene.